Biographisch woordenboek der Nederlanden. Deel 8. Eerste stuk

A.J. van der Aa

bron
A.J. van der Aa, *Biographisch woordenboek der Nederlanden. Deel 8. Eerste stuk*. J.J. van Brederode, Haarlem 1867

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/aa__001biog09_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. huygens ing

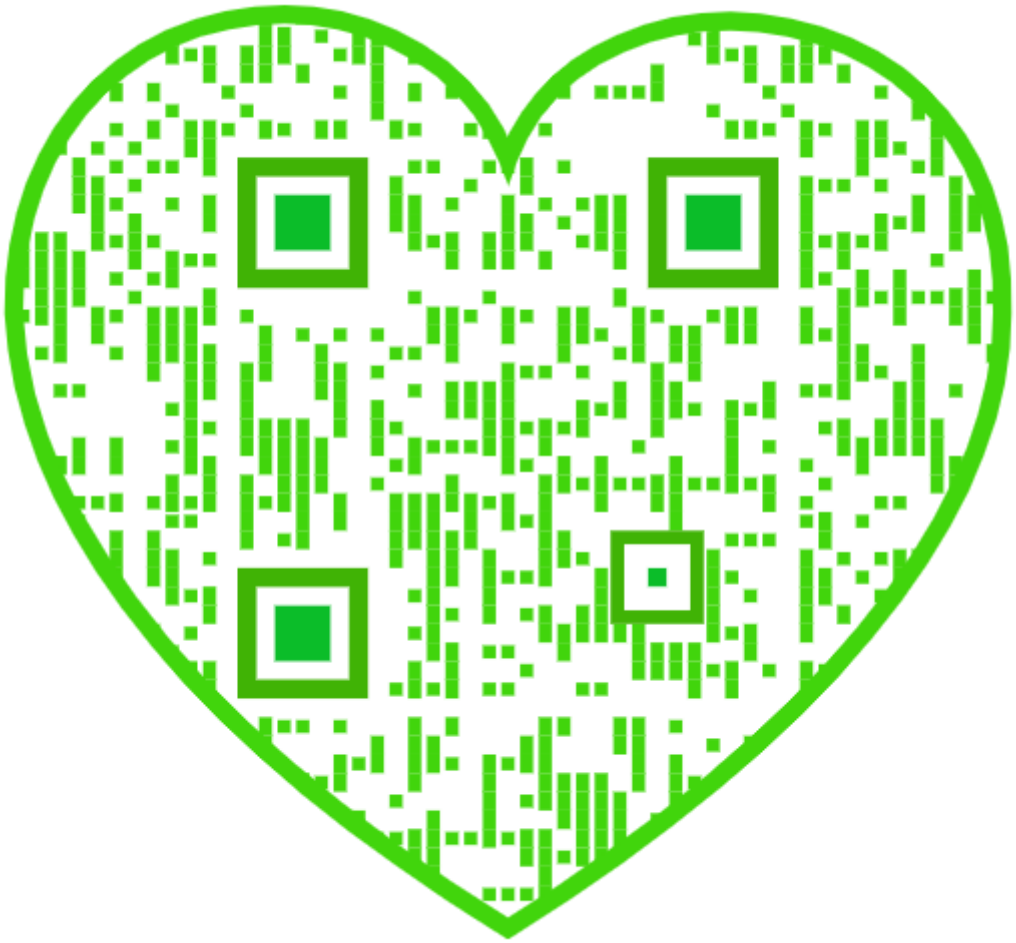

Biographisch woordenboek der Nederlanden.

H.

[G. Marcellus Haack]

HAACK (G. MARCELLUS) was een portretschilder, van wien alleen bekend is, dat hij in 1700 leefde.

Zie K r a m m , *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Petrus Haack]

HAACK (PETRUS) werd den 10^{den} October 1747 te Brielle geboren. Na zijne bevordering tot proponent werd hij, in 1769, predikant te Noord-Gouwe, in 1774 te Zwartewaal, in 1777 te Sommelsdijk, in 1782 te Breda, waar hem in 1784 den titel van hoogleeraar in de godgeleerdheid en gewijde geschiedenissen verleend werd. Van daar vertrok hij in 1789 naar Amsterdam en behoorde tot die predikanten, die in 1796 ontslagen werden, om dat zij weigerden den alstoen gevorderden eed van onderwerping aan den toenmaligen regerings-vorm en de belofte van nimmer op eenige wijze ter herstelling van het stadhouderlijk bestuur te zullen medewerken, af te leggen. Na zijne afzetting bediende hij eenigen tijd de Nederduitsche gemeente van Hamburg en Altona, en werd in 1804 weder eervol in zijn ambt hersteld. Bij de huldiging van den souvereinen vorst, op den 30sten Maart 1813 te Amsterdam, was aan hem daarbij het houden eener godsdienstige redevoering opgedragen, die met een voorberigt en de aanspraken van den souvereinen vorst is uitgegeven, waarvoor hij in 1816 tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw benoemd werd. Hij was tot het einde zijns levens, en alzoo gedurende 35 jaren, te Amsterdam als leeraar ijverig werkzaam niet alleen, maar zag zich ook door allen die hem kenden bemind, en betreurd, toen hij in den avond van den 27sten Julij 1824, na eene ziekte van weinige dagen, overleed. Zijne afbeelding ziet op verscheidene wijzen het licht. Hij was lid van het Zeeuwsch Genootschap der wetenschappen, en van de Maatschappij van Landbouw te Amsterdam. Van hem zijn de volgende werken in druk uitgegeven:

Israëls dankbaarheid over hunne verlossing, uit de vrijheid-

en godsdienst-drukkende heerschappij der Egyptenaren. Voorgestelt, *in eene Redenvoering over Exodus* XV. *vs*. 13. *ter gelegenheid van het tweede eeuwfeest der heilrijke Hervorming in de gemeente van Sommelsdijk*, Rott. en Sommelsd. 1779. 8°.

Verhandeling over de lastering tegen den H. Geest, *ten betoge dat die onvergeeflijke zonde tans niet meer gevonden word*, Breda, 1786. 8°.

Antwoord op de vraag, *betreffende de beste en minst kosbare middelen*, *om het gebrek van goede krankbezoekers in dienst der O.I. Compagnie te verminderen*, *en dezelve van den last der kwalen te bevrijden*. Geplaatst in de *Verh. van het Zeeuwsch Gen. der Wetensch. te Vliss*. Middelb. 1790. 8°. (D. XIV. bl. 76).

De overeenstemming der evangelisten in de lijdens- en feeststoffen, Amst. 1795. 8°.

De leer der waarheid, *volgens den Heidelbergschen catechismus*, Amst. 1800. 8°.

Het leven van Paulus den apostel, *in kerkelijke redevoeringen*, Amst. 1804. 8°. 3 deelen 6 stukk.

Het leven, *de leer en de daden van den Verlosser*, *met aanteekeningen voor mingeoefenden*, Amst. 1825. 8°.

Voorts werd H a a c k gehouden voor den schrijver van een *Adres aan de Synodale Vergaderingen der Hervormde Nederduitsche gemeenten dezer landen*, enz.: *tot redres van de voorkomende gebreken in de nieuwe Evangelische gezangen*, enz. Amst. 1807.

Als dichter had P e t r u s H a a c k mede eenige verdiensten. Onder de zinspreuk *Tandem bona causa triumphat*, komt van hem een dichtstuk voor in de *Gedenkzuil opgerigt ter gedachtenis van Neêrlands Heil en Oranjes Zegepraal*. Bij het Haagsche dichtgenootschap verkreeg hij het accessit wegens het beantwoorden van een prijsvers *de Verheerlijking van Christus op den berg*. Beide verzen zijn vrij vloeijend, doch zonder eenige verheffing. Ook moet er van hem eene leerrede op rijm bestaan, die hij, in 1772, op zijne eerste standplaats heeft uitgesproken, bij gelegenheid van den doop des toenmaligen erfprinsen van Oranje, later koning W i l l e m I. H a a c k werd begraven in de Wester kerk te Amsterdam, alwaar de volgende door hem zelf vervaardigde dichtregelen op zijne grafzerk zijn uitgenouwen:

Dat alles wat ik was of had de dood mij roove;
Gods waarheid wankelt niet, wie immer op haar bouw;
'k Geloofde in Jezus en ik stierf in dat geloove,
Mijn stof rust, in dit graf, op zijn verdienste en trouw.

Zie A r r e n b e r g , *Naamreg. van Nederd. Boek.;* H. B o s s c h a , *Geschied. der Ned. Staats-omwent*. D. III. bl. 143; *Algem. Konst- en Letterb*. 1793. D. XI. bl. 203; B r i n k m a n , *Naaml. van Boek.;*

G l a s i u s , *Godgel. Nederl.* D. II. bl. I, D. III. bl. 661; H o l t r o p , *Bibl. Medico-Chirurg.* p. 118; v a n d e r A a , *Nieuw woordenb. van Ned. Dicht.*; M u l l e r , *Cat. van Portr.*; *de Navorscher*, D. VII. bl. 95, 253, 254, D. VIII. bl. 134, 238, 239, 300.

[Gerard ten Haaff]

HAAFF (GERARD TEN) was een beroemd genees- en heelkundige, die, na vele jaren in 's lands dienst de praktijk beoefend te hebben, zich te Rotterdam als geneesheer en chirurgijn nederzette. Hij werd in 1788 lector in de heelkunde aan het Collegium Chirurgico-Clinicum aldaar, en aanvaardde die betrekking met eene redevoering: over het onderlinge verband der genees- en heelkunde, die door den druk is bekend gemaakt. Als zoodanig bewees hij door zijne voortreffelijke lessen de wetenschap belangrijke diensten, die door verschillende geleerde genootschappen, die t e n H a a f f hun lidmaatschap aanboden, op hoogen prijs werden gesteld. Hij was voorts stads chirurgijn, heelmeester van Schieland en examinator bij de O.I. Compagnie. Hij overleed te Rotterdam den 26 Mei 1791, in den ouderdom van ruim 71 jaren. Zijne afbeelding ziet het licht. Hij schreef de volgende verhandelingen en geschriften, die door den druk zijn bekend gemaakt:

Eene kwalijk geneezene breuk van het dijebeen, *door kunst kerbroken en zeer spoedig recht geneezen*. In de *Verh. van de Holl. Maatsch. der Wetensch. te Haarlem*, 1757. bl. 158.

Herstelling van een zeer verouderde en aanmerkelijke scheeven hals; en een bijna op de linker schouder neerhangend hoofd, *door het afsnijden der tendo van de musculus sternomastoideus*. In dezelfde *Verh*. 1758. bl. 293.

Geneezing van een aanmerkelijken fistel, *welke uit het vet*, *dat de nieren omringt*, *zijn oorsprong had*. In dezelfde *Verh*. 1760. bl. 168.

Bericht nopens eenen verdronkenen door het aderlaten in de hals-aderen hersteld. In dezelfde *Verh*. 1762. bl. 696.

Verhaal nopens een verstropte navelbreuk, *in eene vrouwe van* 80 *jaren*, *door het handwerk* (*de operatie*) *zeer gelukkig en voorspoedig geneezen*. In dezelfde *Verh*. 1765. bl. 595.

Bericht nopens een ongemeen haastig verlies des gezichts, *door de operatie hersteld*. In dezelfde *Verh*. 1768. bl. 435.

Korte aanmerkingen nopens de gevolgen der kneuzingen op het menschelijk ligchaam enz. In dezelfde *Verh*. 1776. bl. 221.

Bericht wegens het snijden en afhalen van den steen der blaaze, *in twee bijzondere tijden*. In dezelfde *Verh*. 1779. bl. 427.

Waarneming van een verouderde darm- net- en waterbreuk. door konstbewerking hersteld. In dezelfde *Verh*. 1786. bl. 13 van de *Berichten*.

Verhandeling over de Cataracta, Rott. 1761. 8°. m. pl.

Kort vertoog over de ziekte en sterfte van het Rundvee, Rott. 1769. 8°.

Verhandeling over de voornaamste kwetsuren, *die den Scheepsheelmeesteren op 's Lands schepen van Oorlog kunnen voorkomen*, Rott. 1781. 8°.

Korte aanmerkingen over de beenwording der zagte deelen, *doch bijzonder over die der mannen-ballen*, *met een bijgevoegde waarneming gesterkt*. In de *Verh. van het Bat. Gen. te Rott*. 1774. D. I. bl. 497.

Kort vertoog nopens de genezing der doofheid, *ruising en tuiting der ooren*, *door het inspuiten der Eustachiaansche trompetten*. In dezelfde *Verh*. 1781. D. V. bl. 216.

Kort vertoog over de hydrops vertebralis of spina bifida, *door twee waarnemingen bevestigd*. In de *Verh. van het Prov. Utr. Gen*. 1781. D. I. bl. 378.

Waarneming van eene zeer aanmerkelijke groote verstropte balzaksbreuk, *door de taxis hersteld*. In dezelfde *Verh*. 1781. D. V. bl. 199.

Berigt van een aneurisma spurium, *of valsche slagaderbreuk*, *gevolgd na eene aderlating door de omzwagteling van den arm*, *hand en vingeren*, *en verdere gepaste middelen*, *geneezen*. In den *Algemeen. Konst- en Letterb*. 1783. D. V. St. 2. bl. 530.

Berigt van een man, *die*, *in verscheidene tijden*, *vier*, *zoo arm- als beenbreuken*, *onderging en van de laatste in de dije*, *door èèn verband gepaard met de schuinsche ligging*, *spoedig genas*. In hetzelfde tijdschr. 1784. D. VI. St. 2. bl. 154.

Waarneeming nopens de geneezing van een diep ingeworteld, *en zeer verouderd fistelgebrek*, *dat achter het bovenste gedeelte der bilspieren zijn zitplaats had; en met de bederving van het ongenaamde been was vergezeld*. In den *Nieuwen Alg. Konst- en Letterb*. 1787. D. II. St. 2. bl. 424.

Inwijdings-redenvoering, *over de nodige kennis van den aart en huishoudelijke gesteldheid van 's menschen ligchaam*, *mitsgaders over de onafscheidbare verwandschappen*, *die er tusschen de genees- en heelkunde plaats hebben* enz. Rott. 1790. 8°. met portret.

Zie *Vaderl. Hist. ten verv. op* W a g e n a a r , D. XXIII. bl. 35-37; *Algem. Konst- en Letterb*. 1791. D. VI. bl. 169; A r r o n b e r g , *Naamreg. van Ned. Boek.;* H o l t r o p , *Bibl. Medico-Chirurg*. p. 118, 119; M u l l e r , *Cat. van Portrett*. bl. 324.

[Gerard Gijsbert ten Haaff]

HAAFF (GERARD GIJSBERT TEN), bloedverwant van den voorgaande was geneesheer te Rotterdam directeur en secretaris van het Bataafsch Genootschap der proefondervindelijke wijsbegeerte aldaar. Hij werd in 1799 door het Uitvoerend Bewind benoemd tot lid der commissie belast met de zamenstelling eener *Pharmacopaea Batava*, en overleed te Rotterdam in den ouderdom van 51 jaren, op den

8sten December 1800. Hij was gehuwd met A.C. de Bruyn en zijne afbeelding ziet het licht. Van hem gaan in druk uit de volgende verhandelingen:

Verhandeling over de oorzaken en behoedmiddelen ter voorkominge van de tegenswoordig meerdere sterfte van het volk op onze Oost-Indische schepen. In de *Verh. van het Bat. Gen. te Rott*. 1777. D. III. bl. 1.

Scheikundige verhandeling over den olie, *natuurlijk in de wijnmoer bevat*. In de *Verh. der Holl. Maatsch. der Wetensch. te Haarl*. 1780. bl. 189.

Scheikundige verhandeling over den zouten aanslag der turfkoolen. In de *Verh. van het Bat. Gen. te Rott*. 1781. D. V. bl. 193.

Verhandeling over het onderscheid tusschen delfstoffelijke en plantenzuuren, *en over den invloed van dit onderscheid op de geneeskunst*. In de *Verh. van het Gen. Servandis Civibus*, 1781. bl. 71.

Berigt wegens een steatoma of spekgezwel in den buik gevormd, *en na den dood bij de opening van het lijk gevonden*. In de *Verh. van het Bat. Gen. te Rott*. 1783. D. VII. bl. 270.

Verbeterde distelleerstoof van Boerhaave. *Met eene afb.* In de *Scheikundige Bibliotheek*, 1793. D. II. St. I. bl. 55.

Zie *Algem. Konst- en Letterb*. 1788 D. I. bl. 156; *Nieuwe Algem. Konst- en Letterb*. 1799. D. XI. bl. 123; Holtrop, *Bibl. Medico-Chirurg*. p. 119; Muller, *Cat. van Portrett*. bl. 324; Uit medegedeelde berigten aangevuld.

[Aegidius Haafackerus]

HAAFACKERUS (AEGIDIUS). Zie AFHAKKER (AEGIDIUS).

[Jacob Haafner]

HAAFNER (JACOB), eigenlijk Hafner geheeten, werd in het jaar 1755 te Halle, waar zijn vader de geneeskunst uitoefende, geboren. Hij was de oudste van drie kinderen, en slechts elf jaren oud, toen zijn vader, als eerste geneesheer naar Batavia vertrekkende, en zijne vrouw en twee kinderen te Amsterdam, waar hij zich met er woon had nedergezet, vooreerst achterlatende, besloot zijn oudste zoon derwaarts mede te nemen. In April van 1766 vertrok deze alzoo met zijn vader uit Texel.

De reis was zeer onvoorspoedig. Niet alleen werd het schip door vreesselijke stormen geteisterd, maar de groote warmte veroorzaakte op het schip kwaadaardige koortsen, waardoor ook de oude Haafner werd aangetast en waaraan hij, nabij de kaap de Goede Hoop, bezweek.

Nu was de jonge Haafner van alles verlaten niet alleen, maar ook, door diefstal van een matroos, van alles beroofd. Zijne omzwervingen namen een aanvang en de twaalf volgende jaren werden door hem met het doen van groote en kleine togten in de Indische zeeën doorgebragt, zonder hoop van ooit zijn vaderland weder te zullen zien.

Het was echter op deze reizen dat hij zich onderscheidene talen eigen maakte.

Door een gunstig toeval werd hij vervolgens als schrijver op het kantoor van de O.I. Compagnie geplaatst en verkreeg hij lust om zich op het boekhouden toe te leggen, waardoor hij in 1779 tot secretaris en boekhouder-generaal van alle de bezittingen der Compagnie in Oost-Indië aan het hoofdkantoor op de kust van Coromandel werd aangesteld. Deze aanzienlijke post, moest hij in 1781 verlaten, door dat de Engelschen zich in dit jaar van gemelde kust meester maakten. Hij kwam te Calcutta in dienst bij zekeren Heer J. F o w k e , waar hij den geleerden W. J o n e s leerde kennen, voor wien hij een Malabaarsch handschrift in het Engelsch vertaalde. Zijn verblijf te Calcutta was evenwel van geen langen duur en op nieuw begonnen zijne omzwervingen in verschillende landen, waarvan door hem op eene uitvoerige wijze in zijne werken is melding gemaakt. Eindelijk keerde hij, na eene afwezigheid van negentien jaren, in Europa en weldra te Amsterdam weder. Daar begaf hij zich in het huwelijk met A.M. K r e u n i n k , bij wie hij een zoon verwekte. Hij hield zich vervolgens met het schrijven van onderscheidene werken bezig, te midden waarvan de dood hem wegrukte te Amsterdam op den 3^{den} September 1809. Zijne afbeelding ziet het licht naar D a l i n , door P. V e l i j n .

H a a f n e r was een man van veel ondervinding en van zeldzame talenten. Hij bezat een ongemeen sterk geheugen, en ofschoon hij in zijne jeugd geene opleiding genoten had om later als schrijver op te treden, zijn nogtans zijne werken in een levendigen, hier en daar zelfs wegslependen stijl geschreven, en verdienen eene eerste plaats onder de aanzienlijkste reisbeschrijvingen van vroegeren en lateren tijd. Die werken meestal in het Hoogduitsch vertaald, zijn getiteld:

Lotgevallen op eene reis van Madras over Tranquebar naar het eiland Ceilon, Amst. 1806. 8°. met eene plaat.

Reize in eenen palanquin, *of lotgevallen op eene reize langs de kusten Orixa en Choromandel*, Amst. 1808. 8°. 2 deelen met platen.

Reize te voet door het eiland Ceilon, Amst. 1810. 8°. Herdrukt Haarl. 1852. 32°. met vignet.

Lotgevallen en vroegere zeereizen, uitgegeven door (zijn zoon) C.M. H a a f n e r , Amst. 1820. 8°. met platen en het portret.

Reize naar Bengalen en terugreize naar Europa, uitgegeven door C.M. H a a f n e r , Amst. 1822. 8°.

Proeve van Indische dichtkunde volgens den Ramayon, *naar*

het oorspronkelijke Sanscritisch gevolgd, in het licht gegeven door C.M. H a a f n e r , Amst. 1823. 8°.

Deze Proeven uit de *Mahabharat* en de *Ramayon* werden op de jaarlijksche vergadering van het Amsterdamsche Dicht- en Letteroefenend Genootschap in 1797 door den voorzitter namens hem voorgedragen.

Onderzoek naar het nut der zendelingen en zendelingsgenootschappen in de twee laatste eeuwen. Met goud bekroond in 1805 door T e y l e r 's Godgeleerd Genootschap en in het 22ste deel van deszelfs *Verhandelingen* (Haarl. 1807. 4°.) opgenomen. Herdrukt te Amst. 1823. 8°.

Bovengenoemde reisbeschrijvingen zijn later bij een herdrukt en met platen te Amsterdam in 1826 en 1827 in 8°. in 4 deelen uitgegeven. In de *Vaderlandsche letteroefeningen* voor 1801 N°. 12, 1806, N°. 16 en in 1807, N°. 8 zijn mede proeven van H a a f n e r 's letterkundige bekwaamheden te vinden.

Zie *Nieuwe Algem. Konst- en Letterb*. D. VII. bl. 177; *Algem. Konst- en Letterb*. 1809. D. II. bl. 163, 212-216; d e J o n g , *Naaml. van Boek*. bl. 220, 635 en *Supplem.;* v a n K a m p e n , *Geschied. der Ned. letter. en wetensch*. D. II. bl. 633, 634; K i s t en R o y a a r d s , *Archief voor Kerk. Geschied*. D. V. bl. 295; *Catal. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. letterk. te Leiden*, 1ste *Bijv*. bl. 145; B r i n k m a n , *Alph. Naaml. van Boek*. 1852, bl. 41; *Woordenb. der Zamenlev*.

[Haaften]

HAAFTEN. Zie de personen van dien naam op HAEFTEN.

[Willem Hendrik van Haaften]

HAAFTEN (WILLEM HENDRIK VAN) was geneesheer te Amsterdam en verwierf in 1794, bij het Bataafsch Genootschap der Proefondervindelijke Wijsbegeerte te Rotterdam, den gouden eereprijs, voor zijn antwoord op de vraag:

Welke teekens of verschijnsels doen er zig op in de veranderde gesteldheid en werkingen van de oogen der menschen, *zoo wel derzelver algemeene als bijzondere deelen*, *waar uit men den verschillenden aard en de oorzaken der heete ziektens* (*morbi acuti*) *kan onderkennen en derzelver onderscheidene uitkomsten en gevolgen opmaaken?*

De verhandeling naar aanleiding dezer vraag is te vinden in het 11de deel bl. 145 en volgg. van de *Verhandelingen* van genoemd genootschap, Rott. 1798. 4°.

Zie *Nieuwe Algem. Konst- en Lotterb*. 1794. D. II. bl. 74, 75; H o l t r o p , *Bibl. Medico-Chirurg*. p. 119.

[J.F.C. Haag]

HAAG (J.F.C.), Duitscher van geboorte, is hofschilder geweest van prins W i l l e m K a r e l H e n d r i k F r i s o . Hij heeft portretten vervaardigd, die zeer goed van gelijkenis waren, en is in 1758 of 1759 te 's Gravenhage overleden. Zijn zoon volgt.

Zie I m m e r z e e l , *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Tethart Philip Christiaan Haag]

HAAG (TETHART PHILIP CHRISTIAAN), zoon van den voorgaande, werd te Cassel in 1737 geboren en kwam met zijn vader, die hem in de schilderkunst onderwees, reeds op jeugdigen leeftijd naar Nederland. Reeds in 1760 was hij bij de Haagsche kunstkamer van *Pictura* als portret- en paardenschilder ingeschreven. Later was hij er hoofdman en in 1805 deken van. Ook koos de Haagsche teeken-academie hem tot haren regent. Na zijns vaders dood werd hij hofschilder van prins Willem V, in wiens paardenstallen hij de beste voorwerpen voor zijne kunst vond, waarin hij dan ook eene aanzienlijke hoogte bereikte. Als teekenaar had hij mede groote verdiensten, getuige daarvan, onder anderen, de fraaije plaat naar den beroemden *Stier van Potter*, in het Koninklijk Museum te 's Gravenhage, door Masquellier en J.P. Le Bas, in 1773, gegraveerd en te Parijs uitgegeven, die naar zijne teekening daarvoor gemaakt is. In het Koninklijk Kabinet van Schilderijen is van hem een portret voorstellende *Wilhelmina Princes van Oranje te paard*. Hij heeft ook de graveer- en etskunst beoefend, blijkens proeven daarvan door den heer Kramm opgenoemd. Hij is in 1812 te 's Hage overleden.

Zie *Notitie der Schild. van het Kon. Kab. te 's Gravenk*. bl. 10; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Werenbold en Albrecht uit den Haage]

HAAGE (WERENBOLD en ALBRECHT UIT DEN) twee broeders, behoorende tot den ridderstand. Beiden waren tegenwoordig bij den slag tegen de West-Friezen, in 1272 onder graaf Floris V, en sneuvelden.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist*. D. III. bl. 16.

[Joris van der Haagen]

HAAGEN (JORIS VAN DER). Aldus zal volgens den heer Kramm de naam geweest zijn van den bekwamen landschapschilder te 's Gravenhage, die ook onder die van Jan van Haagen, van Hagen, van der Hagen, Verhaagen en Haagen voorkomt. Hij behoorde tot hen, die in 1656 te 's Hage de kunstkamer van *Pictura* opgerigt hebben. Hij was te 's Hage in 1635 geboren en overleed in 1679, waarschijnlijk in Engeland, waar hij kinderen heeft nagelaten, die aldaar zich als kunstenaars gevestigd hebben. Of hij niet dezelfde is met K.J. of K. van der Haagen, mede een landschapschilder door den heer Kramm vermeld, durven wij niet beslissen. Van Joris of Jan van der Haagen zijn voorhanden:

In het Museum Boymans te Rotterdam:

Een landschap voorstellende de ingang van een bosch, *waar*

een heer en eene dame te paard den weg schijnen te vragen aan eene herderin; op den voorgrond een bediende met eenen jagthond; regts een water, waar achter een kasteel ligt; in het verschiet hoog gebergte.

Een bergachtig landschap; op den voorgrond een weg met reizende landlieden; regts hoog geboomte.

In het Koninklijk Kabinet te 's Hage:

De Rijnpoort te Arnhem.

Een gezigt langs een binnenwater, met een schuiten overhaal op den voorgrond.

In het 's Rijks Museum te Amsterdam:

Een Hollandsch landschap.

Zie *Notitie der Schild. van het Kon. Kabin. te 's Gravenh.* bl. 11; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.* D. II. bl. 8; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstschild.* D. II. bl. 616, 617, 630; *Aanwijz. der Schild. op 's Rijks Museum te Amst.* bl. 24; Dubourcq, *Beschrijv. der Schild. op 's Rijks Museum te Amst.* bl. 51; *Cat. van Schild. in het Museum te Rott. gesticht door* Boymans, bl. 16.

[Goyte Haagendoorn]

HAAGENDOORN (GOYTE) was vikaris te Bolsward, en werd, in 1490, door Juwinga dood gestoken.

Zie Kok, *Vaderl. Woordenb.*

[Pieter Haak]

HAAK (PIETER). Zie HAECK (PIETER).

[Albertus van der Haak]

HAAK (ALBERTUS VAN DER), misschien dezelfde die, in 1710, als proponent beroepen te Wel en Ammerzode, in 1740 emeritus werd en den 18^{den} December 1741 overleed. Hij schreef:

Klaare en beknopte keeten der Goddelijke waarheeden, Leid. 1726. 8°.

Zie *Boekz. der gel. Wereld*, 1740. *b.* bl. 343, 1742, *a.* bl. 85; de Jongh, *Naaml. der Pred. onder de Geld. Synode*, bl. 315; van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. I.

[Willem Haak]

HAAK (WILLEM) schreef:

Dagelijksche Huyspligt, 's Hage, 1686. 4°.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. I. bl. 429.

[Mr. Pieter Haak Kerkman]

HAAK KERKMAN (Mr. PIETER) burgemeester en secretaris van Veere, leverde het opstel voor de beschrijving dier stad, die voorkomt in het tweede deel van de *Tegenwoordige staat van Zeeland*, Amst. 1753. 8°.

Zie het voorberigt tot dat werk, bl. 2.

[Theodorus Haakma Tresling]

HAAKMA TRESLING (THEODORUS). Zie TRESLING (THEODORUS HAAKMA).

[Hermannus Haakman]

HAAKMAN (HERMANNUS) werd te Amsterdam in 1776 geboren en was er gedurende 42 jaren een algemeen geacht geneesheer. Begaafd met voortreffelijke geestvermogens, paarde hij daaraan een edel hart, hetwelk gloeide voor de bevordering van al wat schoon en goed was. Als genees-

heer was hij onvermoeid werkzaam en bij heerschende volksziekten legde hij een voorbeeldigen moed aan den dag. Hij was, behalve lid van vele in- en uitlandsche genootschappen, ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, president der plaatselijke, en secretaris van de provinciale commissie van geneeskundig onderzoek en toevoorzigt in Noord-Holland. Hij overleed te Amsterdam den 20sten Julij 1840 en maakte zich ook als luimig dichter bekend, wiens gedichten met graagte werden aangehoord, vooral wanneer hij ze zelf voordroeg. Zijne afbeelding ziet het licht, maar is niet algemeen verkrijgbaar. Hij schreef:

Aan mijne landgenooten, Amst. 1805. 8o.

Dichtstuk bij de 5de *verjaring van het Amsterdamsch genootschap ter bevordering der koepok-inënting*, Amst. 1809. 8o.

Verhandelingen, Amst. 1814. 8o. 2 stukken.

Redevoering ter nagedachtenis van N.W. Rauwenhoff, Amst. 1818. 8o.

Bij den heldendood van van Speyk, Amst. 1831. 8o.

Voorts plaatste hij een dichtstuk in het *Verslag van het* 300*jarig bestaan van het Burgerweeshuis*, bezong met anderen de nagedachtenis van Cornelis Loots, en maakte zich ook als genees- en heelkundig schrijver bekend, door de volgende verhandelingen:

(Met J.C. Albrecht) *Verzameling van waarnemingen over de buikwonden*. In *Verh. van het Gen. ter bevord. der Heelk. te Amst.* 1802. D. VII. bl. 1.

Iets over den buikloop, *welke zich menigmaal in het* St. Pieters *Gasthuis te Amsterdam vertoont*. In de *Nieuwe Vaderl. Biblioth*. 1802. D. VI. St. 2. bl. 434.

Proeven met het oorspronkelijk aqua Binelli en met dat van Vrijdag Zijnen. In den *Algem. Konst- en Letterb.* 1833. D. II. bl. 402.

Zie *Amst. Handelsbl.* van den 21sten Julij 1840; *Algem. Konst- en Letterb.* 1840. D. II. bl. 50, 51; de Jong, *Naaml. van Boek.;* Brinkman, *Naamlijst van Boek*. bl. 471; Holtrop, *Bibl. Medico-Chirurg*.; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Dicht.;* Muller, *Cat. van Portrett*.

[Goosen van Haalen]

HAALEN (GOOSEN VAN). Zie HALEN (GOSUINUS VAN)

[Albert, Adam en Adriaan Haalweg]

HAALWEG (ALBERT, ADAM en ADRIAAN). Zie HAELWEG (ALBERT, ADAM en ADRIAAN).

[Kornelis van Haamrode]

HAAMRODE (KORNELIS VAN). Zie HAEMRODE (KORNELIS VAN).

[Haamstede]

HAAMSTEDE. Zie de personen van dien naam op HAEMSTEDE.

[Haan]

HAAN, een portretschilder wiens voornaam onbekend is. Hij werd te 's Hage geboren, zette zich te Londen neder en leefde nog in 1729.

Zie K r a m m , *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[A.L. Haan]

HAAN (A.L.) schreef:

Proeve met de Papiniaansche Pot, *waardoor aangetoond word*, *dat door dezelve de plantgewassen*, *dieren en mineralen niet alleen door eenvoudig scheivogt ontbonden*, *maar ook de zuiverste extracten en wezentlijke zouten bereid kunnen worden*, Amst. 1775. 8°.

Zie A r r e n b e r g , *Naamreg. van Ned. Boek*.

[Benedictus Haan]

HAAN (BENEDICTUS), werd in 1666 Luthersch predikant te Breda, in 1675 te Delft en in 1692 te Amsterdam, waar hij in 1702 overleed. In het *Stamboek van* J o h a n n a K o e r t e n gaf hij zeer zwakke proeven van zijne bekwaamheid als dichter.

Zie P a a u w , *Europa's Lutherdom*, bl. 383; v a n d e r A a , *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.;* D o m e l a N i e u w e n h u i s , *Geschied. der Amsterd. Luth. Gemeente*, bl. 143.

[F. Haan]

HAAN (F.), schreef eene:

Beschrijving van de straat Davids, 1720. 4°.

Zie v a n A b k o u d e , *Naamreg. van Ned. Boek*. D. I. St. III.

[Abraham de Haan]

HAAN (ABRAHAM DE). Zie HAEN (ABRAHAM DE).

[Cornelis Jansz. de Haan]

HAAN (CORNELIS JANSZ. DE). Zie JANSZOON (CORNELIS).

[Carolus de Haan]

HAAN (CAROLUS DE). Zie GALLUS (CAROLUS).

[David de Haan]

HAAN (DAVID DE) werd te Rotterdam in 1602 geboren, bezocht Italië en was een schilder van batailjes waarin hij bijzonder uitmuntte. Hij beoefende ook het historische vak en schilderde zijn eigen portret, op 57jarigen leeftijd, hetwelk door C o r n e l i s v a n N o o r d e in prent gebragt is. Hij is waarschijnlijk, in 1674, te Utrecht overleden, en niet in 1659 te Rome, gelijk elders berigt wordt.

Zie I m m e r z e e l , *Lev. en Werk. der Kunstsch.;* K r a m m , *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Galenus Abrahamsz. de Haan]

HAAN (GALENUS ABRAHAMSZ. DE). Zie ABRAHAMSZ. (GALENUS).

[Gillis de Haan]

HAAN (GILLIS DE), kapitein, bevel voerende op het schip *de Prins Eugenius*, maakte zich in 1707 verdienstelijk door de verovering van een zeer rijke Fransche Smyrnavaarder, *le Bourgogne* genaamd, gewapend met 32 stukken en met 130 koppen bemand.

Zie d e J o n g e , *Geschied. van het Ned. Zeewez.* D. IV. St. II. bl. 474.

[Jan den Haan]

HAAN (JAN DEN). Zie HAEN (JAN DEN).

[Johan de Haan]

HAAN (JOHAN DE), afkomstig uit een der voornaamste geslachten te Delft, werd in 1560 geboren en zette zich, na het onderwijs aan buitenlandsche hoogescholen genoten te hebben, als advocaat eerst te 's Hage, daarna te Amsterdam neder. Als zoodanig beroemd geworden, werd hij

in 1599 tot secretaris van de Admiraliteit te Amsterdam aangesteld.

Hij kweet zich in die betrekking met zooveel ijver en trouw, dat hij in 1603 tot pensionaris te Haarlem bevorderd werd, welk ambt hij, blijkens de vermeerdering zijner wedde, ten genoege zijner meesters waarnam.

Aan de gebeurtenissen van 1618 nam hij een belangrijk deel, door de partij van Oldenbarnevelt en de zijnen te kiezen. Aan hem wordt toegeschreven de hand gehad te hebben in het stellen van de merkwaardige verklaring, over de regering des lands, ter Staten-vergadering ingebragt, en die door de Contra-Remonstranten geheel veroordeeld, en door de Remonstranten ten hoogste werd goedgekeurd. Dit stuk strekte naderhand Hogerbeets, de Groot en de Haan tot bezwaar. Op de bijeenkomst van de Hollandsche en Utrechtsche gemagtigden te 's Hage, ten huize van Daniël Tressel, eerste klerk der Algemeene Staten, was hij wegens Holland met anderen daar mede tegenwoordig. Men handelde voornamelijk over het stuk der Waardgelders. Daags nadat Prins Maurits de regering te Haarlem veranderd had, kwam aldaar de Haan, van de dagvaart, uit 's Hage, en vervoegde zich in de kamer van burgemeesteren. De burgemeester Arend Meindertszoon Fabricius vroeg hem *wat hij daar te doen had? Ik kom*, antwoordde de Haan, *om naar gewoonte*, *verslag te doen*, *van hetgene op de dagvaart verrigt is*. Fabricius zond hem daarop naar huis, zeggende, dat *men hem wel ontbieden zou als men hem noodig had*. Toen hierop twee maanden verliepen, zonder dat men hem ontbood, verstoutte hij zich, den burgemeester te vragen *wat men met hem voor had? U te verlaten van uw ampt*, zeide deze hem, *zonder dat men zich gehouden acht*, *u reden te geven;* en dit geschiedde terstond.

Door zijne vrienden gewaarschuwd verliet de Haan in het begin van 1619 het land, waarop hij, nadat zeven maanden te voren de sententiën over de andere staatsgevangenen waren uitgesproken, werd ingedaagd, en, niet verschenen zijnde, op den 24sten Mei 1619 voor vijftien jaren, op lijfstraffe, gebannen werd, met verbeurd-verklaring van de helft zijner goederen. De Haan trachtte zich bij geschrift te verdedigen, doch dit werd niet aangenomen. Zijn lotgenoot de Groot maakte er van gebruik en stelde zijn regt in het helderst licht. De Haan riep ook de privilegiën als burger van Haarlem in, doch te vergeefs. Zelfs verzwaarde men zijn vonnis, door dat men ook de andere helft zijner goederen, en die zijner huisvrouw Isabelle Croes, in beslag hield en weigerde hem die

als Haarlemsch burger vrij te doen koopen. Een jaar na het eerste vonnis werd er verklaard, dat hij zich aan gekwetste majesteit had schuldig gemaakt. De Haan hield zich sedert in het Holsteinsche op, waar de regerende hertog hem weldra tot zijnen geheimen raad aannam en het slot Tonningen ter woning gaf. Hij bleef bij denzelven in hooge achting tot aan zijn overlijden, het welk den 5^{den} November 1624 plaats had. Zijne weduwe en kinderen erlangden na den dood van prins Maurits, mits betalende het gestelde bij het privilegie van Haarlem, zijne bezittingen terug. Hij werd door de Groot, in diens verantwoording, om zijne deugden en bekwaamheden geprezen. Het wapen door de Haan gevoerd stelde voor een zilverlakenschen haan op een veld van lazuur, wakker voorttredende, waarbij tot zinspreuk: *Vigilantia et liberalitate*. De Haan schreef eene merkwaardige inscriptie in het album van Gilles de Glarges, later mede pensionaris van Haarlem.

Zie Brandt, *Lev. van* H. de Groot, bl. 120, 208; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. X. bl. 192, 210, 274, 373, 449; van Wijn, *Aanm. en Bijv.* D. X. bl. 103; Kok, *Vaderl. Woordenb.;* Scheltema, *Staatkundig Woordenb.;* van Rappard, *Overz. eener verzam. Albaamicor*. in *Nieuwe Reeks van werk. van de Maatsch. der Ned. Letterk. te Leid.* D. VII. bl. 30, 31; Kist en Moll, *Kerkh. Archief*, D. II. bl. 277-283.

[Joseph Charles de Haan]

HAAN (JOSEPH CHARLES DE). Zie HAEN (JOSEPH CHARLES DE).

[Laurens de Haan]

HAAN (LAURENS DE), zich noemende god- en regtsgeleerde, was een warm vaderlander, blijkens zijne gedichten op de geboorte van Willem V, en op het eeuwfeest ter gedachtenis van den vrede van 1648. Beiden voorkomende in de *Dichtkundige Lauwerbladen*, D. II. bl. 14 en D. IV. bl. 269

Zie Heringa, in den *Algem. Konst- en Letterb*. 1848. D. I. bl. 148.

[Mattheus de Haan]

HAAN (MATTHEUS DE), geboren te Dordrecht in 1663, vertrok op den 26sten October van het jaar 1671 met zijne ouders, twee broeders en eene zuster naar Oost-Indië. Zijn vader, die te Dordrecht notaris was, ging met den rang van onderkoopman aan boord en zijne drie zonen kregen den titel van adsistenten. Zijne huisvrouw, Jeanne van Wijngaarden, in straat Sunda door den dood verloren hebbende, kwam de oude de Haan met zijne kinderen te Batavia aan, doch was er naauwelijks zeventien dagen, toen ook hij ziek werd en stierf. De jonge de Haan (van zijne broeders en zuster wordt niets meer gemeld) werd naar Suratte gezonden, waar hij in 1676 tot provisioneel adsistent, in 1681 tot adsistent, in 1683 tot

boekhouder, in 1685 tot ondercommies en in 1695 tot commies werd aangesteld. Hij keerde in 1696 te Batavia weder, werd er in dat jaar onderkoopman van het kasteel, in 1698 eerste koopman, in 1700 gouvernements secretaris, in 1704 lid van de regering, in 1709 extra-ordinaris raad, in 1710 ordinaris raad, in 1722 directeur generaal, na in dien tusschen tijd te zijn geweest president van schepenen en kolonel van de burgerij te Batavia. Eindelijk werd hij den 8sten Julij 1725 benoemd tot gouverneur-generaal van Indië, en in die waardigheid den 7den Augustus gehuldigd. Hij stierf te Batavia den 1sten Junij 1729, en werd den 4den daaraanvolgende met groote plegtigheid begraven. Zijne afbeelding ziet het licht.

Het blijkt uit al die benoemingen dat de Haan een man was van veel verdiensten. Uitbundig is de lof hem door een zijner tijdgenooten, den geschiedschrijver Valentijn toegezwaaid. Dat hij de zaken der Oost-Indische Compagnie met ijver behartigde, is op te maken uit de rijk geladene vlooten, die onder zijn bestuur herwaarts kwamen. Desniettegenstaande is het oordeel over zijne handelingen door anderen geveld niet gunstig. Men beschuldigde hem van langwijligheid en besluiteloosheid niet alleen, maar ook van inhaligheid. Wat hiervan zij, kunnen wij, bij gebrek aan voldoende bewijzen, niet bepalen. De laatste beschuldiging, die van inhaligheid, schijnt echter minder te willen te kennen geven dat hij zich zelf verrijkte, dan wel dat hij ten koste van de ingezetenen, de belangen zijner meesters op eene minder edelmoedige wijze behartigde, ofschoon hij ook daarmede zijnen voorganger Zwaardekroon zocht te krenken.

Zie Dubois, *Vies des Gouvern.-Génér*. p. 299; Kok, *Vaderl. Woordenb*. D. XIX. bl. 18-20; van Kampen, *Geschied. der Nederl. buiten Europa*, D. III. St. I. bl. 15-17; Muller, *Cat. van Portrctt*.

[Pieter de Haan]

HAAN (PIETER DE), zoon van Pieter de Haan en Elisabeth Feitama, werd den 18den Julij 1757 te Amsterdam uit een deftig geslacht geboren, en reeds vroeg voor den handel opgeleid. Hij hield tot het jaar 1806 in zijne geboorteplaats een handel- en bankierskantoor aan, doch aanvaardde in dat jaar den hem opgedragen post van chef der divisie voor de algemeene handelszaken bij het Ministerie van Marine en Koloniën. Uit deze betrekking naderhand eervol ontslagen, begaf bij zich in Mei 1809 naar Leiden; waar hij eene van ouds vermaarde laken-fabriek had aangekocht. Deze zette hij, met medewerking van twee zijner zonen, voort tot 1823, toen gewigtige redenen hem noopten dezelve op te ruimen. Hij leefde vervolgens in werkzame rust, en zond van tijd tot tijd, met en zon-

der zijn naam, een aantal deels vertaalde, deels oorspronkelijke schriften in het licht, die getiteld zijn:

Hollandsche Coloniën - Engeland. In het maandschrift *de Weegschaal* 1822 N°. 9 (vertaald).

Gedachten over den China-handel en den Thee-handel, Rott. 1824.

Ernstige Beschouwing van de mogelijke gevolgen van de oprigting der Nederlandsche Handelmaatschappij. Leid. 1824. 8°.

J. C r a w f u r d , *de Indische Archipel*, uit het Engelsch vertaald, Haarl. 1823-1825. 3 deelen. Bij elk deel dezer vertaling is eene voorrede gevoegd, om de eer der Hollandsche natie tegen den Engelschen schrijver te verdedigen, benevens eene beoordeeling van het systema der Indische regering in de noten ontwikkeld.

Het Handelstelsel van Java, *met koophandel en scheepvaart en fabrijkstaat van Nederland in verband gebragt*, Leid. 1825. 8°.

De grondslagen der Maatschappij, door J o s e p h D r o s s , uit het Fransch vertaald, Leid. 1826.

Betoog aangaande de verpligting, *om de middelen van opvoeding en beschaving te verschaffen aan de volken van den Indischen Archipel door sir* S t a m f o r d R a f f l e s . Uit het Engelsch vertaald en geplaatst in het maandschrift *de Hermes*, 1827. N°. 2 en 3.

De invoer van Thee ter overweging voorgesteld, Leid. 1827. 8°.

Correspondentie van de beurs te Batavia, *met den Commissaris-Generaal* d u B u s . In *de Hermes*, 1827. N°. 7.

Staat van Java. In *de Hermes*, 1827. N°. 12.

De betrekkelijke stand van den handel van Holland, *met die der Schelde*. In *de Hermes*, 1828. N°. 3.

De voordragt van den Stadhouder Willem den IV, *tot beter regeling van den handel en ten opzigte van de regten op den handel*. In *de Hermes*, 1828. N°. 6.

Over den tegenwoordigen staat en uitzigten in de toekomst van den vrijen handel en de kolonisatie in Indië. In *de Hermes*, 1828. N°. 9, 10.

S t . R a f f l e s , *over de invoering van een verbeterd stelsel van administratie en de instelling van eene landrente op Java*, vertaald. *Bijv. tot de Hermes*, 1828. N°. 9, 10 en 11.

Schetsen, *aangaande de landelijke Administratie van Java*, Leid. 1829. 8°.

Staat van den Theehandel in het algemeen. In *de Hermes*, 1829. N°. 10.

Redevoering van Mr. S c h u t t l e w o r t h , *om de belangen van den vrijen handel te handhaven tegen het verlangen van het charter der Oost-Ind. Comp*. In *de Hermes*, 1829. N°. 11.

Scheepvaart en handel van Indië en China. In *de Hermes*, 1829. N°. 12.

Koloniual bezit en handel in verband gebragt met de afscheiding van België met Holland, Leid. 1831. 8°.

De invoer van Thee ter overweging voorgesteld, Leid. 1829. 8°.

De Haan overleed te Leiden den 5den Januarij 1833, bij zijne echtgenoote, Wyna Bierens, zes zonen en eene dochter nalatende. Een zijner zonen volgt. Reeds in 1829 werd hij benoemd tot lid van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde, en het is als zoodanig dat, na zijn verscheiden, de hoogleeraar Siegenbeek eene warme hulde bragt aan 's mans veelzijdige verdiensten. Teregt verdiende hij den eernaam van een braaf en edeldenkend man, van een nuttig lid der zamenleving, van een getrouw vriend en van een regtschapen christen.

Zie Siegenbeek, in de *Hand. der Jaarl. Vergad. van de Maatsch. der Nederl. Letterk. te Leid*. 1833. bl. 33-38; *Algem. Konst- en Letterb*. 1833. D. II. bl. 178-181; Brinkman, *Naaml. van Boek*. en *Supplem*.

[Wilhem de Haan]

HAAN (WILHEM DE), zoon van den voorgaande, werd den 7den Februarij 1801 te Amsterdam geboren en studeerde aan de Leidsche hoogeschool in de wis- en natuurkundige wetenschappen. In 1821 viel hem de eer te beurt der bekrooning eener academische prijsvraag, en hij promoveerde te Leiden tot matheseos magister en philosophiae naturalis doctor den 7den Mei 1825, na verdediging eener inaugurele dissertatie die ten titel voert: *Monographiae Ammoniteorum et Goniatiteorum Specimen*. Zoowel zijn antwoord op de vraag als zijn academisch proefschrift, werden door buitenlandsche geleerden met lof beoordeeld.

Niet lang duurde het of de Haan zag zich eenen eigenen werkkring geopend. Na reeds in December 1822 tot custos voor de week- en straaldieren aan 's Rijks Museum van Natuurlijke Geschiedenis te Leiden te zijn aangesteld, en in September 1823 tot honorair custos voor de gekorvene en overige ongewervelde dieren, werd hij in December 1827 aangesteld tot conservator voor de ongewervelde dieren bij genoemd Museum. Gedurende twintig jaren vervulde hij die betrekking met standvastige volharding, tot dat eene smartelijke ziekte hem noodzaakte een eervol ontslag te vragen. Hij ontving dit in Julij 1847, en begaf zich in April 1848 naar Haarlem, waar hij den 15den April 1855 overleed. Hij was den 11den November 1841 gehuwd met Sophia Elisabeth van Vollenhoven. Niet minder dan dertien Nederlandsche en buitenlandsche geleerde genootschappen bragten, door de aanbieding van hun lidmaatschap, hulde aan zijne veelzijdige en onmiskenbare verdiensten.

Als natuuronderzoeker heeft de Haan zich door de

uitgave van verschillende werken, zoo van anderen als van hem zelven, bekend gemaakt. Zij zijn getiteld:

Recherches sur l'anatomie et les métamorphoses de différentes espèces d'Insectes, *ouvrage posthume de* M.P. Lyonet *publié par* M.W. de Haan, Paris 1832. *avec planch*.

Fauna Japonica, *sive Descriptio animalium*, *quue in itinere per Japoniam*, *jussu et auspiciis superiorum*, *qui summum in India Batava imperium tenent*, *suscepto annis* 1823-1830; *collegit*, *notis*, *observationibus et adumbrationibus illustravit* Ph. Fr. de Siebold, *conjunctis studiis* C.J. Temminck *et* H. Schlegel *pro vertebratis*, *atque* W. de Haan *pro invertebratis elaborata*, Lugd. Bat. 1835. fol.

Mémoires sur les mètamorphoses des Coléoptères, Paris. 1836.

Behalve de genoemde werken vindt men van de Haan twee uitgewerkte stukken in de *Verhandelingen over de Natuurlijke Geschiedenis der Nederlandsche overzeesche bezittingen;* het eene handelt over de Papilioniden van den Indischen archipel, het andere over de daar voorkomende soorten van regtvleugelige insecten (Orthoptera). Voorts zien van hem nog het licht de volgende verhandelingen als:

Vergelijking tusschen de tast- kaauw- en beweging-organen der gelede-dieren. Met 1 afb. In de *Bijdragen tot de Nat. Wetensch. verz. door* van Hall, Vrolik *en* Mulder, 1827. D. II. bl. 125.

Berigt omtrent de Callianira triploptera. In dezelfde *Bijdr.* 1827. D. II. bl. 150.

Uittreksels uit de berigten van Boie *en* Macklot, *geschreven gedurende hunne reis naar Java*, *betreffende sommige Javaansche dieren*. In dezelfde *Bijdr.* 1827. D. II. bl. 480.

Verhandeling over de rangschikking der Velellen, *porpiten en physaliën*. In dezelfde *Bijdr.* 1827. D. II. bl. 489.

In de laatste jaren zijns levens heeft de Haan zich onledig gehouden met nasporingen en onderzoekingen betreffende den loop der aderen in de vleugelen der Lepidoptera, maar hij mogt dien arbeid niet voltooijen.

Zie Collot D'Escury, *Holl. roem*, D. VII. bl. 207; Holtrop, *Bibl. Medico-Chirurg.* p. 120; *Algem. Konst- en Letterb.* 1855. bl. 70, 121, 170; W. Vrolik, in de *Verslagen en mededeelingen der Kon. Akad. van Wetensch*. D. III. bl. 399; van Leeuwen, *Cat. der Prov. Bibl. van Friesl.* bl. 459.

[Willem de Haan]

HAAN (WILLEM DE). Zie HAEN (WILLEM DE).

[Wytze de Haan]

HAAN (WYTZE DE), te Leeuwarden geboren den 3^{den} Junij 1804 en aldaar den 1sten Januarij 1848 overleden. Hij was een leerling van Otto de Beer en W.B. van der Kooi en schilderde voor uitspanning portretten en binnenhuizen, die zeer verdienstelijk waren.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.;* Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Willem Albertus Haanebrink]

HAANEBRINK (WILLEM ALBERTUS) werd te Utrecht geboren den 19den Maart 1762 en is aldaar overleden, als kollecteur der Koninklijke Nederlandsche Loterij, den 17den Mei 1840. Hij beoefende de kunst uit liefhebberij en was een hoogst verdienstelijk schilder van binnenhuizen, portretten en stads gezigten, en een goed teekenaar van academiestandjes. Hij bezat eene keurige verzameling van teekeningen van beroemde hedendaagsche meesters en eene uitmuntende collectie schilderijen. De eerste werd te Amsterdam en de laatste te Utrecht in het jaar van zijn overlijden verkocht. Hij was lid van de Koninklijke Academie van Schoone Kunsten te Amsterdam, en mede-oprigter en secretaris van het Utrechtsche Teeken-Collegie: *Kunstliefde*.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der Vad. Schilderk*. D. III. bl. 106, 490; *Algem. Konst- en Letterb.* 1840, D. I. bl. 372; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Casparis Haanen]

HAANEN (CASPARIS), werd in 1778 te Maastricht geboren en is te Amsterdam, waar hij zich van Utrecht in 1830 had nedergezet, den 24sten Januarij 1849 overleden. Hij was een verdienstelijk kunstenaar, die als kunsthandelaar een rijkdom van ondervinding en kennis, zoo van oude schilderijen als van teekeningen en prenten, had opgedaan. Hij paarde daarbij het bijzonder talent om datgene, wat de tand des tijds verminkt of gesloopt mogt hebben, te herstellen of weder te geven. Hij muntte uit in het schilderen van het inwendige van kerken, binnenhuizen en portalen. Ook was hij zeer bekwaam in het maken van silhouetten. Hij was het hoofd eener familie, wier leden alle de kunst beoefenen en aan hem voor een groot deel hunne eerste opleiding te danken hebben. Zijn oudste zoon, George Gilles, is een verdienstelijk schilder van kerken en binnenhuizen, en houdt zich thans in Duitschland op; zijn andere zoon, Remigius Adrianus, is een verdienstelijk landschapschilder te Weenen gevestigd; zijne oudste dochter volgt, en zijne jongste, Adriana Johanna, munt uit in het schilderen van bloem- en fruitstukken.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.;* Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Elisabeth Alida Haanen]

HAANEN (ELISABETH ALIDA), oudste dochter van den voorgaande, werd te Utrecht geboren den 9den Augustus 1809. Ook bij haar openbaarde zich reeds vroeg de liefde en bijzondere geschiktheid voor de kunst. Onder de lei-

ding van haren broeder George Gilles, die toen reeds eene aanzienlijke hoogte in het schilderen van kerken en binnenhuizen bereikt had, werd zij eene verdienstelijke kunstenares in dat vak. Volgens het oordeel van den heer Immerzeel, zijn hare ordonnanties doorgaans eenvoudig, maar altijd met smaak gekozen; haar koloriet is frisch en aangenaam, en haar penseeltoets over het geheel genomen vlak en zuiver. Jammer is het voor de kunst, dat haar levensdraad zoo vroeg werd afgebroken. Gehuwd met den kaarslichtschilder P. Kiers, getrouw in de pligten als gade en moeder, en gelukkig in de beoefening harer geliefkoosde kunst, maakte de dood op den 8sten Junij 1845 een einde aan haar verdienstelijk leven.

Volgens den heer Kramm heeft zij ook de etskunst beoefend. De Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten te Amsterdam deed hulde aan haar talent, door haar in 1838 het honorair lidmaatschap van dezelve op te dragen.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.;* Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Johannes van Haansbergen]

HAANSBERGEN (JOHANNES VAN). Zie HAENSBERGEN (JOHANNES VAN).

[Willem van Haansbergen]

HAANSBERGEN (WILLEM VAN). Zie HAENSBERGEN (WILLEM VAN).

[Hayke Haanstra]

HAANSTRA (HAYKE) van Buitenpost, wordt genoemd een bekwaam rekenkundige.

Zie Eekhoff, *Lev. van* Eise Eisinga, bl. 5.

[François van der Haar]

HAAR (FRANÇOIS VAN DER). Zie HARAEUS (FRANCISCUS).

[Gerrit van der Haar]

HAAR (GERRIT VAN DER), wiens levensbijzonderheden ons onbekend zijn, vervaardigde eene dichtmatige *Aanspraak aan Nederlant op het Leeven van zijn Hoogheit* Willem den IV, geplaatst voor de levensbeschrijving van dien vorst, te Amsterdam 1752 in 8°. uitgegeven. Zijn anagramma was: *Heer rigt na'r U raad*. In het *Aanhangsel van de Dichtkundige Cypressenbladen* komt van hem mede een vers voor, 14 bladzijden groot, hetwelk ons evenmin als het eerstgenoemde een groote dunk van zijne dichterlijke bekwaamheden geeft.

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht*.

[Hendrik ter Haar]

HAAR (HENDRIK TER). Zie HARIUS (HENRICUS).

[Jacob van der Haar]

HAAR (JACOB VAN DER), waarschijnlijk geboren te 's Gravenhage, in 1717, was eerst chirurgijn bij de troepen van den staat, eerste chirurgijn van 's lands legerhospitalen, daarna chirurgijn van de stad en het hospitaal te 's Hertogenbosch. Sedert 1790 was hij lector in de chirurgie te Amsterdam. Hij overleed te 's Hertogenbosch den 19^{den} September 1799 in den ouderdom van ruim twee en tachtig

jaren. Zijne afbeelding ziet als silhouette het licht. Hij was lid van een aantal geleerde genootschappen, die zijne verdiensten op prijs stelden. Hij deed zich als een bekwaam heelkundige kennen door de volgende werken en verhandelingen:

Korte verhandeling van de geschotene wonden, *nevens eenige bedenkingen over het in- en uitwendig behandelen van lijderen*, *wier ledematen afgezet zijn*, enz., Amst. 1747. 8°.

Over de klier- knoest- en kankergezwellen, *tegen* A. S t o r c k , Amst. 1761. 8°.

Oordeelkundige verhandeling over de eijernest-zakwaterzugt der vrouwen. In *Verh. van de Holl. Maatsch. van Wetensch. te Haarl*. 1762. bl. 543.

Aanmerkingen over het ontstoken korst-achtig vel, *op het*, *uit een aader gelaaten*, *bloed*. In dezelfde *Verh*. 1769. bl. 385.

Berigt om exter oogen en uratten gemakkelijk te doen verdwijnen. In dezelfde *Verh.* 1771. bl. 605.

Bericht wegens het ligtvaardig insteeken van kreeftenoogen in de oogen der menschen. In dezelfde *Verh*. 1776. bl. 301.

Aanwijzing om de uitwendige slag-adergezwellen op eene gemakkelijke wijze te genezen. Uit het Italiaansch vertaald naar C a r o l u s G u a t t a n i , *met een aanhangsel van waarnemingen vermeerderd*, Rott. 1779. 8°. met pl.

Aanmerkingen over het schadelijk en gevaarlijk afhalen van de nageboorte van een kind. In de *Verh. van het Bat. Gen. te Rott*. 1781. D. VI. bl. 75, en later afzonderlijk te Amst. 1797. 8°.

Aanmerkingen over de winterhanden en wintervoeten. In den *Algem. Konst- en Letterb*. 1781. D. III. St. II. bl. 592.

Aanmerkingen over het schadelijk gebruik van keurslijven en over den krommen ruggraad of bogchels. In hetzelfde tijdschr. 1782. D. IV. St. II. bl. 140.

Kort berigt om bedorven, *stinkend water*, *zeer ras en onkostbaar*, *niet slegts drinkbaar*, *maar aangenaam en gezond te maken*. In hetzelfde tijdschr. 1783. D. V. St. II. bl. 439.

Kort berigt nopens het gebruik van kraanoogen of braaknoten (*nux vomica*) *in de roode loop; met eenige aanmerkingen*. In hetzelfde tijdschr. 1784. D. VI. St. II. bl. 572.

Bericht van de koortsen, *met uitstorting van melk in den buik der kraamvrouwen*, *welke in het Hôtel Dieu*, *te Parijs*, *geheerscht hebben; met eenige aanmerkingen daarover*. In hetzelfde tijdschr. 1785. D. VII. St. II. bl. 651.

Genees- en heelkundige waarnemingen of stellingen. In den *Nieuwe Algem. Konst- en Letterb*. 1787. D. II. St. II. bl. 8, 146, 193, 244, 382.

Proeve over de hersenen en zenuwen en eenige van derzelver ziekten, Amst. 1788. 8°, 2de druk.

Aanmerkingen, of iets over erf- of aangebooren ziekten en gebreken. In den *Algem. Konst- en Letterb*. 1792. D. II. St. II. bl. 496.

Uitgezochte genees- en heelkundige mengelschriften, Amst. 1797. 8°. 2 deelen met pl.

Zie *Boekz. der gel. Wereld*, 1779, *b.* bl. 484; van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek*. D. I. St. IV.; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*; *Algem. Konst- en Letterb*. 1791. D. VII. St. II. bl. 149; *Nieuwe Algem. Konst- en Letterb*. 1799. D. XII. St. II. bl. 98.; Brinkman, *Naaml. van Boek.;* Holtrop, *Bibl. Medico-Chirurg*. p. 120, 121; Hermans, *Consp. Onom. Liter.* p. 26; Muller, *Cat. van Portrett.* bl. 105, 397.

[Johannes van der Haar]

HAAR (JOHANNES VAN DER). Zie HARIUS (JOHANNES).

[Baldran of Boudewijn van Haarlem]

HAARLEM (BALDRAN of BOUDEWIJN VAN), een Hollandsch edelman, behoorende tot het oude geslacht der heeren van Haarlem, trok, in 1168, met graaf Floris III tegen de West-Friezen te velde, doch, met eenige anderen, tegen 's graven zin vooruit gereden zijnde, vielen zij in Schagen en brandden het plat. De West-Friezen, zich tot nu toe schuil gehouden hebbende, kwamen onverwachts voor den dag en sneden hun den pas naar het gros des legers af. Er ontstond hierop een hevig gevecht, in hetwelk onder anderen Baldran of Boudewijn van Haarlem sneuvelde. Dit geschiedde op den 23sten Januarij van genoemd jaar.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. II. bl. 261, 262; Hoogstraten, *Woordenb*, D. V. St. II. bl. 13.

[Cornelis van Haarlem]

HAARLEM (CORNELIS VAN). Zie CORNELISZ (CORNELIS).

[Dirck van Haarlem]

HAARLEM (DIRCK VAN). Zie STUERBOUT (DIDERICK).

[Dirk van Haarlem]

HAARLEM (DIRK VAN), mede afkomstig uit het oude geslacht van dien naam, werd na den moord van graaf Floris V, in 1296, tot drost van Muiden aangesteld. Als zoodanig werd hij kort daarop door den Utrechtschen bisschop Willem van Mechelen belegerd. Dapper verdedigde hij het hem toevertrouwde slot, tot dat hij door het grootste gedeelte der bezetting tot de overgave gedwongen, en slechts ten koste zijner vrijheid lijfsbehoud verwierf. In 1304 was hij andermaal drost van Muiden, in welk jaar hij in den slag bij Duiveland tegen de Vlamingen sneuvelde.

Zie Hoogstraten, *Woordenb*. D. V. St. II. bl. 13; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. III. bl. 92; Arend, *Algem. Gesch. des Vaderl*. D. II. St. I. bl. 386, St. II. bl. 17.

[Egbert van Haarlem]

HAARLEM (EGBERT VAN) opgeleid in de Deventersche school der broeders van het gemeene leven, werd in het jaar 1419, bij de oprigting der hoogeschool te Rostock,

hoogleeraar aan die inrigting, staande hij aan het hoofd van het zoogenaamd philosophisch onderwijs.

Zie D e l p r a t , *Verh. over de broedersch. van* G. G r o o t e , bl. 204, 320.

[Floris van Haarlem]

HAARLEM (FLORIS VAN) werd te Haarlem op het laatst der vijftiende eeuw geboren en naar zijne geboorteplaats genoemd. Hij ontving zijne letterkundige en godgeleerde opleiding aan de Leuvensche hoogeschool, en verwierf er den graad van meester in de vrije kunsten. Zich tot de Karthuizer orde begeven hebbende, werd hij opgenomen in het klooster te Leuven en in 1541 tot prior aangesteld. Hij overleed er den 18^{den} April 1543, en werd bijzonder als prediker geroemd. Van hem ziet het licht:

Den wech des levens. Een gheestelye boecxken leerēde hoe dat een goet kerstē mensch moet beginnē en voortgaen in deuchden, ... *gemaech by dē prior van der Carthuser oordenen binnen der stadt van Louē. Neerstelyc gecorrigeert door broer Claes Zegers*, *minderbroeder*, Antw. 1552. 12°. Herdrukt ald. 1564. 12°.

Blijkens de opdragt aan 'Mr. G h e e r a e r t H e e r m a n , rectoor ende biechtvader der cloosters van Roome binnen Leyden,' is broeder F l o r i s v a n H a a r l e m de prior, waarvan de titel spreekt. Het werkje is eerst door T a c i t u s N i c o l a u s Z e g e r s (Antw. 1552), daarna door L a u r e n t i u s S u r i u s (Keulen 1595. 8°). in het latijn overgezet.

Zie A m p z i n g , *Beschrijv. van Haarl*. bl. 101; S w e e r t i u s , *Ath. Belg.* p. 236; F o p p e n s , *Bibl. Belg.* p. 278; K o n i n g , *Tafereol der stad Haarlem*, D. IV. bl. 7, 8; G l a s i u s , *Godgel. Nederl*. D. II. bl. 2. D. III. bl. 661; M u l l e r , *Cat. van Godgel. Werk. Supplem*. bl. 76.

[George Benedictus van Haarlem]

HAARLEM (GEORGE BENEDICTUS VAN) beoefende de Latijnsche dichtkunst blijkens een vers door hem op J o h a n n e s H e u r n i u s gemaakt, voorkomende in de *Deliciae Poëtarum Belgicarum*.

Zie aldaar D. I. fol. 62.

[Geraart van Haarlem]

HAARLEM (GERAART VAN), bijgenaamd G e e r t g e n v a n S t . J a n s , was een vermaard schilder en leerling van A l b e r t v a n O u w a t e r . Hij wordt met regt eene parel aan Hollands kunstkroon genoemd. Levensbijzonderheden zijn er weinig van hem bekend. Hij woonde in het St. Jans Klooster te Haarlem, waar hij, volgens den heer K r a m m , als hofschilder der St. Jansheeren werkzaam was. Zijne voortbrengselen muntten uit in teekening, uitdrukking en ordonnantie, en werden door den grooten A l b e r t D u r e r , die, op zijne reis in Holland,

G e r a a r t 's kunstvoortbrengselen zag, zeer geprezen. Hij was ook grondig ervaren in de perspectief, blijkens eene *Afbeelding der Groote Kerk te Haarlem*, die thans nog achter den predikstoel tegen den muur van het doophuis, in genoemde kerk te vinden is. De meeste zijner stukken, waarvan in de hier onder aangehaalde bronnen uitvoerig gehandeld wordt, zijn bij de beeldstormerij verloren gegaan. De tijd van zijn sterven is onbekend. Hij bereikte slechts den ouderdom van acht en twintig jaren.

Zie v a n M a n d e r , *Schilderbook*, bl. 206; A m p z i n g , *Boschrijv. van Haarl.*, bl. 347; K o n i n g , *Tafereel der Stad Haarl.*, D. IV. bl. 132, W o l f f , *Beschrijv. van de Groote of St. Bavo-Kerk te Haarl.*, bl. 19; I m m e r z e e l , *Lev. en Werk. der Kunstsch.*, D. I. bl. 270; R a t h g e b e r , *Bereden. Geschied. der Nederl. schilder-*, *houtsnij- en graveerk.*, D. I. bl. 26, 30, 38, 311, 352, 412, 413; K r a m m , *Lev. en Werk. der Kunstsch.*, D. II. bl. 546-548.

[Gerard van Haarlem]

HAARLEM (GERARD VAN) mede afkomstig uit het oude geslacht van dien naam, teekende, met zijn bloedverwant I J s b r a n d v a n H a a r l e m , het in 1167 tusschen F i l i p s , graaf van Vlaanderen, en F l o r i s , graaf van Holland, gesloten vredes verdrag. Hij koos met andere Hollandsche edelen in 1204 de partij van graaf L o d e w i j k v a n L o o n tegen graaf W i l l e m I.

Zie W a g e n a a r , *Vaderl. Hist.*, D. II. bl. 259, 313.

[Jacob Janszen van Haarlem]

HAARLEM (JACOB JANSZEN VAN). Zie JANSZEN (JACOB).

[Jan Olout van Haarlem]

HAARLEM (JAN OLOUT VAN), mede uit het oude geslacht van dien naam gesproten, werd na volbragte studiën te Rome doctor in de godgeleerdheid, en in het jaar 1351 tot abt van Egmond gekozen, welke waardigheid hij slechts twee jaren bekleed heeft, zijnde hij in 1353 overleden. Hij schreef *geleerde brieven aan gemeenzame vrienden* en *nuttige lessen*. Of deze het licht hebben gezien is ons onbekend.

Zie A m p z i n g , *Beschrijv. van Haarl.* bl. 99; K o n i n g , *Tafereel der stad Haarl.*, D. IV. bl. 5.

[Jan Willemsz van Haarlem]

HAARLEM (JAN WILLEMSZ VAN). Zie WILLEMSZ (JAN).

[Johan van Haarlem]

HAARLEM (JOHAN VAN), mede uit het oude geslacht van dien naam gesproten, was de zoon van R o c h u s v a n H a a r l e m en B e a t r i x v a n R i j n . Hij werd te Dordrecht den 1sten September 1588 geboren en aldaar tot verschillende regerings ambten geroepen. In 1639 werd hij schepen en was meermalen gecommitteerd ter

vergadering van de Staten van Holland en West-Friesland. Hij behoorde tot de onderteekenaars van de vermaarde herroeping van het Eeuwig Ediet te Dordrecht in 1672. Hij

stierf aldaar den 1sten Februarij 1675, en was gehuwd met Geertruid Frankken, waarbij hij vier kinderen verwekte.

Zie Balen, *Beschrijv. van Dordr.* bl. 1067; De Jonge, *Verh. en onuitgegov. Stukk*. D. II. bl. 481.

[Klaas van Haarlem]

HAARLEM (KLAAS VAN). Zie HAERLEM (CLAIS VAN).

[Nicolaas van Haarlem]

HAARLEM (NICOLAAS VAN), hopman in staatsche dienst, verraste met de hopmannen Crom van Steenwijk en Wolter van Doorn de stad Hasselt, op den 26sten October 1582.

Zie Bor, *Ned. Oorl.* B. XVII. bl. 335 (32); *Overijss. Alm. voor Oudh. en Lett*. 1848. bl. 262.

[Nicolaas van Haarlem]

HAARLEM (NICOLAAS VAN), wiens leeftijd ons onbekend is, was een geleerd man, die een *Cronicon temporum* en het *Vita* B. Simonis Stockii beschreef. Of beiden het licht zien weten wij niet.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* p. 911.

[Theodorus van Haarlem]

HAARLEM (THEODORUS VAN) werd te Parijs licentiaat in de godgeleerdheid, en ging te Keulen tot de orde der Karthuizers over. Hij leefde omstreeks het jaar 1508 en schreef eenige *Leerredenen* en een *Brief over de eenzaamheid*, die echter niet zijn uitgegeven.

Zie Ampzing, *Beschrijv. van Haarl.* bl. 101; Sweertius, *Ath. Belg.* p. 689; Foppens, *Bibl. Belg*. p. 1124; Koning, *Tafereel der stad Haarlem*. D. IV. bl. 8.

[Vincent Dirk van Haarlem]

HAARLEM (VINCENT DIRK VAN). Zie BEVERWIJCK (VINCENT DIRK VAN).

[Jan R. Haarsma]

HAARSMA (JAN R.), schreef een *Lijkzang ter gedachtenisse van mejuffer* Cijnthia Lenige, die op bl. 247 van hare *mengeldichten* te vinden is, en waaruit misschien is op te maken dat hij in meer teedere betrekking tot haar stond.

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht*.

[van Haarsma]

HAARSMA (VAN). Zie de personen van dien naam op HAERSMA (VAN).

[Haarsolte]

HAARSOLTE. Zie de personen van dien naam op HAERSOLTE.

[Willem van Haarst]

HAARST (WILLEM VAN) werd in 1804 onderwijzer te Burgt op Texel, van waar hij in 1816 vertrok, als zijnde toen tot onderwijzer in de stads burgerschool te Sneek aangesteld. In 1849 afstand gedaan hebbende van zijnen post, sleet hij het overige van zijne dagen te Oirschot in Noord-Brabant, waar hij in October 1853 overleed.

Hij was schrijver van:

(Met H.M. R e i d s m a , onderwijzer te IJsbrechtum)

Voorstellen, *toegepast op de oefeningen met de tafel der eenheden van* Pestalozzi, Sneek, 1817. 8°.

(Met denzelfden) *Verhandeling over de oorzaken van de werkeloosheid bij een gedeelte der kinderen in de scholen*, Amst. 1822. 8°. Met goud bekroond door de commissie van onderwijs in Friesland.

Natuurbeschouwingen voor jongelieden, Amst. 1826. 8°. 3 stukjes.

Beschouwingen van het dierenrijk voor jonge lieden, Amst. 1828. 8°. 3 stukjes met pl.

Zie de Jong, *Naaml. van Boek. en Supplem.*; (H.W.C.A. Visser), *Plegtige toewijd. van het monum. aan* Nieuwold, bl. 47, 48; *Algem. Handelsbl.* van 25 Octob. 1853.

[Artus de Haas]

HAAS (ARTUS DE) schreef volgens van der Aa: *Christelijk Veegevuur in stichtelijke rijmen voorgestelt*, Amst. 1663. 4°.

Van Abkoude noemt den schrijver L.R. Haas door wien ook nog geschreven werd:

Zegenpraalende Christen, 1693. 8°.

Waarheid ondersogt of redenen enz. 8°.

Overgang uit het Pausdom, Leid. 1700. 8°.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek*. D. I. St. I. II. III; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht*.

[D. de Haas]

HAAS (D. DE) schreef:

Nette uitrekening van de drawback der Engelsche Oost-Indische lijwaten, *zoo als dezelve in Hollandsch courant geld te staan komen*, Amst. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek*.

[Dirk de Haas]

HAAS (DIRK DE), geboren te Amsterdam, uit burger ouders, na wiens dood hij in het burgerweeshuis geplaatst werd. Waarschijnlijk als matroos naar Oost-Indië vertrokken zijnde, kwam hij in dienst hij den notaris de Wit op Batavia. Hij vertrok vervolgens naar Tonkin, waar hij, op welke wijze wordt niet gemeld, veel geld verdiende. Hij was vervolgens tot tweemaal toe opperhoofd van Japan, 1677 en 1679, doch geraakte daarna uit de dienst, omdat hij weigerde als commissaris naar Macassar te gaan. Sedert werd hij schepen en vice-president te Batavia en in 1687 aangesteld als vier en twintigste landvoogd van Amboina. Als zoodanig bewees hij de Compagnie belangrijke diensten, en muntte hij uit door belangeloosheid, spaarzaamheid en orde in zijn beheer. Hij werd in 1689 extra-ordinaris raad van Indië en commissaris der drie Oostersche landvoogdijen en vertrok in 1691 als ordinaris raad van Indië

naar Batavia. Door de vergadering van Zeventienen werd hij bij resolutie van den 20sten Septem-

ber 1701 aangesteld tot directeur generaal van den handel, welke betrekking echter door hem niet waargenomen werd, doordien de directeur generaal Jan van Hoorn weigerde zijn schoonvader Willem van Outhoorn als gouverneur generaal op te volgen en derhalve als directeur generaal werkzaam bleef. Hij was gehuwd met Aletta Zegermans, die den 8sten Julij 1689 op Amboina overleed. Na den dood dezer vrouw huwde hij Elisabeth van Riebeeck, geboren aan de Kaap de Goede Hoop den 4den April 1660, dochter van Johan Antonie van Riebeeck eerste commandeur aldaar. De Haas overleed vermoedelijk in 1702. Zijne tweede vrouw in 1704.

Zie Valentijn, *Oud- en Nieuw Oost-Indië* (Nieuwe uitgave). D. I. bl. 182, 257, 280, 526, 527, 540, 584, D. II. bl. 197, 291, 305, 646, 647, D. III. 62, uit medegedeelde berigten aangevuld.

[Frans de Haas]

HAAS (FRANS DE). Zie HAES (FRANS DE).

[Mr. Gerard de Haas]

HAAS (Mr. GERARD DE) schreef:

Nieuwe Hollandsche Consultatien, *Advertissementen van Regten*, *Memorien enz.*, 's Hage, 1741. 4o.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek*. Dl. I. St. I; Muller, *Cat. van Regtsgel. Werk*. bl. 31.

[Gerardus de Haas]

HAAS (GERARDUS DE), geboren te Yzendoorn den 13den September 1737, studeerde aan de Utrechtsche hoogeschool en verkreeg er in 1761 de waardigheid van doctor in de godgeleerdheid, na verdediging zijner *dissertatio de Paulino velandae mulieris praecepto ad* 1 Cor. XI. 10. Hij werd den 6den September 1762 proponent en den 29sten dier maand te Scherpenzeel beroepen. Hij vertrok van daar in 1763 naar Amersfoort, in 1773 naar Middelburg, in 1781 naar Amsterdam, waar hij den 9den December 1817 overleed. Zijne afbeelding ziet het licht met vier regelig vers van hem zelven.

De Haas wordt met lof genoemd onder de geleerdste predikanten van zijnen tijd. De studie, zegt de heer Glasius, was in waarheid zijn leven, zelfs zoo sterk, dat zij hem somwijlen in den dagelijkschen omgang zoo afgetrokken deed wezen, dat het veler opmerkzaamheid tot zich trok. Als schriftuitlegger deed hij zich kennen door de volgende werken:

Aanmerkingen over het zevende boek der Godspraaken van Jesaia, Utr. z.j. (1773) 8o. Herdrukt ald. 1780. 8o.

Praktikaal vertoog aangaande de uitnemendheid van de leer der Verzoening, vervat in eene verhandeling over den XXXII *Psalm*, Middelb. 1779. 8o. 2de druk.

Akademische redevoeringen, Amst. 1788. 8o.

Het vijfde en drie volgende hoofdstukken uit Paulus brief aan de Romeinen verklaard, Amst. 1789-1793. 8°, 3 deelen.

Verhandeling over de toekomende wereld, Amst. 1798. 8°.

Over de Openbaring van Johannes, als een boek voor het verstand en hart, 1807. 8°. 3 deelen.

Het XV *hoofdstuk van Paulus eersten brief aan de Korinthers*, Amst. 1818. 8°. met portret.

Verder voltooide hij het werk van G.J. Nahuis, hetwelk getiteld is:

G.J. Nahuis en G. de Haas, *over den brief van Paulus aan de Philippensen*, Amst. 1783. 8°. 3 deelen.

De Haas heeft zich ook als dichter doen kennen, onder anderen door zijn:

Dichttafereel van het goddelijk gerigt ten jongsten dage, Amst. 1818. 8°. 3de druk.

Zie Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.;* A. Rutgers, *Het tweede eeuwget. van Amersfoorts hervorm.* bl. 78; Ypeij, *Kerk. geschied. van de* 18de *eeuw*, D. VIII. bl. 452; *Algem. Konst en Letterb.* 1817, D. II. bl. 418; Brinkman, *Naaml. van Boek*. en *Supplem.;* van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.;* Glasius, *Godgel. Nederl.* D. II. bl. 3, D. III. bl. 661; Muller, *Cat. van Portrett.* bl. 105, 397.

[H. de Haas]

HAAS (H. DE) was een bekwaam teekenaar, wiens werken voorkwamen in de beroemde kunstverzameling van van der Mark, te Leiden, verkocht te Amsterdam in 1773.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Jan de Haas]

HAAS (JAN DE), neef van den vice-admiraal Witte Corneliszoon de With, was een dapper zeekapitein die deel nam aan de zeeslagen van Tromp en de Ruiter. Hij was onder anderen tegenwoordig bij den zeeslag bij Douver onder Tromp in 1652, en kreeg het bevel over het door dezen veroverde parlementsschip *de Rozenkrans* van 44 stukken. Hij nam als zoodanig deel aan den zeeslag van den 10^{den} Augustus 1653, tusschen de Engelschen, onder Monck, en de onzen onder Tromp. Gedurende eenen langen tijd had hij tegen drie zware Engelsche schepen geslagen, maar zich zoo dapper geweerd, dat deze eindelijk moesten afhouden. Masteloos geschoten, en reeds in brand geraakt zijnde, welke brand echter gelukkig gebluscht was, kwam hij nogtans behouden in het vaderland aan. Of hij dezelfde is met zekeren hopman Jan de Haes van Vlissingen, die zich in 1660 verdienstelijk maakte door het veroveren van een prijs op den Franschen hopman de Quesne, doch die naderhand in ongunst geraakt zijnde, op den 25sten November 1660 te Rotterdam werd onthalsd, durven wij niet verzekeren.

Zie Brandt, *Lev. van* de Ruiter, bl. 56; van der Aa, *Nieuwe herinner*. bl. 289-292; de Jonge, *Geschied. van het Ned. Zeewez.* D. II. St. I. bl. 73; *de Navorscher*, D. VII. bl. 231.

[Jan Herman de Haas]

HAAS (JAN HERMAN DE) was een verdienstelijk schilder van stillevens, die de kunst eerst op gevorderden leeftijd begon te beoefenen. Hij woonde te Utrecht, waar hij den 10den Augustus 1856 in den ouderdom van 46 jaren overleed. Hij had zich ook op het herstellen van oude schilderijen toegelegd en daarin mede een middel van bestaan gevonden. Hij was lid van het genootschap *Arti et Amicitiae* te Amsterdam.

Zie K r a m m , *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Joan de Haas]

HAAS (JOAN DE). Zie HAES (JOAN DE).

[L.R. de Haas]

HAAS (L.R. DE). Zie HAAS (ARTUS DE).

[G. Haasbroek]

HAASBROEK (G.) was een uitmuntend teekenaar van landschappen, land- en watervogels enz., die in de eerste helft der achttiende eeuw bloeide. Hij teekende onder anderen:

Den grooten Brand te Rotterdam, *den* 11 *Maart* 1779 *van den Maaskant te zien*, door P. d e M a r e gegraveerd, in groot plano.

Zie K r a m m , *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Haasje Klaas]

HAASJE KLAAS *dochter*. Zie KLAAS *dochter* (HAASJE).

[Hendrik van Haastenburg]

HAASTENBURG (HENDRIK VAN) werd, waarschijnlijk in 1724, te Twello, nabij Deventer, geboren en verkreeg zijne eerste kundigheden aan het gymnasium te Wageningen, destijds onder het bestuur van den met roem bekenden rector C a s p a r F r e d e r i k H a c h e n b e r g . Hij verliet die inrigting den 31sten Julij 1741, en studeerde vervolgens onafgebroken aan de Harderwijksche hoogeschool, tot dat hij den 21sten Januarij 1746 eerst tot licentiaat en den 12den Junij daaraanvolgende tot doctor in de wijsbegeerte bevorderd werd, na openlijke verdediging eener verhandeling *de elasticitate solidorum ejusque eaussa*. Vervolgens te Leiden in de geneeskunde studerende, verwierf hij aldaar in 1749 het doctoraat in de geneeskunde, na verdediging van zijne *Dissertatio de liquorum corporis humani attenuatione chronica et acuta* (Lugd. Bat. 1749).

Na zijne promotie zette zich v a n H a a s t e n b u r g te Deventer als geneesheer neder, en oefende aldaar met roem de praktijk uit, toen hij in 1755 aangesteld werd tot hoogleeraar in de genees- ontleed- schei- en kruidkunde aan de Harderwijksche hoogeschool, welke waardigheid hij den 18den September van genoemd jaar

aanvaardde met eene redevoering *de vero curandi morbi fundamento*, *e naturae operationibus deducendo* (Hard. 1756). Hij zag zich bepaaldelijk met het onderwijs der praktijk en der heelkunde belast, en hield in 1760 als aftredend rector der hoogeschool eene onuitgegevene *Oratio de miris veneni in*

humanis corporibus observatis effectibus et ratione agendi. In dat jaar, en nogmaals in 1768, werd hij tot geheimschrijver van den Senaat aangesteld.

Groot was de roem door v a n H a a s t e n b u r g bij zijne tijdgenooten als hoogleeraar en arts verworven. De groote v a n G e u n s rangschikte hem onder de uitmuntendste geneeskundigen die de Geldersche hoogeschool versierd hadden, en de niet minder vermaarde O o s t e r d i j k verklaarde openlijk, 'dat de groote v a n H a a s t e n b u r g bij de academie en bij geheel Gelderland zich zeer verdienstelijk gemaakt had.' Geen wonder dan ook, dat curatoren der hoogeschool niet achterlijk bleven, om zijne verdiensten te erkennen en hem voor altijd trachtten te verbinden aan de instelling, die een groot deel harer bloei aan hem te danken had. Zij schonken hem een zeer aanmerkelijk eeregeschenk en eene verhooging zijner jaarwedde, terwijl hij den 23sten April 1763 door de Staten van Gelderland, op eene jaarwedde van duizend gulden, tot archiater der provincie werd aangesteld, mits belovende, gelijk hij gaarne deed, levenslang bij hunne academie te blijven. Niet lang hadden beiden genot van deze overeenkomst, daar hij, tot groote schade der wetenschap, reeds den 24sten November 1769 aan eene borstziekte overleed.

Zie B o u m a n , *Geschied. der Geld. hoogesch*. D. II. bl. 184, 269, 271, 274, 392, 402, 404, 608, door ons hier gevolgd.

[Isaak van Haastert]

HAASTERT (ISAAK VAN) werd te Delft, in 1753, geboren en betoonde al zeer vroeg zucht voor de teeken- en schilderkunst, waarbij hij naderhand de dichtkunst en de beoefening der fraaije letteren voegde, en zich vooral in de kennis van het dieren en plantenrijk, door eigene waarnemingen, eene ongemeene bedrevenheid verwierf. Na eerst bij een teekenmeester van geringe verdiensten onderwijs ontvangen te hebben, oefende hij zich verder in de teeken- en schilderkunst, voornamelijk bij H i e r o n y m u s L u p i s , een Venetiaan, die portretten en geschiedkundige onderwerpen schilderde. Hij legde zich eerst toe op landen stadsgezigten, doch naderhand op landschappen met dieren gestoffeerd. Zich tot het geven van lessen in de teekenkunst hoofdzakelijk bepaald hebbende, bleef hem geene ruimte van tijd genoeg over, om schilderstukken van eenige uitgebreidheid te ondernemen. Onder zijne teekeningen, die later in plaat gebragt zijn, verdienen vermelding de platen voorkomende in het werk *Verzameling van Gedenkstukken in Nederland* enz. door P. T i m a r e t e n , ('s Hage 1777. 8°.), en de titel voor het werkje getiteld: *Het Genootschap Christo Sacrum binnen Delft*, (Leid. 1801. 8°). van welk genootschap te Delft hij een der oprigters was,

in gemeenschap met den heer Onder de Wijngaart Canzius, na wiens vertrek hij geheel alleen, in genoemde stichting, door aanspraken en leerredenen het godsdienstig onderwijs leidde.

Meer nog dan als schilder- en teekenaar maakte van Haastert zich verdienstelijk als letterkundige en dichter. Schoon niet tot den stand der geleerden opgeleid, zegt de Hoogleeraar Siegenbeek, was hij echter met een rijken schat van kennis toegerust. Zijne gedichten onderscheiden zich naar diens oordeel meer door netheid en beschaafdheid, dan door hooge dichterlijke vlugt; er heerscht nogtans in dezelven een toon van zacht godsdienstig gevoel, welke den lezer inneemt en bekoort. Die gedichten komen voor, behalve in de werken van het Haagsche Dichtgenootschap: *Kunstliefde spaart geen vlijt*, waarvan van Haastert lid was, in zijne werken getiteld:

Proeve van Mengelpoësij, Leid. 1785. 8°.

De godsdienst, *dichtstuk*, Leid. 1802. 8°.

Mengelpoësij, Delft, 1826. 8°.

Door genoemd genootschap te 's Hage werd van Haastert in 1790 met zilver bekroond, voor eene door hetzelve uitgeschrevene prijsvraag, behelzende, Gods goedheid, zigtbaar in al het geschapene. Eene dergelijke vereering viel hem in 1822 te beurt, toen hem voor zijne ingezondene teekeningen bij de Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij te Haarlem, bestaande in afbeeldingen van zogende dieren, enz., met hunne kenmerken, mede eene zilveren medaille en premie geschonken werd.

Als letterkundige deed hij zich ook kennen door zijn werk getiteld:

A. van Leeuwenhoek *vereerend herdacht in eene korte Levensschets en Lofdicht*, Delft, 1823. 8°.

Van Haastert overleed te Delft den 1sten Maart 1834. De Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden bragt reeds in 1810, door de aanbieding van haar lidmaatschap, hulde aan zijne talenten en, na zijn verscheiden, door den hoogleeraar Siegenbeek, in de handelingen harer jaarlijksche vergadering, terwijl de hoogleeraar Macquelijn in eene *Aanspraak aan de Leden van het Kunst- en Wetenschap minnend Gezelschap te Delft*, waarvan van Haastert ook een der oprigters was, 's mans verdiensten als onderzoeker der natuur in het licht heeft gesteld. Zijne uitgebreide verzameling van kunst en van voorwerpen uit de natuurlijke historie werd in 1834 te Delft in het openbaar verkocht.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.*, 1790. D. IV. bl. 75, 90, 1834. D. II. bl. 145, 146; van Eynden en van der Willigen, *Ge-*

schied. der Vadorl. Schilderk. D. III. bl. 54, 55; *Woordenb. der Zamenlev; Handel. der Jaarl. Verg. van de Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid*. 1834. bl. 48-50; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. to Leid*. D. II. bl. 224; B r i n k m a n , *Naaml. van Boek.;* I m m e r z e e l , *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; K r a m m , *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Goeyert van Haastrecht]

HAASTRECHT (GOEYERT VAN) afkomstig uit het edele geslacht van dien naam, was heer van Druinen en Gansoijen en behoorde vermoedelijk onder de eerste teekenaars van het verbond der edelen in 1566. Dit vermoeden wordt te meer waarschijnlijk, daar ook hij met den prins van Oranje geheime briefwisseling hield en niets onbeproefd liet, om het welzijn des lands te bevorderen. Hij hield zich daartoe in 1571 in het Kleefsche op, waar men hem, op A l v a 's last, meende op te ligten. Hij ontkwam gelukkig het gevaar en overleed eerst in 1597 in Friesland. Hij was in 1552 gehuwd met J o s i n a v a n M a l s e n , oudste dochter van O t t o v a n M a l s e n , wiens jongste dochter met D i d e r i k v a n S o n o y , stadhouder van Noord Holland gehuwd was. Zij overleed te Enkhuizen in 1584 en schonk hem vier zonen, waaronder D i r k , die als kapitein van S o n o y den lande diende, en W i l l e m , die als kapitein in 1597 voor Maastricht sneuvelde.

Zie B o r , *Ned. Oorl*. B. XXIII. bl. 10 (7), B. XXIV. bl. 195 (34). 196 (35); v a n L e e u w e n , *Bat. Illustr*. bl. 977; t e W a t e r , *Hist. van het Verbond der Edel*. D. I. bl. 266, D. III. bl. 520.

[Maria van Haastrecht]

HAASTRECHT (MARIA VAN), welligt bloedverwante van den voorgaande, wordt genoemd eene zeer middelmatige dichteres uit de zeventiende eeuw.

Zie v a n d e r A a , *Nieuw Woordenb. van N. Dicht*. D. II. bl. 198.

[Adriaan de Haaze]

HAAZE (ADRIAAN DE). Zie HAZE (ADRIAAN DE).

[J. de Haaze]

HAAZE (J. DE) schreef:

Nasporing van den Leviathan en de Visch, *welke Jonas verslond*, Utr. 1724. 8°.

Zie A r r e n b e r g , *Naamreg. van Ned. Boek*.

[Johannes Habbema]

HABBEMA (JOHANNES) werd geboren te Leeuwarden in 1732 en studeerde aan de Franeker hoogeschool, waar hij in 1756 den doctoralen graad in de godgeleerdheid verwierf, na verdediging eener Inaugurele dissertatie over 1 Cor. VI:4. In 1757 door de classis van Franeker tot proponent bevorderd, werd hij in 1758 beroepen te Twijsel en Kooten, in 1763 te Gorinchem en in 1767 te Rotterdam. Wegens krenking

zijner geestvermogens werd hij den 2^{den} Februarij 1789 emeritus en overleed te Delft den 12^{den} Maart 1800. Zijne afbeelding ziet het licht. Zijn zoon G o s s e l i u s was predikant te Wijnjeterp en Duirswoude, te Oude Tonge, te Oud-Beijerland en te Purmerende.

H a b b e m a was een zeer geleerd man en een naauwgezet handhaver van de regtzinnigheid in de leer, ten gevolge waarvan hij met andere godgeleerden in hevige twisten geraakte. Met zijnen ambtgenoot L e S a g e t e n B r o e k voerde hij een geschil over het borgtogtelijk lijden des Heeren, en met P e t r u s H o f s t e d e gaf hij de *Nederlandsche Bibliotheek* in 1774 en vervolgens in het licht, waardoor hij het met de regering te Utrecht en de hoogleeraren R.M. v a n G o e n s en P e t r u s B u r m a n te kwaad kreeg. De twist met laatstgenoemde wordt teregt een voorbode genoemd van die politieke oneenigheden, die daarna ons vaderland zoo deerlijk geschokt hebben.

Groot zijn de verdiensten van H a b b e m a in het verdedigen der christelijke godsdienst. Toen namelijk aan J o h a n n e s P a t i j n in 1777 het emeritaat verleend was, werd aan H a b b e m a , van wege heeren regenten van de weeskamer der stad Delft, als opvolgende executeuren van het testament van den heer W a l t e r S e n s e r f f , opgedragen het jaarlijks houden van de acht leerredenen tegen athëisten, deïsten, joden, heidenen of andere openbare tegensprekers van het christelijk geloof. Van deze taak heeft hij zich tot aan zijn emeritaat op eene uitmuntende wijze gekweten.

Behalve de reeds vermelde Nederlandsche Bibliotheek ging van H a b b e m a in druk uit:

Kortbondige grondvragen over Luthers Catechismus, Rott. 8°.

Historisch Verhaal nopens het gebeurde te Utrecht met de Vaderlandsche Bibliotheek, Rott. 1775. 8°.

De leer der Hervormde Kerk, *aangaande het borgtogtelyke van Christus Lijden*, Amst. (1783). 8°.

Zie C o l u m b a en D r e a s , *Naaml. der Pred. onder de classis van Dokk*. bl. 199; v a n A b k o u d e , *Naamreg. van Ned. Boek*. D. I. St. I.; A r r e n b e r g , *Naamreg. van Ned. Boek*.; Y p e i j , *Kerk. Geschied. van de* 18de *eeuw*, D. II. bl. 93, D. VII. bl. 431-442; *Vaderl. Hist. ten verv. op* W a g e n a a r , D. IX. bl. 110; Y p e i j en D e r m o u t , *Geschied. der Ned. Herv. Kerk*, D. III. bl. 569, 631, 662; B r a n s , *Hondertjar. Naamreg*. bl. 13, 86, 99, 142; v a n H a r d e r w i j k , *Naaml. en Levensbijz. der Predik. te Rott*. bl. 89, 90; dit *Woordenb*. D. II. bl. 1353; M u l l e r , *Cat. van Portrett*.

[Johannes Cornelis Haccou]

HACCOU (JOHANNES CORNELIS) werd te Middelburg den 18^{den} April 1798 geboren. Reeds vroeg blijken gevende van liefde voor de kunst, deed zijn vader hem, even als zijn oudere broeder L o d e w i j k G i l l e s , door den kunstschilder J.H. K o e k o e k onderwijs geven. Daardoor, en door het gelijktijdig waarnemen der lessen aan de teeken-academie, vormde hij zich tot een verdienstelijk schilder vooral van landschappen, ofschoon ook winters, stille waters met schepen, zoo bij dag als bij maanlicht, van

zijn talent getuigden. Hij vestigde zich, na eene kunstreis, te Londen, en overleed er den 21sten Januarij 1839.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch*. hier door ons gevolgd.

[Caspar Frederik Hachenberg]

HACHENBERG (CASPAR FREDERIK) studeerde in de godgeleerdheid en werd, na zijne bevordering tot proponent, tot rector der latijnsche school te Wageningen beroepen. Als zoodanig deed hij den 31sten Julij 1741 zijne inhuldigings oratie, bedankte voor de benoemingen te Harderwijk, Gorinchem en Dordrecht, en bleef te Wageningen tot dat hij, wegens hooge jaren en doofheid, in 1790 op zijn verzoek eervol werd ontslagen. Hij overleed den 1sten April 1793 in den ouderdom van ruim 83 jaren. Zijn zoon Willem Frederik werd in 1775 predikant te Rheede, in 1790 te Oudshoorn en in 1792 te Medemblik. Zijne dochter was gehuwd met den Wageningschen geneesheer Ockerse, van wien nog eene afstammelinge in leven is. Hachenberg schreef:

Vertoog over de welmeenende aanbieding van Genade en Zaligheit, Utr. 1774. 8o.

Grammatica Graeca, Ultr. 1792. 8o. 2 partes.

Zie *Boekz. der gel. Wereld*, 1741. *b*. bl. 348, 1775. *b*. bl. 105, 1793 *a. bl*. 561; Arrenberg, *Naamr. van Boek*.; de Jong, *Naaml. van Boek*.; Brans, *Hondertjar. Naamreg*. bl. 157; *De Navorscher*, D. VII. bl. 224, D. VIII. bl. 231, 298.

[de heer van Hachicourt]

HACHICOURT (de heer VAN). Zie MONTMORENCY (FILIPS VAN).

[Johannes Hachtingius]

HACHTINGIUS (JOHANNES) werd te Leeuwarden den 16den Februarij 1594, uit Regnerus Hachtingius en Anna van Gelingen geboren. Zijn vader, eerst roomsch katholiek priester te Rinsumageest en Sibrandahuis, had aldaar de gezuiverde leer verkondigd, maar was in 1567 genoodzaakt naar Oost-Friesland te vlugten om de vervolging wegens het geloof. Hij was ook meester der vrije kunsten en voorzag in zijn onderhoud door les te geven, zoo in de waarheid als in de latijnsche taal, totdat hij in 1591 te Kanhuizen en Klooster Aland als predikant werd beroepen, en van daar in 1593 als leeraar naar Leeuwarden vertrok, waar hij in 1626 overleed.

Zijn zoon Johannes werd, na het voorbereidend onderwijs in zijne geboorteplaats genoten te hebben, op den 4den Maart 1611 als student aan de Franeker hoogeschool ingeschreven. Na een verblijf van vijf jaren vertrok hij naar Groningen, waar hij zijne studiën onder Nicolaus Mulerus, Ubbo Emmius, Herman Ravensperger en Franciscus Gomarus voortzette. Als onderwijzer van twee jeugdige Friezen deed hij vervolgens

eene reis door Duitschland en Frankrijk en werd, in het vaderland teruggekeerd, tot conrector te Leeuwarden aangesteld. Hij nam die betrekking tot 1622 waar, toen hij den 21sten Maart van dat jaar, in de plaats van Andreas Roorda, tot hoogleeraar der logica te Franeker beroepen werd. Als zoodanig muntte hij door ijver uit, terwijl hij niets onbeproefd liet om den welstand der hoogeschool to bevorderen, en, in 1625 tot rector verkozen, zich veel moeite gaf om de oneenigheden onder de studenten bij te leggen. Niet lang mogt de hoogeschool zich in zijn bezit verheugen, daar hij reeds den 22sten September 1630 overleed. Zijn ambtgenoot Arnoldus Verhel hield op hem eene lijkrede, die door den druk is bekend gemaakt en waarin 's mans vele deugden en verdiensten naar waarheid vermeld zijn.

De verdere berigten omtrent Hachtingius melden, dat hij in 1621 te Leeuwarden gehuwd is met Geertruida Simons; dit komt niet overeen met latere mededeelingen, waaruit blijkt dat hij, als weduwenaar van Anna Coninex den 12den Augustus 1626 hertrouwde met Susanna Selins van Amsterdam. Hij heeft bij een dezer vrouwen kinderen nagelaten. Een zoon van hem was Regnerus Hachtingius, eerst predikant te Dronrijp in 1654, daarna in 1657 te Leeuwarden, waar hij in October 1665 overleed. Van Johannes Hachtingius ziet het licht:

Dialectica Petri Rami, *interdum exegesi*, *interdum paraphrasi exposita* etc. XXIV. *Disputatonibus proposita*, Franeq. 1626. 8°.

Oratio de successu, *quem Deus dedit exercitui Belgarum an*. 1629. Leov. 1629. 4°.

Zie Columba en Dreas, *Naaml. der Pred. onder de class. van Dokk*. bl. 171, 172; Greydanus, *Naaml. der Predik. onder de class. van Franek*. bl. 13; Laurman, *Naaml. der Predik. onder de class. van Leeuw*. bl. 7, 11; Vriemoet, *Athen. Frisiae*, p. 222-225; Paquot, *Mémoir*. T. II. p. 396, die zijn vader verkeerdelijk Hendrik noemt; *De Navorscher*, D. VIII. bl. 318.

[Arnoldus Hachtingius]

HACHTINGIUS (ARNOLDUS), welligt een broeder van den voorgaande, werd geboren te Leeuwarden, studeerde te Franeker en te Groningen, waar hij in 1618 eenige theses verdedigde, en werd daarna predikant te Garyp, Suameer en Eernewoude, van waar hij in 1625 naar Tzummarum vertrok en daar, alsmede te Firdgum, van af genoemd jaar tot 1641, het Evangelie verkondigde. In laatstgenoemd jaar vertrok hij als predikant naar Dokkum, waar hij in 1657 overleed. Hij was gehuwd met Lucia Colde, dochter van Herman Colde, predikant te

Leeuwarden en schreef, behalve een onderwijsboekje, *Noodzakelijke Waarheden* getiteld, eene:

Verantwoordinge van de nootsakelycke Waerheydt, Leeuw. 1655. 8°.

Dit geschrift, waarvoor hij door gedeputeerde Staten van Friesland, bij resolutie van den 19den Mei 1655, met honderd gulden vereerd werd, was gerigt tegen een ander van G. Vorstius, getiteld: *Wederlegginge van de nootsaeckelycke Waerheydt*, ('s Hertogenb. 1652. 8°.) Ook behooren hierbij nog vermeld te worden twee geschriften van Hachtingius, mede tegen Vorstius, getiteld: *Censura Censurae*, *anders gezegt: Mondstopper*, *en Noodsakelycke censure* G. Vorstii, 1676. 8°. (Dit laatste denkelijk een herdruk.) Voorts gaf hij nog uit:

Zions Tempelvreugt ter inwijding van de kerk te Veenwouden, *over Psalm* LXXXIV:1-4. Leeuw. 1648. 12°.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris*. p. 225; Columba en Dreas, *Naaml. der Predik. onder de class. van Dokk*. bl. 75; Greydanus, *Naaml. der Predik. onder de class. van Franeker*, bl. 110; *Cat. van de Handsch. en Boek. van de Bibl. der Rem. Kerk te Amst*. bl. 90, 103.

[Guilielmus Hachusanus]

HACHUSANUS (GUILIELMUS) of Hachusius, geboren te Deventer, schreef:

Scholia in Desiderii Erasmi libellum de civilitate morum.

Zie Revius, *Daventr. illustr*. p. 237, 238; Sweertius, *Ath. Belg*. p. 309; Foppens, *Bibl. Belg*. p. 404.

[Frans Hack]

HACK (FRANS) of Hackius, boekdrukker te Leiden in de 17de eeuw, verwierf zich naam door de werken die zijne pers verlieten en, door keurigheid van druk uitmuntende, kenbaar zijn aan het *ex officina Hackiana*, hetwelk op den titel staat. J. Hackius, waarschijnlijk een broeder van Frans, was een kunstgraveur, die mede omstreeks 1659 te Leiden woonde.

Zie *Woordenb. der Zamenlev.;* Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch*. op Hackius.

[Jan Hackaert]

HACKAERT (JAN), ook Hackert en Hakkert gespeld, werd waarschijnlijk te Amsterdam, in 1636, geboren, en is in de laatste jaren der zeventiende eeuw overleden. Van wien hij een leerling was wordt niet gemeld. Hij bezocht Duitschland en Zwitserland, en maakte schetsen en teekeningen van de heerlijke streken die hij bezocht, en die hem later de stof opleverden voor de keurige landschappen, die hij vervaardigde, en die veelal door Johannes Lingelbach of Adriaan van de Velde gestoffeerd werden. Er komen van hem evenwel weinig stukken voor, zoodat zijn werk zeer zeldzaam is, en hier te lande niets van hem gevonden wordt, dan een uitmun-

tend schilderij, *de Esschenlaan*, op 's Rijks Museum te Amsterdam. In de galerij van Berlijn berust van hem een uitmuntend stuk, zijnde: *een bergachtig landschap met stroomende wateren doorsneden*. In de kunstgalerij van den koning van Beijeren is mede een heerlijk schilderstuk van hem voorhanden, voorstellende: *een gezigt in het Haagsche bosch*. Er kwamen vroeger ook teekeningen met O.I. inkt van hem voor, terwijl hij ook de etskunst beoefende.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; *Woordenb. der Zamenl.* Dubourq, *Beschr. der Schild. op 's Rijks Musoum te Amst.* bl. 50; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Barend of Bernt van Hackfort]

HACKFORT (BAREND of BERNT VAN) behoorde tot het oud adellijk Zutphensch geslacht van dien naam, was de jongste zoon van Jacob van Hackfort en van Margareta van Essen, vrouwe van Harxen, en werd in het midden van de tweede helft der vijftiende eeuw geboren.

Zijn slecht gedrag in zijne jeugd deed hem zonderlinge lotgevallen hebben. Hij verliet het ouderlijke huis en dien de een blinden muzijkant tot geleider, was vervolgens leerling bij een schoenlapper en nam eindelijk dienst als soldaat.

Op zekeren leeftijd gekomen, schijnt hij zijn leven verbeterd te hebben en weder in aanzien te zijn gekomen. Wij ontmoeten hem althans in 1527 als de eerste der gemagtigden van hertog Karel van Gelder, om te handelen met de afgevaardigden van Overijssel tot onderwerping. Zijn trotsch karakter deed echter deze onderhandeling afbreken.

Toonde hij zich als staatsman minder geschikt, meer verdiensten scheen hij te bezitten als krijgsman. Toen namelijk in 1528 de stad Hasselt door den stadhouder Schenck belegerd werd, voerde hij daar binnen het bevel en verdedigde zich moedig. Twee jaren daarna werd hij gezonden om den Eems in Oostfriesland te bezetten, en was hij in 1534 afgevaardigde tot den vredehandel met den vorst van dat land.

Minder gelukkig was hij in 1535. Hij werd namelijk door Schenck bij het veroveren van Appingadam gevangen genomen, naar Brussel gevoerd, doch bij den daarop gevolgden vrede ontslagen. Hij bekleedde voorts belangrijke betrekkingen, als die van drost van het Oldambt, scholtus van Zutphen en pandheer van Schuilenburg.

Na den dood van zijn vader verkreeg hij in eigendom het huis te Hackfort, half Medler en één deel van de Wyrsche. Hij stierf den 22sten Maart 1557, en was gehuwd met Margareta van Egmond, genaamd Baeck, dochter van Henrick van Egmond en van Agnes Kreynck, uit welk huwelijk twee dochters verwekt

zijn, waarvan Jacoba met Goossen van Raesfeldt en Agnes met Evert van Heeckeren, heer van Roderlo en Nettelhorst, gehuwd is geweest.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. I. bl. 406, 407, door ons voornamelijk gevolgd en aangevuld uit *de Navorscher*, D. VII. bl. 105, 279.

[Petrus Hackius]

HACKIUS (PETRUS), geboren te Leiden, was predikant te Wachtendonk, toen hij in 1578 of 1581 voor eenigen tijd te Leiden in leening aangenomen, doch weldra in ‘absolute dienst’ aan de gemeente verbonden werd. Gedurende zijne dienst aldaar maakte hij zich bij onderscheidene gelegenheden berucht. Na in 1582 eenigen tijd aan de gemeente te Alphen geleend te zijn, was hij te Leiden teruggekeerd, en voer hij hevig uit tegen het in 1583 gesloten huwelijk van prins Willem I met Louisa de Coligny. En toen in 1584 genoemde vorst door Balthasar Gerard vermoord was, ontzag hij zich niet om openlijk van den predikstoel te zeggen, dat dit ongelukkig uiteinde een oordeel Gods en eene hemelsche straf was, wegens den praal en staatsie bij den plegtigen doop van Frederik Hendrik ten toon gespreid. Hij werd in dat jaar, op verzoek van de regering te Medemblik, voor een tijd van vier maanden aan de gemeente aldaar bij leening afgestaan, doch was weinig geschikt om de aldaar ontstane oneenigheden in de kerk te verbeteren. De aldaar bevelvoerende overste Sonoy weigerde hem binnen de stad te laten, doch hij kwam er toch binnen, en schold hem op den predikstoel voor een tyran uit. Zoo hoog liepen de twisten, dat, op bevel van prins Maurits, Hackius met geweld de stad uitgebragt werd, en genoodzaakt was naar Leiden terug te keeren. De magistraat dier stad, die hem zeer genegen was, moest hem, op aandrang der oud kerkelijken, in 1586 in zijne dienst schorsen, terwijl hem tevens het avondmaal werd ontzegd. Zijne suspensie werd evenwel in 1589 opgeheven, doch in 1595 zag de magistraat der stad, ondanks herhaalde vermaningen tot meer gematigdheid en voorzigtigheid, zich genoodzaakt hem af te zetten, ja zelfs hem zijne woning te doen verlaten. Hij bleef echter zijn tractement behouden, doch stierf kort daarna in 1595.

Hackius was een tegenstander der oud kerkelijke partij en een ijverig tegenstrever van de vastgestelde geloofsbelijdenis in de hervormde kerk, waar tegen hij zich evenwel, als gedeputeerde van Leiden op de synode ter harer invoering niet openlijk durfde verzetten. Zelfs op den predikstoel voer hij hevig uit tegen den invloed van het gezag der synoden. Hij beweerde eens, in eene vergadering des kerkenraads, dat de magistraat van Leiden ‘eer de Spaan-

sche inquisitie dan de Geneefsche discipline soude toelaten of sich onder eene synode te begeven.' Zijn collega van de Wouwer, die de partij van Leicester was toegedaan, en wien zulke uitlatingen zeer hinderden, kreeg op zijne tegenspraak ten antwoord: 'dat de heeren van Leiden sijne excellentie (den graaf van Leicester) niet vreesden; dat sij den Spanjaard en Fransoijs hadden tegengestaan, en dat sij 't ook den Engelschman souden doen, al soude de eene steen op den anderen niet blijven.'

Bij gebrek aan berigten uit dien tijd omtrent Hackius valt het moeijelijk hem juist te beoordeelen. Tegen de beschuldigingen zijner wederpartij, staat de lof, hem door Uytenbogaert en Brandt toegezwaaid, over. Beiden noemen hem 'een vermaard predikant' welke titel hij bij hen rijkelijk verdiend had, omdat hij, bij de andere hervormden, gehouden werd, 'met Coolhaes, voor een onzuiveren leeraar, vijandt der christelijke discipline, ingedrongen, gehouden en gehuert om de kerk (zoo hij van zijnent wege zelf bekent hadde) in roer te stellen, met één woord, voor een voorlooper der Remonstranten.' Het blijkt uit al het medegedeelde, dat Petrus Hackius, even als Coornhert en Coolhaes, een belangrijk persoon geweest is in de woelige dagen die hij beleefde, en te wenschen is het, dat een onzer geleerden, die daartoe welligt niet ver te zoeken zou zijn, eens in de gelegenheid ware, zijn karakter en daden, uit nog ongebruikte stukken, uit een te zetten.

Hackius maakte zich verdienstelijk door de overzetting van:

(Franc. Hotman) *Brutum fulmen*, *dat is crachteloose Blixem*, *daermede wort bewesen*, *dat de verclaringe des bans uytgesproken van paus* Sixto V *tegen* Henrick van Bourbon, *Coningh van Navarre*, *is te achten voor ydel; vermeerderd door* P. Hackius, Leid. 1588. 8°.

Biblia, *dat is de gantsche H. Schriftuere. Met seer schoone annotatiën nae den Geneefschen exemplaer. Nu ten tweedemael oversien door* P.H. (ackius); Leid. 1591. fol.

Zie Hooft, *Ned. Hist.* B. XXI. bl. 44-46; Uytenbogaart, *Kork. Geschied.* D. III. bl. 227; Brandt, *Hist. der Ref.* D. I. bl. 703, 704, 738, 739; Soermans, *Kerk. Reg. van Zuid-Holl.* bl. 49; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. VIII. bl. 27, 259; Le Long, *Boekz. des Bijbols*, bl. 741; van Wijn, *Bijv. en Aanm.* D. VIII. bl. 19; W. te Water, *Tweede Eeuw-getijde van de geloofs-belijdenisse*, bl. 84, 85, 243-245; *Naaml. der Leidsche Predik.* achter de *Orde der feest- en lijdensteksten*, (Leid. 1857. 8°.) bl. 95; Rogge, *C.J. Coolhaes*, D. I. bl. 125, 222, 226, D. II. bl. 66, 159, 244; *Cat. van de Nalatensch. van* Jan Schouten, 2de *gedeelte*, bl. 51.

[Jaâcob van Hadden]

HADDEN (JAâCOB VAN) schreef:

Pleuris ofte Zijde-wees genesinge sonder aderlaten, Amst. 1657. 12°.

Zie H a e s e r , *Leerboek van de Geschied. der Geneesk. door* Dr. *Israëls*, *vert*. bl. 617.

[Hadewich]

HADEWICH of H e z a , A r n o u t s dochter, was muntmeesteresse der vorstelijke munt te Nijmegen onder F i l i p s II, en weduwe van den muntmeester R e i n i e r v a n E e m b r u g g e .

Zie v a n d e r C h i j s , *de Munten der Grav. en Hertog. van Gelderl.* bl. 342, 349, 357.

[Hadhoulf]

HADHOULF was een dergenen, die, omstreeks het, jaar 753, met bisschop B o n i f a c i u s en vijftig der zijnen door Friezen van de Heidensche eerdienst overvallen en gedood werden, toen zij bij het slot Dockenburg (Dokkum) gereed stonden om vele bekeerde Heidenen in eene heilige bron aldaar te doopen.

Zie W e s t e n d o r p , *Jaarb. van en voor de prov. Gron.* D. I. bl. 49.

[Pieter Haeck]

HAECK (PIETER) afkomstig uit een oud adellijk geslacht in Zeeland, hetwelk zijnen naam ontleende van *den Haeck*, op de oostzijde van den, in de dertiende eeuw bedijkten, vrouwenpolder in Walcheren, waar later, in 1579, het fort van dien naam werd opgeworpen. Hij was de zoon van P i e t e r C o r n e l i s z . H a e c k , in 1543 burgemeester van Middelburg, en werd den 4den Januarij 1552 door keizer K a r e l V tot baljuw van Middelburg aangesteld. Meermalen in die waardigheid bevestigd, bekleedde hij ook die in 1561 en 1562, toen hij, tegen wil en dank, den nieuw benoemden bisschop van Middelburg moest helpen invoeren. Hij verscheen in laatstgenoemd jaar, en ook in 1563, 1564 en 1565, namens den Prins van Oranje als garde noble van den graaf van Buren ter vergadering van de Staten van Walcheren, na den dood van den markies van Veere. Ten onregte stelt men, dat hij reeds in 1564 van zijn ambt ontslagen is, daar hij nog tot 1566 dienst deed. Niet voor het laatst van genoemd jaar verliet hij de stad, kwam toen openlijk voor zijne hervormde gevoelens uit en omhelsde de zaak der vrijheid. In Maart 1567 had hij met J a n v a n M a r n i x , heer van Toulouse, en J a n B l o y s v a n T r e s l o n g een aanslag op Walcheren beraamd, en bepaaldelijk om zich van Arnemuiden en Vlissingen meester te maken, maar die aanslagen mislukten. Hij werd deswege den 5den Mei en 26sten Junij daaraanvolgende door A l v a ingedaagd, en, niet verschijnende, den 6den October verbannen en zijne goederen verbeurd verklaard. Zijne kinderen, die hij bij J o h a n n a W e y t s e n verwekt had, behielden evenwel

hun regt op de goederen door hunne, toen reeds overledene moeder, nagelaten.

Het blijkt niet waar Haeck zich na zijne verbanning heeft opgehouden. Ook is zijn sterftijd onbekend. Of hij dezelfde Pieter Haeck is, die den 29sten December 1585, te Middelburg met attestatie van Antwerpen kwam, vergezeld met zijne huisvrouw Janneke, is nog niet bewezen. Is dit echter zoo, dan had hij een tweede huwelijk aangegaan. Uit zijn eerste huwelijk had hij verwekt eene dochter, Isabeau genaamd, die getrouwd was aan Jacob Jansz. van der Meersch, en eene andere, Catharina, ongehuwd, den 6den December 1626 overleden. Zijn zoon Cornelis Pietersz. Haeck, die na het overgaan van Middelburg aldaar secretaris werd, is zonder kinderen overleden.

Zie de la Rue, *Heldh. Zeel.* bl. 177, 178; te Water, *kort Vorh. der Ref. van Zeel.* bl. 104, 141, 142; 's Gravesande, *tweede eeuwged. der Middelb. vrijh.* bl. 36, 41, 58, 67, 77, 82, 83, 104, 105, 446-448; Dezelfde, *twee honderdjarige gedacht. van het Synode van Wesel*, bl. 67, 68; Nijhoff, *Bijdr. voor vaderl. geschied. en oudheidk.* D. I. bl. 85, 86; van Vloten, *Nederl. Opst. tegen Spanje*, 1564-1567, bl. 132-134, 1567-1572 bl. 236; Dezelfde, in de *Bijdr. voor oudheidk. en gesch. van Staats-Vlaand.* van Janssen en van Dale, D. I. bl. 299-302.

[Alexander van Haecken]

HAECKEN (ALEXANDER VAN) was een Hollandsche plaatsnijder, die in 1701 geboren werd. Hij vestigde zich in Engeland, en heeft aldaar vele zwarte kunstprenten, naar voorname Hollandsche en Engelsche meesters, in het licht gegeven.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

[ten Haeff]

HAEFF (TEN). Zie de personen van dien naam op HAAFF (TEN).

[Adriaan Hendriksz. ten Haeff]

HAEFF (ADRIAAN HENDRIKSZ. TEN) was welligt een voorzaat van de beide broeders ten Haaff, die wij vroeger genoemd hebben. Uit oud Zeeuwsch bloed gesproten volgde hij zijn schoonvader, Gelein Jolyt, in 1589 in de burgemeesterlijke waardigheid te Middelburg op, en bekleedde die betrekking ook in 1596 en 1599, terwijl zijn naam tot in 1606 op de lijst der magistraat aldaar voorkomt. Zijn naam behoort aan de vergetelheid ontrukt te worden, omdat hij een dergenen was, die, in het laatst der zestiende en in het begin der zeventiende eeuw, in Zeeland de vaart op Oost- en West-Indië begunstigden, zoo door de oprigting der Compagnie van Verre als door de algemeene Oost-Indische Maatschappij. Hij was wegens de Kamer van Zeeland een der eerste bewindhebbers dier Maatschappij, en maakte zich als zoodanig zeer verdienstelijk jegens den vaderlandschen handel. De tijd van zijn over-

lijden is ons niet gebleken. Hij was gehuwd met C h r i s t i n a J o l y t. Een zoon van hen, G e l e i n t e n H a e f f, werd in 1631 mede burgemeester te Middelburg.

Zie 's G r a v e s a n d e, *twee honderdjarige gedacht. van het Synode te Wesel*, bl. 74; Dezelfde, *tweede eeuwged. der Middell. vrijheid*, bl. 476, 526.

[J. Haefkens]

HAEFKENS (J.) werd omstreeks het jaar 1788 geboren. Het is ons niet gelukt meerdere bijzonderheden omtrent dezen verdienstelijken man te weten te komen, dan die, kort na zijn overlijden, in de *Utrechtsche Courant* medegedeeld, in den *Algemeenen Konst- en Letterbode* overgenomen en door ons hier gevolgd zijn. Merkwaardig en woelig, maar veelzins nuttig en werkdadig was zijne loopbaan. Hij hield zich gedurende geruimen tijd in Engeland en in het Zuiden van Europa op, waardoor zijne kennis, en ook die der Spaansche taal, werd uitgebreid. Na te Gent eene handelszaak gedreven te hebben, werd hij gedurende de vereeniging van Holland en België, op aanbeveling van den ambassadeur F a l c k, met eene diplomatische zending, in 1826, naar Centraal-Amerika gezonden. ‘Bezield,’ zegt de *Utrechtsche Courant*, ‘door de zucht om de hem toevertrouwde staats- en handelsbelangen met den meesten ijver te behartigen, en, door het aanknoopen van internationale betrekkingen, nieuwe wegen voor de Nederlandsche scheepvaart en nijverheid te openen, was hij rusteloos werkzaam in het verzamelen en mededeelen van statistischgeographische bijzonderheden, en bleef dit streven hem zelfs op meer dan zestigjarigen leeftijd bij in de vervulling van zijn jongst consulaatschap in Griekenland, waarvan het destijds gedrukte verslag van den toestand der door hem achtervolgens bezochte Cycladen getuigen kan.’

Vóór zijn verblijf te Athene nam H a e f k e n s een geruimen tijd het ambt van burgemeester te Leerdam waar, en betoonde zich een zeer verdienstelijk schoolopziener in een der districten van Zuid-Holland. Waar hij zich ophield na zijne terugkomst is ons niet bekend. Het meergenoemd berigt meldt ons, dat hij te Barneveld, waar hij zich sinds eenige weken had gevestigd, op den 1sten Junij 1858 overleden is.

H a e f k e n s was lid van het provinciaal Utrechtsch Genootschap. Hij was een man van geheel oorspronkelijken aanleg. Met helderen blik begaafd, vurig en ondernemend van aard. In ongeveinsdheid en rondborstigheid was hij een Hollander van den ouden stempel; en waar het de bestrijding van onregt en willekeur betrof, daar toonde hij zich een wereldburger bij uitnemendheid. De volgende

werken, zoo vertaalde als oorspronkelijke, zien van hem het licht:

De geest der eeuw tegen Mr. I. da Costa *verdodigd*, Amst. 1823. 8°.

Reis naar Guatimala, 's Hage 1828. 8°. 2 stukk. met pl.

Centraal-Amerika, *uit een geschiedkundig*, *aardrijkskundig en statistiek oogpunt beschouwd*, Dordr. 1832. 8°. met kaart en platen.

Hij had van dit werk eene Fransche vertaling gemaakt, die hij in handschrift den koning aanbood en thans ter koninklijke boekerij berust.

Levensverhaal van Frederik Douglass, uit het Engelsch, Rott. 1846. 8°.

In de *Bijdragen tot de kennis der Nederlandsche en vreemde koloniën* (1846, bl. 321-373), plaatste hij een opstel *over den toestand der slaven in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika*, en deed zich ook als dichter kennen door zijn:

Huwelijksdicht, *opgedragen aan onze geliefde Vorsten* Frederik der Nederlanden *en* Louisa van Pruissen, *naar het Latijn van* Camberlyn, Gend, 1825. 4°.

Zie de Jong, *Naaml. van Ned. Boek. en Supplem.; Catal. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid*. D. I. bl. 287; *Algem. Konst- en Letterb*. 1858. bl. 185.

[Walraven van Haeften]

HAEFTEN (WALRAVEN VAN) behoorde tot het aanzienlijk Geldersch geslacht van dien naam. Wij ontmoeten hem het eerst in 1448 als drost van Buren, waartoe hij door Aarnout, hertog van Gelre, was aangesteld. Bij de onlusten tusschen dien vorst en een deel zijner onderdanen, hield hij de zijde van den eersten, en werd door de Nijmegers gedwongen het slot te Buren, waarin hij zich verschanst had, op voorwaarden van vrijen aftogt over te geven. In het jaar 1452 had hij deel aan den krijg tegen de Gentenaars, en was tegenwoordig bij den slag bij Rupelmonde, waar de Gentenaars op de vlugt gejaagd werden. Onzeker is het of hij dezelfde is die, in 1477, voor de weduwe van Reinoud van Brederode de stad Vianen bemagtigde. Hij was gehuwd met Gerarda van Honselaar, bij wie hij kinderen verwekte.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist*. D. IV. bl. 38; Burman, *Utr. Jaarb*. D. III. bl. 203.

[Diederiok van Haeften]

HAEFTEN (DIEDERIOK VAN) behoorde tot hetzelfde geslacht, en maakte zich in 1511 vermaard door de verrassing van de stad Bommel. Deze plaats, behoorende tot het gebied van hertog Karel van Gelder, was, in 1505, met andere steden door Filips van Bourgondië

bemagtigd. Diederick van Haeften besloot haar weder in de magt van haren wettigen vorst te brengen, en bewerkstelligde dit door de volgende krijgslist. Hij had namelijk een veerschip met rijzen bevracht en daaronder een aantal krijgsknechten verborgen. 's Morgens vroeg aan de waterpoort gekomen zijnde, begaf zich van Haeften, als een koopman vermomd, naar de poort, waarop de poortwachter hem vroeg wat zijne lading was. Van Haeften riep hem luidkeels toe: *Rijsen*. Op dit woord sprong het volk uit het schip, nam den poortier de sleutels af en drong aldus onvoorziens de stad in. 'De burgers dit vernemende,' zegt Slichtenhorst, 'waren van vreugde niet bij haar zelven, en schreeuwden uit eenen mond *Gelre*, *Gelre*.' De bezetting op het slot was, in plaats van de stad te bewaken, grootendeels op roof uitgegaan, en toen nu de slotbrug met behulp der burgerij nedergelaten was, nam het overige deel der bezetting de vlugt.

Diederich van Haeften was gehuwd met Agnes van Broekhuizen, vrouwe van Kalbeek.

Zie Slichtenhorst, *Geld. Geschied*. bl. 330; te Water, *Hist. van het verbond der Edel.* D. II. bl. 434.

[Johan van Haeften]

HAEFTEN (JOHAN VAN) heer van Gameren, oudste zoon van Johan van Haeften en Lucia van Brederode, en kleinzoon van Diederick van Haeften voornoemd. Hij behoorde tot de verbondene edelen en sneuvelde bij Heiligerlee in 1568.

Zie te Water, *Hist. van het verb. der Edel.* D. II. bl. 436-438, D. IV. bl. 439.

[Dirk van Haeften]

HAEFTEN (DIRK VAN), heer van Gameren, broeder van den voorgaande. Hij behoorde niet alleen tot de verbondene edelen, maar verbond zich nader tot het opbrengen van honderd gouden kroonen ter voortzetting van den oorlog. Ten gevolge daarvan werd hij den 30sten September 1568 gebannen en zijne goederen verbeurd verklaard. Niettegenstaande dat, bleef hij de goede zaak getrouw, begaf zich in 1569 in de krijgsdienst onder Hendrik van Brederode en bewerkte dat Bommel, waar hij te voren amptman was, de zijde van den prins van Oranje koos. Laatstgenoemde, die hem hooge achting toedroeg, en meermalen van zijne hulp gebruik maakte, schonk hem het bevel over die stad. Hij was gehuwd met Margaretha van Duvenvoorde, en verwekte bij haar geene kinderen. De tijd van zijn overlijden is niet bekend. Hij was echter in 1579 reeds overleden.

Zie van Hasselt, *Beschrijv. van Bommel*, bl. 197; te Water, *Hist. van het verb*, *der Edel*. D. II. bl. 114, 434, 435; D. III. bl.

536, 537; D. IV. bl. 438, 439; Groen van Prinsterer, *Archiv*. T. VI. p. 80.

[Frans of Francoys van Haeften]

HAEFTEN (FRANS of FRANCOYS VAN), heer van Haeften, bloedverwant van de voorgaanden en zoon van Otto van Haeften en Everharda van Malburg. Hij was mede een der onderteekenaars van het verbond der edelen en een ijverig voorstander van de hervorming. Na het verval van het bondgenootschap, sloot hij, met andere edelen, het bekende verdrag met de landvoogdes Margaretha van Parma, in 1566. Hij werd evenwel door Alva ingedaagd, en, niet verschijnende, gebannen. Hij overleed in 1573, zonder kinderen na te laten bij Katharina van den Boetzelaer, vrouwe van Praat.

Zie te Water, *Hist. van het verb. der Edel.* D. II. bl. 435, 436; D. IV. bl. 439; D'Yvoy van Mijdrecht, *Verb. en Smeckschr. der Ned. Edel.* bl. 53; Groen van Prinsterer, *Archiv*. T. II. p. 161.

[Benedictus van Haeften]

HAEFTEN (BENEDICTUS VAN), afkomstig uit het geslacht van de voorgaanden, werd te Utrecht omstreeks 1588 geboren. Hij studeerde in de godgeleerdheid te Leuven, en werd daarna Benedictijner monnik te Afflighem bij Brussel, als wanneer hij zijnen doopnaam Jacobus met den genoemden verwisselde. Na zijne opneming in de benedictijner orde keerde hij naar Leuven terug, zette er zijne studiën met grooten ijver voort en werd, na afloop daarvan, in 1616, tot proost der abdij van Afflighem aangesteld. Als zoodanig muntte hij uit door godsvrucht en geleerdheid en overleed in Augustus 1648. In de kerk van genoemde abdij rust zijn stoffelijk overschot, gedekt door eene grafzerk met een latijnsch opschrift voorzien, waarin zijne deugden vermeld worden. Hij beoefende ook de Nederduitsche dichtkunst. Zijne afbeelding ziet het licht. Zijne zinspreuk was *Felix concordia*. (Gelukkig door eendragt). Hij schreef:

Den Lust-hof der Christelycke leeringhe, *beplant met gheestelycke liedekens*, *tot verklaringhe van den Catechismus des Aartsbischdoms van Mechelen*, Antw. 1622. 4°. Met de zangwijzen bij alle gedichten.

Deze is de juiste titel van dit hoogst zeldzame werkje, waarvan ook nog eene uitgaaf te Amsterdam, 1619, in 4°. het licht zag.

Schola cordis, *sive aversi a Deo cordis ad eundem reductio et instructio*, Antv. 1629. 8°. cum figurib. Herdr. ald. 1663 en 1669. 8°.

Panis quotidianus, *sive meditationes sacrae in singulos anni dies distributae*, Antv. 1634. 12°.

Propugnaculum reformationis Monasticae Ordin. S. Benedicti. (Tijd en plaats van uitgave onbekend).

Regia via Crucis, Antv. 1635. 8°. cum figurib. Herdr. ald. 1638 8°.

Disquisitiones Monasticae, *quibus S. Benedicti regula*, *et religiosorum rituum antiquitates variae dilucidantur*, *praemissa S. Benedicti vita*. 1643. fol.

Venatio sacra, *sive de arte quaerendi Deum libri* XII. Antv. 1650. fol.

Hij liet behalve deze werken nog een aantal handschriften na, die in de abdij van Afflighem bewaard worden.

Zie Foppens, *Bibl. Belg*. p. 133, met portr.; Burman, *Traject. Erudit*. p. 123-125; (van Heussen *en* van Rhijn), *Hist. van 't Utr. Bisdom*, D. I. bl. 551, 552; van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek*. D. I. St. III; Ferwerda, *Cat. Univ*. D. I. St. 8. bl. 4, 7; Glasius, *Godgel. Nederl*. D. II. bl. 2. D. III. bl. 661; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht*. D. II. bl. 194; Muller, *Cat. van Godgel. Werk. Supplem*. bl. 75.

[Margriet van Haeften]

HAEFTEN (MARGRIET VAN). Zie ESSEN (MARGRIET baronnesse VAN).

[Jacob van Haeften]

HAEFTEN (JACOB VAN), geboren in 1751, studeerde in de regtsgeleerdheid aan de Utrechtsche hoogeschool en verkreeg aldaar den doctoralen graad na verdediging zijner *Dissertatio Juridica de Vagabundis*. (Ultr. 1773. 4°.) Hij maakte zich als dichter bekend door zijne:

Dichtluimen, Amst. 1826. 8°. met portret.

Hij overleed in 1827 hoog bejaard te Heerenveen, waar hij de laatste jaren zijns levens woonde en zich door zonderlinge zeden en manieren kenmerkte. De letterkundige Witsen Geysbeek en de schilder W.B. van der Kooi waren zijne bijzondere vrienden.

Zie de Jong, *Naaml. van Boek.;* van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht*.; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid*. D. II. bl. 462, 544; Muller, *Cat. van Portrett*.

[G. van Haeften]

HAEFTEN (G. VAN) was een graveur in mezzotintomanier, die omstreeks 1750, te Amsterdam bloeide en naar Verkolje gewerkt heeft.

Zie Kramm, *Lev. en Werken der Kunstsch*.

[Nicolaas van Haeften]

HAEFTEN (NICOLAAS VAN), geboren te Gorinchem, bloeide in 1690. Hij was portret- en binnenhuisschilder, en bragt veelal zijn werk in het koper. Er bestaan ook prenten in mezzotinto-manier van hem. Hij etste ook en overleed waarschijnlijk in 1715. Zijne afbeelding ziet het licht.

Zie I m m e r z e e l , *Lev. en Werk. der Kunstsch.;* K r a m m , *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Jonker Jaques van der Haegen]

HAEGEN (Jonker JAQUES VAN DER), heer van Gothem

of Gottum, was onder hen, met welke prins Willem I in dejaren 1570-1572 heimelijke briefwisseling hield ter verlossing van het land uit de Spaansche slavernij. Hij werd in 1579 schepen van den Gedeele, en in 1582 voorschepen of burgemeester te Gent. Toen men aldaar gebrek aan levensmiddelen kreeg, gaf hij, door voor te stellen, om allen die niet ten nachtmaal gingen uit de stad te zenden, een blijk van zijnen ijver voor de hervormde godsdienst, maar niet van zijne algemeene menschenliefde. Hij was dezelfde met Jacques van der Hagen, die in 1578 eene dankrede te Wesel uitsprak, uit naam van die Nederlanders, die aldaar gedurende de vervolging om het geloof, tien jaren lang hadden doorgebragt en naar hun vaderland wederkeerden.

Zie W. te Water, *Hist. der Herv. Kerk te Gent*, bl. II, 12; Kist *en* Royaards, *Archief voor Kerk. Geschied*. D. V. bl. 341 en *Nieuw Archief* D. VIII. bl. 181.

[Jacob Schultz van Haegen]

HAEGEN (JACOB SCHULTZ VAN). Zie SCHULTZ VAN HAEGEN (JACOB).

[Theodoricus ab Haghen]

HAGHEN (THEODORICUS AB). Zie HAGEN (DIRK VAN).

[Albert Haelweg]

HAELWEG (ALBERT) of Haelwegh, was een Hollandsch kunstgraveur, die van 1647 tot 1672 te Koppenhagen woonde en ook, waarschijnlijk, in die stad overleden is. Hij verkreeg, den 26sten Mei 1647 van koning Christiaan IV van Denemarken den titel van graveur des konings, in welke hoedanigheid hij de portretten van al de koningen van Denemarken (Koppenh. 1648. fol.) en van eenige voorname Deensche personaadjes graveerde.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.;* Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Adam Haelweg]

HAELWEG (ADAM) of HAELWEGH, was waarschijnlijk een zoon en leerling van den voorgaande, doch wiens levensbijzonderheden onbekend zijn. Hij graveerde onder anderen het portret van Lodewijk VI, landgraaf van Hessen.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Adriaan Haelweg]

HAELWEG (ADRIAAN) of HAELWEGH, mede een verdienstelijk graveur en waarschijnlijk een broeder van den voorgaande. Hij bloeide omstreeks 1700 hier te lande, en onder de eerste werken door hem vervaardigd behoort het portret van doctor Cornelis Bontekoe genoemd te worden. Er bestaat van hem onder anderen ook een portret van Balthazar Bekker.

Zie I m m e r z e e l , *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Haelwijn]

HAELWIJN. Zie de personen van dien naam op HALEWIJN.

[Kornelis van Haemrode]

HAEMRODE (KORNELIS VAN) werd geboren te Amsterdam omstreeks 1520 en oefende er omstreeks 1572 het ambt van notaris uit. Hij was een ijverig beoefenaar der letteren en een onvermoeid onderzoeker der oudheden, aardrijkskunde en geschiedenis van ons vaderland. Hij overleed op gevorderden leeftijd te Amsterdam in 1599, en vervaardigde twee handschriften. Het eene behelsde eene beschrijving van Holland, Gelderland en Utrecht, het andere eene geschiedenis der Nederlanden, tijdens het bestuur van den hertog van Alva. Beide handschriften liet van Haemrode bij uitersten wil aan zijn collega Jakob Gijsbrechtszoon na, en deze legateerde ze weder aan den geschiedschrijver Johannes Isacus Pontanus. Deze gaf het eerste handschrift achter zijne *Rerum et Historia urbis Amstelodamensium* (Amst. 1611. fol.) uit onder den titel van:

Cornelii Haemrodii *Amstelodamensis*, *Bataviae*, *urbiumque omnium inter Helium et Flevum*, *brevis descriptio*.

Meermalen werd dit werk herdrukt, onder anderen onder genoegzaam denzelfden titel te Harderwijk 1617 in 12°., en ook door andere schrijvers bij hunne werken gevoegd.

Zie Sweertius, *Ath. Belg.* p. 187; Foppens, *Bib. Belg.* p. 202; Pars, *Naamrol*, bl. 145; Paquot, *Mémoir.* T. II. p. 621; Wagenaar, *Beschrijv. van Amst. Voorrede* bl. XVI. D. XI. bl. 228.

[Witte van Haemstede]

HAEMSTEDE (WITTE VAN), eigenlijk Witte van Holland geheeten. Zoo lang er geen betere bewijzen voor de echtheid zijner geboorte worden bijgebragt, dan tot nog toe het geval was, blijven wij hem een bastaard van graaf Floris V noemen. Men heeft gemeend dat zijne moeder eene dochter uit het adellijke geslacht van Heusden geweest is, doch dit gevoelen is niet alleen door anderen in lateren tijd tegengesproken, maar er is zelfs met zeer veel waarschijnlijkheid beweerd, dat de vrouw van Witte van Haemstede, wier doopnaam Agnes was, behoorde tot het geslacht van Sluyse, en juist deze was, die vroeger voor de moeder van Witte van Haemstede gehouden werd.

De tijd wanneer hij geboren werd is mede niet met juistheid te bepalen. Zonder uit te wijden over de gissingen, die daarover geopperd zijn, houden wij het met hen, die stellen dat hij omstreeks 1273 het eerste levenslicht aanschouwd heeft. Van zijne jeugd wordt niets vermeld. Alleen vernemen wij dat zijn vader hem zeer genegen was, in zoo verre, dat hij, gebeten zijnde op Eduard koning van Engeland, die zijn zoon graaf Jan in zijne magt hield, voornemens was, om zijn natuurlijken zoon Witte tot erfgenaam en opvolger te benoemen.

Tot op het jaar 1299 ligt het leven van Witte van

Haemstede even als zijne geboorte in het duister. In dat jaar echter treedt hij voor het eerst op het oorlogstooneel op. Bij de belegering van Dordrecht werd hij door Wolfert van Borssele, tegen zijnen wil, op het huis Putten gelegd, om van daar mede de stad te helpen benaauwen. In dat jaar bevestigde graaf Jan I de schenking van het goed Haemstede, door zijn vader te voren aan Witte gedaan, welke goederen het eigendom geweest waren van den uit het land gebannenen Jan van Renesse. Witte van Haemstede verleende in 1300 keuren aan die van Haemstede.

In het jaar 1303 werd Witte te Zierikzee tot ridder geslagen, nadat geheel Schouwen door hem op de Vlamingen veroverd was. Dit was eene waardige inleiding voor hetgeen hem te wachten stond. Na het kinderloos overlijden van zijnen broeder graaf Jan I was het grafelijk bestuur over Holland en Zeeland, in 1300, op deszelfs oom van moederszijde, Jan van Avennes overgegaan. Deze, ofschoon algemeen als graaf gehuldigd, bezat evenwel nog lang die genegenheid der landzaten niet, waarin de graven uit het Hollandsche Huis zich verheugen mogten. Hiervan maakten de Vlamingers, reeds lang met de Hollandsche graven in strijd, gebruik. Van de Zeeuwsche ballingen vergezeld, deden zij op nieuw een inval in dit gewest en wel met zulk een gelukkigen uitslag, dat geheel Walcheren door hen werd bemagtigd. Door zooveel krijgsgeluk vervoerd en nader door eene glansrijke overwinning op de Hollanders, in 1304, op het eiland Duiveland bevochten, met stoutheid vervuld, viel de Vlaamsche graaf Guy binnen kort in Holland, en weldra was dit gewest voor het grootste gedeelte door hem veroverd. Haarlem alleen hield nog de zijde van den wettigen vorst. Maar op eenmaal komt de redding. Witte van Haemstede, om zijne persoonlijke hoedanigheden zoowel, als om de dierbare nagedachtenis van zijnen algemeen betreurden vader, bij de Hollanders bemind, was met een enkel schip uit Zeeland naar Holland gestevend. Met weinige dapperen vergezeld, zet hij te Zandvoort voet aan wal, en begeeft zich met de zijnen in allerijl naar Haarlem, waar hij met opene armen ontvangen wordt en aller harten met geestdrift bezielde. Weldra rukt hij, aan het hoofd der moedige burgerij van Haarlem, den vijand te gemoet, die hij niet verre van Hillegom, op de hoogte van het huis te Manpad ontmoet en beslissend overwint. Het uur van verlossing heeft voor Holland geslagen. Witte van Haemstede krijgt den bijnaam van *de Geesel der Vlamingen* en eenige eeuwen later vereeuwigt de

hoogleeraar van Lennep, de toenmalige bezitter van het huis te Manpad, deze heugelijke gebeurtenis, door de oprigting van een gedenkteeken, waarvan wij in dit werk vroeger eene beschrijving gegeven hebben. De wensch, door zoo velen vóór ons geuit, dat namelijk de verdere lotgevallen en bedrijven van den edelen Witte van Haemstede nader mogten aan het licht gebragt worden, is nog niet vervuld. Op eenmaal verdwijnt de naam van Hollands verlosser uit de jaarboeken der geschiedenis. In 1313 werd hij door graaf Willem van Henegouwen in het bezit zijner te voren verkregen goederen bevestigd, en dit is de laatste maal dat zijn naam genoemd wordt.

Het sterfjaar van den edelen held is nog moeijelijker dan zijne geboorteplaats te bepalen. Hij moet echter in 1321 reeds overleden zijn, daar zijne vrouw toen als weduwe voorkomt. Haar naam is tot dusverre onbekend, en alleen weten wij, dat haar doopnaam Agnes was. Bij gissing heeft men later beweerd dat haar naam van der Sluyse was, doch ofschoon die gissing veel waarschijnlijks heeft, is zij echter nog niet algemeen voor waarheid aangenomen.

Witte van Haemstede liet drie zonen na, 1^{e}. Frederik, in 1341 baanderheer geworden; 2^{e}. Guy, die in 1345 met graaf Willem IV bij Staveren sneuvelde en gehuwd was met eene dochter uit het geslacht van Montigny, waarbij hij won een zoon, Floris, ridder, heer van Haemstede, Montigny en Bergen, die in den scheepstrijd op de Maas in 1351 sneuvelde en gehuwd was met Catharina van Borssele; en 3^{e}. Jan, die in 1323 den togt naar Vlaanderen, onder graaf Willem III bijwoonde en die in 1348 overleed.

Zie, behalve de meeste Nederlandsche geschiedschrijvers over den grafelijken tijd, in het bijzonder van Leeuwen, *Bat. Illustr.* bl. 972; Balen, *Beschrijv. van Dord.* bl. 719, 724, 725, 729, 730; Kok, *Vaderl. Woordenb.* D. XIX. bl. 12-14; *Levensbeschrijv. der Ned. vorsten*, *helden* enz. D. I. bl. 165; Hoogstraten, *Woordenb.* D. V. St. 2. bl. 2; (Loosjes), *Characterk. der Vad. Geschied.* D. I. bl. 354-357; Siegenbeek, *Geschied. der burgerwapen. in Nederl.* bl. 6-11; van Kampen, *Vaderl. Karakterk.* D. I. bl. 139-142; *Algem. Konsten Letterb.* 1825. D. II. bl. 354, 371, 1826, D. I. bl. 244, 276, 292, 308; Bosscha, *Neêrl. Held. te land*, D. I. bl. 81-85; Arend, *Algem. Geschied. des Vaderl.* D. II. St. I. bl. 339 noot 7, 365, 399, St. II. bl. 12-21; dit *Woordenb.* D. II. bl. 1404; *De Navorscher*, D. VII. bl. 358, D. VIII. bl. 96, D. IX. bl. 186; van Lennep, *Nederl. Legenden*, bl. 63-69.

[Adolf van Haemstede]

HAEMSTEDE (ADOLF VAN), zoon van Witte van Haemstede en Agatha van Schengen, was reeds in 1543 een der scheepsbevelhebbers op de vloot, welke Maximiliaan van Bourgondië tegen de Franschen in zee zond. Bij de omwenteling in de Nederlanden hield

hij de zijde van Spanje, en was onder-admiraal van de Spaansche vloot, die, door Requesens uitgerust, in 1574 eene vergeefsche poging deed om Middelburg, door den prins belegerd, te ontzetten en kort daarop door de Zeeuwen bij het fort Lillo werd aangetast. Het schip van van Haemstede werd met anderen veroverd, hij zelf gevangen genomen en naar Delft tot den prins gevoerd, om de voornemens van den landvoogd bekend te maken. Niettegenstaande deze, op het vermoeden van gepleegd verraad door van Haemstede, diens goederen had aangeslagen, kon laatstgenoemde daartoe aangezocht, niet besluiten om tot den prins en de staten van Zeeland over te gaan. Hij bleef alzoo gevangen, tot dat hij in 1576 geslaakt werd, uit kracht van het zevende artikel der voorwaarden, waarop Zierikzee aan de Spanjaarden overging. Zijn verder levenslot is onbekend. Hij was driemaal gehuwd: 1e. met Maria van der Lisse, die hem een zoon schonk, Arend genaamd, welke in 1604 te Zierikzee overleed en begraven werd, zijnde hij, volgens de meeste schrijvers, de laatste mannelijke afstammeling van zijn geslacht; 2e. met Jaqueline of Jacoba van Auxi, die hem geene kinderen schonk; 3e. met Anna van Almeras, bij wie hij zes kinderen verwekte.

Zie Hoogstraten, *Woordenb.* D. V. St. II. bl. 2; (de Beaufort), *Lev. van Willem* I. D. II. bl. 477-479; te Water, *Hist. van het verb. der Edel.* D. I. bl. 195, 210; *Algem. Konst- en Letterb.* 1826. D. I. bl. 314-316; Groen van Prinsterer, *Archiv.* T. V. p. 11.

[Adriaan van Haemstede]

HAEMSTEDE (ADRIAAN VAN), dien wij alzoo, en niet zoo als sommigen Adriaan Cornelis van Haemstede, noemen, omdat hij zich zelf altijd Adrianus Haemstedius teekende en door zijne tijdgenooten onder dien naam vermeld werd, ofschoon de naam Cornelis ook op den titel van zijn na te noemen werk gevonden wordt. Hoogst waarschijnlijk was hij afkomstig uit het beroemde geslacht van de voorgaanden, en als dat zoo is, dan kan hij de zoon geweest zijn van Witte van Haemstede en Barbara van Liere. Ofschoon sommigen zijne geboorte, bij gissing, omstreeks 1525 stellen, is die echter even onzeker, als zijne lotgevallen in zijne jeugd duister zijn. Wij treffen hem het allereerst in 1556 in Oost-Friesland aan, werwaarts hij, de protestantsche godsdienst toegedaan zijnde, om de vervolgingen te ontwijken, zich begeven had. Ongetwijfeld had hij eene geletterde opvoeding ontvangen, blijkbaar ook uit de kennis van onderscheidene levende talen en van het latijn, waarin hij schreef. Hoe dit zij, zeker is het, dat hij, door de hoofdbestuurders der uitgewekene hervormden waardig werd geacht, om aan

het hoofd der belijders te Antwerpen geplaatst te worden. Hij stelde dat vertrouwen niet te leur. Niet alleen toch dat hij als zoodanig, te midden van harde beproeving en zwaren arbeid, met onwankelbaren ijver voortging de gemeente te stichten en uit te breiden, zoodat men in de huizen geen plaats meer vond om te vergaderen, maar hij liet ook geene middelen onbeproefd, om, waar hij ook kon, zijne verdrukte en vervolgde geloofsgenooten te helpen, te bevrijden of bij te staan. Daarvan gaf hij merkwaardige bewijzen, door zijnen brief aan den Franschen Koning H e n d r i k II gerigt, ten behoeve van hen, die in zijn rijk om het geloof gekerkerd waren, en door de stichting eener hervormde gemeente te Aken in 1558. Over Frankfort naar Antwerpen teruggekeerd, stond hij niet alleen pal bij hevige vervolging, maar door op den Sacramentsdag openlijk op de Maere te prediken, toonde hij ook met welk een gloeijenden ijver hij voor de gezuiverde leer bezield was.

Te midden van de meer en meer opgerigt wordende brandstapels en schavotten, was het hem ondanks zijne groote stoutmoedigheid niet mogelijk langer te verblijven. Doch niet eerder dan toen zijne gemeente, door vervolging te vuur en te zwaard, schier verloopen was, ontweek hij het gevaar en begaf hij zich in Maart 1559 naar Norden in Oost-Friesland, bij zijne zuster C a t h a r i n a .

In hetzelfde jaar werd v a n H a e m s t e d e naar Groningen gezonden, om de gemeente aldaar het evangelie te verkondigen. Niet lang was hij daar werkzaam, daar hij, op zijn verzoek, nog in dat zelfde jaar naar Engeland vertrok, om de Nederlandsche gemeente te Londen te stichten. Zoo groote bijval vond hij daar, dat men algemeen verlangde dat hij zich voor goed aan de gemeente verbinden zou. Daar het evenwel zijn oogmerk niet was zich geheel in Engeland te vestigen, weigerde hij, en werd hij, ten gevolge van ontstane twisten, waarin hij in 1560 gewikkeld werd, afgezet en verbannen. Een uitvoerig verhaal van die gebeurtenis is elders te lezen. De omstandigheid dat hij daarbij in de bres sprong voor de navolgers van M e n n o S i m o n s , te dier tijd veelal met de beruchte sekte der wederdoopers gelijk gesteld, heeft hem naderhand de valsche beschuldiging doen op den hals halen, dat hij sommige dwalingen der wederdoopers zou hebben aangekleefd, in steede dat men van hem getuigd had, dat hij in verdediging der Mennonieten toonde een paar eeuwen zijnen tijd vooruit te zijn geweest.

Het banvonnis vervolgde intusschen den gemoedelijken man. Hij stak over naar Zeeland, doch moest weldra van daar vertrekken. In Holland werd hij zelfs van alle zijne

goederen beroofd, en Emden weigerde hem op te nemen. Overal buiten geworpen, vestigde hij zich te Oldersum, en werd aldaar landbouwer of tuinman, omdat hij bij gemis aan boeken, zijne letteroefeningen niet konde voortzetten, en ook meende, met er het leeraarambt op te nemen, niet veel nuts te zullen doen. Het ontbrak hem evenwel niet aan warme verdedigers, die hem roemden om de zuiverheid zijner zeden, en bewerkten dat men gunstiger jegens hem gestemd werd. Op aanzoek van velen keerde hij in 1562 in Engeland weder, doch zijne vijanden bewerkten dat hij op nieuw in den ban werd gedaan, en den 19^{den} Augustus 1562 gelast werd uithoofde zijner dwaalbegrippen, het land te ruimen. Door zooveel teleurstelling en leed ter nedergedrukt, overleed hij nog in het laatst genoemd jaar, in Friesland, werwaarts hij zich had nedergezet.

Slechts één geschrift ziet van v a n H a e m s t e d e het licht, namelijk:

De Gheschiedenisse ende den doodt der vromer Martelaren, *die om het ghetuijgenisse des Evangeliums haer bloedt ghestort hebben*, *van den tijden Christi af*, *totten jare* M.D. LIX *toe*, *bij een vergadert op het kortste*, *door* A d r i a n u m C o r n . H a e m s t e d i u m . Anno 1559 den 18 Martii, 4°. Dit is de titel der eerste en hoogstzeldzame uitgave; waar die uitkwam wordt niet gemeld. Met grond vermoedt men echter dat zulks te Antwerpen plaats had. Een tweede druk, denkelijk niet te Antwerpen, verscheen in 1566 nagenoeg met denzelfden titel, in 4°. De derde uitgaaf, verscheen in 1590 te Dordrecht in 4°, en een vierde te Delft 1593 in 4°. Een vijfde in folio, zag in 1633 het licht, en werd door onderscheidene drukken in later tijd gevolgd. J o h a n n e s G y s i u s , predikant te Streefkerk, gaf het martelaarsboek van v a n H a e m s t e d e op nieuw met vermeerderingen en verbeteringen uit, en ook daarvan zijn in volgende jaren meermalen herdrukken verschenen, waarvan die te Amsterdam, in folio, in 1659 met platen voorzien is. Later nog is v a n H a e m s t e d e 's werk, met bijschriften van C l a a s B r u i n onder iedere plaat uitgegeven, te Amsterdam, 1730, fol. en te Leiden, 1747. fol.

Zie d e l a R u e , *Gelett. Zeel.* (2de druk) bl. 542-546; P a q u o t , *Mémoir*. T. II. p. 342-344; 's G r a v e s a n d e , *Twee honderd jarige gedacht. van het eerste Synode te Wezel*, bl. 48, 195; J. a b U t r e c h t D r e s s e l h u i s , *Adriaan van Haemstede in zijn bedrijf*, *denkwijze en karakter voorgesteld*, in K i s t e n R o y a a r d s , *Arch. voor Kerk. Geschied.* D. VI. bl. 41-150, voornamelijk door ons gevolgd; d e W i n d , *Bibl. van Ned. Geschiedschr.* D. I. bl. 501, 593; S c h o t e l , in *Algem. Konst- en Letterb.* 1838. D. II. bl. 182; G l a s i u s , *Godgel. Nederl.* D. II. bl. 4-6; M u l l e r , *Cat. van Godgel. Werk*. bl. 75, 124; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk*, *te Leid*. 2de *Bijv.* bl. 56.

[Hendrik van Haemstede]

HAEMSTEDE (HENDRIK VAN). Niet waarschijnlijk is het, dat hij een afstammeling of bloedverwant van den voorgaande was, waarvoor sommige schrijvers hem willen houden. Hij was de zoon van zekeren Joris van Haemstede die te Amsterdam woonde, waar Hendrik geboren is. Hij studeerde in de godgeleerdheid en werd den 30sten April 1724 te Ouwerkerk als predikant bevestigd. Den 14den September 1740 bij de Nederduitsche Hervormden te Londen beroepen zijnde, nam hij den 16den October daaraan volgende afscheid van zijne eerste gemeente en werd te Londen op den 1sten Januarij 1741 bevestigd. Hij nam zijn ambt waar tot in 1751, toen hij door Henricus Putman vervangen werd. Hij overleed te Londen in 1765 en schreef:

Stellige belydenis der Goddelyke waarheid, Amst. 1738. 8o.

Korte belydenis der Goddelyke waarheid, Amst. 8o.

Gedachtenis van Gods wonderen, *of Jubelpreek op het tweede Eeugety der Hervorminge des Godsdienst van Engeland*, *in het bijzonder der gifte van de Augustiner Monniken Kerk door Koning Eduard den Zesden*, *aan de Protestantsche Vreemdelingen binnen Londen*, *den* 24 *Julij* 1550, *gedaan over Ps.* CXI:4. 1ste Deel: *Hij heeft zijne wonderen eene gedachtenis gemaakt*, *uitgesproken in dezelfde Kercke*, *den* 24 Julij 1750, Amst. 1750. 4o.

Achter deze leerrede is eene *Lijst van Predikanten*, *welke te Londen*, *uithoofde van deze stichtinge van Eduard zedert* 1550 tot 1750 *het Euangelium hebben gepredikt*.

Verhandeling over de wedergeboorte, Amst. 1753. 8o.

Zie *Boekz. der gel. Wereld*, 1724. *a.* bl. 121, 363, 494, 593, 1740. *b.* bl. 361, 369, 551, 1741. *a.* bl. 224; van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.*, D. I. St. I. V; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*; 's Gravesande, *Twee honderdjarige Gedacht. der Synode van Wesel*, bl. 49, 173; *Algem. Konst- en Letterb.* 1826. D. I. bl. 315; *De Navorscher*, D. I. bl. 17, 163, 196.

[J. van Haemstede]

HAEMSTEDE (J. VAN) schreef:

Brief aan den Heer P.A. de Huybert, *behelzende veele Aenmerkingen op Atreus en Thyestes door* F. Rijk. 4o.

Zie van der Marck, *Naemrol van Ned. tooneelsp*. bl. 3.

[J.E. de Witte van Haemstede]

HAEMSTEDE (J.E. DE WITTE VAN). Zie WITTE VAN HAEMSTEDE (J.E. DE).

[Maria Witte van Haemstede]

HAEMSTEDE (MARIA WITTE VAN). Zie ZUYLEKOM (MARIA VAN).

[Abraham de Haen]

HAEN (ABRAHAM DE) werd te Amsterdam den 6^{den} April 1707 geboren. Zijn vader heette mede A b r a h a m , doch het blijkt niet dat de zoon zich ergens de *Jonge* noemt.

Voor de regtsgeleerdheid opgeleid, had hij zich de kennis der Latijnsche en Fransche talen vroegtijdig eigen ge-

maakt, maar zijne onbedwingbare zucht tot de teekenkunst deed hem van de studie geheel afzien. Door C o r n e l i s P r o n k onderwezen, bragt hij het tot zulk eene hoogte, dat hij zelf onderwijs in de teekenkunst geven kon, waardoor hij in zijn onderhoud voorzag. Hij teekende meest gezigten van steden, dorpen, kerken, kasteelen en andere gebouwen in en nabij ons vaderland, van welken vele in het koper gebragt zijn en in den *Tegenwoordige Staat van alle Volken*, zijn opgenomen. Hij beoefende ook de etskunst.

Ook als dichter heeft d e H a e n zich naam verworven en muntte inzonderheid uit in het herdersdicht. Hij gaf, als zoodanig, naar het oordeel van deskundigen, eenvoudige maar treffende gedichten. Zijne beschrijvingen zijn fiks geteekend en zijne personaadjen voeren eene wel eenvoudige en natuurlijke, maar tevens beschaafde en bevallige taal. Ook in andere dichtvakken, brieven en minnedichten vooral, slaagde hij mede niet ongelukkig; zijn stijl, zegt W i t s e n G e y s b e e k, is los en bevallig, zijne versificatie gemakkelijk en vloeijend, en al zijne dichtstukken dragen blijken van een goeden aanleg. Zij zijn door de zorg van S a r a M a r i a v a n d e r W i l p na zijnen dood, die den 8sten September 1748 te Amsterdam voorviel, uitgegeven, onder den titel van:

Herderszangen en Mengeldichten, Amst. 1751. 4°., en door de beroemdste dichters van zijnen tijd met lofverzen vereerd. Zijne afbeelding, naar de schilderij van J.M. Q u i n k h a r d door C.F. F r i t s c h uitmuntend gegraveerd, is daar bijgevoegd. De dichter B e r n a r d u s d e B o s c h plaatste er het volgende onderschrift bij:

D e H a e n, wiens vlug vernuft aan 't kunstchoor was gewijd,
Verwisselde onvermoeid de veldfluit met penseelen,
En leeft dus nog met roem, ten einde van zijn tijd,
In schildrend dichtmuzijk en spreekende tafreelen.

Zie W a g e n a a r, *Beschrijv. van Amst.* D. XI. bl. 442; d e V r i e s, *Proeve eener geschied. der Ned. Dichtk*. D. II. bl. 165-169; W i t s e n G e y s b e e k, *Woordenb. van Nederl. Dicht.*, v a n K a m p e n, *Geschied. der lett. en wetensch. in Nederl*. D. II. bl. 104; I m m e r z e e l, *Lev. en Werk. der Kunstsch*. D. II. bl. 1.; K r a m m, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Antoni de Haen]

HAEN (ANTONI DE) werd in 1704 te 's Gravenhage geboren, studeerde aan de Leidsche hoogeschool onder B o e r h a a v e en verkreeg aldaar in 1735 den doctoralen graad in de geneeskunde, na verdediging van zijne *Dissertatio medica sistens examen tritissimi Proverbii*, *Medicina turpis disciplina* (Lugd. Bat. 1735. 4°. herdrukt ald. 1763. 8°.) Na eenigen tijd de praktijk in zijne geboorteplaats uitgeoefend te hebben, werd hij beroepen tot hoogleeraar in de geneeskunde te Weenen, en tevens tot eerste geneesheer

van keizerin Maria Theresia aangesteld. Hij overleed aldaar den 5den September 1776. Zijne afbeelding ziet het licht. De geleerde Vicq d'Azyr hield in 1793 in de Geneeskundige Maatschappij te Parijs eene lofrede op hem, die evenwel niet in de werken van die Maatschappij is opgenomen.

De Haen was een der scherpzinnigste en geleerdste geneeskundigen van zijnen tijd en beantwoordde, tot eer der vaderlandsche geneeskundige school, aan het vertrouwen, door eenen vreemden staat in hem gesteld. Jammer maar, dat zijne inborst zoo ruw en afstootend was en zijne begrippen, vooral in lateren tijd zoo zeer tot het mysticismus overhelden. Als practicus echter was hij de leer van Hippocrates zóó toegedaan, dat hij daarom niet alleen aanmerkelijk afweek van de beginselen van zijnen grooten leermeester, maar ook dikwerf al te gestreng oordeelde over de nieuwe ontdekkingen zijner tijdgenooten. Hierdoor werd hij in vele, vrij scherpe twisten met de uitmuntendste geleerden en natuuronderzoekers gewikkeld; onder anderen met Haller, over de leer van de prikkelbaarheid der deelen; met Tissot, over de inënting der kinderpokken, die hij van eene ongunstige zijde bleef beschouwen, en met denzelfden, en met Tralles vooral, over het gebruik van opium in de kinderziekte. Dit neemt echter niet weg, dat hij zich hoogst verdienstelijk jegens de geneeskunde gemaakt heeft door een aantal werken, wier titels zijn:

Historia anatomico-medica morbi incurabilis medicos pessime fallentis, Hagae-Com. 1744. 8°.

De Colica pictonum dissertatio, Hagae-Com. 1745. 8°.

De Deglutitione dissertatio, Hagae-Com. 1750. 8°.

Quaestiones super methodo inoculandi variolas, Vindob. 1757. 8°.

Theses sistentes febrium divisiones et de Miliaribus ac Petechiis caeterisque febrilibus exanthematibus, Vindob. 1760. 8°.

Ratio medendi in Nosocomio practico Vindobonensis, *quod in gratiam et emolumentum medicinae studiosorum condidit* Maria Theresia, Vindob. 1758-1773. 15 vol. 8°. Vervolgd door een ander met 3 deelen, 1771-1779. 8°. Herdrukt te Parijs. 1761-1774, 10 deelen in 11 stukken. 12°.

Refutation de l'Inoculation etc. Vienne 1759. 8°. In het Hollandsch vertaald, 's Hage, 1760. 8°.

Difficultates circa Modernorum systema de sensibilitate et irritabilitate humani corporis propositae, Vindob. 1761. 8°.

Vindiciae difficultatum etc. contra Halleri *ad easdem Difficultates Apologiam*, Vindob. 1762. 8°.

De Cicuta, Amst. 1766. 8°. Ook in het Hollandsch vertaald.

Proeve omtrent de voornaamste hulpmiddelen tot redding der Drenkelingen, Rott. 1771. 8°.

De magia liber, Lips. 1775. 8°. 2de druk ald. 1777. 8°.

De miraculis liber, Francof. et Lips. 1776. 8°.

Praelectiones in Boerhavii Institutiones pathologicas, *edente* C l . d e W a s s e n b e r g , Vindob. 1780. 8°. 5 volum. Herdrukt Colon. 1784. 8°. 2 vol.

Al de werken van A n t o n i d e H a e n zijn door D i d o t te Parijs uitgegeven, van 1761-1774. 11 deelen in 8°.

Zie S a x e , *Onom. Litter.* T. VII. p. 276; F e r w e r d a , *Catal. Univers.* D. I. St. 3. p. 3; A r r e n b e r g , *Naamreg. van Ned. Boek.*; v a n K a m p e n , *Geschied. der Ned. lett. en wetensch.*, D. II. bl. 328; *Aanhangsel op het Woordenb. van* G. N i e u w e n h u i s , op het woord: *Biograph. univers.* T. IX. p. 166; C o l l o t d'E s c u r y , *Holl. roem*, D. VII. bl. 442-443; *Cat. van de Bibl*, *der Maatsch. van Nederl. Letterk. te Leid* D. II. bl. 476; M u l l e r , *Cat. van Portrett.* bl. 324; H a e s e r , *Leerb. van de geschied. der geneesk. vert. door Dr.* I s r a ë l s bl. 716, 717, 766, 767.

[Jan den Haen]

HAEN (JAN DEN), te Gouda geboren, was een dapper zeeman van wiens familiebetrekkingen en jeugd niets bekend is. Wij ontmoeten hem het eerst in 1659 als bevelhebber op het schip *Haarlem* van 40 stukken, in dienst der admiraliteit van de Maas, en behoorende tot de vloot onder d e R u i t e r ter hulpe van Denemarken gezonden. In het verhaal van dien togt wordt zijn naam meermalen genoemd, doch hij werd, even als zoo velen op de vloot en op zijn schip, door ziekte overvallen, zoodat d e R u i t e r in 1660 oordeelde zijn besmet schip naar het vaderland te zenden. Hij had in den ongelukkigen zeeslag van 1665 tegen de Engelschen het bevel op de *Stad en Lande* van 62 stukken en vermeesterde toen het eenige schip dat op den vijand veroverd werd, *de Charity* van 46 stukken, waarvoor hij met een gouden keten begiftigd, en van buitengewoon tot gewoon kapitein verheven werd.

Gedurende den tweeden en derden Engelschen oorlog woonde d e n H a e n als kapitein op *de Kalantsooge* van 66 stukken niet alleen al de zeeslagen bij, maar gaf hij ook veelvuldige blijken van beradenheid en moed en baande zich daardoor den weg tot de waardigheid van schout bij nacht. Als zoodanig wordt zijn naam bij verschillende ondernemingen genoemd, meer bijzonder in 1673, toen hem het bevel werd opgedragen over eenige schepen, branders en advysjagten, bestemd om daarmede den Teems op te varen, deels om de gesteldheid der vijandelijke vloot op te nemen, maar ook deels en wel voornamelijk, om aan

Europa te doen blijken, wie thans meester van de zee was. Ofschoon er weinig van aanbelang op dezen togt voorviel, werd het voorgestelde doel door d e n H a e n er toch mede bereikt, en begrijpende aan zijnen last te hebben voldaan, keerde hij naar 's lands vloot weder. In den hardnekkigen strijd bij Kijkduin, op den 21sten Augustus van laatstgenoemd jaar, overlaadde hij zich met roem, en geraakte met de Britten in zulk een hevig gevecht, dat hij spoedig zich genoodzaakt zag, op een ander schip over te gaan. Ten gevolge van dit zijn gedrag werd hij tot vice-admiraal bevorderd. Hij behoorde in dien rang ten jare 1674 tot het eskader van T r o m p , en vergezelde dezen op zijnen togt naar de eilanden Bel-Isle, Noirmoutier, St. Sebastiaan en naar de Middellandsche Zee. In het volgende jaar maakte hij deel uit van de vloot onder d e R u i t e r naar Messina afgezonden, en had toen het bevel op *de Gouda* van 76 stukken, waarmede hij door d e R u i t e r gelast werd eenige koopvaardijschepen naar Lissabon en Cadix te begeleiden, ter welker laatste plaats hij vertoeven moest om nadere bevelen te ontvangen. Nadat de R u i t e r den 26sten September hem daar had wedergevonden, zette men gezamenlijk den togt voort, tot dat het eskader van d e n H a e n op den 8sten November gemist werd. Eerst den 24sten December kwam hij te Palermo aan, waar hij van d e R u i t e r last ontving zich ten spoedigste bij 's lands vloot te voegen. Hieraan voldaan hebbende, had hij een belangrijk deel aan den zeeslag bij Stromboli, tegen den luitenant generaal D u Q u e s n e in 1676, en kort daarna ook aan den zeeslag bij Palermo, die op den 2^{den} Junij van dat jaar plaats had. Na het sneuvelen van d e R u i t e r voerde hij de vlag als luitenant-admiraal, doch een half uur vóór het staken van het gevecht moest ook hij het leven voor het vaderland laten. Staande op het vinkenet bij den grooten mast, werd hem door een grooten kanonskogel het achterste van het hoofd weggeschoten, zoo dat hij oogenblikkelijk den geest gaf.

Teregt zegt de Heer d e J o n g e , in zijn hier aangehaald werk, dat, na zoo dikwerf zijn leven voor het vaderland in de waagschaal gesteld te hebben, men had mogen verwachten dat het lijk van d e n H a e n op 's lands kosten plegtig zou ter aarde besteld, en dat boven zijne rustplaats een praalgraf zou opgerigt worden. Niets daarvan gebeurde. Een verschil van de leden der admiraliteit van Amsterdam, die hem aanmerkten als gesneuveld zijnde in hoedanigheid van vice-admiraal van hun collegie, en reeds alles hadden besteld voor zijne plegtige begratenis en de oprigting van een praalgraf hem ter eere, met Hunne Hoog

mogenden, die den Haen beschouwden als bevelhebber der generaliteit, en die niet voornemens schenen te zijn iets ter zijner eere te zullen doen, veroorzaakte dat de veelvuldige diensten van den voor het vaderland gesneuvelden zeeheld niet werden beloond en zijn lijk buiten kosten van den staat in een der kerken van Gouda is nedergelegd, zonder dat eenig onderscheidend teeken boven hetzelve geplaatst is.

Vraagt men nu waarom 's lands Staten zoo onbillijk waren, dan moet het antwoord gezocht worden, gedeeltelijk daarin, dat de tijden voorbij waren, dat men voor een hoofdbevelhebber, ook na eene beslissende nederlaag, een praalgraf stichtte, maar gedeeltelijk ook daarin, dat den Haen, door zijne onrustigheid en moeijelijke geaardheid veel vijanden had, die vooral niet verminderd waren, toen hij, in 1672, den vice-admiraal Volkert Schram en den schout bij nacht David Vlug van pligtverzuim beschuldigde, voor den krijgsraad riep en deze ten slotte, na gezet en naauwkeurig onderzoek der beschuldigingen, beiden voor onschuldig moest verklaren.

Zie Brandt, *Lev. van* de Ruiter, bl. 159, 181, 203, 405, 414, 422, 469, 510, 566, 567, 594, 631, 652, 713, 787, 813, 827, 828, 863, 911, 916, 923, 931, 933, 975, 978, 993; (van den Bos), *Lev. en daden der Zeeheld*. D. II. bl. 166, 236, 272, 282, 289, 291, 292; de Jonge, *Geschied. van het Ned. Zeewez.* D. II. St. II. bl. 188, 213, D. III. St. I. bl. 268, 297, 322. 415 met het facsimilé zijner handteekening, St. II. bl. 11, 123, 127, 209-214.

[Joseph Charles de Haen]

HAEN (JOSEPH CHARLES DE) was een zeer verdienstelijk miniatuurschilder, wiens voortbrengselen, gedurende meer dan twintig jaren, de aandacht van het kunstminnend publiek tot zich trokken. Zijne, hem bijzonder eigene, manier was breeder en meer meesterlijk, dan die van de meeste kunstoefenaars in dit vak. Zijn talent werd dan ook zoo hoog op prijs gesteld, dat Koning Willem I hem tot zijnen miniatuur-schilder benoemde, en de koninklijke academie voor beeldende kunsten te Amsterdam hem, in 1822, tot haar lid verkoos. Hij overleed ter laatstgemelde plaats op den 3^{den} Junij 1836, in den ouderdom van negen en vijftig jaren.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der Vaderl. Schilderk*. D. III. bl. 339; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Willem de Haen]

HAEN (WILLEM DE), of Guilielmus Hanius, was een bekwaam kunstgraveur, die waarschijnlijk te Leiden te huis behoorde en in het begin der zeventiende eeuw bloeide. Hij vervaardigde onder anderen de platen voor de *Beschrijving der Stadt Leyden* door Orlers

(Leyden 1614. 4°.) Zijne afbeelding ziet het licht; doch zijn naam wordt daar Gillis Hannes opgegeven.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.* D. II. bl. 626, 627, 639.

[Johannes van Haensbergen]

HAENSBERGEN (JOHANNES VAN) werd te Utrecht in 1642 geboren en genoot aldaar het onderwijs van Cornelis Poelenburg. Hij volgde zoodanig diens trant van schilderen, dat verscheidene zijner stukken voor werk van zijnen meester werden aangezien, ofschoon hij hem niet evenaarde. Zijn arbeid vond echter weinig aanmoediging, zoodat hij het portretschilderen bij de hand nam en daarin, om zijn malsch penseel en heldere kleur, veel opgang maakte. Hij vestigde zich te 's Gravenhage in 1669, waar hij vele jaren in het hoofdbestuur der *confreriekamer van Pictura* geweest is. Hij teekende en etste ook. Hij overleed te 's Hage in 1705. Zijn zoon volgt.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.* D. II. bl. 4; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.* D. II. bl. 620.

[Willem van Haensbergen]

HAENSBERGEN (WILLEM VAN), zoon van den voorgaande, werd geboren te 's Hage in 1682, en leerde de kunst bij zijnen vader, doch zich tot het ambtelijk leven begeven hebbende, beoefende hij dezelve uit liefhebberij. Hij werd in 1713 tot hoofdman, en in 1722 tot deken verkozen der *Confreriekamer van Pictura*, en overleed te 's Hage in 1755, nalatende een fraai kabinet van schilderijen.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Hendrik ter Haer]

HAER (HENDRIK TER). Zie HARIUS (HENRICUS).

[Anna Charlotte van der Haer]

HAER (ANNA CHARLOTTE VAN DER). Zie BONCOUR (ANNA CHARLOTTA DIDIER DE).

[Anthony van der Haer]

HAER (ANTHONY VAN DER), wiens naam ook van der Haar of van der Harts gespeld wordt, was een kunstlief hebber te Rotterdam, die met goed gevolg de etskunst beoefende en eene belangrijke verzameling prenten naliet, die hij van zijn vriend en stadgenoot Gerard van Rossem in 1772 erfde en die in 1783 te Rotterdam is verkocht. Waarschijnlijk is hij in dat jaar overleden.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Daniel van der Haer]

HAER (DANIEL VAN DER), geboren te 's Gravenhage den 30sten Junij 1689, was de zoon van Jan van der Haer, rentmeester van de Kloosterkerk aldaar, en van Helena van Stoutenburg. Hij was eerst commisgeneraal van Friesland, daarna commis-generaal van de admiraliteit van Harlingen, naderhand raad-fiscaal aldaar, en eindelijk den 12den Februarij 1743 grietman van Hemelumer Oldephaert, en in hetzelfde jaar lid van Gedepu-

teerden uit Westergoo. Hij overleed te Harlingen den 22sten Januarij 1745 en werd in den grafkelder onder het koor van de kerk te Koudum begraven. Hij was gehuwd den 21sten Augustus 1718 met Maria Bonifacia Nicasia Ockers, bij wie hij naliet vijf kinderen, waaronder een zoon Johan Willem genaamd, die, den 12den Mei 1722 geboren, eerst vroedschap was te Zierikzee, daarna grietman in de plaats zijns vaders, in 1748 lid van de Staten en in 1752 gedeputeerde. Hij overleed den 25sten Junij 1764 en werd in de kerk te Koudum begraven. Hij was tweemalen gehuwd; eerst met Nicasia de Jonge, daarna met Margaretha van Wijdenbrugh. Bij de eerste verwekte hij een zoon, Daniel Bonifacius genaamd, die gehuwd was met Rinck Piebes. Hij was eerst burgemeester van Workum, wegens die stad gecommitteerd ten Landsdage vóór 1795, na 1813 lid van gedeputeerde staten van Friesland, en insgelijks in 1816 grietman van Hemelumer Oldephaert. Hij overleed in September 1823.

Zie van Sminia, *Nieuwe Naaml. van Grietm.*, bl. 311, en *Vorvolg op die Naamlijst*, bl. 30.

[François van der Haer]

HAER (FRANÇOIS VAN DER). Zie HARAEUS (FRANCISCUS).

[Johannes van der Haer]

HAER (JOHANNES VAN DER). Zie HARIUS (JOHANNES).

[Clais van Haerlem]

HAERLEM (CLAIS VAN), een Nederduitsch dichter, die omstreeks het midden der dertiende eeuw leefde, komt gewoonlijk voor onder den naam van Klaas van Brechten of Claes Verbrechten, doch zijn eigenlijke naam was Clais Veren Brechtensone of Clais van Haerlem, volgens de versregels bij Maerlant in zijnen *Spieghel Historiael* Part. IV. B. I. cap. 29:

> Die Walsce boeke lieghen van hem
> Die uten Walsce van Haerlem
> Clais Veren Brechtensone dichte.

Dit laatste toont dat hij de zoon van vrouw Brechte was. Hij was te Haarlem geboren en misschien uit het geslacht der heeren van Haarlem, gelijk dat met veel waarschijnlijkheid door den hoogleeraar Jongbloet betoogd is. Hij was de vertaler of omwerker van een romantisch gedicht: *Willem van Oringhen*. Deze Willem werd in oude zangen gewoonlijk Guillaume *au cort* (*court*) *nez* genoemd, omdat zijn neus volgens het verhaal, door eenen reus was afgehouwen. De heer Alberdingk Thijm heeft een gedeelte dezer zangen van Claes van Haerlem in moderne poëzij overgebragt in zijne *Oud-*

Nederlandsche Verhalen uit den kring der gedichten aan Karel den Groote gewijd, bl. 309-315.

Zie die *Verhalen* bl. 297-308; J o n c k b l o e t , *Geschied. der Midden Nederlandsche Dichters*, D. I. bl. 320-332.

[Bertrand Haersma]

HAERSMA (BERTRAND) afkomstig uit het beroemde geslacht van dien naam, doch van wien geene levensbijzonderheden vermeld zijn. Hij was een geleerd man, had in de wijsbegeerte en godgeleerdheid te Parijs gestudeerd en leefde omstreeks 1320. Hij liet in handschrift na:

Mysterium artis R a i m u n d i L u l l i i .
De mutatione Religionis Christianae.

Zie S a f f r i d u s P e t r u s , *de Scriptorib. Frisiae*, p. 64, 65.

[Haring en Hartman van Haersma]

HAERSMA (HARING EN HARTMAN VAN). Zie HARINXMA (HARING EN HARTMAN VAN).

[Livius van Haersma]

HAERSMA (LIVIUS VAN), afkomstig uit het vermaarde geslacht der H a e r s m a 's, hetwelk een groot aantal kundige regeringspersonen aan Friesland geschonken heeft. Hij werd den 20sten Mei 1702 geboren en was de zoon van A u l u s v a n H a e r s m a en A n n a S c h e l t i n g a . Na den dood van zijnen broeder A r e n t , volgde hij hem, in 1723, als grietman van Smallingerland op. Als gecommitteerde staat in het Mindergetal woonde hij in 1734 den intogt van W i l l e m IV bij. In 1748 was hij lid van de staten. Hij was gehuwd eerst, in 1735, met A u r e l i a v a n H a e r s m a , daarna, in 1758, met M a r i a v a n W i j c k e l en verwekte geene kinderen. Hij overleed den 30sten Januarij 1778 en werd in de kerk te Oudega begraven. Zijne weduwe overleed in 1792.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1778. *a.* bl. 316; v a n S m i n i a , *Nieuwe Naaml. van Grietmann.*, bl. 144.

[Hector Livius van Haersma]

HAERSMA (HECTOR LIVIUS VAN), zoon van E e l c o v a n H a e r s m a en J o h a n n a M a r i a v a n W i j c k e l , werd den 8sten December 1737 geboren en in 1770 tot grietman van Smallingerland aangesteld, na eerst in 1757 tot secretaris van de grietenij verkozen te zijn. Hij was ook raad ter admiraliteit op de Maas. In het jaar 1795 werd hem zijn post afgenomen en hij, met anderen, wegens zijne bekende prinsgezindheid, door het graauw en deszelfs opruijers op het blokhuis te Leeuwarden gevangen gezet, en slechts door een gelukkig toeval, het binnenrukken van Fransche troepen, zijn leven met dat zijner medegevangenen, wier teregtstelling reeds besloten was, gered. Hij is later weder in ambtsbetrekking geweest; althans hij was in 1805 drost van Smallingerland, Opsterland en Ooststellingwerf, en in 1810 baljuw van het zesde

district in Friesland. Hij overleed den 15den Januarij 1820, en zijne vrouw den 6den Maart 1813.

Zie van Sminia, *Nieuwe Naaml. van Grietmann.* bl. 144, 145, door ons hier gevolgd.

[Daniel de Blocq van Haersma]

HAERSMA (DANIEL DE BLOCQ VAN), geboren den 4den September 1732, was de zoon van Arent Aulus van Haersma en Martha Cecilia van Bouricius. Den 6den Julij 1752 aangesteld tot tonneboeijer voor de provincie, werd hij den 12den Maart 1764 benoemd tot grietman van Achtkarspelen. Hij was ook curator van de Franeker academie, en deelde in 1795 in het lot van zijnen bloedverwant Hector Livius van Haersma, boven genoemd. Hij werd evenwel in 1805 drost van Dantumadeel, Kollumerland en Achtkarspelen en overleed te Buitenpost den 7den December 1814. Hij was gehuwd met Maria Wibrandi bij wie hij acht kinderen verwekte, waaronder een zoon die volgt. Zijne weduwe overleed den 15den Junij 1821.

Zie van Sminia, *Nieuwe Naaml. van Grietmann.*, bl. 113.

[Sybrand van Haersma]

HAERSMA (SYBRAND VAN), geboren te Kootstertille den 11den Augustus 1766, was de tweede zoon van den voorgaande; hij werd in 1793 volmagt ten Landsdage, in 1803 secretaris van de gemeente Achtkarspelen, in 1807 drost van Leeuwarderadeel en Idaarderadeel, in 1809 baljuw aldaar, in 1812 vrederegter te Buitenpost en was bij zijn overlijden, den 12den September 1839 voorgevallen, ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, grietman van Achtkarspelen en lid der staten van Friesland. Hij was gehuwd met Isabella Boreel, die te Buitenpost den 16den October 1826 overleed. Hij was de laatste mannelijke afstammeling van zijn geslacht.

Zie van Sminia, *Vervolg op de Nieuwe Naaml. van Grietmann.* bl. 15.

[Arnold van Haersolte]

HAERSOLTE (ARNOLD VAN) was de zoon van Johan van Haerst, die later volgt, en Christina van Haersolte. Met zijne drie andere broeders, waarvan Rutger mede volgt, had hij den naam van het geslacht Haersolte, waartoe zijne moeder behoorde, aangenomen. Levensbijzonderheden zijn er niet vele van hem bekend; hij werd te Zwolle geboren, was een uitstekend regtsgeleerde en overleed waarschijnlijk op het einde der tweede helft van de zestiende eeuw. Hij was gehuwd met Alida Knoppert, die hem een zoon schonk, Johan genaamd, die burgemeester van Zwolle was. Hij schreef: *Adversaria de actionibus tam civilibus quam criminalibus*, *in*

partes septem secundum ordinem Pandectarum digestis, Antv. 1583. 12°. Herdr. Lipsiae 1647. 12°.

Zie V r i e m o e t , *Ath. Frisiacae*, p. LXXXV, LXXXVI; P a q u o t , *Mémoir.* T. II. p. 55.

[Rutger van Haersolte]

HAERSOLTE (RUTGER VAN), broeder van den voorgaande, werd geboren in 1528 en was burgemeester van Harderwijk en lid van het collegie tot de nadere Unie, hetwelk destijds om het gevaar voor de aanslagen van R e n n e n b e r g te Kampen zitting hield. In 1585 was hij lid der Staten Generaal en werd na den dood van W i l l e m I, wegens Gelderland, met anderen naar Engeland gezonden, om de opperheerschappij over ons land aan koningin E l i s a b e t h op te dragen. Hij keerde spoedig terug, had zitting in den Raad van State en overleed in 1585. Hij was gehuwd met J o h a n n a v a n W i j n b e r g e n , bij wie hij kinderen verwekte, onder anderen een zoon, Z w e d e r , die volgt.

Zie S c h e l t e m a , *Staatk. Ned.* D. I. bl. 409, door ons hier gevolgd

[Zweder van Haersolte]

HAERSOLTE (ZWEDER VAN), zoon van den voorgaande, was heer tot Haerst, Harxen en Zwaluwenburg, lid van de Ridderschap van Overijssel, landrentmeester en in 1639 drost van Salland, alsmede in 1621 lid der Staten Generaal, in welk jaar hij met anderen afgezonden werd naar Denemarken, ten einde een verbond van vereeniging te sluiten. Hij sloot in 1624 een gelijk verbond voor den Staat met den keurvorst van Brandenburg, hernieuwde in het volgende jaar eene overeenkomst met Engeland, over het vereenigen der vloot tegen Spanje, en sloot in 1630 de alliantie met Frankrijk. Hij bekleedde vervolgens nog andere belangrijke bezendingen en werd meermalen tot de onderhandelingen met vreemde ministers benoemd.

Groot was zijn invloed in het land. Door denzelven wist hij in 1631 te bewerken dat de provinciën Utrecht en Overijssel een staatsbesluit namen, om aan prins W i l l e m II de opvolging in zijns vaders ambten en waardigheden op te dragen. Hij stond deswege in groote gunst bij prins F r e d e r i k H e n d r i k en werd beschuldigd van de twist tusschen die van Friesland en Groningen over het bevelhebberschap van Koeverden gestookt te hebben. Hij was in 1639 voorzitter der staatsvergadering en bij de eerste beraadslagingen over het benoemen van onderhandelaars tot den vredehandel te Munster, in 1643, werd hij tot afgezant wegens Overijssel benoemd. Deze benoeming werd vruchteloos, daar hij in October 1644 overleed. Hij was gehuwd met J o h a n n a v a n D o o r n i k , bij wie

hij kinderen naliet, onder anderen een zoon, Rutger, die volgt.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. XI. bl. 139; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. I. bl. 412-414, door ons hier gevolgd.

[Rutger van Haersolte]

HAERSOLTE (RUTGER VAN), zoon van den voorgaande, komt het eerst voor als landrentmeester van Salland, daarna als drossaard van Lingen. Hij was de belangen van het huis van Oranje bijzonder toegedaan en werd in 1655 tot drost van Twente, bij meerderheid van stemmen, gekozen. Er kwam ten gevolge van deze benoeming eene scheuring in den landdag en de twist liep zoo hoog, dat beide partijen tegen elkander volk werfden en wapenden. De Staten van Holland wendden te vergeefs pogingen aan om tot eene verzoening te komen. Eindelijk werd door de bemoeijingen van Johan de Witt en door de uitspraak van Hunne Hoogmogenden de zoen getroffen, maar daarbij de benoeming van van Haersolte tot drost van Twente te niet gedaan.

Na in 1660 tot drost van Salland verkozen te zijn, beproefde hij in het volgende jaar op nieuw de bevordering van prins Willem III tot stadhouder van Overijssel. Het verhaal van de daaruit ontstane oneenigheden is elders te lezen. Ook nu waren de Staten van Holland scheidslieden, en ten gevolge van hunne uitspraak moest Haersolte zich een jaar onthouden van de waarneming van het drostambt, en zoude niet voor 1674 mogen voorzitten ter staatsvergadering van Overijssel. Hij overleed in hetzelfde jaar en kan met regt het slagtoffer genoemd worden van zijne vurige zucht om de belangen van het huis van Oranje voor te staan. Bij zijne echtgenoot Elisabeth Margriet van Pallandt liet hij geene kinderen na.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. XII. bl. 403, D. XIII. bl. 344, 345; Kok, *Vaderl. Woordenb.* D. XX, bl. 389-392; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. I. bl. 409-411, door ons hier gevolgd; *Overijss. Alman. voor Oudh. en Letteron*, 1845. bl. 38.

[Johan van Haersolte]

HAERSOLTE (JOHAN VAN), zoon van Arend van Haersolte en Anna Elisabeth van Haersolte, was, als heer van den Kranenburg, beschreven in de ridderschap van Overijssel en werd burgemeester van Bolsward, en in 1686 wegens Friesland benoemd tot lid van de vergadering der Staten Generaal. In dat jaar tot curator der hoogeschool te Franeker verkozen, bekleedde hij die waardigheid met veel lof, tot dat hij als buitengewoon gezant bij den Neder Saksischen kreits te Hamburg gezonden, en in 1700 belast werd met eene zending namens de Staten tot den koning van Zweden. In 1701, zich toen weder te

Hamburg ophoudende, werd hij door de Staten-Generaal naar Polen gezonden, met bepaalden last om tot bevordering van den vrede tusschen den koning van Polen en dien van Zweden al het mogelijke aan te wenden. De rassche gang der zaken maakte zijne pogingen vruchteloos. Na het afloopen hiervan zich andermaal te Hamburg bevindende, werd hij in 1702 als gezant aan czaar Peter I gezonden, met wien hij eene zamenkomst te Thorn had, doch waar niets onderhandeld werd. Hij bleef als buitengewoon gezant aan het Russische hof tot in Junij 1703, toen hij zijn ontslag vroeg. Gaarne had men hem nog wat gehouden, maar zijne klimmende jaren maakten hem ongeschikt voor het gestadig reizen en trekken en voor de drukke levenswijze aan het czaarsche hof. Hij overleed in 1708 en werd te Zwolle begraven. Hij was eerst gehuwd met Machteld. Hendrine Wolthera Merthens *tot den Borgel*, en daarna met Anna Sickinge, bij wie hij drie kinderen naliet.

Zie van Wijn, *Aanm. en Bijv.* op Wagenaar, D. XVII. bl. 92; Vriemoet, *Ath. Frisiacae*, p. LXXXVI; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. I. bl. 408, 409; dezelfde, *Rusland en de Ned.* D. III. bl. 62, 79, 140, 141, 233-236, 253.

[Willem van Haersolte]

HAERSOLTE (WILLEM VAN), zoon van Dirk van Haersolte en Joachima Elisabeth van Rechteren, werd in 1720 geboren en in 1741 in de ridderschap der Veluwe aangenomen. Hij was heer tot Yrst en steeg tot verschillende ambten en commissiën op; behalve burgemeester en dijkgraaf van Hattem, was hij buitengewoon raad in den hove van Gelderland, curator der Geldersche hoogeschool, ridder en kommandeur der Duitsche orde, en eindelijk in 1780 landdrost van de Veluwe.

Onder andere bezendingen, die hij waarnam, behoort ook die in 1748, toen hij door Willem IV naar Steenwijk gezonden werd, om de rust te herstellen. Voortdurend had hij deel aan het bestuur van zaken, en niet onwaarschijnlijk is het, dat hij in de gebeurtenissen van 1786 in Gelderland eene voorname hand gehad heeft. Men prijst zijne kunde in de geschiedenis des vaderlands, vooral ook in de genealogiën der voorname geslachten. Hij overleed in 1791 en was gehuwd met Henriette Geertruid van Essen, bij wie hij eene dochter naliet.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. I. bl. 411, 412; Bouman, *Geschied. der Geld. Hoogesch.* D. II. bl. 224, 481, 657.

[Arent van Haersolte]

HAERSOLTE (AREND VAN), zoon van Rutger van Haersolte en Anna Elisabeth van Haersolte *tot Hexen en Egede*, werd in 1704 grietman van Barradeel, en verwelkomde in 1734, als gecommitteerde staat in het

Mindergetal, prins Willem IV en zijne gemalin. In 1748 was hij lid der Staten van Friesland. Hij overleed den 6den Januarij 1760, nadat hij verscheidene jaren te voren afstand van de grietenij had gedaan. Hij was eerst gehuwd met Rienkje Alegonda van Camstra, en had bij haar geene kinderen, daarna met Jets Maria Sirtema van Grovestins en verwekte bij haar elf kinderen. Hij woonde eerst te Sexbierum en naderhand op klein Hermana te Minnertsga. Zijn zoon Rutger werd den 28sten November 1753 aangesteld tot grietman van Barradeel, en in 1748 tot lid der Staten van Friesland.

Zie van Sminia, *Nieuwe Naaml. van Grietmann.* bl. 218, 219.

[Anthonie Frederik Robbert Evert baron van Haersolte]

HAERSOLTE (ANTHONIE FREDERIK ROBBERT EVERT baron VAN), heer van Staveren, was ontvanger generaal van Gelderland, en werd in Augustus 1798 tot lid van het uitvoerend bewind van de Bataafsche Republiek benoemd, welke waardigheid hij bekleedde tot October 1801, toen hij met Pijman en Besier medewerkte tot eene herziening der toenmalige staatsregeling. Hij was gehuwd met Jacoba Catharina Johanna baronnesse Taets van Amerongen.

Zie *Vaderl. Hist. ten verv. op* Wagenaar, D. XL. bl. 146; *de Navorscher*, D. IX. bl. 133, 161, uit medegedeelde berigten aangevuld.

[Johan van Haerst]

HAERST (JOHAN VAN), zoon van Herman van Haerst en N. Roepers, werd in de eerste helft der zestiende eeuw geboren. Tot burgemeester van Zwolle benoemd, was hij van 1553 tot 1571 onderscheidene malen gecommitteerd op de vergadering der Staten van Overijssel. Bijzonder beijverde hij zich, om, na den overdragt aan Filips II, dezen vorst binnen de toen gemaakte bepalingen te houden, en billijke aanspraak heeft hij op den lof destijds door de regering van Overijssel deswege verworven. Hij was het ook die met Arend van Boecop naar Brussel trok, om den hertog van Alva te overtuigen van den overlast welken Kampen en Zwolle leden van de ruiterbenden destijds aldaar in bezetting en die, geslaagd zijnde in hunnen wensch tot verwijdering dezer soldaten, met den meesten spoed huiswaarts reisden, om vóór den Zondag te huis te zijn, zelfs met levensgevaar bij het opsteken van storm, opdat de voldoening van eene week soldij bespaard zou worden.

De tijd van zijn overlijden is niet bekend; hij is waarschijnlijk in 1571 overleden. Hij was gehuwd met Catharina van Haersolte, en zijne vier nagelaten zonen, waarvan wij er twee vermeld hebben, namen den naam hunner moeder aan.

Zie Revius, *Davent-Illustr.* p. 276, 295, 307, 329, 332, 344, 350, 352, 355, 357, 365, 402, 425, 432, 447; Scheltema, *Staatk. Nederl.* hier door ons gevolgd.

[Frans de Haes]

HAES (FRANS DE), leefde in de zeventiende eeuw en was een aanzienlijk koopman te Rotterdam, die de ledige uren, die hem van zijn beroep overbleven, aan de beoefening der dichtkunst wijdde. Zijne uitgegevene gedichten, die onder den titel van *Mengeldichten* te Rotterdam 1711 in 4°., door zijn zoon Joan, zijn uitgegeven, zijn niet talrijk en bestaan in eenige psalmberijmingen en andere meestal gelegenheidsgedichten, waarin, naar het oordeel van Witsen Geysbeek, doorgaans meer welwillendheid en vroomheid, dan dichterlijk vuur en weinig geestverheffing gevonden wordt.

De Haes was gehuwd met Kornelia Brandt, eene dochter van den geschiedschrijver Geeraert Brandt. Hun zoon volgt.

Zie Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.*

[Joan de Haes]

HAES (JOAN DE), zoon van den voorgaande, werd te Rotterdam den 3den November 1685 geboren en overleed er den 12den Februarij 1723. Hij was een welgezeten koopman en een wakker voorstander der geleerdheid en fraaije letteren. Bij de gedichten van zijnen vader, die in 1711 werden uitgegeven, voegde hij eenige der zijnen en gaf nog afzonderlijk uit:

Judas de Verrader, Rott. 1714. 4°.

Eerkroon voor Rotterdam, Rott. 1716. folio en 4°.

Jonas de Boetgezant, Delft, 1723. 4°.

Nadat eenige zijner dichtwerken reeds te Rotterdam in 1720 in 4°. in het licht gegeven waren, werden zij na zijnen dood door den dichter Poot in 1724 te Amsterdam in 4°. op nieuw uitgegeven. In de voorrede tot dat werk zegt deze: ‘dat hy (de Haes) als erfgenaem van den yver en geest zyner beroemde voorouderen en vyftalen kundigh, vloeyend is van styl, fraei van gedachten, gelukkigh in 't uitdrukken derzelve, en, in rijm en onrijm, de Nederduitsche spraek zulx op haren hoogsten trap voert van nette sierlykheit, dat men met reden mogt twyfelen, of iemant, zoo lang Hollant Hollant zyn zal, hem hierin gelyk zal wezen.’

Aan deze uitbundige lofspraak is in lateren tijd zooveel afgedaan, dat Witsen Geysbeek, twee zijner opgenoemde werken tot scheurpapier bestemde, maar, zegt de dichter D. van Hoogstraten onder de afbeelding van de Haes:

De moeder van de negen zanggodinnen
Heeft zich dit beelt geëigent voor altijd.
Dus blijft de Haes de wangunst overwinnen,
En zijn vernuft d' onsterflijkheit gewijdt.

Waar zulke groote mannen in beoordeeling verschillen achten wij het beter te zwijgen.

Als proza-schrijver maakte de Haes zich verdienstelijk door het beschrijven van het leven van zijnen grootvader van moederszijde, Geeraert Brandt. Dit werk zag door de zorg van Jakob Spex, eerst in 1740 te 's Hage in 4°. het licht. Brandt's *leven* is in denzelfden stijl opgesteld als diens *leven van* Vondel, hetwelk de Haes zich tot model schijnt genomen te hebben.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. I; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*; de Vries, *Proeve eener geschied. der Ned. Dichtk.* D. II. bl. 25-28; Siegenbeek, *Bekn. geschied. der Ned. Letterk.* bl. 236, 292; Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned Dichtk.*; (Bodel Nijenhuis) *Opgave van beschryv. der Gewest. enz.* in den *Vriend des Vaderl.* D. V. bl. 209; van Kampen, *Geschied. der Letterk. en Wetensch.* D. II. bl. 101, die hem met zijn zoon verwart; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. IV. St. 2, bl. 232, *Aant.* bl. 684-686; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* 2de *Bijv.* bl. 26; Muller, *Catal. van Portrett*.

[Frans de Haes]

HAES (FRANS DE), zoon van den voorgaande, werd te Rotterdam den 18den April 1708 geboren en is aldaar den 14den April 1761 overleden. Hij was in 1726 medeoprigter van het Rotterdamsche dichtgenootschap: *Natura et Arte*, en was een der netste dichters van zijnen tijd, die veel smaak en oordeelkunde aan den dag legde, hoewel zijne gedichten stoutheid, levendigheid, kracht van voorstelling en schildering missen en De Haes ook mank ging aan de bekrompene taalzifterij, waarmede men in zijn tijd zooveel op had, en waarin hij ook zooveel belang stelde, dat hij tot zijn eigen gebruik eene Nederduitsche spraakkunst schreef, die met zijne gedichten is uitgegeven. Van hem ziet het licht:

Poëtische Uitbreiding en Bespiegeling over de Euangelische Gelijkenis van den verloren Zoon, Rott. 1744. 4°. 2de druk ald., 1753. 4°.

Twee Bijschriften op de afbeeldingen van zijne Hoogheid den Heere Prince van Oranje en H.K.H. Anna, *enz.*, Rott. 1747.

Stichtelijke Gedichten, Amst. 1746. 4°.

Het Verheerlijkt en vernederd Portugal met eene Verzameling van verscheidene gedichten, Amst. 1758. 4°.

Nagelaten Gedichten en Nederduitsche Spraakkunst (door zijne weduwe uitgegeven) Amst. 1764. 4°. 2 deelen.

De Haes maakte zich ook door eenige goede vertalingen verdienstelijk, onder anderen:

Lettergeschenk, *of eene zekere wegwijzer voor een leerling*, *om door een goed gedrag bij zijnen meester en in de waereld*

achting en middelen te verkrijgen, *uit het Engelsch vertaald*, Rott. 1746. 8°.

Lettergeschenk voor de Jongelingschap, *inhoudende wijze raadgevingen omtrent de verkeering in de waereld en inzonderkeid hoe een leerling zig in den dienst van zijn meester te gedragen hebbe*, Amst. 1749. 8°.

Gedenkschriften van Filip van Comines enz. *uit het Fransch vert. met aant. van* Fr. de Haes, Amst. 1757. 2 st. 1 deel met kaart. 8°.

Hij gaf ook de *Poezij* van Hendrik Snakenburg (Leid. 1753. 4°) uit. Zijne afbeelding ziet het licht met het volgende bijschrift van K. Westerbaen, Wz.

> Roemt Nederland, met recht, bij alle Puikverstanden,
> Op d'eedle Dichtkunst der van Baerles en der Branden,
> Het ziet hunn' schrandren geest en taelkunde in de Haes,
> Hunn' Naneef, treffelijk herleeven aan de Maes.
> Men zett' deez' Dichter dan eene eerkroon op de haeren,
> Die zijner Vadren kroon in duur kan evenaeren.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. IV. bl. 64, St. V. bl. 57, St. VI. bl. 27; Dezelfde, *Lijst van alle tractaten*, *gedicht. enz. uitgokom. ter gelog. van het Huwelijk van* W.C.H. Friso enz. bl. 28; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*; de Vries, *Proeve eener geschied. der Ned. Dichtk.* D. II. bl. 232-237; Siegenbeek, *Bekn. Geschied. der Ned. Letterk.* bl. 254: Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.*; Nieuwenhuis, *Woordenb.*; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. IV. St. II. bl. 281-287; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. I. bl. 251, 256, D. II. bl. 45; Muller, *Cat. van Portrett.*

[Jan de Haes]

HAES (JAN DE). Zie HAAS (JAN DE):

[Joannes de Haes]

HAES (JOANNES DE). Zie HAZE (JOANNES DE).

[Gillis de Haes]

HAES (GILLIS DE) was, in het midden der zeventiende eeuw, een Nederlander in dienst van de Venetiaansche republiek. Tijdens den door deze met Turkije gevoerden oorlog hadden vele Nederlanders een werkzaam deel aan den worstelstrijd tegen de ongeloovigen. De Venetianen namen een groot aantal schepen in hunne dienst, en duizende Nederlanders voegden zich bij hunne land- en zeemagt. Gedurende dien oorlog bewees de Haes, in hoedanigheid van kolonel, aan Venetië gewigtige diensten. Onder alle anderen onderscheidde hij zich bijzonder door zijne dapperheid en bekwaamheid. Hij muntte vooral uit bij twee uitvallen, door de bezetting der stad Kandia tot verdrijving des vijands ondernomen. Hij was daar in 1649 aangekomen, en werd, tot belooning van zijne heldhaftigheid, onder de toejuichingen van het krijgsvolk en der inwoners, tot eersten bevelhebber der troepen onder den opperbevelhebber Mocenigo benoemd. Ook hielp hij Mirabello vermeesteren. Doch de gewigtigste dienst, die hij bewees, bestond daarin, dat hij eenmaal de stad Kandia

door zijne geestkracht voor eenen bijkans wissen val bewaarde. De door hem verworven roem maakte hem hoogmoedig en onhandelbaar, zoodat hij voor allen, die zich in de stad bevonden, ondragelijk werd. Welligt nogtans verwekten zijn lof en zijne verheffing den nijd bij sommigen, zoo als maar al te dikwerf het geval was onder de zee- en legerhoofden der republiek. Hoe dit ook zij, de bevelhebber oordeelde het noodig hem te verwijderen en hem naar Venetië te zenden om zich te verantwoorden. De senaat sprak hem nogtans vrij, dewijl het gebleken was, dat hij zich niet zoo zeer aan eenige misdaad had schuldig gemaakt, dan wel aan het voeren van onvoorzigtige gesprekken. Hij werd evenwel niet meer naar Kandia teruggezonden, maar naar Dalmatie verplaatst, waar hij eenigen tijd doorbragt. Hij woonde later een zeetogt bij onder Leonardo Foscolo, en was aan het hoofd van het Venetiaansche krijgsvolk, dat Canea trachtte te overrompelen, doch die onderneming slaagde niet naar wensch. Zijne moeijelijke geaardheid of zijne benijders berokkenden hem daarna nieuwe bezwaren, die voor hem onaangenamer gevolgen hadden. Hij werd in 1653 naar Corfu gebannen en verliet kort daarop de Venetiaansche dienst. Er wordt bij den eersten hier aangehaalden schrijver eene *Beschrijvinge van Candia en desselfs Belegh*, in 12° vermeld, waarvan zekere de Haes de schrijver zou zijn. Wij kunnen alzoo nu aannemen dat zulks Gillis de Haes zal geweest zijn. Wanneer en waar dat werk het licht zag wordt niet vermeld.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. III. bl. 87; de Jonge, *Nederl. en Venetië*, bl. 234, 235, hier door ons gevolgd.

[Adriaan de Haese]

HAESE (ADRIAAN DE). Zie HAZE (ADRIAAN DE).

[Herman Jacob Severijn Haesebroeck]

HAESEBROECK (HERMAN JACOB SEVERIJN) werd den 26sten Julij 1817 te Nijmegen geboren, en was de zoon van IJsbrand Jacob Haesebroeck en Jacqueline Suzanna de Bruijn. Na zijne opleiding verkregen te hebben aan de Militaire Akademie, waar hij den 15^{den} September 1833 als kadet werd aangenomen, werd hij den 13^{den} September 1837 aangesteld tot tweede luitenantingenieur en den 20sten April 1841 benoemd tot ambtenaar van den waterstaat in Nederlandsch Indië. Daar gekomen zijnde werd hij spoedig in andere betrekkingen geplaatst, welke hem, ware hij voor het vaderland gespaard gebleven, zeer zeker tot de hoogste ambten zou hebben gebragt.

De gouverneur-generaal Merkus, die zijne bekwaamheden had weten te waarderen, benoemde hem in Januarij 1843 tot eerste commies bij de directie van de cultures; hij werd den 26sten Augustus van dat jaar bevorderd tot

hoofd commies en den 10den Julij 1844 tijdelijk als adjunct inspecteur aangesteld. Na sedert den 16den September 1845 den post van secretaris van de residentie Soerabaja te hebben waargenomen, werd hij den 20sten December 1847 benoemd tot inspecteur bij de directie der middelen en domeinen, en den 7den September 1850 tot commissaris met rang en tractement van resident te Bangka. Na aldaar de rust hersteld te hebben, kwam hij den 4den Maart 1851 op Batavia terug, waar hij zijne benoeming tot hoofd-inspecteur van finantiën vond. Als zoodanig werd hem eene belangrijke zending naar Padang opgedragen, welke hij volkomen ten genoegen van de hooge regering ten einde bragt. Zijne gezondheid door het klimaat veel geleden hebbende, was het voor hem wenschelijk Indië tijdelijk te verlaten, doch hij mogt het niet beleven zijn vaderland terug te zien, daar hij, aan boord van het schip waarop hij zich had ingescheept, ter reede van Batavia op den 22sten October 1851 overleed.

Uit medegedeelde berigten bijeengebragt.

[J. Cz Haesevens]

HAESEVENS (J. Cz) schreef:

Kenteecken van den waren Gesant Godts; Joannes Rothe, Amst. 1673. 4o.

Zie *Catal. van de Bibl. der Stad Amsterdam*, 1*ste gedeelte*, bl. 116.

[Hendrik van Haestens]

HAESTENS (Hendrik van) was boekkrukker te Leiden op het laatst der zestiende en in het begin der zeventiende eeuw. Hij vervaardigde de *Grondkaart van Rotterdam* te Leiden in 1599 uitgegeven en schreef:

(Met Jan Orlers) *De Nassausche Laurencrans*, enz. Leid. 1610. fol.

De bloedige ende strenge Belegeringhe der Stadt Oostende in Vlaenderen, Leid. 1613. 4o. met platen; 2de druk *met vlijt oversien*, *vergroot en vermeerderd door* H.L. van Haestens, Leid. 1614. 4o. m. pl. In het Fransch vertaald onder den titel van *La nouvelle Troye*, *ou Histoire du siège d'Ostende*, *avec figures*, Leid. 1615. 4o.

De Magnificentie ofte lusthoff van gantsch Christenryck, Amst. 1619. 4o. m. plat.

Zie Ferwerda, *Naaml. van Boek.* D. I. St. I. bl. 179; van Reyn *Reschrijv. der Stad Rott.* D. I. bl. 131, noot; de Wind, *Bibl. van Ned. Historieschrijv.* D. I. bl. 319, 570; (Bodel Nyenhuis) *Opgave van Beschrijv. der Gewest.* enz. in *den Vriend des Vaderl.* D. I. bl. 204; *Catal. Bibl. Thysian.* p. 28.

[Jan van Haey]

HAEY (Jan van) was een kunstschilder te Leiden geboren in 1545. Hij werd later hofschilder van Hendrik IV, koning van Frankrijk, welke vorst hem ook het op-

zigt over zijn schilderijen-kabinet opdroeg; hij voerde ook den titel van koninklijk kamerdienaar. Hij overleed in 1615.

Zie K r a m m , *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Hafesteinius]

HAFESTEINIUS. Zie AFFENSTEIN.

[Aegidius Hafhakker]

HAFHAKKER (AEGIDIUS). Zie AFHAKKER (AEGIDIUS).

[Cornelis Haga]

HAGA (CORNELIS) werd te Schiedam den 28sten Januarij 1578 geboren. Van zijne afkomst en jeugd zijn ons geene bijzonderheden bekend; wel weten wij, dat hij aan eene onzer hoogescholen in de regtsgeleerdheid gestudeerd heeft en tot advocaat is bevorderd. Zeker is het, dat hij zich te 's Gravenhage als zoodanig heeft nedergezet en weldra als een kundig en schrander man bekend stond.

Zijne bekwaamheden werden spoedig door de hooge regering des lands opgemerkt, ten gevolge waarvan hij in 1610 naar Zweden werd gezonden, om uit naam der Staten de teruggave te vorderen van twee schepen, die door de Zweden genomen waren, als verdacht zijnde voor de toen door hen belegerde stad Riga bestemd te zijn.

Wij hebben elders, meer uitvoerig over H a g a handelende, ook meer in het bijzonder zijne handelwijze en ontvangst aan het Zweedsche hof medegedeeld. Hier zij alzoo genoeg de vermelding, dat H a g a bewerkte dat een der beide schepen ontslagen werd; dat omtrent het andere een onpartijdig onderzoek zou in het werk gesteld worden en dat K a r e l IX koning van Zweden niet ongenegen was de voorwaarden van den vrijen handel met de Staten te regelen. H a g a keerde, na eene afwezigheid van omstreeks vijf maanden, te 's Hage weder, om van zijne verrigtingen verslag te doen. Als eene bijvrucht van zijne zending verdient vermeld te worden, dat hij gedurende zijn verblijf te Stokholm met de zich aldaar ophoudende gezanten van het Russische rijk handelsverdragen aanging, die later voor de beurs van Amsterdam, betrekkelijk den handel in Lijfland, en verder in Moscoviën ten hoogste vruchtbaar zijn geweest.

Belangrijke diensten bewees H a g a al verder aan Nederland, toen hij in het jaar 1611 als afgezant naar Konstantinopel, van wege de Staten, gezonden werd. De uitslag van zijne vorige zending, zijne schranderheid en ook omdat hij vroeger Konstantinopel bezocht had, deden bijzonder op hem de keuze der Staten daartoe vallen.

Ook van die zending is door ons uitvoerig elders verslag gegeven. Hoogst moeijelijk was de zaak die H a g a te wachten stond. Hij had toch niet alleen de bezwaren te overwinnen, die er noodzakelijk moesten ontstaan bij de

regeling der wederzijdsche belangen, tusschen twee volken die nog nimmer eenige aanraking met elkander gehad hadden, maar er waren ook nog andere die zijne schranderheid moest te boven komen. De Fransche en Venetiaansche gezanten aan het Turksche hof, hadden, op het gerucht dat de Turken met de Nederlanders een verbond zouden aangaan, allerlei nadeelige geruchten van de laatsten verspreid, hen uitmakende voor een hoop zeeschuimers en weerspannelingen.

Het gevolg hiervan was, dat men H a g a , die den 14^{den} Maart 1612 zijne toelating bij den Sultan verzocht had, slechts als een bijzonder persoon, niet als een gezant van eene vrije en onafhankelijke natie gehoor wilde verleenen. Dit werd echter door hem geweigerd en openlijk verklaarde bij, ‘dat hij liever zijn hoofd wilde verliezen, dan dat sijnen Heeren ende Meesters soodanighe cleijnichheid ende verachtsaemheyt soude aangedaen worden, tot groote vreucht ende triumphe van de vyanden derselfder.’ Eindelijk kwam hij dan ook door zijne onversaagdheid en beleid alle hinderpalen te boven, en op den 1sten Mei 1612 had hij een plegtig gehoor ten hove, ten gevolge waarvan er op den 6^{den} Julij daaraanvolgende een tractaat met den sultan gesloten werd. Wij verwierven daarbij vrijen handel op de Levant en vrijlating der slaven in Turkije gevangen gehouden.

Gedurende acht en twintig jaren bewees H a g a in zijne betrekking van orator of ambassadeur in Turkije het vaderland belangrijke diensten, en geene pogingen liet hij onbeproefd om zijnen landgenooten nuttig te zijn. Gestadig hield hij dan ook het oog op de Nederlandsche kooplieden gevestigd, ijverde voor hunne belangen, en menigmaal wendde hij, zoowel door zijnen krachtigen invloed, als door zijne wijze gematigheid, vele gevaren van hen en hunne bezittingen af. De zeerooverijen in de Middellandsche Zee en elders, die gedurende eenige jaren aanmerkelijk waren toegenomen, vorderden al zijne zorg, en het was op aanschrijven der Staten-Generaal, dat hij in 1617 bij den Sultan bewerkte, dat deze een bevel uitvaardigde, waarbij aan allen bevolen werd ‘de schepen der Staten niet anders te tracteeren dan de vrientschap vereyscht, sonder deselfde eenigen hinder ofte schade te doen.’ Met de ambassadeurs van andere landen leefde hij thans in gestadigen vrede, en, als een bewijs van zijn braaf en regtschapen karakter, kunnen wij hierbij voegen, dat, ofschoon deze bij zijne komst allerlei lasterlijke berigten hadden uitgestrooid, zoo van hem als ook van hen die hem gezonden hadden, hij in 1617, toen de Fransche ambassadeur door zeker voorval in groote

moeijelijkheden geraakte en zelfs gevangen genomen werd, niet aarzelde, om, in vereeniging met de ambassadeurs van Engeland en Venetië, alles te beproeven om de bewuste zaak te schikken en alle onaangenaamheden, uit haar voortgevloeid te vereffenen. Verre van zijn vaderland verwijderd, nam hij een werkzaam deel aan de gebeurtenissen des tijds en hield het oog op de handelingen der Spanjaarden onafgebroken gevestigd. De Grieksche kerk in Turkije vond in hem een krachtig beschermer. Zóó groot was zijn invloed, dat hij haar de vrije godsdienstoefening, die zij nimmer in Turkije bezeten had, bezorgde. Volgens een brief van den beroemden Griekschen patriarch C y r i l l u s L u c a r i s aan F e s t u s H o m m i u s , had H a g a , door zijne waakzame voorzigtigheid en zijn beleid, vele gevaren van die kerk afgewend, en de pogingen van eerstgenoemde ter hervorming der kerk uitgelokt en ondersteund.

In 1639 keerde H a g a naar het vaderland weder. Hem werd in Maart 1640 van wege de Staten verzocht ‘om bij gheschrift te stellen ende te vervatten, de nobelste en remarcabelste saecken van regeeringhe, soo politycke als militaire, met de veranderinghe, historien en gheschiedenissen in 't Ottomannische ryck en ghebied hem voorghevallen geduyrende het verblijf en de residentie tot Constantinopolen,’ maar het blijkt niet dat daaraan door hem is gehoor gegeven. Lang verliep het, eer hij eene aan zijne verdiensten geëvenredigde betrekking erlangde. Wat hiervan de oorzaak was is ons nergens gebleken, wel dat de beroemde H u g o d e G r o o t daarover zijn leedwezen aan den Zweedschen gezant C a m e r a r i u s te kennen gaf. Eindelijk toch werd H a g a , na zich op nieuw aan de beoefening der regtsgeleerdheid gewijd te hebben, in 1645 tot Voorzitter van den Hoogen Raad van Holland, Zeeland en West-Friesland benoemd. Den 8sten Julij van dat jaar deed hij den eed, en schijnt bij zijne benoeming tot lid, tevens de waardigheid van voorzitter te hebben bekomen.

H a g a 's handelingen in deze betrekking zijn minder voor vermelding vatbaar. Wij twijfelen niet, of hij zal zich ook als zoodanig waardig getoond hebben, zoo als hij altijd deed, wanneer het de belangen van het vaderland gold. Als een bewijs daarvan strekt het gebeurde tijdens het gewigtige jaar 1650. Toen het bekend werd, dat prins W i l l e m II voornemens was zich naar het in den omtrek van Amsterdam gelegerde krijgsvolk te begeven, was het H a g a , die, als tolk der beide hoven van justitie, na bekomene audiëntie, aan den prins zijn leedwezen te kennen gaf, zoowel over het gevangen nemen der zes bekende staatsmannen, als over het aanstaande vertrek van zijne hoog-

heid tot het krijgsvolk bij Amsterdam; oordeelende hij dat daaruit niets dan groote onheilen voor den Staat en gevaar voor den persoon van zijne hoogheid zouden te duchten zijn. Hij was het, die den prins verzocht zijne voorgenomene reis uit te stellen en aanbood alle goede officiën aan te wenden, die van de beide hoven zouden mogen gevorderd worden.

Niet lang meer mogt H a g a ten dienste zijns vaderlands werkzaam zijn. Hij overleed te 's Gravenhage op den 12^{den} Augustus 1654. Geacht en bemind van allen daalde hij ten grave. Zoo hoog als hij om zijne bekwaamheden bij 's lands regering stond aangeteekend, zoo zeer was hij gezien bij de groote mannen van zijnen tijd. Bij F l o r i s II van Pallant, bij d e G r o o t, A d r i a a n P a u w, F e s t u s H o m m i u s, C a s p a r B a r l a e u s en anderen stond hij in hooge achting, en zijne groote verdiensten werden door hen op den regten prijs gesteld.

H a g a was gehuwd met A l e t t a B r a s s e r, uit een aanzienlijk Schiedamsch en Delftsch geslacht geboren. Na 32 jaren door een gelukkigen echt met hem verbonden te zijn geweest, volgde zij hem binnen het tijdsverloop van een jaar. Beiden werden te Schiedam in de St. Jans-Kerk begraven, en hunne erfgenamen stelden in 1656, aldaar, tegen een der pilaren, op toetssteen, omringd door een wit marmeren portiek naar de Jonische orde, met hunne wapens aan den voet, een deftig grafschrift, hen ter eere, hetwelk thans nog in genoemde kerk te vinden is en aldus luidt:

Deo triuno s(*acrum*). C o r n e l y H a g h a e *viri illustris*, *qui Constantinopoli annos XXVIII legatione fungens*, *post in suprema Hollandiae Selandiaeque praeses*, *foris ac domi et de patria bene meritus fuit. Et* A l i t h e a e B r a s s e r i a e, *spectatae virtutibus matronae*, *quae cum conjuge XXXII annos pie et peramanter vixit*, *Haghae defunctorum intra eundum annum animabus coelo redditis. Heic ubi a sacro baptismate primum ille spiritum hausit*, *ex utriusque voto*, *mortales conduntur*, *exuviae dum immortales resurgant. Nat*(*us*) *ille* XIↃLXXVIII *Jan*(*uarii*) XXVIII, *haec* XIↃLXXIX. *Dena*(*us*) *ille* XIↃCLIV *Aug*(*usti*) XII. *Haec* XIↃCLV *July* XXIV. *Terra utrisque levis sit*, *qui graves nemini fuerunt*, *omnibus benigni. Memoriae p*(*erpetuae*) *p*(*osuerunt*) *communes amborum haeredes A*(*nno*) *D*(*omini*) XIↃCLVI. Dat is: Den drieëenigen God gewijd. Van C o r n e l i s H a g a, een uitstekend man, die acht en twintig jaren te Konstantinopel als gezant, naderhand als voorzitter in de hoogste raadszaal van Holland en Zeeland, zoo buiten als binnen 's lands zich verdienstelijk heeft gemaakt, en van A l e t t a B r a s s e r, eene

vrouw, voortreffelijk door hare deugden, die met haren echtgenoot twee en dertig jaren vroom en liefdevol geleefd heeft, beiden te 's Hage binnen het tijdsverloop van een jaar zalig ontslapen zijnde, is hier, waar hij den heiligen doop ontving, op beider verlangen, het sterfelijk overschot begraven, tot dat het onsterfelijk zal opstaan. Hij was geboren den 28sten Januarij 1578. Zij in 1579. Hij overleed den 12den Augustus 1654. Zij den 24sten Julij 1655. De aarde drukke hen zacht, die niemand hard vielen, maar voor allen weldadig waren. Beider gezamenlijke erfgenamen hebben dit gedenkteeken opgerigt in het jaar des Heeren 1656.

Eene geschilderde afbeelding van Haga en zijne echtgenoot is voorhanden bij den heer A.D. Schinkel te 's Gravenhage, bij wien ook eene hoogst belangrijke verzameling, meest eigenhandige brieven van Haga, berust, door hem, van 1613 tot 1616, geschreven uit Konstantinopel aan den raadpensionaris Adriaan Pauw. Het op die brieven voorkomende wapen van Haga, hetwelk ook van elders bevestigd wordt dat zijn wapen was, vertoont een gaande beer aan een paal, die voor hem staat, verbonden, op een zilver veld. Blijkens eene vriendelijke mededeeling ons geworden door den heer rijks archivaris R.C. Bakhuizen van den Brink, berusten er op 's rijks archief een aantal geschriften van Haga, bestaande uit zeven vrij dikke liassen of pakken, waarvan het te wenschen ware dat er voor de kennis van onze betrekkingen en handel op de Levant een nuttig gebruik werd gemaakt.

Zie Baudartius, *Memoryen of cort verhael der Gedenckwaerdigste gheschied*. B. IV. bl. 179-182, B. VIII. bl. 54-56, B. IX. bl. 111, 226; Revius, *Daventr. Illustr.* p. 670; van Meteren, *Ned. Hist.* D. X. bl. 348, 351, 460-470; Barlaei, *Poemata*, (Amst. 1655. 8o). pars II. p. 379; *Groot Placcaatboek*, D. III. B. I. 13de titel, bl. 383 en volgg; Aitzema, *Saken van Staet en Oorlogh*, D. II. B. XIX. bl. 623, B. XX. bl. 667; van Leeuwen, *Batav. Illustr.* D. II. bl. 1483; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. X. bl. 49, 50; van Wijn, *Aanm. en Bijv.* D. X. bl. 26; Dezelfde, *Nalezingen* enz. D. I. Bijl. II; te Water, *Hist. van het verb. der Edel.* D. II. bl. 441, 442, D. III. bl. 537; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. I. bl. 415, 416; Dezelfde, *Rusl. en Nederl.* D. I. bl. 404; Vreede, *Nederl. en Zweden*, bl. 25-42, 75, 141-143, 168, 203, 204; Dezelfde, *Verh over den Hoogen Raad*, enz. in het *Jaarb. van de Regterl. Magt*, 1839, bl. 32, 33; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. II. *Aant.* bl. 187-189; Canneman, *Diss. de Batavorum Mercatura Levantica*, p. 28, 98, 141, 163; Kist en Royaards, *Nederl. Archief voor Kerk. geschied.* D. II. bl. 421, 422; Nijhoff, *Bijdr. voor Vaderl. geschied. en Oudheidk.* D. IV. bl. 28; van Harderwijk, *Levensschets van Mr.* Cornelis Haga, en *Nog iets over Mr.* Cornelis Haga, in *Jaarb. voor de Stad en het Kanton Schiedam*, 1849 en 1850.

[Hermannus Haga]

HAGA (HERMANNUS), geboren te Sneek in 1750, werd in 1773 beroepen tot predikant te Oldeboorn, van waar

hij in 1781 naar Hindelopen vertrok en in 1786 naar Deersum en Poppingawier, waar hij onverwachts overleed den 26sten October 1804. Hij schreef:

Redevoering over Psalm CL vs. 3-5, *ter inwijdinge van 't orgel in de kerk te Oldeboorn op den* 27*sten Mei* 1779 *uitgesproken*, Leeuw. 1779. 8°.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1773. b. bl. 259, 1779. b. bl. 339; 1781, 1786, 1804.

[Jacob Hagbolt]

HAGBOLT (JACOB), geboren den 17den April 1775 te Urdingen, bij Duisburg, leerde het boetseren in was te Keulen bij Caspar Lodewijk Hardy, kwam in 1803 in Holland en zette zich te Amsterdam neder, waar hij veel werk vond met het boetseren van profil-portretten, die doorgaans van goede gelijkenis waren. Hij woonde in 1827 te Londen, bevond zich in 1842 te 's Gravenhage, na zich in 1840 te Keulen voor goed te hebben nedergezet, waar hij den 13den Junij 1849 overleed. Hoewel hij, zegt de heer Kramm, zijne kunst niet tot de hoogte van zijne uitmuntende leermeesters heeft gebragt, zoo is hem echter de eer ten deel gevallen, door den onsterfelijken Göthe geroemd te worden. Onder zijne werken worden genoemd: Het *Borstbeeld van Koning Lodewijk*, eene *Maria met het Kind*, *Kinderportretjes*, *Christus de Kinderen zegenende*, *De dood van Alcibiades* enz.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[J. van den Hage]

HAGE (J. VAN DEN) verdichte naam van J.F. Oltmans. Zie aldaar.

[Gerrit Hagedoorn]

HAGEDOORN (GERRIT) vervaardigde een *Troost en Segenwensch op het overlyden van* Willem IV, *Prins van Oranje*, in 1751. Welligt is hij dezelfde met Gerrit Hagedoorn wijnkooper te Rotterdam, wiens huis en pakhuizen in laatstgenoemd jaar door het graauw geplunderd werden, omdat hij den gevorderden wijnkoopers-eed gedaan had, die door zijne collega's geweigerd werd.

Zie *Beroerd Nederl.* D. III. bl. 191-194; *Aanhangs. van de Dichtk. Cypressenbl.* bl. 73; van der Aa, *Woordenb. van Ned. Dichtk*.

[Adolph Hendrik Hagedoorn]

HAGEDOORN (ADOLPH HENDRIK), welligt een zoon van den voorgaande, werd althans te Rotterdam in 1743 of 1744 geboren, en oefende er later den koophandel uit. Hij maakte zich als dichter bekend door zijn dichtstuk getiteld: *Lof van den Nederlandschen Koophandel*, waarvoor hem den gouden eerepenning bij het dichtlievend genootschap te 's Hage *Kunstliefde spaart geen vlijt* ten deel viel, en dat in het 5de deel van de *Proeve van Poëtische Mengelstoffen* te vinden is. Verder gaf hij uit:

(Met B. Fremery, J.P. van Heel enz.) *Gemengde Dichtproeven*, *van eenige letterlievende vrienden*, Dord. 1788. 8°.

Gedichten, Rott. 1794. 8°.

Ofschoon er op de hoedanigheid van zijne verzen heel wat is af te wijzen, ontkennen bevoegde kunstregters niet, dat er in sommigen van dezelven veel schoons en verdienstelijks gevonden wordt.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1779, *a.* bl. 290; Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.; Catal. van de Bib. van Mr.* Robidé van der Aa, bl. 116, 119.

[F. Duffer Hagelberg]

HAGELBERG (F. DUFFER) gaf, na het vertrek van Willem V, in 1795, twee smakelooze dichtstukjes uit, getiteld: *Eenige Nederlandsche gezichten tusschen September* 1787 *en Januarij* 1795, die hem als een vijand van dien vorst deden kennen.

Zie Heringa, in den *Algem. Konst- en Letterb.* 1848. D. I. bl. 149.

[Joannes Hagelis]

HAGELIS (JOANNES) werd te Amsterdam den 22sten November 1676 geboren, studeerde te Franeker en vertoefde eenigen tijd bij den destijds vermaarden Salomon van Til te Dordrecht, van wien hij mede onderwijs genoot. Hij werd in 1701 predikant te Koudum, in 1705 te Asperen, in 1709 te Brielle, in 1714 te Dordrecht en in 1718 te Amsterdam. Daar staande ging er een groote roep van zijne geleerdheid uit, en dat dit geen ijdele roep was bleek daaruit, dat hij in 1727 tot hoogleeraar in de godgeleerdheid te Utrecht beroepen werd, voor welk ambt hij evenwel bedankte. Hij overleed te Amsterdam den 16den November 1735 en werd onder de beroemdste theologanten en philologen der achttiende eeuw gerangschikt. Hij was in 1704 gehuwd met Maria van Anstenraedt, bij wie hij een zoon verwekte. Men vervaardigde op hem dit vierregelig gedicht:

Beroemde Hagelis, nooit naar waardij te roemen,
Steld al zijn roem in God, een roem die kan bestaan,
Wie kan hem, die dus roemt, trots of hovaardig noemen?
Men kan op Christus zich beroemen zonder waan.

Er bestaan van hem geene uitgegevene geschriften.

Zie Croese, *Kerk. Reg. der Pred. van Amst.* bl. 171, 172; Beekman, *Beschrijv. van Asperen*, bl. 391; Schotel, *Kerk. Dord.* D. II. bl. 289-291.

[P. Hagelman]

HAGELMAN (P.) schreef:

Homo Microcosmus, *of den mensch een kleijne wereldt*, Amst. 1740. 8°.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. I.

[Henricus Hageman]

HAGEMAN (HENRICUS) geboren te Amsterdam in 1706, studeerde eerst bij H e r m a n u s G a r é l, Luthersch predi-

kant aldaar, en daarna te Rostock. In 1726 werd hij predikant bij de Luthersche gemeente te Enkhuizen, in 1740 te Gouda en in 1741 te Amsterdam. Aldaar werd hij in 1767 emeritus en overleed den 12den Januarij 1774. Zijne afbeelding ziet het licht. Hij schreef:

Habakuks wagttoren en vesting, Enkh. 1735. 4o.

Verhandeling wegens het boek van Luther *over den knegtelijken wil*, *tegen* Erasmus. Amst. 1760. 8o. Herdrukt aldaar 1762. 8o.

Aanhangsel tot de Symbolische boeken der Evangelische Luthersche Kerke, Amst. 1760. 8o. Herdrukt ald. 1762. 8o. 2 deelen en nog eens aldaar 1792. 8o. 2 deelen.

Historische Aanmerkingen over de beide Catechismussen van Lutherus, Amst. 1760. 8o.

De groote Catechismus van Dr. M. Lutherus *in vragen en antwoorden opgesteld door* J. Spangenberg, *waar agter de kleine Catechismus van* Lutherus, *benevens het Corpus Doctrina door* Mattheus Judex, Amst. 1761. 8o.

Verzameling van Nederduitsche Bijvoegelijke Naamwoorden, *uit verscheiden schrijvers getrokken*, Amst. 1771, 1772. 8o. 2 deelen.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. I.; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.;* Schultz Jacobi en Domela Nieuwenhuis, *Bijdr. tot de geschied. der Evang.-Luth. Kerk in de Nederl.* St. VII. bl. 72, 73, Muller, *Cat. van Godgel. Werk.* bl. 131; Dezelfde, *Cat. van Portrett.*; Domela Nieuwenhuis, *Gesch. der Amst. Luthersche Gemeente*, bl. 151, 152.

[Eduard Hageman]

HAGEMAN (EDUARD), zoon van Cornelius Hageman, geneesheer te Amsterdam, werd aldaar den 20sten November 1749 geboren. Hij studeerde te Leiden in de regten, verkreeg er in 1773 het doctoraat en werd in 1777 tot buitengewoon hoogleeraar in de regten te Duisburg beroepen; in 1784 werd hij aldaar gewoon hoogleeraar in dezelfde faculteit en onderwees er als zoodanig een tijdvak van twaalf jaren. Van daar als hoogleeraar naar Harderwijk geroepen, nam hij, den 18den October 1796, zitting in den senaat, en aanvaardde zijne nieuwe taak. Zijn spoedig vertrek naar Leiden was oorzaak dat men oordeelde hem van het houden eener inwijdings-rede te moeten verschoonen. Aldaar werd hij nog in hetzelfde jaar tot hoogleeraar in het natuur- staats- en volkenregt beroepen, en opende zijne lessen, den 22sten September 1797, met eene redevoering: *de Ecclesia a Republica separatas rationes habente*. In 1801 en 1810 met de rectorale waardigheid bekleed, hield hij bij het nederleggen van dezelve twee redevoeringen; de eerste maal handelende *de perfecti Doctoris Academici Juris publici officio difficillimo;* de andere maal, wanneer hij aan den beroemden Pestel hulde

toebragt, door te spreken: *de Pestelio ejusque in jure publico meritis*. In 1819 werd hem, als zeventigjarig grijsaard, eene eervolle rust verleend, van welke hij tot in het jaar 1827 genot mogt hebben, toen hij op den 19^{den} of den 20sten November 1827 overleed. Zijne afbeelding ziet het licht. Geschriften gingen van er hem niet in druk uit.

Zie *Nieuwe Alg. Konst- en Letterb.* 1796. D. VI. bl. 121. 1797. D. VII. bl. 28. D. VIII. bl. 97; *Algem. Konst- en Letterb.* 1827. D. II. bl. 340, 341; S i e g e n b e e k , *Geschied. der Leidsche Hoogesch.* D. I. bl. 353. D. II. *Toev. en Bijl.* bl. 240, 241; B o u m a n , *Geschied. der Geld. Hoogesch.* D. II. bl. 520, 521; M u l l e r , *Cat. van Portr.*

[Christiaan Hagen]

HAGEN (CHRISTIAAN), verkeerdelijk H a g e n s genoemd, was een Amsterdamsch graveur, die in de tweede helft der zeventiende eeuw portretten van aanzienlijke personaadjes naar schilderwerk van T i l m a n s , B e r k m a n s en anderen, somtijds ook naar zijne eigene teekening, op eene niet onverdienstelijke wijze in het koper gebragt heeft. Op het stadhuis te Delft is eene zeer groote *Kaart van de Stad Leyden*, met sierlijk bijwerk, van hem voorbanden.

Zie I m m e r z e e l , *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; K r a m m , *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Dirk van Hagen]

HAGEN (DIRK VAN) of T h e o d o r i c u s a b H a g h e n , geboren te Utrecht, was een natuur- en sterrekundige, die in het midden der zeventiende eeuw te Utrecht leefde en schreef:

Prognosticon stellare ab orbe condito in diem usque novissimum juxta errantium siderum habitudines, Traject. 1552. 4°.

Zie S w e e r t u i s , *Ath. Belg.* p. 686; B u r m a n , *Traject. erudit.* p. 125, die de uitgave van dit boek honderd jaren later stelt.

[Jacob Schultz van Hagen]

HAGEN (JACOB SCHULTZ VAN). Zie SCHULTZ VAN HAEGEN (JACOB).

[Jan van Hagen]

HAGEN (JAN VAN). Zie HAAGEN (JORIS VAN DER).

[Willem van Hagen]

HAGEN (WILLEM VAN) was, blijkens een door hem op perkament geteekend *portret van eene bejaarde dame*, een verdienstelijk kunstenaar, door den heer K r a m m voor het eerst vermeld. Hij leefde, waarschijnlijk te Middelburg, in de tweede helft der achttiende eeuw.

Zie K r a m m , *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[A. van der Hagen]

HAGEN (A. VAN DER) schreef of bezorgde:
Responsiones diversae, *ofte verscheyden Antwoorden op de vraghe: wat ghelijckst van naem*, *en onghelijckst van krachten is; Wtghegheven den* 2 *Aug.* 1612 *in de Rederyckers Kamer van Liefd' boven al tot Haerlem*, Haarl. 1613. 8°. met een pl.

Zie *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk.* te Leid. D. I. bl. 222.

[C. van der Hagen]

HAGEN (C. VAN DER), geboren te Bommel, was een

kunstenaar, blijkens een door hem geschilderd stuk voorstellende: *Een Mars en Venus*, hetwelk voorkomt in den *Catalogus* van Hoet D. I. bl. 251, N°. 43.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

[Godfried van der Hagen]

HAGEN (GODFRIED VAN DER) was een uitmuntend Latijnsch dichter, die te Middelburg werd geboren op het laatst der zestiende eeuw en in 1617 te St Andrews in Schotland studeerde. Levensbijzonderheden of berigten over zijne gedichten zijn er van hem niet bekend.

Zie de la Rue, *Gelett. Zeel.* 2de druk, bl. 73; Kist en Royaards, *Archief voor Kerk. geschied.* D. VIII. bl. 418.

[Jan van der Hagen]

HAGEN (JAN VAN DER). Zie HAAGEN (JORIS VAN DER).

[Jonker Jaques van der Hagen]

HAGEN (Jonker JAQUES VAN DER). Zie HAEGEN (Jonker JAQUES VAN DER).

[Petrus van der Hagen]

HAGEN (PETRUS VAN DER) werd te Amsterdam geboren den 26sten Februarij 1641, en studeerde te Leiden in de godgeleerdheid. Na zijne bevordering tot proponent vertrok hij in 1660 naar Engeland, en van daar in het volgende jaar naar Frankrijk, waar hij in October predikant werd van de buitengewone Nederlandsche gezanten te Parijs. Van daar in den zomer van 1662 wedergekeerd, werd hij beroepen aan den Leidschendam en in Februarij 1663 aldaar bevestigd. In het volgende jaar vertrok hij naar Leiden en in 1670 naar Amsterdam. Hier begon hij zijne verklaring over den *Brief van* Paulus *aan de Ephesen*, doch nog maar tien preêken daar over gedaan en het eerste gedeelte van het 7de vers van het 1ste hoofdstuk verklaard hebbende, werd hij in den bloei zijner jaren, den 3^{den} Julij 1671, door den dood weggerukt en den 8sten derzelfde maand in de Nieuwezijds kapel begraven. Zijne afbeelding ziet het licht. Hij was den 24sten April 1663 gehuwd met Adriana van Wassenaar, dochter van Johannes van Wassenaar, laatstelijk predikant te Buiksloot. Deze vrouw overleed den 12^{den} Mei 1667, nalatende een zoon Johannes, die volgt, en eene dochter. Den 4^{den} Februarij 1670 begaf hij zich wederom in den echt met Maria du Noys. Van hem zijn gedrukt en na zijn overlijden uitgegeven de volgende werken:

Predicatien over de Philipensen, Amst. 1673. 4°. Herdrukt aldaar 1734. 4°.

Predicatien over de Catechismus, Amst. 1676 4°. Herdrukt aldaar 1736. 4°.

Boet- en Bededags-Predikatien, Amst. 1676. 4°. Herdrukt ald. 1687, 1737, beiden in 4°.

Verborgentheid der Godzaligheid, Amst. 1677. 4°. Herdrukt ald. voor de zesde maal, 1736. 4°.

Verzameling van Predikatien, Amst. 1681. 4°. 5 deelen. Meermalen herdrukt, onder anderen te Amst. 1735. 4°.

Zie C r o e s e , *Kerk. Regist. der Predik. te Amst.* bl. 98-101; v a n A b k o u d e , *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. I; A r r e n b e r g , *Naamreg. van Ned. Boek.*; F e r w e r d a , *Naaml. van Boek.* D. I. St. I. bl. 179, 180; M u l l e r , *Cat. van Portr.*

[Johannes van der Hagen]

HAGEN (JOHANNES VAN DER), zoon van den voorgaande en van diens eerste vrouw A d r i a n a v a n W a s s e n a a r , werd te Leiden geboren den 20sten September 1665. Hij studeerde drie jaren te Leiden, daarna twee jaren te Herborn in het Nassau-Dillenburgsche, en werd den 26sten Julij 1691 bevestigd te Bathmen bij Deventer. Van daar vertrok hij in 1692 naar Wageningen, in 1693 naar Edam, in 1696 naar Arnhem, in 1702 naar Leiden en in 1704 naar Amsterdam. Hij werd in 1729 wegens ouderdom en zwakheid op zijn verzoek ontslagen, en overleed te Amsterdam den 25sten Junij 1739, wordende in de Oude Kerk aldaar begraven. Zijne afbeelding gaat in prent uit. Hij was den 27sten September 1695 gehuwd met C l a r a E l i s a b e t h v a n W a s s e n a a r , dochter van den geneesheer J o a n v a n W a s s e n a a r , die den 9den Mei 1705 overleed, hem nalatende twee dochters en een zoon P e t r u s , die in 1737 als predikant te Kamerik bij Woerden op zijn verzoek werd ontslagen.

V a n d e r H a g e n maakte zich hoogst verdienstelijk door zijne onderzoekingen omtrent de tijdrekenkunde, vooral de kerkelijke, in het bijzonder den Cyclus van het Paaschfeest in de Oostersche en Westersche kerken. De bescheidene man verborg daarbij zijnen naam op de werken door hem geschreven, die getiteld zijn:

Observationes in Prosperi Aquitani Chronicon integrum, *ejusque LXXXIV annorum Cyclum et in Anonymi Cyclum LXXXIV annorum a Muratorio editum*, *nec non in Anonymi Laterculum Paschalem C. annorum a Bucherio editum*, Amst. 1733. 4°.

Observationes in veterum Patrum et Pontificum Prologos, *et Epistolas Paschales*, *aliosque antiquos de ratione Paschali Scriptores. Accedit Dissertatio de Cyclo Lunari Dionysii et Bedae*, Amst. 1734. 4°.

Observationes in Theonis Fastos Graecos priores et in ejusdem Fragmentum in expeditos Canones. Accedit de Canone Regum Astronomico, *ejusque Auctoribus*, *Editionibus*, *MSctis*, *et qua eo pertinent*, *Dissertatio*, *in qua duplex Canon Regum Astro nomicus nunc primum editur ex Codice MScpto Lugduno-Batavo et ejusdem quoque Codicis ampla notitia exhibetur*, Amst. 1735. 4°.

Observationes in Heraclii Imperatoris Methodum Paschalem,

et in Maximi Monachi Computum Paschalem, *nec non in Anonymi Chronicon Paschale*, *ejusque Chronotaxin*, *et Methodum Paschalem*, Amst. 1736. 4°.

Dissertationes de Cyclis Paschalibus, *qui Enneadecaëteride Alexandrina nituntur*, *Dionisii scilicet*, *et Bedae*, *Ravennatensi*, *Isidori*, *Felicis*, *Cyrilli*, *Theophili*, *Aniani*, *Panadori*, *Metrodori*, *Anatolii*, *Eusebii*, *Synodi Nicaenae*, *et Athanasii*, *ut et de Enneadecaëteridis Alexandrinae natura*, *et constitutione*, *ut et de Computo lunari Alexandrinorum*, *ut et de Computo Solari in genere*, *et Pauli Alexandrini*, *atque Alexandrinorum in specie*, Amst. 1736. 4°.

Zie C r o e s e , *Kerk. Regist. der Pred. van Amst.* bl. 144-146; *verbetering* bl. 10; S a x e , *Onom. Literar.* T. VI. p. 497, 498; *Biograph. univers.* T. IX. p. 169; v a n K a m p e n , *Geschied. der Ned. Lett. en Wetensch.* D. I. bl. 414.

[Steven van der Hagen]

HAGEN (STEVEN VAN DER) was een der eerste grondleggers van de vaart der Nederlanders op Oost-Indië. Na de oprigting der Maatschappij van Verre werd hij door hare bewindhebbers met drie schepen, *de Zon*, *de Maan* en *de Morgenster* in 1599 naar Oost-Indië gezonden. Hij zeilde den 6den April van dat jaar uit Texel, kwam den 13den Maart 1600 voor Bantam en liet op den 2den Mei het anker voor Ambon vallen. Terwijl hij daar lag hadden hem de hoofden der Amboinezen, en vooral die van Hitoe en de koning van Noessanivel, zeer ernstig verzocht, dat hij hen tegen de Portugezen te hulp wilde komen. Hij sloeg dit eenige malen af, maar zeide hun ten laatste, door hun smeeken bewogen, zijne hulp toe, en kwam met hen overeen om de Portugezen met vereenigde krachten te beoorlogen en zoo mogelijk te verdrijven. De Amboinezen, door de Nederlanders ondersteund, bouwden dadelijk een kasteel, om zich tegen den overlast der Portugezen te beschermen. Tengevolge der verleende hulp verbonden zich de Amboinezen, om den geheelen nagelenoogst nu en altijd uitsluitend aan de Nederlanders tot vastgestelde prijzen te verkoopen, zoodat aan v a n d e r H a g e n de eer toekomt, het eerste handelsverbond te hebben gesloten, dat later de grondslag was van alle verdragen tusschen de Nederlanders en de Moluksche vorsten.

V a n d e r H a g e n kwam met eene rijke lading kruidnagelen in het laatst van 1601 in het vaderland weder, en weldra was men er op bedacht hem aan het hoofd eener tweede, maar nu grootere vloot derwaarts te zenden. Hij stak den 18den December 1603 met dertien schepen in zee en zeilde naar de Moluksche eilanden. Hier sloot hij een meer uitgebreid handelsverbond, nam eenige Portugesche schepen en veroverde in Februarij 1605 met behulp

der Amboinezen het kasteel Victoria, eertijds Kotta-Laha genoemd, dat door de Portugezen in 1580 gebouwd werd. Hij kwam in Mei 1606 behouden in Nederland terug. Het verder levenslot van v a n d e r H a g e n ligt in het duister. Hij leefde nog in 1616.

Zie K o k , *Vaderl. Woordenb.* D. XX. bl. 400-402; *Nederl. Reizen*, D. I. bl. 5, 13, 14, D. III. bl. 72-95, D. IV. bl. 97 en volgg.; V a l e n t i j n , *Oud- en Nieuw Oost-Indië* (Nieuwe uitgave) D. I bl. 86, 87, 105, 106, 126, 131, 364, 405, D. II. bl. 107, 387, 397, 405-409, D. III. bl. 336, 337; T e e n s t r a , *Bekn. Beschrijv. van de Nederl. bezitt.* D. I. bl. 59, 69, D. II. bl. 559, 599; *Kron. van het Hist. Genootsch.* D. VIII. bl. 340.

[Hendrik Hagenaar]

HAGENAAR (HENDRIK) maakte zich vermaard door zijn togt naar Oost-Indië, op last van de bewindhebbers der Oost-Indische Compagnie, in het jaar 1631, met twee schepen en een jacht ondernomen. Het verhaal van dien togt, die eerst in 1638 eindigde, in welk jaar H a g e n a a r weder in het vaderland kwam, beslaat in den tweeden hier onder aangehaalden bron 56 bladzijden, en is, ofschoon hoogst lezenswaardig, voor geen uittreksel vatbaar. Hij bewees de Maatschappij gewigtige diensten op die reize en onderscheidene belangrijke zendingen naar Perzië, Socotara, Malabar, Anchadivis, alwaar hij van eene Portugesche vloot onderscheidene fregatten nam en vele gevangenen maakte, naar Firando, in Japan, de Moluksche eilanden, Jedo, Tabour en Cambodia, werden door hem met gunstig gevolg waargenomen, tot dat hij wegens aanhoudende ongesteldheid verlof verzocht naar het vaderland terug te keeren, waar hij in Julij van 1638 behouden aankwam.

Zie V a l e n t i j n , *Oud- en Nieuw Oost-Indië*, D. I. bl. 125, 224; *Nederl. Reiz.* D. IX. bl. 1-56; v a n K a m p e n , *Gesch. der Ned. buiten Europa*, D. I. bl. 370, 371, D. II. bl. 128.

[Christiaan Hagens]

HAGENS (CHRISTIAAN). Zie HAGEN (CHRISTIAAN).

[Geerlof van der Haghe]

HAGHE (GEERLOF VAN DER) was uit een aanzienlijk geslacht van Vlaanderen gesproten en was in 1577 en 1578 pensionaris van Gent. Als zoodanig teekende hij in eerstgenoemd jaar de Unie van Brussel, terwijl hij in het laatstgenoemde door de algemeene Staten tot archivaris van Vlaanderen benoemd werd.

Zie d e J o n g e , *de Unie van Brussel*, bl. 198.

[Theodoricus ab Haghen]

HAGHEN (THEODORICUS AB). Zie HAGEN (DIRK VAN).

[Jan van der Haghen]

HAGHEN (JAN VAN DER) of J a n D u m a e u s , werd te Renay, in het graafschap Vlaanderen, omstreeks 1520 geboren. Na het voorbereidend onderwijs genoten te hebben, begaf hij zich te Gent in de orde der Dominikanen, en legde den 13^{den} Augustus 1540 zijne gelofte af. Na

eerst eenigen tijd te 's Gravenhage lector in de godgeleerdheid geweest te zijn, werd hij prior te Leeuwarden en daarna onder-prior te Rotterdam. Bij het uitbreken van den beeldstorm in 1566 begon hij met alle kracht tegen de nieuwe leer te prediken, waardoor hij aan vele gevaren was blootgesteld. Na gedurende twee jaren met ongelooflijken ijver werkzaam te zijn geweest was zijn stem zoo heesch geworden, dat hij genoodzaakt was op te houden met prediken. Hij leefde vervolgens nog vijf jaren en overleed in zijne geboorteplaats in 1573. Hij heeft geene werken in druk uitgegeven, maar eenige handschriften die waarschijnlijk zijn verloren gegaan.

Zie P a q u o t , *Mémoires*, T. I. p. 390, 391.

[Joannes Hagius]

HAGIUS (JOANNES), geboren te Delft, schreef:
Den Lusthof der Medecijnen, Dord. 1616. fol.

Zie v a n B l e i s w i j c k , *Beschrijv. van Delft*, bl. 795; v a n A b k o u d e , *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. V.

[Johannes David Hahn]

HAHN (JOHANNES DAVID) werd te Heidelberg den 8sten Julij 1729 geboren, en verwierf te Leiden den 23sten April 1751 den graad van doctor in de geneeskunde en wijsbegeerte op eene medische dissertatie *de Consuetudine* en eene philosophische *de efficacia mixtionis in mutandis corporum voluminibus*. Waar hij de practijk oefende is ons niet bekend. De roem zijner geleerdheid deed curatoren der Utrechtsche hoogeschool hem pas twee jaren later tot hoogleeraar in de wijsbegeerte en proefnemende natuur- en sterrekunde beroepen, welk ambt hij den 21sten Junij 1753 aanvaardde met het houden eener redevoering *over de noodige verbeteringen ter vastere proefnemingen in de natuurkunde*.

Na verloop van eenige jaren werd hem ook het onderwijs in de schei- en plantenkunde opgedragen, en hij verbond zich tot zijne dubbele bediening door het houden eener *oratio de conjunctione chemiae et botanices utili et pulchra*. Na vroeger voor een beroep naar Göttingen bedankt te hebben, werd hij in 1775 tot hoogleeraar der practische genees- en scheikunde te Leiden beroepen, en hij opende zijne lessen den 25sten September van dat jaar met eene redevoering *de medico speculatore*. Niet lang mogt de hoogeschool zich in zijn bezit verheugen. Reeds bij zijne komst was zijne gezondheid zwak, zoodat men hem in 1783 den Utrechtschen geneesheer F.J. V o l t e l e n , daartoe op zijne aanbeveling gekozen, tot helper moest geven, die hem dan ook in 1784 opvolgde, toen de dood zijnen leermeester den 19den Maart van dat jaar uit het leven rukte. Zijne afbeelding ziet het licht. Hij liet een zoon na die volgt. Eene belangrijke verzameling van zeegewassen, door hem

bijeengebragt, werd in 1785 ten behoeve der hoogeschool aangekocht.

De hoogleeraar H a h n muntte uit door bondige geleerdheid en zijn onderwijs was voortreffelijk. Hij schreef behalve de genoemde academische verhandelingen:

De vera Logica, Ultr. 1756. 4°.

Explicatio quaestionum mathematicarum de maximo et minimo in scientia machinali, Ultr. 1761. 4°.

De usu venenorum in medicina, Ultr. 1773.

Zie *Boekz. der gel. Wereld*, 1753, *b.* bl. 232, 1759, *a.* bl. 219, 368; S i e g e n b e e k , *Geschied. der Leidsche Hoogesch*. D. I. bl. 314, 318, D. II. bl. 91, *Toev. en Bijl.* bl. 220, 221; *Biograph. univ.* T. IX. p. 171; M u l l e r , *Cat. van Portrett*.

[Jacob George Jeronimo Hahn]

HAHN (JACOB GEORGE JERONIMO), zoon van den voorgaande, studeerde te Leiden en werd, eenigen tijd na zijne bevordering op *Theses* den 24sten Mei 1783, tot doctor in de regtsgeleerdheid, tot secretaris der vierschaar van curatoren der Leidsche hoogeschool benoemd. Nadat hij verscheidene jaren dien post had waargenomen, werd hij den 9den Februarij 1795 zelf tot curator aangesteld. Bij de omwenteling van 1795 stond hij aan het hoofd der representanten, en werd hij later ook tot lid van de Nationale Vergadering benoemd. Als zoodanig speelde hij eene aanzienlijke rol op het staatstooneel, en deed hij zich kennen als een vurig voorstander van de vrijheid en tevens als een verklaard tegenstander van het huis van Oranje. Zijne handelingen zijn als zoodanig niet dan in den lijst van zijnen tijd te vermelden, en dit brengt ons plan niet mede. Het spreekt van zelf dat zijn gedrag door de aanhangers van het stadhouderlijke bewind met de zwartste kleuren afgeschilderd werd, terwijl de tegenpartij zijne daden hemelhoog verhief. Wat men hem ook ten laste legde of hoe men hem ook roemde, dit is niet te ontkennen, dat in al de handelingen van H a h n eene vaderlandsliefde doorstraalt, die onovertroffen is; dat hem eene buitengewone kennis ten dienste stond, waardoor hij er als van zelf toe geroepen werd om zich aan het hoofd der beweging te stellen; en eindelijk, dat hij, bij alles wat hij ondernam, eene eerlijkheid aan den dag legde, die zelfs door zijne vijanden niet kon ontkend worden. Met dat al werd het vele goede en voortreffelijke dat in hem was verduisterd, door zijne buitengewone hartstogtelijkheid, die zich bij verschillende gelegenheden openbaarde.

Bij de tegenomwenteling van 1798 verzocht H a h n zijn ontslag, hetwelk hem op den 16den November van dat jaar eervol geschonken werd. Hij schijnt zich toen van het staatstooneel verwijderd te hebben, maar zijn werkzame

geest kon niet nalaten belang te stellen in alles wat rondom hem voorviel, datgene nog te doen wat nuttig door hem voor het vaderland geacht werd. Hij zette het werk van B. Constant, *des Reactions Politiques*, niet alleen in het Hollandsch over, maar vulde het aan en nam er van af wat hem voor den Hollandschen lezer minder dienstig scheen; hij voegde er eene uitmuntende voorrede aan toe en gaf het geheel uit onder den titel van:

Over de wederwerkingen in den staat, *of politieke reactiën*, 's Hage en Amst. 1800. 8°.

Waar Hahn zich sedert ophield is ons niet bekend. Hij stierf in het jaar 1820. Zijne afbeelding ziet het licht.

Zie *Nieuwe Algem. Konst en Letterb.* 1800. D. XIII. bl. 14; *Verv. op de Vad. Hist. van* Wagenaar, D. XXVIII. XXIX. (met portr.) XXX. XXXI. XXXIII-XXXV. XXXVII-XXXIX, de *Registers op* Hahn; C. van der Aa, *Geschied. van den Oorl.* de *Bladwijzer* op Hahn; de Jong, *Naaml. van Boek.;* Siegenbeek, *Geschied. der Leidsche Hoogesch.* D. I. bl. 356. 357, *Toev. en Bijl.* bl. 29, 30; Muller, *Cat. van Portrett.* bl. 324.

[Herman van der Hailing]

HAILING (HERMAN VAN DER). Zie HELLING (HERMAN).

[Hessel Haitsma]

HAITSMA (HESSEL) was een Friesch edelman, die in 1566 behoorde tot de verbondene edelen. Hij schijnt zich in 1567 door de vlugt te hebben willen redden, doch werd bij de Lemmer gevangen genomen en naar Leeuwarden gevoerd. Zijn verder lot is ons niet bekend.

Zie te Water, *Hist. van het verb. der Edel.* D. II. bl. 442; 443.

[Aggeus Haitsma]

HAITSMA (AGGEUS), zoon van Johannes Haitsma, raad en meermalen burgemeester te Franeker, en van Anna Maria Ennema, werd te Franeker in 1722 geboren, studeerde er van 1740 zes jaren in de godgeleerdheid, verdedigde er eene *Dissertatio de Aulaeo Adyti Tabern. Levit. ejusque ratione liter et mysterio* (Fran. 1744), en ging nog een jaar naar Leiden, om er het onderwijs van den grooten Schultens te ontvangen. Hij werd in 1747 proponent, in 1748 predikant te Wier en in 1758 te Midlum, waar hij den 3den Julij 1784 ongehuwd overleed. Hij was den 15den Maart 1773 te Franeker tot doctor in de godgeleerdheid bevorderd, na verdediging van zijn *Specimen observationum Miscellanearum*, *ad textum Hebraeum sacri codicis*, *ex Poëmatii Doreidaei*, *scholiorumque Arabic. locutionibus*.

Aggeus Haitsma was een in de Oostersche talen, vooral in het Arabisch en Hebreeuwsch, zeer ervaren man. Daarvan kan getuigen zijne vertaling van het dichtstuk van Ibn Doreid, hetwelk hij uitgaf onder den titel van:

Poemation Ibn Doreidi, *cum scholiis Arabicis excerptis. Edidit* Aggaeus Haitsma, Franeq, 1773. 4°.

Als godgeleerde deed hij zich, behalve door zijne reeds genoemde dissertatie, kennen door zijne:

Curae philologico-exegeticae in Genesin, Fran. 1753. 4°. Herdrukt Haarl. 1766. 4°.

Commentatio in Exodum, Fran. 1756 4°., Herdrukt aldaar 1771. 4°.

Ook gaf hij uit:

Twee gelegenheids Leerredenen, Franek. 1768. 4°.

Zie *Boekz. der gel. Wereld*, 1768. *a* bl. 639, 1773. *a*. bl. 344, 1784. *b* bl 134-136; Greydanus, *Naaml. der Pred in de Classis van Franck.* bl. 75; Laurman; *Naaml. van Pred. in de Classis van Leeuw.* bl. 62; Steenstra, *Oudheidk. Aanteek. van Franekeradeel*, bl. 29; 32ste *Verslag der Hand. van het Friesch Genootsch.* 1850. bl. 331; *Cat. van de Bib. der vereen. Doopsgez. Gem. te Amst.* bl. 14.

[Jean de la Haje]

HAJE (JEAN DE LA). Zie HAYE (JEAN DE LA).

[Hajo]

HAJO was een Fries van geboorte, die door zijne dapperheid veel toebragt aan de inneming van Damiate in 1219.

Zie Westendorp, *Jaarb. van Groning*. D. I. bl. 239.

[Herman Hajo]

HAJO (HERMAN), te Groningen geboren in het begin der zestiende eeuw. Van hem is ons niets bekend; doch de lofspraken van den grooten Erasmus op hem noodzaken ons zijnen naam alhier te vermelden.

Erasmus schreef: ‘Die jongman (Hajo) was mij door de brieven van vele personen ernstig aanbevolen; waarvoor ik hen bedank, omdat ik daardoor kennis heb gekregen met een verstand, dat uit zoo vele hoofden waardig is bemind te worden.’ Eders noemt hij hem ‘een jongman van eene zeer groote verwachting,’ en verder ‘een jongman die onder de geleerden vermaard zal worden;’ op een andere plaats getuigt hij van hem ‘dat hij van zoo gelukkigen inborst is, dat hij alleen bekwaam schijnt te zijn om de opvolger van Rudolf Agricola's lof te worden, en den roem van zoo groot een man gaande te houden, wiens landsman en nabestaande hij ook is.’

Voorst heeft Erasmus twee brieven aan Hajo geschreven; de eerste, de 609de van zijne gedrukte brieven, is uit Leuven geschreven in 1521; de tweede, zijnde de 689ste van gemelde brieven, is uit Bazel geschreven in 1514.

Zie (van Heussen en van Rhijn) *Oudhed. van Gron.* bl. 132.

[Nollius Hajonides]

HAJONIDES (NOLLIUS), den 3den December 1634 te Bolsward geboren, studeerde te Franeker in de godgeleerdheid, werd aldaar op twintigjarigen leeftijd proponent

en spoedig daarop tot rector der Latijnsche school in zijne geboorteplaats benoemd. Nadat hij aldaar in 1656 met Auckjen Claeses gehuwd was, werd hij in 1658 predikant te Berlikum, van waar hij in 1664 een beroep naar Emden aannam. Hij overleed aldaar den 19den Februarij 1671 en werd in het koor van de Groote Kerk begraven. Zijne eerste vrouw den 15den Junij 1661 overleden zijnde, hertrouwde hij, in 1664, te Workum met Anna Schotanus van Rinckema, dochter van Willem Schotanus van Rinckema, emeritus predikant van Amsterdam; alleen uit het eerste huwelijk is een zoon overgebleven, Gajus genaamd, die ook predikant te Berlikum is geweest.

Hajonides was een zeer geleerd man, die, behalve het Latijn en het Grieksch, ook het Engelsch verstond. Hij vertaalde daaruit:

Twaalf Boet-Predicatien, Bolsw. 1659. 4o., herdrukt ald. 1663.

Zie Laurman, *Naaml. der Pred. in de Classis van Leeuw.* bl. 63, 64; van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. V; P. Nota, *Twee Leerredenen*, (Fran. 1781), bl. 126, 130; Halbertsma, *Hulde aan* Gysbert Japiks, D. II. bl. 375.

[Hendrik van Haken]

HAKEN (HENDRIK VAN). Zie AKEN (HENDRIK VAN).

[Jan Hakkert]

HAKKERT (JAN). Zie HACKAERT (JAN).

[Petrus Hakkius]

HAKKIUS (PETRUS). Zie HACKIUS (PETRUS).

[Willem Hakkuze]

HAKKUZE (WILLEM) wordt onder de geleerde personen van Deventer genoemd, omdat hij het werkje van Erasmus, *over de welgemanierdheid*, met korte aanmerkingen ophelderde en uitgaf te Bergen in Henegouwen 1607. 4o.

Zie (van Heussen en van Rhijn) *Oudh. van Devent.* D. I. bl. 332

[van Hal]

HAL. (VAN) Zie de personen van dien naam op HALL. (VAN)

[Eeltje Halbertsma]

HALBERTSMA (EELTJE), zoon van Hidde Halbertsma, koopman, werd den 8sten October 1797 in het Friesche dorp Grouw geboren en, voor de studie bestemd, met zijn ouderen broeder, naar Leeuwarden gezonden ter beoefening van de talen, onder den voortreffelijken rector Valentinus Slothouwer. Kort na het jaar 1813 vertrok hij naar Leiden, om er de geneeskunde te beoefenen, hoorde er vier jaren lang de lessen van de beroemdste hoogleeraren, bezocht ook Duitschland,

en keerde na een verblijf van ruim een half jaar te Heidelberg, waar hij mede de lessen aan de Hoogeschool had bijgewoond, naar Leiden terug, waar hij op den 8sten October 1818 tot doctor in de geneeskunde bevorderd werd,

Hij zette zich te Purmerend als geneesheer neder, doch was verpligt om, na een verblijf van anderhalf jaar, tot herstel van zijne gezondheid, zich naar zijne geboorteplaats

bij zijne familie te begeven. Verschillende omstandigheden werkten vervolgens mede, om hem te doen besluiten te Grouw de praktijk te blijven uitoefenen.

Tot op het jaar 1854 bleef hij daar met roem werkzaam. Men achtte den kundigen geneesheer hoog, en men beminde hem om zijne bescheidenheid, rondborstig karakter, geestige opmerkingen, luimige verhalen en altijd opgeruimde en vervrolijkende gesprekken. De laatste tien jaren van zijn verblijf te Grouw waren jaren van veel leed voor hem geweest, daar hij, bij klimmenden ouderdom, eerst zijne oudste dochter, uit zijn huwelijk met Mejufvrouw B a u k j e F o c k e n s , die te Alkmaar gehuwd was, daarna zijn oudsten zoon, predikant bij de Doopsgezinden te Emden, en eindelijk zijne dochter A n n a ten grave zag dalen, terwijl een zoontje van zijn broeder T j a l l i n g , die hem eerlang insgelijks ontviel, ook door den dood van zijne zijde werd weggerukt.

Na zoo veel verliezen verlangde hij naar rust, droeg zijne praktijk aan zijn zoon over en ging te Leeuwarden wonen, voor zoover hij niet een tijdlang bij zijne familie te Bolsward, te Deventer of te Emden doorbragt. De plaats, waar hij het grootste gedeelte van zijn leven had doorgebragt, was ook de plaats van zijn overlijden, daar hij den 22sten Maart 1858 te Grouw overleed.

'Gedurende ruim dertig jaren, zegt de Heer E e k h o f f , had H a l b e r t s m a door zijne geestige pennevruchten en bijzonder door zijne, deels luimige, deels roerende verzen zoo vele harten gewonnen, zoowel voor zijn persoon als voor de Friesche taal, welke *hij vooral* uit hare diepe vernedering had opgeheven en in hare waarde en schoonheid, doen kennen en vereeren, - dat hij een man des volks, een voorwerp van algemeene belangstelling en vereering was geworden.' En zulks te regt. De geschriften, wier lijst wij hier tevens overnemen, die hij met zijnen broeder, den thans nog levenden letterkundige te Deventer, Dr. J.H. H a l b e r t s m a , uitgaf, getuigen het, dat hij een voortreffelijk dichter en volksschrijver was wiens schoone verzen, geestige verhalen en naïve voorstelling krachtig hebben medegewerkt tot verlevendiging van der Friezen volksgeest en goeden smaak, en die eenen belangrijken invloed hebben uitgeoefend, om eene nieuwere Friesche letterkunde in het leven te roepen.

De geschriften van E e l t j e H a l b e r t s m a , meest door en in vereeniging met die van zijn broeder, D^{s}. J.H. H a l b e r t s m a , uitgegeven, zijn de volgende:

De Lape koer fen Gabe Skroor, Dimter 1822. kl. 16° 2de druk ald. 1829, in post 12°. 3de druk ald. 1834. gr.

12°. Voor een groot gedeelte in het Hoogduitsch vertaald door K.J. C l e m e n t , en in 1846 te Leipzig uitgegeven onder den titel van: *Lappenkorb von Gabe Schneiderus a. Westfrisland*, *mit Zuthaten aus Nord-Frisland*.

De Sceerwinkel fen Joute-baes, Dimter, 1835. kl. 8°.

Hierin is ingevlochten een vertoog: *Boërkerij in Kjepmanscip*, geschreven door den derden broeder T j a l l i n g H a l b e r t s m a , de boterkooper.

De Treemter (*It. Reventer*) *fen it Sint Anthoni Gasthuws to Ljouwert*, *of trye leugeners troch ien greate ljeagen forbettere*, *fen* Dr. E.H. *mei kântteikeningen fen* J.H. H a l b e r t s m a , Dimter, 1836. kl. 8°.

De Noärcher Ruen van Gabe scroar. Ien Brief screaun yn de Moanne, *foun in opbrocht troch syn omke Doctor* E.H. *fen Grouwergea*, *mei kântteikeningen fen* J.H.H. Dimter, 1836. kl. 8°.

Oan Eölus oer it Needwaer fen de 29sten *Novimber* 1836; *ien letter fen* J.H.H. Dimter, 1837, kl. 8°.

Eölus, *Grewa fen storm in onwaer*, *syn antwird oan Doctor* J.H.H. *mei oar Grjimmank*, Dimter, 1837. kl. 8°.

Twîgen uwt ien âlde stamme, *uwtjown troch Dr.* E.H. *mei oanteikeningen fen* J.H.H. Dimter, 1840, gr. 12°. In het Hollandsch vertaald door J.J.A. G o u v e r n e u r onder den titel van: *Twijgen*, *uit een ouden stam opgeschoten*, Dev. 1841. 8°.

De Foarname Uut-fen-huwzers yn Frieslân, *trog Dr.* E.H. Ljeauw. 1841. gr. 8.

Minne Jorrits Reis nei it Kollummer oproer, *bescreauwn troch Dr.* E.H. Snits, 1851. kl. 8°.

Leed in Wille fen E.H. *in de Flotgaerzen fen* J.H.H. Dimter, 1854. gr. 12°.

De Quickborn. Plat duetske Rymkes, *yn it Friesk oerbrogt. trog Dr.* E.H. Liouwerd, 1857. kl. 8°.

De Jonkerboer, *of Krystyd in Sint Steffen yn âld Frieslân. Leste schrift fen Dr.* E.H. *nei syn dead mei een oersicht fen syn libben uutjuwn trog ien fen syn fruenen*. Liouw. 1858, kl. 8°.; 2de druk ald. 1859. 8°.

De volgende bijdragen zijn mede van E. H a l b e r t s m a :

Ybel in Jelke, *of de Boosk op it ys. Tollens fen fieren neifolge;* in het *Friesch Jierboeckjen foar* 1833, bl. 41.

De tere Maimoärne in de Minsce; in hetzelfde jaarboekje voor 1834, bl. 65.

Het dorp Grouw; in den Friesche Volks-Almanak voor 1837, bl. 125.

Een Doctor aan een Meisje, *dat hem om een Sint Nikolaas vroeg:* in den *Overijss. Alm. voor Oudh. en Lett. voor* 1836

Rosa aan de Meisjes; in denzelfden *Alm. voor* 1837.

Batthyanys Dead; in de *Swanneblummen for* 1851, bl. 3.

Teltsjes fen de wise mannen fen Esonstêd; in de *Friske Hûsfrienn*, 1858.

Zie van Leeuwen, *Cat. der provinc. biblioth. van Friesl.* bl. 213-218; *Leeuwarder Courant*, 25 Maart 1859; Eekhoff, *Levensboschouwing van* Dr. Eeltje Halbertsma, vóór *De Jonkerboer*.

[Adam van Halen]

HALEN (ADAM VAN) geboren in 1650, werd in 1678 predikant te Oude Tonge, en overleed aldaar den 20sten Januarij 1719. Hij beoefende ook de dichtkunst, blijkens vier klinkdichtjes te vinden op een der koperen kaarsenkroonen in de Hervormde kerk van genoemde gemeente. Hij schreef ook:

Triumph der Waarheid, Doesb. 1683. 12o.

Urim en Thummim, Rott. 1695. 8o.

Lijkpredicatie op Koning Willem de IIIde, Rott. 1702. 4o.

Fondament des Geloofs, Rott. 1705. 8o.

J. Lijdius en Joh. Lomeier, *Spreekwijzen ontleent uit de strijden der Grieken en Romeinen; overgezet en vermeerderd door* A. van Halen, Rott, 1703. 8o.

Zie *Boekz. der gel. Wereld*, 1719, *a*. bl. 127; van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek*. D. I. St. I. III; Boers, *Beschrijv. van het eiland Goedereede en Overflakkee*, bl. 198, 199, 205; *Cat. der Boek. van den Heer* W. van Dam van Brakel, (1859) bl. 3.

[Arnoud of Arend Halen]

HALEN (ARNOUD of AREND) woonde te Amsterdam, waar hij in 1732 overleed. Hij was een teekenaar en schilder, ook niet onbedreven in het boetseren en graveren in mezzo-tinto, en deed dat alles uit liefhebberij Zijne prenten in mezzo-tinto vervaardigd, teekende hij meestal met de Latijnsche vertaling van zijnen voornaam, Aquila.

Bijzonder vermaard maakte hij zich met de zamenstelling van zijn *Pan Poëticum Batavum*. Dit was namelijk eene verzameling van door hem of anderen geschilderde afbeeldingen der voornaamste Nederlandsche dichters en dichteressen. In 1719 was het getal daarvan reeds tot 200 geklommen, zoodat zij aan Lambert Bidloo aanleiding gaven tot eene dichterlijke beschrijving, welke hij verschijnen deed onder den titel van *Pan Poëticum Batavum* etc. (Amst. 1720. 4o.) Na van Halen's dood kwam de verzameling door aankoop, voor eene aanzienlijke som, in handen van Michiel de Roode, die haar vermeerderde met 111 afbeeldingen. Hij legde tevens een stamboek aan, waarin de meeste van die portretten, door de voornaamste dichters van zijnen tijd (1732), met lofdichten en bijschriften vereerd werden. Dit stamboek werd ten jare 1773, te Leiden in 8o. onder den naam van *Pan Poëticon verheerlijkt door lofdichten en bijschriften*, uitgegeven, door het Leidsche dicht-genootschap *Kunst wordt door*

arbeid verkregen, hetwelk toen in bezit der verzameling was, nadat Arnoud de Jongh, die haar in Maart 1771 op de boekverkooping van den boedel van Michiel de Roode kocht, nog eenigen tijd bezitter van dezelve geweest was, en haar met drie portretten vermeerderd had. Genoemd genootschap spaarde geene kosten dezelve te verfraaijen en te volledigen, ook met gegraveerde portretten, zoodat het getal weldra tot 350 stuks opklom. In 1809 werd de verzameling, bij de ontbinding van genoemd dichtgenootschap aan koning Lodewijk te koop aangeboden, die er voor bedankte; waar dezelve toen gebleven is, is onbekend, maar ze was in het kabinet schilderijen en zeldzaamheden, nagelaten door Anthonia Raidt, wed. Anthonie Kluytenaar, te Amsterdam, waarvan de openbare verkoop den 16^{den} October 1849 te Amsterdam heeft plaats gehad.

De afbeelding van van Halen ziet het licht.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.;* Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch*. D. I. bl. 25, D. III. bl. 631; *De Navorscher*, D. II. bl. 188, D. III. bl. 187, 188; D. IV. *Bijbl.* bl. CXVII.

[Gosewinus van Halen]

HALEN (GOSEWINUS VAN) werd in de tweede helft der vijftiende eeuw geboren, en was een der meest vertrouwde en dankbare leerlingen van den beroemden Wessel Gansfort. Met dezen, en met den vermaarden Rudolf Agricola, vertoefde hij geruimen tijd in de abdij van Aduard, was bij het einde der vijftiende en bij het begin der zestiende eeuw overste van het fraterhuis te Groningen, en later prior van het Minderbroeder-klooster in die stad. Als zoodanig maakte hij zich door zijn onderwijs zeer verdienstelijk, en voorzeker was hij het die, in het jeugdig gemoed van eenen Regnerus Praedinius en Albertus Hardenberg de zaden der gezuiverde godsdienst opwekte en aankweekte, waardoor vooral de eerste zulk een belangrijke invloed uitoefende op den voortgang der kerkhervorming in ons vaderland.

Van Halen overleed in 1530. Met een Willem Frederiks en een Melanchton stond hij in vriendschapsbetrekkingen. Erasmus achtte hem hoog en noemde hem ‘een allervoortreffelijkst, in alle soorten van wetenschap uitstekend bedreven man, daarbij vroom, zedig, opregt, achtbaar en voorzigtig.’ Melanchton roemde zijne vroomheid en zijn verstand.

Er bestaan van van Halen geene geschriften. Eenige brieven komen voor in de *Opera* Wesselii. (Gron. 1614) bl. 7 en vervolgens der *Introductio*. Zij leeren ons hem kennen als een man van hooge wetenschappelijke beschaving, die, in de schriften der Ouden ervaren, den Bijbel

als het boek der hoogste wijsheid beschouwde en zijne aandachtige lezing als een eerste vereischte tot wetenschappelijke ontwikkeling stelde.

Van Halen wordt teregt onder de bevorderaars der kerkhervorming geteld, al is het dat hij, even als een Erasmus, aan de Roomsche kerk getrouw bleef. Wij danken aan hem een aantal naauwkeurige berigten omtrent zijnen leermeester Gansfort, die hij aan Melanchton mededeelde en die tot bouwstoffen gediend hebben voor de gedachtenisrede op dezen, door een van Melanchton's leerlingen, Johannes Saxonius, zamengesteld.

Zie Delprat, *Verh. over de broedersch. van* G. Groote, (2de druk) bl. 140, 141; Glasius, *Godgel. Nederl.* door ons hier gevolgd.

[Herman van Halen]

HALEN (HERMAN VAN), éénige zoon van Bartholomaeus van Halen en Lucretia Bylandt, werd in 1633 te Utrecht geboren. Hij ontving aldaar het onderwijs in de talen en legde zich aan de hoogeschool op de wijsbegeerte en godgeleerdheid toe, onder Voetius, Hoornbeek en Essenius. In 1658 tot proponent bevorderd, werd hij in dat jaar beroepen te Klein-Ammers, van waar hij in 1664 als predikant naar Utrecht vertrok. Hij werd aldaar in 1681 buitengewoon en twee jaren daarna gewoon hoogleeraar in de godgeleerdheid, welke waardigheid hij met roem waarnam tot aan zijn overlijden, hetwelk den 4^{den} Maart 1701 plaats had.

Van Halen was een uitmuntend godgeleerde en een voorbeeld van zachtmoedigheid, waardoor hij te allen tijde bij iedereen geacht en bemind was. Slechts weinig is door hem in druk uitgegeven. Wij bezitten van hem niets dan een werkje getiteld:

Judicium de usu rationis in rebus theologicis, Ultr. 1686. 8°.

De afbeelding van van Halen ziet het licht. Hij huwde eerst met Petronella de Cuperre, later met Catharina Elisabeth de Meijer.

Zie P. Burmanni, *Orat. fun. in obit.* H. van Halen, Ultr. 1701; Burman, *Traject. erudit.* p. 125, 126; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Muller, *Cat. van Portrett.*

[Johan Halewijn]

HALEWIJN (JOHAN) was muntmeester in het hertogdom Gelderland en het graafschap Zutphen. Johannes Isacus Pontanus maakte eenige Latijnsche verzen op zijn huwelijk met Adela Wijnbergen, in 1621 gesloten.

Zie Pontani, *Poemata*, p. 48; Schrassert, *Beschrijv. van Harderwijk*, D. I. bl. 69.

[Kapitein Halewijn]

HALEWIJN (Kapitein) voerde het bevel over *de Arend* van 24 stukken, een der vijf schepen, die ter bescherming

der uit de Oostzee en Noorwegen verwacht wordende koopvaardijvloot waren uitgezonden in 1696. Op de tehuis reis werden deze schepen door den gevreesden vrijbuiter Jean Bart, den 18den Junij, aangevallen. *De Arend* werd ondanks dapperen tegenstand veroverd en kapitein Halewijn sneuvelde daarbij.

Zie de Jonge, *Geschied. van het Nederl. Zeewez.* D. IV. St. II. bl. 86, 93.

[Johannes Halewijn]

HALEWIJN (JOHANNES) werd, na zijne bevordering tot proponent, predikant te Bunschoten, in 1736, waar hij den 17den Februarij 1768 in den ouderdom van 58 jaren overleed. Hij beoefende nu en dan de dichtkunst, blijkens een gedicht op den dood van Gerardus Sandifort, predikant te 's Hage, in 1758, en een op het sterven van den hoogleeraar J. van den Honert te Leiden in hetzelfde jaar.

Zie *Boekz. der gel. Wereld.* 1736, *a*. bl. 12, 247, 1758, *a*. bl. 93, 94, 454-455, 1768. *a*. bl. 236.

[François Halewijn]

HALEWIJN (FRANÇOIS) was een lid van het Leidsche dichtgenootschap: *Kunst wordt door arbeid verkregen*, in welks werken sommige zijner stukjes voorkomen, die even als alle andere verzen van hem zeer beneden het middelmatige zijn. Verder zien van hem het licht:

Poëtische Uitspanningen. Leid. 1771. 8o.

Vaerzen op het 2de *Eeuwgetijde van Leydens verlossinge*, Leid. 1774. 8o.

Zie Witsen Geysbeek, *Woordenb.;* Kist, *Letterk. overz. der geschied. van het beleg en ontzet van Leid.* bl. 31, noot.

[Jan van Halewijn]

HALEWIJN (JAN VAN). Het geslacht Haleuwin, Haluin of Halewin werd alzoo genoemd naar den burgt van dien naam, gelegen in de kasteleneije van Rijssel, op twee uren afstand van Kortrijk, en waar in 1054, François van Halewijn, gouverneur van Vlaanderen, naar benoemd werd.

Tot dit geslacht behoorde de genoemde Jan van Halewijn. Hij was regtsgeleerde en volgens Ubbo Emmius in de letteren ervaren (*Literis bonas doctus*). Over de heerlijkheid Zweverselen of Zwevegem, in Vlaanderen was hij heer. Hij was ook ridder en werd in 1463 raad van hertog Karel van Bourgondië. Van 1475 tot 1477 bekleedde hij de waardigheid van voorzitter van het Hof van Holland, doch werd in laatstgenoemd jaar als zoodanig ontslagen, omdat volgens privilegie van vrouwe Maria geene vreemdelingen meer regeren mogten. Hij was een man van veel invloed en gehuwd met Beatrix van den Rijne.

Zie Ubbo Emmius, *Hist. rerum Frisicar* p. 398; Burman, *Utr. Jaarb.* D. III. bl. 23; van der Chijs, *De Munten van Utrecht*, bl. 192; *De Navorscher*, D. V. bl. 310.

[François Halewijn]

HALEWIJN (FRANÇOIS), heer van Sweveghem, behoorde tot het geslacht van den voorgaande, en was een der aanzienlijkste en bekwaamste staatsmannen van zijnen tijd.

De Algemeene Staten stelden daarom veel vertrouwen in hem, te meer omdat hij toonde de zaak der vrijheid niet alleen met hart en ziel toegedaan te zijn, maar ook, omdat hij, daarvan zelf voor zich gebruik makende, een belijder der Hervormde godsdienst geworden was. Hij werd, in 1572, na het innemen van Mechelen, tot gouverneur dier stad benoemd, van waar hij in 1573 naar Oudenaarde verplaatst werd. In die stad werd hij tot hoog baljuw en bevelhebber aangesteld, en hij kwam als zoodanig in 1576 namens de Staten als mede gemagtigde bij den vredehandel te Gent; en toen deze in hetzelfde jaar besloten zich tot den krijg tegen Spanje toe te rusten, zonden zij van Halewijn, op het laatst van het jaar, naar Engeland, om bijstand van koningin Elisabeth te verzoeken. Van dezen last kweet hij zich uitnemend; want hij bragt, tot ondersteuning van de zaak der vrijheid, eene som van 20,000 ponden sterling ter leen mede, zonder verpligting tot het betalen van eenigen interest. Hij was in 1577 mede een der afgevaardigden der Staten om met don Jan van Oostenrijk te onderhandelen, en teekende in dat jaar ook de Unie van Brussel. Bij het ontstaan der verdeeldheid tusschen vele edelen der Zuidelijke Nederlanden, bepaaldelijk tusschen Filips van Croy, hertog van Aarschot, die met eene Johanna van Halewijn gehuwd was, en den prins van Oranje, koos hij openlijk de zijde van den eerstgenoemde, maar deelende in diens plannen, werd hij ook met dezen door de Gentenaren gevangen genomen. Na eene tweejarige gevangenschap had hij het geluk te ontsnappen, waarna hij, gedrongen door zijne verkleefdheid aan Aarschot, en zijne overhelling, naar het schijnt, andermaal tot het Roomsche geloof, de zaak der vrijheid verliet, en zich met den koning verzoende. Bij de verovering van Kortrijk door de Spanjaarden, in 1581, werd hij tot gouverneur der stad aangesteld. Als zoodanig betoonde hij zich jegens gevangenen om het geloof even zoo wreed en bloeddorstig, als dat hij vroeger ijverig was, om de zaak der vrijheid te doen zegevieren.

Zie de Jonge, *De Unie van Brussel*, D. I. bl. 70, 71. *Bijv. en Verb.* bl. 37, 38; Wiersbitzky, *de Tachtigj. Oorl.* D. II. bl. 635, D. III. bl. 41, 42, 144, 161, 369; Janssen, *de Kerkherv. te Brugge*, D. II. bl. 182, 183.

[Alewijn van Halewijn]

HALEWIJN (ALEWIJN VAN), waarschijnlijk uit hetzelfde geslacht van den voorgaande gesproten, was de zoon van François van Halewijn, schepen en raad der stad Dordrecht. Even als zijn vader bekleedde hij in zijne geboorteplaats Dordrecht verschillende eereambten. Reeds in 1634 komt hij als schepen en raad aldaar voor, bekleedde dat ambt verscheidene jaren, en werd als zoodanig in 1660, volgens de bestaande lijsten van schepenen en raden te Dordrecht, het laatst tot dat ambt verkozen. Op het laatst van dat jaar en ook in het volgende was hij burgemeester van Dordrecht, doch na dien tijd komt zijn naam op de regeringslijsten niet meer voor.

Toen in 1653 binnen de stad Enkhuizen eenige onlusten uitgebroken waren, ter gelegenheid dat een tamboer, in naam der Algemeene Staten, rond sloeg om volk te werven, doch door het graauw gedwongen werd om dit insgelijks in naam van den prins van Oranje te doen, en 's lands Staten op verzoek der regering besloten hadden eenige afgevaardigden derwaarts te zenden, bevond van Halewijn zich onder dezen. Hij kwam bij die gelegenheid in groot gevaar. Nevens Jakob van Nieuwstad, burgemeester van Alkmaar, een zijner medeafgevaardigden, op een wagen gezeten en digt bij de stad genaderd zijnde, komt er een uit het volk, met een bierkan in de hand, hun te gemoet, en met de andere den toom der paarden grijpende, vraagt hij hun, waar zij heen wilden? Op het antwoord dat hem zulks niet aanging, kwam eene andere vraag, of zij prinsen of Staten volk waren? Statenvolk, antwoordde van Halewijn: naauwelijks was dit antwoord gesproken, of de oproermaker riep uit, zoo zult gij niet levend van hier gaan. De daad bij het woord voegende, werpt hij zijnen bierkan weg, trekt zijn mes en wil de gemagtigden te lijf. Door het aanzetten der paarden ontkwam men het gevaar. Voor de stad genaderd, vond men de poorten digt, de valbrug opgehaald en een deel volk op de muren, schreeuwende, ‘gij zult er niet binnen; vertrekt, vertrekt.’ De gemagtigden verzochten met heusche woorden, dat men hen zou inlaten om met de heeren te spreken, maar het antwoord was, ‘wij zijn de heeren, wij zijn de burgemeesters; wij willen u niet in de stad hebben.’ De gemagtigden, ziende dat er niets aan te doen was, keerden naar Hoorn terug.

Wanneer van Halewijn gestorven is, weten wij niet. In 1662 leefde hij nog. Hij was, behalve in de regering van Dordrecht, bewindhebber van de West-Indische Compagnie, equipagemeester van 's lands vloot en rentmeester van de kerk- en kapittelgoederen. Hij was gehuwd met

Arnoudina van Beaumont, die hem vier dochters en drie zonen schonk, waarvan er twee ook volgen.

Zie Balen, *Beschrijv. van Dordrecht*, bl. 263, 335, 340, 936; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. XII. bl. 288-291.

[François Teresteyn van Halewijn]

HALEWIJN (FRANÇOIS TERESTEYN VAN), van hem is ons niets bekend, dan dat hij raad was in het Hof van Holland, en, in 1672, met andere afgevaardigden naar Engeland werd gezonden, om te onderzoeken op welke voorwaarden met Karel II den vrede zou kunnen getroffen worden. Uit het gewigt van het destijds afgezonden gezantschap, mogen wij zijn aanzien en bekwaamheid afleiden.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. XIV. bl. 42.

[Simon van Halewijn]

HALEWIJN (SIMON VAN), heer van Abbenbroek, oudste zoon van Alewijn van Halewijn voornoemd, werd te Dordrecht geboren, studeerde te Harderwijk in de regten, en verwierf er den 13^{den} April 1675 den doctoralen graad. Hij bekleedde even als zijn vader aanzienlijke ambten in zijne geboorteplaats, en klom ook tot dat van burgemeester op. Hij betoonde zich als zoodanig een ijverig voorstander van de belangen van prins Willem III, doch na diens verheffing op den Engelschen troon veranderde hij van gevoelen, en neigde naar vrede met Frankrijk. En geen wonder! Van Halewijn, zegt de heer van Kampen teregt, was republikein, en de heerschzuchtige handelwijs van Koning Willem stuitte hem tegen de borst. Daarbij kostte de oorlog aan het land geweldige sommen; een oorlog die meestal met ongelukkigen uitslag werd gevoerd en jaar op jaar nieuwe verliezen ten gevolge had.

Na den slag bij Steenkerken, in 1692, deed van Halewijn eene reis naar Duitschland en Zwitserland, om den toestand der grenzen aan de zijde van Frankrijk te onderzoeken, en vooral om den Franschen gezant in Zwitserland, d'Amelot, over de gezindheid zijns meesters, met opzigt tot den vrede, te polsen. Dit was de eerste stap op de voor van Halewijn verderfelijke loopbaan. Eenmaal daarop gekomen zijnde, was terugkeeren moeijelijk; hij liet zich door de Fransche staatkunde medeslepen, verloor alle voorzigtigheid uit het oog, handelde met den geheimen Franschen agent hier te lande, Robert de Piles, die hem, namens het Fransche bewind eene som van 20,000 rijksdaalders toezegde, indien hij Dordrecht wist te bewegen in te stemmen in een ontwerp van algemeenen vrede. Van Halewijn bedankte voor die aanbieding, doch zijne handeling werd door het onderscheppen van brieven van de Piles ontdekt. Hierop werd van Halewijn gevat en te 's Hage op de gevangenpoort in bewaring gesteld. In zijn verhoor verdedigde hij zich mannelijk, beleed in

het geheim over den vrede met Frankrijk gehandeld te hebben, doch ontkende daarmede misdaan te hebben, alzoo hij niets anders dan 's lands welzijn bedoeld had. Hij meende dat zijne vorige handelingen genoegzaam het bewijs opleverden van zijne zucht voor het heil des vaderlands. Meer en meer klom zijn drift bij zijne verdediging, en dit besliste zijn lot. Gevraagd hebbende om vrijmoedig te mogen uiten wat hem op het hart lag, betuigde hij van gevoelen te zijn, ‘dat iemand die eerlijke middelen in het werk stelde ter bewerking van een goeden vrede, zoo weinig misdadig was, dat, verre van hem als strafschuldig aan te merken, hem veeleer een standbeeld behoorde te worden opgerigt. Zulk eene handeling,’ zeide hij, ‘schroomde hij niet te ondernemen, zelf met gevaar zijns levens, en wilde liever sterven, dan langer zien, dat men de landzaten goed en bloed deed ten beste geven om *dobbe dobbe dob* en *fan fare* te spelen voor den koning van Engeland.’

Het Hof van Holland, aan wien de beoordeeling dezer zaak was afgestaan, met verkrachting der privilegiën van de burgers van Dordrecht, wel verre van hem een standbeeld op te rigten, veroordeelde v a n H a l e w i j n tot eene levenslange gevangenisstraf, met verbeurdverklaring zijner goederen. W i l l e m III oordeelde dit vonnis te zacht, maar schijnt op geene verzwaring van hetzelve te hebben aangedrongen. In Julij 1693 werd v a n H a l e w i j n naar het slot Loevestein vervoerd. Hij werd daar in de kamer, naast die waarin H u g o d e G r o o t had gevangen gezeten, bewaard en verbleef er, tot hij in 1696 ontsnapte. Omtrent dit ontsnappen bestaan verschillende berigten. Volgens den een heeft hij een gat (dat er nog is) in den vloer gebrand door eene ijzeren gordijnroede, volgens een ander heeft hij het uitgesneden. Volgens het eene berigt heeft hij zich door dat gat, door middel van een door hem zelven gebreid vischnet nedergelaten, volgens anderen door de dekens van zijn bed aan reepen te snijden. Terwijl volgens het eene berigt hij, na zich in de kerk, die onder zijne kamer was, te hebben nedergelaten, van hier uit het raam in de gracht sprong, door welke hij heen zwom, als ook door die van het fort, meldt een ander dat hij, door beschikking van eenen onderofficier, militaire kleeding vond en verder buiten het slot geholpen naar Rotterdam vlugtte. Wat hier van zij, zeker is het dat hij ontkwam en dat het Hof van Holland na zijne vlugt bij bijzondere publicatie eene som van 3000 gulden op zijn hoofd zette. V a n H a l e w i j n zich hier niet veilig wanende vertrok naar Suriname, alwaar bij ongehuwd overleed. De tijd wanneer is niet bekend.

Zie B a l e n , *Boschrijv. van Dordr.* bl. 936; W a g e n a a r , *Vaderl. Hist.* D. XVI. bl. 230-238; K o k , *Vaderl. Woordenb.*; v a n W i j n , *Bijv. en Aanm.* D. XVI. bl. 69-77; S c h e l t e m a , *Staatk. Nederl.* D. I. bl. 419, 420, D. II. bl. 588, 589; v a n K a m p e n , *Vaderl. Karakterk*. bl. 390-392; *Geschiedk. aanteek. betrekk. het Slot Loevestein*, bl. 27, 115, *Bijl.* bl. 37; B o u m a n , *Geschied. der Geld. Hoogesch*. D. I. bl. 368.

[Kornelis Teresteyn van Halewijn]

HALEWIJN (KORNELIS TERESTEYN VAN), broeder van den voorgaande, te Dordrecht geboren, werd even als dezen doctor in de regtsgeleerdheid. Reeds op jeugdigen leeftijd was hij pensionaris in den Briel, werd toen reeds ingewijd in de geheimen der staatkunde, en onderscheidde zich door zijnen ijver voor het eeuwig edict.

Even als zijn broeder, zegt de heer v a n K a m p e n , was hij republikein in den eigenlijksten zin van het woord, en het was hem tegen de borst, dat d e W i t t het geheele bewind van zaken voerde; en toch achtte bij een gezag in den staat noodig, om de gedurige verdeeldheden te doen ophouden, en dit gezag wilde hij uitgeoefend zien door den prins van Oranje, dien hij, zoowel om zijne eigene verdiensten als om die van zijn huis, hoogachtte, en in wiens gunst hij daarom rijkelijk deelde.

Na reeds tot verschillende eereposten in zijne geboorteplaats gekozen te zijn, werd hij ook raad in den Hove van Holland en Zeeland, en deed als zoodanig den 22sten Maart 1670 den gevorderden eed. Hij werd vervolgens door den prins in belangrijke bezendingen gebruikt, wanneer het aanzien en de magt van dezen moest gehandhaafd of vermeerderd worden. Zoo was hij benoemd, bij het geschil te Dordrecht in 1684, over de nominatie van de luiden van Achtten, waarbij hij alles naar 's prinsen wensch bestuurde; zoo was hij in 1685 in gezantschap naar Engeland, ter vereffening der geschillen met de Oost-Indische Compagnie, van waar hij echter onverrigter zake wederkeerde, en, ofschoon geen lid der regering van Dordrecht zijnde, werd hij in 1688 door regenten van deze stad gemagtigd tot de behandeling van de geheimen van staat.

In 1690 tot vroedschap te Dordrecht benoemd, rees er verschil op of hij daarbij zijne betrekking van raad in den Hove mogt blijven behouden. Ondanks sterke tegenkanting van Amsterdam hield de prins hem de hand boven het hoofd, en wist de regering van Dordrecht ten zijnen gunste te doen stemmen. Hij trok in dat zelfde jaar met anderen, in gezantschap naar Overijssel, ter bijlegging van geschillen aldaar gerezen, en dat was zijn laatste bedrijf op zijne staatkundige loopbaan, dat vermeld wordt. Hij verkreeg in 1691 namens Dordrecht zitting in de Staten-Generaal, en legde toen zijn ambt als lid van het Hof vrijwillig neder.

Toen zijn broeder, gelijk wij boven zagen, in 1693, in gevangenschap geraakte, werd ook hij verdacht van deel genomen te hebben aan diens plannen. Hij werd dientengevolge door twee boden op last der Staten in zijn huis bewaakt, van af den 15^{den} September tot den 2^{den} Mei, doch toen van alle vervolging ontslagen. Hij had echter de gunst van Willem III verbeurd, en het was op diens afdoend bevel, dat hij van alle zijne waardigheden en aandeel in Hollandsch en Dordrechtsch regering ontslagen werd. Alleen behield hij zijne betrekking van curator der Leidsche hoogeschool, waartoe hij den 9^{den} Januarij 1690 werd geroepen, hoedanig hij vooral werkzaam was in het verbeteren der regtsgeleerde studiën, en waarin hij bleef tot 1697, toen hij waarschijnlijk door den dood werd weggerukt.

Van Halewijn was een man van wien de groote Burnet, die hem zeer goed kende, getuigde, dat hij voor niemand hooger achting had. ‘Zijne geleerdheid, zegt de heer van Kampen, was groot en veel uitgebreider dan zijn vak, waarin hij toch een der eerste rangen verdiende te bekleeden. Hij had de godgeleerdheid, de geschiedenis in den ruimsten omvang, en de oude letterkunde beoefend; voegde bij groote levendigheid vlugheid van begrip en veel oordeel. Zijn stijl was in het spreken lakonisch, maar vol ziel en kracht. Zijne adviezen droegen den stempel zijner gemeenzaamheid met de ouden, naar wier verhevenste voorbeelden hij zich gevormd had. In alles was van Halewijn een man van gestrenge zedelijkheid, en volijverig in zijnen post als regter in den Hove, gelijk het een minnaar zijns vaderlands en christen wijsgeer past.’

Van Halewijn was gehuwd met Johanna van Hartigsveld, dochter van Kornelis van Hartigsveld, burgemeester van Rotterdam. Zij schonk hem ééne dochter, Agnieta, en één zoon, die volgt.

Zie Balen, *Boschrijv. van Dordr.* bl. 936; van Leeuwen, *Batav. Illustr.* bl. 1477; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* het *Regist.;* van Wijn, *Bijv. en Aanm.* D. XVI bl. 24, 70, 77, 78; Scheltema, *Staatk. Nederl;* van Kampen, *Vaderl. Karakterk*. D. II. bl. 388-390; Siegenbeek, *Geschied. der Leidsche Hoogesch*. D. I. bl. 241, 242, 245; *Toev. en Bijl.* bl. 18, 19; *de Navorscher*, D. V. bl. 238, 310, D. VI. bl. 74, 247.

[François Teresteyn van Halewijn]

HALEWIJN. (FRANÇOIS TERESTEYN VAN), heer van Abbenbroek, zoon van den voorgaande, werd te Dordrecht in 1677 geboren. Er zijn van dezen staatsman weinig bijzonderheden bekend. Hij was in 1723 aangesteld tot pensionaris van Dordrecht, en wordt genoemd een der voornaamste bewindslieden. Een bewijs van zijne bekwaam-

heid vinden wij daarin, dat hem in 1727 en in 1740, bij ziekte van den raadpensionaris van Holland, de waarneming van dit ambt werd opgedragen, waarvan hij zich met lof kweet. Hierdoor vermeerderde zijn gezag, waardoor hij de staatsgezinde partij een sterke steun was. Bij de bewegingen te 's Hage, in 1747, bij de verheffing van Willem IV, geraakte hij in groot levensgevaar. Nadat hij bij het scheiden van eene der vergaderingen de dreigementen van het graauw ontkomen was, greep hem een ander hij de keel, en dreigde hem met een mes te vermoorden, doch gelukkig schoot de klerk Diderichs, met anderen, toe en ontzette hem.

Hij overleed den 16^{den} Julij 1751. Zijne zedelijke hoedanigheden werden geroemd.

Zie *Ned. Jaarb.* 1751, bl. 561, Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. XX; bl. 91; van Wijn, *Bijv. en Aanm.* D. XIX. bl. 88, 105; Scheltema, *Staatk. Nederl*.

[Gerrit Halfcaegh]

HALFCAEGH (GERRIT) was een moedig zeeman, die jaren lang onder de Ruiter diende. Hij maakte zich in 1675, als commandeur bij de admiraliteit van de Maas, verdienstelijk, door de bemagtiging van een Duinkerksche kaper. Niet dan na veertien of vijftien uren jagens achterhaalde hij zijnen vijand, en vermeesterde diens schip niet, dan na eenen bijzonder hevigen tegenstand. Er komt te dier tijd ook een Kornelis Halfcaegh op 's lands vloot voor; welligt was dat een broeder van Gerrit.

Zie Brandt, *Lev. van* de Ruiter, bl. 684, 712, 778, 785, 812; de Jonge, *Geschied. van het Ned. Zeew.* D. III. St. II. bl. 213.

[Herman van Hall]

HALL (HERMAN VAN) was een man van bekende dapperheid, die als bevelhebber van de stad Hattem, in 1528, zich met roem overlaadde. Hij verdedigde die plaats voor zijnen meester, hertog Karel van Gelder, tegen de Oostenrijksche en bisschoppelijke troepen onder Floris van Egmond. Bij eene tweede bestorming was hij evenwel genoodzaakt te onderhandelen.

Zie Arend, *Algem. geschied. des Vaderl.* D. II. St. III. bl. 424.

[F.A. van Hall]

HALL (F.A. VAN) was in de achttiende eeuw lid van het Schiedamsche dichtlievend genootschap *Vlijt volmaakt*, en leverde in de *Proeve van Poëzye* van dat genootschap een zededicht; *Schets van 's waerelds ydelheid*.

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht*.

[Maurits Cornelis van Hall]

HALL (MAURITS CORNELIS VAN), zoon van Floris Adriaan van Hall, schout en notaris te Vianen, welligt de voorgaande, en van Anna van Noorle, werd, den 4^{den} Februarij 1768, ter genoemde plaatse geboren. Na het schoolonderwijs genoten te hebben, ontving hij van den

predikant te Leerdam, J. C l a a s s e n , het noodige onderrigt, om de akademische lessen met vrucht te kunnen waarnemen. Hij genoot die lessen eerst aan de Utrechtsche hoogeschool, sedert 1783, van de hoogleeraren R o s s i j n , in de wiskunde, logica en metaphysica, S a x e , in de oude letteren, en van M. T y d e m a n , B o n d a m en R o o r d a , in de regtsgeleerdheid en staatswetenschappen, terwijl hij vervolgens te Leiden het onderwijs genoot van de hoogleeraren P e s t e l en v a n d e r K e e s s e l , en in 1787 in de regtsgeleerdheid promoveerde op eene *Dissertatio de continentia causarum*, (Lugd. Bat. 1787. 4°.)

V a n H a l l zette zich vervolgens als advocaat te Amsterdam neder, en verwierf er zich door zijne welbespraaktheid een grooten en welverdienden naam. In 1790 verkreeg hij ook eene aanstelling tot notaris onder Nieuwer-Amstel, welke betrekking hij waarnam tot zijne benoeming van procureur der gemeente Amsterdam, welke moeijelijke en gevaarvolle post hem, kort na de omwenteling in 1795, ofschoon tegen zijn zin, werd opgedragen, en die hij met moed en beleid waarnam tot in het begin van 1798, toen een ander bestuur aan het roer van zaken kwam, en hij van hetzelve zijn afscheid kreeg. Toen echter spoedig daarop de verdrevene partij andermaal aan het bewind kwam, werd v a n H a l l op nieuw aangesteld, en bleef hij in zijne vroegere betrekking tot in 1801, wanneer de tijd eindigde waarvoor hij tot procureur der gemeente benoemd was. Gedurende de waarneming van deze zijne moeijelijke ambtsbediening, werd v a n H a l l in 1798 ook tot een nog hoogere werkkring geroepen, door de aanbieding van het lidmaatschap der toenmalige Eerste Kamer van het vertegen woordigend ligchaam. Als zoodanig bewees hij, in de belangrijke dagen die hij beleefde, gewigtige diensten, en waren het voornamelijk zijne krachtvolle bemoeijingen ter ondersteuning van den Gallo-Bataafschen tegenstand, waardoor de inval der Engelschen en Russen, in den nazomer van 1799, met zulk een ongunstigen uitslag werd bekroond. Hij ontzag moeite noch gevaar, en begaf zich met anderen in persoon naar het oorlogstooneel, om de noodige maatregelen te nemen. Zoo zeer stelde men het door hem verrigte op prijs, dat hij met algemeene stemmen tot voorzitter der vergadering gekozen werd.

In den zomer van 1800 werd v a n H a l l benoemd tot lid van de Tweede Kamer van het Wetgevend Ligchaam; eene betrekking, meer gemakkelijk en rustig dan zijne vorige, en die hij tot in 1801 waarnam, toen de duur van zijn mandaat ten einde geloopen was. Hij vatte, na zijn aftreden van het staatstooneel, de regtsgeleerde prak-

tijk weder op, genoot daarbij een ruim vertrouwen van alle zijne medeburgers, waardoor hem dien uitgebreiden invloed ten deel viel, waarin hij zich, ook, onder de inlijving van ons land, mogt verheugen. Zoo zeer bezat hij het vertrouwen van koning L o d e w i j k , dat hij de briefwisseling en stukken, tot 's konings afstand van den troon betrekkelijk, gezamentlijk met den afgetreden minister A p p e l i u s in bewaring had, tot na Neêrlands herstelling in 1813. Na die heugchelijke gebeurtenis genoot v a n H a l l , niettegenstaande zijne vroegere anti-stadhoudersgezinde gevoelens, het vertrouwen van de eerste bewerkers van 's lands bevrijding. Als commissaris van het hoogste bestuur des lands werd hij, met de heeren F a n n i u s S c h o l t e n en K e m p e r , naar Amsterdam gezonden, en in 1815 tot lid der Eerste Kamer benoemd, waarvoor hij evenwel, in het belang zijner vele werkzaamheden te Amsterdam, bedankte en bleef bedanken, ook toen in 1823 dezelfde aanbieding tot hem kwam. Maar toen onder de regering van W i l l e m II hem, in 1842, voor de derde maal die onderscheiding te beurt viel, weigerde hij niet langer en bekleedde die aanzienlijke betrekking tot 1848.

Inmiddels was v a n H a l l reeds in 1831 door W i l l e m I benoemd tot staatsraad in buitengewone dienst, en daarna tot voorzitter der regtbank van eersten aanleg (later arrondissements-regtbank). Met den 31sten December 1856 ontving hij op zijn verzoek een eervol ontslag uit laatstgenoemde betrekking, doch had van de hem verleende rust weinig genot. Ten gevolge van een ongemak aan een der beenen, bragt hij, de twee laatste jaren zijns levens meestal liggende door, tot dat hij den 19^{den} Januarij 1858 te Amsterdam overleed. Hij was in 1815 door koning W i l l e m I tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw benoemd, in 1841 door koning W i l l e m II tot kommandeur dier orde, en in 1854 door koning W i l l e m III tot ridder der orde van de Eikenkroon met de Ster. Deze laatste onderscheiding werd hem verleend bij gelegenheid dat hij, als dijkgraaf van den zeedijk beoosten Muiden, zijn vijftig jarig lidmaatschap van dat heemraadschap herdacht. V a n H a l l was, behalve van andere wetenschappelijke instellingen, sedert 1834 hoofdbestuurder der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, en sedert 1805 lid van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, die hem in 1857 het eerelidmaatschap opdroeg.

V a n H a l l was in 1790 gehuwd met E l i s a b e t h C h r i s t i n a K l i n k h a m e r . Zij schonk hem twee dochters en vier zonen. Onder dezen waren mr. F l o r i s

Adriaan baron van Hall, thans minister van staat, mr. Jacob van Hall, die volgt, en H.C. van Hall, hoogleeraar te Groningen. Nadat deze zijne eerste gade hem den 20sten Mei 1802 door den dood ontvallen was, hertrouwde hij later met hare volle nicht Christina Maria Klinkhamer, uit welk huwelijk, dat bijna het vierde eener eeuw heeft stand gehouden, tien kinderen gesproten zijn. De afbeelding van van Hall ziet op verschillende wijzen het licht.

Was het openbare leven van van Hall zoodanig, dat hij een der merkwaardigste mannen mogt genoemd worden, die ons vaderland op het eind der vorige en gedurende de eerste helft dezer eeuw op het staatstooneel zag uitblinken, ook als dichter en prozaschrijver zal zijn naam met luister prijken in de jaarboeken der Nederlandsche letterkunde. Als dichter besloeg hij eene eigenaardige plaats; als redenaar was hij krachtig en kernachtig; als beoefenaar der ouden deed hij zich door onderscheidene schriften kennen; als regtsgeleerde danken wij aan hem menig belangrijk resultaat zijner onderzoekingen en eigene ervaring, terwijl vooral in het latere gedeelte van zijn leven, van Hall zich ook op de geschiedkunde toelegde, van welks beoefening eenige hoogstbelangrijke werken de vruchten zijn, die hem eene aanzienlijke plaats onder onze schrijvers in dat vak waardig maken.

Het is door alle die uitmuntende eigenschappen, waardoor van Hall een sieraad van zijn vaderland was. Wij onthouden ons verder in zijnen lof uit te wijden, en zulks te meer, omdat nog niet lang geleden door mr. H.J. Koenen, in de *Handelingen van de Maatschappij der Nederlandsche letterkunde te Leiden*, eene welverdiende hulde aan zijne groote talenten werd toegebragt.

Achter die hulde is eene opgave van de gedrukte geschriften van van Hall, waaruit wij de optelling zijner voornaamste geschriften hier volgen laten:

Verhandeling over het Hekeldicht, met goud bekroond door het Amsterdamsch dicht- en letteroefenend genootschap en in het 2de deel van deszelfs werken opgenomen.

Lofrede op Timoleon; in het *Algem. Magaz. van wetensch.*, *kunst en smaak*, 1791.

Lofrede op Hendrik van Brederode; in hetzelfde *Magazijn*, 1792.

Lijkrede op Martinus Nieuwenhuijzen, *medeoprigter der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen*, Amst 1793 8o.

In de *Christelijke gezangen voor de geopenbaarde Godsdienst*, (Amst. 1796. 8o.), Gezang 6, 16, 47, 84, 97, 122.

Verschillende stukken in *de Democraten* voorkomende (1797).

Onderscheidene adviezen enz. in de *Handelingen van het Wetgevend Ligchaam* (1798, 1799, 1800). 4°.

(Met W.Y. van Hamelsveld) Harmen Alfkens, *of eene wijsgeerige* en *rechtskundige bijdrage tot de geschiedenis van het lijfstraffelijke recht*, Amst. 1798. 8°.

Zeven *Redevoeringen*, gehouden in de Algemeene Vergaderingen der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, (Amst. 1800, 1807, 1812, 1817, 1827, 1831, 1834. 8°.)

C. Caecilius Plinius Secundus, Amst. 1809. 8°. In het Fransch vert. Amst. 1823. 8°. en te Parijs 1825. 8°.

Aanspraken bij de algemeene vergaderingen enz. van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, Amst. 1812, 1814, 1817. 4°.

Gedichten, Amst. 1818. 8°.

Verhandeling over de pleitrede van C. Caecilius Plinius Secundus *voor* Accia Variola; in de *werken der* III*de klasse van het Ned. Instituut* (1820) 2de deel 4°.

C. Laelius de Wijze, *uitgesproken* 1823; in de *Werken van het Kon. Ned. Inst.* IIIde kl., 3de deel (1826) 4°.

M. Valerius Messala Corvinus *geschetst in eenige tafereelen uit de Romeinsche geschiedenis*, *gedurende zijn leven*, Amst. 1820. 8°. 2 deelen.

Mr. H. Noodkerk *beschouwd als Nederduitsch redenaar en letterkundige*; in het *Magazijn van* N.G. van Kampen. D. II. (1823).

Redevoering over het wijsgeerige en karaktermatige van Tacitus, *als geschiedschrijver;* in hetzelfde *Magazijn*, D. VI. (1826).

Redevoering over J. van den Vondel, *als schrijver in ondicht;* in het *Holl. Mag. van* N.G. van Kampen, D. I. (1832).

Elf regtsgeleerde verhandelingen in de *Bijdragen voor Regtsgeleerdheid en Wetgeving van* Mr. C.A. den Tex *en* Mr. J. van Hall.

Gedichten, 2de *verzameling*, Amst. 1829. 8°.

Gedenkschriften van en door Frank Floriszoon van Arkel, Amst. 1832. 8°.

Op deze Gedenkschriften, die ook in het maandschrift de *Recensent ook der Recensenten* zijn opgenomen (1829, 1830, 1831, 1832) gaf van Hall *Bijvoegselen* in hetzelfde *maandschrift* voor 1837, 1838, 1839, 1840.

Regtsgeleerde Verhandelingen en Geschriften, Amst. 1838. 8°.

Gedichten, 3de *Verzameling*, Amst. 1839. 8°.

Het leven en karakter van den admiraal Jan Hendrik van Kinsbergen, Amst. 1841. 8°. met portr. en 70

facsimilés. Herdrukt met vermeerderingen ald. 1843. De vermeerderingen verschenen ook afzonderlijk als *Bijvoegselen* tot den eersten druk, met plaat.

Hendrik *graaf* van Brederode, *mede grondlegger der Nederlandsche vrijheid verdedigd*, Amst. 1844 8°. m. pl.

Wederwoord (daarover) *aan Mr.* Groen van Prinsterer, Amst. 1845. 8°.

Rutger Jan Schimmelpenninck *als bataafsch afgezant op het vredes congres te Amiëns* in 1802, Amst. 1847. 8°.

Gemengde schriften, *betrekkelijk tot de geschiedenis*, *de letterkunde en de geschiedenis der Vaderlandsche Regtsgeleerdheid*, Amst. 1848. 8°.

Aan Mr. D.J. van Lennep, *bij de viering van zijn* 50*jarig Hoogleeraarsambt*, 19 *November* 1849 (gedicht), Amst. 1849 8°.

Mr. Johannes Kinker, *Bijdragen tot zijn leven*, *karakter en schriften*, Amst. 1850. 8°.

Meerenberg, *en het aldaar op den avond van Zondag* 9 *Maart* 1851 *gevierd feest herdacht* (gedicht), Amst. 1851. 8°.

Aan den Hoogleeraar Abr. des Amorie van der Hoeven, 28 *November* 1852 (gedicht), Amst. 1852. 8°.

De zelfstandigheid der ziel, *aan Prof.* Schroeder van der Kolk, dichtstuk, Amst. 1852 8°.

Levensberigt van Jhr. Mr. P.S. Dedel; in de *Hand. van de Maatsch. der Ned. Letterk*. 1853.

Mr. Johannes van der Linden *en* Mr. J.D. Meijer *als regtsgeleerden herinnerd*, Amst. 1853. 8°.

Dichterlijk geschenk aan mijne kinderen enz. Amst. 1854. 8°. (Niet in den handel).

Navolgingen uit oude Latijnsche dichters, Amst. 1855. (Buiten den handel).

Aan Mr. C.H.B. Boot, *Burgemeester der stad Amsterdam*, 22 *Februarij* 1855 (dichtregelen), 8°.

Brief van dankzegging aan de advocaten en procureurs, *wegens de mij geschonkene medaille met mijn borstbeeld*, *Februarij* 1856. Amst. 1856. 8°.

Afscheidsgroet, *als Voorzitter van de Arrondissements Regtbank te Amsterdam, na* 25*jarige ambtsbediening*, 10 *December* 1856, Amst. 1856. 8°.

Zonder zijn naam kwam uit:

De geest van onzen tijd. De poezy onzer dagen. Aan J.M. Calisch (dichtregelen), *door* Jodocus de Wandelaar, *vroeger genoemd* Post, *lid en voorstander van alle bestaande en toekomstige vereenigingen*, Schoonhov. (1847). 8°.

Adres van Amsterdamsche moeders, *voor hunne goederen*

het gebruik der koopmansbeurs gedurende de eerste week der kermis reclamerende, Amst. (18 ..) 8°.

Voorloopig programma van een congres van Nederlandsche schrijvers. 8°. (1849).

De letterkundige nalatenschap van van Hall, zooverre als die in openlijke veiling gebragt is, bestaande in boeken, prentwerken, prenten en portretten, is te Amsterdam in April 1858 verkocht, even als eene door hem bijeengebragte belangrijke verzameling authographen van vorstelijke en beroemde personen, staatsmannen, zee- en krijgsbevelhebbers, dichters, geleerden enz.

Zie *Vaderl. Hist. ten verv. op* Wagenaar, D. XXXV. bl. 233, met portr., D. XLI. bl. 78, 200, 235, 276; C. van der Aa, *Geschied. van den Oorl.*, de *Bladwijzer* op het woord; *Algem. Konst- en Letterb*. 1792, D. VIII bl. 162; van Kampen, *Geschied. der lett. en wetensch. in Ned.* D. II. bl. 449, 450. D. III. bl. 202; Muller, *Cut. van Portrett.*; *Algem. Konst- en Letterb.* 1857, bl. 206; 1858, bl. 44, 45; Mr. H.J. Koenen, *Levensb. van* Mr. M.C. van Hall, in de *Handel. der Jaarl. Verg. van de Maatsch. der Ned. Letterk. te Leid.* 1859.

[Jacob van Hall]

HALL (JACOB VAN), zoon van den voorgaande en van diens eerste vrouw Elisabeth Christina Klinkhamer, werd te Amsterdam op den 14den April 1799 geboren. Hij ontving het voorbereidend onderwijs aan de Latijnsche school, en legde zich aan het athenaeum illustre in zijne geboorteplaats op de regtsgeleerdheid toe. Met eenen uitmuntenden aanleg voorzien, oefende hij zich met ijver op de wetenschappen, daartoe ook aangespoord door het voorbeeld van zijnen beroemden vader en door dat van zijnen ouderen broeder, die zich toen reeds bijzonder onderscheidde en toonde wat hij later worden zou.

Die ijver van den jongen van Hall werd dan ook naar verdienste beloond; want terwijl hij nog student was verwierf hij in 1820 te Utrecht een accessit op eene aldaar uitgeschrevene prijsvraag van den volgenden inhoud: *Disquiratur*, *quaenam universe fuerit tragoediae graecae ratio*, *ad eamque exigatur nobilissima* Vondelii *fabula:* Gijsbrecht van Amstel; en een jaar later verkreeg hij van de regtsgeleerde faculteit der Utrechtsche hoogeschool den gouden eerepenning, voor eene prijsverhandeling: *De origine et progressu quaestionis per tormenta*. Na de voleindiging zijner studiën behaalde van Hall, in 1821, den doctoralen graad in de regtsgeleerdheid aan de Utrechtsche hoogeschool, op zijne welbewerkte dissertatie *De Magistro navis*, waarvan hij het eerste gedeelte te Amsterdam en het tweede te Utrecht verdedigde, zijnde hij in 1820 reeds tot doctor in de letteren bevorderd met eene dissertatie *de Tragoedia apud Graecos*.

V a n H a l l zette zich nu als advokaat te 's Gravenhage neder, waar hij, begunstigd door den grooten naam zijns vaders, zich eene niet onbelangrijke praktijk verwierf, bij wier uitoefening hij echter zijne letterkundige studiën niet uit het oog verloor. Niet lang zou echter zijne loopbaan als pleitbezorger duren, want reeds in 1823 werd hij tot hoogleeraar in de regten te Amsterdam beroepen, welke waardigheid hij den 12^{den} April 1824 aanvaardde met het houden eener *Oratio de meritis Belgarum in excolendo historico Juris Romani studio*, welke onder dien titel het licht zag (Amst. 1824. 4°.)

Na gedurende twintig jaren een sieraad van het Amsterdamsche athenaeum geweest te zijn, werd v a n H a l l in 1848 als hoogleeraar in de regten te Utrecht beroepen. Hij aanvaardde dien post, den 14^{den} September van dat jaar, met eene *Oratio de tuenda colendaque jurisprudentiae*, en bekleedde denzelven tot aan zijnen dood, die den 19^{den} Maart 1859 te Utrecht voorviel. Zijne afbeelding ziet het licht.

Hij was ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw en kommandeur van de Eikenkroon. Tweemalen was hij gehuwd; eerst met Mejufvrouw S u s a n n a G e r a r d i n a V r o l i k , die hem na eene echtvereeniging van drie jaren door den dood ontviel, en in 1832 met Mejufvrouw M a r i a T h e r e s i a M a r c e l l a , die hem overleefde. V a n H a l l was ook voorzitter van de Letterkundige Afdeeling der Koninklijke Akademie van Wetenschappen, en het was in die betrekking dat de secretaris dier afdeeling, mr. H.J. K o e n e n , hulde bragt aan zijne nagedachtenis, naar aanleiding waarvan wij hier het levensberigt van den verdienstelijken man hebben medegedeeld.

V a n H a l l schreef de volgende werken:

(Met C.A. d e n T e x) *Bijdragen tot Regtsgeleerdheid en Wetgeving*, Amst. 1826-1838. 8°. 13 deelen in 52 stukk.

(Met denzelfden) *Nederlandsche Jaarboeken voor Regtsgeleerdheid en Wetgeving*, Amst. 1839-1843. 8°. 5 deelen in 21 stukk.

(Met denzelfden) *Nieuwe Bijdragen voor Regtsgeleerdheid en Wetgeving*, Amst. 1851. 8°.

(Met denzelfden) *Regtsgeleerd Bijblad*, *behoorende tot de Nederlandsche jaarboeken*, Amst. 1839-1843. 8°. 5 deelen.

(Met denzelfden) *Bijblad behoorende tot de nieuwe bijdragen* Amst. 1851. 8°.

(Met anderen) *Aanmerkingen op het ontwerp van het Wetboek van Strafvordering*, Amst. 1829.

Redevoering gehouden ter feestviering van het vijf en twintig jarig bestaan van het Koninklijk Nederlandsch Instituut op 27 *Augustus* 1833, Amst. 1833. 4°.

Handleiding tot de beoefening van het Burgerlijk Regt, Amst. 1851-1852, 8°. 2 st.

Levensberigt van Mr. C.A. den Tex; in de *Handelingen der Maatsch. van Nederl. Letterk te Leid.* 1855.

Voorts had, naar veler meening, van Hall een belangrijk aandeel in de bewerking van het weekblad *de Noordstar*, en was hij waarschijnlijk de oprigter van het dagblad *de Nederlander*, dat later in andere handen is overgegaan.

Zie van Lennep, *Illustr. Amst. Athon. memorab.* p. 289; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. II. bl. 187, 2*de Bijv.* bl. 141; *Cat. der Prov. Bibl. van Friesl.* bl. 53, 359; Muller, *Cat. van Portr.*; Dezelfde; *Cat. van Regtsgel. Werk.* bl. 61; *Haarl. Cour.* 23 Maart 1859; *Nieuw Amst. Effectenbl.* 1859. N°. 83, N°. 90 *Bijv.*; *Mr.* H.J. Koenen, *Levensb. van* Jacob van Hall, in het *Jaarb.* 1859 *der Kon. Akadem. van Wetensch.;* Mr. J. de Wal, *Levensber. van* Mr. Jacob van Hall, in de *Hand. der Jaarl. Verg. van de Maatsch. der Nederl. Letterk. te Leiden*, 1859.

[Thomas Halleman]

HALLEMAN (THOMAS) was een historie- en portretschilder, die te Rotterdam werd geboren. Wanneer hij leefde is ons niet bekend.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Regnerus Hallemius]

HALLEMIUS (REGNERUS) geboren te Hallum in Friesland, studeerde te Heidelberg omstreeks 1565. Hij schreef:

Carmen Elegiacum in obitum Mariae *uxoris* Frederici *Comitis Palatini Electoris*, Heidelb. 1567.

Zie Suffridus Petrus, *De Script. Frisiae*. p. 181.

[Screvel Hallincg]

HALLINCG (SCREVEL), afkomstig uit het vermaarde Dordsche geslacht van dien naam, waarvan reeds in den loop der dertiende eeuw personen voorkomen, dat gedurende een reeks van jaren een aantal verdienstelijke regenten te Dordrecht heeft opgeleverd, en tot wapen voerde een veld van goud beladen met drie halve leenwen van sabel, getongd en geklaauwd van keel.

Screvel Hallincg was de oudste zoon van Ocker Hallincg, schepen en thesaurier van Dordrecht, en van Maria van Vliet. In 1542 en 1543 was hij raad, in 1550 behoorde hij tot de luiden van Achtten, in 1551 en 1552 was hij schepen en bekleedde van 1555 tot 1558 het ambt van thesaurier te Dordrecht. Hij was een man van veel invloed, in wiens woning de hertog van Alva zijn intrek nam, bij de huldiging van Filips, zoon van Karel V, in 1548, tot erfheer der Nederlanden. Toen laatstgenoemde vorst in 1555 de Nederlanden aan zijn zoon afstond, werd Screvel Hallincg naar Brussel afgevaardigd, om daar mede tegenwoordig te zijn. Hij overleed den 18den April 1558 en werd in de Augustijnerkerk begraven. Hij was gehuwd met Willemina van

Moesyenbrouk, bij welke hij vijf kinderen verwekte, waaronder eene dochter, die de moeder werd van den kronijkschrijver Wouter van Goudhoeven.

Zie Balen, *Beschrijv. van Dordr.* bl. 1073, 1074.

[Jacob Hallincg]

HALLINCG (JACOB), zoon van Pouwels Hallincg, ritmeester in staatsche dienst, en van Margaretha Oem, werd te Dordrecht in 1532 geboren, studeerde in de regtsgeleerdheid, verwierf zich den graad van meester, en werd den 28sten Januarij 1558 secretaris van zijne geboorteplaats. Hij werd den 15den Julij 1572 gecommitteerd ter vergadering van de Staten van Holland te Dordrecht, en den 10den Maart 1575 tot pensionaris van die stad verkozen. Hij werd in 1579, met Filips van der Aa, gouverneur van Gorinchem, namens prins Willem I aan de magistraat van Bommel gezonden, ten gevolge van de burgerlijke oneenigheden aldaar ontstaan. Hij kweet zich zoo wel van de hem opgedragen last, dat genoemde magistraat hem, in 1581, met een vergulden kop, waarop een toepasselijk Latijnsch geschrift, vereerde. In 1590 tot raadsheer in het Hof van Holland benoemd, overleed hij den 25sten October 1596. Hij was den 18den Januarij 1563 gehuwd met Kornelia van der Bies, waarbij hij tien kinderen verwekte, waaronder een zoon, Jan, die, in 1564 geboren, opklom tot den rang van generaal der artillerie en den 7den Februarij 1592 te Dieppe, ongehuwd, overleed.

Zie Balen, *Beschrijv. van Dordr.* bl. 124, 846, 1077, 1078, 1201, 1202.

[Jan Hallincg]

HALLINCG (JAN), broeder van den voorgaande, werd, waarschijnlijk te Dordrecht, den 14den November 1540 geboren. Hij was aldaar in 1575. 1576 en 1588 schepen; en in 1575 raad; hij werd in 1584 licent-meester van de convoyen en licenten te Dordrecht, in 1588 dijkgraaf, in 1586 gecommitteerde raad van Holland, in 1590 bijzonder raad van prins Maurits bij het leger te velde, in 1593 lid van den Raad van State, en in 1596 rekenmeester van Holland. Hij bekleedde dit aanzienlijk ambt tot aan zijnen dood, die den 10den Januarij 1605 plaats had. Hij was gehuwd den 3den Junij 1560 met Elisabeth van der Bies, eene zuster van de vrouw zijns broeders. Zij verwekten twaalf kinderen, en werden in de Nieuwe Kerk te Dordrecht begraven.

Zie Balen, *Beschr. van Dordr.* bl. 1079.

[Johan Hallincg]

HALLINCG (JOHAN), zoon van Herman Hallincg, burgemeester van Dordrecht, lid van de Generaliteits Rekenkamer en van die van Holland, en van Anna de

J o n g e , en kleinzoon van den voorgaande, werd te Dordrecht den 14^{den} Maart 1616 geboren. Even als zijn vader werd hij tot verschillende ambten te Dordrecht beroepen. Hij was aldaar meermalen schepen, raad en eindelijk in 1656 burgemeester.

Als lid der stads regering en der staatsvergadering van Holland ijverde hij tegen de verheffing van W i l l e m III. Bij de wending van zaken in 1672 geraakte hij deswege in levensgevaar. Men had de regering te Dordrecht gedwongen om, in eene daartoe opzettelijk te houden vroedschaps-vergadering, den prins tot stadhouder te kiezen. De burgemeester H a l l i n c g werd bij het verlaten van het stadhuis met een grooten bijl gedreigd, indien hij weigerde te voldoen aan de begeerte der burgerij. Straks daar op werd hij met anderen gedwongen den prins binnen de stad te geleiden, om kennis van zaken te doen nemen. De vorst kwam, werd behoorlijk onthaald en door het volk begroet, maar de regering sprak niet van het stadhouderschap. Hierop sloeg het volk aan het morren, en zwoer den prins niet uit de stad te laten gaan, voor men verzekerd was dat hij van de wethouderschap voldoening had ontvangen. Men ijlt de koets, waarin de vorst met burgemeester H a l l i n c g gezeten was, na, zette laatstgenoemde een geladen pistool op de borst, en vroeg of men den prins voldoening had gegeven. Ten gevolge van een en ander besloten de regenten het eeuwig ediet te vernietigen, en den prins tot stadhouder van Holland te verkiezen. Ook H a l l i n c g teekende de acte daartoe, waarvan ons door den heer d e J o n g e een facsimilé is bezorgd.

Toen weinig tijds na het boven verhaalde H a l l i n c g , met J o h a n M e e r m a n en C o r n e l i s G e e l v i n c k , op last der Staten pogingen deed, om de ingezetenen ten platte lande te wapenen tegen de aannaderende Franschen, werd de haat van het opgehitste volk jegens hem hoe langer hoe heviger. Zijn huis te Dordrecht en zijne hofstede in Beijerland werden geplunderd, waardoor hem, volgens zijne berekening, eene schade van minstens twaalf duizend gulden berokkend werd. Bij de spoedig daarop gevolgde verandering der regering werd hij, om zijne ijverige staats-gezindheid, ontslagen, ofschoon hij in 1670 nog tot dijkgraaf werd aangesteld. Verder ontmoeten wij hem niet meer. D a v i d v a n H o o g s t r a t e n maakte bij het vieren van H a l l i n c g 's zeven en zeventigste verjaardag een eervers, terwijl T. v a n B o c k h o v e n een gedicht ter zijner uitvaart vervaardigde. Daaruit bleek ons dat hij negentig jaren is oud geworden, en hij alzoo in 1706 is overleden. Hij was den 2^{den} October 1640 gehuwd

met Margaretha Berk, waarbij hij elf kinderen verwekte.

Zie Balen, *Beschrijv. van Dordr.* bl. 1083; *Nederd. en Lat. Keurdigt.* bl. 274-279; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. XIV. bl. 73, 198; de Jonge, *Verh. en onuitgeg. Stukk.* D. II. bl. 480; Scheltema, *Staatk. Nederl.*

[Joannes Hallius]

HALLIUS (JOANNES), omstreeks 1594 geboren, was afkomstig uit de Palts, waar hij de kerk gediend had en van waar hij met goede getuigenis was overgekomen. Hij werd in 1579 predikant te Leiden, woonde aldaar bij Casper Coolhaes in, doch was diens tegenstander, toen deze met zijnen ambtgenoot, Lucas Hespe in openbaren twist geraakte. Zijn kortstondig verblijf te Leiden was toe te schrijven aan de aldaar aanhoudende beroeringen; en welkom was aan Hallius het beroep der gemeente te Amsterdam, waar hij den 12^{den} October 1581 bevestigd werd. Hij was een man van veel invloed in de kerk, was niet alleen tegenwoordig op de vergaderingen van kerkelijken in 1612 te 's Gravenhage en in 1615 te Amsterdam tot het wegnemen der geschillen belegd, maar ook op die ter laatstgemelde plaatse in 1616 gehouden, tot het beramen van ‘eenig middel van accomodatie’, waarvan ons de handelingen, door wijlen Ds. J. Borsius, naar de oorspronkelijke akten, in der tijd zijn medegedeeld. Hallius overleed te Amsterdam op den 1sten October 1619. Zijne afbeelding ziet het licht. Hij was gehuwd eerst met Neeltgen Mertensdr., daarna, den 19^{den} Maart 1593, met Neeltgen Hendriks dr.

Zie Croese, *Kerk. Reg. der Pred. te Amst.* bl. 26, 27; Kist en Royaards, *Ned. Arch. voor Kerk. Gesch.* D. III. bl, 208, 213, 223; Muller, *Cut. van Portrett.; Naaml. der Pred. te Leid.* achter de *Orde der Feest- on Lijdensteksten* ald. bl. 93, 94; *de Navorscher*, D. VIII. bl. 318, alwaar de sterfdag van Hallius op den 20sten October gesteld wordt; Rogge, *C.J. Coolhaes*, D. I. bl. 57, 107, 116, 122, 171, 180, 206.

[Anastasius Jacobus van Halm]

HALM (ANASTASIUS JACOBUS VAN) was in 1781 kapitein ter zee en nam in dien rang deel aan het in dat jaar op de hoogte van Antigua tegen de Engelschen geleverd scheepsgevecht, onder den schout bij nacht Willem Crull. Nadat deze bevelhebber gesneuveld was zette van Halm den strijd nog lang, maar vruchteloos voort, zoodat hij zich ten laatste moest overgeven en gevangen genomen werd. De hooge zeekrijgsraad sprak hem echter volkomen vrij van alle schuld.

In 1787 behoorde van Halm tot het eskader onder den kapitein-commandeur Willem Silvester, bestemd naar Oost-Indië. Hij voerde toen het bevel op de *Ceres*

van 36 stukken, doch kreeg, na de aankomst te Batavia, last om met een smaldeel van het eskader een togt naar de Molukkos te ondernemen. Ofschoon op denzelven geene merkwaardige gebeurtenissen plaats hadden, werd door de doeltreffende maatregelen van v a n H a l m , in overeenstemming met de dienaren der Oost-Indische Maatschappij, het gezag van dezen, dat in de Molukkos zeer vervallen was, hersteld, en haar aanzien en hare magt bevestigd. Ook deed hij eenige voor de zeevaarders niet onbelangrijke ontdekkingen. Uit de Molukkos teruggekeerd werd v a n H a l m met zijn smaldeel onmiddellijk gezonden naar Malakka, werwaarts de bezetting van Riouw gevlugt was, nadat die stad door Sooloosche zeeroovers veroverd was. Hij had vervolgens deel aan de daarop gevolgde herovering van die plaats, en nam met het eskader in 1789 de terugreis naar het vaderland aan.

In 1793 had de kolonel en kapitein ter zee v a n H a l m het bevel over den regter vleugel der vloot, strekkende van de Willemstad tot de Steenbergsche Vliet, en werkte als zoodanig mede tot het behoud van de provincie Holland, bij den inval der Franschen in ons land. Hij voerde toen het bevel op het fregat *de Prinses Frederika Wilhelmina*, waarmede hij ook, in vereeniging met den kapitein v a n W o e n s e l , de Oost Indische retourvloot tot Hitland te gemoet zeilde en behouden in het vaderland bragt.

Het verdere levenslot van den verdienstelijken v a n H a l m is ons niet bekend. In welken graad van bloedverwantschap hij tot den kadet ter zee v a n H a l m stond, die in 1784 bij de verovering van Malakka sneuvelde, is ons niet bekend.

Zie *Vorvolg op de Vaderl. Hist. van* W a g e n a a r , D. III. bl. 245; v a n K a m p e n , *de Nederl. buiten Europa*, D. III. bl. 342; v a n H a l l , *Lev. en karakt. van* v a n K i n s b e r g e n , bl. 74; d e J o n g e , *Geschied. van het Nederl. Zeewez.* D. V. bl. 527, D. VI. St. I. bl 198, 240, 245, 252, 468.

[François Halma]

HALMA (FRANÇOIS) werd geboren den 13^{den} Januarij 1653 te Langerak bezuiden de Lek, in de provincie Utrecht, alwaar zijn vader, R e i n i e r H a l m a , van 1640 tot 1660 predikant was. Na diens dood vertrok H a l m a 's moeder naar Utrecht, alwaar haar zoon onderwijs kreeg in de Latijnsche taal en tot predikant bestemd werd. Een zamenloop van omstandigheden verijdelde dit plan, en hij legde zich vervolgens met ijver op het aanleeren van den boekhandel toe, waarbij zijne verworvene taalkennis hem bijzonder te stade kwam, welke hij, wat de Fransche taal aanging, nog vermeerderde door den omgang met Fransche officieren, die, tijdens Utrecht in 1672 door de Franschen

bezet werd, dagelijks in zijns meesters woning verkeerden.

In 1674 zette Halma zich te Utrecht als boekhandelaar neder, en werd er tot akademie-drukker aangesteld. Zijn roem als drukker werd weldra even groot als zijn naam bekend door zijne schriften, zoodat hij niet alleen binnen maar ook buiten 's lands bij de vermaardste geleerden geacht en geëerd werd. Te Utrecht leefde hij ruim bemiddeld en vergenoegd tot 1699, toen hij zijnen handel naar Amsterdam overbragt. Hij bleef er met denzelfden lof werkzaam tot 1710, toen de staten van Friesland hem tot landschaps-drukker aanstelden, waarop hij zich te Leeuwarden nederzette. Ook daar genoot hij ruime achting, totdat de dood op den 13^{den} Januarij 1722 een einde aan zijn nuttig en werkzaam leven maakte.

Hij was gehuwd met Machteld Pos en bij haar vader van vier dochters en zes zonen, onder welke laatsten Franciscus, die in 1733 als predikant te Amsterdam overleed. De afbeelding van François Halma ziet het licht met het volgende bijschrift van M. Brouërius van Nidek:

Het uiterlijk gelaat van Halma, vol van ijver
Voor Godt en zedenplicht, vertoont ons dit papier.
Hoe veel is Nederland aan dien Historyschrijver,
Hoe duur Parnas verschult dien Dichter vol van zwier!
Zijn drukpers, groote geest en Christe poëzye,
Hoe schoon hem Ottens snijd, maekt best zijn schilderye.

Wij willen aan dien lof niets afdoen. Doch ofschoon niet onverdienstelijk dichter, stond hij echter als zoodanig verre beneden velen zijner beroemde tijdgenooten. Zijne verzen waren meest van ernstigen en godsdienstigen inhoud, laten zich geleidelijk lezen, maar halen, naar het oordeel van Witsen Geysbeek, lang niet in sierlijkheid en kracht van uitdrukking bij de bijbelsche dichtstukken van Bake.

Als letter-, geschied-, oudheid- en aardrijkskundige deed Halma zich van eene gunstige zijde kennen door de volgende geschriften:

Holland aan de voeten des Konings, *door* La Volpelière, *uit het Fransch*, *met tegenzangen*, Amst. 1707. 12°. met plaat.

Davids *Harpzangen*, *of de* CL *Psalmen op nieuw op de gewone zangwijze in dichtmaat gebragt*, Amst. 1707. 8°.

Woordenboek der Nederduitsche en Fransche talen, Amst. 1708. 8°; Utr. 1710. 4°; Leid. en Utr. 1758. 4°; 's Hage, 1782. 4°. 2 deelen.

Friesland in rouw over den dood van Johan Willem Friso, Leeuw. 1711. fol.

Goddelyke begeerte van een geloovige ziel, Leeuw. 8°.

'*t Gereformeert Gezangboek over de voornaamste gevallen en waarheden van 't Christendom in dichtmaat gebragt*, Leeuw. 1712. 12°; Leeuw. 1721. 8°.

Het kasteel van Aigermonte, *en d' omliggende landstreeken in de Heerlykheit van Nederkan*, *nevens de stadt Maastricht*, *in heldendicht afgeschetst*, Leeuw. 1715. 4°. met pl.

Woordenboek der H. Schrift, Leeuw. 1716. folio.

J. Lamigue, *het Leven van* Johan Willem Friso, *Prins van Oranje*, door F. Halma *vertaald en vermeerderd*, Amst. 1716. 8°. 2 deelen met pl.

Geographisch Woordenboek van het Land Kanaän, 1717. 4°. met pl.

Kaartboek van Friesland, Amst. 1718. folio.

Heilige feestzangen, Leeuw. 1718. 4°. met pl.

Bijbelsche Mengelzangen, Leeuw. 1718. 4°.

Toneel der Vereenigde Nederlanden en onderhoorige landschappen, *geopent in een algemeen historisch*, *genealogisch*, *geographisch staatkundig woordenboek*, Leeuw. 1725. fol. met pl. 2 deelen.

Halma bragt dit werk tot letter W. en Brouërius van Nidek voltooide het en gaf het uit.

Zie *Het Leven van* Fr. Halma *beschreven door* M. Brouërius van Nidek, vóór het *Toneel der Vereenigde Nederl.;* Saxe, *Onom. Liter.* T. VI. p. 130, 646; van Ahkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. I-IV; Croese, *Kerk. reg. der pred. van Amst.* bl. 204; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*: van Iperen, *Kerk. Hist. van het Psalmgezang*, D. I. bl. 221; Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dichters*; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. I. bl. 91, 174, 246, D. II. bl. 170; Muller, *Cat. van Portr.;* Bezelfde, *Cat. van Boek. over Ned. Geschied.* enz. bl. 37; van der Chijs, *de Munten van Friesl.*, *Gron. en Drenth.* bl. 115

[Geertruyd van Halmael]

HALMAEL (GEERTRUYD VAN) vereerde het *Stamboek* van Johanna Koerten met eene vrucht van hare muze, die niet van de minste, daar ter neder geschreven, is.

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dichtk.*

[Hendrik van Halmael]

HALMAEL (HENDRIK VAN), de vader, zoon van Jan Jacobse, geboren in 1654, gehuwd in 1679 met Janneke Swartepaert, en overleden vóór 1720 te Amsterdam. Onder de zinspreuk: *Purgat et ornat* (Hij zuivert en versiert), zinspelende op de kam, die op de titelvignetten zijner werken voorkomt, gaf hij een aantal tooneelspelen uit, die getiteld zijn:

Zedemeester en kantoorknecht, *Bedriegers*, *Blijspel*, Amst. 1698, 8°; 3de druk ald. 1707. 4°.

Wijsheid en Zotheid, *Zinnespel*, Amst. 1699. 4°.

Waarheid en Loogen, *Zinnespel*, Amst. 1700. 4°.

De Panlikker, *Blijspel*, Amst. 1704. 4°.

Krispijn bedrieger, *of gewaande Baron*, *Blijspel*, Amst. 1707. 4°.

Krispijn, *Boek- en Kashouder*, *Bedrieger*, *Blijspel*, Amst. 1707. 4°.

Krispijn en Krispiaan Bedriegers, *of de Gestrafte Beurs en Kelderplaag*, *Tooneelspel*, Amst. 1708. 4°.

Krispijn Weezenplaag en Bloedverzaaker, *Zedenspel*, Amst. 1708. 4°.

Geveinsde Kwaaker, *Blijspel*, Amst. 1708. 4°.

Schijnheilig, *of de Vermomde Bedrieger*, *Blijspel*, Amst. 1708. 4°.

Vervolg van de Geveinsde Kwaaker, *Tweede Blijspel*, Amst. 1708. 4°.

Ongelijke Broeders, *Blijspel*, Amst. 1709. 4°.

Verliefde Grijsaart betrapt, *Blijspel*, Amst. 1709. 4°.

Fijnman, *Jonker*, *Blijspel*, Amst. 1709. 4°.

Verboden Vleeschverkoper, *bedrogen*, *Blijspel*, Amst. 1709 4°.

Hoop en Vrees, *of roemzuchtige overtocht van Willem den Derde*, *Treurspel*, Amst. 1709. 4°.

Vervolg van de eerste en tweede Geveinsde Kwaaker, *Derde Blijspel*, Amst. 1711. 4°.

Herstelde Zoon, *Blijspel*, Amst. 1711. 4°.

Geswoore Bedrieger bedroogen, *Blijspel*, Amst. 1711. 4°.

Bedrooge Cessionant, *Blijspel*, Amst. 1711. 4°.

Edelmoedige Vrinden, *Blijspel*, Amst. 1711. 4°.

Schijnheilig Weeuwtje, *Blijspel*, Amst. 1711. 4°.

Koning van Luylekkerland, *Blijspel*, Amst. 1711. 4°.

Verstand en deugd, *Zinnespel*, Amst. 1711. 4°.

Als men 't niet verwagt, *of de Gewaande Prins*, *Blijspel*, Amst. 1711. 4°.

Fijne Bedriegerijen ontdekt, *Blijspel*, Amst. 1713. 4°.

Listige Juffer betrapt, *Blijspel*, Amst. 1713. 4°.

Onberaade Minnaar, *gelukkig door 't Geval*, *Blijspel*, Amst. 1713. 4°.

Gestrafte Pasquin, *Blijspel*, Amst. 1713. 4°.

Prins van Platte Marij of de Schijnheilige Bedrieger, *Blijspel*, Amst. 1713. 4°.

Bedrieger Erfgenaam bedroogen, *Blijspel*, Amst. 1714. 4°.

Gierigheid en Overdaad, *Zinnespel*, Amst. 1714. 4°.

Al deze tooneelspelen zijn voorzien met platen van P. v a n d e n B e r g e.

V a n H a l m a e l verwekte een zoon, mede H e n d r i k geheeten. Onze voorganger vergist zich, door dezen voor den schrijver van bovenstaande tooneelspelen te houden.

Zie van der Marck, *Naamrol der Nederduitsche Tooneelspellen*, bl. 13, 16; Witsen Goysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.;* van der Aa, *Nicuw Weerdenb. van Ned. Dicht.; Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. to Leid.* D. I. bl. 105, 106.

[Arent van Halmael]

HALMAEL (ARENT VAN) Jr., zoon van Arent van Halmael, handelaar in effecten, en Sara Stadnitski, werd te Amsterdam den 17^{den} October 1788 geboren. Zorgvuldig opgevoed door zijne brave moeder, die daarin ondersteund werd door den beroemden kanselredenaar Martinus Stuart, met een aantal voorbereidende kundigheden voorzien, die hij aan zijne inwoning bij den geleerden IJsbrand van Hamelsveld te danken had, studeerde hij aan het athenaeum zijner geboortestad in de regtsgeleerdheid, en verkreeg hij den 20sten Julij 1810 aan de Leidsche hoogeschool den graad van doctor in de regten, waarna hij zich te Amsterdam als advokaat nederzette on zich spoedig als een bekwaam regtsgeleerde deed kennen. Tijdens de inlijving van ons vaderland werd ook hij genoodzaakt de wapens op te vatten voor den Franschen alleenheerscher, en hij vertoefde geruimen tijd als garde d'honneur te Metz. Herwaarts teruggekeerd, verliet hij in 1815 de pleitzaal, om Bilderdijk's plaats als auditeur-militair te Amsterdam te bekleeden. Ruim een jaar had hij die betrekking vervuld, toen hij als zoodanig naar Friesland verplaatst werd, waaraan later de provinciën Groningen en Drenthe mede werden toegevoegd. Hij rigtte in 1819 te Leeuwarden het Taal- en Letterkundig Genootschap *Constanter* op, huwde er den 1sten November 1820 met mejufvrouw Catharina Anna Ruitinga, werd in 1841 vereerd met de Orde van den Nederlandschen Leeuw, in 1828 benoemd tot lid van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, in 1839 tot correspondent der Tweede Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut en tot lid van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap, en overleed er, zonder kinderen na te laten, den 29sten September 1850.

Ziedaar de hoofdpunten uit het leven van eenen beroemden man, wiens verdiensten als dichter, als letterkundige en als beoefenaar der Friesche geschied- en oudheidkunde door eenen dankbaren vriend naar waarde geschetst zijn. Warm en gepast is de hulde aan van Halmael door Eekhoff toegebragt. Niet alleen heeft deze in een uitvoerig levensberigt, geplaatst in de *Handelingen der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leiden*, de onmiskenbare talenten van zijnen beschermer en veeljarigen vriend naar waarheid doen kennen, maar hij werd er ook toe gedrongen om 's mans verdiensten, jegens de Friesche

geschiedenis en letterkunde, meer in het bijzonder in het licht te stellen, in eene vergadering van het Friesch genootschap, hetwelk van Halmael niet onder zijne leden tellen mogt. Beide stukken, door den druk bekend gemaakt, moeten in deszelfs geheel gelezen worden, om een juist denkbeeld te kunnen vormen van de grootheid eens mans, die èn als historicus èn als genealogist, niet alleen als dramatisch dichter, maar ook als tooneelkenner, de zeldzaamste gaven bezat, en wiens verdiensten als geleerde verhoogd werden door zijne deugden en beminnelijke hoedanigheden als mensch.

Naar die bronnen verwijzende, achten wij het ongepast verder over van Halmael uit te wijden. Door hier eene lijst te laten volgen van zijne vele en voortreffelijke werken, meenen wij reeds genoeg aan te toonen, wat hij voor de Nederlandsche letterkunde gewerkt en geschreven heeft:

De Echt (van den Kroonprins) *door de Goden gesloten en gevierd*, Amst. 1816. 8°.

Gerard van Velzen, *Treurspel*, Amst. 1817. 8°.

De Hekelaar, *Blijspel*, Amst. 1817. 8°.

Antigone, *Treurspel*, Leeuw. 1820. 8°.

Reinier en Willem van Oldenbarneveldt, *Treurspel*, Leeuw. 1828. 8°.

Ats Bonninga, *Treurspel*, Leeuw. 1830. 8°.

Adel en Ida, *of de Bevrijding van Friesland*, *Treurspel* Leeuw. 1831. 8°.

Nieuwjaarwensch van Thomas-Vaêr enz. Leeuw. 1831. 8°.

Ter Nagedachtenis van van Speyk, Leeuw. 1831. 8°.

Peter de Groote, *Treurspel*, Leeuw. 1834. 8°.

Dichtregelen ter feestviering van het 50jarig Bestaan van het Departement Leeuwarden, Leeuw. 1834. 8°.

Mathilde en Struensee, Leeuw. 1837. 8°.

Radboud de Tweede, *Koning van Friesland*, Leeuw. 1839. 8°.

Bijdrage tot de Geschiedenis van het Tooneel, *de Tooneelspeelkunst en de Tooneelspelen in Nederland*, Leeuw. 1840. 8°.

Frieslands Hulde aan Neêrlands Koning en Koningin, Leeuw. 1841.

De Schieringers en de Vetkoopers, *Romantisch- Dramatische Tafereelen uit de Geschiedenis van Friesland*, *in de* 15de *eeuw*, (proza en poëzij) Leeuw. 1841. 8°.

(Met Jhr. de Haan Hettema) *Stamboek van den Frieschen Adel*, Leeuw. 1842-1846. fol. 2 deelen met 42 bladen of 252 gekleurde wapens.

(Met H. van Wijn en B.A. Plemper van Balen) *Wetenswaardigheden uit de Geschiedenis van Noord-Holland*, Hoorn, 1843. 8°. met pl.

De Dwaling van den Dag, *Blijspel*, Leeuw. 1844 8°.

Henri Picard, *of: de Nederlandsche Zanger*, *te Parijs*, *Blijspel*, Leeuw. 1846. 8°.

Behalve deze afzonderlijk uitgegevene werken leverde van Halmael, de volgende bijdragen: 3 in het *Friesch Jierboeckjen*, 1 in het *Jaarboekje voor de Katholyken in Friesland*, 13 in den *Friesche Volks-Almanak*, 2 in *de Vrije Fries*, 3 in de *Bijdragen tot de Boeken- en Menschenkennis van* Schull *en* van der Hoop, 8 in den *Nederlandsche Muzen-Almanak*, 7 in den *Almanak voor het Schoone en Goede*, 1 in Robidé van der Aa's *Hulde aan* H.J. Groen, (Leeuw. 1825. 8°.) en 1 in diens *Oud-Nederlandsche Burgten en Kasteelen*, 1 in het *Magazijn van Nederlandsche Romans en verhalen*, 27 in het *Mengelwerk der Leeuwarder Courant*. Voorts hielp hij mede vervaardigen den *Catalogus der Bibliotheek van* Mr. D.H. Beucker Andreae, leverde eene vertaling van Bowring's *Iets over de Hollandsche Taal- en Letterkunde*, in diens *Brieven over Holland, Friesland en Groningen* (Leeuw. 1829. 8°.), en zette de verzen over, voorkomende in Steenbergen van Goor's vertaling van de *Atheensche Brieven*, *Artemidorus in het Romeinsche Rijk* enz. Een aantal zijner verzen en verhandelingen zijn ongedrukt gebleven.

Zie Eekhoff, *Levensberigt van* Mr. Arent van Halmael, Jr. in de *Handel. der Jaarl. Algem. Vergader. van de Maatsch. van Nederl. Letterk. te Leid.* 1851. bl. 31-45 van de *Levensberigten;* Dezelfde, *Voorlezing over het leven van* Mr. Arent van Halmael, Jr. *en zijne verdiensten omtrent de Geschiedenis en Letterk. van Friesl.* geplaatst in *de Vrije Fries*, D. VI. bl. 270-299; de Jong en Brinkman, *Naaml. van Ned. Boek.*; Eekhoff, *Letterk. Nalatensch. van* J. van Leeuwen (1857) bl. 69.

[Cornelis van Halmaele]

HALMAELE (CORNELIS VAN) is de opsteller van een stukje, getiteld: *Algemeene vreugde ter altijd aangename gedachtenis van het* 47 *verjaren van* Z.D.H, Willem III, *gevierd* 1698.

Zie Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht*.

[J.F. Halmale]

HALMALE (J.F.) schreef:

Mercurius verheerlijkt of Verhandeling over het kwikzilver, Amst. 1707. 8°.

Ontleding van de Amsterdamsche Apotheek, Amst. 1739. 8°.; herdrukt ald. 1762. 8°.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. I.; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek*.

[Frans Hals]

HALS (FRANS) werd te Mechelen in 1584 geboren en was de zoon van Mr. Pieter Hals, die in 1574 en 1575 schepen en weesmeester te Haarlem geweest is. Door Carel van Mander in de kunst onderwezen, werd

hij onder de portretschilders der vroegere Hollandsche school een eerste meester, die zich ter uitoefening zijner kunst te Haarlem had nedergezet, waar hij den 24sten Augustus 1666 overleed en op eene deftige wijze op het koor in de groote Kerk begraven werd. Zijne afbeelding ziet op verschillende wijzen het licht.

Volgens het oordeel van den heer I m m e r z e e l was de schilderwijze van F r a n s H a l s geheel oorspronkelijk en schoon. Niet alleen gaf hij de gelijkenis op het treffendst weder, maar hij wist daarmede eene verwonderlijke uitdrukking en het karakter van den geportretteerde tevens te verbinden. Zijn koloriet is uitstekend en natuurlijk. Bij het doodverwen legde hij de kleurtinten op eene bijzondere manier aan, en wist bij het opschilderen de verwonderlijkste kracht met een vrij en meesterlijk penseel te weeg te brengen. Hierin was, zeide hij, het geheim der kunst gelegen; hieraan moest de hand des meesters zich doen kennen.

De portretten door F r a n s H a l s geschilderd, die in het buitenland nog voorhanden zijn, worden door den heer K r a m m vermeld De volgende stukken van hem in openbare verzamelingen hier te lande aanwezig zijn, op 's Rijks Museum te Amsterdam:

Portretten van Frans Hals en zijne vrouw.

Een vrolijk en lustig man.

Het portret van Ripperda, *kapitein bij de belegering van Haarlem*.

Op het Museum B o y m a n s te Rotterdam:

Het portret van den historieschrijver Pieter Bor Christiaans zoon.

Op de burgemeesters kamer te Haarlem:

Een schutters maaltijd.

In de raadkamer aldaar:

Drie stukken, voorstellende *officieren van de schutterij in* 1627, 1633 *en* 1639.

In het Oude-mannenhuis aldaar:

Twee portretstukken met regenten en regentessen.

In het St. Elisabeth's gasthuis aldaar:

Een afbeeldsel van regenten van 1641.

De geruchten omtrent het zedelooze leven van F r a n s H a l s , door onze vroegere schrijvers verspreid, door latere nageschreven, door buitenlandsche schrijvers, zelfs geïllustreerd medegedeeld, zijn door den heer I m m e r z e e l het eerst wedersproken. Hem komt de eere toe een onzer grootste vernuften van den blaam, die op hem rustte, gezuiverd te hebben, en zeer juist is zijne opmerking, dat het onwaarschijnlijk is, dat een man die zoo yele heerlijke

kunstwerken vervaardigd heeft, dagelijks aan het misbruik van geestrijke dranken zou verslaafd geweest zijn. Neen, zoo verre is het er af, dat Frans Hals zich aan eene zoo verfoeijelijke levenswijze zou hebben schuldig gemaakt, dat men in de notulen van het St. Lucas-gilde te Haarlem vindt aangeteekend, dat hij in 1644 vinder en overman van dat gild was, waartoe men gewoon was welgezeten en onbesproken gildebroeders te verkiezen; terwijl men er tevens bij aangeteekend vindt: *dat hij was een man van een opgeruimd humeur en algemeen bemind*.

Zoo lang er dus geene grondige tegenbewijzen van het door Immerzeel aangevoerde kunnen bijgebragt worden, houden wij, met den heer Kramm, alle verhalen en anecdoten omtrent het zedeloos leven van Frans Hals voor ‘spinrokpraatjes’, en wij zullen alzoo onze lezers, die wij vermeenen dat niet alleen belangstellen in den roem onzer verdienstelijke mannen, maar ook in het berigt dat zij dien roem met eere droegen, niet met de mededeeling daarvan bezighouden. Van meer belang achten wij hier de vermelding, dat de groote van Dijck, die eenmaal onbekend door Frans Hals werd geschilderd, en die onmiddellijk daarop het portret van dezen maakte, en terstond door Hals aan koloriet en penseel werd herkend, van Hals getuigde dat, als hij wat meer teerheid in zijne vleeschkleur had gebragt, hij stellig de grootste portretschilder van zijnen tijd zou geweest zijn.

Hals liet verscheidene zonen na, die allen de schilderkunst beoefend hebben.

Zie Houbraken, *Schouwburg der Ned. Kunstsch.;* Weijerman, *de Levensbeschrijv. der Ned. Kunstsch.;* Hoogstraten, *Woordenb.; Levensbeschrijv. van Ned. mann. en vrouw*. D. II. bl. 329-334; Koning, *Tafereel der stad Haarl*. D. IV. bl. 152, 155, 205; *Aanwijz. der schild. op 's Rijks Museum te Amst*. bl. 24; *Cat. van schild. in het Museum* Boymans *te Rotterd*. bl. 17; van Eynden en van der Willigen, *Gesch. der Vad. schilderk.;* D. I. bl. 374-376, *Aanhangs*. bl. 142-144; Dubourq, *Beschrijv. der schild. op 's Rijks Museum te Amst*. bl. 51; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.;* Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.;* Muller, *Cat. van Portrett*. bl. 324.

[Jan Hals]

HALS (JAN), zoon van den voorgaande, wordt door den heer Kramm vermeld als den vervaardiger van eenige schilderstukjes, boerenbruiloften en boerengezelschappen voorstellende. Hij werd *Gulden Ezel* bijgenaamd.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Willem Hoals]

HALS (WILLEM), welligt mede een zoon van Frans Hals die de kunst beoefende, blijkens *Een Stilleven* door hem vervaardigd.

Zie Kramm, *Lev. en Work. der Kunstsch*.

[Nicolaas Hals]

HALS (NICOLAAS), jongste zoon van F r a n s H a l s , die zich als kunstenaar kennen deed door het schilderen van landschappen, stads- en dorpsgezigten met boeren en paarden.

Zie I m m e r z e e l , *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Dirk Hals]

HALS (DIRK) broeder van F r a n s H a l s , mede te Mechelen, in 1589, geboren, was een leerling van A b r a h a m B l o e m a a r t , onder wiens leiding hij voornamelijk zich toelegde op het schilderen van dieren. Naderhand bepaalde hij zich uitsluitend tot het vervaardigen van gezelschapstukjes. Hij overleed te Haarlem in 1656.

Zie K o n i n g , *Tafereel. der Stad Haarl*. D. IV. bl. 155; I m m e r z e e l , *Lev. en Werk. der Kunstsch.; Biograph. univ.* T. IX. p. 180.

[Johannes Halsbergius]

HALSBERGIUS (JOHANNES) werd, na zijne bevordering tot proponent, den 4^{den} Mei 1589 te Amsterdam aangenomen om zich aldaar verder in het prediken te bekwamen, waarna hij den 7^{den} Junij 1590 beroepen werd tot predikant in de gasthuis kerk aldaar en in 1599 tot leeraar in alle kerken. Hij overleed in het begin van 1607, onverwachts, in de kracht zijns levens. A r m i n i u s , die hem nog tot ambtgenoot had gehad, achtte hem hoog, ‘als synen trouwen vriendt, en seer lieven broeder in den geloove.’ Van hem is ons het volgende uiterst zeldzaam boek ter hand gekomen:

Bybel der nature, *dat is*, *van de waerheyt der christ. religie*, *teghens de Atheisten*, *Epicurëen*, *Heydenen*, *Joden*, *Mahumedisten*, *ende ander ongheloovighe*, *door* P h i l i p s M o r n a y , *heere van Plessis. Nu eerst verduyscht*, *met verclaringen veler duystere woorden*, *redenen ende spreucken. Hier by zijn noch ghedaen drie registers door* J. H a l s b e r g i u m , Amst. 1602. 4°.

Zie B r a n d t , *Hist. der Reform*. D. II. bl. 70; W a g e n a a r , *Beschrijv. van Amst*. D. II. bl. 143; C r o e s e , *Kerk. Regist. der Pred. te Amst.* bl. 30, 31.

[Diderik Frederik Johan van Halsema]

HALSEMA (DIDERIK FREDERIK JOHAN VAN), geboren te Groningen, den 11^{den} November 1736, studeerde aldaar, onder de hoogleeraren E c k en R ü c k e r , en zette er zich, na zijne bevordering tot doctor in de regtsgeleerdheid den 23sten Julij 1756 op eene dissertatie *de Probationibus*, als advokaat neder. Hij schreef in het 2de deel der Verhandelingen van het Genootschap *Pro Excolendo Jure Patrio* (Gron. 1778. 8°.) het navolgende doorwrochte stuk:

Oordeelkundige Verhandeling over den Staat en Regeringsvorm der Ommelanden tusschen den Eems en de Lauwers,

van derzelver allereerste opkomst tot op deze tijden; waarin de grondheginselen van derzelver Staats- en bijzonder Recht, *voornaamlijk in de oudste tijden*, *gelijk ook van dat van 't aloud Friesland worden nagespoord en aangetoond;* gevolgd door

Het aloude Ommelander Wetboek van Hunsingo, *in het oorspronkelijk oud Vriesch*, *naar een handschrift der* 13de *eeuw; met een voorberigt van* D.F.J. v a n H a l s e m a .

Deze enkele, hoogst voortreffelijke, verhandeling, welke meer bekend moest zijn, omdat zij van diepe studie en rijke zaakkennis getuigt, is genoeg, om den schrijver eene plaats onder de beroemde taal-, geschied- en regtskundigen toe te kennen.

De Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leiden bezit van hem in handschrift:

Naamlijst van eenige Woorden, *welke van het gewoon Nederduitsch eenigzins in spelling*, *als betekenis afwijken*, *en dagelijks in de Groninger Ommelanden gebruikt worden*. 1776. 30 bladzijden in 4°.

Het gemelde Groninger Genootschap, waarvan v a n H a l s e m a in 1762 lid werd, bezit van hem nog in handschrift:

Verhandeling over het elfde tot het achttiende artikel van het eerste boek van het Ommelander Landregt.

Verhandeling over de bloedwraak in de doodslagen en over de plegtigheid van over de dooden te roepen.

Over nog meerdere onderwerpen had hij te Groningen gelezen of beloofd naar Leiden opstellen te zenden, doch zijn ontijdig afsterven belette de vervulling hiervan.

V a n H a l s e m a , die den 24sten April 1784 in mannelijken leeftijd te Wirdum overleed, werd in 1768 lid van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, was medelid der Ommelander vergadering, hoofdling te Wirdum in de Ommelanden, en richter van Ooster-Wijtwert, Wirdum en Loppersum.

Hij ligt in de kerk te Wirdum begraven, alwaar, niet ver van een grafsteen, dien hij voor zijn eigen vader met gepast latijnsch opschrift leggen liet, zijne weduwe voor hem een grafsteen met latijnsch opschrift plaatste en waarop daarenboven het volgend latijnsch vers van den hoogleeraar J a c o b u s d e R h o e r gebeiteld werd:

Qui veterum leges ritusque docebat avorum
Frisiadum et patriae publica jura suae,
Fama viri superest, latumque perambulat orbem,
Exiguus quamvis hic tegat ossa lapis.

Zijn wapen, aldaar ook afgebeeld, vertoont een man die een zwaard over het hoofd zwaait. Onzeker is het of dit op zijn naam doelt.

Zie de Jong, *Naaml. van Boek*. bl. 672; *Catal. van de Bibl. der Maatsch. van Ned Letterk. te Leid*. D. II. bl. 161, 483; *Handel. van dezelfde Maatsch. van* 1774, 1780, 1781, 1783; van der Chijs, *de Munten van Friesl.*, *Gron. en Drenth*. bl. 39, uit bijzondere berigten aangevuld.

[M. van Halteren]

HALTEREN (M. VAN) was secretaris van Klaaswaal, en vervaardigde een klinkdicht op de *Blijde inkomste van Ds.* Simon Jacob Colthoff aldaar in 1759.

Zie hetzelve in de *Boekz. der Gel. Woreld*, 1759, *b.* bl. 264, 265.

[Daniel van Halteren]

HALTEREN (DANIEL VAN) werd den 28sten April 1771 te Leiden uit deftige ouders geboren. Zijn vader, mr. Hendrik Balthasar van Halteren, was burgemeester der genoemde stad, zijne moeder heette Cornelia van Poot. Hij genoot eene beschaafde en zorgvuldige opvoeding, eerst aan de latijnsche, en daarna aan de hoogeschool in zijne geboorteplaats. Aldaar den 4den November 1791 tot doctor in de beide regten bevorderd, ten gevolge der loffelijke verdediging van zijn academisch proefschrift *de arbitris*, bleef hij geruimen tijd buiten bediening, zich voornamelijk bezighoudende met het bestuur eener uitgebreide en belangrijke fabriek. Eerst in 1803 werd hem, door het toenmalig departementaal bestuur van Holland, den post van schepen der stad Leiden opgedragen. In het volgende jaar werd hij door het staatsbewind der Bataafsche Republiek tot directeur van den Levantschen handel aangesteld, en in 1808, door koning Lodewijk tot hoofdofficier van zijne geboorteplaats, waarmede de waardigheid van promotor bij de universiteits-vierschaar verbonden was. Tijdens de Fransche overheersching werd hem in 1811 door keizer Napoleon den post van president der regtbank van eersten aanleg, zitting houdende te Leiden, opgedragen, in welken hij later door koning Willem I bevestigd werd. Deze betrekking, te gelijk met die van hoogheemraad van Rijnland, waarmede hij in 1818 bekleed werd, nam van Halteren met ijver waar, totdat de dood, den 13den November 1828 te Leiden, een einde aan zijn allezins werkzaam en hoogst nuttig leven maakte. 's Mans lof is naar waarheid verkondigd door den hoogleeraar Siegenbeek, in de hier onder aangehaalde bron.

Van Halteren, die, behalve de genoemde, nog vele andere maatschappelijke betrekkingen vervulde, had geen tijd om eenig deel der letteren en wetenschappen opzettelijk te beoefenen. Nogtans was hij met eene groote liefde tot dezelve bezield, en bezat hij geene geringe mate van algemeene kennis en beschaafdheid. In het bijzonder hield hij zich, zooveel hij kon, met de beoefening der ge-

schiedenis en der wiskundige wetenschappen onledig, en vonden alle inrigtingen ter bevordering van letteren, kunsten en wetenschappen bij hem eene ijverige ondersteuning. De Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde vereerde hem in 1809 met haar lidmaatschap en hij was die onderscheiding ten volle waardig.

Hij was den 17den Mei 1796 in het huwelijk getreden met Adriana Agatha Cau, dochter van mr. Iman Meynard Cau, raad der stad Delft en commies van 's lands magazijnen aldaar, en van Geertruid Anna van der Burch. Dit huwelijk werd met acht kinderen gezegend.

Zie *Handelingen der jaarl. verg. van de Maatsch. der Ned. Letterk. te Leid* 1829. bl. 34-41, door ons hier gevolgd.

[G. Ham]

HAM (G.) schreef:

Zedezangen en Stigtelijke Liederen, Gouda, 1718. 8o.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek*. D. I. St. I.

[Jean Baptiste Ham]

HAM (JEAN BAPTISTE), in 1771 te Middelburg geboren, genoot het eerste onderwijs op de teeken-academie aldaar, en begaf zich vervolgens naar Luik, waar hij, onder de leiding van den kunstschilder Le Franc, zich op het genre schilderen toelegde. Naar zijne geboorteplaats teruggekeerd, overleed hij aldaar den 2den April 1802.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Frederik Uten Ham]

HAM (FREDERIK UTEN) Utenham, of Wt den Ham, behoorde tot een aanzienlijk geslacht, dat langen tijd in de provincie Utrecht gebloeid, en deszelfs naam waarschijnlijk van het huis ten Ham genomen had, hetwelk in die provincie, tusschen de dorpen Vleuten en Harmelen, gelegen was. Een zijner voorzaten, mede Frederik genaamd, had zich met zijn zoon Peter in 1347 verbonden om nooit iets vijandigs tegen den bisschop of de stad Utrecht te ondernemen. Hij was in 1465 maarschalk van het Nederkwartier, en maakte zich met zijn zoon, mede Frederik geheeten, berucht door zijne geweldenarijen tegen de inwoners der stad Utrecht ondernomen. Hij werd dien ten gevolge door de regering der stad, met zijn zoon, gevangen genomen en veroordeeld om de gemaakte schaden aan de betrokkene personen te vergoeden. Hij weigerde echter aan dit vonnis te voldoen, en werd daarom gedurende meer dan een jaar op de Katrijne poort gevangen gehouden, tot dat hij met behulp van zekeren Jan de Brabander, en twee vrouwen, uit zijne gevangenis brak en ontvlugtte, waarop hij door den raad der stad gebannen werd.

Dit vonnis schijnt evenwel in 1471 reeds te zijn opgeheven, daar uit de kameraars-rekeningen der stad blijkt dat hij in genoemd jaar door den bisschop naar Utrecht ontboden werd, om op de vergadering der staten te komen. Hij komt in 1478 weder als maarschalk van het Neder-sticht voor, toen hij met de stad verschil had over het storen van zekeren Jan van Hamerstein in het bezit zijner tienden.

Frederik van Uten Ham ging intusschen met zijne geweldenarijen voort, en stoorde zich weinig aan de waarschuwingen der regering. Verscheidene ingezetenen werden door hem mishandeld. Hij werd ten lange leste in 1479 door den raad der stad tot boetedoening gedrongen en genoodzaakt voor het vervolg beterschap te beloven. Doch in datzelfde jaar was de raad andermaal verpligt een harer burgers tegen hem in bescherming te nemen.

Eindelijk was de maat zijner euveldaden vol. In den twist tusschen de stad Utrecht ter eener, en bisschop David van Bourgondië en de Hollanders ter anderer zijde, ten jare 1481 uitgebroken, trok hij, als maarschalk van het Neder-sticht, partij voor den bisschop. Hij had zich op zijn huis ten Ham versterkt, en wachtte daar, voortgaande met zijne geweldenarijen, den loop der zaken af. De Utrechtschen besloten hierop zijn huis te belegeren, op grond dat zijn voorzaat zich verbonden had nooit iets tegen de stad te ondernemen. Zij namen het in, plunderden het en staken het in brand. Uten Ham geraakte kort daarop mede in hunne handen, en werd naar Utrecht gevoerd, alwaar hij door den bijstand der soldaten ter naauwernood tegen de woede van het gemeen kon beschermd worden. Niettegenstaande hij een groot losgeld bood, waren schepenen der stad, op aandrang van het volk, genoodzaakt hem eenigen tijd daarna ten zwaarde te verwijzen.

Zie Burman, *Utrechtsche Jaarb*. D. I. bl. 82, D. II. bl. 477, 495, 522, D III. bl. 54, 252, 257, 314, 315, 411, 514; Kok, *Vaderl. Woordenb*. D. XX. bl. 414, 415.

[Meinert van Ham]

HAM (MEINERT VAN) was een Geldersch krijgsoverste in dienst van hertog Karel van Gelder. Reeds in 1533 had hij voor dien vorst in de provincie Utrecht troepen geworven, en de bijeenbrenging van dat krijgsvolk, dat, naar het zeggen was, naar Oost-Friesland moest gevoerd worden, had aldaar en in Holland niet weinig opschudding gegeven.

Drie jaren later bragt hij wederom troepen bijeen, om, zoo het heette, Christiaan III, koning van Denemarken, te ondersteunen tegen den paltsgraaf Frederik, die

naar de Deensche kroon stond. Die bijeenbrenging had evenwel een ander doel. In Mei 1536 rukte hij in Groningerland en legerde zich te Appingadam, van waaruit hij tot aan de poorten van Groningen stroopte en de voorstad in brand stak. Alom ontbood hij daarop de landzaten met spaden en schoppen, om Appingadam te versterken, en gaf zich zelve deswege den naam van *Schoppen-Koning*, en noemde zich ook tevens een *Geesel Gods*, die alles verdelgen zou.

De Groningers, verwonderd over het voorgevallene, wendden zich hierop tot den Gelderschen vorst, om zekerheid te hebben over de betrekking van Meinard van Ham tot dezen. De hertog van Gelder ontkende alle betrekking tot hem. Maar weldra bleek het tegendeel duidelijk, toen Barend van Hakcfort (zie aldaar), welke met krijgsvolk te Esens in Oost-Friesland lag, op 's hertogs bevel zich met het grof geschut bij van Ham voegde. De oogen der Groningers gingen nu open, en om tegen den Gelderschen vorst veilig te zijn, kozen zij keizer Karel voor hunnen heer. Het gevolg hiervan was, dat George Schenk, heer van Tautenburg en stadhouder van Friesland, weldra met eene aanzienlijke krijgsmagt tegen Meinard te velde trok. Appingadam werd belegerd en ingenomen en Meinard gevangen genomen. Naar Vilvoorden gevoerd, bleef hij daar geruimen tijd gevangen, doch later bij het sluiten van den vrede ontslagen. Zijn verder levenslot is niet bekend.

Zie Beninga, *Hist. van Oostfriosl.* (in Matth. *Anal.* T. IV. p. 486, 662). Schotanus, *Friesche Hist.* bl. 658, 667; Arend, *Algem. Geschied. des Vaderl.* D. II. St. III. bl. 655-658; *Groninger Volks-Alman.* 1843, bl. 180-185; *Kron. van het Hist. Genootsch. te Utr.* D. VII. bl. 205, 206, 342-351, 354, 355-368.

[Frederik van den Ham]

HAM (FREDERIK VAN DEN), zoon van Wouterus van den Ham, werd geboren te Barneveld den 5^{den} Junij 1773. Hij studeerde aan de Harderwijksche hoogeschool, werd in 1798 proponent en in datzelfde jaar predikant te Otterloo, in 1804 te IJsselstein en in 1816 te Rotterdam, waar hij in 1840 emeritus werd. Hij stierf te Utrecht den 18^{den} Julij 1855, en was den 24sten April 1811 gehuwd met Sophia Constantia Petronella van der Muelen. Zijne afbeelding ziet het licht. Van hem verscheen in druk:

Opwekkingsrede, naar aanleiding van Zach. IV:6$^{b.}$ *gehouden voor het Nederlandsche Zendeling genootschap den* 16^{den} *Julij* 1835, Rott. 1835. 8°.

Zie van Harderwijk, *Naaml. en Levensbijz. der Predik. te Rott.* bl. 115, 116; Brinkman, *Naaml. van Boek.*; Muller, *Cat. van Portrett.* bl. 324.

[Martinus van den Ham]

HAM (MARTINUS VAN DEN). De naam van dezen edelen en onverschrokken menschenvriend mag hier niet onvermeld blijven. Hij werd den 8sten Maart 1795 te Bergen op Zoom geboren. Zijn vader soldaat zijnde, genoot van den Ham eene zeer onvolledige opvoeding, en was hij reeds 12 jaren oud, zonder dat er aan zijne vorming eenige hand was gelegd. Toen gelukte het echter zijn vader den moedigen en sterken knaap eene plaats te bezorgen in de kweekschool te 's Gravenhage. Daar genoot hij slechts drie maanden het onderwijs, toen zijn vader uit de dienst werd ontslagen en zich met der woon naar den Helder begaf, werwaarts Martinus hem volgde, en nu geheel van het onderwijs verstoken, met visschen en varen zijn tijd doorbragt, hetgeen later zijne broodwinning werd.

Op achttienjarigen ouderdom nam hij als soldaat dienst; maar deze stap berouwde hem spoedig, daar de zee het eenige element was, waarop hij zich kon bewegen. Toen Koning Willem I echter uit de landmagt de zoodanigen opriep, die lust hadden om naar Oost-Indië te gaan, was van den Ham de eerste die zich daartoe aanbood.

Gedurende een achttal jaren diende hij nu als matroos het land, nadat hij met Elisabeth Mulder, van Rotterdam, gehuwd was, die hem, ingevolge het hem daartoe verleende gunstig verlof, op zijne togten vergezelde, en hem vier kinderen schonk, die in even zoo vele werelddeelen geboren werden. In 1821 gepasporteerd, zette hij zich aan den Helder neder en kocht, voor zijne spaarpenningen, een vaartuig, waarmede hij in zijn onderhoud en dat der zijnen voorzag, maar waarmede hij zich ook een naam maakte, die naast Naerebout en Woltemade behoort genoemd te worden.

Ons bestek laat niet toe in het breede uit te wijden over 's mans stoute en herhaalde pogingen ter redding van zijnen evenmensch. Nadat hij bij onderscheidene gelegenheden zijn moed getoond had, in het redden van schipbreukelingen bij hevigen storm, kwam aan den avond van den 17den October 1834 het berigt tot hem, dat bij Kalandsoog een brik was gestrand. De zee was tot zulk eene verbazende hoogte gestegen, dat de reddingboot niet meer langs het strand te krijgen was. De moed van velen bezwijkt; die van van den Ham niet. Weldra is zijn vermetel plan tot rijpheid gekomen. Vier der zijnen, Jan Dito, Pieter Nannings, Martinus Steil en Harmen Zeeman, allen aan den Helder woonachtig, moeten hem in de uitvoering helpen. Hij bindt zich eene lijn om het lijf, plaatst de vier genoemden tot aan de

borst in de bruischende zee, en terwijl zij het andere einde van de lijn vasthouden begeeft hij zich te water en beproeft met zijn ligchaam de golven te breken. Na herhaalde pogingen en onbeschrijfelijke inspanning van krachten bereikt hij het schip, welks wand reeds gedeeltelijk over boord was geslagen. De dertienjarige zoon van den verdronken kapitein wordt het eerst gered. Met dezen aan het strand getrokken, klieft hij tot elf malen achter elkander de golven en heeft het geluk al de schipbreukelingen te redden. De dichter H.J. F o p p e schetste 's mans edel bedrijf, en de heer W.P. V r u g t, hof- en kamerzanger van Z.M. den koning, zong dat vers op het concert ten voordeele van M. v a n d e n H a m, in den stadsschouwburg te Amsterdam, gegeven, naar aanleiding van muzijk des heeren J.B. v a n B r e e.

Wanneer v a n d e n H a m overleden is, is ons niet bekend. Zijne afbeelding is geplaatst vóór de hier aangehaalde levensschets, met het volgende bijschrift:

> Waar moed, door menschenmin, de lauwerkroon behaalt,
> De man, om zijn bedrijf, om 't kleed niet wordt gehuldigd,
> Daar brengt n vorst en volk den eerbied u verschuldigd,
> Daar heeft de menschheid zelve uw adeldom bepaald!

Zie *Beknopte levensschets van* M a r t i n u s v a n d e n H a m enz. Amst. 1835. 8°.

[Hendrik Arent Hamaker]

HAMAKER (HENDRIK ARENT) werd te Amsterdam den 25sten Februarij 1789 geboren en door zijn vader voor den koophandel opgeleid. Reeds vroeg toonde hij blijken van ongemeene schranderheid en lust tot beoefening der oude talen. Maar de vooruitzigten om eene geleerde opvoeding te erlangen waren hem niet gunstig. Eindelijk gelukte het hem toch, door tusschenkomst van edelmoedige begunstigers, zich geheel aan zijne neiging over te kunnen geven, en zich onder de bijzondere leiding der hoogleeraren v a n L e n n e p en W i l m e t t, aan de illustre school zijner geboortestad, verder op de talen en inzonderheid op het Oostersch toe te leggen. Tot in 1815 buiten openbare betrekking gebleven, werd hij in dat jaar tot hoogleeraar in de Oostersche talen aan het athenaeum te Franeker beroepen, welke waardigheid hij in October aanvaardde met eene redevoering: *de Graecis Latinisque historicis medii aevi*, *ex ortentalibus fontibus illustrandis*.

Niet lang was hij daar werkzaam, daar de roem zijner geleerdheid hem, in 1817, eene beroeping naar Leiden deed te beurt vallen, ter bekleeding van het buitengewoon hoogleeraarambt der Oostersche talen en dat van uitlegger van het legaat van W a r n e r. Hij aanvaardde zijnen post op den 11^{den} October van laatstgenoemd jaar met eene

redevoering: *de religione Mohammedica*, *magno virtutis bellicae apud Orientales incitamento*. In 1822 tot gewoon hoogleeraar bevorderd, hield hij, op den 28sten September eene redevoering: *de vita et meritis* G u l i e l m i J o n e s i i . De drie genoemde redevoeringen zien het licht; de eerste in de *Annales Academiae Groninganae*, de beide laatsten in de *Annales Academiae Lugduno-Batavae*.

Wat H a m a k e r voor de kennis der Oostersche letterkunde en talen, door mondelingen voordragt en door zijne geschriften, gedaan heeft, is niet in weinige regels zamen te vatten. Zoo iemand, dan was hij de man, om onzen reeds verkregenen roem, in de beoefening der Oostersche taal- en letterkunde, bij geheel Europa en ook daar buiten staande te houden. Jammer maar, dat hij, na een leven van zes en veertig jaren, doorgebragt in de onophoudelijke inspanning van de diepste en moeijelijkste letterkundige nasporingen, van voortreffelijk onderwijs, en van de gedurige mededeeling van hetgeen zijne voorbeeldelooze scherpzinnigheid en schatrijke kennis hadden zamengesteld, in den bloei zijner jaren werd weggerukt, en op den 7den October 1835, tot een schier onherstelbaar verlies der wetenschap, ontsliep, nadat hij weinige dagen te voren zijne gade J o h a n n a C a m p e r , welke hem zeven kinderen naliet, ten grave had zien dalen.

H a m a k e r , die zich ook als mensch door voortreffelijke eigenschappen onderscheidde, aan wien de aanbieding van het lidmaatschap van een aantal geleerde instellingen te beurt viel, en die in 1829 met de ridderorde van den Nederlandschen Leeuw versierd werd, schreef de volgende verhandelingen en werken:

C l a u d i a n u s *nostrorum temporum vates*. C l a u d i a n u s *de dichter onzer eeuw*, Amst. 1814. 8o.

Dit werk is eene geschiedenis van B o n a p a r t e , in latijnsche verzen uit C l a u d i a n u s te zamengesteld door L.A. D e c a m p o , met Nederduitsche vertaling van H a m a k e r daar tegenover.

Lectiones Philostrataeae, Lugd. Bat. 1816. 8o.

Verhandeling over den godsdienstigen, *zedelijken en maatschappelijken invloed der dichtkunst;* in de *Mnemosyne*, D. III. (Dordr. 1817. 8o.)

Specimen Catalogi codicum MSS. Orientalium bibliothecae academiae Lugduno-Batavae, Lugd. Bat. 1820 4o.

Diatribe philologico-critica, *Monumentorum aliquot Punicorum*, *nuper in Africa repertorum*, *interpretationem exhibens*, *cet.* Lugd. Bat. 1822. 4o.

Over de Sakontala van den Indischen Dichter C a l i d a s in de *Mnemosyne*, D. XII. (Dordr. 1823. 8o.)

Commentatio ad locum Takyoddini Ahmedis Al-Makrizi *de expeditionibus a Graecis Francisque adversus* Dimyatham, *ab anno Christi* 702-1221, *susceptis*, Amstel. 1824. 4°.

Ince ti auctoris liber de expugnatione Memphidis et Alexandriae, Lugd. Bat. 1825. 4°.

Lettre à M. Raoul Rochette *sur une inscription en caractères Phéniciens et Grees*, *récemment découverte à Cyrène*, Leid. 1825. 4°.

Réflexions critiques sur quelques points contestés de l'histoire orientale; pour servir de réponse aux éclaircissements de M. de Hammer, *publiés dans le Nouveau Journal Asiatique*, *cahier d'Avril* 1829. Leid. 1829. 8°.

Hamaker had namelijk deel genomen aan de uitgave der *Bibliotheca Critica nova*, en daarin, onder meer boekbeoordeelingen, welke tot het vak der Oostersche letterkunde behoorden, ook eene recensie van een werk van von Hammer geplaatst, welke aanleiding gaf tot een zeer hevigen uitval tegen hem in een buitenlandsch tijdschrift, die hij in genoemde *Réflexions* uitmuntend van zich afweerde.

Miscellanea Phoenicia, Lugd. Bat. 1828. 4°,

Redevoering over den aard der Zelfstandigheid, *haar gewigt voor volken en personen*, *en hare noodzakelijkheid voor Nederland*, Leid. 1831. 8°.

Specimen criticum, *exhibens locos Ibn Rhacanis de Ibn Zeidouno*, *ex codicibus Bibliothecae Lugd. Batav. et Gothanae editos*, Lugd. Bat. 1832. 4°.

Commentatio in libr. de vita et morte Prophetarum, *qui Graece circumfertur*, *cet.* Amst. 1833. 4°.

Aanmerkingen over de Samaritanen en hunne briefwisseling met eenige Europesche Geleerden: ter gelegenheid der uitgave van eenen nog onbekenden Samaritaanschen brief; geplaatst *in* Kist en Royaards, *Archief voor Kerk. Gesch.* D. V. (Leid. 1834. 8°.)

Akademische Voorlezingen over het nut en de belangrijkheid der grammatische vergelijking van het Grieksch, *het Latijn en de Germaansche tongvallen met het Sanskrit*, Leid. 1835. 8°.

Als niet onverdienstelijk Nederduitsch dichter deed Hamaker zich mede kennen, door een dichtstuk: *Aan Professor* M. Tydeman, *bij de gelijktijdige promotie van drie zijner zonen*, *den* 8sten *November* 1822, hetwelk op bl. 376 van het 13de deel der *Mnemosyne* gevonden wordt.

Voorts leverde Hamaker bijdragen tot Siegenbeek's *Museum* en van Kampen's *Magazijn*, en hebben wij aan hem de vertaling te danken van het 2de deel van J. von Muller's *Algemeene Geschiedenis*.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1835. D. II. bl. 274-277; *Handel. van de Jaarl. vergad. der Maatsch. van Nederl. Letterk. te Leid.* 1836, bl. 20-27; C o l l o t d'E s c u r y , *Holl. roem.* D. III. bl. 93, 94; S i e g e n b e e k , *Geschied. der Leidsche Hoogesch.* D. I. bl. 429, 430, 436, *Toev. en Bijl.* bl. 258; J u y n b o l l , *Orat.* in *Ann. Acad. Gron.* 1835-1836; *Aanhangs. op het Woordenb. van* G t . N i e u w e n h u i s , op den naam; v a n K a m p e n , *Geschied. der Nederl. Lett. en Wetensch.* D. II. bl. 573-575; B o u m a n , *Geschied. der Geld. Hoogesch.* D. II. bl. 542; v a n d e r A a , *Nieuw Woordenb. van Ned Dichters; Biograph. univers.* T. IX. p. 180; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. I. bl. 268. D. II. bl. 620, 2de *Bijv.* bl. 18.

[G. Hamal]

HAMAL (G.). Zie HAMEL. (G.).

[Antonius Hambroeck]

HAMBROECK (ANTONIUS), geboren te Rotterdam op het einde van 1605 of in het begin van 1606, werd na loffelijke studiën in 1632 predikant te Schiplui c.a., vertrok vervolgens als predikant naar Oost-Indië van wege de classis van Rotterdam, en kwam den 11^{den} October 1647 te Batavia aan. Hij werd den 20sten April 1648 naar Formosa beroepen, waar hij zich in de liefde en achting zijner gemeente verheugen mogt.

Toen genoemd eiland in 1661 door den Chineeschen zeeroover C o x i n g a ten deele bemagtigd werd, was H a m b r o e c k , met zijne vrouw, een zoon en eene dochter in 's vijands handen gevallen terwijl twee zijner dochters gevlugt waren op het fort Zeelandia, waarop de bevelhebber van Formosa, F r e d e r i k C o y e t , zich met zijne overgeblevene manschappen versterkt had en tegenstand bood. Terwijl op het eiland alles in den magt van C o x i n g a was, en men aldaar de afschuwelijkste wreedheden pleegde, vreesde C o x i n g a maar al te zeer dat, zoo de bezetting op het fort stand hield tot er ontzet van Batavia kwam, hij in gevaarlijken toestand geraken zou. Bekend met den invloed dien H a m b r o e c k op de zijnen uitoefende, zond hij dezen naar C o y e t , om hem tot de overgave van het fort te bewegen. H a m b r o e c k , niet luisterende naar de stem der bloedverwantschap, maar alleen met pligt en eer voor oogen, wendde integendeel alle middelen aan om de bezetting tot standvastige verwering aan te sporen. Men wilde den braven leeraar op het fort houden, doch ofschoon door geene belofte aan den vijand verbonden, was er niets, zelfs zijne beide dochters niet, in staat om hem van zijn voornemen, om tot zijne overige betrekkingen, die in vijands handen waren, terug te keeren, af te houden, ofschoon ook hij met een weigerend antwoord bij C o x i n g a terugkomende, den dood te gemoet kon zien.

Ofschoon hij, zoo als door sommige schrijvers vermeld wordt, niet dadelijk werd omgebragt, geschiedde dit echter niet lang daarna. Want toen vervolgens een opstand onder de Formosanen uitbrak, en C o x i n g a meende dat die op

aanstoken der Nederlandsche gevangenen was uitgebroken, gaf hij last deze allen om te brengen. H a m b r o e c k 's hoofd viel, op den 5den Julij 1661, in het bijzijn zijner bloedverwanten, die ook hem weldra in den dood moesten volgen.

's Mans edel bestaan is zoo wel in proza als poëzij door een aantal schrijvers met lof vermeld, en zijne edele zelfopoffering door de schilderkunst vereeuwigd.

Zie W. S c h o u t e n , *Reistogt naar en door Oost-Indiën*, D. I. bl. 161-168; V a l e n t i j n , *Oud en Nieuw Oost-Indiën*, D. IV. St. II. bl. 89-92; *de Philosooph* (II. 1767) Nr. 58, bl. 47, 48; V e r e u l , *Gedicht. voor godsdienst*, *deugd en vaderl.* (Amst. 1791.) bl. 5-42; v a n W i j n , *Bijv. op* W a g e n a a r , D. III. bl. 43, 44; H e l m e r s , *de Holl. Natie*, 1ste *Zang*, bl. 25; W. T e r p s t r a , in T y d e m a n en v a n K a m p e n , *Mnemosyne*, D. V. bl. 269-282 v a n K a m p e n , *Geschied. der Ned. buiten Europa*, D. II. bl. 108-110, 445; Dezelfde, *Vaderl. Karakterk.* D. II. St. I. bl. 328-331; v a n d e r A a , *Herinner.* D. II. bl. 341-358; Prof. V i s s c h e r , in *Algem. Letterliev. Maandschr.* 1850, *Mengelw.* bl. 199, 200; Prof. L a u t s , in *Algem. Konst- en Letterb.* 1851. D. II. bl. 119-125.

[Mevrouw Hamburger]

HAMBURGER (Mevrouw) geboren E l l e n , echtgenoote van den verdienstelijken miniatuurschilder J o h a n C o n r a d H a m b u r g e r , maakte zich door menig voortreffelijk voortbrengsel van haar penseel verdienstelijk, en voorzeker zou haar uitmuntend talent als schilderes nog meer zijn ontwikkeld, indien zij niet op niet gevorderden leeftijd aan haren echtgenoot en gezin, in het begin van Julij 1858, te Amsterdam, door den dood ontrukt ware.

Zie *Rott. Cour.* 3 Julij 1858; *Nieuw Amst. Handels- en Effectenblad* 3 Julij 1858.

[Martinus Hamconius]

HAMCONIUS (MARTINUS), wiens eigenlijke naam M a a r t e n H a m k e m a was, werd omstreeks 1550 te Follega, in Friesland, geboren. Hij was de zoon van H a m k e H a m k e m a en N. B o e l e m a . Eerst tot excijnsmeester in zijne geboorteplaats benoemd, werd hij op verzoek van I d z a r d S t i j n t h i e m a , grietman van Lemsterland, in 1574 tot deszelfs substituut aangesteld, doch om zijne staatkundige gevoelens, daar hij den koning van Spanje aanhing, gebannen, bekwam hij, na zijne terugkomst, het dijkgraafschap van Zevenwouden. Andermaal het land uitgeweken, werd hij bij zijne tweede terugkomst tot grietman van Doniawarstal verkozen, ofschoon voor korten tijd; want in 1581 werd reeds zijn opvolger benoemd, en schijnt hij zich bij den vijand te hebben opgehouden; althans hij was in Julij van laatstgenoemd jaar tegenwoordig bij het gevecht dat bij Grijpskerk in Groningerland plaats had, en waarin S o n o y en N o r r i t s het leger van R e n n e n b e r g sloegen. Zich verder bij den

vijand ophoudende, bevond hij zich in Steenwijk, Groningen, Lingen en Doetinchem, gedurende de belegering en overgave dier steden door en aan de Staatsche troepen, en hij redde zich met zwemmen van Staveren, hetwelk de onzen bij nacht hadden ingenomen. Te midden van zoo vele levensbeslommeringen vergat hij de beoefening der letteren niet, en zich toe te leggen op de geschiedenis zijns vaderlands. Hij deed het tot aan zijn dood, die kort vóór 1620 plaats had. Hij was gehuwd met Benne Holkema, die hem drie zonen en eene dochter schonk. Zijn portret ziet het licht, ook aan het hoofd van zijne hier na te noemen *Frisia*. Zijne zinspreuk was: *Crucis ambio finem*. (Ik streef naar het einde, het doel, des kruises).

De volgende werken zien van Hamconius het licht:

Acrostichis de expeditione Joannes Casimiro *adversus* Ernestum *Bavarum Archiepiscopum Coloniensem ad praestantissimum virum ac* D.N. Coquellum *exercitus*.

Calendarium, *heroïco carmine*, *ad morem Cisiojani veteris*.

Carmen gratulatorium ad R.D. Gellium Ilstanum, *electum commendatorem in virtute;* geplaatst in Suffridus Petrus, *de Scriptorib. Fris.* p. 487-492.

Certamen Catholicorum cum Calvinistis, *heroïco carmine*, *continuo charactere* C. *conscriptum*, *adjecta sunt Anagramata chronologica et quaedam alia*, Monast. 1607. 4°. Lovan. 1612. 4°.

Frisia, *seu de viris rebusque Frisiae illustribus libri duo. Adjecti sunt pontifices Frisiorum ethnici etc.* Monast. 1609. 4°. Dezelfde druk met vernieuwden titel en verschillende opdragt te Franek. 1620. 4°. en te Amst. 1623. 4°.

Verthoninge der Coninghen, *Bisschoppen*, *Princen*, *Potestaten*, *Heeren ende Graven van Vrieslant*, *met de gedenckweerdichtste saecken van haer*, *soo buiten als binnen 's lants gedaen van aenbegin tot den jaere* MD.CXVII, Fran. 1617. fol. Herdrukt in de *Vrije Fries*, D. III. bl. 332-410.

Zie Suffridus Petrus, *de Script. Fris.* p. 485-492; Sweertius, *Ath. Belg.* p. 549, 550; Foppens, *Bibl. Belg.* p. 855; Pars, *Ind. Batav.* p. 77, 78; Paquot, *Mémoir.* T. I. p. 230, 231; te Water, *Hist. van het verb. der Edel.* D. IV. bl. 371, 372; van Kampen, *Geschied. der Ned. Lett. en Wetensch.* bl. 76, 77; van Sminia, *Nieuwe Naaml. van Grietm.* bl. 345, 346; de Wind, *Bibl. der Ned. Geschiedschr.* D. I. bl. 348, 349, Mr. J. Dirks in de *Vrije Fries.* D. III. bl. 315-323, 332-410; van Leeuwen, *Cat. van de prov. Bibl. van Friesl.* bl. 220, 221; Muller, *Cat. van Portrett.; de Navorscher*, D. IV. bl. 58, 289, 290, D. V. bl. 76.

[Allaert du Hameel]

HAMEEL (ALLAERT DU), een graveur, die in het laatst der vijftiende eeuw bloeide en te 's Hertogenbosch

geboren werd. Onder zijne werken, die genoemd worden, munten uit:
Het laatste oordeel naar Hieronymus Bos.
Constantijn aan het hoofd van het Christenleger optrekkende.
De koperen slang in de woestijn opgerigt.
Eene kapel benevens ruiters.
De olifant.
Reliquie-kast naar eene beker gelijkend.
Het Heilige Sacrament in den vorm eener spits van een middeleeuwschen toren.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.;* Rathgeber, *Beredeneerde Geschied. der Ned. Schilder-, houtsny- en graveerk.* bl. 65, 326, 327; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[G. Hamel]

HAMEL (G.) ook Hamal gespeld, behoorde tot de verbondene edelen. Onzeker is het evenwel uit welk geslacht hij afstamde, daar geene berigten omtrent zijn leven bekend zijn.

Zie te Water, *Hist van het verb. der Edel.* D. III. bl. 443, 444, D. III. bl. 538.

[Hendrik Hamel]

HAMEL (HENDRIK), geboren te Gorinchem, was schrijver op het schip *de Sperwer*, hetwelk den 10^{den} Januarij 1653 uit Texel zeilde en den 1sten Junij te Batavia aankwam. Hij vertrok veertien dagen later met den nieuwen gouverneur van Formosa, Cornelis Lessen, derwaarts. Zij wendden den steven naar Japan, doch strandden ten zuiden van Corea op een eiland, hetwelk zij Quelpaart noemden. Zij werden hier door twee duizend Chinezen gevangen genomen en naar de stad Moysou of Hokso gevoerd. Na gedurende dertien jaren onder verschillende lotgevallen en plaatsverwisselingen gevangen geweest te zijn, gelukte het Hamel met de nog overgeblevene Hollanders in 1666 op een visschersvaartuig naar Japan te ontsnappen. Hij keerde met zijne lotgenooten in 1668 of 1669 in Holland terug, en gaf van zijne lotgevallen een uitvoerig verhaal uit, hetwelk in verscheidene talen vertaald het licht ziet.

Zie *Nederl. Reizen*, D. XI. bl. 21-51; van Kampen, *Geschied. der Nederl. buiten Europa*, D. II. bl. 121-127; *Biograph. univers.* T. IX. p. 182.

[P. van Hamel]

HAMEL (P. VAN) schreef:
Pharmacopaea Hodierna, *ofte hedendaagsche Apotheek*, *waarin de voornaamste en meest in gebruik zijnde Geneesmiddelen*, *derzelver bereidingen*, *gebruik en kragten*, *beschreven*, *ook alle Chemysche Preparatien geleert worden*, *met een voorafgaande uitlegging van de Chemysche characters*, *de tekens van de maten en gewigten*, *alsmede een lijst van ver-*

scheide enkelde, *onder een naam begrepene Geneesmiddelen; mitsgaders de hoe grootheid der giften*, *in 't Nederduits zamengestelt*, Utr. 1719. 8°.

Zie v a n A b k o u d e, *Naaml. van Ned. Boek.* D. I. St. III.

[Gerard Hamel Bruyninck]

HAMEL BRUYNINCK (GERARD). Zie BRUYNINCX (GERARD HAMEL).

[J.J. Hamel Bruynincx]

HAMEL BRUYNINCX (J.J.). Zie BRUYNINCX (J.J. HAMEL).

[Johannes Hamelau]

HAMELAU (JOHANNES) werd den 23sten Maart 1737 te Amsterdam uit Luthersche ouders geboren en voor de predikdienst opgeleid. Door H e r m a n u s v a n G a r é l, Luthersch predikant in zijne geboorteplaats, voorbereid, studeerde hij verder te Rostock en werd in 1760 predikant te Amersfoort. Hij vertrok van daar in 1762 naar Bodegraven, in 1772 naar Leiden en in 1779 naar Amsterdam. Aan de twisten die de gemeente aldaar in 1791 beroerden, en die eene scheuring ten gevolge hadden, nam hij een zeer werkzaam deel, en bij de afscheiding werd hij tot leeraar der nieuwe gemeente, die zich Herstelde Luthersche noemde, aangesteld. Deze betrekking nam hij waar tot aan zijnen dood, die den 23sten September 1804 plaats had. Zijne afbeelding ziet het licht.

H a m e l a u deed zich als een hartelijk en stichtelijk predikant kennen door de volgende geschriften:

Leerrede over Ephez. 5, vs. 19, *ter inwijding van het orgel in de Luthersche kerk te Bodegraven*, Gouda, 1771. 8°.

Godvruchtige overdenkingen van waarheden der Heilige Schrift, Gouda, 1771. 8°.

Leerrede over Ps. LXXI, vs. 17, 18, *ter gedachtenis van zijn 25jarige predikdienst*, Amst. 1785. 8°.

Schets der eerste leerrede voor de Herstelde Luthersche gemeente, Amst. 1791. 8°.

De liefde maaltijden der eerste Christenen in den aanbrekenden Evangeliedag, Amst. 1791. 8°.

Leerrede ter inwijding van de kerk der Herstelde Luthersche Gemeente, Amst. 1793. 8°.

Handleiding voor Katecheseermeesters en meesteressen, Amst. 1793. 8°.

Iets voor een christelijk huisgezin of gebeden en gezangen op iederen dag der week, Amst. 1796. 8°.

Aanwijzing der Geloofsleer voor de Jeugd.

De verlichte tijd. Naar het Hoogduitsch, Amst. 1783. 8°.

H a m e l a u beoefende ook de dichtkunst, blijkens twee bundeltjes, die getiteld zijn:

Gedachten in slapelooze nachten, Amst. 1796. 8°.

Nuttige uitspanningen in eenzame uren, *nagelaten door wijlen Ds.* J. H a m e l a u .
Amst. 1805. 8°.

Het oordeel van Witsen Geysbeek over 's mans rijmen is niet zeer gunstig. Hij weet niet of hij er zich over bedroeven dan wel bartelijk om lagchen moet.

Als eene bijdrage tot het karakter van ds. Hamelau wordt gemeld, dat hij op zekeren nieuwjaarsdag te Leiden visite-kaartjes liet rondbrengen, waarop aan de eene zijde stond: J. Hamelau, *Beroerder des volks*, *in navolging van Jezus Christus*, en op de keerzijde: *Reizigers haast U. Redt uw ziel. Het einde komt. Ik verkondig u leven en dood*, *zegen en vloek*.

Zie Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.;* de Jong, *Naaml. van Boek.;* Schultz Jacobi en Domela Nieuwenhuis, *Bijdr. tot de Geschied. der Evang. Luth. Kerk*, St. II. bl. 106, St. V. bl. 41, 42, St. VII. bl. 126; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Muller, *Cat. van Portrett.* bl. 107; 397; Domela Nieuwenhuis, *Geschied. der Amst. Luth. Gemeente*, bl. 168, 250.

[Hendrik Antonie Hamelberg]

HAMELBERG (HENDRIK ANTONIE) was schoolopziener, lector in de wis- en natuurkunde en arrondissements-ijker te Amersfoort. Hij overleed den 5^{den} October 1852 te Brussel en maakte zich door het schrijven van de navolgende werkjes zeer verdienstelijk:

Doe wel en zie niet om, Amst. 1831. 8°.

Inleiding tot de Fransche taal; een lees- en vertaalboek voor eerstbeginnenden in dezelve, Dord. 1836, 1837. gr. 12. 2 stukk.

Syntaxische regelen der Fransche taal, *opgehelderd door eene menigte voorbeelden en gevolgd door eene uitgebreide verzameling van opstellen ter toepassing*, Dord. 1844-1848. gr. 12°. 3 stukk.

Hoogduitsche spraakkunst voor Nederlanders met raadpleging van de beste en nieuwste taalkundige werken, *ten gebruike op de scholen*, Zutph. 1837. 8°; 2de druk ald. 1841. 8°.

Original text of the collection of instructive and amusing pieces, *to be translated in to English*, Dord. 1843. 12°.

Verzameling van leerzame en onderhoudende stukken, *ter vertaling in het Engelsch met volledige aanwijzingen*, *om de overbrenging naar behooren te doen enz. en een zorgvuldig bewerkt woordenboekje*, Dord. 1843. 12°.

Zie de Jong, *Naaml. van Boek*; Brinkman, *Naaml. van Boek.;* uit medegedeelde berigten aangevuld.

[Anthony Hamell]

HAMELL (ANTHONY) had in 1784 als majoor deel aan den togt van den kapitein Jacob Pieter van Braam naar Oost-Indië, waarvan wij op diens artikel hebben melding gemaakt. Reeds vroeger had hij bij den opstand der slaven in Berbice en te Suriname uitstekende bewijzen van moed en beleid gegeven. Hij kreeg het opperbevel over de onderneming tegen Toele-Kapatang, waar de

onzen eene volkomene overwinning behaalden en H a m e l l zich met roem overlaadde. Hij had vervolgens een belangrijk deel aan de tuchtiging der Boeginezen en werd, met v a n B r a a m , na eene afwezigheid van drie jaren in het vaderland teruggekeerd, met een geschenk van 2500 gulden, voor zijne diensten aan het land bewezen, vereerd.

Zie v a n K a m p e n , *Geschied. der Ned. buiten Europa*, D. III. St. I. bl. 324; d e J o n g e , *Geschied. van het Ned. Zeewez.* D. VI. St. I. 193-236; Dit *Woordenb.* D. II. bl. 1137, 1138.

[Jan Willem van Hamell]

HAMELL (JAN WILLEM VAN), luitenant ter zee, voerde in 1788 het bevel over 's land schip *de Admiraal Piet Hein* en lag met dien bodem op het IJ voor Amsterdam, toen op den 18^{den} Junij van genoemd jaar de Kattenburgers, die den zeildag vierden, door een geweldigen stormvlaag overvallen werden, en omstreeks 60 hunner den dood in de golven vonden. V a n H a m e l l had het geluk een achttal personen, met behulp van den tweeden luitenant S c h m i d t , den kwartiermeester K a m p en hunnen manschap, van den dood te redden. Hij ontving daarvoor met de zijnen van de stadsregering een geschenk van 100 zilveren dukatons.

In 1791 had v a n H a m e l l , bevelvoerende op de *Bellona*, deel aan den togt van den kapitein J a n I z a a k W e r n e r G o b i u s naar Goram, waarvan wij op diens artikel hebben melding gemaakt. In 1793, met den rang van kapitein luitenant, bevel voerende op 's lands fregat *de Waakzaamheid* van 24 stukken, had hij, met den kapitein F.C. D u y m , de koopvaardijvloot van den staat naar de noordkust van Spanje, Lissabon, Cadix en Malaga begeleid, en in het begin van Mei 1794, andermaal een groot aantal koopvaarders in bescherming genomen hebbende, de terugreis naar het vaderland aangenomen. Op de hoogte van Brest ontmoette hij twee Fransche fregatten, die jagt op hem maakten.

Ten einde den kapitein D u y m gelegenheid te geven met zijn schip, dat eene rijke lading in geld en koopwaren in had, te vlugten, besloot v a n H a m e l l alleen den vijand af te wachten, aan wien hij echter na eenen zeer dapperen tegenstand, die door den vijand zelven geroemd werd, genoodzaakt was zijnen bodem over te geven. Als krijgsgevangen woonde hij vervolgens de beroemde zeeslagen bij van den 28sten en 29sten Mei en van den 1sten Junij, welke tusschen de Fransche en Britsche vloten geleverd werden, en bleef daarna nog veertien maanden met de zijnen opgesloten in een klooster te Quimper Corantin, waar aan alles gebrek was. Met het sluiten van

den vrede in 1795 is hij ontslagen en naar het vaderland teruggekeerd.

Zie *Vaderl. Hist. ten verv. op* W a g e n a a r , D. XXI. bl. 47; d e J o n g e , *Geschied. van het Ned. Zeewez.* D. VI. St. I. bl. 261, 474-404; Dit *Woordenb.* artik. G o b i u s .

[Ijsbrand van Hamelsveld]

HAMELSVELD (IJSBRAND VAN), uit eene Utrechtsche familie gesproten, was de zoon van I J s b r a n d v a n H a m e l s v e l d , kaarsenfabriekant te Utrecht, en van E l i s a b e t h W i g g e r s . Hij werd op den 7^{den} Februarij 1743 ter gemelde plaatse geboren, en ofschoon opgeleid om zijns vaders opvolger in de fabriek te zijn, vertoonde zich reeds vroeg bij hem zulk eene buitengewone lust tot de wetenschappen, dat zijne ouders, op aanraden van den predikant J. S c h e r m e r , besloten hem der studie toe te wijden.

In 1754 ter latijnsche school vertrokken, maakte hij zich in vier jaren tijd zoo zeer bekwaam in de talen, dat hij in 1758 als student in de godgeleerdheid aan de Utrechtsche hoogeschool werd opgenomen. Eene proeve van zijne aanhoudende studie gaf hij in 1764 door de verdediging eener *dissertatio philologico-antiquaria de aedibus veterum Hebraeorum*, en in 1765 van eene *dissertatio Theologica inauguralis de moribus antediluvianis typo morum adventum servatoris antecessurorum*, waarop hem den graad van doctor in de godgeleerdheid geschonken werd.

In hetzelfde jaar proponent geworden, werd hij in het begin van het volgende tot predikant te Durgerdam beroepen. Nadat hij aldaar tien jaren het Evangelie verkondigd had, vertrok hij in 1776 als predikant naar Grootebroek, en van daar in 1777 naar Goes, in Zuidbeveland. Slechts twee jaren was hij daar werkzaam toen eenige gerezene geschillen hem zijn prediktambt aldaar deden nederleggen. Wel werd hem zijn ontslag geweigerd, maar zoo als uit een destijds door hem uitgegeven geschrift blijkt, hij meende zich geregtigd hetzelve te nemen.

Naar Utrecht met de zijnen vertrokken, leefde hij aldaar stil en ambteloos, en hield zich met de zamenstelling en uitgave van eenige geschriften bezig, totdat hij in 1784 aldaar als hoogleeraar in de godgeleerdheid beroepen werd, welke betrekking hij den 26sten Februarij van genoemd jaar aanvaardde met eene redevoering: *de statu rei Christianae*, *hodierno*, *laeto an tristi? quidque in posterum de eo sperare vel timere debeamus?*

Niet gewoon zijne gevoelens te ontveinzen, betoonde hij zich bij de staatsomwenteling van 1787 een ijverig aanhanger der patriottische partij. Uit vrees voor onaangenaamheden, waarmede men hem gedreigd had, besloot hij,

nadat men hem het hoogleerambt ontnomen had, Utrecht te verlaten. Na zijn vertrek werd hem niet alleen het regt om in de provincie Utrecht te prediken ontnomen, maar ook zijn afbeeldsel uit de senaatskamer genomen en met een honend opschrift elders geborgen.

Voornemens zijnde zich te Amsterdam neder te zetten, werd hem de inwoning in die plaats ontzegd, waarop hij toen naar Durgerdam, zijne eerste standplaats, vertrok.

Na tot in 1789 aldaar gewoond te hebben, begaf hij zich in dat jaar met zijn gezin naar Leiden, waar zijn zoon, die volgt, zich op de regtsgeleerdheid ging toeleggen. Bij de staatsomwenteling van 1795 werd hem in de plaats van den afgezetten hoogleeraar B o e r s de godgeleerde leerstoel te Leiden aangeboden, doch het blijkt niet dat hij die betrekking heeft aangenomen. Die omwenteling rukte hem weder uit de aangename stilte, en voerde hem in eene politieke loopbaan, waarin hij het vaderland meende van dienst te kunnen zijn.

In 1796 weder te Utrecht gekomen, werden de voor hem onteerende besluiten, in 1787 genomen, niet alleen ingetrokken, maar hem ook weder het hoogleeraarambt aangeboden. Daar dit ten koste zou zijn van hem, die het toen vervulde, bedankte hij voor die aanbieding en ging, na het overlijden zijner eenige dochter, met der woon naar Amsterdam, welke stad hij evenwel kort daarna met den Haag verwisselde, toen hij tot lid der Nationale Vergadering verkozen werd. Tot Augustus 1797 nam hij het voorzitterschap van die vergadering waar, en werd nog in dat jaar tot lid der Tweede Nationale Vergadering verkozen. Ofschoon velen weigerden die benoeming aan te nemen, bedankte hij daarvoor niet, maar achtte het meer dan ooit zijn pligt, op zijn post te staan en door zijn voorbeeld te toonen, dat een echt beminnaar des vaderlands standvastig blijft, ook in het barnen der gevaren. En toen in 1798 de tegenomwenteling daar was, deelde hij in het lot van zoo velen zijner medeleden, en zag zich niet alleen uit zijne waardigheid ontzet, maar ook eenigen tijd in de gevangenis.

Daaruit ontslagen, woonde hij vervolgens te Amsterdam, ten huize van zijnen zoon, en overleed er den 19^{den} Mei 1812. Volgens zijne uitdrukkelijke begeerte werd hij den 14^{den} Mei daaraanvolgende te Durgerdam begraven, in het graf, waarin ook zijn vader ter ruste werd gelegd. Hij was aldaar in 1769 gehuwd met S u s a n n a F l a n d r e a u , weduwe van A l b e r t A l d e r s , in leven kapitein in dienst der Oost-Indische Compagnie. Zij schonk hem ééne dochter en één zoon, die volgt. Zijne afbeelding ziet op meer dan ééne wijze het licht.

V a n H a m e l s v e l d toonde zich door zijne menigvuldige geschriften een man van groote en veelzijdige geleerdheid. Ervaren in de oude en nieuwere talen, voorzien met een aantal kundigheden over verschillende vakken van wetenschap, en begaafd met een sterk geheugen, was hij niet alleen groot als beoefenaar der bijbelsche en kerkelijke geschiedenis, en van de Oostersche en gewijde oudheden, maar hij maakte zich ook hoogst verdienstelijk als vertaler en uitlegger der Heilige Schrift en als apologeet des christendoms. In één woord, waar wij hem op het gebied der geleerdheid ontmoeten, overal doet hij zich kennen als, het zijn de woorden van den eerwaarden G l a s i u s , een ijverig, werkzaam en uitmuntend godgeleerde, die zich omtrent de theologische wetenschappen, niet het minste in hare praktikale toepassing bij ongeleerden, hoogst verdienstelijk gemaakt heeft.

V a n v a n H a m e l s v e l d 's talrijke vertalingen, bij sommige van welke hij zijne aanteekeningen voegde, zwijgende, laten wij hier eene lijst volgen van zijne oorspronkelijke werken:

't Gevoelen van den Heere J.C. H a r e n b e r g , *dat sommige afdeelingen der H. Schrift onder elkander vermengt en verward geraakt zouden zijn*, *ter toetze gebragt en wederlegt;* in de *Nederl. letterverlustiging*, Amst. 1763, 2de deel, bl. 477.

Zedig onderzoek nopens de doode zee, *of dezelve de plaats beslaat*, *waar eertijds de steden Sodom*, *Gemorrha enz. gestaan hebben*, *dan niet;* in de *Nederl. letterverlustiging*, Amst. 1763, 2de deel, bl. 362.

Verhandeling over de pyramiden van Egypte enz.; in de *Akademie der geleerden*, Amst. 1764, 1ste deel, bl. 121.

Geschiedenis der Medische Koningen; in hetzelfde werk, 1ste deel bl. 195.

Geschiedenis der Assyrische Koningen; in hetzelfde werk, 3de deel, bl. 172.

Zes leerredenen over Hanna's lied, 1 *Sam.* II:1-10, Utr. 1773. 8°.

Aanmerkingen over het verhaal van F l a v i u s J o s e p h u s , *aangaande Alexander den Grooten;* in de *Ned. Biblioth.* 1774, 2de deel, 2de stuk, bl. 209.

Durgerdams waterwee, Amst. 1775. 8°.

Berigt aangaande de redenen die hem bewogen om zijne dimissie als predikant te Goes in Zuid Beveland te vraagen, *en deze hem geweigerd zijnde zijn ambt intusschen aldaar neer te leggen*, Utr. 1779.

Bibliotheca exegetico-theologica ex actis Eruditorum Lipsiensibus adornata, *Pars* I-III. Traject. ad Rhen. 1780. 8°.

Vaticinium Jeremiae XXXI:31-40 *illustratum*, Traject. ad Rhen. 1780. 8°.

Twee redevoeringen over het IX en X kapittel van het boek Esther, Utr. 1782. 8°.

Parodie van Horatius 1 *Boek*, *lierz.* 22; in de *tweede proeve van het Genootsch. Dulces ante omnia musae*, Utr. 1782.

Bedenkingen op A.H. N i e m e i j e r , *Characterkunde van den Bijbel*, *betreffende de geschiedenis van Esther;* in *de Nieuwe Nederl. Bibl.* 1782, 2de deel, 2de stuk, bl. 403.

De Bijbel verdedigd, Amst. 1783. 8°. 8 deelen; 2de druk, Amst. 1797. 8°. 8 deelen.

De voortreffelijkheit, *nuttigheid en noodzakelijkheid van de geschiedenissen des O. Testaments betoogd in eene redevoering over* I Cor. X:11, Utr. 1783. 8°.

Twee leerredenen over Math. VII:1-11, Utr. 1784. 8°.

Inwijings redevoering, Utr. 1784. 8°.

Leerreden over het 18 *en* 19 *vers van den* XIV *Psalm*, Amst. 1785. 8°.

De gronden van hoop op verhooring van onze plegtige gebeden, *in eene leerreden over Psalm* 145, vs. 18 en 19, Utr. 1785.

Over de weigering der Joden, *om de Samaritanen deelgenooten in den herbouw van den tempel te maken;* in de *Verh. van het Prov. Utr. Gen.* Utr. 1785, 2de deel.

Ophelderingen der Heilige Schrift uit de Nieuwe Oostersche en Uitlegkundige Bibliotheek van M i c h a ë l i s , Leid. 1786. 8°. 1ste stuk.

Aardrijkskunde des Bijbels, Amst. 1790-1798. 8°. 6 deelen met kaarten. In het Hoogd. vert. door R. J ä n i s c h .

Het Oude en Nieuwe Testament en de Apocryfe Boeken, *met aanmerkingen*, Amst. 1791. 8°, 16 deelen; 2de druk, Amst. 1802. 8°. 10 deelen.

De welmeenende raadgever, Amst. 1791. 8°, 5 deelen.

De zedelijke toestand der Nederlandsche Natie op het einde der XVIII *eeuw*, Amst. 1791. 8°. 2de druk.

Brief behelzende eenige bijzonderheden wegens B. M e u l m a n , Amst. 1791.

De Vraagal, Leid. en Amst. 1791-1796. 8°. 6 deelen.

Nodig bericht aan het publiek nopens de handelingen van P. v a n H e m e r t *omtrent hem*, Amst. 1793.

Bijbelgeschiedenis, Amst. 1797. 8°. 2 deelen, met platen, 2de druk ald. 1819. 8°. 2 deelen met platen.

De ongeveinsde Christen, Amst. 1797-1804. 8°.

De Christen bevestigd in zijn geloof, Amst. 1799. 8°.

Historisch handboekje van den Bijbel, 3de druk. Amst. 1799. 8°. met platen; 4de druk ald. 1830. 8°. met platen.

Algemeene Kerkelijke geschiedenis der Christenen, *vervolgd door* A. Y p e y , Haarl. 1799-1817. 8°. 26 deelen, met platen en portrett.

Het Nieuwe Testament uit het Grieksch, Amst. 1800. 12°. met platen.

Kort Begrip der algemeene geschiedenis, Amst. 1802. 8°; 2de druk, Haarl. 1820. 8°.

De geschiedenis van Abraham, *voor kinderen*, Amst. 1804. 8°. 2 stukjes; 4de druk ald. 1843. 8°.

De geschiedenis van Isaak, *voor kinderen*, Amst. 1804. 8°.

De Bijbel, *uit het Hebreeuwsch en Grieksch*, Amst. 1805. 12°. met platen.

De geschiedenis van Jacob, *voor kinderen*, Amst. 1805. 8°.

Romeinsche geschiedenissen, *van* M. S t u a r t *verkort*, Amst. 1806. 8°. 4 deelen, met platen.

Geschiedenis der Joden, *sedert de verwoesting van stad en tempel*, *tot den tegenwoordigen tijd*, Amst. 1807. 8°.

De redelijke Christen, *Weekblad*, Amst. 1807. 8°.

Algemeene geschiedenis, *ten gebruike der jeugd*, *vermeerderd door* A. v a n d e r S w a n , Amst. 1809. 8°. 2 stukjes.

Het Evangelie volgens het Oude Testament, *of onderzoek*, *welke kundigheden van den godsdienst en zedeleer de menschen volgens den inhoud der boeken des O.T.*, *van de alleroudste tijden af*, *van eeuw tot eeuw door goddelijk onderwijs*, *gehad mogen hebben*, Amst. 1810. 8°.

Het Evangelie volgens het Oude Testament, Amst. 1810. 8°.

Zie S. R a v i i , *Oratio* anni 1786, No. 100; J. H e r i n g a , *Oratio* anni 1825, No. 100; *Vaderl. Hist. ten verv. op* W a g e n a a r , D. XXI. bl. 25, 44, 132, D. XXXII. bl. 242, D. XXXIV. bl. 332, D. XXXV. bl. 76, 111, D. XXXVII. bl. 196, 197, D. XXXVIII, bl. 190; *Algem. Konst- en Letterb.* 1812. D. I. bl. 322, D. II. bl. 148-153; A r r e n b e r g , *Naamreg. van Ned. Boek.;* S a x e , *Onomast. liter.* T. VIII. p. 425, 426; Y p e y , *Geschied. der Christel. kerk in de* 18de *eeuw*, D. II. bl. 87-89, D. VII. bl. 454-456, D. VIII. bl. 452, 723-727; Y p e y en D e r m o u t , *Geschied. der Ned. Herv. Kerk*, D. III. bl. 606, 611, D. IV. *aant.* bl. 66; d e J o n g , *Naaml. van Boek.* bl. 224, 225, 670 en *Supplem.;* v a n K a m p e n , *Geschied. der lett. en wetensch. in Ned.* D. II. bl. 546, 575; B r i n k m a n , *Naaml. van Boek.;* C o l l o t d'E s c u r y , *Holl. roem*, D. III. bl. 89, *Aant.* bl. 399, 400. D. V. bl. 83, 198, 211, 383, 384; K o e n e n , *Geschied. der Joden in Nederl.* bl. 20, 21; v a n d e r A a , *Nieuw Woordenb. der Ned. Dicht.;* G l a s i u s , *Godgel. Nederl.;* V r e e d e , *Bijdr. tot de Geschied. der Omwent. van* 1795 *tot* 1798, 2de St. bl. 50; M u l l e r , *Cat. van Portrett.* bl. 107, 315.

[Willem IJsbrand van Hamelsveld]

HAMELSVELD (WILLEM IJSBRAND VAN), zoon van den voorgaande, werd in 1771 te Durgerdam geboren en vertrok, na het voorbereidend onderwijs ontvangen te hebben, in 1789 naar de Leidsche hoogeschool, waar hij in 1793 tot doctor in de regtsgeleerdheid bevorderd werd. Zich te Amsterdam als advokaat nedergezet hebbende, klom hij

weldra tot aanzienlijke regterlijke waardigheden op, en overleed als raadsheer in het Hoog Geregtshof te 's Gravenhage den 12den Februarij 1835. Hij was gehuwd met Brigitta Cornelia Simons, en maakte zich als kundig regtsgeleerde door de volgende werken bekend:

Handleiding tot de regtszaken, *volgens de Fransche wetten*, Amst. 1811. 8°.

Zamenstel van voorschriften, *volgens de handleiding tot de regtszaken*, Amst. 1811. 8°.

Verhandeling over het middel van boedelafstand of cessie, Amst. 1812. 8°.

De Grondwet voor de Vereenigde Nederlanden, *van* 29 *Maart* 1814, *op oudheid*, *zeden*, *gewoonten en behoeften des volks gegrond*, Amst. 1815. 8°.

Bijdrage tot het lijfstraffelijk regt, Amst. 1817. 8°.

Manier van procederen in burgerlijke regtszaken, Amst. 1824. 8°. 8 deelen.

Verzameling van gewijsden van het hoog geregtshof te 's Gravenhage, *beginnende met het jaar* 1814 *tot* 1822, Delft, 1827-1836. 8°. 5 deelen. Vervolg op dit werk, beginnende met het jaar 1823 tot 1827, Delft, 1826-1835. 8°. 6 deelen.

Algemeen Regtsgeleerd Magazijn, Delft, 1826. 8°. 2 stukk.

Nederlandsche Pandecten of Verzameling van Wetten in het Koningrijk der Nederlanden. Voortgezet door P. Simons, Delft en Amst. 1827-1844. 8°. 10 deelen.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1812. D. II. bl. 150, 1835. D. I. bl. 116; de Jong, *Naaml. van Boek.;* Brinkman, *Naaml. van Boek.;* Muller, *Cat. van Regtsgel. Work.* bl. 62.

[Hendrik Hamer]

HAMER (HENDRIK) geboren te Frankfort den 27sten September 1594, was de zoon van Abraham Hamer en Margareta van der Hagen. Zijn vader was in 1600 van genoemde stad naar Hanau verhuisd, waar hij een van de stichters der nieuwe stad en der Hervormde gemeente geweest is, en later niet alleen met de burgemeesterlijke waardigheid bekleed is geworden, maar ook in 1602 door keizer Rudolf II met zijne wettige nakomelingen in den adelstand is verheven, ter belooning zijner diensten gedurende den oorlog in Hongarijen tegen de Turken bewezen. Hij overleed den 17den Maart 1641.

Hendrik Hamer, een van de negen kinderen zijner ouders, ontving te Hanau het onderwijs in de oude talen, en kwam, na verschillende hoogescholen in Duitschland, Zwitserland en Frankrijk bezocht te hebben, te Leiden, hield er eene *disputatio de creatione*, werd, na volbragte studiën, den 23sten November 1620, tot proponent bij de Waalsche gemeente geëxamineerd, en in het volgende jaar

tot Nederduitsch predikant te 's Gravendeel beroepen. Hij toonde zich daar in het verkrijgen van een nieuw tempelgebouw een ijverig en vermogend verzorger van de belangen der gemeente, maar ook een warm verdediger van de leer der Hervormde kerk. In 1653 naar Manheim beroepen zijnde, was hij reeds losgemaakt, maar hij overleed te 's Gravendeel den 29sten November van dat jaar. Hij was den 29sten November 1623 te Hanau gehuwd met Elisabeth Inderschmitten, dochter van Adolf Inderschmitten en Christina Wechels, die hem dertien kinderen schonk, waarvan een zoon volgt, en die den 10den September 1653 overleed. Hij schreef:

Annotatien tot verdediging der Hervormde religie tegen en over zekere collatie of sermoenen van den Jesuit G. Landsheer, Dord. 1646. 8o.

Achitophels strick of eerste deel der Verantwoordinge op de Collatien van Pater Landsheer, Dord. 1647 en 1648. 8o. 2 deelen.

Momus redivivus in den Jesuit G. Landsheer *afgebeeld*, Dord. 1650. 8o.

Zie Soermans, *Kerk. regist. der pred. van Zuid-Holl.* bl. 16; Hoogstraten, *Woordenb.* Vrolikhert, *Vliss. Kerkhemel*, bl. 252; Paquot, *Mémoires*, T. I. p. 234.

[Petrus Hamer]

HAMER (PETRUS), zoon van den voorgaande, werd te 's Gravendeel den 14den October des jaars 1646 geboren. Naauwelijks zeven jaren oud ouderloos geworden, werd hij door zijne oudere broeders en zusters opgevoed. In de voorbereidende wetenschappen onderwezen, vertrok hij in 1662 naar de Leidsche hoogeschool en werd daar den 29sten Mei 1669, na openlijke verdediging van eene twistrede over den oorsprong van het goede, in November van hetzelfde jaar tot de predikdienst toegelaten, en bij de classis van Leiden tot proponent bevorderd. Genegen zijnde om ook de dienst in de Fransche taal te kunnen waarnemen, begaf hij zich in April des volgenden jaars naar Frankrijk, van waar het gerucht van eenen ophanden zijnden oorlog met Nederland hem in 1672 huiswaarts voerde. Den 27sten November van hetzelfde jaar werd hij te Numansdorp beroepen, waar hij het Evangelie verkondigd heeft tot aan zijnen dood, die den 12den Januarij 1716 plaats had. Hij was in December 1677 gehuwd met Helena van Tiel, dochter van Adam van Tiel, koopman te Dordrecht, en Catharina van Dorsten, en verwekte bij haar negen kinderen, waarvan twee zonen, Adam en Petrus, mede het predikambt bediend hebben, de een te Vlissingen en de andere te Kruiningen, op Zuid-Beveland.

P e t r u s H a m e r was een Coccejaansch godgeleerde, die zich door een aantal werken als zoodanig bekend maakte. Hij was een heftig medestrijder in de godgeleerde twisten van zijnen tijd, en trok voornamelijk tegen de schriften van B e k k e r, L e e n h o f en D e u r h o f f te velde. Van hem ging in druk uit:

Ontwerp om de onteerde oudheit van Godskerk in luister te doen herstellen, Dord. 1674. 4°.

Smaadt en laster, *die Gods naam wordt aangedaan door de onteerde oudheit*, *onder den naam van beide*, *van* Z a c h a r i a s *de Oude*, Dordr. 1674. 4°.

Nieuwejaars-wensch over Lucas II:21, Dordr. 1674. 4°.

Onderrechting voor den kerkenraadt over Act. XX:28, Rott. 1675 4°.

Verval van kerk en politie als in de dagen Noë, Rott. 1675. 4°.

Over Deut. XXXII, *tot wederlegging van* R i d d e r u s *zijn Schriftuurlijk Eicht aangaande de verklaring der Prophetische schriften*, Leid. 1676 4°.; herdrukt *met vermeerderingen van de prophetische waarheit in witte klederen* ald. 1676. 4°.

Over 't boek der Psalmen, Rott. en Amst. 1680-1690. 4°. 3 deelen.

Patrofilus Eliëser, Dordr. 1689. 12°.

Twee Missiven met een Na-courier aan D^s^. B e k k e r *over zijn Betoverde wereldt*, *Daniel en de Kometen*, 's Hage. 1692. 4°.

Voorloper tot de volstrekte wederlegging van 't gene de heeren O r c h a r d , D a i l l o n *en* B e k k e r *hebben aan 't licht gebracht aangaande de werken en macht der geesten*, *en met name de duivelen*. 's Hage 1692. 4°.

Swadder, *die* E.W. *de Coccejanen en Cartesianen hadt aangewreven in zijn aardige duivelsrije*, *afgevaagt*, *onder den naam van Iratiël Leetsozonius*, 1692 4°.

Volstrekte wederlegging van O r c h a r d , D a i l l o n *en* B e k k e r *enz.* Dordr. 1693. 4°.

Bazuine Gods aan den mondt genomen over de doodt van W i l l i a m *den* III, Rott. 1702. 4°.

Consideratie voor en tegen den brief van den Paus aan den hertog van Wolfenbuttel, *wegens zijn overgang tot Romens gemeenschap*, *strekkende tot een waarschuwing om elk Romens strikken te doen mijden*. 1710. 4°.

Technologemata Sacra, *of heilige kunstredenen*, *in eenige staalties vertoont*, 's Hage, 1699. 8°.

Nederlands wonderjaar van 1702, *met een paraphrasis over Jesaïa* LVII-LIX, Rott. 1703. 8°.

Missive over L e e n h o f 's *Hemel op aarde*, Dordr. 1704. 4°

W i l l e m D e u r h o f 's *verkeerde gronden ontdekt en ver-*

ijdelt in drie brieven van een vriendt aan een vriendt, Rott. 1706. 8°.

Kerk- en Wereld-staat vertoont in de last van Dumah, *Jes.* XXI:11-12, *met een Paraphrasis over Nahum*, Leid. 1707. 8°.

Brief ter verdediging der prophetische aanmerkingen enz. in het wonderjaar van 1702 *tegen de aanvallen van* Joncourt, 1708, 8°.

Vredeschool geopent over reine en onreine dieren volgens de wet, *en hoe men de Prophetische schriften zich in deze dagen ten nutte zal maken*, Leid. 1710. 8°.

Kroon des geloofs, *hoe te ontfangen of te verliezen*, *voorgestelt ter bevestiging van zijn oudsten zoon in den Nieuwenhoorn*, Rotterd. 1711. 8°.

Zions klaagstoffe in Numansdorp, 1712. 8°.

Zie *Boekz. der gel. Wereld*, 1716. *a.* bl. 579, *b.* bl. 101; Soermans, *Kerk. Reg. der Pred. van Zuid-Holl.* bl. 19; Hoogstraten, *Woordenb.;* Vrolikhert, *Vliss. Kerkhem.* bl. 252; Paquot, *Mémoir.* T. I. p. 234; Glasius, *Godgel. Nederl.*

[Petrus Hamer]

HAMER (PETRUS), geboren te Deventer in 1716 en bloedverwant van de voorgaanden, werd, na zijne bevordering tot proponent, beroepen te Wijbelzum in 1742, te Wirdum in 1744, te Leer in 1752 en te Emden in 1760, waar hij den 2den December 1779 overleed. Achter de *Acht uitgesogte Kerckredenen* van zijn overleden ambtgenoot Schröder, in 1768 uitgegeven, plaatste hij eene *Lijkrede op* Ds. T. Vissering. In deze lijkrede trok hij te velde tegen de geschriften van den Doopsgezinden leeraar Hendrik Waerma, te Deventer, die zich daar tegen met eene *Noodige Beantwoordinge tegen* Hamer verdedigde, waarop deze weder geantwoord heeft.

Zie *Boekz. der gel. Wereld*, 1742. *a.* bl. 109, 1744. *b.* bl. 740, 1752, *a.* bl. 582, 1760, *b.* bl. 517, 660-662; Reershemius, *Ostfr. Pred. Denkmahl*, s. 522; Blaupot ten Cate, *Geschied. der Doopsgez. te Gron.* D. I. bl. 164.

[Johannes en Thomas Hamerken]

HAMERKEN (JOHANNES en THOMAS). Zie KEMPIS (JOHANNES en THOMAS à)

[Pieter Hamers]

HAMERS (PIETER). Zie over hem het artikel van Cornelis Gerrits.

[Johannes Hamerstede]

HAMERSTEDE (JOHANNES) werd eerst predikant te Gilze en Rijen in 1646, vervolgens te Heusden in 1651, te Maastricht in 1659, te 's Hertogenbosch in 1671 waar hij overleed. Hij schreef:

Bileams Raadt of Nooddringen van het Paapsche afgoden offer, 's Hertogenb. 16.. 8°.

Den Minnebroeder in zijn kappe of loose Alarm, 's Hertogenb. 16.. 8°.

Den H. Servaas ontmaskert, Utr. 1667. 8°.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.*, D. I. St. III; de Jongh, *Naaml der Pred. van Geld.* bl. 317.

[Dominicus Hamerster]

HAMERSTER (DOMINICUS), geboren te Leeuwarden den 14den November 1689, was de zoon van Aggaeus Hamerster, raadsheer van het Hof van Friesland en gecommitteerde ter vergadering der provinciale staten van dat gewest, en van Jeltje Wielinga, dochter van Epo Wielinga, burgemeester van Leeuwarden en lid van de provinciale staten van Friesland. Na zijne voorbereidende studiën voleindigd te hebben, kwam hij in 1706 aan de Franeker hoogeschool, om in de regten te studeren. Daar hoorde hij Antonius Schulting en Zacharias Huber, onder wier voorzitting hij meermalen twistredenen verdedigde, waaronder eene door hem zelf zamengesteld. Na den 1sten October 1711 te Franeker tot doctor in de beide regten bevorderd te zijn, zette hij zich te Leeuwarden als advokaat neder, en werd in het begin van Maart 1715 in zijns vaders plaats tot raadsheer benoemd, welke waardigheid hij gedurende acht en veertig jaren met roem bekleedde. Vervolgens tot lid der provinciale staten van Friesland benoemd, stichtte hij ook als zoodanig veel goeds. Hij overleed te Leeuwarden den 11den Mei 1774 en werd aldaar begraven. Hij was gehuwd met Maria Agnes Huber, dochter van Hermanus Huber, bij welke hij achttien kinderen verwekte, waarvan er vijf tot den mannelijken leeftijd kwamen. Eene dochter van hem, Elizabeth Suffrida genaamd, was gehuwd met Rutgerus Schutte, predikant te Amsterdam, die zijn schoonvader's lof in een lijkgedicht bezong. Een zoon van hem volgt en een ander, Herman Ulrich genaamd, was mede raadsheer in het Hof van Friesland.

Hamerster schreef de volgende werken:

Disputatio juridica, *qua illustratur locus Pauli*, *desumtus ex Titulo* 13 *de judicato*, *qui exstat in libro ejus Sententiarum ad filium*, Fran. 1710. 4°.

Disputatio juridica inauguralis, *qua tractatur origo juris accressendi: sublatio ejus per Legem Juliam Papiam Poppaeam; et an post constitutionem Justiniani*, *qua Legi Juliae derogatum est*, *inter legatarios verbis tantum conjunctos*, *etiam locum haleat jus accressendi*, Fran. 1711. 4°.

Naukeurige en duidelijke verklaring over de Statuten. Ordonnantiën, *Reglementen en Costumen van Rechte in Frieslandt*, *uit het gemeene Keizerlijke recht opgeheldert; en met zeer vele Gewijsde zaaken van den Provincialen Hove aldaar nader bevestigd*, Leeuw. 1743 en 1745. 4°. 2 deelen; 2de druk ald. 1753, 1755. 4°. 2 deelen; 3de druk ald. 1760.

4°. 2 deelen, vermeerderd met een 3de deel, door Ulricus Johannes Huber bezorgd, Franeker, 1783. 4°.

Zie Kroese, *Kerk. Regist. der Pred. te Amst.* bl. 256; *Naamrel der Raden 's Hoffs van Friesl.* bl. 49, 53; de Wal, *Orat. de clar. Fris. Juriscons.* p. 59, *Annot.* p. 202-205; Muller, *Cat. van Regtsgel. Werk.* bl. 62; van Leeuwen, *Cat. der prov. Bibl. van Friesl.* bl. 221.

[Ludovicus Hamerster]

HAMERSTER (LUDOVICUS), zoon van den voorgaande, geboren te Leeuwarden den 25sten Februarij 1727, bezocht de latijnsche scholen te Leeuwarden en te Dokkum, vertrok in 1743 naar de hoogeschool te Franeker en van daar in 1746 naar Leiden. Op den 24sten Februarij 1749 tot proponent aangenomen, werd hij in 1750 predikant te Apeldoorn, en in 1755 te Zutphen. In 1763 werd hij op het drietal te Leeuwarden geplaatst, maar verzocht in geene verdere aanmerking te komen. Na in 1768 ook voor een beroep naar Middelburg bedankt te hebben, koos hem in 1771 de gemeente van Amsterdam tot haren leeraar, waar hij den 1sten Januarij 1789 overleed. Hij was gehuwd met Adriana Agnetha Hoogenbergh, bij wie hij eene dochter, Maria Agnes genaamd, verwekte.

Hamerster was in zijnen tijd een zeer geacht en geliefd predikant. Tijdens zijne dienst te Zutphen bragt hij in 1763 er ook veel bij toe om eene nieuwe Psalmberijming te doen vervaardigen. Geschriften bestaan er niet van hem, dan eene *Lijkrede* op zijn zwager en ambtgenoot Schutte *over Psalm* LXXIII:24-26 *uitgesproken den* 2*den van Louwmaand* 1785 *'s Avonds in de Westerkerk* en uitgegeven te Amst. 1785. 8°.

Zie Krocse, *Kerk. Regist. der Pred. te Amst.* bl. 347-349 en *Byv.* bl. 21; van Iperen, *Kerk. Hist. van het Psalm-gezang*, D. I. bl. 293; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 369.

[Nicolaas de Hames]

HAMES (NICOLAAS DE), door sommigen de Hammes genoemd, was òf de zoon van een Franschen priester, òf van een bevelhebber van het kasteel van Ham in Picardië. Zeker is het dat hij een onecht kind was, dat zijne moeder Agnes van Schoore heette, van Vlaamsche afkomst was en dat hij eene zuster had, Francisca genaamd, die met Peter de Rentier, heer van Courcelles en schildknaap, gehuwd was.

Met zijne moeder en zuster op jeugdigen leeftijd in de Nederlanden gekomen, ontmoeten wij hem in 1545 als student te Leuven, en werd hem in 1551 door Karel V den rang en de regten van Nederlander toegekend. In 1557 benoemde hem Filips II tot commissaris der monstering, in 1559 tot edelman der artillerie of onderbevel-

hebber des veldtuigmeesters, en in 1561 tot wapenkoning en raadsheer der Gulden Vlies-orde.

Leveren de bovenstaande benoemingen ons reeds het bewijs van de groote bekwaamheden die de Hames bezat, niet minder bleken die later uit het aanzoek des Duitschen keizers aan de Nederlandsche landvoogdes gedaan, om de Hames aan hem af te staan tot bediening van het geschut in den oorlog tegen de Turken. Des keizers opperbevelhebber, de vermaarde Lazarus van Schwendy, wenschte niet minder dat de Hames hem in den aan te vangen veldtogt zou bijstaan. Ongaarne stond de landvoogdes hem af, maar moest toch eindelijk toegeven.

Inmiddels had de Hames getoond de Hervormde leer te zijn toegedaan. Bij den aanvang der beroerten in de Nederlanden was hij niet alleen een der eerste en ijverigste onderteekenaars van het verbond der edelen, maar ook een der hartstochtelijkste aanhangers der nieuwe leer.

Namens den prins van Oranje werd hij in 1566, met Jan van Marnix, heer van Toulouse, naar Antwerpen gezonden, om te bewerken dat de Hervormden zich voorloopig zouden vergenoegen met te mogen prediken in de nieuwe stad. Daar toonde hij zich, even als kort daarna, een ijverig beschermer hunner regten, en hij ontzag zich evenmin om te Antwerpen, versierd met het Gulden Vlies, hand aan hand te gaan met den heer van Toulouse, die den geuzen penning droeg, als te Brussel om de Hervormde burgers naar de preêk te geleiden.

Door dit laatste had hij wel de uitbarsting van erger tooneelen voorgekomen, maar ook den haat der landvoogdes zich op den hals gehaald. Daarom weigerde zij hem naar het Duitsche hof te zenden, omdat zij hem een erger lot had toebereid. Hare staatkunde raadde haar echter voor alsnog den zachten weg in te slaan, en liever de Hames te verwijderen, dan nu reeds eene poging te wagen om den, om zijne bekwaamheden als om zijne invloed, voor haar zoo gevaarlijken man te doen veroordeelen.

Niet dan ongaarne verliet deze het land. Hij vond voor zijne vrijwillige ballingschap geene vergoeding in zijne nieuwe krijgsdienst. Ook bij keizer Maximiliaan II, die tegen hem als Calvinist een zware grief had, vermogt hij geen goed te doen. Men wantrouwde hem en sloeg zijne gangen naauwkeurig gade. De Hames vroeg en kreeg zijn ontslag, maar bleef te Weenen, en leefde afgezonderd, ofschoon men pogingen aanwendde om hem daaruit te verwijderen. Eindelijk gelukte het te bewerken dat de

keizer zijn vertrek verlangde. Maar nu strekte de graaf Gunther van Schwartzburg, de zwager van den prins van Oranje, zijne magtige bescherming over de Hames uit, en hij zond hem in het geheim, daar men hem wilde opligten, met een gedeelte van het leger naar Saxen, dat bestemd was om Gotha te belegeren. Hij verkreeg van den graaf eene aanstelling in het leger, ofschoon tegen de bedoeling des keizers, die tegen den persoon van de Hames bleef waarschuwen, maar nogtans lijdelijk moest toezien dat hij in het leger bleef. Het was van daar dat hij in April 1567 twee brieven aan de landvoogdes schreef, die evenwel onbeantwoord bleven, en door haar als nieuwe grieven tegen den schrijver er van naar den keizer werden gezonden, om als aanmoediging te dienen, ten einde zonder eenig ontzag jegens hem te handelen. De Hames werd in dat jaar door Alva gebannen en zijne goederen verbeurd verklaard. Onbekend is het waar hij tijdens het beleg van Gotha bleef. Het plan van den graaf van Schwartzburg, waarvan ook de Hames kennis droeg, om, na het eindigen dier belegering, de troepen naar Nederland ter hulpe des prinsen van Oranje te zenden, mislukte. Maar toen deze het zwaard tegen Spanje had uitgetrokken, werden ook door hem de diensten van de Hames ingeroepen. Hij kwam in de Nederlanden, en ofschoon graaf Lodewijk van Nassau hem bij zich wilde hebben, om het geschut te bedienen bij den voorgenomen aanval op Groningen, stond de prins er op hem bij zich te houden, zoolang die aanval nog geen plaats had. Net lang meer zou de Hames echter het vaderland dienen. Bij den prins van Oranje gebleven, om hem als overste van het geschut ter zijde te staan, was hij ook tegenwoordig toen de muiterij over schaarschte van mondbehoeften zich omstreeks September 1568, terwijl het leger zich nog op het grondgebied der keurvorsten van Trier en Keulen bevond, openbaarde en de Duitsche en Waalsche soldaten daarbij handgemeen werden. De Hames wierp zich met anderen tusschen de strijdenden, om het bloedbad te voorkomen, doch werd daarbij zelf het eerste slagtoffer van eene onderneming welke aan zoo vele dapperen het leven heeft gekost.

De Hames was gehuwd met Philippotte van den Hertvelde, vroeger weduwe van den voormaligen griffier der Vlies-orde Laurens du Blioul. Zij overleed voor haren tweeden echtgenoot, in 1564, zonder hem kinderen na te laten. De zuster van de Hames verkreeg van den koning in 1570 opheffing van de verbeurdverklaring zijner goederen, tegen betaling der schulden door

hem nagelaten en afstand van de achterstallige vorderingen, die hij op den koning mogt hebben.

Zie Bor, *Ned. Oorl.* B. II. bl. 62; Brandt, *Hist. der Reform.* D. I. bl. 351, *Bijv. en verb.* bl. 53, 54; (de Beaufort) *Lev. van* Willem I, D. I. bl. 521; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. VI. bl. 123, 287; van Wijn, *Nalez.* D. I. bl. 255; te Water, *Hist. van het verb. der Edel.* D. I. bl. 119, D. II. bl. 444-447, D. III. bl. 433. D. IV. bl. 424; Groen van Prinsterer, *Arch.* T. II. p. 34, 35, 38, 60, 115, 235, T. III. p. 232, 261, 292; *Kron. van het Hist. Genootsch. te Utr.* D. VII. bl. 330; Borgnet, *de Nederl. onder Koning* Filips II, *vertaald door* van Vloten, bl. 37, 38, 264-276, door ons voornamelijk gevolgd.

[John Hamilton]

HAMILTON (JOHN), Schotsch ritmeester in staatsche dienst, nam deel aan het ruitergevecht in 1599 tusschen graaf Lodewijk van Nassau en Landrino, en sneuvelde bij Nieuwpoort in 1600.

Zie (Schüller tot Peursem) *Verz. berigt. omtr. de krijgsbevelh. bij Nieuwpoort*, bl. 53.

[Marten Hamkema]

HAMKEMA (MARTEN). Zie HAMCONIUS (MARTINUS).

[Willem van Hamme]

HAMME (WILLEM VAN), een Utrechtsch burger, nam in 1436 deel aan den mislukten aanslag tegen de stad Utrecht, waarbij hij gevangen genomen en kort daarna werd opgehangen.

Zie Burman, *Utrechtsche Jaarb.* D. I. bl. 470.

[David van der Hammen]

HAMMEN (DAVID VAN DER), geboren te 's Hertogenbosch, werd na zijne bevordering tot proponent, beroepen te Grootschermer in 1748 en overleed er in November 1782, oud ruim 59 jaren. Hij gaf in 1763 eene leerrede uit tot inwijding van de nieuw gebouwde kerk aldaar, waarvan een uittreksel in het tweede hier aangehaalde werk gevonden wordt.

Zie *Boekz. der gel. Wereld*, 1748, *b.* bl. 701, 1763. *a.* bl. 203, 1782, *b.* bl. 635; (J.P. Sprenger van Eijk) *de Kanselontluistering in de Nederl. Herv. Kerk*, bl. 143-145.

[Nicolaas de Hammes]

HAMMES (NICOLAAS DE). Zie HAMES (NICOLAAS DE),

[Henry du Han]

HAN (HENRY DU) was sedert 1732 ingenieur en sneuvelde als zoodanig bij de verdediging van Bergen op Zoom in 1747.

Zie B o s s c h a , *Neêrl. Held. te land*, D. II. bl. 631.

[Henricus Hana]

HANA (HENRICUS) werd den 18^{den} April 1766 geboren, studeerde te Leiden onder R u h n k e n i u s in de letteren, en was zeer bij hem en bij W i j t t e n b a c h gezien, wier in vloed hem, in 1787, te Amersfoort en, in 1796, te Amsterdam het rectoraat der latijnsche scholen bezorgde. Hij had P h r y n i c h u s A r a b i u s , een Attisch schrijver, voor de uitgave bewerkt, en was op het punt van te Franeker als hoogleeraar in de letteren beroepen te worden, toen hij

onverwacht, te Amsterdam den 11^{den} Mei 1806, overleed. Hij schreef:

Oratio de puerorum apud Graecos, *Athenienses inprimis*, *institutione*, Amst. 1796. 4°.

Zie W i j t t e n b a c h , in *vita Ruhnkenii* p. 199; S a x e , *Onom. Liter.* T. VIII. p. 450; B o u m a n , *Geschied. der Geld. Hoogesch.* D. II. bl. 412; d e J o n g , *Naaml. van Boek.*; uit familieberigten aangevuld.

[Jaques Hanapier]

HANAPIER (JAQUES) was uit eene zeer vermogende en aanzienlijke familie te Nantes geboren, en aldaar in de leer der Roomsch Katholieke kerk opgevoed. Op dertienjarigen leeftijd naar Holland gezonden, om zich in den handel te bekwamen en de Nederduitsche taal aan te leeren, werd hij naar een instituut te Bodegraven gezonden, waar hij door het lezen van B u n y a n 's werkje, *Eens Christens Reize naar de Eeuwigheid*, tot het Hervormd geloof werd overgehaald. Te Rotterdam op een kantoor besteld, vond hij gelegenheid om in aanraking te komen met de predikanten D a n i e l d e S u p e r v i l l e en W i l h e l m u s à B r a k e l , door wier toedoen hij niet alleen in de Hervormde leer onderwezen werd, maar ook de lagen en listen ontging, die zijn vader in het werk stelde om hem weder naar Nantes te voeren. Daartoe vond men goed den jongen H a n a p i e r eene veilige schuilplaats te bezorgen bij F r e d e r i k v a n H o u t e n , predikant te Kaag bij Leiden, onder wiens leiding hij, met verloochening van alle voordeelen en bezittingen die hij in zijn vaderland achterliet, tot de Gereformeerde gemeente overging en wien hij in 1702 naar Middelburg volgde. Aldaar zijnde ontving hij het doodsberigt van zijnen vader, en nu hield niets hem terug om zich aan de predikdienst te wijden. Hij vertrok in 1707 naar de Leidsche hoogeschool, en werd in 1710 bij de klassis van Walcheren tot proponent aangenomen. Hij werd in 1712 predikant te Kapelle in Zuid-Beveland, en in 1713 te 's Gravendeel, waar hij den 12^{den} Junij des jaars 1751 overleed. Hij was gehuwd met S a r a S t r y p e , die hem overleefde. Van hem ziet het licht:

Synodale Leerreden over Psalm CXX vs. 3 *tot* 6. waarbij *Twee Leerredenen over* I *brief van Petri* I. vs. 22 en *over de brief van Judas* vs. 22. Middelb. 1746. 8°.

Zie *Boekz. der gel. Wereld*, 1751. *a.* bl. 701; v a n A b k o u d e , *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. VI; B r a n s , *Kerk. Regist.* bl. 15. Mr. H.J. K o e n e n , in *de Christelijke Stemmen*, Julij 1846.

[Lambert Hanckaert]

HANCKAERT (LAMBERT), abt van de abdij en heer van de stad Gemblours, werd geboren te Ath en was beroemd, vooral als godgeleerde. Bij den aanvang der onlus-

ten in de Nederlanden, was hij een ijverig voorstander der staatsgezinde partij, maar hij onderwierp zich aan, en verzoende zich met don Jan van Oostenrijk, na de nederlaag welke het staatsche leger in 1578, in de nabijheid van Gemblours, onderging. Hij overleed nog in hetzelfde jaar, en was tegenwoordig bij het sluiten der Unie van Brussel in 1577.

Zie de Jonge, *de Unie van Brussel*, bl. 36, 37.

[Johannes Hancock]

HANCOCK (JOHANNES) leefde in het begin der achttiende eeuw te Amsterdam, en beoefende nu en dan de dichtkunst, blijkens onder anderen een grafschrift op Petrus Boudaen, predikant te Amsterdam, en een lofdicht vóór van Leeuwaarden's *Des godsdienstigen Christens Zielsverlustiging*, Amst. 1719.

Zie Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Nederl. Dicht.* D. IV. bl. 177; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

[Cornelis Hanecop]

HANECOP (CORNELIS), ook Hanecopius en Hancopius, werd den 17^{den} December 1577 geboren. In 1607 tot predikant te Brandwijk en Molenaarsgraaf beroepen. vertrok hij van daar in 1610 naar Sprang en Besoyen, welke dorpen in 1613 gescheiden wordende, hij op het eerstgemelde verbleef, tot dat hij in 1616 beroepen werd te Breda.

Zoo geliefd maakte hij zich daar, dat, toen hij in 1619 naar Rotterdam werd beroepen, de kerkeraad te Breda hem weigerde te ontslaan en die weigering bekrachtigd werd door de klassis van Breda, omdat door zijn vertrek ‘de kerk van Breda in desolaten toestand zou gebragt worden.’ Zijn verblijf in die stad werd ook gekenmerkt door zijn twist met zijn ambtgenoot Boxhornius, wien hij van onregtzinnigheid beschuldigde. Deze twist, waarover door den heer Glasius belangrijke berigten uit de *Handelingen der Klassis van Breda* zijn medegedeeld, eindigde niet, dan nadat Breda, in 1625, in handen der Spanjaarden viel en de openbare uitoefening der Hervormde eeredienst aldaar verhinderd werd. De stad verlaten hebbende, duurde het niet lang of Hanecop werd te Amsterdam beroepen, en den 29sten Julij van genoemd jaar aldaar bevestigd. Nadat hij hier slechts eenige maanden met grooten opgang het Evangelie verkondigd had, werd hij, die zich zulk een groot voorvechter der regtzinnigheid te Breda betoond had, zelf van onregtzinnigheid beschuldigd, omdat hij openlijk afkeurde de maatregelen die tegen de Remonstranten genomen werden, en omdat hij het waagde zich jegens hen minder onverdraagzaam te toonen. Duur kwam hem dit te staan: want niet alleen werd hij voornamelijk op aanstoken van Warner Ernst

B a s s e n , oud schepen en raad der stad, in zijne dienst geschorst, maar ook van het avondmaal geweerd. De Noord-Hollandsche Synode, in 1627 te Haarlem gehouden, bekrachtigde dit vonnis, maar stelde hem toch in de gelegenheid, om, door eene verklaring, dat hij in al de geloofspunten der Hervormde kerk instemde, zich weder tot het avondmaal toegelaten te zien, en zich, na eene beproeving van zes maanden, overal buiten Amsterdam weder beroepbaar te stellen. H a n e c o p voldeed hieraan, behield zijne jaarwedde, doch bleef buiten kerkelijke bediening. Ofschoon hij het in sommige opzigten met de Remonstranten eens was, verschilde hij toch ook met hen in anderen. Als een bewijs hiervan deelen wij mede, dat uit een brief van E p i s c o p i u s aan den Rotterdamschen Remonstrantschen leeraar P e t r u s C u p u s , ten jare 1643 geschreven, blijkt, dat H a n e c o p in dat jaar, en welligt reeds vroeger, onderhandelingen had aangeknoopt om tot leeraar bij de Remonstranten te worden aangenomen hetwelk echter geen gevolg gehad heeft. ‘Wij hebben, dus schrijft E p i s c o p i u s , hier wederom eens gesproken met G a l l i caput (H a n e c o p). ende bevonden, dat de goede man in meest alle onse dingen met ons symbolizeert; 't ware een gewenst man, indien hij, in dit stuck van de absolute verkiesinge en volherdinge, soo stijf niet en ging; alhoewel hij te kennen geelt, dat hijder nooijt en soude van spreecken of prediken dan 't geene ter wederzijde welgenomen soude connen worden, ende niet dan tot stichtinge en soude dienen. Vreesde ick niet, dus vervolgt E p i s c o p i u s , dat hij een hoop Contraremonstranten met hem slepen soude, die noch al meenen dat hij in 't principaale met de publijcke kerke hout, en die ons groote moeijte en verwerringe souden connen toebrengen, ick soude het voor mijn deel wel derven met den man wagen’. enz.

H a n e c o p overleed te Amsterdam den 15^{den} Julij 1655. Hij schreef:

Schriftuurlijke Leidsterre ter Zaligheid, Amst. 1658. 4°.

Welk werk door zijn zoon C o r n e l i s is uitgegeven en waartegen de klassis van Zutphen in 1664 waarschuwde. Een andere zoon van hem, A r n o l d u s genaamd, verwierf van stadswege eene plaats als kweekeling in het Statencollegie te Leiden. De dichter V o n d e l heeft, in zijn *Rommelpot van 't Hanekot*, het gebeurde met H a n e c o p , zoo te Breda als te Amsterdam, bezongen.

Zie C r o e s e , *Kerk. Regist.* bl. 51, 52; V o n d e l , *Hekeldicht.* (Amersf. 1736. 4°.) bl. 50; W a g e n a a r , *Beschrijv. van Amst.* D. IV. bl. 381; v a n A b k o u d e , *Naamreg. van Ned. Boek.* bl. 144; K o k , *Vaderl. Woordenb.* D. XX. bl. 421-423; Y p e y en D e r m o u t , *Geschied.*

der Ned. Herv. Kerk. D. II. bl. 228-230; G l a s i u s , *Godgel. Nederl.* D. II. bl. 19-23, D. III. bl. 662; T i e l e , *Bibl. van Pamflett.* bl. 276.

[Isaac Hanedoes]

HANEDOES (ISAAC) was kommandeur bij de admiraliteit van de Maze, en voerde in 1703 het bevel over het fregat *de Mercurius* van 20 stukken. In de maand Augustus van dat jaar werd hij in de Noordzee door eenen vijandelijken kaper aangevallen. H a n e d o e s kweet zich kloekmoedig van zijnen pligt en takelde den kaper zoodanig toe, dat deze op de vlugt sloeg en zijn behoud alleen aan zijne meerdere bezeildheid te danken had.

Zie d e J o n g e , *Geschied. van het Ned. Zeewez.* D. IV. St. II. bl. 261.

[Cornelius Hanegrave]

HANEGRAVE (CORNELIUS) of H a e n g r e f s , werd in het thans Belgische dorp Lemmel, dat vroeger tot de Meijerij van 's Hertogenbosch behoorde, geboren en was eerst, behalve andere bedieningen, pastoor te Broechem geweest, in het bisdom van Antwerpen. Hij was te Rome ook apostolisch protonotaris geworden en aangesteld als procureur-generaal of algemeen zaakgelastigde bij den H. Stoel voor de praemonstratenser orde, en tweede president van het Norbertijnsch Collegie aldaar. Op voorschrift van zijn geneesheer zich in den Tiber badende, verdronk hij. Hij schreef, behalve het leven van den heiligen H e r m a n u s J o s e p h in de Italiaansche taal:

Compendium vitae et instituti S. N o r b e r t i , Rom. 1632. 8°.

Zie F o p p e n s , *Bibl. Belg.* p. 202, 203; (v a n G i l s) *Kath. Meijerijsch Memorieb.* bl. 141.

[Hylke Hanekuyk]

HANEKUYK (HYLKE), geboren te Harlingen, schreef:

Verhandelingen over de voortreffelijkheid der Christelijke Zedeleer en Geloofsleer. Tijd en plaats van uitgave zijn ons niet bekend.

Zie B l a u p o t t e n C a t e , *Geschied. van de Doopsgez. in Friesl.* bl. 238.

[Hendrik Hanelou]

HANELOU (HENDRIK) was regtsgeleerde en beoefende de latijnsche dichtkunst, blijkens zijn:

Imperatores Romani a Julio Caesare usque ad sacramentissimum imperatorum qui nunc rerum potitur, *carmine perpetuo descripti*, Ultraj. 1696. folio.

Zie R a b u s , *Boekz. van Europa*, 1695. bl. 459.

[Ambrosius van Hanenberch]

HANENBERCH (AMBROSIUS VAN) werd in 1526 aangesteld tot bouwmeester van 's Hertogenbosch.

Zie I m m e r z e e l , *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Philip Haneton]

HANETON (PHILIP) werd omstreeks het midden der vijftiende eeuw geboren. Na de voleindiging zijner studiën legde hij zich op de staatszaken toe en kwam hij aan het hof van koning F i l i p s I (de Schoone), die hem weldra

tot een zijner secretarissen aanstelde. Hij vervulde dezelfde betrekking bij koning Karel, later keizer, wiens eerste seeretaris of andienciër hij werd. Sedert 1494 was hij tevens secretaris van den Grooten Raad geweest, welke betrekking hij nog in 1517 bekleedde. Als zoodanig bewees hij gewigtige diensten bij gezantschappen en vredesonderhandelingen, als te Utrecht, Kamerijk, Montpellier en Sittart. In 1520 klom hij op tot de eervolle betrekking van tresorier der Vliesorde, welken post hij tot aan zijn dood vervulde. Hij overleed den 18den April 1528, en werd met zijne vrouw, Margaretha Numan, die den 29sten April 1531 overleed, in de St. Gudule kerk te Brussel begraven, alwaar zijne rustplaats met een grafschrift voorzien werd. Hij verwekte drie kinderen, als: Jean, regtsgeleerde, proost van Deventer en aartsdiaken van de St. Lebuinus kerk aldaar, overleden den 3den Maart 1559; Charles, seeretaris van keizer Karel V, overleden den 23sten Julij 1560 en gehuwd met Maximiliana Rifflart; Marguérite, gehuwd met Jean de Masnuy. Philip Haneton liet in handschrift na:

Histoire des traictez de Loys XII., *ou Recueil faict par le premier Secretaire*, *ou Audiencier du roi de Castille; contenant les tiltres*, *actes*, *et traitez faicts entre le Roy Loys* XII., *et le diet Rey de Castille*, *dépuis l'an* 1498, *jusqu'en* 1507.

Zie Revius, *Daventr. Illustr.* p. 326; Foppens, *Bill. Belg.* p. 1034; Paquot, *Mémoires*, T. III. p. 521, 522; du Rieu, *de Intrede en Huldig. van* Karel V. *te Dordr*. bl. 144, 145.

[Stephanus Hanewinkel]

HANEWINKEL (STEPHANUS), geboren te Nunen den 30sten September 1766, waar zijn vader, Herman Christiaan Hanewinkel, toen predikant was. Proponent zijnde, trad hij eerst in dienst te Bakel in 1790, vertrok naar Aarle, Beek en Lieshout in 1791, naar Oostgrafdijk in 1798, naar Vierlingsbeek in 1802, waaraan Sambeek in 1806 werd toegevoegd, naar Warns en Scharl in 1811, naar Ravenstein in 1818, waarmede Dieden in 1825 vereenigd werd. Hij werd er den 1sten Julij 1841 emeritus en overleed er den 15den December 1856. Hij schreef, behalve een *Krijgsmans-Handboek*, bekroond door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, en een *Handboek voor Zeelieden*, de volgende werken:

Geschied- en aardrijkskundige beschrijving der stad en meijerij van 's Hertogenbosch, Nijmegen, 1803. 8o. met eene kaart.

Verhandeling over de gronden, *op welke men kan vaststellen*, *dat de Brieven van Paulus*, *zoo als die in de Schriften des Nieuwen Verbonds voorhanden zijn*, *door hemzelven zijn vervaardigd*, *en das niet moeten worden aange-*

merkt, *als alleen hoofdgedachten van Paulus behelzende*, *welke door anderen*, *ons onbekenden*, *zouden uitgebreid en beschreven zijn*. Met goud bekroond door het Haagsche Genootschap tot verded van de Christel. Godsdienst, en in deszelfs *Nieuwe Verhandelingen* (1818) opgenomen.

Zie *Boekz. der gel. Wereld*, op de genoemde jaren; v a n K a m p e n , *Geschied. der Ned. lett. en wetensch.* D. III. bl 278; R o y a a r d s , *Het Haagsche Genootsch. geschiedk. geschetst*, bl. 150; *Kerkel. Cour.* 1856. No. 52.

[Egbert Marinus Frederik d'Hangest]

HANGEST (EGBERT MARINUS FREDERIK D') gezegd D'YVOY, werd te Utrecht in Februarij 1746 geboren en bekleedde als liefhebber onder de Nederlandsche schilders eene aanzienlijke plaats. Nog jong betoonde hij reeds eene groote genegenheid tot de teekenkunst, en werd door zijnen vader, raad in de vroedschap der stad Utrecht, onder de leiding gesteld van den bekenden teekenaar en schilder J. V e r s t e g e . Met diens hulp en ijverige zelfsoefening bragt hij het tot eene aanzienlijke hoogte. Zijne studiën geëindigd hebbende, teekende hij meer naar de natuur, met Oost-Indischen inkt of sapverw, eene menigte staden landgezigten, die later ook door hem geschilderd zijn. Ofschoon in 1782 aangesteld tot den ontvang der bisschoppelijke tienden in het Sticht van Utrecht, en op het einde des zelfden jaars tot kameraar der Lekdijk bovendams in gemelde provincie, voor zes jaren, bleef hij nogtans de kunst met ijver beoefenen. Maar toen hij, in 1787, wegens de admiraliteit van Amsterdam tot hunnen ontvanger in de provincie Utrecht werd benoemd, moest hij zijnen arbeid staken, tot dat hij in 1796, door de verandering van den regeringsvorm, van zijnen post werd ontslagen en nu zijne kunst weder kon voortzetten. Hij overleed te Utrecht in December 1810. Bij zijn leven nimmer eenig werk verkocht hebbende, is dit ook na zijnen dood niet geschied, ofschoon zijne erfgenamen, benevens twintig schilderijen, meer dan tweehonderd teekeningen van hem vonden. Hij beoefende ook de graveerkunst.

Zie v a n E y n d e n en v a n d e r W i l l i g e n , *Geschied. der Vad. schilderk*. D. II. bl. 338-344; I m m e r z e e l , *Lev. en werk. der Kunstsch*.

[Gale Hania]

HANIA (GALE), afkomstig uit een oud en edel Friesch geslacht, was een invloedrijk aanhanger van de Schieringers op het einde der veertiende eeuw, en stond bekend als een dapper krijgsman, die in de oorlogen, in Duitschland en in Italië gevoerd, veel roem had verworven. In 1398, bij den aanval van hertog A l b r e c h t v a n B e i j e r e n op Friesland, tot potestaat gekozen, wees hij, uit staatkunde, die aanzienlijke waardigheid van de hand, en

begaf zich eenigen tijd buiten 's lands, gedurende welken hij aan zijne goederen veel schade leed, daar zijn slot of state, in het dorp Weidum staande, door de Vetkoopers werd omvergehaald. In het vaderland teruggekeerd, overleed hij aldaar in 1409 of 1414. Hem gaat de roem na van vele pogingen in het werk gesteld te hebben om het uitbarsten der burgertwisten in Friesland tegen te houden.

Zie Kok, *Vaderl. Woordenb.*; Westendorp, *Jaarb. voor de provincie Groning.* D. II. bl. 272; Eekhoff, *Bekn. geschied. van Friesl.* bl. 491; Arend, *Algem. geschied. des Vuderl.* D. II. St. II bl. 315.

[Jorrit Hania]

HANIA (JORRIT), bloedverwant van den voorgaande en zoon van Seerp Hania en ..... van Andringa. Hij behoorde tot de verbondene edelen, en werd deswege door Alva ter verantwoording naar Antwerpen geroepen. Hij is niet gevlugt, maar woonde in 1569 met zijne gade, Ydt Scheltes van Aetsma, te Roordahuizen. Hij leefde nog in 1602.

Zie te Water, *Hist. van het verb. der Edel.* D. II. bl. 447.

[Leo Hania]

HANIA (LEO) was mede een der verbondene edelen, tegen wien het banvonnis te Leeuwarden openlijk is afgekondigd.

Zie te Water, *Hist. van het verb. der Edel.* D. II. bl. 448.

[Otto Hania]

HANIA (OTTO) behoorde ook tot de verbondene edelen en was genoodzaakt het land te ruimen.

Zie te Water, *Hist. van het verb. der Edel.* D. II. bl. 448.

[Sjoerd Hania]

HANIA (SJOERD), zoon van Gale Hania en Saeck Rinia, studeerde aan de Franeker hoogeschool in de regtsgeleerdheid en verkreeg er de doctorale waardigheid. Hij werd in 1597 raad in het hof van Friesland en in 1626 curator der Franeker hoogeschool, welke waardigheden hij bekleedde tot aan zijnen dood, die den 7^{den} April 1630 plaats had. Hij was gehuwd met Margaretha van Arentsma.

Zie Vriemoet, *Ath. Frisiae*, p. LI; *Naamrol der Raden 's Hoffs van Friesl.* bl. 31; de Wal, *Orat. de clar. Fris. jurecons*. p. 36, 433.

[Albert Christoffel van Hania]

HANIA (ALBERT CHRISTOFFEL VAN), kleinzoon van den voorgaande, was kapitein in staatsche dienst, en maakte zich vermaard door zijne overwinning op de Munstersche

troepen, in 1672, bij Baarlo, alsmede door zijne moedige en belangrijke inneming van Blokzijl, aan het hoofd der Friesche benden, op den 23sten Augustus van genoemd jaar. Hij was gehuwd met W i s k j e F o c k e n s .

Zie V a l k e n i e r , *'t Verwerd Europa*, D. II. bl. 803; B o s s c h a , *Neêrl. Held. te land*, D. II. bl. 126; E e k h o f f , *Bekn. Geschied. van Friesl.* bl. 276.

[Guilielm Hanius]

HANIUS (GUILIELM). Zie HAEN (WILLEM DE).

[Johannes Hannaart]

HANNAART (JOHANNES), geboren te Breda, heeft te 's Hage, in 1683, het meesterschap van de confreriekamer der beeldhouwers verkregen en overleed ook in die stad.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Jan Hanneman]

HANNEMAN (JAN) behoorde tot een aanzienlijk Haagsch geslacht en was raad en rentmeester generaal van Holland, namens den koning van Spanje. Later werd hij rekenmeester van Holland. Hij overleed den 23sten April 1573 en behoorde in 1567 tot hen die voor commissarissen van den Hove gedagvaard en gecompareerd zijn tot aflegging van den gerequireerden eed van trouw aan den koning.

Zie Timareten, *Verz. van Gedenkst.* D. II. bl. 19; d'Yvoy van Mijdrecht, *Verb. en Smeekschr. der Edel.* bl. 57.

[Adriaan Hanneman]

HANNEMAN (ADRIAAN), welligt een afstammeling van den voorgaande, werd te 's Hage in 1601 of 1611 geboren, genoot het onderwijs van Daniel Mytens *de Oude*, daarna van Antonie van Dyck. Hij was een der beste schilders van portretten en zinnebeeldige voorstellingen van zijnen tijd, en vertoefde geruimen tijd in Engeland. In 1656 woonde hij te 's Hage en was er in dat jaar een der mede oprigters van het schildersgild *Pictura*, waarvan hij tot de eerste deken verkozen werd, en welk gild aan zijn goed beheer veel te danken had. Hij voerde den titel van schilder van de prinses Maria van Oranje, wier portret hij schilderde. Hij stierf in 1668 of 1669. Vele van zijne kunstwerken getuigen van vlijtige beoefening van van Dyck's meesterlijken stijl. Van hem worden genoemd de volgende stukken:

Op het stadhuis te 's Gravenhage:
Eene geblinddoekte geregtigheid met eene weegschaal in de hand.
In de vergaderzaal der Staten van Holland te 's Gravenhage:
Een emblematisch schoorsteenstuk op den vrede.
Portret van Willem II.
Portret van Karel II.
Het landgoed van den hertog van Norfolk.
Portret van den hertog van Hamilton te Windsor.
Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Bokke Hannes]

HANNES (BOKKE). Zie ENNES (BOKKE).

[C.R. Hannes]

HANNES (C.R.) schreef:

Verhandeling over de onschuld der boomvruchten in het voortbrengen van de Roode Loop, Nijmeg. 1774. 8°.

Brief aan B a l d i n g e r *over de Geerst uitslag en andere waarnemingen*, Arnh. 1776. 8°.

Zie A r r e n b e r g . *Naamreg. van Ned. Boek*.

[J.A. van Thye Hannes]

HANNES (J.A. VAN THYE). Zie THYE HANNES (J.A. VAN).

[Philip Hanneton]

HANNETON (PHILIP). Zie HANETON (PHILIP).

[Michael Kerwal Hannot]

HANNOT (MICHAEL KERWAL) werd, proponent zijnde, beroepen te Avenhorn en Groothuizen in 1752, te Middelharnis in 1757. Tijdens zijne dienst aldaar vierde hij, op den 1sten Februarij 1765, met eene feestrede naar aanleiding van I Sam. VII:12, het driehonderdjarig feest ter gedachtenis van de eerste uitgift en bedijking van het Oude land van Middelharnis. In een door hem zamengesteld handschrift, behelzende: *Een kort doch zakelijk historisch verhaal van Middelharnis*, *opgemaakt bij gelegenheid van het jubeljaar voor Middelharnis van* 1 *Februarij* 1765, leverde hij omtrent die plaats belangrijke aanteekeningen, die door den schrijver van *De Nederlandsche stad- en dorpbeschrijver* in zijn berigt over Middelharnis zijn medegedeeld. Hij werd in 1792 emeritus verklaard en overleed te Middelharnis den 19den Februarij 1803, oud ruim 75 jaren.

Zie *Bochz. der gel. Wereld*, 1752. *b.* bl. 256, 1757. *b.* bl. 743; B o e r s , *Berchrijv. van het eiland Goedereede en Overflakkce*, bl. 264, 285, 293.

[Joannes Baptista Hansenius]

HANSENIUS (JOANNES BAPTISTA) werd te Haarlem, in de tweede helft der zestiende eeuw, geboren. Hij studeerde te Leuven in de letteren en regtsgeleerdheid en bezocht vervolgens Rome en Genève, Milaan en Genua. Zoo groot was zijn roem, dat hij tot hoogleeraar in de regten te Toulouse in Frankrijk beroepen werd. Hij schreef:

Oratio auspicalis de Funeris Romani antiquitate, Genevae, 1606. 4o.

Commentarius de Jurejurando veterum, Tolosae 1614. 4o.; herdrukt in G r a e v i i , *Thesaur. rom. antiq.*

Zie S w e e r t i u s , *Ath. Belg.* p. 392; A m p s i n g , *Beschrijv. van Haarl.* bl. 113, 114; F o p p e n s , *Bibl. Bolg.* p. 570.; J ö c h e r , *Gel. Lex.*

[Carel Lodewijk Hansen]

HANSEN (CAREL LODEWIJK) werd geboren te Amsterdam in 1765 en genoot het onderwijs van P i e t e r B a r b i e r s P i e t e r s z ., onder wiens leiding hij zich tot een voortreffelijk landschap en stadsgezigtschilder vormde. Menigvuldige schitterende bewijzen van zijn talent leverde hij, na in 1813 bij de Maatschappij *Felix Meritis* een gouden medaille behaald te hebben. Hij was ook een der schilders van het belangrijke *Panorama van den roemruchtigen veldslag bij Waterloo*, en lid van

de Koninklijke Academie der Beeldende Kunsten te Amsterdam. Hij voerde op eene zeer verdienstelijke wijze de etsnaald en overleed op den

8sten of 9den Julij te Vaassen, in Gelderland, alwaar hij sedert eenigen tijd woonachtig was. Hij was gehuwd met Jacoba van Geenhuysen. Een zoon van hem volgt.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der vad. schilderk*. D. III. bl. 112-115; *Algem. Konst- en Letterb.* 1840. D. II. bl. 35; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Lambertus Johannes Hansen]

HANSEN (LAMBERTUS JOHANNES), zoon van den voorgaande, werd te Staphorst, in Overijssel, den 12den Augustus 1803 geboren. Hij genoot, behalve het onderwijs van zijnen vader, dat van de heeren J.W. Pieneman en J.A. Daiwaille, terwijl hij de lessen en raadgevingen van andere talenten, die aan het huis van zijnen vader verkeerden, ijverig ter harte nam. Zijn hoofdvak was het schilderen van binnenhuizen, met doorzigten en invallende lichten. Zoowel bij de Koninklijke Akademie van Beeldende Kunsten te Amsterdam, als ook bij de Maatschappij *Felix Meritis*, behaalde hij onderscheidene prijzen. Van voormelde akademie was hij sedert 1833 lid en ook onderwijzer bij dezelve. Hij overleed tot groot verlies voor de kunst in April 1859, en was in 1834 gehuwd met Cornelia Helena Anna Christiani, die hij verloor, nadat zij hem drie zonen geschonken had.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; uit medegedeelde herigten aangevuld.

[Fokke Hansken]

HANSKEN (FOKKE). Zie FOCCO (JOHANNES).

[Hans Hanszoon]

HANSZOON (HANS), van Kleef afkomstig, was een niet onaanzienlijk burger van Vlissingen, die aldaar in 1580 en 1581 schepen geweest was, handel dreef en in Maart 1584 door zekeren Fries, Aukema genaamd, beschuldigd werd van een ontwerp beraamd te hebben om prins Willem I te vermoorden en de stad aan den vijand over te leveren. Volgens de beschuldiging zou hij voornemens geweest zijn buskruid te brengen onder het vertrek, waar de prins gewoon was den maaltijd te houden, of ook wel om en bij zijn gestoelte in de kerk. Indien het een en ander hem mislukte, zou hij andere middelen beproefd hebben, om met eigen hand den vorst van het leven te berooven. Hanszoon gevat zijnde, bekende zijn opzet, en tevens dat hij over zijn voornemen met den Spaanschen ambassadeur in Frankrijk gehandeld had. Hij werd kort daarop onthalsd. Zijn zoon, die zich Jan Stramman noemde, begaf zich opzettelijk uit Italië naar Vlissingen, om zijns vaders dood te wreken en deszelfs aanklager te doorsteken. De naaste vrienden van den teregtgestelden Hanszoon wendden zich bij rekwest tot den prins, ten einde het hoofd van Hanszoon, dat aan een staak op

de stads vest gehecht was, mogt afgenomen worden. De prins stelde dit verzoek in handen van de wethouders, doch het blijkt niet dat aan hetzelve onmiddellijk voldaan is.

Zie Hooft, *Ned. Hist.* bl. 836; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. VII. bl. 529; Brahe, *Redenv. ter gelegenh. van het tweede eeuwgetijde der Vlissingsche Vrijh.* bl. 57. noot *a*; Groen van Prinsterer, *Archiv* le série, T. VIII. p. 338; Arend, *Algem. Geschied. des Vaderl.* D. III. St. I. bl. 99.

[Pieter van Haps]

HAPS (PIETER VAN) schreef:

Nijmeegs Lof, Nijmegen, 1646. 4°.
Hollants Vreetooneel, 1648.

Zie Arkstee, *Beschrijv. van Nijmeg.* bl. 5; Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.; Cat. van de Bibl. van de Maatsch. der Ned. Letterk. te Leiden*. D. II. bl. 514.

[Pieter Willem van Haps]

HAPS (PIETER WILLEM VAN), waarschijnlijk een zoon van den voorgaande, was een niet onverdienstelijk tooneeldichter, blijkens de volgende tooneelstukken, die hij onder de zinspreuk: *Paulatim ad fastigium* en met platen van Romein de Hooghe, A. Schoonebeek en J. Punt, het licht deed zien:

Het Huwelijk door List, Amst. 1694. 8°.

Sophonisba, *treurspel*, Amst. 1698. 8°.; 3de druk ald. 1733. 8°.
Het zevende Schimpdicht van Juvenalis nagevolgt, *en op onze tijden toegepast*, Amst. 1699. 8°.

De Mansmoer, *kluchtspel*, Amst. 1699. 8°.; herdr. ald. 1762. 8°.

Verliefde Brechje, *kluchtspel*, Amst. 1705. 8°.

Brieven van Minnaars en Minnaressen, Amst. 1705. 8°.

Zie Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.*; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Lett. te Leid.* D. I. *b.* bl. 106, D. II bl. 514.

[Antonie van der Hapt]

HAPT (ANTONIE VAN DER), ook bekend onder den naam van jonker Antonie, was kapitein ter zee en voerde in 1635 het bevel over eenige schepen, ter bescherming van de haringvloot tegen de Duinkerksche kapers in zee gezonden. Het lafhartig gedrag van van der Hapt veroorzaakte het verlies van verscheidene buizen, die door de kapers aangevallen werden, ten gevolge waarvan hij op bevel van de admiraliteit van Amsterdam, benevens andere bevelhebbers, in hechtenis werd genomen en in 1636, door de over hem aangestelde regters, onbekwaam geoordeeld werd om verder het land te dienen en veroordeeld werd tot eene vijf en twintigjarige gevangenisstraf.

Zie Aitzema, *Saken van Staat en Oorlog*, D. II. bl. 350.

[Franciscus Haraeus]

HARAEUS (FRANCISCUS) van der Haer of Verhaer, werd te Utrecht, omstreeks de helft der zestiende

eeuw, geboren. Zijne voorbereidende studiën aldaar volbragt hebbende, vertrok hij naar Leuven, om er in de wijsbegeerte en vervolgens in de godgeleerdheid te studeren, in welke laatste wetenschap hij de lessen van J o h a n n e s M o l a n u s en T h o m a s S t a p l e t o n bijwoonde. Vervolgens te Douai aangesteld zijnde, om er, in het koninklijk collegie de rethorica te onderwijzen, zette hij zijne godgeleerde studiën voort en verkreeg er den graad van licentiaat in de godgeleerdheid. Hij reisde vervolgens in Duitschland en Italië, alwaar hij in kennis geraakte met den jezuit P o s s e v i n , die door den paus, in 1581, als nuntius naar Polen en Rusland gezonden werd werwaarts H a r a e u s hem vergezelde. Teruggekeerd werd hij kanonik te 's Hertogenbosch, maar de tijdsomstandigheden hinderden hem in het rustige bezit van die betrekking, weshalve hij zich naar Utrecht begaf. Eenigen tijd daarna verkreeg hij eene kanoniksplaats te Namen en vervolgens omstreeks 1623, te Leuven, waar hij den 11^{den} Januarij 1632 overleed. Hij werd begraven in de St. Pieterskerk, nabij de graftombe van zijnen leermeester S t a p l e t o n . Zijne zinspreuk was: *Dextrè et gnaviter* (schrander en naarstig). Men verwarre hem niet met F l o r i s v a n d e r H a e r , waarschijnlijk zijn bloedverwant, die, hoewel uit een Utrechtsch geslacht, te Leuven geboren werd, en alzoo onder de Belgische geleerden gerangschikt moet worden.

Als godgeleerde, beoefenaar der oude kerkelijke geschiedenis en die des vaderlands deed H a r a e u s zich kennen door de volgende werken:

Den gheestelycken Medicynmeester, Antw. 1589 (of 1599.) 12°.

Vitae Sanctorum ex probatissimis authoribus et potissimum ex R.D. A l o y s i o L i p o m a n o , *et* R.P. L a u r . S u r i o *brevi compendïo summa fide collectae*, Antv. 1591. 8°.; herdrukt Lugd. 1592. 8°.; Antv. 1594. 8°.; Col. 1605. fol. met veranderden titel.

Lumen Historiarum per Orientem, *illustrandis Bibliis sacris*, *Martyrologiis et aliis multis*.

Chronologia brevis ab orbe condito usque ad Christum passum, *clare demonstrans Jezum Nazarenum esse Messiam*, *Dan.* IX. *praenuntiatum*, Antv. 12°.

Olympiades et Fasti, *concordi serie Historiae sacrae et profanae usque ad Christum passum*. Col. 1602. 4°.; herdr. 1614. fol. met veranderden titel.

Onpartijdige Verklaringhe der oorsaken des Nederlantsche Oorloghs sedert 't jaer 1566 *tot* 1608, Antw. 1612. kl. 8°.

Annales Ducum, *seu Principum Brabantiae*, *totiusque Belgii*

Tomi tres: quorum primo solius Brabantiae, *secundo Belgii uniti Principum res gestae*, *tertio Belgici tumultus usque ad inducias*, *anno MDCIX pactas*, *enarrantur*, Antv. 1623. fol. 2 vol.

Het derde boek van dit werk heeft H a r a e u s naderhand op nieuw omgewerkt en vermeerderd, doch het handschrift, dat in 1776 te Antwerpen uit de rijke bibliotheek van J.B. V e r d u s s e n verkocht is, is nooit in druk uitgegeven.

Epitome Catenae aureae D. T h o m a e *in quatuor Euangelia*, *a* F r a n c . H a r a e o *concinnata*, *et scholiis illustrata*, Antv. 1625. 8°.

Expositio S.S. *Patrum in omnes Epistolas S.* P a u l i *Apostoli; colligebat et scholiis illustrabat* R.D. F r a n c . H a r a e u s , Lov. 1627. 8°.

Biblia sacra Vulgatae editionis, *Sixti* V.P.M. *jussu recognita atque edita*; etc. Antv. 1630. fol.

Zie S w e e r t i u s , *Ath. Belg.* p. 244; B u r m a n , *Traj. Erud.* p. 126-129; F o p p e n s , *Bibl. Belg.* p. 294, 295; P a r s , *Naamrol*, bl. 85; P a q u o t , *Memoires*, T. II. p. 170, 171; (van H e u s s e n en v a n R h i j n) *Hist. van 't Utr. Bisd.* D. I. bl. 563, 564, 570; d e W i n d , *Bibl. van Ned. Geschiedschrijv.* D. I. bl. 360-364.

[Harckenroth]

HARCKENROTH. Zie de personen van dien naam op HARKENROTH.

[Douwe Harcx]

HARCX (DOUWE) of H a r k e s , een Fries, was een moedig zeeman, die in 1665 zijn naam vereeuwigde door een roemrijk wapenfeit. Met het Nederlandsche smaldeel op de hoogte van Tanger kruisende, ontdekte H a r c x , wiens schip 24 stukken en 100 mannen voerde, een Engelsch fregat van gelijke sterkte, *de Salamander* geheeten, hetwelk hij terstond volgde, en dat hij, na eene jagt van 36 uren, onder het bereik van zijn geschut kreeg. Nu ontstond er een kortstondig, doch hevig gevecht. D o u w e klampte den Brit aan boord, enterde hem en maakte zich na eenen kloekmoedigen strijd van vijf kwartieruurs meester van het schip. Ongelukkig geraakte hetzelve weinige oogenblikken na de verovering in brand en werd eene prooi der vlammen, zoodat hem van dezen rijken buit niets overschoot dan de vlag, de gevangenen en het bewustzijn van als een braaf held gevochten te hebben. Acht jaren later, in 1673, bragt hij te Amsterdam drie Barbados- en Virginie-vaarders op.

Zie d e J o n g e , *Geschied. van het Ned. Zeew.* D. II. St. II. bl. 243, D. III. St. I. bl. 381, hier door ons geheel gevolgd.

[Pibo Harda]

HARDA (PIBO). Het adelijk Friesch geslacht van H a r d a , H a a r d a of H a e r d a was in vroeger tijd M e r n s t r a genaamd. Men vindt het onder dien naam, op de ge-

slachtlijsten, omtrent het jaar 1460 te Pietersbierum gezeten. Pibo Harda was een zoon van Fedde Harda en Saeck Herweij, woonde te Ternaard en had zich bij den aanvang der beroerten bij de edelen gevoegd en het verbond geteekend. Sedert had hij zich in het gevolg van Brederode te Amsterdam opgehouden, en was medepligtig geweest aan het nemen der papieren van den secretaris de la Torre. Om het treurig lot van zoo velen te ontgaan, was hij in 1567 gevlugt, en werd een jaar later door den raad van Friesland gebannen en zijne goederen verbeurd verklaard.

Te vergeefs deed hij met anderen eene poging om eer en goed te redden, doch onthield zich van geweldige maatregelen en keurde de handelingen der watergeuzen ten sterkste af. Hij woonde later op Ameland, met het weemoedig voornemen om van daar ten minste de vaderlandsche kusten te aanschouwen, die hij niet meer betreden mogt, en waar zijne gade en kroost verlaten omzwierven. Hier woonde hij totdat in 1572 het krijgsvolk van Robles een inval op Ameland deed en hij, genoodzaakt het zwaard te trekken, door een Spanjaard doorstoken werd. Hij was gehuwd met His Bootsma, dochter van Sierck Bootsma en Sithe Feitsma. Een zoon van hem, Fedde genaamd, vlugtte mede uit het land, maar keerde later terug.

Zie te Water, *Hist. van het verb. der Edel.* D. II. bl. 448, 449; van Groningen, *Geschied. der Watergeuzen*, bl. 243, 244.

[Cornelis van Hardenberg]

HARDENBERG (CORNELIS VAN) werd uit een aanzienlijk geslacht, den 4^{den} Mei 1755, te Rotterdam geboren en was sedert een aantal jaren onderwijzer in de teeken-, bouw- en doorzigtkunde bij de Renswoudsche stichting te Utrecht, welke post hem in 1780 opgedragen werd als opvolger van Jacob Maurer. Hij dreef ook handel in schilderijen en andere voorwerpen. Zonder eenig onderrigt had hij in de teekenkunst eene aanzienlijke hoogte bereikt, en zijn voortreffelijk onderwijs, in al de vakken der kunst, veroorzaakte dat onder zijne leiding vele goede teekenaars gevormd werden. Groot is de lof die den verdienstelijken man over zijn werk te beurt viel. Een bevoegd beoordeelaar zegt van hem. ‘In de anatomie, zoowel als in de doorzigtkunde, de bouwkunde, landkaarten, het landschap, uit- en inlandsch gevogelte, binnenhuizen met beelden, kerken enz. in dat alles was hij zeer bedreven, en teekende alles met de meeste vlugheid en met dat hooge gevoel voor de kunst, dat oorspronkelijke wat het genie kenmerkt; en daarbij bezat hij de bescheidenheid en nederigheid van den christen. Zijne manier van wasschen met sapverwen was wonderlijk; en zijne ordonnantiën of

compositiën altijd rijk, dichterlijk, ja geheel de veredelde natuur. Hij had veel theorie en wist die op de gelukkigste wijze in praktijk te brengen. Zijne veelvuldige bezigheden lieten het niet toe, zich veel aan het schilderen met olieverw toe te wijden; echter heeft hij eenige portretten en fraaije kabinetstukjes geschilderd.'

Uit een ander berigt voegen wij hierbij, dat hij met zorg en geestig de etsnaald hanteerde. In 1809 benoemde de vierde klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut hem tot correspondent, en koning L o d e w i j k stelde hem als professeur de dessin bij zijne pages aan, voor welk aanbod hij evenwel heuschelijk bedankte. Ook van andere kunst- en letterlievende genootschappen en maatschappijen was hij lid, bij welke laatste hij zich als besturend en medewerkend lid, als man van smaak en als geestig beoefenaar der dichtkunst ook verdienstelijk maakte.

Veelvuldig zijn de werken door v a n H a r d e n b e r g vervaardigd. Vele zijner teekeningen zijn in plaat gebragt. Een zijner verdienstelijkste stukken is een *Gezicht van de Roomsche Kerk te Rotterdam*, te Parijs gegraveerd door N. R a n s o n n e t t e. Ook komen er verscheidene platen door hem geteekend voor in de *Beschrijving van den Watersnood in* 1799 *en* 1800, door C o r n e l i s Z i l l e s e n, die door V i n k e l e s en B r o u w e r gegraveerd zijn.

Bemind om zijne eenvoudige godsvrucht en kalmen christenzin, overleed v a n H a r d e n b e r g te Haastrecht, op den 2^{den} Februarij 1843.

Zie v a n E y n d e n en v a n d e r W i l l i g e n, *Geschied. der Vaderl. schilderk*. D. III. bl. 80, 81; I m m e r z e e l, *Lev. en Werk. der Kunstsch.; Algem. Konst- en Letterb.* 1843. D. I. bl. 161-163; K r a m m, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Albertus Rizaeus Hardenbergius]

HARDENBERGIUS (ALBERTUS RIZAEUS). Zie RIZAEUS (ALBERTUS)

[Jacob van Hardenbroek]

HARDENBROEK (JACOB VAN) werd omstreeks 1678 geboren, trad in 's lands dienst en klom op tot den rang van kapitein. Den 20sten November 1722 werd hij kommandeur van Loevestein, en den 20sten April 1725 luitenant-kolonel der infanterie. Na later tot kolonel bevorderd te zijn, overleed hij den 20sten Augustus 1759.

Zie *Boekz. der gel. Wereld*, 1759. *b.* bl. 268; *Geschiedk. Aanteek. betrekkel. het slot Loevestein*, *Bijlage*, bl. 29, uit medegedeelde berigten aangevuld.

[Jan Adolph baron van Hardenbroek]

HARDENBROEK (JAN ADOLPH baron VAN), heer van Hardenbroek, Lokhorst enz., zoon van den kapitein ter zee J a n L o d e w i j k baron v a n H a r d e n b r o e k, en van J o h a n n a C h a r l o t t a baronnesse v a n R e n e s s e t o t L o k h o r s t, werd den 9^{den} Junij 1739 luitenant-

kolonel der infanterie, den 1sten Januarij 1748 kolonel in het regiment van C r o y é en tevens kommandeur der vesting 's Hertogenbosch, den 14den Maart 1766 generaalmajoor en daarna luitenant-generaal en gouverneur van Bergen op Zoom. Hij huwde in 1769 met S u z a n n a v a n S l i n g e l a n d t, daarna met S u z a n n a C i v i l e gravin d'A u m a l e.

Uit medegedeelde berigten bijeengebragt.

[Hieronymus Harderus]

HARDERUS (HIERONYMUS) werd door curatoren der Leidsche hoogeschool, in 1669, gemagtigd tot het houden van openbare lessen over de Arabische en andere Oostersche talen. In 1671 werd hij met den titel van buitengewoon hoogleeraar vereerd, en kreeg verlof, om, tot uitbreiding van zijne kundigheden, naar het Oosten te reizen, waartoe hij van een loffelijk getuigschrift voorzien werd; doch op de tijding dat hij zijne reize gestaakt had, werd zijn lastbrief als hoogleeraar eerlang ingetrokken.

Zie S i e g e n b e e k, *Geschied. der Leidsche Hoogesch*. D. II. *Toev. en Bijl.* bl. 272.

[Gerard van Harderwijck]

HARDERWIJCK (GERARD VAN), ook G e r a r d d e R a e d t genoemd, werd in Gelderland, waarschijnlijk te Harderwijk, in het midden der vijftiende eeuw geboren, studeerde voornamelijk te Keulen en verkreeg er den graad van meester in de vrije kunsten en licentiaat in de godgeleerdheid.

Hij onderwees er vervolgens de wijsbegeerte, was er in 1476, 1480 en 1486 deken van de faculteit der kunsten, en zag zich den 28sten Junij 1500 tot rector der akademie verkozen. Hij overleed in 1503, nadat hij jaren lang het priesterambt te Keulen bekleed had. Hij schreef:

Commentum libri primi Hermenias Aristotelis, *similiter et aliorum librorum veteris artis*, *studiose ex diversis doctorum dictis maxime ex scriptis venerabilis Domini Alberti Doctoris Magni*, etc. (Colon.) 1486. fol.

Commentum supra veterem artem Aristotelis secundum viam Albertistarum, etc. (Colon.) 1486. fol.

Commentaria in Summulas Petri Hispani Alberto-Centonas continentia, *quae sunt quaedam Progymnasmata in libros philosophi secundun processum Bursae Laurentianae Colon*. etc. Col. (1488.) fol.

Commentarii in omnes parvos Tractatus Parvorum Logicalium Petri Hispani junctis nonnullis Modernorum, *processum Bursae Laurentianae in Universitate Coloniensi continentes*, Colon. 1493. folio.

Textus trium librorum de Anima Aristotelis, *cum commentario secundum doctrinam Domini Alberti Magni*, etc. Colon. fol.

Opus quadrupartitum postillarum Divi Alberti Magni, etc. Hagen. 1504. fol.

Alberti Magni postilla super Lucam impressa opera Gerardi de Harderwick, Hagen. 1504. fol.

Materia de Crucibus quae in vestibus hominum apparuerunt anno M D. I., etc. Colon. 1508. 4°.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* p. 351; Paquot, *Mémoir.* T. I. 457, 458; de Feller, *Diction*, *Histor*.

[Aalt van Harderwijck]

HARDERWIJCK (AALT VAN) te Harderwijk geboren, was raad van hertog Karel van Gelder, jegens wien hij zich zeer verdienstelijk maakte, door zijne dappere verdediging van de stad Hattem in 1528.

Zie Schrassert, *Beschrijv. van Harderwijk*, bl. 121.

[Ysbrand van Harderwijk]

HARDERWIJK (YSBRAND VAN) werd omstreeks 1515 uit deftige ouders te Harderwijk geboren en door Johannes Keppel, abt van het klooster Lidlum in Barradeel, tot den geestelijken stand opgeleid. Zijne groote zucht voor de letteren en zijne welbespraaktheid bragten hem toen reeds bij velen in gunst. Tot de priesterlijke waardigheid verheven, werd hij eerst kapellaan te Menaldum en een weinig later pastoor te Spannum. Vervolgens te Berlikum als zoodanig aangesteld, werd hij daar zoodanig ingenomen met de nieuwe leer, dat hij zijne bezittingen te gelde maakte en in den herfst van 1545 naar Lidlum trok, om van daar zijnen boezemvriend Cyriacus Donia naar Wittenberg te volgen. Hij moest evenwel dit voornemen tot het voorjaar van 1546 uitstellen, verwisselde toen het geestelijk gewaad met een burgerlijk, aanvaardde de reis naar laatstgenoemde plaats, en werd er in April in het album der akademie ingeschreven. Zijn verblijf aldaar was evenwel van zeer korten duur: want omstreeks Julij riep keizer Karel V, op straffe van weerspannigheid en muiterij, allen terug, die verboden hoogescholen bezochten, en hiervoor bevreesd, keerde van Harderwijk naar Friesland terug. Niet dan met veel moeite werd hij door den abt van Lidlum weder opgenomen, doch na eene geringe boetedoening niet alleen in genade weder aangenomen, maar ook de kerk van Spannum bij vernieuwing aan zijne zorg toevertrouwd.

Weldra rees hij nu zoo in aanzien, dat hij, in 1553, tot abt van Lidlum werd aangesteld. Na zijne benoeming reisde hij naar Utrecht en werd er door den bisschoppelijken vicaris, Nicolaas van Nieuwland, gewijd. Later uit de geestelijkheid tot lid der staten geroepen, deed hij zich door zijn hevig verzet tegen den benoemden bisschop van Friesland, Remigius Dirutius, kennen, en was hij een dergenen, die, na met de staten

en met de regering van Leeuwarden geraadpleegd te hebben, in October 1565 weigerden in de synode te komen, die door den bisschop van Utrecht was zamengeroepen. Hij vergat bij dat alles zijne studiën niet, drong dieper door in de heilige schrift en was ijverig in het onderzoeken der schriften van den grooten Luther. Dit vervulde hem met zulk een weêrzin tegen het kloosterleven, dat hij in 1569 zijn ontslag verzocht en verkreeg, met eene jaarlijksche toelage van vijfhonderd gulden. Nog vóór zijn vertrek naar elders was de nieuw benoemde bisschop van Leeuwarden, Cunerus Petri, zelf te Lidlum gekomen, om rekenschap te vragen van het gehouden beheer van de geldmiddelen der abtdij. Het schijnt wel, dat van Harderwijk hieraan niet gaarne heeft willen of kunnen voldoen, daar hij, zelf voor den bisschop gedagvaard zijnde, ijlings de vlugt naar Emden nam. Hier trad hij, na lang aarzelen, met eene protestantsche vrouw in het huwelijk, die hij echter spoedig te Frankfort aan de pest verloor. Hij zelf werd door die ziekte aangetast en, schijnbaar hersteld, trok hij tot herstel van zijne gezondheid naar Keulen. Daar heerschte dezelfde ziekte, die hem andermaal aantastte en waaraan hij nu, in 1571, bezweek. Het Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde bezit van hem een op perkament geschreven:

Missale Romanum, *quod scribi curavit* D. Ysbrandus Harderwijck, *Abbas monasterii Lidlum*, *anno* 1563.

Zie (van Heussen en van Rhijn), *Oudhed. en Gesticht. van Vriesl.* D. I. bl. 280, D. II. bl. 204-207; Steenstra, *Oudheidk. Aanteek. van Barradeel.* bl. 93, 94; Schultz Jacobi en Domela Nieuwenhuis, *Bijdr. tot de Geschied der Evang. Luth. Kerk*, St. V. bl. 179-181, door ons voornamelijk gevolgd; Visscher, *Voorlez. over de Geschied. der Roomsche-Kath. Kerk* enz. 2de Voorl. bl. 55; *Zestiende Versl. der Hand. van het Friesch Genootsch. ter beoef. der Friesche Geschied-*, *Oudheid- en Taalk.* (1844) bl. 124.

[Isak van Harderwijk]

HARDERWIJK (ISAK VAN) werd den 19^{den} Januarij 1784 te Huizum, bij Leeuwarden, uit fatsoenlijke burgerouders geboren. Zijn vader, Reinier van Harderwijk, reeds vroeg eene zucht voor de studie bij zijnen oudsten zoon bespeurende, deed hem, na het gewone schoolonderwijs genoten te hebben, op de latijnsche school te Leeuwarden. De dood van zijnen vader veroorzaakte eene belangrijke verandering in zijn lot, in zoo verre, dat hij met zijn jongeren broeder, die volgt, naar Rotterdam vertrok, waar hun oom, Jan van Harderwijk, handelaar in koffij en thee, zelf kinderloos zijnde, zich met de zorgen der opvoeding dezer beide zonen van zijn broeder wilde belasten. De jeugdige knaap zette nu zijne voorbereidende studiën onder den geleerden Rot-

terdamschen rector Nodell voort, en werd in 1799 tot de akademische lessen bevorderd. Hij vertrok naar de hoogeschool te Utrecht, om zich tot het predikambt voor te bereiden, en volgde de lessen van Heringa en Bonnet met vrucht. De geschillen, die tusschen deze beroemde mannen ontstonden, noopten van Harderwijk de Utrechtsche hoogeschool voor de Leidsche te verruilen. Hier genoot hij het onderwijs van de hoogleeraren te Water en van Voorst, en onder hunne leiding bragt hij, in 1804, zijne studiën ten einde, en werd hij door de classis van Schieland tot het predikambt toegelaten. Nog in dat zelfde jaar werd hij als leeraar te Abbenbroek beroepen, doch den vereischten ouderdom nog niet bereikt hebbende, moest dat beroep worden ingetrokken. In 1805 te Vinkeveen beroepen, bleef hij daar zeven jaren met ijver werkzaam, toen hij, in 1812, te gelijktijdig een beroep ontving naar Warmenhuizen in Noord-Holland en een naar Warrega, Warstiens en Wartena in Friesland. Het laatste beroep werd door hem aangenomen, en hij bleef op die standplaats vijf jaren tot het jaar 1817, toen de gemeente te Katwijk aan Zee hem tot haren leeraar verkoos. Hier verkondigde hij gedurende dertig jaren met rijken zegen het Evangelie, totdat hij op den 31sten December 1847 aan zijne hem liefhebbende betrekkingen en gemeente en aan de wetenschap ontviel. Hij was eerst gehuwd met Jannetje van Dam, die hij in 1816 verloor, daarna met Maria Johanna Wintzant, die hem drie dagen na zijne ter aarde bestelling in het graf volgde. Bij beiden verwekte hij kinderen.

Aan eenen onvermoeiden ijver voor de waarneming zijner ambtspligten, paarde van Harderwijk eene vurige liefde voor de wetenschappen. In de beoefening der Latijnsche letteren, maar meer nog in die der Nederlandsche, vooral Oud-Nederlandsche letterkunde, kerkelijke geschiedenis en penningkunde, vond hij als het ware zijne eenige uitspanning; terwijl de bijeenbrenging eener kostbare en talrijke boekerij schier de eenige uitgave was, die hij zich voor zijn genoegen veroorloofde. Zij werd met zijne verzameling penningen, oudheden en rariteiten in 1848 te Rotterdam verkocht. De catalogus er van ziet onder den titel van *Bibliotheca Harderwijkiana* het licht.

De vruchten van van Harderwijk's onderzoekingen, waarin hij zich als een naauwkeurig, scherpzinnig en onbevooroordeeld geschiedkenner en letterkundige kennen deed zijn:

Verslag van een Handschrift, *bevattende* Jacob van Maerlants *Nederduitsche Prozaïsche Bijbelvertaling*, *met Aanteekeningen en Bijlagen*, 's Gravenh. 1831. 8°.

Geschied- en Letterkundige Bijdragen, Rotterd. 1837. 8°.

Fragment van den Roman van P a r t h é n o p é u s *en* M e l i o r e ; *met eene Inleiding en Aanteekeningen;* in de *Nieuwe Werk. van de Maatsch. der Nederl. Letterk. te Leid*. D. V. St. II. (1841).

Bijdrage tot de Geschiedenis der Heidens of Egijptiërs in de Noordelijke Nederlanden; in de *Aanteek. van het verhandelde in de Sectie-Vergaderingen van het Prov. Utrechtsch Genootsch. in het jaar* 1847, bl. 82.

Bijdrage tot de kennis der schriften van D a v i d J o r i s ; in het *Ned. Arch. voor Kerk. Geschied. van* K i s t en R o y a a r d s . D. VIII. bl. 393-411.

De Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden en het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen bragten, de eerste in 1834 en het tweede in 1840, hulde aan de veelzijdige geleerdheid van v a n H a r d e r w i j k , door hem het lidmaatschap aan te bieden.

Zie L a u t s in den *Algem. Konst- en Letterb.* 1848 D. I. bl. 66-72; *Handel. van de Jaarl. Vergad. van de Maatsch. der Nederl. Letterk. te Leid*. 1848. bl. 46-49.

[Jan van Harderwijk]

HARDERWIJK (JAN VAN) Rz., broeder van den voorgaande, werd den 4^{den} October 1790 te Huizum bij Leeuwarden geboren. Door zijnen oom, J a n v a n H a r d e r w i j k , te gelijk met zijn ouderen broeder, te Rotterdam opgevoed, genoot hij aldaar eene beschaafde, ofschoon niet geleerde opleiding, en onderscheidde hij zich reeds vroeg door eene groote vlugheid van geest en bevattelijkheid in het aanleeren van datgene, wat hem later in den voor hem bestemden werkkring zou te pas komen. Hij beoefende daarbij het teekenen en de muziek, en legde vooral in de eerstgenoemde kunst zulke belangrijke vorderingen aan den dag, dat men er eenigen tijd aan dacht hem geheel aan de schilderkunst toe te wijden. Dit gebeurde evenwel niet. V a n H a r d e r w i j k , na de noodige kundigheden daartoe op een geacht handelskantoor verkregen te hebben, kwam in de koffij- en theehandel van zijnen oom, dien hij later geheel voor zijne rekening dreef, en dien hij in 1838 in handen van den jongsten zoon van zijnen oudsten broeder overgaf.

Zoo iemand, dan was het v a n H a r d e r w i j k , aan wien de stad zijner inwoning en het vaderland de grootste verpligting had. Vele toch zijn de betrekkingen, waartoe hij geroepen werd en die hij met den meesten lof vervulde. Was het vroeger het teekengenootschap: *Hier door tot Hooger*, dat hem eerst onder zijne verdienstelijke leerlingen telde, en welks belangen hij daarna ook als

commissaris en secretaris met ijver voorstond, later, na de vereeniging van dat genootschap met een ander, onder de zinspreuk: *Hierdoor tot Hooger en Arti Sacrum vereenigd*, werd hij met eenparige stemmen tot hun eersten voorzitter benoemd, en was hij jaren lang hun steun en sieraad. Hij verdiende alzoo ten volle de onderscheiding, die hem in 1837 ten deel viel, door de benoeming tot lid van verdienste van dat genootschap, welke benoeming, in 1840, gevolgd werd, ook als eene waardige hulde aan zijne kunsttalenten, door de verkiezing tot lid van de Koninklijke Akademie van Beeldende Kunsten te Amsterdam, en tot lid van verdienste der later te Rotterdam gevestigde Akademie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen. Zoowel de Maatschappij: *Verscheidenheid en Overeenstemming*, als de Rotterdamsche afdeeling der Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen, en het Rotterdamsche Departement der Maatschappij: *tot Nut van 't Algemeen*, vonden in v a n H a r d e r w i j k òf een waardige voorzitter, òf een verdienstelijk bestuurs lid, òf een onvermoeid medewerker aan hunne werkzaamheden en bemoeijingen. Gedurende een tijdvak van ruim vijf en twintig jaren was hij secretaris van het collegie collectanten tot instandhouding van de openbare eeredienst bij de Nederduitsche Hervormde gemeente, voorts voorzitter van eene der bijbelvereenigingen en eindelijk secretaris van een der Schalisten-kwartieren. In al die betrekkingen was hij de man, die alles bestuurde, wien geene moeiten te groot waren en die niet terugdeinsde, wanneer er met kracht moest gehandeld worden.

Heeft alzoo de stad Rotterdam veel aan hem te danken, niet minder verdienstelijk maakte hij zich jegens het vaderland en het vorstelijk stamhuis van Oranje. Waren zijne gezangen en gedichten voor een groot deel aan beiden gewijd, en was hij er steeds op uit, liefde tot beiden in aller harten te ontvlammen, ook dan wanneer de vaderlandsche grond werd bedreigd en de geliefde naam van Oranje werd gelasterd, hij achtte ook geene inspanningen te zwaar om dat vaderland op andere wijze nuttig te zijn. Want toen in 1830 de Nederlandsche krijgsmagt naar de grenzen was opgerukt, tot beveiliging van den dierbaren geboortegrond en tot handhaving van de eer en den roem des lands, toen vormde v a n H a r d e r w i j k , met de heeren G.C. T i e l e n i u s K r u i j t h o f f en H.H. v a n D a m , die bekende commissie, welke door hare bemoeijingen zulke belangrijke ondersteuning aan het Nederlandsche leger heeft kunnen verschaffen, en die zoo belangloos en met

opoffering van tijd, rust en genoegen heeft medegewerkt, om geslagen wonden te heelen en rampen te leenigen. Zooveel ijver en vaderlandsliefde bleven niet onopgemerkt, maar zijn nooit beloond.

Van Harderwijk overleed den 27sten December 1858 en was gehuwd met Carolina Jacoba Schoor, die hem drie dochters en drie zonen schonk, van welke de middelste de voortzetter van dit woordenboek is. Zijne afbeelding, naar de schilderij van W.H. Schmidt, ziet het licht vóór den *Nederlandsche Muzen-Almanak voor* 1840. De Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden erkende zijne verdiensten als letterkundige en dichter, door hem in 1836 haar lidmaatschap aan te bieden. Die verdiensten zijn ook op te maken uit de door hem in druk gegevene werken, waarvan wij hier eene opgave laten volgen, zonder gewag te maken van de talrijke hier en daar verspreide en ook onuitgegevene stukken, zoowel in proza als in poëzij:

Lofdicht op Jan van Eijk. In 1822 bekroond met zilver door de Koninklijke Maatschappij van Taal- en Letterkunde te Brugge, en in bare werken opgenomen.

Lofdicht op de Noordelijke en Zuidelijke Volkplantingen van Frederiksoord. Met goud bekroond, in 1823, door dezelfde Maatschappij, en mede in hare werken opgenomen.

Korte schets van de beroemdste daden onzer voorvaderen en van de bijzonderste gebeurtenissen der Nederlanden, *ten einde de vaderlandsliefde bij alle standen*, *en voornamelijk bij de jeugd*, *op te wekken en te versterken*. In 1823 met goud bekroond door dezelfde Maatschappij en in hare werken opgenomen.

Proeve eener lofrede op Hieronymus van Alphen; in derde *Mnemosyne*, 1829, D. I. bl. 125-198.

Gedichten, Rott. 1836. 8°.

(Met J.A. Bakker en G. van Reyn) *Euthymia*, *Bijdragen uit het gebied der zede- en letterkunde*, Rott. 1837. 8°. 2 stukk.

Het Menschelijk Leven, *in vier zangen*, Amst. 1837. 8°. (Overdruk uit de *Vaderl. Letteroef.* van dat jaar).

Lijkrede bij den dood van Neêrlands Koningin, *Z.M. den Koning en Hoogstdesz. aanverwanten*, *met vaderl. deelneming toegeëigend*. (Rott. 12 Oct. 1837). 8°. Niet in den handel.

De Lof der Schilderkunst, *Cantate*, Rott. 1838. 8°.

Gedachtenis-offer aan J.C. Schotel, *Zeeschilder*, Rott. 1839. 8°.

Leerrijke keur uit Benjamin Franklin's *Zedekundige Schriften*. Met goud bekroond door de Maatschappij: tot Nut van 't Algemeen en door haar uitgegeven. Amst. 1843. 8°.

Frederik Gottlieb Klopstock *beschouwd als Mensch*, *als Dichter en als Christen*, Amst. 1843. 8°.

Gedachten bij de slooping van het gebouw de Zuiderkerk der Nederduitsche Gereformeerde Gemeente te Rotterdam. Dichtstuk, Rott. 1844. 8°.

Redevoeringen, Dord. en Rott. 1844. 8°.

Gezangen bij gelegenheid van het examen en de prijsuitdeeling der Rotterdamsche Departements-school, Rott. 1845. 8°.

December 1848, Rott. 1848. 8°.

Bij de inhuldiging van Z.M. Willem III, *den* 12den *Mei* 1849. Rott. 1849. 8°.

Herinnering aan den kunstschilder Willem Hendrik Schmidt, 's Hage, 1849. 8°.

Levensberigt van R.H. van Someren; in de *Handel. van de Maatsch. der Ned. Letterk. te Leid*. 1851.

Gijsbrecht Karel van Hogendorp, *Lofdicht*, Rott. 1853. 8°.

Luim en Ernst, *afgeluisterd in den vreemde*, Rott. 1854. 12°. met pl.

Oud en nieuw, *uit de portefeuille van Narrator bijeenverzameld*, Rott. 1854. kl. 8°.

Het bezoek of de wijsheid van vader Philander, *medegedeeld door Christianus. Met een woord vooraf van* D.T. Huët, Rott. 1855. 8°.

Behalve deze genoemde geschriften leverde van Harderwijk een aantal bijdragen in den *Nederlandsche Muzen-Almanak* en in andere jaarboekjes, in de *Vaderlandsche Letteroefeningen*, waarvan hij met den heer G. van Reyn te Rotterdam, gedurende het jaar 1839 tot 1848 de redactie op zich nam, en eindelijk in het werk van wijlen J.P. Sprenger van Eijk, *de Fakkel* getiteld.

Uit familieberigten bijeengebragt.

[J. Hardes]

HARDES (J.) schreef:

Copy van een Brief, *geschreven uit Nieukerk*, *door een vader aan zijne dogter*, *wegens het berugte werk der bekeering aldaer; met eenige Aenmerkingen en Waerschouwingen*, Amst. 1750. 4°.

Zie *Reg. van gedr. Schrift. voor en tegen het berugte werk der beroer. en bekeer. te Nieukerk*, enz. (Leid. 1753) bl. 17.

[Anthony van Hardeveldt]

HARDEVELDT (ANTHONY VAN), op het laatst der zeventiende eeuw geboren, werd in 1721 predikant te Eethen en Drongelen en in 1723 te Wijk bij Heusden. In 1777 emeritus geworden, overleed hij in dat zelfde jaar. Hij maakte zich eenigen naam in de kerkelijke geschiedenis, door, in 1747, met pen en mond te ijveren voor eene verbroedering tusschen de Lutherschen en Hervormden. Een zijner zonen volgt. Zijne dochter, Allegonda Klara,

beoefende de Nederduitsche dichtkunst blijkens een grafschrift op de gouvernante prinses A n n a , in 1759 overleden. Hij schreef de volgende werken:

Dank-Altaar, Gorinch. 1729. 8°.

Absalons Pylaar vergeestelykt, Gorinch. 1732. 8°.; herdr. Leid. 1746. 8°.

Verklaring over den LXXXIX *Psalm*, Utr. 1735. 4°.

De ontdekte wolf in de pot, Utr. 1735. 4°.

De verspiede vos in den wijngaard, Utr. 1735. 4°.

Vriendelijk Buurpraatje gehouden tussen drie buuren, Dordr. 1739. 8°.

Noodige verdediging tegen de ongegronde en spotagtige Aanmerkingen van T h . d e H a r t o g , Dordr. 1740. 8°.

De verbaasde en erbarmelijke vlucht der inwoonders des landts van Heusden, *wegens de laaste overstroominge*, *vertoont in eene predikatie*, Dordr. 1741. 4°.

De kerk gereformeert in zeeden, *met een kort berigt van de kerkform der zoogenaamde Hernhutters*, Dordr. 1741. 4°.

De huys-predikant of Noachs voorbeeld, Leid. 1742. 4°.

Het schip van Staat, *genaamt Prudentia ofte Voorzigtigheid om van alle regte gronden van Staat*, *zoo in oorlog als vrede recht te oordeelen*, *met bijzondere toepassing op het Verecnigt Nederlandt in deze dagen*, Leid. 1744. 4°.

De Joodsche Republiek in derzelver opkomst en ondergang, *ten spiegel van Nederlands gemeenebest vertoont*, *alles met een bijzonder oogmerk op dezen tegenwoordigen tijd toegepast in een bededags predicatie uit Zephanja* I. *vs.* 2, Leid. 1745. 8°.

Huys predikant tot dienst van alle Christelyke huysgezinnen, *in een leerreeden uyt Hebreen* II. *vs.* 7. Leid. 1746. 4°.

Kerkelijk pleidoy, *vertoonende*, *op eene bescheidene wijze*, *de onpartijdige redenen*, *waarom de gereformeerden hunne vereeniging wel met de Evangelische Lutherschen*, *en niet met de Roomschen kunnen zoeken. - Waarbij de onpartijdige middelen eener nadere vereeniging tusschen de Gereformeerden en Lutherschen onderscheidenlijk worden opgegeven*, *zoowel*, *als de wezenlijke verschillen tusschen beide*, *tot wegneming van vele ongunstige vooroordeelen der broederen in den grond beschouwd worden*, Amst. 1747. 4°.

De zuyvere genade weg van Godt in zijn Heyligdom, *betreffende het weezen der waaragtige bekeeringe des menschen;* enz. Utr. 1750. 4°.

Antwoord op die deelen van het eerste pleitgeding van D^s^. G e r . K u y p e r s , *betreffende de Brieven van den Heer* B r o c a d e s , *ten anderen des schrijvers oogmerk in zijn boekje genaamt de zuyvere genade weg van Godt in zijn Heyligdom enz. tot rust en vreede der kerke*, *en behoudenis der broederlijke liefde*. Leid. 1752. 4°.

Kerkelyk pleidoy wegens de vereeniging der Gereformeerden, *Lutherschen en Roomschen*, *met een bewerp van correspondentie tusschen de Protestantsche kerken in Nederland*, *opgedragen aan de Ed. Mog. Commiss. Politiek der beide Synoden van Zuid-Holland*, Amst. 1755. 4°.

Gedachten van Swaar-Hoofd, *Ligt-Hoofd en Kloek-Hart*, *over het criticq gestel der zaken van Europa. Benevens den Pruisischen oorlog. Tot nut en dienst van alle Protestantsche Patriotten*. Amst. 1758. 4°.

Historisch vertoog, *betreffende de verscheidene crisissen*, *of gevaarlijke tijdsgewrichten*, *in welke het protestantendom sedert keizer Karel den Vijfden tot op dezen tijd zich bevonden heeft*, Leid. 1759. 4°.

H a r d e v e l d t droeg dit werk aan de theologische faculteit der Leidsche hoogeschool op. Namens dezelve schreef de hoogleeraar B. d e M o o r hem een brief tot dankzegging, waarin op eene onderscheidende wijze 's mans verdiensten geroemd werden. Die brief wordt gevonden in de *Boekzaal der geleerde wereld* 1759. *b.* bl. 33.

Religie der Russen, Amst. 1763. 8°.

Romen in brand, *wegens den Portugeeschen oorlog*, *met den Paus en de Jezuiten*, *verhandelt in een zamenspraak tusschen een Protestant*, *Papist en Roomsche*, Amst. 1760. 8°.

Vriendelijk onderrigt aangaande den Belisarius van M a r m o n t e l, Leid. 1769. 4°.

Eene volledige Historie der zo genaamde Piëtisten, *aangaande derzelver opkomst*, *voortgang en uiteinde*, Leid. 1770. 4°.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1758. *a.* bl. 87, 1759. *a.* bl. 382. 1761. *b.* bl. 173-187; v a n A b k o u d e, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. I. III. IV. V. VI; A r r e n b e r g, *Naamreg. van Ned. Boek;* Y p e y, *Geschied. der Christ. Kerk in de* 18de *Eeuw*, D. IV. bl. 109; Y p e y en D e r m o u t, *Geschied. der Herv. Kerk in Nederl.* D. III. bl. 272, *Aanteek.* bl. 132; S c h o t e l, *Kerk. Dord.* D. II. bl. 208; G l a s i u s, *Godgel. Nederl.* D. I. bl. 24, 25, D. II. bl. 662.

[Samuel van Hardeveldt]

HARDEVELDT (SAMUEL VAN), zoon van den voorgaande, studeerde te Leiden, werd, in 1747, proponent en in 1750 predikant te Valkenburg. Na acht en dertig jaren aldaar het Evangelie verkondigd te hebben, verkreeg hij in 1788 zijn emeritaat en overleed in 1790. Van hem ziet het licht:

Voorbereiding tot de aanstaande Kerkhervorming over Matth. III. vs. 12, Leid. 1757. 4°.

Betrekkelijke Staatsverandering der uitverkorenen, Leid. 1769. 8°.

Harmonie van noodige waarheden, Leid. 1769. 8°.

Beantwoording van zes vragen, *welke volgens de beginselen en denkwijze van* J o h a n n e s E u s e b i u s V o e t *is ont-*

worpen, *uit liefde tot waarheid en christelijke vreede*, *kortelijk overwoogen: met eenige bedenkingen aangaande sommige begrippen van welgemelden Heer en met aanmerkingen omtrent zulke wijsgeerige stellingen*, *waarop 't wel het meest ter afdoening der zaaken*, *wat het Philosophische betreft zal aankomen*, Leid. 1777. 8°.

Bijzondere uitlegginge van alle bewoordingen in 't gebed des Heeren, Leid. 1780. 8°.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1758. *a.* bl. 629. 1759. *b.* bl. 699. 1777. *a.* bl. 670. 1781. *b.* 155-161; A r r e n b e r g , *Naamreg. van Ned. Boek.;* B r a n s , *Kerk. Reg. der Pred.* bl. 64.

[Pieter Hardime]

HARDIME (PIETER), en niet H a d r i n é , werd geboren in 1678 te Antwerpen, en had tot onderwijzer zijn broeder S i m o n , die een niet onverdienstelijk bloemschilder was. Hij woonde sedert 1697 te 's Gravenhage, en schilderde zoowel daar als in andere Hollandsche steden, eene menigte deur- en schoorsteenstukken met fruit en gebloemte. Hij overleed te 's Hage in 1758.

Zie I m m e r z e e l , *Lev. en Werk. der Kunstsch*. op H a r d r i n e verbeterd door K r a m m , *Lev. en Werk. der Kunstsch*. op H a r d i m e .

[Poppo Hardman]

HARDMAN (POPPO), een Fries, die, volgens de fabelachtige voorstelling der kronijkschrijvers, in het jaar 350 overleden zou zijn en geschreven zou hebben:

De privilegiis et praerogativis comitum, *ducum ac regum*.

Zie S u f f r i d u s P e t r u s , *de Script. Fris.* p. 17, 18; d e W a l , *Orat. de clur. Fris. Jurecons.* p. 6, *Annot.* p. 2.

[Suffridus Hardomans]

HARDOMANS (SUFFRIDUS) beoefende de Nederduitsche dichtkunst, blijkens een lofvers voor de *Friesche Historiën* van C h r i s t i a n u s S c h o t a n u s , in 1658 uitgegeven.

Zie aldaar bl. 31 (ongepagineerd).

[A. van der Hardt]

HARDT (A. VAN DER) was een bekwaam bouwmeester te Amsterdam, op het laatst der achttiende eeuw. Onder zijn toezigt is in 1780 de vleeschhal, op de Oude-Zijds-Voorburgwal vergroot, en in 1778 de stads geschut- en klokgieterij gebouwd.

Zie K r a m m , *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Epe Hardtman]

HARDTMAN (EPE) was een Friesch edelman, die in 1096 aan den eersten kruistogt naar het H. Land deelnam en in 1099 bij de belegering van Nicea sneuvelde.

Zie S j o e r d s , *Friesche Jaarb.* D. II. bl. 272, 275; B o s s c h a , *Neêrl. Held. te land*, D. I. bl. 34; D i r k s , in de *Vrije Fries*, D. II. bl. 143.

[Adrianus Hardy]

HARDY (ADRIANUS) werd, proponent zijnde, beroepen te Waardenburg en Neerijnen in 1747 en is in 1756 als zoodanig op zijn verzoek ontslagen. Behalve een *Brief aan*

J.E. Jungius over den inhoud van zijn boek ('s Hage 1750. 4°.) 2 stukjes, gaf hij uit:

Poëtische en stigtelijke Mengeldigten over verscheide stoffen, Gorinch. 1750. 8°.; herdr. Zalt-Bomm. 1751. 4°.; Leeuw. 1769. 4°.

Het oordeel van Witsen Geysbeek over dit werkje is hoogst ongunstig.

Van hem is ook nog:

Schets der geprezen Nederduitsche dichtkunde, enz., 's Hage, 1795. 4°.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1747. *b.* bl. 107. 1756. *b.* bl. 244; van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.; Cat. van de Bibl. van Mr.* Robidé van der Aa, bl. 84; *Cat. van Boek. enz. nagelaten door* W. van Dam van Brakel (1859) bl. 33; Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.*

[Jan Haren]

HAREN (JAN) werd te Valenciennes, tegen het midden der zestiende eeuw, geboren en in het Hervormde geloof opgevoed. Zijn vader was predikant en om het geloof ter dood veroordeeld. De zoon was ter goeder ure naar Genève gevlugt, en genoot er de vriendschap van Calvijn, dien hij in 1564 sterven zag. Naar Nederland teruggekeerd, had hij op onderscheidene plaatsen het Evangelie verkondigd, onder andere te Brugge van 1566 tot 1567, doch in Alva's tijd, om zijne goederen te redden, ‘zijn pardon gehaald en genoten.’ Daarover berouw toonende, werd hij wederom tot het predikambt toegelaten, ofschoon tegen de meening en den wil van velen, die hem beter kenden en hem voor eerloos hielden.

Omstreeks 1578, of in het begin van 1579, moet Haren te Brugge als predikant teruggekomen zijn. Hij was toen gebuwd, doch de naam zijner vrouw wordt niet genoemd. Hij bewoonde een gedeelte van het Karmelieter klooster, waar de Roomschgezinden op den 3den Julij 1579 heensnelden om hem te vermoorden. Vermits hij niet in huis was, moest zijne vrouw het misgelden; men sloeg haar, sleepte haar langs den grond en trapte haar met voeten. Toen de volgende dag de stad door staatsche troepen bezet was, wapende zich Haren insgelijks en strijdig met de leer, die hij verkondigde, liet hij zich door wraakzucht medeslepen en snelde, aan het hoofd eener bende Waalsche soldaten, naar het huis van den kolonel de Mal, om het der plundering prijs te geven.

Haren was een man van veel aanzien en invloed in de Fransche kerk. Dit blijkt daaruit, dat hij op de Synode te Gent, den 16den Maart 1580 gehouden, de waardigheid van scriba bekleedde, en op die van den 19den September 1582 te Antwerpen het voorzitterschap waar-

nam, nadat hij ze met eene redevoering geopend had. Weldra kwam hij met Karel van Croy, prins van Chimay, die wij vroeger behandeld hebben, in aanraking, nadat deze in Augustus 1583 als gouverneur van Brugge gevestigd was. Welligt heeft hij dezen als hofprediker gediend, en dat hij bij hem in groote achting stond is daaruit op te maken, dat hij door hem naar Middelburg tot den prins van Oranje werd afgezonden, om aan dezen aldaar de credentie-brieven van Chimay en der vier leden van Vlaanderen te overhandigen. Ook bij den prins genoot hij zulk een vertrouwen, dat deze hem den 2^{den} September met een brief aan zijn broeder, graaf Jan van Nassau, zond en hem kort daarop eene zending naar Keulen bij Jan Casimir opdroeg, waarna hij weder naar Brugge terugkeerde.

Hier bleef hij tot aan de verovering der stad door de Spanjaarden, en trok vervolgens met den prins van Chimay, in wiens vertrouwen hij deelde, naar diens goederen, zonder aan zijne kerkelijke overheid eenig berigt te zenden. Op de aanmaning om op eene volgende Synode van zijn stilzwijgen en verblijf kennis te geven, antwoordde hij niet, en hij wierp zich in de armen der jezuiten, bij wie hij den 3^{den} Maart 1586 het Hervormde geloof afzwoer.

Spoedig daarop bezocht hij niet alleen verschillende steden, onder anderen ook Antwerpen en Keulen, om van zijne geloofsverandering openbaar getuigen te geven, maar hij haastte zich ook om, door het schrijven en uitgeven van eenige geschriften, zulks aan de geheele wereld bekend te maken. Deze geschriften zijn getiteld:

Brief discours des causes justes et équitables, *qui ont meues M.* Jean Haren, *jadis Ministre*, *de quitter la Réligion prétendue Réformée*, *pour se renger au giron de l'Eglise Catholique*, *recitées publicquement au peuple d'Anvers en la grande salle du collège des Pères de la Société de Jésus*, *le IX jour de Mars* 1586 *par ledit* Haren. *Aquel sont adjoustées certaines demandes Chrestiennes*, *proposées par ledit* Jean Haren *à un certain Ministre Protestant* (Ambrosius Wille) *touchant les principaux pointz de la Réligion Catholique*, *etc.* Anv. 1587. 12°.; in het Hollandsch reeds in 1586 aldaar verschenen met een opdragt aan Karel van Croy, prins van Chimay.

Treize Catechèses contre Calvin *et les Calvinistes*, Nancy 1599. 12°.

Profession Catholique de Jean Haren, Nancy, 1599. 12°.,

Epitre et Demande Chrestienne de Jean Haren *à* Ambroise Wille, *Ministre des étrangers Walons retirez en la ville d'Aix-la Chappelle*, Nancy 1599. 12°.

Het tweede van deze geschriften was opgedragen aan de prinses Antoinette van Lotharingen, die in het huwelijk was getreden met den hertog Jan Willem van Gulik. Haren schijnt daardoor met deze vorsten in kennis en in dienst der hertogin gekomen te zijn. In 1602 werd hij verdacht de schrijver te zijn van een ‘libel fameux,’ waarvan ons den titel onbekend is, doch waarin de protestantsche vorsten schandelijk beschuldigd werden. Hij werd dien ten gevolge in hechtenis genomen, van meer andere dingen beticht, doch omstreeks 1609 ontslagen. Hierop te Wezel gekomen, wenschte hij wederom tot de Hervormde kerk terug te keeren, en deed daarvan den 7^{den} Maart 1610 in de Waalsche kerk aldaar openlijk belijdenis niet alleen, maar even als hij vroeger zijne terugkeering tot de Roomsche kerk bij geschrifte had bekend gemaakt, gaf hij ook nu van zijne wederaanneming van het Hervormd geloof kennis door zijn geschrift:

La Repentance de Jean Haren *et son Retour en l'église de Dieu*, *publiquement par lui récitée en l'église Wallonne de Wesel*, tot het doen drukken waarvan ‘in de Walsche en Duytsche Sprake’ door de Staten-Generaal octrooi werd verleend, den 29sten April 1610, voor den tijd van zes jaren.

Haren schijnt vervolgens zich naar Holland begeven te hebben. De Synode te Amsterdam, in April van 1610 gehouden, wantrouwde hem, en het uittreksel uit hare handelingen, door den heer Janssen ons medegedeeld, bewijst genoegzaam dat Haren niet te Wezel als leeraar is aangenomen. Bovendien had hij bij resolutie van de Staten, in dato 1 Julij 1610, verlof gekregen om zich met zijne huisvrouw in Holland te vestigen. Waar dit evenwel geschiedde, is niet bekend. Ook zijn verder levenslot ligt in het duister. Alleen wordt nog gemeld, dat de Waalsche Synode in 1611 te Dordrecht gehouden, hem tegemoet kwam met eene som van 100 daalders, en hem hare hulp verder aanbood. In 1612 bood Haren de Synode te Rotterdam gehouden eenige kleine geschriften ter goedkeuring aan, en dit is de laatste maal dat van hem gewag wordt gemaakt. Teregt zegt de heer Janssen, wiens berigten over Haren hier door ons met die van anderen zijn overgenomen: ‘Zoo moest dan de ongelukkige, onder den last der schande en vernedering, die op hem rustte, door zijne pen in zijn karig levensonderhoud voorzien en schier van de milddadigheid afhangen. Wat verschil met vroegere dagen, toen hij, vereerd als één der aanzienlijkste mannen in de kerk en aan 't hoofd eener bloeijende stadgemeente, tot een

prinsenhof den toegang had en met vorstengunst overladen werd!'

Zie Bor, *Ned. Oorl.* B. XXI. bl. 849 (120); van Meteren, *Ned. Hist.* D. III. bl. 270, D. IV. bl. 159, D. VIII. bl. 107; Foppens, *Bibl. Belg.* p. 653; Paquot, *Mémoires*, T. I. p. 379; Groen van Prinsterer, *Archiv.* 1e *Serie*, T. VIII. p. 239, 241, 255; *de Navorscher*, D. III. bl. 347, 348; Janssen, *de Kerkhervorm. te Brugge*, D. I. bl. 204, 207, 253, 255, 257, 260-266, 268, D. II. bl. 25, 56, 184, 192, 193, 200.

[Adam of Daam van Haren]

HAREN (ADAM of DAAM VAN). Het geslacht van Haren is niet van Nederlandsche, maar van Duitsche afkomst. Ogier van Haren, dien men als de stamhouder kan aannemen, leefde omstreeks het jaar 1240 en woonde te Aken. Veelvuldig zijn de berigten omtrent de beroemde personen uit dit geslacht afkomstig, en te verwonderen is het daarom, dat omtrent den man, dien wij aan het hoofd van dit artikel noemden, in vroegere dagen berigten zijn medegedeeld, die later bleken op zijn zoon te moeten toegepast worden. Terwijl toch vroeger slechts één persoon van dien naam genoemd werd, noodzaakte later eene tastbare tegenstrijdigheid, in de genealogische berigten van dit geslacht, een tweeden persoon, evenzoo genaamd, aan te nemen. En ofschoon daarmede het bestaande bezwaar omtrent die twee personen wel wordt verminderd, zoo blijft er echter omtrent het al of niet naauwkeurige van die oplossing eenigen twijfel bestaan, die wij althans niet hebben kunnen wegnemen.

Adam of Daam van Haren, de vader, was de oudste zoon van Everard van Haren, schepen te Aken, en van Margriet Hagens. Hij was gehuwd met Margriet Coenen, afstammende van een oud adellijk geslacht uit Noord-Brabant. Naar Nederland gekomen, had hij deel genomen aan het verbond der edelen, en moest ten gevolge daarvan, met verbeurdverklaring zijner goederen, zijn aangenomen vaderland verlaten. Hij woonde eenigen tijd met zijn gezin te Aken, doch schijnt spoedig in dienst van graaf Johan van Nassau gekomen te zijn. Als zoodanig woonde hij te Arnhem, waar hij den 3^{den} Mei 1589 overleed. Zijn lijk werd te Leeuwarden in de Groote kerk begraven. Twee zonen van hem volgen.

Zie Ferwerda, *Wapenboek in de Cenealogie van* van Haren; Vriemoet, *Athen. Fris.* p. LXXXI; van Halmael en de Haan Hettema, *Stamboek van den Frieschen Adel;* te Water, *Hist. van het Verb. der Edel.* D. II. bl. 450; Halbertsma, *het geslacht der van Haren's*, bl. 35, 227-233; *Biograph. univers.* T. IX. p. 197; van Groningen, *Geschied. der Watergeuz*. bl. 245, 456.

[Adam of Daam van Haren]

HAREN (ADAM of DAAM VAN) de zoon. In verband met het bovenstaande rijst hier de vraag bij ons op, of

hij wel degelijk een zoon van den eerstgenoemde geweest is. Zoo ja, dan was hij een broeder van Willem, die volgt, zoo als door Halbertsma gemeld wordt (bl. 228). Maar dan doet zich ook hier weder een bezwaar op, dat Adam van Haren, de vader, een zoon had die reeds in 1572 als watergeus diende, en een die in 1581 eerst geboren werd. Ofschoon zulks wel niet tot de onmogelijkheden behoort, moeten wij er toch aan twijfelen, even als het ons onbekend is, hoe de drie kinderen van Adam, de vader, genaamd zijn geweest, die, in den krijgsdienst bevorderd, hun leven voor het vaderland lieten, zoo als door Halbertsma (bl. 228), mede naar Zacharias Huber, is medegedeeld.

Adam van Haren, de zoon, meer bekend onder den naam van hopman Daam, had, bij den algemeenen nood des vaderlands, ook zijn heil in de vlugt gezocht en getracht zijn geluk te water te beproeven. Hij was een der eersten bij de inneming van den Briel door de watergeuzen in 1572, waar hij in 1573 met zijne vrouw en vier kinderen nog vertoefde. Ten gevolge van zijn dapper gedrag had hij zich de bijzondere genegenheid van prins Willem I verworven, en was hij door dezen tot zijnen raad en hofmeester aangesteld. Zoolang de prins leefde deelde hij in diens vertrouwen, en na den dood van dien vorst ging hij over in de dienst van Willem Lodewijk, stadhouder van Friesland. Als zoodanig overleed hij in 1590 en werd te Leeuwarden begraven. Dit is de eenige geleidelijke voorstelling die wij van 's mans levensloop kunnen geven; doch wij kunnen ons niet onthouden de opmerking te maken, dat de geheele plaats door Halbertsma (bladz 227 en 228) uit de lijkrede van Zacharias Huber op Willem van Haren den ambassadeur medegedeeld, zóó verward is, dat wij ten slotte nog zouden overhellen om het medegedeelde in onze beide artikels slechts op één persoon toe te passen.

Van Haren heeft in de Fransche taal een dagverhaal geschreven van zijne omzwervingen sedert Alva's komst in de Nederlanden, tot op de verovering van den Briel. Dit journaal is in December 1732, bij den brand, die toen het huis van Willem van Haren, den dichter, te St. Anna-Parochie trof, verloren gegaan.

Als een blijk hoezeer de bevelhebber der watergeuzen, Willem van Lumey, graaf van der Mark, Adam van Haren genegen was, deelt men ons mede, dat, onder wijlen den baron van Asbeck te Leeuwarden voorheen berustte een zwaard of hartsvanger, uit de familie

van Haren afkomstig, en volgens overlevering door Lumey aan van Haren vereerd.

Zie. behalve de schrijvers in het vorige artikel aangehaald, Bor, *Ned. Oorl.* B. VI. bl. 365 (265); van Wijn, *Bijvoegs. op* Wagen. D. VI. bl. 78, uit medegedeelde berigten aangevuld.

[Willem van Haren]

HAREN (WILLEM VAN), zoon van Adam van Haren, den vader, werd te Arnhem den 19^{den} Januarij 1581 geboren. Hij was ritmeester en opper-stalmeester van graaf Willem Lodewijk van Nassau en had als gedeputeerde der edelen van Friesland zitting in de vergadering der Staten-Generaal. Als zoodanig overleed hij te 's Gravenhagen den 9^{den} December 1649 en werd in de Groote Kerk aldaar begraven. Hij was gehuwd met Magdalena van Vierssen, bij welke hij tien kinderen verwekte. Twee zonen van hem volgen; eene dochter Margareta genaamd, te Blija in Ferwerderadeel geboren was in 1639 gehuwd met Allard Pieter Jongestall (zie aldaar). dien zij in 1653 en 1654 naar Engeland volgde. Zij werd aan het hof van Cromwel, door diens echtgenoot, met veel onderscheiding ontvangen, en overleed den 9^{den} November 1676.

Zie Kok, *Vaderl. Woordenb;* Halbertsma, *het Geslacht der van Haren's*, bl. 51-61, uit medegedeelde berigten aangevuld.

[Ernst van Haren]

HAREN (ERNST VAN), derde zoon van den voorgaande, werd den 13^{den} December 1623 te Leeuwarden geboren.

Vroeg in dienst getreden zijnde, was hij reeds in 1645 ritmeester, in 1659 majoor en in 1668 kolonel van een regiment infanterie. Op den 20sten Julij 1673 voerde hij, onder het bevel van den markies de Montpouillon, in een gevecht bij Zwartsluis de ruiterij aan. De toenmalige regering aan Ernst een blijk van hare erkentelijkheid willende geven voor zijne aan den lande bewezene diensten, benoemde hem den 4^{den} Augustus 1673 tot grietman van West-Stellingwerf, welke betrekking hij waarschijnlijk tot 1686 heeft waargenomen, toen hij tot lid van Gedeputeerde Staten werd aangesteld. Hij woonde te Wolvega en overleed te Heerenveen den 15^{den} Augustus 1701. Zijne gade, Catharina van Oenema, schonk hem zeven kinderen, waarvan een zoon, Willem genaamd, later volgt.

Zie Kok, *Vaderl. Woordenb.;* Halbertsma, *het Geslacht der van Haren's*, bl. 35, 60, 61; van Sminia, *Naaml. van Grietmann*. bl. 404.

[Willem van Haren]

HAREN (WILLEM VAN), broeder van den voorgaande, werd den 17^{den} October 1626 te Leeuwarden geboren en genoot aanvankelijk in het ouderlijke huis eene beschaafde opvoeding. In 1640 vertrok hij naar de akademie te

Franeker, waar hij onder de leiding van P i e r i u s W i n s e m i u s zich vlijtig oefende, en vervolgens naar die van Utrecht en Leiden. Het blijkt niet of hij eenigen graad behaald heeft. Na het voleindigen zijner studiën, ging hij, naar de gewoonte van die dagen, in 1647 op reis, onder het geleide van den vermaarden J o a c h i m F r e n c e l i u s, naderhand hoogleeraar in de geneeskunde te Franeker, wiens privaat-onderwijs hij mede genoten had. Twee jaren te Parijs doorgebragt hebbende, meende hij ook Italie te bezoeken, en had zich daartoe reeds naar Marseille begeven, toen hij wegens de ziekte zijns vaders naar huis ontboden werd. Spoedig na zijne terugkomst werd hij tot staatsambten geroepen. In 1650 ook tot gevolmagtigde ten landsdage en rentmeester generaal van de domeinen, en in 1652 tot grietman van het Bildt verkozen, werd hij kort daarna tot lid van den Raad van State benoemd, welke waardigheid hij gedurende zes jaren met lof bekleedde.

Zijne buitengewone bekwaamheden riepen hem weldra tot belangrijke bezendingen, waarvan wij slechts met een enkel woord kunnen melding maken. In 1659 was hij een der gevolmagtigden op de vloot van d e R u i t e r, bestemd naar de Oostzee, om den vrede tusschen Zweden en Denemarken tot stand te brengen, en hij had alzoo een belangrijk aandeel aan het sluiten van den vrede van het Noorden, voor welke bemoeijingen hij plegtig bedankt, en hem de titel en waardigheid van gewoon lid in het kollegie van hunne hoogmogenden werd toegelegd. In 1663 aan het hoofd van een gezantschap naar Oost-Friesland gezonden, om het uitbreken van den oorlog tusschen dit land en den bisschop van Munster te voorkomen, waren de vijandelijkheden reeds begonnen, waarop v a n H a r e n benoemd werd den staatschen veldheer bij te staan, die tegen den bisschop mede was te velde getrokken. In 1665 was v a n H a r e n met J o h a n d e W i t t afgevaardigde op de vloot, en hielp dezen de vloot, tegen den zin der loodsen, door eene onbevarene diepte in zee brengen. Vervolgens volbragt hij eenige minder belangrijke bezendingen naar Luik, Berlijn, Kleef enz., maakte zich als lid van Gedeputeerde Staten van Friesland beroemd in het bestuur der provincie, en herstelde de rust aan de akademie te Franeker. In 1671 werd hij naar Zweden gezonden, om voor dezen staat het genot van het drievoudig verbond in te roepen, doch slaagde gedeeltelijk. Hij maakte zich echter zoo bemind bij den koning, dat deze hem tot den gravenstand wilde verheffen, welke aanbieding hij van de hand wees, doch van den vorst deszelfs portret met diamanten omzet ten geschenke kreeg.

Teruggekeerd, werd hij mede afgevaardigd tot de vruchtelooze vredehandeling te Aken en te Keulen, en benoemd tot lid van het gezantschap, hetwelk in Mei 1674, na het sluiten van den vrede, naar Engeland werd gezonden, om de oude verdragen van vriendschap met dat rijk te vernieuwen. Op zijne terugkomst digt bij de vaderlandsche kusten gekomen, werd het schip, waarop hij zich bevond, door een hevigen storm beloopen. Alle hoop op behoud was reeds bij elkeen verloren, maar bij van Haren niet; en het was alleen aan zijne onverschrokkenheid en bedaardheid te wijten, dat er handen aan het werk geslagen en maatregelen genomen werden, waardoor het vaartuig behouden werd. Vervolgens tot den vredehandel te Nijmegen in 1675 afgezonden, toonde hij op nieuw zijne bekwaamheden, en werd hij, nog vóór zijne tehuiskomst, tot curator der Friesche hoogeschool benoemd.

In 1683 en 1690 bekleedde van Haren op nieuw twee gewigtige gezantschappen in Zweden, en werd in 1697 benoemd tot gevolmagtigde op de Rijswijksche vredehandeling. Hij sloot zijne verrigtingen als onderhandelaar, door in 1702 nogmaals deel te nemen aan een gezantschap naar Engeland, om, na den dood van koning Willem III, zijne opvolgster, Anna, met hare komst tot den troon geluk te wenschen, en tevens de bestaande verbindtenissen tusschen Engeland en onzen staat te vernieuwen. Hij leefde vervolgens in rust in zijn vaderland, doch, ofschoon hij van zijn ambt als grietman reeds in 1701, ten behoeve van een zijner neven, had afstand gedaan, was hij echter, vooral als lid van Gedeputeerde Staten van Friesland, waartoe hij in 1707 op nieuw gekozen werd, nog steeds ijverig werkzaam en bleef tot aan zijn dood de belangen van Friesland onvermoeid behartigen.

Van Haren overleed den 15^{den} April 1708 te Leeuwarden, en werd bijgezet aan de kerk te St. Anna-Parochie, in eene kapel met koperen deuren, door hem voor zijne familie gesticht, alwaar een deftig Latijnsch grafschrift zijne verdiensten verkondigde. De hoogleeraar Zacharias Huber hield op hem eene lijkrede, die later door den druk is bekend gemaakt, doch de senaat der Friesche hoogeschool gunde hem niet eene officiele hulde. Zijne aanteekeningen over zijne gezantschappen en commissiën had hij in dertig folianten bijeenverzameld. Dit onschatbaar manuscript, waarbij ook het genoemd journaal van Adam van Haren en het geuzennapje zich bevonden, werd bij den brand van het slot der van Haren's, waarvan wij reeds melding maakten, eene prooi der vlam-

men. Zoo belangrijk werden die handschriften geacht, dat, toen de tijding van den ramp bij den griffier Fagel kwam, deze verklaarde zijne halve bibliotheek te hebben willen missen voor derzelver behoud.

Van Haren was in 1658 gehuwd met Elisabeth, dochter van Duco van Hemmema en Barbara Erntreuter von Hofreit, bij welke hij een kind verwekte dat jong gestorven is. Zij overleed reeds in 1688. Eene afbeelding van van Haren, fraai geschilderd, wordt bewaard in het huis, thans bewoond door den heer J. Sickenga, burgemeester der gemeente West-Stellingwerf, die zulks bij erflating verkregen heeft uit de nalatenschap van Jan Poppe Andree van Haren, die den 24sten Maart 1800 in dat gebouw overleden is. Zijne afbeelding gaat ook in prent uit.

Zie Zach Huber, *Oratio funebris in obitum illustr. Guil. ab Haren* (Franeq. 1708. fol.). en naar dezen Luïscius, *Woordenb.;* Vriemoet, *Ath. Fris.* p. LXXXI-LXXXIII; Scheltema, *Staatk. Nederl;* Halbertsma, *het Geslucht der van Haren's*, bl. 1-40; van Kampen. *Vaderl. Karakterk.* D. II. bl. 259-261; de Wal, *Oratio de clar. Fris. Jurecons.* p. 40, *Annot.* p. 155-158, 300, *Add.* p. 439; van Sminia, *Nieuwe Naaml. van Grietmann.* bl. 318, 319; Muller, *Cat. van Portrett;* uit medegedeelde berigten aangevuld.

[Willem van Haren]

HAREN (WILLEM VAN), zoon van Ernst van Haren, voornoemd, en Catharina van Oenema, werd den 6den Januarij 1655 te Heerenveen geboren en den 18den Februarij 1679 aangesteld tot grietman van Doniawarstal, den 14den April 1688 tot grietman van West-Stellingwerf en den 5den Januarij 1718 van het Bildt. Behalve deze betrekking had hij zitting in het collegie van Gedeputeerde Staten, en was gecommitteerd in bijna alle provinciale en generaliteits commissiën. Hij stierf den 18den September 1728 te St. Anna-Parochie, en was gehuwd met Frouk, dochter van Duco van Burmania, grietman van Wymbritseradeel, die hem zes kinderen schonk, en den 25sten Junij 1702 te Wolvega overleed, en daarna, den 10den Junij 1708, met Rixt van Andrée, weduwe van Casper van Tiddinga, die kapitein en edelman van prinses Amelia, douairière van den stadhouder van Friesland, Hendrik Casimir van Nassau, geweest is. Een zoon van Willem van Haren volgt.

Zie Halbertsma, *het Geslacht der van Haren's*, bl. 61-75; van Sminia, *Nieuwe Naaml. van Grietmann*. bl. 350.

[Adam Ernst van Haren]

HAREN (ADAM ERNST VAN), oudste zoon van den voorgaande en van diens eerste vrouw, Frouk van Burmania, werd den 25sten October 1683 te Leeuwarden geboren. Door afstand van zijn oud-oom, den am-

bassadeur voornoemd, die hem ook tot zoon had aangenomen, werd hij den 25sten Februarij 1698 aangesteld tot grietman van 't Bildt. In 1708 was hij lid van gedeputeerde staten en tevens ontvanger-generaal van 't Bildt, later ook lid ter admiraliteit te Harlingen. Hij huwde den 21sten April 1709 met Amelia Henrietta Wilhelmina, dochter van David Constantijn baron du Tour en Albertina Taminga. Bij deze vrouw verwekte hij twee zonen, die beiden volgen, en eene dochter, Frouk genaamd, die in 1731 overleed. Adam Ernst van Haren overleed te Leeuwarden den 12den Mei 1717; zijne weduwe stierf den 13den November 1731, in den ouderdom van 45 jaren.

Zie Halbertsma, *het Geslacht der van Haren's*, bl. 61-63, 89; van Sminia, *Nieuwe Naaml. van Grietmaan*. bl. 320.

[Willem van Haren]

HAREN (WILLEM VAN), oudste zoon van den voorgaande, werd den 21sten Februarij 1710 te Leeuwarden geboren. Naauwelijks zeven jaren oud, verloor hij zijnen vader. Zijn grootvader belastte zich met zijne opvoeding, door wiens zorg hij naar Leeuwarden vertrok, alwaar hij bij Isaac Valckenaer onderwijs kreeg in de oude talen, en zulke goede vorderingen maakte, dat hij reeds op zijn twaalfde jaar eenen brief, in tamelijk goed latijn, aan zijne moeder kon schrijven. Op veertienjarigen leeftijd vertrok hij naar de hoogeschool te Franeker, alwaar Hemsterhuis toen het grieksch onderwees, Wesseling de geschiedenis en Heineccius de regten. Zijn verblijf aldaar was van korten duur, daar hij zich in het volgende jaar naar Groningen begaf en zijnen intrek nam bij den hoogleeraar in de regten Jean Barbeyrac, een man, vermaard, niet zoo zeer om den roem van geleerdheid, als wel om de hoffelijkheid zijner manieren en de zuiverheid zijner uitspraak van de Fransche taal, die hem beiden als Franschman waren aangeboren. Onder diens leiding zette de jeugdige van Haren zijne studiën met het beste gevolg voort, en het was hier, dat hij niet alleen die gezonde en verhevene begrippen van godsdienst ontving, welke hij naderhand in zijne dichtstukken heeft ten toon gespreid, maar waar ook bij hem eene zucht voor muziek, poëzij en teekenkunst ontstond en aan wakkerde, die hem gedurende zijn geheele leven is bijgebleven.

Hoe lang hij te Groningen vertoefde is niet bekend; zeker is het, dat toen in September 1728 zijn grootvader kwam te sterven, hij het voorouderlijk slot te St. Anna-Parochie betrok, en nu in het vrije bezit kwam, niet alleen van zijne eigene bezittingen, maar ook van de inkomsten der rijke grietenij van 't Bildt, waarvan zijn

grootvader reeds in 1723 ten zijnen behoeve afstand gedaan had. Met loffelijken ijver behartigde hij de belangen der ingezetenen zijner grietenij, van welke hij tevens als ontvanger-generaal was aangesteld. Maar toen reeds waren rampen zijn deel. In korten tijd zijne moeder en zuster aan de kinderziekte verliezende, werd hij zelf door die ziekte aangetast, ten gevolge waarvan hij tot aan zijn dood toe een zwak gezigt behield. Korten tijd na deze smartelijke verliezen trof hem, in December 1732, andermaal een groot ongeluk. Terwijl hij zelf afwezig was, ontstond er brand in zijne woning, waardoor het middelste gedeelte van het huis in de asch gelegd en groote schade aan belangrijke papieren en handschriften geleden werd. Om zich eenigzins van deze rampen te herstellen, deed hij, in 1734, terwijl zijn huis hersteld werd, een reisje naar Engeland, waar hij in kennis kwam met zekere dame, M a r i a n n e C h a r l e s geheeten, de dochter van eenen kapitein in Hannoversche dienst, welke tot het gevolg behoorde van prinses A n n a , gemalin van W i l l e m IV, met wie hij den 24sten Mei 1737 in het huwelijk trad, niet zonder aanvankelijke tegenkanting van de zijde zijner vorstelijke begunstigers.

Terwijl v a n H a r e n zich toen reeds met ijver op de dichtkunst begon toe te leggen, zag hij zich tot vele binnenlandsche bezendingen gebruikt. Hij was gedeputeerde te velde in 1747 en 1748, in welke betrekking hij gewigtige diensten bewees, vooral bij den aanvang der belegering van Bergen op Zoom. Zijn verblijf in Noord-Brabant gaf in laatstgenoemd jaar aanleiding om het kasteel te St. Oedenrode, in de meijerij van 's Hertogenbosch gelegen, te koopen, waarbij hij tevens tot kwartierschout en dijkgraaf van Peelland werd aangesteld. Maar terwijl hij hier de algemeene belangen behartigde leed, hij in de zijne groote schade. Uit wraak werd zijn huis te St. Anna-Parochie door sommige, met ligte boete gestrafte, boeren geplunderd en alles wat aan geld en kostbaarheden voorhanden was gestolen. Hij zag zich hierdoor in groote schulden gedompeld, die mogelijk door den verkoop van alles wat hij in Friesland bezat nog niet zouden kunnen betaald worden. Deze gebeurtenis vervreemde zijn hart voor altoos van den Frieschen bodem, en zijn besluit om zich aan de republiek en haar opperhoofd te onttrekken, werd alleen gewijzigd door de bijzondere deelneming van zijnen vorst en zijne vrienden, wier krachtige hulp hem evenwel niet van moeijelijkheden vrijwaarde, die hij niet dan met groot verlies en opofferingen te boven kwam, en die hem in 1763, als laatste redmiddel, noodzaakten zijne grietenij te verkoopen.

Sedert den vrede van 1748 was v a n H a r e n afgezant aan het hof van den hertog van Lotharingen, gouverneurgeneraal der Oostenrijksche Nederlanden, te Brussel. Hij mogt zich, ofschoon door sommigen benijd, voortdurend in de vriendschap en toegenegenheid van zijnen vorst en diens gemalin verheugen. Grievend leed deed het hem, toen W i l l e m IV hem door den dood ontviel en het groote vertrouwen, dat hij van prinses A n n a mogt genieten, was alleen in staat om de diepe smart, die hij over dat verlies gevoelde, eenigzins te matigen. Dat hij dat vertrouwen volkomen bezat, is daaruit ook op te maken, dat hij, bij de onderhandelingen tusschen onzen staat en de Oostenrijksche Nederlanden, die in Februarij 1752 te Brussel geopend waren, tot commissaris der prinses werd aangesteld. En dit vertrouwen was hij wegens zijne onkreukbare trouw en bekwaamheid ten volle waardig. Doch hij deelde ook daarvoor in het lot van zoovele verdienstelijke mannen, die alles voor hun vaderland en vorst veil hebben, doch die aan den nijd en de afgunst van anderen ten doel staan. Ongelukkig is de fortuin dikwijls lagen zielen gunstig. En zoo was het ook bij v a n H a r e n . Hij had zijne brave en deugdzame gade, bij wie hij geene kinderen verwekt had, op den 27sten Junij 1758 verloren. Met haar had hij de moeijelijkheden des levens gedragen. Zij en de beoefening der dichtkunst waren hem een steun op de rampspoedige baan welke hij te loopen had. Daar stond op eenmaal de zwaar beproefde man alleen, aan wien zelfs de troost niet geschonken was zijne stervende gade in hare laatste oogenblikken bij te staan. Wat wonder dat hij andermaal steun zocht bij eene andere levensgezellin, bij zekere A n n a C a t h a r i n a L o u i s a d e N a t a l i s , bij anderen ook N a t a l i s P f e f f e r genoemd. Doch ook nu verhief de laster zijne stem, en zoowel in den spoed, waarmede dat huwelijk, na den dood zijner eerste gade, ter sprake kwam, als omdat men meende dat hij door hetzelve zijn geslacht zoude onteeren, vond men een middel om het hart van prinses A n n a voor altijd van hem te vervreemden. Wat stond nu v a n H a r e n te doen? Slechts twee wegen stonden hem open. Of de gunst verliezen van zijne vorstelijke beschermster, òf haar verzaken, die hij zich, volgens het regt van elken sterveling, tot zijne tweede gade gekozen had. Hij koos het laatste. Doch toen hem eindelijk in 1759 ook zijne vorstelijke beschermster ontviel, toen was niet alleen het gevolg daarvan de verbindtenis met bovengenoemde vrouw zijner keuze, maar ook dat zijne benijders nu vrij spel hadden en de aanslagen tegen zijne eer, reeds bij het leven der prin-

ses begonnen, straffeloos hunnen weg konden vervolgen. ‘Aldus, het zijn de woorden van H a l b e r t s m a , aangegrepen in het bloed door den dood, in het goed door de muitzucht, in staat en eer door den laster dergenen, die hem en zijn geslacht verderf, ontwortelend, reddeloos verderf gezworen hadden, was hij nu den gebrekkigen ouderdom genaderd, om, in plaats eener eervolle overvloedige rust, in bekrompenheid en vergetelheid weg te kwijnen.’ Intusschen mogt hij de achting behouden, die hij altijd aan het Oostenrijksche hof te Brussel genoten had, en zoo was hij tot aan den laten avond zijns levens voor de belangen zijner landgenooten werkzaam, met grooter nut nog, dan ooit een ander in zijne plaats te weeg kon brengen. Doch dat leven, in 1760 door eene kwaadaardige ziekte en zeven jaren later door eenen zwaren val bedreigd, spoedde ten einde, en de beproefde man, die gloeide van ijver voor de zaak zijns vaderlands, des regts en van hetgeen hij voor billijk en heilzaam hield, de bekwame staatsman, de vertrouweling van koningen op het slagveld en in het kabinet, de boezemvriend van W i l l e m IV, eindigde zijn leven onverwacht te Brussel op den 4^{den} Julij 1768. Het verhaal, dat hij door het innemen van vergif een einde aan zijn leven gemaakt heeft, is niet bewezen, en zal welligt het gevolg zijn eener laatste poging zijner vijanden, om hem na zijn dood nog te belasteren. Zijn lijk gebalsemd zijnde, is naar St Oedenrode vervoerd en in de kerk aldaar bijgezet. Door anderen is verkeerdelijk gemeld, dat hij daar was gestorven en dat zijn lijk naar Brussel vervoerd is. Bij zijne tweede vrouw verwekte hij een zoon en een dochter.

Ons blijft nog over met een enkel woord van v a n H a r e n 's overige verdiensten te spreken. ‘Geleerdheid,’ zegt de heer d e V r i e s , ‘menschenkennis, geschiedkunde versierden zijnen geest; eene levendige verbeeldingskracht, een scherp oordeel en een stout vernuft gaven hem natuurlijk als dichter groote bekwaamheden.’ Als heldendichter komt v a n H a r e n door zijne *Gevallen van Friso*, *koning der Gangariden en Prasiaten* wel het meest in aanmerking; maar, had hij als zoodanig uitstekende verdiensten, niet minder voortreffelijk deed hij zich als lierdichter, door zijnen *Leonidas* en *het Menschelijk Leven* kennen. Ofschoon wij hier niet in het breede kunnen uitwijden over de verdiensten van zijne verzen, toch onderschrijven wij gaarne het oordeel, dat een bevoegd geleerde over hem uitsprak, dit namelijk, ‘dat W i l l e m v a n H a r e n en zijn broeder onder de talrijke gladde en vloeijende verzenmakers hunner eeuw misschien de eenigen waren, die den naam van dichters toekwam, in de eigen-

lijke beteekenis des woords.' Ook als prozaschrijver muntte hij uit en zijne welsprekendheid wordt geroemd. Voltaire, die hem een fraai lofdicht zond, noemde hem de Demosthenes in den raad, de Pindarus op den zangberg.

De *Leonidas* en *Lierzangen* van Willem van Haren zijn met vele gedichten voor en tegen hem, die, bij duizenden verkocht, zooveel gerucht maakten, in 1742 te 's Hage en Harderwijk in 8°. uitgekomen. Met vele andere zijn deze herdrukt, te gelijk met die van zijnen broeder, door de zorg van den heer M. Westerman, te Amsterdam in 1824, 6 deelen kl. 12°. Zijn *Gevallen van Friso*, boven genoemd, is tweemaal uitgegeven. De eerste druk (1742) is, volgens het oordeel van een bevoegd kunstregter, veel rijker aan dichterlijke schoonheden, dan de, in 1758, op raad van van Haren 's Fransche kunstvrienden veranderde en omgewerkte herdruk. Eene Fransche vertaling er van door Jansen, zag te Parijs het licht in 1785, 2 deelen in 8°.

Eene fraaije collectie handschriften, platen en gedrukte werken, brieven van en aan de beide broeders van Haren werd door den heer Jacob van Leeuwen verzameld en na diens dood, in 1857, te Leeuwarden verkocht aan de Provinciale Bibliotheek van Friesland. De afbeelding van Willem van Haren ziet op meer dan eene wijze het licht, onder anderen fraai door P. Tanjé gegraveerd, met een Latijnsch bijschrift van Gerardus Schróder.

Zie van Wijn, *Bijv. en Aanm.* op Wagenaar, D. XX. bl. 58-60, 114; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. I. bl. 427. D. II. bl. 589; van Kampen, *Geschied. der Lett. en Wetensch.* D. II bl. 135-150; Dezelfde, *Vaderl. Karakterk.* D. II. bl. 607-609; Halbertsma, *het Geslacht der* van Haren's, bl. 76-206, 233-260; Dezelfde, *Letterk. Näoogst*, 2de stukje, bl. 478, 479; de Vries, *Geschied. der Ned. Dichtk.* D. II. bl. 178-200; de Vries, Brief voor het 1ste deel der *Dicht. werken*, 1826; Scheltema, *Geschied- en Letterk. Mengelw.* D. I St. I. bl. 132-161; Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.* D. III. bl. 71-93; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. IV. St. II. bl. 116, 244, 251, 263, 264. *Aant.* bl. 404, 405, 409, 687-691; *Algem. Konst. en Letterb.* 1837, D. I. bl. 225-227, 1851. D. I. bl. 209-211, 241; *Woordenb. der Zamenlev* alwaar zijne levensgevallen met die van zijnen voorzaat en naamgenoot geheel verward zijn; van Sminia, *Nieuwe Naaml. van Grietmann.* bl. 321-323; *Friesche Volks Almanak*, 1836, bl 48-65; Muller, *Cat. van Portrett.*; Eekhoff, *Letterk. Nalatensch. van* J. van Leeuwen, (1857) 2de gedeelte bl. 1-7.

[Henriette Amelie van Haren]

HAREN (HENRIETTE AMELIE VAN). Zie NERAH (Madame DE)

[Onno Zwier van Haren]

HAREN (ONNO ZWIER VAN), broeder van Willem van Haren, werd te Leeuwarden, den 2den April 1711 (niet 1713), geboren. Reeds vroeg waren tegenspoeden zijn deel. Het vroegtijdig verlies van zijnen vader was daarom voor hem dubbel groot omdat zijne moeder hem verwaarloosde. Door zijn oom, Duco van Haren, werd hij aan den Zwolschen rector Gijsbert Wessel Duker toevertrouwd, en hij maakte bij dezen in de voorbereidende wetenschappen zulke groote vorderingen, dat hij reeds in 1727 de lessen aan de Franeker hoogeschool met goed gevolg kon waarnemen. Bij den hoogleeraar in de regtsgeleerdheid Jacobus Voorda ontving hij zijne verdere opvoeding, en hij volgde dezen in 1730 naar Utrecht.

Aldaar zijne studiën geeindigd hebbende, keerde hij naar Friesland terug en zag zich niet alleen spoedig met verschillende aanzienlijke ambten bekleed, maar ook vereerd met de vriendschap en het vertrouwen van prins Willem IV. Achtereenvolgend zien wij hem aangesteld, in 1734, tot historieschrijver van Friesland, in 1742 tot grietman van West-Stellingwerf, tot commissaris-generaal van de Zwitsersche troepen in dienst van den staat, tot lid van de Staten van Friesland, van den Raad van State, van de Admiraliteit te Amsterdam en van de Staten-Generaal, tot gedeputeerde te velde, tot afgezant bij de Protestantsche Zwitsersche kantons en tot den vredehandel te Aken. Als zoodanig, en in meer andere betrekkingen, was hij met den meesten lof werkzaam.

Hij muntte door bekwaamheid, onbaatzuchtige vaderlandsliefde en als getrouw vriend van Oranje uit, en in de verheffing van Willem IV zag hij zijnen vurigsten wensch en zijne ijverige pogingen vervuld en bekroond. Geen wonder dan ook, dat hij bij dezen vorst veel vermogt, en na diens dood van zijne gemalin bij voortduring blijken van vriendschap en gunst mogt ontvangen. Maar, even als bij zijnen broeder, was ook daarom nijd en afgunst zijn deel. Naauwelijks was de prinses overleden, of zijne vijanden slaagden er in hem te doen vallen, en hem eene plaats te doen verlaten, die hij ruim vijf en twintig jaren met eere op het staatstooneel had bekleed. En welke waren nu de middelen welke men daartoe bezigde? De laagste, die men zich denken kan. Men beschuldigde van Haren van bloedschande met zijne eigene dochter, en berokkende hem een regtsgeding, dat in der tijd veel gerucht maakte en aanleiding gaf tot de verschijning van een aantal geschriften, zoo voor als tegen den beschuldigde. Ofschoon de regtbank, waarop hij zich beroepen had, zijne onschuld, uit hoofde zijner magtige vijanden, niet

durfde erkennen, heeft deze nooit het schuldig over hem kunnen uitspreken. Niettegenstaande dat, viel hij toch, en zijn staatkundige tegenstrever, de hertog van Brunswijk-Wolfenbuttel, die tot voogd over den minderjarigen prins W i l l e m V was aangesteld, zegevierde over den man, die, in het belang des vaderlands, zich niet ontzien had, om, toen hij het noodig achtte, hem, als vreemdeling, den voet dwars te zetten. Eene kleine bijdrage daartoe, die tevens tot bewijs kan dienen van v a n H a r e n 's rondborstige openhartigheid, wordt door H a l b e r t s m a verhaald. Bij de hooge collegien van staat stond voor den minderjarigen prins W i l l e m V een ledige stoel open. Het gebeurde, na den dood der prinses-gouvernante, dat bij de zitting van eene commissie der Staten-Generaal de hertog beweging maakte om als besturende voogd en vertegenwoordiger in dien stoel zitting te nemen, waarop v a n H a r e n zeide: '*Mijnheer*, *dat is uwe plaats niet*.'

Van het staatstooneel verwijderd, bleef v a n H a r e n zijn ambt als grietman behouden en leefde vervolgens, als een eerlijk man, die bewust is van zijne onschuld, te Wolvega. Maar ook hier vervolgde hem de haat zijner vijanden. In 1769 onderging zijn huis eene geweldige inbraak, ondernomen met het doel om stukken in handen te krijgen, die voor zijne tegenstanders van belang waren. In 1777 ontstond ten zijnen huize plotseling een brand, waarbij hij nevens zijne goederen eene kostbare boekerij, de vrucht van 43 jaren verzamelens, verloor; ja het ontbreekt niet aan meeningen, dat die brand gesticht is geweest, om, zoo al niet zijn leven te schaden, dan toch die stukken te vernielen, die men te vergeefs getracht had door diefstal magtig te worden. Maar ondanks die grievende slagen, niettegenstaande hij bij de wereld van zijne eer beroofd, van zijne kinderen verwijderd en van zijne rust verstoken was, onder dat alles bleef v a n H a r e n kalm en gelaten. Want toen iemand zijne verwondering te kennen gaf, hoe hij bij het verlies van zijn letterschat zoo bedaard kon blijven, gaf hij ten antwoord: 'Indien mijne boeken mij niet geleerd hadden in tegenspoed gelaten te zijn, dan hadden zij mij weinig geleerd.' En toen twee jaren daarna, de zwaar vervolgde man, op den 2^{den} September 1779, het hoofd ter ruste legde, toen stierf hij gerust als wijsgeer en christen, in de volle bewustheid zijner onschuld.

Het stoffelijk overschot van v a n H a r e n werd in de familiekapel te St. Anna-Parochie bijgezet. S i m o n N a u t a , destijds predikant te Wolvega, hield op hem eene lijkrede. Daarin ontzag deze zich niet om hulde te brengen aan de

deugden en verdiensten van den afgestorvene. ‘Hij blonk uit, zoo sprak hij, in bijkans alle soorten van geleerdheid. Hij sprak verscheidene talen zeer vaardig, en nog meer verstond hij er. Hij was een groot geschiedkundige, zoowel in de algemeene en kerkelijke, als meer bijzonder in de vaderlandsche historie. Als doorkneed staatsman, door V o o r d a en F a g e l gevormd, was hij te gelijk een uitmuntend regtsgeleerde, wijsgeer, natuurkundige en zelfs godgeleerde. Alle deze wetenschappen beoefende hij met eene liefde, eene geestdrift, welke hij door gemeenzaam onderwijs zocht over te gieten bij zijne kinderen. Niettegenstaande de beschuldiging, op hem geworpen, droeg hij den roem wegens zuiverheid van zeden, eerlijkheid van bedoelingen en regtschapenheid van wandel met zich ten grave’; en verder: ‘Hij was vroom en ingetogen van zeden, de deugd zelf beoefenende en aan anderen inscherpende, deftig van houding, maar gul en gemeenzaam in den omgang, vooral onder vrienden; in zijne gesprekken nuttig en aangenaam, boertende, maar niet smakeloos; in het oordeelen voorzigtig, in het regeren wijs, en altijd tot vrede radende.’

Deze lofspraak overnemende, vermeenen wij verder over 's mans verdiensten niet in het breede te moeten uitwijden, overtuigd ook als wij zijn, dat toch zijn lof in een kort bestek niet te vermelden is, en wij daarom verwijzen moeten naar de bronnen aan het einde van dit artikel aangehaald. Doch over v a n H a r e n als dichter hebben wij nog niet gesproken. En welk een onvergankelijken roem hij zich in andere opzigten verworven hebbe, als zoodanig schitterde hij het meest toen hij op reeds vergevorderden leeftijd de hand aan de lier sloeg en dat beroemde dichtstuk, *de Geuzen*, zamenstelde, ter vereeuwiging van der vaderen grootheid in den worstelstrijd tegen Spanje, of toen hij het ondernam om Nederlandsche treurspelen te dichten en door den druk bekend te maken. Anderen mogen v a n H a r e n den eernaam van dichter ontzeggen; wij noemen hem, met den heer d e V r i e s , het uitstekendst sieraad der achttiende eeuw, die alleen in P o o t eenen waardigen mededinger vond. Ook als prozaschrijver toonde v a n H a r e n zich een man van schrander oordeel en grondige kennis, hoedanig en als dichter wij hem leeren kennen door zijne werken, die getiteld zijn:

Aanspraak gedaan als President van den Raad van Staate, *op den* 29 *December* 1746 8°.

Van Japan: met betrekking tot de Hollandse natie en de Christelijke Gods-dienst, Zwolle, 1775. 8°.

Lijkreeden over wijlen sijne Hoogheid W i l l e m *de IVde*, Leeuw. 1766. 8°.; Amst. 1832. 8°.

Zeedige aanmerkingen over de Veengraveryen in Friesland; Leeuw. 1766.

De Koophandel. Lierzang, Zwolle, 1769. 8°.

Agon, *Sulthan van Bantam*, *Treurspel*, Leeuw. 1769. 8°. Zwolle, 1773. 8°.; ald. 1779. 8°. In het Fransch vertaald en uitgegeven te 's Hage in 1770.

De Geusen, 2de druk, Zwolle, 1771, 3de druk ald. 1772, 4de druk ald. 1776, 5de druk, door B i l d e r d i j k bezorgd, ald. 1785. 8°. 2 deelen, herdrukt in 2 deelen post 8°. 's Hage 1826; laatste druk Amst. 1830. 8°. De eerste druk verscheen onder den titel van: *Aan het Vaderland*, Leeuw. 1769.

Proeve op de Levensbeschrijving der Nederlandsche Doorlugtige Mannen, *behelzende het Leven van* J o h a n n e s K a m p h u i s , Leeuw. 1772. 8°.

Willem de Eerste. Treurspel, Zwolle, 1773, ald. 1779. 8°.

Proeve van overzetting uit het Engelsch. P o p e 's *Essay on Man*, Zwolle, 1776. 8°.

De komst van den Messias. Lofzang, Zwolle, 1776. 8°.

De Herschijning. Lierzang, z. pl. 1776. 8°.

Verhandeling over de nationaale of vaderlandsche gedichten, in het 6de deel der *Verh. van het Zeeuwsche Genootsch. te Vliss*. (1778).

De Landbouw. Lierzang, Zwolle, 1777. 8°.

De Inenting. Lierzang, Zwolle, 1777. 8°.

Nieuwjaarsbrief aan mijn jongste soon, 1778. 8°.

De Vrijheid. Lierzang, 1778. 8°.

Vaarwel van een ouden vader aan syn soon, *vaarende op 's Lands schip van oorlog de Argo* enz., *Lierzang*, 1778. 8°.

De Koopman, Zwolle, 1778. 8°.

De Staatsman, Zwolle, 1778. 8°.

De Schimmen. Lierzang, Zwolle, 1778. 8°.

Proeve van eene nationale zeedelijke Leer-reden, Zwolle, 1779 8°.

Pietje en Agnietje of de Doos van Pandora, *Tooneelspel*, 1779. 8°.

De Offerhande van Themistocles, *Lierzang van Pindarus*, z. pl. en J. 8°.

Onbekend gedicht van een bekenden dichter, uitgegeven door J.H. H a l b e r t s m a , Devent. 1835. 8°.

De dichterlijke werken van O n n o Z w i e r v a n H a r e n zijn, te gelijk met die van zijnen broeder, in 1824 uitgegeven te Amsterdam, onder den titel van: *Dichterlijke werken van* W i l l e m *en* O n n o Z w i e r v a n H a r e n .

Behalve deze werken bestaat er van v a n H a r e n nog eene redevoering, ten minste ze wordt aan hem toegeschreven, die hij in het Hollandsch, ongeveer in 1746,

hield, in het Engelsch vertaald en uit het Engelsch weder in het Hollandsch uitgegeven is onder den titel van:

De gevoelens van een Hollands Patriot, of Redevoering gedaan in een doorluchte Vergadering over den tegenwoordigen staat der zaken, en nopens het nodig besluit, in die omstandigheden tot zekerheid der Republiek te nemen; vertaald uit het Engelsch, Londen. (1746?)

De afbeelding van van Haren, welke prachtig geschilderd, op het stadhuis te Aken onder de vredehandelaars eene eervolle plaats bekleed, komt alleen, door Velin gegraveerd, in de genoemde *Dichtwerken* voor. Hij was in Februarij 1738 gehuwd met Sara Adeleide van Huls, bij wie hij elf kinderen verwekte, als: 1. Amelia Henrietta Wilhelmina, gehuwd eerst met Johan Alexander van Sandick, gedeputeerde ter vergadering der Staten-Generaal en bewindhebber van de West-Indische Compagnie, daarna met J.C.F. Schmid, kolonel van een regiment Zwitsers. 2. Doekje, gehuwd met baron van Nockern van Schorren, kolonel bij de infanterie; 3. Carolina Wilhelmina, gehuwd met Willem Diederijk van Hogendorp; 4. Willem; 5. Marianne Elisabeth; 6. Magdalena Adriana; gehuwd met Frederik Ernst van Hohenlohe; 7. Duco, die volgt; 8. Willem Anne, die volgt; 9. Jan Poppe Andrée, die volgt; 10. Carel Willem, die volgt; 11. Wilhelmina Carolina, gehuwd met Jasper Gerrit baron van Ittersum, heer tot Rielaar, kapitein der infanterie bij het regement van Nostitz.

Zie *Analoota of enige oude ongedrukte schriften van diversen inhoud tot Friosl. alleen specterende*, bl. 39; Simon Nauta, *Lijkrede over het afsterv. van* O.Z. van Haren, Zwolle, 1779; *Vaderl. Hist. ten onmidd. verv. op* Wagenaar, D. XXXIII. bl. 207-217; Stuart, *Vaderl. Hist.* D. II. bl. 159-163; Scheltema, *Stuatk. Nederl.* D. I. bl. 422, 423; van Wijn, *Aanm. en Bijv.* D. XV. bl. 58, D. XIX. bl. 124, D. XX. bl. 81, 82; Hareniana, in de *Nieuwe Mnemosyne* van H.W. en B.F. Tydeman, D. III. bl. 188-196; de Vries, *geschied. der Ned. Dichtk.* D. II. bl. 210-231; van Kampen, *geschied. der Ned. Lett. en Wetenschapp.* D. II. bl. 151-156; Dezelfde, *Karakterk. der Vaderl. geschied.* D. II. bl. 610-620; Halbertsma, *het geslacht der* van Haren's, bl. 207-223, 260, 288, 294-300; Kemper, *Verhand.* D. II. bl. 1 volgg.; Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.*; Siegenbeek, *geschied. der Ned. Letterk.* bl. 258-260, 291, 313, 314; *De kracht der Christel. Godsd. in Karaktersch. uit de Ned. geschied.* (Amst 1824) D. II. bl. 273; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. II. bl. 38, 40, D. IV. St. II. bl. 116, 252-257, 262, 264-272, 452, 453, *Aant.* bl. 298, 409, 625, 626, 498, 574-580; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.;* de Jong, *Naaml. van Boek.* bl. 666, *Supplem.* bl. 53; van Leeuwen, *Cat. van de Prov. Biblioth. van Friesl.* bl. 223, 224; *Cat. van de Biblioth. van de Maatsch. der Ned. Letterk. te Leid.* D. I. bl. 258, 259, *b.* bl. 107, D. II. bl. 75, 76, 579;

Friesche Volks-Almanak, 1837, bl. 50-72; Eekhoff, *geschied. van Friesl.* bl. 403, 404, 414, 465; *Algem. Konst- en Letterb.* 1847, D. II. bl. 227-231, 1856, bl. 203; *Cat. van de Biblioth. van Mr.* Robidé van der Aa, 1851, bl. 2, 113; van Sminia, *Nieuwe Naaml. van Grietmann.* bl. 404-406; *Letterk. Nalatensch. van* J. van Leeuwen (1857) 2de gedeelte bl. 8 en 9; *de Navorscher*, D. VII. bl. 135, 283, 340; Muller, *Cat. van Portrett*.

[Duco van Haren]

HAREN (DUCO VAN), oudste zoon van den voorgaande, geboren te 's Gravenhage den 6^{den} November 1747, bekleedde eerst verschillende eerampten in Friesland; maar, den 11^{den} Mei 1772 eene vertooning in den schouwburg te Amsterdam bijwonende, redde hij bij gelegenheid van den brand, de eenige dochter van den heer van den Heuvel, Sara genaamd, hetwelk niet slechts een huwelijk tusschen hen beiden ten gevolge had, maar ook, dat hij zich te Amsterdam nederzette, om zijnen schoonvader, die op onze West-Indische volksplantingen handelde, in de zaken op te volgen. Hij behoorde tot hen, die in 1781 te Amsterdam het Vaderlandsch Fonds ter aanmoediging van 's lands zeedienst en ter ondersteuning der behoeftige weduwen van gesneuvelde zeevarenden oprigtten. In 1787, bij den inval der Pruissen, verliet hij Amsterdam en begaf zich naar het Bildt, waar hij in het volgende jaar tot grietman gekozen werd. De omwenteling van 1795 noodzaakte hem zijnen post te verlaten en de wijk naar Duitschland te nemen. Zijn vermogen door het bedrog van eenen zijner klerken, en door zijne onbegrensde hulpvaardigheid, uitgeput zijnde, moest hij naar een middel van bestaan uitzien, en zag hij zich aangesteld tot gouverneur van den jongen prins van Saksen-Weimar. Op het laatst van zijn leven trof hem het ongeval, dat een zware koffer bij het omvallen van een postwagen op zijne borst viel, en eene kwijning ten gevolge had, die in 1801 te Weimar een einde aan zijn leven maakte. Hij was een man van buitengewone ligchaamsschoonheid, en tevens van voortreffelijke zielsvermogens; bovenal wordt zijn uitstekend geheugen geroemd. Zijne vrouw overleed in 1785. Zij schonk hem vier kinderen, als: 1. Pieter Willem, lid van de ridderschap van Friesland en later majoor in Engelsche dienst. Met hem stierf in 1850 het laatste mannelijk lid van het geslacht van van Haren uit; 2. Jan Poppe Andrée, ritmeester, in 1801 overleden; 3. Sara Adel; 4. Anna Johanna Maria, gehuwd met jonkheer L.R. Ockers Gevaerts, lid der Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland.

Zie *Verv. op de Vaderl. Hist. van* Wagenaar, D. III. bl. 345, 353-355; Halbertsma, *het Geslacht der* van Haren's, bl. 290; van Sminia, *Niouwe Naaml. van Grietmann.* bl. 323, 324.

[Willem Anne van Haren]

HAREN (WILLEM ANNE VAN), tweede zoon van Onno Zwier van Haren voornoemd, werd te 's Hage den 24sten Augustus 1749 geboren en genoemd naar prins Willem IV en diens gemalin prinses Anne. Door de prinses voor de zeedienst bestemd, kwam hij in 1758 onder de leiding van den kapitein Binkes, en diende het land gedurende vijftien jaren. In 1773, toen zijn broeder Duco naar Amsterdam vertrokken was, volgde hij dezen in zijne ambten op, en werd in 1779 grietman van West-Stellingwerf. In 1795 van zijn post ontzet, vertrok hij naar buiten 's lands tot op het jaar 1813, toen hij in Friesland terugkeerde. Vervolgens tot lid van de Staten van dit gewest benoemd, deed hij als zoodanig veel nut, wegens zijne uitgebreide kennis van de waterstaatswerken. Hij woonde op den huize Vogelzang onder Veenklooster, en overleed aldaar den 22sten April 1835. Hij was gehuwd met jonkvrouwe Cecilia Johanna van Heemstra, die den 25sten Februarij 1836 te Leiden overleed, en bij wie hij geene kinderen verwekte.

Hoogst loffelijk is het getuigenis dat de heer J.H. Halbertsma van hem geeft, in de voorrede van het met hem gehouden *Gesprek in den Voghelen-sanck*. 'Alles, zegt hij, was in hem voortreffelijk. Oorspronkelijk en helder in zijne denkbeelden; schrander in het opmerken; juist in zijne gevolgtrekkingen; duidelijk en eigenaardig, dikwerf geestig, altijd onwankelbaar in de uitdrukking; vast en onafhankelijk van geest; voor zich zelven denkende, besluitende en handelende; even vol van levenswijsheid, als van wereld- en menschenkennis, door geene kunstgrepen te misleiden; door de ondervinding volleerd in het bestier van openbare en bijzondere belangen, en gewapend met eenen diepen en verreizenden blik in de staatkunde, was jonkheer Willem Anne het orakel in de vergaderingen en gezelschappen, waar hij zich vertoonde.' Zijne gesteendrukte afbeelding ziet het licht.

Zie Halbertsma, *het Geslacht der* van Haren's, bl. 290, 291; van Sminia. *Nieuwe Naaml. van Grietmann.* bl. 406; *Verslugen van het Prov. Friesch Genootsch.* 1828-1841, bl. 160; van Hall, *Bijv. tot den eersten druk van het Leven van* Jan Hendr. van Kinsbergen, bl. 22-38.

[Jan Poppe Andrée van Haren]

HAREN (JAN POPPE ANDRÉE VAN), derde zoon van Onno Zwier van Haren, voornoemd, werd te Amsterdam den 25sten Februarij 1755 geboren en studeerde te Utrecht. Na het voltooijen zijner studiën zou hij, met den kolonel van Kinsbergen eene reis naar de Levant doen, doch hiervan is evenwel niets gekomen. Naderhand (1780) tot raadsheer in het hof van Friesland benoemd, nam hij

deze betrekking waar tot 1795, toen hij zich, ten gevolge der maatregelen van het voorloopig bestuur, daarvan ontslagen achtte. Hij verliet in 1802 het land, zette zich te Dusseldorp neder en overleed er den 14den Maart 1818.

Ook deze van Haren was een man rijk in deugden. Beoefenaar der wetenschappen als hij was, bezat hij eene bijzondere lust voor de geschiedenis. waarvan een foliohandschrift, door hem met eigen hand in het Fransch geschreven, getuigen kan. Hij was gebuwd te Odijk, in 1784, met jonkvrouwe Beatrix Laurentia van Roosmale van Utrecht afkomstig, die geroemd wordt als zijn evenbeeld in de uitmuntendste hoedanigheden van het hart. Hunne drie kinderen, Daam, Adel en Louisa, overleden op jeugdigen leeftijd.

Zie Halbertsma, *het Geslacht der* van Haren's, bl. 291-293.

[Carel Willem van Haren]

HAREN (CAREL WILLEM VAN), vierde zoon van Onno Zwier van Haren, werd den 17den Februarij 1758 te 's Hage geboren. Vroegtijdig geneigdheid tot de krijgsdienst toonende, werd hij daarvoor niet alleen opgeleid, maar ook met een aantal andere kundigheden voorzien. Hij werd ritmeester in het regiment garde dragonders, en was als zoodanig tegenwoordig bij de overgave van Geertruidenberg op den 4den Maart 1793 Hij werd op den 13den September 1793 bij den aftogt van den erfprins uit Meenen doodgeschoten, was gehuwd met Cecile Hartsinck en verwekte bij haar een zoon, die volgt.

Zie Halbertsma, *het Geslacht der* van Haren's, bl. 293; Bosscha, *Neêrl. Heldend. te Land*. D. III. bl. 25.

[Charles Frederik Sigismund van Haren]

HAREN (CHARLES FREDERIK SIGISMUND VAN), zoon van den voorgaande, was kamerheer bij prinses Wilhelmina van Pruissen, tot dat hij bij de terugkomst van Napoleon van Elba vrijwillig dienst nam en den 18den Junij 1815, in den slag bij Waterloo, als luitenant en buitengewoon adjudant van den graaf van Bylandt, het leven liet voor het vaderland. Zijn grafschrift werd in de kerk van het dorp aldaar aangetroffen.

Zie Halbertsma, *het Geslacht der* van Haren's, bl. 223, 293, 294; Bosscha, *Neêrl. Heldend. te Land*, D. III. bl. 496; *de Navorscher*, D. VII bl. 340.

[Jury Faes van Haren]

HAREN (JURY FAES VAN) was een plaatsnijder en etser, die in het begin der zeventiende eeuw bloeide hij maakte met Cornelis Bosch, landmeter, eene *Caerte ende affcontrefeytsel van 's Gravenhage*, en verkreeg bij resolutie der Staten van den 6den April 1616 daarvoor octrooi voor zeven jaren.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[J.J. van Haren]

HAREN (J.J. VAN) geboren Beaumont, was eene dichteres blijkens hare:

Fabelen, *geschiedenissen en voorbeelden in dichtmaat*, 2de uitgave, Amst. 1800. 8°.

Hare afbeelding ziet het licht.

Zie de Jong, *Naaml. van Boek.* bl. 232; Muller, *Cat. van Portrett.* bl. 107.

[Dirk van Harencarspel]

HARENCARSPEL (DIRK VAN), afkomstig uit het geslacht van dien naam, ook wel van Haringcarspel genoemd, was de zoon van Jacob van Harencarspel, schepen en raad van Amsterdam, en van Margaretha van Oudshoorn. Hij woonde te Amsterdam en was kapitein van eene kompagnie mariniers. Als zoodanig kreeg hij in 1671 bevel om op 's lands vloot in zee te steken. Terwijl de schepen voor Texel lagen was hij op zekeren dag in het dorp Het Schild gekomen en aldaar in twist geraakt met Otto de Rumoer, die denzelfden post als hij bekleedde. Van dreigen kwam men tot dadelijkheden, onder welke de Rumoer, die de eerste aanvaller was, eene zoo zware wond bekwam, dat hij eenige dagen daarna er aan overleed. Na zich eenigen tijd schuil gehouden te hebben, verzocht van Harencarspel verlof om zich te verantwoorden. Ten gevolge van dit verzoek ontstond er geschil tusschen de stad Amsterdam, het hof van justitie te 's Hage en den hoogen raad, over de vraag wie zijne regters waren. Wij zullen hierover niet verder uitwijden, maar alleen melden dat van Harencarspel, door het geregt te Amsterdam onschuldig werd verklaard.

Zie Wagenaar, *Beschrijv. van Amsterd.* D. V. bl. 320-330; *de Navorscher*, D. III. bl. 379.

[Alexander van Harencarspel]

HARENCARSPEL (ALEXANDER VAN) werd geboren te Eenigenburg waar zijn vader, Abraham van Harencarspel in 1773 als predikant overleed. Hij werd in 1782 predikant te Bunschoten, van waar hij in 1785 naar Thiel vertrok en in 1797 naar Amsterdam, waar hij den 2den April 1817 overleed. Hij schreef:

Betoog en verdediging van de achtbaarheit der geschiedkundige Boeken des Ouden Testaments, Utr. 1782. 8°. 2 deelen.

Zie Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.; Catal. de la Bibl. de Théol. de* van Voorst, T. I. p. 34; de *Boekz. der gel. wereld*, op genoemde jaren.

[Joannes Harennius]

HARENNIUS (JOANNES). Zie HAREN (JAN).

[J. Harger]

HARGER (J.) schreef:

Over het onderhoud der armen; in *Verh. van het Zeeuwsche Genootsch. der Wetensch.* D. VII. (1780).

Verhandeling over de vraag: welke zijn de waare oorzaken

en kenteekenen van de najaars-koortsen in de garnizoensplaatsen van Staats-Vlaanderen, *en welke zijn de beste behoed- en geneesmiddelen*, *die daar tegen vooral*, *bij militairen*, *kunnen aangewend worden;* in dezelfde *Verh.* D. X. (1784).

Antwoord op de vraag behelzende: het kortste, *zakelijkste en zekerste bericht*, *belangende de bouwingen der schepen*, *en 't gene daartoe behoort*, *voor zooveel zulks zijn invloed heeft op de gezondheid en 't goed der zeevarenden; de onderhouding der manschap* enz., in dezelfde *Verh.* D. X. (1784).

Zie de Jong, *Naaml. van Boek.* bl. 666, 667; Holtrop, *Bibl. Medico-Chirurg.* p. 127.

[Johannes Hari]

HARI (JOHANNES) *Senior*, werd geboren te 's Gravenhage den 24sten October 1772 en was de zoon van Johannes Hari, secretaris bij het regiment Zwitsersche gardes, en Jeanne Catharina Lormier. Hij genoot het onderwijs in de kunst van J.G. Teissier en vormde zich tot een hoogst verdienstelijk schilder van portretten en binnenhuizen, waaronder eenige van geschiedkundigen aard. Sedert 1810 was hij secretaris bij de Haagsche Teeken-Akademie en werd in 1839 aangesteld tot medelid en secretaris van den raad van bestuur derzelfde akademie. Ook werd hij in 1835 verkozen tot lid van de Koninklijke Akademie van Beeldende Kunsten te Amsterdam. Hij overleed waarschijnlijk in 1850. In het Koninklijk Museum op het Paviljoen te Haarlem zijn van hem twee schilderijen, binnenvertrekken voorstellende Zijn zoon, mede Johannes geheeten, schildert stadsgezigten en portretten, en vervaardigt teekeningen in potlood.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.;* Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Pieter Harinckman]

HARINCKMAN (PIETER) was in staatsche dienst en maakte zich in 1596 berucht door aan de Spanjaarden de behulpzame hand te bieden in eenen aanslag tegen Tholen. De aanslag werd echter in October ontdekt en hij ter dood gebragt.

Zie Bor, *Ned. Oorl.* B. IV. bl. 378, 379; Tiele, *Bibl. van Pamflett.* bl. 51; Wierbitzky, *de Tachtigj. Oorl.* D. IV. bl. 649.

[J. Haring]

HARING (J.) schreef:

Aanmerkingen over de Christelijke religie, Utr. 1694. 4°.; herdr. Amst. 1733. 4°.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek*. D. I. St. III; Ferwerda, *Naaml. van Boek* D. I. St. I. bl. 183.

[Jan Haring]

HARING (JAN). Zie HAREN (JAN).

[Jan Haring]

HARING (JAN) was een burger van Hoorn, wiens naam met eere in 's lands historiebladen vermeld staat. Gedurende het beleg van Haarlem, ten jare 1573, had S o n o y , de gouverneur van Noord-Holland, den Diemer-

dijk bemagtigd, van waar hij den vijand alle toevoer naar het leger van Haarlem kon afsnijden. De manschappen aldaar tot behoud van dien post achtergelaten, werden door de Amsterdammers, die nog de Spaansche zijde hielden, met eene groote overmagt overvallen en waren genoodzaakt, na zich eerst dapper verdedigd te hebben, te vlugten. Zij wierpen zich in eenige vaartuigen en kwamen onder begunstiging van den nacht, door 's vijands schepen heen op den Waterlandschen wal. De Spanjaarden zaten hen echter zoo kort op de hielen, dat velen hunner het leven lieten. In dezen uitersten nood houdt J a n H a r i n g op eene engte van den dijk, aan den eenen kant door het IJ, aan den anderen door een binnenmeer besloten, kloekmoedig stand, en keert alleen de vijandelijke overloopers af Toen eindelijk de drang hem te zwaar viel, sprong hij van boven neder in het meer, en had het geluk van, te midden der vijandelijke kogels, behouden naar de andere zijde over te zwemmen, en voorts langs het veld met de overige vlugtelingen, die hunne redding aan hem te danken hadden, te Monnikendam aan te komen.

Nog in hetzelfde jaar verrigtte H a r i n g een ander, niet minder stoutmoedig, bedrijf. Toen namelijk in October 1573 die merkwaardige overwinning op de Zuiderzee plaats had, waarbij de vloot van den graaf v a n B o s s u vernield en hij zelf gevangen genomen werd, verstoutte H a r i n g zich, om in den vroegen morgen van den tweeden dag van den strijd, bij de takels van B o s s u 's schip op te klauteren, de vlag van de steng te rukken en daarmede neder te dalen; doch beneden gekomen werd hij uit een der luiken door een kogel in de borst geschoten, zoodat hij onmiddellijk den geest gaf. De vlag, door hem vermeesterd, werd in de Groote kerk te Hoorn opgehangen, ter gedachtenis der behaalde overwinning

Zie B o r . *Ned. Oorl.* B. VI. bl. 456 (335); H o o f t , *Ned. Hist* bl. 336, 337; V e l i u s , *Chron. van Hoorn.* bl. 371, 397; S i e g e n b e e k , *Geschied. der Burgerwap. in Nederl.* bl. 61-63; A r e n d , *Algem. Geschied. des Vaderl.* D. II. St. V. bl. 258, 316, 317.

[Nicolaas Haring]

HARING (NICOLAAS) plaatste een vers getiteld: *De gangen Gods in 't heiligdom*, vóór het rijmwerk van H e n r i c a v a n H o o l w e r f , *Kracht in zwakheid*.

Zie v a n d e r A a , *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht*.

[Haringcarspel]

HARINGCARSPEL. Zie de personen van dien naam op H a r e n c a r s p e l .

[Samuel van Haringhouk]

HARINGHOUK (SAMUEL VAN) was boekdrukker en boekverkooper te Bolsward, en volgens overlevering een Engelschman van geboorte, hetwelk eenigzins bevestigd wordt door zijn vlijt om bij voorkeur Engelsche predikatien

in het licht te geven, die voor het grootste deel ook door hem zelven vertaald werden. De Hollandsche verzen, waarmede Gysbert Jacobsz deze bundels vereerde, geven te kennen, dat hij en van Haringhouk zeer gemeenzame vrienden zijn geweest. Een duurzaam gedenkteeken van hunne vriendschap gaf Haringhouk ten jare 1668, toen hij de rijmelarij zijns vriends, na diens dood, voor het eerst in druk liet uitgaan. De waarde van dezen druk, met wien geen der nadrukken zich eenigzins in zuiverheid of naauwkeurigheid meten kan, de meesterlijke proeven van zijnen stijl door Halbertsma van hem gezien, en de geleerdheid, die hij in zijne vertalingen ten toon spreidt, toonen ons, dat hij in staat was om het werk zijns vriends op den regten prijs te stellen.

Hij huwde den 16^{den} April 1656 met Lamke Siersma, dochter van Gysbertus Siersma, secretaris van Bolsward. Uit dit huwelijk kwam een zoon, Mattheus genaamd, die in 1716 als predikant te Nes en Wierum overleed. Het sterfjaar van zijn vader is ons niet bekend.

Zie Halbertsms, *Hulde aan* Gysbert Japiks, D. II. bl. 381-382.

[Daniel Haringhs]

HARINGHS (DANIEL), verkeerdelijk Haring genoemd, werd omstreeks 1636 te Loosduinen geboren, alwaar zijn vader koster was; hij was een niet onverdienstelijk portretschilder, waarin hij den stijl van Gaspard Netscher, zijn tweeden leermeester, poogde na te bootsen. Arnoldus van Ravesteyn was zijn eerste leermeester. Hij besteedde echter den meesten tijd aan het geven van onderwijs in de teekenkunst, aan jonge lieden uit den aanzienlijken stand. In 1669 trad hij in de Haagsche broederschap van Pictura, en was verscheiden malen hoofdman van de kunstkamer en bestuurder van de akademie. Hij overleed te 's Hage in 1706.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.* die hem nog eens op Harling vermeldt; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Mathijs Haringhs]

HARINGHS (MATHIJS) of Haaringhs, te Leeuwarden geboren, bloeide aldaar reeds in 1636. Hij schilderde portretten met een malsch penseel en was bijzonder gelukkig in het treffen van gelijkenissen. Hij schilderde in 1637 het portret van Gysbert Jacobsz en in 1664 dat van Rippertus Sixtus, predikant te Leeuwarden. Beiden gaan in prent uit.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.* op Harings, verbeterd door Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.* op Haringhs.

[Maerten Haringman]

HARINGMAN (MAERTEN), en niet Haringsman, zoo als hij door sommigen genoemd wordt, werd te Middelburg den 15^{den} December 1715 geboren en was in 1758 ka-

pitein van het schip *Veere*, van 50 stukken, toen hij bij eene ontmoeting met twee Britsche oorlogsschepen de eer van 's lands vlag mannelijk handhaafde. Na te Genua een koopvaarder te hebben binnengebragt, had hij zich naar Marseille begeven, om aldaar eenige andere koopvaarders af te halen. Op de hoogte van Toulon gekomen, werd hij door twee Engelsche bodems aangemaand om zijn schip te laten onderzoeken, daar zij in het zekere onderrigt waren, dat in hetzelve geschut en krijgsbehoeften geborgen waren. Zonder te onderzoeken welk antwoord hierop door H a r i n g m a n gegeven werd, waaromtrent verschillende berigten bestaan, zij hier de vermelding genoeg, dat hij dat onderzoek weigerde en verklaarde liever het uiterste en laatste te zullen wagen dan dat onderzoek toe te staan, ten gevolge waarvan de Britsche bevelhebbers, overtuigd van niet dan met geweld hun oogmerk te kunnen bereiken, van verdere pogingen afzagen en H a r i n g m a n zijne reize ongestoord lieten voortzetten.

In 1763 werd H a r i n g m a n aan het hoofd der zeemagt gesteld die door de Staten naar de West-Indische volkplanting Berbice werd afgezonden, waar een hevige opstand was uitgebroken. Het gelukte hem de opstandelingen te tuchtigen, waardoor het verlies van Berbice, en, als een gevolg daarvan, van al de West-Indische volkplantingen, voorgekomen werd. Kort voor het einde der expeditie werd hij door eene landziekte aangetast, die hem noodzaakte naar zijnen bodem terug te keeren. Hersteld zijnde keerde hij in het laatst van Februarij 1764 naar het vaderland weder, waar hem slechts de goedkeuring van het collegie van de Maas, als de eenigste belooning voor het door hem verrigtte, ten deel viel. De admiraliteit van Zeeland verhief hem den 23sten Mei 1766 tot schout-bij-nacht. Meerdere bijzonderheden zijn ons omtrent hem niet bekend. Hij overleed den 23sten Januarij 1784.

Zie *Onmidd. verv. op* W a g e n a a r, D. XXII. bl. 419; S t u a r t, *Vaderl. Hist.* D. I. bl. 475, 476, D. II. bl. 187, 226; v a n K a m p e n, *Geschied. der Ned. buiten Europa*, D. III. St. I. bl. 271; E n g e l b e r t s G e r r i t s, *Gedeukstuk van Neêrl. held. ter zee*, D. II. bl. 353; d e J o n g e, *Geschied. van het Ned. Zeewez.* D. V. bl. 337, 338, 364-371; uit medegedeelde berigten aangevuld.

[Jan Schreuder Haringman]

HARINGMAN (JAN SCHREUDER), waarschijnlijk een zoon van den voorgaande en mede te Middelburg, den 29sten Maart 1747, geboren, werd in 1777 kapitein ter zee, hoedanig hij in 1782 deel nam aan den togt van den schout bij nacht v a n K i n s b e r g e n, om de uit Bergen in Noorwegen verwacht wordende Oost-Indievaarders in veiligheid herwaarts te geleiden.

Gedurende dien togt, waarop het voorgestelde doel niet bereikt werd, voerde H a r i n g m a n het bevel op het linieschip *Zierikzee* van 64 stukken. In denzelfden storm waarin het linieschip *de Unie*, waarop de graaf v a n W e l d e r e n bevel voerde, te gronde ging, werd het schip van H a r i n g m a n zoo lek en kreeg zoo veel schade, dat het met gedurig pompen boven water moest gehouden worden. Dit deed den kapitein besluiten, naar de Sont te zeilen, ten einde aldaar zijn schip te laten herstellen. Op de terugreis naar het vaderland trof zijn herstelden bodem een grooter ongeluk, daar deze in den nacht tusschen den 1sten en 2^{den} November, bij hevigen wind, dikke lucht, sneeuw en zware regenbuijen, op de Jutsche kust, tusschen den hoek van Schagen en Horsels, vast geraakte, aan stukken stootte, en grootendeels in het land welde. H a r i n g m a n werd, even als de meeste der zijnen, gered, zijn gehouden gedrag, op last van den stadhouder, als admiraal-generaal, door een hoogen zeekrijgsraad onderzocht, en hij van alle schuld vrijgesproken.

In 1787 had H a r i n g m a n het bevel over een eskader in de Middellandsche Zee, en werd den 14^{den} April 1788 door hunne hoogmogenden benoemd tot gezant bij den keizer van Marocco. Als zoodanig had hij het genoegen de vredelievende betrekkingen met dien vorst te onderhouden. Er bestaat een:

Dag-journaal van een verblijf van acht weken in het Keizerrijk Marocco, *en landreize naar Mecquinez in* 1788, 's Hage, 1803. 8°.

waarvan de titel ons haast zou doen besluiten dit geschrift aan den gezant toe te schrijven, ware het niet dat daarop de naam H. H a r i n g m a n gevonden wordt.

Toen in 1792 ten gevolge der omwenteling in Frankrijk een inval in de Oostenrijksche Nederlanden plaats had en zelfs een Fransch smaldeel de Schelde opzeilde in het gezigt van het voor het fort Bath liggende Nederlandsch wachtschip, kreeg H a r i n g m a n bevel, onmiddellijk naar Zeeland te vertrekken, en het gebied over de zich aldaar reeds bevindende schepen op zich te nemen. Onvermoeid stelde hij alles in het werk om de provincie Zeeland voor eenen onverhoedschen aanval te bewaren, en krachtig waren de maatregelen die hij nam tot handhaving van de eer en de onafhankelijkheid van den staat.

Dit was hem evenwel niet genoeg. Den vijand moest ook afbreuk gedaan worden. Een plan, door hem met den kapitein graaf v a n B y l a n d t gevormd, om de forten Lillo en Liefkenshoek te vermeesteren, werd nader als niet aan te raden beschouwd. Een ander, om het Fran-

sche wachtschip, *la St. Lucie* aan te tasten, te overrompelen en in zegepraal weg te voeren of in brand te steken, werd onder bevel van den luitenant Willem Otto Bloys van Treslong gelukkig volvoerd, waarvan wij op diens artikel het verhaal gegeven hebben. Ten gevolge der opdragt van het algemeen gebied over de scheepsmagt binnen de rivieren en stroomen, en dus ook in Zeeland, aan den vice-admiraal van Kinsbergen, legde Haringman den 11^{den} April 1793 zijn commando in Zeeland neder en keerde naar Holland terug. Hij leverde den 29sten April daaraanvolgende een omstandig verslag nopens zijne verrigtingen aan den prins in, hetwelk in het oorspronkelijke in 's konings huis-archief nog bewaard wordt.

Bij de omwenteling van 1795, toen van Kinsbergen, tot loon zijner diensten gedurende eene halve eeuw aan den lande bewezen, uit de zeedienst ontzet was, werd aan Haringman, in 1793 reeds tot schout-bijnacht bevorderd, weder het gebied over de in Zeeland zich bevindende scheepsmagt opgedragen. Moeijelijke taak wachtte hem als zoodanig. Hij was genoodzaakt om het eiland Walcheren en de schepen van oorlog aan de overwinnende wapenen der Fransche republiek af te staan, waarna het scheepsvolk, zich uit 's lands dienst ontslagen rekende, spoedig in volslagen opstand geraakte en op hoogen toon betaling hunner soldij eischte, van welke velen sinds vijftien maanden geen enkelen penning hadden ontvangen. Het kloek beleid van Haringman, ondersteund door de onbaatzuchtige hulp van Abraham Louyssen, wist het dreigende gevaar af te wenden, en hij verdiende alzoo ten volle den dank, dien de Staten hem voor zijnen ijver en trouw toebragten. Hij werd in 1807 lid van de hooge militaire vierschaar, en na dien tijd wordt zijn naam niet meer vermeld. Hij was ridder van de orde der Unie en stierf den 9^{den} October 1811.

Zie *Vaderl. Hist. ten verv. op* Wagenaar, D. XXVI. bl. 13-19, D. XXIX. bl. 171; Stuart, *Vaderl. Hist.* D. II. bl. 256, D. IV. bl. 490, 491; *Gedenkschr. van de Kon. Orde der Unie*, bl. 42; de Jong, *Naaml. van Boek;* de Jonge, *Geschied. van het Ned. Zeewez.* D. IV. St. I. bl. 138-140 417, 420-422, 441-451, 503-510; dit *Woordenb.* D. II. bl. 647.

[Haring Harinxma]

HARINXMA (HARING) werd volgens den een in 1397 en volgens den ander in 1404 tot potestaat van Friesland voor Westergoo gekozen, terwijl Sjoerd Wiarda voor Oostergoo als zoodanig benoemd werd. Onder hun bestuur gelukte het den Friezen zich van het Hollandsche gezag te ontslaan en de Friesche vrijheid te herstellen. Jammer

dat nu weldra de partijschappen tusschen de Schieringers en Vetkoopers op nieuw ontwaakten, waardoor het geheele bestuur eerlang weder in de war liep. Intusschen wordt H a r i n x m a wegens gematigdheid en regtvaardigheid hoogelijk geroemd. Hij was gehuwd met J e l e k ...., bij wie hij vier zonen verwekte, alle hoofden van een bijzonder geslacht H a r i n x m a , die in de Friesche geschiedenis bekend zijn geworden door hun aandeel in de gevoerde oorlogen en twisten, en tot onderscheiding H a r i n x m a *thoe Heeg*, *thoe Slooten*, *thoe Ylst* of D o n i a genoemd. De personen van laatstgenoemden tak hebben wij op hunne plaats reeds vermeld; andere, tot de eerstgenoemde takken behoorende, laten wij onvermeld, omdat hunne handelingen, beter vermeld kunnen worden in de geschiedenis van hunnen tijd, dan, wegens de schraalheid der bescheiden, in dit woordenboek.

Zie S c h o t a n u s , *Friesche Hist.* bl. 229; S c h e l t e m a , *Staatk. Nederl.* D. I. bl. 429; A r e n d , *Algem. Geschied. des Vaderl.* D. II. St. II. bl. 410, 411; E e k h o f f , *Geschied. van Friesl.* bl. 491.

[Bocko Harinxma]

HARINXMA (BOCKO), zoon van F e i c k e H a r i n x m a en van diens tweede vrouw L u t s O e n e m a , werd in 1492 hoveling te Sneek en grietman van Wymbritseradeel. Hij speelde in de twisten tusschen de Schieringers en Vetkoopers eene hoogst belangrijke rol. Als zoodanig staat zijn levenslot in zulk een naauw verband met de geschiedenis van zijnen tijd, dat wij er slechts de hoofdpunten van kunnen aanstippen en den weetgierigen lezer naar de hier onder aangehaalde bronnen verwijzen moeten.

Aan het hoofd der Schieringers staande en te Sneek zijn verblijf houdende, trachtte hij in 1492 de stad Leeuwarden te overrompelen, doch zijn aanslag mislukte en hij was genoodzaakt om vrede te vragen, die hem ook, hoewel op harde voorwaarden, geschonken werd. De spijt over het toen gesloten verdrag verkropte hij niet lang, en hij verbrak hetzelve zoodra zich gelegenheid daartoe aanbood. Wij kunnen hem op al zijne rooftogten of op die, welke op zijnen last of door zijne onderhoorigen plaats hadden, hier niet volgen. Dan eens overwon hij, dan weder delfde hij het onderspit. Door N i t t e r t F o x te Sneek in 1497 gevangen genomen, werd hij naar Groningen gevoerd, van waar hij, met behulp van zekeren J a n K a n n e k e , uit de gevangenis ontvlugtte.

Nog meer verbitterd op zijne vijanden, ontbraken hem echter de middelen om zich te wreken, en was hij een der eersten, die den hertog van Sakse als beschermheer van Friesland aannamen. Hij was een van de gezanten aan dezen in 1498 en een van de zes edelen, die den overdragts-

brief van het gebied teekenden en den hertog in zijnen stadhouder huldigden.

Hij beleefde de gevolgen hiervan niet lang, daar hij in 1499 overleed. Hij was gehuwd met Ansck Jongema, dochter van Tjaerd Jongema en Wijts Juwsma, bij wie hij eene dochter, Luts, naliet, die huwde aan Roelof van Ewsum.

Zie Schotanus, *Friesche Hist.* bl. 137; *Tegenw. staat van stad en Lande*, D. I. bl. 197; Scheltema, *Staatk. Nederl* D. I. bl. 427-429, D. II. bl. 539; *Friesche Volks-Alm.* 1839. bl. 3-23, 1841, bl. 139; van Sminia, *Nieuwe Naaml. van Grietmana.* bl. 283-287; Arend, *Algem. Geschied. des Vaderl.* D. II. St. III. bl. 454-456, 460-466.

[Pieter Harinxma]

HARINXMA (PIETER) *thoe Slooten* was de zoon van Watze Harinxma en Saek Camminghа, en werd in 1470 hoveling te Sneek en in 1487 grietman van Wymbritseradeel. Hij was gehuwd met Rixt Jongema, wier broeder Juw hem om hulp kwam vragen, toen deze uit Bolsward de vlugt had genomen. Dien ten gevolge trok hij gewapend op, voorzag Waltastins te Tjerkwerd van het noodige, belegerde Hottingastins te Nieuwland, doch werd van daar weggelokt door Sicke Sjaerdema, die Bolsward had ingenomen. In het daarop binnen die stad geleverde gevecht bleef hij overwinnaar, verdreef de benden van Sjaerdema, trok naar Wommels en verbrandde en plunderde verscheidene huizen van de Sjaerdema's en Hottinga's. In 1482 verdreef hij de gebroeders Heslinga en nam stormenderhand hun huis te Poppingawier in. Kort daarop door den abt van Hemelum ter hulp geroepen, tot ontzet van het aan dat klooster toebehoorend slot, *de Spijker* genaamd, begaf hij zich met eene groote magt derwaarts, maar keerde onverrigter zake weder terug, daar hij onder weg vernam, dat het slot, zich reeds had overgegeven. Na dien tijd wordt zijn naam niet meer genoemd en overleed hij in 1488, tot groote schade der Schieringsche partij, die in hem een krachtig voorvechter vond.

Zie van Sminia, *Nieuwe Naamlijst van Grietmann.* bl. 282, 283, door ons hier gevolgd; Arend, *Algem. geschied. des Vaderl.* D. II. St. III. bl. 243.

[Haring en Hartman Harinxma]

HARINXMA (HARING en HARTMAN) *thoe Heeg*, bij sommige schrijvers verkeerdelijk Haersma genoemd, waren twee broeders, die deel namen aan het verbond der edelen. Zij hadden het bevel over eenig krijgsvolk, dat in 1572 van Enkhuizen naar Friesland overstak, met oogmerk om dat gewest voor den prins van Oranje te verzekeren. Het gelukte hun zich meester van de stad Sloten te maken,

doch, door het volk van Robles geslagen, moesten zij die stad weder verlaten en de vlugt nemen. Hunne kloekmoedigheid was zoo groot, dat een hunner, toen hem zijn arm doorschoten was, zonder eenig blijk van pijn te geven, het vaandel met den anderen arm opnam en de zijnen andermaal ten strijde voerde. Haring Harinxma was gehuwd aan Wysk Uninga van Hoytema, welke te gelijk met hem in 1581 stierf en begraven werd, en Hartman Harinxma huwde aan Kinsck Ropta, weduwe van den grietman Taeke Hermana, op Papinga-state wonende. Zijn sterfjaar is niet bekend. Zij overleed den 15^{den} Julij 1581.

Zie te Water, *Hist. van het verb. der Edel.* D. II. bl. 439, 440.

[Haring Harinxma]

HARINXMA (HARING) *thoe Heeg*, zoon van Douwe Harinxma, kapitein, en Machteld van Dunnewoldt of Dunewalt, werd den 27sten Augustus 1604 te Doesburg, waar zijn vader denkelijk toenmaals in garnizoen lag, geboren, en trad den 19^{den} Maart 1629 in dienst als vaandrig in de kompagnie van Roussel. Later tot kapitein bevorderd, werd hij tot stalmeester van graaf Willem Frederik, stadhouder van Friesland, verkozen en behoorde tot het krijgsvolk, dat ter hulp der stad Emden tegen Enno, graaf van Oost-Friesland, derwaarts gezonden werd. Een tijdlang was hij kommandant van die troepen, doch schijnt in 1651 de dienst verlaten te hebben. Hij overleed den 14^{den} October 1669, en was eerst gehuwd met Geertruy, dochter van George van Quadt, die hem zes kinderen schonk, daarna met Sjuw of Sjouk, dochter van Saeckle van Popma. Hij schreef in het album van Hiskia Harinxma *thoe Slooten* twee Nederduitsche gedichten en vertaalde het volgende werkje:

Seven wonderlycke Ghesichten van Dom Francisco de Quevedo, Villegas, Ridder van S. Jaques Ordre. In welcke alle de Gebreken deser Eeuwe, onder alle Staten van Menschen, vermaecklijck en ook stichtelijck, werden bestraft; ende als in een Schilderije naecktelijck vertoont, Leeuw. 1641. 12°. Er komen ook exemplaren voor, waarvan op den titel Amsterdam als plaats van uitgave vermeld wordt.

Het werkje is opgedragen aan den schilder Wybrand de Geest, die het portret van zijn vriend Harinxma schilderde, hetwelk nog voorhanden is. In de *Analecta of enige oude ongedrukte Schriften van diversen inhoud tot Friesland alleen specterende*, (Leeuw. 1750. 4°.) komt bl. 113-120 van Haringh van Harinxma voor een Hollandsch gedicht *op het afsterven van* Hendrick, *Graaf van Nassau, Stadtholder en Capitein Generael over Frieslant, Stadt Groeningen, Ommelanden ende Drenthe*, enz

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. IX. bl. 124, 126, 128, 311, D. XIX. bl. 483; te Water, *Hist. van het verb. der Edel.* D. II. bl. 439, noot; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. II. bl. 557; van Sminia in *de Vrije Fries*, D. VIII. bl. 82, 88, 133.

[Pieter Edzard Harinxma]

HARINXMA (PIETER EDZARD) *thoe Slooten*, zoon van Ernst Mockema van Harinxma *thoe Slooten* en Tjemck van Scheltema, geboren den 30sten November 1682, studeerde aan de Franeker hoogeschool in de regtsgeleerdheid en werd, door afstand van zijn vader, in 1701 grietman van Baarderadeel, met verlof om zich tot voortzetting zijner studiën een paar jaren buiten de grietenij te mogen ophouden, welke zijn vader middelerwijl als substituut bleef bedienen. Hij bekleedde later verschillende ambten. In 1700, bij het nemen van de resolutie tot invoering van den verbeterden Juliaanschen stijl, was hij lid van de Staten van Friesland. Hij overleed, ongehuwd, als lid van de Staten-Generaal, op het onverwachtst te 's Gravenhage, den 11^{den} Februarij 1708, en werd te Waaxens begraven. Hij beoefende de Latijnsche dichtkunst, blijkens een *Epigramma in quartam Monarchiam Caesaream et Papalem Oratione publica ab Academiae Gron. Oml. Exrectore Cl. viro D^{no}. Alexandro Pagenstechero* etc. achter de uitgave dier *Oratio*, Gron. 1699. bl. 56, en in de meermalen aangehaalde *Analecta* te vinden.

Zie dat werk bl. 121; van Sminia, *Nieuwe Naaml. van Grietmann.*, bl. 236.

[Henricus Harius]

HARIUS (HENRICUS) of Hendrik ter Haer, was de zoon van een welgestelden boer te Ruurloo en werd aldaar in 1550 of 1551 geboren. Hij was de jongste van negen kinderen en werd tot de studiën opgeleid te Lochem, waar hij vier jaren vertoefde. Na het verlaten dezer school begaf hij zich naar de hoogeschool te Leuven, waar hij vooral Elbertus Leoninus en Joannes Ramus hoorde en hunne lessen in de regtsgeleerdheid met ijver volgde. Welligt heeft hij ook nog te Douai gestudeerd en aldaar de doctorale waardigheid verkregen, die hem regt gaf om zich te Arnhem als advokaat neder te zetten. Geene bezittingen hebbende, was hij in 1570 genoodzaakt naar Zutphen te trekken, waar hij aangesteld werd als gerichtsschrijver aan het scholtampt van Zutphen. Niet lang was hij als zoodanig werkzaam geweest, toen deze stad zich aan de zijde van prins Willem I schaarde en zij in staat van tegen weer werd gesteld. Vrees voor het krijgsrumoer, of welligt dat hij zich niet aan 's prinsen zijde wilde scharen, bewoog hem naar eene gelegenheid om te zien om de stad te verlaten. Hij vertoefde daar nog evenwel toen

Alva's zoon haar belegerde, doch wist zich geduren de dat beleg heimelijk te verwijderen, nadat hij eerst gelegenheid gevonden had om zijne vrouw ter stad uit te krijgen, niettegenstaande het verbod aan de burgerij, om de stad te verlaten op straffe van verbeurdverklaring van goederen. Na veel zwervens kwam hij eerst te Ruurloo en hield zich vervolgens buiten de grenzen op. Nadat de stad bezweken, uitgemoord en geplunderd was, keerde hij er in den winter van 1573 weder en werd er tot rector der Latijnsche school gekozen, welken post hij uit nood op zich nam, omdat zijn ambt geene voordeelen meer aanbragt. Zijne verdere lotgevallen liggen in het duister. Alleen blijkt het dat hij Zutphen andermaal verlaten heeft, naar Westphalen geweken is, te Paderborn onderwijzer geweest is en zich ook te Dulmen, in het Munstersche heeft opgehouden. Ook zijn sterfjaar is niet bekend. Hij was te Zutphen gehuwd met Agnes of Nieske van Os, bij wie hij kinderen verwekte, die zich later weder te Zutphen hebben nedergezet.

Harius beoefende de Latijnsche dichtkunst. Zijne gedichten zijn door Henricus Cannegieter voor het eerst uitgegeven onder den titel van:

Henrici Harii Sicambri JCti, *Tristium libri nunc primum editi*, Arnh. 1766. 4°.

Het oordeel over deze gedichten komt daarop neder, dat zij zoowel ten opzigte van taal en stijl, als van maat, vele leemten en ruwheden bevatten; dat zij ons geen bewijs opleveren van de hooge vlugt van zijne dichtkunst, maar dat het niet te ontkennen is, dat zijne verzen eene Ovidiaansche of Catsiaansche gemakkelijkheid hebben.

Behalve deze *Tristia* worden er ook nog van Harius vermeld:

Elegiae Heroicae liber I, Colon. 1585. 8°.,

welk boek echter later door niemand gezien is. Er zou van hem ook nog ergens in handschrift berusten eene:

Descriptio Dioecesis Paderbornensis.

Harius plaatste mede een Latijnsch lofvers vóór *Centuria Consiliorum* van Elb. Leoninus (Antv. 1584. fol.), welligt is van hem ook het *Epitaphium Martini Schinkii* dat in de *Kronijk van het Historisch Genootschap te Utrecht* (D. IV. bl. 134, 135) wordt medegedeeld.

Zie Cannegieter in *Praefatione ad Harii Tristium libros; Boekz. der gel. wereld*, 1767. *b.* bl. 460-465; Saxe, *Onom. liter.* T. III. p. 574; (van Hasselt) *Beschrijv. van Bommel*, bl. 124; Mr. P. Bosscha, *Levensberigt omtrent Hendrik ter Haer enz.* in den *Gelderschen Volks-Alman. voor* 1837. bl. 136-146; Hoefft, *Parnas. Latin. Belg.* p. 61; Peerlkamp, *de Poëtis Latin. Nederl.* p.

139-144; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. IV. St. I. Aant. bl. 122, 123.

[Johannes Harius]

HARIUS (JOHANNES) of Johannes van der Haer, was eerst kanonik te Gorcum, waar hij geboren werd, daarna te 's Gravenhage, waar hij in 1532 overleed. Hij had, gedurende de Spaansche beroerten hier te lande, met groote kosten eene zeer uitgebreide bibliotheek bijëengebragt, waardoor hij den bijnaam van *Jan met de boeken* kreeg. Hij vermaakte ze aan Karel V als graaf van Holland, ‘omme daarvan,’ gelijk in de oorspronkelijke akte, voor den hove aangegaan, staat uitgedrukt, ‘nae syn doot gemaect te worden eene publycke liberarye tot behoef en profyte van den suppoesten en alle studiosen.’ Bij de ongelukken, den Haag gedurende den Spaanschen krijg overkomen, is echter die verzameling te loor gegaan.

Zie de Riemer, *Beschrijv. van 's Gravenhage*, D. I. bl. 256; Hoogstraten, *Woordenb.* artik. Harius; Saxe, *Onom. Literar.* T. III. p 91, 592; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. IV. St. 2. Aanteek. bl. 51.

[Eilardus Folcardus Harkenroht]

HARKENROHT (EILARDUS FOLCARDUS), derde zoon van Johannes Harkenroht en Martina Doeyma, werd te Emden den 15^{den} Mei 1670 uit eene oude familie geboren, die vroeger in Limburg gewoond had, doch door de vervolging om het geloof zich te Emden had nedergezet. Daar hij in ons land zijne opleiding erlangde en in onze taal schreef, in Nederlandsche geschriften, willen wij ook hier van hem melding maken.

Na de Latijnsche scholen in zijne geboorteplaats doorloopen en in 1688 verlaten te hebben met eene oratie *de vera linguae Latinae pronunciatione*, studeerde hij in de godgeleerdheid te Groningen, vervolgens van 1689 te Leiden en eindelijk te Franeker, waar hij in 1691 met eene *disputatio de Mediatore Mose ad Gal.* III:19, en vervolgens te Emden tot de predikdienst werd toegelaten. Hij werd vervolgens in 1692 predikant te Hamswerum, in 1695 te Pilzum, in 1697 te Hinta en in 1714 te Emden, waar hij den 28sten Februarij 1732 overleed en den 5^{den} Maart in de Gasthuiskerk begraven werd. Hij was gehuwd met Maria Elizabeth de Lorie, te Leiden geboren, bij wie hij twee kinderen verwekte, waaronder een zoon, die mede volgt.

Harkenroht beoefende, behalve de Latijnsche dichtkunst, de Nederlandsche geschied- en oudheidkunde en die van zijne geboorteplaats. Wij bezitten van zijne hand de volgende geschriften:

Eggerik Beninga, *Volledige Chronyk van Oost-frieslant*, *Behelsende niet alleenlik de Historie van Oost-frieslant*, *maer*

ook van alle Nabuirige Volkeren ten Oosten en ten Westen, *besonder de allerseldsaemste Geschiedenissen van het oude en hedendaegse Friesland*, *zoo ten tijde des Heidendoms*, *als sedert het is gekristent geworden. Met Rand en Kantteekeningen*, *oude Versegelingen en andere stukken verrijkt en vermeerdert*, *in druk uytgegeven door* Eilhardus Folkardus Harkenroht, Emden, 1723. 4°.

Geschiedenissen behorende tot de Moederkerke in Emden en Oost-friesland, *eerste boek*, Harl. 1726.

Aanmerkingen nopens de Hervormde Huis- en Kruiskerken in Nederland. Uit de oude stukken, *bewaert by de oude moederkerk van Nederlandt te Emden*, *samengestelt*. Geplaatst in de *Boekz. der gel. wereld voor* 1731. *a.* bl. 333, 569, *b.* bl. 66, 454.

In de *Bibliotheca Bremensis* zijn mede eenige geleerde verhandelingen van hem te vinden. Hij liet in handschrift na:

Emder Kerkstaet voor, *in en na de Reformatie*.

Een vervolg op de kronijk van Beninga.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1732. *a.* bl. 383, 628-638; Schotel *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 269; *Cat. van de Prov. Bibl. van Friesl.* bl. 46, 47.

[Jacobus Isebrandus Harkenroht]

HARKENROHT (JACOBUS ISEBRANDUS), jongste broeder van den voorgaande, werd te Emden den 27sten Julij 1676 geboren. Na op de Latijnsche scholen aldaar zich tot de akademische lessen voorbereid te hebben, studeerde hij in de godgeleerdheid te Groningen, keerde in 1695 naar zijne geboorteplaats weder, werd er onder de proponenten opgenomen en in 1701 te Rijzum beroepen. Hij vertrok van daar in 1712 naar Larrelt, waar hij in 1717 zonder bezoldiging geraakte, daar, door den watervloed van dat jaar, al de pastorale inkomsten vernietigd waren. Welkom was hem alzoo in 1722 een beroep als rector en predikant te Appingadam, waar hij den 25sten Mei zijne intrede deed en den 17den Augustus zijn inaugurale oratie: *de Didactica Christiana* hield. Hij overleed er den 8sten Februarij 1736 en was gehuwd met Anna Indijs, die hem verscheidene kinderen schonk, waarvan slechts eene dochter tot jaren kwam.

Harkenroht deed zich als ijverig prediker en als beoefenaar der geschiedenis kennen door zijne geschriften, wier titels hier volgen:

Chronik van Oostvriesland, Emd. 1700. 12°.

Catechismus of *Catechisatie boekje*, 1706.

Oostfriesche Oorspronkelijkheden van alle Steden, *Vlekken*, *Dorpen*, *Rivieren enz. in ende buiten Oostfriesland en Harrellingeland*, *uit oude Boeken*, *Verzegelingen*, *Gedenkteekenen*, *Opschriften en Aanteekeningen*, *volgens onze oudste Landtaale*

enz. Emden, 1712. kl. 8°.; 2de druk Gron. 1731. kl. 8°.

Embdens Harderstaf dragende de Naam-Lijst der Predikanten in de Nederduitsche Gemeente van de Moederkerke Embden sedert de Hervorming aldaar begonnen in 't Jaar 1520 *tot op het Jaar* 1716, Embden, 1716. 8°. Hierachter zijn geplaatst de *Acten van het Synode der Nederduitsche Kerk in* 1571 *te Embden gehouden*, en H a r k e n r o h t 's *Aanspraak aan 't coetus van Oost-Vriesland*, *binnen Embden*.

Jaarlijks Oostfriesch berigt, 1717.

Oost-Vrieslands jubeljaar over de Reformatie der Godsdienst, *zeedert 't jaar* 1519 *in de maand Junius aangetoont uyt* 1 *Kor.* XV vers 1, 2. *Waar by gevoegt is Oostfrieslands Muysejaar. Aangetoont uit Exodus* VIII *vers* 21. *In deese jammerlijke dagen uitgegeeven tot grootmaking van de goedertierentheden des Heeren onses Gods ter godvrugtigheid en waare bekeering aangedrongen*, *breeder uytgebreyd uyt de oudheden en taalen*, Amst. 1722. 8°.

Oostfriesche Watersnood, *in eene kerkrede over den Kersvloedt van het jaar* 1717 *ende deszelfs kort ontwerp; alsmede een kort verhael des Nieujaars-vloed van het jaar* 1720. *Met oudheden en prentverbeeldingen ook des Dollarts uitgebreit*, Emden, 1723. 8°.

Worm in Nederlands paalwerk voor de zeedijken, *tot eene buitengewoone straffe van den Heere beschikt*, Gron. 1733. 8°.

Kerkgeschiedenissen in Oostfriesland, Harl. 8°.

Behalve eene *Epistola de origine*, *progressu*, *divisione et restitutione Ven. Coet Fris. Orient.*, voorkomende in de *Bibl. Brem.* gaf hij nog uit zijne predikatiën over Jes. VII:21. Ps. LXXVIII:50. Zefan. I:2, 3, bij gelegenheid van de sterfte onder het rundvee gedaan. Als Nederduitsch dichter deed hij zich kennen door zijne lofverzen vóór het werk van G. O u t h o f , *Over Ruth* (Emd. en Amst. 1711). Eenige zijner werken zijn onuitgegeven gebleven. In de bibliotheek van de Maatschappij der Ned. Letterk. te Leiden zijn van hem 21 brieven, aan L u d o l f S m i d s geschreven, voorhanden.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1732. *a.* bl. 631, 1736. *a.* bl. 376-379; d e J o n g h , *Naam-lijst der Predikant. van Gelderl. Voorberigt*, bl. 10 (ongepagineerd); S c h o t e l , *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 269-271; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Nederl. Letterk. te Leid.* D. I. bl. 82, D. II. bl. 364, 365; H e r i n g a , in den *Algem. Konst- en Letterb.* 1848. D. I. bl. 149; E e k h o f f , *Letterk. Nalutensch. van J. van Leeuwen*, bl. 74; M u l l e r , *Cat. van Werk. over Neerl. waterst.* bl. 19.

[Isebrandus Eilardus Harkenroht]

HARKENROHT (ISEBRANDUS EILARDUS), zoon van E i l a r d u s F o l c a r d u s H a r k e n r o h t voornoemd, werd te Hamswerum den 3den Junij 1693 geboren. In 1711

tot proponent bevorderd, werd hij in 1713 predikant te Loppersum, in 1714 te Hinta, in 1721 te Hindelopen en in 1725 te Harlingen. In de beide laatste plaatsen werd hem ook den post van rector der Latijnsche school opgedragen. Hij is den 24sten Februarij 1770 overleden, en in het volgende jaar zijn zijne boeken verkocht. Als godgeleerde en wijsgeer deed hij zich kennen door de volgende verhandelingen en werken:

Dissertatio epistolaris de Busto Lharledano, Traject. 1721. 8o.; herdr. achter de *Oostfriesche Watersnood* van zijn oom bovengenoemd, Emd. 1723. 8o.

Epiphyllidum Critico-Sacrarum Fasciculus I; in *Miscellaneis Observationibus*, vol. X. T. I. pag. 69-84.

Sicilimentorum ex Hesychii Glossis Manipulus primus; in hetzelfde werk vol. X. T. II. p. 311-316 en T. III. p. 321-335.

Conjectanea de Athenodoro Sandonis F. Cananita, *Pauli literario formatore*, *Philosopho Stoico;* in *Miscellaneis Observationibus criticis Novis*, T. I. p. 49-62.

Ook van hem komen er in de *Bibl. Bremens.* verhandelingen voor, en ook hij liet verscheidene werken onuitgegeven na, die reeds voor de pers gereed lagen.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1721. *b.* 134, 1724. *a.* 357, 1725. *a.* 374, 493, 616, 1729. *a.* 240, 1732, *a.* 635; Saxe, *Onom. liter.* T. VI. p. 388; Ferwerda, *Cat. Univ.* D. I. St. VIII. bl. 19; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 269, 270; *Catal. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. II. bl. 365.

[Antoni Harkson]

HARKSON (ANTONI) komt voor onder de dichters in den *Eerzuil bij de verheffing van* Z.H.W.C.H. Friso enz. *tot Stadhouder*, *Capitein en Admiraal Generaal der Vereenigde Provintien*, *opgeregt door verscheyde Nederduytsche Dichters*, *op de aanmoediging en onder het opzigt van Philomusus*, Amst. 1747. 4o.

Zie van Abkoude, *Lijst van alle tractaten enz.*, *ter gelegenheid van het huwelijk en de verheffing van* W.C.H. Friso.

[Harlemensis en Harlemius]

HARLEMENSIS en HARLEMIUS. Zie de personen van die namen op HAARLEM.

[Daniel Harling]

HARLING (DANIEL), door Immerzeel vermeld, is dezelfde persoon als Daniel Haringhs boven genoemd.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.;* Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

[Eduard van Harlingen]

HARLINGEN (EDUARD VAN) schreef of dichtte:

Christus geslagt ten Pascha, Utr. 1686. 8o.

Hij plaatste ook eenige verzen in het *Aanhangsel van de Dichtkundige Cypressenbladen*.

Zie v a n A b k o u d e, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. I; v a n d e r A a, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

[Jan Jacobsz. van Harlingen]

HARLINGEN (JAN JACOBSZ. VAN), welligt de zelfde als Jan Jacobsz, dien wij vroeger noemden. Hij gaf uit:

Eenighe gheestelijcke Liedekens, Amst. 1612. 12°.

Zie dit *Woordenb.* D. VIII. bl. 65; *Cat. van de Bibl. der vereen. Doopsgez. Cemeente te Amst.* 2*de afdeel.* bl. 58.

[Martinus van Harlingen]

HARLINGEN (MARTINUS VAN), geboren omstreeks 1643, te Nichtevecht, waar zijn vader, Henrikus Martinus, toen predikant was. Hij werd eerst in 1668 predikant te Renswoude, daarna in 1669 te Rijswijk, in 1671 te Amersfoort, in 1674 te Delft in de Gasthuiskerk en te Hoorn in 1677, waar hij den 23sten Februarij 1721 overleed. Zijne afbeelding ziet het licht. Hij was niet alleen een zeer bekwaam predikant, maar ook een niet onverdienstelijk taal- en dichtkundige. Hij gaf verscheidene traktaatjes uit, waarvan ons de titels onbekend zijn, behalve van een, bevattende eene *Verklaring over de Urim en Tummin*; zijne eerste en laatste leerrede te Delft ziet ook het licht. Als Latijnsch dichter deed hij zich kennen door:

Heroica Belgarum expeditio pro reparanda Protestantium in Anglia libertate suscepta Auspicatissimo ductu Guiljelmi III. *etc. horico carmine enarrata*. 1689.

De tijd van uitgave is ons niet bekend. Hij werd er door Willem III, Koning van Engeland, met een fraaije gouden medaille voor vereerd.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1721. *a.* bl. 245, 246; van Rhenen, *Lijst der Pred. in de prov. Utrecht*, bl. 142, 180; van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. I. III; Muller, *Cat. van Porttret.*

[Pieter van Harlingen]

HARLINGEN (PIETER VAN). Zie FEDDES (PIETER).

[Harmacarus]

HARMACARUS of Harmokar wordt genoemd de zesde bisschop van Utrecht en het jaar zijner verheffing 791 of 800. Hij volgde Theotardus als zoodanig op. Hoe lang hij het bisdom bestuurd heeft is niet met zekerheid te bepalen. Terwijl toch sommige schrijvers geheel van hem zwijgen, melden anderen dat hij zeven en twintig jaren regeerde. Sommigen echter geven hem maar zeventien, anderen eindelijk maar vijftien en dertien jaren van bestuur over het Sticht. Hij was volgens den een een Fries en volgens den ander een Engelschman van geboorte, en wordt genoemd een geleerd, deugdzaam en bedaard man en een uitmuntend prediker, die de gewoonte had van 's nachts zijne gebeden te doen en bij dag de menschen tot godvruchtigheid op te wekken.

Zie Sjoerds, *Friesche Jaarb.* D. I. bl. 445; Blondeel, *Beschrijv. van Utrecht*, bl. 214; *Tegenw. Staat van Utrecht*, bl. 19; Kok, *Vaderl. Woordenb.*; van der Chijs, *de Munten van Utrecht*, bl. 8.; (van Gils) *Kathol. Meyerysch Memorieb.* bl. 62.

[Harman Harmansz]

HARMANSZ (HARMAN) afkomstig van Emden, was

een varensgezel, wonende te Rotterdam, die deelnam aan den aanslag op het leven van prins Maurits in 1623. Hij werd deswege ter dood veroordeeld en te 's Gravenhage den 23sten Februarij van dat jaar onthoofd, zijn ligchaam op een rad gelegd, zijn hoofd op een staak gesteld en zijne goederen verbeurd verklaard.

Zie *Sententiën bij den Hove van Holland ghearrest. jegens Harman Harmansz enz.* ('s Hage 1623. 4°.)

[Wolphert Harmansen]

HARMANSEN (WOLPHERT). Zie HARMENSZ. (WOLPHERT.)

[Hopman Harmen]

HARMEN (Hopman) voerde het bevel over een vaandel soldaten, waarmede hij te Grave kwam, juist toen de stad aan de Spanjaarden verraden was en deze reeds gedeeltelijk in het bezit er van waren. Onverschrokken valt hij den vijand aan en drijft dien met behulp van de burgers de stad uit, die daardoor onder het bestuur bleef van den prins van Oranje tot 1586.

Zie Paringet en van Alen, *Beschrijv. van Grave*, bl. 373.

[Harmen]

HARMEN was een beruchte wederdooper, die in het jaar 1534 in éénen nacht drie honderd bedrogene menschen herdoopte op het Zand in Groningerland, waar hij woonde en schoenmaker was. Zijne dweepzucht bragt hem tot razernij en schonk hem eene reuzenkracht, die schier alles overtrof. Men verhaalt, dat hij, in zijne razernij vlugtende, over eene bijt, of in het ijs gehakte waterruimte van omtrent twintig voeten, heen sprong, met zulk eene vaart, alsof, het zijn de woorden van het berigt, de duivel hem daarover voerde; almede dat toen op last van den stadhouder van Groningen de geregtsdienaars kwamen om hem te vatten, hij, slechts met een gaffel gewapend, hen alle, met andere omstanders, veertig in getal, de vlugt deed nemen, en eindelijk gelijk een woedend boschdier, niet dan door list gevangen werd, waarna hij te Groningen in den kerker overleed, in zijne onzinnige dweeperij volhardende tot zijnen dood toe.

Zie C. Adami, *Naaml. der Pred. in de prov. en stad Gron.* bl. 71, 72; Ypey en Dermout, *Geschied. der Ned. Herv. Kerk*, D. I. *Aant.* bl. 43, 44.

[Harmen]

HARMEN, de profeet van den Overtoom, was een Duitscher van geboorte, die op een katoendrukkerij aan den Slooterweg werkte. Hij maakte zich in 1789 vermaard door zijne voorspellingen van de aanstaande gebeurtenissen, bijzonder die des vaderlands betreffende. Eene schare van ligtgeloovigen, van allerlei rang en stand, kwam tot hem om zijne zoogenaamde voorzeggingen te hooren. Sommigen om er den gek mede te steken, anderen, verblind door het van tijd tot tijd uitkomen zijner gissingen, met volle

vertrouwen omtrent de waarheid van hetgeen door hem voorspeld werd. Zoo breidde zijn roem door het geheele land uit en weldra zweefde de naam van den Overtoomschen profeet op ieders lippen. De regering liet hem ongemoeid, daar de meeste zijner voorzeggingen bijzonder strookten met hare begrippen. Ware zulks het geval niet geweest, dan had men den armen profeet niet met rust gelaten, maar hem al spoedig zijne wijsheid met verbanning of gekkenhuis beloond.

Zie *Vervolg op de Vaderl. Hist. van* W a g e n a a r , D. XXIII. bl. 46-48.

[Wolphert Harmensz]

HARMENSZ. (WOLPHERT) of W o l f a e r t H e r m a n s z . was een Hollandsch kapitein ter zee, die, onder den titel van admiraal, met twee schepen in April 1601 uit Texel gevaren, met vijf derzelve, op den 25sten December van het zelfde jaar met-zijnen vice-admiraal H a n s B r o u w e r eene Portugesche vloot, onder bevel van A n d r e a F o r t a d o d e M e n d o ç a , sterk 30 schepen, zoo groote als kleine, versloeg, welke aan ons den toegang tot Bantam wilde betwisten. Hij keerde in 1603 behouden in het vaderland terug.

Zie *Nederl. Reiz.* D. I. bl. 12, D. III. bl. 125-145; *Biograph. univers.* T. IX. p. 201 *Neêrl. heldend. ter Zee*, D. I. bl. 206.

[Harmokar]

HARMOKAR. Zie HARMACARUS.

[Dirk Karel Harmsen]

HARMSEN (DIRK KAREL) geboren te 's Gravenhage, werd, na zijne bevordering tot proponent, in 1797 beroepen te Ter Heide bij 's Gravenhage, in 1798 te Oegstgeest, in 1807 te Steenbergen, in 1815 te Maastricht, waar hij den 29sten Maart 1821 overleed, oud ruim 49 jaren.

Behalve dat hij zich als beoefenaar der Nederduitsche dichtkunst deed kennen door eenige stukken in de werken van het Haagsche dichtgenootschap: *Kunstliefde spaart geen vlijt*, waarvan hij lid was, bleek ook zijne kunde uit zijne in 1804 bij het Haagsch genootschap bekroonde en uitgegevene *Verhandeling over den Heer Jezus*, *als Borg van zondaren*.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, op genoemde jaren; B r a n s , *Kerk. Reg. der Predik.* bl. 62, 147; R o y a a r d s . *Het Haagsche Genootschap geschiedk. geschetst*, bl. 148; v a n d e r A a , *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

[Willem Johan van Harn]

HARN (WILLEM JOHAN VAN) werd te Arnhem den 7den Augustus 1783 uit een aanzienlijk en oud geslacht geboren. Onder zijne voorzaten telde hij W i l l e m v a n H a r n in 1513 geboren, naderhand burgemeester der stad Rhenen; J o s i a s v a n H a r n , zoon van W i l l e m , lijfarts en vriend van F l o r i s I v a n P a l l a n t , graaf van

Culenborg; Gerrit van Harn, benoemd tot opvolger van Jan van Riebeek, commandeur van de Kaap de Goede Hoop, doch op de reize derwaarts in 1661 overleden, en mr. Johan van Harn, ordinaris raad des furstendoms Gelre en graafschaps Zutphen en oud burgemeester der stad Arnhem.

Hij ontving zijne eerste opleiding aan het gymnasium te Deventer, studeerde en promoveerde vervolgens te Harderwijk in de regtsgeleerdheid. Zich te Arnhem als advokaat nedergezet hebbende, werd hij aldaar commies-griffier bij het geregtshof van Gelderland en was laatstelijk als hoofdcommies van de administratie der posterijen te 's Gravenhage werkzaam. Als zoodanig gepensioneerd, bragt hij zijne overige levensjaren in geletterden rust te Vianen door, waar hij op den 1sten Januarij 1858 overleed. Hij was gehuwd met Johanna Christina Swaving, die hem één zoon en eene dochter schonk.

Als letter- en geschiedkundige deed van Harn zich gunstig kennen door de volgende werken:

Flora Campbell. Een geschenk voor Neêrlands dochteren, 's Hage 1848. kl. 8o. met platen.

Een vlugtige blik op het oude en hedendaagsche Vianen, Schoonh. 1851. gr. 12o.

Passie-bloemen geplukt op vreemden bodem, Gorinch. 1851. 12o.

Hans-Joris! Eene episode uit mijn academie-leven te Harderwijk, 's Hage 1852. kl. 8o.

Iets over Everardus Reidanus, *Nassawsche Raët*, (*geb.* 1550, *overl.* 1602), *in verband met vele aanzienlijke geslachten in ons vaderland*, *die vóór en na dezen voortreffelijken staatsman geleefd hebben*, Gorinch. 1852. 8o. met afb.

Allerlei. Een woord van opwekking tot onderlinge verdraagzaamheid in het geloof, Vianen, 1853. 8o.

Het geslacht Stalpert van der Wiele. 1279-1853. Vianen, 1854. 8o.

Van Harn vertaalde ook de volgende werken:

De dochter des landmans. Een waar verhaal. Uit het Engelsch van L. Richmond, Utr. 1844. 12o.

Rosa's Lijden, *of beproeving en uitkomst. Naar het Fransch*, 's Hage 1848. kl. 8o.

Vrede met God, *of de laatste dagen van J.W. Howell. Vrij gevolgd naar de Fransche vertaling uit het Engelsch*. 's Hage 1848. kl. 8o.

Gedachten van A. von Haller. Vrij vertaald, Amst. 1850. 8o.

Caledonia of bloemen geplukt op Schotschen bodem, *vrij*

gevolgd naar de Fransche vertaling uit het Engelsch, Arnh. 1851. 12°. met plaat.

De godvreezende Dorp-arts, *of een bezoek bij mijnen oom Seaton. Vrij gevolgd naar eene Fransche vertaling uit het Engelsch*, Gorinch. 1851. 12°.

Zie B r i n k m a n , *Naaml. van Boek.*; Dezelfde, *Alphab. Naaml. van Boek.* 1850, 1851, 1852, 1853, 1854; *Kron. van het Hist. Gen. te Utrecht*, D. X. bl. 126, 127, 130; uit familieberigten aangevuld.

[Martinus Harney]

HARNEY (MARTINUS) werd te Amsterdam den 6den Mei 1634 uit Roomsche ouders geboren. Na zijne voorbereidende studiën voltooid te hebben, begaf hij zich naar Leuven, om er zich op de wijsbegeerte toe te leggen. Hij begaf zich vervolgens in de orde der Dominikanen, nam het kleed daarvan te Brussel den 21sten November 1650 aan, en deed het volgende jaar als zoodanig zijne gelofte. Twee jaren daarna zijne godgeleerde studiën voleindigd hebbende, keerde hij naar Leuven weder, waar hem het onderwijs in de wijsbegeerte werd opgedragen en hij den graad van licentiaat in de godgeleerdheid verkreeg. Daarna naar Brussel terug gezonden, werd hij als hoogleeraar der godgeleerdheid aangesteld. Hij kwam in 1669 wederom te Leuven en ontving er den 24sten September van dat jaar den doctoralen graad. Hij zette vervolgens zijn onderwijs te Brussel tot in 1672 voort, toen hij in dienst van den generaal zijner orde, J e a n T h o m a s d e R o c a b e r t i , naar Rome geroepen werd. Hij keerde van daar in 1675 naar Leuven weder en was er van 1676 tot 1679 regent van de hoogeschool (régent d'étude). Ondertusschen deed hij eene tweede reize naar Rome in 1677 in hoedanigheid van algemeen beslisser (définiteur général) zijner orde en hij gaf er zijne goedkeuring aan de verkiezing van A n t o i n e d e M o n r o y tot generaal der orde. In 1678 werd hij prefect of inspecteur der Dominicaner-zendelingen in Holland, waartoe hij naderhand nog driemalen verkozen werd. Hij werd door een kapittel te Braine le Comte in 1680 tot provinciaal verheven, en het was als zoodanig dat hij in 1692 tot het kapittel te Leuven en in 1694 naar dat te Rome gehouden werd afgevaardigd. Hij werd in 1696 regent der godgeleerde faculteit te Leuven, na ook tot meester der godgeleerdheid bij zijne orde en tot boekenkeurder verheven te zijn.

Nadat bij nog meermalen voor zijne provincie naar Rome was afgevaardigd, en ook eenmaal prior van het klooster te Brussel geweest was, overleed hij te Leuven den 22sten April 1704. Hij werd in de kerk van het Dominikanerkapittel aldaar begraven en eene graftombe, met een lofvermeldend Latijnsch opschrift, voor hem opgerigt.

H a r n e y verstond, behalve zijne moedertaal, het Fransch, Italiaansch en Spaansch. Hij kende ook het Grieksch en Hebreeuwsch en was in de godgeleerdheid zeer ervaren. Hij was een ervaren en warm verdediger van de regten des Heiligen Stoels en verwierf zich daardoor den dank en de achting der Pausen, die hem, in antwoord op zijne brieven, door de pen der kardinalen meermalen van hunne achting de verzekering gaven. Van hem ziet het licht:

Epistolae apologetica ad R. *admod.* P.F. *Petrum de Alva et Astorga*, *lectorem jubilatum*, *suprimae Inquisitionis Qualificatorem*, *totius Religionis Minorum Patrem et Exprocuratorem generalem in Romana curia*, *provinciae Simensis filium*, *etc. de secunda editione ejus Nodi indissolubilis*, *et publicatione libelli*, *cui titulum fecit: certum quid*, Brux. 1664. 4°.

Oratio in laudem Doctoris Angelici D. Thomae Aquinatis, *dicta Lovanii* 1678 *et Bruxellis* 1679. *nunc aucta* Brux. 1683. 16°.

Redelycke gehoorsaamheyt der Catholycke Nederlanden in het lesen der H. Schriftuer in ghemeyne taele ten gronde ondersocht, *ende bewesen.....teghens de heftige*, *onbedachtichheden van Monsieur A.A.* (A n t o n i e A r n a u l d) *in synen boeck: de la lecture de l'Écriture Sainte; met sommighe authentieke stucken hier toe dienende*, Antw. 1686. 12°.

De lectione Gallicae translationis Novi Testamenti, *ceu Montibus impressae*, *Fragmentum è libro de lectione S. Scripturae linguis vulgaribus*, *edito Belgicè et Latinè edendo adversus quaedam scripta D. Antonii Arnoldi*, Lov. 1689. 12°.

De sacra scriptura linguis vulgaribus legenda, *Rationabile Obsequium Belgii Catholici*, Lov. 1693. 12°.

(Met anderen) *Declaratio trium Provincialium sacri Ordinis Praedicatorum in Belgio*, *doctrinam Thomisticam explicans contra Doctoris Hennebel et sociorum ejus de Gratia sententiam; in Reflexiones ad nuperrimam declarationem Doctoris Hennebel per Franc. Martin*, Lov. 1701. 12°.

Oratio in exequiis R^mi^, *Amplissimi*, *et Eximii Domini Martini Steyaert*. S.Th. *Facultatis Lovaniensis Doctoris etc. habita Lovanii* 19 *April.* 1701. 12°.

Zie P a q u o t , *Mémoires*, T. I. p. 560-562.

[P.A. Harnsius]

HARNSIUS (P.A.), door buitenlandsche schrijvers als een Haarlemsche kunstgraveur genoemd, is volgens den heer K r a m m niemand anders dan de kunstenaar P i e t e r F e d d e s .

Zie K r a m m , *Loven en Werk. der Kunstsch.*

[Haron Ubbo]

HARON UBBO wordt gehouden voor den zoon van U b b o en een der zeven hertogen, die over Friesland zouden geregeerd hebben. Hij volgde zijn vader in 299 op, nadat hij eene dochter des konings van Denemarken gehuwd

had, aan wiens hof hij was opgevoed. Van zijne overwinningen gaan verscheidene verhalen, aan wier waarheid weinig te hechten is. Hij zou zich met de Denen verbonden, Diderik, den koning van West-Friesland bestreden, overwonnen en daarvan een verhaal hebben geschreven. In zijn lusthuis bij het Roode Klif, zou hij, 97 jaren oud, in 335 gestorven zijn. Zijn jongste zoon Odilbald volgde hem op.

Zie Suffridus Petrus, *de Scriptorib. Frisiae*, pag. 16, 17; Sjoerds, *Friesche Jaarb.* D. I. bl. 334, 335, Eekhoff, *Geschied. van Friesl.* bl. 488; Arend, *Algem. Geschied. des Vaderl.* D. I. bl. 374.

[van Harp]

HARP (VAN), wiens voornaam niet opgegeven wordt, was, volgens Immerzeel, een Hollandsch kunstenaar in het midden der zeventiende eeuw, die naakte beeldjes en kinderen, ook Ceres- en Bacchusfeesten schilderde. Men vindt aangeteekend dat hij zijne ordonnanties menigmaal uit prenten zamenstelde. Het is nog onzeker of hij niet dezelfde is met een anderen kunstenaar van dien naam, ook van Harp genaamd, die te Antwerpen te huis behoort.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.;* Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Marten Harp]

HARP (MARTEN), geboren te Westzaandam, waar hij naderhand geneesheer en Doopsgezind leeraar was. Later vertrok hij naar Ilp. Hij schreef:

Lijkpredikatie op Dirksz. tot Landsmeer, Amst. 4°.
Troost in droefheid wegens de sterfte onder het Rundvee, *in vier predicatiën*, Amst. 1717. 8°.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.; Zaanl. Jaarb.* 1853 bl. 38.

[Henricus Harpius]

HARPIUS (HENRICUS). Zie ERP (HENRICUS VAN).

[Nicolaas Harsingh]

HARSINGH (NICOLAAS) of Hartingh, was opperkoopman en gecommitteerde tot de zaken van den inlander en werd, in 1754, ter vervanging van den dapperen majoor von Hohendorff, gouverneur van Java's Noord-Oostkust. Zijn bestuur was dat van een schrander, met de taal en zeden der Javanen door en door bekend man, die op eene min kostbare en doeltreffende wijze tevens aan den veertienjarigen oorlog op Java een einde wist te maken, door het op den 17den Maart 1757 te Salatiga gesloten verdrag, en wiens bestuur zich vervolgens door wijsheid en bekwaamheid kenmerkte.

Zie van Kampen, *Geschied. der Nederl. buiten Europa*, D. III. bl 775-778; Teenstra, *Bekn. beschrijv. van de Ned. Overz. bezitting.* bl. 275, 276.

[Abraham van der Hart]

HART (ABRAHAM VAN DER) werd den 27sten Mei 1757

te Amsterdam, geboren, en was aldaar later architect en sedert 1777 directeur over de stads werken en gebouwen aldaar, welken post hij met lof bekleedde. Onder de door hem tot stand gebragte werken behoort het werkhuis. Hij was lid van de vierde klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut. Aan zijne teekening voor het te Soestdijk op te rigten gedenkteeken van Neêrlands dapperheid, te Quatre Bras aan den dag gelegd, viel de eer der bekrooning te beurt, even als aan zijn plan voor eene nieuwe akademie te Leiden, na den ramp van 1807. Hij overleed te Amsterdam den 3^{den} (niet den 7^{den}) Februarij 1820, en werd om zijne zeldzame bekwaamheden, en om zijne vaste beginselen van eerlijkheid en naauwgezetheid, welke geheel zijn leven en gedrag kenmerkten, zeer betreurd. Van hem ziet het licht:

Memorie aan den Raad van Amsterdam nopens de werken die met de Amsterdamsche geoctroyeerde cement zijn gemaakt, Amst. 1796. 8°.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1816. D. II. bl. 28, 1820. D. I. bl. 82; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.;* Muller, *Cat. van boeken over Neêrl. waterst.* bl. 50.

[Hermanus Adrieanus de Hart]

HART (HERMANUS ADRIEANUS DE) geboren te 's Hertogenbosch den 13^{den} December 1785, was de zoon van Wesselus de Hart en Wilhelmina Catharina Bangeman en trad, in 1799, als kadet in Batanfsche dienst bij de artillerie. Na tot tweede luitenant bevorderd te zijn, vertrok hij in 1802 naar de Kaap de Goede Hoop, alwaar hij tot Junij 1806 bleef en onderscheidene gevechten bijwoonde. Kort na zijne terugkomst ging hij over bij de infanterie, en wel bij de garde jagers van koning Lodewijk Napoleon. Hij was in laatstgenoemd jaar in het gevecht bij Hamelen tegenwoordig en in de volgende jaren maakte hij mede de veldtogten in Duitschland en in 1809 in Zeeland, toen hij tot kapitein bevorderd was.

Na de inlijving in het Fransche keizerrijk ingedeeld zijnde bij het 33ste regiment ligte infanterie, dat in de jaren 1810 en 1811 tot bewaking der kusten langs de Oostzee was aangewezen, streed hij vervolgens in 1812 in Rusland, en werd hij bij Krasnoi, alwaar hij door een geweerkogel aan het regterbeen gewond en den 17^{den} November gevangen genomen werd.

Na Neêrlands herstelling uit de krijgsgevangenschap ontslagen zijnde, werd hij, in 1814, als kapitein geplaatst bij het 5de bataillon jagers en in het volgende jaar als majoor bij het 23ste bataillon infanterie. Steeds bij dat wapen dienst gedaan hebbende, werd hem in 1831 het

bevel opgedragen over de 17de afdeeling en bleef hij in die betrekking voortdurend bij het leger te velde, waartoe hij ook in 1830 behoord had, toen het bij Antwerpen zulke zware offers bragt.

Na afloop van den tiendaagschen veldtogt verkreeg hij het ridderkruis der Militaire Willemsorde 4de klasse, en nadat hij reeds een jaar te voren het bevel over eene brigade infanterie gevoerd had, werd hij in 1838 bevorderd tot generaal-majoor en in het begin van 1840 tot chef van de afdeeling personeel bij het ministerie van oorlog geplaatst. Hij bleef echter niet lang dáár werkzaam, en werd op nieuw aan het hoofd van eene der brigades geplaatst, terwijl hij daarna nog de provinciale kommando's van Gelderland en Utrecht heeft waargenomen.

Als zoodanig gepensioneerd, vestigde hij zich met der woon te Arnhem, waar hij kort daarop, den 1sten Julij 1853, overleed. Hij was gehuwd met P. van IJzendoorn en verwekte bij haar geene kinderen. In de onderscheidene betrekkingen welke hij bekleedde verwierf hij zich de achting en toegenegenheid zijner ondergeschikten, en mogt hij zich verheugen in de gunst van het vorstelijk geslacht, waarvan zijne benoeming tot buitengewoon adjudant des konings, en het ontvangen van een prachtexemplaar van Bosscha's *Leven van* Willem II uit handen van zijnen Majesteit Willem III, ten bewijze kan strekken. En werd hij vroeger versierd met de ridderorde van den Nederlandschen Leeuw en met het kommandeurskruis met de ster van de Eikenkroon, nog grooter eer viel hem te beurt in de tranen van weemoed over zijn afsterven, door de armen gestort, die in hem steeds een liefderijk verzorger vonden en waarvan er niet een ooit met ledige handen door hem werd heen gezonden.

Uit medegedeelde berigten bijeengebragt; *Algem. Handelsblad* van 4 Julij 1853

[Floris Willemsz. van der Hart]

HART (FLORIS WILLEMSZ. VAN DER) schreef:

Den nieuwen Katwycker Christelycke Zeevaart, *versien met nieuwe Christelycke gezangen*, *rijmen en gebeden*, 2de druk, 's Hage 1732. 8o.

Zie *Catal. van de Bibl. der Maatsch. van Nederl. Letterk. te Leid.* 2de *Bijvoegs.* bl. 38.

[Willem August van der Hart]

HART (WILLEM AUGUST VAN DER) diende vroeger als kapitein ter zee, doch had in 1789 zijn ontslag uit 's lands dienst genomen. Bij de omwenteling van 1813 voelde hij zijn oude ijver ontbranden en bood, op den 17den November van dat jaar, bij den graaf van Limburg Stirum te 's Gravenhage, en daarna bij den admiraal Kikkert te Rotterdam, zijne diensten aan. Tot kolonel

aangesteld en belast met het opzigt over de werf en havens, rigtte hij, ofschoon met groote moeite, een korps vrijwilligers op, waarmede hij zich gereed maakte de Buitensluis te vermeesteren, welke onderneming door de ingezetenen zelven gelukkig volvoerd werd. Voorts leende hij zich tot onderscheidene gevaarlijke verkenningen, zoo te Vlaardingen als te Brielle, in welke laatste plaats hij in hechtenis genomen, doch weder ontslagen werd, en eindelijk tot het maken der noodige toebereidselen ter verdediging van Brielle en Hellevoetsluis bij eenen mogelijken aanval. Meerdere bijzonderheden zijn ons van hem niet bekend. Hij was ridder der orde van de Unie.

Zie K o n i j n e u b u r g , *Nation. Gedenkb.* enz. bl. 216; *Nadere bijv. en verb.* tot dit werk, bl. 28, 29; *Gedenkschr. van de Koninkl. orde der Unie*, bl. 42.

[Alexander van der Hart]

HART (ALEXANDER VAN DER) werd den 19^{den} Augustus 1808 te Rotterdam geboren. Op nog jeugdigen leeftijd ontkiemde in hem de lust voor den krijgsmansstand, en, helder van geestvermogens, verlangend om zijne loopbaan te beginnen, doch nog te jong om als soldaat in dienst te treden, deed zijn ijver hem reeds op dertienjarigen ouderdom het ouderlijke huis verlaten, om als scheepsjongen bij de oorlogsmarine naar Neêrlands Indië overgevoerd te worden, hoedanig hij daar in 1821 de tweede Palembangsche expeditie bijwoonde. Zich door leerlust en werkzaamheid onderscheidende, werd hij in het volgende jaar als élève op de militaire school te Samarang geplaatst en in 1826 benoemd tot tweede luitenant bij het wapen der artillerie.

Aan den oorlog, welke destijds op Java tegen den opstandeling D i e p o N e g o r o gevoerd werd, nam v a n d e r H a r t een werkzaam deel. In December 1827 was hij belast met het aanleggen van eene verschansing te Semen, tusschen Tempel en Kalidjingking, aan den grooten weg van Djocjocarta naar Magelang, die in weinige dagen gereed was, en verscheidene malen werd aangevallen. Na ruim een jaar gediend te hebben, werd hij bij de 19de afdeeling nationale infanterie overgeplaatst en, den Java-oorlog tot 1830 bijwonende, later deswege met de achtkante bronzen medaille versierd.

In 1830 naar de westkust van Sumatra overgeplaatst, en in December bij het 1ste bataljon infanterie ingedeeld, nam hij al dadelijk deel aan de krijgsverrigtingen, welke op dien tijd op genoemde kust plaats grepen en zoo vele jaren hebben voortgeduurd. Den 12^{den} December van dat jaar onderscheidde hij zich door moed en dapperheid, bij den aanval op het versterkte Naras, en den 8sten Junij van het volgende jaar bij de derde, nu beter gelukkende

poging om er zich van meester te maken, werd hij door een ranjoe aan den voet gewond. Twee dagen te voren was hij ook tegenwoordig geweest bij de verovering van het mede zeer versterkte Mangong.

Na achtervolgens deel te hebben genomen aan de operatiën tegen de VII Kotta's Athar en Kappau, volgde hij verder, met de compagnie Boeginezen, waarbij hij geplaatst was, den luitenant-kolonel V e r m e u l e n K r i e g e r , altijd tegenwoordig zijnde waar eer en roem in te oogsten was. Bij het vermeesteren van Lintou, in 1832, werd hij door een geweerkogel in den regterdij getroffen, waardoor hij wel eenigen tijd van het slagveld terug gehouden werd, maar toch spoedig genoeg herstelde om tegenwoordig te zijn bij de operatiën in de maand October 1832 tegen de L Kotta's gerigt.

Eene ongesteldheid, hem overvallen ten gevolge van de aanhoudende vermoeijenissen, hield hem eenigen tijd terug, doch was naauwelijks geweken, toen hij andermaal aan het hoofd zijner Boeginezen oprukte, om hen voor de linie van Gadoci en Loeak op nieuw in den strijd voor te gaan. Ook daarbij verrigtte hij wonderen van dapperheid. Op de borstwering der vijandelijke sterkte doorgedrongen, bestreed hij in persoon de verdedigers, en werkte krachtig mede tot de weldra gevolgde overwinning. Ofschoon met lauweren overladen, moest hij zijn spoedig deelnemen aan de krijgsverrigtingen na zijne ziekte, met eene nog ernstigere ongesteldheid boeten en andermaal zijne compagnie verlaten. Zijn uitstekend gedrag verwierf hem in September 1834 de Militaire Willemsorde 4de klasse.

Zijn opvliegende en onstuimige aard veroorzaakte dat hij, ofschoon de oorlog op de Westkust van Sumatra bleef voortduren, daaraan geen verder deel nam. Zich, bij zekere gelegenheid, in zijne uitdrukkingen te ver vergetende, werd hij, op last van den gouverneur-generaal in Januarij 1833, voor zes maanden op non-activiteit gesteld. Zijne verdiensten werden echter weder erkend, toen hij, bij besluit van Januarij 1834, tot 1ste luitenant bevorderd werd. Als zoodanig nam hij geen deel aan de krijgsverrigtingen welke in de jaren 1833, 1834 en 1835 op de Westkust van Sumatra voorvielen, doch bij besluit van den gouverneur-generaal ad interim, van Maart 1834, overgeplaatst zijnde bij het 6de bataljon infanterie, vertrok hij met dat corps en de overige troepen, welke onder den generaal C l e e r e n s , ter versterking naar gemelde kust gezonden werden, in het begin van 1836 naar Padang, en kort daarop zien wij hem reeds op het tooneel van den oorlog werkzaam optreden en nieuwe lauweren plukken.

In 1836 tot kapitein bevorderd, werkte hij in dien rang, als kommandant zijner compagnie Amboinezen en eenige hulptroepen, het plan door den generaal C o c h i u s voor den aanval op Bondjol gemaakt, krachtdadig in de hand, door het innemen van eene vijandelijke schans, en hielp hij mede om de kampong Tandjong Boea te vermeesteren. Overal zien wij v a n d e r H a r t met even veel moed als beleid in de verdere gevechten en belegering van Bondjol handelen, en wèl verdiend was alzoo het koninklijk besluit van Mei 1838, hetwelk bepaalde dat hij, onder anderen, bij afzonderlijke dagorders, zoo in Nederland als in Indië, eervol zou worden vermeld, en zijne benoeming tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw was eene waardige belooning voor de diensten door hem in den oorlog op Sumatra's Westkust, van Mei 1835 tot Augustus 1837 bewezen.

In het begin van 1838 wegens ziekte naar Batavia vertrokken, werd hij, bij besluit van den gouverneur-generaal van den 24sten Februarij 1838, benoemd tot kapitein-adjoint bij den generalen staf, en aanvaardde hij den 1sten Maart die betrekking; doch een jaar later vertrok hij ten derdemale naar de Westkust van Sumatra, ten gevolge van zijne verplaatsing bij den generalen staf aldaar. Ook als zoodanig bewees hij al de diensten, welke men van een ijverig en daarvoor geheel geschikt officier verwachten kon, niet alleen als hij die ten behoeve van het administratief gedeelte aanwenden moest, maar ook vooral, als hij den, sedert tot civilen en militairen gouverneur van Sumatra's Westkust benoemden, kolonel M i c h i e l s volgde en ter zijde stond, bij de verschillende operatiën, welke die chef nu achtervolgens tegen de XIII Kotta's en het zoo lang tegenstand geboden hebbende Daloe-Daloe, in 1839 en 1840 tegen Baros en Singkel en in 1841 tegen Saidnihoeta en Batipo, met zoo veel beleid en doorzigt ondernam en roemrijk ten uitvoer bragt. Ook vóór dat de laatstgenoemde affaires nog plaats hadden gevonden, werd v a n d e r H a r t reeds benoemd tot ridder der Militaire Willemsorde, 3de klasse.

In 1843 werd hij benoemd tot majoor-adjoint bij den generalen staf, in dat zelfde jaar ook geplaatst bij het 11de bataljon infanterie, en tevens aangesteld tot waarnemend resident van Tapanolie. Hierdoor was aan hem, benevens zijne militaire functie, ook het burgerlijk gezag opgedragen in de landstreek zijner bestemming, zoodat eene dubbele en niet gemakkelijke taak op hem rustte.

Op het laatst van Januarij 1844 ondernam v a n d e r H a r t, op last van den generaal M i c h i e l s, een togt naar

Rapat, ten einde de aldaar heerschende kwalijkgezindheid te onderdrukken. Alhoewel de gevangenneming van zekeren radja S o a s s a , het hoofd der opstandelingen, door zijne ontvlugting, niet bereikt werd, had deze togt nogtans het gewenschte gevolg, en v a n d e r H a r t toonde ook daarbij dat het hem zoo min aan moed als aan beleid en geestkracht ontbrak.

In 1845 tot luitenant-kolonel bevorderd, bleef hij daarbij zijne betrekking van waarnemend resident en militairen kommandant der noordelijke afdeeling behouden, en den 12^{den} Februarij van hetzelfde jaar werd hem het onderscheidingsteeken van langdurige Nederlandsche dienst als officier toegekend.

Onder het bestuur van v a n d e r H a r t werden vele nuttige zaken in de Batta-landen tot stand gebragt. De landbouw, tot dusverre door de inwoners weinig behartigd, was het voorwerp zijner onvermoeide zorg. Daartoe behoorde in de eerste plaats de cultuur van rijst, van peper en van koffij. Ook strekte die zorg zich uit tot alles wat dienen kon tot vermeerdering van welvaart onder de bevolking. Hij was niet alleen bedacht op het aanleggen van gemakkelijke en doelmatige binnenwegen, en om de gemeenschap tusschen de verschillende districten te bevorderen, maar ook om overal waar hij kon beschaving en vooruitgang te bevorderen en in persoon alles te onderzoeken en ten uitvoer te brengen, wat tot heil der kolonie noodig was. Ofschoon lankmoedig in zijn bestuur, aarzelde hij nogtans niet om, wanneer het noodig was, krachtige maatregelen te nemen, om de pogingen der woelzieken en oproerlingen te fnuiken en hen daarna voorbeeldig te straffen.

In 1848 werd hem de tijdelijke waarneming van resident der Padangsche bovenlanden opgedragen, en hij tevens belast met het militair commando in die streken. Ook daar liet hij in de eerste betrekking niets na om geluk en welvaart onder de bevolking te brengen. Toen de generaal majoor M i c h i e l s in 1849 naar Java vertrok, om de derde expeditie tegen Balie aan te voeren, werd v a n d e r H a r t de waarneming van het civiel en militair gezag op Sumatra's Westkust opgedragen, en bleef hij daarmede, ten gevolge van het sneuvelen van genoemden generaal, bijna gedurende een jaar belast. Eene kleine opschudding, welke gedurende dezen tijd in de afdeeling Priaman plaats had, werd door de gepaste maatregelen van v a n d e r H a r t spoedig gestild.

Bij besluit van den gouverneur-generaal, van April 1853, werd v a n d e r H a r t belast met de waarneming der be-

trekking van Gouverneur van Celebes en onderhoorigheden en met die van militairen kommandant aldaar en tevens tot kolonel bevorderd. Eene maritime demonstratie tegen eenige weerspannige vorsten, die in Augustus 1853 op zijne uitnoodiging plaats vond, en een togt naar Palos, welke hij in 1854 in persoon bijwoonde, hadden het beste gevolg, en bragten veel toe tot vermeerdering en bevestiging van ons gezag en onzen invloed, en tot het sluiten van contracten met eenige vorsten, waartoe reeds jaren lang vruchtelooze pogingen waren aangewend.

Niet lang meer zou v a n d e r H a r t daar werkzaam zijn; de hand eens sluipmoordenaars bedreigde zijn leven, en in den nacht van den 25sten op den 26sten Mei 1855 wist een zijner bedienden, die zich des avonds reeds in de woning van zijnen meester ongemerkt verborgen had, de gruwelijke misdaad te volbrengen, waartoe hij reeds lang te voren het plan gesmeed en beraamd had. Negen maanden vroeger was die man, te zamen met een anderen bediende, wegens mishandeling van eene vrouw, aan de magistratuur te Makassar overgegeven, en door deze autoriteit gestraft geworden. Beiden door wraakzucht gedreven vormden het plan om v a n d e r H a r t en de zijnen het leven te benemen. Ten twee ure in den morgen, toen de kolonel met zijne vrouw en zijn dochtertje in diepen slaap lag, was de moordenaar stil het bed genaderd en bragt hem den eersten steek in zijn voet toe. Dadelijk opspringende ontmoette hij dezen vóór het bed en aldaar vond eene worsteling plaats, waarbij de kolonel den moordenaar met zijn eigen wapen eene wond in de buik toebragt, maar dezen toch niet verhinderen kon zich los te rukken, andermaal naar het bed te vliegen, zijne vrouw, die uit ontsteltenis en vrees zich daaronder verborgen had, in den arm te verwonden en te vervolgen, toen deze uit de kamer vlugtte, en daarna op nieuw den kolonel aan te vallen, die zwaar gewond, in zijn zoeken naar wapens en hulp, niet verder dan in de naaste kamer had kunnen komen, en nu hier den slag ontving, die hem levenloos deed nederstorten.

‘Zoo was het einde van een man, die zoo dikwijls zijn leven voor het vaderland gewaagd had en zoo dikwijls aan de gevaren van den oorlog in Oost-Indië had blootgestaan; die zich zoo menige opoffering en ontbering in het belang van ons land en volk had laten welgevallen, en die zijn leven nooit ontzien had, zoo dikwerf eer en pligt tot den soldaat spraken en het bewijs van moed, beleid en trouw vorderden.

Met den kolonel v a n d e r H a r t verloor het Indische

leger ontegenzeggelijk een zijner verdienstelijkste hoofden, de officieren een hunner schoonste voorbeelden, de kolonie een harer ijverigste ambtenaren, het gouvernement een zijner beste dienaren.'

Zie *Militaire Spectator* 1856; *Dagblad van Zuidholland en 's Gravenhage van* 26, 27 *en* 28 *Augustus* 1856; *Handel. van het Indisch Genootsch. te 's Gravenh.* 1856, bl. 383 en volgg.

[Daniel de Hartaing]

HARTAING (DANIEL DE) of de Hertaing, heer van Marquette, was de zoon van een Henegouwsch edelman, die lang aan de staatsche zijde in Vlaanderen gestreden had, en in 1584, na de overgave van Yperen, waarvan hij gouverneur was, zich naar de Noordelijke gewesten begaf.

Zijn zoon begaf zich reeds vroeg in de dienst der staten, en onderscheidde zich zoowel door dapperheid als edelmoedigheid. Wij ontmoeten hem in 1584 als bevelhebber in Bergen op Zoom, welke vesting hij aanmerkelijk versterkte. Aan den slag bij Nieuwpoort, in 1600, nam hij, als bevelhebber van het regiment nieuwe Geuzen, een dapper aandeel, hielp vervolgens Oostende verdedigen en was de laatste der gouverneurs die deze vesting zoo lang tegen de magt van Spanje met roem verdedigd hebben. Hij verloor gedurende de belegering een arm en een been, en gaf de in puinhoopen geschoten stad den 2^{den} September 1604, bij eene eervolle capitulatie, aan de aartshertogen over, en vestigde zich, bij het sluiten van het bestand, hier te lande op de door hem gekochte heerlijkheid *Heemskerk*, welke hij met bewilliging der staten van Holland in 1612, naar zekere heerlijkheid in Henegouwen hem toebehoord hebbende, *Marquette* vernoemde.

Toen men over het stellen der regters van Oldenbarnevelt en zijne lotgenooten raadpleegde, vond prins Maurits, bij wien de Hartaing in hooge achting stond, het dienstig voor zijne oogmerken om de ridderschap van Holland met twee nieuwe leden te vermeerderen, en stelde hij de Hartaing en François van Aerssen als zoodanig voor. Ofschoon dit voorstel veel tegenstand ontmoette, werden zij nogtans met eene acte van non praejudicie aangenomen.

In 1618 ontving hij van genoemden vorst een bijzonder blijk van vertrouwen, daar hij, na den dood van Maurits broeder, Filips Willem, in genoemd jaar het vorstendom Oranje voor hem in bezit ging nemen. Na het eindigen van het bestand, was hij luitenant-generaal der kavallerie, als hoedanig hij zich door eene onverklaarbare werkeloosheid kennen deed, en waaraan het te wijten was dat in 1624 het Spaansche leger, onder graaf Hendrik

van den Berg, ongehinderd over den IJssel kon trekken. Hij werd daarom, niet ongegrond verdacht van Spaanschgezindheid, en de haat jegens hem ging zoo ver, dat door den koster in de kerk te Arnhem, in welke plaats de Hartaing meest zijn verblijf toen hield, een papier gevonden werd, waarop rondom een portret geschreven was: Marquet *is een verrader van 't landt*, terwijl onderaan een galg stond met een man er aan opgehangen.

De Hartaing is in 1625 overleden en werd in de kapel te Heemskerk begraven. Hij was gebuwd eerst aan Cornelia van der Mijle, daarna aan Leonora de Hennin, dochter van den graaf van Bossu. Bij laatstgenoemde verwekte hij drie zonen: Willem, kapitein over eene kompagnie voetvolk, Hendrik en Maximiliaan, de laatste ritmeester in staatsche dienst. Zijne heerlijkheid *Marquette* ging later bij verkoop in handen van de familie Rendorp over.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. VIII. bl. 21, D. IX. bl. 170, D. X. bl. 332; van Wijn, *Bijv. op Wagenaar*, D. VIII. bl. 105, D. IX. bl. 77. 84; Alex. van der Capellen, *Gedenkschrift*. D. I. bl. 84, 85, 219, 233-236, 261, 264, 290-292, 294, 298, 346, 347, 357, 375; Hoogstraten, *Woordenb.* artikel Marquette; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. I. bl. 429-431, D. II. bl. 589; (Schüller tot Peursum) *Verz. berigt. omtr. de krijgsbevelh. bij Nieuwp.* bl. 49, 50; *Kronijk van het Hist. Gen. te Utr.* D. V. bl. 345; D. IX. bl. 163.

[Gijsbrecht van Harteveld]

HARTEVELD (GIJSBRECHT VAN) oudste hopman der schutterij te Utrecht, maakte zich in 1618 bekend door zijne weigering van tegen den prins en de algemeene staten te dienen, welke weigering hij volhield, toen hij deswege door de staten van Utrecht, in hunne bekende vergadering op het kasteel Zuilenstein, onderhouden werd en door Gilles van Ledenberg voor een lafaard werd uitgescholden. Hij had door dit zijn gedrag een belangrijken invloed op den loop der zaken, en prins Maurits, die zijne trouw aan hem roemde, benoemde hem tot lid van de vroedschap.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. X. bl. 229, 230, 233; Wiersbitzky, *de Tachtigj. oorl.* D. VI. bl. 98, 100.

[Kaspar Hartevelt]

HARTEVELT (KASPAR) was in de eerste helft der veertiende eeuw kanonik van de St. Kathrijne kerk te Grave. Hij schreef eene kronijk van Gelderland, die, voor zoover bekend is, niet is uitgegeven.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* p. 327; Vonck, *Voorreden vóór* Huygen's *Beschrijv. van Doesburg.* bl. LV.; Hermans, *Conspect. Onom. Literar.* in *Introd.*, *in Notit. rei literar. Brab. Sept.*, p. 2, die zijn sterfjaar omstreeks 1445 stelt.

[David Harthouwer]

HARTHOUWER (DAVID) behoorde in 1661 en 1662 tot de verdedigers van het kasteel *Zeelandia*, onder den dapperen Coyet tegen den Chineschen vrijbuiter Coxinga. Coyet, geen uitkomst meer ziende om deze sterkte langer te verdedigen, besloot tot de overgave. David Harthouwer en Thomas van Yperen werden gemagtigd tot de onderhandeling, die de overgave ten gevolge had, maar ook den vrijen aftogt der Nederlanders.

In 1666 behoorde hij, als koopman, tot het gezantschap, dat, onder Pieter van Hoorn, buitengewoon gezant van Indië, aan den keizer van Tartarije gezonden werd.

In 1676 tot twintigsten landvoogd der Moluccos gekozen, overleed hij den 8sten Mei van dat jaar op de reis tusschen Macassar en Ternate, omtrent Boero, en werd op den 31sten daaraan volgende in Ternate begraven.

Zie *Nederl. Reiz.* D. X. bl. 51; Valentijn, *Oud en Nieuw Oost-Indië*, (Nieuwe uitgave) D. I. bl. 499; van der Aa, *Herinner. uit het gebied der Ned. Geschied*. D. II. bl. 357.

[Johan Hartigveldt]

HARTIGVELDT (JOHAN) werd te Rotterdam in 1618 geboren. Zijne ouders waren Cornelis Hartigveldt, burgemeester aldaar, en Agatha Welhoek, uit een aanzienlijk Delftsch geslacht gesproten. Door dezen, die met hunnen handel een aanzienlijk vermogen verworven hadden, tot de wetenschappen opgeleid, volbragt hij zijne letteroefeningen met roem te Leiden en bezocht hierop vreemde landen en volken. Hij vergezelde in 1641, als edelman, prins Willem II naar Engeland, om deszelfs koninklijke bruid af te halen, en trok later naar Frankrijk, waar hij tot het hof gelijken toegang had. Aldus groot naar de wereld, uitmuntende door geestesgaven en schoonheid van ligchaam, in het bezit van eene bloeijende gezondheid en aardsche schatten, ontvangt hij te midden der wereldsche vermaken, in 1645, het berigt van het overlijden zijns vaders en van den wensch zijner moeder, om tot haar te komen. Ernstig gestemd komt hij te huis, eene ziekte overvalt hem en zij is het middel der Voorzienigheid om hem alle aardsche beslommeringen vaarwel te doen zeggen en geheel voor Christus te doen leven.

Op een hem toebehoorend buitenverblijf nabij Brielle vond hij rust voor zijn geschokt gemoed. Daar had hij zich heen begeven, niet, om, gelijk in een klooster, zich alleen met boetedoening bezig te houden, maar om, van het stads gewoel verwijderd, te woekeren met de talenten hem geschonken, en om door zijne bezittingen ware armoede te leenigen, zieken hulp te verschaffen en te troosten, stervenden den weg des heils te wijzen. Het kon niet anders of zulk eene handelwijs werd door sommigen bespot

en Hartigveldt door anderen een dweeper genoemd. Zich niet kunnende vereenigen met de leer der voorbeschikking, had hij zich aan het Remonstrantsche kerkgenootschap aangesloten; doch dit verhinderde hem niet, om, even als hij personen van alle gezindheden ter hulpe was, om ook met anderen, niet tot de broederschap behoorende, gemeenzame omgang te houden. Zoo geraakte hij in kennis met Gerrit van Velsen en Jan Dionijszoon Verburg, beiden groote voorstanders van de collegianten te Rotterdam, en zag zich daardoor gewikkeld in de geschillen, die vooral daar ter plaatse in de gemeente ontstonden, en waardoor hij aanleiding kreeg tot het schrijven der beide eerste hieronder genoemde geschriften.

Door sommigen om zijne denkwijze met den naam van Sociniaan beschonken, door zijne vrienden betreurd, en door de dichters van zijnen tijd bezongen, overleed Hartigveldt den 22sten October 1668. De vermaarde staatsman Coenraad van Beuningen, die hem van nabij kende, noemde Hartigveldt een man ‘voor wien men instaan konde, dat hij naar het boek (den Bijbel) leefde.’

Zijne geschriften zijn getiteld:

Bijvoegsel bij de aanmerckingen over het verhaal van (Passchier de Fijne) *van het eerste begin en opkoomen der Rijnsburgers*, Rott. 1672. 4o.

Schriftuerlycke waardeeringe van het heedendaaghse predicken en kerckgaan, tegens 't Tafel-praatjen, Rott. 1672. 4o.

Na zijn dood kwam nog van hem uit:

De recht weerloose Christen, Rott. 1678. 4o.

Zie Paquot, *Mémoires*, T. II. p. 623; Scheltema, *Geschieden letterk. Mengelw.* D. I. St. I. bl. 125-131; Glasius, *Godgel. Néderl.* D. II. bl. 26-28, D. III. bl. 662; die, even als Paquot, zijn sterfjaar in 1678 stelt.

[Nicolaas Hartingh]

HARTINGH (NICOLAAS). Zie HARSINGH (NICOLAAS).

[Hartley]

HARTLEY, wiens voornaam onbekend is, was kommandeur bij de admiraliteit van de Maas, en gaf als zoodanig den 11den November 1709 een blijk van zijne dapperheid en trouw. Bevelvoerende op het schip *Hardenbroek* van 52 stukken, ontmoette hij, op genoemden dag, van eene konvooireis naar de Maas terugkeerende, zeven of acht mijlen van Texel, twee Duinkerksche kapers, die hem eerlang op zijde kwamen en met wie hij een hardnekkig gevecht aanging. Zijn schip werd vreesselijk geteisterd, doch hij wilde echter niets van overgave hooren. Hierop enterden de Duinkerkers het schip en maakten zich, na eenen bloedigen strijd, van hetzelve meester. Hartley werd daarbij zwaar gekwetst.

Zie de Jonge, *Geschied. van het Nederl. Zeewez.* D. IV. St. II bl. 529.

[Elizabeth Hartloop]

HARTLOOP (ELIZABETH) schreef:

Tobias, *tooneelspel*, Amst. 1688. 8°.

Zie *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid*. D. I. *b.* bl. 107.

[Hendrik Hartman]

HARTMAN (HENDRIK) was een dapper zeeman, die het bevel had over zeven schepen, waarmede hij naar Africa en Brazilië voer, en van waar hij met buit en roem terugkwam. In 1602 voerde hij het schip *de Leeuwin* en nam dapper deel aan de overwinning der onzen op de galeijen van Frederik Spinola. Voor zijn daarbij betoonden moed, werd zijn wapen verrijkt en met de spreuk: *volhardt altijd* versierd, en hij begiftigd met een gouden keten, waaraan een goud geëmailleerd schip hangende was.

Zie W. van der Pot, *Endeldijk*, bl. 63, die Hartman onder zijne voorvaderen telde en bij wien diens afbeelding voorhanden was.

[Hermanus Hartman]

HARTMAN (HERMANUS) was een verdienstelijk zeeofficier, van wien ons niets meer bekend is, dan hetgeen door ons vermeld is op het artikel van Isaäk Jan Werner Gobius.

Zie dit *Woordenb.* D. VI. bl. 219.

[Johannes Gothofredus Hartman]

HARTMAN (JOHANNES GOTHOFREDUS) werd te Negapatnam in Indië geboren, ontving zijne opvoeding te Amsterdam aan het gymnasium, onder de leiding van den geleerden rector Richeus van Ommeren, waarna hij aan de Harderwijksche hoogeschool in de regtsgeleerdheid studeerde. Zijne studiën geëindigd hebbende, keerde hij naar Batavia terug en verkreeg er een openbaar ambt, hetwelk hij echter niet lang bekleedde, daar hij op jeugdigen leeftijd overleed. De tijd wanneer is ons niet bekend. Als veelbelovend Latijnsch dichter deed hij zich kennen door de uitgave van zijne:

Primitiae poëticae, Amst. 1788.

Zie Ant. de Rooy, *Eleg. Praef.;* Hoefft, *Parnas. Lat.-Belg.* p. 251, 252; Peerlkamp, *de Poëtis Latin. Nederl.* p. 522-524.

[Nicolaas Hartman]

HARTMAN (NICOLAAS) was de zoon van Constantinus Hartman, eerst predikant te Rijswijk, daarna te Enkhuizen, waar hij in 1693 overleed. Hij werd in 1701 predikant te Warder, in 1710 te Jisp en in 1719 te Zwolle, waar hij in 1748

emeritus werd en den 26sten Maart van dat jaar overleed, in den ouderdom van een en zeventig jaren. Een zoon van hem, Constantinus genaamd, was predikant te Oosterhesselen en later te Koekange.

Nicolaas Hartman was een zeer geleerd en bekend

regtzinnig predikant, bij wien het aan geen ijver en ongemeene kennis ontbrak, doch die, gelijk vele van zijne tijdgenooten, de dwaasheid had om over onderwerpen te twisten, die volstrekt niet in verband stonden met den bloei der kerk en het welzijn der gemeente, welke twisten, met hevigheid gevoerd, aan vele verstandige braven tot groote ergernis waren.

Zoo voerde hij met den hoogleeraar A n t h o n i u s D r i e s s e n een onvruchtbaren strijd over de tijdperken der in J o h a n n e s openbaringsboek voorkomende zegelen. Zoo twistte hij met den hoogleeraar B e r n a r d S e b a s t i a a n C r e m e r over den prophetischen zin der wonderwerken van den Zaligmaker, die door H a r t m a n grootendeels ontkend werd. Eindelijk trad hij mede in den strijd tegen W i l h e l m u s S c h o r t i n g h u i s , predikant te Midwolde, op, waarvan wij op diens artikel nader verslag zullen geven.

De volgende geschriften zien van H a r t m a n het licht:

Bedriegelijke Philosooph, Zwolle, 1724. 8°.

Ongeveinsde Christen in zijn geloof en wandel, Zwolle, 1732. 4°.; 5de druk ald. 1736. 8°.

Aanmerkingen tegen Cremer, Zwolle, 1733. 4°.

Op de Aanmerkingen tegen Cremer, Zwolle, 1734. 4°.

Huisbijbel of verklaring over de geheele H. Schrift, *uitgezonderd de Psalmen*, Zwolle, 1734-1742. 4°. 8 deelen; herdr. ald. 1745.

Aanmerkingen over het Boek van Schortinghuys, *het Innigste Christendom*, Zwolle, 1741. 8°.

Aanmerkingen tegen Schortinghuys, Zwolle, 1742. 4°.

Bekentmaking betrekkelijk op het Boekje van de vier predicanten van Embden, *genaamt Zedige voorspraaken*, Zwolle, 1742. 8°.

Tien bekende vragen in den schoot van Neerlands kerk nedergelegt, Amst. 1744. 8°.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1719. *a.* bl. 640, *b.* bl. 118, 248, 1748. *a.* bl. 379; v a n A b k o u d e , *Naamreg. van Ned. Boek.;* Y p e y , *Geschied. der Christ. Kerk in de* 18*de eeuw*, D. II. bl. 332, 153, D. VIII. bl. 427, 428; Y p e y en D e r m o u t . *Geschied. der Vederl. Herv. Kerk*, D. III. bl. 327, *Aant.* bl. 155; G l a s i u s , *Godgel. Nederl.* D. I. bl. 313, 388, D. II. bl. 25, 26, D. III. bl. 662.

[Pieter Hartman]

HARTMAN (PIETER), leeraar der Doopsgezinden te Rijp, ontving in 1791 eenen zilveren eereprijs, voor zijnen volks-roman *Hendrik en Anna*, door de Maatschappij: tot Nut van 't Algemeen daaraan toegewezen en door haar in twee stukjes uitgegeven.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1791. D. VII. bl. 59; *Gedenkschr. der Maatsch.: tot Nut van 't Algem.* 1809-1834. bl. 286.

[Rudolph Hartman]

HARTMAN (RUDOLPH) schreef:

Voorbeeld der gezonde woorden, *ofte kort begrip van de voornaamste grondwaarheden der leere Christi*, *tot huijs-oeffeninge voor die geene welke haar willen begeven tot het doen van hun belydenisse*, enz. 2de druk, Enkh. 1752. 8°.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. V.

[Michiel de Hartocht]

HARTOCHT (MICHIEL DE) was eerst predikant bij de Nederlandsche ambassade te Parijs, eenige jaren daarna, en wel in 1675, veldprediker en werd in 1678 beroepen te Loenen waar hij in September 1701 overleed. Hij was een zeer middelmatig rijmer, blijkens zijne regels in het *Stamboek* van Johanna Koerten.

Zie de Paauw, *Verm. Alphab.* bl. 96; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

[Dirk Hartog]

HARTOG (DIRK) of, zoo als hij zich schreef, Dyrck Hartooch, was een Oost-Indisch schipper, die in 1616 de westkust van Nieuw Holland ontdekte en dat land naar zijn schip *het land de Eendragt* noemde.

Zie Mol, *Verh. over eenige vroegere Zeetogt. der Nederl.* bl. 173, 196, 198, Bennet en van Wijk, *Nederl. Ontdekk.* bl. 126; Lauts in den *Algem. Konst- en Letterb.* 1841. D. II. bl. 278, 279.

[Hendrik de Hartog]

HARTOG (HENDRIK DE) werd omstreeks 1750 te Amsterdam geboren, openbaarde van zijne jeugd af aan eenen bijzonderen aanleg voor de beoefening van de wiskunde, en had aan zich zelven alleen zijne gelukkige ontwikkeling daarin en in het aanleeren der Grieksche talen te danken.

Na te Groningen als mathematicus en landmeter toegelaten en vervolgens tot examinator der zee-officieren van de Oost-Indische Compagnie ter kamer van Amsterdam te zijn aangesteld, werd hij in 1793 waardig gekeurd om den beroemden Pieter Nieuwland als lector in de wis- sterre- en zeevaartkunde aan de doorluchtige school van Amsterdam op te volgen, welke betrekking hij, op den 26sten November van dat jaar, aanvaardde met het houden eener inwijdingsrede, welke hij, uit te ver gedrevene nederigheid, niet in het licht deed verschijnen, en vervolgens vervulde met eene duidelijkheid in het onderwijs en vaardigheid, om het geleerde in toepassing te brengen, die aller lof weg droeg. Hij overleed te Amsterdam den 21sten October 1838 en gaf de volgende geschriften in het licht:

Volledige verhandeling over de berekening der lengte op zee, Amst. 1793. 8°.

Nieuwe manier om schepen te meten, Amst. 1828. 8°

Sinus tafelen van 6 *tot* 6 *seconden*, Amst. 8°.

Reductie-tafelen, *om de waarde van wisselbrieven op de*

handeldrijvende plaatsen van Europa te berekenen, Amst. 1799. 4°.

Verhandeling over de lijn van evenwigt, *toegepast op eene nieuwe soort van ophaalbruggen*, Amst. 1803. 8°.

Nieuwe theorie der wijnroei- en peilkunde, Amst. 1815. 8°.

Wiskundige beschrijving van eene nieuwe ophaalbrug, met 4 uitsl. platen; in het 4de deel 1ste stuk van de *Verh. van het Prov. Utr. Gen. voor Kunst. en Wetensch*. Utr. 8°.

Over de onmogelijkheid der kwadratuur des cirkels, Amst. 1827. 8°.

Verhandeling over de volmaakte molenwieken, Amst. 1829. 8°., met afb.

Zie *Algem. Konst- en Letterb*. 1793. D. XI. bl. 161, 1838. D. IX. bl. 323, 1839. D. II. bl. 215, 216; *Programma van het Prov. Utr. Genootsch*. 1839. bl. 4, 5; de J o n g , *Naaml. van Boek*. bl. 233, 671, *Supplem*. bl. 54; M u l l e r , *Cat. van boek. enz. over Neêrl. Waterst*. bl. 19.

[Frans Adam de Hartogh]

HARTOGH (FRANS ADAM DE) leefde op het laatst der zeventiende en in het begin der achttiende eeuw, en was lid van het Haagsche genootschap *Kunstliefde spaart geen vlijt* in welks werken zijne meeste verzen gevonden worden, welke zich niet boven het middelmatige verheffen.

Zie v a n d e r A a , *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht*.

[Jasper de Hartogh]

HARTOGH (JASPER DE), of d e H e r t o g , werd in 1666 te Rotterdam geboren, bezocht de hoogescholen te Oxford en Cambridge in 1684, studeerde vervolgens te Leiden en daarna drie jaren bij den Lutherschen predikant H a a n te Delft, en een jaar te Jena, alwaar hij openlijk verdedigde eene disputatie *over de gewoonten der volkeren omtrent de verbonden*. Hij werd in 1690 te Dordrecht beroepen bij de Luthersche gemeente, in 1692 te Haarlem en in 1702 te Leiden, waar hij in 1727 overleed. Ds. B o o n hield op hem eene lijkrede, naar aanleiding van *Klaaglied*. 5 vs. 16, die te Rotterdam gedrukt is. Zijn zoon volgt.

D e H a r t o g h wordt genoemd een uitmuntend man zoo in geleerdheid als andere, ook zedelijke, hoedanigheden, die bij de meeste godgeleerden van zijnen tijd in hooge achting stond en met vele van hen in vriendschap verkeerde. Behalve zijne genoemde disputatie die, indien wij ons niet bedriegen, een pennevrucht was van den beroemden regtsgeleerde G e o r g S c h u b a r t , ziet van hem het licht:

Lijkpredikatie over de dood van Do. J.F. Mitzen, Leid. 1720. 4°.

Wegwijzer der eenvoudigen: volgens den trant van Luther's kleine Catechismus, Leid. 1727. 8°., 3de druk ald. 1735,

4de druk ald. 1738. 8ste druk Amst. 1767, 9de druk 1776, 12de druk 1793.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek*. D. I. St. I; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek*; Schotel, *Kerk. Dord.* D. I. bl. 356. D. II. bl. 222, 785; Schultz Jacobi en Domela Nieuwenhuis, *Bijdr. tot de geschied. der Ev. Luth. Kerk*, St. I. bl. 56, 57, St. V. bl. 39; Glasius, *Godgel. Nederl*. D. I. bl. 28, D. II. bl. 662.

[Theodorus de Hartogh]

HARTOGH (THEODORUS DE), zoon van den voorgaande, zal denkelijk te Leiden gestudeerd hebben, en werd, na zijne bevordering tot proponent, predikant bij de Luthersche gemeente te Middelburg. Zich met de aldaar in die gemeente heerschende twisten bijzonder bemoeid hebbende, werd hij afgezet. Veertig ledematen verlieten, na zijne afzetting, het kerkgenootschap, vestigden zich, met vergunning der regering, als eene afzonderlijke Luthersche gemeente te Vlissingen en beriepen de Hartogh als hunnen eersten leeraar. Tot aan zijn dood toe, die den 13^{den} Januarij 1741 plaats had, genoot hij de achting en liefde niet alleen van zijne gemeente, maar ook van den magistraat der stad.

De Hartogh maakte zich vooral bekend, in 1738, door zijne inmenging in den twist van den Haarlemschen predikant Jan van den Honert, over diens geschriften *Over Gods niet algemeene*, *maar bijzondere genade*. Hij gaf daartoe uit:

Aanmerkingen over de bekendmaking van den Heer Professor van den Honert, Middelb. 1738. 8°.

Verder verscheen van hem eene, ter gelegenheid van het tweede eeuwfeest van de overlevering der Augsburgsche Confessie, uitgesproken leerrede onder den titel van:

Het vermetel Baebel gevallen en verwoest, *naar Jesais Voorzegginge*, *kap*. XIV. vs. 12-17, Middelb. 1730 4°.

Uit een vers, vóór dit werk, door hem gemaakt, blijkt het dat hij ook de dichtkunst, hoewel zeer middelmatig, beoefende.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1740. *a.* bl. 47; Ypey, *Kerk. Gesch. der achttiende eeuw*, D. VII. bl. 140; Ypey en Dermout, *Gesch. der Ned. Herv. Kerk*, D. III. bl. 270; Schultz Jacobi en Domela Nieuwenhuis, *Bijdr. tot de Geschied. der Evang. Luth. Kork*, St. V. bl. 113, 114, 123, St. V. bl. 69, 70; Glasius, *Godgel. Nederl*. D. I. bl. 29, D. II. bl. 662; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht*.

[Christoffel van Hartogveldt]

HARTOGVELDT (CHRISTOFFEL VAN) vervaardigde in de zeventiende eeuw een kaartje van Amsterdam, zoo als de stad zich omstreeks het jaar 1220 vertoond heeft. Uit een eritisch onderzoek van le Long en anderen is het

evenwel gebleken, dat daaruit omtrent de ware gedaante der stad in het begin der dertiende eeuw niets met zekerheid te besluiten is.

Zie l e L o n g , *Hist. der Reform. van Amst*. bl. 112; W a g e n a a r , *Beschrijv. van Amst.* D. I. bl. 23, 24, D. XIII. bl. 271.

[Anthony van der Harts]

HARTS (ANTHONY VAN DER). Zie HAER (ANTHONY VAN DER).

[Anthony Hartsen]

HARTSEN (ANTHONY) werd den 17^{den} November 1719 te Amsterdam geboren, en was er later een aanzienlijk koopman en curator van de kweekschool der Doopsgezinde gemeente bij het lam en den toren, waarvan hij lidmaat was. Hij overleed er den 12^{den} Mei 1782, om zijne braafheid en andere goede hoedanigheden geacht en bemind.

H a r t s e n was lid van het dichtgenootschap: *Oefening beschaaft de Kunsten*, en zocht, in de beoefening der fraaije letteren en dichtkunst, zijne uitspanning na inspannenden arbeid op zijn kantoor. Zijne verzen, meestal vertalingen, toonen smaak en beschaafdheid en zijn onberispelijk. Voor den Amsterdamschen schouwburg hielp hij eenige tooneelstukken overzetten, en voor het genoemde dichtgenootschap zette hij uit het Fransch en Hoogduitsch een vijftal tooneelstukken over, waarvan er sommige herhaalde malen op den Amsterdamschen schouwburg gespeeld zijn en die te zamen uitgegeven zijn onder den titel van:

Tooneel-Poëzy, Amst. 1770. 8°. 2 deelen.

Er bestaan van die tooneelspelen ook afzonderlijke uitgaven, die getiteld zijn:

De wedergevonden zoon, Amst. 1759. 8°.; ald. 1761 en 1770.

De moeder, *vertrouwde van hare dochter*, Amst. 1762. 8°.

Mahomet, Amst. 1770. 8°.

De vrouw naar de wereld, Amst. 1777. 8°.

De adelijke landman, Amst. 1779. 8°.

Nog zagen van hem het licht:

Brederode, *vertaald naar het Latijn van P. Burman*, Amst. 1767. 8°.

De Heer Cassander of de uitwerkingen van de Liefde en het Koperrood; zeer burgerlijk treurspel of aller-akeligste drama, *naar het Fransch*, Amst. 1778. 8°.

Een uitvoerig dichtstuk van H a r t s e n , aan niemand ler hier onder aangehaalde schrijvers bekend, getiteld: *Aan onze Doopsgezinde gemeente; ter gedachtenisse van onzen eeraar Klaas de Vries*, *op den* 23 *Julij* 1766 *onverwacht verleden*, vindt men achter H u l s h o f f 's *Lijkrede* op dien eeraar, Amst. 1766. 4°.

Zie *Verv. op de Beschrijv. van Amsterdam door* W a g e n a a r , D. XI. bl. 103; A r r e n b e r g , *Naamreg. van Ned. Boek.;* d e V r i e s ,

Geschied. der Ned. Dichtk., D. II. bl. 173; Witsen Geysheek, *Woordenb. van Ned. Dicht.; Cat. van de Bibl. van Mr. Robidé van der Aa*, bl. 110; *Cat. van de Bibl. der Maatschappij van Ned. Letterk. te Leid*. D. I. *b.* bl. 107, 108.

[Carel Hartsinck]

HARTSINCK (CAREL), even als de volgenden van dien naam afkomstig uit een aanzienlijk Amsterdamsch geslacht, was de zoon van Joris Hartsinck en Catharina Blancq, en geboren op Japan den 12den Julij 1638. Van zijne levensbijzonderheden is ons niets anders bekend, dan dat hem, in 1644 als commandeur met de retourvloot te huis gekomen, eene vereering toegelegd werd van vijf honderd gulden, met belofte dat, zoo hij mogt resolveren weder naar Indië te gaan, men op zijne gedane goede diensten zou letten; dat hij later resident van het Noorder-Coromandel en in 1685 raad en directeur-generaal van Neêrlandsch Indië was, en als zoodanig gewigtige diensten bewees. Hij had zich reeds in 1682 hoogst verdienstelijk gemaakt, door aan het hoofd der troepen stormenderhand Tangerang te vermeesteren. Hij keerde kort daarop naar het vaderland terug en overleed te Beverwijk den 22sten Mei 1689. Hij was gehuwd met Sara Solemne. Zijne afbeelding, door Houbraken gegraveerd, ziet het licht.

Zie D. Havart, *Grafschriften*, bl. 163; Wagenaar, *Vaderl. Hist.*, DI. XV. bl. 309; Kok, *Vaderl. Woordenb.;* van Kampen, *Geschied. der Ned. buiten Europa*, D. II. bl. 232; Muller, *Cat. van Portr.*, bl. 108; *de Navorscher*, D. X. bl. 182, uit medegedeelde berigten aangevuld.

[Jan Jacob Hartsinck]

HARTSINCK (JAN JACOB), bloedverwant van den voorgaande en zoon van mr. Jan Casper Hartsinck en van Johanna Cornelia Pels; hij werd den 14den October 1716 te Amsterdam geboren, in 1724 werd hij klerk ter secretarie van het edelmogend collegie ter admiraliteit van Amsterdam, vervolgens in 1743 heemraad van de Watergraafs-meer, voorts in 1762 charteren rekwestmeester van de admiraliteit, president van de hoofdparticipanten der West-Indische Compagnie, mitsgaders directeur van het Zeeuwsche Genootschap der Wetenschappen te Vlissingen, en eindelijk in 1774 directeur van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem. Hij was ook regent van het oude mannenhuis te Amsterdam en dienvolgens ook van den schouwburg. Hij overleed te Amsterdam den 28sten October 1779 en was gehuwd eerst met Geertruida Constantia Sweedenryck, die even als hij de poëzij beminde en beoefende, en welke hij den 23sten Februarij 1742 door den dood verloor, daarna met Anna Adriana Hasselaar, die hem

overleefde. Zijne afbeelding, door J. Houbraken gegraveerd naar de teekening van H. Pothoven, ziet het licht.

Hartsinck was een in vele opzigten kundig man, met een goed oordeel en meer dan gewone kennis begaafd. Alhoewel hij de dichtkunst beoefende zijn er geene dichtstukken van hem uitgegeven; doch die in handschrift bij zijne familie voorhanden waren, zijn, naar het oordeel van Witsen Geysbeek, aan wien de inzage verleend was en die een paar proeven er van mededeelt, meestal geestig, luimig, en moeten, hoezeer van geene hooge vlugt, toch ongetwijfeld in zijn tijd behaagd hebben.

Als bestuurder van den schouwburg was Hartsinck niet alleen door een naauwkeurig toevoorzigt, maar ook door goeden voorgang en gepaste werkzaamheid, nuttig. Hij leverde aan denzelven de vier volgende tooneelstukken, waarvan de drie eerste met smaak en oordeel uit het Fransch overgenomen, en naar onze zeden, gebruiken en spreekwijzen door hem ingerigt zijn, terwijl het vierde, oorspronkelijk van hem, eerst na zijn dood, in 1780, werd ten tooneele gevoerd. Zij zijn getiteld:

De Minderjarige, *blijspel*, Amst. 1758. 8°.

De Hagenaar te Enkhuizen, *blijspel*, Amst. 1758. 8°.

De deugdzame Armoede, *zeedig blijspel*, Amst. 1776. 8°. herdr. ald. 1780. kl. 8°.

De Edelmoedige Rijkdom, *blijspel*, Amst. 1780. 8°.

Voorts zien van hem het licht:

Redevoering over de Nederduitsche Welsprekendheid en Dichtkunde; in de *Letteroef. van het Kunstgen. Diligentiae omnia*, bl. 285 en verv.

Beschrijving van Guiana of de Wilde kust, *in Zuid-America*, *voornamelijk de volkplantingen der Nederlanderen*, *als Essequebo*, *Demerary*, *Berbice*, *Suriname*, Amst. 1770. 4°. 2 deelen met kaarten.

Beschrijving en afbeelding van eene geoetroyeerde schepschijf voor allerhande watermolens, Amst. 1771. 8°. met plaat.

Zie *Verv. op de Beschrijv. van Amst. door* Wagenaar, D. XXI. XXB. bl. 100, 101; de Vries, *Geschied. der Ned. Dichtk.;* D. II. bl 173; Witsen Geysheek, *Woordenb. van Ned. Dicht.; Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid*. D. I. bl. 108; Muller, *Cat. van Portrett.*: Dezelfde, *Cat. van Boek. en kaart. over Neêrl. waterstaat*, bl. 19; Dezelfde, *Cat. van Boek.*, *enz. over de Ned. Bezitting*.

[Andries Hartsinck]

HARTSINCK (ANDRIES), broeder van den voorgaande, werd den 25sten April 1720 te Amsterdam geboren. Reeds vroeg voor de zeedienst opgeleid, doorliep hij de lagere

rangen, werd in 1742 kapitein ter admiraliteit van Amsterdam en in 1774 schout bij nacht. Als zoodanig had hij in 1775 het bevel over het eskader dat tegen de Maroccanen werd uitgezonden. Daar deze zich niet verstoutten hunne havens te verlaten, kon dat eskader gedurende de negen maanden, welke het op de Afrikaansche kusten vertoefde, bijkans niet anders verrigten dan op den vijand gedurig een wakend oog te houden en de koopvaarders naar de plaatsen hunner bestemming in veiligheid te geleiden.

Toen in het volgende jaar de staten besloten een grootere magt derwaarts te zenden, onder het bevel van den schout bij nacht D a n i e l P i c h o t, legde H a r t s i n c k het door hem gevoerde gebied neder, keerde vervolgens naar het vaderland weder en werd den 30sten April 1776 tot vice-admiraal aangesteld. Gebrek aan de noodige berigten verhinderen ons zijne verrigtingen als zoodanig nader te schetsen. Hij zat in den hoogen zeekrijgsraad, te zamen geroepen om het gedrag van den graaf L o d e w i j k v a n B y l a n d t, bij diens ontmoeting met den Engelschen commodore F i e l d i n g, te beoordeelen, en werd in datzelfde jaar aangesteld tot bevelhebber over de vloot, die de koopvaarders naar de Noordzee geleiden en beschermen zou.

Tot het jaar 1783 stond H a r t s i n c k aan het hoofd van 's lands vloot, en het was dus tijdens hij het bevel voerde, dat er, door een zamenloop van omstandigheden, niets werd uitgevoerd en de door den stadhouder voorgestelden togt naar Brest onuitgevoerd bleef. Dat hij daardoor, gelijk alle andere hoofdofficieren der vloot, bloot stond aan opspraak en beschimping, is niet te verwonderen, maar ook niet dat hij daarna aan het hoofd stond van hen, die aan de algemeene staatsvergadering hunne klagt inleverden over de aanranding hunner eer te dier zake in de nieuwspapieren. Hij achtte het vervolgens onraadzaam langer den lande te dienen, en na een verhaal aan 's lands staten ingeleverd te hebben van al zijne verrigtingen, hetwelk naderhand in het licht is gegeven, verzocht hij in 1783 zijn ontslag uit de dienst, hetwelk hem gegeven werd.

De tijd wanneer H a r t s i n c k overleed is ons niet bekend. Hij was den 30sten April 1747 gehuwd met J o h a n n a C o r n e l i a d e B a s. Zijn zoon volgt.

Zie *Vaderl. Hist. ten verv. op* W a g e n a a r, D. III. bl. 230, 358; D. IV. bl. 207, 222, 223, 298, D. V. bl. 280, D. VI. bl. 135, 155, 159, 178, D. XI. bl. 420; S t u a r t, *Vad. Hist*. D. IV. bl. 157, 234, 272-279, 394, 401, 443, 453, 462, 467, 477; d e J o n g e, *Cesch. van het Ned. Zecwez*.. D. V. bl. 384, 457, 477, 545, 547, D. VI. St. I. bl. 25, 61-80; uit medegedeelde berigten aangevuld.

[Pieter Hartsinck]

HARTSINCK (PIETER), zoon van den voorgaande, werd, even als zijn vader, voor de zeedienst opgeleid. Berigten omtrent zijne jeugd en eerste verrigtingen ontbreken ten eenemale. Alleen blijkt het, dat hij in den zeeslag bij Doggersbank tegenwoordig was en zich door zijnen moed reeds op jeugdigen leeftijd onverwelkbre laauweren verwierf.

Als kapitein, waartoe hij in 1797 bevorderd was, was H a r t s i n c k tegenwoordig op het eskader dat onder den vice-admiraal B r a a k naar Suriname was gezonden, en dat sedert de eerste helft van 1796 aldaar gelegen had, zonder dat het iets tot afbreuk van den vijand had kunnen doen. Na den dood van B r a a k nam H a r t s i n c k het bevel op zich, en voldeed aan den last om het eskader in een der Noorweegsche havens te doen binnenloopen, omdat men de schepen wegens de Fransche kapers niet huiswaarts durfde laten komen. Zij kwamen in Junij 1799 behouden deels te Dronthem, deels te Bergen aan, en toen men hen, wegens de onveiligheid der zee, nog niet huiswaarts kon doen terugkeeren, werden zij op last der staten verkocht.

In 1806. toen koning L o d e w i j k N a p o l e o n een corps d'élite van koninklijke grenadiers der marine oprigtte, werd H a r t s i n c k , na reeds den 19^{den} October 1802 tot schout bij nacht benoemd te zijn, aangesteld als opperbevelhebber over dat corps, onder den titel van kolonelgeneraal. Twee jaren te voren was hem het bevel over de vloot opgedragen in Oost-Indië, met bepaalden last om voor het behoud van Java te waken, met uitdrukkelijk verbod immer de wateren van Batavia te verlaten. Hieraan gehoorzamende, weigerde hij gehoor te geven aan den voorslag van den schout bij nacht L i n o i s , om met vereenigde magt op de van China onder weg zijnde Engelsche retourvloot te gaan kruisen, waardoor waarschijnlijk die geheele rijke retourvloot in onze handen gevallen zou zijn. Men heeft H a r t s i n c k te groote getrouwheid aan de letter zijner instructie verweten, en keizer N a p o l e o n I heeft verklaard, dat zoo H a r t s i n c k met L i n o i s had medegewerkt om de rijke China-vloot te vermeesteren, het lot van Europa in Indië had kunnen beslist worden. Hoe dit zij, met den beroemden schrijver van de *Geschiedenis van het Nederlandsche Zeewezen* beslissen wij over 's mans gedrag niet, doch merken alleen op, dat hij de miskenning niet verdiende, die hem te beurt viel, toen hij, door de benoeming van den gouverneur-generaal W i e s e tot opperbevelhebber der zee- en landmagt in Oost-Indië, zich van hoofd- tot tweeden bevelhebber over de vloot verlaagd zag. Daarom, en omdat zijne gezondheid veel had geleden, ver-

zocht hij dan ook van den gouverneur-generaal zijn ontslag, en tevens verlof om naar het vaderland weder te keeren, hetwelk hem vergund werd. Door eene nieuwe hevige ziekte aangetast, liep het tot den 28sten September 1807 aan, dat hij Java kon verlaten, wanneer hij met eenen Amerikaanschen koopvaarder de reis aanvaardde en behouden te New-York aankwam. Verpligt zijnde om ten gevolge van een algemeen embargo, hetwelk op de schepen van alle natiën in de Vereenigde Staten gelegd was, maanden lang in Amerika te vertoeven, werd hij andermaal door eene ziekte aangetast, waaraan bij den 8sten Julij 1808 te Baltimore bezweek. Hij was kommandeur der orde van de Unie, en korten tijd vóór zijn dood tot viceadmiraal benoemd.

Zie van Kampen, *Geschied. der Nederl. buiten Europa*, D. III. bl. 444, 445; *Gedenkschr. van de Kon. orde der Unie*, bl. 58, 162, 189; De Jonge, *Geschied. van het Ned. zeowez.*, D. VI. St. II. bl. 432, 584-607, uit medegedeelde berigten aangevuld.

[Christiaan Hartsoeker]

HARTSOEKER (CHRISTIAAN) wiens naam, even als die van de volgenden, ook Hartsoecker en Hartzoeker, gespeld wordt, was de zoon van Nicolaas Hartsoeker, predikant te IJsselstein, als zoodanig om zijne Remonstrantsche gevoelens, en omdat hij de acte van stilstand weigerde te teekenen, in 1619, ontzet en gebannen. Hij werd den 16den December 1626 geboren, in 1651 proponent bij de Remonstrantsche broederschap, vertrok het volgende jaar naar Frederikstadt, keerde in 1654 weder en werd in dat jaar beroepen te Moordrecht, welk beroep den 11den September door de broederschap werd goedgekeurd. Ofschoon te Gouda wonende, bediende hij deze gemeente tot in 1661; toen vertrok hij naar Alkmaar, van waar hij den 19den Julij 1669 naar Rotterdam beroepen werd. Hij overleed aldaar den 6den Augustus 1683 en was gehuwd met Anna van der Mey. Zijn zoon volgt. Zijn portret gaat uit naar de teekening van A. Bakker, in zwarte kunst door P. Schenk.

Hartsoeker maakte zich als uitlegkundige beroemd door de volgende geschriften:

Aenteekeningen over het eerste boek des nieuwen testaments, *het heilige euangelium van Matthaeus*, Amst. 1668. 4o.; herdrukt ald. 1684. 4o.

Aenteekeningen over het heilig euangelium van Marcus, Amst. 1671. 4o.

Het nieuwe testament of verbondt, *uit het Grieksch op nieuw vertaelt*, Amst. 1680. 8o. 3 deelen;herdrukt ald. 1684. 4o.

Aenteekeningen over het heilig euangelium van Lucas, Amst. 1687. 4°.

Zie B r a n d t , *Hist. der Reform.*, D. IV. bl. 60; C a t t e n b u r g h , *Bibl. remonstr.* p. 92, 93; S o e r m a n s , *Kerk. Regist. van Zuid-Holl.* bl. 148; v a n A b k o u d e , *Naamreg. van Ned. Boek.*, D. I. St. I.; T i d e m a n , *de Rem. Broedersch.;* bl. 53, 134, 242, 330, 367; *de Navorscher*, D. IX. bl. 15, 332.

[Nicolaas Hartsoeker]

HARTSOEKER (NICOLAAS), zoon van den voorgaande, werd te Gouda den 26sten Maart 1656 geboren. Op jeugdigen leeftijd was het hem reeds tot een vermaak de hemel en de sterren te beschouwen, en overal waar hij kon van het uitspansel te lezen. Vernomen hebbende dat er eene wetenschap, de wiskunde, bestond, waarnaar de loop der sterren kon bepaald worden, wilde hij die leeren, onaangezien de bezwaren die er zijn vader tegen had, die hem liever voor den predikstoel had opgeleid. Hij besteedde zijne gespaarde penningen om zich in stilte te doen onderwijzen, en omdat de som, die hij daartoe bezat, zoo klein was, dat hij slechts zeven maanden in het onderwijs kon voorzien, moest hij zijnen vlijt verdubbelen en den nacht met studeren doorbrengen, terwijl zijne ouders meenden dat hij zich ter ruste gelegd had.

Op zijn achttiende jaar, in 1674, zond zijn vader, die thans tot andere gedachten gekomen was, hem naar Leiden, om zich op de wijsbegeerte en ontleedkunde toe te leggen. Drie jaren daarna vertrok hij naar Amsterdam, met voornemen om naar Frankrijk te reizen en daar zijne studiën voort te zetten. Te Amsterdam zich met microscopische waarnemingen onledig houdende, geraakte hij in kennis met den vermaarden C h r i s t i a a n H u y g e n s , met wien hij vervolgens in 1678 naar Parijs trok, waar hij met C a s s i n i vriendschapsbetrekkingen aanknoopte.

Na een jaar verblijf aldaar keerde hij in het vaderland terug, doch bleef er weinig langer dan noodig was om een huwelijk aan te gaan. Hij nam daarop de reis naar Frankrijk weder aan, en woonde met zijne gade gedurende twaalf jaren te Parijs, onder het genot eener jaarwedde, welke hem aldaar was toegelegd, en vriendschap houdende met M a l e b r a n c h e en den markies d e l ' H ô p i t a l .

In 1696 was hij genoodzaakt Parijs te verlaten, wegens het niet geregeld of niet meer ontvangen zijner jaarwedde, en wegens de duurte der levensmiddelen aldaar. Hij woonde vervolgens eenigen tijd te Rotterdam, waar welligt zijne moeder toen nog leefde.

Omstreeks dezen tijd vertoefde de Russische keizer hier te lande. P e t e r d e G r o o t e verlangde ook onderwijs in de sterrekunde en hooge wiskunde. De regering van Amsterdam

oordeelde H a r t s o e k e r de geschiktste man, om aan het verlangen van den vorst te voldoen, en noodigde hem uit zich daartoe naar Amsterdam te begeven. Van den keizer genoot H a r t s o e k e r vele blijken van genegenheid, en hij kreeg aanzoek om hem naar Rusland te vergezellen, waarvoor hij evenwel bedankte. Hij werd van stadswege voor zijne overkomst en verblijf te Amsterdam beloond en maakte nog eenigen tijd gebruik van het observatorium, dat ten behoeve van den czaar was opgerigt.

Het was nu daar dat de keurvorst van den Paltz, die een groot begunstiger der wetenschappen was, hem meermalen bezocht en zijne natuurkundige bekwaamheden op hoogen prijs leerde schatten. Weldra deed hij hem de meest gunstige aanbiedingen. H a r t s o e k e r weigerde gedurende drie jaren zijn vaderland te verlaten. Eindelijk gaf hij toe, en nu werd hij benoemd tot honorair hoogleeraar, met den titel van eerste wiskunstenaar, aan de hoogeschool te Dusseldorp. Hier leefde hij onder voortdurende beoefening der natuurkundige wetenschappen, van tijd tot tijd verschillende oorden van Duitschland bezoekende, totdat de keurvorst overleed en diens weduwe weder naar Italië, haar vaderland, terug trok. H a r t s o e k e r begaf zich vervolgens met der woon naar Utrecht, alwaar hij den 10^{den} December 1725 overleed.

Wij zouden voorzeker de grenzen van ons bestek verre overschrijden, indien wij, zoo ons dit al mogelijk ware, naar waarheid wilden uiteen zetten wat door H a r t s o e k e r ten behoeve der bij hem geliefkoosde wetenschappen gedaan is. Wij zouden dan uitvoerig moeten vermelden, wat hij tot verbetering der mikroskopen en teleskopen gedaan heeft, welke voortreffelijke glazen hij vervaardigd, en welke belangrijke ontdekkingen hij daardoor met anderen gedaan heeft. Wij zonden dan moeten gewagen van zijne ontdekking der animalcula spermatica, die hem ook door anderen betwist wordt, en hoe groot een wijsgeer hij was, al is het dat men hem niet van overdrevenheid, bij het voorstellen en ontwikkelen zijner wijsgeerige denkbeelden mag vrijspreken. In één woord, wij zouden dan breed moeten uitweiden over zijne veelvuldige verdiensten, ook dan wanneer hij het ondernam het stelsel van N e w t o n , aangaande zwaartekracht en aantrekkingsvermogen, aan te tasten, en zoo als die zijn op te maken uit zijne vele werken; dan eindelijk zouden wij tot het besluit komen, dat H a r t s o e k e r ‘onder onze voorname mannen mag gerangschikt worden, en zijn naam vermeld, wanneer men van onzen roem in de wetenschappen gewaagt.’

Als zoodanig was H a r t s o e k e r reeds in zijnen tijd

geëerd en gezien. Vorsten en geleerden bragten als om strijd hulde aan zijne talenten. Bij de akademie van wetenschappen te Parijs werd hij als buitenlandsch lid aangenomen, terwijl hij dezelfde eer bij de koninklijke societeit te Berlijn genoot. Niet onopgemerkt mogen wij het laten, dat H a r t s o e k e r zich zoo weinig op deze onderscheiding liet voorstaan, dat hij nimmer op zijne werken zijne eeretitels vermeld heeft.

De voornaamste van die werken zijn:

Essai de Dioptrique, Paris, 1694. 4°.

Principes de Physique, Paris, 1696. 4°.

Conjectures Physiques, Amst. 1707. 4°.

Suite des Conjectures Physiques, 1708, 4°.

Description de deux niveaux d'une nouvelle invention, Amst. 1711. 4°.

Eclaircissemens sur les Conjectures Physiques, Amst. 1712. 4°.

IIe *Partie de la Suite des Conjectures Physiques*, Amst.

Suite des Eclaircissemens des Conjectures Physiques, Amst. 1712 4°.

Recueil de plusieurs pièces de Physique où l'on fait principalement voir l'invalidité du système de Newton, Utr. 1722.

Cours de Physique. La Haye, 1730. 4°.

Voorts leverde hij belangrijke bijdragen tot het *Journal des savants*, de *Miscellanées Berolins*, de *Nouvelles de la république des lettres*, het *Journal littéraire* en de *Bibliothèque ancienne et moderne*.

Zie L u ï s c i u s , *Woordenb* D. V. bl 320, 321; *Levensheschr. van Ned. Mann en Vrouw.*, D. II. bl. 167-186; S a x e , *Onom. liter.* T. V. p 257 624. *Biogr. univers.*, T. IX. p. 209, 210; C o l l o t d ' E s c u r y . *Holl. roem*, D. VI St. I. bl. 217, 218, D. VII. bl. 54-62; v a n K a m p e n , *Geschied. der Ned. Lett. en Wetensch.*, D II bl. 70-73, v a n d e r R o o n , *Geschied der ontdekk in de ontleedk van den Mensch*. bl. 61, 252, 253; *Cat. libror. Bibl Univers. Lugd. l'at* p. 150; *de Navorscher*, D. IX. p. 15; P o g g e n d o r f f , *Handwörtenb. zur Geschichte der exacten Wissenschaften*, s. 1026-1027.

[Adam Hartwech]

HARTWECH (ADAM), van Rotterdam afkomstig, was een Contra Remonstrantsch ijveraar, van wien ons geene levensberigten bekend zijn. Hij deed zich kennen door brieven, gewisseld tusschen hem en C a e r l e B l u f f i e r , 'Saey trappier bij de Koepoorte' te Leiden, en die hij uitgaf onder den titel van:

Copie van sekere brieven de welcke twee personen aen malcanderen hebben gheschreven, handelende van de perseverantie ofte volherdinghe der Heylighen. Hier is noch by ghevoecht eene antwoorde op de vraghe van de hedendaagsche gheschil-

len, *de salicheyt betreffende .... Wtghegheven door een Liefhebber der Waerheyt*, Dord. 1612.

Zie T i e l e , *Bibl. van Pamflett.*, No. 1023; *do Navorscher*, D. VI. bl. 435.

[Theodoor Hartzoeker]

HARTZOEKER (THEODOOR), volgens v a n G o o l een zoon van C h r i s t i a a n H a r t s o e k e r voornoemd, doch bij ons twijfelachtig. Hij werd te Utrecht tegen het laatst der zeventiende eeuw geboren, behoorde, volgens I m m e r z e e l , tot een bemiddeld geslacht en beoefende de schilderkunst blootelijk als eene verlustiging. Hij bevond zich lang in Italië en Venetië, waar hij zich de lessen van den Venetiaanschen kunstenaar B a l e s t r a ten nutte maakte. In 1720 of 1721 terugkeerende, hield hij zich veelal te Rijswijk op bij zijne aanverwanten, en overleed omstreeks 1740, althans vóór 1742, te Utrecht. De door den heer K r a m m genoemden kunstenaar F. H a r t z o e k e r zal wel een zijn met den bovengenoemde.

Zie I m m e r z e e l , *Lev. en Werk. der Kunstsch.;* K r a m m , *Lev. en Werk. der Kunstsch.;* d e J o n g e , *Nederl. en Venetië*, bl. 330.

[Elisabeth van Harwarden]

HARWARDEN (ELISABETH VAN) gehuwd met J.J. V r i e s e k o l k , deed zich als uitlegkundige kennen door hare werken, waarvan wij de titels hier afschrijven:

Verhandeling van de zuyvere godtsdienst in drie deelen 't eerste in Vragen en Antwoorden, *voor die zig zoeken te begeven tot des Heeren Heyligen avondmaal; het tweede is eene redenering tusschen een Gereformeerde tegens Roomsche*, *Luthersche*, *Mennoniten uyt de Zon*, *tegens die uyt 't Lam*, *de Spyker en 't Arkje*, *tegens Socianen*, *Remonstranten*, *Deurhovianen*, *Hernhutters*, *gewezene Vrije Metzelaars enz.; het derde een Samenspreking tusschen een Christen met verscheide Joodsche Rabijnen*, *en een korte verklaring over de vier Evangelisten en Actoren*, *over Matth.* IV. *vs.* 5-10 *en Lucas* XV.:7. Amst. 1749. 8°.

Een Stigtelijke Samenspreking tusschen een Christen met verscheide Joodsche Rabijnen, *en een korte verklaring over de Historie van de Joodsche Mannen*, *en een kort begrip hoe men de Propheten moet verstaan*, *als zij spreken van de* XIV *stammen Israëls*, *Genesis* XLIX: *vs*. 28. Amst. 1749. 8°.

De verklaring van de waare Menschheid Jobs, *waarin voorkomt zijn stam en afkomst*, *de plaats en tijdt van zijn geboorte*, *de tijdt zijner regeringe*, *zijn sterven*, *en de plaats zijner begraaffenisse*, *als mede een korte aanmerkinge over hetzelve tot troost van alle geloovigen*, *en tot wederlegginge van die geene die de ware Menschheid Jobs en deszelfs gantschen boeks durven ontkennen*, *enz*. Amst. 1750. 8°.

Zie v a n A b k o u d e , *Naamreg. van Ned. Boek.*, D. I. St. IV.

[Eduard Harwood]

HARWOOD (EDUARD), ridder, geboren te Norfolk, trad in 1599 in dienst der staten en was tegenwoordig bij de belegering van Bommel in dat jaar door prins M a u r i t s . In 1602 woonde hij eenigen tijd de belegering van Ostende bij, en werd vervolgens met een vendel krijgsknechten beschonken. Als luitenant was hij in 1606 voor Rijnberk, waarna hij tot kapitein werd aangesteld. Als kolonel diende hij onder R o b b e r t S i d n e y en werd, na eene drie en dertig jarige dienst, in 1632, bij de belegering van Maastricht, door F r e d e r i k H e n d r i k , doorschoten. Hij werd om zijne dapperheid algemeen betreurd. De ridders H e n r i k H e r b e r t en N i c o l a a s B y r o n , mede bevelhebbers bij de Engelsche krijgsbenden, deden hem ter eere, in 1636, in de Groote kerk te 's Gravenhage een gedenkstuk tegen den oostmuur stellen.

Zie T i m a r e t e n , *Verz. van Gedenkst.*, D. II. bl. 196, 197.

[Hary]

HARY was een niet onverdienstelijk schilder, die te 's Hage woonde en aldaar in 1772 geboren werd. In het Koninklijk Kabinet te 's Hage is van hem:

Een binnenvertrek daar eene meid een ketel schuurt.

Zie *Notitie der schild. van het Koninklijk Kabinet te 's Gravenh.*, bl. 11.

[Pieter Hasaert]

HASAERT (PIETER) was een der eerste en moedigste predikers hier te lande en elders, na de invoering der hervorming. Hij wordt ook H a z a r d genoemd en meermalen verward met P e t e r d e H a z e , die mede hier volgt. Gedurende vijftig jaren zwierf hij, het Evangelie verkondigende, rond. Eerst in West-Vlaanderen, zijn vaderland, daarna in Engeland, Holland en Duitschland. Tweemalen werd hij gebannen: eerst door den raad van Vlaanderen en na 1566 uit Antwerpen. Tegen het verbod der regering preêkte hij te Yperen, en hij schijnt zelf plan gehad te hebben, de stad met geweld te veroveren. In 1567 hield hij zich te Norwich, in 1579 te Sluis en in 1598 te Naaldwijk op, waar hij in dat jaar overleed. Zijne laatste predicatie werd door hem te Naaldwijk op Pinksterdag 1598 gehouden en uitgegeven door P i e t e r L o u w i j c k , predikant aldaar, te Delft in 1598.

Zie J a n s s e n , *de Kerkherv. te Brugge*, D. II. bl. 289, 290, 293, 294; *de Navorscher*, D. III. bl. 226; J. W i a r d a , *Huibert Duifhuis*, *de prediker van St. Jacob*, bl. 61.

[Peter de Hase]

HASE (PETER DE) of P e t r u s H a s i u s , was geboren te Comines of Comine, een stadje ten zuidoosten van Yperen op de Leije bij Warneton of Waestend gelegen. Hij was een gewoon leek, maar daarna, vervuld met de gevoelens der Calvinisten, een hervormd prediker geworden zijnde, week hij naar Engeland. Niet overeenstemmende met de

stellingen der andere Vlaamsche vlugtelingen, keerde hij in den zomer van 1568 naar Vlaanderen terug, waar hij ontdekt, gepijnigd en te Yperen den 24sten October verbrand werd.

Zie Janssen, *de Kerkherv. te Brugge*, D. I. bl. 145, D. II. bl. 255, 256, 293, door ons hier gevolgd.

[Elias de Hase]

HASE (ELIAS DE), gewoon raad van Indië, werd in 1741, te gelijk met de raden Gustaaf Willem baron van Imhoff en Isaac van Schinne, door den gouverneurgeneraal van Neêrlands Indië gevankelijk naar Nederland opgezonden, wegens redenen door ons op het artikel van van Imhoff vermeld. In plaats van als een gevangene werd hij als een verongelijkte ontvangen, en, na onderzoek der zaak, geheel onschuldig verklaard aan de hem ten laste gelegde misdrijven. Gevraagd zijnde of hij weder naar Indië wilde terug keeren, verzocht hij de surcéance van het directeurgeneraalschap, daar hij anders niet meer derwaarts wilde gaan; welk verzoek hem werd toegestaan en hij tevens bedankt voor zijne gedane diensten, met vereering van een stuk zilver, ter waarde van vijf duizend gulden.

Zie Dubois, *Hist. beschrijv. der reizen*, D. XX. bl. 362-274; dit *Woordenb.* D. VI bl. 12, 13; P.A. Leupe, in de *Bijdr. tot de Taal-*, *Land- en Volkenkunde van Nederl. Indië*, *Nieuwe volgr*. D. II. bl. 361-370.

[Adrianus Hasius]

HASIUS (ADRIANUS) was, na zijne bevordering tot proponent, predikant te Kralingen in 1623, in 1627 te Poortugaal, te Brielle in 1636 en te Leeuwarden in 1645. Van daar in 1650 naar Rotterdam beroepen, van de gemeente te Leeuwarden reeds los gemaakt en in Augustus van dat jaar naar zijne nieuwe gemeente overgekomen zijnde, is hij aldaar, den 14den September van genoemd jaar, vóór zijne bevestiging overleden. Van hem ziet het licht:

Den geestelijken Alarm, Leeuw. 1653, 4°. Amst. 1681. 8°. Gron. 1722. 4°.

Koninklijke Leidster. Leeuw. 1650. 8°.

Zie Soermans, *Kerk. Reg. van Zuid-Holland*, bl. 85, 87, 110; Greydanus, *Naaml. der Pred. in de class. van Franek*. bl. 129; van Abkonde, *Naamreg. van Ned Boek*., D. I. St I. III.; Ferwerda, *Naaml van Boek*, D. I. St. II. bl. 155; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek;* van Harderwijk, *Naaml. en Levensbijz. der Predik. te Rotterd*., bl. 37.

[Joannes Hasius]

HASIUS (JOANNES). Zie HAZE (JOANNES DE).

[Nicolaas Hasius]

HASIUS (NICOLAAS) werd in 1613, door curatoren der leidsche hoogeschool aangenomen, om, op de proef, voorlezingen over de wij-begeerte te houden. Hij

moet ook tot buitengewoon hoogleeraar daarin zijn aangesteld, doch in 1615 weder vertrokken zijn.

Zie S i e g e n b e e k , *Geschied. der Leidsche hoogesch. Toev. en Bijl.* bl. 267.

[Petrus Hasius]

HASIUS (PETRUS). Zie HASE (PETER DE).

[Kenau Hasselaar]

HASSELAAR (KENAU) werd te Haarlem in 1526 geboren. Zij was de dochter van S i m o n H a s s e l a a r en G r i e t j e C o e n e n , en de kleindochter van G e r r i t H a s s e l a a r en T r i j n t j e v a n R u y v e n , die eene dochter was van M a a r t e n v a n R u y v e n , tot de aanzienlijkste familiën in Haarlem behoorende. Door het huwelijk harer zuster A d r i a n a met H a d r i a n u s J u n i u s was zij ook aan Hollands grootste geleerde verwant, terwijl haar echtgenoot N a n n i n g G e r b r a n d s z . B o r s t , die het vak van scheepmaker uitoefende, mede uit eene deftige familie gesproten was.

In Augustus 1571 was K e n a u reeds weduwe, blijkens eene acte op den 5^{den} dier maand te Haarlem gepasseerd, waarin zij de weduwe van N a n n i n c k G e r b r a n d s z . genoemd wordt. Zeker is het, dat zij vier kinderen gehad heeft: een zoon, G e r b r a n d genaamd, en drie dochters, met name G u e r t , G r i e t e en G u e r t e , ook *jonge* G u i j e r t genaamd.

Het schijnt dat K e n a u de scheepmakerij, na het overlijden van haren man, niet heeft aangehouden; mogelijk echter bleef zij wel handel in scheepstimmerhout drijven, of bezat zij nog het hout, door haren man als scheepstimmerman nagelaten; althans in het begin van 1573 heeft zij een grooten hoop eikenhout geleverd, om zekere galei te bouwen, die gedurende de belegering van Haarlem in 1572 en 1573 dienst moest doen.

Het was gedurende die belegering dat K e n a u H a s s e l a a r zich zoo verdienstelijk maakte, dat haar naam sedert dien tijd met eere in 's lands historiebladen geboekt staat, en die steeds zal genoemd worden, daar waar van vrouwelijke moed en vaderlandsliefde sprake is. Bezield met eenen ijver, die tot het verrigten van groote daden in staat stelt, wenschte ook zij mede te werken tot het behoud van de fel belegerde stad. Het ontvonkte haren moed wanneer zij zag dat oud en jong bezig was aan het herstellen der wallen en aan het graven eener gracht voor een nieuw werk, dat oprijzen zou, wanneer het daarvoor staande zou vernield zijn.

En nu rijst het denkbeeld in haar op om ook zand aan te brengen en ook te graven, ten einde het werk daardoor zoo veel mogelijk te bespoedigen. Haar ontwerp mede te deelen aan andere vrouwen, en zich met het noodige gereedschap naar de werkplaats te begeven, is het werk van een oogenblik. Straks wordt haar voorbeeld door anderen

gevolgd, en weldra staan drie honderd heldinnen daar verzameld, om den gemeenschappelijken vijand te bestrijden. Met spietsen en vuurroers gewapend, aangevoerd door de dappere K e n a n , streed deze schare op de muren der stad, geen gevaar noch dood ontziende, noch hare krachten tegen die van mannen berekenende. Schrik en dood bragten die vrouwen in 's vijands legerplaats, en in de harten harer stadgenooten ontvonkten zij dien blakenden moed, welke helden vormt en doorluchtige daden doet verrigten. ‘Hoe, zijn de vrouwen hier mannen geworden, of zullen wij ons van vrouwen laten kloppen!’ riepen de verbaasde Spanjaarden uit, en terwijl de moed der belegeraars begint te bezwijken bij het ontdekken van zoo veel vaderlandsliefde, klimt die der belegerden, naar mate men meer en meer de overtuiging krijgt tegen den vijand opgewassen te zijn. Voorwaar, had honger niet tot de overgave geprangd, de zoon van A l v a , hoe ook door eerzucht en door zijnen vader aangespoord, had nooit meester van Haarlem geworden. tenzij de laatste verdediger op de wallen gesneuveld ware!

Op welke wijze K e n a u H a s s e l a a r de stad heeft verlaten, vóór die aan de Spaansche krijgsknechten werd overgegeven, is ons niet bekend. Zij ontkwam evenwel de wraak van den Spaanschen veldheer, wiens beste soldaten den dood hadden gevonden, ook door haren heldenmoed. Waar zij zich na het verlaten der stad heeft opgehouden weten wij ook niet, maar bekend is het, dat zij bij resolutie van den 2^{den} September 1574 door de staten van Holland en Zeeland, ter belooning van het door haar verrigtte, met het waagmeesterschap en tevens met het ontvangerschap van den impost op den turf te Arnemuiden beschonken is. Deze betrekking kan voor dien tijd, bij den meerderen bloei van die plaats, als middel van bestaan zeer ruim zijn geweest, zeker echter is het dat K e n a u die niet langer dan tot 1577 bekleed heeft, als wanneer zij, nadat de stad weder aan de zijde van den prins van Oranje gekomen was, weder in Haarlem is teruggekomen en hare woning in de Spaarnwouderstraat, thans geteekend wijk I, no. 262, weder betrokken heeft.

K e n a u moet des maandags voor St. Jansdag in 1588 nog geleefd hebben, en voor den 21sten Julij 1589 reeds overleden zijn. Op eerstgenoemden datum heeft zij uit een schip op Vlieland nog een brief aan hare kinderen geschreven, waaruit schijnt te blijken, dat zij koopmansgoederen in dat schip had, en wel die haar toebehoorden; den tweeden datum heeft een brief van prins M a u r i t s aan burgemeesteren van Haarlem, ter geleide van een request door bare dochters aan den Hove van Holland gepresenteerd. Zij is

dus in den ouderdom van 61 of 62 jaren overleden, daar de geschiedschrijvers vermelden, dat zij tijdens de belegering 46 jaren oud was.

De afbeelding van Kenau Hasselaar ziet op verschillende wijze het licht. Op den Cloveniers-Doelen te Haarlem vindt men in eene kamer, *Kenau's kamer* genaamd, haar geschilderd afbeeldsel, in vrouwelijk gewaad, met eene spietse in de hand, een zwaard op zijde en een sjerp over den schouder, met dit onderschrift:

> Dit 's Kenau Hasselaar, de Kenmer Amazoon,
> Der vrouwen aartsheldin op Haarlemsch veege wallen,
> De vrijheid ziet haar beeld met eyndloos welgevallen,
> De onsterflijke eer verstrekt haar hooge deugd ten loon.

Eene plaat, naar die schilderij genomen, vindt men in het aan te halen werk van de Koning, D. II. tegen over bl. 114. Hare zinspreuk was: *Spaert Heere U volck*.

Volgens een berigt van den reiziger Björnstähl berustte het schild, door haar gebruikt, in 1774 nog bij den burgemeester Gevers te Rotterdam. Ook hare andere wapenen moeten nog lang bij hare nazaten bewaard zijn gebleven. Sommige harer afbeeldingen vertoonen ons haar met een eerepenning omhangen. Men meent daarom dat zulk een penning haar ter belooning harer verdiensten geschonken is.

Zie, behalve de geschiedschrijvers, Kok, *Vad. Woordenb.; Levensbeschr. van voorn. Mannen en Vrouw*. D. I. bl. 364-368; de Koning, *Tafereel der stad Haarl*. D. II. bl. 111-115; Björnstahl, *Reize door Europa*, D. V. bl. 472; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. II. bl. 53, *Aanteek*. bl. 140-142; Wolff, *Beschrijv. der Groote of St. Bavo Kerk te Haarl.*, bl. 72; van de Capelle, *Belangr. stukk. voor geschied- en oudh.*, bl. 50-53; *de Navorscher*, D. VII. bl. 104, D. X. bl. 67; Muller, *Cat. van Portrett*.

[Dirk Hasselaar]

HASSELAAR (DIRK), broeder van Kenau Hasselaar, was mede een ijverig voorstander der vrijheid, die ook het zwaard had aangegord in den worstelstrijd tegen Spanje. Hij werd ten jare 1568 in een gevecht tegen de Spanjaarden gevangen genomen, ontwapend en door een Spaansch lancier doorstoken. Hij was gehuwd met Achie Hoos. Hun zoon volgt. Eene dochter, Dieuwertje genaamd, was gehuwd met Andries Suyderhoeff, secretaris bij de Nederlandsche Ambassade te Konstantinopel.

Zie W. van der Pot, *Endeldijk*, bl. 63; van de Capelle, *Belangr. stukk. voor geschied- en oudheidk. betrekk. het beleg van Haarlem*, bl. 59; van Harderwijk, in *Jaarboek. voor de stad Schied.*, 1848. bl. 34; *de Navorscher*, D. III., *Bijbl*. bl. XCVII.

[Pieter Dirksz Hasselaar]

HASSELAAR (PIETER DIRKSZ.), zoon van den voorgaande, werd omstreeks 1555 te Haarlem geboren, aange

zien er gemeld wordt, dat hij tijdens het beleg der stad den ouderdom van 18 jaren bereikt had. Hij was vaandrig der burgerij, en nam als zoodanig deel aan menig gewaagd krijgsbedrijf. Bijzonder bedreven in het behandelen van het geweer en bijzonder goed kunnende treffen, deed hij den vijand veel afbreuk. Hij woonde als het ware op de stads wallen, alwaar hem zijne moeder spijs en drank, kruid en lood brengen kwam.

Toen de Spanjaarden den Spaarndammer dijk, bij het huis Ter Hart of Zwanenburg, op Halfweg, tusschen Haarlem en Amsterdam, hadden doorgegraven, en door de opening eene vloot van Amsterdamsche schepen uit het IJ, in het Haarlemmermeer gevoerd hadden, wilden zij het gat sluiten en tot dekking der vloot eene schans opwerpen. Het nadeel, hieruit voor Haarlem voortvloeijende, wekte den ijver van H a s s e l a a r op, om dien toeleg te verhinderen. Hij deelde zijn ontwerp mede aan zijnen broeder N i c o l a a s en eenige andere Haarlemsche jongelingen. Gezamentlijk bemannen zij eene galei en roeijen naar de schans. Tot op eenen kleinen afstand genaderd zijnde, vinden zij, tot hun leedwezen, het werk reeds te ver gevorderd om het te verijdelen. Intusschen was het wederkeeren naar Haarlem hun afgesneden; weshalve zij zich begaven naar de Kaag, alwaar de staatsche vloot was bijeen verzameld. Van hier begaf zich H a s s e l a a r naar Leiden, waar hij eenigen tijd vertoefde, tot dat er zich weder eene gelegenheid opdeed om, naar Haarlem terugkeerende, de stad andermaal dienst te doen. Er moesten brieven van veel gewigt naar de stad gebragt worden, daar vele der duiven reeds in handen der Spanjaarden gevallen waren. H a s s e l a a r bood zich bij den prins tot de overbrenging van die brieven aan, hetwelk werd aangenomen. Men deed hem, eer hij vertrok, zich bij eede verbinden dat hij, daar hij in 's vijands handen vallende toch moest sterven, de brieven, die in een looden koker geborgen waren, in het water zou laten zinken, en zich liever van het leven zou beroven, dan door pijn zich zou laten vervoeren de plaats aan te wijzen waar zulks geschied was. Hierop aanvaardde H a s s e l a a r zijn last en kwam, deels te voet deels zwemmende, behouden binnen Haarlem aan. De geschiedschrijver H o o f t , welke ons deze bijzonderheid bewaard heeft, deelt verder mede uit eigen mond later van H a s s e l a a r vernomen te hebben, ‘dat hij niet wist, hoedanig hij in 't nijpen van den nood te moede zou geweest zijn, doch dat hij dacht, dat hij eerder zijn eed zou gehouden, dan dien verbroken hebben.’

Bij het overgaan der stad viel H a s s e l a a r in handen

der Spanjaarden. Men zocht den held ten huize van zijne moeder, waar hij met zijne bloedverwanten en met zijn broeder Nicolaas aan de tafel zat. Bij vergissing tastte de vijand dezen aan. Fluks springt Hasselaar op, en met den uitroep '*zoo gij den vendrig zoekt*, *laat dezen los*, *ik ben 't*,' geeft hij zich gevangen.

Nog in hetzelfde jaar 1573 werd hij, met eenige zijner stadgenooten uitgewisseld tegen eenige Spanjaarden, welke op de Zuiderzee in handen der onzen gevallen waren. Sinds dien tijd, althans niet lang daarna, schijnt hij zich met der woon naar Amsterdam te hebben begeven, en zich daar op den handel te hebben toegelegd. In 1595 vinden wij zijn naam op de lijst van hen, welke den eersten togt van Cornelis de Houtman naar Oost-Indië bekostigden. De ongelukkige uitkomst van die onderneming schrikte hem, zoo min als de overigen, af, om andermaal eene kans te wagen. Drie jaren later nam hij deel aan de uitrusting eener vloot van acht schepen, welke onder bevel van Jacob Corneliszoon van Neck werd uitgezonden en eerlang uit het Oosten met eene rijke lading wederkeerden.

Maar niet alleen mogen wij hem alzoo als een der grondleggers der Oost-Indische Maatschappij aanmerken, hij was ook de man, die als raad en schepen der stad Amsterdam hare belangen met ijver behartigde. In 1594 tot raad bevorderd, treffen wij hem van 1597 tot 1615 negen maal als schepen aan. Waarschijnlijk is hij in dat jaar, of in het begin van 1616, overleden, daar hij, in laatstgenoemd jaar, aan de beurt zijnde om de waardigheid van voorzittend schepen te bekleeden, niet meer op de regeringslijsten vermeld wordt. De drossaard Hooft schreef eene *lijkklacht* op zijnen dood, in welke bij zijne nagedachtenis met uitvoerigen lof vereerd, terwijl hij hem in het volgende korte, maar krachtige grafschrift naar waarheid afschetste:

> Dit graf houdt Hasselaar, geborgen in den schoot,
> Geen man ooit achtte meer de deught, oft min de doodt.

Zijne afbeelding ziet op verschillende wijzen het licht. Zijne vrouw heette Aafje van Beverweerd. Zijn zoon volgt.

Zie, behalve de geschiedschrijvers, Wagenaar, *Beschrijv. van mst.* D. III. bl. 339-340; Kok, *Vaderl. Woordenb.;* Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. II. bl. 55, *Aant.* bl. 140; Scheltema, *Rusl. en de Nederl.* D. I. bl. 51, 61; van de Capelle, *Belangr. stukk. voor geschied- en oudheidk.* bl. 59, 60; *Vrucht. van de rederijkkam. de Wijngaardranken te Haarl.* D. I. bl. 192-202; Muller, *Cat. van Portrett.*

[Nikolaas Hasselaar]

HASSELAAR (NIKOLAAS), zoon van den voorgaande, doorgaans bekend onder den naam van de *Majoor Hasselaar*. Meer dan eens gaf hij blijken dat hij uitmuntend voor die betrekking geschikt was. Toen in 1626 het gemeen eene Remonstrantsche vergadering gestoord, en het huis, waarin dezelve was gehouden, uitgeplunderd had, werd H a s s e l a a r derwaarts met eenige soldaten gezonden en maakte hij met geweld een einde aan de ongeregeldheden. Twee jaren later, toen andermaal een oploop ontstond ter oorzaak van eene godsdienstige bijeenkomst der Remonstranten, wist hij wederom de plunderaars te bedwingen. Maar zoo ooit, dan bleek zijne onverschrokkenheid, toen de matrozen van 's lands vloot eenen aanval dreigden te doen op het West-Indisch huis, waarin de buit, door P i e t H e i n veroverd, bewaard was. Met den wachtmeester J a c o b W i j t s derwaarts gezonden, bragten zij, alleen door hunne tegenwoordigheid, zulk eenen schrik onder den plunderzuchtigen hoop, dat zij dien deden uit een gaan, zonder dat hunne manschap daar onder had behoeven te schieten. Zijne afbeelding ziet het licht. Verdere bijzonderheden schijnen er van hem niet bekend te zijn. Een zoon van hem volgt.

Zie W a g e n a a r , *Beschrijv. van Amst.*, D. IV. bl. 377, 392, 436; K o k , *Vaderl. Woordenb.*; M u l l e r , *Cat. van Portrett*.

[Gerard Hasselaar]

HASSELAAR (GERARD), zoon van den voorgaande, werd te Amsterdam in 1621 geboren en bekleedde van 1650 af tot aan het einde van zijn leven de gewigtigste ambten in zijne geboortestad. In 1665 was hij burgemeester. Hij schijnt een man van veel kunde geweest te zijn, althans hij werd in 1667 met J o a n E l e m a n , lid der vroedschap van Leiden, belast met het voorzien van 's lands vloot van geschut, buskruid en andere behoeften, waarvan zij zich met ijver, beleid, eerlijkheid en spaarzaamheid gekweten hadden. In het volgende jaar werd hij met denzelfde, door gecommitteerde raden, gemagtigd tot het versterken van Naarden. Daartoe was alles ter besteding door hen gereed gemaakt, toen de verandering der regering van Amsterdam de plannen daartoe in duigen deed vallen.

In 1669 tot hoofdschout der stad aangesteld, was hij met anderen in het volgende jaar belast met het toezigt over het door hem mede ontworpen plan tot het leggen der sluizen in den Binnen-Amstel. Later tot hoofdofficier bevorderd, had de hoofdstad in 1672 aan zijne voortreffelijke zorg en onvermoeiden ijver het behoud van rust te danken; maar die ijver kostte hem in hetzelfde jaar het

leven. In den nacht tusschen den 28sten en 29sten Junij als gewoonlijk bij nacht de ronde doende, om te zien of de posten behoorlijk bezet waren, werd hij door eenen op schildwacht staanden burger, tegen deszelfs wil, in de dije gekwetst, waardoor hij na langdurig en bitter lijden op den 11den Junij 1673 overleed.

Hasselaar was gehuwd eerst met Agatha Hasselaar, daarna met Susanna Noirot. Zijne afbeelding ziet het licht.

Zie Valkenier, *Verwerd Europa*, bl. 712, 713; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. XIII. bl. 361; Dezelfde, *Beschrijv. van Amst.* D. V. bl. 291, 319, 344-346; Kok, *Vaderl. Woordenb.*, Scheltema, *Staatk. Nederl.;* Muller, *Cat. van Portrett*.

[Pieter Hasselaar]

HASSELAAR (PIETER), zoon van Gerrit Dirksz. Hasselaar, werd in 1626 raad en schepen te Amsterdam, welken laatsten post hij in 1633 wederom bekleedde. Acht malen werd hij tot burgemeester verkozen. Als zoodanig ontving hij Maria de Medicis, welke de stad met hare tegenwoordigheid vereerde, en werd hij, in 1650, benevens zijn ambtgenoot Antony Oetgens van Waveren, afgevaardigd, om prins Willem II den toegang tot de stad te ontzeggen en het gehoor te weigeren. Na nog gedurende 1646 tot 1648 het schoutsampt waargenomen te hebben, is hij welligt in laatstgenoemd jaar overleden. Hij was gehuwd met Agniet Schellinger. Een zoon van hem volgt.

Zie Wagenaar, *Beschrijv. van Amst.* D. V. bl. 21, 80; Kok, *Vaderl. Woordenb.;* uit medegedeelde berigten aangevuld.

[Gerard Hasselaar]

HASSELAAR. (GERARD), geboren te Amsterdam den 27sten Junij 1644, was de zoon van den voorgaande en maakte zich jegens het vaderland verdienstelijk, door, in het voor ons noodlottige jaar 1672, zich met 40 matrozen, op zijne kosten geworven, als vrijwilliger te begeven op 's lands vloot. Hij bevond zich daarmede op 's lands schip *de Beschermer*, gevoerd door kapitein David Sweers, tijdens den slag bij Solebay op den 7den Junij door de Ruiter aan de vereenigde Fransche en Engelsche vloten geleverd. Aan het hoofd zijner manschappen dapper strijdende, werd hij, in het heetst van het gevecht, door een vijandelijken kogel zoodanig getroffen, dat hij nederstortte en spoedig daarop stierf. Hij was gehuwd met Aagje Hasselaar, dochter van den burgemeester Gerard Hasselaar voornoemd, die voor hem ten grave daalde, en liet na twee dochters, beiden nog van jeugdigen leeftijd.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. XIV. bl. 24; Dezelfde, *Beschrijv. van Amst.* D. V. bl. 335, D. XI. bl. 269; Kok, *Vaderl. Woordenb.;*

Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. II. *Aant.* bl. 289; uit medegedeelde berigten aangevuld.

[Gerard Arnoud Hasselaar]

HASSELAAR (GERARD ARNOUD), zoon van Gerrit Hasselaar en van Susanna van Collen, werd te Amsterdam in 1698 geboren en toonde in zijne jeugd eene ongemeene zucht voor de beoefening van fraaije kunsten en wetenschappen. De luister van zijn aanzienlijk geslacht, gepaard met zijne uitgebreide kundigheden, baande hem spoedig den weg tot de aanzienlijkste eereposten in zijne geboorteplaats. In 1720 werd hij kapitein van eene kompagnie der schutterij, in 1738 bewindhebber der Oost-Indische Maatschappij en in het volgende jaar raad en schepen der stad. Nog tweemaal bekleedde hij laatstgemelden post, in 1745 en 1746. Toen in 1748 tusschen de oorlogvoerende mogendheden eene bijeenkomst was beleid, om de loopende geschillen bij te leggen, werd Hasselaar onder anderen gekozen, namens de provincie Holland, om als afgevaardigde naar den vredehandel te Aken te gaan. Hij was aldaar een der werkzaamste gezanten en ontdekte met leedwezen, dat men thans niet meer zoo voordeelig kon handelen als te Breda, zoodat hij aarzelde in de onderteekening der voorafgaande voorwaarden, en slechts door de bedreiging van het slechten van de vesting Bergen op Zoom, en door de vrees voor nadeeliger gevolgen, daartoe werd overgehaald. Gedurende zijn verblijf te Aken werd hij, bij de buitengewone verandering der regering te Amsterdam, door Prins Willem IV, tot burgemeester der hoofdstad gekozen. Toen van die keuze aan het volk werd kennis gegeven, te gelijk met die van de drie andere benoemden, merkte men op, dat, bij het noemen der namen van dezen een algemeen gejuich opging, doch dat toen Hasselaar's naam werd uitgesproken de menigte zweeg. In 1749 werd hij door den prins tot zijnen plaatsbekleeder in het collegie der admiraliteit gekozen, in welke hoedanigheid hij ook 's prinsen persoon vertegenwoordigde, bij de begrafenis van den luitenant-admiraal Henrik Grave.

In 1750 werd Hasselaar naar Engeland gezonden, om, in vereeniging met der staten gewonen gezant Hop, eene bepaling nopens de haringvangst op de Schotsche kust te maken. Hij gaf zich in deze zaak veel moeite, maar kon het oogmerk zijner zending niet bereiken. Hij nam vervolgens, behalve andere bedieningen ten nutte der stad, nog tienmaal de burgermeesterlijke waardigheid waar, en droeg er veel toe bij, dat ons land onzijdig bleef in den, bijna algemeenen, zevenjarigen oorlog. Hierdoor bewees

bij het vaderland eene groote dienst, die niet genoeg kan op prijs gesteld worden.

Hasselaar overleed op zijne hofstede *Bosbeek*, bij Haarlem op den 12^{den} Julij 1766. Hij was gehuwd met Elisabeth Clignet, bij wie hij twee dochters naliet. Zijne afbeelding ziet het licht, ook bij Wagenaar.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. XX. bl. 179, 183, 241, 242, 290, 334, 338; van Wijn, *Bijv. op Wagenaar*, D. XX. bl. 113, 314; *Vervolg op de Beschrijv. van Amst. door Wagenaar*, D. XXI. bl. 67-69; Kok, *Vaderl. Woordenb.*; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; van Kampen, *Karakterk. der Vad. Gesch.* D. II. bl. 605, 606; Muller, *Cat. van Portrett.*

[Cornelis Hasselaar]

HASSELAAR (CORNELIS), heer van beide de Eemnessen, werd geboren den 16^{den} Februarij 1674 en was de zoon van Cornelis Hasselaar en van Susanna Tack. Hij was ordinaris raad, en later directeur-generaal van Oost-Indië, zijnde hij in 1720 als commissaris naar de Moluceos gezonden, met volmagt over den landvoogd en raad, om hun gedrag na te vorschen. Hij stierf te Amsterdam den 18^{den} November 1737 en was in 1715 gehuwd met Geertruida Constantia Clement. Hun zoon volgt.

Zie Valentijn, *Oud- en Nieuw Oost-Indië* (Nieuwe uitgave) D. I. bl. 536, 540; uit medegedeelde berigten aangevuld.

[Pieter Cornelis Hasselaar]

HASSELAAR (PIETER CORNELIS), heer van beide de Eemnessen, was de zoon van den voorgaande en werd te Batavia den 24sten Maart 1720 geboren. Na tot meester in de beide regten hier te lande bevorderd te zijn, werd bij in 1746 commissaris te Amsterdam, in 1749 schepen, in 1753 raad en in 1754 waterfiskaal aldaar. Hij vertrok den 6^{den} December 1755 naar Texel en van daar den 2^{den} Februarij 1756 als waterfiskaal naar Oost-Indië, werd aldaar in Maart 1757 resident van Cheribon, in 1765 extraordinaris raad en in 1771 ordinaris raad van Indië. Hij verliet Batavia in November 1771 en keerde den 31sten Mei 1772 als admiraal van de retourvloot, aan boord van het schip *Azia*, in het vaderland weder. In Februarij 1773 werd hij burgemeester van Amsterdam, in 1774 meesterknaap van Gooiland en in 1777 bewindhebber van de Oost-Indische Compagnie. Hij stierf den 27sten April 1796 en was driemalen gehuwd; eerst den 12^{den} April 1740 met Clara Wendela Sautijn, die den 18^{den} Januarij 1756 ter reede van Texel stierf, daarna te Batavia den 24sten April 1757 met Geertruida Margaretha Mossel, en eindelijk te Haarlem den 10^{den} October 1773 met Laurentia Clara Elisabeth van Haeften.

Uit medegedeelde berigten bijeengebragt.

[Gerardus van Hasselt]

HASSELT (GERARDUS VAN) behoorde tot de edelen die Filips graaf van Vlaanderen, in 1183, naar Duitschland tot den keizer vergezelden.

Zie P. d'Oudegherst, *Kronijck van Vlaander*. op dat jaar.

[Willem van Hasselt]

HASSELT (WILLEM VAN) was een voornaam veldoverste, die reeds onder hertog Adolf van Gelre diende en in den slag bij Stralen, in 1468, gewond werd. In 1478 komt hij voor onder de oude en ervarene krijgsoversten, welke Catharina, voogdesse van hertog Karel van Gelre, zich bevlijtigde in hare dienst op te nemen; ook wordt hij genoemd onder de veldheeren van Karel van Egmond, hertog van Gelre, in den strijd tegen Maximiliaan van Oostenrijk.

Zie W.J.C. van Hasselt in de *Bijdr. voor vaderl. geschied. on oudheidk. van* Nijhoff, D. VI. bl. 187, 188.

[Johan van Hasselt]

HASSELT (JOHAN VAN) reisde in de eerste helft der zeventiende eeuw in Italië, Turkije, Egypte, Arabië enz. Hij bezocht het hof van den koning van Perzië, en werd door dezen aangesteld tot agent bij de staten, aan wie hij namens gezegden vorst, op den 26sten Junij 1630, een voorstel van onderlingen koophandel deed, ten gevolge waarvan op den 7^{den} Februarij 1631 eene capitulatie of een verbond van koophandel tusschen Perzië en de Nederlanden werd gesloten, waarvan de artikelen in het *Groot-Placaatboek*, D. IV, bl. 286, te vinden zijn. Hij was van 1629 tot 1632 directeur van den handel in Perzië. In 1634 schonk prins Frederik Hendrik hem eene compagnie voetvolk van de nieuwe ligting. Meerdere bijzonderheden zijn er van hem niet bekend.

Zie van Wijn, *Aanm. en Bijv. op Wagenaar*, D. XI. bl. 71; *de Navorscher*, D. IV. bl. 167.

[Joan van Hasselt]

HASSELT (JOAN VAN) werd geboren te Zutphen in 1668 en was de zoon van Johan van Hasselt en Helena van Munster. Hij was regtsgeleerde en burgemeester zijner geboorteplaats. Den 16^{den} April 1711 werd hij ordinaris raad en later president van den Hove van Gelderland, voorts stadhouder van de leenen van het vorstendom Gelre en het graafschap Zutphen. Hij stierf te Arnhem den 24sten Januarij 1739, en was tweemaal gehuwd: 1°. te Zutphen den 13^{den} Julij 1699 met Catharina Engelen, 2°. mede te Zutphen, den 31sten Julij 1707, met Margaretha van Essen.

Uit medegedeelde herigten bijeengebragt.

[Jacob van Hasselt]

HASSELT (JACOB VAN), broeder van den voorgaande, was te Zutphen den 14^{den} Januarij 1674 geboren. Hij trad in 's lands dienst en klom op tot majoor der infan-

terie. In 1702 was hij tegenwoordig bij de overwinning door onze vloot in de baai van Vigos behaald. Hij overleed den 6den November 1723, en was gehuwd met I d a G e e r t r u i d C o p e s . Drie zonen van hem volgen.

Uit medegedeelde berigten bijeengebragt.

[Johan Coenrad Copes van Hasselt]

HASSELT (JOHAN COENRAD COPES VAN), zoon van den voorgaande, werd geboren te Zutphen den 30sten December 1709, studeerde waarschijnlijk aan de Harderwijksche hoogeschool, werd in 1729 meester in de regten op eene zeer belangrijke dissertatie, van welks tweeden druk wij den titel hieronder vermelden zullen. Als advokaat bij het Hof van Gelderland, zette hij zich te Arnhem neder en bekleedde verscheidene aanzienlijke betrekkingen. Hij was schepen van de heerlijkheid Rosendaal, stadhouder en griffier van de leenen onder de hooge en lage heerlijkheid van Rosande, en in 1773 ordinaris lid van het Hof van Gelderland. Hij overleed te Arnhem den 14den April 1780, of, volgens eene andere opgave, den 15den Maart 1781. Hij was gehuwd met J a c o b a G r o t h e , en verwekte bij haar slechts één zoon, die mede volgt.

Van hem ziet het licht:

Dissertatio de Jurisdictione Criminali in Gelria, *summo Imperanti unice propria*, *editio altera*, Arnh. 1763. 4o. (Hier is bijgevoegd de dissertatie van zijn zoon, die straks volgt).

Intendith, *waar bij bewezen word*, *dat die van de Joodsche Natie*, *in de Provintie van Gelderland*, *verpligt zijn zich na de Echtordening der Staten van die Provintie te gedragen*, Arnh. 1769. 4o.

De Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden bezit van hem een handschrift, getiteld:

Handboek, *behelsende de uitlegginge en oirspronk van verscheidene duystere en verouderde woorden*, *spreekwijsen*, *en gewoontens*, *in de Geldersche en enige naburige Regten voorkomende. Op eene proeve samengebragt door Mr.* J.C.C.v.H. Afschrift van 235 bladen op de eene zijde beschreven, fol.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1763. *a.* bl. 610; A r r e n b e r g , *Naamreg. van Ned. Boek.; Cat. van de bibliotheek der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid*. D. I. bl. 65, D. II. bl. 111; Uit familie- en andere berigten aangevuld.

[Willem Barthold van Hasselt]

HASSELT. (WILLEM BARTHOLD VAN), broeder van den voorgaande, werd te Zutphen in 1715 geboren, trad in 1730 in militaire dienst en werd in 1737 ingenieur van de 3de klasse. Na in dien rang gedurende twintig jaren het land gediend te hebben, werd hij in 1757 luitenantkolonel en ingedeeld bij het kavallerie-regiment van v a n

Rechteren. Hij was gehuwd met Bernardina Jacobson en stierf den 19den April 1768 te Leersum, waar zijn zoon, Gerrit Jan, destijds predikant was.

Hij schreef, en droeg aan prins Willem V op, het volgende werk:

De kragt des oorlogs, bestaande hooftzakelijk in 't geen bij de drie volgende deelen word voorgesteld. Handelende het Iste *deel van de Praktikale Hollandsche Artillery; het* II*de deel de Theorie en Praktijk der Mienes; en het* III*de deel de geattaqueerde en daar tegen de gefendeerde Fortressen*, enz., Utrecht, 1767 en 1768. fol.

Zie Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.;* Uit familie- en andere berigten aangevuld.

[Johan Jacob van Hasselt]

HASSELT (JOHAN JACOB VAN), broeder van den voorgaande, werd geboren te Zutphen in 1717, studeerde te Harderwijk en was vervolgens advocaat voor den Hove van Gelderland en auditeur-militair te Arnhem. Hij overleed aldaar den 27sten Maart 1783, was gehuwd met Maria Elizabeth Bouricius en verwekte bij haar onder anderen een zoon Gerard, die mede volgt.

Van Hasselt was een kundig regtsgeleerde en schrijver van vele in zijn tijd zeer geachte werken, waarvan sommige thans grootendeels hunne waarde verloren hebben. Zij zijn getiteld:

Tractatus de Jurisdictione Militari in Praesidiis Belgicis, of Verhandeling over het gezag der Jurisdictie der militairen in de Guarnisoenen van den Staat der Vereenigde Nederlanden, Arnh. 1762. 8°.

Onderrigt over het houden van een krijgsraad in de guarnisoenen van den Staat der Vereenigde Nederlanden, Arnh. 1763. 4°.

(Met *Mr.* J. Moorman) *Verhandeling over de Misdaden en derselver straffen*, Arnh. 1764. 4°.; 2de druk Dord. 1772 4°.; 3de druk Leid. 1779. 4°., 4de druk Amst. 1801. 4°.

Rechtsgeleerde verhandeling over het consent en auctoriteit, hetgeen een Leen-Heer voornaamentlijk tot het verbinden der Leen-goederen aan een Leen-Man in de Provintie van Gelderland verleent. Met eenige bijgevoegde Advijsen van voorname Geldersche Rechtsgeleerden tot de verhandelde stoffe behoorende; en daar bij wel voornaamentlijk dat van wijlen den Heer Mr. Peter Noyen, Raadsheer enz., waarbij verscheidene Leen-Quaestien gedecideert en beantwoord worden, Arnh. 1765. 4°.

Nader Bijvoegsel en Vermeerderingen op het Onderrigt, over het houden van krijgsraad in de guarnisoenen van den Staat der Vereenigde Nederlanden, Arnh. 1765. 4°.

(Zonder naam) *Beschrijving der stad Bommel*, *behelzende in het kort al het geene men omtrent die Stad en Inwoonders*, *met opzigt tot desselfs Opkomst*, *Aanwas*, *Voorregten*, *Regeeringe*, *Daden en Handelingen heeft kunnen vinden;* enz. Arnh. 1765. 8°.; 2de uitgave ald. 1774. 8°.

Verhandeling over het gezag der militairen in de guarnisoenen van den Staat der Vereenigde Nederlanden, Arnh. 1766. 4°.

Dissertatio juridica de muliere praegnante mortua, *antequam partus ei excidatur*, *non sepelienda*, Amst. 1766. 8°. Ook in het Hollandsch onder dezen titel.

Verhandeling over de noodzaaklijkheit van het snijden der vrugt uit het doode ligchaam van een moeder, Arnh. 1766. 4°.

Aanteekeningen over het Landrecht van het graafschap Zutphen, Arnh. 1767. 4°.

Verhandeling over de straf van de kruiwagen, Arnh. 1769. 4°.

Consultatien, *Advysen*, *Processen en verdere Aanteekeningen over Leen- en andere Servile goederen*, Arnh. 1769. 4°.

Scholia ad reformationem Comitatus Zutphaniae; of aanteekeningen op de reformatie der Land-Rechten, *Gebruyken en Gewoontheyden der Graafschap Zutphen*, Arnh. 1771. 4°.

Rechtsgeleerde Verhandelingen over de noodzakelijkheid van het schouwen der doode ligchamen, *en wat daaromtrent moet in acht genomen worden*, Arnh. 1772. 4°.

Verhandeling over het ampt der geweldige provoosten in de guarnisoenen van den Staat der Vereenigde Nederlanden, Arnh. 1773. 4°.

Wijdloopig proces, *advys en vonnis*, *bij den krijgsraad van het guarnisoen te Arnhem geslagen*, *over een soldaten-vrouw welke haar kind*, *een jongetje van* 14 *jaren*, *met een bijl het hoofd ingeslagen en dus van het leven beroofd heeft*, Arnh. 1773. 4°.

Consilia Militaria of Regtsgeleerde Advysen, *Processen*, *Sententiën en andere stukken*, *over verscheidene voorvallen en quaestiën*, *zoo met relatie tot lijfstraffelijke als andere zaaken*, *bij den volke van oorlog*, *in dienst van den Staat der Vereenigde Nederlanden gepasseert*, Arnh. 1775-1779. 4°. 3 deelen.

Dissertationes Juridiciae varii argumenti, *quarum aliquot Latino*, *nonnullae vero Belgico sermone sunt conscriptae a J.J. van Hasselt* etc. (Latijn en Hollandsch) Arnh. 1776. 8°.

Notae et observationes ad Ant. Matthaei libros quatuor de Nobilitate, etc. Traj. ad Rhen. 1777. 4°.

Aanteekeningen op de gereformeerde landrechten van het rijk van Nijmegen, Nijmegen, 1777. 8°. 3 deelen.

Rechtsgeleerde Brieven, Utr. 1778. 8°.

Zevental Rechtsgeleerde Werken, Arnh. 1778. 4°.

Leges forenses Mosaicae, *coll. a Sam. Strykio*, Neomag. 1780. 8°.

Annotationes ad A. Matthaei Paroemias, Neom. 1780. 8°.

Aanteekeningen en Bijvoegselen op de Hollandsche Consultatiën, *Advysen* enz., Nijmeg. 1780. 4°. 4 deelen.

Verhandeling over het laatste oordeel in Veluwen; in de Verh. van het gen. Pro Excolendo Jure Patrio, (1781) 3de deel 1ste stuk.

Van Hasselt zag ook op verzoek des uitgevers na de:

Geographische beschrijving van Gelderland, Amst. 1772. 8°.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1762. *b*. 340, 1765. *a*. 365, 765, 1779. *a*. 255, 282, *b*. 38, 1780. *a*. 286, 1781. *b*. 318-322; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek*; Hermans, *Mengelw. over Noord-Brab.* D. II. bl. 380; Bouman, *Geschiod. der Geld. Hoogesch.* D. II. bl. XII; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* 1ste *Bijv.* bl. 65, 2de *Bijv.* bl. 101; Muller, *Cat. van Regtsgel. werk.; Cat. van de Prov. Bibl. van Friesl.;* Uit familie-berigten aangevuld.

[Jacob Copes van Hasselt]

HASSELT (JACOB COPES VAN), zoon van Johan Conrad Copes van Hasselt, voornoemd, en van Jacoba Grothe, studeerde te Utrecht en verkreeg aldaar den 9den Januarij 1760 den doctoralen graad in de regtsgeleerdheid. Hij woonde te Arnhem en was daar later ordinaris raad in het Hof van Gelderland.

Hij was gehuwd met Margaretha Jacoba Homoet, waarbij hij onder anderen verwekte een zoon, Conrad Jacob Gerhard Copes van Hasselt die mede volgt.

Jacob van Hasselt deed zich als kundig regtsgeleerde kennen door zijne, ook gelijktijdig met die van zijn vader, uitgegeven:

Dissertatio de usu atque autoritate Juris Civilis Romanorum in Gelria, Arnh. 1760. 8°. *editio altera* Arnh. 1763. 4°.

Zie van Kampen, *Geschied. der Ned. Lett. en Wetensch*. D. III. bl. 184; Uit familie- en andere berigten aangevuld.

[Gerard van Hasselt]

HASSELT (GERARD VAN), jongste zoon van Johan Jacob van Hasselt, voornoemd, en van Maria Elizabeth Bouricius, werd geboren te Arnhem den 27sten Augustus 1751. Na het voltooijen zijner studiën vertoefde hij eenigen tijd aan het athenaeum te Deventer, studeerde vervolgens te Utrecht in de regten, en verkreeg er den 24sten Junij 1743 den doctoralen graad, na verdediging zijner Dissertatio *de Carnifice*. Zich te Arnhem als advokaat nedergezet hebbende, werd hij tot belangrijke posten geroepen. In 1779 werd hij adjunct en in 1783 ordinaris secretaris van de rekenkamer der domeinen en der rekeningen van Gelderland. In 1786 verkoos men hem tot schepen en raad en in 1789 tot burgemeester van Arnhem,

terwijl prins Willem V, die zijne gehechtheid aan het huis van Oranje kende, hem tot raad en historieschijver aanstelde. Hij werd in 1790 en 1794 afgevaardigd ter staten-generaal, doch, ten gevolge der gebeurtenissen, in 1795 van al zijne ambten ontslagen, In 1802 of 1803 werd hij echter tot auditeur van Gelderland en chartermeester benoemd, welke betrekking hij met ijver waarnam tot onze inlijving in het Fransche keizerrijk. Hij leefde vervolgens in geletterde rust en stierf op den huize Daalhuizen bij Velp, den 16^{den} December 1825. Hij werd te Arnhem begraven en was den 17^{den} December 1781 te Herwijnen gehuwd met Adriana Maria Johanna van den Steen. Hij verwekte, behalve vier kinderen, jong overleden, twee zonen; de eerste mr. Johan Jakob van Hasselt, gedurende 50 jaren secretaris van Arnhem, lid der provinciale staten van Gelderland en van het collegie van toevoorzigt der hervormde kerken in dat gewest, ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, gehuwd met vrouwe M.J.E. baronnesse van Haersolte, in den ouderdom van ruim 77 jaren te Arnhem, den 5^{den} Maart 1860 overleden, en mr. Diederik Gerard Adriaan van Hasselt, burgemeester van Dieren en Velp, in 1848 te Daalhuizen overleden.

Gerard van Hasselt was een hoogst verdienstelijk oudheid- en geschiedkenner, die, door een groot aantal belangrijke werken over geschied- en oudheidkunde, zich een blijvenden naam onder de Nederlandsche geleerden verzekerd heeft, en ten volle verdiende de onderscheiding die hem te beurt viel, door zijne benoeming in 1793 tot lid van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden en in 1809 tot correspondent van de tweede klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut. Ook als regtsgeleerde en taalkundige deed hij zich kennen. Wij hebben getracht eene zooveel mogelijk volledige lijst zijner werken zamen te stellen, die hier volgt.

Etymologicon Teutonicae Linguae s. Dictionarium Teutonico-Latinum Cornelii Kiliani Dufflaei, adjunctis observationibus suis instauravit, Traject. 1777. 4°. 2 volumin.

Ampulla Isidis Egyptiaci, nunc primum luce publica donata et illustrata, Traject. 1777. 8°.

Adnotationibus Matthaei Analecta illustravit, Neom. 1780. 8°.

Vas etruscum omnium, quotquot hactenus innotuerunt, maximum e Gulielmi V *Museo edidit et illustravit*, Traject. 1780. 8°.; Arnh. 1792. 8°.

Over de Jacoba's Kannetjes, Amst. 1780. 8°. met platen.

Verhandeling over het huis van Maarten van Rossum, te Arnhem, (Arnh.) 1780. 8°.

Over de eerste Vaderlandsche Klugtspelen, Utr. 1780. 8°.

Apologie van Prins Willem I *van* 1580, *met de Geleibrief van den Prins aan de Coninghen enz. der Christenheit*, *zijne Verthooninghe aan de Generale Staaten*, *enz.; met geschiedkundige aanteekeningen voorzien door Mr. G. van Hasselt*, Arnh. 1789. 8°. (Deze druk is nooit verkocht).

(Zonder naam). *Kronyk van Arnhem*, Arnh. 1780. 8°.

Stukken voor de Vaderlandsche Historie, Arnh. 1792, 1793. 8°. 4 deelen.

Explicatio Tibili calicis antiqui; in *Verh. van het Utr. Genootsch*. (1793) D. I. bl. 258-265.

Oorsprong van het Hof van Gelderland, Arnh. 1793. 8°.

Dissertatio de potestate legislatoria principibus olim Gelriae tamquam summo imperante, *unice propria*, Traj. 1803. 4°.,

Arnhemsche Oudheden. Arnh. 1803, 1804. 8°. 4 deelen.

Het oorspronkelijk Schildery van Karel van Egmond, *Hertoge van Gelre en Grave van Zutphen*, *uitgelegd*, Haarl. 1804. fol. met plaat.

Twee schetsen van Geldersche Klaarbanken van 't Hooge Gerigt van Veluwe en Veluwen-zoom aan Engelanderholt, Arnh. 1805. fol. met pl.

Bijdragen voor den burg van Nijmegen, Arnh. 1805. 8°.

Bijdragen voor d'oude Geldersche maaltijden. Arnh. 1805. 8°.

Stof voor eene Geldersche historie der heidenen, Arnh. 1805. 8°.

Brieven gewisseld tusschen Nijmegen met hare Spaansche bezetting te Arnhem in 1587. Arnh. 1805. fol.

Geldersche oudheden, Arnh. 1806. 8°. 1 deel, niet verder verschenen.

Geldersch maandwerk, Arnh. 1807. 8°. 2 deelen.

Geldersche Bijzonderheden, Arnh. 1808, 1809. 8°. 3 st.

Roosendaal als de prachtigste bezitting van de Geldersche Graven en Hertogen, *en derzelver hofhouding aldaar*, *met echte bewijzen bekend gemaakt*. Arnh. 1808. 8°.

Het Hertog Rijk van den Hertog van Gelre, *en zijn Troon*, *Schepter en Kroon nagespoord*, Arnh. 1821. 8°.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1781. *a.* bl. 531; Saxe, *Onom. liter.*, T. VIII. p. 414, 415; (van Hasselt) *Kron. van Arnh.*, bl. 311; de Jong, *Naaml van Boek.*; Collot d'Escury, *Holl. room*, D. III. bl. 255; Engelberts Gerrits, *Biogr. Handwoordenb; Cat. van de Prov. Bibl. van Friesl.; Galerie hist. des contempor. ou Nouv. Biograph.*, T. V. pag. 275; *Suppl. à la Gal. hist. des contempor.*, T. I. pag. 196.; Muller, *Cat. van Regtsgel. Werk.;* Dezelfde, *Cat. van Boek. over Nederl. Gesch.; Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.*, D. I. bl. 5, D. II. bl. 53, 110, 111, 113, 115, 116, 169, 1ste *Bijv.* bl. 65, 66; *Cat. libr. Bibl. publ. univers. Lugd. Batav.;* van der Chijs, *de munten van Braband en Limb.* bl. 96; *de Munten der Grav*, *en Hertog. van Gelderl*, bl. 140, 164; *de*

Munten der Heeren en Steden van Gelderl., bl. 106, 108, 112; *de Munten van Overijssel*, bl. 265; *de Munten der Bissch. van Utrecht*, bl. 148; *Haarl. Courant* 9 Maart 1860; uit familie- en andere berigten aangevuld.

[Willem Hendrik van Hasselt]

HASSELT. (WILLEM HENDRIK VAN), zoon van mr. Barthold van Hasselt en Maria Theodora van Essen, werd te Zutphen den 26sten Februarij 1732 geboren, studeerde in de regtsgeleerdheid en zette zich, na zijne promotie, als advokaat te Arnhem neder. Hij was aldaar in kennis gekomen met den leeraar der Waalsche gemeente Gevanon, uit Languedoc afkomstig, die hem bekend maakte met het aankweeken van zijdewormen. Van Hasselt, eene proeve willende nemen in hoeverre dit ook hier te lande kon geschieden, kocht in 1776 een landgoed nabij Zutphen en begon, naar de onderrigtingen van den eerwaarden Gevanon, vermeerderd door het naarstig lezen van verschillende schrijvers over dat onderwerp, zijdewormen te kweeken en zijde te winnen. Zijne volharding in deze zaak, begonnen terwijl velen het hem afraadden, kwam alle hinderpalen te boven, en na verloop van een tiental jaren, won hij witte en geele zijde, die deskundigen met de Fransche en Italiaansche gelijk stelden. Hij gaf van zijne verrigtingen verslag in de *Verhandelingen der Hollandsche Maatschappij van wetenschappen te Haarlem*, van welke maatschappij hij lid was, onder de volgende opschriften:

Proeve omtrent het planten van moerbezieboomen, *het opvoeden van zijdewormen*, *en het aanwinnen van zijde*, met afb. (Haarlem 1777) D. IV. bl. 1.

Dagverhaal nopens het uitbroeijen der zijwormen en het opvoeden derzelve in het jaar 1776. (Haarl. 1777) D. V. bl 3 van de berichten.

Wanneer van Hasselt stierf is ons niet gebleken. Hij stierf ongehuwd.

Zie *Verv. op de Vad. Hist. van Wagenaar*, D. I. bl. 167, 188; uit familie-berigten aangevuld.

[Johannes Willem van Hasselt]

HASSELT. (JOHANNES WILLEM VAN), geboren te Hillegom den 1sten Mei 1752, was de oudste zoon van Arendt van Hasselt, predikant aldaar, en van Sara Maria van Blommestein. Hij genoot eene goede opvoeding, en werd nog jong op de destijds bloeijende kostschool te Tilburg besteld. Later zette hij zich te Amsterdam neder, waar hij onder de firma Cornelis Kuyper Drz. een uitgebreiden handel in tabak dreef en tot verschillende belangrijke betrekkingen geroepen werd. In 1795 werd hij, met negen anderen, tot lid van het comitté revolutionair gekozen, en in 1798 benoemd tot lid

van het uitvoerend bewind der Bataafsche Republiek. Ongaarne aanvaardde hij die betrekking, doch de redenen door hem ingebragt om er van ontslagen te worden werden onvoldoende geacht. Op den 16den van genoemde maand werd hij in den Haag plegtig aangesteld, en op de aanspraak van den toenmaligen voorzitter der vergadering van Leyden gaf hij een welpassend antwoord, dat in zijn geheel in het *Vervolg op de Vaderlandsche Historie* van Wagenaar te vinden is.

Nog in genoemd jaar tot voorzitter van het uitvoerend bewind gekozen, had hij een belangrijk deel aan de destijds uitgevaardigde besluiten. In 1804 werd hij gekozen tot lid van het wetgevend ligchaam en in 1806 aangesteld tot ontvanger van het klein zegel te Amsterdam. Onder Napoleon bekleedde hij de belangrijke betrekking van regiseur van den tabak, en werd den 1sten Januarij 1814 hoofdontvanger der belastingen in de provincie Noordholland en Utrecht. Hij werd als zoodanig in 1820 gepensioneerd en overleed den 3den Mei 1833, zijnde gehuwd met Wijntje Vos, bij wie hij een zoon en twee dochters verwekte, van welke de jongste aan den minister I.J.H. Gogel (zie aldaar) is gehuwd geweest.

Van Hasselt wordt genoemd een man van strenge beginselen, naauwgezet in de vervulling zijner pligten, eenvoudig en matig in zijne levenswijze en van eene ongekreukte eerlijkheid. Bij vele andere bekwaamheden paarde hij eene groote liefde voor de dichtkunst en was hij, tot in de laatste jaren van zijn leven, een ijverig beoefenaar der teeken- en schilderkunst. Als dichter deed hij zich behalve door verscheidene proeven, nog bij zijne familie voorhanden, op verschillende tijden kennen. In 1787 was hij lid van het te Parimaribo gevestigd genootschap: *de Surinaamsche lettervrienden*, en werkend lid van het dicht- en letteroefenend genootschap te Amsterdam, bij welke laatste hij in genoemd jaar een zilveren eerprijs behaalde wegens zijne lierzang: *de lof der Vaderlandsche zeevaart*, en een accessit wegens eene *cantate* op hetzelfde onderwerp. Voorts gaf hij uit doch zonder naam:

Aan mijne veel gelievde Landgenooten en waarde Medeburgers, *de in en opgezeetenen van het Dorp Hillegom*, *voorstanders en beoeffenaars van den Wapenhandel*, *toegezongen*, Amst. 1785. 8o.

Abraham en Isaäc, *Godsdienstig Schouwspel*, *gevolgd naar 't Hoogduitsch van J.C. Lavater*, Amst. 1788. 8o.

Zie *Vaderl. Hist. ten verv. op Wagenaar*, D. XL. bl. 146, 160; van de Poll, *Verzam. van vaderl. wetten en besluiten*. bl. 101, 106 alwaar eenige verordeningen voorkomen door van Hasselt uit-

gevaardigd; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dïcht.*, door ons voornamelijk gevolgd; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.*, D. I. bl. 268; *de Navorscher*, D. IX. bl. 161.

[Johan Coenraad van Hasselt]

HASSELT (JOHAN COENRAAD VAN), zoon van mr. Johan Coenraad van Hasselt, burgemeester te Zutphen en van Arnoldina Lucretia Wentholt, werd geboren te Zutphen den 12^{den} Julij 1754. In 's lands dienst getreden, werd hij in 1774 luitenant in het regiment infanterie van den erfprins van Oranje en doorliep verder alle rangen, totdat hij den 18^{den} Julij 1803 tot kolonel van het 5de bataljon infanterie werd bevorderd en den 15^{den} October 1806 als generaal-majoor bij de infanterie werd geplaatst.

In dien rang nam hij deel aan de krijgsverrigtingen der Hollanders in Pommeren en Pruissen in 1806, en was hem de taak om Kolberg te bedwingen opgedragen. Hij was ook tegenwoordig in den slag bij Friedland, den 14^{den} Junij 1807, en gedroeg zich daar zoo dapper, dat de generaal Grouchy in zijn rapport omtrent dien slag aan den minister van oorlog zeide: Mr. *le General* van Hasselt *entrainait les troupes par son exemple et son courage*.

Aan van Hasselt werd de vereerende taak opgedragee de Hollandsche troepen uit Duitschland terug te voeren. Hij voldeed hieraan in Augustus 1809. Na dien tijd werd hij tot het uitvoeren van belangrijke zaken gebruikt, doch na de herstelling van ons volksbestaan heeft hij het land niet meer gediend, en is hij in zijnen rang gepensionneerd geworden.

Hij was ridder der orde van de Unie en overleed te Rijswijk bij 's Gravenhage den 9^{den} of 29sten November 1829. Hij was gehuwd, eerst met zijne nicht Arnoldina Margaretha Anna van Hasselt, waarbij hij verwekte één zoon, die ongehuwd overleed, daarna met Maria Adriana van Vredenburch.

Zie Kraijenhoff, *Bijdr. tot de Vaderl. Gesch.* van 1809 en 1810, bl. 82, 98, 125, 132; *Gedenkschr. van de Orde der Unie*, bl. 42; Bosscha, *Neêrl. Heldend. te land*, D. III. bl. 255, 258; uit familie- en andere berigten aangevuld.

[Jan Hendrik Cornelis van Hasselt]

HASSELT (JAN HENDRIK CORNELIS VAN), zoon van mr. Johan van Hasselt en van Susanna Françoise van Sonsbeeck, werd geboren te Zutphen den 27sten Maart 1776. In 's lands dienst getreden, was hij in 1799 luitenant der kavallerie, en nam hij deel aan de krijgsverrigtingen der Bataven in Noord-Holland, waarbij hij in een der gevechten tegen de Engelschen gekwetst werd. Hij was tegenwoordig bij de opvolgende gevechten, en trok als kolonel-majoor bij het regiment Hollandsche

uhlanen van Napoleon met dezen naar Rusland. Op den terugtogt werd hij, ten gevolge der doorgestane vermoeijenissen, te Elbing in Pruissen ziek en overleed aldaar den 30sten December 1812. Hij liet bij zijne gade, Maria Catharina Klein, kinderen na. Hij was ook ridder der orde van de Unie.

Zie *Gedenkschr. van de Orde der Unic*, bl. 42; Bosscha, *Neêrl. Heldend. te land*, D. III. bl. 195, 397, 401, door wien hij ter laatst gemelde plaats verkeerdelijk Jan Hendrik Carel genoemd wordt; uit familie-berigten aangevuld.

[Coenraad Jacob Gerbrand Copes van Hasselt]

HASSELT (COENRAAD JACOB GERBRAND COPES VAN), zoon van Jacob Copes van Hasselt voornoemd en Margaretha Jacoba Homoet, werd te Tiel den 17den Mei 1777 geboren. Na aan de Latijnsche school te Arnhem de voorbereidende lessen voor de hoogeschool ontvangen te hebben, studeerde hij te Utrecht en werd daar, in 1798, tot doctor in de beide regten bevorderd. Met vele kundigheden voorzien, warm gehecht aan vorst en volk, en de belangen des vaderlands met hart en ziel toegedaan, zien wij van Hasselt zijn geheele leven door in de belangrijkste betrekkingen geplaatst, waarvan wij de opsomming, naar aanleiding van familie-berigten, hier kunnen laten volgen.

Na in 1802 als auditeur militair voor 's lands troepen aan de kaap de Goede Hoop derwaarts te zijn vertrokken, werd hij er in het volgende jaar tot tweede gouvernementssecretaris, chartermeester en waarnemend prokureur-generaal benoemd en in 1804 tot raad en secretaris in het hooge Hof van justitie verkozen. Hij keerde in 1806 in het vaderland terug, en werd nog in dat jaar tot raadsheer in het Hof van Gelderland aangesteld, welke waardigheid hij in 1811 verwisselde met die van raadsheer in het keizerlijk Geregts-hof te 's Gravenhage, en deze in 1814 weder met die van advokaat-fiskaal voor de middelen te lande in Gelderland. Zijne buitengewone bekwaamheden verwierven hem in 1819 de betrekking van directeur en hoofd-inspecteur der belastingen in Limburg, en in 1822 als zoodanig in West-Vlaanderen. In 1823 op zijn verzoek daaruit eervol ontslagen, werd hij tegelijk tot auditeur-militair in Noord-Holland benoemd. De staten van Holland kozen hem in 1827 tot griffier van dat collegie, welke betrekking hij waarnam tot in 1836, toen hij tot lid van den Raad van State verkozen werd. In 1839 was hij voorzittend lid der Nederlandsche commissie te Antwerpen, tot regeling van de vaart op de Schelde en andere onderwerpen, en in 1843 werd hij op zijn verzoek eervol ontslagen uit de betrekking van lid van den Raad van State

en te gelijk benoemd tot staatsraad in buitengewone dienst. Als zoodanig overleed hij te Haarlem op den 1sten Mei 1860. In 1829 werd hij ridder en in 1842 kommandeur van de orde van den Nederlandschen Leeuw. Hij was tweemaal gehuwd: den 28sten October 1804 met Anna Wilhelmina Janssens, dochter van jhr. Jan Willem Janssens (zie aldaar), en in Februarij 1830 met Cornelia Elisabeth Anna de Lange.

Uit familie- en andere berigten bijeengebragt.

[Johan Coenraad van Hasselt]

HASSELT (JOHAN COENRAAD VAN), zoon van mr. Barthold van Hasselt en Bernardina Antonia Rasch, werd te Doesburg den 24sten Junij 1797 geboren, en vertoefde, na het gewoon schoolonderwijs ontvangen te hebben, gedurende vier jaren aan de latijnsche school van zijne geboorteplaats, waar hij in het ouderlijke huis zijne studiën, onder de leiding van den praeceptor Weelinck, voortzette, totdat hij in het begin van 1815 naar Groningen vertrok, om zich op de geneeskunde toe te leggen.

Deze wetenschap toch stond in naauwe betrekking tot de natuurwetenschap, waartoe van Hasselt reeds zeer vroeg eene bijzondere neiging aan den dag legde. De beoefening der natuurlijke historie was steeds zijne uitspanning geweest, en hij spaarde geene moeite om aan zijne onbegrensde zucht daarnaar te voldoen, die zoo mogelijk nog aanwakkerde, toen hij aan de Groningsche hoogeschool de student Heinrich Kuhl ontmoette, die, bepaald in de natuurlijke historie studerende, geene mindere liefde voor die wetenschap koesterde.

Met hem wedijverde hij in 1817 in de beantwoording der prijsvraag *over den zachten overgang in de klasse der Zoogdieren*, waarbij aan van Hasselt het accessit en aan Kuhl den eersten prijs werd toegewezen; met hem werd hij gelijktijdig door het natuur- en scheikundig genootschap te Groningen tot honorair lid aangenomen, en met hem ondernam hij in 1818 eene voetreis door Duitschland, na het volbrengen waarvan van Hasselt zijne medische studiën ijverig voortzette, om alzoo na zijnen geheelen academischen cursus volbragt te hebben, tegen het begin van den winter van 1819 en 1820, naar Zwitserland en Frankrijk te vertrekken, ten einde zich voor te bereiden voor zijne reis naar Oost-Indië.

Na zijne terugkomst uit Frankrijks hoofdstad, in Februarij 1820, verkreeg hij den 13den Mei daaraanvolgende, te Groningen, den graad van doctor in de geneeskunde, nadat hij te voren bij koninklijk besluit van den 2den Mei, tot amanuënsis van den directeur Kuhl benoemd was, met wien hij naar Oost-Indië zou reizen, met het bepaalde

doel om de wetenschappelijke kennis van de voortbrengselen der natuur in die landen uit te breiden.

Vergezeld van den schilder K e u l t j e s en den ontleedkundige v a n R a a l t e, nam v a n H a s s e l t met zijn vriend K u h l, op den 11^{den} Junij 1820, de reis naar Java aan, en kwam met zijne reisgezellen in het laatst van December op Batavia.

Wat hij in vereeniging met K u h l, en later na diens overlijden met v a n R a a l t e, voor de natuurkundige wetenschappen gedaan heeft is niet met weinige woorden te vermelden. Onafgebroken bezig om aan het beoogde doel te voldoen en voortgestuwd door eene onbegrensde zucht naar wetenschap, werden geene bezwaren door hem geteld of gevaren berekend. Het resultaat van zijne onderzoekingen gaf hij gedeeltelijk in een brief aan den hoogleeraar v a n S w i n d e r e n en in een aan den heer W. d e H a a n, terwijl de talrijke door hem verzamelde planten en zeeproducten, benevens een groot aantal teekeningen van visschen, naar de natuur genomen, en skeletten van deze zeedieren, het bewijs opleverden, dat geene moeite was ontzien, om nuttig te zijn voor het vak, waarvoor hij altijd eene groote liefde had aan den dag gelegd.

Dan, de oorzaak van het vroegtijdig afsterven van zijn vriend en reisgenoot K u h l, was het ook van zijn dood. Zich in Augustus 1823, met de heeren v a n R a a l t e en B i c k, naar de binnenlanden van Bantam, de woestste en meest onbewoonde streken van Java, begeven hebbende, werd hij door eene zware ongesteldheid aangetast en keerde hij, onder geleide van laatstgenoemde, na eene hoogstmoeijelijke reis, op Buitenzorg, waar hij zijn gewoon verblijf hield, terug. In den beginne scheen de ziekte eene gunstige keer te nemen; doch weldra veranderde dit, en op den 23sten September 1823 werd hij door den dood aan het vaderland en de natuurkundige wetenschap ontrukt, welke laatste hij met den onvermoeidsten ijver en geestdrift beoefende en tot welks uitbreiding nog zoo veel goeds van hem te verwachten was. In hetzelfde graf, dat het overschot van zijn vriend K u h l bewaart, rust ook zijn stof, en het Natuur- en Scheikundig Genootschap te Groningen vierde op den 31sten Maart 1824, in eene buitengewone vergadering, zijne nagedachtenis, waarbij de hoogleeraar v a n S w i n d e r e n de verdiensten van v a n H a s s e l t omtrent de natuurlijke historie aantoonde.

Zie v a n S w i n d e r e n, *Bijdr. tot eene schets van het leven, het karakter en de verdiensten van wijlen Dr. J.C. van Hasselt*, (Gron. 1824, 8°.) en daarnaar de *Algem. Konst- en Letterb.* 1825. D. I. bl.

198, 212, 230; hetzelfde Weekblad 1824. D. I. bl. 20-24, 34-39, 54-55, 227-232, alwaar de genoemde brieven gevonden worden.

[Olivier van Hattem]

HATTEM (OLIVIER VAN), van adelijke afkomst, werd te Utrecht tegen het einde van 1572 geboren en in de hervormde leer opgevoed. Hij studeerde gedeeltelijk in zijne geboorteplaats, deels te Leiden in de godgeleerdheid, en werd na de voleindiging daarvan in 1593 beroepen tot predikant te Hagestein, van waar hij in 1599 naar St. Anthony-polder of Cillershoek vertrok. Soermans, uit wiens *Kerkregister* ons de standplaatsen van van Hattem bekend werden, zegt dat hij in 1608 werd afgezet. Dit komt niet overeen met andere berigten, die melden dat hij reeds in 1607 het hervormd geloof afzwoer. Hoe dit zij, zeker is het, dat hij met zijne vrouw en negen kinderen tot de roomsche kerk overging, te Leuven vervolgens in de geneeskunde studeerde, daarin den doctoralen graad bekwam en zich vervolgens te Antwerpen als geneesheer nederzette, waar hij reeds den 23sten December 1610 overleed. Hij werd in de kerk der Minnebroeders begraven, alwaar hem ter eere een grafschrift gesteld werd. Zijne kinderen hebben zich meest allen in de dienst der kerk begeven.

Van Hattem schreef:

Verdedigingh teghen de Bedienaars van den Ghereformeerde Godsdienst.

Tijd en plaats van uitgave schijnen niet bekend. Misschien is dit de eerste druk van het volgende geschrift:

Justificatio Oliferii Hattem, *genomen wt de kenteickenen der kerke Godts; daer wt een yder sal moogen spooren*, *hoe men de waarachtige Kercke*, *niet alleen nu*, *maer oock ten allen tijden*, *wt de Kettersche Synagogen onderscheyden sal. Beschreven door den selven Oliferius Hattem. De tweede editie*, *bij den Autheur in veel deelen vermeerdert ende verlicht*, Leuv. 1610. 12°.

Van Hattem droeg dit werk, waarin hij hoofdzakelijk Bathazar Lydius, predikant te Dordrecht, aanviel, aan de regering van Antwerpen op. Volgens sommigen zou hij ook nog geschreven hebben eene *Apostille op seeckere calumnieuse Requeste aen den Paus teghen Oliv. Hattem ghepresenteert*.

Zie Sweertius, *Ath. Belg.*, p. 589; Foppens, *Bibl. Belg.* p. 932; Soermans, *Kerk Reg. der Pred. van Zuid-Holland*, bl. 13; Burman, *Traject. Erudit.* bl. 129, 130; (van Heussen en van Rijn) *Hist. van 't Utr. Bisd.* D. I. bl. 559, 560; Paquot, *Mémoir*, T. II. p. 248, 249; Regenboog, *Hist. der Remonstr.*, D. II. bl. 243, 244.

[Isabella van Hattem]

HATTEM (ISABELLA VAN) was de vrouw van Simon Lucas Bysterus, vroeger vermeld, Moge zij al het

genoegen niet gehad hebben als eene tweede Maria van Reigersbergen, haar echtgenoot uit den Loevesteinschen kerker te verlossen, haar naam verdient toch bewaard te blijven, om hare buitengewone huwelijkstrouw en zelfsopoffering.

Vruchteloos getracht hebbende haren man, die toen nog op de voorpoort te 's Hage bewaard werd, te mogen bezoeken, was het haar gelukt om hem schrijfgereedschap te doen toekomen en brieven van hem te ontvangen, door behulp van den knecht van zekeren de Graaf, die in een vertrek boven haar man in gijzeling zat. Intusschen werd alles wat zij hem zond, vruchten, spijs of drank ter verversching, zorgvuldig doorzocht. Eindelijk had zij, op haar aanhoudend verzoek de vergunning verkregen hem eens te spreken, ook mogt zijn dochtertje, zes of zeven jaren oud, hem een dag gezelschap houden. Toen Bysterus tot eene eeuwigdurende gevangenis op Loevestein veroordeeld was, vernam zijne vrouw wanneer hij des nachts zou vervoerd worden. Onmiddelijk deed zij aanzoek om hem voor zijn vertrek nog eens te mogen spreken, welk verzoek evenwel werd afgeslagen. Niettegenstaande dat, ging zij met drie vrouwen en des cipiers-zwager naar de gevangenis, om daar op het uitbrengen van haren man te wachten. Na middernacht had zulks plaats. De deuren openden zich en Isabella drong binnen. Men weerde haar niet, hetzij omdat hare zwangere toestand medelijden verwekte, hetzij men vreesde voor de gevolgen eener al te strenge handelwijze. Kort was evenwel het onderhoud, en de diep bedroefde vrouw had geene gelegenheid om haar echtgenoot eenig geld mede te geven. Terwijl men deze vervoerde, werd zij gedurende dien nacht gevangen gehouden, doch des anderendaags vrij gelaten. Hare toestand liet niet toe iets tot verligting van haar man's lot op Loevestein te ondernemen, doch toen zij uit het kraambed hersteld was, en voornemens was daartoe naar den Haag te reizen, trok zij eerst van Gorcum, waar zij zich met der woon had nedergezet, naar Loevestein, daar zij Bysterus, die uit een venster lag toeriep wat haar voornemen was. Een soldaat maakte spoedig een einde aan hun gesprek. Hierop verzocht zij te 's Hage met hare kinderen op Loevestein bij haar man gevangen te blijven, hetwelk haar echter geweigerd werd. Zij hield echter zoo lang aan met smeeken, dat de staten eindelijk, in Maart 1622, toestonden, dat zij voor den tijd van zes maanden, eens ter week, toegang tot haren man mogt hebben. Doch daarna verwierf zij, dat zij met hare kinderen bij hem opgesloten bleef, willende liever met hem zijn hard lot deelen, dan hare vrij-

heid genieten. Hare verdere levensbijzonderheden zijn niet bekend. Het blijkt niet of zij nog leefde toen B y s t e r u s , na eene tienjarige gevangenschap, met zeven andere predikanten, wist te ontsnappen.

Zie B r a n d t , *Hist. der Reform.* D. IV. bl. 551-558; R o g g e , *Bezoeken op Loevestein in* 1624, bl. 79; dit *Woordenb.* D. II. bl. 1716.

[Pontiaan Hattem]

HATTEM (PONTIAAN) werd te Bergen op Zoom in 1641 geboren, en vertrok op twintigjarigen leeftijd als student in de godgeleerdheid naar de Leidsche hoogeschool. Hij bezocht later die van Saumur en deed zich toen reeds als een aanhanger van de gevoelens van S p i n o s a kennen. Hier te lande teruggekeerd, werd hij tot de predikdienst toegelaten, te Philipsland beroepen en aldaar den 31sten Julij 1672 bevestigd. In 1676 te Brouwershaven uitgenoodigd zijnde op nominatie te prediken, bedankte hij in een schrijven, waarin hij zich als een nederig, gemoedelijk, hoogst ernstig denkend en van het gewigt zijner bediening diep doordrongen man kennen deed. Langzamerhand ontwikkelden zich bij hem die eigenaardige gevoelens, die hij in zijne *Verhandeling of lessen over den Catechismus* bekend maakte. Hij werd ten gevolge van dit boek in 1683 van zijne bediening ontzet, op grond van 37 punten van beschuldiging door den Zeeuwschen Coetus tegen hem ingebrugt. Hij poogde zich in eene *Verantwoording aan den Coetus* 1685 8°., te verontschuldigen, doch dit hielp niets. Niet weinigen hadden intusschen de gevoelens van v a n H a t t e m omhelsd, en weldra verspreidden zich deze door het geheele land. Zelfs predikanten waren er die met Hattemistische begrippen besmet waren. Ten einde onze lezers in het kort met deze begrippen bekend te maken, nemen wij hier over het berigt door anderen daar over gegeven. De leer van v a n H a t t e m was hoofdzakelijk deze: ‘Alles is noodzakelijk. De zonde ligt niet in de daden van den mensch, maar in zijne gesteldheid. Daarom wordt hij door de eerste noch kwaad, noch goed, maar is hij voor geene verandering vatbaar. De zonden geven God dus ook geene oorzaak tot misnoegen. Christus heeft, ons van den dood vrijkoopende, ons niet anders doen worden, dan wij reeds waren: maar ons doen weten hoe wij te voren waren. Zijn dood maakt ons bekend, dat wij van God geregtvaardigd zijn, en ten gevolge van die regtvaardiging kan niemand tegen Gods wil handelen. De mensch is derhalve zoo als hij behoort te zijn, en kan zelfs gezegd worden nooit eenige zonden bedreven te hebben. De uitverkorene bedrijft dus geene zonde meer en behoeft zich nergens om te bekommeren dewijl hij voor God geregtvaardigd is. De wil

van God wordt niet volbragt door handelen, maar door lijden, en het geloof is niets anders, dan datgene aannemen, hetwelk Christus ons door zijnen dood geopenbaard heeft, enz.'

Ons plan laat niet toe hierover verder uit te weiden. Na van Hattem 's dood, die in 1706 plaats had, waarschijnlijk te Bergen op Zoom, waar hij zich met der woon vestigde na zijne afzetting, en twee malen in de week godsdienstoefening hield, werd zijne leer door Jacob Bril, Marinus Booms, Dina Jans, Gosuinus van Buitendyck en Jakob Roggeveen verder verkondigd en verspreid, doch zijn aanhang verminderde allengs door de krachtige maatregelen van het hooge staatsbestuur, dat in 1692 het drukken en uitgeven van zijne werken verbood, en ging weldra geheel te niet, ofschoon 's mans meening omtrent een lijdelijk geloof nog lang heeft stand gehouden en nog aanhangers vindt.

Van van Hattem zagen nog het licht:

Petrus verlost uit de magt van zijn misbruiken, 's Hage, 1700. 8°.

Brief aan zeker Friesch godgeleerde, 8°.

terwijl na zijn dood nog werd uitgegeven:

Den val van 's werelts Afgod ofte het Geloove der Heyligen, zegepralende over de leere van eygen geregtigheyt, vertoont in de nagelatene geschriften van Pontiaen van Hattem, *uitgegeven door Mr.* J. Roggeveen, 's Hage en Amst. 1718-1727. 4°. 4 deelen.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. XXIII. bl. 196, 197; Saxe, *Onom. Liter.* T. V. p. 278; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.;* Kok, *Vaderl. Woordenb.* D. XX. bl. 469-471; Ypeij, *Geschied. van de Krist. Kerk in de* 18*de eeuw*, D. VII. bl. 290-297; Ypeij en Dermout, *Geschied. der Ned. Herv. Kerk*, D. III. bl. 124-128; Glasius, *Geschied. der Christ. kerk en godsdienst in Nederl.* D. II. bl. 223-226; Borsius in Kist en Royaards, *Nederl. Archief voor Kerk. Geschied.* D. I. bl. 270, 275, 352 en volgg., D. III. bl. 411-416, D. VIII. bl. 87, 92; Glasius, *Godgel. Nederl.; Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. II. bl. 225.

[P. van Hatten]

HATTEN (P. VAN) was een commissievaarder, die, in 1691, met Frans Janssen zes prijzen bemagtigde en daarmede in Julij van dat jaar behouden binnen Vlissingen kwam.

Zie de Jonge, *Geschied. van het Ned. Zeewez.* D. IV. St. I. bl. 299.

[Abdias Hattinga]

HATTINGA (ABDIAS), geboren te Leeuwarden, werd in 1694 predikant te Midwolda en de Leek in Groningerland, van waar hij in 1702 beroepen werd naar Sluis in Vlaanderen. Hij was in 1694 gehuwd met Maria Thie-

I e n i u s , van Leeuwarden, en overleed te Amsterdam in November 1731 bij gelegenheid dat hij aldaar eene collecte deed voor het in 1730 te Sluis afgebrande weeshuis. Hij beschuldigde in 1705 zijn ambtgenoot J o h a n n e s v a n L e e u w e n van valsche leeringe, waaruit een hevige twist ontstond, die de classis te vergeefs trachtte bij te leggen. Hij gaf in druk uit:

Lijkrede over het afsterven van den Heer Generaal Baron Frederik Nicolaas Fagel, *gedaan in de kerk te Sluis in Vlaanderen*, *ten dage der begravenisse den* 2^{den} *Maart des jaars* 1718, Middelb. 1718. 4°.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1731. *b*. bl. 628; B r u c h e r u s , *Ge denkb. van Stad en Lande*, bl. 189; K i s t en R o y a a r d s , *Nederl. Arch. voor Kerk. Gesch.* D. VI. bl. 141, 142; *de Navorscher*, D. VIII. bl. 199. D. IX. bl. 5; Uit medegedeelde berigten aangevuld.

[Willem Tiberius Hattinga]

HATTINGA (WILLEM TIBERIUS), geneesheer van het lands- en legerhospitaal op Zuidbeveland, in 1759 Burgemeester van Hulst en later regerend schepen van Hulsterambagt, was een bekwaam teekenaar en zamensteller van landkaarten. Hij vervaardigde in 1744 eene *nieuwe kaart van het eiland Tholen*, *Nieuw Vosmaar en Philipland*, en in 1747 en 1748, op last van den prins van Oranje en den Raad van State, eene *nieuwe kaart van het eiland Zuidbeveland*. Beiden zijn in het 2de deel van den *Tegenwoordige Staat van Zeeland* te vinden. Zijne zonen volgen.

Zie aldaar en het *Voorberigt* bl. 3; W a g e n a a r , *Vaderl. Hist.* D. XX. bl. 63.

[David Willem Carel en Anthonie Hattinga]

HATTINGA (DAVID WILLEM CAREL en ANTHONIE), zonen van den voorgaande, waren beiden ingenieurs, die, op last van den prins van Oranje, in de jaren 1750, 1751 en 1752, eene nieuwe kaart van de provincie Zeeland vervaardigden, in zeven stukken 4½ v. hoog en tusschen de 5 en 6 voeten breed. ‘Alles over de ketting afgesleept, de hoeken afgezien en op de voeten afgegaan’. Voor de som van 2100 gulden hebben zij daarna van deze kaart ten behoeve van de staten van Zeeland eene copie gemaakt, waartoe deze laatsten vooral besloten, dewijl sedert de kaart van V i s s c h e r , waarop door verloop van tijd weinig staat kon gemaakt worden, geene naauwkeurige kaart van Zeeland bestond. In het 2de deel van den *Tegenwoordige Staat van Zeeland* komen van hen voor:

Kaart van het eiland Walcheren.
Kaarte der eilanden Noordbeveland, *Wolphartsdijk en Oostbeveland*.
Kaarte van Schouwen en Duiveland.
Eene groote menigte geteekende kaarten van Zeeland

van hunne hand berustte voor weinige jaren nog te 's Hage bij een hunner erfgenamen.

Anthonie Hattinga was met P. Swart de bouwmeester van de Delftsche poort te Rotterdam.

Zie *de Notulen der Staten van Zeeland*, bl. 614, 615, 634; *Tegenw. Staat van Zeel.* D. II. *Voorberigt* bl. 3; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.; de Navorscher*, D. X. bl. 123, alwaar de ons reeds bekende bijzonderheid wordt medegedeeld, dat onze voorganger, door eene verkeerde lezing misleid, de eerste der hier genoemde broeders verkeerdelijk op Carel (D.W.) vermeld heeft.

[Anna van Hattum]

HATTUM (ANNA VAN). Zie over haar dit *Woordenboek*, 3de deel bl. 751.

[Burchard Johan van Hattum]

HATTUM (BURCHARD JOHAN VAN) was regtsgeleerde en schrijver van:

Geschiedenissen der Stad Zwolle, *uit Stads boeken*, *egte stukken en oude Chronyken by een vergadert en beschreven*, Zwolle 1767, 1768, 1769, 1773, 1776. 8°. D. I-V. St. I. Niet verder verscheeen.

Zijn plan om de onuitgegeven Overijsselsche kronijken van vier verschillende schrijvers, Theodorus Weylerus, Gerard Coccius, Harmannus Vechtensis en een onbekende, in het licht te geven, heeft geen voortgang gehad.

Levensbijzonderheden zijn van hem niet bekend. De tijdelijke voorzitter van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde heeft van zijn overlijden, dat na Julij 1776 schijnt plaats gehad te hebben, geen gewag gemaakt.

Zie *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. II. bl. 157, 159; Muller, *Cat. van Boek. over Ned. Geschied.* enz. bl. 135.

[G. van Hattum]

HATTUM (G. VAN) wijdde aan de weduwe van J. Six eenen lijkzang toe op den dood van haren gemaal, die in het 3e deel bl. 136 van het *Dichtkundig Praaltooneel van Neêrlands Wonderen* te vinden is.

Zie Heringa, in den *Konst- en Letterb.* 1848. D. I. bl. 149.

[Maurits van Hattum]

HATTUM (MAURITS VAN) was in den loop van de eerste helft der achttiende eeuw een goed acteur en verdienstelijk comicus. Hij muntte uit in de rol van tuiniersknecht in het blijspel: *Het ontdekt geheim*. Hij was ook de vertaler uit het Fransch van eenige tooneelstukken, getiteld:

De Orakelvaas, *kluchtige opera*, Amst., 1740. 8°.

De verkeerde Waereldt, *kluchtige opera*, Amst. 1740. 8°.

De spokende Tamboer, *kluchtspel*, Amst. 1745. 8°.

Het vermakelijk Avont-uur, *kluchtspel*, Amst. 1767. 8°.

Zie Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.;* Van Halmael, *Bijdr. tot de geschied. van het tooneel.* bl. 31. *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk*, *te Leid.* D. I. *b*. bl. 108.

[David de Hauchin]

HAUCHIN (DAVID DE), een der afgevaardigden van Henegouwen die de Unie van Brussel in 1577 teekenden. Hij was toen ter tijd pensionaris der stad Mons en in het jaar 1578 schepen aldaar. In 1579 teekende hij, in naam zijner stad, het verdrag van verzoening met Parma. Hij was gehuwd met Isabella de la Croix. Een zijner bloedverwanten was waarschijnlijk Jean de Hauchin, aartsbisschop van Mechelen.

Zie van Meteren, *Nederl. Hist.* D. IV. bl. 426, 427; de Jonge, *de Unie van Brussel in* 1577, bl. 203, 204.

[August Christiaan Hauck]

HAUCK (AUGUST CHRISTIAAN) werd te Mannheim in 1742 geboren. Zijn vader was hofschilder van den keurvorst van den Paltz. Dezen vroeg verloren hebbende, kwam hij als portretschilder naar de Nederlanden, woonde eenigen tijd te Maastricht, te Leiden, waar hij huwde, en eindelijk te Rotterdam. Daar hield hij zich voornamentlijk met het schilderen van portretten en met les geven in de teekenkunst bezig. Hij bezat vele verdiensten en overleed te Rotterdam in 1801, nalatende eene dochter, die met wijlen den kunstschilder A. Bakker gehuwd was.

Op 's Rijks Museum te Amsterdam is van hem een geschilderd portret van den vice-admiraal Jan Arnold Zoutman.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der vad. schilderk.*, D. II. bl. 328. Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.;* Dubourecq, *Beschrijv. der schild. op 's Rijks Museum te Amst.* bl. 52.

[Andries Haudeians]

HAUDEIANS (ANDRIES) behoorde misschien tot het geslacht Audeians of Haudeians, dat oorspronkelijk uit Zuidbeveland was. Hij teekende, waarschijnlijk als schepen van Brugge, de Unie van Brussel in 1577.

Zie de Jonge, *de Unie van Brussel in* 1577, bl. 199, *Bijv.* en *Verb.* bl. 52, 53.

[Nalterre de Haudun]

HAUDUN (NALTERRE DE) gezegd *Gitrici*, behoorde tot de verbondene edelen, doch er is niets van hem bekend.

Zie te Water, *Hist. van het verb. der Edel.* D. II. bl. 452, D. IV. bl. 138.

[Wilhelm Gottlief Hauff]

HAUFF (WILHELM GOTTLIEF), geboren te Nijmegen den 16^{den} Maart 1793, was de zoon van Wilhelm Gottlief Hauff, organist en klokkenist aldaar, en van Johanna Barbara Lintz. Veel aanleg voor de muzijk hebbende, ontbrak het hem geheel aan wetenschappelijke opleiding en moest hij, bij het gebrekkig onderwijs van zijnen vader, zich zelven vormen. In het algemeen het orgel treffend bespelende werd hij in 1816 te Groningen tot organist der Groote- of Martini-kerk benoemd en overleed hij als zoodanig aldaar den 1sten November 1858. In

1833 bedankte hij voor een beroep als organist van de Nieuwe kerk te Amsterdam. Hij was eerst gehuwd met M a r i a A n n a C a t h a r i n a R o i j e r, na diens dood met M a r i a C a t h a r i n a M e i j e r, thans nog in leven. Bij beiden liet hij kinderen na. Van zijne compositiën, die naar het oordeel van deskundigen weinig waarde hebben, vinden wij vermeld:

H. v a n A l p h e n, *Vijftien kleine schoolliederen*, *voor piano en zang gecomponeerd*, *door* W.G. H a u f f, Gron. lang 4°.

Melodiën der Evangelische Gezangen bij de Hervormde Kerk van Nederland in gebruik, *gezet voor orgel of pianoforte met de noodige harmonie in generaal basstijl*, Gron. 1840. breed 4°.

VI *kleine Naspelen bij het uitgaan der godsdienstoefening*, *voor orgel met twee clavieren en pedaal*, Gron. 1847. breed 4°.

Praeludiën of voorspelen, *dienende voor de Psalmen en Gezangen voor het orgel*, Gron. breed 8°.

De 150 *Psalmen*, *benevens lof- en bedezangen*, *gezet voor orgel of pianoforte*, *met de noodige harmonie- en generaal-bas* 3de verbeterde druk, Gron. 1848. breed 4°.

Zie *Algem. Handels- en Effecten blad* 5 *Nov.* 1858; B r i n k m a n, *Naaml. van Boek.;* Uit familie-berigten aangevuld.

[Lodewijk Frederik Christiaan Haug]

HAUG (LODEWIJK FREDERIK CHRISTIAAN) werd te Ludwigsburg, in Wurtemberg, den 24sten December 1773 geboren, en was de zoon van B a l t h a z a r H a u g, hoogleeraar aan het gymnasium te Stuttgart en hofprediker en paltsgraaf van den hertog van Wurtemberg. Door zijnen vader in de voorbereidende wetenschappen onderwezen, vertrok hij naar de vermaarde hooge Karels-school te Stuttgart, met de aanvankelijke bestemming, om tot eene der wetenschappelijke wapens te worden opgeleid. Zich intusschen ook op de regtsgeleerdheid toegelegd hebbende, verwierf hij daarin den graad van doctor, waarna hij, door de tijdsomstandigheden gedrongen, zich in Holland vestigde.

Zijne veelzijdige bekwaamheden, blijkbaar in twee achtereenvolgens uitgegevene werken, wekten spoedig de aandacht der regering hier te lande, en zag hij zich daardoor in 1807 als hoogleeraar in de Nederlandsche letteren en geschiedenis bij de militaire school te Hondsholredijk aangesteld, welke waardigheid hij ook bleef bekleeden na de verplaatsing der school naar 's Gravenhage in 1809, tot de inlijving van ons land, die de ontbinding dezer instelling ten gevolge had.

Op aanbeveling van den beroemden C u v i e r, die H a u g in al zijne waarde kende en kon schatten, werd hij als

hooglecraar in de geschied- en aardrijkskunde, de Duitsche taal en fraaije letteren aan de militaire school te la Flêche aangesteld. Vijf jaren lang bekleedde H a u g deze betrekking, geroemd om zijn uitmuntend onderwijs en bemind om zijn niet minder uitmuntend karakter. Het staat tot zijne eer aangeteekend, dat hij met nog drie andere leeraren, de eenige was, die, tijdens de honderddaagsche tusschenregering van N a p o l e o n , de van alle ambtenaren gevorderde belofte van trouw en gehechtheid aan den overweldiger standvastig weigerde af te leggen en ook niet over te halen was tot de onderteekening der acte, waarbij de Bourbons voor eeuwig vervallen werden verklaard van den Franschen troon.

De spoedig daarop gevolgde val van N a p o l e o n maakte weldra aan den uit zijne weigering ontstanen, hagchelijken toestand van H a u g een einde. De nieuwe Fransche regering haastte zich zijn braaf en cordaat gedrag te beloonen, door hem de orde der Réunie te schenken en hem eene eervolle betrekking aan te bieden; doch alle pogingen om hem in Frankrijk te doen blijven waren vruchteloos, te meer toen uit het geliefd Holland eene roepstem tot hem kwam, en hem aan de pas opgerigte koninklijke artillerieen genieschool te Delft het onderwijs in de geschied- en aardrijkskunde werd opgedragen.

In 1816 aanvaardde hij die betrekking. Uitgebreid was de kring der wetenschappen, door hem zelven of onder zijne leiding onderwezen. Gedurende twaalf jaren was hij met klimmenden ijver werkzaam en talrijke leerlingen, later in zeer aanzienlijke krijgs-betrekkingen geplaatst, erkenden gaarne wat zij aan het voortreffelijk onderwijs van H a u g te danken hadden.

Bij de ontbinding der school te Delft, die door de oprigting der koninklijke akademie te Breda gevolgd werd, besloot H a u g zijnen loopbaan als hoogleeraar neder te leggen. Het krijgsbestuur erkennende en waarderende 's mans vele bekwaamheden, benoemde hem in 1829 en 1830 tot lid der commissie, aan welke te Delft het examen der kadets en onderofficieren bij de infanterie en kavallerie was opgedragen.

Voortgaande met zich in de door hem geliefde vakken te oefenen, met geestdrift werkende aan alles wat de roem van zijn aangenomen vaderland kon uitbreiden, onafgebroken bezig om de vruchten van zijnen letterarbeid, hetzij door openbare voorlezingen of door de drukpers in ruimer kring, bekend te maken, overviel hem eene slepende ziekte en langzaam verval van krachten, die den 20sten April 1834, te Delft, een einde aan zijn nuttig en werkzaam leven maakten.

Behalve een groot aantal verhandelingen over verschillende onderwerpen schreef H a u g de volgende werken, die door den druk zijn bekend gemaakt.

Brieven uit Amsterdam over het nationaal tooneel en de Nederlandsche letterkunde; *uit het Hoogduitsch*, Amst. 1805. 12°.

Beschouwing over den oorsprong der Duitsche schouwspelen en schouwspeldichters; uit het Hoogduitsch, Haarl. 1806. 8°.

Redevoering over het nut en gewigt der geschiedenis. Delft, 1816. 8°.

Inleiding tot de algemeene geschiedenis, *en betoog van het nut en gewigt derzelve*, Delft, 1820 kl. 8°. 2de druk.

Verhandeling over den geest en de zeden der middeleeuwen, *en voornamenlijk over de heimelijke en openlijke geregten*, *tournooijen*, *kruistogten enz.* Amst. 18 ?. 8°.

De dertigjarige oorlog; eene bijdrage tot de krijgskundige geschiedenis; met de levens- en karakterschetsen der beroemdste Veldheeren. Delft, 1826. 8°. 2 deelen.

Behalve deze werken leverde H a u g in het *Morgenblatt der Freymuthige*, in den *Algemeene Konst- en Letterbode*, in den *Militaire Spectator* en andere tijdschriften, menig belangrijk artikel, door welk een en ander hij zich jegens onze letterkunde hoogst verdienstelijk maakte en daarom ten volle verdiende de onderscheiding die hem ten deel viel, door zijne benoeming tot lid van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem, van die der Nederlandsche Letterkunde te Leiden en van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap. Die allen deden hulde aan hetgeen door hem voor letteren en wetenschappen gedaan was, terwijl hij als mensch, door zijne regtschapenheid, beschaafdheid van zeden, aangename omgang en wat dies meer zij, zich de achting en genegenheid van allen die hem kenden verworven had.

Als dichter deed H a u g zich kennen door een paar niet onverdienstelijke puntdichten, geplaatst in de vierde verzameling *Dichtvruchten van den vriendenkring: kunst door vriendschap volmaakter*, van welken kring H a u g lid was. Hij teekende die C.F. H a u g, onder welken naam allies verscheen wat hij uitgaf.

Zie S c h e l t e m a, *Geschied- en Letterk. Mengelw.* D. V. St. III. bl. 260-268; (C.A. G e i s w e i t v a n d e r N e t t e n) in den *Milit. Spectat.* D. II. bl. 212, 213, D. III. bl. 20-24; *Algem. Konst- en Letterb.* 1834, D. I. bl. 273, 274; *Handel. der jaarl. vergad. van de Maatsch. der Ned. Letterk. te Leid.* 1834. bl. 54-57; v a n d e r A a, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.;* d e J o n g e, *Naaml. van Boek*.

[Alexander, Filips, en Willem de Zoete van Haultain]

HAULTAIN (ALEXANDER, FILIPS, en WILLEM DE ZOETE VAN). Zie ZOETE (ALEXANDER, FILIPS en WILLEM DE).

[de heer van Haultepenne]

HAULTEPENNE (de heer VAN). Zie BARLAYMONT (CLAUDE VAN).

[Alexander, Filips en Willem de Zoete van Hautain]

HAUTAIN (ALEXANDER, FILIPS en WILLEM DE ZOETE VAN). Zie ZOETE (ALEXANDER, FILIPS en WILLEM DE).

[Henri Philiponeau de Hautecour]

HAUTECOUR (HENRI PHILIPONEAU DE) was de oudste zoon van Jean Philiponeau, heer van Montargyer en Elisabeth Bazin, beiden van eene edele en aanzienlijke familie afkomstig. Hij werd te Duche in Neder-Normandië geboren den 5^{den} September 1646, en reeds op negenjarigen leeftijd naar Saumur gezonden, waar hij in zes jaren zich voor de hoogeschool bekwaam maakte, vervolgens aldaar in de wijsbegeerte studeerde, en in 1664 den graad van meester in de vrije kunsten verwierf.

Na eenigen tijd in de wijsbegeerte onderwijs gegeven te hebben, in de plaats van den hoogleeraar Robert Ghoüet, die naar Genève beroepen was, besloot de Hautecour zich op de godgeleerdheid en oostersche talen toe te leggen. Hij deed dat met zoo veel inspanning, dat hij reeds in 1669 zijne *dissertatio de fide* verdedigde en twee jaren daarna tot predikant te Saumur werd beroepen, waar hem het onderwijs in de godgeleerdheid werd opgedragen. Hij nam die betrekking tot in 1685 waar, toen de hoogeschool op last van Lodewijk XIV werd opgeheven. De Hautecour, het gevaar inziende dat het protestantisme in Frankrijk dreigde, wenschte het tijdig te ontgaan, en wist, door den invloed van bloedverwanten en vrienden, vergunning te erlangen om zijne goederen te verkoopen en met zijne bezittingen en betrekkingen Frankrijk te verlaten.

Hij kwam den 7^{den} Februarij 1686 in Holland aan, en dadelijk bood men hem een beroep te Deventer en gelijktijdig te Middelburg, mede als hoogleeraar, aan. Nog niet besloten zijnde welke roepstem te volgen, boden curatoren der Franeker hoogeschool hem den 31sten Mei daaraanvolgende den godgeleerden leerstoel aan. Hij aanvaardde deze betrekking den 17^{den} Junij van hetzelfde jaar met eene *Oratio de vera ratione ordinis decretorum Divinorum de salute generis humani*, nadat hem kort te voren het doctoraat in de godgeleerdheid was opgedragen. Hij vervulde zijn ambt met grooten lof, tot hij den 25sten October 1715 door eene beroerte overvallen werd, die hem den 30sten dier zelfde maand ten grave sleepte. Zijn ambtgenoot Campegius Vitringa hield op hem eene lijkrede. Hij was in 1673 gehuwd met Helène Perroteau, die te Franeker in 1689 overleed, na hem verscheidene kinderen te hebben geschonken, waarvan hem slechts eene dochter overleefde, die in 1709 huwde met

Isaac la Migue, Fransch predikant te Leeuwarden. In 1696 hertrouwde de Hautecour met Louise Mauricette l'Huillier, die hij den 27sten Maart 1711 verloor en bij wie hij slechts ééne dochter verwekte.

De Hautecour gaf in druk uit de volgende verhandelingen:

Dissertatio de Mysterio pietatis ad locum I. T. III. 16. Franeq. 1687 4°.

Dissertatio ad Oraculum Genes. III:15. Franeq. 1689. 4°.

Dissertationes de Symbolo Apostolico, Franeq. 1691-1692. 4°. Op nieuw uitgegeven, zonder des schrijvers naam, onder den titel van: *Disquisitio de Symbolo* etc. Amst. 1702. 4°.

Dissertatio de peccato in spiritum sanctum, *ad Marc.* III. 28, 29, 30, Franeq. 1702. 4°.

Dissertatio ad historiam Daemoniaci a Christo sancti, *Maro.* IV:1-20, Franeq. 1704. 4°.

Dissertatio de Lege et Evangelico, *ad Joh* I:17, Franeq. 1707. 4°. Ibid. 1710. 4°.

Controversiarum de Religione brevissima Synopsis, Franeq. 1709. 12°.

Behalve deze geschriften stelde de Hautecour nog een groot aantal academische verhandelingen op, waarvan echter niets is uitgegeven.

Zie Vriemoet, *Athen. Frisiae*, p. 682-683; Paquot, *Mémoir.* T. I. p. 566; Glasius, *Godgel. Nederl.*

[Willem van Hautemer]

HAUTEMER (WILLEM VAN), heer van Fervaques, behoorde tot de edellieden in het gevolg van den hertog van Anjou, die door zijne welsprekendheid den hertog in 1583 wist over te halen tot het verkrachten van zijnen eed aan de staten en tot het besluiten om zich van eenige belangrijke plaatsen in de Nederlanden meester te maken, om de staten daardoor te dwingen aan koning Hendrik III de voorwaarden in te willigen, waarop hij hun hulp tegen de Spanjaarden wilde verleenen. Bij den aanslag op Antwerpen, kort daarop ondernomen, zich van den persoon des prinsen van Oranje willende meester maken, werd hij in tegendeel gevangen genomen, terwijl zijne manschappen op de vlugt sloegen. Verdere bijzonderheden zijn ons van hem niet bekend.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. VII. bl. 473; Wiersbitzky, *de tachtigjar. oorl.* D. III. bl. 595, 606.

[Janus Hautenus]

HAUTENUS (JANUS). Zie HOUT (JAN VAN).

[de heer van Hautepenne]

HAUTEPENNE (de heer VAN). Zie BARLAYMONT (CLAUDE VAN).

[Daniel Havart]

HAVART (DANIEL) omstreeks 1656 te Amsterdam geboren, was blijkens den titel van een zijner werken genees-

heer, als hoedanig hij zich welligt ook als scheepsdoctor, naar de kust van Coromandel begaf. Hoe het zij, zeker is het, dat hij aldaar eene vertaling maakte in verzen van de treurdichten van O v i d i u s , en nog andere werken schreef, die hij, na in den jare 1686 in het vaderland te zijn teruggekeerd, onder de volgende titels uitgaf:

De Persiaansche Bogaard, Amst. 1688. 12°. Naar S a d i 's *Rosarium*.

De Persiaansche Secretaris, Amst. 1689. 12°.

P. Ovidii Nasonis Tristium Lib. V. *dat is de vijf boeken der Treurgezangen*, Utr. 1692. 12°. De tweede druk verscheen onder den titel van:

De treurende Ovidius (*het troostdigt aan Livia*, 4 *boeken der Brieven van Pontus kust*, *neevens de klaagende Nooteboom*), *uit het Latijn in Nederduytsche rijmtrant overgeset*; *waarbij gevoegd zijn* 100 *uytgezogte Grafschriften*, *door Dan. Havart*, *Med. Dr.* Utr. 1702. 8°.; aldaar 1718. 8°.

De Grafschriften kwamen ook afzonderlijk uit te Rotterdam in 1718. 8°., en zijn eene belangrijke bron voor levensbijzonderheden van Hollanders, tusschen 1673 en 1688 in onze kantoren in Hindostan overleden.

Op- en ondergang van Coromandel, *alsmede de handel der Hollanders op Coromandel*, enz., Amst. 1693. 4°. 3 deelen met plat. en kaart.

Praktijk der Heelkonst. 4°.

Hij koos in 1687 Utrecht tot zijne woonplaats.

De tijd van zijn overlijden is onbekend; misschien had zulks tusschen 1702 en 1718 plaats.

Zie A r r e n b e r g , *Naamreg. van Ned. Boek.*; v a n K a m p e n , *Geschied. der Ned. Lett. en Wetensch.* D. III. bl. 175; W i t s e n G e y s b e e k , *Woordenb. van Ned. Dicht.*; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* 1ste *Bijv.* bl. 19; *Cat. van de bibl. van Schouten* (1853), bl. 103; M u l l e r , *Cat. van boek. enz. van de Ned. Bezitt.* bl. 28.

[Gerbrandus en Theodorus van der Haven]

HAVEN (GERBRANDUS en THEODORUS VAN DER) waren twee broeders en beeldhouwers van Groningen, die aldaar in de laatste helft der achttiende eeuw bloeiden. De eerste, die ook bouwmeester was, wordt als de bedrevenste vermeld. De tweede stierf te Groningen in 1780. De beelden, geplaatst op het hoofdwerk des orgels in de Groote kerk te Leeuwarden, zijn slechts door een der broeders in 1724 gebeeldhouwd; waarschijnlijk is zulks G e r b r a n d u s geweest.

Zie *Tegenw. Staat van Friesl.* D. III. bl. 152, v a n E y n d e n en v a n d e r W i l l i g e n , *Gesch. der vaderl. schilderk.*, D. II. bl. 247; I m m e r z e e l , *Lev. en Werk. der Kunstsch.;* K r a m m , *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[P. van Havenboorgh]

HAVENBOORGH (P. VAN) schreef:

Eenige Schriftuerlicke Liedekens, *tot onderwysinge ende versterckinge der Swacke*, (Amst) 1612. kl. 8°.

Zie *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. II. bl. 550.

[Arnoldus Havens of Havensis]

HAVENS (ARNOLDUS) of Havensis, werd te 's Hertogenbosch in 1540 geboren en genoot aldaar zijne eerste opleiding bij de Hieronymianen. Hij vertrok vervolgens naar Keulen, ter voortzetting zijner studiën, en trad er in 1558 in de orde der Jezuiten. Tot baccalaureus in de godgeleerdheid bevorderd, werd hij priester en rector van het jezuiten-collegie te Keulen. Als zoodanig was hij in 1581 te Rome tegenwoordig bij de verkiezing van den nieuwen generaal der orde Aquaviva. Reeds te voren tot doctor in de godgeleerdheid bevorderd zijnde, besloot hij in 1586 de orde te verlaten en zich onder de Karthuizers te begeven, bij wie hij onderscheidene kloosterlijke waardigheden bekleedde, zoo als te Leuven, Roermond, 's Hertogenbosch, Brussel en Gent, in welke laatste plaats hij, volgens den een in 1609, volgens den ander in 1611 overleden is. Van hem ziet het licht:

De erectione novorum episcopatuum in Belgio: in quo libro vitae Gulielmi Lindani et Henrici Cuyckii, *episcoporum Ruremundensium*, Ruremund. 1608. 8°. Colon. 1609. 4°.

Historia relatio duodecim martyrum cartusianorum, *qui Ruremundae Geldriae*, *anno* 1572 *agonem feliciter compleverunt. Accessit exhortatio ad cartusianos de observantia disciplinae regularisvitaeque solitariae commendatione*, Gand. 1608. 8°. et 4°.; in het vlaamsch vertaald en uitgegeven te Roermond 1649. 4°.

Speculum haereticae crudelitatis sive de crudelitate moribusque priscorum ac recentium haereticorum, Colon. 1608. 8°.

Oratio quodlibetica de Dei dogmatibus, Colon. 1610 8°.

Zie Sweertius, *Ath. Belg.* p. 142; Foppens, *Bibl. Belg.* p. 96; *Oudhed. van 's Hertogenb.*, bl. 567; Hoogstraten, *Woordenb*, die hem verkeerdelijk Havenius noemt; (van Gils) *Kathol. Meijerijsch Memorieb.* bl. 182, de Wind, *Bibl. van Ned. geschiedschr.*, bl. 375, 580; Glasius, *Godgel. Nederl.*, D. I. bl. 37, 38, D. III. bl. 662.

[Thomas Henricus Haver]

HAVER (THOMAS HENRICUS) werd te Unna in Westfale, in 1697, geboren, studeerde acht jaren te Rostock en bekleedde sedert den 1sten Mei 1726 het predikambt bij de Luthersche gemeente in zijne geboortestad. Van daar werd hij den 19den Februarij 1728 bij dezelfde gemeente te Amsterdam beroepen, doch overleed aldaar reeds in Augustus 1737. Behalve eene lijkrede op ds. Franciscus Bosch van Bodegraven, die te Amsterdam in 1736, in 4°. het licht zag, gaf hij uit eene leerrede over

Psalm CXIX:30 en 31, op het tweede eeuwfeest der overgave van de Augsburgsche Confessie, onder den titel van:

Vier Pfeiler und Grundvesten des Euangelischen Lutherthumbs, Amst. 1730. 4°.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.*, D. I. St. I.; Schultz Jacobi en Domela Nieuwenhuis, *Bijdr. tot de geschied. der Luth. kerk in Nederl.*, St. VII. bl. 55; Domela Nieuwenhuis, *Geschied. der Luth. gem. te Amst.* bl. 148.

[Frederik Jan Haver Droeze]

HAVER DROEZE (FREDERIK JAN). Zie DROEZE (FREDERIK JAN HAVER).

[Hendrik van Havercamp]

HAVERCAMP. (HENDRIK VAN). Zie AVERCAM (HENDRIK VAN)

[Syvert of Sigebertus Haverkamp]

HAVERKAMP (SYVERT of SIGEBERTUS), zoon van Evert of Everhardus Haverkamp, werd niet te Utrecht maar te Leeuwarden, volgens het doopboek aldaar, in December 1684 geboren en, na volbragte studie te Utrecht, tot predikant bij de Hervormde gemeente van Stad aan 't Haringvliet, gelegen op het eiland Overflakkee, in 1710 beroepen. In 1720 werd hij aan de Leidsche hoogeschool tot lector in de Grieksche taal aangesteld. Hij aanvaardde die betrekking den 1sten Junij van genoemd jaar met eene redevoering: *de quaestione*, *utrum*, *armis an literis Graecia sibi majus nomen paraverit*. Een jaar later droeg hem de Franeker hoogeschool het professora at in de Grieksche taal op, waarvoor bij even wel bedankte, omdat curatoren der Leidsche hoogeschool hem, op aanbeveling van den hoogleeraar P. Burman, die de benoeming van Tiberius Hemsterhuis daardoor wilde voorkomen, als gewoon hoogleeraar in de Grieksche taal benoemden. Als zoodanig opende hij den 2den December 1721 zijne lessen met eene: *Oratio qua probatur*, *vigente aemulatione et gloriae studio*, *virtutem Graecorum ad maxima imperii et literarum incrementa pervenisse*, *at vero*, *sublata aemulatione et exstincto gloriae ardore*, *omne decus literarum*, *una cum imperio*, *concidisse*. (Lugd. Bat. 1721. 4°.)

Nadat hij gedurende drie jaren deze betrekking met ijver vervuld had, werd hem in 1724 ook het onderwijs in de welsprekendheid en geschiedenis opgedragen, en hij aanvaardde dien post op den 18den December van dat jaar, met eene redevoering: *de actione Oratoris*, *sive corporis eloquentia*. Hij was tevens sedert 1741 curator der Latijnsche school en overleed te Leiden, volgens de *Boekzaal* den 25sten of volgens anderen den 27sten April 1742. Zijne afbeelding ziet het licht. Zijn zoon Abraham volgt. Een andere zoon, Everhard Siwartz geheeten, was predikant te Nijmegen.

H a v e r k a m p deed zich door een groot aantal voortreffelijke werken als een kundig man kennen. In geschiedenis, zoowel algemeene als bijzondere, was hij zeer ervaren. Zijne uitgaven van verscheidene Latijnsche schrijvers getuigen van eene grondige beoefening der oude letterkunde, en zijne historische werken, met een tal van afbeeldingen van gedenkpenningen versierd, leveren ons het bewijs dat hij in de penningkunde bijzonder ervaren was.

Zijne werken zijn, behalve de gemelde verhandelingen:

Tertulliani Apologeticus recogn. et perpetuo commentario illustrav., Lugd. Bat. 1718. 8°.

Disquisitio de vera aetate Apologetici, Lugd. Bat. 1720. 8°.

Dissertationes de Alexandri Magni numismate, *quo quatuor summa orbis terrarum imperia continentur*, *et de nummis contorniatis*, Lugd. Bat. 1722. 4°.

Oratio de actione oratoris, *sive corporis eloquentia*, Lugd. Bat. 1724. 4°.

T. Lucretii Casi de Rerum natura libri VI. *cum annotationibus*, Lugd. Bat. 1725. 4°., 2 tom.

Flav. Josephi Opera omnia, *graece et latine*, *cum plurimorum interpretum animadversionibus*, Amst. 1726. folio, 2 tom.

Series Numismatum antiquorum Henr. Adriani a Mark, Lugd. Bat. 1727. 8°.

Museum Uilenbroekianum, (zonder plaats van uitgave). 1729. 3 vol. 8°.

Eutropii et Sexti Ruft Breviarium Historiae Romanae cum annotationibus, Lugd. Bat. 1729. 8°.

Thesaurus Morellianus, *sive Familiarum Romanarum Numismata omnia commentario perpetuo illustrata*, Amst. 1734. fol. 2 tom.

Algemeene Historie der zaken in Asie, *Afrike en Europe*, *en in derzelver Koningrijken*, *Landschappen*, *Staten en Steden*, *sedert het ophouden der Fabel-Eeuwe*, *tot op de Heerschappij van Karel den Grooten*, *en tot den tijdt*, *doorgaans de Middel-Eeuwe genaamt*, *voorgevallen*, *met meer dan duizent historiepenningen verrijkt en opgeheldert*, 's Hage, 1736, 1737, 1739. fol. 3 deelen.

Sylloge scriptorum de Pronunciatione Graecae Linguae, Lugd. Bat. 1736, 1740. 8°., 2 tom.

Dionysius Periegetes, *Graece et Latine*, *cum Aristophanis Pluto*, Lugd. Bat. 1736. 8°.

Regum et Imperatorum Romanorum Numismata ducis Croyiaci et Arschotani etc., Amst. 1738. 4°.

Orosii adversus Paganos Historiarum libri VII., Lugd. Bat. 1738. 4°.

Jo. Nicolai libellus de Luctu Christianorum, *ex ejus bibliotheca editus*, Lugd. Bat. 1739. 8°.

Introductio in historiam patriam, Lugd. Bat. 1739. 8°.

Jo. Nicolai Adnotationes ad libellum Domini de Fleury de moribus Patriarcharum, *et ad Bonav. Cornel. Bertramum de republica Ebraeorum*, Lugd. Bat. 1740. 8°.

Josephi Abudacni seu Barbati Historia Jacobitarum seu Coptorum in Aegypto etc. cum annot. Jo. Nicolai, Lugd. Bat. 1740. 8°.

Introductio in Antiquitates Romanas: et Antiquitatum Graecarum, *praecipue Atticarum descriptio brevis*, Lugd. Bat. 1740. 8°.

Museum Wildianum, Amst. 1741. 8°.

Numophylacium Reginae Christianae cum commentario, Hagae-Comit. 1742. fol., ook in het Fransch vertaald ald. 1742. fol.

C. Crispi Sallustii quae extant, *cum observationibus*, Amst. 1742. 4°. 2 tom.

Censorinus de die natali, *et Lucilii Satirarum reliquae*, Lugd. Bat. 1743. 8°.

Behalve deze werken leverde H a v e r k a m p een aantal vertalingen uit het Italiaansch, ten behoeve van den grooten *Thesaurus Rerum Italicarum*. Omtrent zijne algemeene historie moeten wij hier nog ééne bijzonderheid mededeelen. H a v e r k a m p had namelijk het plan om aan zijn werk een vierde deel toe te voegen, behelzende de Grieksche geschiedenis, mede door gedenkpenningen opgehelderd. Dit plan werd slechts ten deele volvoerd en werkelijk zijn van het vierde deel eenige platen en vellen letterdruk afgedrukt geworden, die, hoewel hoogst zeldzaam, bij sommige exemplaren gevonden worden. Dat H a v e r k a m p ook niet onverdienstelijk de dichtkunst beoefende, blijkt uit eenige goede dichtregelen in het *Stamboek* van J o h a n n a K o e r t e n. Hij had ook deel aan de uitgave der *Poëtae Latini rei venaticae* van B r u c e.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1720. *a*. bl. 624, *b*. 311, 493, 1721. *b*. 640, 751, 1724. *a*. 356, *b*. 773, 1736. *a*. 172-182, 1741. *b*. 83, 1742, *a*. 457; S a x e, *Onom. Liter.*, T. VI. p. 346, 711; v a n K a m p e n, *Geschied. der Ned. Lett. en Wetensch.*, D. II. bl. 211, 212, 242, 243; t e W a t e r, *Narratio*, p. 211, 212; S i e g e n b e e k, *Geschied. der Leidsche Hoogesch*. D. II. *Toev.* en *Bijv.* bl. 185, 186, 275; C o l l o t d' E s c u r y, *Holl. roem*, D. III. *Aant.* bl. 190, 191, D. IV. St. I. bl. 40, *Aant*. bl. 185; v a n d e r A a, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.;* G l a s i u s, *Godgel. Nederl.;* M u l l e r, *Cat. van Portrett*.

[Abraham Haverkamp]

HAVERKAMP (ABRAHAM), zoon van den voorgaande, werd te Leiden geboren, studeerde aldaar en was een bekwaam regtsgeleerde en wijsgeer. Van hem ziet het licht:

Specimen juridicum inaugurale ad Constantini Harmenopuli Promptuarium, *etc.*, Lugd. Bat. 1738. 4°.

Zie S a x e , *Onom. Literar.*, T. VI. p. 562.

[Gerard Haverkamp]

HAVERKAMP (GERARD), zoon van E v e r h a r d H a v e r k a m p , werd in 1701 predikant te Wilsveen en Stompwijk, te Heenvliet in 1710, te Oud-Beijerland in 1715, te 's Hertogenbosch in 1720. Hij werd aldaar tevens aangesteld tot hoogleeraar in de Grieksche taal den 10^{den} Julij 1730, welke betrekking hij op den 10^{den} Augustus daaraanvolgende aanvaardde met eene: *Oratio linguae graecae commendatrix*. In 1747 emeritus geworden, overleed hij te 's Hertogenbosch den 24sten September 1752. Zijn zoon L u d o v i c u s H a v e r k a m p à K e r k h o v e n was predikant te Meeuwen. Van den vader ziet het licht:

Zalige uitkomst van Enochs Wandeling of Lijk-Predicatie over Do. Grimes, Delft, 1713. 4°.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, op de genoemde jaren; d e J o n g h , *Naaml. der Predik. van Gelderl.*, bl. 321; v a n A b k o u d e , *Naamreg. van Ned. Boek.*, D. I. St. I.; V e l i n g i u s , *Redenv. over de Ill. schoole te 's Hertogenb.*, bl. 83.

[Johannes Haverkamp]

HAVERKAMP (JOHANNES) werd te Amsterdam geboren en bloeide in de eerste helft der achttiende eeuw. Hij vertaalde eenige Fransche treurspelen, ten dienste van den Amsterdamschen schouwburg, wier titels hier volgen, met die van zijne overige vertaalde en oorspronkelijke werken:

De dood van Nero, *treurspel*, Amst. 1709. 8°. met pl. 2de druk, ald. 1720. 8°.

Geta of de Broedermoord van Antoninus, *treurspel* (gedeeltelijk door K. L e s c a i l j e). Amst. 1713. 8°. met pl.; 2de druk ald. 1735. 8°.

Sartorius, *treurspel naar het Fransch*, Amst. 1722. 8°. met pl.

Clotilde, *treurspel naar het Fransch*, Amst. 1732. 8°. met pl.

Sabinus en Eponina, *treurspel naar het Fransch*. Amst. 1738. 8°. met pl. 2de druk, ald. 1741.

Brutus, *treurspel naar het Fransch*, Amst. 1736. 8°. met pl. 2de druk, ald. 1752. 8°.

Gedichten, 1713. 4°.

Bijbelpoëzij, Amst. 1729.

Historie van Gustavus den 1*sten*, *Koning van Zweden*, *uit het Fransch van den abt* v a n V e r t o t , Amst. 1735. 8°.

Staatsgeheimen van Europa, *of Historie der voornaamste gevallen*, Amst. 1740. 8°. 22 deeltjes.

Echt verhaal van de groote Staatsverwisseling, *voorgevallen in de Republiek der Vereenigde Nederlanden*, *in den jaare* 1747, *met eene Genealogische Tafel van verscheide takken van het huis van Nassauw*, *en een verhaal van den Franschen inval in het Hollandsch Vlaanderen*, *en van de beweegreden van dezen onrechtvaardigen oorlog. Uit het Fransch van* J. R o u s s e t *vertaald*, Amst. 1747. 8°.

's Lands verijdelde hoope ter geheugenisse der ingesetenen, *vertoont in een kort begrip der historie van het leven van zijne* D.H.W.K.H. Friso enz., Amst. 1753. 8°.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1736. *a*. bl. 321-333; van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek*., D. I. St. I. D. IV., V.; *Naamreg. van Ned. Tooneelsp. van* van der Marck, bl. 66; de Vries, *Geschied. der Ned. Dichtk*., D. II. bl. 102; Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.; Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. I. *b*. bl. 108, 109; *Cat. van de Bibl. van* J. Schouten (1853) bl. 33.

[Willem Haverkorn]

HAVERKORN (Willem) Willemsz. werd te Amsterdam geboren en was aldaar langen tijd bestuurder en tot aan zijn dood commissaris van den stads schouwburg. Hij overleed den 29sten September 1829, op zijne hofstede *Meerhuizen*, aan den Amstel. Als treurspeldichter deed hij zich kennen door de volgende stukken:

Robbert de Vries, *treurspel*, Amst. 1777. kl. 8°.; herdrukt ald. 1778. kl 8°.

Aleid van Poelgeest, *treurspel*, Amst. 1778. kl. 8°.

Claudius Civilis, *treurspel*, Amst. 1779. kl. 8°.

Elizabeth Woodeville, *Weduwe van Eduard* IV. *Koning van Engeland*, *treurspel*, Amst. 1784. kl. 8°. met platen.

De aanslag op Antwerpen, *treurspel*, Amst. z.j. 8°.

De meeste dezer stukken, die jaren lang op den Amsterdamschen schouwburg, en elders, vertoond werden, hebben eene vloeijende versificatie, en de verdeeling der bedrijven en aaneenschakeling der tooneelen geven een natuurlijk beloop der zaak aan de hand.

Behalve onderscheidene stukjes in de *Kleine Dichterlijke Handschriften*, gaf Haverkorn nog uit:

Op het afsterven van Mr. Jan Jac. Hartsinck, Amst. 1779. kl. 8°.

Op het afsterven van den dichtlievenden Heere Lucas Pater, Amst. 1781. kl. 8°.

Hilverbeek; Hofdicht, Amst. 1783. kl. 8°.

Poezij, Amst. 1784. 8°. (waarvan slechts 60 exemplaren gedrukt werden).

Zie *Algem. Konst- en Letterb*., 1826. D. II. bl. 244; *Cat. van de Bibl. van Mr.* Robidé van der Aa, bl. 119; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. I. *b*. bl. 109.

[Margaretha Haverman]

HAVERMAN (MARGARETHA), de dochter van een schoolmeester te Amsterdam, waar zij omstreeks 1720 geboren werd. Van haren vader, die zelf uit liefhebberij de kunst beoefende, leerde zij de eerste beginselen en vervolgens genoot zij het onderrigt van den beroemden Jan van Huysum. Zij was weldra zoo ervaren in het bloemen fruitschilderen, dat haar meester er naijverig op werd,

en op middelen bedacht was haar van zich te verwijderen. De gelegenheid werd hem daartoe geschonken, toen Margaretha het slagtoffer werd der verleiding. Ondanks herhaalde trouwbelofte, werd zij door haren verleider verlaten. Genoodzaakt haar vaderland te verlaten, trok zij naar Parijs, waar zij omstreeks 1750 nog leefde, onder de leden der koninklijke akademie opgenomen, met zekeren Mondotige gehuwd was, en grooten opgang maakte door hare kunst. Zij moet aldaar tegen het einde der achttiende eeuw overleden zijn. Door haar verblijf buiten 's lands is haar werk hier hoogst zeldzaam.

Zie *Biograph. univers.*, T. IX. p. 223; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

[Adriaan Havermans]

HAVERMANS (ADRIAAN) te Breda uit een oud Brabantsch geslacht geboren, was regtsgeleerde en griffier van zijne geboorteplaats. Zijne geschiedkundige kennis is op te maken uit het volgende werk, dat met veel moeite en naauwkeurigheid is zamengesteld en ten titel draagt:

Kort begrijp en berigt van de Historie van Brabant, Leid. 1752. 4°.

Hij overleed te Breda in 1653.

Zie van Goor, *Beschrijv. van Breda*, bl. 305; Pars, *Naamrol*, bl. 103, 104.

[Antonius Havetius]

HAVETIUS (ANTONIUS) behoorde tot de orde der Dominicanen en werd in 1559 de eerste bisschop van Namen, bij de invoering der nieuwe bisdommen in de Nederlanden door Filips II. Hij behoorde als zoodanig tot de Brusselsche Synode, in 1565 door de landvoogdes bijeen geroepen, om, zoo het heette, inlichtingen te geven ten aanzien van eenige besluiten en stellingen der Trentsche kerkvergadering. Hij deed zich daarbij kennen als een voorstander van het strenge straffen der ketters. Bij eene andere gelegenheid toonde hij evenwel niet van wijsheid ontbloot te zijn, daar hij de belastingen, welke Alva het volk opgelegd had, zeer afkeurde. Aan de landvoogdes daarover schrijvende, kwam hij rond voor zijn gevoelen uit, en meende dat de prins van Oranje, voor den 10den en 20sten penning, een nieuw vorstendom gekocht had. Bij den algemeenen opstand tegen Spanje, koos hij de zijde der Staten, teekende in 1577 de unie van Brussel en overleed in 1578. Zijne zinspreuk was: *Hoc age!* (Luister toe!)

Zie de Jonge, *de Unie van Brussel*, bl. 142, 143; Wiersbitzky, *de Tachtigj. oorlog*, D. I. bl. 214; van Groningen, *Kort verh. van de invoer. der Bisdomm. in Nederl.*, bl. 18, 19.

[Gerardus Havinga]

HAVINGA (GERARDUS) was in de eerste helft der achttiende eeuw organist van de Groote kerk te Alkmaar, en een van de drie voorname toonkunstenaars, aan wie in 1738 het onderzoek over het nieuwe orgel in de Groote

kerk te Haarlem werd opgedragen. Er schijnen verder van dezen verdienstelijken man geene levensbijzonderheden bekend te zijn. Hij schreef:

Oorspronk en voortgang der Orgelen en voortreffelijkheid van het Alkmaarsche Orgel, Alkmaar, 1727. 8°.

Onderrechtinge van de generaal-Bass, 's Hage, 8°.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.*, D. I. St. I.; Wolf, *Beschrijv. der Groote Kerk te Haarlem*, bl. 159; *Cat. de la Bibl. de* van Voorst (1859) T. III. p. 141.

[Jacobus Havius]

HAVIUS (JACOBUS) schreef een zoogenaamd treurspel getiteld:

Zoriadres en Odatis, 's Hage, 1658. 4°.

Zie *Cat. van tooneelsp. van* van der Marck, bl. 29; Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht*.

[Meus Havix]

HAVIX (MEUS), zoo als hij door Bor genoemd wordt, was een dapper aanvoerder van de ruiterbende uit de burgers opgerigt, tijdens de belegering der stad Leiden in 1574. Bij een uitval, op de Boshuizer-schans ondernomen werd hij gekwetst en stierf kort daarna aan zijne wonden

Zie Bor, *Ned. oorl.* B. VII. bl. 532 (42); Arend, *Algem. Geschied. des Vaderl.* D. II. St. V. bl. 384.

[de markies van Havré]

HAVRÉ (de markies van). Zie CROY (KAREL FILIPS VAN).

[C. van Hawawens]

HAWAWENS (C. VAN) schreef:

Het vermakelijk weekelijks Jooden Concert, *of de vrolijke Amsterdamse Vrijster-Markt*, *waarin de klugt van de twee welbekende*, *onlangs bedrogen*, *Juffrouwen*, *boertig afgemaalt*, z. pl. en j. kl. 8°.

Zie *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Nederl. Letterk. te Leid.*, D. I. bl. 109.

[Jean de la Haye]

HAYE (JEAN DE LA) was ridder en edeleman uit een aanzienlijk Vlaamsch geslacht gesproten. Vroeger in Spaansche dienst zijnde, behoorde hij tot het regiment van Mondragon, doch na de omwenteling van 1576 koos hij de zijde der algemeene Staten en was namens hen bij de unie van Brussel in 1577 afgevaardigde. In October van hetzelfde jaar werd hij, met de heeren de la Croys en mr. Sille naar Gent gezonden, om, bij de gebeurtenissen aldaar voorgevallen, orde op de zaken te stellen.

Zie de Jonge, *de Unie van Brussel*, bl. 120; Arend, *Algem. Geschied. des Vaderl.* D. II. St. VI. bl. 217.

[Johannes de la Haye]

HAYE (JOHANNES DE LA) werd in 1609 predikant bij de Nederduitsche gemeente te 's Gravenhage en sedert 1611 bij de Fransche gemeente aldaar. Hij overleed in 1618, en was gehuwd met M a r g r i e t e v a n Z e v e n t e r. Hij toonde zich een gematigd en zeer verdraagzaam man, blijkens zijn geschrift:

Den ghematichden Christen, *of van de maticheyt die men ghebruycken moet in religions verschillen*, *tot ghemeene rust der kercke*, *eenicheyt der Christenen ende 's landts welvaren*, *enz.;* 's Gravenh. 1613. 4°.

Zie S o e r m a n s , *Kerk. Reg. van Predik. in Zuidholl.*, bl. 128; R e g e n b o g e n , *Hist. der Remonstr*. D. I. bl. 116, 117; *de Navorscher*, D. VIII. bl. 258, D. IX. bl. 78.

[Reinier de la Haye]

HAYE (REINIER DE LA) werd niet te Amsterdam maar te 's Gravenhage geboren. In laatstgemelde plaats was hij nog in 1662 woonachtig en ingeschreven als gezelschapsschilder bij de kamer van Pictura aldaar. In 1669 was hij naar Utrecht verhuisd. Hij volgde in zijne stukken de manier van V e r b u r g , wien hij echter bij lange niet in verdienste evenaarde. Zijn sterfjaar schijnt niet bekend.

Zie I m m e r z e e l , *Lev. en Werk. der Kunstsch.*, verbeterd door K r a m m , *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Albert Hayen]

HAYEN (ALBERT) of H a e y e n , van Haarlem geboortig, in de eerste helft der zestiende eeuw, was een onzer eerste stuurlieden, zoo niet de allereerste, die zeekaarten ten onzent uitgaf. Het was, gelijk hij in de opdragt getuigt, op verzoek der regering van Amsterdam, alwaar hij ten jare 1585 woonachtig was, dat hij ‘eene reformatie van eenen nieuwen, soo vele moghelick oprechter zeecaerte’ uitgaf, loopende van de Hoofden (het Kanaal) tot aan Schagen (Denemarken's noordoostelijken hoek) toe, met begeleidenden tekst, welke in 56 hoofdstukken met vijf daarin gevoegde heele vels kaarten en de noodige registers, in het volgende jaar het licht zag en twintig jaren later eenen nieuwen verbeterden druk behoefde, ook door hem bezorgd. Uit zijne opdragt aan de Amsterdamsche regering en het woord aan den lezer blijkt zijne eenvoudigheid en nederigheid ten duidelijkste. Op den titel dezer Amsterdamsche zeekaarten is, in een medaillon, eene afbeelding der stad uit zee te zien van den jare 1586 door J o a n à D o e t e c o m gegraveerd. De kaarten zijn deels van H a r m e n M u l l e r , deels van H e n r i c u s R i j c k e n van Haarlem gesneden: op deze bladen is zijn naam H a y e n gespeld. Hij verkreeg er een privilegie van tien jaren op, in dato 12 October 1585 van wege de generale staten der geüniëerde provinciën. Zijn sterftijd is onbekend. De titel der kaarten luidt aldus:

Amsterdamsche Zee-caerten. Niet sonder excessive costen der selver stede, *met grooter nersticheit ende moeiten*, *den zeevarenden ten besten nieuwelijck bij een vergadert. Door* A e l b e r t H a e y e n . *Met previlegie voor tien jaren*.

Op 't nieuws door den Aucteur overgesien, *ende alle verloop ghebetert ende oock seer vermeerdert. Men vindt se te*

coop bij C o r n e l i s C l a e s z , *op 't Water*, *in 't Schrijfboeck* 1605; in 4°. of klein folio.

De spelling van H a y e n is soms vreemd. In het privilegie der staten wordt zijn werk genaamd eene inventie door hem gemaakt, en wordt mede vermeld en opgenomen een ander boek van hem, 'waerinne den middel ghedoceert werdt, waerbij de schippers en stuerluijden sonder eenighe metinghe haer hooghten bij den firmamente souden moghen speuren: Ende voorder haren voortganck ende spoet t' allen uren van den daghe mogen ghissen.'

Van hem is zeker ook het volgende werk, dat zeer waarschijnlijk ook te Amsterdam uitkwam:

Eene corte onderrichtinge belangende de Kunst van Zeevaert, *waerin gehandelt wordt*, *hoe men dezelfve zal mogen verbeteren; ende oock met één wederlegt die abuysen die dagelycx*, *door onbequame leermeesters*, *om havens te vinden*, *wassen en toenemen*.

Het octrooi ter uitgave werd door de Staten-Generaal den 18den November 1599 verleend. R o b b e r t R o b b e r t s z . schreef er zijn *Breeder verklaring* tegen.

Zie *de Navorscher*, D. IV. bl. 255; Uit medegedeelde berigten aangevuld.

[Remko Hayens]

HAYENS (REMKO) werd in 1727 predikant te Hellum in Groningerland, in 1728 te Geervliet, te Schiedam in 1733, waar hij den 26sten September 1762 in den ouderdom van 67 jaren overleed. Hij gaf uit:

Jacob laatste beveelen of Lijkreden op Do. Joh. Rotteveen, Rott. 1734. 4°.

Over het Ongeloof, Rott. 1737. 8°.

Aanmerkingen over 't Boek genaamd Ziels Eenzaame Meditatien, Rott. 1739. 8°.

Nederlands Rechtmatige blijdschap door de verkiezing en aanstelling van zijne doorluchtige hoogheid W.C.H. F r i s o , *tot Stadhouder enz. over de* VII *Vereenigde Provintiën enz. Als een Heiland en Meester op het roepen van het bedrukte Zion ter verlossing van God gezonden*, *aangetoond in een Leerreden uyt Jesaia* XIX:20. Rott. 1747. 4°.

Opwekkende vermaning tot Standvastigheid en Volharding in het werk des Heeren, *genomen tot een afscheids reede van het Synode van Zuyd-Holland*, *vergadert binnen Dordt*, *voorgestelt den* 13 *Julij* 1753 *over* 2 *Corinthen* XV. *vs.* 58. Dordr. 1753. 4°.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, op genoemde jaren; v a n A b k o u d e *Naamreg. van Ned. Boek.*, D. I. St. I. IV. V.; B r a n s , *Kerk. Reg.* bl. 88, 129; (S p r e n g e r v a n E y k) *de Kansel-ontluist. in de Ned Herv. kerk*, bl. 97-99.

[Auke Hayes]

HAYES (AUKE), een Fries van geboorte, was een dier

dappere scheepsbevelhebbers, die in 1631 zich verdienstelijk maakten door de bestrijding der Duinkerkers. Hij veroverde in dat jaar een vijandelijk schip, en werd voor zijne dapperheid door de admiraliteit van Amsterdam met een gouden keten beloond.

Zie de Jonge, *Geschied. van het Ned. Zeewez.*, D. I. bl. 363, 397.

[François de Haynin]

HAYNIN (FRANÇOIS DE) was ridder en heer van Brunecq en behoorde tot een zeer edel en aanzienlijk geslacht in Fransch Vlaanderen. Hij komt onder de onderteekenaars van de unie van Brussel in 1577 voor.

Zie de Jonge, *de Unie van Brussel in* 1577, bl. 122.

[Jacobus Arnoldus Hazaart]

HAZAART (JACOBUS ARNOLDUS) werd te Koepang den 8sten Januarij 1773 geboren. Als luitenant diende hij eenigen tijd de Oost-Indische Compagnie, dreef, na zijn ontslag, voor zich zelven koopmanschap, en lag met zijn vaartuig ter reede van Koepang, toen in 1809 het opperhoofd te Timor, Stopkeerb genaamd, zijn ontslag verzocht. De directeur der financiën, Veeckens, bekend met de vele bekwaamheden van Hazaart, haalde hem, niet zonder lang tegenstreven, over, om de waardigheid van drost van Timor (dien titel voerde toenmaals ons opperhoofd) van den gouverneur-generaal van Neerlands Indië voor zich te vragen.

Zonder eenige bepaalde instructie als zoodanig aangesteld, en geheel vrij om naar de omstandigheden te handelen, werd zijne energie en bekwaamheid spoedig daarop op eene sterke proef gesteld. In Junij 1810 trachtte een Engelsch oorlogsschip, des nachts ter reede van Koepang geankerd, het fort Concordia te verrassen, hetgeen maar al te wel gelukte. Hazaart hiervan berigt gekregen hebbende, verzamelde in allerijl eenige honderde Timoresche scherpschutters, en wist daarmede den vijand af te slaan en tot den aftogt te dwingen.

Toen in 1811 Java in handen der Engelschen gevallen was en een Engelsch korvet, gekommandeerd door kapitein Ternton, voor Koepang verscheen en Nederlandsch Timor opeischte, moest Hazaart voor den drang der omstandigheden bezwijken, en kon hij de overgave niet weigeren. Zwaar griefde het hem, toen de nationale vlag, die ongeveer twee eeuwen op Timor gewapperd had, voor de Engelsche plaats moest maken, al ware het ook dat de Engelsche bevelhebber getuigen moest, dat Hazaart de Hollandsche vlag, in het vorige jaar, toch dapper genoeg verdedigd had.

Hazaart, voorloopig met het bestuur te Koepang door de Engelschen belast, wilde echter voortdurend niet in dienst van een vreemd gouvernement blijven. Er werd

derhalve weldra een ander in zijne plaats benoemd, en hij bleef, ofschoon handel drijvende, bestendig te Koepang zijn verblijf houden. Het slechte beheer van elkander spoedig opvolgende gezaghebbers was hoogst nadeelig voor de inwoners van het eiland, en zulks zou nog erger geweest zijn, indien H a z a a r t zijne hulp en raad geheel onthouden had. Het was zijne waakzaamheid die twee aanslagen op de Europeanen wist te verijdelen.

Na in 1814 tegenwoordig geweest te zijn bij de expeditie, onder bevel van den secretaris C u r t o i s , tegen de Amanoebangers, werd hij kort daarop, na het opvolgend overlijden van twee waarnemende opperhoofden, en bij gebrek aan een daartoe geschikt Engelsch onderdaan, dringend uitgenoodigd zich met het provisioneel bestuur van Timor te belasten. Het besef der dringende noodzakelijkheid deed hem vroegere bezwaren thans ter zijde zetten, en hij werd daarop door het bewind te Makassar als Britsch resident van Timor erkend en bevestigd, terwijl, na de verandering van zaken in Europa en de herstelling van ons volksbestaan, het Nederlandsche gouvernement hem weder in een Nederlandsch resident herschiep.

Het zoude ons te ver voeren, hier in het breede te willen vermelden welke diensten H a z a a r t den lande bewees. Elders is dit met gepaste uitvoerigheid geschied. Dan eens waren het de Portugezen, die onze regten bedreigden, die hij in 1818 strafte en onderwierp, dan weder, in 1822, de Amanoebangers, die hij voor hun verzet tegen het Nederlandsche gouvernement tuchtigde. Wel mogt het hem, door de bekrompenheid zijner strijdkrachten, niet gelukken deze geduchte vijanden geheel te onderwerpen, maar hij wist toch gepaste maatregelen te nemen, waardoor de rooverijen der Amanoebangers zeldzamer en binnen enger grenzen beperkt werden. Op alle mogelijke wijzen zocht intusschen H a z a a r t den bloei zijner residentie te bevorderen. Voor den rijstbouw geschikte gronden werden ter ontginning aangewezen. Zijne pogingen om eene steenbakkerij op te rigten en den op Timor nog onbekenden ploeg in te voeren mislukten echter. De aanplanting van kokosboomen en het aanfokken van vee en kippen werd door hem aangemoedigd, ofschoon ook daarin, even als in zijne pogingen om het paardenras op Rotti te verbeteren, teleurstelling somtijds zijn deel was. Het welzijn der bevolking was zijn gedurig streven. De vaccine voerde hij in. Het plan tot den in het belang van het algemeen zoo nuttigen weg van Koepang naar Babauw werd door hem ontworpen; hij legde er den grondslag toe en voltooide er een gedeelte van. Ook de koperrijkdom van Timor trok

zijne aandacht, en het is alleen aan eene ongelukkige zamenloop van omstandigheden toe te schrijven, dat 's mans ijver, betoond onder den last van gevorderde jaren en verzwakte gezondheid, met zulk een ongunstigen uitslag bekroond werd.

Eindelijk begon, op zestigjarigen leeftijd, de last des bestuurs zwaar op H a z a a r t te drukken, en welkom was het hem derhalve toen hij daarin, in 1832, vervangen werd. Hij bleef intusschen nog altijd werkzaam. In 1838 had hij nog eene reis gedaan naar het eiland Sumba, die misschien in eenig verband stond met den moord, aldaar in 1833 aan zijn broeder gepleegd, en bevond hij zich, van daar terugkeerende, op het eiland Savoe, waar hij, op verzoek van den resident eenige geschillen tusschen de inlandsche hoofden zou onderzoeken en regelen, toen de dood hem den 19^{den} December 1838 wegrukte. Zijne asch rust te Koepang en zijne nagedachtenis leefde er nog lang in de harten der dankbare ingezetenen. Zijne loopbaan levert een der vele bewijzen op van de ongegrondheid des veroordeels, doorgaans jegens de zoogenaamde inlandsche kinderen gekoesterd.

Zie Prof. P.J. V e t h , *het eiland Timor*, bl. 83-104, 111, en daar naar de *Handelingen van het Indisch Genootschap te 's Hage*, 1858. bl. 43.

[Balthazar Hazard]

HAZARD (BALTHAZAR) was een verdienstelijk ingenieur in staatsche dienst. Reeds in 1688 werd hij in de plaats van den ingenieur d'Y v o y aangesteld tot extraordinaris ingenieur, en spoedig daarop tot hooger rangen bevorderd. In 1702 werd hij, op voorstel van v a n C o e h o o r n directeur der fortificatien. Hij was tevens sergeant-majoor in het regiment van den brigadier v a n P a l l a n d t .

De prins van Nassau-Saarbruck, die in 1702 bevelhebber van het leger vóór Keizersweerd was, wenschte H a z a r d bij zich te hebben. Aan dit verlangen werd evenwel niet voldaan, daar hij reeds last had om bij de troepen te dienen, welke toen waren ingescheept en waarbij hij als directeur der approches zou kunnen nuttig zijn. Hij stond in groot aanzien bij den vermaarden v a n C o e h o o r n en heeft ook een groot deel gehad aan de vele belangrijke werken onder dien beroemden man daargesteld.

Uit medegedeelde berigten bijeengebragt.

[Pieter Hazard]

HAZARD (PIETER). Zie HASAERT (PIETER).

[Adriaan de Haze]

HAZE (ADRIAAN DE), ook d e H a e s e genaamd, was de zoon van J a c o b H a z e , burgemeester van Veere, en van C a t h a r i n a V e l t e r s . Reeds vroeg in dienst getreden zijnde, werd hij in 1659 kapitein ter zee bij de admiraliteit van Zeeland, ter belooning van zijn uitmuntend

gedrag in al de zware zeeslagen van den eersten en tweeden Engelschen oorlog betoond. Hij had in 1665 het bevel op het schip *Dordrecht*, behoorende tot het eskader van den vice-admiraal Cornelis Evertsen, en in 1666 op het schip *ter Vere* onder de Ruiter. In 1672 het bevel hebbende over de rijke Smirnasche vloot, werd deze den 23sten Maart, nabij het eiland Wight, door de Engelschen aangevallen, doch door de onzen dapper verdedigd. Aan den avond van dien dag werd de Haze doodelijk getroffen, en gaf hij zoo spoedig den geest, dat hij den gelukkigen afloop van den strijd niet beleefde. Hij was den 19den Maart 1667 gehuwd met Marie d'Ablaing, weduwe van Jacob van Berck, raad ter admiraliteit van Zeeland.

Zie Brandt, *Lev. van de Ruiter*, bl. 645, de Jonge, *Geschied. van het Ned. zeewez.*, D. III. St. I. bl. 57-59; Uit medegedeelde berigten aangevuld.

[Joannes de Haze]

HAZE (JOANNES DE), ook de Haes genoemd, werd te 's Hertogenbosch omstreeks 1543 geboren. Hij behoorde tot de orde der Jezuiten en werd doctor in de godgeleerdheid te Wurtzburg. Na eerst te Keulen in de wijsbegeerte eenigen tijd onderwijs gegeven te hebben, werd hij te Wurtzburg tot hoogleeraar der godgeleerdheid beroepen. Later werd hij provinciaal van zijne orde te Emmerik en overleed aldaar den 25sten Maart 1624. Behalve dat hij de hand had in de uitgave van andere werken, maakte hij zich verdienstelijk door de bezorging van het *Opus Catecheticum* van Petrus Busaeus

Zie Sweertius, *Ath. Belg.*, p. 434; Foppens, *Bibl. Belg.*, p. 654; dit *Woordenb.* D. II. bl. 1658.

[Jeronimo de Haze]

HAZE (JERONIMO DE), vrijheer van Mijnden en de beide Loosdrechten, zoon van George de Haze en Vrouwtje Blaauw, werd geboren te Amsterdam en bekleedde aldaar verschillende eerambten. Hij werd in 1680 schepen, in 1683 raad en in 1695 burgemeester. Bij het oproer in het volgende jaar uitgebroken werd zijn huis mede met plundering bedreigd. In 1702 werd hij afgevaardigd ter Staten-Generaal, in 1708 verkozen tot bewindhebber in de Oost-Indische Compagnie en in 1710 tot raad ter admiraliteit. Hij stierf den 19den Julij 1725 en was gehuwd met zijne nicht Magdalena Clara de Haze, vrouwe van Stabroek, bij wie hij geene kinderen verwekte.

Zie Wagenaar, *Beschrijv. van Amsterdam*, D. VI. bl. 211; Ui medegedeelde berigten aangevuld.

[J.W. Hazebroek]

HAZEBROEK (J.W.) schreef, in het midden der achttiende eeuw, lofdichten vóór de werken zijner tijdgenoo-

ten; onder anderen gaf hij de verklaring van de titelplaat vóór de *Vermakelijke Leijdsche buiten-cingels* (Leid. 1734. 8°.)

Zie v a n d e r A a , *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht*.

[Johannes Hazeu]

HAZEU (JOHANNES) CORNELISZ. werd te Schoonhoven in 1754 geboren en overleed den 25sten November 1835, in bijna tachtigjarigen ouderdom, te Haarlem. Hij was eerst als boekverkooper, later als boekdrukker te Amsterdam gevestigd, en maakte zich door het schrijven van een groot aantal werkjes voor de jeugd, en eenige godsdienstige geschriften voor volwassenen zeer verdienstelijk. De laatste jaren van zijn werkzaam leven bragt hij in stille maar nooit ledige rust in Haarlem en deszelfs omstreken door, en toonde door zijnen christelijken handel en wandel, dat hij de lessen, in zijne veelvuldige geschriften gegeven, zelf behartigde en naleefde. Hoewel hij als dichter geenszins uitmuntte, werden zijne stichtelijke gezangen en liederen in vele huisgezinnen en zanggezelschappen met stichting gezongen. Zijne afbeelding ziet het licht. De volgende geschriften zien van hem het licht:

Lijkzang op J. B e l l a m y , Amst. 1787. 8°.

De Zegepraal van Mr. J. N e c k e r , *tooneelspel*, Amst. 1789. 8°. met portr.

De Heidelbergsche katechismus in LII. *gezangen*, Amst. 1790. 8°.

Leerzame gesprekjes, *of de vlijt der kinderen opgewekt*, 10de druk, Amst. 1822. kl. 8°. 2 stukk. met pl.

Aangenaam onderwijs, *in voorbeelden*, *vragen en gebeden voor kinderen*, nieuwe uitgave, Amst. 1792. 8°. met pl.

Gezangen op de geboorte, *het lijden*, *sterven en de verheerlijking van Jezus Christus*, Amst. 1794. 8°.

Kinderpligt en zinnebeelden, 3de druk, Haarl. 1809. kl. 8°. 2 stukk. met pl.

Historie der omwentelingen in vaderlandsche gesprekken, *voor kinderen*, Amst. 1796. 8°. met pl.

Het Psalmgezang, *gemakkelijk gemaakt*, *in gezangen voor kinderen*, Amst. 1797. 8°.

Het beloofde geschenk, *of belangrijke lessen voor kinderen*, 3de druk, Amst. 1819. 8°. met pl.

Het leven van Jezus, *in Evangelische gesprekken voor de jeugd*, nieuwe uitgave, Sneek, 1817. 8°, 2 deelen, met pl.

Gesprekken voor de jeugd over inlandsche insekten, Amst 1805. 8°. met pl.

Stichtelijke gezangen, *ontleend uit den peinzenden Christen van* P. B r o e s , Amst. 1801. 8°. 3 deelen met portr.

Nieuwe stichtelijke liederen, *voor de huisgezinnen en gezelschappen der christenen*, *met een choraalboek voor dezelve*, *door* D. v a n d e r R e y d e n , Nz., 5de druk, Amst. 1822. 8°. 2 deelen.

De Nieuwe stichtelijke liederen op vier stemmen gebragt, *door* D. v a n d e r R e y d e n , Nz. Amst. 1822. 8°.

Bijbelsche mengelzangen, *voor de huisselijke godsdienst en de zanggezelschappen der christenen*, *met twee-*, *vier- en eenstemmig muzijk*, *door* D. v a n d e r R e y d e n , Nz., Amst. 1824. 8°. 2 stukken.

Ouderlievende gesprekken, *een leesboek voor kinderen*, Amst. 1809. 8°. met pl.

Gebeden, *overdenkingen en gezangen*, Amst. 1809. 8°.

De dankbare weeskinderen, *een leesboekje voor de scholen der liefdadigheid*, Amst. 1815. 8°. met pl.

Leerzame voorstellen, *in proza en poëzij*, Amst. 1816. 16°. met pl.

Reinharts raadgevingen aan Eduard en Louize ter verkrijging van het ware genot des levens, Amst. 8°.

De geschiedenis van Laura Guldenbeek, Amst. 8°.

Bijbelsche geschiedenissen uit het nieuwe testament voor minvermogenden, Amst. 1817. 8°.

De onderwijzende landman met zijne kinderen, *in gesprekken over den landbouw en de landhuishoudkunde*, Amst. 1820. kl. 8°. met pl.

Kinderspelen, *in gedichtjes*, Amst. 1827. 8°. met pl.

Grootvader Goedhart met zijne kleinkinderen, Amst. 1826. kl. 8°.; ald. 1838. kl. 8°. met pl.

De mensch, *het bijzondere voorwerp van Gods liefde*; *in bespiegelingen*, Amst. 1827. 8°.

De heilrijke gevolgen van een deugdzaam leven, Amst. 1828. kl. 8°. met pl.

Leerzame dichtstukjes voor kinderen, Amst. 1828. kl. 8°.

Onderwijzende gedichtjes uit de natuur ontleend, Amst. 1828. kl. 8°. met pl.

Pligten en leerbeelden voor mijne jeugdige landgenooten, Amst. 1828. 8°.

Onderwijzende leesoefeningen en zangstukjes, Amst. 1829. kl. 8°.

Fabelen uit het dierenrijk; in dichtmaat, Amst. 1830. kl. 8°.

Het hartelijk vaarwel aan alle leerlingen die de scholen verlaten, Amst. 1830. 8°.

Liederen aan de huisselijke godsdienst gewijd, Amst. 1830. 8°.

Natuuronderwijzende gesprekken voor de jeugd in het buitenleven, Amst. 1831. 8°. met pl.

Mijn laatste werk op aarde. Na zijn dood met een voorrede en naschrift, het leven en de schriften des afgestorvene betreffende, uitgegeven door A. H a z e u , Haarl. 1836. 8°.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.*, 1834. D. II. bl 369, 370; d e J o n g , *Naaml. van Boek. en Supplem.;* B r i n k m a n , *Naaml. van Boek.; Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.*, D. I. bl. 260, 281, *b*. 109; M u l l e r , *Cat. van Portrett.*, die hem verkeerdelijk predikant te Haarlem noemt.

[Servatius Hazevoet]

HAZEVOET (SERVATIUS), zoon van J a c o b u s H a z e v o e t en A n n a F r a n k , werd te Middelburg den 2den April 1657 geboren. Van zijne jeugd af aan in de Heilige Schriften onderwezen, werd hij door zoo grooten lust bevangen tot de beoefening der godgeleerdheid, dat hij, ofschoon voor een ander beroep bestemd, zich daaraan toewijdde. In de voorbereidende wetenschappen behoorlijk onderwezen, vertrok hij in 1680 naar de Franeker hoogeschool, alwaar hij voornamelijk de lessen van de hoogleeraren v a n d e r W a e i j e n en V i t r i n g a , de vader, volgde. Hij zette zijne studiën zoo wèl voort, dat hij in 1685 tot proponent werd aangenomen. Hij werd vervolgens in 1688 predikant te Krabbendijke, in 1701 te Steenbergen en in 1705 te Vlissingen, waar hij, na eene getrouw vervulde Evangeliebediening van 37 jaren, den 17den April 1725 overleed. Hij was in 1691 ook legerpredikant geweest. Tweemaal was hij gehuwd; eerst met eene dochter van J o h a n n e s W i l l e m s e n , ouderling te Middelburg, daarna met .... A n e m a e t . Bij deze verwekte hij vier dochters.

H a z e v o e t maakte zich als godgeleerd schrijver bekend door de volgende geschriften:

De vijftien liederen Hamaaloth met eene naspeuringe van derzelver profetis oogwit, *verklaringe der woorden*, *historisse vervullinge en gebruik tot godvruchtigheid*, Rott. 1707. 8°.

Brief van den H. Apostel Paulus aan de gemeente van Efezen en Filippi ontleedt, *verklaart en betoogt*, Leid. 1715. 4°.

De brieven van den Apostel Paulus aan de gemeente der Galateren en Kolossensen, Leid. 1720. 4°.

Brief van den H. Apostel Paulus aan de gemeente te Rome, Leid. 1725. 4°.

H a z e v o e t was ook geen ongelukkig beoefenaar der Nederduitsche dichtkunst, gelijk blijkt uit verscheidene gedichten, op onderscheidene tijden en gelegenheden uitgegeven. Reeds op twintigjarigen leeftijd beoefende hij die, blijkens zijne:

Historie van het lijden onzes Heilands, Middelb. 1677 4°.

Zie *Boekz der gel. wereld*, op genoemde jaren; de la Rue, *Gelett. Zeeland*, 2de druk, bl. 73-75; Vrolikhert, *Vliss. Kerkhemel*, bl. 208-211; Glasius, *Godgel. Nederl*.

[Johan Hebbelinck]

HEBBELINCK (JOHAN) was een ingenieur onder van Coehoorn werkzaam tot het verbeteren der Nederlandsche fortificatiën. Na in 1696 als extraordinair ingenieur in dienst te zijn getreden, werd hij in 1701 directeur en belast met het toezigt over de werken welke van Groningen tot Zutphen zijn uitgevoerd, volgens de ontwerpen van van Coehoorn. In 1706 komt hij nog als directeur der approches voor.

Uit medegedeelde berigten bijeengebragt.

[Theofilus van Heber]

HEBER (THEOFILUS VAN) was een verdichte naam van den schrijver van het volgende werk, dat zonder jaartal, plaats van uitgave of naam van den uitgever in 4°. verscheen, onder den titel van:

Verhandeling over den naam van Antinomiaanen en Antinomianerij in Nederland.

Zie Ypey, *Kerk. Gesch. van de achttiende eeuw*, D. VII. bl. 299-301.

[A. van der Heck]

HECK (A. VAN DER) of van der Heek, een onbekend kunstenaar, door den heer Kramm vermeld, en vervaardiger van een schilderij voorstellende: *het verzoek der Joden aan Pilatus*, hetwelk te Amsterdam in 1743 voor eene aanzienlijke som werd verkocht, terwijl stukken van groote meesters weinig opbragten.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Paul van Hecke]

HECKE (PAUL VAN). Zie HILLEGAART (PAULUS VAN).

[Nicolaas van der Hecke]

HECKE (NICOLAAS VAN DER) was een leerling van Jan Nagel, en zeer bedreven in het schilderen, zoo van historiën als landschappen. Hij werd te Alkmaar geboren en schilderde aldaar op de schepenskamer drie stukken, waaronder een *Salomo's eerste Regt* der beschouwing overwaardig is. Hij schilderde ook boerenkermissen en bloeide in 1631 nog, in welk jaar hij een der oprigters was van het kunstgenootschap van *St. Lucas* te Alkmaar. Een zoon van hem, Marten Heemskerk van der Hecke genaamd, welke naam hij aannam als vermaagschapt aan het geslacht van Marten Heemskerk, kwam in 1653 in het gemelde schilders gild, en had verdiensten in het voorstellen van landgezigten met Hollandsche kasteelen en sloten in den trant van Rogman.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.;* Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[G. van Heckel]

HECKEL (G. VAN) was een Hollandsch schilder, die omstreeks 1660 bloeide, en waarschijnlijk een leerling was

van Gerard Dou. Hij schilderde gelijksoortige onderwerpen als deze groote meester, en ofschoon van minder allooi, bezitten zijne stukken echter veel verdienste.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Johannes Heckius]

HECKIUS (JOHANNES) of Eckius, werd in 1580 te Deventer geboren en was misschien een zoon van Willem van Heeck, raad en schepen dier stad. Na tot doctor in de geneeskunde bevorderd te zijn, vertrok hij op jeugdigen leeftijd naar Rome, waar hij lid werd van de bekende akademie der Lynciërs en de geneeskunde uitoefende. Hij wordt genoemd een man vol vuur en geestdrift, die zich op wijsbegeerte, werktuigkunde en natuurlijke historie toelegde en een groot aantal onuitgegevene werken, waaronder ook tooneelstukken, naliet, waarvan de meeste in de boekerij der geneeskundige school te Montpellier nog bewaard worden. Onder anderen bevindt zich daarbij het eigenhandig verslag van eene wetenschappelijke reis door Heckius in het begin der zeventiende eeuw ondernomen. Twee handschriften van hem werden voor ettelijke jaren bij eene openbare veiling verkocht. Het eene bevat een werk over cosmographie en tevens blijspelen, één Italiaansch: *La donna pudica*, één in Latijnsche verzen, waarvan het opschrift luidt: *Hecastus*, *Comoedia sacra*, *a* Joanne Heckio, *Belga Daventriensi*, *anno D*^{i} 1594 *et aetatis suae* 14; 3 Martii. De andere band, een stevige foliant, houdt eene groote menigte afbeeldingen in van werktuigen, met de verklaring, voorafgegaan van eenen hoogst belangrijken brief van Heckius van 1605, aan den prins Frederik Cesi, markies van Monticelli, een der oprigters van de genoemde akademie. Intusschen berokkende zijne deelneming aan deze akademie hem groote moeijelijkheden. De inquisitie beschuldigde hem van ketterij, ten gevolge waarvan hij, even als de meeste leden der akademie, zich uit de voeten moest maken. Dit had in het begin van 1605 plaats. Heckius begaf zich op reis en keerde naar Deventer terug, waar hij weldra uitgaf:

Disputatio de peste et quare praecipue grassatur tot ab hinc annis in Belgio, Davent., 1605. 4°.

Verdere levensberigten zijn ons van hem niet bekend.

Zie Sweertius, *Ath. Belg.*, p. 435; Foppens, *Bibl. Belg.*, p. 655; *Overijss. Alm. voor Oudh. en Lett.*, 1844. bl. 87-91; *de Navorscher*, D. IV. bl. 94, 308; *Livr. anc. et modern. en vente chez* Mart. Nijhoff, 1858. N. 4. p. 56.

[Gosuin Hecx]

HECX (GOSUIN). Zie HEXIUS (GOSWINUS).

[Willem Heda]

HEDA (WILLEM) werd, omstreeks de helft der vijftiende eeuw, te Egmond, of volgens anderen te Alphen, geboren. Zich aan den geestelijken stand toegewijd hebbende,

steeg hij op tot hooge kerkelijke waardigheden. Hij was kanonik te Utrecht, aartsdeken van Arnhem en geheimschrijver van koning Filips I. Als man van aanzien en bekend wegens zijne kunde en geleerdheid, werd aan hem en nog vier anderen, door de Utrechtsche kerk, opgedragen de onderscheidene charterverzamelingen en boekerijen te doorzoeken, ten einde alzoo alles op te sporen, wat voor de geschiedenis der kerk dienstig kon zijn, om later op 's lands kosten te doen uitgeven. Aldus meer dan anderen in de gelegenheid zijnde om veel belangrijks mede te deelen, zette hij zich, onaangezien de vele beslommeringen zijner betrekkingen, om eene geheel nieuwe geschiedenis der Utrechtsche bisschoppen zamen te stellen. Daaraan hebben wij dat uitmuntend werk te danken, dat het eerst uitkwam door de zorg van Bernardus Furmerius, onder den titel van:

Historia veterum Episcoporum Ultrajectinae sedis et Comitum Hollandiae, *explicata Chronico Joh. de Beca usque ad a*. 1345. *et Historia Guilh. Hedae*, *completa Append. usque ad a.C.* 1574. *auctore Suffrido Petri; B. Furmerio rec. et notis illustr*. Franeq. 1612. 4°.

Daar deze uitgave zeer gebrekkig was, heeft Arnoldus Buchelius eene betere gereed gemaakt, welke na zijnen dood door G. Lap van Waveren is uitgegeven onder den titel, dien wij op het artikel van Buchelius hebben opgegeven.

Heda overleed te Antwerpen den 5den November 1525, en is in de Lieve Vrouwe kerk aldaar begraven.

Heda liet in handschrift na:

Genealogia Caroli V. *imp. ex familia Habsburgica*.

Vitae S.S. qui ex Britannia digressi Frisiam et Bataviam ad Christi cultum converterunt.

Zie Sweertins, *Ath. Belg.*, p. 309; Foppens, *Bibl. Belg.*, p. 405, 406; Pars, *Naamrel*, bl. 41-43; Saxe, *Onom. Liter.*, T. III. p. 28, 582; van Wijn, *Huiszitt. Leven*, D. I. bl. 75; de Wind, *Bibl. der Ned. Geschiedschr*. D. I. bl. 113-115; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid*. D. II. bl. 41; Dit *Woordenb*. D. II. bl. 276, 1542, D. VI. bl. 274.

[Willem Klaasz. Heda]

HEDA (WILLEM KLAASZ.) werd in 1594 te Haarlem geboren en was een verdienstelijk schilder van stillevens en ook van portretten. Hij bereikte een hoogen ouderdom, daar op 84jarigen leeftijd zijn portret door Jacob de Bray geschilderd werd.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.;* Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Lucas Heddingh]

HEDDINGH (LUCAS) of Hiddink, was bevelhebber van Rijnberk, toen die vesting in 1598 door de Spanjaarden bele-

gerd werd. Door hem aangevoerd en door zijn dapper voorbeeld aangemoedigd, had de stad nog lang weêrstand kunnen bieden, indien het toeval den vijand niet in de hand gewerkt had, door het springen van den kruidtoren, in de nabijheid van de Rijnpoort. Bij dat onheil, waardoor de belegerden, bij gebrek aan kruid, met den vijand onderhandelen moesten, stortte een groot aantal huizen in, en onder een van dezen vond H e d d i n g h den dood.

Zie B o r , *Ned. oorl.* B. XXXV. bl. 51, 170, W i e r s b i t z k y , *de Tachtigj. oorl.*, D. V. bl. 39.

[Evert van Heeckeren]

HEECKEREN (EVERT VAN). Het geslacht v a n H e e c k e r e n , waarvan sommige leden zich ook v a n H e i k e r e n en v a n H e k e r e n schreven, heeft zich zeer vroeg, gedeeltelijk reeds in het begin der dertiende eeuw, in verschillende takken gesplitst, de navolgende namen dragende:

H e e c k e r e n . De personen die zich aldus schreven volgen hier.

H e e c k e r e n genaamd *van der Ese*, of ook wel eenvoudig *van der Ese*. De eerste volgen hier mede, de laatsten zijn op v a n d e r E s e vermeld.

H e e c k e r e n genaamd *Rechteren*, later enkel *Rechteren*, nu de graven van Rechteren. Deze zullen op R e c h t e r e n behandeld worden. Een tak, nog wel de oudste, eigenaar der heerlijkheden Voorst en Keppel, komt later onder den naam van V o o r s t voor. Deze moet echter niet verward worden met:

R e c h t e r e n genaamd *Voerst*, nu de baronnen van Voorst tot Voorst.

H e e c k e r e n genaamd *Ulft*, of liever eenvoudig *Ulft*, waarbij behoort:

U l f t genaamd *Matelanck* of *Matelang*, ook wel eenvoudig M a t e l a n c k , en eindelijk:

D e R o d e v a n H e e c k e r e n .

E v e r t v a n H e e c k e r e n , of zoo als zijn naam gespeld voorkomt v a n H e k e r e n of H e i k e r e n , wordt in 1236 reeds als ridder genoemd in eene gift aan het klooster Bethlehem bij Doetinchem. In 1253 was hij getuige bij het vredesverdrag, gesloten tusschen O t t o , graaf van Gelre en Zutphen, en H e n d r i k v a n V i a n d e n , bisschop van Utrecht, en hunne verbondenen. Den 5^{den} Mei 1258 was hij een der vier borgen, wier bezittingen aan den regter IJsseloever lagen, die van wege den graaf van Gelre als zoodanig gesteld werden, en die, bij niet nakoming van het verdrag zich in leisting te Deventer zullen begeven. In 1263 komt hij nog voor als getuige bij de stadsvrijheid, door graaf O t t o aan Nieuw Wageningen gegeven.

Zie Bondam, *Charterboek*, bl. 531, 559; Uit familie-berigten bijeengebragt.

[Frederik van Heeckeren]

HEECKEREN (FREDERIK VAN) of, zoo als men den naam gespeld vindt, Heekere of Hijkere; komt met den toenaam *van der Ese* voor. In 1277 en 1299 wordt hij genoemd Fredericus de Hijkere gezegd *de Heza*; in 1305 was hij ridder. Als raad van Reynald, zoon van Reynald I. graaf van Gelre en Zutphen, die in onmin met zijnen vader leefde, was hij den 3den September 1318 tegenwoordig bij de uitspraak door Willem III, graaf van Henegouwen en Holland, als scheidsman in hun geschil geroepen, gewezen. Den 14den December 1318 bezegelde hij mede de bevestiging der regten en vrijheden van de stad Zutphen, en den 1sten April 1320 de belofte door Reynald aan de steden Zutphen, Wageningen, Harderwijk, Elburg en Hattum gedaan, dat hij de 1500 pond, die zij hem voorgeschoten hadden, uit den tol te Lobede zou betalen.

In dat zelfde jaar overleed hij. Een zoon van hem volgt; eene dochter, Lumilda, was gehuwd met Herbordt heer van Putten.

Zie Nijhoff. *Gedenkw. uit de geschied. van Geld.*, D. I. bl. 184, 187, 193, D. II bl. XL.

[Frederik van Heeckeren]

HEECKEREN (FREDERIK VAN) of, zoo als hij zich schreef, Hekeren, nog meer bekend onder den naam van van der Ese, naar de havezathe van dien naam, bij het dorp Almen, aan het riviertje de Berkel gelegen, die hem, even als het kasteel te Hekeren bij Steenderen en waarschijnlijk Heeckeren bij Goor, toebehoorde, was de zoon van den voorgaande. Bezitter van een aanzienlijk vermogen, was hij daarenboven met groote ligchaamskracht bedeeld en een stout ridder. In 1323 had hij reeds den ridderslag ontvangen en sedert 1324 komt hij voor onder de raden van graaf, later hertog, Reynald II. van Gelre en Zutphen. Hij was getuige den 1sten Julij van laatstgenoemd jaar, toen Reynald de burgers van Zutphen bij hunne oude vrijheden beloofde te bewaren; in Maart 1325, toen hij hun de vrijheid van den tol te Lobede gaf; in 1327, wanneer de stadsvrijheid bevestigd werd en den 7den Julij 1330, bij de bepalingen nopens de schepensverkiezingen. In 1331 was hij tegenwoordig bij het huwelijk van Reynald met Alianora van Engeland, en bezegelde den 1sten Maart 1333 met meer anderen de huwelijksvoorwaarden van Willem, graaf van Gulik, en Margareta van Gelre, en den 27sten Maart 1335 het testament van Reynald.

In 1344 trof aan Gelderland een zware slag door den

dood van Reynald, nalatende twee onmondige zonen, van welke de oudste, ook Reynald genaamd, hem, terwijl een landraad de teugels van het bewind in handen nam, opvolgde. Van dezen landraad maakte Frederik geen deel uit. Hij bewees intusschen den jeugdigen hertog diensten, welke wordt niet gemeld, waarvoor de landraad hem den 17den Julij 1344 schadeloosstelling beloofde. Den 14den October van dat jaar werd hij onder de raden en vrienden des hertogs gesteld, en bezegelde als zoodanig mede de bevestiging van de regten en vrijheden der stad Zutphen.

Gelijk in vele gevallen van minderjarigheid der regerende vorsten, zoo ging het ook in Gelderland. Men twistte over het bestuur der staatsaangelegenheden en de wanorde nam dagelijks toe. Het kasteel van Hekeren, zeer digt bij Steenderen gelegen, op de plaats waar nu eene boerenwoning staat, de *Heeckerensche kolk* geheeten, rondom welke nog de sporen van voormalige grachten zigtbaar zijn, was geen half uur gaans van dat van Bronckhorst verwijderd; reden genoeg tot het heerschen van vijandschap tusschen de bezitters dier naburige goederen, al was het dan ook maar alleen om het regt van jagt, visscherij en weide.

Tegen de magt van den bannerheer van Bronckhorst zou Frederik niet bestand geweest zijn, maar hij had vermogende vrienden, onder welke vooral de heeren van Voerst hij Zwol mogen genoemd worden, aan welke hij door bloedverwant- of zwagerschap schijnt verbonden geweest te zijn, hoewel de geslachtsnaam zijner vrouw, die ook wel Honnepel kan zijn, evenmin als die zijner moeder, van welke wij alleen den voornaam Machtelt kennen, niet tot ons gekomen en men daaromtrent in het onzekere is. Frederik's magt werd ook vermeerderd door de aanzienlijke huwelijken zijner zonen, waarvan Frederik, de oudste, huwde met Luitgardis van Voerst, vrouwe van Rechteren, en Evert met Beatrix, vrouwe van Almelo.

De twisten tusschen de beide partijen, die Gelderland verdeelden, en als hare hoofden erkenden aan de eene zijde Frederik, aan de andere Gijsbrecht van Bronckhorst, namen al meer en meer toe, toen eene aanleiding van buiten het smeulende vuur in lichte laaije vlam deed uitbarsten. Jan van Arkel, bisschop van Utrecht, geraakte in 1348 met den heer van Bronckhorst in oorlog; de laatste viel in Overijssel en verbrandde het huis te Goor, nu het huis te Heeckeren, hoogst waarschijnlijk reeds eene bezitting van Frederik, welk ver-

moeden versterkt wordt door den invloed, welke hij in Overijssel blijkt gehad te hebben en de gretigheid waarmede hij zijnen leenpligt verzaakte en de partij van den bisschop koos. Zijn leenheer toch, hertog R e y n a l d , had, toen de bisschop Borculo, eene bezitting van B r o n c k h o r s t , ingenomen en verbrand had, dien kerkvoogd den oorlog aangezegd en deze versterkte zich daarentegen door een bondgenootschap met Z w e d e r , heer van Voerst en Keppel, en met F r e d e r i k , die belast werd met de verdediging van Sallandt, Twenthe en Diepenheim, en alzoo van gansch Overijssel, met uitzondering van Vollenhoven. Bijzonderheden van den oorlog zijn niet tot ons gekomen; alleen weten wij dat de heer v a n V o e r s t zijne bezitting Keppel, hem ontnomen, belegerde. In 1349 bezocht de *zwarte dood* deze gewesten en zal mede aanleiding gegeven hebben tot een bestand tusschen de oorlogvoerende partijen.

Had de bisschop bondgenooten gehad, die hem in den oorlog trouw hadden bijgestaan, zij lieten niet na hem die hulp duur te doen betalen. De heer van Voerst bragt 5000 schilden in rekening wegens oorlogskosten en belegeringstoestellen, terwijl het aanzienlijk vermogen van F r e d e r i k daaruit blijkt, dat hij beweerde niet minder dan 42000 oude schilden te moeten ontvangen, welk aantal nog vermeerderd werd met 13000, wegens een inval door de heeren van Ghemen, Ahaus en Steynfürt met nog andere Munstersche edelen in Overijssel gedaan, maar door F r e d e r i k met groot verlies terug geslagen. Met den heer van Voerst rekende de bisschop af, bij gelegenheid van een verdrag wegens het Mastenbroek, maar F r e d e r i k kon hij niet voldoen, dan door hem, hoe ongaarne ook, het geheele Oversticht in pandschap te laten, welk pandschap F r e d e r i k behield tot het jaar 1354, toen het, tegen voldoening der schuld, die op 28000 pond gangbaar geld verminderd was, werd afgelost.

Tot aan en na den oorlog met den bisschop van Utrecht had de partij van Bronckhorst de overhand in den raad van hertog R e y n a l d ; zij had den oorlog met het Sticht doen ontbranden, eene naauwe verbindtenis met koning E d u a r d van Engeland voorgestaan en den hertog in de legerplaats van Calais gelokt, waar hij in 's konings magt was. Zeventien jaren oud geworden, bemerkte hij dat hij tot nu toe slechts dienstbaar was geweest aan vreemde oogmerken en, om zijne vrijheid te herkrijgen, verliet hij heimelijk de legerplaats te Calais en wierp zich in de armen der H e e c k e r e n 's.

Dat was een zware slag voor de Bronckhorsten, die van hunnen kant zich versterkten door E d u a r d , 's her-

togs jongeren broeder, in hunne belangen over te halen, hetwelk bij den vurigen, dapperen, maar te eerzuchtigen jongeling niet moeijelijk was. Aanvankelijk gingen zijne eischen niet zoo ver, dat hij zijne handen naar den hertogelijken hoed uitstrekte, maar begeerde hij slechts een deel der goederen in het land van Zutphen, dat hij dadelijk zijn eigen land noemde. In Maart 1350 scheurden de broeders zich van elkander af.

Geheel Gelderland deelde zich nu in twee partijen, die niet veel van elkander in kracht verschilden, hoewel de meeste steden E d u a r d 's zijde hielden. De vreemde bondgenooten waren aan den kant der H e e c k e r e n 's, de graaf van Cleef, de bisschoppen van Utrecht en Munster, de heer van Arkel, in Holland een van de hoofden der Kabeljaauwschen, aan dien der Bronckhorsten de graven van Meurs en van der Mark.

Aanvankelijk verklaarde zich het oorlogsgeluk voor de H e e c k e r e n s ; Nijmegen werd den 16^{den} April, Tiel den 24sten Augustus 1350 stormenderhand ingenomen, bij welke gelegenheid vele menschen, in de St. Walburgskerk gevlugt, hunnen dood in de vlammen vonden. Het beleg van Bronckhorst moest echter opgebroken worden, en in 1352 werd een bestand gesloten, waarbij aan E d u a r d Roermond en het land van Kessel werden afgestaan, met het vruchtgebruik der Veluwe. Vóór Mei 1353 was dit bestand weder verbroken en volgde er in October een nog nadeeliger, waarbij aan R e y n a l d weinig meer dan den hertogelijken titel overbleef. Het schijnt echter lang niet de algemeene goedkeuring weggedragen te hebben, althans de oorlog ontbrandde in 1354 op nieuw. De Veluwe was er het hoofdtooneel van. Onder de leus der vrijheid liepen de eigenhoorigen ten behoeve van R e y n a l d te wapen. Aan den voet van den Vryenberg bij Loenen kwam het tot eenen slag, waarin het voordeel eerst aan de zijde van het landvolk was, en de heer van Baer en de banierdrager van Bronckhorst sneuvelden, maar de kans keerde spoedig en de zwaar gewapende ridders behaalden op hunne ongeoefende tegenstanders eene belangrijke overwinning. Ook in Maas en Waal stond het landvolk op, doch werd door E d u a r d bedwongen. De graaf van Cleef maakte intusschen van de omstandigheden gebruik en nam Emmerik, het gewigtige Lobith, Arnhem, Tiel, Venlo en Roermonde in, doch de aanval van den bisschop van Munster op het Zutphensche werd afgeslagen.

De door R e y n a l d genomen maatregel, om het landvolk te wapenen, dat zich, als altijd in zulke gevallen, aan roof, plundering en moord overgaf en schatting weigerde

te betalen, werkte intusschen op zijnen eigenen aanhang verkeerd, en menig Heeckeren's gezinde, met regt verstoord, ging tot de Bronckhorsten over. Den 13den Maart 1355 waren deze weder meester van Arnhem, en Reynald, zoo door schulden bezwaard, dat hij Zevenaar en de Lijmers aan den graaf van Cleef moest verpanden, leende den 7den April de handen tot een verdrag. Een landraad, waarvan Frederik mede lid was, uit acht leden, vier uit elke partij, bestaande, was daarbij ingesteld, die op de heilige reliquien zou zweren onpartijdig en naar beste overtuiging voor de zaken des lands en der beide broeders te raadplegen en binnen ééne maand regt te spreken, met hooger beroep, als zij het niet eens konden worden, op drie andere ridders, terwijl Reynald en Eduard den eed zouden doen zich aan die uitspraak te onderwerpen en voor dien tijd Arnhem niet te verlaten. De beslissing over de landvoogdij was aan de graven van Cleef en van der Mark opgedragen.

Dat Reynald's toestand ongunstig was blijkt daaruit. dat hem niets dan de Veluwe overbleef en de landvoogdij aan Eduard gegeven werd. De vrede was ook niet van langen duur; vóór het einde van 1356 was hij verbroken en werd Eduard door keizer Karel IV zelven, die hem de inkomsten van den tol te Nijmegen verpandde, hertog van Gelre en graaf van Zutphen genoemd, waarom Reynald zich nu geheel aan de staatszaken onttrok.

Frederik van Heeckeren, die in 1340, 1353 en 1354 ook als scholtus van Sallandt voorkomt, stierf den 6den April 1357 te Deventer. Zijne kinderen waren Frederik en Evert, die beiden volgen; Jakob in 1367 getuige zijner broeders bij het vredesverdrag met bisschop Jan van Vernenburg en in December 1373 overleden; Jan, genaamd *van der Ese*, welken wij op dien naam vermeld hebben; Wolter; Diederik; Egbert, eerst kanonik van St. Walburg te Zutphen, later van den Dom te Utrecht, doch die juist geen stichtelijk leven schijnt geleid te hebben, en Hillegonda, gehuwd met den heer van Wilpe.

Zie Goudhoeven, *Kronijk van Holl.*, bl. 383, 384, 390; Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de geschied. van Gelderl.* D. I. bl. 198, 267, 304, 345, 422, D. II. bl. X., XXX; III. en volgg., 15, 72, 88. Zijn zegel is in dat deel afgebeeld; P. Nijhoff, *Het voornaamste uit de geschied. van Gelderl.* bl. 101, 103.

[Frederik van Heeckeren]

HEECKEREN (FREDERIK VAN) of, zoo als men toen schreef, Hekeren of Heker, meerendeels onder dien naam, soms ook als Frederik van der Ese, enkel

ook wel als Frederik van Rechteren bekend, was de stamvader van het geslacht Heeckeren genaamd Rechteren, nu de graven van Rechteren. Hij was de zoon van den voorgaande en kan, na den dood zijns vaders, beschouwd worden als het hoofd van de partij der Heeckerens. Vóór 1347 schijnt hij reeds met Luitgardis van Voerst, vrouwe van Rechteren, gehuwd te zijn. Den 22sten Februarij 1356 bezweert en bezegelt hij, heer Frederik van der Ese *de jonge* genoemd, met zes andere ridders den landvrede tusschen Reynald en Eduard van Gelre en graaf Jan van Cleef. Den 19den Junij van dat zelfde jaar was hij getuige van hertog Reynald in een verdrag over de Veluwe met den Utrechtschen bisschop Jan van Arkel. Dat hij en niet zijn vader het was, blijkt uit de omstandigheid dat, terwijl deze laatste het gewone wapen van Heeckeren, het kruis, gebruikte, het bij hem beladen was met, zoo het schijnt, een klimmend leeuwtje.

De landvrede hield niet lang stand; het jaar 1358 kenmerkte zich door krijgsbedrijven, waarvan ons geene bijzonderheden bekend zijn, en die den 21sten door een verdrag eindigden, waarbij het vorige grootendeels tot grondslag gelegd werd. De toestand van Gelderland was evenwel jammerlijk. De onafgebrokene veten der edelen lieten het land geen rust; geplunderde steden en afgebrande dorpen, woeste akkers en onbebouwde velden getuigden luide van den wederzijdschen haat der partijen. Om daarin zoo veel mogelijk te voorzien was er een landvrede, onder de bemiddeling van den graaf van Cleef gesloten, voor den tijd dat Eduard met de landvoogdij zou belast blijven. De verschillen zouden gebragt worden voor eenen raad van scheidslieden, waarvan Frederik er een was, die maandelijks beurtelings te Arnhem, Goch en Cleef zouden bijeenkomen. In 1360 was de oorlog echter op nieuw uitgebarsten, Eduard op het uiterste gebragt en genoodzaakt in den burg te Gelder eene veilige schuilplaats te zoeken, uit welke netelige omstandigheid hem alleen een verbond met Albrecht van Beijeren, ruwaard van Holland, redde.

Nu was ook de tijd daar dat Eduard de landvoogdij moest nederleggen en Reynald de hertogelijke waardigheid terug bekomen. Lang duurde dit evenwel niet, en de burgeroorlog ontbrandde op nieuw. Frederik bleef hem getrouw; op Vrijdag na Paschen 1361 deed hij nog uitspraak over een geschil tusschen de steden Zutphen en Deventer en den 25sten Mei daaraanvolgende nam hij deel aan den heftigen strijd bij Tiel, welke stad, waarin Eduard zich gewor-

pen had, door Reynald belegerd werd. De Heeckerens, in eene ongunstige stelling tusschen den Waal en den dijk geplaatst, werden spoedig overvleugeld. De erfmaarschalk Frederik van Ulft, Borro van Doornick van Hemmen en anderen sneuvelden. Reynald zelf, met zijne vrienden Arend van Arckel, Dirk van Lynden, Gerard van den Rijn en ook Frederik werd gevangen genomen, eerst naar Roosendaal en toen naar Nijenbeek gebragt, waar hij van de waardigheid van hertog van Gelder en graaf van Zutphen afstand deed.

Hoe lang Frederik in krijgsgevangenschap zuchtte, wordt niet gemeld. Lang schijnt dit niet geduurd te hebben. Volgens Butkens in zijne *Annales de la maison de Lynden*, waar hij den voor Eduard alles behalve roemrijken togt van Albrecht van Beijeren naar den Heymenberg in 1362 beschrijft, had deze de voorhoede van zijn leger toevertrouwd aan ‘quatre seigneurs de marque du pays de Gueldre, lesquels furent les seigneurs de Heckeren, Lynden, Poyeroyen et de Varick’. De uitgeweken Heeckeren's, en onder deze Frederik, hadden, òf bij dien vorst, òf bij den graaf van Cleef eene schuilplaats gezocht, en het blijkt genoegzaam uit de oorkonden, dat de overwonnen partij alles behalve zacht door Eduard behandeld werd.

Van nu af vinden wij Frederik, hoewel hij in Gelderland bezittingen, met name Hekeren, waarmede hij in 1381 beleend werd, had, weinig meer in de Geldersche, maar des te meer in de Overijsselsche zaken betrokken. De oprigting in 1359 van eenen vrijstoel in Sallandt en Twenthe, bij vergunning van Karel IV door bisschop Jan van Arkel, had aanleiding tot vijandelijkheden gegeven, waaraan Sweder, heer van Voerst en Keppel, onze Frederik en zijn broeder Evert, heer van Almelo, deel namen.

Uit Rechteren, Frederik's bezitting, trok Sweder, op eenen vroegen morgen in October 1361, naar Zwolle en verbrandde de voorsteden, nadat vele der voornaamste burgers geslagen, gesneuveld of op de vlugt gevangen genomen waren. Frederik, die waarschijnlijk toen nog wel krijgsgevangen geweest zal zijn, is er misschien voor zijn persoon onschuldig aan. De daad bleef niet ongewroken en, na een gedenkwaardig beleg, werd den 9^{den} November 1362 het slot te Voerst door den bisschop, ondersteund door hertog Eduard en de Zwollenaren, ingenomen en tot den grond toe geslecht. Sweder, gevangen genomen, ontsnapte, doch overleed reeds den 21sten Januarij 1363. Op Maandag na St. Odulphus

dag 1363 verzoende zich de bisschop met de kinderen van Sweder en met Frederik en Evert. Op St. Walpurgisdag van hetzelfde jaar bekent de bisschop ‘heren Vrederick van Heker, ridder, onsen swagher’, 3300 pond Deventersch geld schuldig te zijn, waarvoor hij hem het in het gericht Haaksbergen gelegen goed Luttenberg verpandt. Dit woord zwager is slechts eene beleefdheids formule, want noch de geslachtlijsten van Arckel, noch die van Heeckeren vermelden de echtverbindtenis van Frederik met des bisschops zuster. Op zondag na Paschen van 1364 eindelijk verpandde de bisschop het hooge en lage gericht van Haaksbergen, voor 4000 pond aan Frederik en zijne vrouw Luitgardis en aan Evert en zijne vrouw Bate, onder beding van zonder des bisschops toestemming er geene nieuwe vesting te bouwen. Uit een en ander blijkt dat de beide broeders door den oorlog nog niet geheel en al uitgeput waren.

Vóór 1367 zien wij hen, hunnen oorlogzuchtigen aard getrouw, weder in eenen strijd gewikkeld tegen den toenmaligen Utrechtschen bisschop Jan van Vernenburg, en dit ten gevolge van eene vete van Frederik met den domdeken van Utrecht, wegens de nieuwe tienden, grove en smalle, van Emmermarck bij Dalfsen. De bisschop nam nu ook zijnen toevlugt tot geestelijke wapens en deed Frederik in den ban, waaronder hij lang gezucht heeft. en die niet opgeheven werd dan na eene boete, hem bij het verdrag van 1367, Donderdag na O.L.V. Hemelvaart, opgelegd, terwijl hij overigens den bisschop verscheidene voordeelen af moest staan. Het toen gesloten verdrag berust nog in originali op den huize Almelo.

Sedert dien tijd bleef hij in vrede met den bisschop, stichtte in 1373 met zijne vrouw de kapel te Rechteren, ter eere van God en de Heilige Jonkvrouwe, en in 1377 maakten zij hun testament in tegenwoordigheid van bisschop Jan van Vernenburg en van Wolter, heer van Voerst en Keppel.

Behalve Hekeren bij Steenderen bezat Frederik, die ook in 1359 als scholtus van Sallandt voorkomt, de havezathe Rhaen en waarschijnlijk Hekeren bij Goor. Hij stierf, zijne echtgenoote overlevende, in 1386. Zij lieten na: Zweder, heer van Rechteren, Heeckeren en Rhaen, gehuwd met Sophia van Groesbeek, hij was drost van Coeverden en amptman van Drenthe, en op zijn verzoek, en op dat van den monnik Egbert Mulert, stond bisschop Frederik van Blankenheim toe het klooster St. Agnes bij Zwolle te bouwen; Frederik, gehuwd met Margaretha van Culenborg; Jan:

Diederik, in 1423 proost te Oldenzaal; Swedera, gehuwd met Johan, heer van Runen, na den dood van haren man in 1402 stichtster en eerste abdis van het klooster te Diepenheim en in 1407 gestorven; Hillegonda; Adelheid, gehuwd met Jan van Enteninck, neef van bisschop Jan van Vernenburg.

Zie Gouthoeven, *Kron. van Holl.*, bl. 398; *de Deductie van Almelo*; La Comblet, *Urkundenb. des Niederrheins*, het register; Nijhoff, *Gedenkw. uit de geschied. van Gelderl.*, D. II. bl. XXXII. 88; P. Nijhoff, *het voornaamste uit de geschied. van Gelderl*. bl. 103.

[Evert van Heeckeren]

HEECKEREN (EVERT VAN), broeder van den voorgaande, meerendeels bekend als Evert van Hekeren of wel Evert van Heker, genaamd *van der Ese*. Door zijn huwelijk met de rijke Bate of Beatrix, de erfdochter der magtige heeren van Almelo en Vrieseveen, steeg hij tot hoog aanzien en had veel invloed op de Overijsselsche zaken. Zijn wapen was gevierendeeld van Heeckeren en Almelo.

In de Geldersche geschiedenis komt hij weinig voor. Hij heeft den 6^{den} Januarij 1377 den landvrede mede bezegeld en op Dingsdag na Paschen 1383 erkende hij, zich noemende Evert van Heker, heer tot Almelo, geld schuldig te zijn aan de stad Zutphen.

In de oorlogen met de bisschoppen van Utrecht, Jan van Arckel en Jan van Vernenburg, was hij de steeds trouwe bondgenoot zijns broeders en de bijzonderheden daarvan zijn door ons op diens leven vermeld. In 1387 sloot hij met den graaf van Bentheim en de heeren van Steinfürt, Gutterswijk en Voerst en Keppel een verbond van onderlingen bijstand, dat bekrachtigd werd door den hertog van Gelder, de graven van der Mark en Tekelenburg en den bisschop van Munster. Den 29sten December 1394 sloten hij en zijne vrouw een verdrag met den Utrechtschen bisschop Frederik van Blankenheijm, waarbij zij hem de heerlijkheid Almelo in leen opdroegen.

In 1393 hadden de beide echtelieden het klooster Frenswege mede helpen stichten. Hij overleed vóór het jaar 1400. Zij overleefde hem en was in 1407 nog niet gestorven. Zij lieten na een zoon Egbert genaamd, heer van Almelo en Vriesenveen, die volgt, en drie dochters, Herbrecht, Elisabeth en Mechteld.

Zie *Deductie van Almelo*; *Oorkonden*; *Tijdrek. Regist. op het archief te Zutphen*, bl. 37; van der Chijs, *de munten der Heeren en Steden van Overijssel*, pl. XVII. alwaar eene munt van hem is afgebeeld.

[Egbert van Heeckeren]

HEECKEREN (EGBERT VAN), heer van Almelo en Vriesenveen, zoon van den voorgaande, was gehuwd met Elisabeth van Voerst. Met zijne moeder en vrouw was hij in 1406 de voorname stichter van het klooster te Sibculo en in 1407 van dat van Almelo. In 1420 gaven hij en zijne vrouw aan de ingezetenen van Almelo en Vriesenveen verscheidene voorregten, krijgende daarbij Almelo den naam van stad. Met zijnen neef Frederik van Heeckeren genaamd *Rechteren* en andere Overijsselsche edelen bezegelde hij den 7^{den} Augustus 1425 het te Deventer genomen besluit, om Rudolph van Diepholt tot postulaat-bisschop, met uitsluiting van Zweder van Culenborg, te erkennen, en den 8sten October 1426 sloten die edelen en de steden Deventer, Kampen en Zwolle een nader verbond met Rudolph.

Egbert gaf in 1453 de heerlijkheid Almelo, in het bijzijn van den bisschop van Utrecht, aan zijnen eenigen zoon Johan, met Johanna van Reede van Saasfeld gehuwd, over; doch deze, kinderloos blijvende, droeg haar in 1457 op aan zijnen neef Zweder van Heeckeren genaamd *Rechteren*, heer van Voerst en Keppel, wiens nakomelingen haar nog bezitten.

Zie *Deductie van Almelo*; Uit familie-berigten aangevuld.

[Jacob van Heeckeren]

HEECKEREN (JACOB VAN) of, zoo als hij in de oorkonden voorkomt, Heker of Hekeren, heer van Roderlo, stond in 1395 Frederik van Bronkhorst, heer van Borculo, bij, in den oorlog met de stad Deventer. In 1418 en 1436 bezegelde hij, met de overige ridders van het graafschap Zutphen, het verdrag van ridderschap en steden van Gelre en Zutphen mede. Hij was gehuwd, 1°. met Bertha van Ampsen; 2°. met Elisabeth van Keppel genaamd Oelde, en is omstreeks 1440 overleden, nalatende een zoon Evert, die volgt.

Zie Dumbar, *Kerk. en Wereldl. Devent.*, bl. 625; Nijhoff, *Gedenkw. uit de geschied. van Gelderl.*, D. III. bl. 353, D. IV. bl. 136.

[Evert van Heeckeren]

HEECKEREN (EVERT VAN) of Hekeren, heer van Roderlo, was de zoon van den voorgaande en van diens tweede vrouw Elisabeth van Keppel genaamd Oelde. Hij was in 1440, toen hij, bij doode zijns vaders, met Roderlo beleend werd, nog niet mondig. Den 21sten November 1449 had hij de meerderjarigheid bereikt, want toen trad hij toe tot het verbond van edelen en steden des furstendoms Gelre en het graafschap Zutphen. Op Donderdag na St. Peters dag 1458 huwde hij met Eylarda van Methelen, dochter van Hendrik, heer van Net-

telhorst en van Geertrui van Langen. In 1465 viel haar, na doode van haren broeder Berent, het huis en de havezathe Nettelhorst toe, tot 1834 onafgebroken door den oudsten tak en sedert dien tijd door eenen anderen harer afstammelingen, den heer van Heeckeren van Wassenaer, bezeten.

Evert van Heeckeren verschijnt steeds als een ijverig aanhanger van hertog Adolf en zijne kinderen en als een bestrijder van de Bourgondische en Oostenrijksche heerschappij. Den 27sten Junij 1458 bezegelt hij den renversaal of verbondsbrief van hertog Adolf aan Gijsbrecht, heer tot Bronckhorst en Boreulo. Toen de nationale partij, na den dood diens hertogs en de gevankelijke wegvoering zijner kinderen, Karel en Filippa, van alle kanten in het naauw gebragt, hulp zocht bij Hendrik van Schwarzenberg, bisschop van Munster, en hem als pandheer van het graafschap Zutphen, voor den jongen hertog erkende, was, op den 7den September 1478 Evert een der ridders, die het verdrag mede bezegelden. De bisschop kon echter niet veel doen; door andere bondgenooten verlaten, zocht hij hulp bij Lodewijk XI, koning van Frankrijk, en sloot met hem, op den 25sten Januarij 1480 een verdrag te Bar-le-Duc, dat op den 12den Maart door Katharina, dochter van Gelre, een deel der bannerheeren, de ridderschap, waaronder Evert, en der steden bezegeld werd. Lodewijk bleef in zijne belofte nalatig, de bisschop kreeg twist in zijne eigene staten, de Oostenrijkers maakten telkens meer voortgang en in het laatst van Julij 1481 moest het graafschap zich onderwerpen. Toen legden, bij eene geheime notariëele acte, den 1sten Augustus 1481 opgemaakt, de bannerheeren van Bronckhorst en Wisch, eenige ridders, waaronder Evert, en stadsgezanten de verklaring af, dat zij door blijkbaren nood gedrongen en uit vrees voor het verlies van leven en bezitting, den aartshertog Maximiliaan trouw hadden gezworen, maar dat zij daarmede niet wilden geacht worden te kort te doen aan het ontwijfelbaar regt der kinderen van wijlen hertog Adolf.

Het behoeft dus bijna niet vermeld te worden dat Evert in 1499 op St. Petrus avond er bij tegenwoordig was, toen bannerheeren, ridderschap en steden van het graafschap Zutphen besloten hertog Karel als hunnen erfheer te erkennen. In hetzelfde jaar bleef hij borg voor den hertog bij de stad Deventer, voor eene som van 500 guldens. Hij schijnt in het begin der 16de eeuw overleleden te zijn; zijne weduwe stierf in 1529. Zij lieten na:

1° Jacob, heer van Roderlo, in 1507 gehuwd met

Aleid van Keppel, vrouwe van Westerholt, dochter van Jacob, heer van Westerholt, en van Fenne van Egmont. Het schijnt dat hij ook niet op den besten voet met de Bourgondische partij stond; want in 1504 gaf Filips, aartshertog van Oostenrijk, de hooge heerlijkheden van Vorden en Roderlo aan Johan van Wisch, heer van Wildenborch. Hier is echter niet van gekomen, ofschoon in 1555 Ermgard van Wisch er nog hare aanspraken op liet gelden. Jacob stierf reeds in 1508. Zijn zoon volgt; 2°. Hendrik; 3°. Egbert; 4°. Evert, in 1496 gehuwd met Sophia van de Water; 5. Elsa, gehuwd met Johan van Ulft, heer tot Loackhuizen.

Zie Nijhoff, *Gedenkw. uit de geschied. van Gelderl.*, D. III. bl. 183, 430, D. V. bl. 122, 149; Tadama, *Geschied. van Zutphen*, bl. 146; Dezelfde, *Inventaris van het Zutphensche Archief*, bl. 65, 73, 75, 81, 83, 84; *Zutphensche Archief; Enghuizer Archief;* Uit familie aanteekeningen aangevuld.

[Evert van Heeckeren]

HEECKEREN (EVERT VAN) of Hekeren, heer van Roderlo en Nettelhorst, zoon van Jacob van Heeckeren, heer van Roderlo en van Aleid van Keppel, vrouwe van Westerholt, was omstreeks 1508 geboren. Even als zijn grootvader Evert, was bij een voorstander der nationale partij en tegenstander van het huis van Oostenrijk. Op den 27sten Januarij 1538 was hij op den landdag te Nijmegen en bezegelde de oorkonde mede, waarin hertog Karel van Gelre prins Willem van Cleef tot zijnen opvolger aannam. Hij overleed in 1562. In 1530 was hij gehuwd met Agnes van Hackfort, dochter van Berent, heer van Hackfort en Herxen, landdrost van het graafschap Zutphen en bekend krijgsoverste van hertog Karel van Gelre en van Margareta van Egmont, genaamd Baeck. Hunne kinderen waren:

1°. Margareta, in 1546 gehuwd met Gijsbert van Broeckhuijsen, heer van Barlham, hopman, der Staatsgezinde partij toegedaan en van 1567 tot 1572 volger van Willem, graaf van den Berg, wien hij op zijnen krijgstogt door Gelderland en Overijssel vergezelde. Zij overleed in 1597; 2°. Jacob, heer van Roderlo, Westerholt en Dedingweerd, die volgt; 3°. Evert, heer van Nettelhorst, beschreven in de ridderschap van het graafschap Zutphen en in 1559 raad in den hove van Gelderland. Hij was gehuwd met Johanna van Erp en stierf in 1575; 4°. Anna, priorin ter Hunnepe, in 1609 overleden; 5°. Margareta, geestelijke; 6°. Fenne, geestelijke in het witte klooster te Boekholt; 7°. Johanna, geestelijke te Weerselo; 8°. Jacoba, gehuwd met Wolter Smullinck; 9°. Agnes; 10. Christina, gehuwd met

Bartelt van Diemen; 11°. Catharina, gehuwd met Reinier van Keppel *tot Langen*; 12°. Joost, eerst Elderick genoemd, die mede volgt.

Uit familie-aanteekeningen bijeengebragt.

[Jacob van Heeckeren]

HEECKEREN (JACOB VAN) of Hekeren, heer van Roderlo, Westerwolt en Dedingweerd, zoon van den voorgaande, werd omstreeks 1532 of 1533 geboren en was gehuwd met Elisabeth van Pallandt, dochter van Johan, heer van IJssem en van Elisabeth van Rechteren, vrouwe van Voerst en Keppel. Even als zijne voorouders betoonde hij zich een groot tegenstander van de vreemde, nu Spaansche, overheersching, en was hij een ijverig voorstander van de staatsgezinde partij. Hij wordt bij Slichtenhorst genoemd als een der edelen, welke met Willem, graaf van den Berg, die voor de Spanjaarden uit Gelderland was geweken, briefwisseling hielden, toen de staten besloten hadden zich van de Spaansche krijgsbenden te ontdeen, en behoorde onder diegenen, welke op den 8sten Maart 1574 door den stadhouder don Louis de Requesens van het algemeen pardon waren uitgesloten. Den 11den en 24sten Maart van dat zelfde jaar noodigde de graaf van den Berg hem uit om te Munster bij hem te komen. In 1577 werd hij, op den landdag te Nijmegen, met Joachim van Lier, tot gedeputeerde van het graafschap Zutphen benoemd, om over de zaken van het landschap, betreffende de toetreding tot de Unie, te handelen, en den 27sten Mei 1579 komt hij voor, zich mede sterk makende voor zijnen broeder Joost en meer anderen, om voor die toetreding te doen stemmen. Eene maand later, den 28sten Junij, stierf hij kinderloos. Den 26sten Februarij van dat zelfde jaar was hij raad in den hove van Gelderland geworden. Zijne weduwe hertrouwde met Johan van Weijhe, heer van Echtelt, en stierf in 1600.

Zie van Hasselt, *Stukk. voor de Vaderl. histor.*, D. II. No. 141; Uit familie-aanteekeningen aangevuld.

[Joost van Heeckeren]

HEECKEREN (JOOST VAN), of Hekeren, broeder van den voorgaande, was heer van Diepenbroek en Roderlo, welke laatste havezathe hij van zijn broeder Jacob erfde, en beschreven in de ridderschap van het graafschap Zutphen. Hij liet den 27sten Mei 1579 door zijn broeder Jacob verklaren, dat hij gezind was om tot de Unie van Utrecht toe te treden. In 1601 werd hem, benevens andere edelen, ‘die onder viands sauvegarde sitten,’ het regt betwist om op land- en quartier dagen te verschijnen. Hij stierf in 1620 en wordt voornamelijk hier genoemd, omdat verscheidene zijner zonen in 's lands dienst waren en daarin

sneuvelden. Bij zijne eerste vrouw, Agnes van Haeften, dochter van Alert, heer van Ophemert en van Cunigonda van Keppel, vrouwe van Verwolde, waarmedo hij in 1571 huwde, verwekte hij: 1°. Evert, luitenant, sterft in 1602; 2°. Alert, sneuvelt voor Damme; 3°. Cunigond; 4°. Agnes, na den dood van al hare broeders, vrouwe van Roderlo en Diepenbroek, in 1606 gehuwd met Wigbold de Rode van Heeckeren, heer van Overlaar; 5°. Alert, sneuvelt den 1sten Augustus 1604 voor Sluis; 6°. Jacoba, juffer ter Hunnep, in 1611 gehuwd met Assuerus Mattisius, predikant te Deventer, 7°. Berent, vaandrig, sterft in 1607; 8°. Joachim, vaandrig, sneuvelt den 4den Augustus 1603 in het beleg van Ostende; 9°. Cunigond.

Hij hertrouwde in 1589 met Jasperina van Raesfeld, dochter van Reinier, heer van Romborch, en van Stéphania van Mechelen *tot Santvoort*. Uit dit huwelijk sproot: 10°. Jasper, in 1614 gestorven.

Ten derden male huwde hij, in 1592, met Henrica van Bevervoorde, dochter van Berent en Anna Grubbe. Uit dit huwelijk sproten: 11°. Anna, in 1666 overleden; 12°. Agnes Maria, abdis ter Hunnepe, in 1658 overleden; 13°. Margaretha; 14°. Johanna, eerst abdis te Weerselo, in 1641 gehuwd met Jan van Rechteren, heer van Almelo, Vriesenveen, Rechteren en Bredenhorst en in 1643 met Willem Jacob van den Boetselaer, heer van de Pol; 15°. Berent, sterft in 1602; 16°. Bernarda; 17°. Everharda, in 1632 gehuwd met Derk van Haeften, heer van Verwolde; 18°. Maria, in 1653 overleden.

Uit Quartier-recessen van het graafschap Zutphen en uit familieberigten bijeengebragt.

[Walraven van Heeckeren]

HEECKEREN (WALRAVEN VAN) of Hekeren, heer van Nettelhorst en Enghuizen, zoon van Evert, heer van Nettelhorst, en van Johanna van Erp, werd omstreeks 1570 geboren. Den 20sten December 1599 werd hij kapitein van eene compagnie voetvolk, waarmede hij lange jaren in Vlaanderen gelegen heeft. Den 21sten Junij 1601 huwde hij met Agnes van Aeswijn, dochter van Reinier, heer van Brakel, en van Machtelt, vrouwe van Isendoorn. In 1603 onderschreef hij, met meer anderen, de afzwering van den koning van Spanje en werd wegens Nettelhorst in de ridderschap van het graafschap Zutphen beschreven. In 1606 tot rekenmeester benoemd, bedankte hij ‘’t quartier voor deze faveur.’ Ondertusschen stierf zijne vrouw reeds in 1609 en hij hertrouwde den 7den Januarij 1612, in de hervormde kerk te Zutphen, met

Walburg van Lijnden, dochter van Steven, heer tot Sinderen en van Antonia van Amstel van Mijnden, vrouwe van Loosdrecht en Oudekerk.

In krijgsdienst blijvende, was hij echter niet vreemd aan het bestuur van het graafschap Zutphen en protesteerde hij onder anderen op den 24sten en 25sten Februarij 1623 tegen de examinatie van de lijst der middelen in tegenwoordigheid van Alexander van der Capellen, wien men niet in de ridderschap toe wilde laten, omdat niet genoeg bewezen was dat de *Boedelhof* eene havezathe zou zijn. Den 19den September 1623 verkreeg hij dat het quartier zijne voorspraak zou zijn, opdat zijne compagnie van Vlaanderen naar Zutphen verlegd werd.

Den 27sten Junij 1625 werd hij ‘genomineerd om te gaan in 't collegie van de Admiraliteit van Rotterdam, indien ZEd. den militairen dienst sal komen te quitteeren.’ Na den dood van Derck van Dort, heer van Dort, kolonel, landdrost van het graafschap Zutphen en scholtus binnen en buiten Zutphen, in 1625, werd hij in diens plaats gekozen, doch had nog eens gelegenheid om het leger goede diensten te bewijzen, namelijk in September 1627, toen hij op last van prins Frederik Hendrik den aftogt dekte van het leger van Grol en over den gunstigen afloop daarvan door den vorst geprezen werd. Als landdrost oefende hij intusschen veel invloed uit en hij wist den 14den December 1629 te bewerken, dat het landdrostambt niet zou gelost worden, zoo lang hij en zijn zoon Evert leefden, en dat het ‘na doode of resignatie’ op dien zoon moest komen. Langzamerhand vormde er zich echter in de ridderschap eene den landdrost vijandige partij, die echter niet op kon wegen tegen de zijne. Hevige twisten waren daarvan dikwijls de gevolgen en het gebeurde niet zelden dat deze tot dadelijkheden overgingen.

Walraven van Heeckeren, die ook nog de betrekking van burgemeester van Lochem bekleedde, overleed den 11den October 1645. Zijne kinderen uit het eerste huwelijk waren: 1o. Johanna, in 1631 gehuwd met Coenraad van Huus *tho die Rees*, in 1652 overleden; 2o. Agnes, in 1642 gehuwd met Adriaan van Beest van Rhenoy en in 1647 gestorven. Uit het tweede huwelijk had hij een zoon, Evert genaamd, die volgt.

Zie van de Capellen, *Gedenkschr*. D. I. bl. 431, 432; *Quartier recesson van het graafschap Zutphen*; Uit familie-aanteekeningen aangevuld.

[Evert van Heeckeren]

HEECKEREN (EVERT VAN), heer van Nettelhorst,

Enghuizen en Barlham, zoon van den voorgaande en van diens tweede vrouw Walburg van Lijnden, werd omstreeks 1614 geboren, Hij was de eenig overgeblevene van zijnen naam en van hem stammen dus allen af die verder hier volgen.

Reeds op den 14den December 1629 ontving hij de survivance van het door zijnen vader bekleedde landdrostambt van het graafschap Zutphen. Den 5den Junij 1637 werd hij beschreven in de ridderschap, den 12den Junij daaraanvolgende gecommitteerd tot de admiraliteit van Amsterdam en den 21sten November 1638 tot de generaliteits-rekenkamer. Den 16den Januarij 1642 huwde hij met Maria Torck, dochter van Lubbert en van Jacoba van Arnhem, eene vrouw, wier portret, waarop zij als weduwe uitgeschilderd is, haar op reeds gevorderden leeftijd doet kennen als eene knappe, doch ook heerschzuchtige vrouw, waarvoor zij ook te boek stond en men haar den bijnaam van *Mevrouw Driebeen* gegeven had. Haar man daarentegen was zeer goedhartig van aard.

Na den dood zijns vaders aanvaardde Evert het landdrostambt. De vraag of daaraan het voorzitterschap van de ridderschaps-vergadering verbonden was, gaf al dadelijk aanleiding tot twist. De scholtus binnen en buiten Lochem, Eck, beweerde dat hem, als oudste ridder, dit regt toekwam. De tegenstanders van zijn vader, waaronder voornamelijk Alexander van der Capellen, waren ook tegen den jongen landdrost; de zaak werd voor het Hof gebragt, dat eerst provisioneel en later bij een bepaald vonnis besliste, dat de landdrost om zijne betrekking voorzitter der Zutphensche ridderschap was. Ook wie als gedeputeerde op zou volgen, gaf aanleiding tot verschil. Haeften van Verwolde en Evert van Heeckeren dongen er naar. Van der Capellen, die over deze zaak breed uitwijdt, schrijft de eindelijke benoeming van den laatsten aan den invloed van Torck van Rosendael, oom van Maria, toe. Bij de raadslagen over de toelating van nieuwe ridders was Evert minder uitsluitend dan zijn vader, doch had daarin de meerderheid tegen zich.

In Januarij 1651, na den dood van den stadhouder Willem II, met Alexander van der Capellen van wege de ridderschap van het graafschap Zutphen naar de groote vergadering te 's Hage afgevaardigd, zochten zij de benoeming van eenen stadhouder en kapiteingeneraal te bewerken, doch werden door de andere quartieren niet bijgestaan, waarvan eenige jonge edelen, door Holland gewonnen, de steden toevielen. Met nadruk we-

zen zij op het gevaarlijke van den toestand op de grenzen, wanneer er geen kapitein-generaal was, doch de invloed was te groot en men kent den uitslag der zaak.

Evert werd den 6den April 1653 tot extraordinaris raad in het Hof van Gelderland benoemd, en aan zijnen oudsten zoon Walraven den 28sten April 1670 de survivance van het landdrostambt toegezegd. Ondertusschen naderde het noodlottige jaar 1672. De ridderschap van het graafschap Zutphen, van ouds aan het huis van Oranje verkleefd, had met leede oogen de besluiten der groote vergadering aangezien. De overheersching der Loevesteinsche factie, de magt der 'Hollandsche kooplieden en kramers' onder het bestuur van Jan de Witt, was aan de Geldersche edelen onverdragelijk en zij haakten naar het oogenblik dat de prins van Oranje weder in het bezit van de waardigheden zijner voorouders zou hersteld worden. Die haat tegen de bovendrijvende partij moge gedeeltelijk tot verontschuldiging strekken van het flaauwhartige gedrag der Zutphensche ridderschap in het algemeen en van Evert in het bijzonder, toen de stad Zutphen, destijds eene der sterkste plaatsen in ons land, door koning Lodewijk XIV in 1672 opgeeischt onmiddellijk werd overgegeven, en terwijl een Jan Coulman, hoofdman der burgerij, dien wij vroeger noemden, door zijne mannelijke taal die overgave zocht te voorkomen, was het Evert van Heeckeren die meende 'dat men de aangebodene conditiën niet moest verwerpen, maar aannemen, omdat anders het graafschap in bloet en vlam zou gestelt worden' en was het zijne gade, die de vrouw van den genoemden Coulman trachtte te winnen, om door haren invloed zijne standvastigheid aan het wankelen te brengen.

Tot aan zijnen dood bleef Evert van Heeckeren de betrekking van landdrost waarnemen. Hij moest de smart ondervinden van het nog te beleven, dat drie zijner zonen sneuvelden en een aan eene ziekte overleed. Hij stierf den 23sten April 1680, en zijne gade den 21sten Februarij 1690. Beiden zijn in de Groote of St. Walburgs kerk te Zutphen begraven, waar hunne kinderen ter hunner eere eene sierlijke marmeren graftombe hebben doen oprigten. Zij prijkt met de borstbeelden der beide echtelingen; daaronder zijn twee schreijende kinderen met omgekeerde en uitgebluschte fakkelen, en in het midden een feniks uit zijne asch verrijzende. Lager ziet men doodshoofden, zandloopers en dergelijke zinnebeelden van de kortheid en broosheid des menschelijken levens. Rondom staan de zestien kwartieren, regts: *Heeckeren*, *Lijnden*, *Erp*, *Aemstel*, *Hackfort*, *Veen*, *Besten*, *Isendoorn*; links: *Torck*, *Arnhem*

Sallandt, *Ittersum*, *Wittenhorst*, *Speulde*, *Stepradt*, *Mulert*.

Hunne kinderen waren:

1°. Walraven, heer van Nettelhorst, van wien nader zal gesproken worden; 2°. Lubbert Frederik, geboren in 1645, overleden in 1668; 3°. Jan Frederik, geboren in 1648, kapitein. Hij stierf op Zondag den 16den October 1672 te Leiden, nadat hij den 12den te voren op zijnen post voor Woerden, dat door den prins van Oranje belegerd werd, eene zware kwetsuur, door eenen kogel in den mond, die niet door was gegaan, gekregen had; 4°. Robbert, heer van Enghuizen, te Zutphen den 7den December 1650 gedoopt. Hij was beschreven in de ridderschap van het graafschap Zutphen, gedeputeerde des graafschaps, extraordinairis raad in den Hove van Gelderland en curator der provinciale akademie te Harderwijk. Hij was een bekwaam regtsgeleerde. Voor zijnen broeder Walraven was hij stadhouder van de stad en meijerij van 's Hertogenbosch, en werd aldaar in 1694 gehuldigd. Uit de *Quartier-recessen* blijkt het, dat hij tot vele en velerlei commissiën gebruikt werd. Hij was gehuwd met Anna Wilhelmina Caecilia van Keppel, vrouwe van Molecaten en Camferbeek, en stierf den 16den November 1699; zijne weduwe den 10den Julij 1714; 5°. Gerrit, gedoopt te Zutphen den 19den Mei 1652, was kolonel van een regiment vreemde troepen en is den 21sten Augustus 1696, bij de bestorming van het kasteel van Namen, gesneuveld. Uit de brieven aan zijne zuster Walburg, die nog bestaan, blijkt het, dat hij van eene vrolijke, levendige inborst was; 6°. Evert Jacob, gedoopt te Zutphen den 7den December 1653, was kapitein bij het regiment van Limburg Stirum, en werd den 11den Augustus 1674 in den slag bij Senef gekwetst. Hij stierf, als majoor bij hetzelfde regiment den 30sten Augustus 1678, nadat hij op den 14den Augustus bevorens, in den veldslag bij St. Denis, een schot onder de wang gekregen had; 7°. Steven, gedoopt te Zutphen den 5den September 1655, was vaandrig en sneuvelde in 1676, bij het beleg van Grave; 8°. Jacob Derk, heer van Barlham en Enghuizen, die later mede volgt; 9°. Walburg, in 1680 gehuwd met Elbert Anthonij van Pallandt, heer van Voorst, Oosterveen, Batingen en Clooster, en in 1711 met Anthonij Adolph van Haersolte, heer van Haerst. Zij stierf kinderloos in 1721.

Zie J. Vollenhoven, *Triomfkroon voor den Hoog Edelen Welgeb. Heer*, *Gerhardt*, *Baron van Hekeren*, enz.; Bouman, *Gesch. der Geld. Hoogesch.*, D. I. bl. 153, D. II. bl. 5; *Zutphensche Quartier-recessen*; Tadama, *Geschied. van Zutphen*; bl. 251; Uit familie-aanteekeningen aangevuld.

[Walbaven van Heeckeren]

HEECKEREN (WALBAVEN VAN), heer van Nettelhorst, oudste zoon van den voorgaande, geboren in 1643, werd den 18den April 1665 in de ridderschap van het graafschap Zutphen beschreven, ontving in 1670 de survivance van het landdrostambt, volgde in 1680 zijnen vader daarin op en was voorzitter van de gedeputeerde staten van het graafschap. Een zeer bekwaam man zijnde, werden hem gewigtige betrekkingen opgedragen en had hij lang zitting in de vergadering der Staten-Generaal. In 1689 kreeg hij eene zending naar Brandenburg, Saksen, Munster en Lunenburg, om deze staten aan te sporen tot het leveren hunner contingenten, waarin zij zeer traag waren. In April derwaarts vertrokken, hield hij zich meestal te Zell, de residentie van den hertog van Lunenburg, op. Nadat hij te vergeefs getracht had den hertog van Wolfenbuttel, namens koning Willem, door voordeelige aanbiedingen tot het bondgenootschap over te halen, werd hij in 1693 als buitengewoon gezant naar Zweden gezonden, waar hij het gerezen ongenoegen, ontstaan door het nemen van Zweedsche schepen, die op Frankrijk voeren, uit den weg ruimde. Terwijl hij zich daar bevond, werd hij tot erkentenis voor de trouwe diensten, aan den staat bewezen, in het bijzonder in het toen bekleede gezantschap, in Februarij 1694, benoemd tot hoofdschout der stad en meijerij van 's Hertogenbosch, waar zijn broeder Robbert, zoo als reeds boven vermeld is, als zijn stadhouder gehuldigd werd. Een groot vriend van den beroemden Gysbertus Cuperus zijnde, en gestadige briefwisseling met hem onderhoudende, schreef hij hem in 1697 uit Stokholm: ‘dit hof is soo vol intriges, dat men nergens staet op kan maeken en daerom wilde ik wel van hier sijn, alsoo men wel kan verzekert sijn, dat Sweden van 't humeur, daer de coninck van is, ons wel geen quaet sal doen, maer veel goets en hebben wij daer oock niet van te verwaghten, soodat mijn verblijf hier 't eenemaal inutil is.’ Hij stierf ongehuwd te Osnabrück, den 21sten Augustus 1701, op zijne terugreize uit Zweden, waar hij echter niet altijd door gebleven was, ten minste het blijkt uit de *Quartier-recessen* dat hij in 1700 op eene vergadering te Zutphen tegenwoordig was.

Walraven van Heeckeren was een groot liefhebber van oudheden en munten. Zijne briefwisseling met Gysbertus Cuperus berust sedert 1854 op het Rijks-Archief.

Zie Sylvius, *Vervolg op* Aitzema, D. III. bl. 100; N. van der Meer, *Zegenwensch aan ... den Heer Walraven van Heeckeren enz.*, *beneemd tot hoogschout van 's Hertogenbosch enz;* Wa-

genaar, *Vaderl. Hist.*, D. XVI. bl. 251; *Nalez. op* Wagenaar, D. I. bl. 413; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, D. I. bl. 434; *Zutphensche Quartiers-recessen*; Uit familie-aanteekeningen aangevuld.

[Jacob Derk van Heeckeren]

HEECKEREN (JACOB DERK VAN), heer van Barlham, later ook van Enghuizen, Roderlo en Brandsenburg, was de broeder van den voorgaande, werd den 16den December 1665 te Zutphen gedoopt en in 1686 door Prins Willem III tot burgemeester dier stad benoemd, welke betrekking hij tot 1699, toen hij tot de ridderschap overging, waarnam. Den 25sten Februarij 1691 was hij rekenmeester van Gelderland geworden en den 20sten Februarij 1706 werd hij, in plaats van Johan van Lintelo, landdrost des graafschaps Zutphen en bleef dat tot den 19den Februarij 1740, toen hem toegestaan werd dat hij zijnen zoon Frans Jan dit ambt afstond, behoudens zijnen rang in de vergaderingen, dien hij hem eerst op den 22sten November 1747 overgaf, zijnde hij toen misschien de oudste regent der Unie. Door kunde en ervaring had hij zich veel invloed en door braafheid en heuschheid veler achting weten te verwerven.

Sedert leefde hij nog anderhalf jaar in welverdiende rust, totdat hij te Zutphen den 22sten April 1749 overleed. Hij was in 1691 gehuwd met Heilwich Charlotte van Lijnden, geboren in 1661, dochter van Frans, heer van Hemmen en Blitterswijk, en van Charlotte van Brienen *toe Mussenberg en Cloeraat*; zij stierf den 2den Julij 1728. Hunne kinderen waren:

1°. Frans Jan, heer van Enghuizen, Beurse, Cloese, Langen en Suideras, die volgt; 2°. Evert, heer van Barlham, geboren in 1696, als student overleden in 1719; 3°. Assueer, heer van Roderlo, geboren in 1699, van 1719 tot 1749 schepen en sedert dien tijd tot aan zijnen dood, 13 October 1767, burgemeester van Zutphen; afgevaardigde tot de vergadering van hunne hoogmogenden, raad en rekenmeester van Gelderland, curator der hoogeschool te Harderwijk, lid van de commissie tot beneficering van Neder-Rijn en IJssel, baljuw en dijkgraaf van Prinseland. Hij werd in 1719 te Harderwijk eershalve tot doctor in de regten bevorderd en was in 1730 gehuwd met Henriette Johanna Elisabeth Agatha Walrave van Laer, vrouwe van Kell, Rees, Engelenburg en Lichtenberg, die in 1755 stierf; 4°. Walraven Robbert, heer van Brandsenburg en Barlham, geboren in 1704, was beschreven in de ridderschap des graafschaps Zutphen, burgemeester der stad Groenlo, extraordinaris raad in den Hove van Gelderland, afgevaardigde tot de generaliteits rekenkamer en ter vergadering van de

Staten-Generaal, houtvester en scholtus binnen en buiten Zutphen. Hij trouwde in 1725 met Johanna Sophia von dem Bussche *zu Hunnefeldt* en in 1739 met Barbara Elisabeth de la Fontaine. Hij stierf den 15den Junij 1758; zijne weduwe in 1772.

Zie Scheltema, *Staatk Nederl;* Bouman, *Geschied. der Geld. Hoogesch*. D. II. bl. 213, 214; *Zutphensche Quartier recessen;* Uit familie-aanteekeningen aangevuld.

[Frans Jan van Heeckeren]

HEECKEREN (FRANS JAN VAN) heer van Enghuizen, Beurse, Cloese, Langen en Suideras, oudste zoon van den voorgaande, werd geboren in 1692. Hij was burgemeester der stad Doetinchem, den 16den October 1716 beschreven in de ridderschap van het graafschap Zutphen, den 25sten November daaraanvolgende landrentmeester-generaal van Gelderland, gecommitteerde tot de admiraliteiten van Friesland en van de Maze, tot den Raad van State, curator der Geldersche hoogeschool, richter van Doesburg tot 1740, toen hij door afstand van zijn vader landdrost van het graafschap Zutphen werd, en in 1747 president van de gedeputeerde staten. Hij was daarbij ook gecommitteerde tot beneficering van Neder-Rijn en IJssel, welke betrekking hij in 1750 aan zijnen zoon Jacob Adolph afstond, en was gedurende meer dan een halve eeuw een zeer voornaam regent, die, vooral in het laatst zijns levens, zeer veel invloed uitoefende en de hem opgedragen commissiën met veel lof volvoerde.

Hij was in 1722 gehuwd met Transisalania Charlotte Juliana Agnes Adelheid, gravin van Rechteren, dochter van Adolf Hendrik, heer van Almelo en Vriesenveen, en van Sophia Juliana gravin van Castel Rudenhausen, in 1704 geboren en in 1756 gestorven. Hij overleed te 's Hage den 10den Mei 1767. Zij verwekten 16 kinderen, waarvan er verscheidene op jeugdigen leeftijd stierven en waarvan wij slechts noemen 1o. Jacob Adolph, heer van Enghuizen, Beurse, Cloese en Lange, geboren den 6den Julij 1724, beschreven in de ridderschap van het graafschap Zutphen, ordinaris raad in den Hove van Gelderland, scholtus binnen en buiten Zutphen, president van gedeputeerde staten, landrentmeester-generaal van Gelderland, curator der provinciale akademie van Harderwijk, burgemeester van Doetinchem, gecommitteerde ter beneficering van Neder-Rijn en IJssel. Hij is in 1751 gehuwd met Charlotte Alexandrina van Westerholt en in Februarij 1792 overleden; 2o. Evert Frans Joachim Philip Assueer, onderluitenant bij de cavallerie, geboren 1727 gestorven 1743; 3o. Frederik Walraven Reinhardt Burchardt

Rudolph, heer van de Cloese, geboren in 1729, in 1743 onderluitenant in plaats van zijnen broeder, overleden in 1769 als luitenant-kolonel bij het regiment van Randwijck; 4°. Maria Adelheid Elisabeth, geboren in 1742, in 1774 gehuwd met den kolonel François Mackay en in 1791 gestorven; 5°. August Robbert, heer van Suideras, die volgt.

Zie *Nederl. Jaarb.*, 1767. bl. 757; *Tegenw. Staat van Golderl.*, D. III. de *Opdragt;* Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Bouman, *Geschied der Geld. Hoogesch.*, D. II. bl. 14, 210, 217; *Zutpheuscho Quartier recessen;* Uit familie-aanteekeningen aangevuld.

[August Robbert van Heeckeren]

HEECKEREN (AUGUST ROBBERT VAN), heer van Suideras, zoon van den voorgaande, werd den 31sten Julij 1743 geboren en den 24sten October 1763 in de ridderschap van het graafschap Zutphen beschreven, welke hij van 1781 tot 1792, toen hij weder inviel, verliet, om burgemeester of liever schepen der stad Zutphen te worden. Hij was voorts extraordinaris raad in den Hove van Gelderland, burgemeester der stad Groenlo, drossaard der stad en heerlijkheid Borculo en in 1792 scholtus binnen en buiten Zutphen en president van de gedeputeerde staten des graafschaps.

De twisten tusschen de Oranje-partij en de patriotten heerschten in Zutphen sedert 1783. De Capellen's waren ijverig bezig om er ongenoegen en oproer te verbreiden. Een adres, waarschijnlijk door den burgemeester van der Capellen *van Rijsselt* opgesteld, waarin op herstel der grieven werd aangedrongen en op hetwelk zijn broeder Capellen *van de Marsch*, lid der ridderschap, de tweede onderteekenaar was, dat op den 15den Maart van genoemd jaar aan de gemeenslieden werd ingediend, gaf het sein tot de beweging. De gemeenslieden namen het goed op en leverden het aan den raad in, die voor het meerendeel uit aanhangers van het huis van Oranje bestond en waarin Suideras, zoo wordt hij gewoonlijk genoemd, ‘een waardig evenbeeld van Capellen *van de Marsch*, even onvoorzigtig en doldriftig als deze, even heftig ijverende voor den prins, als Capellen voor de patriotten, en (naar het schijnt) ook persoonlijk vijand van zijnen politieken tegenstander’ veel invloed uitoefende. De raad wees, tegen het protest der burgemeesters Capellen *van Rijsselt*, Verstegen en de Rode van Heeckeren, het rekwest van de hand, en verzocht er niet mede lastig gevallen te worden. Het protest der drie raadslieden werd door den druk bekend gemaakt, waarop de burgers hun een dankadres indienden, en tevens een naamloos geschrift, te Deventer uitgegeven, waarin het volk aangespoord werd om de wapens op te vatten, verspreid. De

patriotsgezinde regering van Deventer weigerde aan het verzoek, om een onderzoek naar den drukker en verspreider van dit oproerschrift in te stellen, te voldoen; eene premie van 1000 gulden werd toen te Zutphen op de ontdekking van den schrijver gesteld. Beducht voor oproer, besloot, in eene geheime vergadering, de raad, den generaal-majoor van Heeckeren van Molecaten, kommandant der stad, te verzoeken, in dat geval tusschen beiden te treden.

De drie protesteerende burgemeesters zorgden wel dat de zaak niet geheim bleef, en er kwam weldra een tweede naamloos geschrift voor den dag, waarin - wat vroeger door de Zuid-Hollandsche Courant ook reeds was medegedeeld - Suideras beschuldigd werd er voor uitgekomen te zijn aan den prins gezegd te hebben, dat het noodzakelijk was dat er te Zutphen burgerbloed gestort werd. Hij verklaarde dat voor laster; hij had alleen, toen er over de garnizoens vermeerdering gesproken werd, en men hem had doen opmerken dat, indien zulks tegen den zin der burgers geschiedde, het tot een bloedbad zou kunnen komen, geantwoord: ‘dat zij, die daarvan oorzaak waren, het aan zich zelven te wijten hadden.’ De vermeerdering van het garnizoen had plaats, zonder dat er eenige onlusten ontstonden.

Al de onlusten op te sommen, tusschen de regering van Zutphen en hare minderheid, waaraan Rode van Heeckeren, toen de zaken te erg begonnen te loopen, zich ook reeds onttrokken had, is onnoodig. Hoezeer zich de patriotten ook roerden, eenige patriciers op hunne hand hadden, door velen uit den middenstand met een goed oog aangezien werden, de meerderheid, ook der mindere volksklasse, bleef den ouden staat van zaken getrouw. Het jaar 1787 was daar; de patriottische partij werd overal overwonnen; Suideras ondernam het haar in Zutphen geheel te fnuiken en hij deed dat stout genoeg, maar op eene wijze, die de schromelijkste verwarring veroorzaakte en tot bloedige tooneelen had kunnen aanleiding geven. Op den 24sten Junij verscheen hij met eene Oranje-kokarde versierd op de parade, begaf zich van daar naar het stadhuis en oogenblikkelijk begonnen de officieren en soldaten aan hunne gehechtheid voor het huis van Oranje lucht te geven door vechtpartijen met de patriotten. De generaal van Heeckeren *van Molecaten* liet deze ontwapenen en de patrouilles verdubbelen, doch de onrust nam hoe langer hoe meer toe. Bij bekende patriotten werden de glazen ingeslagen en een der hevigste van deze, de schoenmaker David Reinders, schoot uit zijn huis eenen soldaat

dood. Het woedende krijgsvolk wilde hem vermoorden, doch de officieren wisten dat te beletten en hem ongedeerd naar de gevangenis te brengen. Den volgenden dag, den 26sten Junij, haalden de soldaten overal op eigen gezag de vaandels, degens enz. op, des middags werd het Oranje vaandel uit het stadhuis gestoken en de omwenteling was volbragt.

Geen wonder dat S u i d e r a s , toen in 1795 de patriotten, met behulp der Fransche broeders zegevierden, hunnen haat in dubbele mate ondervond. Van Groenlo, waar hij eene magistraatsvergadering had bijgewoond, teruggekeerd en op het landgoed *het Velde*, op drie kwart uur afstand van Zutphen, den baron v a n D o r t h toebehoorende, verblijf houdende, werd hij op den 11den Februarij door den burger-luitenant t e r H o r s t , op last van den burgerkommandant d e R o y , die zeide daartoe van de municipaliteit te Zutphen bevel te hebben, gearresteerd en met veel ophef naar die stad en het huis zijner doodzieke zuster L o u i s e L e o p o l d i n e I s a b e l l e overgebragt, daar streng bewaakt en den volgenden morgen, niettegenstaande hij eene hevige koorts had gekregen, onder geleide van gewapende burgers naar het stadhuis gebragt en daar gevangen gezet.

Den 16den Februarij verzocht hij aan de municipaliteit om ontslagen te worden, belovende hij om in het vervolg ambteloos, met de zijnen, buiten den tijd door te brengen en af te wachten ‘wat de Voorzienigheid over het gefolterd vaderland zou beschoren hebben.’ Niet voor den 7den Maart werd dit verzoek, dat in handen was gesteld van de tien burgers, die het arrest gevraagd hadden, voor de burgerij gebragt, die op aanstoken van d e R o y , bepaalde, dat het in alle herbergen ter lezing zou gelegd en ten platte lande rond gezonden worden, om elken ingezetene in de gelegenheid te stellen iets tegen S u i d e r a s in te brengen.

Hoewel genoemde d e R o y en zijne vrienden zich daar veel moeite voor gaven, de eerste zelfs de burgerij van den predikstoel der Groote kerk daartoe liet aansporen, er kwamen geene beschuldigingen, en van het platte land ontving S u i d e r a s zelfs vele bewijzen van achting. Daarom was ook de municipaliteit onwillig de burgerij op te roepen, dat door bewerking van eenige beter gezinde burgers echter op Zondag, 22sten Maart, geschiedde; niettegenstaande d e R o y met groote hevigheid het verzoek van S u i d e r a s bestreed, bewerkten echter twee andere zijner tegenstanders, nu tot betere inzigten gekomen, dat hij ontslagen werd, na op handtasting, in plaats van eede, aan de

municipaliteit beloofd te hebben, zich niet buiten de stad te begeven of met regeringszaken zich te bemoeijen. Hij begaf zich nu naar zijne zuster, die hij meermalen verlangd had te spreken, doch het was te laat, zij was reeds buiten kennis en stierf den volgenden dag.

Hij nam daarop zijne toevlugt tot den Franschen generaal v a n D a m m e , wiens hoofdkwartier op het huis *de Voorst* bij Zutphen gevestigd was, stelde hem voor dat hij altijd een voorstander der oude constitutie en der erfstadhouderlijke waardigheid geweest was, en onveranderlijk daaraan en aan den prins zou gehecht blijven; dat hij even wel aan de resolutie zich onderworpen had, zonder daartegen iets te ondernemen, maar dat men hem even wel zes weken lang onverhoord gevangen gehouden had, waarom hij verzocht dat de zaak werde afgedaan en hij vrijgesproken of gestraft. De generaal hoorde hem welwillend aan, en gaf hem eenige dagen later eene schriftelijke vergunning om de stad te verlaten en in Holland te reizen, waarvan hij gebruik maakte en, na de municipaliteit er kennis van gegeven te hebben, naar zijn landgoed vertrok.

De municipaliteit, hierover zeer ontevreden, maar nogthans uit vrees voor de Franschen, hem niet durvende gevangen zetten, dagvaardde hem, doch hij weigerde te gehoorzamen en bleef zijn ambt als scholtus binnen en buiten Zutphen waarnemen, daarin gerugsteund door den Franschen generaal-adjudant d e l a C o u r t . Zich echter niet langer veilig rekenende, begaf hij zich op Pruissisch grondgebied, meestal verblijf houdende op het kasteel Ringelberg bij Wezel, toebehoorende aan den baron v a n S p a e n .

Het provinciaal collegie van policie, financie en algemeen welzijn van het volk van Gelderland liet daarop den 4^{den} November eene publicatie uitgaan, waarin op het hoofd van S u i d e r a s , omdat hij ‘niettegenstaande de afgelegd belofte zonder de toestemming der regering van Zutphen, zich niet alleen buiten de stad, maar vervolgens buiten deze provincie heeft geabsenteerd’, terwijl buitendien ‘zeer vehemente suspicien exteeren, dat hij aldaar kwade machinatiën tegen zijn vaderland getracht heeft ten uitvoer te brengen’, eene premie van duizend gouden ducaten gesteld werd. Hieruit blijkt dat, haatte men hem, men hem niet minder vreesde. Bij vonnis der municipaliteit van Zutphen werd hij ten eeuwigen dage uit Gelderland verbannen en in de kosten der procedure veroordeeld. Dat zijn goed onder sequester gesteld was, zal wel niet behoeven vermeld te worden.

Later werd de postmeester H a a m e l te Doesborgh bij verstek veroordeeld om met het zwaard over het hoofd gesla-

gen en vijftien jaren in een tuchthuis opgesloten te worden, ‘omdat hij ook de briefwisseling met den beruchten veldvlugtigen August Robbert van Heeckeren van Suideras en anderen gefavoriseecd heeft.’ Suideras ontkent echter na de revolutie eenige briefwisseling met Haamel gehad te hebben. Zijne *Apologie* tegen de aan hem te last gelegde misdaden zag in 1797 in 8°. het licht.

In het Pruissische waren zijne gedachten op eene tegenomwenteling gevestigd, zocht bij zijne mede emigranten te bewerken en was hij in verstandhouding met den erfprins van Oranje, die zich te Lingen ophield, met de uitgewekene officieren en de vrienden van het huis van Oranje, die zich op het grondgebied der Bataafsche republiek bevonden. Vruchteloos zocht men de Pruissische regering te bewegen om hulp te verleenen, maar toen de landing der Engelschen en Russen in Noord-Holland betere uitzigten opende, besloot men ook zonder haar eenen slag te slaan; onbezonnen aangelegd, liep echter de onderneming ellendig af.

Suideras in het graafschap Zutphen, de baron van Lijnden *van Hoevelaken* op de Veluwe, de baron d'Yvoy in het Sticht, waren er de hoofden van; eenige uitgewekenen onder den overste Spengler zouden zich van Arnhem meester maken, anderen in Twenthe dringen. Suideras kwam op Donderdag den 5den September 1799, de beruchte *gele Donderdag*, met een aantal uitgewekenen van het kasteel te Ghemen, waar hij toen verblijf hield, te Winterswijk aan, herstelde de vorige regering, stak de Oranje-vlag uit en begaf zich toen naar Bredevoort en Aalten, waar hetzelfde plaats vond; de proclamatie van den prins van Oranje werd gelezen en het gerucht verspreid dat er Pruissen in aantogt waren. De ingezetenen, aan het huis van Oranje gehecht, sloegen geloof daaraan en betuigden openlijk hunne vreugde over de berstelling der voormalige orde van zaken. Suideras bleef hier echter slechts kort, kwam over Dinxperlo weder op Pruissisch gebied en was den 7den reeds te Ghemen terug. De Fransche generaal Girod en vrijwilligers uit Arnhem waren weldra te Bredevoort en Winterswijk aangekomen, verscheidenen werden gevangen genomen doch weder losgelaten, uitgenomen de freule van Dorth *tot Holthuizen*, waarvan wij vroeger hebben melding gemaakt. Suideras legde met zijne dolle onderneming weinig eer in. De premie op zijn hoofd werd nog eens uitgeloofd.

Na den vrede van Amiens keerde hij in het vaderland weder en woonde meestal te Zutphen. In 1811 werd bij vrederegter te Warnsveld, maar overleed reeds den 7den October van dat jaar. Hij was in 1776 gehuwd met

Aleida Jacoba van Westreenen, dochter van Jan André van Westreenen, heer van Sterkenburg, en van Pauline Lucretia Godin. Uit dit huwelijk is ééne dochter gesproten, Charlotte Sophia, in 1781 geboren, met Wolter Harmen Roelof van Broeckhuysen getrouwd en in 1839 gestorven.

Zie *Verv. op de Vaderl. Hist. van* Wagenaar, D. VI. bl. 232 en volg., D. XVIII. bl. 168, 169; Kok, *Vaderl. Woordenb.*, artik. *Zutphen;* van der Aa, *Geschied. van den laatsten Oorl.*; D. VIII. bl. 222-226, 239; *Apologie van A.R. van Heeckeren van Suideras*: Bilderdijk, *Vaderl. Geschied. in Oph. en Bijv. van* Tydeman, D. XII. bl. 234; Bouman, *Geschied. der Geld. Hoogesch.*, D. II. bl. 289, 413; Tadama, *Geschied. van Zutphen*, bl. 282 en volgg.; Uit familie-berigten aangevuld.

[Reinhardt Burchardt Willem van Heeckeren]

HEECKEREN (REINHARDT BURCHARDT WILLEM VAN), heer van *Molecaten*, geboren den 25sten Mei 1721, zoon van Evert, heer van Nettelhorst en Molecaten, en van Jacoba Judith Isabella van Rechteren, kreeg in 1734 een vendel in het regiment van Plotho en in 1742 eene compagnie in het regiment van Lijnden *van Blitterswijk*. Achtereenvolgens klom hij op tot hoogere militaire waardigheden; hij was luitenant-generaal, kolonel van een regiment kavallerie, de naderhand zoo beroemde hussaren *van Heeckeren*, oorspronkelijk door den rijngraaf van Salm opgerigt, daarna op de repartitie van Gelderland gekomen en in de oorlogen tegen de Franschen, waar het zich uitmuntend van zijnen pligt kweet, door den kolonel van Lijnden *van Hoevelaken* aangevoerd, verscheidene jaren kommandant van Zutphen, later gouverneur van Sluis in Vlaanderen, eindelijk voorzitter der hooge militaire vierschaar. In 1795 legde hij met zijne drie zonen en drie schoonzonen al zijne betrekkingen neder en overleed den 29sten April 1799.

Hij heeft veel toegebragt, tijdens hij kommandant van Zutphen was, tot het bewaren der orde in die stad, waar door Capellen *van de Marsch* en andere heethoofden de gemoederen zeer aan het gisten waren. In 1783 was hem door de regering verzocht om des noods de sterke hand der militie te gebruiken, ten einde hunne personen en huizen te beveiligen, waarvoor de bezetting ook versterkt werd. Deventersche vrijwilligers, die zoo zij zeiden overgekomen waren om de wapenoefeningen der compagnie van Capellen *van Rijsselt* bij te wonen, doch waarschijnlijk meer in hun schild voerden, werden door hem aan de poort ontwapend. Hevig klaagde de Deventersche regering daarover, doch met weinig gevolg. Op den 26sten Junij 1787, toen de patriotten waren ten onder gebragt, ontwapende hij hen, doch voorkwam de plundering, die

de lang getergde en nu overwinnende Oranje partij, ook door het onverstandige gedrag van Heeckeren *van Suideras* (zie aldaar) opgewonden, wel had willen aanvangen.

Den 1sten Augustus 1758, kolonel kommandant van het regiment van Cannenburg zijnde, was hij gehuwd met Henriette van Lintelo, dochter van den luitenantgeneraal Arnold Willem Tijmen, heer van de Marsch, en van Elisabeth des Vilattes.

Hunne kinderen waren: 1°. Evert Willem, heer van Molecaten, geboren in 1760, laatst generaal majoor en kommandant van Zutphen, gehuwd met Anna Maria van de Spiegel, dochter van den raadpensionaris, en in 1819 overleden; 2°. Elisabeth Jacoba Judith, geboren in 1763, gehuwd met den majoor Jan Dirk van de Wall en in 1830 overleden; 3°. Willemina Johanna Agnes Isabella, geboren in 1764, gehuwd met den majoor Bernhard Heidenrijk van Hopbergen en in 1801 overleden; 4°. Anna Maria Theodora, geboren in 1766, gehuwd met Jan de Bruyn, laatst kantonregter te Zutphen, en in 1825 overleden; 5°. Josina Reiniera Petronella, geboren in 1761, gehuwd met den kapitein Franciscus Johannes Andrau en in 1832 overleden; 6°. Robbert August Adolf Maurits Carel, na zijnen oudsten broeder heer van Molecaten, geboren in 1770, page bij prins Willem V, daarna luitenant bij de garde, emigreerde naar Engeland in 1795 en nam in 1799 deel aan den veldtogt in Noord-Holland tegen de Bataafsche republiek. Na den vrede van Amiens in het vaderland teruggekeerd, trad hij in 1814 als luitenant-kolonel weder in militaire dienst, woonde den veldslag bij Waterloo bij en werd benoemd tot ridder der militaire Willemsorde 3de klasse. Daarop was hij achtervolgens commies-generaal der convooijen en licenten, ontvanger der in- en uitgaande regten en ontvanger-partikulier te Zutphen; tevens was hij beschreven in de ridderschap en lid der provinciale staten van Gelderland. Hij huwde in 1815 met Charlotte Alexandrina van Westerholt en stierf in 1838; 7° Willem Hendrik, geboren in 1773, luitenant bij de gardes, in 1797 overleden.

Zie *Verv. op de Vaderl. Hist. van* Wagenaar, D. VIII. bl. 239. volg.; Kok, *Vaderl. Woordenb.*, in voce *Zutphen;* Tadama, *Geschied. van Zutphen*, bl. 285 en volgg.; Uit familie-aanteekeningen aangevuld.

[Jacob Derk Carel Heeckeren]

HEECKEREN (JACOB DERK CAREL), heer van Roderlo, Lichtenberg en Kell, zoon van Assueer, heer van Roderlo en van Henriette Johanna Elisabeth

Agatha Walrave van Laer, vrouwe van Kell, Rees, Lichtenberg en Engelenburg, werd den 31sten October 1730 geboren. In 1747 werd hij rentmeester van het geestelijk rentambt Borculo en in 1751 beschreven in de ridderschap van het graafschap Zutphen, zijnde hij toen ook edelman van de kamer des stadhouders Willem IV. Later nam hij aanzienlijke betrekkingen waar. Hij was extra-ordinaris raad in het Hof van Gelderland, burgemeester van Groenlo, gecommitteerde tot de Staten-Generaal en lange jaren tot den Raad van State. Wegens die commissie veeltijds in 's Hage vertoevende, was hij, hoewel ook landdrost van het graafschap Zutphen, niet, als gewoonlijk, president van de gedeputeerde staten van dat gewest, welke betrekking achtervolgens door J.A. van Heeckeren *van Enghuizen* en A.R. van Heeckeren *van Suideras*, beide scholtus binnen en buiten Zutphen, werd waargenomen. Hij was ook opperstalmeester en kamerheer van prins Willem V, en genoot de algemeene achting, zoo zelfs dat de omwentelaars van 1795 ten zijnen behoeve eene uitzondering maakten, hem niet afzetten, maar hem, wiens dood, daar hij aan eene slepende ziekte leed, toch spoedig kon te gemoet gezien worden, in vrede als landdrost lieten sterven. Hij overleed te Zutphen den 11den Julij 1795.

In 1771 was hij gehuwd met Johanna Juliana gravin van Wassenaer *Starrenburg*, dochter van Pieter, heer van Starrenburg, en Anna Arnoldina van den Boetselaar, in 1739 geboren en in 1811 gestorven. Hunne kinderen waren:

1°. Sophia Willemina, geboren in 1772, in 1808 gehuwd met Unico Willem, graaf van Wassenaer, heer van Twickel, Wassenaer, Obdam, Spierdijk enz. Hij stierf in 1812. Zij was daarna grootmeesteresse van het huis van H.H.M.M. Frederika Louise Wilhelmina en Anna Paulowna, koninginnen der Nederlanden, en dame van de orde van St. Catharina van Rusland, eene vrouw van veel invloed, doch hoogst eenvoudig van levenswijze. Zij stierf te 's Hage den 13den Februarij 1847; 2°. Willem Hendrik Alexander Carel, heer van Roderlo en Kell, die volgt; Louise Wilhelmina Frederika, geboren in 1776, met den predikant Woldringh gehuwd en in 1851 overleden.

Uit familie-aanteekeningen zamengesteld.

[Willem Hendrik Alexander Carel van Heeckeren]

HEECKEREN (WILLEM HENDRIK ALEXANDER CAREL VAN), heer van Roderlo en Kell, zoon van Jacob Derk Carel, heer van Roderlo, Lichtenberg en Kell, en Johanna

Juliana van Wassenaer-*Starrenburg*, werd den 12^{den} Augustus 1776 geboren. Met de omwenteling van 1795 uitgeweken, huwde hij den 1sten October 1800 met Sara Agatha van Pabst, dochter van Johan Maurits, heer van Bingerden en van Sara Agatha Hop.

Bij de herstelling van ons volksbestaan werd hij, met zijnen zwager J.C.E. graaf van Lijnden, commissaris voor de provincie Gelderland en daarop beschreven in de ridderschap van die provincie, lid van de tweede kamer der Staten-Generaal en hoofdschout van Doesborgh. In 1825 volgde hij zijnen zwager van Lijnden op als gouverneur van Gelderland en werd ook voorzitter der ridderschap en staatsraad in buitengewone dienst.

Hij bleef de betrekking van gouverneur van Gelderland tot 1846 met eere waarnemen, werd toen, op zijn verzoek, ontslagen en benoemd tot minister van staat en grootkruis der orde van den Nederlandschen Leeuw. Hij had echter niet lang genot van zijne rust, want bij stierf reeds den 24sten Julij 1847 op zijn kasteel te Roderlo. Zijne kinderen waren: 1°. Sara Agatha; 2°. Jacoba Charlotta Juliana, in 1851 weduwe van Derk Willem Gerard Johan Hendrik Brantsen, heer van de Zijp, lid van de gedepnteerde staten van Gelderland; 3°. Johanna Mauritia Agneta; 4°. Sophia Willemina; 5°. Jacob Derk Carel, heer van Wassenaer, Twickel, Nettelhorst enz., lid van de eerste kamer der Staten-Generaal, opperstalmeester van Z.M. Willem III, gehuwd eerst met Maria Cornelia, gravin van Wassenaer-Twickel, in 1850 overleden, daarna met Isabella Antonette Sloet; 6°. Jacoba Louise, gehuwd met Julius Bernard graaf van Limburg Stirum, intendant der koninklijke paleizen; 7°. Willem, heer van Bingerden, burgemeester van Angerloo, daarna lid der gedeputeerde staten van Gelderland, gehuwd met Sophia Johanna Justine Taets van Amerongen; 8°. Alexandrina Maria Unica Charlotte, in 1849 overleden.

Uit familie-aanteekeningen bijeengebragt.

[Derk Jan van Heeckeren]

HEECKEREN (DERK JAN VAN), heer van Brandsenburg en Boelensteijn, zoon van Walraven Robbert, heer van Barlham en Brandsenburg, en van Barbara Elisabeth de la Fontaine, werd den 14^{den} Januarij 1742 geboren, was kanonik van St. Jan te Utrecht en daarvan geëligeerde tot de staten der provincie, quartierschout van Oisterwijk, gecommitteerde tot de vergadering der Staten-Generaal en gezant aan de hoven van Spanje

in 1778 en van Rusland in 1780. In 1780 werd hij met Wassenaer-Starrenburg naar Petersburg gezonden, ter zake van de gewapende neutraliteit. Hij was een bekwaam man, maar dikwijls zeer afgetrokken.

In 1772 was hij gehuwd met Anna Petronella van Heemskerk, geboren in 1746, dochter van Anthony en van Antonia Petronella Elsevier en weduwe van Willem Hendrik van Schuylenburch. Zij stierf in 1794; hij in 1796. Hunne kinderen waren:

1°. Sophia Willemina, geboren in 1774, gehuwd met Willem Anne Beelaerts van Blokland, lid der ridderschap en provinciale staten van Utrecht, in 1849 gestorven. Zij overleed in 1848; 2°. Walraven Robbert, geboren den 19den November 1776, burgemeester en daarna wethouder der stad Utrecht, lid der ridderschap en staten en in 1828, na den dood van zijn broeder Willem Anthony Hendrik, lid van gedeputeerde staten der provincie Utrecht, en van 1838 tot zijnen dood lid van de tweede kamer der Staten-Generaal. Ook was hij ridder van de Orde van den Nederlandschen Leeuw. Hij stierf te Utrecht den 23sten Julij 1845 en was gehuwd geweest met Johanna van Renesse *van Wilp*, in 1828 overleden; 3°. Willem Anthony Hendrik, geboren in 1779, lid van de ridderschap en gedeputeerde staten der provincie Utrecht, in 1828 overleden. Hij was tweemalen gehuwd, eerst met Cornelia Sara van Renesse *van Wilp*, in 1820 overleden, daarna met Johanna Dorothea Barchman Wuytiers; 4°. Derk Jan Gideon, geboren in 1783, als controleur van het postkantoor te Middelburg in 1851 overleden, en gehuwd met Elisabeth van Beek; 5°. Frans Jan, geboren te 's Hage in 1784, waradijn van 's rijks munt te Utrecht, in 1846 overleden. Hij was een verdienstelijk beoefenaar der schilderkunst en bezat eene uitmuntende verzameling van kunst, die na zijn dood verkocht is. Zijne weduwe, Cornelia Adriana Voorduyn, stierf in 1857; 6°. Carel Hendrik Augustus, geboren in 1787, lid der ridderschap en provinciale staten der provincie Utrecht, kolonel-kommandant der stedelijke schutterij aldaar, ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, in 1836 gestorven. Hij was gehuwd met Anna Maria Straalman, in 1828 overleden.

Uit familie-berigten bijeengebragt; *Vervolg op de Vaderl. Historie van* Wagenaar, D. II. bl. 376, 420; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.;* Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Evert Christiaan Carel Willem van Heeckeren]

HEECKEREN (EVERT CHRISTIAAN CAREL WILLEM VAN), heer van Nettelhorst, Batingen en Cloosten, zoon van

Adolph Jacob Hendrik, heer van Nettelhorst, Batingen en Cloosten, en van Petronella van Lintelo, vrouwe van de Heest, werd den 30sten Augustus 1744 geboren, den 9den Augustus 1766 in de ridderschap van het graafschap Zutphen beschreven en bekleedde vele betrekkingen en commissiën met eere. Hij was extraordinaris gedeputeerde van het graafschap, burgemeester van Lochem en van Groenlo, en op verschillende tijden afgevaardigde tot de generaliteits rekenkamer, de admiraliteiten van de Maas en Amsterdam en ter vergadering der Staten-Generaal.

Een bekend voorstander van het huis van Oranje zijnde werd hij in 1795 van al zijne betrekkingen ontzet niet alleen, maar ook het sequester op zijne goederen gelegd. Hoewel er kennis van dragende en kort te voren met zijnen broeder, den heer van Overlaar, den erfprins van Oranje te Lingen in het geheim bezocht hebbende, nam hij geen deel aan de pogingen, door Heeckeren *van Suideras* en anderen aangewend, om eenen opstand in het Zutphensche te bewerken.

Onder de Bataafsche republiek en het koningrijk Holland leefde hij ambteloos; gedurende de Fransche overheersching was hij lid van den arrondissements-raad van Zutphen. De souvereine vorst benoemde hem tot een der notabelen, die de grondwet zouden helpen aannemen en later tot lid der ridderschap en provinciale staten van Gelderland. Hij was in 1781 gehuwd met Henriette Syna van Wassenaer, dochter van Willem, heer van Duivenvoorde, luitenant-admiraal van Holland en West-Friesland, en van Johanna Wilda van Weyhe, vrouwe van Echtelt, en stierf den 10den September 1816, zijne weduwe den 29sten November 1832. Hunne kinderen waren:

1°. Adolph Jacob Hendrik Willem, die volgt; 2°. Pieter Reinhardt Johan Wildt, heer van Marhulsen, geboren in 1785, gehuwd met zijne volle nicht Wilhelmina Jacoba Anna Maria van Heeckeren *tot de Heest*, in 1835 gestorven. Hij was te gelijker tijd controleur der belastingen, burgemeester, secretaris en notaris te Eibergen, schoolopziener, adjuncthoutvester, lid der provinciale staten en later ook nog waarnemend districts commissaris van Borculo. Al deze betrekkingen nam hij met den meesten ijver waar, doch vooral was de gemeente Eibergen hem dierbaar, die hij, met eene dikwijls te ver gedreven belangeloosheid, zocht te doen bloeijen. De vermoeijenissen, aan zijne werkzaamheden verbonden, sloopten zijn sterk ligchaams gestel en hij over-

leed reeds den 5den Januarij 1835; 3o. Charlotte Elisabeth Jeannette Walburg, geboren in 1791; 4o. Louise Wilhelmine Henrietta Caroline, geboren in 1793, overleden in 1839; 5o. Willem Frederik Jacob Johan, geboren in 1796, achtereenvolgens officier bij de jagers en mariniers, gehuwd geweest met Hermina Geertruida Jacoba van Lockhorst en in 1827 overleden.

Uit familie-berigten bijeengebragt.

[Adolf Jacob Hendrik Willem van Heeckeren]

HEECKEREN (ADOLF JACOB HENDRIK WILLEM VAN), heer van Batingen, geboren op den huize Nettelhorst, in de gemeente Laren, den 14den Junij 1784, was de zoon van den voorgaande; hij studeerde eerst aan het athenaeum te Deventer en vervolgens te Utrecht, waar hij den graad van meester in de regten, in 1807, ontving, na publieke verdediging eener dissertatie over den oorsprong der marken. Gedurende de jaren 1807 en 1808 was hij als advokaat te Arnhem gevestigd, en werd in 1809 tot auditeur militair te Zutphen benoemd, welke betrekking hij in 1811 verwisselde met die van substituut officier van Justitie te Arnhem en die hij tot 1818 waarnam.

Sedert dien tijd tot 1822 leefde hij ambteloos, doch werd in laatstgenoemd jaar tot regter in de arrondissements regtbank te Zutphen benoemd en daarvan in 1830 eervol ontslagen, om voor goed het ambtelijk leven vaarwel te zeggen en het overige zijner dagen buiten door te brengen.

Met den 1sten Januarij 1847 werd hij door den koning tot tweede of jongste jonkheer in de ridderlijke duitsche orde, balye van Utrecht, benoemd. Den 1sten Januarij 1849 tot jongste commandeur dier orde opgeklommen, werd hij in Mei 1857 als coadjutor der orde aan den koning voorgedragen, doch vóór zijne benoeming overleed hij op den huize Zwanenburg, bij Gendringen, den 16den Junij 1857. Hij was gehuwd met Adriana Luthera Agnes Lubbertina van Heeckeren *tot Walien* en verwekte bij haar twaalf kinderen.

Uit familie-berigten bijeengebragt.

[Evert Frederik van Heeckeren]

HEECKEREN (EVERT FREDERIK VAN), heer van Enghuizen en Beurse, zoon van Jakob Adolph, heer van Enghuizen, Beurse, Cloese en Langen, en van Charlotte Alexandrine van Westerholt, werd den 23sten December 1755 geboren. Hij trad in militaire dienst en verkreeg den rang van majoor bij de kavallerie; in 1782 huwde hij met Henriette Susanna Maria gravin van Nassau *la Lecq*, vrouwe van Beverwaard

en Odijk, geboren in 1765, dochter van Hendrik Carel, heer van Beverwaard en Odijk, en van Johanna Gevaerts. In 1783 werd hij beschreven in de ridderschap van het graafschap Zutphen en door haar gecommitteerd tot de vergadering der Staten-Generaal. Tijdens de onlusten van 1787 helde hij meer over tot de patriotten, doch later was hij een aanhanger van de oude constitutie en van den stadhouder. Hij was de voorzitter der staten toen op den 19den Januarij 1795 de prins zich naar Engeland inscheepte, en hij vergezelde hem tot aan de pink, waarmede de vorst den vaderlandschen bodem verliet. Zelf week hij ook eenigen tijd buiten 's lands, maar nam onder het staatsbewind weder deel aan de regering als lid van het departementaal bestuur van Gelderland; onder koning Lodewijk was hij lid van den staatsraad. In 1814 was hij een der notabelen, die de grondwet hielpen aannemen, en werd door den souvereinen vorst benoemd tot lid der ridderschap en provinciale staten van Gelderland. In 1815 werd hij lid van de eerste kamer der Staten-Generaal. Hij stierf den 13den Januarij 1831; zijne vrouw was reeds in 1810 overleden. Hunne kinderen waren:

1o. Charlotte Alexandrina, geboren in 1783, in 1803 gehuwd met Abraham Willem van der Staal, heer van Oud-Beijerland en Piershil; 2o. Jacob Adolph 3o. Hendrik Jacob Carel, heer van Enghuizen, Beurse, Beverwaard en Odijk, geboren in 1785, trad in militaire dienst en was in 1816 luitenant kolonel bij de kavallerie en adjudant van koning Willem I, toen hij met Elise Williams Hope trouwde en de dienst vaarwel zeide. Van 1848 tot 1851 was hij lid van de eerste kamer der Staten-Generaal; 4o. Charlotte Juliana Louise geboren in 1786, gehuwd met J.L. Onderdewijngaard Canzius, en in 1852 gestorven; 5o. Louise Florentina Maria, gehuwd geweest met Hendrik Antonie Zwier de Vos van Steenwijk genaamd *van Essen*, heer van Windesheim en Abbenbroek; 6o. Jacob Derk Burchardt Anne, geboren in 1791, thans gezant te Weenen, na vroeger die betrekking te Petersburg bekleed te hebben; 7o. Lodewijk Jacob, geboren in 1793, adelborst, in 1811 voor de Willemstad verdronken.

Uit familie-berigten bijeengebragt.

[Ludolph Frederik Hendrik van Heeckeren]

HEECKEREN (LUDOLPH FREDERIK HENDRIK VAN), geboren den 12den Julij 1758, zoon van Evert Ludolph, heer van Waliën en Kemnade, en van Adriana

Agnes Lubbertina van Heeckeren *tot Brandsenburg*, wordt hier alleen genoemd, omdat hij de eenige van zijn geslacht was, die in 1795 de revolutie voorstond, waartoe zijn huwelijk met Coenradina Anna van Haersolte, dochter van Coenraad Willem, heer van Staveren en Zwaluenburg en van Luthera Anna Agatha van der Capellen, welke laatste de zuster was der heeren van *de Marsch* en *Rijsselt*, wel veel zal bijgedragen hebben. Trad, na de omwenteling, zijn vader als lid van de oude regering af, hij kwam als provisioneel representant van het volk van Zutphen in zijne plaats, en werd gecommitteerd om de Fransche vrienden te helpen inhalen. Later verscheen hij ook op de quartier- en landdagen, doch overleed reeds den 1sten Januarij 1798; zijne weduwe in 1805. Zijne kinderen waren:

1°. Evert Ludolph, die volgt; 2°. Adriana Luthera Agnes Lubbertina, nu weduwe van Adolph Jacob Hendrik Willem van Heeckeren, laatst regter te Zutphen; 3°. Anna Philippina Frederika Carolina Robbertina, weduwe van Jacob Adriaan van Hasselt, lid der provinciale staten van Gelderland, secretaris en notaris te Zutphen; 4°. Heil wich Johanna Henriette, weduwe van Willem Hendrik Andrau, laatst rijksontvanger te Zalt-Bommel; 5°. Godard Philip Cornelis, geboren in 1791, schoolopziener en kantonregter, later burgemeester te Zutphen, ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw. Hij was eerst gehuwd met Theodora Anna Amelia Schluiter, daarna met zijne volle nicht Coenradina Henriette van Haersolte, en overleed in 1853.

Uit familie-berigten bijeengebragt.

[Evert Ludolph van Heeckeren]

HEECKEREN (EVERT LUDOLPH VAN), zoon van den voorgaande, werd op den 30sten November 1784 te Zutphen geboren. Na onder de leiding van de hoogleeraren Kemper, wiens meest geliefde leerling hij was, en Arntzenius uitmuntend gestudeerd te hebben, werd hij in 1808 benoemd tot schepen te Zutphen en tot substituut fiscaal van de onbeschrevene middelen, later, in 1811, tot regter van instructie en in 1814 tot officier van justitie. Aanbiedingen hem gedaan eerst om te Harderwijk, later om te Groningen het hoogleeraarambt in de regten te aanvaarden, wees hij van de hand. In 1821 vertrok hij als raadfiscaal naar de kolonie Suriname, werd in 1828 procureur-generaal, in December 1831, na het afsterven van den schout bij nacht Cantz'laar, gouverneur generaal

ad interim der Nederlandsche West-Indische bezittingen en in Maart daaraanvolgende door den koning als zoodanig benoemd. Achtereenvolgens zag hij zich benoemd tot ridder en kommandeur der Orde van den Nederlandschen Leeuw en overleed den 15den Junij 1838 te Curaçao, op zijne terugreis naar het moederland. Hem gaat de lof na een voorstander te zijn geweest van al wat goed was, ook al lag het niet onmiddellijk in zijnen werkkring. De Curaçaosche predikant Conradi hield op hem eene lijkrede, die door den druk is bekend gemaakt. Er bestaat van hem eene afbeelding, die niet uitgegeven en hoogst zeldzaam is.

Zijn tweede huwelijk met Henriette Elisabeth Ising, die hem slechts weinige maanden overleefde, bleef kinderloos; uit het eerste huwelijk met Petronella Susanna Helena Lulofs zijn gesproten: 1°. Ludolph Anne Frederik Hendrik, vroeger zeeofficier, aan wien wij de mededeeling van sommige der vorenstaande berigten omtrent de leden van zijn vermaard geslacht te danken hebben; 2°. Johan Constant Wilhelm, in 1858 assistent-resident op Sumatra.

Uit familie-berigten bijeengebragt; Bouman, *Geschied. der Geld. Hoogesch.*, D. II. bl. 526, 570; Muller, *Cat. van Portrett.*

[Jan van Heekeren]

HEEKEREN (JAN VAN) werd op den 26sten December 1774 te Amsterdam geboren, waar zijn vader Jan van Heekeren, het beroep van apotheker uitoefende. Door dezen tot geneeskundige bestemd, ontving hij aan het gymnasium en athenaeum illustre in zijne geboortestad het voorbereidend onderwijs van van Ommeren, Wijttenbach, Bonn en van Swinden, en vertrok, door hen toegerust, in 1791 naar de Leidsche hoogeschool, waar hij zich vooral onder Brugmans op de genees- en ontleedkunde toelegde, en de lessen van Pestel in de natuurlijke regtsgeleerdheid en van Rau in de welsprekendheid bijwoonde. Voorts had hij omgang met eenige verdienstelijke jongelingen, die later sieraden der maatschappij werden, en die eenen belangrijken invloed uitoefenden op zijne kennis en karakter.

Na het verdedigen van eene verhandeling, *de Osteogenesi praelernaturali* (L.B. 1797. 4°. cum tab.) ontving hij den doctoralen graad en zette hij zich te Amsterdam als geneesheer neder, waar hem weldra eene uitgebreide praktijk zou te beurt gevallen zijn, ware hem niet in den aanvang des jaars 1798 het secretariaat bij het agentschap van nationale opvoeding aangeboden, hetwelk hij aannam, zijnde hij reeds vroeger benoemd tot lid der commissie van geneeskundig toevoorzigt binnen Amsterdam.

Naauwelijks had hij zijn secretariaat aanvaard, of curatoren van het Amsterdamsch gymnasium plaatsten hem

boven aan op het tweetal voor het hoogleeraarambt in de ontleedkunde. Zijn chef, de agent van Kooten, wist hem echter over te halen om, voor zijne benoeming nog, curatoren te verzoeken geene verdere aandacht aan zijn persoon te wijden. Kort was echter zijne loopbaan als secretaris bij genoemden agent, want toen deze in 1799 als gezantschaps-secretaris naar Spanje vertrok en door den hoogleeraar van der Palm werd opgevolgd, stelde deze aan van Heekeren voor, om het secretariaat des agentschaps met den post van commissaris tot de zaken der geneeskundige staatsregeling te verwisselen.

In die betrekking is door van Heekeren in korten tijd veel tot stand gebragt, dat strekken kon tot verbetering van alles wat in ons vaderland op de geneeskunde betrekking had. Wij kunnen deswege niet in bijzonderheden treden; maar men heeft slechts het werk: *Geneeskundige verordeningen van het Uitvoerend Bewind der Bataafsche Republiek* in te zien, om zich een denkbeeld te vormen van de werkzaamheden, die in weinige maanden volbragt werden, en waaraan van Heekeren geen gering aandeel had.

Bij die werkzaamheden bleef hij de voortbrengselen der nieuwere letterkunde beoefenen en ging hij voort alles wat in zijn vak uitkwam met ijver na te gaan. Ook bleef hij niet achter om eigene waarnemingen naauwkeurig op te teekenen, en somtijds algemeen bekend te maken. De vaccinatie trok bijzonder zijne aandacht; alles wat hij daarvan bij gelegenheid van een verblijf te Zierikzee had opgeteekend bleef, voor zoover ons bekend is, door zijnen ontijdigen dood, ongedrukt.

Aan zulk een werkzaam leven, maakte de dood, na eene ziekte van slechts weinige dagen, in den nog jeugdigen leeftijd van 29 jaren, een einde. Van Heekeren overleed den 1sten Junij 1803, mejufvrouw Adriana de Jongh als zijne treurende bruid achter latende.

Van zijne hand ziet het licht:

(Met B.J. Kronenberg) *Verhaal van het gebeurde tusschen* S. van Schaik, *Med. Student en den Majoor* L.E. van de Graaff; *met de gevolgen van dien*, Leid. 1794. 8°.

Verregaande onkunde en wrede handelwijze van twee zogenaamde vroedmeesters; in den *Nieuwe Alg. Konst- en Letterbode*, 1799. D. I. bl. 19. *a*.

Benoeming door het uitvoerend bewind van eene commissie van vijf geneeskundigen tot het vervaardigen van eene pharmacopoea Batava; in hetzelfde weekblad, 1799. D. I. bl. 122. *b*.

Rapport omtrent het invoeren van geboorte- trouw- en sterf-

registers, *uit een geneeskundig oogpunt beschouwd;* in het *Geneeskundig Magazijn* door Stipriaan Luïscius en anderen, 1801. D. I. St. 2. bl. 90.

Voordragt ter bevordering en algemeener verspreiding van de inënting der kinderziekte; in hetzelfde *Magazijn*, 1801. D. I. St. I. bl. 127.

Invoering der Pharmacopoea Batava, in den *Algem. Konsten Letterb*. 1803. D. I. bl. 307.

Voordragt van den raad van binnenlandsche zaken aan het staatsbewind ter invoering van de Pharmacopoea Batava; in genoemd *Geneeskundig Magazijn*, 1804. D. III. St. I. bl. 124.

Zie *Nieuwe Algem. Konst- en Letterb*. 1797. D. VIII. bl. 117; *Algem. Konst- en Letterb*. 1803. D. I. bl. 401; (J.H. van der Palm) *Korte Schets*, *bevattende eenige levens-bijzonderheden*, *betrekkel..... J. van Heekeren enz.*, in het *Geneesk. Magazijn*, D. III; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. VII. bl. 469, 470; Holtrop, *Bibl. Medico-Chirurg.*, bl. 130, 131; Muller, *Cat. van Boek. over Nederd. geschied. enz.*, bl. 125.

[Jakor Petrus van Heel]

HEEL (JAKOR PETRUS VAN) van Rotterdam, was een dichter die op het laatst der achttiende eeuw bloeide. Hij behaalde bij de Leidsche en Haagsche dichtgenootschappen gouden medailles. Niettegenstaande die bekrooningen is het latere oordeel over zijne verzen alles behalve gunstig. Zijne gedichten komen deels voor in de *Lauwerbladen voor de Zonen der Vrijheid*, *Gemengde Dichtproeven*, deels in maandwerken en almanakken. Hij overleed voor of in 1796.

Afzonderlijk verscheen van hem:

Vaderlandsche gedichten, Rott. 1785. 8°.

(Met anderen) *Gemengde Dichtproeven*, Dordr. 1788. 8°.

Iets van J.P. van Heel, 1790. 8°.

Nagelaten gedichten, Rott. 1796. 8°.

Zie *Algem. Konst- en Letterb*. 1791. D. VII. bl. 2; Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.; Cat. van Boek. van Mr. Robidé van der Aa*, bl. 116; *Cat. der Bibl. van Tollens*, bl. 38.

[David de Heem]

HEEM (DAVID DE) werd te Utrecht in 1570 geboren en was een uitmuntend schilder van bloemen, vruchten, goud, zilver, kristallen vazen en andere voorwerpen van stilleven. Hij overleed in 1632. Zijne beide zonen volgen. In het museum te Brussel berust van hem een bloemstuk. In den catalogus van Terwesten worden drie schilderijen van hem beschreven, als:

Tulpen en andere bloemen.
Een extra fraai Bloemstukje.
Een fruitstukje.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.;* (Dubourcq) *Beschrijv. der schilder. op 's Rijks Museum te Amst.*, bl. 53.

[Jan Davids de Heem]

HEEM (JAN DAVIDS DE), zoon en leerling van den voor-

gaande, werd te Utrecht in 1600 geboren en overleed te Antwerpen in 1674. Hij was, volgens Immerzeel, een kunstrijk schilder van vruchten, bloemen, insecten en verschillende andere voorwerpen. Al wat zijn breed en tevens malsch penseel voortbragt was keurig uitgevoerd en bedriegend natuurlijk. In zijne afbeeldingen van metalen en marmers, en van glazen bokalen, waarin de omringende voorwerpen uit het planten- en dierenrijk zich afspiegelden, wist hij door de oordeelkundigste schikking der kleuren, eene verwonderlijke harmonie en het behaaglijkst effect in het ensemble te weeg te brengen.

In het bijzonder muntte hij uit in het schilderen van goud en zilver. Daarom zong de dichter:

> Wanneer de Heem vol vuurs, op 't onbezield paneel,
> 't Nieuwsgierig oog verschalkt door streken van 't penseel.
> Verwondert zich natuur, die voor den gloed der verwen,
> Haar ooft, hoe glansrijk, ziet verbleeken en besterven.
> 't Is ijdel dat men van den vrekken Midas rept;
> Hier heeft de kunst de verw in klinkklaar goud herschept.

Zijne stukken bragten dan ook belangrijke prijzen op.

De schilder Johan van der Meer betaalde hem voor een groot tafereel, voorstellende een krans van allerhande fruit en bloemen, 2000 gulden.

Op 's Rijks Museum te Amsterdam berust van hem:

Een Bloem- en Fruitstuk.

Op het Koninklijk Kabinet te 's Gravenhage vindt men van hem:

Eene tafel met vruchten en verder bijwerk.

Een Feston met bloemen en vruchten.

In het Museum Boymans te Rotterdam:

Een krans van bloemen en vruchten rond eenen rijnwijnroemer.

De afbeelding van de Heem ziet het licht. Zijn zoon volgt nader. Onder zijne discipelen behoorden de beroemde Abraham Mignon en de Utrechtenaar Hendrik Schook.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.;* Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.; Notitie der Schild. van het Koninkl. Kab. te 's Hage*, bl. 11; *Cat. van Schild. in het Museum Boymans te Rott*. bl. 17; Engelberts Gerrits, *Biogr. Handwoordb.;* (Dubourcq) *Beschrijv. der Schild. op 's Rijks Museum te Amst.*, bl. 52, 53.

[David Davidsz. de Heem]

HEEM (DAVID DAVIDSZ. DE) is, waarschijnlijk, een broeder geweest van den voorgaande. Welk vak hij heeft uitgeoefend blijkt niet. Hij komt als kunstschilder voor in het *Register van het St. Lucasgild te Utrecht*, op het jaar 1668. Hij is waarschijnlijk dezelfde met David de Heem,

die in 1694 in het *Register van St. Lucas te Antwerpen* voorkomt als meester schilder.

Zie K r a m m , *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Jan de Heem]

HEEM (JAN DE), vroeger voor een broeder, thans door den heer K r a m m , met meer regt, voor een neef van den voorgaande aangezien. In het Museum te Amsterdam komt van hem voor:

Een Stilleven.

Op den catalogus verkeerdelijk aan J a n D a v i d s d e H e e m toegeschreven.

Hij was in 1603 geboren en overleed in 1650. Een zoon van hem kan geweest zijn J o h a n d e H e e m , die in 1669 als kunstschilder vermeld wordt in het *Register van het St. Lucasgild te Utrecht*.

Zie K r a m m , *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Cornelis de Heem]

HEEM (CORNELIS DE), zoon van J a n D a v i d s z . d e H e e m voornoemd, was een zeer bekwaam kunstenaar, die het vak van zijn vader met lust heeft beoefend. Hij werd in 1623 te Utrecht geboren en woonde later te Antwerpen, waar hij in 1660 of 1680 als lid van het St. Lucasgild werd opgenomen. Van zijn werk vindt men op het *Museum Boymans* te Rotterdam: *eene Guirlande van verschillende vruchten*.

Zie *Cat. der Schild. op het Museum Boymans te Rott.*, bl. 17; K r a m m , *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Gerrit van Heemert]

HEEMERT (GERRIT VAN) een tot dus ver ongenoemd dichter, van wien ons geene levensbijzonderheden bekend zijn, doch van wien wij in handschrift bezitten: *Lijktraanen op het ontijdig afsterven van den Hoog Eerwaarden Hooggeleerden Godzaligen Heere Nicolaas Hoogvliet*, *Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te Leiden*, 29 *April* 1778.

[Abrahams Heems]

HEEMS (ABRAHAMS) was een Haarlemsche wever, die zich als dichter bekend maakte in den trant van C l a a s B r u i n . Zijne rijmen hebben echter geen de minste verdiensten. Van hem verscheen:

Absalon of de gestrafte Heerschzucht, *treursp.*, Haarl. z.j. 8°.

Antipater of de dood van Alexander en Aristobulus, *treurspel*, Amst. 1723. 8°.

Bijbel Poëzij, Amst. 1729. 4°.

Zie v a n A b k o u d e , *Naamreg. van Ned. Boek.*, D. I. St. I; *Naomrol van Nederd. Tooneelsp. verzameld door* v a n d e r M a r c k , bl. 66; W i t s e n G e y s b e e k , *Woordenb. van Ned. Dicht.; Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Lett. te Leid.* D. I. *b.* bl. 109.

[J. Heems]

HEEMS (J.), te 's Gravenhage geboren, bloeide in het

jaar 1723 en was een bekwaam portretschilder in olijverf, doch voornamelijk in miniatuur. Hij zou ook vele kabinetstukken van A d r i a a n en P i e t e r v a n d e r W e r f bedriegelijk hebben gecopiëerd.

Zie K r a m m , *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Abraham Heemskerk]

HEEMSKERK (ABRAHAM) schreef:

De ongerijmdheit en schadelijkheit van de stelling, betreffende het onfeilbaar vermogen van den koortsbast in het genezen van alle afgaande koortsen, Rott. 1774. 8°.

Zie A r r e n b e r g , *Naarmreg. van Ned. Boek*.

[B. Heemskerk]

HEEMSKERK (B.) was een schilder van landschappen, met figuren, als ook van onderscheiden beesten enz. Hij bloeide in 1730.

Zie. K r a m m , *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[David Heemskerk]

HEEMSKERK (DAVID) was een kunstenaar die lid en bestuurder was van het Haagsche schildersgild. Welk kunstvak hij beoefende blijkt niet.

Zie K r a m m , *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Hendrik Heemskerk]

HEEMSKERK (HENDRIK) was een schilder van boerengezelschappen, van wie ook *Een landschap met eene Valkenjacht* vermeld wordt.

Zie K r a m m , *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Laurens Heemskerk]

HEEMSKERK (LAURENS) behoorde tot die Nederlandsche kapiteinen, die wegens hun lafhartig gedrag in den tweeden Engelschen oorlog, ten jare 1665, strengelijk gestraft werden. Afwezig zijnde, werd hij bij verstek veroordeeld het land voor eeuwig te verlaten, nam toen bij de Engelschen dienst en was dezen in het volgende jaar behulpzaam in het vernielen der weerlooze Nederlandsche koopvaardijvloot in het Vlie liggende. Nog eenmaal ontmoeten wij hem in Fransche dienst, ten jare 1672, andermaal strijdende tegen zijne landgenooten in den voor ons roemrijken zeeslag van Solesbay.

Zie d e J o n g e , *Geschied. van het Ned. Zeewez.*, D. II. St. II. bl. 214, 375, D. III. St. I. bl. 130.

[Marten Heemskerk]

HEEMSKERK (MARTEN) werd in 1498 te Heemskerk, aan welk dorp hij zijn naam ontleende, geboren. Zijn vader heette Jacob Willemsen van Veen, oefende den landbouw uit en wilde zijn zoon ook in dat bedrijf opleiden. Deze had echter daarin geen lust en wilde schilder worden. Hij ontving het eerste onderwijs in de kunst van den Haarlemschen schilder Cornelis Willemsz.,

kwam later te Delft bij Jan Lucas en daarna te Haarlem bij den beroemden Jan Schoorl, die, zijne groote vorderingen ziende, hem van zich verwijderde. Hij vertrok nu, na het vervaardigen van eenige verdienstelijke stukken, naar Italië, alwaar hij drie jaren bleef en zich met alle vlijt oefende. Teruggekomen zette hij zich te Haarlem neder, was er met eer, roem en voordeel werkzaam en overleed er op den 1sten October 1574. Hij werd in de Groote Kerk aan de noordzijde in de kapel begraven.

Heemskerk was een braaf man, die twee en twintig jaren te Haarlem het ambt van kerkmeester bekleedde. Een tijdgenoot van hem beschrijft hem als zeer vreesachtig en kleinmoedig. De vrees werkte zoo sterk bij hem, dat hij niet alleen, met toestemming van den raad, bij den aanvang van het beleg der stad in 1572, zich naar Amsterdam begaf, maar dat hij zelf naar een der omgangen van den toren der Groote kerk week, wanneer de schutterij optrok en op de Groote markt vuren zou.

Heemskerk was gehuwd met Maria Jacobs, doch verwekte geene kinderen. Veel geld met zijne kunst verdienende, zuinig, ja gierig van aard zijnde, kon hij eene aanzienlijke som besparen, die hij, bij zijn overlijden, gedeeltelijk aan de armen schonk en gedeeltelijk tot een vreemd doel bestemde.

Hij wees namelijk een stuk land, te Heemskerk liggende aan, waarvan de jaarlijksche opbrengst strekken zou tot huwelijksgift voor hen, die zich op zijn graf in den echt zouden willen verbinden, met deze bepaling echter, dat een van beiden te Heemskerk moest geboren zijn. Sedert het jaar 1750 heeft deze plegtigheid echter geen plaats meer gehad.

Door Alfred Michiels, in zijn aan te halen werk, worden 129 stuks, zoowel originele als kopijen, door Heemskerk vervaardigd, opgeteld. Hij schilderde verscheidene altaarstukken, voor kerken en particulieren, die thans grootendeels wel zullen zijn verloren gegaan. Ook muntte hij uit als portretschilder, etste ook en heeft ook in hout gesneden. Het Museum Boymans te Rotterdam bezit van hem:

De aanbidding der wijzen.

Eene zinnebeeldige voorstelling.

De afbeelding van Heemskerk ziet het licht. Zijne zinspreuk was: *Een yder schilder*, *die wil bedijen*, *Vermijde sieraten en metzelrijen*.

Zie Ampzing, *Beschrijv. van Haerl.*, bl. 247; Koning, *Tafereel der Stad Haarl.*, D. IV. bl. 136-141; Immerzeel, *Lev. en*

Werk. der Kunstsch.; Wolff, *Beschr. der Groote of St. Bavo kork te Haarlem*, bl. 43, 44; *Cat. der Schild. op het Museum Boymans te Rott.*, bl. 17; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.; de Navorscher*, D. VII. bl. 170, 310, D. VIII. bl. 19; Michiels, *Hist. de la Peinture Flamande et Hollandaise*, *etc.*, p. 207; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Sebastiaan Heemskerk]

HEEMSKERK (SEBASTIAAN) was een Rotterdamsch schilder, die tegen het einde der zeventiende eeuw nog leefde. Hij schilderde boeren-binnenhuizen en drinkgelagen, die hij geestig en luimig op het natuurlijkst voorstelde. Volgens Immerzeel had zijne schildertrant eenige overeenkomst met die Jan Miense Molenaar, en vervaardigde hij tafereelen, die meesterstukken in hunne soort, ook wat de schildering en den toon betreft, mogen genoemd worden.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Gerrit van Heemskerk]

HEEMSKERK (GERRIT VAN) behoorde tot het aloude en aanzienlijke geslacht van dien naam en was ridder en baljuw van Kennemerland. Door koning Willem II werd hem, omstreeks 1252, het toen gebouwde slot Heemskerk ter bewaring gegeven, om de West-Friezen te beteugelen, die hij den 11^{den} Mei 1254, in eenen scheepsstrijd overwon.

Zie van Leeuwen, *Batav. Illustr.*, bl. 978; Wagenaar, *Vaderl. Hist.*, D. II. bl. 400.

[Wouter van Heemskerk]

HEEMSKERK (WOUTER VAN) behoorde tot het geslacht van den voorgaande, was ridder en geraakte in vijandschap met hertog Albrecht van Beijeren. Hij huisvestte den man die gepoogd had Reinoud van Brederode, baljuw van Kennemerland, te vermoorden, en daarom werd Heemskerk op last van den hertog door Dirk van Polanen in 1359 belegerd. Deze lag er elf weken voor eer het slot bij verdrag overging, waarbij Wouter van Heemskerk gevangen gehouden werd. Naar Zeeland gevoerd, bleef hij er eenige jaren en kreeg toen, met den hertog verzoenende, zijne goederen en ook zijn slot weder.

Hij stierf in 1380, zonder kinderen natelaten.

Zie van Leeuwen, *Bat. Illustr.* bl. 979; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. II. bl. 296, 297; Arend, *Algem. Gesch. des Vaderl.* D. II. St. II. bl. 251, die hem verkeerdelijk Willem noemt.

[Gerrit van Heemskerk]

HEEMSKERK (GERRIT VAN), ridder, drost van Muiden, trok in 1397 op last van hertog Albrecht van Beijeren naar Friesland, waar hij echter zoo wèl onthaald werd, dat hij met verlies van veel volk moest terug keeren. In 1398 voerde hij het

bevel over het krijgsvolk binnen Stavoren. Hij overleed in 1403 en was gehuwd met Margaretha van Cralingen, dochter van Wil-

lem van Cralingen en Christina van Zuidwijk, vrouwe van Rodenrijs, bij wie hij, behalve een zoon, jong gestorven, verwekte eene dochter, Clementia genaamd, die met Gysbert van Vianen huwde.

Zie van Leeuwen, *Bat. Illustr.*, bl. 979; Arend, *Algem. Gesch. des Vaderl.*, D. II. St. II. bl. 309, 313.

[Willem van Heemskerk]

HEEMSKERK (WILLEM VAN) behoorde waarschijnlijk tot het geslacht van de voorgaanden, was de zoon van Jan Reijerszoon van Heemskerk en Elsje van Buitenwegh en werd in 1526 geboren. Niet eerder dan op middelbaren leeftijd ontmoeten wij hem en wel in 1564 als burgemeester van Leiden.

Bij de vervolgingen door den bloedraad was hij naar Emden gevlugt, doch zeer gezien zijnde bij den prins van Oranje, werd hij in vele geheime verrigtingen gebruikt. Hij handelde destijds met van der Werff, werd borg voor geschoten geld ten dienste der goede zaak, en vertrok zelf naar Dillenburg.

Bij de goede wending der zaken in het vaderland teruggekeerd, werd hij een der raden van den prins en was hij lid van de eerste vergadering der staten van Holland. Bij de belegering van Leiden in 1574 was hij afwezig als afgevaardigde ter staatsvergadering, doch werkte zoo veel hij kon mede ter bevordering van het ontzet.

In belangrijke zaken werd hij vervolgens gebruikt. Hij teekende mede den krachtigen brief, uit Gouda, in 1576, door de aldaar in het belang des vaderlands vergaderden geschreven, aan de staten van Gelderland gerigt, om dezen tot volharding en tegenstand van de Spaansche dwinglandij aan te moedigen. Hij behoorde verder tot de onderhandelaars om den prins van Oranje het hoog gezag op te dragen en was een der benoemden ter bijwoning van de zamenspreking tusschen de Leidsche hoogleeraren Adrianus Saravia en Dirk Volkertz. Coornhert. Bij de inwijding der Leidsche hoogeschool was hij mede tegenwoordig.

Meermalen bekleedde hij de burgemeesterlijke waardigheid te Leiden en bleef tot aan zijn overlijden tot de bezorging van de gewigtigste belangen van het land gebruikt. Hij stierf den 21sten Februarij 1592 en was gehuwd geweest met 1°. Grietje Proost (ook Ramp en Prooster genoemd), dochter van Engelbert Proost of Ramp, burgemeester van Haarlem, en 2°. met Neeltje Pieters dochter, weduwe van Joost Jacobszoon de Bije; bij de eerste vrouw liet hij vijf kinderen na. Zijn naam wordt bij van Meteren geheel verkeerd opgegeven.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.*, door ons hier gevolgd.

[Claas van Heemskerk]

HEEMSKERK (CLAAS VAN) werd te Leiden in 1536 geboren en was de zoon van Symon van Heemskerk en Johanna van Montfoort. Hij ontving het eerste onderrigt te Antwerpen en leerde daar de Latijnsche, Fransche, Spaansche en Italiaansche talen. Zijn huwelijk met Hillegonde Fops deed hem Amsterdam tot zijne woonplaats kiezen.

De hervormde leer toegedaan, bleef hij eenigen tijd buiten het bewind, doch na 1578 werd hij lid van de vroedschap en in 1581 tot andere ambten geroepen, waarin hij bij afwisseling werkzaam bleef. Meermalen was hij president schepen. Bij de oprigting van het collegie van gekommitteerde raden van Holland, in 1581, was hij een der gekozenen en bediende hij verscheidene jaren deze gewigtige bediening.

Na 1602 tot rekenmeester van Holland benoemd, verwierf hij veel lof door eerlijkheid en trouw. Hij keerde in 1608 te Amsterdam terug en stierf in 1616. Hij verwekte drie kinderen.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.*, door ons hier gevolgd.

[Jacob van Heemskerk]

HEEMSKERK (JACOB VAN), waarschijnlijk uit het geslacht van de voorgaanden gesproten, was de zoon van Hendrik van Beest van Heemskerk en van Aagje, Alida of Adelheid Jacobs dochter. Te Amsterdam den 1sten Maart 1567 geboren, betoonde hij al vroeg eene ongemeene zucht om de aardrijkskunde te beoefenen, en toen er later gesproken werd dat van wege den staat pogingen in het werk zouden gesteld worden, om eenen weg langs het Noorden naar Oost-Indië te ontdekken, wenschte hij niets vuriger dan deel te nemen aan dien togt, als een uitmuntend middel om zijne verkregene bekwaamheden te vermeerderen.

Aan boord van het schip *Amsterdam*, waarop de bevelhebber zich bevond, zeilde Heemskerk in het begin van Julij des jaars 1595 uit Texel. De onderneming mislukte echter, en Heemkerk keerde in October van hetzelfde jaar te Amsterdam terug. Ofschoon 's lands staten geen lust meer gevoelden eene herhaling van dien togt voor hunne rekening te doen, besloot nogtans de regering van Amsterdam daartoe twee schepen te doen uitrusten. Over dezelven voerde Heemskerk, als schipper en koopman, en Willem Barendsz als opperstuurman het bevel. Op het artikel van laatstgenoemde hebben wij een verhaal van dien togt en de overwintering op Nova Zembla gegeven, waarnaar wij thans, kortheidshalve, verwijzen kunnen.

Niettegenstaande het mislukken dezer onderneming was

de naam van H e e m s k e r k gevestigd, en aarzelden 's lands staten niet hem, in 1603, als admiraal naar Oost-Indië te zenden, ter bescherming van den handel. Op die reize had hij het geluk, naar Djohor stevenende, om aldaar eene lading in te nemen, eene kostbaar geladene Portugesche kraak te vermeesteren en behouden in het vaderland te brengen.

Meer en meer rees hij in aanzien bij 's lands staten. In 1607 stelden zij hem over eene vloot van zeventien oorlogschepen, om daarmede naar de Spaansche kusten te stevenen en de Spanjaarden allen mogelijken afbreuk te doen. Een bewijs van belangeloosheid gaf hij bij deze opdragt, bij welke hij geen loon begeerde, tenzij hij prijzen maakte boven de vijfmaalhonderdduizend gulden waardig.

In Maart liep H e e m s k e r k met zijne vloot in zee en wendde den steven regtstreeks naar Spanje, met het voornemen om, waar ook eene vijandelijke scheepsmagt mogt ontmoet worden, dezelve aan te tasten. Ofschoon de onderneming in vele opzigten zeer hagehelijk was, werd H e e m s k e r k door het gevaar echter niet afgeschrikt. Na den vijand te vergeefs te Lissabon gezocht te hebben, vond hij dien in de baai van Gibraltar, geankerd onder het geschut van de stad en het kasteel, sterk een en twintig bodems en bemand met een aanzienlijk getal koppen. Krijgsraad belegd en de scheepsbevelhebbers tot pligtsbetrachting aangespoord hebbende, had de aanval onmiddellijk plaats. Vreesselijk was de strijd en onvergelijkbaar de onverschrokkenheid door de Nederlandsche zeelieden aan den dag gelegd. Roemrijk was dan ook het einde, maar treurig tevens. Staande op de kampagne in volle harnas met den helm op het hoofd en het zwaard in de hand, werd H e e m s k e r k reeds door het tweede schot uit het vijandelijk vice-admiraalschip doodelijk getroffen en blies hij kort daarna den laatsten adem uit, zijnen schepelingen vermanende voorttegaan gelijk zij begonnen waren en zijne ziel Gode bevelende.

's Mans lijk naar Amsterdam gevoerd, werd den 8sten Junij 1607 met een gevolg van meer dan achthonderd personen plegtig ter aarde besteld ten noorden van het hooge koor in de oude kerk aldaar. Op hoog bevel werd er boven zijn graf een praalsteen geplaatst, welks latijnsch opschrift herinnert aan 's mans treffelijke daden en hulde brengt aan zijne dapperheid. Onder aan den voet van den steen was de zeeslag voor Gibraltar afgebeeld, van welk beeldhouwwerk thans niets meer te onderscheiden is. Boven hetzelve leest men deze twee kernachtige regels van P i e t e r C o r n e l i s z o o n H o o f t:

Heemskerk, die dwers door 't ijs en 't ijzer darde streeven,
Liet d' eer aan 't land, hier 't lijf, voor Gibraltar het leeven.

Jacob van Heemskerk was den 14den September 1604 gehuwd met Maria, dochter van Johan of Hans Colderman, burgemeester te Haarlem, en van Pietertje Gerrits van Adrichem. Hij verwekte geene kinderen. Zijne afbeelding ziet het licht, ook eene plaat van de hem ter eere gestelde graftombe. Zijn laatste wapenfeit is mede in plaat gebragt, door de dichtkunst bezongen en door de stempelkunst vereeuwigd.

Zie Bor, *Ned. Oorl.*, het regist. op Jacob; van Meteren, *Ned. Hist.*, het regist. op Jacob; Brandt, *Leven van de Ruiter*, het regist. op Jacob; Wagenaar, *Vaderl. Hist.*, het regist. op Heemskerk; Dezelfde, *Beschrijv. van Amsterd.*, D. IV. bl. 95, VII. bl. 340, 343, XI. bl. 234; van Wijn, *Nalez. op de Vaderl. Hist.*, D. I. bl. 329; Kok, *Vaderl. Woordenb.; Levensbeschrijv. van voorn. Mannen en Vrouwen*, D. I. bl. 84-89; *Ned. Reiz.*, D. I. *Inl.* bl. 3-15, III. bl. 118-124; *Lev. en daden der doorl. Zeeheld.*, 2de druk, bl. 293-305; van Kampen, *Vaderl. Karakterk.*, D. II. St. I. bl. 86, 87; Swalue, *de daden der Zeeuwen*, bl. 167-170; Engelberts Gerrits, *Gedenkst. van Neêrl. Heldend. ter Zee*, D. I. bl. 207-209; de Jonge, *Geschied. van het Nederl. Zeewez.*, D. I. bl. 300-305; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. II. bl. 67, 68, *Aant.*, bl. 191-193, D. VI. St I. bl. 316; Muller, *Cat. van Portrett.; de Navorscher*, D. I. bl. 98, D. III. bl. 99, D. IV. bl. 83, 128, *Bijbl.*, bl. LXXXII, CIV, D. V. bl. 16, D. VI. bl. 171, 338, 348.

[Johan van Heemskerk]

HEEMSKERK (JOHAN VAN), kleinzoon van den voorgaande, werd in het jaar 1597 te Amsterdam geboren, uit Reynier van Heemskerk en Geertruid Cant. Te Bajonne opgevoed, kwam hij in 1617 te Leiden in de regtsgeleerdheid studeren, beoefende aldaar met Doublet en Verburg de Nederduitsche dichtkunst en trok in 1621 met den eersten buiten 's lands. Vier jaren besteedde hij in het bezoeken der voornaamste rijken van Europa, en ontving te Bourges den graad van meester in de regten. Den zomer van 1624 bragt hij bij zijnen bloedverwant Hugo de Groot te Parijs door, vestigde zich vervolgens als advocaat te 's Gravenhage, waar hij zich weldra als bekwaam en gelukkig pleiter zulk een roem verwierf, dat hij in 1628 tot advokaat der Oost-Indische Maatschappij werd aangesteld. Als zoodanig vertrok hij eerlang met drie bewindhebberen naar Engeland, om de geschillen over het gebeurde te Amboina te vereffenen; maar ofschoon zij zich daartoe zes jaren in Engeland ophielden, moesten zij nogtans onverrigter zake terug keeren. Heemskerk erlangde tot een blijk van goedkeuring op

zijne pogingen een geschenk van zes duizend gulden boven zijne aanvraag en kosten.

Hij bleef vervolgens te 's Gravenhage de regtsgeleerde praktijk beoefenen, die hem, volgens eigen schrijven, meer voordeel gaf dan het beste ambt. Later vestigde hij zich te Amsterdam, alwaar hij in 1640 het ambt van schepen bekleedde, en de stad in verscheiden ambten, gedurende vijf jaren, diende. Toen tot lid van den Hoogen Raad benoemd zijnde, deed hij als zoodanig den 11^{den} Julij 1645 den gevorderden eed, en bleef die achtbare betrekking waarnemen tot aan zijnen dood, die onverwachts op den 27sten Februarij 1656 plaats had. Een jaar te voren stond hij op het drietal voor de keuze tot president van den Hoogen Raad.

In gevorderden leeftijd is H e e m s k e r k gehuwd met A l i d a of A l e t t a v a n B e u n i n g e n, oudere zuster van den beroemden staatsman van dien naam, bij wie hij vier zonen verwekte, waarvan twee volgen. De vermaarde C a s p e r B a r l a e u s bezong dat huwelijk in een latijnschgedicht.

Als dichter en prozaschrijver staat J o h a n v a n H e e m s k e r k met roem vermeld in de jaarboeken der Nederlandsche letterkunde. Kundige mannen en bevoegde beoordeelaars hebben hem als zoodanig vooral in latere dagen bekend gemaakt. Als dichter tot nog vóór weinige jaren minder bekend, werd hij door onzen S c h e l t e m a in het ware licht geplaatst. Deze leerde ons hem kennen als lieftallig minnedichter, en ook als navolger van eenige lierzangen van H o r a t i u s, of dichtwerken van O v i d i u s. Hij maakte geene zwarigheid hem als minnedichter, na H o o f t en P o o t, bij C a t s, J o n c t y s, R e a a l en W e s t e r b a e n in den eersten rang te stellen, terwijl dat oordeel door W i t s e n G e y s b e e k en andere bevoegde kunstregters als waar en juist erkend is.

Als prozaschrijver, bijzonder als de zamensteller der *Batavische arcadia*, hebben wij H e e m s k e r k leeren kennen uit de verhandelingen aan den voet van dit artikel aangehaald. Daarnaar verwijzende, achten wij het geheel onnoodig hier verder over dat uitmuntend voortbrengsel van 's mans geest en vernuft uit te wijden, en besluiten wij dit artikel met eene naauwkeurige mededeeling omtrent de door hem uitgegevene schriften.

Als dichter deed hij zich kennen door:

Minne-kunst, *Minne-baet*, *Minne-dichten*, *Mengeldichten*, Amst. 1622. kl. 8°. met pl.; herdrukt aldaar 1626. 8°. met meerdere fraaije plaatjes; 3^{e}. druk ald. 1628. langw. 8°.; nog eens ald. 1660. langw. 8°. met pl.

Minnepligt, *ten toon gesteld in de vrijagie van Diana en Flandre; een van de waardigste stukjes uit de onwaardeerlijke Astrea*, Amst. 1625. 12°.

Minnekunde, *ofte de Philosophie der Liefde*, uit het Fransch vertaald, Amst. 1628. 12°.

De verduijtste Cid, *blyeind treurspel*, Amst. 1641. 12°.; ald. 1662. kl. 8°.; na dien tijd nog vijfmaal herdrukt.

De ongestadige Hylas, *de veranderlijcke Stella*, *de lichtveerdige Pamphilus*, 3e druk, Amst. 1670. 12°.

De eerste druk der *Batavische Arcadia* van Johan van Heemskerk verscheen onder den titel van: *Inleijdinghe tot het ontwerp van eene Batavische Arcadia*, Amst. 1637. 12°.

Deze druk komt hoogst zeldzaam voor. Hij verscheen zonder naam des schrijvers en is slechts eene schets van het werk dat later volgen zou; doch bevat echter nog meer dan de volgende drukken, want aan het slot komt voor eene *Minneklachte*, die 11 bladzijden beslaat en in de volgende niet gevonden wordt.

De tweede druk zag in 1647 het licht, onder den titel van:

Batavische Arcadia, *waer in*, *onder 't Loofwerck van Liefkooserijtjes*, *gehandelt werdt van den oorspronck van 't oud Batavien*, *Vrijheidt der Bataviërs*, *Vrije Zee*, *Zeevonden*, *Vinders van verburgen schatten*, *Verbeurt-maecken van Goederen*, *Vyt perssen der waerheydt door pijnigen*, *Onheyl van der lanckwyligheydt der Rechtsplegingen*, *en andere diergelycke ernstige saken meer*, Amst. 1647. 12°.

Ook deze tweede druk, misschien even zeldzaam als de eerste, verscheen zonder naam van den schrijver, maar met een '*narede van den uytghever*' geteekend C.v.B., waarvoor thans Caspar van Baerle gehouden wordt, die echter niet de vertaler kan zijn der Latijnsche aanteekeningen, die in het Nederduitsch vertaald voorkomen in den derden druk, die met des schrijvers naam verscheen te Amsterdam, in 1657, mede in 12°., zonder de narede. Ook deze druk komt zeldzaam voor en moet in typographische waarde voor den tweeden onderdoen.

De vierde druk zag in 1662 te Amsterdam in kl. 8°. het licht, vermeerderd, verbeterd en met den naam des schrijvers voorzien. Het jaartal der bijgevoegde privilegie is 1663, terwijl op den titel staat 1662. De boven vermelde narede volgt onmiddellijk op de voorrede, doch is ongeteekend.

De vijfde druk, mede in kl. 8°., weinig verschillende van den vierde, verscheen te Amsterdam in 1678.

In 1707 volgens de titelplaat, in 1708 volgens den titel verscheen te Amsterdam een zesde druk '*door een voornaam*

liefhebber van alle misslagen gezuiverd.' In deze uitgave komen het eerst platen voor van J. L a m s v e l t , zeven in getal. Hij is mede in kl. 8°.

Reeds in 1729 verscheen de zevende druk (waarvan achter op den titel geene melding wordt gemaakt), opgedragen aan J o a n v a n d e r D o e s , raad in den Hoogen Raad. Deze is mede in kl. 8°., doch de platen zijn geheel anders dan in den zesden druk.

Eindelijk zag in 1751 een nieuwe, achtste, druk, en wel in gr. 8°. te Amsterdam het licht, die de beste van al de drukken is. Hij is voorzien met platen, gedeeltelijk dezelfde als die van den vorigen druk, en werd in 1756, 1765 en 1786 te 's Hage met vernieuwden titel uitgegeven. De laatste uitgave had plaats te 's Gravenhage 1852 in 32°. In den *Bloemkrans van verscheidene gedichten* (Amst. 1659. 8°.) vindt men van J o h a n v a n H e e m s k e r k nog: *Helden zelfsprake van den Admiraal* H e e m s k e r k .

Zie B a r l a e i , *Poëmata*, pars II. p. 141, 142; S c h e l t e m a , *Geschied- en Letterk. Mengelw.*, D. I. St. 3. bl. 48-144; v a n K a m p e n , *Geschied. der Ned. lett. en wetensch.*, D. I. bl. 205-207; S i e g e n b e e k , *Geschied. der Ned. Letterk*., bl. 144-146, 206; S c h o t e l , *Beoordeeling der Arcadia's gedurende de* XVII *en* XVIII *Eeuw*, *in ons vaderland uitgegeven*, *in* S c h u l l *en* v a n d e r H o o p , *Bijdr. tot Boek. en Menschenk*., D. I., *Boekbeoord*., bl. 178-184, en v a n H a s s e l t , *Brief aan G.D.J. Schotel* in dezelfde *Bijdragen*, D. II. St. 3; V r e e d e , *de Hooge raad van Holland enz.*, in *Jaarb. van de Regt. Magt in Nederl.*, 1839, bl. 45; J. v a n H a r d e r w i j k , Rz., *Redev. over Mr. Joh. van Heemskerk*, *bijzonder als proza-schrijver enz.*, in de *Vaderl. Letteroef.*, 1841. St. XIII; *de Navorscher*, D. I. bl. 205, D. II. 152, D. III. bl. 146, *Bijbl.* bl. CXXXI, CLXI, D. IV. *Bijbl.* LXXXIV, D. VI. bl. 234, D. VII. bl. 27, 147, 204.

[... van Heemskerk]

HEEMSKERK (... VAN), oudste zoon van den voorgaande, wiens voornaam niet bekend is, was ritmeester in staatsche dienst. Zijn naam staat met roem vermeld in 's lands historiebladen. Toen W i l l e m III in 1672 Naarden belegerde had H e e m s k e r k eene ontmoeting met de Fransche ruiterij bij Eemnes. Ofschoon tegen eene driedubbele magt strijdende, sloeg hij zich tweemaal door den vijand heen en sneuvelde met roem, onder betooning van de grootste dapperheid.

Zie S c h e l t e m a , *Geschied- en Letterk. Mengelw*, D. St. 3. bl. 59; B o s s c h a , *Neêrl. Heldend. te Land*, D. II. bl. 147, noot 2.

[Coenraad van Heemskerk]

HEEMSKERK (COENRAAD VAN), derde zoon van J o h a n v a n H e e m s k e r k voornoemd en van A l i d a v a n B e u n i n g e n , werd waarschijnlijk te Amsterdam in 1647 geboren. Door zijnen uitmuntenden vader opgevoed, wer-

den zijne verstandelijke vermogens op het gunstigst ontwikkeld.

Het eerst dat wij van hem melding gemaakt vinden is toen hij, in 1672, een bewijs gaf van zijne vaderlandsliefde en moed. Bij den algemeenen nood waarmede het land toen bedreigd werd, wilde ook hij niet achterblijven. Op eigene kosten had hij vijftig matrozen bezoldigd en gekleed, waarmede hij zich op 's lands vloot begaf, die gereed lag tegen den gemeenschappelijken vijand in zee te gaan. De opperbevelhebber derzelve, de Ruiter, plaatste hem op het schip van den admiraal van Gent, en het was daar dat hij, in den daarop gevolgden zeeslag bij Solebay, zich met dapperheid overlaadde en met roem en eere huiswaarts keerde.

Waarschijnlijk tot loon van zijn gedrag werd hij nog in laatstgenoemd jaar tot secretaris en, in het begin des volgenden jaars, tot pensionaris van Amsterdam aangesteld. Sedert tot raad der stad gekozen, had hij in 1679 van wege dezelve zitting in de vergadering van gecommitteerde raden. Als zoodanig gaf hij de regering van Amsterdam kennis van den voorslag van prins Willem III om Naarden te versterken. In de onaangenaamheden hierover met de stad Amsterdam ontstaan werd Heemskerk bijzonder gewikkeld. De regering hield hem echter de hand boven het hoofd en de zaak liep zonder verdere gevolgen af.

Kort bierna, in het laatst van genoemd of in het begin van het jaar 1680, werd Heemskerk als ambassadeur naar Madrid gezonden, waar hij onder anderen de geschillen tusschen dat hof en den keurvorst van Brandenburg bijlegde. In 1689 voor een tijd herwaarts gekeerd, werd hij naar Hamburg gezonden, en had daar het genoegen grootendeels den twist te dempen tusschen den koning van Denemarken en den hertog van Holstein, die het Noorden van Europa met eenen nieuwen oorlog bedreigde. Hij keerde vervolgens naar Madrid terug, bleef er tot 1691, toen hij door Arnoud van Citters als ambassadeur werd vervangen. De staten zijne bekwaamheden op hoogen prijs stellende en daarvan zoo veel mogelijk gebruik willende maken, bedienden zich van hem om den vrede tusschen den keizer van het Duitsche rijk en den sultan te bemiddelen. Daartoe bleef hij tot in September 1692 aan het Weener hof, en vertrok toen op last der staten naar Turkije. Hij handelde eerst te Belgrado, daarna te Adrianopel, doch slaagde niet. Van daar eindelijk naar Weenen teruggekeerd, handelde hij aldaar tot het sluiten eens verdrags van koophandel, hetwelk door den oorlog niet in werking kwam.

Na het sluiten van den Rijswijkschen vrede, werd H e e m s k e r k in 1698 als gezant naar Frankrijk gezonden. Ook daar waren zijne verrigtingen belangrijk bij de nieuw oprijzende twisten over het Spaansche successieregt. Toen de koning van Frankrijk stellig toonde, na het overlijden van J a c o b u s II, den prins van Wallis (den pretendent) als koning van Engeland te erkennen, kreeg H e e m s k e r k last Parijs te verlaten. Hij nam schriftelijk afscheid van den koning.

Na dien tijd schijnt hij in geene nieuwe bezendingen te zijn gebruikt. Hij overleed op den 23sten Julij 1702, een zoon en eene dochter nalatende bij C o r n e l i a P a u w, vrouwe van Achttienhoven en Bosch. Bij keizer L e o p o l d stond hij bijzonder in achting; deze verhief hem en zijne nakomelingen tot den rijksgravenstand en vermeerderde zijn wapen met aanzienlijke teekenen van eer, volgens diploma van 12 December 1697. Zijne nederigheid deed hem geen gebruik van dien titel maken. Zijne afbeelding ziet het licht.

Zie W a g e n a a r, *Vaderl. Hist.*, D. XIV. bl. 24, D. XV. bl. 36, 52, 164, D. XVI. bl. 196, 197, D. XVII. bl. 4, 59, 65; v a n W i j n, *Bijv. op Wagenaar*, D. XV. bl. 5, D. XVI. bl. 19, 67, D. XVII. bl. 28; K o k, *Vaderl. Woordenb;* S c h e l t e m a, *Staatk. Nederl.*, voornamelijk door ons gevolgd; M u l l e r, *Cat. van Portrett*.

[Willem van Heemskerk]

HEEMSKERK (WILLEM VAN). Vreemd is het dat van dezen niet onverdienstelijken dichter en kunstschrijver op glas geene levensbijzonderheden bekend zijn. Zijne afbeelding, door J. v a n M i e r i s geschilderd en door J.A. B l o o t e l i n g in zwarte kunst gebragt, leert ons dat hij in 1613 geboren werd en in 1687 nog leefde. G e e r t r u i d G o r d o n d e G r a e u w vereerde zijne afbeelding met het volgende bijschrift:

> Terwijl gij vreemdeling dees' stomme print bekijkt,
> En U den omtrek toont van H e e m s k e r k 's broose wesen;
> Soo weet dat dit heel wel, en nogtans minst gelijkt,
> Wiens hand en geest op glas en blank papier te lesen,
> Doorlugter blijken geeft der ware wesentheid
> V a n W e l h e m, die door beids zal leven als hij scheid.

Als dichter deed H e e m s k e r k zich kennen, behalve door eenige gelegenheidsverzen, gedrukt in den *Bloemkrans van verscheidene Gedichten* (Amst. 1659. 8°.) Afzonderlijk gaf hij in het licht:

Hebreeuwsche Heldinne, *treurspel*, Rott. 1647. 4°.

Koning Konradijn en Hartoogh Frederijck, *treurspel*, Leid. 1649. 4°.

In het *Apollineum* van W i t s e n G e y s b e e k (D. II. bl. 184-186) worden nog twee ongedrukte gedichten van

hem medegedeeld. Een daarvan is geteekend met zijne zinspreuk: *Wel hem die wel wil*.

Als kunstig schrijver op glas met de diamantstift deed van Heemskerk zich mede kennen. De heer A.D. Schinkel te 's Gravenhage is in het bezit van den Hens-beker, vroeger bij het hoogheemraadschap van Delfland, Schieland en Rijnland in gebruik. Op die beker is door Willem van Heemskerk met cierlijke letters zijne zinspreuk geschreven, terwijl hij rondem den voet, in kleine doch zeer duidelijke letters, een, in verband met die spreuk, toepasselijk versje gegrifd heeft. De peer of knop bevat zijn naam en het jaartal 1686.

Behalve dit glas is het bekend dat Willem van Heemkerk, in 1687, op het drinkglas, door Hugo de Groot op Loevestein gebruikt, een fraai Latijnsch vers, met zeldzame netheid en zorg, gegraveerd heeft.

Zie Witsen Geysbeek, *Woordenb van Ned. Dicht.*; Boonzajer en Merkus, *Geschiedk. Aanteck. betrekkel. het slot Loevestoin*, bl. 97, *Bijl.* bl. 42, 43; Schinkel, *Oudheidk. Bijdragen*, bl. 28, 29; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.*, D. I. *b.* bl. 110; Muller, *Cat. van Portrett.;* Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch*. D. III. bl. 655.

[Willem van Heemskerk]

HEEMSKERK (WILLEM VAN), geboren den 6^{den} April 1718, was de zoon van Jan Henri graaf van Heemskerk, heer van Achttienhoven, den Bosch en Eindschot en van Anna Petronella van Schuylenburch. Hij voerde den aan zijnen voorvader verleenden titel van graaf des Heiligen Roomschen rijks. Hij werd in 1744 schepen, in 1753 raad, later burgemeester van Amsterdam, bewindhebber van de Oost-Indische Compagnie, raad ter admiraliteit eerst in het Noorderkwartier, daarna van de Maze, in 1757 lid van den raad van State, en daaruit verkozen in de staten-generaal. Hij stierf den 28sten Augustus 1784 en was eerst gehuwd met Hedwyna Antonia Backer, daarna met Cornelia Jacoba van Schuylenburch. Eene afbeelding van zijn gelaat, in O.I. inkt, is voorhanden, maar werd nooit in plaat gebragt.

Uit medegedeeelde berigten bijeengebragt; Muller, *Cat. van Portretten*.

[Willem van Heemskerk]

HEEMSKERK (WILLEM VAN) was luitenant ter zee en in 1799 bevelhebber op de Bataafsche schoener de *Pegasus*, waarmede hij den 1sten September ten anker lag in de Noorweegsche haven Grômstadt. Heemskerk, zich op de onzijdigheid der plaats verlatende en niets kwaads vermoedende, bevond zich aan wal, toen onverwacht, op helderen middag, de door hem gevoerde schoener door zeven gewapende sloepen van het niet verre van daar, zich te

Mardai ophoudende Engelsche fregat, *the Isis*, kapitein B r i s a e , aangetast, geënterd, met den blanken sabel vermeesterd en weggevoerd werd, zonder dat het klein getal manschappen van den *Pegasus* in staat was, eenigen tegenstand van aanbelang te bieden, of dat de Deensche batterijen, onder wier bereik dit voorval geschiedde, iets deden, om deze openlijke schending van het onzijdig grondgebied te beletten. Later liepen wel een Deensch linieschip, twee fregatten en een brik uit, om den overmoedigen Brit te achterhalen en het genomen vaartuig te ontzetten, doch vruchteloos, daar deze zich bij tijds verwijderd had. Ernstige klagten werden, op verzoek van het Bataafsch bewind, door de Deensche regering over deze schending van het regt der volken bij het Engelsche kabinet ingediend, doch het blijkt niet dat zij ingang vonden. De zaak van den luitenant v a n H e e m s k e r k werd onderzocht en hij in 1802, op voordragt van den advokaat-fiscaal, door den hoogen zeekrijgsraad, van alle pligtverzuim vrijgesproken.

Zie d e J o n g , *Geschied. van het Ned. Zeewez.*, D. VI. St. II. bl. 430, 431, door ons hier gevolgd.

[Egbert van Heemskerk]

HEEMSKERK (EGBERT VAN). Zijn wij omtrent eenige der bovenstaande personen, die den naam van H e e m s k e r k voeren, in het onzekere of zij tot het vermaarde geslacht van dien naam hebben behoord, deze en zijn zoon stonden er in geene betrekking mede. Hij was te Haarlem in 1610 geboren, werkte in de manier van T e n i e r s en B r o u w e r , en hoewel hij het niet tot de hoogte van deze meesters gebragt heeft, dragen toch zijne werken blijken van veel bekwaamheid. Zijne geliefkoosde onderwerpen waren drinkgezelschappen en herbergen, waaraan hij al het eigenaardige van dergelijke tafereelen wist bij te zetten, terwijl hij de verschillende karakters, die hij wilde voorstellen, zeer natuurlijk wist uit te drukken. Zijne teekening, zegt de heer I m m e r z e e l , wiens berigt over vader en zoon wij hier overnemen, was naauwkeurig, zijn koloriet natuurlijk en doorschijnend, zijne penseelsbehandeling vrij, vast en geestig. Hij is in 1680 overleden. Zijn zoon volgt.

Zie I m m e r z e e l , *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Egbert van Heemskerk]

HEEMSKERK (EGBERT VAN) *de jonge*, zoon van den voorgaande, werd in 1645 te Haarlem geboren. Hij ontving het onderwijs in de kunst van P i e t e r G r e b b e r , doch volgde de manier van B r o u w e r en van zijnen vader. Zich te Londen gevestigd hebbende, stonden zijne stukken daar lang in hooge waarde. Bij veel geest paarde hij eene levendige verbeelding en vervaardigde bij voorkeur wilde,

grillige en ongemeene onderwerpen. Ook schilderde hij drinkgezelschappen en landelijke vermaken, die hij op eene zeer geestige manier voorstelde. Hij overleed in 1704 te Londen. Zijn portret, door hem zelven gegraveerd in zwarte kunst, ziet het licht, doch is zeer zeldzaam.

Zie I m m e r z e e l , *Lev. en Werk. der Kunstsch.;* K r a m m , *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Adriaan van Heemstede]

HEEMSTEDE (ADRIAAN VAN). Zie HAEMSTEDE (ADRIAAN VAN).

[Dirk van Heemstede]

HEEMSTEDE (DIRK VAN), in het dorp van dien naam geboren, was student in de regten, toen hij zich, in 1505, in het Karthuizer klooster te Leuven begaf, waar hij, na verschillende ambten te hebben waargenomen, den 3^{den} April 1542 overleed. Hij wordt gezegd te zijn geweest een behendig schilder en schrijver.

Zie K r a m m , *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Johannes van Heemstede]

HEEMSTEDE (JOHANNES VAN), geboren te Haarlem, was een geleerd man, die met vele kundige lieden briefwisseling hield, en van wien E r a s m u s met lof gewaagde. Van zijnen arbeid is niets tot ons gekomen, ook weet men niets meer van hem, dan alleen dat hij in het Karthuizer klooster te Leuven was en aldaar van 1525 tot 1533 zijnen letterarbeid heeft verrigt.

Zie K o n i n g , *Tafereel der stad Haarl.* D. IV. bl. 11.

[Adriaan Pauw, heer van Heemstede]

HEEMSTEDE (ADRIAAN PAUW, heer van). Zie PAUW (ADRIAAN)

[Jonkheer Jacob Maurits Carel baron van Utenhove van Heemstede]

HEEMSTEDE (jonkheer JACOB MAURITS CAREL baron VAN UTENHOVE VAN). Zie UTENHOVE (jonkheer JACOB MAURITS CAREL baron VAN HEEMSTEDE VAN).

[Feye van Heemstra]

HEEMSTRA (FEYE VAN) wordt als de stamvader genoemd van het aloude en aanzienlijke geslacht H e e m s t r a , dat gedurende een viertal eeuwen een aanzienlijk getal van vermaarde personen, van kundige regenten en van dappere krijgslieden heeft opgeleverd. De geschiedenis van dit geslacht staat zoo naauw in verband met die des vaderlands in het algemeen en van Friesland in het bijzonder, dat wij, om niet al te uitvoerig te worden, slechts de hoofdzaken vermelden kunnen, zonder in

bijzonderheden te treden van gebeurtenissen, die misschien meer het land dan de daarin betrokkene personen betreffen.

Feye van Heemstra, ook wel Feye van Dokkum, waar hij woonde, genaamd, nam op het laatst der veertiende eeuw een belangrijk deel aan de twisten tusschen de Schieringers en Vetkoopers, van welke laatste hij een der hoofden en bevriend was met Albrecht van Beije-

ren, graaf van Holland. Door hem in 1396 tot ridder, mederegter en baljuw van Friesland benoemd, moest hij zulks in 1397 bezuren bij den vernieuwden strijd tusschen beide partijen in Friesland, waarbij nu de Schieringers overwonnen, en zijn huis te Dokkum geplunderd en omvergehaald werd. Hij verliet in 1400 het land, doch genoot van gemelden hertog van toen af tot in 1411, als wanneer hij, ten gevolge van het verdrag tusschen de Hollanders en Friezen, verlof bekwam om terug te keeren en zijne goederen wederom te aanvaarden, een jaarlijksch pensioen van twee honderd gulden.

Feye van Heemstra verwekte, behalve twee dochters, drie zonen; vroeger bragt men dit getal op vier. Zijn oudste zoon, Abbe, mede de partij der Vetkoopers toegedaan, onthield zich bij zijne partij, van 1416 tot 1420, te Groningen en teekende in 1422 het zoogenaamd eeuwig verbond tusschen de Oost-Friezen, de Groningers, de Ommelanden en de Friezen gesloten. Hij wordt hoveling in Dongeradeel genoemd. De tweede zoon, Feye genaamd, was hoveling te Dokkum. Even als zijn broeder moest hij de wijk naar Groningen nemen, doch keerde ten gevolge van een verdrag in 1420 in Friesland terug. De derde zoon, Taecke genaamd, leefde in 1443, in welk jaar zijn huis, door de Schieringers, onder aanvoering van Focke Ripperda, verbrand werd, waarna hij met zijne tegenpartij een wapenstilstand sloot. Men twijfelt er aan of hij mede een zoon van Feye is, maar meent dat hij veeleer een zoon is geweest van Feye Feyes, die vroeger zijn broeder genaamd wordt. De vierde zoon, van wien niets te melden is, heette Poppe.

Zie Schotanus, *Friesche Historiën*, bl. 218, 219, 243, 310, 312; Sjoerds, *Jaarboek.*, D. IV. bl. 421, 484; de Haan Hettema en van Halmael, *Stamboek van den Frieschen Adel*, D. I. bl. 167, D. II. bl. 106, door ons hier gevolgd.

[Poppe van Heemstra]

HEEMSTRA (POPPE VAN) was een zoon van Taecke Obbema, gehuwd met Auck van Heemstra, die voor zich en zijne nakomelingen den naam van Heemstra aannam. Hij bekleedde den rang van kapitein, werd in een gevecht tegen de Bourgondische partij, bij Genum, in den arm geschoten en kwam aan de gevolgen dier wonde te overlijden. Hij was in 1529 gehuwd met Teth Auckesd. van Unia.

Zie Winsemius, *Chron. van Vriesl.*, bl. 441; Schotanus, *Friesche Hist.*, bl. 585; de Haan Hettema en van Halmael, *Stamboek van den Frieschen Adel*, D. I. bl. 167, D. II. bl. 107, door ons hier gevolgd.

[Feye van Heemstra]

HEEMSTRA (FEYE VAN), zoon van Feye van

Heemstra en Ebel Alefsd. Hemmema, werd op Heemstra-state te Oenkerk in 1545 geboren. Reeds vroeg toonde hij zich een voorstander der vrijheid, waardoor hij dan ook spoedig bevriend geraakte met Frieslands stadhouder, graaf Willem Lodewijk van Nassau, en lid werd van de staten van dit gewest. Den 22sten Februarij 1581 onderteekende hij den lastbrief voor eenige heeren, om met prins Willem I te spreken en te handelen over de herstelling van 's lands privilegien en politie en de grondvesting der hervorming. Op den landdag te Franeker in 1584 betoonde hij zich een groot voorstander van de propositie, door eenige predikanten gedaan, om van het overschot der kloosters en geestelijke renten een seminarium of collegium op te rigten tot onderwijs der jeugd, waarop in 1585 tot de oprigting der Franeker academie besloten werd. Hij werd in 1610 grietman van Tietjerksteradeel, woonde op Heemstra-state te Oenkerk, was in 1613 nog lid van de Friesche staten en overleed den 30sten Junij 1621. Hij was gehuwd met Aelke, dochter van Nicolaas Tjaerda van Starkenborgh en Tet van Unia, bij welke hij vier kinderen verwekte. Zijn zoon volgt mede.

Zie van Sminia, *Nieuwe Naaml. van Grietmann.*, bl. 131; *Stamboek van den Frieschen Adel*, D. I. bl. 168, D. II. bl. 108.

[Ulbe van Heemstra]

HEEMSTRA (ULBE VAN), broeder van den voorgaande, was een voornaam voorstander der vrijheid; in het bekende gevecht bij Boxum werd hij, in 1586, gevangen genomen en naar Koevorden gevoerd. Zijn verder lot is ons niet bekend. Hij was gehuwd met Bauck Ayckema, weduwe van Werp Sjoerds van Heemstra, daarna met Claer Abbesd. van Bootsma, weduwe van Lieuwe van Beijma.

Zie *Stamboek van den Frieschen Adel*, D. I. bl. 168, D. II. bl. 108.

[Epe van Heemstra]

HEEMSTRA (EPE VAN), zoon van Feye van Heemstra, voornoemd, en Ebel Alefsd. Hemmema, werd in 1575 geboren, trad reeds vroeg in 's lands dienst, woonde met het Friesch-Nassausche regiment in 1594 de belegering van Groningen bij, en was in 1600 tegenwoordig bij den slag bij Nieuwpoort. Hij was in 1606 hopman en overleed reeds den 24sten December 1611. Hij was gehuwd met Ebel van Heemstra, die in 1607 overleed, en werd met haar te Kimswerd begraven.

Zie *Stamboek van den Frieschen Adel*, D. I. bl. 169, D. II. bl. 107; Kobus en de Rivecourt, *Biograph. Handwoordenb*.

[Feye van Heemstra]

HEEMSTRA (FEYE VAN), zoon van Nicolaas van Heemstra en Anna Gerroltsd. van Feytsma, studeerde te Franeker in de regten en werd er tot doctor in die wetenschap bevorderd. Daarop in 's lands dienst getreden, werd hij luitenant van eene kompagnie ruiterij. In 1635 begraven wordende, ontwaakte hij door het geweldig trommelen van een tamboer uit zijn schijndood. Hij overleed den 4^{den} Januarij 1636 en was gehuwd met Catharina Herman, bij welke hij een zoon en eene dochter verwekte.

Zie *Stamboek van den Frieschen Adel*, D. I. bl. 168; D. II. bl. 108; Kobus en de Rivecourt, *Biograph. Handwoordenb*.

[Feye van Heemstra]

HEEMSTRA (FEYE VAN), geboren in 1630, was de zoon van Feye van Heemstra, luitenant in Friesche dienst en van Maria Bannier. Insgelijks de krijgsdienst gekozen hebbende, klom hij op tot kapitein, in 1672 tot sergeant-majoor, vervolgens tot kolonel en kommandant, eerst van Ravenstein en van 1677 tot 1682 van Emden. Hier geraakte hij in twist met de andere bezetting, werd door de regering ontzet en aangezegd de stad te verlaten. Toen hij daaraan niet gehoorzaamde, scheepte men hem en zijn huisgezin in en voerde hem naar Delfzijl. Willem III, de raadpensionaris Fagel en de staten-generaal waren hier over zeer ontevreden op de regering der stad, en hieruit ontstonden vervolgens vele onaangenaamheden, wier vermelding hier niet te huis behoort. Heemstra stond bij Willem III in groot aanzien, en meermalen maakte deze van zijne raadgevingen gebruik. Hij was een voornaam beoefenaar der vaderlandsche en Friesche geschiedenis en overleed den 7^{den} Maart 1690. Hij was in 1658 gehuwd met Tjets Scheltesd. van Aysma, die den 11^{den} Januarij 1685 overleed. Hunne zonen volgen.

Zie *Stamboek van den Frieschen Adel*, D. I. bl. 169, D. II. bl. 108; Kobus en de Rivecourt, *Biograph. Handwoordenb*.

[Feye van Heemstra]

HEEMSTRA (FEYE VAN), oudste zoon van den voorgaande, werd den 19^{den} October 1662 geboren, koos de militaire loopbaan, werd achtereenvolgens kapitein, in 1696 sergeant-majoor, in 1699 overste-luitenant. In 1703 als luitenant-kolonel bij Ekeren strijdende, werd hij gekwetst en overleed den 28sten Januarij 1704.

Zie Bosscha, *Neêrl. heldend. te land*, D. II. bl. 325; *Stamboek van den Frieschen Adel*, D. I. bl. 169, D. II. bl. 108.

[Schelte van Heemstra]

HEEMSTRA (SCHELTE VAN), broeder van den voorgaande, werd den 27sten Mei 1665 geboren en trad reeds

vroeg in de krijgsdienst. Tot den rang van kolonel bevorderd, werd hij reeds op 25jarigen leeftijd vice-kommandant van Emden. Hij verliet echter, na den dood zijner eerste gade, de krijgsdienst, zette zich met der woon op Dotinga-state te Dronrijp neder en had vervolgens het bijzonder opzigt over de opvoeding van Johan Willem Friso. Hij vergezelde dien vorst in 1703 naar het leger en woonde met hem het gevecht bij Ekeren bij.

Als staatsman verdient Heemstra niet minder lof. Gedurende een lange reeks van jaren was hij een der meest achtbare regenten van Friesland. Hij was burgemeester van Bolsward en bekleedde onafgebroken vele aanzienlijke commissiën, meestal binnen 's lands. Als voorstander en beoefenaar van letteren en wetenschappen, stond hij bij de geleerden bekend. Hij overleed te Oenkerk den 15^{den} Januarij 1733 en was gehuwd eerst, in 1686, met Luts Upckesd. van Burmania, daarna, in 1694 met Catharina Johannesd. van Scheltinga, weduwe van Douwe Oenes Sirtema van Grovestins. Hij verwekte bij de eerste vrouw een zoon en eene dochter en bij de tweede twee zonen, die mede volgen.

Zie Scheltema, *Staatk. Ned.* D. I. bl. 459, 460; *Stamboek van den Frieschen Adel*, D. I. bl. 169, D. II. bl. 108; Kobus en de Rivecourt, *Biograph. Handwoordenb*.

[Georg Sigismund van Heemstra]

HEEMSTRA (GEORG SIGISMUND VAN), broeder van den voorgaande, werd in December 1668 geboren en trad mede reeds vroeg in staatsche dienst, waarin hij zich door buitengewone dapperheid en persoonlijken moed onderscheidde. Hij nam deel aan den slag bij Fleurus in 1690, maakte den veldtogt van 1702 mede, werd in 1704 luitenantkolonel, na den slag bij Ekeren, deelde voorts in de veldtogten van 1704 en 1705, was bij den slag bij Ramelies in 1706 en in 1709 bij dien van Malplaquet. Op drie verschillende plaatsen belangrijk gekwetst, week zijn moed niet. Met den degen in de vuist gaf hij nog zijne bevelen en stervende vermaande hij zijne soldaten tot moed en volharding. Hij bezweek op den 11^{den} September 1709.

Zie *Stamboek van den Frieschen Adel*, D. I. bl. 169, D. II. bl. 108; Kobus en de Rivecourt, *Biograph. Handwoordenb*.

[Gerrolt Nicolaas van Heemstra]

HEEMSTRA (GERROLT NICOLAAS VAN), zoon van Feye van Heemstra en Maria Bannier, was gehuwd met Ath van Heemstra, zuster van de drie voorgaanden. Ook hij was van zijne jeugd af in militaire betrekking, klom allengs op tot den rang van kapitein, was tegenwoordig bij de belegering van Bonn en Keizerswaard

in 1689, bij den veldtogt bij Fleurus in 1690, bij het beleg van Venlo in 1702, bij het gevecht bij Ekeren in 1703, bij de veldslagen van 1704 en 1705, bij die bij Ramelies in 1706 en bij Malplaquet in 1709, waar hij sneuvelde.

Zie *Stamboek van den Frieschen Adel*, D. I. bl. 169, D. II. bl. 108; Kobus en de Rivecourt, *Biograph. Handwoordenb*.

[Feye van Heemstra]

HEEMSTRA (FEYE VAN), oudste zoon van Schelte van Heemstra en van diens tweede vrouw Catharina Johannesd. van Scheltinga, werd in 1694 op Dotinga-state bij Dronrijp geboren. Even als zoo vele leden van zijn geslacht toonde ook hij reeds vroeg neiging tot de krijgsdienst, en nam als vrijwilliger bij de Friesche garde deel aan den Spaanschen successie-oorlog. In 1728 tot kapitein bevorderd, werd hij nog den 8sten Julij van dat jaar sergeant-majoor titulair en den 16den Maart 1730 effectief. Den 21sten November 1738 werd hij luitenantkolonel en den 1sten Maart 1743 kolonel. Als zoodanig nam hij deel aan den oorlog tegen Lodewijk XV in de Oostenrijksche Nederlanden. In den slag bij Fontenoi in 1745 werd hij gekwetst in den schouder, door een musketkogel, welke hem onder den strot is uitgesneden geworden, en in dien bij Rocroy in 1746, mede door een musketkogel in de zijde van den buik. Op het slagveld tot luitenant-generaal der infanterie benoemd, moest hij het echter voor goed verlaten. Hij leefde vervolgens in rust te midden der zijnen en overleed op Heemstra-state den 7den September 1748. Hij is begraven te Oenkerk en was in 1733 gehuwd met Titia Helena Ulbesd. van Burmania en verwekte geene kinderen.

Zie *Stamboek van den Frieschen Adel*, D. I. bl. 169, D. II. bl. 108; Kobus en de Rivecourt, *Biograph. Handwoordenb*.

[Willem Hendrik van Heemstra]

HEEMSTRA (WILLEM HENDRIK VAN), broeder van den voorgaande, werd op Dotinga-state bij Dronrijp den 20sten Junij 1696 geboren, ontving eene geleerde opvoeding en volgde zijn vader in 1713 als postmeester-generaal van Friesland op. Den 1sten Februarij 1743 werd hij grietman van Kollumerland, in 1748 lid van de staten, en in 1751 lid van de gedeputeerden. Hij was gehuwd met Wija Catharina Vincentiusd. van Glinstra, verwekte vijf kinderen en overleed, algemeen bemind en geacht, te Veenklooster op Vogelzang-state, den 18den September 1775.

Zie *Stamboek van den Frieschen Adel*, D. I. bl. 169, D. II. bl. 108; van Sminia, *Nieuwe Naaml. van Grietmann*. bl. 102.

[Feye Jan van Heemstra]

HEEMSTRA (FEYE JAN VAN), oudste zoon van den voorgaande, trad mede in 's lands dienst en was in 1746 kapitein. Er wordt vermoed, dat hij die Feye van

Heemstra geweest is, die zich, in 1748, zoo zeer heeft onderscheiden in eenen uitval uit het door de Franschen belegerde Bergen op Zoom.

Zie *Stamboek van den Frieschen Adel*, D. I. bl. 169, D. II. bl. 108.

[Schelte van Heemstra]

HEEMSTRA (SCHELTE VAN), broeder van den voorgaande, was volmagt ten landsdage, lid van de provinciale rekenkamer, burgemeester van Bolsward, houtvester der provincie enz. Als ijverig voorstander van het huis van Oranje werd hij, in 1795, genoodzaakt het vaderland, met achterlating van alles, te verlaten en naar Emden te vlugten, ten einde den kerker te ontgaan. Hij bleef buiten 's lands tot kort vóór zijn overlijden, hetwelk te Oenkerk den 16^{den} Maart 1803 plaats had. Hij was gehuwd in Januarij 1764 met Wiskje Cornelisd. van Scheltinga, bij wie hij drie zonen verwekte.

Zie *Stamboek van den Frieschen Adel*, D. I. bl. 169, D II. bl. 108.

[Cornelis Scheltinga baron van Heemstra]

HEEMSTRA (CORNELIS SCHELTINGA baron VAN), geboren in 1767, oudste zoon van Schelte van Heemstra voornoemd en van Wiskje Cornelisd. van Scheltinga. Hij trad eerst in militaire dienst en heeft, als kapitein, twee veldtogten tegen de Franschen bijgewoond. Hij is later maire van Oenkerk en eindelijk militie-kommissaris en lid der provinciale staten van Friesland geweest. Hij overleed op Heemstra-state te Oenkerk, den 30sten Januarij 1820, was gehuwd met Anna Agatha Geertruida van Sixma en verwekte bij haar tien kinderen.

Zie *Stamboek van den Frieschen Adel*, D. I. bl. 170, D. II. bl. 108.

[Willem Hendrik baron van Heemstra]

HEEMSTRA (WILLEM HENDRIK baron VAN), geboren den 18^{den} October 1779, broeder van den voorgaande, was eerst in Engelsche dienst, werd in 1809 commissaris van de verponding te Kollum en in 1813 maire van Oudwoude. Bij de omwenteling rigtte hij een vrijkorps van drie kompleete compagnien op, kommandeerde het beleg van de vesting Koevorden, door de Franschen bezet, in 1814, en werd nog in dat zelfde jaar aangesteld tot majoor bij het leger.

In 1818 verliet hij zijne militaire loopbaan als luitenantkolonel en werd, dadelijk daarop, grietman van Kollumerland en Nieuw Kruisland, alsmede lid der staten van Friesland. Bij de oprigting van de ridderschap in dat gewest werd hij lid van dezelve, en in 1822 lid van de tweede Kamer der Staten-Generaal. Hij overleed te Leeuwarden den 30sten December 1826, werd te Oenkerk begraven

en was gehuwd met Johanna Balthazarina van Idsinga. Zij hadden vier zonen en eene dochter.

Zie *Stamboek van den Frieschen Adel*, D. I. bl. 170, D. II. bl. 109; van Sminia, *Vervolg op de Naamlijst van Grietmann*.

[Jabes Heenck]

HEENCK (JABES) werd den 27sten October 1752 te 's Gravenhage geboren en ontving onderwijs in de kunst van Aart Schouman, op wiens voetspoor hij vogels teekende en schilderde, die fraai genoemd worden. Hij is in November 1782 te Leiden overleden. Hij heeft ook volgens den heer Kramm op zeer verdienstelijke wijze de etsnaald gevoerd en een aantal fraaije prenten vervaardigd. Hij dreef ook kunsthandel.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der vad. schilderk.*, D. II. bl. 399; *Aanh.*, bl. 187; Immerzeel, *Lev en Werk. der Kunstsch.; de Navorscher*, D. VI. bl. 238, D. VII. bl. 155.

[H.P. Heeneman]

HEENEMAN (H.P.) van wien ons geene levensbijzonderheden bekend zijn, schreef:
Dissertatio de precariis Comitum (*vulgo de Graaflijke beden*) *et antiqua Nobilitatis Hollandiae ab illis immunitate*, Lugd. Bat. 1781. 4o.
Deze verhandeling zag ook het licht onder den titel van:
Verhandeling over de Graaflijke beden in Holland, Leid. 1792. 8o.

Zie Muller, *Cat. van Boek. over Ned. Geschied.* enz., bl. 38.

[Daniel Jacob Heeneman]

HEENEMAN (DANIEL JACOB) werd op den 5den Julij 1767 te 's Gravenhage geboren. Na de voordeelen eener beschaafde en geletterde opvoeding genoten te hebben, volbragt hij zijne studiën op de Leidsche hoogeschool, waar hij, in 1789, op eene loffelijke wijze de waardigheid van doctor in de regten verkreeg. In 1792 werd hij pensionaris der stad Brielle en twee jaren later secretaris van het jagtgerigt van Holland. Na de omkeering van zaken in 1795, bragt hij een geruimen tijd in geletterde rust door, tot hij, in 1805, den hem opgedragen post van griffier bij het provinciaal geregtshof van Holland aanvaardde. Na de inlijving in het Fransche keizerrijk, in 1810, werd hij tot raadsheer in het hooge geregtshof benoemd, welken aanzienlijken post hij tot aan zijn overlijden bekleedde, en waarin hij zich zoo veel lofs verwierf, dat hij in 1832 tot de waardigheid van president van het hof bevorderd werd. Hij overleed den 28sten Junij 1838 en was gehuwd met Constantia Magdalena van Son.

Zie Siegenbeek, in de *Hand. der Jaarl. Algem. vergad. van de Maatsch. der Ned. Letterk. te Leid.* 1839., bl. 5, 6.

[Simon van Heenvliedt]

HEENVLIEDT (SIMON VAN) schreef:

Theologico-Politica Dissertatio ofte Discours, Utr. 1662. 8°.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek*, D. I. St. V.; *Cat. van de Handschr. en boek. der Rem. gem. te Amst.* bl. 93.

[Jan van Heenvliet]

HEENVLIET (JAN VAN), afkomstig uit het aanzienlijke geslacht van dien naam, was de zoon van ridder Jan van Heenvliet en Alijt van Borssele. Vele bijzonderheden uit zijn leven zijn ons niet bekend. Hertog Albrecht van Beijeren stelde hem, tegelijk met Gerrit van Egmond, in 1397, tot admiraal der vloot aan, en het was in die hoedanigheid dat hij in het volgende jaar den togt tegen de Friezen ondernam en met roem ten einde bragt. Verdere krijgsbedrijven zijn er van hem niet vermeld. Hij stierf in 1410 en verwekte bij ... van den Coulster, dochter van Willem van den Coulster, drie zonen en eene dochter.

Zie van Leeuwen, *Bat. Illustr.*, bl. 982; Arend, *Algem. Gesch. des Vaderl.* D. II. St. II. bl. 311, de Jonge, *Geschied. van het Ned. Zeewez.*, D I. bl. 51.

[J. Jonc- Heer]

HEER (J. JONC-). Zie JONCKHEER (J.).

[Margareta de Heer]

HEER (MARGARETA DE) was de kleindochter van Bartholomeus de Heer, die, met zijne vrouw Mayken, in 1609 bij de gereformeerde gemeente te Bolsward kwam. Haar vader, wiens voornaam niet vermeld wordt, was gehuwd met eene zuster van den vermaarden Frieschen dichter Gysbert Jacobsz.

Zij woonde te Leeuwarden en legde zich toe op het schilderen in waterverw van allerlei tafereelen, inzonderheid van vogels, bloemen of insecten. Deze voortbrengselen gingen door den loop der eeuwen schier allen verloren. Die op perkament bleven tot op heden ongeschonden bewaard. De heer Kramm bezit van haar twee groote teekeningen op perkament, voorstellende:

Tafels met eenige bloemen, *vlinders en torren*. 1651.

Voorts kwamen op de verkooping van boeken en schilderijen van mr. P. Wierdsma, in Junij 1813 te Leeuwarden gehouden, onder No. 31-41 van den Catalogus, negen stuks schilderwerken van haar voor, zijnde meestal landschappen met gevogelte, waaronder er twee met waterverw worden opgegeven, zoodat de overigen met olieverw zouden zijn geschilderd. Het stedelijk archief van Leeuwarden en het Friesch kabinet van oudheden aldaar bezitten thans onderscheidene fraaije stukken van hare hand. In *Klioo's Kraam* (van 1657) komen verscheidene lofverzen op hare kunst voor.

Verder is ons van haar niets meer bekend. Haar werk, zeker

zeer uitvoerig en in de bijzonderheden allerkeurigst, was somtijds zonder eenige bevalligheid in den stand of de ordonnantie der figuren. Het was in den trant van Bronkhorst en Holstein, maar minder uitvoerig bewerkt. Twee harer broeders beoefenden mede de kunst. Van Simon zijn geen andere kunstwerken bekend dan sierlijk met kleuren bestikte kussens en andere voorwerpen. Willem volgt.

Zie Halbertsma, *Hulde aan Gijsbert Japiks*, D. II. bl. 354, 355; Epkema, *Woordenb. op Gijsbert Japiex*, bl. 564; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.;* Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Willem of Guilliam de Heer]

HEER (WILLEM of GUILLIAM DE), een broeder van de voorgaande, van wien geene levensbijzonderheden bekend zijn. Hij leefde omstreeks het midden der zeventiende eeuw te Leeuwarden en teekende op perkament de volgende stukken:

Een Dorpsfeest.
Een Vlaamsch Feest.
Een binnenhuis met acht vrolijke boeren en boerinnen.
Vier dansende personen in een landschap (Met de pen).
Twee teekeningen met vogels en bloemen met kleuren, *in miniatuur*.
Eene teekening met vlinders. (1664).

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Hugo de Heer]

HEER (HUGO DE), geboortig van Maassluis, was kadet op 's lands oorlogschip de *Staten Generaal* en sneuvelde als zoodanig, na zich met roem te hebben overladen, in een gevecht tegen de Engelschen, op den 11^{den} October 1797, in den ouderdom van 20 jaren.

Uit medegedeelde berigten bijeengebragt.

[Pieter Otto Coenraad Vorsselman de Heer]

HEER (PIETER OTTO COENRAAD VORSSELMAN DE) werd te Valburg, provincie Gelderland, op den 20sten September 1809 geboren. Zijn vader, Jan de Heer, was aldaar, later te Geertruidenberg, predikant; zijne moeder was Frederica Wilhelmina Verwey. Na te Elst, een dorp in de Betuwe, vervolgens te Geertruidenberg, en eindelijk te Culenborg, de gronden der academische studiën gelegd te hebben, vertrok hij in 1826 naar de Utrechtsche hoogeschool om in de godgeleerdheid te studeren, die hij weldra met de letterkunde verwisselde.

De verpligting der studenten in de letterkunde, om een examen in de wiskunde af te leggen, bragt de Heer in aanraking met den hoogleeraar Moll. In hem vond hij den man, die hem op eene nieuwe baan zoude leiden, en

den meer en meer toenemenden zucht tot wetenschap in eene blakende vlam zoude doen overgaan. Met een enkele blik had M o l l d e H e e r in zijn streven naar waarheid doorgrond en den rijkdom van des jongelings geest opgemerkt. Maar ook d e H e e r voelde zich spoedig aan het genie van M o l l onwederstaanbaar aangetrokken en weldra was dan nu ook het besluit genomen, om zich onder de leiding van M o l l aan de beoefening der natuurkunde toe te wijden, ofschoon hij daarmede voor de letterkunde grootendeels verloren scheen.

Bij het uitbreken der Belgische omwenteling in 1830, volgde hij, gelijk zoo velen, de roepstem des konings, werd een der mede-oprigters van het vrijwillig jagercorps der Utrechtsche studenten en daarbij onmiddelijk tot sergeantmajoor benoemd. Na den veldtogt teruggekeerd en de koning aan de compagnie een blijk zijner hooge goedkeuring willende geven, door aan een van deszelfs leden de Militaire Willems-orde te verleenen, was d e H e e r daartoe niet alleen door zijne chefs, maar ook door de geheele compagnie, tot deze onderscheiding aangewezen.

Op den 22sten April 1833 den graad van doctor in de wis- en natuurkunde verkregen hebbende, na het verdedigen eener dissertatie: *de fractionibus continuis*, gevoelde hij eenen sterken trek naar reizen. De klassieke bodem van het schoone Italië lachte hem het meeste toe, en derwaarts nam hij, den dag na zijne promotie, de reis aan.

Uit zijn gehouden journaal is elders het een en ander medegedeeld. Hier ook is het de plaats niet er over uit te wijden. Na eene afwezigheid van veertien maanden keerde hij, met een schat van wetenschap verrijkt, in het vaderland weder. Hij had, te Florence vertoevende, eene aanstelling tot hoogleeraar in de wis- en natuurkunde aan het athenaeum te Deventer ontvangen, welke betrekking hij op den 7^{den} November 1834 aanvaardde met eene redevoering: *de virium doctrina in Physica disciplina rite adhibenda*.

Met ijver had d e H e e r zijnen arbeid begonnen, met ijver zette hij dien voort. Het duurde dan ook niet lang of men leerde te Deventer den jeugdigen hoogleeraar in al zijne waarde kennen. Ook als thesaurier van het aldaar gevestigde natuur- en scheikundig genootschap werkte hij krachtig mede om natuurkundige kennis meer algemeen te maken. Den studenten was hij een medeleerling, zonder dat daaronder het ontzag voor den leermeester leed. Voor allen, uit welken stand der maatschappij ook, was hij een vraagbaak en vriend, die nooit weigerde te helpen, en die dan ook door allen bemind werd.

Het is ons plan niet hier in het breede uit te wijden

over de zeldzame en voortreffelijke talenten aan de Heer geschonken. Teregt noemde hem een buitenlandsch geleerde: *de beroemde Deventer professor*. Jong van jaren, maar oud in wetenschap, werd hij eensklaps in zijne hooge vlugt gestuit, en weldra had men een verlies te betreuren, dat schier onherstelbaar kon genoemd worden.

Na slechts eene korte ongesteldheid overleed de Heer plotseling op den 26sten December 1841. Algemeen was de droefheid over het verlies, dat het vaderland en de wetenschap in hem geleden hadden. Niet alleen de vele buiten- en binnenlandsche geleerde genootschappen, waarvan de Heer lid was, betreurden zijn verlies en waren onuitputtelijk in lof jegens hem, maar ook in den stillen burgerkring had de Heer zijne vrienden, en ook daar werd een niet minder warmen traan aan zijne nagedachtenis gewijd.

De afbeelding van de Heer ziet het licht, met het volgend bijschrift van den heer B. Meijlink:

In jaren jong, in kennis grijs;
Met kind'ren kind, bij wijzen wijs;
De ziel en tevens 't zout van alle vriendschapskringen;
Door half Europa reeds vermaard;
Vol vuur - met ned'righeid gepaard; -
Bemind en hoog vereerd, door wie hem mogt omringen;
Bij tweeëndertig jaar reeds rijp voor hooger sfeer:
Een lichtstar van zijn tijd was - Vorsselman de Heer!

De werken en losse geschriften van de Heer zijn:

Responsio ad quaestionem: Detur succinta expositio praecipuarum methodorum, quae ad circuli quadraturam ducunt, Gron. 1832. 8o.

Voor dit antwoord werd de Heer met goud bekroond aan de Groningsche hoogeschool. In den beginne zijner akademische loopbaan had hij eene prijsvraag beantwoord, door de literarische faculteit te Utrecht uitgeschreven, en daarop het accessit bekomen. Zulks ontving hij ook voor een antwoord op eene prijsvraag aan eene der Belgische hoogescholen geschreven, doch hij maakte alstoen zijn naam niet bekend.

Specimen Inaugurale de fractionibus continuis, Traj. ad Rhen. 1833. 8o.

Oratio de virium doctrina in Physica disciplina rite adhibenda, Daventr. 1834. 8o.

Note sur le calcul de l'Inclinaison magnétique (*Extrait d'une lettre de Mr. P.O.C. Vorsselman de Heer à Mr. le Baron F. Maurice*, *officier de la légion d'honneur*, *Membre de l'institution de France etc.*, *inserée dans la Bibliothèque Universelle*, *Novembre* 1835.)

Levensberigt van den Hoogleeraar A.C.G. Suerman, Utr. 1841. 8°.

Over het Electro-Magnetismus als bewegende kracht; in M e i j l i n k 's *Nieuwe Schei- Artsenijmeng- en Natuurkundige Bibliotheek*, D. III. December 1838. Eene Hoogduitsche vertaling van dit stukje vindt men in P o g g e n d o r f f 's *Annalen* 1839. N$_o$. 5, B. XLVII. I.

Recherches sur quelques points de l'Electricité voltaique; in *le Bulletin* 1839. 5 Livr.

Over 't bepalen van den dag en datum der vaste en bewegelijke Feestdagen; in de *Overijss. Alm. voor oudheid en letteren*, 1839.

Gronden der Zeevaartkunde, *vooral ten gebruike bij de Sterre- en Zeevaartkundige tafels van Jacob Swart*. Dev. 1840. 8°.

Redevoering over de voordeelen eener wetenschappelijke beoefening van handwerken en kunsten, *gehouden te Deventer*, *den* 2 April 1841. Dev. 1841. 8°.

Théorie de la Télégraphie électrique avec la description d'un nouveau Télégraphe fondé sur les actions physiologiques de l'Électricité; Devent. 1839. 8°. Eene Hoogduitsche vertaling van die werken gaf P o g g e n d o r f f in zijne *Annalen* 1839. N°. 3. B. XLVI.

In den *Algemeene Konst- en Letterbode* komen nog de volgende opstellen van hem voor:

Iets over de ontdekking der Boekdrukkunst. 2 Aug. 1835.

Electro-magnetische Proefnemingen met gegoten ijzer. 11 April 1836.

Waarneming van vallende sterren, *in den nacht van* 12-13 *November* 1836.

Middel om van de Magneto-Electriciteit tot Chemische ontledingen zich te bedienen. 14 Maart 1837.

Over de Thermo-Electriciteit van het kwikzilver. 6 April 1838 en 4 Mei 1838. (Vertaald in P o g g e n d o r f f 's *Annal.* en S t u r g e o n s *Annals of Electricit*. 1841 Juni).

Iets over eene Proef van Aug. de la Rive. 20 April 1838. (In dezelfde *Annal.* vertaald).

Iets over de bekorte manier tot het herleiden der Maansafstanden en de tafels van Pilaar daartoe betrekkelijk. 4 Junij 1839.

Antwoord aan den Heer Pilaar. 1 Februarij 1840.

In de G i d s van 1840 vindt men een stukje van hem, over de beoordeeling van zijne gronden der zeevaartkunde.

De Nederduitsche en Latijnsche dichtkunst beoefende d e H e e r reeds op jeugdigen leeftijd. Stukjes, op veertienjarigen leeftijd door hem in het Nederduitsch vervaardigd, ademen een stillen geest en getuigen van een gevoelig hart.

In aanleg voor de Latijnsche poëzij had hij eene treffende overeenkomst met P i e t e r N i e u w l a n d , en voorzeker had hij, bij meerder oefening, het daarin tot eene belangrijke hoogte kunnen brengen. Ernstiger studiën hadden hem reeds vroeg de lier ter zijde doen hangen. Eene overzetting in Latijnsche verzen van S i m o n s beroemden lierzang: *Vergeet uw afkomst*, *o Bataven!* vindt men van hem in den *Utrechtsche Studenten-Almanak* van 1832. Zijne elegie op het overlijden van zijnen vriend den hoogleeraar A.C.G. S u e r m a n komt voor in denzelfden almanak 1841.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.*, 1842. D. I. bl. 1-3; *Programma van het Utr. Genootsch.*, 1842. bl. 6; C o l l o t d ' E s c u r y , *Holl. Room*, D. VI. St. II. bl. 30, noot, D. VII. bl. 100, 101; *Levensschets van P.O.C. Vorsselman de Heer*, enz., *door Mr.* B.W.A.E. S l o e t t o t O l d h u i s , *met Bijlogen van* J.F.L. S c h r ö d e r , G.J. M u l d e r en S. v a n D e l d e n , Dev. 1843. 8°. met portret; J.H. H a l b e r t s m a , *Lijkrede op de Heer*, gedrukt voor zijne *de Doopsgezinden en hunne herkomst* (Dev. 1843).

[Elias Heerckmans]

HEERCKMANS (ELIAS), Zie HERCKMANS (ELIAS).

[Bruisten van Heerdewijnden]

HEERDEWIJNDEN (BRUISTEN VAN). Zie HERWIJNEN (BRUISTEN VAN).

[Karel Eduard baron van Heerdt]

HEERDT (KAREL EDUARD baron VAN), zoon van T h i m o n C o r n e l i s , graaf van H e e r d t *tot Eversberg*, opperhofmaarschalk van koning W i l l e m I, en van E s t e r R e n d a f . Geboren te Kingston, in het graafschap Surrey, den 21sten Februarij 1797, trad hij in de krijgsdienst in het jaar 1814 als jager bij het korps van prins F r e d e r i k , waarbij hij spoedig daarop tot 2^{e} luitenant bevorderd werd. Hij was tegenwoordig bij de blokkade van Bergen op Zoom in dat zelfde jaar en in het volgende bij het leger te velde, bij het 6^{e} bataillon jagers. In 1815 werd hij als secretaris toegevoegd bij de buitengewone ambassade naar Rusland, en in 1820 ging hij als 1^{e} luitenant over bij het regiment hussaren. Hij doorliep vervolgens bij de kavallerie alle rangen en werd in 1848 aan het hoofd geplaatst van het 2^{e} regiment lanciers, later het 4^{e} regiment dragonders, en in 1854 bevorderd tot generaal-majoor en bevelhebber der 1^{e} brigade kavallerie.

In die betrekking overleed hij te 's Gravenhage den 27sten Augustus 1855. Hij was versierd met de beide Nederlandsche orders en was kommandeur met de ster van de Eikenkroon; terwijl hij kort vóór zijnen dood nog ontving het ridderkruis der 2^{e} klasse met de ster van de roode Adelaar van Pruissen.

Uit particuliere berigten bijeengebragt.

[Jan Lieven Heere]

HEERE (JAN LIEVEN) was kapitein binnen Zierikzee,

toen deze stad in 1575 door de Spanjaarden belegerd werd. De nood al meer en meer toenemende, wilde men daarvan den prins van Oranje kennis geven, waartoe zich aanboden de kapiteinen Jan Lieven Heere en Jan Schagt.

De brieven gereed zijnde, begaven zij zich te water, en wisten gelukkig den hen beloerenden vijand te ontkomen. Maar de tweede reis, op den 21sten April ondernomen, weder te water gegaan zijnde en bemerkende dat zij ontdekt waren, wanhoopten zij van er door te komen, waarop Schagt tot zijnen makker zeide: 'laat ons naar land zwemmen, en ons aan den vijand overgeven, wij zullen het leven wel behouden.' Jan Lieven Heere weigerde dit, zeggende: 'ik ga niet naar den vijand, laten wij, zoo hier geen hoop is om over te zwemmen, malkanderen in de armen nemen en te zamen verdrinken.' Schagt is toen van hem afgeweken en naar Borrendamme gezwommen, waar hij door den vijand streng onderzocht werd, en is aldaar gebleven, tot de stad over was, als wanneer hij zijn wedervaren aan een ieder verhaald heeft. Maar Heere, aan eed en pligt getrouw, heeft zijn dood in de golven gevonden. Zijne zelfopoffering is door Tollens uitmuntend bezongen.

Zie J. van de Velde, *Twechonderdj. jubelfeest ter ged. der verlossing van Zierikzee*, bl. 52, 127; de Kanter, *Chron. van Zierikzee*, bl. 147.

[Adrianus Heereboort]

HEEREBOORT (ADRIANUS) werd te Leiden omstreeks 1614 geboren, volbragt er, zoo niet geheel dan toch ten deele, zijne studiën, en werd er tot doctor in de wijsbegeerte bevorderd. Kort daarna, in 1640, verkreeg hij eene aanstelling tot buitengewoon hoogleeraar der redeneerkunde te Leiden en twee jaren daarna tot onderregent van het staten-collegie aldaar, welken laatsten post hij tot het begin van 1654 bekleedde, toen hij op zijn verzoek daarvan ontslagen werd. In 1644 werd hij gewoon hoogleeraar der wijsbegeerte, in welke hoedanigheid hem, in het vervolg, nevens het onderwijs der redeneerkunde, ook dat der zedekunde en in 1648, nog dat der staatkunde opgedragen werd. Voorts zij hier gemeld, dat hij een der eersten was, die de wijsbegeerte van Descartes eenigen opgang aan de Leidsche hoogeschool deed verkrijgen; doch de ernstige maatregelen, die curatoren, wegens den geweldigen afkeer der meeste geestelijken van die wijsbegeerte, tegen hare voortplanting meenden te moeten nemen, waren oorzaak dat hij daarvan in zijn onderwijs weinig of geen gebruik kon maken. Dat trok de geleerde en hoog ingenomen volger van Descartes zich zóó sterk aan, dat hij, daardoor

welligt, tot dronkenschap vervallen is, gelijk uit de kerkelijke actaboeken te Leiden van den 2den September 1659 is op te maken en waaruit blijkt dat de predikant en ouderling van zijn wijk uit naam van den kerkenraad, zich tot hem begaven, hem deswege bestraften en hem het gebruik des avondmaals ontzegden.

Heereboort beloofde beterschap. Hij is op den 17den Junij 1661 overleden. Zijne afbeelding ziet op verschillende wijzen het licht. Zijne wijsgeerige geschriften zijn:

Selectarum de Philosophia disputationum volumen primum, Lugd. Bat. 1650. 16o.

Meletemata Philosophica, *maximam partem Metaphysica*, Lugd. Bat. 1654. 4o.; Neomag. 1664. 4o.; Amst. 1665. 4o.

Philosophia Naturalis, Lugd. Bat. 12o.; Oxon. 1665. 12o.

Praxis Logica, *ad seriem et ordinem Logicae Burgersdicianae instituta*. De tijd en plaats van uitgave van den eersten en tweeden druk van dit werk zijn niet bekend. De 3e en 4e druk verscheen met het volgende werk.

Ερμευεία *Logica*, *seu Explicatio*, *tum per notas*, *tum per exempla*, *Synopseos Logicae Burgersdicianae*, *authoritate ill. ord. Holl. et Westfris.*, *introductae in scholas ejusdem provinciae: ad usum earundem scholarum et Philosophiae tyronum. Accedit ejusdum Authoris Praxis Logica*, edit. tert. Lugd. Bat. 1657. 16o.; edit. quart. ibid. 1660. 12o.

Logica Erotematica.

Collegium Ethicum.

Philosophia Naturalis, *Moralis*, *Rationalis*.

Pneumatica.

De tijd en plaats van uitgave dezer vier laatste werken zijn niet bekend. De gedichten van Huygens, uitgave van 1655, zijn voorzien van eenen brief van Heereboort, uit Leiden den 24sten Julij 1644 geschreven.

Zie Paquot, *Mémoires*, T. II. p. 360, 361; Siegenbeek, *Geschied. der Leidsche Hoogesch.*, D. I. bl. 152, 155, 161-163, 174, 182, 207, *Toev. en Bijl.*, bl. 122, 123, 288, 357; Kist en Royaards, *Ned. Arch. van Kerk. Geschied.*, D. V. bl. 308; Muller, *Cat. van Portrett;* Prof. J. van Vloten, in de *Ysselkout* van 1855. bl. 65.

[J. Heeremans]

HEEREMANS (J.). Op den catalogus van J. de Bosch, Amst. 1785, onder No. 367, vond de heer Kramm van hem vermeld:

Een Strandgezigt.

Een Dorpsgezigt.

Beiden uitvoerig met O.I. inkt behandeld. Hij was welligt een broeder van den volgende.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Frans Heeremansz]

HEEREMANSZ (FRANS) misschien een broeder van den voorgaande, was een bekwaam kunstenaar, die omstreeks 1670 bloeide. Zijne werken komen zeldzaam voor.

Zie K r a m m , *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Hidde Heeremiet]

HEEREMIET (HIDDE). Ofschoon niet met de uitvoerigheid van zijnen lofredenaar, willen wij echter met een enkel woord melding maken van een man die, hoewel hij niet uitmuntte door buitengewone talenten, nogtans een sieraad was van de stad zijner inwoning, van den handel, dien hij diende en van de maatschappijen en genootschappen, wier lid hij was.

Te Amsterdam den 21sten Januarij 1756 geboren, uit M e i j n d e r t H e e r e m i e t en M a r g a r e t h a v a n H e e r d e n , verraadden zich in hem reeds vroeg een kloek verstand en vlug begrip, hetwelk hem gedurende zijn geheele leven bijbleef en door anderen in hem bewonderd is.

Na eerst als koopman in lijnwaden en manufacturen werkzaam te zijn geweest, aanvaardde hij, na verloop van weinige jaren, het bestuur over eene moppen-steenbakkerij, gelegen aan de Lek, terwijl hij vervolgens als administrateur eener zeer voorname katoendrukkerij, gelegen aan den Overtoomschen weg, met het beste gevolg, gedurende eenige jaren, werkzaam was.

In 1784 tot adsistent-boekhouder der convoijen en licenten bij het edelmogend collegie ter admiraliteit van Amsterdam benoemd, toonde hij zich door zijnen arbeid zoo zeer geschikt voor elke administrative betrekking, dat hij in 1789 door genoemd collegie als tabèlhouder der in-, uit- en doorgevoerd wordende goederen over het kantoor Amsterdam en deszelfs ressort is aangesteld geworden. Bij de ontbinding van dat collegie, werd hij den 27sten Junij 1791, door het comité tot de zaken der marine, belast met den gewigtigen post van boekhouder der convoijen en licenten te Amsterdam, welken hij tot het laatst van Februarij 1805 trouw en ijverig waarnam, tegelijk met nog andere commissiën, wier opsomming hier onnoodig is.

Onder het Fransch keizerrijk tot receveur aux déclarations aangesteld, deed hij alles wat mogelijk was om het den Hollandschen koopman zoo gemakkelijk mogelijk te maken en het onaangename voor hem te verzachten. Hij was echter eindelijk genoodzaakt zijn ontslag te nemen, doch werd drie dagen daarna als ambtenaar op het zoogenaamd bureau van de comptabiliteit geplaatst. Als zoodanig bleef hij werkzaam tot de omwenteling van 1813, toen hij weder in zijne vorige betrekking van boekhouder der convoijen en licenten werd hersteld. Als zoodanig overleed hij den 22sten Maart 1821. Hij was gehuwd in 1776 met zijne

nicht Anna van der Voort, welke hem echter na weinige jaren door den dood ontrukt werd, even als twee kinderen in dien echt verwekt.

Over 's mans verdiensten als ambtenaar zullen wij hier niet uitwijden. De naam van: lieveling van Amstels beurs, dien hij droeg, sluit reeds veel in. Maar men noemde hem ook vurig beminnaar van wetenschappen en kunsten. En die eernaam kwam hem toe. Lid van schier alle vereenigingen en maatschappijen in ons vaderland, was hij aller vraagbaak, en gedurende bijna veertig jaren, nam hij, geheel belangeloos, het secretariaat der maatschappij *Felix Meritis*, met warmte waar, en deze vereeniging heeft in de bange dagen die zij beleefde veel aan hem te danken.

Ook nog in andere opzigten zouden wij de verdiensten van Heeremiet kunnen uiteenzetten, maar wij eindigen dit artikel met te verwijzen naar eene lofrede, in eene opzettelijke bijeenkomst der laatstgenoemde maatschappij gehouden.

Zie J.H. Trieper, Jun. *Lofrede op Hidde Heeremiet*, *in leven secretaris der maatschappij Felix Meritis*, *uitgesproken op den* 11den *October* 1821 *te Amsterdam*, *in genoemde maatschappij*, Amst. 1823. 8°. met afbeelding.

[Gerhardus Nicolaus Heerkens]

HEERKENS (GERHARDUS NICOLAUS) werd in het Kleine Meer, nabij Sappemeer, provincie Groningen, den 8sten Julij 1726 geboren. Op 12jarigen leeftijd werd hij naar het collegie der Jezuiten te Meppen gezonden, die aldaar een instituut hadden, om het latijn te leeren. Hier bleef hij tot in 1743, toen hij zich naar Groningen begaf en aldaar drie jaren studeerde. Hij vertoefde nog twee jaren te Leiden, een jaar te Parijs, waar hij candidaat in de medicijnen werd, en eindelijk te Rheims, alwaar hij in September 1749 de doctorale waardigheid, met al de plegtigheden eener promotie met de kap, verwierf. Hij schijnt echter bij die gelegenheid geene akademische verhandeling geschreven, maar slechts *theses* verdedigd te hebben.

Hij zette zich, na zijne promotie te Groningen teruggekeerd, aldaar niet als geneesheer neder. Integendeel, hij heeft de praktijk nimmer uitgeoefend, maar vond in een matig vermogen, dat hij bezat, door eene spaarzame levenswijze zijn bestaan. Tot op 1761 was hij veel al reizende, zich in Frankrijk, Duitschland, Italië en Zwitserland ophoudende en met onderscheidene geleerden vriendschapsbetrekkingen aanknoopende. Na 1761 kwam hij weder te Groningen terug, vestigde aldaar onafgebroken zijn verblijf, en bragt vervolgens het schoonste gedeelte van het

jaar op een buitenplaatsje in het Kleine Meer door. Hij stierf te Groningen den 8sten November 1801.

Als letterkundige was H e e r k e n s zeer beroemd; uitgebreid was zijne geleerdheid. Als Latijnsch dichter bezat hij onmiskenbare verdiensten, die slechts verduisterd werden door de scherpe toon, die in dezelve heerschte. Daardoor haalde hij zich veler haat op den hals en had hij weinig omgang met menschen. Zijne scherpe en bijtende verzen gaf hij uit onder verdichten naam, die van C u r i l of C u r i l l u s (een Grieksch woord, hetwelk zijn naam uitdrukt, als beteekenende *Heertje* of *Heerke*) of onder de letters G.H.

De voornaamste werken door H e e r k e n s uitgegeven zijn de volgende:

De Valetudine literatorum poëma, *libri tres*, Lugd. Bat. 1749. 8°.; Gron. 1790. 8°.

Satyra de Moribus Parhisiorum et Frisiae, Lugd. Bat. et Gron. 1750. 4°.

De Officio Medici Poëma, *dedicatum Cardinali Angelo Mariae Quirini*, Gron. 1752. 8°.

Eginhardi, *de vita Caroli Magni liber*, *cum annot.*, Gron. 1755.

(Onder den naam van M a r i u s C u r i l l u s) *Satyrae*, Gron. 1758. 8°.

Iter Venetum, Venet. 1760. 8°.

Italicorum, *liber unus*, Gron. 1762. 8°. Herdrukt vermeerderd. Gron. 1793. 8°.

Notabilium Libr. II. Gron. 1765 8°. *Libri* III et IV. ibid. 1770. 8°.

Anni Rustici Januarius, Gron. 1767. 8°.

Empedocles sive Physica epigrammata, Gron. 1783. 8°.; ibid. 1798. 8°.

In obitum nob. cons. fidel. viri Lucae Hammink, *Domini in Tellens*, *JCti. cet.* Gron. 1783. kl. 8°.

Aves Frisicae, Roterod. 1787. 8°.

Icones, Utr. 1787. 8°.

Behalve van buitenlandsche geleerde genootschappen, was H e e r k e n s lid van het Zeeuwsche genootschap der wetenschappen te Vlissingen, en van de Hollandsche maatschappij van wetenschappen te Haarlem.

Zie S a x e, *Onom. literar.* T. VIII. p. 124, 125; *Biogr. univers. anc. et moderne* (Paris 1811) T. XIX. p. 567, 568; v a n K a m p e n, *Geschied. der Lett. en Wetensch.*, D. II. bl. 272, D. III. bl. 170; H o e u f f t, *Parnas. Latin. Belg*, p. 227, 228; *Woordenb. der Zamenlov.;* P e e r l k a m p, *de Poëtis Latin. Neêrl.* p. 538-541.

[Floris van Heermale]

HEERMALE (FLORIS VAN), omtrent wiens afkomst en geboorte geene berigten bekend zijn, was kanonik en the-

saurier van het kapittel van Oud-Munster te Utrecht en een ijverig bevorderaar van de veiligheid, de rust en het welzijn van zijn gewest. Hij teekende in 1577 de Unie van Brussel en was, bij den handel in 1578 tot het sluiten der nadere Unie, een der voornaamsten, die in het Sticht de oogmerken van W i l l e m I bevorderden. Na het teekenen van het verbond kwam hij in het collegie der nadere Unie, en door hetzelve werd hij in verschillende gewigtige bezendingen gebruikt, zoo als in Junij 1579 als afgevaardigd tot de algemeene staten, destijds te Antwerpen vergaderd.

Later speelde hij eene belangrijke rol in de twisten met L e y c e s t e r. Hij wilde niet bukken voor de heerschzucht van P r o u n i n c k, en daarom werd hij in 1586 met anderen de stad uitgezet. L e y c e s t e r wilde dit vonnis niet intrekken, maar wijzigde het, door hen naar Friesland te bannen. Zij bleven nogtans in Holland, waar de staten H e e r m a l e in bijzondere bescherming namen. Hij is later in zijne waardigheden hersteld. Zijn verder levenslot is ons onbekend.

Zie W a g e n a a r, *Vaderl. Hist.*, D. VII. bl. 248. D. VIII. bl. 169; S c h e l t e m a, *Staatk. Nederl.;* d e J o n g e, *de Unie van Brussel*, bl. 152; A r e n d, *Algem. Geschied. des Vaderl.*, D. II. St. VI. bl. 183, St. VII. bl. 207, 427.

[Franciscus Heerman]

HEERMAN (FRANCISCUS) werd in Friesland omstreeks 1610 geboren, studeerde in de regtsgeleerdheid te Wittenberg en elders, en zette zich, na zijne promotie op eene *dissertatio de jure clebitoris ne egeat* etc., te Amsterdam als advokaat neder. Verdere levensbijzonderheden zijn er van hem niet bekend. Ook blijkt niet dat hij tot het Hollandsche geslacht van dien naam behoorde. Hij leefde nog in 1670. Zijne afbeelding ziet fraai gegraveerd het licht. A n n a R o e m e r s V i s s c h e r bezong zijn lof aldus:

> Maer ick O H e e r e m a n ! derf van u kennis booghen,
> Niet van u lichaem, maer met innerlijcke ooghen
> Sie ick u braef verstant, en ken u groote gheest,
> U sucht tot wijsheit en wat loflijck heeft gheweest,
> U onvermoeijde vlijt, die uyt soo vele boecken,
> Met grondigh oordeel, weet de spreucken op te soeken
> Van soo veel eeuwen, en ons eeuw daer me vereert;
> Dies blyckt daaruyt, dat ghy sijt wys en hooch gheleert.

Zij had in deze regels het oog op H e e r m a n 's werk, waarvan de zesde druk het licht zag onder dezen titel:

Guldene Annotatien, *vertoonende de heerlykste deuchden*, *daden*, *leeringen ende sententien van de alderdoorluchste ende vermaerste mannen der weerelt*, Leeuw. 1642. 4°.

De eerste druk verscheen in kl. 8°. te Amsterdam in 1634, gelijk op den titelprent staat, hoewel aan het slot te lezen is: ‘Amsterdam 1636.’ In 1642 verscheen te Leeuwarden een druk in 4°. In 1645 verschenen twee verschillende uitgaven; eene te Haarlem in 18°., en eene te Leeuwarden in 8°. Dit was de zevende uitgave. De negende druk is van Haarlem 1650, kl. 12°. De tiende druk verscheen te Amsterdam 1653. in 8°., de twaalfde aldaar 1657. in 8°., de dertiende te Leeuwarden 1661, kl. 8°. de zestiende te Leeuwarden in 1670 in 8°., de achtentwintigste te Amsterdam in 1685 in 8°., de dertigste aldaar in 1715, in 8°., de laatste aldaar in 1739 in 8°.

Zie v a n A b k o u d e , *Naamreg. van Ned. Boek.*, D. I. St. I. bl. 148; F e r w e r d a , *Naaml.*, D. I. St. I. bl. 184, St. II. bl. 157; A r r e n b e r g , *Naamreg. van Ned. Boek.;* S c h o t e l , *Avondstonden*, bl. 93; *de Navorscher*, D. III. bl. 159, D. IV. bl. 121, D. V.; *Bijbl.* bl. XXXIX, D. VI. bl. 338, D. VII. bl. 16; M u l l e r , *Cat. van Portrett.*, bl. 110, 397; *Cat. van J. van Leeuwen*, (1857) bl. 78; *Cat. L.G. Visscher*, (1859) bl. 60; *Handel. van het Friesch Genootsch.*, 1858/59, bl. 307.

[Jacob Heermans]

HEERMANS (JACOB) is de schrijver van een tooneelstuk: *Chriseide en Arimant*, in 1694 gedrukt. Nog bestaat er:

De treurige, *doch bly-eindigende Historie van onsen Tydt*, *onder de naem van Lysander en Caliste*, *geschiet in Vranckrijck*, *meest binnen en omtrent Parys*, *in 't jaer* 1606. *enz*, *Eertydts in 't Francoys gestelt door Daudiquier*, *en nu in 't Nederduyts vertaelt door J. Heerman*, *Rechtsgeleerde*, *laatste druk bezorgd en vermeerderd door Mr. Joan Blasius*, Amst. 1663. 12°.

Zie W i t s e n G e y s b e e k , *Woordenb. van Ned. Dicht.; Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Lett. te Leid.* D. II. bl. 554.

[Hendrik Heerschop]

HEERSCHOP (HENDRIK) of H e e r s c h a p , was een Haarlemsch schilder en bekwaam plaat-etser, die in 1627 geboren werd, en die gezegd wordt een discipel van R e m b r a n d t te zijn geweest. De heer K r a m m noemt van zijn schilderwerk op:

Eene kraamvrouw, *met eenige vrouwtjes bij haar*.
Een ziek vrouwtje, *flaauw liggende*.
Een soldaat, *die met een meisje kaart speelt*.
Het inwendige eener arbeids-woning.

De volgende prenten worden door denzelfden van H e e r s c h o p vermeld.

Een Heremiet, *onder een boom zittende*, 1652.
Venus, *slapende onder een groep tentboomen*, *waarnevens een Amor*, 1652.

Zijn portret werd in 1649 vervaardigd.

Zie I m m e r z e e l , *Lev. en Werk. der Kunstsch.;* K r a m m , *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Gerrit van Heerstal]

HEERSTAL (GERRIT VAN) was een Haarlemsch beeldhouwer en in 1722 de vervaardiger van het standbeeld van L o u r e n s C o s t e r, vroeger geplaatst in den Hortus medicus te Haarlem, daarna in 1801 op het marktplein aldaar, en eindelijk in 1856 naar deszelfs eerste standplaats terug gebragt.

In den harden winter van 1740 vervaardigde hij achter zijn huis fraaije beelden van sneeuw, die met water begoten en hard bevroren zijnde, uit keurig wit marmer schenen gehouwen te wezen. Onder deze beelden bevond zich een *Centaurus*, die aanleiding gaf tot eene aankondiging door de straatroepsters van Amsterdam en elders, die verhaalden, dat er te Haarlem een uit de lucht gevallen monster te zien was, zijnde half mensch en half paard. Honderden van rondom kwamen daarnaar kijken.

In het begin van de tweede helft der achttiende eeuw is v a n H e e e r s t a l overleden. Hij woonde op het plein buiten de groote houtpoort, en zijn huis is kenbaar aan het fraaije beeldhouwwerk dat men er tegen en op den voorgevel ziet, en dat, door een vrouwenbeeld met toepasselijke bijvoegsels, in halfverheven beeldwerk, alsmede door eenige kindergroepjes op de beeldhouwkunst zinspeelt.

Zie v a n E y n d e n en v a n d e r W i l l i g e n, *Geschied. der Vad. Schilderk.*, D. II. bl. 105-107; I m m e r z e e l, *Lev. en Werk. der Kunstsch.;* K r a m m, *Lev. en Werk. der Kunstsch*.

[Everardus van Hees]

HEES (EVERARDUS VAN) te Amersfoort geboren en onder de geleerde mannen van die stad genoemd. Hij was licentiaat in de godgeleerdheid en president van het collegie van St. Willebrordus te Leuven.

Zie v a n B e m m e l, *Beschrijv. der stad Amersfoort*, D. I. bl. 435.

[Joan Ignatius van Hees van Berkel]

HEES VAN BERKEL (JOAN IGNATIUS VAN) was uit een aanzienlijk geslacht gesproten en te Rotterdam den 20sten Maart 1806 geboren. Hij studeerde met lof in de regten aan de Utrechtsche hoogeschool en promoveerde in het openbaar, in 1829, waarna hij zich te 's Gravenhage als advocaat nederzette. Bij den Belgischen opstand in 1830 gordde ook hij de wapenen aan en, geplaatst bij het 2^{e} bataljon jagers, onderscheidde hij zich gedurende den tiendaagschen veldtogt door schitterende blijken van moed. In het gevecht van den 2^{den} Augustus 1831 werd hij te Sondereijgen zeer bedenkelijk gewond en tot erkenning daarvan versierd met de Militaire Willemsorde 4^{e} klasse, en later, ten aandenken van eene bijna driejarige militaire loopbaan, met het metalen kruis begiftigd. Teruggekeerd wijdde hij zich aan de regtsgeleerde praktijk en tevens aan anderen letterarbeid. In 1836 werd hem het ambt van substituut-officier van justitie te Amersfoort opgedragen,

dat hij in 1838 voor dat van officier van justitie bij de arrondissements-regtbank te Utrecht verwisselde. Onaangenaamheden, waarin hij zich weldra gewikkeld zag, deden eene verandering van werkkring voor hem wenschelijk achten, en welkom was hem derhalve de betrekking van dijkgraaf van Rijnland, waartoe hij bij koninklijk besluit van den 19^{den} Mei 1840 benoemd werd. Dit ambt, benevens de waardigheid van lid van de provinciale staten van Zuid-holland, waartoe hij zich in 1852 zag gekozen, bleef hij waarnemen tot aan zijnen onverwachten dood, die den 11^{den} Julij 1854 te 's Gravenhage plaats had.

De volgende groote en kleine werken, van hem in druk verschenen, getuigen van zijne werkzaamheid van geest en staatsregterlijke en geschiedkundige kennis.

Disputatio Historico-Juridica inauguralis de Nobilibus ac urbium Delegatis, *sub Comitum Hollandiae regimine Ordines constituentibus*, Traj. ad Rhen. 1829. 8°.

Bekroonde beantwoording der prijsvraag over het stelsel der gemeenten in het graafschap Vlaanderen, *uitgeschreven door de koninklijke academie van wetenschappen en fraaije letteren te Brussel*, Bruss. 1835. 4°.

Proeve eener beschouwing over staatsregt vooral in betrekking tot ons vaderland, *onder de heerschappij der Franken en de regering der Graven*, Utr. 1836. 8°.

Proeve eener beschouwing over de bronnen van het Nederlandsche Staatsregt en derzelver invloed op de grondwet van 1815 Twee stukjes niet in den handel 8°.

Beschouwingen der vroegere wetgevingen omtrent den handel in Nederland, *vooral in betrekking tot het daarbij verhandelde ten aanzien der in- en uitgaande regten*, Utr. 1838. 8°.

Iets over de wetgeving betrekkelijk het tweegevecht en de beleedigingen, 's Hage 1842. 8°.

Keizer Karel V *en 's lands Staten;* in den *Gids*, 1842 N° 1.

In hoe verre voorziet Art. 311 *van het Wetboek van Strafregt ten aanzien der slagen*, *door ouders aan hunne kinderen toegebragt?;* in de *Jaarb. voor Regtsgel. en Wetgev.* 1842. D. IV. bl. 81-volg.

Betoog der noodzakelijkheid eener spoedige herziening der grondwet, 1ste naamloos uitgegeven druk, 1843; 2de druk, 1844. 8°.

Iets betrekkelijk het aangeboden ontwerp van tarief op den in- uit- en doorvoer, 1ste stukje, 1844. 4°. Het 2de stukje dat het ontwerp van een nieuw tarief zou behelzen is nooit verschenen.

Proeve van een ontwerp van een nieuw Nederlandsch wetboek van strafregt voor het krijgsvolk hier te lande, 1845. 8°.; 2de druk, 's Hage, 1854. 8°.

Nederland vóór en na de Fransche omwenteling van Februarij ll., *in betrekking tot zijne buitenlandsche aangelegenheden bij oorlog*, 1848. 8°.

Eenige beschouwingen over een nieuw in te voeren wetboek van regtspleging voor het krijgsvolk te lande, Haarl. 1848. 8°.

Iets betrekkelijk de regten der Ingetanden van Rijnland op eene behoorlijke uitwatering, 's Hage 1848. 8°.

Van Hees van Berkel was lid van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden; de heer A. Elink Sterk Jr. beschreef zijn leven voor de handelingen dier maatschappij.

Zie *Handelingen der Jaarl. Algem. Vergad. van de Maatsch. der Ned. Letterk. te Leiden*, 1855. bl. 70-74 der *Levensberigten* door ons hier gevolgd.

[Nicasius van Heese]

HEESE (NICASIUS VAN) of Hesius was minderbroeder te Goreum en werd na de inneming van den Briel, in 1572, met anderen op last van Lumey Graaf van der Mark opgehangen. Er bestaat van hem:

De Innighe Alleen-sprake des Eerw. Br. Gerlacus Peterssen, *Regulier tot Windesem. Overgestelt wt den Lat. in Duyts*, *door* Nicas. van Heese, *Minrebr. tot Gorcum ende Martelaer in den Briel. Ende nu neerstelyck ghecorr. door* J. van Gorcum, *Priester tot 's Hertogenbossche*, 's Hertogenb. 1621. 8°. met houtsn. pl.

Zie Bor, *Ned. Oorl.*, B. VI. bl. 367 (266); *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. II. bl. 448.

[Johannes Heeser]

HEESER (JOHANNES) werd, proponent zijnde, beroepen te Otterlo in 1690, te Doesburg in 1700, waar hij in 1716 overleed. Hij was bijzonder vermaard door zijne Hebreeuwsche en Grieksche taalkennis. Van hem zien het licht:

Prodromus criticus sive Observationes criticae in voces chaldaea Veteris Testamenti, Amst. 1696. 8°.

Eben Hagneser, *id est lapis adjutorii*, *sive Lexicon Philologicum Hebraeo-Chaldaeum*. Hard. 1716. 1ste deel.

Ofschoon gemeld wordt dat dit werk reeds zóó ver afgewerkt was, dat er hoop bestond het door 's mans zoon zou kunnen worden uitgegeven, is er, voor zoo ver ons bekend is, verder niets verschenen.

Ook werd door hem uitgegeven:

Historisch Verhaal van de geboorte, *het leven en de dood van* C. Jansenius, 4°.

Zie *Boekzaal der gel. wereld*, 1716. *b*. bl. 217, 1717. *a*. bl. 255-302; de Jongh, *Naaml. der Pred. van Gelderl.* bl. 327; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.; Cat. van de Bibl. der Doopsgez. Gemeente te Amsterdam*, 1*ste afd.* bl. 35.

[Casparus Heesper]

HEESPER (CASPARUS), was geboren te Werden, sedert 1689 veldprediker, in 1701 predikant der Luthersche gemeente te Edam, in 1705 te Gouda, waar hij in 1734 emeritus werd en in 1736 overleed. Van hem is gedrukt:

De ijdele verwachting der Joden na de komste van den Messias. Dooprede over Gen. 49 *vs.* 10, *uitgesproken bij gelegenheid des doops van een Jood.* 1721.

Zie Schultz Jacobi en Domela Nieuwenhuis, *Bijdr. tot de geschied. der Luth. Kerk in de Nederl.*, St. V. bl. 65, St. VII. bl. 53.

[Willem van Hoorne, heer van Heeze]

HEEZE (WILLEM VAN HOORNE, heer van). Zie HOORNE (WILLEM VAN).

[Jan van Hegelsom]

HEGELSOM (JAN VAN) werd uit een burgemeesterlijk geslacht te Breda geboren en was een vroom, geleerd en aan het Katholiek geloof zeer gehecht man. Bij de invoering der hervorming had hij zijne geboorteplaats verlaten, was naar Luik vertrokken en werd aldaar priester in de groote of St. Lamberts kerk. Hij stierf er in 1632. Hij beoefende de Latijnsche dichtkunst blijkens het door hem uitgegeven:

Panegyricum Ferdinando Bavaro, *Episcopo*, *Principi Leodtensi etc.*, Leov. 1613. 4°.

Zie van Goor, *Beschrijv. van Breda*, bl. 305; Foppens, *Bibl. Belg.*, p. 656.

[Wolter Hegeman]

HEGEMAN (WOLTER) was een Harderwijker van geboorte, die zich in den vrijheidskamp tegen Spanje door zijne daden zulk een naam maakte, dat die naam alleen geschikt was om den vijand te doen verschrikken.

Hij diende onder Sonoy in 1573 en sloeg in dat jaar de Spanjaarden bij Nieuwkerk. In 1575 had hij het bevel op Wieringen en verijdelde door zijne waakzaamheid 's vijands poging om er zich meester van te maken. Hij overviel in 1577 de benden van Barthold Entens van Mentheda en verstrooide ze. Eene aanslag op Kampen, kort daarop door hem ondernomen, mislukte; beter slaagde hij in 1578, toen bij de brug en werken bij Deventer vernielde. In het volgende jaar belegerde hij het slot Blijenbeek, maar werd zelf door Maarten Schenk ingesloten en genoodzaakt zich over te geven. In 1580 overviel hij het stadje Anholt, dat weder de Spaansche zijde gekozen had, plunderde het uit en verbrandde het. Ook de burgt van Hattem werd door hem in dit jaar ingenomen. Eindelijk werd hij in het beleg van Bronkhorst, door een knoop, in plaats van een kogel, door een deserteur, die te voren onder hem gediend had en hem kende, getroffen, waaraan hij twee dagen daarna bezweek.

Zie B o r , *Ned. Oorl.*, B. VI., bl. 441 (324); S c h r a s s e r t , *Beschrijv. van Harderwijk*, D. I. bl. 121, 122, D. II. bl. 126; W i e r s b i t z k y , *de Tachtigjar. Oorl.*, D. II. bl. 129, 531, D. III. bl. 214, 216; A r e n d , *Alg Geschied. des Vaderl.*, D. II. St. VI. bl. 272, 274, 343, op welke eerste plaats bij verkeerdelijk W i l l e m genoemd wordt.

[Gotfried Hegenitius]

HEGENITIUS (GOTFRIED) was een Duitscher, waarschijnlijk een Sileziër van geboorte. Omstreeks 1627 zette hij zich hier te lande en wel te Leiden neder, waar hij zich waarschijnlijk met les geven zal bezig gehouden hebben. Vóór 1627 bezocht hij de voornaamste plaatsen van ons land en teekende alles met naauwkeurigheid op wat hij zag. Daaraan hebben wij te danken zijn:

Itinerarium Frisio-Hollandicum, hetwelk, met A b r . O r t e l l i i *Itinerarium Gallo-Brabanticum*, te Leiden door de gebroeders E l z e v i e r , in 1630, in 12°. werd uitgegeven. Eene tweede uitgave van beide werkjes verscheen te Leiden 1661 in 12°., en eene derde aldaar 1667. 12°.

Voorts zag van zijne hand het licht:

De possessione, Hanau, 1611. 8°.

C. à B u r g s d o r f , *Elect. Brand*, *Cansellarius*, *supremus effigiatus* etc., 1645. fol.

Zie (B o d e l N i j e n h u i s) *Opgave van Beschrijv. der gewesten*, *steden*, *enz.* in den *Vriend des Vaderl.*, D. IV. St. IV. bl. 302; *de Navorscher*, D. VII. bl. 31, 186, 187.

[Rudolphus Heggerus]

HEGGERUS (RUDOLPHUS), afkomstig van Lingen, was eerst Luthersch predikant te Dordrecht en sedert 1623 te Leiden, waar hij in 1665 overleed. Zijne afbeelding ziet het licht. Van hem kwam uit:

Lijckpredicatie op P e t r u s V i e h b a n , *Pred. te Leiden*, ald. 1642.

Zie P a a u w , *Europa's Lutherdom*, bl. 382; S c h o t e l , *Kerk. Dordr.*, D. I. bl. 167, noot; M u l l e r , *Cat. van Portrett.; de Navorscher*, D. X. bl. 148.

[Alexander Hegius]

HEGIUS (ALEXANDER) werd omstreeks 1420, volgens anderen in 1433, te Heck, nabij Horstmar in Westphalen, geboren. De eerste jaren zijns levens gingen vruchteloos voorbij en hij verwierf, door zich op de schoolsche wetenschappen toe te leggen, slechts kennis voor zich zelven. Eerst op veertigjarigen leeftijd ontwaakte in hem een nieuw leven, door dat hij met den grooten R u d o l p h u s A g r i c o l a in kennis kwam. Na eerst te Wezel, vervolgens te Emmerik de school bestuurd te hebben, kwam hij omstreeks 1469 te Deventer en werd daar aan het

hoofd der frater-school geplaatst. Grooten roem als zoodanig behaalde hij. Zijn onderwijs was zoo uitmuntend, zijn ijver zoo groot en zijne geleerdheid zoo uitgebreid dat de Deventer school weldra een getal van 2200 toehoorders bevatte. Het kon niet anders of zulk een man moest niet alleen grooten invloed uitoefenen op den gang der wetenschappen in ons vaderland, maar er moesten ook door hem bekwame leerlingen gevormd worden, in wier harten het zaad door hem uitgestrooid welige wortels schoot. Zoo zien wij een Erasmus, Johannes Murmellius, Hermannus Busschius, Henricus Agricola, Johannes Caesarius, Hermannus Torrentinus met ijver en ingenomenheid luisteren naar de lessen die van zijne lippen vloeiden en zich op de kennis van de Grieksche taal toeleggen, waar Hegius hun het belang van die kennis tot verklaring van het Nieuwe Testament uit den grondtekst aanbeveelt.

Veel bijzonderheden levert het onderwijzersleven van Hegius niet te vermelden op. Niet alleen door persoonlijk onderwijs wilde hij nuttig zijn, ook door het schrijven van een aantal schoolwerken, waarvan thans de titels niet meer bekend zijn, trachtte hij verlichting en beschaving in de hand te werken. Daartoe was hem zelfs aan den avond zijns levens geene moeite te zwaar. Op gevorderden leeftijd ondernam hij de reis naar Cues aan de Moezel, om de boekerij te bezigtigen, gesticht door den kardinaal de Cusa. Daar nam hij met behulp der broederen afschriften van Latijnsche, Grieksche en zelfs Hebreeuwsche handschriften. Nog later, op hoogen ouderdom, ondernam hij een togt naar de abdij van Sponheim, niet ver van Kreutznach, weder met oogmerk om de alom vermaarde boekerij, door den abt Trithemius gesticht, in oogenschouw te nemen, en met jeugdig vuur gaf hij, te Deventer teruggekeerd, verslag van hetgeen hij daar gezien had. Kort daarop, op een der laatste dagen van het jaar 1498 is Hegius te Deventer overleden. Zijn dood was een groot verlies voor de school, maar hij liet leerlingen na, die zijn werk met ijver hebben voortgezet. Op het laatst zijns levens wijdde hij zich aan godgeleerde studiën en ontving de priesterwijding. Zijn stoffelijk overschot werd den 24sten December in de Groote Kerk te Deventer, aan de linkerzijde onder het koor der krocht, ter ruste gelegd.

De werken, door Hegius geschreven, zijn na zijn dood door een zijner leerlingen, Jacobus Faber, bezorgd onder den titel van *Opuscula* Alexandri Hegii, in 2 deelen in 4°., ten jare 1501 en 1502 te Deventer. De *dialogus*

de utilitatibus artium grammaticae, *logicae et rhetoricae*, was vroeger gedrukt te Deventer, in 1500. 4°.; zijne *Carmina* zagen in 1501 en 1503 mede aldaar het licht in 4°.

Er bestaat nog een brief van hem aan Agricola en een aan Wessel Gansfort. Ook was hij zeer bevriend met den Munsterschen domheer Rudolf van Langen, die hem te vergeefs aan het hoofd der school te Munster wilde plaatsen.

Zie Revius, *Daventr. Illustr.*, p. 129-132; Foppens, *Bibl. Belg.*, p. 44; Saxe, *Onom. Liter.*, T. VII. p. 354; Ypeij en Dermont, *Geschied. der Ned. Herv. Kerk*, D. I. bl. 7. *Aant.* 1.; Scheltema, *Geschied. en Letterk. Mengelw.*, D. I. bl. 71-74; van Eck en Bosscha, *het Tweede eeuwfeest van het Athen. Illustr. te Devent.*, bl. 8, 41, Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. IV. St. I. *Aant.* bl. 83; *Overijss. Alm. voor oudh. en lett.*, 1842, bl. 42, 1852, bl. 37-66; Delprat, *Verh. over de Broedersch. van G. Groote*, (2de druk) bl. 68-73; Glasius, *Godgel. Nederl* en de aldaar aangehaalde schrijvers.

[Heiberg]

HEIBERG (....) wiens voornaam onbekend is, doch wiens naam aan de vergetelheid behoort onttrokken te worden. Hij kwam in 1793 in Hollandsche zeedienst en was bij den slag van Camperduin, op den 11^{den} October 1797, eerste luitenant op het schip *Delft*, dat, door drie Engelsche oorlogschepen omsingeld, gedurende vijf kwartier uurs tegen deze een allerhardnekkigst gevecht uithield, maar eindelijk genoodzaakt was, de vlag te strijken. Toen de Engelsche officier, zijnde de luitenant Charles Bullen, aan boord kwam, om bezit van het schip te nemen, vond hij het zeer beschadigd, hebbende verscheiden schoten in den romp en het wand, en de groote mast en raâ weggeschoten: met twee officieren en 41 man gedood, en een officier en 99 gemeenen gewond. Hij zond den kapitein, met 2 officieren en 90 gemeenen, aan boord van zijn eigen schip de *Russel*, en verzocht den luitenant Heiberg, die niet gewond was, om met zijn onderhebbende manschap, het schip boven water te houden: hetwelk hem gelukte tot den 14^{den} October, toen er een storm opstak, die het schip in het uiterste gevaar bragt, krijgende het tien voeten water in, zoo dat alle hoop, om het te redden, weldra geheel verdween. Luitenant Bullen bragt dit Heiberg onder het oog, zeggende, dat hij op zeker teeken, zich met de zijnen in de groote boot zou werpen, en hem noodigende om ook voor hem zelven zich van deze gelegenheid ter ontkoming te bedienen. ‘Maar hoe kan ik deze ongelukkige menschen verlaten?’ gaf deze ten antwoord, wijzende op de gewonde matrozen, die men op het dek had moeten brengen, nademaal het hol reeds vol water stond, Luite-

nant B u l l e n , getroffen door dit antwoord, riep: ‘God zegene u brave jongen! hier is mijn hand, ik geef u mijn woord, dat ik hier bij u zal blijven.’ Hij liet toen zijn eigen volk van het schip, en bleef zelf, om de Hollanders bij te staan. De *Russel* zond spoedig één van deszelfs booten ter hulp, en haalde zoo veel man af als de boot kon bergen: keerende oogenblikkelijk terug, om eene tweede lading af te halen, hetwelk evenzeer gelukte. Men had echter maar weinige van de gewonden, hoezeer de beide officieren te zamen hun best daartoe deden, kunnen wegkrijgen: zij bleven dus nog met de meesten derzelven, en met drie onderofficieren en 30 matrozen, op het schip. Zij hoopten nog dat de boot voor de derde maal zou terug komen om hen aftehalen, doch thans was het doodelijk oogenblik daar, en eensklaps zonk de *Delft*. Luitenant B u l l e n sprong in zee en zwom naar zijn eigen schip: maar de ongelukkige H e i b e r g raakte om het leven, en werd dus het slagtoffer van zijn moed en menschlievendheid.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1803. D. I. bl. 206, 207; d e J o n g e , *Geschied. van het Ned. Zeewez.*, D. VI. St. II. bl. 225, 226.

[Jacob Heiblocq]

HEIBLOCQ (JACOB) in 1623 geboren en voor predikant bij de Waalsche gemeente opgeleid. Tot proponent bevorderd, kreeg hij geen beroep en begon zich toen op het onderwijzen der jeugd in de oude talen toe te leggen. Sommige schrijvers melden, dat hij rector der Latijnsche School te Amsterdam is geweest. Zijne afbeelding ziet het licht.

H e i b l o c q beoefende de Latijnsche en Nederduitsche dichtkunst. Wat hij daarvan uitgaf is echter zeer middelmatig. Hij gaf eene verzameling van bruilofts-, verjaaren andere gelegenheidsgedichten in het licht, onder den titel van:

Farrago Latino-Belgica, *of Mengelmoes van Latijnsche en Nederduitsche Gedichten*, Amst. 1662. kl. 8°.

Zie H o e u f f t , *Parnas. Latino-Belg.*, p. 186; W i t s e n G e y s b e e k , *Woordenb. van Ned. Dicht.;* P e e r l k a m p , *de Poëtis Latin. Nederl.*, p. 405, 406; M u l l e r , *Cat. van Portrett*.

[Casparus Heidanus]

HEIDANUS (CASPARUS), of v a n d e r H e i d e n , werd in 1530 te Mechelen uit een aanzienlijk geslacht geboren, waar zijn vader G e r a r d v a n d e r H e i d e n een aanzienlijk inwoner was, die zijn zoon voor den geestelijken stand bestemd had en hem alzoo eene geleerde opvoeding liet geven.

Op zestienjarigen leeftijd met de leer der hervorming bekend geworden, verliet hij zijns vaders huis, òf omdat

het te Mechelen al te gevaarlijk voor de Hervormden was, òf, en dit is het waarschijnlijkste, omdat zijn vader hem niet langer dulden wilde. Van slechts zeer weinig voorzien, begaf hij zich naar Antwerpen, verdiende er vervolgens de kost door zich bij een schoenmaker te begeven, dien hij eerlang ontdekte, dat mede de hervormde leer beleed. Onder het getrouw en vlijtig waarnemen van zijn beroep, oefende hij zich zoo, dat hij eerlang op twintigjarigen leeftijd in de heimelijke gemeente te Antwerpen tot leeraar verkozen werd. Deze verkiezing was evenwel bij voorraad, daar hij zich in het vervolg naar Emden begaf. In 1557 te Antwerpen teruggekeerd, nam hij zijne dienst met ijver en zorgvuldig waar, ofschoon niet met zoo veel vuur als A d r i a a n v a n H a a m s t e d e , zijn ambtgenoot in de gemeente. Hij stond niet te min als dezen aan de vervolgingen bloot, en liep meermalen gevaar zijn leven te verliezen, daar op zijn hoofd een prijs van 300 gulden gezet was. Weldra werd dan ook het verblijf te Antwerpen zoo gevaarlijk, dat hij de wijk naar den Paltz nam, waar hij in 1563 niet alleen met D a t h e n u s en T a f f i n de belangen der Nederlandsche vlugtelingen bij den Keurvorst behartigde, maar ook als predikant bij de Nederlandsche gemeente te Frankenthal optrad.

Toen in 1566 de hoop op eene betere toekomst den protestanten tegenlachte, vertrok H e i d a n u s weder naar Antwerpen; doch toen die hoop weder verijdeld werd, week hij naar Vlaanderen, en predikte te Hulst en te Axel. Weldra werd hij ook genoodzaakt van daar te vertrekken, waarna hij zich wederom naar Antwerpen begaf.

Daar gekomen werd hem de taak opgedragen om met twee ouderlingen der gemeente naar Amsterdam te vertrekken, en den kerkeraad aldaar te onderhouden over zijne al te groote toegevendheid omtrent de Lutherschen en hunne leer over het Avondmaal. De Remonstrantsche B r a n d t beschuldigt H e i d a n u s van groote heftigheid te dezer gelegenheid, terwijl de ijverige Gereformeerde t e W a t e r diens verhaal in twijfel trekt. Bij gemis van gelijktijdige bescheiden is dienaangaande eene beslissing moeijelijk.

Weldra evenwel werd dit geschil afgebroken door de plaatsgrijpende gebeurtenissen. Ten gevolge daarvan werd de Hervormde godsdienst ook te Antwerpen verboden. Op den 10^{den} April 1567 nam H e i d a n u s een plegtig afscheid van de regering, begaf zich op nieuw naar den Paltz en aanvaardde weder de predikdienst te Frankenthal, die hij tot in het begin van 1574 bediend heeft. Of hij toen door den keurvorst van den Paltz is aangesteld tot hof-

prediker bij zijnen zoon C h r i s t o f f e l , die met eenige krijgsbenden de Nederlanderen te hulp kwam, doch die bij de nederlaag op de Mokerheide in April van laatstgenoemd jaar mede verslagen zijn, gelijk sommigen melden, is niet met zekerheid te bepalen. Toen echter Middelburg aan den prins van Oranje was overgegaan, besloot men H e i d a n u s aldaar te beroepen. Hij kwam er en besprak er op den 8sten Junij 1574 de voorwaarden waarop hij zijne dienst wenschte te aanvaarden, welke hem allen werden toegestaan. Nog in hetzelfde jaar was hij voorzitter van de synode van Holland en Zeeland, toenmaals te Dordrecht vergaderd. In October 1571 had hij reeds de voorzittersstoel op de synode der Nederlandsche kerken te Emden gehouden bekleed.

H e i d a n u s genoot gedurende zijn verblijf te Middelburg algemeene achting en vertrouwen. Zoo zeer stelde men op zijne uitspraken prijs, dat belangrijke zaken, soms bij zijne afwezigheid voorkomende, werden uitgesteld. In 1577 werd hij naar Engeland gezonden, om nog eenen predikant voor zijne gemeente te zoeken, en op den 5den Februarij 1578 door de klassis gelast naar Holland te reizen ter bevordering der nationale synode, doch deze reize werd uitgesteld ten gevolge der plaatshebbende gebeurtenissen.

In Junij van datzelfde jaar tot de synode te Dordrecht afgevaardigd, verzocht deze vergadering dat hij naar Antwerpen zou worden afgezonden. Hier eenigen tijd vertoefd hebbende, werd hij door deze gemeente op nieuw tot leeraar verlangd. Ongaarne gaf Middelburg hiertoe hare toestemming; maar H e i d a n u s , ondersteund door W i l l e m I, wist de zaak ten gunste van Antwerpen te doen afloopen. Hij predikte den 4den October 1579 te Middelburg zijn afscheid en behoorde dus weder als leeraar tot die gemeente, die hem het eerst had verzorgd. Alles was er om hem het leven te veraangenamen. De stad was getreden tot de Unie van Utrecht en M a r n i x v a n St. A l d e g o n d e , een van H e i d a n u s voornaamste vrienden, was er burgemeester geworden. Maar weldra pakten er nieuwe onweêrsbuijen boven zijn hoofd te zamen, en toen P a r m a in 1585 meester van de stad was geworden moest hij andermaal zijn geliefd Antwerpen verlaten.

Na in 1586 voor een beroep naar Vlissingen bedankt te hebben, vond hij geraden andermaal naar den Paltz te gaan, waar hem weldra eene beroeping naar Frankenthal werd opgedragen, die hij ook aannam en gereed stond te gaan vervullen, toen eene ziekte hem overkwam en hij te Bacharach den 7den Mei 1586 ontsliep, na gedurende zes

en dertig veelal onrustvolle jaren in de dienst der kerk te hebben doorgebragt.

Heidanus was voorzeker een der merkwaardigste personen op het kerkelijk gebied der zestiende eeuw. Om zijne vergevorderde bijbel-kennis, godvruchtigheid, naarstigheid in de dienst, voorzigtig beleid, schranderheid en zelfstandigheid was hij bij allerlei personen van welken rang of stand ook gezien en geëerd. Bij de kerkeraden van Antwerpen en Middelburg en bij de synoden der Nederlandsche kerken stond hij niet alleen in hooge achting, maar hij genoot die ook van den keurvorst van den Paltz en deszelfs zonen, van prins Willem I, den heer van St. Aldegonde en andere groote mannen van zijnen tijd. De zorgen der tijden die hij beleefde, de zwaarwigtigheid van zijn dienst en gedurige plaatsveranderingen, hebben hem niet toegelaten schriften van grooten omvang uit te geven, maar dat verlies is rijkelijk vergoed door kleine schriften, die in nuttigheid vele groote overtreffen. Want ofschoon hij niet de schrijver of opsteller is der zoo beroemde *ziekentroost*, welke gemeenlijk achter onze bijbels gevonden wordt, nogtans verdient hij allen lof door zijnen arbeid aan den Heidelbergschen Catechismus, welks vertaling hij niet alleen nazag en verbeterde, maar er ook de bewijsplaatsen uit den bijbel bijvoegde. Zij kwam uit onder den volgenden titel:

De Psalmen Davids door Philip van Marnix, *Heer van Aldegonde*, *Antwerpen* 1580, *midtsgaders de Catechismus*, *Ceremonien enz.*, *overzien door Gasparus van der Heiden*. *Eerste druk voor de Gereformeerde Gemeente te Antwerpen en onder 't Kruis*, *met privilegie van den Koning van Spanje* enz., 8°.

De Catechismus en de daarbij gevoegde ceremonien en gebeden werden in 1580 te Antwerpen herdrukt, terwijl de Staten van Holland nog in het zelfde jaar aan Andries Verschout te Leiden een octrooi van vijf jaren voor de uitgave van dien arbeid van van der Heiden verleenden.

Een ander boekje van Heidanus wordt vermeld onder dezen titel:

Christelijke Confessie van Frederik *de derde*, *Paltzgraven bij den Rhijn*, *den* 26 *October* 1576 *daarop in den Heer ontslapen*, *overgezet door Casparus Heidanus*, Dordr. 1577.

Heidanus behoorde tot de voornaamste schrijvers tegen de Doopsgezinden, en als zoodanig, zegt men, toonde hij zich onverdraagzaam. Hij zette niet alleen het protocol van de onderhandeling met de Doopsgezinden te Frankenthal, ten jare 1571 over en deed hetzelve het licht zien,

maar hij trad ook in een geschrift tegen hen op, waarvan de titel aldus luidt:
Cort ende claer Bewijs van den H. Doop, *wat hij eygentlijck zij*, *ende wien hij toekomt .... Mitsgaders een korte wederlegginghe eens boecxkens ghedruckt Ao.* 1581 *gheintituleert: Een gantsch klare grondighe bewijsinghe* etc. *Daer in d' Autheur arbeyt te bewijsen*, *dat de kinderdoop van menschen ingheset zy. Ten* 3*de mael ghedruckt ende nu van nieuw oversien ende verbetert*. Haarlem 16 .. kl. 8°. De eerste druk verscheen te Antwerpen, 1582. 8°.

Zie B r a n d t , *Hist. der Reform.*, D. I. bl. 387, 388, D. II. bl. 216-225 228, 229; W. t e W a t e r , *Tweede Eeuw-getijde van de Geloofsbelijd.*, bl. 18; Dezelfde, in de *Boekz. der gel. wereld*, 1754, bl. 434-465; J.W. t e W a t e r , *kort verh. der Reform. van Zeel.*, bl. 388-410; G l a s i u s , *Godgel. Nederl.;* S c h o t e l , *Kerk. Dordr.*, D. I. bl. 122; M u l l e r , *Cat. van Godgel. werk*, *Supplem.*, bl. 127; G r o e n v a n P r i n s t e r e r , *Archiv*, T. V. p. 223.

[Casparus Heidanus]

HEIDANUS (CASPARUS), zoon van den voorgaande werd in 1566 geboren en koos, op het voorbeeld zijns vaders, de predikdienst tot zijnen werkkring. Hij was eerst predikant te Wolmersheim in den Nederpaltz bij Landau, vertrok van daar in 1594 naar Frankenthal en in 1608 naar Amsterdam, waar hij in 1620 op verzoek van den kerkeraad eenigen tijd in de Hoogduitsche taal predikte. In de kerkelijke oneenigheden van zijnen tijd speelde hij eenen belangrijken rol en deed zich als een hevig Contra-remonstrant kennen. Hij was het, die tegen S i m o n E p i s c o p i u s bij den doop van het kind van diens broeder zoo hevig uitvoer. Door geschriften heeft hij zich niet bekend gemaakt. Hij was gehuwd met C l a r a v a n V a r i c k , gezegd *van den Borne*, bij wie hij veertien kinderen verwekte, waaronder twee zonen, die volgen.

Zie B r a n d t , *Hist. der Reform.*, D. II. bl. 218 en volgg.; R e g e n b o g e n , *Hist. der Remonstr.*, D. I. bl. 129-133; C r o e s e , *Kerk. Regist.*, bl. 38.

[Abraham Heidanus]

HEIDANUS (ABRAHAM), zoon van den voorgaande, werd den 1sten Augustus 1597 te Frankenthal in den Paltz geboren, doch kwam reeds in 1608 met zijn vader te Amsterdam, waar hij het voorbereidend onderwijs op de Latijnsche scholen genoot. Eenen voortreffelijken aanleg toonende, vormde hij zich op het Waalsche collegie te Leiden onder het opzigt van den vermaarden D a n i e l C o l o n i u s en zag zich vervolgens tot proponent bij de Waalsche synode met lof aangenomen. Na twee jaren op eene reize door Duitschland, Zwitserland, Frankrijk en

Engeland doorgebragt te hebben, waar hij met de voornaamste geleerden gemeenzamen omgang had, kwam hij alhier terug en werd in 1623 tot predikant bij de Waalsche gemeente te Naarden beroepen, van waar hij in 1628 naar Leiden vertrok, om aldaar de Nederduitsche gemeente te bedienen.

Niet lang had H e i d a n u s te Leiden gestaan, of hem wedervoeren eenige onaangenaamheden. Ofschoon zuiver regtzinnig in de leer, was hij het met sommige ijveraars van zijnen tijd niet eens over de behandeling der Remonstranten. Hij was van oordeel, dat gelijk deze hunne gevoelens met bewijzen staafden, dezelve niet met hardheid, maar met gelijke wapenen moesten bestreden worden. Men vatte hierom tegen H e i d a n u s eenige vermoedens van onregtzinnigheid op, waarvan hij het noodig achtte zich te zuiveren; daarom gaf hij in 1641 zijne *Proeve ende Wederlegginghe des Remonstrantschen Catechismi*, *benevens eene aanspraak aan de Remonstrantsche gemeenten in Nederland*, (2de druk, 1641, 3de 1645, Leid. 8°.), uit, waarop door E p i s c o p i u s werd geantwoord en waarop H e i d a n u s weder antwoordde door zijne *Causa Dei contra homines*, waarin hij de Remonstranten voor Pelagianen hield.

Het kon niet anders, of H e i d a n u s moest zich hierdoor naam maken. Weldra waren curatoren der Harderwijksche hoogeschool er op uit, hem aan hunne instelling te verbinden. Op zeer voordeelige voorwaarden boden zij in 1648 H e i d a n u s den godgeleerden leerstoel aan; doch de gemeente te Leiden wist hem daarvoor te doen bedanken, en zulks te gemakkelijker, daar, terzelfder tijd curatoren der Leidsche hoogeschool hem het professoraat in de godgeleerdheid aanboden. Hij aanvaardde deze laatste betrekking met lust en ijver, terwijl hij tevens zijn leeraarambt bleef waarnemen.

Te midden van aller achting diende H e i d a n u s gedurende vele jaren de hoogeschool. Zijn roem bleef niet binnen de grenzen van het vaderland bepaald, maar verbreidde zich ook naar buiten. De keurvorst van den Paltz beriep hem naar Heidelberg, doch H e i d a n u s bedankte er voor en ontving nogtans buitengewone onderscheiding van dien vorst. Op de zaken der hoogeschool had hij eenen belangrijken invloed. De beroepingen van de hoogleeraren H o o r n b e e k, met wien hij later in twist geraakte, en later van C o c c e j u s, W i t t i c h i u s en d e V o l d e r te Leiden, was aan dien invloed toe te schrijven. Overal, waar hij slechts kon, trachtte hij nut te stichten en de belangen der hem dierbare instelling voor te staan. Weinig was het te voorzien, dat zoo veel zorg met zoo veel ondank

zou beloond worden. Daartoe had het volgende aanleiding gegeven.

H e i d a n u s , afkeerig der schoolsche wijsbegeerte, nam bij de komst van den vermaarden R e n a t u s D e s c a r t e s diens wijsgeerige stellingen met warmte aan en bragt niet weinig toe, om die hier te lande te verspreiden. Dit veroorzaakte 's mans val. Op aanstoken van de hoogleeraren F r e d e r i k S p a n h e i m J r . en A n t h o n i u s H u l s i u s namen curatoren een besluit, inhoudende een aantal stellingen, welker verdediging zij op de Leidsche hoogeschool verboden wilden hebben. H e i d a n u s , verontwaardigd over die handelwijs, stelde een werkje te zamen en gaf het in het licht onder den titel van *Consideratien over eenige saecken onlanghs voorgevallen in de Universiteyt binnen Leyden*, (ald. 1676. 4°.; in het Latijn, Hamburg, 1678), waarin hij de genomene maatregelen van curatoren met gematigdheid en vrijmoedigheid beoordeelde. Curatoren achtten zich door dit geschrift beleedigd, ontboden den schrijver en ontsloegen hem den 4^{den} Mei 1676 van zijnen post, op zijne verklaring dat hij het genoemde geschrift voor het zijne erkend had.

H e i d a n u s behield zijn predikambt en volhardde in de waarneming daarvan tot aan zijn dood, die op den 15^{den} October 1678 plaats had. Ofschoon hij van zijn ambt was ontzet, hield nogtans de hoogleeraar W i t t i c h i u s eene akademische lijkrede op hem.

H e i d a n u s was een geleerd en welsprekend man, die, vrolijk van geest zijnde, aangenaam was in den omgang en wiens geestige scherts steeds gepaard ging met de uiterste bescheidenheid. Het deed dan ook hem eere aan, dat niet alle curatoren, zoo als de curator v a n B e v e r n i n g h , met zijne afzetting hadden ingestemd. Hij had zich overigens als een ijverig voorstander van het Coccejanismus en Cartesianismus doen kennen. Als theologant, zegt de heer G l a s i u s , was hij overigens hartelijk ingenomen met C a l v y n en, hoezeer geen vriend van hardheid en geweld, op den duur bestrijder der Remonstranten.

De afbeelding van H e i d a n u s ziet het licht. De beste is die door S u y d e r h o e f naar A. B l o o t e l i n g in plaat is gebragt. Hij was den 29sten April 1627 gehuwd met S a r a L o t e n van Amsterdam, bij wie hij één zoon en twee dochters naliet. De eerste, K a r e l genaamd, is geweest secretaris van Leiden, en bekend als groot liefhebber en verzamelaar van oude gedenkpenningen. Zijne eene dochter M a r i a was eerst gehuwd met den Nijmeegschen predikant D i o n i s i u s C r u s i u s en later met den Utrechtschen hoogleeraar in de godgeleerdheid, F r a n c i s c u s B u r m a n

De andere dochter was gehuwd met den heer Borncoer, eerst hoofdschout en daarna mede Burgemeester te Leiden.

Behalve de genoemde werkjes zagen de volgende geschriften van Heidanus het licht:

De Causa Dei. Dat is: *de sake Godts verdedight tegen den mensche. Ofte wederlefginge van de Antwoorde van* S. Episcopius. *Mitsgaders een digressu tegen het: Klaer ende volkomen schriftuerlick bericht van* J. Batelier, Leid. 1645. 8°.

Oratio funebris in obitum Frederici Spanhemii, Lugd. Bat. 1649. 4°. Ook in het Hollandsch vertaald.

De Sabbatho, Lugd. Bat. 1658. 8°.; ook in het Hollandsch vertaald en uitgegeven onder den titel van:

Consideratiën over de Heyliging van den Sabat ende den dagh des Heeren, *tot vrede der Kercken*, Leid. 1659. 12°. 2 deelen.

Fasciculus disputationum de Socianismo, Lugd. Bat. 1659. 8°.

Laus perroationis, Amst. 1660. 4°.

Corpus theologiae christianae in XV *locos digestum*, Lugd. Bat. 1676. 4°. 2 vol.; herdrukt 1682. 4°. 2 vol.; ald. 1686. 4°. 2 vol.

De origine erroris, Amst. 1678. 4°.

Behalve deze werken gaf hij ook in het licht eene redevoering door hem in November 1669 gehouden, toen de Leidsche school, ten gevolge der zware pestziekte, van zes harer sieraden beroofd werd. Grootendeels was Heidanus rede aan den lof van Coccejus toegewijd.

Ook hield hij reeds vroeger *Lijkpredicatiën* op de hoogleeraren Ludovicus de Dieu en Frederik Spanheim Sr., uitgegeven te Leiden in 1650.

In de *Responsa prudentum ad auctorem dissertationis de organo*, *in Ecclesiis Confoed. Belgii*, *ordine quo missa fuerunt* (Lugd. Bat. 1644) komen brieven van Heidanus aan Huigens voor.

Zie Bayle, *Dict. hist. ct critiq.*, p. 1403; Soermans, *Acad. Reg.*, bl. 27, 28, 40; Ypeij, *Geschied. der systh. Godgel.*, D. II. bl. 145; *Levensbeschrijv. van voorn. Mann. en Vrouwen.* D. IV. bl. 259-271; Saxe. *Onom. literar.*, T. IV. p 521; Kok, *Vaderl. Woordenb.*, D. XX. bl. 507-509; Siegenbeek, *Geschied. der Leidsche hoogesch.* het *Register* op Heijdanus; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. II. bl. 22, 99 en de aldaar aangehaalde schrijvers; Bouman, *Geschied. der Geld. hoogesch.*, D. I. bl. 133, 134, 157; Kist en Royaards, *Arch. voor Kerk. geschied.*, D. IX. bl. 490 met facsimile zijner handteekening, D. X. bl. 272; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Muller, *Cat. van Portrett.*; *de Navorscher*, D. VIII. bl. 318.

[Johannes Heidanus]

HEIDANUS (JOHANNES), broeder van den voorgaande, werd mede te Frankenthal in 1604 geboren. Te Amster-

dam in de voorbereidende wetenschappen onderwezen, ontving hij te Leiden het academisch onderwijs. Tot proponent bevorderd, werd hij in de plaats zijns broeders, in 1628, predikant te Naarden, van waar hij in 1638 naar Rotterdam vertrok. Deze standplaats verwisselde hij in 1649 met Amsterdam, waar hij den 14^{den} Julij 1670 overleed. Hij was gehuwd met H i l l e g o n d a P a t e r, waarbij hij eene dochter naliet, die in den echt trad met den Amsterdamschen geschiedschrijver C a s p a r u s C o m m e l i n.

Bij eene vroegere gelegenheid hebben wij H e i d a n u s den lijkredenaar doen zijn van L u d. d e D i e u en F r. S p a n h e m i u s. Later is ons gebleken, dat de op zijn naam bij v a n A b k o u d e opgegevene geschriften voor een groot deel althans door zijn broeder geschreven zijn. Wij danken evenwel aan H e i d a n u s den catalogus van de Bibliotheek der stad Amsterdam, dien hij in 1668 het licht deed zien.

Zie C r o e s e, *Kerk. Reg. der Pred. te Amsterdam*, bl. 68, 69; v a n L e n n e p, *Illustr. Amst. Athen. memorab.*, pag. 96; v a n H a r d e r w i j k, *Naaml. der Pred. te Rott.*, bl. 32; *Cat. van de Biblioth. der stad Amsterdam*, *Voorberigt*, bl. V.

[A. de Heide]

HEIDE (A. DE) woonde in de tweede helft der zeventiende eeuw te Middelburg, waar hij waarschijnlijk de genees- of heelkunde uitoefende. Hij maakte zich als een kundig man door het schrijven der volgende werken bekend:

Nieuw lichtende fakkel der chirurgie, *met aanteekeningen en platen*, Amst. 1680. 4°.

Nieuw licht der Apothekers, *beneffens eenige ontleed-*, *genees- en heelkundige waarnemingen*, *verzeld met een vertoog over de onzekerheit der piskijkerij en de bedriegelijkheit der piskijkeren*, Amst. 1682. 8°. met platen.

Anatome mytuli, *Belgice Mossel*, Amst. 1684. cum fig. 8°. Ook in het Hollandsch vertaald onder den titel van:

Ontleedkundige waarnemingen des Mossels, Amst. 1684. 8°. met pl.

Experimenta circa sanguinis misseonem fibras motrices, *utricam marinam*, etc., Amst. 1686. 4°.

Zie v a n A b k o u d e, *Naamreg. van Ned. Boek.*, D. I. St. I. III.; F e r w e r d a, *Cat. univers.*, D. I. St. VIII. bl. 89; dezelfde, *Naaml. van Bock.*, D. I. St. II. bl. 161; v a n K a m p e n, *Geschied. der Ned. lett. en wetensch.*, D. II. bl. 64.

[Casparus van der Heide]

HEIDE (CASPARUS VAN DER) werd den 7^{den} October 1727 te Amsterdam geboren. Na den akademischen graad van meester in de vrije kunsten en doctor in de wijsbegeerte bekomen te bebben, werd hij in 1750 proponent bij de Luthersche gemeente en in 1752 beroepen te Zierikzee. Hij verwierf zich door zijne geleerdheid en predikgaven een

grooten naam en sterken toeloop der Hervormden, bijzonder van regeringsleden en andere aanzienlijken. Ten gevolge daarvan was eene uitbreiding van het kerkgebouw noodig, die dan ook in zijn tijd heeft plaats gehad, en welk uitgebreid en verfraaid kerkgebouw hij op den 18den Januarij 1756 in wijdde met eene rede over Jesaia 54. vs. 2 en 3a, die te Zierikzee kort daarna is in het licht gegeven.

Inmiddels was van der Heide in hetzelfde jaar naar Gouda beroepen, welke gemeente hij in 1757 met die van 's Gravenhage verwisselde, waar hij insgelijks de nieuw gebouwde kerk in 1761 met eene predikatie heeft ingewijd en waar hij in 1791 overleed.

De beide genoemde leerredenen zijn getiteld:

De heerlijke uitbrijding der kerke Gods, *voorzegt door Jehovah's Geest en opgeteekent door zijnen H. Ziender Jesaias*, Cap. 54. vs. 2, 3, Zierikzee, 1756. 4o.

Het echte geschrift der Godgewijde kerk-tempelen, *vervat in Jacobs verrukkende taal*, *Genes.* 28. *vs.* 27, 's Gravenh. 1761.

Hij leverde voorts eene verbeterde uitgave van het *Geestelyk Zielenvermaak* van Martini.

Zie Schultz Jacobi en Domela Nieuwenhuis, *Bijdr. tot de Geschied. der Luth. Kerk in de Nederl.*, St. VI. bl. 22-29, St. VII. bl. 76-81; Domela Nieuwenhuis, *Geschied. der Luth. Gemeente te 's Hage*, bl. 54, 97.

[Joan van der Heide]

HEIDE (JOAN VAN DER). Zie HEYDEN (JAN VAN DER).

[Joannes van der Heide]

HEIDE (JOANNES VAN DER) leverde *Gedachten op de tytelplaat* vóór Paauw's *Europa's Lutherdom*.

Zie dat werk.

[Lodewijk Sigismund Vincent Gustaaf graaf van Heiden]

HEIDEN (LODEWIJK SIGISMUND VINCENT GUSTAAF graaf VAN) werd te Zuidlaren, of volgens sommigen te 's Gravenhage, den 6den September 1773 geboren, en was de tweede zoon van Sigismund Pieter Alexander, heer van Reinestein en Laarwoud, en van Maria Frederika, baronnesse van Reede van Amerongen.

Even negen jaren oud zijnde, trad hij als kadet in Hollandsche zeedienst en ontving zijne eerste opleiding van den beroemden van Kinsbergen. In 1789 tot luitenant bevorderd bleef hij tot 1795 in dienst en vergezelde toen Willem V naar Engeland. Bij zijne terugkomst te 's Gravenhage werd hij gevangen gezet, doch niet lang daarna, weder ontslagen.

Eenigen tijd ambteloos bij zijne ouders gewoond hebbende, vertrok hij vervolgens naar Rusland, alwaar bij tot kapitein luitenant werd benoemd, hoedanig hij tot 1803 diende op de Russische vloten in de Zwarte zee.

In dat jaar nog bevorderd tot kapitein, diende hij tot 1808 bij het kadettenkorps van de marine en bij het collegie der admiraliteit. In den oorlog tegen Zweden voerde hij het bevel over een smaldeel fregatten, waarmede hij zich naar Sweaburg begaf. Vervolgens, in 1808, tot kapitein der 1e klasse bevorderd, werd hem het bevel opgedragen over eene divisie van de flotille. In de drie gevechten welke hij daarmede leverde, kenmerkte hij zich door zijn beleid en moed zoodanig, dat hij tot belooning zijner diensten met de orde van St. Wladimir en van St. Anna begiftigd werd. Nadat hem in 1809 het opperbevel over de flotille van Nieuw-Finland was toevertrouwd, ontving hij in 1813 last van den keizer, om met zijne schepen naar Dantzig te stevenen en het beleg dier stad krachtdadig te bevorderen. Ook hier gaf hij blijken van bekwaamheid en moed. De belooning bleef niet achter. De keizer schonk hem den rang van kapitein-commodore en vereerde hem een gouden eerendegen. In 1815 werd hij benoemd tot gouverneur van Sweaburg en opperbevelhebber der zeemagt in Finland, en twee jaren later tot schout-bij-nacht. De keizer was zoo zeer over zijn gedrag voldaan, dat hij hem met eigene handen met het grootkruis der St. Anna-orde versierde.

In den zeeslag van Navarino, 8 October 1826, overlaadde v a n H e i d e n zich met roem, onderscheidde zich door zijne koelbloedigheid en bewaarde zijn naam voor de vergetelheid. Hij ontving het grootkruis der Bath-orde van Engeland, van den Heiligen Lodewijk van Frankrijk en van St. George van Rusland, en werd tot vice admiraal benoemd.

In 1835 werd hij bevorderd tot admiraal en militairen kommandant van Reval. De meest beroemdste eereteekenen van de vorsten van Europa, waaronder ook de beide Nederlandsche orden, werden hem geschonken en hij was in hooge mate geëerd en bemind bij allen die hem kenden. Hij overleed in zijne genoemde betrekking te Reval den 17den October 1850. Zijne afbeelding ziet het licht zoowel naar de teekening van J.J.G. v a n W i c h e r e r, gesteendrukt door D e s g u e r r o i s e n Co., in groot folio, als ook voor den *Drentsche volksalmanak* van 1839. Hij was gehuwd met eene dochter van den Zweedschen admiraal d'A k e l i j e. Drie zijner zonen bekleeden in Rusland belangrijke betrekkingen.

Zie *Drentsche Volksalmanak* 1837. bl. 150-156, door ons hier gevolgd en uit medegedeelde berigten aangevuld.

[F.J. van der Heiden]

HEIDEN (F.J. VAN DER) schreef:

Vervarelyke Schipbreuk van 't Oost-Indisch Jacht Terschelling, *onder het Landt van Bengale*, *verhaelende desselfs verongelucken en hongersnoodt*, *benevens eene bondige beschryviug der koningrijken Arrakan*, *Bengale*, *Martaban*, *Tanassery*, enz. Amst. 1675. 4°. met pl.

Zie F r e d . M u l l e r , *Cat. van boeken enz. over de Nederl. Bezitt.* bl. 29.

[Jacob van der Heiden]

HEIDEN (JACOB VAN DER) vervaardigde een tooneelstuk, getiteld:

Cleander en Amaril, *ofte gestadige liefde*, 1681. 8°.

Zie W i t s e n G e y s b e c k , *Woordenb. van Ned. Dicht.*

[Jan van der Heiden]

HEIDEN (JAN VAN DER). Zie HEYDEN (JAN VAN DER).

[Menso Heidenrijk]

HEIDENRIJK (MENSO) werd geboren te Wezel den 9den Gebruarij 1644 uit J o h a n A n t h o n i j H e i d e n r i j k , kapitein ten dienste dezer landen en D r i e s k e H o n n e r t s . Na voorbereidend onderwijs vertrok hij naar de Harderwijksche akademie, om in de godgeleerdheid te studeren, en genoot er het onderwijs van de hoogleeraren T h i e l in de wijsbegeerte, H e r m a n n i d e s in de oudheidkunde, en van C o l o n i u s , W o l f e r d u s en W i l h e l m i u s in de godgeleerdheid.

In 1666 tot proponent bevorderd, werd hij in 1668 als eerste predikant beroepen te Climmen, een dorp, omstreeks drie uren van Maastricht, van waar hij in 1673 door de Franschen verdreven werd. In het volgende jaar tot de legerdienst geroepen, werd hij achtereenvolgens geplaatst bij de bezettingen te Leiden, te Diest en te Hasselt, waarna hij, in 1678, toen Maastricht onder het gebied der Staten teruggekeerd was, aldaar beroepen en den 22sten Januarij 1679 bevestigd werd. Daar verkondigde hij het evangelie tot aan zijn dood, die den 12den October 1724 plaats had. Hij was tweemaal gehuwd: eerst met J o h a n n a C a t h a r i n a v a n d e r B e e k , bij wie hij geene kinderen verwekte, daarna met A l e t t a v a n H e u s b e r g e n , die hem vijf kinderen schonk, waarvan er drie hunne ouders overleefden.

De volgende geschriften zien van hem het licht:

Het uitgedoofde Vagevuur, *behelzende een voorstel over de leer van den oud vader* A u g u s t i n u s , *aangaande het vagevuur*, *door Pater* B o n a v e n t u r a M o o r s , *in die tyd Prediker onder de Augustynen te Maastrigt*, *en daartegen een wederlegging van des Paters redenen en bewysstukken*, *enz.* Harderw. 1700. 8°.

De Canonisatie der heiligen en de Excanonisatie van Paus P i u s d e n V, *in een gemeen betoog van de onzekerheit der*

Roomsche heiligen, *nevens eene verdediginge van de Waldenzen*, *door* D o m i n i c u s *en* P i u s d e n V *vervolgt tegen zekeren Pater* M a t t h e u s D o l m a n s , *Prediker onder de Dominicanen te Maestrigt*, Harderw. 1718. 8°.

't Jubeljaer van M e n s o H e i d e n r y k , *geviert te Maestrigt den* 16 *September* 1718 *in een leerrede over* 2 *Petr.* I. 13, *ter gelegenheit van zijne vijftigiarige Predikdienst*, *nevens den ontdekten Dolleman: zynde eene bescherming van de waerheit in* H e i d e n r y k 's *Tractaet*, *genoemt de zekere onzekerheit der Roomsche Heiligen*, *en de belasterde Waldenzen verdedigd tegen denzelven Pater* D o l m a n s , Harderw. 1721. 8°.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1722. *a*. bl. 197, 1724. *b.* bl. 521, 653-655.

[David Heilbron Cz.]

HEILBRON Cz. (DAVID) werd te 's Gravenhage den 4den Julij 1762 uit deftige Israëlitische ouders geboren, en genoot reeds vroeg alles wat tot eene beschaafde en geleerde opvoeding behoort. Zijn gelukkige aanleg voor de studie vertoonde zich weldra on hij werd daarom naar Leiden gezonden ter beoefening der geneeskunde, waar hij in April 1784 den doctoralen graad ontving.

Zich in zijne geboorteplaats als praktiserend geneesheer nedergezet hebbende, legde hij zich met verdubbelden ijver niet alleen op zijn vak toe, maar ook op alles wat daar eenigermate mede in verband stond. Alle oude en nieuwe schrijvers werden door hem met oordeel gelezen en vergeleken. De roem zijner geleerdheid nam dermate toe, dat hij door het gouvernement tot verschillende belangrijke commissiën en ambten geroepen werd. Zoo werd hij in 1795, 1796 en 1797 van hoogerhand afgezonden naar verschillende dorpen in ons vaderland, die door besmettelijke ziekten waren aangetast; zoo werd hem door 's lands regering opgedragen om het verloskundig werk door dr. B a k e geschreven, en in lateren tijd uitgegeven, naar eisch te onderzoeken. Gelijktijdig werd hem ook het doen van nasporingen opgedragen over den aard der in de Noord-Amerikaansche en Spaansche havens geheerscht hebbende ziekten, alsmede over de doelmatigste middelen, om het overbrengen der smetstof in onze havens tegen te gaan.

In 1800 zich te Amsterdam nedergezet hebbende, verwierf hij zich daar ter stede eene aanzienlijke praktijk, die tot aan zijn dood toe duurde en door hem tot in hoogen ouderdom met ijver en lust werd waargenomen. Daarbij werd hij in 1808 benoemd tot chef van het vierde burean der eerste divisie bij het ministerie van binnenlandsche zaken voor het geneeskundige, voor welke betrekking hij in 1810

moest bedanken, als zijnde niet vereenigbaar met zijn aanhoudend verblijf te Amsterdam, later was hij lid der commissie tot het afnemen der examina van de aspirant-veeartsen, en daar hij zich sedert vele jaren op de kennis van dit bijzonder gedeelte zijner kunst met de borst had toegelegd, werd hem niet alleen den 10^{den}. November 1815 de herziening der wetten nopens het veeartsenijkundige opgedragen, maar weinige dagen later zijn volhardende arbeid beloond, door zijne benoeming tot eersten commies bij het ministerie van binnenlandsche zaken, voor het veeartsenijkundig vak, met de bevoegdheid om als geneesheer te Amsterdam te blijven practiseren.

In 1818 werd H e i l b r o n overgeplaatst van binnenlandsche zaken naar het ministerie van het publieke onderwijs, nationale nijverheid en de koloniën; en drie jaren later zag hij zich benoemd tot lid der commissie te Haarlem vereenigd, om de aspiranten voor de veeartsenijkundige school te examineren; terwijl hem den 20sten Julij 1822 het lidmaatschap werd opgedragen in de commissie, welke zich met het fonds van den landbouw in de provincie Noordholland had onledig te houden. In al deze betrekkingen, ook als lid der godsdienstige Israelietische school-commissie over het synagogaal ressort van Amsterdam, eindelijk ook als voorzitter der ingestelde staats-commissie tot het afnemen der examina van aspirant Israëlietische godsdienst-onderwijzers, toonde H e i l b r o n eenen ijver, zeldzaam geëvenaard, en eene geleerdheid in Hebreeuwsche taal- en letterkunde, Bijbelverklaring, algemeene en bijzondere geschiedenis enz., die door de kundigste mannen uit het rijk bewonderd werd.

In 1825 kreeg H e i l b r o n zijn eervol ontslag uit zijne betrekking als commies bij het ministerie van het publieke onderwijs, enz.; terwijl bij de ontbinding der commissie tot het afnemen van het examen der veeartsen, hem 's lands dank voor de in die hoedanigheid bewezene hoogst belangrijke diensten werd betuigd. De tijd zijner rust was evenwel nog niet gekomen, daar hem weldra bezigheden van geheel anderen aard, doch niet minder met zijne kunde, zijnen ijver en lust tot werken overeenkomende, werden opgedragen. Hij werd, bij besluit van den 27sten December 1826, benoemd tot geneeskundig lid van het armbestuur en het ziekenbuis der Nederlandsch-Israëlietische gemeente te Amsterdam. Wat hij als zoodanig verrigtte, zullen wij hier niet uit een zetten; genoeg, de inrigting kreeg weldra onder zijne leiding een geheel ander aanzien. Hij nam deze betrekking en zijne uitgebreide praktijk waar genoegzaam tot aan zijnen dood, die te Amsterdam den 5^{den} Junij

1847 plaats vond. Zonder eenige praal werd zijn stoffelijk overschot op de begraafplaats te Muiderberg ter ruste gezet.

'Krachtig van geest, vast van wil, zuiver van zeden, diepdenkend, geleerd, werkzaam, was hij te regt bij zijne natuurgenooten en de overheid geacht en bij zeer velen op buitengewonen prijs gesteld.' De koning had hem het ridderkruis der orde van den Nederlandschen Leeuw geschonken en onderscheidene maatschappijen en genootschappen benoemden hem tot lid. Reeds in 1796 tot lid der Hollandsche maatschappij van kunsten en wetenschappen te Haarlem gekozen, vierde deze geleerde kring in 1846 het jubelfeest van H e i l b r o n 's lidmaatschap, door te doen vervaardigen eene medaille ter zijner eere, waaruit bleek dat hij het oudste lid dier maatschappij was.

H e i l b r o n was gehuwd, doch de naam zijner vrou w wordt niet vermeld. Hij liet na ééne dochter en één zoon.

Bij zoo veel werkzaamheden wist H e i l b r o n nog den tijd te vinden om voor de pers te werken en alzoo in ruimeren kring werkzaam te zijn. Aan vele geneeskundige en niet geneeskundige tijdschriften was hij een ijverig medewerker. Wij laten hier eene opgave volgen van hetgeen ons van zijnen arbeid bekend is:

Verhandeling over het bezigen van purgeermiddelen in de borstziekte. Bekroond door het genootschap: *Servandis Civibus* en in zijne verhandelingen opgenomen. (1790. 8°.)

Iets over het verband van de scrophuleuse klierziekten, *Engelsche ziekten en dauwworm*. In den *Algem. Konst- en Letterb.* 1791. D. II. bl. 19^{a}.

Verhandeling over de oorzaken van het beslag op de tong, *deszelfs verscheidenheden*, *enz.* Met zilver bekroond door het Bataafsch genootschap van proefondervindelijke wijsbegeerte te Rotterdam en in het 10^{e} deel (1796 4°) van zijne verhandelingen opgenomen. Deze verhandeling is ook in het Hoogduitsch overgezet.

Adres en vertoog ter verbetering van het genees- en heelkundige in 1796 *aan de Nationale vevgadering overgegeven*, *enz.* 's Hage 1797. 8°.

Verhandeling over de ziekteteekenen uit de oogen in heete ziekten. Met zilver bekroond door het Bataafsch genootschap te Rotterdam en in het 11^{e} deel (1798 4°.) zijner verhandelingen opgenomen.

Verhandeling over de teekens of verschijnselen der oogen in sleepende ziekten. Met goud bekroond door hetzelfde genootschap en in het 2° deel (1801. 4°.) zijner nieuwe verhandelingen opgenomen.

Bedenkingen, *aangaande het beproefd middel tegen den dollen hondsheet*, *van* C.J. de Moneta. In de *Nieuwe Vaderlandsche Bibliotheek* D. V. st. 2. bl. 585. (1801.)

Over het afwisselend gebruik van het gewoon planten-loogzout en den opium, *in hevige stuiptrekkingen*. In de *Algem. Vaderl. Letteroefen.* 1801. D. XI. st II. bl. 10, en in het *Geneesk. Magazijn* van Stipriaan Luiscius, 1801. D. I. st. I. bl. 199.

(Met B. Buchner.) *Opmerkenswaardige genezing van eene verlamming der bovenste en onderste ledematen door het gebruik der baden in het badhuis te Amsterdam*. In de *Algem. Vaderl. Letteroef.* 1802. D. XII. st. II. bl. 237, en in het *Geneesk. Magaz.* van Stipriaan Luiscius en anderen, 1803. D. II. st. I. bl. 249.

Een werkzaam middel in teeringziekten. In de *Scheik. Bibl.* 1803. D. I. bl. 3.

Schets van eene in 1808 *in de provincien Gelderland en Braband geheerscht hebbende koortsziekte onder het rundvee*, Amst. 1815. 8°.

Verhandeling over de middelen tegen de besmetting van de ware veepest. Met goud bekroond door de Hollandsche maatschappij der wetenschappen te Haarlem en in het XIII deel (1824. 8°.) van hare Natuurkundige verhandelingen opgenomen.

In 1791 vertaalde hij de *Brieven aan Geneesheeren* door prof. Hertz, en in 1793 gaf hij in het Nederduitsch uit het werk van Hoffmann, over *de Zwangere vrouwen*.

Zie S.J. Mulder in *Algem. Konst- en letterb.*, 1847. D. I. bl. 385-393, door ons voornamelijk gevolgd; de Jong, *Naaml. van Boek.*; Holtrop, *Biblioth. Medico-Chirurg.*, p. 132, 133.

[Johannes Heilersigius]

HEILERSIGIUS (JOHANNES), van wien ons alleen bekend is, dat hij de leermeester was in de talen en wetenschappen van prins Willem II, en dat deze vorst hem later tot zijnen geheimen raad en secretaris gebruikt heeft.

Zie *Leven van Willem* II ('s Hage 1738 8°.) D. I. bl. 14; Groen van Prinsterer, *Archives*, Sér. II. T. IV.

[Johannes Petrus Heiligers]

HEILIGERS (JOHANNES PETRUS) werd te Schiedam den 8sten Augustus 1807 geboren en overleed er op jeugdigen leeftijd den 13den Januarij 1836. Hij was een waardig kweekeling van den heer Kruseman te Amsterdam. Als portretschilder oogstte hij lof in wegens gelijkenis en keurigheid van bewerking, waarvan de blijken, dat zulks wel verdiend was, in onderscheidene portretten, door hem vervaardigd, aanwezig zijn.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.*, 1836. D. I. bl. 66, 67; *Jaarb. voor de Stad en het Kanton Schiedam*, 1852. bl. 18.

[Frederik van Heilo]

HEILO (FREDERIK VAN), aldus genaamd naar de plaats zijner geboorte, een dorp tusschen Alkmaar en Egmond in Noordholland gelegen. Hij werd monnik in het nieuw opgerigte klooster in dat dorp. Tot priester gewijd, bestuurde hij achter elkander de konventen van geestelijke maagden te Warmond, te Leiden en te Beverwijk. Op het einde zijner dagen keerde hij te Heilo in het klooster terug en overleed er den 11^{den} October 1455.

Hij was een zeer godvruchtig en zeer geleerd man, ‘een deftig poëet, een redenaar en godgeleerde.’ Hij stelde een aantal werken te zamen, die evenwel niet door den druk zijn bekend gemaakt, en die later bij verkoop uit het klooster in handen van den hoogleeraar B o x h o o m zijn overgegaan. De Leidsche hoogleeraar N.C. K i s t werd door zijn overlijden verhinderd, deze werken uit te geven. H e i l o moet een voor zijn tijd zeer verlicht geestelijke geweest zijn, blijkens zijn schrijven tegen en openlijk afkeuren van de bedevaarten.

Zie F o p p e n s, *Bibl. Belg.*, p. 320; P a q u o t, *Mémoir.*, T. II. p. 55; (v a n H e u s s e n en v a n R i j n) *Oudh. van Noord-Holland*. D. II. bl. 20, 21; S j o c r d s, *Beschr. van Friosl.*, D. I. bl. 792, 793.

[Anthony van der Heim]

HEIM (ANTHONY VAN DER), zoon van A n t h o n y v a n d e r H e i m, rekenmeester der domeinen van Holland, en van C a t h a r i n a H e i n s i u s, zuster van den raadpensionaris, werd in 1693 geboren. Wij ontmoeten hem het eerst in 1727 als secretaris van de generaliteits rekenkamer en griffier der leenen van Holland, toen hij in de plaats van S i m o n v a n S l i n g e l a n d tot secretaris van den Raad van Staate benoemd werd. Als zoodanig, en eenigen tijd later als thesaurier generaal der Unie, had bij veel ondervinding opgedaan, toen hij in 1737 tot raadpensionaris van Holland verkozen werd. Reeds dadelijk gaf hij een blijk van beminnelijke zedigheid, door te erkennen, dat hij de bekwaamheden voor dat ambt vereischt, niet bezat, doch in de hoop op den bijstand der Voorzienigheid en op dien der staten hetzelve ten dienste des lands zou trachten te bekleeden.

Loffelijk kweet hij zich in hetzelve. Zijn bestuur was in de eerste vier jaren rustig, doch werd in de vijf laatste niet weinig zorgelijk door den Oostenrijkschen successieoorlog. Nogtans was het vertrouwen, hetwelk men stelde op zijn ijver, naarstigheid en oplettendheid algemeen. Ook met dat van buitenlandsche vorsten werd hij vereerd. Een

bewijs hiervan is, onder anderen, dat toen de koning van Frankrijk, in 1743, door zijnen gezant in 's Hage deed verklaren, aan geene mogendheid eenige opening van een vredesontwerp te hebben laten doen, dan aan den staat der Vereenigde Nederlanden, waarvan van der Heim kennis had gekregen.

Dat van der Heim aan zijne lastgevers zeer voldeed, ja voor onmisbaar gehouden was, bleek wel daaruit, dat de staten-generaal hem zeer gaarne in de plaats van den uitmuntenden Fagel hadden benoemd, terwijl Hollands staten hem drongen om den post van raadpensionaris te behouden. Hij koos het laatste, en werd daarvoor door Holland plegtig bedankt.

Tot aan zijn dood toe was van der Heim met den meesten ijver en trouw voor 's lands belangen werkzaam. Nog in 1745 hield hij zeer belangrijke onderhandelingen met den abt de la Ville. Zijne veelvuldige zwaarwigtige bezigheden en de inspanning waarmede hij die verrigtte, hadden eenen nadeeligen invloed op zijne gezondheid. Men raadde hem het gebruit der wateren te Spa aan, en het was op zijne reize derwaarts, dat hij op den 16^{den} Julij of volgens anderen, op 15^{den} Augustus 1746 overleed. Zijne afbeelding ziet het licht. Hij was gehuwd met Catharina van der Waeyen en liet één zoon en twee dochters na.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.*, D. XIX. bl. 225. 394, 475, D. XX. bl. 45; van Wijn, *Bijvoegs.*, D. XVIII. bl. 117, D. XX. bl. 7-12; *Nalezingen op de Vaderl. Hist. van* Wagenaar, D. II. bl. 402-406; Scheltema, *Staatk. Nederl*, D. I. bl. 442, D. II. bl. 590; van Kampen, *Karakterk. der Vaderl. Geschied.*, D. II. St. II. bl. 598-600; Muller, *Cat. van Portrett*.

[Henricus van Heimenberg]

HEIMENBERG (HENRICUS VAN), van wien ons niets anders bekend is dan de titels zijner werken:

De komste van den Schiloh, Utr. 1695. 8°.

De propheteerende Hanna en Ethan. Amst. 1714. 4°.

Zie Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Bock.*

[Casparus van Heimenberg]

HEIMENBERG (CASPARUS VAN), zoon van den voorgaande, werd in 1681 predikant te Kudelstaart, in 1682 te Wijk bij Duurstede, in 1685 te Kampen, waar hij in 1731 emeritus werd na 50jarige predikdienst, bij welke gelegenheid zijn zoon eene feestrede hield, die door den druk is bekend gemaakt. Hij overleed te Kampen den 22sten Februarij 1734, oud ruim 75 jaren en was gehuwd met Catharina van Breen, Petrus dochter, predikant

te Utrecht. Drie hunner zonen verkondigden naderhand het evangelie, één hunner volgt. Hij schreef:

Mozes en Aäron of pligten der overheden en leeraren. Kampen, 1710 8°.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1734. *a*. bl. 246, 368-373; A r r e n b e r g , *Naamreg. van Ned. Boek*.

[Casparus Henricus van Heimenberg]

HEIMENBERG (CASPARUS HENRICUS VAN), zoon van den voorgaande, was geboren te Kampen, alwaar zijn vader toen predikant was, den 18den November 1694, studeerde te Utrecht, werd in 1716 proponent, in 1720 predikant te Midlie, in 1721 te Wormerveer, waar hij in 1762 emeritus werd. Hij overleed te Haarlem den 27sten October 1764. Hij gaf de volgende werken in het licht:

Vaders Jubilè door den zoon geviert. Amst. 1732. 4°.

Elias hemelvaart of Lykreden op zijn vader, Amst. 1734. 4°.

Hoofdsomme der waarheden die het gereformeert Christendom belijd als noodzakelyk om te weten, *te geloven en te betragten tot zaligheid*, Amst. (1736.) 8°.

Wormerveers kerk Jubilé, Amst. 1739. 4°.

Pharao's droom, *volgens Josephs verklaringe in Egijptens zevenjarige overvloed*, *door God vervuld; in* 18 *leerredenen over Gen.* XLI-XLVII; *waarbij gevoegt zijn twee Biddagspredikatien over Ezech*. IV:9-17, *en Jes*. VII:17-20, Leid. 1742. 4°.

Vriendenraad tot wijsheid, *door de Opperste wijsheid en derzelver dienaren*, *op het liefelijkst voorgesteld en met overtuiging van de zekerheid der waarheid kragtig aangedrongen*, *of Leerrede over Salomos Spreuken* XXII vs. 17 en 18, *ter gedagtenisse van de* 25*jarige predikdienst in zijn gemeynte te Wormerveer*, *uitgesprooken den* 20 *van Slagtmaand* 1746. West-Zaand. 1747 4°.

Eeuwgetyden van Nederlands vrijheit, *door de heeren die over hetzelve geheerst hebben ten vollen erkent*, *in de Munstersche vredehandeling en door den Heere onze Godt tot hiertoe bewaart by vryheit en godsdienst*, *den* 13 *Maart* 1748; *zijnde een dank- vast- en bededag*, *kort voorgestelt over Jesaia* XXVI vs. 33. West-Zaand. 1748. 4°.

Vreede Boetbazuyn op den dank- en bededag over den vreede te Aken gesloten op den 18 *van Wijnmaandt des jaars* 1748 *en gevierdt den* 11 *van Zomermaand* 1749 *in twee kerkredenen over Ps.* XXXIX *en* 2 *Koningen* XXII *vs.* 15 *tot* 20. Haarl. 1749 4°.

Laaste eerbewyzinge van gantsch Juda aan den koning Hiskia, *toegepast ter gelegentheid van het begraven van Zyn Hoogheid* W.C.H. F r i s o *enz.*, *uyt* 2 *Chron*. XXXII *vs.* 33. Amst. 1752. 4°.

Van Heimenberg beoefende ook de Nederlandsche dichtkunst, hoewel op eene weinig verdienstelijke wijze. Een uitvoerig vers van hem komt voor vóór Marcus *sententien van den hertog van Alba*. (Amst. 1735. 8°.).

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1764. *b*. bl. 663-665; van Abcoude, *Naamreg. van Ned. Boek.*, D. I. St. I, III, IV, V, VI; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.;* van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht*.

[Pieter Pieterszoon Hein]

HEIN (PIETER PIETERSZOON) werd uit geringe ouders in 1578 te Delfshaven geboren. Even als van de meeste onzer zeehelden is er omtrent zijne afkomst, jeugd en jongelingsjaren niets bekend. Zijn vader, Pieter Hein genaamd, hield zich met de reederij ter haringvangst bezig. Met eene edele zucht tot roemwaardige bedrijven bezield, schijnt hij, tegen den wensch zijner moeder, de zee tot het tooneel zijns levens gekozen te hebben. Weinig goeds voor hem wordt er van zijne reizen vermeld. Schier oneindige gevaren had hij door te staan, waarin hij niet zelden door zijne dapperheid en zijnen moed gekomen was. Indië, Spanje, Vlaanderen waren van zijne gedragingen getuigen, tot dat hij door de Spanjaarden gevangen genomen werd. Deze mishandelden hem wreedelijk. Hij moest roeijen op eene der galeijen van Spinola en werd niet ontslagen, dan bij uitwisseling tegen den admirant van Arragon. Nu moeten er betere tijden gevolgd zijn. Tusschen 1608 en 1617 ter koopvaardij varende, klom hij gestadig in vermogen en maakte bijna jaarlijks een ander testament, en hoezeer hij hierbij telkens: ‘eerzame schipper heet,’ sprak hij toch van zilver en goud, van eenen diamanten ring en meer zaken van waarde bij verschillende legaten.

Bij de oprigting der West-Indische maatschappij was hij de tweede bewindhebber ter kamer Rotterdam. In 1623 trad hij voor het eerst, als vice-admiraal, in dienst der maatschappij en behaalde hij in het volgende jaar de eerste lauweren op den door de maatschappij bevolen togt naar Amerika onder Jacob Willekens en Piet Hein ondernomen. Voor St. Salvador, in de Allerheiligen baai gelegen, stootte men het hoofd en deze stad moest, het koste wat het wilde, veroverd worden. Op den 8sten Mei 1624 had de aanval plaats en werd met eene uitmuntende uitkomst bekroond. Piet Hein had tot die verovering veel bijgedragen. Na den trompetter, was hij de eerste op 's vijands verschansing, door welk luisterrijk voorbeeld hij zijn volk in den heldhaftigsten moed ontvonkte.

In 1626 werd P i e t H e i n door de West-indische maatschappij, met algemeene stemmen tot admiraal der vloot aangesteld, echter onder het opperbevel van den admiraal B o u w e H e y n s, die zich destijds met een ander deel der vloot in West-Indië bevond. P i e t H e i n had in last zich met hem te vereenigen en gezamelijk de Portugezen te bestrijden. Die vereeniging had echter geen plaats en daardoor mislukte ook dit jaar de verovering der Spaansche zilvervloot. Hij bleef evenwel in zee en beproefde een aanval op de vijandelijke schepen, in de haven der Allerheiligen baai ten anker liggende. Roekeloos schier was deze onderneming. Onder het geschut der stad ligt een Spaansch-Portugesche vloot van zesentwintig schepen ten anker. Slechts drie zijner schepen kunnen de naauwe ruimte door, om de vloot te bereiken en toch, met behulp van de booten, door zijn volk bemand, neemt hij drieëntwintig schepen des vijands met buit uit de kolonie geladen, zeilt van daar de geheele Braziliaansche kust zegepralend langs, verbrandt of neemt nog vijf vaartuigen en keert, slechts met verlies van twee zijner schepen, naar het vaderland weder. Hij had op dien togt twee ligte wonden ontvangen, eene van een musketkogel aan den arm, een ander, door een splinter aan het been.

In 1628 met een nieuwe vloot van vierentwintig schepen uitgezeild, had P i e t H e i n het geluk zonder slag of stoot, in de baai van Matanzas op het eiland Cuba, de rijke Spaansche zilvervloot te veroveren en behouden in het vaderland te brengen. Het verhaal van deze overwinning, elders uitvoerig te vinden, gaan wij stilzwijgend voorbij. P i e t H e i n had van dezelve een nederig verslag aan de bewindhebbers gezonden en werd met vreugde in het vaderland ontvangen. Allerwege wijdde men, bij het gezigt der groote schatten, in zijnen lof uit, doch hij bleef nederig en vergenoegde zich met aan den bewindhebber d e L a e t toe te voegen, ‘Zie hoe het volk nu raast, om dat ik zulke schatten te huis breng, daar ik weinig voor gedaan heb; te voren, als ik er voor gevochten en veel grootere daden gedaan had dan deze, heeft men zich niet aan mij gekeerd.’

De staten-generaal schreven een dank- en vreugdedag uit. Op denzelven werd P i e t H e i n door den stadhonder F r e d e r i k H e n d r i k te gast genoodigd en toen van 's lands wege met den grooten gouden keten en de medaille beschonken.

Na het verdeelen van den buit, waarvan P i e t H e i n een aanzienlijk deel verwierf, kocht hij te Delft eene voor hem passende woning en wenschte zijne overige dagen in

rust door te brengen. Het vaderland verlangde evenwel nog zijne diensten en in de plaats van den bij Grol gesneuvelden Willem van Nassau werd hij tot het aanzienlijk ambt van luitenant-admiraal van Holland bevorderd, als hoedanig hij op den 19den April 1629 den eed deed.

In Mei van dat jaar naar zee gegaan zijnde, ter bestrijding der Duinkerkers, ontmoette men, op den 20sten Junij daaraanvolgende, digt bij de haven, drie kaperschepen, die tegenstand boden. Piet Hein gaat er met zijne gewone stoutmoedigheid op los, maar de Duinkerkers geven hem de volle laag, waarbij hij door een kogel zoodanig in den schouder getroffen wordt, dat hij dood ter nedervalt.

Zijn dood werd door eene glansrijke overwinning gewroken, maar het vaderland was in diepen rouw gedompeld en van hoog en laag, van klein en groot werd zijn sterven met heete tranen betreurd, daar men van hem den hoogsten bloei en roem ter zee verwachtte. 's Lands staten wilden dan ook toonen op hoe hoogen prijs hij bij hen stond, want hij werd niet alleen, op koste van den lande, met groote plegtigheid en door kapiteins gedragen, te Delft in de Oude Kerk ter aarde besteld, maar zij stichtten ook, hem ter eere, eene heerlijke graftombe, welke nog in het koor van genoemde kerk gezien wordt, en welker Latijnsch opschrift 's mans daden kortelijk onder de billijkste lofspraak vervat.

Was Hein's dapperheid groot, niet minder roemt men zijnen christelijken inborst. Dionysius Sprankhuizen, van 1625 tot 1656 predikant te Delft, en dus tijdgenoot van hem, bezong zijne triumphen en hield bij zijnen dood eene lijkrede op hem, waarin hij dit merkwaardig getuigenis van hem gaf: ‘dat hij zich nooit ter zee begaf, zonder eerst en vooral zijn ziel te bezorgen, die wassende door de hand des geloofs en des gebeds in het bloed des Lams, en voorts dezelve bevelende in de handen van den getrouwen Schepper der ziele, den eeuwigen, almagtigen en barmhartigen God’

Piet Hein was gehuwd met Annetje Claas dochter de Reus, bij welke hij geene kinderen had en die den 10den November 1640 overleed en te Rotterdam in de groote kerk, waar haar grafzerk nog te zien is, begraven werd. Hein's afbeelding ziet op verschillende wijzen, ook de plaat van zijne graftombe, het licht Joost van den Vondel voegde er het volgende bijschrift aan toe:

De blixem, die het beelt van 's aardryx dwingelant
Lest sloeg de kroon van 't hoofd, de scepter uit de hand,
Voorspelde dezen H e i n , den zeeschrik van Delfshaven,
Die 't al verovert, wat West-Indië kan graven.
't Vereenigt Neêrlant vrees voortaan voor geen belegh:
F i l i p p u s leit in zwijm, en heeft den doodsteek wech.

Aan P i e t H e i n wordt de uitvinding toegeschreven van het koperen der schepen.

Zie *Leven en daden der doorlughtige Zeeheld.*, (Amst. 1683) bl. 481-511; v a n B l e y s w i j c k , *Beschrijv. van Delft*, bl. 178, met af beelding der graftombe, 802-808; v a n d e r C a p e l l e n , *Gedenkschriften*, D I. bl. 305, 366, 478, 488-490, 492, 499, 507, 511; T i m a r e t e n ; *Verz. van Gedenksch.*, D. I. bl. 22-26; W a g e n a a r , *Vad. Hist.*, D. X. bl. 483, D. XI. bl. 12, 68, 111; v a n W i j n , *Bijv. op de Vaderl. Hist.*, het register op H e i n ; K o k , *Vaderl. Woordenb.*, *Levensbeschr. van voorn. Mannen en Vrouwen*, D. I. bl. 173-184; B u s s i n g h , *Tweede eeuwget. van de Herv. Godsd. te Delfshaven*, bl. 72, *Bijl.* bl. 11-14; S c h e l t e m a , *Geschied. en Letterk. Mengelw.* D. I. St. 3. bl. 145-158; v a n K a m p e n , *Vaderl. karakterk.*, D. II. St. I. bl. 137-140; C o l l o t d'E s c u r y , *Holl. Roem*, D. II. bl. 73, 103, *Aant.*, bl. 203-207, D. VI. St. I. bl. 420; d e J o n g e , *Geschied. van het Nederl. Zeewez*, D. I. bl. 317, 323, 355-359; E n g e l b e r t s G e r r i t s , *Gedenkst. van Neêrl. Held. ter Zee*, D. I. bl. 264-270, 285-293, 301-305, 307-312; M u l l e r , *Cat. van Portrett.; de Navorscher*, D. IV. bl. 294, D. V. bl. 166, 170, 234, D. VI. bl. 20, 44, 45, 79, 112, 241, 313.

[D. Heinck]

HEINCK (D.) Pz. schreef de volgende Tooneelspelen, die alle op den Amsterdamschen Schouwburg gespeeld zijn:

De gestrafte kroonzucht, *treurspel*, Amst. 1650. 4°.

Don Louis de Vergas, *of edelmoedige wraak*, *treurspel*, Amst. 1668. 4°; herdr. ald. 1762. 8°., Dendermonde, 1783. 8°.

Veranderlyk geval of stantvastige liefde, *blyspel*, Amst. 1663. 4°.; ald. 1669. 8°; ald. 1733. 8°.

Zie *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. I. *b*. bl. 110.

[Evert Heindricxssen]

HEINDRICXSSEN (EVERT) was geboren te Zoutelande op Walcheren, alwaar hij zich waarschijnlijk op den koophandel en visscherij toelegde. Onzeker is het, wanneer hij zich van daar naar Vlissingen heeft begeven; genoeg, wij ontmoeten er hem voor het eerst in 1572, nadat deze stad de zijde van den prins van Oranje gekozen had, en wel bij de Watergeuzen, met wie hij meermalen den vijand afbreuk deed. Het eerste blijk van zijnen moed gaf hij als onderbevelhebber van J o o s d e M o o r , met wien hij

een schip, met rijken buit beladen, veroverde. Tot kapitein over een oorlogschip gesteld, werd aan hem en Joos de Moor in 1573 de uitvoering van eenen aanslag tegen Zeeburg of Rammekens opgedragen, die door hen uitmuntend werd uitgevoerd. In dat jaar was hij waarschijnlijk ook tegenwoordig bij de veelvuldige gevechten door de admiralen Horst en Boisot aan den vijand geleverd.

In 1574 nabij Arnemuiden ten anker liggende, stapte hij aan wal en wilde, door sommigen vergezeld, zich te Vlissingen gaan ververschen. Onverhoeds werd hij door eenen vijandelijken hoop omringd en, na eene moedige tegenweer, moet hij zich overgeven en wordt gevankelijk weggevoerd. Ruim een jaar had hij in de gevangenis gezeten, toen hij, door uitwisseling tegen den Spaanschen krijgsoverste Trenchant, zijne vrijheid weder verkreeg.

Spoedig daarop trad hij weder in dienst en had hij deel aan de belangrijke overwinning van Boisot op de Spaansche vloot bij Antwerpen in Mei 1574. Na dien tijd wordt zijn naam niet meer genoemd. Zeker echter is het, dat hij het vaderland nog eenen geruimen tijd dienst deed. Hij bewaakte de kusten van Zeeland aan de Vlaamsche zijde, nam in 1588 zeer waarschijnlijk deel aan den togt van de admiralen van Warmont en Justinus van Nassau, strekkende om mede te werken tot vernieling der onoverwinnelijke vloot. Na dien tijd, hield hij, uitgezonderd eene reize in het jaar 1591 naar Frankrijk, weder onafgebroken de wacht op de Vlaamsche kusten, en is hij in die standplaats gebleven, tot dat hij op den 31sten Julij 1600 zijn eervol ontslag verkreeg. Hij ontving den dank van de leden van den zeeraad voor zijne langdurige en getrouwe diensten en tevens, eene voor dien tijd niet onaanzienlijke jaarwedde van twee honderd gulden.

Niet lang had hij van een en ander genot, daar hij in het begin van April of Mei des jaars 1601 te Vlissingen overleed, alwaar hij ook begraven is.

In hooge achting stond Evert Heindricxssen bij zijne tijdgenooten. De getuigenis der geschiedschrijvers, zoo wel als de verklaringen zijner overheden, strekken hiervan ten bewijze; terwijl de bijzonderheid, dat sedert dien tijd, gedurende eene reeks van jaren, een wachtschip op de Schelde naar hem de *Evert* genaamd werd, ons ook hiervan mag overtuigen. Bij zijne familie waren voorhanden twee sierlijke zilveren drinkschalen. welke hij van den raad der admiraliteit vau Zeeland in 1590 ten geschenke ontving. Van een derzelve is ons in het hieronder aan-

gehaalde werk van mr. de Jonge eene afbeelding en beschrijving bewaard gebleven.

Evert Heindricxssen was gehuwd met Leyntje Leynse, daarna met Aarnoutje Bastiaansse. Bij de eerste verwekte hij drie zonen, die den naam van Evertsen aannamen, en waarvan de middelste diegeen is, waaruit de personen sproten die wij op de artikels Evertsen behandeld hebben. Bij zijne tweede vrouw verwekte hij eene dochter.

Zie Mr. J.C. de Jonge, *Levensb. van Joh. en Cornel. Evertsen*, *Inleid.*, bl. 2-9 en de daarbij gevoegde geslachtslijst, door ons hier gevolgd, en voorts de bronnen aan den voet van de artikels over de Evertsen in dit Woordenboek aangehaald.

[J.G. Heine]

HEINE (J.G.) te 's Hage den 7^{den} September 1838 overleden, waar hij geneesheer was en titulair hoogleeraar. Hij maakte zich verdienstelijk door de stichting van het voortreffelijk orthopaedisch instituut te Wurtzburg in Beijeren en van een soortgelijk gesticht nabij 's Gravenhage. Hij bereikte den ouderdom van 65 jaren en was ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, en der Pruissische orde van den Rooden Adelaar 4de klasse.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.*, 1838. D. II. bl. 210.

[Johann Gottlieb Heinecke]

HEINECKE (JOHANN GOTTLIEB) of Heineccius, werd te Eisenberg in Saksen den 21sten September 1681 geboren. Zijn vader was Johann Michiel Heinecke en zijne moeder Dorothea Pruferus, beiden tot den aanzienlijken stand behoorende. Na eerst van zijnen vader, vervolgens op de Latijnsche scholen het voorbereidend onderwijs ontvangen te hebben, vertrok hij in 1700 naar de hoogeschool te Leipzig. Hier legde hij zich met zulk eenen ijver op de wetenschappen toe, dat hij na een jaar vertoevens aan de akademie, en alzoo op 19jarigen leeftijd openlijk kon verdedigen eene door hem zamengestelde en later in zijne werken opgenomen *disputatio de habitu et insignibus Apostolorum sacerdotalibus contra Baronium*. Reeds den 8sten Februarij 1703 werd hij tot meester in de wijsbegeerte bevorderd.

In 1708 reeds met het onderwijs in de wijsbegeerte, ofschoon zonder bepaalden titel, aan de hoogeschool te Halle belast, werd hem in 1713 het hoogleeraarambt in die wetenschap aangeboden, hetwelk hij in 1720 verwisselde met dat in de regtsgeleerdheid, nadat hij in 1716 den doctoralen graad in de regten met grooten lof verkregen had. In het volgende jaar verkreeg hij den titel van raad des konings van Pruissen.

In 1723 werd Heinecke naar Franeker op zeer voordeelige voorwaarden beroepen, om er de regtsgeleerdheid te onderwijzen, en den 23sten Maart des volgenden jaars aanvaardde hij dien post met het houden eener *oratio de jurisprudentia veterum Romanorum formularia ritibusque*, *quibus negotia civilia explicabant*, *sollemnibus*.

Met uitgebreiden roem was Heinecke, die intusschen eene Europesche vermaardheid verworven had, te Franeker werkzaam. De Friesche lucht was evenwel minder gunstig voor zijne gezondheid, zoodat hem eene beroeping naar Frankfort aan den Oder in Junij 1727 hoogst welkom was, en hij dan ook in 1729 voor een aanzoek, om te Utrecht den regtsgeleerden leerstoel te beklimmen, bedankte.

In 1733 andermaal tot hoogleeraar in de wijsbegeerte en regten te Halle aangesteld, beriepen hem in 1737 de curatoren der Leidsche hoogeschool. De koning van Pruissen wilde hem echter geen ontslag verleenen. Hij bleef dus te Halle en overleed er den 31sten Julij 1741. Zijne afbeelding ziet het licht. Hij was gehuwd met Henrica Clara Johanna Heiringius en verwekte bij haar kinderen, waarvan een zoon, Johann Christiaan Gottlieb, welke zich mede als beroemd regtsgeleerde kennen deed. Ook hij was hoogleeraar te Halle toen hij in 1740 te Franeker tot hoogleeraar der regten beroepen werd, doch niet verscheen, daar hij in het volgende jaar reeds overleed.

Johann Gottlieb Heinecke, dien wij alleen om zijn kortstondig verblijf aan de Friesche hoogeschool te vermelden hadden, was een der geleerdste en vermaardste mannen van zijnen tijd en was voornamelijk als regtsgeleerde beroemd. Hij schreef een groot aantal werken, die afzonderlijk uitgegeven meermalen herdrukt zijn en die onder den titel van: *Opera in* VIII *tomos distributa*, te Genève van 1744-1749 in 4°. het licht zagen.

Een supplement deel verscheen in 1771; de pausselijke stoel plaatste deze werken op den Index.

Zie J.C.G. Heineccius, *de vita*, *fatis et scriptis Jo. Gottl. Heineccii patris*, in het eerste deel der *Operu;* Vriemoet, *Athen. Fris.*, p. 799-811; *Boekz. der gel. wereld*, 1723, *b.* bl. 365, 1724. *a.* bl. 356, 587, 1727. *a.* bl. 727, 1729. *b.* bl. 93, 219, 1740. *b.* 222, 1742, *a.* bl. 439; Saxe, *Onom. Literar* T. II. p. 269-271, 685; Siegenbeek, *Geschied. der Leidsche Hoogesch.* D. I. bl. 267, 268, 269; Muller, *Cat. van Portrett.;* van Leeuwen, *Cat. van de Bibl. van Friesl.*, bl. 227.

[Nikolaus Heineken]

HEINEKEN (NIKOLAUS) werd te Bremen geboren en den 20sten December 1735 te Harderwijk als student inge-

schreven. Hij studeerde aldaar onafgebroken in de wijsbegeerte en godgeleerdheid, tot dat hij den 11^{den} Julij 1740, na openlijke verdediging eener *dissertatio de gravitate universali ejusque caussa*, het doctoraat in het eerstgenoemde vak kreeg. Vervolgens tot proponent bevorderd, werd hij in 1743 predikant te Veessen. Twee jaren had hij deze gemeente bediend, toen hem de bezorgers van het athenaeum illustre te Deventer tot hoogleeraar in de wijsbegeerte aanstelden. Hij aanvaardde zijn ambt den 23sten December 1745 met eene *Oratio de recta via ad veram eruditionem*, en bekleedde hetzelve 29 jaren, toen hij, om den staat zijner gezondheid in 1775 emeritus geworden, zich met zijn gezin naar Amsterdam begaf. Hij overleed te Elburg bij zijn broeder, die volgt, den 7^{den} Julij 1782.

Hij was een zeer geleerd man, die zich echter, voor zoo ver wij weten, door geene geschriften heeft bekend gemaakt.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1743. *a*. bl. 585. *b*. 238, 1745, *b*. 358, 623, 1756. *a*. 252, 534; de Jongh, *Naaml. der Predik. van Gelderl*. bl. 324; van Eck en Bosscha, *het tweede eeuwf. van het Ath. Ill. te Dev.*, bl. III; Bouman, *Geschied. der Geld. Hoogesch*. D. II. bl. 199.

[Diderik Heineken]

HEINEKEN (DIDERIK), broeder van den voorgaande, studeerde even als deze in de godgeleerdheid en wijsbegeerte aan de Harderwijksche hoogeschool en verkreeg aldaar den 5^{den} Junij 1753, na het verdedigen zijner *dissertatio de Physica scientiarum indagatrice*, den graad van doctor in de wijsbegeerte. Tot proponent bevorderd, beriep hem de gemeente te Doornspijk, welk beroep hij aannam, doch te Elburg bleef wonen. Ook was hij in zijnen tijd een man van naam, die bij curatoren der Harderwijksche hoogeschool keer op keer voor den wijsgeerigen en godgeleerden leerstoel in aanmerking kwam. Het jaar zijns overlijdens is ons onbekend. Hij was gehuwd met Theodora Zegerina van Lom.

Als schrijver maakte hij zich bekend door een in den Coceejaanschen geest geschreven werkje, getiteld:

De planting van Jezus kerke door dienst der Apostelen, zeer levendig afgebeeld onder de vier doorluchtigste wonderwerken van den Heere Christus, beschreven Math. 8:2-16. *In helder daglicht gesteld en op zijn rechte onderwerp toegepast*, Amst. 1769. 8°.

Zie Bouman, *Geschied. der Geld. Hoogesch.*, D. II. bl. 200, 237, 293, 300, 315; Glasius, *Godgel. Nederl*.

[Godfried Heinrico]

HEINRICO (GODFRIED) werd te Berlijn in 1667 geboren, te Leipzig geordend en tot Hoogduitsch predikant bij

de Luthersche gemeente te Koppenhagen beroepen, alwaar hij wegens een hem aangedaan proces over het ontvreemden van een zilveren pokaal en 50 exemplaren der *Postillen* van dr. L a s s e n i u s van deszelfs weduwe, in 1705 van de predikdienst was ontslagen. Daarna in ons vaderland gekomen, moet hij te Harderwijk den graad van doctor in de geneeskunde verkregen en later te Zaandam in het Hoogduitsch gepredikt hebben. Toen het Amsterdamsch collegie hem den 5^{den} September 1708 den predikstoel had geweigerd, trachtte hij te Buiksloot of aan den Overtoom eene predikantsplaats in te rigten, en predikte ook in November van dat jaar in een huis op de Lindengracht in het Hoogduitsch, volgens berigt, wel voor driehonderd personen van geringen stand. Den 5^{den} December voor het consistorie ontboden, beloofde hij zich van prediken te zullen onthouden, en het volgende jaar 1709 werd hij te Purmerend beroepen. In 1716 te 's Gravenhage beroepen, gaven de brieven over hem uit Erfurt en Koppenhagen ontvangen geen grond om hem te weren, doch de gezanten van de vreemde hoven, sedert 9 Mei 1708 stemgeregtigd bij het kiezen van predikanten, protesteerden tegen zijn beroep, het Koppenhaagsche regtsgeding werd weder opgewarmd en er verscheen een stukje getiteld: *Sententie tegen G. Heinrici te Coppenhagen uitgesproken den* 21 *Februarij* 1705, *waarbij de voorz. H. wegens dieverij van het predikambt aldus geremoveerd wordt*, (in 4°. voorhanden in de *Bibliotheca Duncaniana* te 's Hage). Hier tegen werd door een vriend van H e i n r i c i de vertaling van zijne laatste predikatie, te Koppenhagen gehouden over Exod. 32:1-16 en 16-28, in het licht gegeven onder den titel van: *de gevallen maar niet weggeworpen Aäron* (Rott. 1717. 4°.) en hij zelf gaf in het licht: *Bescheyden verantwoordinge op seeker Geschrift*, *genaemt Sententie die uitgesprooken soude sijn tot Copenhagen den* 21 *Februarij* 1705, 's Hage 1716, waarin zeer gunstige attestatiën aangaande zijn gedrag door den raad der stad, de gereformeerde predikanten en den Lutherschen kerkeraad voorkomen. Er werd over deze zaak geprocedeerd en het Hof van Holland stelde de opposanten in het ongelijk. H e i n r i c i kwam en aanvaardde zijne dienst met eenen vredegroet. Hij vierde in 1730 het tweede eeuwfeest der overgave van de Augsburgsche Confessie op eene plegtige wijze en overleed den 7^{den} Maart 1742.

Behalve de genoemde geschriften zijn van hem uitgegeven:

Waarachtige Species facti en volslagen afschrift uit het Protocol van het gevolgd proces, (1705).

Lijkrede op P e s a r o v i u s , Amst. 1709.

De heilige wooningen des Hoogsten bij den Christen, *in eene inwijings-Predicatie van een nieuw gebouwt Godshuis binnen Purmerende*, Amst. 1712. 4°.

Laatste zegenwensch, *uytgestort over de gemeynte Jesu Christi binnen Purmerend*, 's Hage, 1716. 4°.

D' eerste Vreedengroet aan de Gemeynte Jesu Christi in 's Gravenhage, *uit het Hoogduitsch*, 's Hage, 1716. 4°.

Zie Manné, *Aanm. over het werk der Reform.*, *enz.*, bl. 332, 392; Schultz Jacobi en Domela Nieuwenhuis, *Bijdr. tot de geschied. der Luth. kerk. in de Nederl.*, St. V. bl. 75-77; Domela Nieuwenhuis, *Geschiedenis der Evangel. Luth. gem. te 's Hage*, bl. 36-39.

[Daniel Heins]

HEINS (DANIEL) of Heinsius, zoon van Nicolaas Heins en van Elizabeth Houweel, werd niet in 1581 of 1582, gelijk meest alle zijne levensbeschrijvers melden, maar, blijkens eene eigenhandige aanteekening zijner moeder, den 9 Junij (30 Mei o.s.) 1580 te Gend geboren. Hij werd waarschijnlijk Daniel genoemd naar Daniel de Burchgrave, secretaris van Leycester, gehuwd met Martina Naveghen, dochter van Pieter Naveghen en van....Houweel, zuster van Elizabeth, gehuwd met Nicolaas Heins.

Nog geen drie jaren bereikt hebbende zond zijn vader hem met zijne moeder uit zijne geboortestad, toen door tweedragt, twist en heerschzucht verscheurd, en kort daarop ten buit der Spanjaarden, naar Veere in Zeeland, waar hij zich welhaast bij hen voegde om naar Engeland over te steken. Daar Engeland hem geen rustig verblijf aanbood, keerde hij naar de Nederlanden terug, en zette zich eerst te Rijswijk en later te Vlissingen neder. Daniel's eerste leermeester was zijn vader. Later genoot hij het onderwijs van den Vlissingschen rector Thomas Schmeringius en van den predikant Nicolaas Olivarius. Ook werd hij, blijkens de opdragt van zijn onuitgegeven gedicht, *In obitum Paludani* (van den Broecke), weleer in het bezit van den hoogleeraar Wesseling, door zekeren Johannes Belosius onderwezen. Mogelijk deelde hij diens onderwijs met een zijner oudste vrienden, Petrus, zoon van den Vlissingschen leeraar Cornelis de Hondt, die zich later als dichter, o.a. van de bekende *Mouffeschans* (waarvoor Heinsius een lofdicht plaatste), heeft bekend gemaakt.

Reeds zeer vroeg schijnt onze Heinsius zijne lust tot de beoefening der Nederduitsche en Latijnsche poëzij gevierd te hebben, zelfs zijn de achtregelige versjes, die hij in zijne kindschheid, op verzoek van den drukker en plaatsnijder, bij de *Emblemata amatoria* en den *Spiegel der*

doorluchtige Vrouwen voegde, uitgegeven, onder den naam van Theocritus van Gent, welke benaming op zijne geboorteplaats doelde en op den beroemden Griekschen Herdersdichter, welken hij zeer beminde, van wien hij in zijne gedichten veel vertaalde of navolgde en van wien hij twee uitgaven bezorgde, waarvan vooral de laatste nog heden in achting is. Ook vindt men achter de door zijn zoon Nikolaas in 1640 verzamelde en te Leiden uitgegeven *Poëmata* eenige door hem '*ab adolescente aut propemodum puero conscripta*, en onder deze een *Elegia ad* Petrum Hondium.

Toen hij den leeftijd van veertien jaren had bereikt, zond zijn vader hem naar Franeker om de juridische lessen van den hoogleeraar Henricus Schotanus bij te wonen. Hij deed zulks tweemaal daags; maar was met geest en hart bij zijne klassieke schrijvers, die hij vlijtig bestudeerde; zelfs begon hij de Grieksche taal te beoefenen, en maakte zulke snelle vorderingen, dat hij reeds weinige maanden later eenen moeijelijken dichter kon verklaren. Een halfjaar na zijne komst verwisselde hij de Franekersche hoogeschool met de Leidsche, om zich verder onder Everard Bronckhorst en Gerard Tuningius in de regten te oefenen; edoch men ontmoette hem meer in het auditorium van Bonaventura Vulcanius dan in die der beide genoemde hoogleeraren. Zoodra zijn vader, die hem tot advocaat had bestemd, zulks vernam ontbood hij hem naar Vlissingen, doch kort daarop vinden wij hem weder te Leiden, in gezelschap der geleerdste mannen en uitstekendste jongelingen, wier lof en roem, vriendschap en liefde hij in schoone liederen bezong. Tot de eerste behoorden Marnix van Aldegonde, Janus Douza, Petrus Forestus, Paulus Merula en, dien ik voor allen moest noemen, Joseph Sealiger, de 'vorst der geleerden,' de 'prins der Muzen.' Deze had den schranderen jongeling, die zoo bevallig de latijnsche en grieksche snaren tokkelde, en zoo veel buitengemeene scherpzinnigheid in het verklaren en herstellen van den tekst der Ouden verraadde, en 'alles wilde weten, allen wilde kennen,' spoedig opgemerkt en nam hem onder zijn jeugdige vrienden op. '*Domum ejus terebant* (schreef Francius) Baudii, Scriverii, Grotii *et dilectus illi prae caeteris*, *praetextatus pene etiamnum*, Daniel Heinsius. *Hujus ille ingenium juvenis firmare*, *componere*, *fingere et ad magna quaevis et praeclara incendere*.' *Orat. p.* 121.

Hoe dankbaar Heinsius voor deze weldaad was, blijkt uit zijne mannelijke en krachtige lofrede op hem gehouden; zijne heerlijke gedichten aan hem gewijd en zijnen moedigen strijd

tegen Scioppius ter eere van zijnen grooten leermeester, en de zorg aan de uitgaaf van diens *Jambi Gnomici* en *Epistolae* besteed. Hoe Scaliger hem waardeerde blijkt uit zijne brieven, de gedichten van Heinsius zelven en die van de Groot. Hij noemde hem *ingenium extra aleam*, *Praesertim in ea aetate*. (*Epp. p.* 526.) De hulde door Scaliger en Douza hem opentlijk toegebragt; zijne *Elegiae et Sylvae*, zijn *Hymnus in Pandoram* en andere gedichten, zijne uitgaaf van *Silius Italicus* bragten hem in betrekking niet alleen tot binnen-, maar ook tot buitenlandsche geleerden. Dominicus Baudius, Justus Lipsius, Johannes Meursius, Gerardus Johannesz. Vossius, Joh. Polyander à Kerckhove, Constantijn Huygens, de Casaubonussen, Pithoeus, Faber en vele anderen schreven hem brieven; Petrus Cunaeus, de jonge Tuningius, Douza, Johannes Foreest, Cornelis van der Mijle, Petrus Scriverius en vooral Hugo Grotius dongen naar zijne vriendschap en wisselden boeken en gedichten met hem. Met den laatste vooral was hij innig verbonden. Hij en de jonge Tuningius waren zelfs speeljonkers op zijne bruiloft, die hij door een schoon *Epithalamium* vereeuwigd heeft. Later werd die schoone band verbroken en de haat even sterk als vroeger de liefde was. Zoo vele en zoo zeldzame talenten bewogen Curatoren, op voordragt van Scaliger, den jeugdigen Heinsius aan de hoogeschool te verbinden, eerst door hem, in 1602, verlof te geven tot het openlijk verklaren van Latijnsche dichters, op eene jaarwedde van *f* 400, en in het volgende jaar tot buitengewoon hoogleeraar in de dichtkunde te benoemen. Twee jaren later werd hem het onderwijs der Grieksche taal en dat der staatkunde en na den dood van Merula (1607) ook het ambt van bibliothecaris opgedragen; vijf jaren later werd hij tot opvolger van Baudius in het onderwijs der geschiedenis benoemd, na, reeds vroeger tot de waardigheid van gewoon hoogleeraar bevorderd en met vele bewijzen van achting door Curatoren vereerd te zijn geweest, onder welke zijne aanstelling tot Secretaris van den akademischen senaat. Zoo iemand verdiende Heinsius dit alles, zoo door zijne geleerde geschriften, als uitnemende gedichten, die jaarlijks talrijker en schooner werden, en vooral door zijn uitmuntend onderwijs, waardoor hij de hoogeschool tot een ‘Tempel der Muzen’, tot ‘de Glorie van Holland’, ‘de Roem der geleerde Wereld’ verhief. Zijne geschriften waren deels door hem uitgesproken redevoeringen en verhandelingen, deels verbeterde uitgaven der Classici met zijne aanteekeningen, zoo als

van eenige werken van Aristoteles, Themistius, Maximus Tyrius, Theophrastes, Nonnus, Clemens Alexandrinus, Theocritus, Moschus en Bion, Hesiodus, Horatius, Virgilius, Terentius, Seneca en andere; deels van geschied- en staatkundigen inhoud, deels scherpe en geestige hekelschriften. Zijne gedichten waren zóó geliefd, dat de bundel er van binnen weinige jaren twaalfmaal in Nederland en Engeland herdrukt werd en zelfs zijne Nederduitsche zangen in het Duitsch en Fransch en sommigen in het Russisch werden overgezet. Nimmer was de hoogeschool, welligt de tijden van Boerhave uitgezonderd, meer bezocht dan toen. Allen wilden Heinsius, 'de Eer der hoogeschool', 'de Phoenix der Muzen', 'de Fakkel der geleerdheid' hooren. In zijne scholen werden de Gronoviussen, Pyliussen, Vossiussen, Blyenburghen, Beveroviciussen, een Petrus Winsemius, Antonius Thysius, en honderden, die als letterkundigen in de XVIe eeuw hebben uitgemunt, gevormd. Zijn groote naam lokte jongelingen uit Duitschland, Engeland en Noorwegen naar Leiden en onder deze een Vincent Fabricius en Martin Opitz, beide later als dichters beroemd. De uitstekendste geleerden, zoo als Andreas Gryph, Digby, Puteanus, Huet, Descartes, Mersenne,Patin,Gassendi,Isaac Casaubonus,Elmenhorstius, Graswinckel, Neuhusius, Colvius, Schoockius, Polyander, Rutgersius, Beverovicius, Vlietius, bezochten hem; anderen zoo als Barlaeus, Huygens, Boxhorn, Vossius, Meursius, Cunaeus, Baudius, Salmasius, Gudius, Wouwerus, Cabeljavius, en onder de uitheemsch-geleerden Richter, Kirchmannus, Scipio Gentilis, Erycius Puteanus, Isaacus Casaubonus, Buxtorfius, Joachim Gerdes, Ludovicus Camerarius, Thomas Bangius, Reinholdus Frankenberg,Vincent Fabricius,Joh.Baptista Donius enhonderde anderen raadpleegden hem over moeijelijke plaatsen uit de schriften der Ouden; Grotius,Beverovicius,Boxhorn,Huygens,Kinschot,Rekenarius, Scriverius, B. Vulcanius, Bodecherus Banningh, Nyendalius, Zevecotius, Westenburgius, Hofferus, Cats, de Groot, Douza en Scaliger wijdden hem hunne zangen.

De Engelsche gezant, Dudley Carleton, noemde hem: '*l'honneur de l'université de Leide*.' - Gabriel Naudaeus: 'Heinsii *nomen cujus prope divinum est*.' Barthius '*vir ubique pari ingeniosus*, *eruditus et disertus*,

scriptor hujus seculi primarius, *veterum non paucis superior*, *paucis omnibus inferior;*' - Bochartus: '*vir vere magnus*, *summus ac doctissimus*.' - Polyander: '*magnum seculi nostri ornamentum;*' - Vossius: '*summus vir*, *vere que Musarum et Charitum μεγ ἄγαλμα*;' - Erycius Puteanus: '*Belgae nisi te agnoscant Apollinem;*' - Jacobus Crucius: '*vir incomparabilis*, *in quem ut* Zeuxis *in suam Venerem aut* Phydias *in Clypeum Minervae*, *natura contulisse videtur quidquid est Venerum et Gratiarum;*' Beverwyck: 'den *nooit volprezen* Heinsius,' 'den *ridderlijken Poëet*.' Ook verhief hij zijne *groote geleerdheid* in *Oostersche en Westersche talen*, en stelde zijne Latijnsche en Grieksche verzen zelfs boven die der Ouden. Dit oordeel over zijne Oostersche taalgeleerdheid en poëzij wordt door vele anderen bevestigd. Hij hielp o.a. Ludovicus de Dieu bij de uitgave der *Openbaring van Johannes* in het Syrisch, en Polyander noemde hem: '*vir admirabili eloquentiâ*, *altissimâ eruditione et multiplici linguarum Orientalium atque Occidentalium peritia a Deo exornatus*.'

Nopens zijne *Latijnsche* en *Grieksche* gedichten schreef hem Casaubonus: '*cum versus Graecos tuos lego*, Homerum *non* Heinsium *puto me legere; cum Latinos*, Ovidium *aut* Propertium,' en Scaliger: '*Anacreontica tua Graeca indicent quantus in hoc genere futurus sis;*' een oordeel door Booth, Borrichius, Vossius, Hoeufft en Peerlkamp bevestigd. Nopens zijne *Nederduitsche* gedichten is het oordeel van vroegere en latere schrijvers niet minder gunstig. Wij beroepen ons hier slechts op de getuigenissen van Meerman, van de Capelle, de Vries, Siegenbeek, Kantelaar, Witsen Geysbeek en van Kampen.

Hij verdiende dus ten vollen de eer hem door Curatoren en de Hooge Regering, welke laatste hem o.a. tot Secretaris der Synode Nationaal in 1618-1619 te Dordrecht gehouden, benoemden, bewezen. Maar niet alleen binnens- maar ook buitenlands werd hij met eere overladen. Gustaaf Adolf, koning van Zweden, schonk hem den titel van Historieschrijver en Raad, en de Republiek van Venetië verhief hem tot de waardigheid van Ridder. Jammer dat al te groote hooggevoeligheid van zichzelven en daaruit gesprotene lage afgunst omtrent andere beroemde geleerden zijn karakter en gedrag ontluisterden.

Wij willen van andere beschuldigingen van de zijde zijner vijanden en van Bern. Dwinglo, in zijne *Grouwel der verwoestinghe* of de '*Nulliteyten der Dortsche Synode*' zwijgen, en zijne letterkundige twisten met Grotius, Vossius, Croyus, Salmasius, Scioppius niet aanroeren,

en laten de geschiedenis daarvan aan zijnen toekomenden levensbeschrijver over, ons vergenoegende met hier slechts de bronnen te vermelden, waaruit deze zal kunnen putten. Even als Barlaeus en Vossius verdienden Heinsius' leven en geschriften opzettelijk te worden behandeld. Hij huwde 1617 met Ermgard, zuster van den beroemden Janus Rutgersius; een huwelijk dat door de uitstekendste dichters werd bezongen. In het laatst van zijn leven verloor hij zijn geheugen. Hij overleed den 25 van Sprokkelmaand 1655 in den ouderdom van 75 jaren, twee kinderen nalatende.

Geschriften.

Aanteekeningen op het N. Testament.

1. *Exercitationes Sacrae in N.T.* Lugd. Bat. 1639. fol. *Cum autogr. autoris* op *Cat.* Ten Brink, 1840; p. 3, n. 59. *Cantabrig.* 1648, 4°. et 8°. 'Heinsius *notas in Novum Testamentum absolvit*, *opus summum exspectationis*,' schreef J.F. Gronovius aan J. Kirchmannus, (M. Gudii *Epist.* p. 325). *Apologia pro* Daniele Heinsio, *adversus* Crocii *calumnias*. Lugd. Bat. 1646. 8°. zie Ypey en Dermout, *Gesch. der Ned. Herv. Kerk*, D. II. bl. 280, 281. Te Water, *Ref. van Gend*, bl. 149-164.

Orationes.

2. Danielis Heinsii *Orationes*. Lugd. Bat. 1609.

(*Orationes tres*). Lugd. Bat. 1614. 4°. 1615. (*editio nova*, *altera parte auctior*), 1620, 1627, 1642, 1652, 1657, 8°. *ex edit.* N. Heinsii, 8°.

De uitgaaf Lugd. Bat. apud Lud. Elsevirium 1615 8°. bevat:

1. *In* Josephi Scaligeri *Funere*.
2. *Ad Academiae Curatores*, *et corum collegas Vrbis Consules*, *Pro Bibliothecarii munere*, *Gratiarum Actio*.
3. Pindari *Pythys praemissa*, *in qua ostenditur*, *quo modo veteres philosophi*, *poëtarum scriptores sint usi*.
4. *In librum De Mundo*, *qui vulgo* Aristoteli *inscribitur*, *cum Dissertatione de eodem*.
5. *De conjungendis Graecorum lingua et disciplinis*.
6. Socrates, *sive*, *De doctrina* Socratis *et moibus*.
7. *De Utilitate quae e electione tragoediarum percipitur*, *cum Electram* Sophoclis *inchoaturus esset*.
8. *Cum professionem Graecae linguae collegae traderet: cui adjuncta est Disputatio de inscriptione* Senecae *libelli qui* ἀποκόλοκυνθωσις *inscribitur*.
9. *De Politica scientia*, *cum professionem eam suscepisset*,

cum praefatione secundo Aristotelis *Politicorum praemissa*.
10 *Cum libellum de Magistratibus Romanis auspicaturus esset*.
11 *De Historiae praestantia*, *habita cum historicam professionem suscepisset*.
12 *De prima Romanorum aetate*, *habita cum ad secundum* Flori *et externa bella pervenisset*.
13 *De secunda Rom. et ultima aetate*: *in qua et de* C. Cornelii Taciti *prestantia*.
14 *Homilia sacra in Natalem Domini*.
15 *Homilia sacra in Passionem Domini*.
16 *De Stoica philosophia*.
17 *Panegyricus sive laudatio funebris* Jani Dousae, *Nordowici et Cattendici Toparchae*.
18 *Panegyricus* Josepho Scaligero *dictus*.
19 *De Poëtis et eorum interpretibus*.
20 *Ad Academiae Curatores et Professores*, *lectionibus in* Horatium *praemissa*.
21 *Oratio* Scipionis, *postquam in Africam venisset*, *ante primum conflictum*.
22 *Declamatio*, *ex persona Euphorionis Callimachi patris*, *qui proelio Marathonico stans expiravit*.
23 *Laus Pediculi ad mendicorum Patres Conscriptos*.
24 *Epistolae quibus singulae orationes singulis inscriptae olim fuerunt*.
Z.J. Jonsii *de Script. Hist. Phil.* p. 153.

3. Danielis Heinsii *de politica sapientia oratio. Cui duae aliae, et praefationes sive dissertationes totidem, quarum argumentum primae paginae praefigitur, accedunt*. Lugd. Bat. apud Ludov. Elzevir. Anno 1614. 4°. Opgedragen aan Nicolaas Seystius, *Reipublicae L.B. Syndicus et Acad. Curatt. a Secretis*.
Inhoud:
1. *De civili sapientia oratio*.
2. *Ad secundum politicorum* (Aristotelis) *praefatio postridie habita*.
3. *Oratio habita cum graecarum literarum professionem collegae traderet; et libellum* Senecae, *cui titulus est Apocolocynthesis s. ludus in* Claudium, *interpretaturus esset*.
4. *Dissertatio de libello eodem*, *et praesertim de inscriptionis causa*.
5. *Oratio habita*, *cum libellum de Magistratibus Romanis interpretari inciperet*.

Afzonderlijk gedrukt.

4. Danielis Heinsii *in obitum V. Illustr.* Josephi

Scaligeri Jul. Caes. a Burden *F. eruditorum Principis orationes duae. Accedunt Epicedia ejusdem et aliorum: effigies item ac monumentum* Scaligeri, *et principum Veronensium aeri incisa. Ex officina Plantiniana Raphelengii* 1609. Daar onder Lugd. Bat. *prostant apud* Lud. Elsevirium *et* Andream Cloucquium. 4°. Hierin: D.H. *in* Jos. Scaligeri *obitum funebris oratio*, *habita in auditorio Theologico statim ab exequiis*, *XXV Januarij* 1609. D.H. *oratio II. Ad ampliss. Acad. Curatores*, *et Urbis Consules*, *de monumento* Josepho Scaligero *ab iis decreto*. Hug. Grotii *Epigrammata*. Daaronder een: *In effigiem* Heinsii, *quae in Bibliotheca publica servatur*.

Puteanus schreef aan Heinsius, VI eid. April. 1609: *De* Scaligeri *obitu nuper audiveram*, *quem tamen virum in te nunc superstitem habemus etc.;* en IV eid. Sept.: *Orationes et epicedia jam in manibus mihi sunt*, *de quibus nisi id sentiam*, *quid tribuere vix aevo nostro audeam*, *in ipsam eruditionem et virtutem peccem*.

3. Danielis Heinsii, *Orationes duae in obitum viri illustr.* J. Scaligeri. L.B. *ex officinis* Plant. Raphel. 1608. 4°.

4. *Epistola de morte* J. Scaligeri. Vid. *Vitae selectorum aliquot virorum cet.* Londini 1681. p. 417.

5. *Panegyrici duo*, Jos. Scaligero *dicti. Ex offic.* Plant Raphel. 1608. 4°.

6. Danielis Heinsii, *Panegyricus sive laudatio funebris* Jani Dousae. Vid. Meerman *op* Grotii *Parall. Rerumpubl.* p. 398, 399.

7. Danielis Heinsii, *Oratio funebris in obitum*, P. Cluverii, uit het Latijn in het Hollandsch overgebragt door Jacob Love. *Lijkgesprek over den doot van* Philippus Cluverius, *wereldbeschrijver*, in P.C. *Bataafsche Oudheden*, Amst. 1719. d. II. bl. 292 volgg.

8. Danielis Heinsii, *Oratio funebris in* Mauritium. - *Apologia adversus* Crojum. 1646. 12°.

9. Danielis Heinsii, Socrates: *sive de moribus et vita Socratis oratio. Habita cum vitam illius philosophi*, *a* Diogene Laertio *descriptam*, *inchoaturus esset. Lugduni Batavorum*, *excudebat* Henricus Lodovici ab Haestens. *Anno* 1612. Lugd. Bat. 1613. 4°. Opgedragen aan Cornelius Nicolai (Cornelis Claesz.) President van het collegie ter admiraliteit te Rotterdam.

10. Danielis Heinsii, *Oratio de studio politico et* Aristotelis *Politicis*.

11. Danielis Heinsii, *Oratio de Stoica Philosoph.*, *praemissa* L.A. Senecae *Phil. Opp.*, Amst. 1619. 8°. Vid. *Supplem. Bibl. Lat.* J.A. Fabricii p. 157.

12. Danielis Heinsii, *Oratio cum libellum de Magistratibus Romanis auspicaturus esset*.

13. Danielis Heinsii, *Oratio de Historiae praestantia*.

14. Danielis Heinsii, *Oratio de prima Romanorum aetate et prima ejus populi virtute*. Lugd. Bat. Lud. Elsevier. 1614. 4°.

15. Danielis Heinsii, *Panegyricus Regi Sueciae*. Vid. Fabricii *Epist. ad* H. Vagetium. p. 272.

16. Danielis Heinsii, *Gratulatio ad Senatum Reip. Venetae pro foedere cum Ordinibus Belgii Foederati initio. 'Anno* 1621. *pace Hollandos inter et Venetos facta*, *scripsit ea de re gratulationem*, *in quam acriter invehitur* Cunaeus *Epp.* p. 183. *Venetis quidem adeo placuit*, *ut* Heinsium, *Ordini Equestri D. Marci adscripserint.'* Vid. Collot d'Escury, *Holl. Roem*, d. IV. bl. 187, 179. P. Burmanni *Annot. in* P. Cunaei *Epp.* p. 184.

17. Danielis Heinsii, *In cruentum* Christi *sacrficium sive Domini Passionem Homilia*. Lugd. Bat. Lud. Elsevier 1613. 4°.

18. Danielis Heinsii, *In natalem Domini et ejus Passionem*. L.B. 1613. 4°.

19. *Gespreck over den geboortedag onzes Heeren J.C.*, 1622. 12°. Zie de la Rue, *Gelett. Zeel.*, bl. 278. Ook in het Fransch vertaald.

20. *De Electione*, 12°. zie *Cat. Bibl.* N. Heinsii, T. I. p. 124.

Uitgaven van en aanteekeningen op Grieksche en Latijnsche dichters en proza-schrijvers.

21. Theocriti, Moschi, Bionis, Simmii *quae extant*, *Gr. et Lat. cum Graecis in* Theocritum *scholiis*, *notis* Jos. Scaligeri, Is. Casauboni *et* Dan. Heinsii, *qui editionem curavit. E. Bibliopolio Commeliano*, 1604. 8°. Antv. 1604. 4°. Verg. *Dict. Bibliogr.*, *Hist. et Crit.*, T. III. p. 99. '*Il paraît que le libraire* Commelin *en arrêta une première édition fautive* (1603) *et que l'ouvrage reparut l'année suivante* (1604).'

22. Hesiodus *Gr. et Lat. cum Scholiis Graecis et Notis* D. Heinsii, *ap.* Plantin., 1603. 4°., 1613. 4°. Hesiodi Ascraei *quae extant*, D.H. *interprete*, *infinitis locis emendavit. Introductionem in Opera et Dies*, *in qua* Hesiodi *Philosophia nunc primum exponitur*, *item Notas addidit*. L.B. *ex off.* Jo. Patii 1613, 1622. 8°. De *Notae* en *Introd.* van H. zijn in latere edities overgenomen, b.v. Hesiodi Ascraei *quaecumque exstant* J. Clerici, *cum ejusdem Animadversionibus*, *Accessere Notae* Jos. Scaligeri. Dan. Heinsii, Franc. Ca-

jetii *et* Stephani Clerici, *nec non in altero volumine* Joh. Georgii Graevii *Lectiones Hesiodeae*, *nunc auctiores ac* Dan. Heinsii *Introductio in Doctrinam Operum et Dierum nec non Index* Georg. Pasoris, Amst. 1701. II vol. 8°.

23. Aristoteles *de Poëtica Gr. et Lat. Accedit Dissert. de Constitutione tragica secundum* Aristotelem D. Heinsii, L.B. 1611. 8°. (*cum Annot. mss.* D. Wijttenbacchii in fine *Cat. D. Wijttenb.* p. 111, 1621. 4°. 1643. 12°.; *Gr. cum notis* F. Sylburgii *et* D. Heinsii (*ed.* T. Upton) *Cantabr.* 1696. 8°.

24. *Politicorum Libri* VIII. *Gr. et Lat. cum perpetua* D. Heinsii *in omnes libros Paraphrasi.* L.B. *ex offic.* Elzev. 1621. 8°.

25. *Ethicorum Nicomachiorum Paraphrasis incerto Auctore antiquo et eximio Peripatetico*, *ex Bibliotheca Lugduno-Batavâ*, *nunc primum Graecè edita*, *emendata et Latinè reddita a* D. Heinsio, Lugd. Bat. *ex offic.* Joh. Patii, 1607. 4°. (*cum* Aristotelis *effigie ex Bibliothecâ Lugduno-Batavâ*). Conf. Fabricii *Bibl. Graeca*, T. II. p. 150.

26. Theophrasti *Opera Gr. et Lat. edita et correcta ab* D. Heinsio, L.B. 1611. 1613. fol. (*Ab* Is. Vossio *cum vetere codice collata*, (1716.) *Cat. Bibl. Univ. Lugd.* p. 131). - *Historia Plantarum* Scaligeri *et* Heinsii, *Gr. - Lat.* 1644. fol.

27. *Aristarchus Sacer sive Exercitationes ad* Nonni *Metaphrasin in* Johannem, Lugd. Bat. 1627. 8°. en achter de *Exercitat. Sacrae*, L.B. 1639. p. 635-966.

28. Andronicus Rhodius, *Gr. - Lat.* D. Heinsii, L.B. 1607. 4°. Jo. Patius, 1617. 8°., *interpret.* Heinsii, *cui subjungitur ejusdem libellus* περὶ Παθῶν *id est de Animi Affectionibus. Cantabrig.* 1679. 8°. *Oxon.* 1809. 8°. Zie *Cat. Bibl. publ. Univ. Lugd. Bat.* (1716.) p. 334.

29. *Annotationes in* Longum. V. D'Ansse de Villoison, *edit.* Longi, *Proleg.* p. LIX.

30. Themistii *Orationes quasdam*, *ante non editas*, *publicavit* D.H. Vide *Alma Acad. Leyd.*

31. *Nonni* Panopolitae *Dionysiaca*, *Gr. et Lat. cum* P. Cunaei *Animadversionibus*. D. Heinsii *Dissertatio de* Nonni *Dionysiacis et Ejusdem Paraphrasi*. Josephi Scaliger *Conjectanea*, *cum vulgata versione et* Gerardi Falkenburgi *Lectionibus*, Hanoviae 1610. 8°. - *Dissertatio de* Nonni Dionys., Amst. 1610. 8°.

32. Clementis Alexandrini *Opera*, *Gr. et Lat. cum notis* F. Sylburgii, *interpretatione nunc demum emendata per* D.H., L.B. 1616. fol.

33. Maximi Tyrii *Dissert.* XIV, *Gr. et Lat.*, *cum emend*, D.H. - Alcinoi *in doctrinam Platonis introductio* cet. Lugd. Bat. Jo. Patius 1607, 1614. *Lugduni*, *sumptibus* Cl. Larjot, Typogr. Regii, 1639. 8°., *Cantabr.* 1607, 1614. 8°., *cum notis* D.H. *nec non* Joan. Davisii, 1703. 8°. Leg. P. Cunaei *Epp.* p. 114.

34. Silius Italicus *de secundo bello Punico*. L.B. ex offic. Rapheling., 1600, 1601., *Cantabrig*. 1646. 12°. V. Fabricii, *Bibl. Lat.* T. I. p. 400, 401.

35. Horatius *cum animadvers*. D.H., Lugd. Bat. Lud. Elzev., 1610, 1612. (*cum Animadversionibus ac Notis* D.H., *longe auctioribus - Ejusdem* H., *Liber de Satyra* Horat.,) 1622, 1628, 1629. (Q. Horatius Flac. *Accedunt nunc* D.H. *de Satyra Horatiana libri duo*, *in quibus totum poëtae institutum et genium expenditur*, *cum ejusdem in omnia poëtae animadversionibus longe auctioribus*, L.B. ex offic. 3 vol. 24°.) verkocht bij Caillard voor 60, bij Jourdain voor 76, bij Mac Carthy voor 82 fr., bij Meerman voor *f* 30. Renouard, T. II. p. 258. Amst. 1680, 1690. 12°. (*Cat. Bibl. Univ. L.* p. 266).

36. Terentius *ex recensione* D.H., *praemissa Dissertatione de* Plauto *et* Terentio, Amsterd. 1618. Lugd. Bat. 1635. 12°. Terentii *Afri Comoediae ex recens*. D. Heinsii, *collatae ad antiquissimos mss. codices Bibliothecae Vaticanae cum variantibus lectionibus*, *larvis et personis*, *depromtis ex iisdem codd. et Italica versione. Recensuit*, *notasque antiquam artem comicam et non nulla Antiquitates Roman. monumenta illustrantes addidit* Carolus Cocquelinus, Romae 1768. fol, *Hac editione* Cocquelinum *parum praestitisse censent Litterati Gotting*.

De Satyr. Horat. Libri II. L.B. 1629. 12°., Is. Casaubonus in *Tractatu de Satyrica Graecorum poësi et Romanorum Satyra*, Paris. 1605 in 8°. edito, *magnam esse utriusque differentiam Graecorum satiricam poësin cum Latina eande esse evictum* etc. *cui vero se opposuit* D.H. *scriptis duobus libris de Satyra Horatiana*. Lugd. Bat. 1629. *qui utriusque puritatem amico dissidio adversus* Casaubonum *propugnat*, *ast et ipse adversarium post fata expertus placidissimum*, *summum in omni genere eruditionis virum illustrem* Ezechielem Spanhemium cet. Morhoff, *Polyhist.* T. I. p. 1014, 1015.

37. Virgilii *Opera ex recensione* D.H. *cum brevibus notis*, *ex* Jos. Scaligeri *potissimum Codice et* Palat. J. Gruteri, L.B. ex offic. Elzevir., 3 T.

1629. 12°. Amst. 1630. 12°. (*Cat. Bibl. Univ. Lugd. Bat.* p. 269) 1653. 12°.

38. Senecae *Tragoediae cum castig.* P. Scriverii *et* D. Heinsii, *cujus etiam Diss. de Tragoediarum auctoribus adjuncta est*, L.B. 1611. 8°. Amst. 1619. 8°.

39. Ovidii *Opera ex recensione* D.H. *cum brevibus notis*, *ex* Jos. Scaligeri *potissimum Codice et Palatinis* J. Gruteri, L.B. ex offic. Elzevir. 3 T. 1629. Amst. 1630. 12°. (*Cat. Bibl. Univ. Lugd.* p. 269.), 1653. 12°. J.L.C. Jacobs (Bonav. en Abrah. Elzevier bl. 9) geeft den titel aldus op:

P.O N. *Opera*. D.H. *textum recensuit*, *breves Notae ex collatione Codd.* Scaligeri *et* Palat. Jani Gruteri, L.B., ex offic. Elzevirii.

41. Titus Livius. L.B. 1620, 1631 et 1634. 12°. Titi Livii *Historiarum altera ex recensione Heinsiana*, L.B. ex offic. Elzevir., 1634 3 vol. 12°. Vid. *Dict. Bibliogr.* T. II. p. 148. De uitgave van 1634 vind ik als de derde vermeld.

42. Aur. Prudentius *cum notis*, 1637. 4°., 1670. 12°.

Latijnsche en Grieksche gedichten.

42. Danielis Heinsii, *Poëmata*. Lugd. Bat. 1605, 1606, 1610, 1613, 1617, 1621, 1631, 1640 in 12°, (met het *Poëma de Contemptu mortis*). *Cantabrig.* 1610, 1613, 1617 in 8°. 1640 in 12°. Amst. 1617, 1649. (*auct. ed.* N. Heinsio met *Herod. Infant.* en *de Contemptu mortis*) 1666 in 12°.

Hymnus Heinsianus *in* J.C. *Cantabr.* 1646. 8°.

43. Danielis Heinsii, *Jambi*, *partim morales partim ad amicos*. L.B. 1602. 4°.

Afzonderlijk.

44. Danielis Heinsii, *Elegiae et Sylvaè*. Lugd. Bat. 1603.

45. Danielis Heinsii, *Hymnus in Pandoram* Hesiodi. Gr. 1603. 4°. Ook vóór zijne uitgaaf van Hesiodus. 1613. 8°.

46. Danielis Heinsii, *Naenia*. Zie V. Fabricii, *Epist. ad Blyenb. Opp.* p. 288. (Hugenii, *Moment. desult.* p. 87. P. Cunaei, *Epp.* p. 276.)

47. Danielis Heinsii, *Epithalamium in nuptias* H. Grotii *et* Mariae Reigersbergae. *Accedunt ejusdem* Grotii *Erotopaegnia*. Lugd. Bat. Joh. a Dorp. 1608. fol. Ook in D.H. *Poëm.* (*ed* N. Heinsio) en H. Grotii *Poëm.*

48. Danielis Heinsii, *Auriacus sive Libertas saucia. Accedunt ejusdem Jambi*. L.B. ap. Cloucquium. 1602. 4°. Op den *Cat.* van N. Heinsius T. II. p. 181, komt een exemplaar voor met verbeteringen van den dichter zelven. Ten onregte heeft men *Princeps Auriacus*, *sive Libertas defensa*, *Tragoedia nova*, *auctore* Casparo Caspario. *Delphis. ex offic*. Brunonis Schinkelii. 1598 in 4°. met het eerstgemelde verward.

Verg. Hoefft, *Parn. Lat. Belg*. p. 99. *Alma Leidens. Acad*. p. 207. Meursii, Ath. Bat. p. 211. H. Grotii, *Poëm.* p. 230. (ed. L.B. 1617). *Cat. Bibl.* Roverian, P. I. p. 281. *Cat. Bibl.* Scholten p. 42 en *Cat. Bibl.* Alberti, waarop voorkomen D. Heinsii, *Auriacus*, L.B. 1602. 4°. en D. Heinsii, *Auriacus sive* Lipsii *Saturnalia*, *ap. Plant*. 1582.

49. Danielis Heinsii, *Herodes Infanticida et Auriacus sive Libertas saucia* 8°. Lugd. Bat. 1632. 8°. Amst. 1649. *Ned.* D. Heins, *de moord der Onnooselen. Treurspel* 1613. Amst. 1649. 4°. Marie de Gournay zette eenige gedeelten van dat stuk in het Fransch over en Opitz vertaalde het in het Duitsch.

Tot de literatuur van dit Treurspel behooren: *Discours sur une Tragedie de Mr.* Heinsius *Herod. Infant. par* Balsac 1636. 8°. D.H. *ad* Balsacum *Epist. de Herod. infant*. 1616. 8°. *ed.* Boxhornio. - Met een brief van Balsac aan Huygens *Conseiller et Secretaire d'Estat de Mons. le Prince d'Aurange* 10 *Sept.* 1636 op *Cat. Heringa* p. 120. n. 469. *Responce à la lettre de* Balsac *sur une tragèdie de* Heinsio, *intitulée Herod. Infant*. 1642. 8°. - Cl. Salmasii *ad* Aegidium Menagium *Epistola super Herod. Infant. viri celeberr. tragoedia et censura* Balsacii. *Parisiis*. Vid. Math. Dupuis 1644, 1648. 8°. Ook onder de *Epistolae* Cl. Salmasii *edit*. Antonio Clementio. L.B. 1656. 4°.

Verg. V. Fabricii, *Epist.* p. 272. Th. Gatakeri, *Oper.* p. 14. P. Cunaei, *Epist*. p. 309. Hoefftii, *Parn. Lat. Belg.* p. 122. Beverwyck, *Uitnem. des Vrouw. Geslachts*, d. II. bl. 61. De la Rue, *Gelett. Zeel.* bl. 307. Feith en Kantelaar, *Bijdragen enz*. d. I. bl. 183. Morhoff, *Polyhist*. T. I. p. 1069.

50. Danielis Heinsii, *De Contemptu mortis*, *in pergameno excusus*. L.B. 1621, 1624. 4°. 12°. V. Collot d'Escury, *Hollands Roem.* d. IV. bl. 24, 25. '*Ce Poëme est très remarquable*, *toute la doctrine de* Platon *s'y trouve exposée avec un art infini*, *et couronnée au dernier chant par la doctrine Evangelique. Il n'est peut être pas de production moderne de ce genre*, *qui puisse y être comparée avec avantage*.' *Bibl. Univ.* p. 583.

51. Danielis Heinsii, *Peplus Graecorum Epigrammatum*. L.B. 1613, 1623. (?) 4°.

52. D. Erasmi, Th. Mori, D. Heinsii, Scriverii, Gevartii, *varia de re amatoria poëmata*. L.B. 1638. 8°.

53. Men vindt ook gedichten van D.H. in *Deliciae Poeticae*. Lugd. Bat. 1796, en afzonderlijk zijn uitgegeven zijn *Carmen in Obitum Paludani* en het grafschrift op den Franschen gezant Benj. Aubery du Maurier, Zie *Mèm. pour servir à l'Histoire de Holl*. p. 337. (Heinsii, *Poëm.* p. 372, *Ep. ad* Vossium P. II. N. 2). Verder vindt men gedichten van hem achter zijne *Orationes* 1610; vóór de *Inst. orat.*, en de eerste uitgaaf der *Rhet. Contr.* van G.J. Vossius, niet onder de *Poëm.* te vinden, vóór Flor. Schoonhovii, *Goud.*, *Poëm.* L.B. 1613; voor *Hortus publicus Acad. Lugd. Bat.* 1603 8°.; in *ms.* voor en achter een exemplaar der *Annales* van Janus Dousa, *Hagae Comitum ex offic*. Alberti Henrici, 1599. 4°. (*Cat.* Rover. T. I. p. 206); vóór en in de werken van Hofferus, Beverwyck, Balen, Heermans, Cats en in R. Neuhusi *J.C. Poëmata posteriora*. Een Lat. gedicht van H. in ms. komt voor op *Cat.* J. Koning, d. II. bl. 3.

Nederduitsche gedichten.

54. Danielis Heinsii, *Nederduytsche Poëmata*, *by een vergadert en uytgegeven door* P. S(criverius), Amst. 1616. Antw. 1619, 1622. 4°. Amst. 1622. 4°. met den *Lofsanck van* J.C. *en andere gedichten vroeger niet uitgegeven. Lofsanck van* J.C. *den eenigen en eeuwigen Sone Godes: Ende zyne andere Nederduytse Poëmata*. Amst. 1650. 8°. (met *mss.* aanteek. van J. van Broukhuizen op *Cat.* der Bibl. van D. van Hoogstraten, bl. 18), uitg. onbekend bij Kantelaar en Siegenbeek, *Euterpe* d. I. bl. 184.

55. *Lofzanck van* Jezus Christus, Amst. 1616, 1618, 1621, 1622. 4°. achter de *Nederd. Poëm.*, van 1616, 1622. 4°., 1650. 8°.

Mart. Opitz *Deutsche Poëmata und Aristarchus wider die Verachtung der Deutschen Sprache*. Item *Verdeutschung* D.H. *Lobgesangs* Jesu Christi *und Hymni in* Bacchum *samt einem Anhang mehr auserlesener Gedichte andrer deutscher Poëten*. Straszburg, 1624. 4°. Breszlau, 1625. 4°. Frankfort am Main, 1628. 8°. - D. Heinsii *Lobgesang* Jesu Christi *den einigen und ewigen Schnes Gottes*, *aus dem Holl. ins Hochd. gebracht durch* Mart. Opitzium met eene Lat. opdragt aan Hein-

rich Albert Hamilton. In het 3e deel der *Poëm.* M. Opitzii, Frankf. u. Leipzig, 1724. 8°. S. 223-228. De eerste afzonderlijke uitgaaf van den *Hymnus* verscheen waarschijnlijk in Schlesiën, 1621, vervolgens te Brieg, 1633, 4°. opgedragen aan hertog George Rudolph van Schlesiën, met de overzetting en aanmerkingen van Heinsius op zijn Lofzang, die echter in de volgende uitgaven gemist worden. Alle de uitgaven van Opitz gedichten hebben dezen Lofzang, zoo als de eerste Straatsburger, 1624, S. 118-142, met eene voorrede aan den Lezer, die in de volgende uitgaven ontbreekt. In de 2e uitgave, 1625, door Opitz zelven bezorgd, vindt men hem in het eerste boek der *Wälder* met een opdragt aan Kaspar Kirchner, die in de volgende uitgaven niet meer voorkomt.

Martin Nessel bragt ook dezen *Hymnus* in het Hoogd. over en droeg hem aan Opitz op.

56. *Hymnus aan* Bacchus, afzonderlijk en ook onder de *Nederd. Poëmata* gedrukt. Heinsius zond hem op den Vastenavond van 1614 aan zijn vriend P. Scriverius, met een' brief tot geleide, waarin hij hem schreef: 'Bewaert dit voor u alleen, ten sy ghy het liever hebt te branden.' Hij komt met mss. aanmerk. van J. van Broekhuysen voor op *Cat.* D.v. Hoogstraten, p. 18. Lieuwe van Aitzema bragt hem in Lat. (*Poëmata Juvenilia*, Franeq. 1617. 4°. p. 87 seqq.) en Opitz in Hoogd: verzen over. D.H. *Hymnus oder Lobgesang* Bacchi *darinne der Gebrauch und Miszbrauch des Weines beschrieben wird*, *aus dem Holländ. in Hochd.* 1622. 4°. *mit einer Lat. Inschrift in Verzen an den Kaiserlichen Rath und Liegnitzischen Kanzler* Andreas Guszler, die echter in andere uitgaven niet voorkomt. 'M. Opitz machte indessen nicht den bloszen Uebersetzer, sondern schältete auch bald hier und da von dem Seinigen etwas in.' Jördens, *Lex.* T. IV. S. 124.

57. Theocr. à Ganda, *Emblemata amatoria*, *ex Bibl.* Commelini, 1604. 4°. (2de uitgave), Amst. 1608. 1616. langw. form. Rotterd. 1625. 4°. (Ook achter de *Nederd. Poëm.* van 1616 en vervolgens). *Het ambacht van Cupido door* Th. à Ganda, Lugd. 1615. 4°. Th. à Ganda, *Flora of Boogaerd der lieflijkste bloemen ende vruchten*, Amst. 1615. Zie Koning, *Cat.* D. II. bl. 331. *Euterpe*, D. I. bl. 98-106. P. Cunaei, *Epist.* p. 48.

58. Nog vindt men Ned. gedichten van Heins. in *Bloemkrans van verscheiden Gedichten*, Amst. 1959. (*op* Tromps *viktory in Duins*), in *Gedichten ontleend aan de Noord- en Zuid-Nederlandsche Letterkunde - gerangschikt*

en toegelicht door J.A. Alberdingk Thijm; in *Keur van Nederl. Letteren*, 2de Jaarg.; vóór J. Bodecherus Benninghs, *Oorlof-daghen* of *Nederduytsche Gedichten*, Amst. 1630. 4°.; vóór Jacobi Zevecoti, *Belegh van Leyden*, *Treurspel*, Leyd. 1626. 4°.; vóór de *Vertalinghe van de eerste weecke der scheppinghe des Werrelts*, *ghedaen in 't François bij* G. de Salluste, Heere van Bartas, door Wessel van den Boetseler, 's Gravenh. 1622. 4°.; vóór *de Nederduytsche Poêmata van* Adrianus Hofferus, Amst. 1635. 4°. Voorts vindt men gedichten van hem in Balen's, *Beschrijving van Dordrecht*, in de wereken van J. Triglandius, in Joh. Beverwyck, *van de Uitnemendheyt des Vrouwelycken Geslachts*, Dordr. 1639, 1643. kl. 8°. en welligt elders.

Vergel. *Navorscher* 1861. Isak van Harderwijk deelt nog een onuitgegeven (Lat.) puntdicht van hem mede in zijne *Geschied- en Letterkundige Bijdragen*, Rotterd. 1837.

Historische werken.

59. D. Heinsii *Rerum ad Sylvam-Ducis atque alibi in Belgio aut a Belgis Anno* 1629 *gestarum historia*, Lugd. Bat. 1631. fol., door Rivet in het Fransch overgezet. L.B. ex offi. Elzevir., 1631. 4°.

Zie de Wind, *Bibl. van Nederl. Gesch.*, bl. 412.

60. Over Heinsii *Operum Histor. Collectio*, I & II. Lugd. Bat. 1673. 8°., zie Vogt. *Cat. Libr. rar.*, pag. 334.

Varia.

61. Schoockii *Exercitatio de lingua Hellenistica et de Hellenistis*, L.B. 1643. 8°., waartegen Claud. Salmasius, die Heinsius voor den schrijver der *Exercitatio* hield, schreef: *de Lingua Hellenistica et origine ac Dialectis Graecae linguae*, L.B. Elzev. 1643. 8°.; waar op Salmasius antwoordde met *Funus Linguae Hellenisticae et ossilegium*, L.B.J. Maire, 1643.; waarop Schoockius schreef, doch niet uitgaf, *Rogum funeris Hellenistici*. Sommigen schreven eenige dezer stukken aan Heinsius toe. Zie Burman *Traj. erud.* p. 239.

62. *Virgula Divina*. Zie *Alm. Leid.* p. 206.

63. *Hercules tuam fidem*, *sive Munsterus Hypobolimaeus*, *id est*, *Satira Menippaea*, *de vita*, *origine et moribus* Gasp. Scioppii. *Editio secunda. Accessit Fabulae Burdoniae confutatio*. Lugd. Bat. Jo. Patius, 1608. 12°. Zie *Huëtiana*, cap. V. p. 8. seqq.

64. Danielis Heinsii *Crepundia Siliana. - Dissertatio de verae criticae apud veteres ortu*, *progressu et usu* cet.,

et Exercitatio critica, Lugd. Bat. ap. Raphel. 1600. Cantabrig. 1646. 12°. door Drakenborch in zijne uitgaaf van Silius Italicus opgenomen. Men leze Lefebvre de Villebrune, *Seconde guerre Punique*, *Poëme de* Sil. al. Tom. I. *Préface* p. XXV, XXVI.

65. Danielis Heinsii *Laus Asini*, L.B., ex offic. Elzev., 1623. 4°., 1629. 12°. (*tertia parte auctior cum aliis festivis opusculis*) 1633. 4°. Traduit en Français par Couppe de L'oise, Paris, An. V. 18°. - *Veeler wonderens wonderbaerelyck lof*, *het waere lof des Uyls en des Ezels*, Leyd. 1623. 4°., Amst. 1664. 12°. Vid. Schelhornii *Amoenit liter.* Tom. IV. p. 551. *Rabbeliana*, p. 608. 609. *Bibliothèque Curieuse Historique et Critique*, Tom. II. p. 163. *Dict. Bibliogr.*, *Histor. et Critiq.* T. II. p. 42.

66. *Encomium pediculi ad conscriptos mendicorum patres*. Traduit par Mercier de Compiègne.

67. Men weet dat Heinsius ook de autheur is van het bekende *Cras credo hodie nihil* en van de voorrede der *Acta Synodi Nationalis Dordrac*.

68. Danielis Heinsii *Cento Virgilianus.* 'Dom. Baudius *habuit familiaria vitia*, *quae vehementer ipsi obstiterunt ad altiora tendenti*, *Venerem et Bacchum; amoribus enim paulo plus quam licebat per honestatem et ordinem*, *deditus fuit; quod occasionem dedit eleganti illi Centoni Virgiliano*, *quem* Dan. Heinsius *in ipsum*, *dissimulato nomine*, *scripsit*, *qui reperitur inter Poëmata ejus* p. 426.' Morhoff, *Polyh.* T. I. p. 303.

Werken van anderen door Heinsius uitgegeven.

69. *Epistolae* J. Scaligeri, *quae reperiri potuerunt nunc primum collectae ac editae*, L.B. 1627. 8°. 'D. Heinsius, *l'éditeur*, *a fait précéder ce volume de la fameuse lettre à* Dousa *de Gente* Scalig. *On trouve dans ces lettres des particularités et des détails intéressants*.'

70. Scaligeri *Jambi Gnomici. Ed.* D. Heinsio, Lugd. Bat. 1607. 12°.

Brieven van en aan Heinsius.

71. Er zijn vele brieven van en door hem geschreven in de *Sylloge Epist. ed.* Burmanno; Tom. II. p. 445-481 seqq. onder de *Epistolae celeb. virorum ex scriniis* J. Brandtii, Amst. 1715. p. 79. 133 en in andere verzamelingen. Joh. Cabeliavi *Epistolae ad* Heinsium zijn te 's Hage 1631 in 8°. uitgekomen. Voorts vindt men Brieven aan hem van Petrus Cunaeus (P. Cunaei *Epist. cura* P. Burmanni, Lugd. 1725). Kirchmannus, Sarravius (M. Gudii *et* Claudii Sarravii

Epist. Ultraj. 1697), Eryceus Puteanus (*Epist. Apparat. Ep.* 32). Casaubonus (*Epist.* 318, 526.) Baudius (*Centur.* IV. *Ep.* 2. 82). Boxhornius (*Epist.* 277), Barlaeus (*Epist.* p. 138, 154), J. Scaliger (*Epist.* p. 277), Michael Piccart (Schelhornii *Amoenit. Litt.* Tom. IV. p. 552). J. Wouwerus (*Epist. Cent.* II. p. 41, 70). *Epistolae* D.H. *ad* George Rechter, in J. Rutgersii *Variar. Lect. lib.* VI. *Epistola* Rutgersii *ad* D.H. in J. Rutgersii *Var. Lect.* p. 387. *Epistola* Er. Puteano in Visschers' *Hist. Tijdschr.* p. 130., in de oudheidkundige werkjes van G.C. in de Betouw en elders.

Handschriften.

Tom. I. *Cat.* N. Heinsii:

P. 103, S. Dionysii *liber de Coel. Hier.*, *Divin. Nominib.*, *Pontific. Dignit.* 1516. *cum annott. Mss.* D.H.
P. 197, Aristotelis *Opera*, Bas. 1550. fol.
P. 236, Diog. Laertius, Bas. 1535. 4°.
P. 239, Aristotelis *Ethica Gr. Opera* Petri Pictorii, Francof. 1584. 4°.
P. 264, Polybius Casauboni. Paris, 1619. fol.
P. 285, Procopii *Hist. lib.* VIII. Aug. Vind. 1597. fol.
P. 303, *Bataviae Holl. Annales* Dousae, apud Plant 1601. 4°.
P. 370, C. Tacitus, Paris., ap. C. Morel, 1611. 12°.

Tom. II. *Cat.* N. Heinsii:

P. 2, *Glossarium* B. Vulcanii, L.B. 1600.
P. 59, Tenestella *de Magistratibus*, *Rom. Item* Pomp. Lactus. Raph. Volaterranus *et* Bibelius *de iisdem*, *in quibus* D.H. *multa annotavit*.
P. 82, Nonni *Dionysiaca*, *Gr. et Lat.*, Paris, 1581. *cum Annot.* D.H.
P. 89, *Anthol. Graec. Epigram.*, apud H. Steph. 1506.
P. 108, Cato *et* P. Syrus, *Lat. et Gr. per* Jos. Scaligerum, Lugd. Bat. 1626.
P. 180, Euripides, apud Hervag. 1551. *cum annott. Mss.* Plautus, apud Raphel. 1594. 12°.(1)

In de verzameling van den heer van Dam van Noordeloos zijn, behalve een brief van Heinsius L.B. 1629, onderscheidene papieren van diens hand, de *Synode*, *van Dordrecht* betreffende.

(1) Op al deze werken zijn marginale noten van D.H.

Jonkheer Beeldsnijder van Voshol bezat in zijne verzameling van Mss. een Lat. brief (L.B. 21 Nov. 1618) van Dan. Heinsius, zijnde volgens den *Catalogus* dier collectie '*Een rapport*' op eene aan hem gedane vraag, door de Staten, wegens de bekwaamheden van Isaac Palasschio *Judaeo*, *ante tempus aliquod ad fid.* Christ. *reverso* en deszelfs *eruditio in lingua Orient.* Onder hem berustten almede eenige albumblaadjes van Heinsius in de vriendenrollen van Joh. Raffelaert. Mart. Dornkampf (1630), Johan Gronovius (1634), Caspar Burden (1605) en Joh. Narsius geschreven. Op de verkooping van *Autogr.*, Amst. April 1840, vindt men bl. 6, No. 62, een albumblad van D.H., verkocht voor *f* 5.25.

Ms. brief van D. Heinsius aan Scipio Gentilis, komt voor op *Cat.* J. Koning, D. II. bl. 111, waar ook een door H. vervaardigd en geschreven gedicht vermeld wordt. Ook komen er brieven voor op *Catt. Bibl.* Gronov., Te Water, Schouten, van Voorst, en andd. Ook berusten er zoo Brieven als Mss. op de Bibl. publ. Lugd. Bat. In de *Collection de plus de* 1500 *lettres autographes écrites à* Erycius Puteanus *de* 1600 *à* 1646 *par les premiers personnages de son temps*, ontmoet men ook *mss.* brieven van Heinsius. Zie: *Compte rendu des séances de la Commission Royale d'Histoire*, Tom. IV. p. 135. De *Cat. Bibl.* D. Heinsii verscheen L.B. 1651. 8°.

Het *Symbolum* van D.H. was: *Quantum est*, *quod nescimus*. Zijn portret vindt men o.a. vóór zijne *Exercitationes;* in de *Alma Acad. Leid.* bij Meursius en van der Capellen. Zie verder Muller, *Cat. van Portr.*

Zie Ant. Thysii, *Orat. funeb. in obitum Dan. Heinsii*. S. Marci, *Equitis et Hist. Professoris;* H. Witten, *Mem. Phil.*, T. II. p. 171-200; Foppensii, *Bibl. Belg.* T. I. p. 126; *Alma Acad. Leyd.*, Lugd. Bat. 1614. p. 201. seqq.; Meursii, *Ath. Bat.* p. 210, Sweertii, *Ath. Bat.*, p. 203; Jonsius, *de Script. Hist. Phil. Jenae*, 1716. III. 28 l.; Saxii, *Onom. Liter.*, T. IV. p. 126; Barth, *Advers.*, p. 2803; Morhovii, *Polyh.*, T. I. p. 61,303, 868, 1014, 1015, 1069, T. II. p. 36, 42, 43; Seldenus, *Praef. ad Lib. De Diis Syr.;* J. Rutgersii, *Var. lect. Lib.* III, (Heinsii *laus*); Vossius, *de Hist. Lat.*, p. 138; Almelovenii, *Plug. Syll.*, p. 18; Borremans, *de Poëtis*, p. 55; *Epist. praest. viror.*, (1660) p. 475; Borrichius, *de Poëtis*, p. 143; Beverovicii, *Lib. de Vitae Term.*, (1651). p. 382; Pope Blount, *Censura celeb. Auth.*, p. 903, seqq.; Imperialis, *Museum Historicum*, p. 204; Burmannus *ad* Lotichium, *passim.; Vita* Cl. Salmasii, vóór zijne *Epistolae*, *passim; Sylloge Epistol.* ed. Burmanno, *passim;* P. Cunaei, *Epist. passim;* M. Gudii et C. Sarravii, *Epist.;* E. Puteani, *Epist.* p. 164; *Epist. ad* Anton. Magliab, p. 201; 313; J. Scaligeri, *Epist.* p. 656, Boxhornii, *Epist.*, p. 277;

Baudii, *Cent. Epp.*, IV, *Ep.* 2, 82; V. Fabricii, *Epist. et Poëm.* (Francof. et Lipsiae 1685) *passim;* Octavii Ferrarii, *Opusc.*, T. I. p. 155; P. Francii, *Orat.*, p. 121; Jac. Crucii, *Merc. Bat.* p. 70; J. Casauboni, *Epist. passim;* Valerius Andreas in *Bibliotheca Belgica*, o.h.w.D. Heinsius; Te Water, *Narratio de reb. Acad.*, Lugd. Bat. p. 73; Klefck, *Bibl. erud. Praec.*, p. 156, 157: Th. Gatakeri, *Oper.*, p. 14; J.H. Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 121, 122; Peerlkamp, *de Poëtis Lat. Neerl.*, pag. 378, seqq.; *Vita* Nic. Heinsii vóór zijne *Adversaria* door Burman uitgegeven; (Graevii?) *Cohors Museum*, p. 351; Clarisse, *Encyclop. Theol.*, p. 153, 173, 214, 221, Opitz, *Poëtische Wäldren*, B.I.; *Weltl. Poëm.*, II Th. S. 43; *Geistliche Poëm.*, S. 377; *Niederl. Museum*, 1837, Th. I; Meijer, *Geschichte der Schrifterklärung*, Th. III. S. 180; Bauer, *Hist.*; *Biogr.*, *Litt. Handwörterb.*, Th. II. S. 294; *Biogr. Univers.*, T. XIX. p. 380, seqq.; Coupé, *Soirées Littéraires*, T. II. p. 22; Baillet, *Jugemens des Savans*, § 1482. Dudley Carleton, *Lettres et Negoçiations*, T. II. p. 109, T. III. p. 157; *Oeuvres de* Voltaire, T. VIII. p. 1329; *Diction. Bibliogr. Hist. et Crit.*, T. III. p. 99; Clement, *Bibl. Cur.*, *Préf.; Messager des beaux arts*, 1850. p. 225; Beverwyck, *Schat der Gezondh. en Ongez.* passim; Dezelfde, *Uytnem. des Vrouwel. Geslachts*, D. III. p. 97, 122, 146, 162, 184, 185; Pars, *Naamrol*, bl. 83, 276; Balen, *B. v. D.*, bl. 1136; Burigny, *Vie de Grotius;* Brandt en Cattenb., *Leven van* de Groot; Luden, *Leven van* de Groot, passim.; Vollenhoven en Schotel, *Brieven van* M. van Reigersbergh; Ypeij en Dermout, *Gesch. der Ned. Herv. Kerk*, D. II. bl. 396 en noot (465); Scheltema, *Gesch. en Letterk. Mengelw.*, D. III. St. III. bl. 52, D. II. St. II. bl. 249; J. Koning, *Catal.*, D. II. bl. 330, 331; Te Water, *Ref. van Gent*, bl. 148, volgg.; Bidloo, *Pampoêt.*, p. 29; J.P. van Cappellen, *Bijdragen tot de Geschied. der Wetensch. en Letteren in Nederland*, bl. 200-222; M. Siegenbeek, *Geschied. der Nederl. Letterk.*, bl. 112, 114; Feith en Kantelaar, *Bijdragen*, D. I. bl. 183; *Euterpe*, door Kantelaar en Siegenheek, D. I. bl. 98-206; van Kampen, *Geschied. der Nederl. Letterk.*, D. I. bl. 194, volgg.; Collot d'Escury, *Hollands roem*, D. IV. bl. 175-181; De Wind, *Bibl. van Nederl. Gesch.*, D. 5, bl. 410-412; Meerman, *Aanteek.* op Grotii *Parall. Rerumpubl.* D. III. bl. 369-376, 399-400; Siegenbeek, *Geschied. der Leydsche Hoogesch.*, D. I. passim., D. II. bl. 90, 92, 266, 267, 279; Soermans, *Acad. Reg.*, bl. 10, *Toevoegs.* bl. 90-92; De Vries, *Proeve eener Geschied. der Nederl. Dichtk.*, D. I. bl. 131-134; Willems, *Verhand. over de Nederl. taal- en letterk.*, D. II. bl. 35, volgg.; Snellaert, *Verh. over de Vaderl. Dichtk. in België*, bl. 221, volgg.; *Godgel. Bijdragen*, D. XIV. St. II. bl. 222; van Voorst, *Verhand. over de Letterk. Verd. van* de Groot, bl. 48, 62, 68, 70; Vrolijkhert, *Vlissing. Kerkhemel*, bl. 54; W. de Clercq, *Verhand.* bl. 179, 182, enz.; Huydecoper, *Proeve van Taal- en Dichtk.*, passim.; Visscher, *Hist. Tijds.*, bl. 115, 122; Schotel, *Geschied-*, *Letter- en Oudheidk. Avondst.*, bl. 173, volgg.; Kok, *Vad. Woordenb.*, D. XX. bl. 515; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. X. bl. 316, 317; voorts Nieuwenhuis, Hoogstraten, Morhoff, Luiscius, Bayle en and.

Over de twisten tusschen H. en Balzac, zie *Lettres de Bayle*, p. 449; met Salmasius en Crojus, Bayle, *Biogr. Univers.*, in voce Salmasius en Crojus; voorts: Paquot, *Mém.*, T. III. p. 317, 318; Collomiés, *Gall. Orient.*, p. 185; Amgrant, *Specimen Animadvers.*, *Praef.*; A. Rivet, *Ep. Apol.*; Sarravius, *Epistol. ad*

Alex. Morum *scripta. Lutetiae id. Januarii* 1642, pag. 39, 4°., edit. altera 1697; *Epithalamium in nuptias* Dan. Heinsii *et* Ermgardii Rutgersiae, *scriptum a* Jano Casp. Gevartio, L.B. 1617, 4°.; *Carmina Epithalamia in nuptias* etc., ibid. 1617. 4°.

Gedichten ter zijner eer vindt men ouder de gedichten van Scaliger, Rekenarius, Scriverius, Douza, Huygens, Grotius, Naeranus, B. Vulcanius, Vincentius Fabricius, Neuhusius, Bodecherus Banningius, Nyendalius, Westerbaen, Zevecotius, Cats, Spex, Kinschot, Huygens, N. Heinsius, Rutgersius enz.

[Nicolaas Heinsius]

HEINSIUS (NICOLAAS), zoon van Daniel Heinsius en van Ermgard Rutgers, werd den 20sten Julij 1620 te Leyden geboren; ontving onder toezigt van zijnen geleerden vader, eene voortreffelijke opvoeding en had van zijne prille jeugd eene hartstogtelijke liefde voor de klassieke letterkunde en poëzy. Reeds op elfjarigen leeftijd vervaardigde hij een *Carmen panegyricum in* Christinam *Reginam Sueciae* (onder zijne *Juvenilia* gedrukt) en in 1637 gaf hij: *Breda expugnata* met eenige *Epigrammata* in het licht. Ook knoopte hij reeds vroeg vriendschapsbetrekkingen aan met Cornelis van der Myle, Constantijn Huyghens, Joh. Fred. Gronovius, Hendrik Bruno, Isaac Vossius, Bodecher Banningh, Vincent Fabricius en anderen. In 1642 begaf hij zich naar Engeland om bibliotheken te bezoeken en handschriften der Ouden te vergelijken. Hij werd in Engeland niet met die minzaamheid en hulpvaardigheid bejegend, welke hij zich had beloofd, en mogt slechts eenige codices van zijnen geliefden schrijver Ovidius vergelijken. In 1644 bezocht hij, op raad zijner geneesheeren, de wateren te Spa, met het beste gevolg, zoodat hij uit dankbaarheid aan dezelve een gedicht wijdde (*Votum ad fontes Spadanos*). Op zijne terugreis bezocht hij België; knoopte met Puteanus, Tuldenus, Plempius, Valerius Andreas en Vernulaeus te Leuven vriendschapsbetrekkingen aan en hield zich met het onderzoeken van oude codices bezig. Van Leuven begaf hij zich naar Brussel, waar hij den geschiedschrijver Nicolaas Burgundus en Albert Rubbens, vooral door zijn werk *De re Vestiaria* bekend, en wiens dood hij later in eene voortreffelijke Elegie betreurde, leerde kennen. Te Mechelen ontmoette hij een zijner nabestaanden, den letterkundigen en dichter Joh. Franc. van Slingelandt, en te Antwerpen mogt hij wederom eenige codices van Ovidius en van Claudianus, van welken schrijver hij, op raad van Caspar Gevartius, eene nieuwe uitgaaf bewerkte, doorloopen. Na een kort verblijf te Leyden, vertrok hij naar Parijs, waar hij door de geleerden met de meeste voorkomendheid ontvangen

werd; alle bibliotheken (onder andere die der d u P u i s) voor hem ontsloten werden en hij eenige Latijnsche gedichten in het licht gaf, die algemeene goedkeuring wegdroegen. Hij brandde van verlangen om Italië te bezoeken, doch werd te Lyon en Marseille door eene ziekte aangetast, die hem te Pisa en te Florence nog niet had verlaten, doch hem niet belette zijn verblijf aldaar zoo nuttig mogelijk te besteden en met geleerden kennis te maken.

Hij zag daar onder anderen eenige handschriften van O v i d i u s en van de *Historiae* van J u s t i n u s in de bibliotheek der M e d i c i s , en collationeerde een uitmuntend handschrift der *Metamorphosen* in de blibliotheek van St. M a r c u s . Uit Florence begaf hij zich naar Rome. De morgens bragt hij aldaar door in de bibliotheek van het Vatikaan, waar hij een oud handschrift van M a r t i a l i s voor zijnen vriend V o s s i u s nazag, en de namiddagen besteedde hij met geleerden te bezoeken, de overblijfselen der oudheid te zien en opschriften en oude penningen te verzamelen. Men gaf hem zelfs verlof handschriften uit de Vatikaansche bibliotheek en uit die van den kardinaal B a r b e r i n o in zijne herberg te onderzoeken. Veel dienst bewees hem te Rome de beroemde L u c a s H o l s t e i n . Ook gaf deze hem het werk *de Fastis Romanorum* van eenen Griekschen schrijver, J o a n n e s L y d u s ; een handschrift dat eerst in deze eeuw door H a s e is in het licht gegeven. In den zomer van het jaar 1647 vertrok hij naar Napels met aanbevelingsbrieven en een paspoort van den onderkoning, die hij, wijl de vrede tusschen Spanje en de Vereenigde Nederlanden nog niet geteekend was, behoefde. Hij kon zich niet verzadigen met het beschouwen van den berg Pausilippo, die hem in dichterlijke verrukking bragt. Hij verzuimde echter het hoofddoel zijner reis niet, en ging voort met het verzamelen van oude penningen, van welke hij reeds 700 stuks bezat. Hij schreef ook A r u s i a n u s M e s s u s *de Elocutionibus* af, dien hij in handschrift in de bibliotheek der Reguliere-Kanunniken vond. Terwijl hij zich in zijne studie verdiepte, stonden de Napolitanen in den aanvang van Julij, onder M a s A n i e l l o op. De vreemdelingen hadden alles te vreezen van een oproerig volk, dat hen verdacht en reeds hunne huizen begon te plunderen. In deze omstandigheid schoot aan H e i n s i u s niets anders over dan de vlugt. Hij scheepte zich des nachts, na zijne boeken en penningen aan een koopman toevertrouwd te hebben, naar Livorno in. Onder weg verkreeg hij nog eenige Grieksche handschriften te Bologne, en na korten tijd in Venetië doorgebragt te hebben, ging hij in October

naar Padua, waar hij tot den aanvang van 1648 vertoefde en zijne *Italica* uitgaf, die de goedkeuring zijner landgenooten niet wegdroegen, wijl hij met minachting daarin van zijn vaderland gesproken had, b.v. in dit distichon:

‘Dî facerent, tractu nasci liquisset in illo!
Patria, da veniam; rustica terra tua est.’

Op zijne terugreis naar Holland hield hij zich te Milaan op, waar hij in de Ambrosiaansche bibliotheek verscheidene handschriften van O v i d i u s collationeerde. Gaarne had hij in Zwitserland de bibliotheek van B o n g a r s te Bern en die van het klooster te St. Gallen doorzocht, maar de klimmende jaren van zijn vader drongen hem zijne reis naar Holland te verhaasten, waar hij na een driejarige afwezigheid wederkeerde.

Tot nu toe had H e i n s i u s naar geen ambt gedongen en zelfs de betrekking van hoogleeraar te Bologne, die men hem, onder voorwaarde dat hij van godsdienst zou veranderen, had aangeboden, afgeslagen; maar I s a a c V o s s i u s, die toen aan het hof der koningin C h r i s t i n a was, beval hem zóó aan deze aan, dat zij hem in Mei 1649 gelastte, haar de te Parijs en Padua uitgegeven gedichten van H e i n s i u s toe te zenden. H e i n s i u s, hiervan onderrigt, haastte zich eene nieuwe uitgaaf van deze bundels te laten drukken en ze aan haar op te dragen. Hierdoor won hij geheel de gunst van C h r i s t i n a die hem welhaast naar Stokholm riep. In October vertrok hij te scheep derwaarts en eindigde op reis zijne aanteekeningen op C l a u d i a n u s. Deze reis was zeer gelukkig, ook werd hij zeer goed ten hove ontvangen. In 1650 keerde hij naar Leyden terug om zijne papieren te halen en handschriften en penningen voor de koningin te koopen. Onderweg hield hij zich te Kopenhagen op, om een handschrift van O v i d i u s te zien, als ook te Sora, Gottorp, Hamburg, Bremen en te Groningen. Zijn verblijf te Leyden was zeer kort: hij kwam er in de maand April aan en was in Julij wederom te Stokholm, waar kort daarna ook S a l m a s i u s, de bitterste vijand van zijn vader, aankwam, die alles aanwendde om diens zoon in ongenade te brengen bij de koningin, te meer wijl hij vermoedde dat hij M i l t o n schandelijke anecdoten nopens hem en zijne vrouw had medegedeeld. Den 19 Februarij 1651 vertrok H e i n s i u s voor de tweede maal naar Italië. In het einde van Maart kwam hij te Leyden aan, scheepte zich den 27 Julij naar Dièppe in en vertrok van daar naar Parijs, waar hij in de bibliotheek van den president d e T h o u, de *Saturnalien* van M a c r o b i u s

en eenige handschriften van Ovidius en Martialis zag. In September reisde hij over Dyon, Châlons, Lyon, Vienne en Grenoble naar Turin, waar hij van de hertoginne Douairière de 27 deelen *Antiquitates Romanae* van Ligorius, voor de koningin Christina ten geschenke ontving. Te Milaan aangekomen, liet hij er zijn secretaris Langerman achter om handschriften te collationeren en te koopen (o.a. Dioscorides en Pollux). Te Ferrara kocht hij verschillende zeldzame boeken en te Venetië eenige kabinetten met penningen. Uit Venetië ging hij over Florence naar Rome, zoo om aankoopen te doen voor de koningin, als om handschriften van Ovidius en Claudianus te vergelijken. Wedergekeerd te Florence werd hij aldaar lid van de academie de Crusca en der Apasthisten en kreeg verschillende Grieksche handschriften van den hertog Salviati ten geschenke voor de koningin. Daar het gerucht zich verspreid had, dat de koningin hem had gezonden om boeken en penningen te koopen, werden deze op zulk een hoogen prijs gehouden, dat hij niets meer kon erlangen: daarenboven ontving hij noch geld noch brieven uit Stokholm en was genoodzaakt op eigen kosten te leven. Hij verzocht derhalve verlof naar Holland weder te keeren, wijl zijne zaken zijne tegenwoordigheid vorderden. Na dit verkregen te hebben, vertrok hij in 1652 naar Bologne, waar de *Hannibalica* van Appianus hem in handen vielen. Van daar begaf hij zich naar Ferrara en Padua, van waar hij aan Henri de Valois de *Panegyrica* van Berengarius, die hij gevonden had, zond. Te Milaan schafte hij zich een hands. van Stephanus *de Urbibus* aan. Te Bazel zag hij handschriften van Virgilius en van Ovidius in de openbare bibliotheek, en in die van Faerith. Te Straatsburg vergeleek hij eenige handschriften van Ovidius en kocht eene verzameling van brieven van Casaubonus. Den 29 Julij kwam hij weder te Leyden aan.

De dood van Salmasius, die voort was gegaan hem op de grofste wijze te beleedigen en bij de koningin in ongunst te brengen, 't geen Heinsius tot het dichten van zijn *Scazon in Alastorem* (*Poëm.* p. 161-177) bewoog, en het vertrek van Vossius naar Zweden, gaven Heinsius hoop dat hij op nieuw bij de koningin in gunst en tot zijne, haar voorgeschotene penningen (*f* 30,000) zou geraken.

Hij vertrok dan in September en bragt den winter te Upsal, wijl de pest te Stokholm heerschte, door; doch de koningin deed afstand van de regering, en op zijne herhaalde bede om teruggave van zijn geld, kreeg hij niets

als ijdele beloften van landgoederen in Pommeren, een kanunnikaat te Hamburg, een vikariaat te Bremen, den titel van Secretaris en van 4000 kroonen, doch van dit alles kwam niets. In dezen treurigen toestand ontving hij de aangename tijding, dat de Staten hem, op eene wedde van *f* 4000, tot hunnen resident aan het Zweedsche hof hadden benoemd. (7 October 1654.) Doch spoedig werd deze vreugde afgewisseld door diepe droefheid over het verlies van zijnen vader (15 Februarij 1655). Hij verzocht en verkreeg verlof om naar Holland te vertrekken. Op reis werd hij door een hevigen storm overvallen, die hem dwong te Dantzig binnen te loopen, waar hij 36 dagen ziek lag. Te 's Hage teruggekeerd, betuigden de Staten hem hunne tevredenheid over zijn gedrag in Zweden en gaven hem de keus tusschen een gezantschap naar Pruissen en Denemarken; doch zijne gezondheid belette hem een van beide te aanvaarden. Hij vestigde zich in 1656 te Amsterdam, waar hij tot stadssecretaris werd aangesteld. De rust van het overige van zijn leven werd vergald door een proces, dat hem door M a r g a r e t h a W u l l e n , die hij huwelijksbeloften had gegeven en bij welke hij twee kinderen had, werd aangedaan. Hij verloor dit proces te Amsterdam, 't geen hem noopte zijn secretariaat neêrteleggen en zich op het hof van Holland te beroepen, dat in 1662 de uitspraak van Amsterdam bevestigde. In dien tusschentijd werd hij in 1660 voor de tweede maal tot resident in Zweden benoemd. Hij vertrok in het volgende jaar en verkreeg in 1667 verlof naar Holland weder te keeren. Hij bleef er een jaar, gedurende hetwelk hij zijn vonnis te vergeefs trachtte te laten herroepen. In 1668 kwam hij in Zweden terug, en werd in 1669 tot buitengewoon gezant naar den ezaar van Moscovie benoemd. Twee jaren later vroeg en kreeg hij verlof om weder te keeren. In 1672 werd hij door de Staten naar Oostvriesland en Bremen afgevaardigd. Van daar ging hij voor zijne gezondheid naar Paderborn en Wiesbaden. In 1673 voerde hij op nieuw een proces met zijne naaste bloedverwanten over de erfenis van zijn vader. Daar zijne gezondheid dagelijks afnam en de staat zijner zaken steeds verergerde, besloot hij in stilte te gaan leven, en woonde eerst (1675) op een buitengoed bij Utrecht en kort daarop te Vianen. Ook daar vervolgde hem het ongeluk. Hij was op het punt door zijne dienstmaagd, die hem ook zijne gouden en zilveren penningen ontstolen had, vergiftigd te worden. Eindelijk werd hij den 7^{den} October 1681 volgens getuigenis van P e t r u s B u r m a n n u s in *Vita* H e i n s i i , p. 53, en niet den 7^{den} November, zoo als G. B r a n d t , (*Dagwijzer*, bl. 584) meldt, te 's Hage, wer-

waarts hij gegaan was om de bruiloft zijner nicht bij te wonen, krank en stierf in het huis van zijn schoonbroeder. Zijn lijk werd naar Leyden gevoerd en in de St. Pieterskerk bij dat van zijn vader bijgezet.

Heinsius was een onzer beroemdste letterkundigen, en met Marron mogen wij zeggen: '*Peu de philologues ont exercé sur les poètes latins une critique aussi ingénieuse que celle de* Nicolas Heinsius,' en met Peerlkamp: '*illum se a nullo quidem doctrinae genere exclusisse*, *sed praecipue in Latinis Poëtis emendandis quasi habitasse*.' Zijne aanteekeningen op Phaedrus, Ovidius, Virgilius, Silius Italicus, Claudianus, Valerius Flaccus, Tibullus, Propertius zijn nog geacht en even als die op Tacitus, Vellejus Paterculus, Florus, Quintus Curtius, Seneca, Suetonius, Petronius en andere schrijvers in latere uitgaven opgenomen. Brouckhusius noemde hem in zijne aanteekeningen op Propertius en Tibullus: '*Poetarum Latinorum magnus sospitator*;' '*Veterum poëtarum felix restitutor ingeniosissimus pariter atque felicissimus*;' '*Vir unice ad salutem Poëtarum Latinorum natus;*' '*princeps ingeniorum;' Vir magnae et malae invidiae capax*, *quemque non nisi mortuum lacerare ausi sunt foedi quidam vulturii*.' Petrus Burmannus schrijft in *Praef. ad* Ovidium (Amst. 1727): '*se in* Ovidii *verbis exhibendis fere secutum fuisse editionem* Nic. Heinsii, Ao. 1668, *cui ipse praefuit; saepe tamen* (voegt hij er bij) *ob causas in annott. dictas ab illo discessisse*, *neque semper obsecutum fuisse viro doctissimo*, SED NOVANDI LIBIDINE SAEPE ABLATO IN DIVERSA. Minder gunstig is het oordeel van Gierig in zijne *Praefatio*, geplaatst vóór zijne uitgaaf van P. Ovidii Nasonis *Metamorphoses*, p. IV der 3de uitgaaf, bezorgd door J.C. Jahn, Leipz. 1821.:

Non melius versatus est Nic. Heinsius, *qui etiamsi quam maximum Codicum collationumque numerum habuit* (*de qua re nonnulla disputavit Burmannus secundus in Vita Heinsii*, *quam eius Adversariis praefixit*)*; in enotanda tamen lectionis varietate negligentissimus fuit. Cum enim in hae re male versatum arguunt non solum ea loca*, *quibus*, *ut at Metam*. II. 567, *ipse fatetur*, *se pigere*, *varias lectiones adferre* 1); *sed etiam infra pauca exempla dabo*. Heinsii *collecta ad* Ovidium *habuit* Burmannus, *qui et ipse nonnullos Codices et quasdam editiones veteres passim inspexit*.'

1) *Huc pertinent etiam euismodi loca*, *in quibus aut aliquam lectionem veram praedicat*, *reliquas vero reticet* (*ut*

Metam. VIII. 775), *aut scripsit*, '*alii aliter*,' *vel* '*Codices magnopere variant*.'

Als Latijnsch dichter zou hij zelfs zijn vader overtroffen hebben, en te regt werd hij door B r o u c k h u s i u s '*Princeps Poëtarum;' felicissimus ille Musarum Pallas* genoemd.

'*Il est peu de poëtes Latins modernes*, (zijn de woorden van M a r r o n) *qui pour l'élégance et la pureté approchent de* H e i n s i u s ,' en P e e r l k a m p schrijft: '*omnia et singula* H e i n s i i *Carmina tanto 'nitore*, *ea numerorum concinnitate*, *ingenii ubertate*, *et sententiarum pondere sunt perpolita*, *ut non macilenta quaedam species*, *sed sanguine et succo Romano corpus perpastum appareat*.'

Zijne *Poëmata* zijn niet zoo algemeen als die van zijnen vader en voor zoo ver mij bekend is, slechts tweemaal uitgegeven. Jammer dat eene groote collectie onuitgegevene gedichten van zijne hand zijn verloren. L a u r e n s v a n S a n t e n heeft er 53, die niet onder zijne *Poëmata* zijn opgenomen, in zijne *Deliciae Poëticae* uitgegeven. Onuitgegeven is ook het volgende, uit de verzameling van Handschriften van den heer v a n D a m v a n N o o r d e l o o s te Rotterdam.

Ad musas
theologi et poetae eximii
D. Jacobi Revii
cum sacrosanctae theologiae doctor renunciaretur
VI eid. febr. CI□I□CXLII.

Reviades Musae, non vos Helicone profano
  Imbuit Aöniae Cynthius arte lyrae:
Non vos Cyrrhaeis obsessa furoribus autra,
  Sacrave mentili detricuere Dei.
Felices! vero possessum numine pectus
  Queis pius afflavit relligionis amor.
Vobis Uranie coelestibus ignea curis
  Sacra Palaestinis proluit ora vadis.
Ipse Deus vatem ter Jordano contigit unda:
  Cantanti et laudes annuit ille suas.
Non vestro steterunt Phaebeae in vertice lauri,
  Aut hederae doctum circulere caput:
Cinxit Idumaea radiantia tempora palma
  Virgineas Solyme disposuitque comas.
Nunc quoque sed maiore chelyn impellite dextra;
  Nunc, Divae, tragico celsius ite gradu.
Ecce meo vati solennia sacra parantur:
  Jamque sui pretium grande laboris habet.
Damnatae toties inter sua scrinia noctes,
  Et longo exacti saepe labore dies,

Vos ego nune testor; doctrinae praemia tantae
Dignus haec ulli vix potuisse dari,
At vos Reviades divina poemata Musae
Pergite sed soli rite dicare Deo.

Extempore,

NICOLAUS HEINSIUS.

Er waren geen philologen in de XVIIde en XVIIIde eeuw wier werken niet schier op elke bladzijde getuigenis dragen van hunne ingenomenheid met Heinsius' schriften, en naauwelijks een dichter die hem geen loflied heeft gewijd. Van velen noemen wij slechts Hugo Grotius, Graswinckel, Bruno, Daniel Heinsius, Brouckhusius, David van Hoogstraten, PetrusFrancius, Esza de Ceffinius, C. Huygens, Joachim Pastorius, Jac. Perizonius. Isac. Treughorn, Caspar Kinschot, Janus Vlietius, Aegidius Menägius, Johannes Commurius, Fred. Bened. Carpzovius, Reinerus Neuhusius, P.D. Huet, Clootvicius, Vollenhoven en anderen.

Zijn beeldtenis vindt men o.a. bij Kok, vóór de *Bibliotheca heinsiana et Catalogus librorum*, Lugd. Bat. 1682. en vóór zijne *Adversaria*, met de volgende regels van Joh. Goes van Absmade:

'Heinsiades sic ora tulit, sic reddidit illum,
Qua datur, artifici picta tabella manu:
Ingenium, mores, et amicas Regibus artes,
Sat bene, qui potuit pingere, solus erat.'

Zijne rijke bibliotheek werd door de erfgenamen aan de Leydsche hoogeschool te koop aangeboden, edoch dit aanbod afgeslagen en zij openlijk verkocht voor de aanzienlijke som van *f* 23.833.

Geschriften.

Claudianus, Lugd. Bat. 1650, in 12°. c.n.N. Heinsii ap. Elzev.; Amst. in 12°. 1665, *altera fere pante nunc auctior*, 1677, 1678, 1688. Petavii, 1734 in 8°. c.n. integris Delrii N. Heinsii *et ineditis* Petri Burmanni, 1760. Verg. *Notitia litterar. de* Cl. Claudiano, editioni *Bipontinae* praefixa. *Vita* N. Heinsii, p. 5, 6, 8, 14, 19, 25, 41; Burmanni, *Sylloge Epist.* t. II. p. 777. *Biogr. Univ.* t. XIX. p. 586.

Ovidius, Amst. 1652, 1658, 1661, 1668, 1688. 3 vol. 12°. 'Editionem 1688, *cum eiusdem notis integris recudendam curavit* Jo. Frid. Frischerus, Lips.

1758.' 4 vol. 8°. *Les notes se trouvent retouchées et plus complètes dans* l'Ovide *de* P. Burman, Amst. 1727. 4 vol. 4°. Verg. *Vita* Heinsii, en *Biogr. Univ. l.c.*

Virgilius Heinsii sine notis. Amst. 1676. 12°. Ultraj. 1704. 12°. *Plenissima editio est cum commentariis*. Servii *aliorumque ac Notis* N. Heinsii, *quam inchoavit* P. Burmannus, *eoque mortuo*, *absolvit* P. Burmannus II. Amst. 1746. 4 voll. in 4°. z. *Epistolae ad* Antonium Magliabechium, T. II. p. 87. Alb. Fabricii, *Bibl. Lat.* Tom. II. p. 289. *Vita* Heinsii, p. 6, 8, 41, 42.

Valerius Flaccus, sine notis, Amst. 1680, 1702, in 12°. C.n.N. Heinsii *et Praef.* P. Burmanni, Traj. 1724. 12°.

In de uitgaaf van dien dichter door Petrus Burmannus, c.n. var. L.B. 1724. 4°. en in die van T.O. Harles, (c.n. integris Burm. *et selectis al. suisque ed*. T.C.H. Altenb. 1781 8°.) zijn de noten van Heinsius opgenomen. Zie *Vita* Heinsii, p. 41, 42. Fabricii, *Bibl. Lat.* Tom. I. p. 420 en de *Praefatio* der *Bipont.* uitgaaf 1726. 8°.

Prudentius c.n. Heinsii, Amst. 1667. Coloniae 1750. c.n. Heinsii, *et Varior. doct. virorum.* 12°. '*Has notas suas ipse* Heinsius *subitaneas et non satis elaboratas fatetur* in *Epist. ad* Graevium: vid. *Syllog. Epist.* Tom. 4. p. 47. N. Heinsii, *Vita* p. 44.

De aanteekeningen van Heinsius op Petronius en Phaedrus zijn door Burmannus, die op Silius Halicus door Drakenborch, die op Florus door Graevius en Dukerus in hunne uitgaven van die schrijvers overgenomen. Petrus Burman gaf ook uit Nicolai Heinsii Dan. *fil. Adversariorum libri* IV *nunquam antea editi. Subjiciuntur Ejusdem notae ad* Catullum *et* Propertium, voorafgegaan door eene uitvoerige *Commentarius de Vita* N. Heinsii, Harlingae 1742. 4°. Burman haalt herhaaldelijk in zijne *Anthologia* de onuitgegevene aanteekeningen van Heinsius op Tacitus den schrijver van *De claris Oratoribus* en op de *Catalecta veterum Poëtarum* aan: desgelijks Broekhuizen, van Santen en andere philologen in hunne uitgaven der classici.

Poëmata. *Quaedam acc.* J. Rutgersii L.B. ap. Elzev. 1653 in 12°. De beste uitgaaf is die te Amsterdam 1666 ap. Dan. Elzevir. *Accedunt* Johannis Rutgersii *Postuma et Adoptivorum Carminum libri II*, opgedragen aan den hertog van Montausier. Deze bundel bevat 2 boeken met *Elegiae*, twee met *Juvenilia*, één met *Saturnalia*, waarin hij Cornelius Bojus en Fran-

ciscus Plante, twee onbeduidende dichters, onder de namen van Cornelius Cossus en Franc. Santra bespot. Er bestaat een exemplaar met m. ss. aanteek. in margine van Hoeufft Verg. Theod. Rijckii, Joh. Georgii Graevii, Nicolai Heinsii, *cet. Epistolae ineditae*. Edente G.D.J. Schotel, p. 97. *Vita* Heinsii, p. 4, 6, 7, 10, 13, 17, 43. Burmanni, *Sylloge Epist.* T. III. p. 208, 806. *Biogr. Univ.* p. 586.

Breda expugnata Accedunt Epigrammata aliquot eodem auctore L.B. *ex. offic.* Elsevir. 1637. fol.

Elegiarum liber et varia diversi argumenti Poëmatia Parisiis 1645. 4°. Heinsii *Vita* p. 4, 6, 7.

Italica. Petavii 1648. Heinsii *Vita* p. 10, 17, 43.

Bij Schotel t.a.p. p. 99, vindt men een in de uitg. van 1666 niet voorkomend gedicht, Michaeli Rutero, '*Ductori classis Foederatae Belgicae*, *Brittannicae victori*.'

Vellejus Paterculus, *c. notis* Nic. Heinsii, Amst. 1678. 12°.

Brieven van en aan N. Heinsius vindt men in de *Syllog. Epistol.* van P. Burman, 5 vol. 4°. Ook gewaagt hij in zijne *Anthologia Latina*, Tom. I. p. 295, van andere onuitgegevene Brieven van H.

Epistolae N. Heinsii *Nobilissimo Viro* D. Stanislao Lubienictzky de Lubienictz in *Epistolae celeb. virorum. - Ex scriniis literariis* Jani Brantii, Amstelaed. 1715. in 8°. p. 227, seqq. *Epistolae* N. Heinsii *ad* Adr. Blyenburgum, ed. G.D.J. Schotel, Hagae Comit. 1843, 4°. *Epistolae* Vincentii Fabricii, Hamburg. *Jurisconsulti*, Nicolao Heinsio, in Fabricii *Epist.*, Hamb. 1685.

Epistolae N. Heinsii *ad* Ant. Magliabechium *et* XXVIII *ad* Carol. Datum *Patric. Fl. Litterarum human. in Patrio Lycaeo Prof.*, cet. in Tom. I. *Clar. Belg. ad* Antonium Magliabechium *Epist. Florentiae*, 1745. 8°. Mss. Brieven komen voor op *Cat. Gronov.*, te Water, Koning, van Voorst, Schouten enz., en mogelijk ook Handschriften op de *Bibl. publ. Lugd. Bat.* Gedichten op hem vindt men o.a. in de *Deliciae Poëticae*.

Het was een der plannen van den Utrechtschen hoogleeraar Graevius het leven van zijnen vriend Heinsius in het licht te geven; doch Petrus Burmannus Junior, toen hoogleeraar in de geschiedenis en welsprekendheid aan de hoogeschool te Franeker, nam op zijn verzoek die taak op zich, en gaf in 1724 te Harlingen, te gelijk met N. Heinsii *Adversariorum libri*, V een *Commentarius de Vita* N. Heinsii in het licht. Verg. Burmanni, *Sylloge Epist.* Tom. IV. p. 717: Petri Burmanni Heinsii *Vita*, p. 2, 3. Zie verder over II. de *Praefationes* van P. Burman *ad* Phaedrum, Valerium

Flaocum, Virgilium, Ovidium en *ad Anthologiam;* Jo. Georg. Graevius Ezech, Spanhemio, Traj. ad Rhen. 6, *Kal. Nov.* 1672, in *Sylloge nova Epistolarum varii argum. Norimb.* 1760, Vol. I. p. 548; Graevius in *Praef. ad Epp.* Cicer. *ad Div.* p. 32; *Praef. et Epistol. Sylloges Fabrioianae;* Koenigii, *Bibl. Vet. et Nov.*, voc. Baillet, *Jugem.*, Tom. II. p. 255, 256, No. 557, Tom. IV. p. 312, 313, No. 1525; Morhoff, *Polijh. Lit. c.* VII. § 36, p. 59, *c.* XVIII. § 70, p. 213, *c.* XXIV. § 115, p. 307, L. IV. *c.* XI. § 16, p. 871; Crenii, *Animadv. Philol.*, V. P. p. 35, P. VIII. p. 2, P. IX. p. 217, P. XII. p. 33, s. 124, P. XIII. p. 230, P. XVI. p. 274, P. XVII. p. 105; Jo. Fabricii *Hist. Biblioth.* P. III. p. 464; Foppens, *Biblioth. Belg.* Tom. II. p. 911, 912; Vinc. Fabricius, *Epist.* p. 328, *Orat. et Poëm.*, p. 645; Brouckhusius in Propertium *et* Tibullum passim.; *Cat. Biblioth. Bunav.* Tom. I. Vol. II. p. 1307; P. Burmanni *sec. praef. ad* Claudian., p. XVI-XXI, Gierig, *Praef. ad* Ovidii *Metamorph.*, p. 4, edit. III. ed. J.C. Jahn; Ruhnkenius *Elog.* Hemsterhusii, p. 14; T.C. Harlesii *Introd. in Historiam Linguae Latinae*, Bremae 1773, p. 15, 67, 92, 93, 155, 258, 259; Saxii *Onom. liter.*, P. IV. p. 505-507; *Anal.*, p. 603; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 178 seqq.; Peerlkamp, *de Poêtis Lat. Neêrl.*, p. 426 seqq.; Theod. Ryckii, Joh. Georgii Graevii, Nicolai Heinsii *ad* Adr. Blyenburgum *et* Adr. Blyenburgii *ad diversos Epp. ineditae. Edidit commemorationem meritorum gentis Blyenburgicue in patriam literasque et annotationes adjecit* G.D.J. Schotel, Hagae Comit., 1843, 4°. *Biogr. Univ.*, Tom. XIX. p. 585 seqq.; Brunet, *Manuel du Libraire*, Tom. II, p. 534; *Bibliothèque raisonnée des ouvrages des Savans de l'Europe*, T. XXIX. p. 73, 74, 76, *suiv.* 85, T. XLVI. p. 340; Balen, *Beschryving van Dordrecht*, bl. 1156; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIII; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, D. I. bl. 445; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, Zie *het Rogister*; Kok, *Vaderl. Woordenb*, D. XX. bl. 516, 517; Nieuwenhuis, *Woordenb. van Kunsten en Wetenschappen*, o.h.w.; Baur, *B. Handwörterb.*, Th. II. S. 694, 695; Bouman, *Geschied. der Geld. Hoogesch.*, d. I. bl. 193; Siegenbeek, *Geschied. der Leydsche Hoogesch.*, D. II. bl. 22, 23; Muller, *Cat. van Portrett.*; *Kronyk van het Historisch Genootschap*, D. II. bl. 132, D. IX. bl. 374.

[Anthonij Heinsius]

HEINSIUS (ANTHONIJ), de eenige zoon onder de vier kinderen van Anthonij Heinsius, raad en schepen der stad Delft, en van Maria Dedel, werd den 22sten van slagtmaand 1641 te Delft geboren, en, na het meesterschap in de regten aan de hoogeschool te Leiden verworven te hebben, in 1679 pensionaris zijner geboortestad. Zijne buitengewone schranderheid opende hem den weg tot eervolle en dikwerf moeijelijke betrekkingen, en zijne rondborstigheid en eerlijkheid verwierven hem het volste vertrouwen zijner meesters. In 1681 behoorde hij tot het gezantschap door Hun Edelmogenden naar Vriesland gezonden tot vereffening van een geschil nopens eene belasting op de Hollandsche bieren, en toen Lodewijk XIV in 1682 de muren en poorten van Oranje, in het prinsdom van dien naam, had laten omverwerpen, in weerwil der ernstige vertoogen van den ambassadeur van Sterren-

berg, zonden de Staten, die zulks als een schennis van het vier jaren te voren gesloten Nijmeegsche vredeverbond hielden, Heinsius naar Frankrijk, om den koning hierover te onderhouden en pogingen aan te wenden, om den prins in het vredig genot van zijn vorstendom te herstellen. Heinsius nam deze zending schoorvoetende en na herhaalde weigering aan doch, gelijk d'Avaux hem voorspeld had, kwam hij onverrigter zake terug en had zelfs Louvois zoo tegen zich ingenomen, dat deze hem met de Bastilje bedreigde. Van dezen tijd teekent zijn afkeer van Frankrijk. Na zijne terugkomst schreef d'Avaux: 'Il est revenu de cet emploi autant ennemi de la France et autant attaché au Prince d'Orange qu'il avait été avant son départ opposé à ce Prince, et attaché aux intérêts du Roi; et ainsi on a perdu un homme qui est à cette heure Pensionnaire des États de Hollande.'

Hier van strekte o.a. ten blijke, dat hij de werving van 16000 man door den prins en de Staten voorgesteld en door Amsterdam en Delft hardnekkig geweigerd doorzette en onvermoeid werkzaam was, om 's prinsen overtogt naar Engeland (waarheen Heinsius in het vorige jaar (1687) en ambassade was vertrokken om de geschillen der Nederlandsche en Engelsche O.I. Compagniën te vereffenen) te bevorderen (1688). Groot was dan ook sedert de invloed, dien hij bij den prins had en het vertrouwen dat deze in hem stelde. Onafgebroken waren zij met elkander in briefwisseling, doch Heinsius mogt den blaam niet ontgaan van zich te veel naar den prins geschikt te hebben. Door diens bemoeijingen werd Heinsius na het overlijden van Gaspard Fagel en van den pensionaris Michiel ten Hove, aan wien terstond, na den dood van den eerste, het ambt van raadpensionaris was opgedragen, tot dit gewigtig ambt bevorderd. Het raadpensionarisschap was toen op verre na zoo gevaarlijk niet als ten tijde van de Witt, niet alleen omdat er minder partijschap onder de gewesten was, maar ook omdat de Witt meer ondernemend en doorzettend van aard was, en Heinsius, schoon een man van veel bekwaamheid en geacht bij buitenlandsche mogendheden, zich meer dan de Witt schijnt te hebben doen voorlichten door de voornaamste staatkundigen van zijn tijd, aan welken hij meermalen den voorloopigen handel der gewigtigste punten, met name der traktaten van vrede en oorlog, plagt toe te vertrouwen; zoo echter dat deze hem telkens van den staat der zaken kennis gaven en niet, dan als 't ware, onder zijne voorzitting en bewilliging tot eenig besluit kwamen. De *Memorien* van de Torcy kunnen hier voorbeelden van ople-

veren. Langs dezen weg vond en behield hij langer steun in de vriendschap van eenen Hop, Buijs, van der Dussen, van Citters en anderen dan aan de Witt, in die van van Beuningen en Beverningh had mogen te beurt vallen. Sommigen willen dat Heinsius zich, nadat hij door Willems' voorspraak en aanbeveling raadpensionaris van Holland en pensionaris der ridderschap, grootzegelbewaarder en stadhouder der leenen in Holland was geworden, zich ijveriger voor het stadhouderlijk belang zou getoond hebben; doch te regt oordeelde van Wijn, dat hij toen zijne oude gevoelens, ten voordeele van het stadhouderlijk belang, slechts openlijker aan den dag legde dan hij te voren, nog pensionaris van Delft zijnde, gedaan had of doen konde. Immers, dat de begrippen en de last van die stad, welke hij echter getrouwelijk volbragt, niet altijd overeenkomstig waren met zijne bijzondere denkbeelden kan men uit menige bijzonderheid uit zijn leven opmaken. Het zou ons te verre afleiden, indien wij al zijne verrigtingen als raadpensionaris, gedurende zijn dertigjarig bestuur, wilden vermelden en beoordeelen. Voldoende zij het de voornaamste aan te stippen, terwijl wij den lezer, die meer verlangt te weten, naar de hier onder vermelde bronnen verwijzen. Bevreemden kan het ons niet, dat hij in het beruchte geschil over het zenden der nominatie van schepenen van Amsterdam aan den koning, terwijl deze uitlandig was, de zijde van den stedehouder hield. Nadat hij in datzelfde jaar (1690) als een van de gemagtigden der staten in de Haagsche bijeenkomst was verschenen, wedervoer hem eenigen tijd daarna, in den jare 1693, eenige onaangenaamheid, ter gelegenheid dat de Dordrechtsche oud-burgemeester, Simon van Halewijn, verdacht van ongeoorloofde verstandhouding met Frankrijk, hem beschuldigde aan sommigen kennis te hebben gegeven, hoe het Fransche hof, sints het overgaan van Bergen in Henegouwen, te 's Gravenhage aanzoek tot vrede had laten doen en alzoo zich insgelijks aan verboden gemeenschap met dat hof zou bezoedeld hebben. Heinsius, hierover door de heeren van 't hof ondervraagd, deed deswege wel geene bekentenis, doch zijne ontkenning was ook zeer flaauw. Naderhand kwam hij opentlijk voor de zaak uit in de vergadering van Holland; doch voegde er bij, dat niemand door hem in 't geheim was toegelaten als Koning Willem, in de hoedanigheid van Stadhouder. Nog eene andere ongeoorloofde geheimhouding leide Halewijn hem ten laste, die tevens ten bewijs diende van zijne gehechtheid aan den prins van Oranje. Zij bestond hierin, dat hij, toen ter staatsvergadering was gehandeld

over de vermeerdering van 's lands zeemagt met 30 schepen, had verzwegen 't geen hij toen reeds wist en behoorde geopenbaard te hebben, dat Engeland namelijk zijn aandeel in deze vermeerdering niet wilde dragen. De burgemeester noemde dit een *Blindhokken van Holland*. In 1697 verscheen hij onder de staatsche afgevaardigden op de Rijswijksche vredehandeling en nam sedert van tijd tot tijd deel in de gewigtigste staatsbelangen, en was zijn invloed van zooveel gewigt, dat hij voor de oorzaak werd aangezien, die verhinderde dat het vereenigde leger met het Fransche niet handgemeen werd in den jare 1702, en twee jaren later het regelen van den veldtogt met den hertog v a n M a r l b o r o u g h aan hem - die met dezen en den prins E u g e n i u s , in den successie-oorlog het driemanschap uitmaakte, dat in verscheidene opzigten Europa bestuurde - werd toevertrouwd. Toen, in den jare 1706 het Fransche hof eenige heimelijke voorslagen van vrede deed, nam men den raadpensionaris en de regering van Amsterdam in den arm. De zoon van den beroemden geneesheer H e l v e t i u s , uit Parijs, waar hij toen woonde, herwaarts gekomen, onder voorgeven van een bezoek aan zijn vader, hield met H e i n s i u s verschillende gesprekken over dit onderwerp en stelde hem brieven en boodschappen ter hand van den president R o u i l l é , gelijk hij ook vervolgens een ontwerp, door de Amsterdamsche regering goedgekeurd, den Engelsche staatsdienaren toezond. De punten, daarin vervat, werkte hij vervolgens uit, en bragt ze, ten getale van 40, op het papier. Men weet dat deze onderhandeling den vrede niet ten gevolge had. H e i n s i u s ontving hierover van de Fransche staatsdienaren eenen brief, opgevuld met bittere klagten over het gedrag van de afgevaardigden tot die onderhandeling.

Van deze en ontelbare andere staatsbezigheden afgesloofd, overleed de raadpensionaris den 3 Augustus 1720, in den ouderdom van 78 jaren en ruim 7 maanden, tot welken hooggeklommen leeftijd niemand zijner voorzaten of navolgeren het raadpensionarisschap dezer provincie heeft bekleed. Zijn lijk werd in het familiegraf te Delft ter aarde besteld. Met hem, daar hij ongehuwd bleef, stierf zijn huis uit. Men heeft aangemerkt, dat hij, na den dood van W i l l e m III, van gevoelen veranderde, zonder evenwel tot de Franschgezinde zijde over te hellen. Verschillend is het oordeel der nakomelingschap over H e i n s i u s . B i l d e r d i j k noemt hem den *nietigen* H e i n s i u s , doch prof. T y d e m a n onderteekende dat oordeel niet. Zoo, schreef hij, komt hij noch in de gedenkschriften van T o r c y , noch in die van M a r l b o r o u g h , die geen

van beiden reden hadden om hem te vleijen, voor. T o r c y noemt hem: ‘un homme consommé dans les affaires, d'un abord froid, poli dans sa conversation, n'ayant rien de rude et s'échauffant rarement dans la dispute. Son extérieur (voegt hij er bij) était souple; nul faste dans sa maison; son domestique composé d'un secrétaire, d'un cocher, d'un laquais, d'une servante, n'indiquait pas le crédit d'un premier ministre.’ Ook gaf hij hem de volgende vereerende getuigenis: ‘qu'il n'était accusé ni de se complaire assez dans la considération que lui donnait la continuation de la guerre, pour la vouloir prolonger, ni d'aucune vue d'intérêt personel.’ V o l t a i r e stelt H e i n s i u s , in zijn *Siècle de* L o u i s XIV, voor als een ‘S p a r t i a t e fier d'avoir abaissé un Roi de Perse’, toen L o d e w i j k XIV in 1709 d e T o r c y naar 's Hage had gezonden om den vrede te vragen. V a n W i j n , die het met W a g e n a a r ten opzigte van dezen staatsdienaar niet altijd eens was, noemt hem een grijsaard van zeer eenvoudige zeden en levenswijs; en S c h e l t e m a schrijft: ‘In de laatste achttien jaren was zijn ambt even gewigtig geworden als in den tijd van d e W i t t , doch minder gevaarlijk. Hij liet zich beter bezoldigen dan dezen.’ en iets verder: ‘Zijne reden waren zeer eenvoudig. Hij was koel van inborst, begreep langzaam en dikwijls zeer veel. Zijne besluiten werden ook niet dan na een voorzigtig en langdurig overleg genomen. Hij verbeeldde zich dit echter ook dat niemand iets beter kon weten dan hij.’

Dus luidt ook de aanvang van een zeer merkwaardig berigt van v a n H a r e n in de Bijvoegselen achter zijne *Geuzen*. De laatste vervolgt dus. ‘altijd even stil, arbeidzaam en matig, waren alle vermaken van het leven, tot zelfs die van de tafel, zoo niet onbekend bij hem, ten minste buiten gebruik. Uit deze goede hoedanigheden vloeide evenwel, dat de kunst om menschen te kennen zijne sterkste zijde niet was en hij niet gaarne toestemde, dat een ander beter kon weten dan hij. Dus bij voorbeeld, wanneer de Fransche predikant B a s n a g e hem in het voorjaar van 1707 waarschuwde, dat er, niettegenstaande de hevigheid van den oorlog, eene geheime conventie tusschen de hoven van Weenen en Versailles was gesloten, waarbij gestipuleerd was dat het huis van Oostenrijk het koningrijk Napels zonder wederstand zoude nemen, mits doende mislukken de onderneming op Toulon, die reeds drie jaren in overleg was tusschen H e i n s i u s en de hoven van Londen en Turin, werd B a s n a g e weinig geloofd bij hem, die het belagchelijk vond, dat een Fransch predikant beter zoude geinformeerd zijn van geheimen van het kabinet dan een

raadpensionaris: niettegenstaande F a g e l meende, dat die waarschuwing op alle wijze moest nagegaan worden. Ook maakte de uitkomst zelve geen indruk op H e i n s i u s, maar wel op F a g e l, van wien ik die gebeurtenis ten tijde van de deliberatiën over de neutraliteit van de republiek, en den oorlog van het jaar 1735, met nadruk heb hooren bijbrengen.'

'Hoe zonderling H e i n s i u s (dus vervolgt v a n H a r e n), na den vrede van Utrecht, midden in den Haag, van de pest is aangelast en genezen; en hoe door zijne koele bedaardheid, de voorzigtigheid van dr. d e B i e en de stille en wijze maatregelen van den heer v a n W a s s e n a e r S t e r r e n b u r g, president van gecommitteerde raden en van F a g e l, griffier van hunne Hoog Mog., dat verschrikkelijk voorval, onder hen is geheim gehouden, en nog lange jaren daarna is geheim gebleven, vindt men in het breede in het *Leven van* F r. F a g e l. H e i n s i u s is de laatste geweest van de Hollandsche regenten en ministers, die mantel en bef heeft gedragen.'

Ook de graaf v a n B e n t i n c k heeft in zijne Ms. *Aanteekeningen* op het woord S l i n g e l a n d t en op het woord *Raadpensionaris* de volgende bijzonderheden nopens onzen staatsman aangeteekend:

'De raadpensionaris (S l i n g e l a n d t) had boven zijne langdurige ervarenheid, eene seer groote penetratie; soo dat hij een saak aanstons in sijn hart aantastte, en van alle kanten kon beschouwen. Hij was geweest een compleet minister in een koningrijk: wat te sterk in een republyk. - H e i n s i u s was gewoon eer hij een saak doordrong, te ondertasten bij de voornaamste leeden, of en hoe deselve zoude succedeeren, maar Mijnh. v. S l i n g e l a n d t bragt veeltijds sijn plans in sijn cabinet gewerkt voor den dag, en wilde die dan doordringen, hetgeen stuitte. Hij voelde zijn capaciteit en steunde volkomen op sig selven. Het was een geluk geweest voor de Republyk indien hij aanstonts na den dood van H e i n s i u s had kunnen raadpensionaris worden; want dan had hij de financiën, die H e i n s i u s niet publyk maakte, kunnen openleggen, en door het schielijk en onverwacht vertoog van de slegte constitutie van deselve, de Regenten veelligt kunnen bewegen om middelen van redres aan te wenden, daar zij nu door de beleening van S t o r m b e e k reeds gewend waren geworden aan de slegte staat der financiën.'

H e e r e n, die van '*die eigensinnige Beschränktheit*' van H e i n s i u s spreekt, wordt grondig wederlegd door prof. V r e e d e in de voorrede zijner, voor het leven van H e i n s i u s en de beschouwing van den staatkundigen toestand

van dien tijd, onontbeerlijke *Correspondance diplomatique et militaire du Duc de* Marlborough, *du Grand-Pensionnaire* Heinsius *et du Trésorier-Général des Provinces-Unies*, Jacques Hop, Amst. 1850. Hier voor heeft hij gebruik gemaakt van een gedeelte der nagelaten papieren van den raadpensionaris, die hem door Mr. M.A.J. van der Heim, griffier der tweede kamer der statengeneraal, in den bloei van zijn leven overleden, ten gebruike waren gegeven. Deze depèches en brieven, die onze staatsman gedurende een lange reeks van jaren ontving en schreef, gaven den gemelden heer van der Heim aanleiding tot het opstellen zijner *Dissertatio Historico-Politica Inauguralis de* Antonio Heinsio, *Consiliario*, Lugd. Bat. 1834. (207 pp. 8°.), waarin hij zijnen grooten voorzaat mannelijk tegen de beschuldigingen tegen zijn bestuur en handelwijze verdedigde.

Het portret van Heinsius in jeugdigen leeftijd deelt van Wijn in het XIVe stukje zijner *Bijvoegselen* op Wagenaar mede en wordt ook gevonden voor het gemelde werk van prof. Vreede.

De beroemde hoogleeraar Petrus Francius vervaardigde de volgende regelen tot zijn lof:

Antonio heinsio
magni sigilli custodi.

Heinsio maxime, nomen eruditum,
Nomen laurifero celebre Pindo
Rei gloria publicae, virorum
Jugens praesidium politiorum;
Quod vultu placido, quod ore laeto,
Meque exceperis & meas Comoenas,
Quas grates tibi, quo sono, rependam?
Itet Respublica floreatque nostra,
Tuis fulta humeris; tibi que tantum
Pares nominis & celebritatis
Haec per oppida, rebus in gerundis,
Quantum nominis eruditione
Doctrinaque sibi sua pararunt
Parens Heinsius, Heinsiusque gnatus;
Et certamine nobili Batavi
Contendant proceres, virique docti,
Claro nominis gentis Heinsianae
Sit illustrior eminentiorque
Resne Publica, Resne Litterata.

Zie W. Coxc, *Memoirs of* John *Duke of* Marlborough, *Memoirs of the Kings of Span.; History of the House of Austria*, passim.; Id. *Herzogs* Johann von Marlborough *Leben und*

Denkwürdigkeiten; nobst dessen Original-Briefwechsel aus den Familien Archiven zu Blenheim und andern echten Quellen gezogen; aus dem Englischen übersetzt von F.A.v. II., 6 Theile in 8°., Wien, 1820-1822. passim.; *Histoire de* Jean Churchill, *due de* Marlborough, 3 vol. in 8°., avec plans, Paris, 1808; Sir George Murray, Marlborough *Dispatches*, passim*; Memoirs of the Life and administration of Sir* Robert Walpole, *Earl of Orford*, *Memoirs of* Horatio *Lord* Walpole, *Setected from his correspondence and papers and connected with the history of the Tories*, *until his Death in* 1757, passim.; Maccauly, *History of England*, (Tauchnitz edition) T. VI. p. 176, T. VII. p. 76; *Mémoires de M.* de Torey; *Mémoires pour servir à l'Histoire du* 18e *siècle par M.* de Lamberty, passim.; *Négociations de Monsieur le Comte* d'Avaux *en Hollande depuis* 1679 *jusqu'en* 1684, passim.; *Lettr. de* Lonis XIV au Comte de Briard, No. XXXI, p. 142; *Biogr. Univ.*, T. XIX. p. 587, suiv; Heeren, *Gesch. der Europ. Staatensyst.*, T. I. S. 282; Burnet, *Geschied. van Engeland*, D. VI. bl. 360, 552, D. VII. bl. 350; passim; *Le Général* de Vault, *Mémoires militaires rélatifs à la succession d'Espagne sous* Louis XIV; *extraits de la Correspondance de la cour et des généraux*; *rovus*, *publiés et précédés d'une introduction par le Lt.-Général* Pelet, passim.; *Oorlogstooneel van Europa*, *zijnde eene beschrijving van den gepasseerden oorlog tot op het teekenen van den vrede in het jaar* 1748, 2 dln., Leiden, 1750. passim.; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, D. I. bl. 443, volgg.; O. Zwier van Haren, *De Geuzen*, *Opheld.*, 286-288; *Holl. Merc.* van 1684, bl. 266-268, van 1685, bl. 153, van 1689, bl. 272, 277, 278, van 1690, bl. 104, 105; *Résol. Holl.* 24, 29, 31 Maart, 22 April, 27 Mei, 23, 24, 25 Junij, 1689, bl. 188, 192, 197, 224, 284, 300, 338, 346, 352; 14, 19 Julij, 1689, bl. 402, 419, 27 Jan. 1690. 14 Mei, 1693, 18 Junij, 1694, 5 Junij, 1699, 29 April, 3 Mei, 1710; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. XV, XVI, XVII, XVIII, (zie het *Register*); van Wijn, *Nazingen op* Wagenaar, D. XV, XVI, XVII, XVIII, (zie het *Register*); van de Wall, *Privileg. van Dordrecht*, VIII St. bl. 1783 (7); Bilderdijk, *Geschied. des Vaderlands*, D. X, XI, passim., (zie *Register*); Cerisier, *Geschied. der Vereenigde Ned.*, D. IX. bl. 147; Collot d'Escury, *Hollands roem in Kunsten en Wetenschappen*, D. II. bl. 389-391; Scheltema, *Peter de Groote in Holland*, D. I. bl. 181; Kok, *Vaderl. Woordenb.*, D. XX. bl. 517, volgg.; *Kronyk van het Historisch Genootschap*, D. V. bl. 39, D. IX, bl. 171; Bosscha, *Neêrl. Heldend. te Land*, D. II. bl. 303; van Kampen, *Vaderl. Karakterk.*, D. II. bl. 454, 456, 457; Muller, *Cat. van Portrett.;* Francii *Poëmata*, p. 392*; Cat.* J. Koning, D. I. bl. 109.

[A... Heinsius]

HEINSIUS (A...); volgens den heer Kramm vermeldt Pieter ten Westen in zijn Ms. op het jaar 1767 dezen ‘als een portretschilder, die te 's Gravenhage woonde en ook zeer fraaije en welgelijkende portretten maakte met potlood, daar hij veel mede won, doch nimmer genoeg had en van daar met de noorderzon, zoo gezegd werd, naar Utrecht is vertrokken.’ Kramm bezit eene prent, voorstellende het portret van den schout bij nacht Willem Krul, heer van *Burghst* in fol. door hem geteekend en door R. Muys gegraveerd, onbevallig van ordonnantie en middelmatig gegraveerd.

Zie Kramm, *Levens en Werken der Hollandsche on Vlaamsche Kunstschilders*, D. III. bl. 665.

[Hemmo Heinsius]

HEINSIUS (HEMMO) predikant te Zevenhoven, maakte zich reeds als S.S. Min. Cand. te Groningen als dichter bekend door eene *Lijkklagte ter Gedachtenisse van* Albertus Alberthoma, Groningen bij B. Greydanus, 1758. In 1762 gaf hij *Amstelsche Uitspanningen of Stichtelijke Gezangen*, Amst. 2 dln. 8°., in het licht.

Zie van der Aa, *Nieuw Biogr. Anthol. en Hist. Woordenb.*, D. I. bl. 212, 213; *Boekz. der gel. wereld*, 1760, bl. 360.

[Nicolaas Heinsius]

HEINSIUS (NICOLAAS). De bovengemelde Nicolaas Heinsius had bij Margaretha Wullen twee zoons, Daniel en Nicolaas, die nadat hij, op regterlijk bevel met haar gehuwd was, den naam van Heinsius aannamen. Daniel promoveerde den 23 October 1669 te Harderwijk in de regten, en huwde Isabella Maria, dochter van Simon Willemsz. van Veen, hoofdofficier te Alkmaar en van Maria Cuik van Mierop, die den 5 Mei 1699 kinderloos stierf.

Nicolaas werd waarschijnlijk in 1656 te 's Hage geboren, ontving van zijne ligtzinnige en dartele moeder eene slechte opvoeding, studeerde aan de Duitsche hoogescholen en werd tot medicinae en philosophiae doctor bevorderd. Toen zijne moeder met zekeren Duitscher, dien zij buiten 's lands voor haren man liet doorgaan, naar Zweden reisde, ging Nicolaas mede, zonder zich het minst aan de levenswijze zijner moeder geërgerd te hebben. Wanneer hij in Holland is teruggekomen is onbekend, doch men weet dat hij een zeer losbandig leven heeft geleid, en den 28 December 1677 bij nacht langs de straat zwierende eenen manslag beging, waarop hij door den Hove van Holland met confiscatie zijner goederen uit het land werd gebannen. Hij vlugtte naar Parijs, waar hij zich bij Colbert en andere aanzienlijken zocht in te dringen, doch zonder gelukkig gevolg. In het volgende jaar ontmoeten wij hem te Londen; ook bezocht hij Duitschland, waar hij bijzondere studie van de warme baden te Aken, Ems enz. maakte, en Frankrijk, waar hij zich o.a. te Montpellier en te Toulon ophield. In 1679 vinden wij hem in Italië, en maakte hij zijn hof bij koningin Christina, die toen te Rome haar verblijf hield. Dit gelukte hem; hij was eer hij daar aankwam Roomsch geworden. Aan Christina verhaalde hij, dat hij dit op aanraden zijns vaders gedaan had, en verzekerde, dat hij met dezen op den besten voet stond. Dit alles was echter geheel

bezijden de waarheid. Zijn vader verklaart in eenen brief aan de koningin dat N i c o l a a s hem veel last en verdriet aandeed, en zelfs gedreigd had hem te zullen vermoorden, indien hij zijne moeder niet onderhield, iets waartoe de oude H e i n s i u s niet verpligt was. Volgens zijne eigene verklaring, bleef de jonge N i c o l a a s eenige jaren bij C h r i s t i n a , Uit eenige regels van een paar lofdichten voor zijne *Kwijnende Venus* blijkt dat hij aldaar eenig ambt (doch welk is onbekend) bekleed heeft.

‘Dat straald (zong A. W a g a r d a s , *j.u.d.*) het glans-rijk licht, dat
me op uw hoofd sict swieren
Te Romen eerst ontfonkt, door al de wereld heen.
Men eer dan H e i n s niet min als H e r m e s of G a l e e n .

Wanneer ik overdenk hoe dat (zijn de woorden van dr. II. v a n L o w e n .)
Den eersten knoop in 't band van onse vriendschap sloeg;
Alwaar uw groote Geest U in de gunst deed komen
Van Swedens Koningin en al wat purper droeg.
Die Noordstar, flikkerende aan den Hemel der Geleerden,
En die dees luyster trok van die U 't leven gaf,
Bespeurd in U die Geest, die s' in uw Vader eerde,
En liet van hem op U haar achting dalen af.
Sij sag verheugd door U het waardig ampt bekleeden,
Door 't welk haar pragtig hof een nieuwe luyster steeg:
Haar dagt dat sy haar jonst niet beter kost besteden
Als aan U voor wiens naam het Choor der Musen neeg.’

In 1687 was hij gewoon geneesheer van den keurvorst van Brandenburg en praktiseerde over de kinderen van diens raadsheer, woonde waarschijnlijk te Kleef en vertrok van daar in 1695 naar Culemborch ‘om nader aan zijne patienten en correspondentiën in Holland te zijn, zonder zich nogtans te veel van die in Duitschland af te begeven.’ De waarheid was, dat hij nog altijd schroomde met de justitie in Holland in aanraking te komen. De buitenpatienten, die hij volgens zijne eigene getuigenis bezocht, zullen wel in Duitschland gewoond hebben. Op den titel der tweede uitgaaf van zijne *Kwijnende Venus* heet hij hofraad en eerste lijf-medicus van zijne Hoog Vorst. Doorlucht. den Hertog van Saxen-Coburg, en al gelooven wij hem niet op zijn woord, wanneer hij zegt, ‘dat vele geneesheeren uit Polen, Zweden, Denemarck enz. zijne *arcana* ontbieden en vele Vorsten, Graven en Soevereinen hem d'eere doen hem dagelijks hun glorieus en diorbaar leven te vertrouwen,’ gelijk hij zegt in de voorrede van het aangehaalde werk (waar hij veel spreekt van zijne zedigheid), het is toch zeker, dat hij een drukke praktijk had. Dit boekje moet vooral dienen tot bekendmaking en aanbeveling van zijn *arcanum anti-venereum*, dat in den vorm

van kleine pillen werd gegeven (zoo bitter als de pillen van doctor H...., (*aurum potabile*, *aurum destructum*, *arcanum antipodragicum*) zegt hij *Verm. Avant.* bl. 155). De verhalen van genezingen, daardoor verrigt, die bijna de helft van het boek vullen, hebben veel overeenkomst met de attesten die wij dagelijks in de dagbladen vinden omtrent de werking van de Holloway-pillen en dergelijke middelen, maar behoeven voor de beste van die soort niet onder te doen. Men behoeft slechts een paar bladzijden te lezen van den schrijver van den *Vermakelijken Avanturier* en van *don Clarazel*, eene navolging van *don Quixote*, te herkennen, dezelfde stijl, dezelfde geestigheid en levendigheid, dezelfde woordenrijkheid, die niet zelden langwijlig wordt, en dezelfde onkiesche onaardigheden.

In een gedrukt request van dezen Nicolaas Heinsius aan de Staten-Generaal van den jare 1707 verzoekt hij, na herhaalde schoon vruchtelooze pogingen bij Willem III aangewend te hebben, weder in het land te mogen komen, waaruit hij door het Hof van Holland was gebannen. Uit dit stuk blijkt dat hij reeds 30 jaren met vrouw en kinderen in vreemde landen had doorgebragt en toont aan, dat hij den manslag op den persoon van Jan Lamberts de Wild, die hem en zijne medgezellen, Willem van Nispen, bailluw van Voshol en Scipio Hil, luit.-kolonel in Engelsche dienst, had aangerand, niet kan hebben begaan ten gevolge der lijkschouwing, waarvan hij niets heeft geweten.

In de kerk te Vianen is een halve zerk met den naam Heinsius. De andere helft ontbreekt. Wie van dezen naam daar begraven ligt, is onbekend. De begrafenisboeken, die daaromtrent opheldering zouden kunnen geven, zijn vernield. Zeker heeft deze steen het graf niet gedekt van den overgrootvader van dr. Heinsius, die te Vere begraven ligt, ook niet van zijn grootvader of vader, die in de St. Pieterskerk te Leiden zijn begraven.

Dr. Nicolaas Heinsius schreef:

Het ontdekt vergift der zoo genaamde Melk-Cuur, *behelsende deszelfs schadelijkheid in Scheurbuik*, *Gigt en Podagra*, *lichaam- en longtering*, *en in alle uit het Zuer voortkomende ziektens*, *beneffens aanwyzing der geneesmiddelen*, *en manier hoe dese Qualen zeker kunnen geholpen en genezen worden*. *Klaarlyk volgens de beginselen van* Cartesius *opgesteld*, *door* Nic. Heinsius, Nic. *fil. Med. & Phil. Doct. en Practizijn in de Keurvorstelijke residentie-stadt Cleve*. t'Utregt by Anthony Schouten, 1693, 8°. Ook in dat jaar ald. bij C. Krebber, 1693, 12°.

Armamentarium Sanitatis, *ofte Wapen-huis der gezontheit*,

behelsende verscheide heilzame geneesmiddelen, *voortreffelijke*, *bysondere en tot nog toe onbekende geheimenissen ofte arcana*, *dienende tot genezing van verscheide zware en voor ongeneesbaar gehoudene qualen en ziektens*, *als podagra en gigt*, *tering*, *graveel*, *waterzugt en veel andere toevallen meer*, *te vinden in het Medicinaal Cabinet van* N i c . H e i n s i u s , N i c . *fil. Med. & Phil. Doctor en Practizijn in de Keurvorstelijke residentie-stad Cleve*. t' Utregt by A n t h o n y S c h o u t e n , 1694, 8°.

Naaukeurige verhandeling van het Podagra, *en d' algemeene Gigt*, *vervattende derselver oorsprong en beginselen in het bloed*, *als ook den aart en ware eigenschap van deszelfs pijnlijk ferment*, *beneffens verscheide beweerde recepten*, *of voorschriften*, *en de beschrijving van vele deftige Geneesmiddelen en derselver toebereiding in deze Quale*, *tot troost der gigtigen*, *en onderwijzing der leergierigen*, *op d' onwrikbare gronden van goede reden en ervarenheid opgesteld door* N i c . H e i n s i u s , N i c . *fil. Med. & Phil. Doctor tot Kuilenborg*. t' Amsterdam by J a n t e n H o o r n , 1698, 8°.

H e i n s i u s verijdelt (schrijft R a l u s) in dit werkje het oude spreukje van N a s o :

Tollere nodosam nescit medicina Podagram.

d.i.:

Daer is geen middel voor te schrijven
Om 't knobblig voetseer te verdrijven.

In het gedicht van dr. D. H a v a r t voor dit werk hebben de letterzetters den regel:

‘En waar ze zitplaats heeft gekregen.

overgeslagen.

De Kwijnende Venus, Amsterd. 1697. Utrecht, 1700, 8°.

Gemartelde Venus, 8°.

Over de Venusziekte, Rotterdam, H. K e n t l i n c k , 1736, 8°.

Verhandeling over het Kwikzilver, 's Hage, F. B o u c q u e t , 1704, 8°.

Eene Verhandeling over de Pokken. Mogelijk hetzelfde met de *Kwijnende Venus*.

Don Clarazel de Contarnos, *ofte den buiten-spoorigen Dolenden Ridder* enz., 2 dln. m. pl., Amst. 1697. 8°.

De vermakelijke Avanturier, Amst.. 1738, 2 dln. m. pl.

Zie de belangrijke berigten in *Navorscher*, 1856, bl. 192, 291, 325, die wij meest zijn gevolgd. *Voorrede* van de *Kwijnende Venus* en van *Don Clarazel*, *Rabus*, *Boekzaal van Europe*, 1693, p. 4, p. 483, p. I, p. 155, 1698, p. I. p. 153; J a n d e R e g t , *Mengeldichten*,

bl. 49; Te Water, *Hist. der Herv. Kerk te Gend* bl. 149; Abcoude en Arrenberg, *Naamregister*, bl. 322; *Sylloge Epistol.*, ed. P. Burmanno, T. III. p. 353, 356, 360, 384, 405, 684, 873, 877, 879; Burman, *Vita* Heinsii, p. 41; Bouman-*Geschied. der voormalige Geld. Hoogeschool*, D. I. bl. 368; Hoogstraten, *Woordenboek*, *Aanhangsel* op het laatste Deel, bl. 61, Mr. C.L. Schuller, *Voorlez. over den Don Quixote*, Utrecht, 1842, bl. 26, *Aanteek*.

[Petrus Heinsius]

HEINSIUS (PETRUS). Zie HEIJNS.

[Henricus van Heinsbergen]

HEINSBERGEN (HENRICUS VAN) predikant te Haamstede en Burg, op Schouwen, in 1580, vervolgens te St. Maartensdijk waar hij nog stond in 1597.

Zie J.W. te Water, *Kort verhaal der Reformatie in Zeelund*, bl. 241, 242, 319.

[Johannes van Heinsbergen]

HEINSBERGEN (JOHANNES VAN). Johannes VIII, bijgenaamd van Heinsbergen, was proost van Aken toen hij door het kapittel met eenparige stemmen op den bisschoppelijken stoel werd geplaatst. Hij volgde de voetstappen van zijnen voorzaat Johannes van Walenrode met de Luiksche wetten in goede orde te brengen. Die wetten werden in 1424 door de drie staten des lands bekrachtigd. Het wetboek van Johannes van Heinsbergen is tot den inval der Franschen, op het laatste der vorige eeuw, in stand gebleven. De kerkvoogd woonde niet alleen in het genoemde jaar de provinciale kerkvergadering van Keulen bij; maar hij hield ook in 1455 eene kerkvergadering in zijn bisdom, en deed de verordeningen, welke zoo door zijne voorzaten als door hem waren gemaakt, bijeenverzamelen: dezelve zijn in 1500 te Leuven gedrukt geworden. Tijdens het bestaan van dezen bisschop werd te Leuven, hetwelk toen onder het bisdom van Luik behoorde, door paus Martinus V eene hoogeschool opgerigt. In 1555 deed hij ten behoeve van zijn opvolger afstand van het bisdom en stierf den 18 October 1459 te Heinsbergen.

Zie Hartzheim, *Bibl. Colon.*, p. 180; Miraei, *Dipl.*, T. I. p. 223; Chapeauville, *Gesta Pontif. Tungr.*, T. III. p. 116, 117, 130; Wichmans, *Brab. Mar.*, L. III. C. LVI, p. 844; *Nieuwe Geschiedenis van het Bisdom van 's Hertogenbosch*, *naar aanleiding van het Katholyk Meyerysch Memorieboek van* A. van Gils *door* J.A. Coppens, D. I. bl. 63-65.

[Jan Frederik Heintzenberg]

HEINTZENBERG (JAN FREDERIK), burgerkoopman te Batavia, was de eerste die de lang gewenschte tijding uit den mond van den gouverneur (van Imhoff) vernam, dat op zijn aanzoek en door zijne pogingen, gedurende zijn verblijf in Nederland, de bewindhebbers der O.I.

Compagnie, en vervolgens ook de Staten Generaal hadden besloten, den Lutherschen op Batavia vrije uitoefening van godsdienst te verleenen. Op zijne uitnoodiging en aan zijne woning kwamen den 2 Julij 1743 eenige broederen te zamen, ten getale van elf, die ‘het zielverkwikkend nieuws der vergunde vrije uitoefening van hunne godsdienst vernamen met nederige erkentelijkheid en onder het uitstorten der innigste vreugde.’

Zie J.C. S c h u l t z J a c o b i , *Bijdragen tot de Geschiedenis der Evangel.-Luth. Kerk in Nederland*, St. VI. bl. 86, 87.

[Laurens Heister of Heyster]

HEISTER of HEYSTER (LAURENS), een der uitstekendste geneesheeren, zoo door de uitgestrektheid en verscheidenheid zijner kennis als door het getal en de waarde zijner geschriften, werd den 21 September 1683 te Frankfort aan de Main geboren. Reeds in zijn prille jeugd toonde hij zoo veel geest en zulk een gunstigen aanleg, om door oefening de gaven die hij van de natuur had ontvangen aan te kweeken, dat zijn vader, hoewel een arme herbergier, groote opofferingen deed om hem eene goede opvoeding te geven. Snel waren zijne vorderingen en hij onderscheidde zich vooral in de dicht- en schilderkunst. De toejuichingen, die hij ontving, verleidden hem niet zich naar deze te wijden; op 18jarigen leeftijd begaf hij zich naar de hoogeschool te Giessen om in de geneeskunst te studeren. Gedurende vier jaren bezocht hij de collegien van M o e l l e r over de geneeskunst en van B a r t h o l d over de ontleedkunde. Van daar begaf hij zich naar Leiden en Amsterdam, waar hij de ontleedkundige lessen van R u i j s c h en de heelkundige van R a u bijwoonde. Welhaast werd hij de vriend van beide beroemde mannen, die zijne verdiensten waardeerden en niets verzuimden om zijne kennis te vermeerderen. Om dit doel te bereiken bezorgden zijn hem de betrekking van chirurgijn-majoor bij het leger in Brabant; doch, na het eindigen van den veldtogt kon hij zijn verlangen geen weêrstand bieden om B o e r h a v e en A l b i n u s te hooren. In 1708 liet hij zich door zijn vriend A l m e l o v e e n , dien hij te Amsterdam had leeren kennen, overhalen, hem naar Harderwijk, waar hij het hoogleerambt in de geneeskunst bekleedde, te volgen.

Hier werd hij, na opentlijke verdediging zijner *Dissertatio de tunicâ hiroidea oculo* (*over den vaatrok van het oog*), tot doctor in de geneeskunst gepromoveerd. Nu wenschte R u i j s c h , die veel vriendschap voor hem gevoelde, hem als medehelper in het onderwijs van de ontleed- en heelkunde te Amsterdam te bezitten; doch H e i s t e r verlangde liever naar het leger terug te keeren, waar de militaire

hospitalen hem zulk eene uitnemende gelegenheid aanboden om zich in de praktijk te oefenen. Op aanbeveling van R u i j s c h werd hij tot den rang van opper-geneesheer en heelmeester bevorderd; doch H e i s t e r , die een buitengewone neiging voor de heelkunde had, legde zich vooral op het verrigten van operatiën toe en de oogziekte die toen in het leger heerschte, was hem een vruchtbaar veld voor zijne nasporingen. ‘H e i s t e r ,’ lezen wij bij een zijner biografisten, ‘fit d'utiles récherches sur la cataracte, dont la nature était encore ignorée, et vérifia, l'un des premiers, que la cécité, dans cette maladie, dépend de l'opacité du cristallin.’ Na het sluiten van den vrede aanvaardde H e i s t e r een leerstoel in de heel- en ontleedkunde aan de hoogeschool te Altorf, welke hij gedurende tien jaren met zoo veel roem bekleedde, dat zijn naam als heel- en ontleedkundige door geheel Europa bekend werd. Na dat tijdsverloop werden hem door twee hoogescholen, die van Kiel en Helmstadt, een leerstoel in dezelfde vakken aangeboden. Hij besliste ten voordeele van de laatste uit genegenheid voor den hertog van Luneburg, die sterk bij hem had aangehouden om zich aan die hoogeschool te verbinden. Na gedurende 20 jaren de chirurgie en anatomie onderwezen te hebben, aanvaardde hij in 1730 die in de botanie en vervolgens in de practische geneeskunde, schoon hij steeds met zijne lessen in de chirurgie voortging. Zij trokken een groot aantal leerlingen naar Helmstadt, want hij werd in dien tijd voor den beroemdsten hoogleeraar in dat vak gehouden. Zijne werkzaamheden aan zijn ambt, die aan een uitgebreiden praktijk zoo in als buiten de stad verbonden, en de tallooze consulten die hij dagelijks aan vorsten en de aanzienlijkste personen gaf, beletten hem niet eene menigte uitstekende werken te schrijven, die door geheel de wereld beroemd zijn geworden. P e t e r *de Groote* deed te vergeefs moeite om hem over te halen zich te Petersburg te vestigen. Hij kon niet besluiten zijn land, waar hij in zoo hooge achting stond, te verlaten. Hij eindigde zijn roemvolle loopbaan den 18 April 1758 te Helmstadt als Brunswijk-Luneburgsch hofraad en lijfarts en als hoogleeraar in de genees-, heel- en kruidkunde. Volgens een artikel over hem van F o u r n i e r in de *Biographie Universelle*, schreef hij, behalve zijne *Dissertatio*:

De hypothesium medicorum fallaciâ et pernicie, Altorf, 1710. 4°.

De difficultate veritatis inveniendae in physicâ et medicinâ, Altorf, 1710. 4°.

De Cataractâ, *glaucomate et amaurosi tractatio*, Altorf, 1713 et 1720, 4°.

‘C'est dans cet ouvrage qu'il expose ses recherches sur l'opacitó du cristallin, comme cause de la céeité dans la cataracte. Sa découverte, faite à l'armée, fut publiée en 1711; diverses dissertations sur le même sujet ont été fondues dans l'édition de 1720.’

De Entero et Gastroraphe, Altorf, 1715, 4°.

Chirurgiae nova Adumbratio, Ibid., 1714, 4°.

De novo methodo sanandi fistulas lacrymales, Ibid., 1716, 4°.

‘Cette partie de l'art était alors dans l'enfance et l'auteur lui fit faire un pas; mais ses successeurs ont fait oublier la sienne.’

Compendium Anatomicum, *veterum recentiorumque observationes brevissime complectens*.

‘Ce traité d'Anatomie bien supérieur à tout ce qui avait été publié jusqu'alors dans ce genre, devint classique et l'a été pendant longtemps. Indépendammant des faits nouveaux dus à ses recherches, l'auteur enrichit son livre de beaucoup d'érudition, ce qui en rend encore aujourd'hui la lecture intéressante; car depuis H e i s t e r l'anatomie descriptive a fait de tels progrès, que son traité a singulièrement vieilli, et qu'on y découvre un grand nombre d'erreurs. La vogue de cet ouvrage fut prodigieuse; il eut un grand nombre d'éditions, et fut traduit dans presque toutes les langues d'Europe.’

De optima cancrorum mammaram extirpendi ratione, Helmstadt, 1720, 4°.

De Anatomes subtilioris utilitate, *praesertim in chirurgia*, Ibid., 1720, 4°.

‘Ce livre est un de ceux de l'auteur qu'on lira toujours avec intérêt, puisqu'il fait connaître les avantages de l'anatomie et les fautes, dans lesquelles peut tomber le chirurgien qui ne possède qu'imparfaitement cette science.’

De medicamentis Germaniae indigenis sufficientibus, Ibid. 1730, 4°., in 't Fransch overgezet (1777 4°.).

Observationes med. miscellaneae, Ibid., 1730, 4°,

Compendium medicorum, Ibid., 1736, 4°.

De medicinae mechanicae praestantiâ, Ibid., 1758, 4°.

‘C'est une critique judicieuse de la doctrine de S t a h l 's *Institutiones chirurgicae*, Amst. 1739, 2 vol., 4°. c. fig.

H e i s t e r qui avait professé et pratiqué la chirurgie avec un grand succès, composa cet ouvrage avec ceux de ses prédécesseurs, et au moyen de ses propres découvertes. C'est un monument historique, qui présente l'état de la science à l'époque où il fut publié; rien d'aussi complet, d'aussi exact, n'avait paru depuis F a b r i c e d ' A q u a p e n d e n t e et P a r é . Le livre de H e i s t e r , reimprimé souvent, et traduit en diverses langues a été pendant plus

de 60 ans, le seul traité général, que possédât la chirurgie moderne. Aujourd'hui il est remplacé par des ouvrages plus complets, d'ailleurs, quoique utile encore à consulter, les immenses progrès que l'art a fait rendent l'usage des Institutions de H e i s t e r insuffisans et même inutiles aux élèves. Les savants ne l'étudieront point sans avantage dans beaucoup de cas.'

De Lithotomiae Celsianae praestantia et usu, Ibid., 1745, 8°. In het Fransch, Paris, 1751, 8°.

Systema generale plantarum ex fructificatione, *cui adnectuntur regulae de nominibus plantarum a celeb*. L i n n a e o *longè diversae*, Ibid., 1748.

Dit is het laatste werk dat H e i s t e r in het licht gaf. Na zijn dood verschenen nog zijne *Medicinische*, *Chirurgische und Anatomische Wahrnehmungen*. Zijne *Institutiones Chir.*, in 1750 verbeterd te Amsterdam verschenen, zijn oorspronkelijk in het Hoogd. (*Chirurgie*, *in welcher alles*, *was zur Wund-Arzneij gehört*, *nach der neuesten und besten Art abgehandelt werd*) het eerst in 1718 te Neurenberg verschenen en sedert dikwerf herdrukt.

In het Nederduitsch bezitten wij:

Ontleedkunde, Amst., 1728, m. pl. 8°.

Redevoering over den aanwas der ontleedkunde, Dordr., 1746, 8°.

Heelkundige Onderwijzing, *met aanteekeningen van* A. U l h o o r n , Amst. 1755, 2 dln. met pl. 4°. Hiervan verscheen een 3de druk.

Geneeskundig Handboek, Amst., 1762, 8°.

Kort begrip der Heelkonst, Amst. 1764, met pl. 8°.

Zijn zoon E l i a s F r e d e r i k H e i s t e r , in 1715 te Altorf geboren en in 1740 te Leiden gestorven, gaf behalve eene Latijnsche overzetting van het Engelsche werk van D o u g l a s over de *Peritoine*, een belangrijk werk in het licht, getiteld: *Apologia pro medicis atheismi accusatis*, Amst. 1736, dat sommigen, schoon volgens H a l l e r ten onregte, aan zijn vader hebben toegeschreven. Hij was een jongeling van groote verwachting.

L. H e i s t e r u s gaat op onderscheidene wijzen in fol., 4°. en 8°. in plaat uit.

Zie S a x e , *Onom. Lit.*, i.v.; *Biogr. Univers.*, T. XIX. p. 590; *Nova Act. med. phys.*, T. II.; *Vaderl. Letteroef.* 1763, D. II. bl. 53, volgg.; B o u m a n , *Geschied. der Geld. Hoogeschool*, D. II. bl. 197; *Aanhangsel op* N i e u w e n h u i s ' *Woordenb. van Kunst. en Wetensch.*, D. III. bl. 360; A r r e n b e r g , *Naamreg. van Nederl. Boeken*, bl. 221, 222; *Naaml. van Nederd. Boeken*, 1790-1833, bl. 239; *Bibliothèque Raisonnée*, T. XXXI, p. 275, 280; v a n d e r G r o e , *Cat. Libr.* (1785) bl. 100.

[Jan Hek]

HEK (JAN) een dier moedige zeevoogden, welke zich in het midden der XVIIde eeuw onder Tromp en de Ruiter onderscheidden. Hij werd te Hoorn geboren, en was in 1651, toen hij door de Engelsche roovers werd gevangen genomen, kapitein. In de zeeslagen tusschen de Ruiter en de Engelschen was hij gezagvoerder der *Justina van Nassau*. In 1673 voerde hij als oudste kapitein onder het kollegie van West-Vriesland in 't Noorderkwartier, tijdelijk het gezag over de schepen en vaartuigen van dat kollegie. In hetzelfde jaar woonde hij als bevelhebber van het schip *West-Vriesland* den slag bij Schooneveld bij. Sedert komt hij niet meer voor.

Zie Brandt, *Leven van de Ruiter*, bl. 593, 653, 686, 713, 776, 812, 813; Abbing, *Vervolg op* Velius *Chronyk van Hoorn*, bl. 50, 145, 147.

[Heker of Evert van Hekeren]

HEKER of Evert van Hekeren geheeten van den Ese, huwde in het laatst der XIVde eeuw Bate van Almelo, eenige dochter van Egbert van Almelo, door welk huwelijk met eene erfdochter de *Heerlijkheid Almelo* in zijn geslacht kwam. Van hem zijn twee muntjes overgebleven die hij als heer van Almelo heeft laten slaan. Een daarvan is afgebeeld in van der Chijs, de *Munten der Heeren en Steden van Overijssel*, pl. XVII, en beschreven op bl. 346. Een ander exemplaar berust elders.

[Hartwich the heker of die Heker]

HEKER (HARTWICH THE HEKER of die) behoorde niet tot het adellijke geslacht van Heeckeren, hoewel zijne voorouders er waarschijnlijk door bastaardij uit gesproten waren, maar denkelijk tot een, ook in de regering van Zutphen voorkomende, dat eenen boom tot wapen en tot helmteeken voerde. Zijn vader, Egbert of Elbert, schijnt in 1449 gestorven te zijn, in welk jaar zijn oudere broeder Daem met '*Gomphen* ofte *Hekersmaet*, gelegen to *Heker*, kerspel van Doesborg,' ten Zutphensche regten beleend werd. Daem stierf kinderloos en Hartwich werd in 1456 met hetzelfde goed beleend.

Vele jaren is hij richter van Doesborgh geweest. Hij zal dezelfde zijn als Hartwinus de Hekeren, den 1 Augustus 1481 voorkomende onder de voorname stedelingen, toen sommigen hunner met eenige bannerheeren en ridders de geheime notariele verklaring aflegden, dat zij, slechts door den nood gedrongen, zich aan aartshertog Maximiliaan onderworpen hadden, maar niet geacht wilden worden daarmede iets te kort te doen aan de regten van de kinderen van hertog Adolf van Gelre.

Den 12 Augustus 1481 hebben die van Arnhem en

Doesborgh een verdrag met den aartshertog gesloten, dat naderhand in het klooster herzien werd in tegenwoordigheid van Maas Blijffer en Hartwych te Heker. In 1482 hebben, om den hertog van Cleef het beleg van Wageningen te doen opbreken, de Gelderschen, en onder hen 200 burgers van Doesborgh, onder bevel van Hartwych te Heker en Sander van der Groeten huys, in de tweede week na Paschen eenen krijgstogt naar de Hetter gedaan en aldaar de Cleefsche landzaten door rooven en blaken geplaagd.

Wanneer Hartwich gestorven is blijkt niet; zijn zoon Hartwich werd in 1540 beleend.

Zie Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de Geldersche Geschiedenis;* Slichtenhorst, *Geldersche geschiedenis; Bergsche Leenregister*.

[A. Hekkenhoek of Heckenhoek]

HEKKENHOEK of HECKENHOEK (A.) verliet de latijnsche school te Dordrecht in 1761 met eene latijnsche oratie over Constantijn *de Groote*, die door hem zelven overgezet en gedrukt is, (Dordr. 1761).

Zie Schotel, *Illustre school te Dordrecht*, bl. 67.

[C. Hekman]

HEKMAN (C.) vervaardigde in het laatst der XVIIIde eeuw eenige gelegenheidsverzen, die afzonderlijk zijn in het licht gegeven.

[B. Hekman]

HEKMAN (B.) Ook van deze, die tenzelfden tijde leefde, zijn gelegenheidsverzen voor handen.

Zie over beiden van der Aa, *Nieuw Biogr. Anth. Crit. Woordenb.*, D. II. bl. 213.

[Barent Hekman]

HEKMAN (BARENT), wiens naam der vergetelheid verdient ontrukt te worden, wegens zijn dapper gedrag, bij gelegenheid van den overtogt van Lodewijk XIV over den Rijn. Hij, die toen luitenant was, behoorde tot de weinigen, die den dood ontsnapten en gevankelijk naar Emmerik werden gevoerd, waar zij zich langer dan twee maanden met water en brood moesten behelpen.

Zie Heldring, *Overtogt van* Lodewijk XIV *over den Rijn* in I.A. Nijhoff's *Bijdragen voor Vaderl. Geschied- en Oudheidkund*, St. II. bl. 101.

[Arnoldus van der Hel of Verhel]

HEL (ARNOLDUS VAN DER) of VERHEL, in 1580 te Amersfoort geboren en aan de Latijnsche school aldaar onderwezen, beoefende reeds in jeugdigen leeftijd de wijsbegeerte en had naauwelijks den ouderdom van 16 jaren bereikt, toen hij reeds

tot *Artium Lib. Magister* werd bevorderd. Na verschillende hoogescholen bezocht te hebben, begaf hij zich in 1616 naar die van Franeker, verkreeg

aldaar in 1617 den titel van *Jur. utr. Dr.*, en werd in 1618 tot buitengewoon hoogleeraar in de wijsbegeerte aan dezelve benoemd. Twee jaren later werd hij gewoon hoogleeraar en in 1633 volgde hij M e i n h . S c h o t a n u s als bibliothecaris op, welk ambt hij tot 1648, toen het aan zijn ambtgenoot v a n d e r L i n d e n werd overgedragen, waarnam. Uit zijn schriften blijkt dat hij een ijverig beoefenaar en hevig voorstander der Aristotelische of Peripatetische wijsbegeerte was, terwijl zijn ambtgenoot J o h a n n e s G r e y d a n u s die van D e s c a r t e s was toegedaan, 't geen aanleiding tot hevige twisten tusschen beide geleerde mannen gaf. Overigens stond hij in hooge achting, zoo om zijne geleerdheid als zijn godvruchtigen levenswandel. Hij stierf den 14 Februarij 1664 in den hoogen ouderdom van 84 jaren. Zijn ambtgenoot U l r i c u s H u b e r hield eene lijkrede op hem en zijn lijk werd in de Martinuskerk ter aarde besteld.

Op zijn grafzerk leest men:

IN OBITUM NOBILISS. SPECTATISS. CLARISS. CONSULTISS. ET ACVTISSIMI VIRI DN. ARNOLDI VERHEL, I.V.D.L.A.M. PHILOSOPH. PROFESS. PRIMARII IN ACADEMIA FRANEKERANA ANNOS XLVII. NATI AMISFORTII MDLXXX, ET DENATI QUARTO RECTORIS MAGNIFICI MDCLXIV.

‘Cessisti tandem fatis, Grandaeve Verhelli,
Vitamque Christo, cui dieaveras, reddis.
Graecia Nestoreos extollat laudibus annos,
Prudentiamque praedicet senectutis.
Nestoreum prope cum spatium tua viderit aetas,
Virtute eam prudentiaque vicisti.
Si qua fides pietasque fuit, si candor in orbe,
Pars magna tecum condita est sepultura.’

Collegae venerabilis memoriae,

P.V. HUBER.

En op een tweeden grafsteen:

IN TUMULUM INCOMPARABILIS PHILOSOPHI D. ARNOLDI VERHEL.

Conditur hae parva magnus Verhellius urnae
Ingeninm tanti non habet urna viri.
Quo sophiae Doctor per seros claruit annos
Aeternasque tibi conciliavit opes.

H. NEUHUSIUS.

Zijne uitgegevene schriften zijn:

Selectissimarum Quaestionum sylva et accurata Methodus Universae Philosophiae Aristotelicae, *praestantissimorum Philosophorum auctoritatibus adornatae*, Franeq. 1623. 8.

Summa metaphysicae, Franeq. 1622 & 1654, 4°.

Ideae Aristotelicae, *Physica*, *Metaphysica*, *Ethica*, *Politica*, *Oeconomica ex altera edit*. Franeq., 1636, 12°.

Sylva Quaestionum Physicarum de Anima rationali, Franeq., 1662, 4°.

Speculum Primae Philosophiae Entis, *in se & suis principiis*, *synonymiis*, *etc. scholastice digestum*, Franeq., 1662, 4°.

Idea Logicae Aristotelicae, Franeq., 1663, 8°.

Oratio funebris in exequias Joannis Hachtingii, *Professoris Logices*, Leov., 1630, 4°.

Hij huwde Riemke, dochter van Joh. Martinus Gravius en van Barbara Hoitama, die in 1659 in den ouderdom van 54 jaren overleed. Hun zoon volgt.

Zie Vriemoet, *Athenae Frisiaece*, p. 200. seqq.; Valerius Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 87; Burmanni, *Troject. erud.*, p. 389, seqq., (die hem verkeerdelijk Vechellius noemt): Lipenius, *Biblioth. Philosoph.*, p. CCCCXXXIX; Foppens, *Bibl Belg.*, T. I. p. 105: Jo. Copes, *in Carmine Sylvae Quaest. physic. de Anima rationali praefixo; Dedicatio speculi Primae Philosophiae*; van Bemmel, *Beschrijv. van Amersfoort*, D. I. bl. 443; R. Neuhusii, *Poëm. juven.*, Lib. II. p. 166.

[Joannes van der Hel]

HEL (JOANNES VAN DER) of Verhel, zoon van Arnoldus Verhel en van Riemke Gravius; hij is te Franeker geboren en werd in 1649 student in de regten aan de hoogeschool dier stad en in 1655 tot doctor juris bevorderd. Hij werd advocaat bij het hof van Vriesland en in 1657 bibliothecaris aan de hoogeschool, welk ambt hij slechts tot 1658 waarnam, waarna hij praetor van het Vriesch militair geregtshof werd, na reeds het vorige jaar tot lid der vroedschap zijner geboortestad te zijn gekozen. Hij huwde in 1657 Froukia a Bonnema, weduwe van prof. Joh. Maccovius, later, na haar overlijden, met Gellia Mol, eenige dochter van den hoogleeraar Petrus Mol.

Zie Vriemoet, *Athenae Frisiacae*, p. 200, 204; Ulr. Huber, *Specim. Epistol. ad* Emonem Aldrichs, p. 18; Ern. Baders, *Camoen. juven.*, p. 101, 106; C. Schotani, *Beschrijv. van Friesl.*, p. 240, 243.

[A. Heland]

HELAND (A.) Van dezen schilder was in 1819 op de tentoonstelling te 's Hage:

Het portret van Z.M. Koning Willem I;

Een Mans- en Vrouwenportret, en dat eener

Vrouw van 104 *jaren*, den 15 October 1715 geboren.

Zijn portret met dat van A.L. Zeelander komt voor in het *Prentwerk* van J.E. Marcus.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders*, D. III. bl. 665.

[W. van der Held]

HELD (W. VAN DER) schreef:

Belangrijke Bijdragen tot het animalisch magnetisme, *in Brieven*, Dordr. 1816, 8°.

Zie *Naaml. van Nederd. Boeken*, 1790-1832, bl. 239.

[Adriaan van Helden]

HELDEN (ADRIAAN VAN), heer van Gellicum, zoon van Diederik en van Agatha Jacomijna van Hardenbroek. Hij werd geboren te Werkendam in 1747 en overleed ongehuwd te 's Gravenhage den 14 Februarij 1822.

In dienst getreden als extra-ordinair ingenieur in 1764, doorliep hij bij het wapen der genie de eerste rangen; werd in 1779 tot kapitein en in 1787 tot majoor bevorderd en tevens benoemd tot kwartiermeester-generaal der troepen in dienst van de provincie Holland. Als officier der genie was hij verscheidene jaren adjudant van den directeur-generaal Du Moulin en in 1787 onder den rijngraaf van Solm belast met het in verdedigbaren staat brengen van Amsterdam tegen de Pruissen. Hij ging daarop naar Frankrijk, na geweigerd te hebben een zeer voordeelig aanbod om in dienst van Rusland over te gaan, en werd daar geplaatst als majoor in het regement *Royal-Liègois*. Hij werd ook vervolgens tot de hoogere rangen bevorderd en in 1792 kolonel en adjudant-generaal bij het leger van den Rijn, en nog in dat zelfde jaar kommandant van Frankfort, welke vesting den 28 November 1793 door de Pruissen werd opgeëischt en den 7 December daaraanvolgende bij capitulatie werd overgegeven. Tot September 1795 bleef hij in krijgsgevangenschap en werd daarna bij het Bataafsche leger geplaatst als generaal-majoor, terwijl hem voorts werd opgedragen de uitvoering te regelen der werken, welke tot versterking van den Helder zouden worden gemaakt.

In 1805 bevorderd zijnde tot luitenant-generaal werd hij tevens kommandant der vesting 's Bosch, daarna van Bergen op Zoom, en nadat koning Lodewijk de regering had aanvaard, werd hij geplaatst als bevelhebber in het 1ste en later in het 2de militaire arrondissement der kusten en kommandant-superieur van Brielle en Hellevoetsluis.

Na de inlijving van Holland in het Fransche keizerrijk

schijnt hij te zijn gepensionneerd geworden. Hij was ridder der orde van de Unie van Holland. Er is een tijd geweest dat Adr. van Helden den titel voerde van ‘Maréchal des camps et armées Françaises’, trouwens dit is gegraveerd boven aan het portret door Chrétien te Parijs (en médaillon) in 't koper gesneden. Hij schreef:

Rélation de la prise de Francfort sur le Mein par S.M. le roi de Prusse, en

Nadere pointen voor een itinéraire der Bataafsche Republiek, fol.

[Matthias Heldt of Helt]

HELDT of HELT (MATTHIAS), te Arlon in het hertogdom Luxemburg geboren, was vice-kanselier van keizer Karel V, tot in 1540, toen hij door de bemoeijing van Perenot, naderhand kardinaal Granville, bevel ontving het hof des keizers te verlaten en tot een ambteloos leven terug te keeren, omdat hij te hevig was in de raadsvergaderingen en den keizer bijna tegen zijn' wil tot den oorlog had bewogen. Hij was de bijzondere vriend en beschermer van Viglius, die hem zeer hoogschatte, maar toch niet te bewegen was om eene zijner dochters ten huwelijk te nemen, hoe sterk de vader daarop aandrong. Viglius draaide zich in allerlei bogten, om van dat huwelijk af te komen; hoogst waarschijnlijk omdat Heldt, als ongehuwd, hem slechts eene bastaarddochter kon aanbieden. Hij had namelijk verscheidene bastaarden. Waarschijnlijk was door Viglius' weigering de naauwe vriendschap eenigzins verkoeld; doch in latere jaren, toen Heldt oud was geworden, werd die band hernieuwd, en de grijsaard raadpleegde zijn vroegeren vriend over het verzorgen zijner onechte kinderen. Viglius gaf in een' uitvoerigen brief omtrent die zaak een' welwillenden raad. Deze brief is van den 3 Januarij 1561, (denkelijk naar den hofstijl, die het nieuwe jaar eerst met Paschen begon en dus 1562).

Zie *Vita* Viglii *ab* Aytta Zuichemii, in de *Analecta* van C.P. Hoynck van Papendrecht, T. I. P. I. p. 12, 18, 74, 88, 97, 99, 100, 102, 130, T. II. P. I. p. 122, 165, 182, vooral p. 96 der *Notae ad vitam* Viglii; Nie. Freheri, *Theatr.*, p. 822, col. 2; *Navorscher*, Jaargang VI. bl. 204, 205.

[Matthijs Heldt of Helt]

HELDT of HELT (MATTHIJS), een der meest bekende helden uit het turfschip van Breda en mogelijk een der nazaten van den bovengemelden. Hij trok, met de overigen, die zich in het schip bevonden, zijn ponjaard, om zich zelven het hart te doorsteken, zoo door zijn hoesten de aanslag gevaar liep.

Minder bekend is het hoe dezelfde krijgsman eenige weken daarna eenen hem aanbetrouwden post verdedigd heeft.

Toen namelijk Breda verrast was, kreeg K a r e l v a n M a n s v e l d t van P a r m a last, om de vesting te hernemen. Te dien einde werden de naast omgelegene plaatsen bezet; doch te Zevenbergen hadden de Staten eene schans Noorddam geheeten, op welke H e l d t, om zijn wakker gedrag bij de verrassing van Breda tot kapitein bevorderd, met zijn vendel in bezetting lag. In het water, 't welk de schans bespoelde, liet M a n s v e l d t een groot schip leggen, gevuld met goede schutters. Stormbruggen en ander gereedschap werden aangevoerd, en in den nacht (11-12 Mei 1590) door zeven vuurmonden de borstweringen geheel weggeschoten. De vijand, naar het schijnt, weinig tegenstand hopende te vinden, had de vermetelheid, reeds nu den storm te wagen, maar werd teruggedreven. In den volgenden nacht werd het vuur hervat, met dat gevolg, dat er eene bruikbare bres geopend werd, terwijl de inspanning der belegerden, om de ontstane schade te herstellen, door het onophoudelijk schieten uit het boven bedoelde schip, zonder voortgang bleef. Nu scheen de kans schooner te staan tot het wel gelukken van den storm. Met de grootste verwoedheid werd dezelve herhaald; maar de vijand met bebloede koppen hebbende moeten afdeinzen, ondervond den volgenden dag, bij eene derde poging, eene derde teleurstelling. De heldhaftige verdediging kostte hem 800 man aan dooden, en het schip, 't welk in brand geschoten, met al dat er op was, een prooi der vlammen werd. De dappere H e l d t verhief in 1595 te vergeefs alleen alom zijne stem tegen de overgaaf van Hulst. Twee jaren later (1597) sneuvelde hij voor Venlo, waartegen M a u r i t s een mislukten aanslag deed.

Zie B o s s c h a, *Neêrl. Heldend. te Land*, D. I. bl. 289, 290, 333; B o r, *Nederl Oorl.*, B. XXVII. fol. 24, B. XXXIV. bl. 19; v a n M e t e r e n. *Nederl. Hist.*, D. VI. bl. 385, 386; *Navorscher*, Jaarg. VI. bl. 205; v a n G o o r, *Beschryv. van Breda*, bl. 153; W a g e n a a r, *Vaderl. Hist.*, D. VIII. bl. 434, 467.

[Gery Helderberg of Heldenberg]

HELDERBERG of HELDENBERG (GERY), een beeldhouwer uit het laatst der XVIIde eeuw, werd in de omstreken van Luik geboren. Hij vervaardigde het kolossale *Neptunus-beeld*, boven den voorgevel der vischmarkt te Gend; het marmeren standbeeld van den *Bisschop* P.E. v a n d e n N o o t, behoorende tot het praalgraf van dien prelaat in de St. B a v o aldaar. Ook het *Praalgraf van den Bisschop* v a n d e n B o s c h in die kerk; de *Preekstoel* in de St. M i c h i e l s-kerk, de *vier marmeren beelden* tegen de pilaren rondom het groote altaar in de kerk der S t. P i e t e r s-abdij, en de fraaije steenen beelden rondom en in den buik dier kerk te Gent van zijne hand.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Hollandsche en Vlaamsche Kunstsch.*, D. II. bl. 26; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaamsche Kunstsch.*, D. III. bl. 665; Felix Bogaerts, *Esquisse d'une histoire des Arts en Belgique*, p. 51.

[J. Gosens van Helderen]

HELDEREN (J. GOSENS VAN) een taalkundige uit de XVIIde eeuw, schrijver van een *Konstschrift Boek* en van een *Nederduitse Spelkonst*, Amst. 1683, vermeld op *Catal. der Bibl. v.d. Maatsch. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 126.

[Gerhard Hendrik von Heldring]

HELDRING (GERHARD HENDRIK VON), zoon van Hans Hendrik en van Dorothea Grupen, geboren te Rinteln (Hessen) den 14 September 1751.

Eerst in 1768 in Hollandsche dienst getreden, daarna in 1776 in Engelsche dienst overgegaan, werd hij in 1785 op nieuw als kapitein in Nederlandsche dienst geplaatst bij eene der bataillons van Waldeck, waarbij hij den 1 April 1794 tot kolonel en den 18 Junij 1803 tot generaal majoor bevorderd werd.

In die onderscheidene dienstbetrekkingen had hij op het oorlogsveld veel ondervinding opgedaan. Met de Engelschen was hij bij het innemen van het fort Washington in Amerika, en heeft van 1776-1783 een werkzaam deel gehad aan vele verrigtingen aldaar. In 1793 streed hij in Brabant en Holland tegen de Franschen en in den slag van Fleurus voerde hij het 5de bataillon Waldeckers ten strijde. In het jaar 1808 ging von Heldring over in dienst van den koning van Westphalen, die hem zeer spoedig daarna den rang van luitenant-generaal schonk. Tot Neêrlands herstelling bleef hij daar en werd toen in zijnen rang geplaatst bij het Nederlandsche leger als bevelhebber in het 5de groot militair kommando.

In het jaar 1830 op non-activiteit gesteld, werd hem in 1835 het pensioen toegelegd. Hij overleed den 19 September 1835 te Nijmegen.

Hij was ridder der Militaire Willemsorde 3e klasse benoemd in 1816 en in 1821 bevorderd tot kommandeur van die orde.

[Petrus Heliger of Heligerius]

HELIGER of HELIGERIUS (PETRUS), leefde in de XVIde eeuw, was regulier kanunnik te Tongeren en schreef:

Armariolum veritatis, *in quo solidè convincitur* D. Augustinum *Canonici ordinis Instauratorum*, *non Eremitarum Institutorem esse*, *Lovanii*, 1631, 12°. pp. 74.

Dit werk heeft betrekking tot een twist, die sedert lang is gesmoord en is gedagteekend van den 4 Julij 1508.

Zie Paquot, *Mémoiros*, T. I. p. 140; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 983.

[Arnoldus Helius]

HELIUS (ARNOLDUS) geboren te Middelburg, studeerde te Heidelberg en beoefende de Latijnsche poëzij. Zijne *Poëmata* werden te Neurenburg in 8°. gedrukt. Eenige weinige zijn uit dezen Bundel overgenomen in *Deliciis Poëtar. Belgicar.*, P. II. p. 1132.

Zie Valerius Andreas, *Biblioth. Belg.*, p. 82; M.Z. Boxhorn, *Chrenyk van Zeeland*, D. I. bl. 464; De la Rue, *Gelett. Zeeland*, bl. 39; Sweertius, *Ath. Bat.*, p. 142; Peerlkamp, *de Poëtis Latinis Neêrl.*, p. 200.

[Arent van der Hell]

HELL (ARENT VAN DER) een der helden die bij het beleg van Ostende verwierf en sneuvelde. Hij had den rang van overste en was te Harderwijk geboren.

Zie Schrassert, *Beschrijv. van Harderwijk*, D. I. bl. 122.

[Arnold van Hell]

HELL (ARNOLD VAN) studeerde te Franeker onder Johannes Maccovius, blijkens

Collegii Theologici Controversarum Quaestionum Disputatio prima, *quae est de Quaestione hac*, *Utrum Deus velit omnes et singulos salvos fieri*, *ad quam* A.D.O.M., *Praeside nobilissimo ac clarissimo viro* D. Johanne Maccovio *respondebit* Arnoldus ab Hell, Franeq. 1618.

Zie Kist en Royaards, *Archief voor Kerkel. Geschied.*, D. III. bl. 566.

[Casijn van der Hell]

HELL (CASIJN VAN DER), heer van den *Wildbaan*, *Klaerenbeeck* en *Veenacker*, afstammeling van een adellijk geslacht, dat gedurende meer dan vier eeuwen aan Gelderland beroemde staats- en krijgsmannen had gegeven, en met de geslachten van Oldenbarneveld en Dompseler van eenen stam was, werd in 1644 te Zutphen geboren. Zijn vader was Gerhard Casijn van der Hell, curator der hoogeschool te Harderwijk, waaraan hij in de regtsgeleerdheid studeerde. Reeds in 1664 werd hij onder de riddermatigen des kwartiers van Veluwe aangenomen, en in 't laatst van 1680 burgemeester van Lochem geworden zijnde, is hij kort daarop (23 Febr. 1681) in plaats van zijn vader, van wege het graafschap Zutphen aangesteld tot raad ordinaris van het hof van Gelderland, van hetwelk hij in 1720 president is geworden. Ook was hij stadhouder van de Leenen der gemelde provincie, welke beide eerambten hij tot in hoogen ouderdom waargenomen heeft. Hij stierf den 25 September 1732, in den ouderdom van 88 jaren, nadat hij de raadsheerlijke waardigheid over de 50 jaren met grooten roem had bekleed.

Bij de staatstwisten in 1704 trof hem het ongeluk, dat

hij met Johan van Arnhem door die van de steden gevankelijk naar Arnhem gebragt, en niet dan op aanhouden van het Hof, na eenigen tijd ontslagen werd. Hij was een ijverig en kundig beoefenaar der vaderlandsche geschiedenis en voltooide het werk van zijn vader, waarvoor hij uit de verschillende archiven van Gelderland zeer vele belangrijke stukken, betreffende de geschiedenis en de regering van dat gewest, had verzameld. Die schat kwam later in het bezit van den geleerden Herman Schomaker die zoo wel als mr. P. Bondam er een nuttig gebruik van maakten, de laatste vooral bij zijne *Verzameling van onuitgegevene stukken*.

Hij was gehuwd met Wilhelmina Catharina, dochter van Rutger Krugers, die hem drie kinderen schonk. Zijne dochter Anna Margaretha, in 1677 geboren, huwde den baron van Till, luitenant-kolonel en kapitein van een Geldersch regiment voetvolk en kommandant van het fort St. Andries. Gerhard Casijn van der Hell tot *de Wildbaan* werd in 1675 en Rutger van der Hell tot *de Hoeve* in 1678 geboren. Beide werden in 1724 in de ridderschap van het kwartier van Veluwe beschreven en stierven kinderloos.

Zie Bondam, *Verzameling van onuitgegeven stukken*, D.I. *Voorb.* I. XV-XVII; Wagenaar, *Vaderl. Hist.*, D. XVI, bl. 239; Scheltema, *Staatk. Nederl*, D. I. bl. 446, 447; Bouman, *Geschied. der Geldersche Hoogeschool*, D. I. bl. 150.

[Gerhard Casijn van der Hell]

HELL (GERHARD CASIJN VAN DER) tot *de Wildbaan*, werd in 1598 geboren, was sedert 1634 lid der regering der stad Zutphen en in 1648 curator der pas gestichte provinciale akademie te Harderwijk, in 1649 raad ordinaris van het hof van Gelderland, waarna hij de regering van gemelde stad verlaten hebbende, in 1652 tot de ridderschap der Veluwe overging. In 1673 was hij president of oudste raad van het hof, en stond dat ambt kort voor zijn overlijden (21 Mei 1681) aan zijn zoon Casijn af. Hij was een man van smaak, een bekwaam regtsgeleerde en staatsman en had grooten invloed op het binnenlandsch bestuur. Even als zijn zoon beoefende hij de vaderlandsche geschiedenis, en legde den grondslag der in het vorige artikel vermelde verzameling.

Zie Bondam, *Verzameling van onuitgegeven stukken*, *Voorb.* bl. XI. volgg.; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, D. I. bl. 447, 448, Bouman, *Geschied. der Geldersche Hoogeschool*, D. I. bl. 133, 149; 291, 314, D. II. bl. 648.

[Herman van der Hell]

HELL (HERMAN VAN DER), een dapper Geldersch krijgs-

man, die zich in den oorlog tusschen Philips van Bourgondië en de Gelderschen (1511) onderscheidde, en de stad Harderwijk (1518) met hertog Karel verzoende.

Zie Schrassert, *Beschrijving van Harderwijk*, D. II. p. 60, 63.

[Johan de Helle]

HELLE (JOHAN DE) een stempelsnijder, die in 1430 te Brussel woonde en ook voor de hertogen van Bourgondië arbeidde, blijkens een post op de rekening der laatsten van dat jaar, berustende in het archief te Ryssel, aangehaald bij *le Comte* de la Borde, *les Ducs de Bourgogne* etc., T. I. Sec. Part. p. 257, en bij Kramm, *Lev. en Werken der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders*, D. III. bl. 665.

[Barend Hellemans]

HELLEMANS (BAREND) te Amsterdam den 18 October 1680 overleden, die de diakonie aldaar tot zijn erfgenaam maakte.

Voor den schoorsteen leest men deze regelen van Daniel Willink:

Heeft Hellemans zijn goed der Broed'ren zorg bevoolen
Toen hij zijn oogen sloot, van Aken volgt dit spoor
Van Liefdewerk, en houdt geen grooter schat verhoolen
Maar leent de Elendigen een mededoogend oor.
Wie ooit de Liefde zal een eedle hoofddeugd noemen,
Zal Jan van Aken om zijn Liefdens weldaad roemen.

Zie Wagenaar, *Amsterdam*, D. VIII. bl. 480, 495.

[Leonora Hellemans]

HELLEMANS (LEONORA) weduwe van Johan Baptista Bartaloth van den Heuvel, gaf hare hand in 1627 aan Pieter Cornelisz. Hooft. Dit huwelijk werd door de gelukwenschingen van de voornaamste dichters, zoo als Vondel, Reael en Barlaeus vereerd en stortte een rijke bron van zegen uit over de beide echtelingen. Zij was eene vrouw van beminnelijke zeden, allezins bezield met het vermogen en den wil, om aan Hooft het verlies zijner eerste gade te vergoeden; eene vrouw

'die de reden en de zinnen
Met wijze eenstemmigheid hem rieden te beminnen.'

Zij was eene beminnares der poëzij en niet onbedreven in het klavierspel.

Hooft verwekte bij haar een zoon Arnout Hellemans, en eene dochter Christina genaamd, later gehuwd met Coenraad Burgh, thesaurier generaal, die beide hem overleefden; doch van wie geene nakomelingen zijn overgebleven.

Zie J. Koning, *Geschiedenis van het slot Muiden*, bl. 53, 69; Hoofts' *Brieven*, Nos. 474-484, 536-543, 554, 771; Brandt, *Leven van Hooft*, passim.; Scheltema, *Redev. over de Brieven van* Hooft, bl. 31, 32, 95, 96, 97, 98; Vondel, *Poëzy* 1658, bl. 478; G. Brandt *de Jonge*, *Gedichten*, (1649) bl. 88; Barlaei, *Poem.*, p. 70; *Cat. Mss.* van Voorst, p. 173.

[Marie Josephine Hellemans]

HELLEMANS (MARIE JOSEPHINE) te Brussel geboren, nicht van den schilder Petrus Johannes Hellemans, met welke hij in 1821 in het huwelijk trad. Hij onderwees haar in het schilderen van bloemen, vruchten en dood wild. Hare voortbrengsels, waarvan er eenige op de Belgische tentoonstellingen aanwezig waren, onderscheidden zich door getrouwe nabootsing van de natuur, een vasten en fijnen toets en een levendig koloriet. Zij stierf den 1 October 1837 in bijna twee en veertigjarigen ouderdom.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaamsche Kunstschilders*, o.h.w.

[Petrus Hellemans]

HELLEMANS (PETRUS) werd omstreeks 1680 te Mechelen geboren. Zijn vader was Adriaan Hellemans, advokaat bij den Hoogen-Raad der Nederlanden, zijne moeder N. van den Sande, dochter van een burgemeester te Antwerpen en kleindochter van Antonie van den Sande, geboren te Bergen op Zoom. Na de scholen der Jezuiten te Mechelen doorloopen te hebben, werd hij lid hunner orde, die hij na het voleindigen zijner studiën verliet, en wereldlijke priester. Hij was biechtvader van den kardinaal de Bouillon, gedurende diens verblijf te Bergen op Zoom, en te gelijker tijd aalmoezenier van den prins van Auvergne. Hij predikte in het Fransch, Vlaamsch en zelfs in het Latijn.

In weerwil van alle pogingen gelukte het hem niet eene hem door den nuntius van Keulen toegewezen betrekking van pastoor te Delft te bekleeden, doch hij werd vice-plebaan van St. Gudule te Brussel (1709), vervolgens ging hij met brieven van voorschrijving van Jan Willem, keurvorst van de Paltz, naar Italië, waar hij te Rome een prebende kreeg van O.L.V. *dell' anima* en kapellaan van het Duitsche hospitaal werd. Gedurende zijn verblijf aldaar hield hij zich bezig met het slijpen van brillenen andere glazen. Hij schreef:

Cort verhael van een nieuw verschil, *in 't begin van dit jaer* (1711) *binnen Bergen op Zoom*, *om de Catholycke Plebanye*, *tusschen de Munniken en de wereldsche Priesters door* Jacob Catz, *Licentiaet in de rechten. Tot Keulen bij* Audifax van der Cuppen, *onder het Uythangh-bort van den* H. Franciscus, 1711. 4°.

Zie Paquot, *Mémoires*, T. I. p. 351, 352; Valerius Andreas, *Bibl. Belg.* i.v.

[Petrus Johannes Hellemans]

HELLEMANS (PETRUS JOHANNES) zoon van Joannes Josephus Hellemans, fabrikant in garens en koopman in kramerijen te Brussel en van Maria Alexis Doremans, werd aldaar den 21 November 1787 geboren. Zijne opleiding genoot hij aan de akademie zijner geboortestad, bij welke hij achtereenvolgens al de eerste prijzen behaalde, en van den historie- en portretschilder Jean Baptiste Rubens, bijgenaamd *le petit Rubens*. Na zich eenigen tijd op het historische vak te hebben toegelegd, wijdde hij zich vervolgens, onder leiding van den beestenschilder Jean Baptiste de Roy aan het landschap, welk kunstvak hij vervolgens met roem beoefende tot zijn dood (13 Augustus 1845). Sedert 1815 exposeerde hij op de voornaamste binnen- en buitenlandsche tentoonstellingen. In het kabinet van mr. de Martini te Amsterdam berust van hem een uitmuntend *Boschgezigt*. Hij was sedert 1825 lid van de Koninklijke Maatschappij van Schoone Kunsten te Amsterdam. Zijn portret is door J.J. Eeckhout geteekend en door G.P. van den Burggraaff gelithographeerd.

Zie *Dictionnaire des hommes de lettres etc. de la Belgique*, Bruxelles, 1837; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders*, o.h.w.; Kramm, *Lev. en Werk. der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders*, o.h.w.

[Abraham Hellenbroek]

HELLENBROEK (ABRAHAM), een voornaam voetiaansch predikant, werd den 3 December 1658 te Amsterdam geboren, en bekleedde achtereenvolgende het predikambt te Zwammerdam (1683), Zwijndrecht (1691), Zalt-Bommel (1694) en te Rotterdam, van 1695 tot 1728, toen hij zijn emeritaat verkreeg. Hij overleed den 16 December 1731.

Hellenbroek was een arbeidzaam en vroom man en geen onverdienstelijk exegeet, waarvan zijn *Evangelische Jesaia*, *Hooglied* en zijne *Bijbelsche Keurstoffen* veel blijk geven. Zijne verklaringen lijden echter aan het gewone gebrek der voetiaansche wijze van uitlegging. Hij trachtte alles te vergeestelijken en speelde, ofschoon soms niet onvernuftig, met den wezentlijken zin des bijbels. Hellenbroek werd, even als Borstius en Brakel, voor een uitstekend kanselredenaar gehouden. Zijne leerredenen waren populair, eenvoudig, innemend, zich soms tot hartelijke, krachtige, ongekunstelde welsprekendheid verheffende en hadden geen geringen invloed op het verbeteren der hoogst gebrekkige predikwijze dier dagen. Zij waren echter niet vrij van de

toenmaals in zwang zijnde gebreken, zoo als aanhalingen uit geleerde schriften van vroegeren en lateren tijd, van Hebreeuwsche, Grieksche en Latijnsche spreuken en dichtstukken. Zijne toepassingen zijn, schoon in den gewonen voetiaanschen vorm, gemoedelijk. Zijn meeste roem dankte hij aan zijn katechetisch leerboekje, getiteld: *Voorbeeld der Goddelijke waarheden voor eenvoudigen*, *die zich bereiden tot de belijdenisse des geloofs*. Rotterd. 1706, in 1797 voor de vier en twintigste maal, en later nog zesmaal herdrukt. Omstreeks 1759 voegde men er een nieuw hoofdstuk over den raad des vredes en eenige nieuwe vragen en antwoorden bij. Ook vulde men den tekst met een aantal ongelukkig gekozen bijbelteksten aan, zoodat het werkje met omtrent dertig bladzijden vermeerderd werd, en den naam van *Groot Hellenbroek* bekwam. In 1798 stelde D. v a n W i j n g a a r d e n, gewezen onderwijzer, koster en voorzanger te Willemstad, dit onderwijsboekje op rijm (H e l l e n b r o e k 's *voorbeeld van Goddelijke waarheden in rijm gesteld*, *om alle de hoofdstukken op de Psalmwijze te kunnen bezingen*. Rotterd.). Geen godsdienstig onderwijsboekje heeft immer in de Nederlandsche Hervormde kerk zoo grooten opgang gemaakt en zelfs is het nog heden bij sommigen in gebruik. Niet alleen gaf J. N u p o o r t *korte en eenvoudige catechisatie over het voorbeeld der Goddel. waarheden*, Utrecht 1777; maar de geleerde en overigens zeer verlichte S. v a n E m d r e, schreef in 1780 *het voorbeeld der Godd. waarh. van* A.H. *tegen het gevoelen van partijen verdedigd*. Ph.J. R e s l e r, predikant te Maassluis, voelde zich opgewekt om H e l l e n b r o e k 's werk te vereenvoudigen en meer bruikbaar te maken.

(*Het leerboekje van* H. *verkort door* Ph.J.R. *tot gebruik zijner leerlingen*, *bijzonder voor minvermogenden*, waarvan in 1803 te Rotterdam een tweede druk verscheen.)

Het portret van H e l l e n b r o e k, door P. v a n d e r W e r f f geschilderd en J. G o l e gegraveerd, heeft een vierregelig versje van C. C o c q. In de collectie handschr. van den heer v a n D a m v a n N o o r d e l o o s bevindt zich een gedicht op het afbeeldsel van den heer mr. H e l l e n b r o e k en een ander op den heere A. H o e k e n b r i l l (H e l l e n b r o e k).

Het eerstgemelde luidt:

Zie hier de beeldtenis van broeder Zwavelstok,
Gedrongen als een wolf in C h r i s t u s schapenhok,
Om Zijne lammeren te slaan en te verteeren,
Die als men hem te recht van top tot teen bekijkt,
Niet qualijk 't vale paert van C h a r o n s boot gelijkt,
En daerom H e l l e - in plaats van H e m e l - b r o e k geheeten.

Hij schreef behalve het *Voorbeeld:*

De Evangelische J e s a i a , *ofte deszelfs voorname Evangelische Prophetiën*, *in haar samenhang*, *eigen inhoud*, *oogwit*, *vervulling en nuttig gebruik vertoond*. Rotterd. 1702. Amst. 1736. 4 d. 4°.

Het Hooglied van S a l o m o , *verklaart en vergeestelijk door* A.H. Rotterd. 1718. Amst. 1736. 2 d. 4°.

Bijbelsche Keurstoffen. Amst. 1735. 2 d. 4°. (2de druk.)

Kruistriomph van vorst M e s s i a s , *of Predikatiën over het Lijden*. Amst. 1745, 1764. Dordr. 1777. 4°.

Nuttige Mengelstoffen. 1742, 1772. 4°.

Lijkpredikatie op W. à B r a k e l , *uit Prediker* XII:5. Amst. 1737. 4°. (Er bestaan 7 drukken van).

Zie *Boekzaal* 1731, *b.* bl. 721, 1732, *a.* bl. 235-247; H. d e J o n g h , *Naamreg. van Pred.*, bl. 325; G. N o o r d b e e k en B. M o u r i k , *Naamrol van Godgel. schrijvers*, o.h.w.; R a b u s , *Twee Maandel. uittreks.*, *Jan.* en *Febr.* 1702, bl. 24; *Republiek der Gel.*, *Maart* en *April* 1718; *Bibliotheca Bremensis Classis* II. p. 891; v a n I p e r e n , *Brieven over het Hooglied*, D. I. *Voorrede; Catal.* H e r i n g a , p. 45; Y p e y , *Geschied. der Christel. Kerk in de* XVIIe *eeuw*, D. VIII. bl. 395, verv., 408, 748, verv.; Y p e y en D e r m o u t . *Geschied. der Nederl. Herv. Kerk*, D. III. bl. 371, D. II. bl. 280; G l a s i u s , *Godgel. Nederl.*, o.h.w.; K i s t en R o y a a r d s , *Ned. Archief*, D. II. bl. 175; B o u m a n , *Geschied. der Geldersche Hoogeschool*, D. I. bl. 239; v a n d e r A a , *Nieuw Anth. Biogr. en Crit. Woordenb.*, D. III. bl. 402; S c h o t e l , *Kerkel. Dordr.*, D. II. bl. 246, 322, 325, 785; A b k o u d e en A r r e n b e r g , *Naamreg. van Nederd. Boek.*, bl. 222; M u l l e r , *Catal. van Portrett*.

[F.H. Hellenbroek]

HELLENBROEK (F.H.), maakte zich als dichter bekend, door een uitvoerig vers: *Ter Nagedachtenis van mr.* P. B o d d a e r t , secretaris der admiraliteit in Zeeland.

Zie *Nogel. Gedichten van* P. B o d d a e r t , bl. 64; v a n d e r A a , *Nieuw Anthol. Biogr. en Crit. Woordenb.*, D. II. bl. 214.

[Olivier Hellenbuyck]

HELLENBUYCK (OLIVIER), een schilder uit de 2de helft der XVI eeuw, van wien men niets anders weet dan dat hij in het jaar 1576 lid van het St. L u c a s gild te Antwerpen was.

Zie K r a m m , *Levens en Werken der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders*, D. II. bl. 665.

[Abraham Exters Hellenius]

HELLENIUS (ABRAHAM EXTERS) werd den 28 Sept. 1713 te Dordrecht geboren, als proponent in 1737 te Naarden, 1746 te Schoonhoven en 1751 te Nijmegen beroepen, waar hij, na voor een beroep naar Middelburg bedankt te hebben, in Oct. van 1756 op voordragt van Burgemeester C o r n . W a l r . V o n c k , tot hoogleeraar

in de godgeleerdheid aan de herstelde hoogeschool benoemd. Doch reeds in het volgende jaar 1757 zag men te Nijmegen de kerkelijke burgertwisten van 1705 herboren en daardoor de pas opgerigte hoogeschool versterven, te schielijker daar zij ook in den Haag tegenstand vond. Hij stierf den 8 Augustus 1768.

Zie *Boekzaal der Geleerde Wereld*, 1737, *a.* bl. 735, *b.* 363, 1746, *b.* bl. 317, 358, 1751, *b.* bl. 342, 737, 1756, *b.* bl. 112, 244, 492; B. Keppel, *Alphabeth. Naamrol van Pred.*, bl. 69; Bouman, *Geschied. der Geld. Hoogesch.*, D. I. bl. 269; van Berkum, *Beschrijv. van Schoonhoven*, bl. 414.

[Christoffel Hellerus]

HELLERUS (CHRISTOFFEL) werd in 1607 als proponent te Rotterdam beroepen. Hij was de partij der Remonstranten toegedaan, en werd dien ten gevolge door de regering zijner standplaats, later door de synode afgezet (1619), doch teekende de acte van stilstand.

Hij behoorde tot de afgezondenen der classis van Rotterdam naar Poortugaal en Hoogvliet, om den predikant Petrus Wassenburgh te noodzaken de kerkordening van den jare 1591, benevens al de besluiten tot onderhouding van de eenigheid en vrede der kerk, staatswijze genomen, aan te nemen.

Zie Brandt, *Historie der Reformatie*, D. II. bl. 707, 702, 872, 873, 914; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. I. bl. 376.

[Hendrik Helligers]

HELLIGERS (HENDRIK), te Dordrecht geboren, als proponent beroepen te Zuilichem en Niewael, 25 April 1753, was van 1755-1783 predikant te Doeveren en Genderen, waar hij overleed den 17 Maart 1782, in den ouderdom van ruim 69 jaren en eene weduwe met twee kinderen naliet.

Hij schreef eene *Verhandeling over het onderscheid der kennis van de waarheden van het Evangelium in den onwedergeboorenen en wedergeboorenen staat* enz. Gornich. 1762. 4°.

Zie *Boekz. der gel. wereld*. 1753, *a.* bl. 572, *b.* bl. 106, 1755. *a.* bl. 621, 622, *b.* bl. 369, 1762. *b.* bl. 692, 1782. *a.* bl. 455.

[Jonkh. Herman van der Helling]

HELLING (Jonkh. HERMAN VAN DER) had reeds in 1573 het onbepaald vertrouwen van den prins, doch is vooral vermaard om zijnen veel gewaagden aanslag op Amsterdam in 1577, ten tijde dat die stad het nog met den koning van Spanje hield. Het belang dat 's lands staten stelden in het winnen van Amsterdam, had hem reeds eenigen tijd doen bedacht zijn op middelen om haar van partij te doen wisselen, en nog onlangs zeer naauw doen insluiten. Daar echter openbaar geweld mislukte namen zij de toevlugt tot list. Het hoofdbeleid des

belegs vertrouwden zij aan H e l l i n g , kolonel over het voetvolk, en aan N i k o l a a s R u i c h a v e r , denzelfden die den Briel had helpen bemagtigen, en van geboorte een Amsterdammer, doch om zijne staatsgezindheid uit die stad geweken.

Te zamen hadden zij onder zich tien vaandelen knechten. Volgens het plan moesten vier vaandels zich te scheep heimelijk naar de stad begeven en de zes overige zorgen in den vroegen morgen van den 23 November voor de Haarlemmer poort te zijn. Dewijl hun last alleen inhield Amsterdam voor de staten te winnen en geenszins om buit te maken, deed H e l l i n g de zijnen zich vooraf schriftelijk verbinden, ingeval zij de stad meester werden, niets te plunderen. 's Daags vóór den bestemden toeleg zond H e l l i n g zijnen luitenant F r a n ç o i s C i r c o u r t met nog acht kloeke gezellen naar Amsterdam, waar zij, onder voorwaarde hun geweer aan de poort af te leggen, werden binnengelaten. Om geen argwaan te verwekken, bragten zij den nacht in vrolijkheid met drinken, zingen en dansen door. Met het aanbreken van den dag begaven zij zich naar de Haarlemmer poort, vroegen hun geweer terug en gingen naar buiten. Hier ontmoetten zij eenige knechten, behoorende tot de vier bovengemelde vaandels, die in den nacht voor de stad genaderd, nu op of omtrent Droogbak, 't welk toen nog buiten de stad lag, aan land waren gestapt. Men hield zich over en weder vreemd, kwam in gesprek en eindelijk in woorden, die zoo hoog liepen, dat de degens uit de scheden raakten. De poortwacht hierop toeschietende om hen te scheiden, ligtten zij het masker af, vielen gezamentlijk op de Amsterdammers aan, doodden of verjoegen ze, ijlden naar de poort, stormden de stad binnen, roepende Victorie! Victorie! Val aan! Val aan! De stad is ons! Al het volk in de schepen trad nu aan land en voegde zich bij de overige vaandels. Op elk die tegenstand bood werd geschoten, doch al de anderen werden ongemoeid gelaten. Onder het juichen van Oranje! Oranje! De stad is ons! liepen de meesten naar den Dam, terwijl eenige stil hielden bij het koornmetershuisje op de Kolk, dat zij voor het stadhuis aanzagen. Op den Dam ontmoetten de Staatschen krachtigen tegenstand van de burgers en soldaten, die aldaar de wacht hielden. Ondertusschen verwonderde zich H e l l i n g niet weinig over het achterblijven der zes overige vaandels, tot dat hij vernam dat zij uit misverstand, in plaats van voor de Haarlemmer poort, zich vervoegd hadden voor de poort te Haarlem. In allerijl zond hij iemand naar Haarlem om zijn volk te doen aanrukken, doch hij zelf deinsde, door de overmagt belet om post te

vatten, af, langs den Nieuwen Dijk tot op de hoogte van de Oude Haarlemmersluis, daar hij zich, zoo goed hij kon, verschanste, in afwachting der zes vaandelen. Ook zond hij iemand naar Zaandam aan den hopman v a n V l i e t, die aldaar lag, om versterking, doch deze kon niet besluiten, haar op een mondelinge boodschap toe te zenden. Om de Amsterdammers tot staan te brengen, deed hij wijders eenige briefjes strooijen, inhoudende, dat het oogmerk zijner komst alleen diende, om hen te herstellen in den ouden welvaart, over welks verval thans algemeen werd geklaagd, met belofte dat indien elk zich stil hield, niemand eenig leed zou wedervaren, maar integendeel ingeval van weêrstand de stad aan plundering en vlam zou ten prooi worden gegeven. Dit alles baatte echter niet. Het achterblijven der hulp deed den moed der stedelingen rijzen. Zij speelden nu op de Staatschen uit twee stukjes geschut, en troffen den hopman H e l l i n g zóó dat hij dood nederviel. Dit bragt zulk een schrik onder zijn volk, dat het met verhaaste optogt, ter opene poort uit, naar buiten vlugtte. R u i c h a v e r, die in huis een wijkplaats had gezocht, werd aldaar ontdekt, door iemand welke hem kende en hem een doodelijken haat toedroeg, en vervolgens in koelen bloede doorstoken. De veel gewaagde aanslag op Amsterdam liep hiermede geheel te leur.

Zie B o r. *Nederl. Hist.*, B. XI. bl. 310 (906); H o o f t, *Nederl. Hist.*, B. XII. bl. 544 volgg.; W a g e n a a r, *Beschrijv. van Amsterd.* D. III. bl. 428 volgg. en *Bijlage* B. *Vaderl. Historie*, D. VII. bl. 185, 186; C e r i s i e r, *Tafereel van de Algem. Gesch. der Vereenig de Nederl.*, D. VII. bl. 403; B e a u f o r t, *Leven van Willem* I, D. III. bl. 161, 162; B i l d e r d i j k, *Geschied. des Vaderl.*, D. VI. bl. 207; K o k, *Vaderl. Woordenb.*, D. XX. bl. 525; G r o e n v a n P r i n s t e r e r, *Archives de la maison d'Orange Nassau*, T. IV., V., VI., passim.

[Sibren Hellinga]

HELLINGA (SIBREN), geboren te Twijzel in Friesland den 28 Mei of Augustus 1724, als proponent in 1750 tot predikant te Norg beroepen, en aldaar den 7 Junij van dat jaar bevestigd, werd door de synode van Drenthe benoemd, om mede de psalmberijming van J.E. V o e t naauwkeurig over te zien, en met andere gemaakte berijmingen, bijzonder met die van het kunstgenootschap *Laus Deo Salus Populo*, te vergelijken en van hunne bevinding aan de synode verslag te doen. Hij werd in 1798 emeritus en overleed aldaar den 9 Januarij 1802.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1751, *a.* bl. 480, *b.* 266; v a n I p e r e n, *Kerk. Hist. van het Psalmgezang*, D. I. bl. 317, 318; F.A. R o m e i n, *Herv. Predik. van Drenthe*, bl. 83.

[Cornelis Johannes Hellingwerff]

HELLINGWERFF (CORNELIS JOHANNES) geboren te Alkmaar, was een beoefenaar der oudheid- en natuurkunde, waarvan o.a. zijne Mss. *Oudheid- en Geschiedkundige berigten van de Binnen-Egmonden* 1841. 45, *met geteekende kaarten en andere afbeeldingen* 4°., door hem aan de Maatschappij van Nederl. Letterk. te Leiden vereerd, ten bewijze strekt. De tweede klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut benoemde hem tot haren correspondent. Ook was hij lid van andere geleerde genootschappen. Zijne fraaije bibliotheek en kabinet van physische-, optische- en andere instrumenten, oudheden, penningen, munten, schelpen enz. is in Augustus en September 1857 te Alkmaar verkocht.

Zie *Handel. der Maatsch. van Ned. Letterk.* 1854, bl. 34 en v.; *Cat*, *van de Maatschappij der Ned. Letterk.*, *Bijv.* 1853-57, bl. 5; *Kronyk van het Histor. Genootsch.*, Jaarg. II. bl. 66; Muller, *Cat. van Portrett*.

[Pieter van Hellingwerf]

HELLINGWERF (PIETER VAN), wiskundige uit het begin der XVIII eeuw schreef:

Wiskundige oefeningen van de Mathesis, *behelzende:* I. *de Weegkunde;* II. *de Zang- en Speelkunde;* III. *de Zonnewijzerskunde;* IV. *de Vloeistoffen;* V. *Mathematische Mengelstoffen*. Amst. 1718. 4°.

Beknopte Boschschieterij, *alsmede het werpen der bomben*. Amst. 4°.

Vermaak der Zeelieden of Stuurmans-regel. Amsterd. 8°.

Zie Arrenberg, *Naaml. van Boeken*, bl. 222.

[T. Hellinx]

HELLINX (T.) schreef: *Meditatiën op het lijden van* Jezus Christus, Amst. 1779. 4 d. 8°.

Zie Arrenberg, *Naaml. van Boeken*, bl. 222.

[Simon Hellius]

HELLIUS (SIMON), in Augustus 1648 te Overschie als proponent gekomen, beroepen te Weesp in Mei 1650, te Hoorn in Augustus 1654, te Haarlem in Julij 1656 en aldaar gestorven in April 1704, na 56jarige dienst, oud 78 jaren. Deze hoorde den 'beroemden' Salomon van Til, toen predikant te Rijp, na afloop der namiddag-godsdienstoefening voor eenige meer gevorderden het *Evangelie van Mattheus* verklaren, met zulk een genoegen, dat hij zich niet kon weerhouden de gemeente gelukkig te prijzen van zulk een leeraar te bezitten, van Til aan te sporen, om op dien voet voort te gaan, en, in een hartelijk gebed, Gods zegen over dit werk af te smeeken.

Zie Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. II. bl. 33.

[Lambert Helm]

HELM (LAMBERT). Zie PITHOPOEUS.

[Ludolf Helm]

HELM (LUDOLF). Zie PITHOPOEUS.

[Willem van der Helm]

HELM (WILLEM VAN DER) was in de tweede helft der XVIIde eeuw bouwmeester der stad Leyden. Naar zijne teekening werd de Marsch-, vroeger de Galgpoort, te Leyden gebouwd. (1667-1669).

Zie van Mieris, *Beschrijv. der Stad Leyden*, D. I. bl. 23; Kramm, *Levens en Werken der Hollandsche en Vlaamsche Schilders*, D. II. bl. 665.

[Theodorus Helmbreker]

HELMBREKER (THEODORUS), werd in 1624 te Haarlem geboren en zou door zijn vader, die aldaar organist was, voor de toonkunst zijn opgebragt, indien de natuur geen andere neiging in zijnen geest had gelegd. Hij werd schilder, en bereikte onder Pieter Grebber eene aanzienlijke hoogte in de kunst. Na het overlijden van zijn vader trok hij naar Italië, en vond te Venetië in den senator Loredano en te Rome in den kardinaal de Medicis edelmoedige beschermers. Het overlijden zijner moeder deed hem besluiten wederom naar het vaderland terug te keeren, doch spoedig begaf hij zich op nieuw naar Rome, waar hij in 1694 overleed.

'Hij had', volgens Immerzeel, 'op het voetspoor van Houbraken en Jacob Campo Weijerman, eene voortreffelijke manier van schilderen. Zijne ordonnanties waren rijk; zijne figuren met smaak en bevalligheid geteekend; zijn koloriet was aangenaam en natuurlijk, zijn penseel vast en keurig. Hij schilderde gezelschappen, feesten, bedelaars, militaire transporten en dergelijken, maar ook gewijde onderwerpen met een niet minder verheven talent. Somtijds volgde hij den stijl van de Laar, voor wien hij niet behoefde te wijken, en had zelfs een helderder toon dan deze, vooral in zijn laatsten tijd.' Meest al zijne stukken zijn in Italië. Immerzeel vermeldt er eenigen van, en Kramm zijn door hem zelven met rood krijt geteekend portret.

Zie Immerzeel, *Levens en Werken der Hollandsche en Vlaamsche Schilders*, D. II. bl. 23; Kramm, *Levens en Werken der Hollandsche en Vlaamsche Schilders*, D. II. bl. 665; *Cat. van* Goll van Franckenstein, bl. 102; *Cat. der Verz. van* Pleos van Amstel, bl. 10.

[Adriaan Robbertszoon Helmduinen]

HELMDUINEN (ADRIAAN ROBBERTSZOON) werd in 1575 door Willem I tot lid van den landraad over Holland benoemd.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Historie*, D. VII. bl. 23.

[Jan Fredrik Helmers]

HELMERS (JAN FREDRIK), zoon van Hendrikus Hermanus en Elisabeth de Vries, werd den 7^{den} Maart 1767 te Amsterdam geboren. In zijn prille jeugd werd hij in de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen onderwezen. Vurig van geest, begaafd mot een uitstekend geheugen, kende zijne weetlust geene perken, iedere bespaarde penning werd aan het koopen van boeken, ieder aan de schoolwerkzaamheden en later aan het beroep (hij had het vaderlijke en voorvaderlijke van metselaar verkozen) ontwoekerd uur aan het lezen er van besteed. Geen vak van wetenschap was hem vreemd. Geschiedenis, aardrijks-, sterrekunde werden door hem beoefend; in de geschiedenis der wijsbegeerte en letteren was hij geen vreemdeling; de Ouden, voor zoo ver ze (want hij was onbedreven in de klassieke talen) voor hem toegankelijk waren, wat Engeland, Frankrijk en Duitschland klassieks hadden voortgebragt, vooral vroegere en latere Hollandsche dichters kende hij; voor de beeldende kunsten had hij niet slechts veel gevoel, maar hanteerde zelve de teekenpen en tokkelde ter harer eere de snaren. Getuige zijn schoone *Lierzang op de Schilderkunst*, na welks voordragt hem zijn vriend H.H. Klijn een lofdicht toezond; het *Museum van aloude standbeelden*, in het Museum te Parijs, en andere gedichten. Reeds vroeg ontwikkelde zich bij hem eene bijzondere neiging voor de poëzij. De toen gevierde P.J. Uijlenbroek, een man van veel kennis, gevoel en smaak, maar nog niet geheel los van de banden, waarin de dichtgenootschappen den geest gekluisterd hielden, onderwees hem in het werktuigelijke der dichtkunst en opende zijne bundels van *Kleine Dichterlijke Handschriften* voor de eerstelingen van zijn genie. Die eerstelingen (1786-1789) waren dan ook naar de voorschriften der Feitama's en Steenwijk's gevormd; doch reeds in zijne *Ode aan den Nacht* had hij die kluisters verbroken, dat schoolsche stof afgeschud. In 1790 verscheen zijn *Socrates*, *in drie zangen*, in 4°., ‘een dichtstuk,’ volgens bevoegde regters van dien tijd, ‘dat onmiskenbaar des dichters vroegtijdigen en oorspronkelijken aanleg tot de dichtkunst, zijne verlichte denkwijze en verheven gevoel verraadt. Hij schilderde zijn held met waarheid en vuur en vertoont zich hier als dien edelen dichter welke, terwijl hij ons de kracht der deugd bij de worsteling met het lot afmaalt, ons tevens door het schilderen van tafereelen, personen en hartstogten weet te treffen.’ Zoo oordeelden bevoegde kunstregters; doch de Zoïlussen der oude school, wier gezag toen nog gold, spraken het vonnis der verwerping over dit kunststuk uit. Hoe het publiek nog onder het juk dier Aristarchen gebogen ging bleek daaruit, dat

de geheele oplaag voor misdruk verkocht werd. In 1815 werd eene nieuwe uitgaaf o.a. in gr. 8°. spoedig uitverkocht. Ook is het in Helmers *Gedichten*. D. III. (3de druk) te Rotterdam bij J. Immerzeel Jr. te vinden.

Reeds in zijne vroege jeugd was Helmers een hartstogtelijk beminnaar van het tooneel, waarop toen een Passé, Bingley, Cruys, Sardet en Wattier schitterden. Zijn heldere blik ontdekte echter weldra wat aan zijne volmaaktheid ontbrak, en om die zoo mogelijk te bereiken, vereenigde hij zich met zijn zwager C. Loots, P.J. Uijlenbroek, H. Ogelwight en dr. J.G. Doornik, tot het schrijven van het tooneelmatig tijdschrift *de Amsterdamsche Nationale Schouwburg*. Naauwelijks waren er echter zes nommers van verschenen, toen de uitgaaf reeds, ten gevolge der verwijdering, die er tusschen de schrijvers en het bestuur van den schouwburg, onder welke zich een boezemvriend van Helmers bevond, wiens kunstvoortbrengsels echter niet door deze, maar door een ander in dit blad waren gegispt, werd gestaakt. Voor dit tooneel bewerkte onze dichter het treurspel *Dinomaché*, *of de Verlossing van Athene*, waarvan de vinding - schoon inhoud, stijl, taal en kracht van verzen den dichter verraden, - niet oorspronkelijk en waarschijnlijk aan Voltaire's *Merope* en van Merken's *Gelonidé* is ontleend. Helmers zelve had niet met dezen eersteling op, en ware zijn levensdraad niet zoo vroeg afgeknipt, zoo had hij ook in dit vak der dichtkunst iets voortreffelijks geleverd.

Helmers had door dit treurspel evenmin als door zijn' *Socrates* en zijne in Uijlenbroek's *Kleine Dichterlijke Handschriften* en in de *Dichterlijke Gedachtenbeelden* opgenomen gedichten en een paar afzonderlijk gedrukte gelegenheidsverzen grooten roem ingeoogst bij een publiek dat nog met de kwartijnen der 18de eeuw dweepte. Naauwelijks zagen echter zijne beide bundels Gedichten te Amsterdam, bij J. Immerzeel, 1809-1810 gr. 8°., het licht, of zijn hoofd werd met lauweren omgeven. Van alle zijden werden hem kransen toegeworpen. Wiselius, Feith, Immerzeel, Tollens, Loots, Klijn, Witsen Geijsbeek, van Kampen en anderen, toen gezagvoerders in de republiek der letteren, wedijverden met elkander in het roemen zijner zangen. Die geestdrift was echter niet te vergelijken bij die waarmede de *Hollandsche Natie* in 1812 werd begroet; maar ook wel nimmer zal een dichtstuk op een tijdstip zijn verschenen, dat het volk zulk eene behoefte had om vertroost en versterkt te worden, als dat van Helmers, waarin *Holland's* aloude glorie

bezongen wordt, op een oogenblik, dat Holland van de lijst der onafhankelijke staten van Europa werd uitgewischt, en elke poging, om het volk zijn vroegere grootheid te herinneren, als oproer en muiterij werd uitgekreten. Het heeft echter, evenmin als de Philippische Redevoeringen van Demosthenes zijne vermaardheid alleen aan den tijd, waarin het verscheen, te danken, maar ook als dichtstuk verdiensten. De warmte, het vuur dat in dat dichtstuk gloeit, het schilderachtige, het verhevene van verscheidene beschrijvingen zullen altijd de bewondering blijven wegdragen. Bevoegde regters noemden het teregt een gedicht, waardoor Helmers als mensch, burger en dichter een onsterfelijken naam heeft verworven. Zoo dachten ook Tollens, Siegenbeek, de Vries, van Kampen, Feith, Cras en de grijze admiraal van Kinsbergen, en hoe dierbaar het der natie was bewijzen de negen uitgaven, die het reeds heeft beleefd, terwijl het in den vreemde naar eene Engelsche, Fransche (van Clavareau) en Maleitsche overzetting gelezen wordt.

Helmers was niet slechts een voortreffelijk dichter maar ook een uitmuntend prozaschrijver, waarvan eene *Lofrede op* Lucretia Wilhelmina van Merken, op Julianus *den Afvallige* en Michel Angelo, die schoone vergelijking tusschen de Fransche en vaderlandsche dichters in het Heldendicht, Treurspel en Lierzang, in *Felix Meritis* uitgesproken, en een reeks van aanspraken tot opening der vergaderingen van de Amsterdamsche afdeeling der Maatschappij van fraaije Kunsten en Wetenschappen en van het Genootschap *Concordia et Libertate* bewijzen gaven.

Ofschoon Helmers met het diepste gevoel voor het schoone en edele was geboren, zoo had zijn verblijf in 1803 te Parijs grooten invloed op de veredeling van zijn kunstgevoel. Aan die reis, waarover elders uitvoerig is gehandeld, hebben wij zijn *Apollo*, *Laokoôn*, *Rafaël* en zoo vele andere juweelen te danken.

Den 2 Februarij 1813 sprak Helmers, bij gelegenheid der uitdeeling van de eereprijzen der stads-teeken-akademie, in de Remonstrantsche kerk nog met vuur en nadruk een uitmuntend dichtstuk uit, kort daarop stortte hij in een doodelijke krankheid. Naauwelijks eenigzins bersteld trof hem de onverwachte dood van zijn jongsten lieveling zoo hevig, dat zijne ziekte met dubbele woede ontwaakte, en hij den 26 dier maand bezweek. Eenige dagen later werd zijn overschot te Muiderberg ter aarde besteld. Den 26 Februarij 1814, en dus op den eersten verjaardag van zijn overlijden, werd zijne lijkgedachtenis plegtig gevierd in de Amsterdamsche Afdeeling der Hollandsche Maatschappij van

fraaije Kunsten en Wetenschappen, met eene schoone lofrede door den heer G.J. Meijer, later hoogleeraar aan het athenaeum te Brussel, en een voortreffelijk dichtstuk van den heer mr. M.C. van Hall. Dergelijke lofrede hield de heer H.H. Klijn op den 25 November daaraanvolgende in de Maatschappij *Felix Meritis*, gevolgd door een roerend dichtstuk van C. Loots en afgewisseld door muzijk, vervaardigd door den heer B. Klijn Bzn., in muzijk gebragt door den heer J.W. Wilms. In 1815 bezorgden de heeren van Hall en Klijn, te Haarlem, Helmers' *Nagelatene Gedichten* in twee deelen. De tweede druk, in 1821 te 's Hage uitgegeven, bewees, met welk genoegen de Hollandsche Natie deze dichterlijke nalatenschap van haren onvergetelijken dichter heeft ontvangen; eene *Nalezing* zijner gedichten is door bezorging van den heer Witsen Geysbeek in 1815 in het licht verschenen. In 1823 kwam bij J. Immerzeel, te Rotterdam, de derde druk der *Gedichten* en *Nagelatene Gedichten* van Helmers in het licht.

Helmers liet bij zijne weduwe, Catharina Wessels, een zoon, Frederik Helmers, na. Over de portretten van Helmers zie Muller, *Catalogus van Portretten*, bl. 313. Chrestien teekende te Parijs, gelijk Helmers zelf schreef, zijn onbeduidend gelaat. Dat portret en een ander in miniatuur is in bezit van zijn zoon. Ook vindt men er een voor het derde deel zijner *Gedichten*. Zijne buste, door van der Meulen, vindt men voor de *Nalezing der Gedichten*.

Brieven tusschen Helmers en Tollens gewisseld, vindt men in Tollens *en zijn tijd*, en brieven van R. Feith, N.G. van Kampen, H.C. Cras, J.H. van Kinsbergen, J. Immerzeel en B. Klijn aan Helmers in *Herinnering aan* Jan Frederik Helmers, beide van dr. G.D.J. Schotel. Ook op *Cat.* J. Koning, bl. 79, en op die van van Voorst (*Cat. raisonné de la prècieuse collection de manuscrits et d'autographes*), p. 172, komen brieven en fragmenten van gedichten van Helmers voor. Terwijl de heeren Schouten, (*Cat.* bl. 123), Robidé van der Aa, (*Cat.* bl. 139), A.J. van der Aa, (*Cat.* bl. 76), Willems, Wiselius, Kinker, (zie hunne *Catall.*) compleete verzamelingen zijner werken hadden.

Afzonderlijk is uitgegeven *de Lofzang op Jezus van Nazareth*, doch slechts 12 exemplaren zijn voor bijzondere vrienden getrokken, welke 48 regels meer, en varianten bevatten, die ‘om gewigtige redenen niet in de gewone uitgaven voorkomen;’ voorts *Lijkzang* op B. de Bosch

en op de grootste Nederlandsche actrice, mejufvrouw C o r n e l i a W a t t i e r, beide in de bundels van H e l m e r s niet opgenomen.

Over de oneindige volmaakbaarheid der menschelijke Natuur, *Lierzang*. Amst., 8°.

De *Dinomaché*, verscheen te Amsterdam bij A b r a h a m M u i s, 1789.

Dit stuk is in 1798 op het Amsterdamsch tooneel vertoond. W a t t i e r vervulde de rol van *Dinomaché*.

Tot de vrienden van H e l m e r s behoorden zijn zwager L o o t s, de gebroeders K l i j n, M.C. v a n H a l l, T o l l e n s, M e i j e r, W a t t i e r, S n o e k, B i n g l e y, B i l d e r d i j k, die de volgende regels in zijn *Hollands Verlossing* aan hem wijdde:

O H e l m e r s, dierbre Vriend, en glorie onzer zangeren,
O dat uw bruischend vuur hier boezems mocht bezwangeren!
O dat gij voor een wijl van uit uw rustplaats reest,
En, zelf de doffe lier bezieldet met uw geest!
Of hoort gij in den hof waarin uw beenders molmen,
Het lisplend windtjen niet dat dartelt door zijne olmen,
En met zijn vlerkgerdisch, in nieuwe melody
Den velden tegenroept: Dit Holland is weer vrij!
Zoudt, zoudt ge uw Vaderland, en dezen kring vergelen?
Den Vriend, aan wien uw hart zich altijd heeft gekweten,
Met wien ge eenstemmig schreide, als alles juichte en zong,
In dronkenschap van vreugde aan Frankrijk Sinons hong,
En snoeren, ketenen, voor eigen hals moest ameden? -
Hebt ge in den nood gedeeld, met stad en volk geleden,
En is 't om niet geduld? Sluit de onvermurwbre dood
Den geest, die in U leefde, in eenen ijzren schoot?
Dien geest, die starren peilde, en hooger dan zij drijven;
En door de kringen vloog, waar zij heur baan beschrijven!
Die meester van het hart, aan aller ziel gebood! -
Neen, die is 't stof te vreemd, en Englen speelgenoot.

Welaan dan, 't zij uw ziel uit dunne luchtgewaden
Die tranen heeft geteld die ons de wangen baadden,
Het zij verbeelding U in 't droombeeld van de nacht,
't Voorleden duurzaam maalt door eigen scheppingskracht;
Waar om mij! breek het staal der grendelen en krammen
Der poort van 't doodenrijk! zijn diamanten dammen!
En vare uw dichtgloed in mijne aadren! Ja, geniet
De lang verbeide stond, die eind maakt aan 't verdriet.
Zweef door ons midden been! door 't midden uwer Vrinden
Wie Vaderland en kunst U scheuringloos verbinden!
Sla zelf de snaren, die mijn krachtelooze hand
Niet aanroert, of misgrijpt, en elken greep, ontspant!

Eens bezocht B i l d e r d i j k zijn vriend H e l m e r s. Mevrouw H e l m e r s noodigde hem op een boterham. ‘Ik eet nooit’ was zijn antwoord. ‘Waar leeft gij dan van’, vroeg H e l m e r s? ‘Van de poezij’ hernam B i l d e r d i j k.

Uit familie-berigten. Zie behalve de in den tekst vermelde loftedenen, Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.*, D. III. bl. 129, volgg.; Siegenbeek, *Geschied. der Nederl. Letterk.*, bl. van Kampen, *Geschied. der Nederl. Letteren en Wetenschappen*, D. II. bl. 432, 433, 434-436, 437, 438-440; Nieuwenhuis, *Woordenb. van Kunsten en Wetenschappen*, D. III. bl. 441, volgg.; Dr. G.D.J. Schotel, *Herinnering aan* Jan Frederik Helmers, afzonderlijk en in *Europa* 1859; *Navorscher*, 2e Jaarg., bl. 234; *Bijblad* tot den 4en Jaarg., bl. 119; *Vaderl. Letteroef.*, Ve D. Ie St., bl. 248, 1809, Ie St. bl. 599, 1810, Ie St., bl. 663; *Brief en dichtmatig lets aan* J.F. Helmers *bij de uitgave van het eerste deel zijner Gedichten van* S.J. Wiselius; Loots, *Gedicht.*, D. I. bl. 113; Dr. Schotel, Tollens *en zijn Tijd*; *Voorberigt* voor het Ie D. der *Nagel. Gedicht.*; *Cat. van de Bibl. der Maatschappij van Nederd. Letterk.*, D. I. bl. 110; *Bijv.* 1848-1852, bl. 26; *Bijv.*, 1853, 1857, bl. 20; Collot d'Escury, *Hollands roem*, D. III. bl. 244; Mr. B.H. Lulofs, *Toelichtingen en Bedenkingen op* Dr. John Bowrings *Aanmerkingen op onze Vaderl. Letterk.*, bl. 76; *Konst- en Letterb.*, 1851 (over de *verschillende Lezingen der Holl. Natie*.)

[Dirk Jan Helmers Zoon]

HELMERS ZOON (DIRK JAN) stichtte in het jaar 1465 eene der eerste vicarijen op het St. Anthonies Altaar in de *Oude* of *Sint Nicolaas Parochie kerk* te Amsterdam.

Zie van Heussen, *Kerk. Oudhed.*, D. IV. bl. 177, 217-219, 278, 286; Le Long, *Geschied. der Reform. van Amsterdam*, bl. 355, 480, 502; Wagenaar, *Beschrijv. van Amsterd.*, D. II. bl. 98; Kist en Royaards, *Nederl. Archief*, D. III. bl. 175.

[Elzenerus Helmich]

HELMICH (ELZENERUS), zoon van den organist Egbert Helmich. in 1776 te Goor in Twenthe doof en stom geboren, werd in Junij 1790 aan het Instituut voor Doofstommen te Groningen opgenomen, door den heer H.D. Guyot onderwezen, en genoot het onderwijs van G. de San in de teekenkunst. Welhaast was hij een zijner beste leerlingen en behaalde den hoogsten prijs met het teekenen van een academie-beeld naar het leven. Vervolgens werd hij met een loffelijk getuigschrift en in Oct. 1793 op kosten van het Instituut tot verdere vorming van zijn talent naar Parijs gezonden, waar hij twee of drie jaren vertoefde en van waar hij drie door hem vervaardigde schilderijen aan het Instituut zond, die bij hetzelve bewaard worden. Den 8 Maart 1797 kwam hij weder aan het Instituut, en bleef er tot in 1802, toen hij als zeer bekwaam werd ontslagen. Toen vestigde hij zich te Leiden, waar hij zich bezig hield met het miniatuurschilderen en het geven van onderwijs in de teekenkunst; later vertrok hij naar Londen, waar hij stierf. De heer Immerzeel zag eenige portretjes van hem, die kunstig bewerkt waren.

Zie Immerzeel, *Levens en werken der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders*, D. II. bl. 27, 28.

[Splinter van Helmich]

HELMICH (SPLINTER VAN). Deze hopman was (1586) kastelein van het slot te Wel, toen de graaf van Mansfeld, door Parma gezonden, het opeischte. Deze van Helmich een weigerend antwoord ontvangen hebbende, rukte voor Venlo, dat hij beide van de Geldersche en Brabandsche zijde belegerde. Na het overgaan dier stad werd het slot ten tweedenmale door Hautepenne opgeëischt. Helmich zocht het te houden, ten minste tot er behoorlijk bres zou zijn geschoten, doch hij werd door ontrouw en muitzucht van zijn eigen volk genoodzaakt tot verdrag met den vijand te komen. Hautepenne luisterde naar geen billijke voorwaarden. Nogtans beloofde hij Helmich vrijen uittogt met zijn paard. Doch hij hield zijn woord niet. De hopman en zijn gezin werden, na het overleveren der plaats, naakt uitgeschud en van alles beroofd. Hij en een groot deel zijns volks kwamen te Utrecht, daar drie van de muiters, op zijne aanklagt, ten galge verwezen werden.

Zie Bor, *Nederl. Oorl.*, B. XXI, bl. 26, 27; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. VIII, bl. 129, 130, 131.

[Wernerus Helmichius]

HELMICHIUS (WERNERUS) werd in 1551 te Utrecht geboren. Zijne ouders zijn onbekend, en van zijne vroegste lotgevallen zijn bijna geene berigten tot ons gekomen. Toch weten wij dat hij in 1576 predikant was bij de Hervormden te Frankfort. Dit bleek ons uit eene *Treffelijke predicatie op 't* 1*ste vers van den* XV *Psalm Davids. Gepredickt door den seer waarden ende godsaligen d.* W. Helmichius, *sal. ghed.*, *den* 23 *Jan.* 1576 *binnen Franckfort*, welke eerst in 1628 te Amsterdam in 16°. het licht zag. Reeds vóór het midden van 1578 treffen wij Helmichius als geleend predikant te Utrecht aan, tegen een halfjaars tractement van *f* 150. Een jaar later werd hij bij besluit van den raad van 1 Aug. als vast predikant aangesteld, ‘op de gagie van *f* 300 's jaers.’

Vele en belangrijk waren de bemoeijingen van Helmichius ten opzigte der Hervormden te Utrecht. Tot de vestiging en uitbreiding der Consistorialen bragt hij niet weinig toe. Verdraagzaamheid en gematigdheid waren hoofdtrekken van zijn karakter, waardoor hij zich gunstig van zijne ambtgenooten Modet en Sopingius onderscheidde, en hij zich naauwer aansloot aan Uytenbogaert. Dat de oneenigheden met de gemeente van Duifhuis zoo hoog liepen geschiedde voorzeker niet door zijn toedoen, evenmin als het hem te wijten was, dat een mondgesprek met Duifhuis, waarbij Sopingius en Arnoldus Cornelis van Delft hem vergezelden, geen-

zints aan het doel beantwoordde. Hij was 't, die den 15 Jan. 1581 de eerste leerrede in de Domkerk uitsprak. Niet lang hierna bood hij zich ook als voorganger bij de Waalsche gemeente aan Den 21 Jan. 1583 preekte hij het eerst voor de Walen in de Reguliers of Weeskerk, hetgeen hij vervolgens voortzette. Onder zijne leiding en die van U y t e n b o g a e r t werd deze gemeente in Utrecht gevestigd.

Ofschoon H e l m i c h i u s zich geenzints aansloot aan de voorstanders dier vrijere rigting, waartoe bij voorbeeld U y t e n b o g a e r t behoorde, zoo was hij toch, als volger van C a l v i j n hoogst gematigd. Niet ten onregte trad hij dus in de twisten met C o o l h a e s en H e r b e r t s als bemiddelaar op, en kon hij in broederlijke gezindheid leven met A r m i n i u s , die, zijne denkwijze kennende, hem desniettemin later als predikant te Amsterdam aanbeval. Evenwel was hij op de hand van L e y c e s t e r , den ijverigen voorstander van de belangen der Hervormden. Hij woonde in 1586 de Synode bij, door dezen te 's Gravenhage belegd, en twee jaren later maakte hij een lid uit van het kerkelijk gezantschap, dat bij E l i s a b e t h de behartiging der protestantsche belangen, bij de vredes onderhandelingen met Spanje moest aandringen.

In 1589 echter veranderde in Utrecht de stand van zaken. De partij van L e y c e s t e r was in de regering vervangen door anderen, die het Consistorie geenzints gunstig waren. Bij besluit van den raad d. 10 Novemb. 1589 werden alle predikanten, en dus ook H e l m i c h i u s , uit hunne dienst ontslagen. Het kan zijn dat H e l m i c h i u s niet onkundig was van, ja zelfs de hand gehad heeft in een zeker *Discours* tegen het placcaat der Utrechtsche regering, waarvan B o r spreekt, maar zonder grond beweert G l a s i u s , dat hij er de uitgever van is. Wel verscheen er in 1611 te Delft een *Grondig bericht van de wettelycke beroepinghe der predicanten*, *midtsgaders van de nootwendicheydt des kerkenraedts; eertijdts beschreven door* W. H e l m i c h i u m , *ten tyde syner bedieninghe der kercke Christi binnen Utrecht*, en dit geschrift was voorzeker door hem met oog op de toenmalige omstandigheden gesteld.

H e l m i c h i u s ontving, na zijn ontslag, verschillende aanzoeken, onder anderen naar 's Hage en Dordrecht. In 1590 echter nam hij eene beroeping naar Delft aan. Gedurende zijn verblijf aldaar werd hij in 1592 aangezocht voor het hoogleeraarambt te Leiden, hetgeen hij echter afsloeg, voornamelijk omdat de gemeente den geliefden leeraar niet wilde ontslaan. Echter gaf hij den 10 Julij 1601 gehoor aan eene roeping naar Amsterdam, waar hij den 12 Junij

des volgenden jaars werd bevestigd. Gedurende zijn verblijf in deze gemeente deed hij zich inzonderheid als een getrouw herder kennen, vooral bij het woeden eener hevige pestziekte, weshalve hij aller liefde won, en Arminius in een schrijven aan Uytenbogaert de schoonste getuigenis van hem aflegde. Te ontkennen is het evenmin, dat Helmichius hier, onder den invloed van Plancius, en bij de steeds toenemende godsdiensttwisten, zich meer bepaald bij de partij van Gomarus aansloot. en ondanks zijne verdraagzaamheid tot stappen kwam, die hij welligt vroeger niet gedaan zou hebben. Toch werd de vriendschap tusschen hem en Uytenbogaert niet verbroken, en Arminius bleef hem hoogachten. Daarom bood de Leidsche hoogleeraar hem boven anderen een mondgesprek aan en kon Arminius zich voor hem van beschuldigingen zuiveren, die anderen niet zoo spoedig zouden hebben teruggenomen.

Geen wonder dat zulk een man, van wien de Contra-Remonstranten, met name Trigland en Voetius, de schoonste getuigenissen afleggen, ook door de Remonstranten zeer werd geacht, wegens zijne zachtmoedigheid en verdraagzaamheid. Uytenbogaert aarzelt niet hem ‘een van de geleerste, treffelijkste, godsaligste en welsprekenste mannen van 't gansche land’ te noemen. Behalve door zijne innige godsvrucht en edele gematigdheid muntte Helmichius als geleerde uit. Weinige blijvende proeven heeft hij hiervan kunnen geven. Behalve de genoemde geschriften bezitten wij van hem nog:

Goliats sweert ende riedt-stock van Pater Frans Coster, *jesuwyt*, Leyden, 1609. 8°.

Bovendien zag nog na zijn dood het licht:

Psalmorum Davidis et aliorum prophetarum analysis, Amst. 1641. 4°.

Sommigen maken ook nog gewag van eene

Epistola scripta Abrahamo Muysenholio.

Doch dat zijne tijdgenooten hem als godgeleerde waardeerden moge hieruit blijken, dat de Zuid-Hollandsche Synode hem mede in 1587 de vertaling des bijbels opdroeg, terwijl hij later werd benoemd om het werk van Marnix te overzien, en na diens dood, om het voort te zetten. In 1607 leverde hij bij de Noord-Hollandsche Synode eene bijna volledige vertaling van Genesis in. De dood verhinderde hem zijn arbeid verder voort te zetten. Hij overleed den 29 Augustus 1608.

Zijn portret in gr. 8°. werd uitgegeven door C. Koning.

Zie, behalve Bor, en de Kerk. geschiedschrijvers van dien tijd, als Baudart, Uytenbogaert, Trigland en Brandt, moer bij-

zonder: *Epist. ecel. et theol.*, ed. 1704, p. 105 et 111; Voetins, *Polit. Eccles.*, P. II. l. III. Tract. II. c. X; *Disp. Theol.*, T. III. p. 1112, T. V. p. 419, 436; Witte, *Dict. Biogr. ad ann.* 1608; Le Long, *Biblioth. Sacr.*, T. II. p. 769; Crenii, *Animadv. Phil. et Hist.*, p. XVII. p. 113; J.W. te Water, *Kort verhaal der Reformatie in Zeeland*, bl. 226, 230; W. te Water, *Tweede eeuwgetijde der Nederl. Geloofsbelijdenis*, bl. 83, 84; A.W.K. Voet, *Naamlijst der Predikanten in de provincie Utrecht*, bl. 4; A. 's Gravezande, *de Unie van Utrecht herdacht*, bl. 174; *Ordre volgens welke de Feest- en Lijdens-teksten in de Nederd. Herv. Gemeente te Leiden gepredikt worden*, bl. 96: Paquot, *Mém. pour servir d l'Histoire Littér. des Pays-Bas*, T. II. p. 138; H.J. Royaards, *Geschied. der Herv. in de stad Utrecht*, passim.; Muller, *Cat. van Portr.; Cat. Bibl. Thysian.*, p. 29; *Cat. mss. & autogr.* v. Voorst, p. 192; Burman, *Trajectum erud.*, p. 130-132; Hinlopen, *Geschied. v. d. Nederl. overzetting des Bijbels*, bl. 32-55; Ypey en Dermout, *Gesch. der Nederl. Herv. kerk*, D. II. bl. 348, v. v. en *Aant.*, bl. 242-245; Kist en Royaards. *Archief van kerk. geschied.*, D. IX. bl. 316, 366; Royaards, *Gesch. der Herv. in Utrecht*. bl. 165, v. v., 222, 228, 329, 339. v. v.; *Beknopt Biograph. Woordenb. van Nederland* (Zutphen) afl. 9; *Kerkelijk placcaatboek*, D. II. bl. 120, 122; Rogge. *C.J. Coolhaes*, D. I. bl. 184, v. v., D. II. p. 157, v. v., 183, 223; Muller, *Bibl. van Pamfl.*, Nos. 978 en 979; Glasius, *Godgel. Nederl.*, D. II., bl. 60-64; *de Navorscher*, D. VIII. bl. 293, D. IX. bl. 26, 119; Mevr. Bosboom-Toussaint heeft in haar *Leycester in Nederland* menigen belangrijken wenk omtrent Helmichius en zijn karakter gegeven.

[J. Helmolt]

HELMOLT (J.), regtsgeleerde en dichter. In 1704 huwde een procureur van zijne kennis. Bij deze gelegenheid vervaardigde hij met twee andere regtsgeleerden een proces op rijm, waarvan na re- en dupliek, het laatste, de *uitspraak*, zijn werk was, daarin bestaande, dat de bruid veroordeeld werd, de door haar veroorzaakte liefdepijn des bruidegoms voor altijd te stillen.

Zijne zinspreuk was: *Tandem bona causa triumphat*, *Eindelijk overwint de goede zaak*.

Zie *Lat. en Nederd. Keurdichten*, 9e verv., bl. 101; Heringa, *Bijdrage tot de Nederl. Dichters*, bl. 47: K.J.R. van Harderwijk, *Zinspreuken van Nederl. vermaarde Mannen en Vrouwen*.

[Andreas Helmondanus]

HELMONDANUS (ANDREAS), uit Grave in Noord-Brabant, schreef:

Commentaria in invectivas orationes Ciceronis *et* Sallustii; apud Oporinum, in *Volumine commentariorum in orationes* Ciceronis

Zie Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 53.

[Franciscus Mercurius van Helmont]

HELMONT (FRANCISCUS MERCURIUS VAN) zoon van Jan Baptiste van Helmont, werd waarschijnlijk in 1618 te Vilvoorde geboren en erfde van zijn vader de smaak tot geheime wetenschappen en beoefende, ofschoon

zeer oppervlakkig, de scheikunde, wijl deze met zijne neiging overeenkwam, en hem geld en eer, die hij beide meer dan de wetenschap beminde, beloofde.

Vlug en levendig van geest, maakte hij zich spoedig met de meeste kunsten en handwerken gemeen. Zoo kon hij schilderen, graveren, draaijen, zelfs linnenweven en schoenmaken. Hij voegde zich bij een troep Zigeuners om met hunne taal en zeden bekend te worden, en doorkruiste met hen een gedeelte van Europa. In Italië werd hij gevangen genomen en in de holen der Inquisitie geworpen. Wederom in vrijheid gesteld, reisde hij naar Duitschland, waar hij bekend maakte, dat hij de taal, die de menschen voor den val spraken, had terug gevonden, en ging zoo verre van te beweren, dat een geboren doofstomme op het eerste gezigt de letters er van kon uitspreken. Het is te verwonderen dat L e i b n i t z aan deze droomerijen geloof gaf en hem in weerwil zijner buitensporige denkbeelden hoogachtte. V a n H e l m o n t noemde zich *zoeker* en de keurvorstin van Hanover zeide dat hij zich zelve niet begreep. Hij geloofde of veinsde te gelooven aan de zielsverhuizing, den steen der wijzen enz. Sommigen verzekeren zelfs dat hij het geheim kende van goud te maken, wijl hij weinig verdiende en echter prachtig leefde.

Hij was te Amsterdam in groot aanzien, deed kort voor zijn dood, op aanhouden der koningin van Pruisen, eene reis naar Berlijn, en stierf niet, gelijk J.G. W a c h t e n meende te Emmerik in December 1698, noch in Zwitserland, gelijk F o p p e n s wil, noch gelijk M o r e r i en L u i s c i u s schreven te Keulen, maar in 1699 in den ouderdom van 81 jaren te Cölln aan de Spree, een der voorsteden van Berlijn. Van den dood van dezen man, die gedurende zijn leven zoo veel van zich liet hooren, werd weinig gesproken. L e i b n i t z schreef daaromtrent: ‘Ce bon M. v a n H e l m o n t est délogé sans trompette et sans carillon; mais j'espère que sa cousine ne laissera pas de lui faire des obsèques dans quelque église. S'il n'y en avait pas d'autres, on pourrait peut-être obtenir dispense à Woltenbutel pour les faire dans le jardin de Saltzdulen, où M. le duc le voulait ensévelir vivant.’

Zijn zoon gaf zijne nagelatene geschriften in het licht onder den titel van *Opuscula medica inedita*, Amst. E l z e v i r . 1648. 4°., doch niet met de noodige zorg.

Bij zijn leven verschenen:

Alphabeti veri naturalis hebraici brevissima delineatio quae simul methodam suppeditat juxta quam qui surdi nati sunt, *sac informari possunt*, *ut non alios saltem loquentes intelli-*

gens, sed et ipsi ad sermonis usum perveniant, Sulzbach, 1667. met 36 platen 'dont les 33 premières (lezen wij elders) représentent les mouvements de la langue dans la bouche, pour l'articulation de chaque consonne. C'est dans ce livre dont il existe des traductions en Allemand et en Hollandais, qu'il cherche à prouver que l'Hébreu est une langue si naturelle aux hommes, que les caractères en sont comme nés avec eux, puisque la forme de chaque lettre, dans l'alphabeth Hébreu, n'est selon lui, que la réprésentation de la position des organes vocaux nécessaire pour la prononcer. On a réproduit de nos jours (1816) l'idée bizarre de chercher dans la langue Hébraïque et dans la Genèse l'art de faire parler les sourds-muets.'

Opuscula philosophica quibus continentur principia philosophiae antiquissimae et recentissimae, *item philosophiae vulgaris refutatae; quibus subjecta sunt CC problemata de resolutione animarum humanarum*, Amst. 1690. 12°.

Seder olam sive saeculorum historica enarratio doctrinae, 1693. 12°.

Volgens Reimmann is er sedert de uitvinding der boekdrukkunst geen dwazer boek in het licht gegeven. Luiscius meldt echter dat van Helmont nooit wilde bekend staan voor den schrijver er van.

Quaedam premeditatae et consideratae cogitationes super quatuor prima capita libri primi Moïsis, *Genesis nominati*, Amst. 1697.

Voorts nog verscheidene andere stukjes in het Duitsch en Hollandsch; *de Remediis contra pestem*, *De Attrib. Div.*, *de Inferno*.

In het Nederduitsch bezitten wij:

Francisci Mercurii van Helmonts *Paradoxale discoursen ofte ongemeene meeningen van de groote en kleine wereld*, *desselfs vereeniging in alle natuurlyke zaken en speciaal van de wederkeering der menschelyke zielen. Uit het Engels vertaald door* C.K., t' Amsterdam bij Henrik Janssen, 1693. in 12°.

Aanmerkingen van Franciscus Mercurius van Helmont, *over den mensch en desselfs ziektens; allen op gewisse en onfeilbare gronden*, *zoo van de natuurlyke reden als ervarentheid gevestigd*, Amsterdam bij Pieter Rottendam, 1694. 12°. 2 d. Door Amman in het Latijn vertaald en te Amsterd. bij Jan Wolters gedrukt.

Afbeelding van het ware natuurl. Hebreeuwsche A.B.C., *alsmede* J.C. Amman, *Verhand. om de doofgeboorenen te leeren spreken*, Amst. 1697. 12°.

Zie behalve de Woordenboeken van Moreri, Luiscius, Hoog-

straten, Foppens, *la Biogr. Univ.*, T. XX. p. 19, suiv.; *Biogr. des hommes vivants*, op Fabre d'Olivet; Reimmann, *Hist. Atheismi;* Adelung, *Histoire de la folie humoine*, T. IV. p. 294, 325; Croesii, *Hist. Quaker.*, L. III., p. 282; Arnold, *Ketter Historie*, D. III.; *Nouvelles de la Rép. des Lettres*, 1699. p. 694; *Bibliothèque raisonnée des ouvrages des Savans de l'Europe*, T. XXI. p. 144; Brunet, *Manuel des Libraires*, T. II. p. 160; Rabus, *Boekzaal van Europa*, *Mei* en *Junij* 1694. bl. 519, *Jan.* en *Febr.* 1693. bl. 50; *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk*. D. I. bl. 100.

[Jacques van Helmont]

HELMONT (JACQUES VAN). De scherpzinnige Kramm waagt het niet te beslissen of deze dezelfde is met den later te vermelden Segers Jacobus van Helmont. Volgens hem staat duidelijk J. van Helmont *pinx*. op de door Houbraken gegraveerde plaat in 8°., voorstellende het *portret* van Adriaan van Borselen, *Heer van Geldermalsem*. Ook vond hij hem als Jacques van Helmont opgegeven onder de kunstenaars, die voor de St. Gudule Kerk te Brussel de geschiedenis der *Miraculeuse Hostie* vervaardigd hebben, welke voorstellingen, door J. Harrewijn gegraveerd, in prent uitgaan. Zijn portret komt voor bij Descamps, in zijne *Voyage pittoresque de la Flandre et du Brabant*.

Zie Kramm, *Levens en Werken der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders*, D. III. bl. 666 en het door hem aangehaalde werk, Cafmeijer, *Histoire du St. Sacrament*, Bruxelles, 1720, in 12°.

[Jan Baptiste van Helmont]

HELMONT (JAN BAPTISTE VAN), vader van Franciscus Mercurius, was de afstammeling van een edel Brabantsch geslacht en werd in 1577 te Brussel geboren. Hij was heer van *Rooyenbroeck*, *Merode*, *Oorschot*, *Pellines* etc., en had het vooruitzigt van hooge waardigheden in zijn vaderland te bekleeden, doch hij deed er vrijwillig afstand van, en legde zich, in weerwil van den hevigen tegenstand zijner moeder, Marie de Stassart, en van een vaderlijken oom, die, daar zijn vader toen hij nog zeer jong was, was overleden, zijne opvoeding bestierde, op de geneeskunst toe. Zijn liefde voor de studie was zoo groot, dat hij reeds op twintigjarigen leeftijd een uitgebreide kennis bezat, geput uit de werken van Grieksche, Latijnsche en Arabische geneesheeren.

Zijne schitterende gaven verwierven hem den leerstoel in de chirurgie te Leuven. Eenigen tijd onderwees hij daar met roem, doch eensklaps deed hij afstand van zijn post, en vatte zulk een afkeer van de geneeskunde op, dat hij uit verachting voor haar het geld, dat hem zijne geneeskundige schriften hadden opgeleverd, doorbragt. Vervolgens deed hij eene reis door de voornaamste gewesten van het beschaafde Europa, en toen hij in zijn vaderland

was wedergekeerd, huwde hij een rijke en edele vrouw en vestigde zich te Vilvoorden, waar hij zich, in navolging van P a r a c e l s u s , dien hij zich tot voorbeeld had gekozen, aan chemische onderzoekingen overgaf; de schitterende aanbiedingen van de keizers R u d o l p h II, M a t t h i a s en F e r d i n a n d II van de hand wees en zijn laboratorium de overige dertig jaren van zijn leven (hij stierf den 30 December 1644) niet meer verliet. Hij beroemde zich het middel om het leven en de gezondheid te verlengen gevonden te hebben en noemde zich *medicus per ignem*, met zinspeling op de bron, waaruit zijne geneesmiddelen voortvloeiden. Hij zelf getuigt duizende kranken genezen te hebben. 'Il est à croire' voegt er zijn biografist bij, 'que ceux qui venaient le consulter dans son cabinet ne souffraient que dans leur imagination.' Nieuwe ontdekkingen, waaronder die van het *magnetismus* waren de vruchten van zijn arbeid en tevens de beletselen zijner rust en van zijn genoegen. Zijne natuurlijke reden, die hij ook in zijne schriften van de magnetische genezing gaf, en waarvan men meende dat zij het geloof aan de wonderwerken van den Zaligmaker zou doen verminderen, berokkende hem vervolgingen, waartegen hij zich moedig verzette.

Voor zijn dood gaf hij zijne handschriften aan zijn zoon F r a n c i s c u s M e r c u r i u s , die ze later heeft uitgegeven. De beroemde E l z e v i r werd belast met de uitgave der werken van v a n H e l m o n t onder dezen titel:

Ortus medicinae, *id est initia Physicae inaudita*, *progressus medicinae novus*, *in morborum ultionem ad vitam longam*, Amsterd., 1648, 1652, 4°., Venetie, 1651. fol.

Deze verzameling zijner werken is sedert meermalen onder den titel van *Opera omnia* herdrukt, en in het Hollandsch, Fransch en Engelsch overgezet. De beste uitgaaf is de tweede die door E l z e v i r in 1652 is gedrukt. De meeste der overige zijn onnaauwkeurig en bevatten inlasschingen van vreemde handen. In deze verzameling komen o.a. voor: *Febrium doctrina inaudita*, Antv. 1642. 4°., en *De Magneticâ vulnerum naturali et legitimâ curatione contra* J o h . R o b e r t i , *Soc. Jes.*, Paris, 1621. 8°. In het Hollandsch zijn afzonderlijk uitgegeven:

Nieuwe opkomst der Geneeskonst, Amst. 1659. 4°., en
J.B. v a n H e l m o n t en A m m a n , *Konst om doof geborenen te leeren*.

Zie, behalve F o p p e n s , V a l e r i u s A n d r e a s , H o o g s t r a t e n , L u i s c i u s , M o r e r i , N i e u w e n h u i s en andere Woordenbocken. B a u m e s , *Essai d'un système chimique pour servir de fondoment à la sçience des Maladies* 1795; *Plutarque des Pays-Bas*, T. II. p.

278-289; L a d v o c a t , *Dict. Hist.*, i.v., *Wapenkaart van Amsterdam; Biogr. Univ.*, T. XX. p. 15, seqq., A r r e n b e r g , *Naamlijst van Boeken*, p. 222; R a b u s , *Boekzaal van Europa*, *Jan.* en *Febr.* 1697. bl. 133; B r u n e t , *Manuel du Libraire*, T. II. p. 160; A r n o l d , *Ketter Historie*, D. III.; *Navorscher*, Jaarg. III. bl. 100, *Jaarg.* VIII. bl. 323, Jaarg. IX. bl. 125; *Bijblad* 1854. bl. XVI.; v a n K a m p e n , *Geschied. der Nederl. Lett. en Wetensch.*, D. I. bl. 315, 316; B a r l a e i , *Poëm.*, T. II. p. 154.

[Johannes van Helmont]

HELMONT (JOHANNES VAN) of H e l m o n t i u s , waarschijnlijk te Helmond geboren en voor 1517 als wijbisschop van Trier overleden. In aanteekeningen van den kanunnik F o p p e n s op een werk 't welk den titel van *Histoire ecclésiastique d'Allemagne* voert, wordt gezegd dat hij uit de Meijerij van 's Bosch afkomstig is, en de Benediktijnerabdij van O.L. Vrouw bij Laxenburg, in welke hij in 1510 de hervorming van B u r s f e l d had ingevoerd, in hoedanigheid van abt heeft bestuurd.

Zie J.A. C o p p e n s , *Nieuwe beschrijving van het Bisdom van 's Hertogenbosch*, D. III. bl. 369.

[Matheus van Helmont]

HELMONT (MATHEUS VAN) werd te Brussel in 1650 geboren en was volgens sommigen een leerling van D a v i d T e n i e r s *de jonge*. Hij legde zich op het glasschilderen toe, en schilderde zijne beste stukken te Parijs voor L o d e w i j k XIV. Zijne stukken stellen meest winkels, chemisten, kwakzalvers voor, in eene manier, die doet veronderstellen dat hij ook Italië heeft bezocht. Hij werkte in den trant van T e n i e r s . Zijn koloriet of vorm is doorschijnend, maar zijn penseelstreek is minder stout dan die zijns meesters. Zijne behandeling is breed, en zijne figuren, die goed geteekend zijn, vol uitdrukking. Hij stierf in 1739 te Antwerpen.

Zie I m m e r z e e l , *Levens en Werken der Hollandsche Kunstschilders*, D. II. bl. 28; F. B o g a e r t s , *Esquisse d'une histoire des arts en Belgique*, p. 107.

[Pieter Aertsen van Helmont]

HELMONT (PIETER AERTSEN VAN). Ter griffie van Goes berust een vonnis van Februarij 1571, behelzende dat ‘de balju tegen P i e t e r A e r t s e n v a n H e l m o n t eisch gedaen heeft dat hij met de doot en confiscatie van goederen gestraft zoude worden onder anderen, omdat hij openbaere en gedelibereerde bespottinge des H. Sacraments hadde gedaen, alzoo hij ten huize van mijn Heer den Pastoor was gekomen, denselven toonende een Nieuw Testament, en hebbende een blooten degen onder den arm, als meede denselven gevraegt hadde, waer staet het geschreeven, dat men 7 st. moet geven voor biechten? en

zeggende ik hoop dat de tijd nog komen zal, dat men zingen zal vivent les gueux,' hetwelk men hield te strijden 'jegens 't oprecht gevoelen der Catholyke Religie, en tegen de veneratie die hij den geestelijken staet schuldig is.' Alhoewel nu de gedaagde 'berouw toonde, zig excuseerende op zijn dronkenschap, en toonde naderhant voor den Pastoor gebiecht te hebben,' is hij evenwel 'gecondemneert op het schavot in 't openbaer een half uure ten toon te staen met twee spinrokken, aen ieder zijde een, voorts met roeden gegeeselt te worden en 12 jaeren op eene galije gebannen.'

Zie J.W. te Water, *Kort verhaal der Reformatie in Zeeland*, bl. 150, 151; A. 's Gravezande, *de Unie van Utrecht herdacht in eene korkrede over Ps.* CXXXIII:1*b*, bl. 182.

[Segres Jacobus van Helmont]

HELMONT (SEGRES JACOBUS VAN) zoon en leerling van Matheus, werd in 1683 te Antwerpen geboren, ontwikkelde zich reeds vroeg, en was reeds een bekwaam schilder, als anderen nog in de kunst onderwezen worden. Na den dood zijns vaders vestigde hij zich te Brussel en bereikte door eigen oefening en vlijtige studie naar de eerste modellen een hoogen trap van volmaking. Zijn beste stukken zijn in de kerken te Brussel, waar hij in 1726 overleed.

Zie Immerzeel, *Levens en Werken der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders*, D. II. bl. 28; F. Bogaerts, *Esquisse d'une histoire des arts en Belgique*, p. 115; Descamps, *Voyage pittoresque de la Flandre et du Brabant*, die een aantal werken van dezen meester beschrijft, en waarin zijn portret voorkomt; Kramm, *Levens en Werken der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders*, D. II. bl. 666; *Cat. van het Museum te Gend*, waar op No. 70 een *stervende Christus* van hem voorkomt.

[Koenraad van Helpen]

HELPEN (KOENRAAD VAN), vice-admiraal bij het kollegie ter admiraliteit van Friesland, behoorde tot de voorhoede aangevoerd door de luitenant-admiralen Jan Evertsen en Tjerk Hiddes *de Vries*, in den tweeden zeeslag van 1666 tegen de Engelschen. Hij sneuvelde in het gevecht met den vijandelijken admiraal Thomas Allen.

Zie van Wijn op Wagenaar's *Vad. Hist.*, D. XIII. bl. 106; De Witt, *Brieven*, D. II. bl. 320; Aitzema, *Zaken van staat en oorlog*, D. X. bl. 181.

[Abraham van Helsdingen]

HELSDINGEN (ABRAHAM VAN), student in de regten, vervaardigde een vierregelig grafschrift op het overlijden

van den kandidaat in de medicijnen H.J. Schröder, den 16 October 1731, ten gevolge van een schot.

Zie *Lat. en Nederd. Keurd.*, 9e verv., bl. 101, en Heringa, *Bijdrage tot de lijst der Nederl. Dichters*, bl. 47.

[Hendrik van Helsdingen]

HELSDINGEN (HENDRIK VAN), vroeger raad en schepen, wist met jonkheer Dirk Kanter, weleer burgemeester van Utrecht, in 1610 door oproer verandering in de regering dier stad te bewerken, in schijn van herstelling van stads privilegiën, doch inderdaad om in hunne waardigheden hersteld te worden. Dit gelukte: beide werden tot burgemeesters aangesteld, doch niet lang bleven zij in het bewind. Nog in hetzelfde jaar werden zij door den Raad van State van hun ambt ontslagen. Om dit terug te bekomen, gingen zij met anderen eene zamenzwering aan, om de nieuwe regering den voet te ligten. Doch het ontwerp kwam ter oore der wethouderschap en van Helsdingen en Kanter werden beide met ballingschap en daarenboven de eerste met verbeurdverklaring van de helft en de andere van al zijne goederen gestraft. Zij begaven zich Kanter naar Leeuwarden en Helsdingen naar Amsterdam, waar beide stierven.

Zie van den Sande, *Ned. Hist.*, B. V. bl. 60; van Meteren, *Nederl. Hist.*, B. XXXI. f. 595 vers. 598, B. XXXII. f. 621 vers.; Brandt, *Hist. der Ref.*, D. II. bl. 156; *Groot Utr. Plakaatb.*, D. I. bl. 190, 192, 429, 739; *Resol. Holland.*, 8 *Febr.*-3 *April* 1610, bl. 9-12, 4, 5, 7, 8 *Maart* 1611, bl. 2-5; *Sententiën* van Kanter en Hilsdingen, gedrukt te Utrecht 1611; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. X. bl. 27-33; Kok, *Vaderl. Woordenb.*, D. XX. bl. 526-527; *Chronyk van het Hïst. Genoots.*, D. VI; *Cat. van Handschriften en eigenh. Brieven*, *verzameld door Jonkh.* G.J. Beeldsnijder van Voshol, bl. 72.

[Bartholomeus van der Helst]

HELST (BARTHOLOMEUS VAN DER). Deze beroemde schilder werd in 1613 te Haarlem geboren, vestigde zich te Amsterdam, stierf aldaar in 1670 en liet aan zijne vrouw, met welke hij reeds op jaren gekomen gehuwd was, een aanzienlijk vermogen na en een' zoon (die volgt). Welk een uitnemend kunstenaar hij geweest is blijkt uit de schilderijen, die van hem in koninklijke en particuliere kabinetten berusten, en vooral die welke in 's Rijks Museum te Amsterdam bewaard worden. In het laatste vindt men de beroemde *Schuttersmaaltijd*, ter gelegenheid van het sluiten van den Munsterschen vrede in 1648, waar Cornelis Jan Wits of Witsen, als kapitein vooraan zit, door hem op vijfendertigjarigen leeftijd vervaardigd. ‘Alles,’ schrijft Immerzeel, ‘is even loffelijk en kunstig in dit meesterstuk; de ordonnantie is rijk en oordeelkundig; het natuurlijk koloriet frisch en gloeijend

de teekening volkomen; de schildering uitvoerig en toch breed. De kleedij, de gouden en zilveren kelken en andere feestelijke voorwerpen en versierselen, zijn allen naar hunnen stoffelijken aard met de grootste naauwkeurigheid en waarheid afgemaald. Het geheel is van het wonderbaarlijkst effect en doet den beschouwer schier vergeten, dat hij hier niet het dadelijk leven, maar een kunstwerk voor oogen heeft.' De lof, aan dit stuk sedert nagenoeg twee eeuwen zonder voorbehoud door alle kenners toegezwaaid, strekt tot een onwraakbaar getuigenis van deszelfs kunstvolkomenheid.

De beroemde Engelsche schilder sir Joshua Reynolds, een bevoegd regter en zelf een verdienstelijk schilder, zeide van hetzelve: 'dat er welligt geen schooner portretstuk in de wereld was, als in zich bevattende meer van die eigenschappen, welke in afbeeldsels gevorderd worden dan eenig ander dat hem ooit onder de oogen gekomen was,' doch hij vergiste zich wanneer hij er bijvoegde 'dat zich onder de genoodigden de Spaansche ambassadeur bevindt, dien de hand geschud wordt door een der voornaamste personen van dat feest.' Het is, gelijk de heer Kramm te regt opmerkt, de luitenant Jan van Waveren, wien door Cornelis Jan Wits zoo hartelijk de hand wordt gedrukt

Duchesne *aîné* getuigde van dit kunstjuweel: 'dat stuk is een der meesterstukken van de Hollandsche school. Compositie, kleur, harmonie, uitdrukking, alles is schoon, alles volmaakt. Van Dijk en Rubens zouden het niet beter hebben kunnen doen. Men moet het bewonderingswaardig stuk gezien hebben, om te oordeelen tot welk een hoogte de schilderkunst zich verheffen kan.'

'Hier ziet gij van der Helst,' schrijft Collot d'Escury, 'in al zijn kracht; het is het feestmaal der Amsterdamsche Schutterij, gehouden na het sluiten van den Munsterschen vrede in 1648, waarvan ons de voortreffelijke afbeelding van Ter Burch's hand nog in het geheugen ligt. Maar dit van van der Helst is eenig, en door in- en uitlanders gehouden voor het meesterstuk onzer school, in dit gedeelte der kunst. En hier voegt het dan met Loots uit te roepen:

'Ja, 'k buig mij voor uw kunstgewrochten
Met eerbied en verbazing neêr,
o Gij, die laauwren hebt bevochten
Op 't vreemd penseel, tot Neêrlands eer;
U van der Helst! te mogen noemen,
Doet op mijn Vaderland mij roemen.'

Volgens Kramm was er eene groote teekening in sapverw in de kunstverzameling van G. van der Palz te

Rotterdam, en in de beroemde kunstverzameling van P l o o s v a n A m s t e l eene andere kapitale van dit stuk. Ook de hoogst verdienstelijke graveur H e n r i c u s W i l h e l m u s C o u w e n b e r g vervaardigde eene teekening met Oost-Indischen inkt van dezen *Schuttersmaaltijd*, die en zoo uitvoerig en tevens met zoo veel talent bewerkt is, dat hij op zich zelve een meesterstuk heeten mag. Zij bevond zich bij het leven van den heer I m m e r z e e l in de kunstverzameling van den heer M o i j e t.

Op het Amsterdamsche Museum bevindt zich ook eene andere schilderij, bekend onder den naam van het *Doelestuk*, in 1657 geschilderd. Zij hing vroeger in de groote zaal van den Schuttersdoele op den Singel te dier stede. Zij stelt voor de portretten van drie Doelheeren en van een vierde, hetgeen men voor dat van den schilder houdt, allen in zwart fluweel gekleed en zittende aan eene tafel. De drie eerstgemelden hebben de prijzen of eereteekenen in de hand van den St. Sebastiaandoele, waarover zij in gesprek schijnen te zijn met den laatstgemelde. Verder eenige zilveren bekers, drinkhorens enz. Nog ziet men in dezelfde kunstgalerij van v a n d e r H e l s t de portretten van den *Vice-Admiraal Egbert Meeuwsz. Kortenaar*; van *Maria van Engeland*, *Princesse Douairière van Prins Willem* II *van Oranje;* van den *Vice-Admiraal A. Stellingwerf; den Luitenant-Admiraal Aart van Nes* en *deszelfs Echtgenoot*, van welke beide laatste de achtergronden door L u d o l f B a k h u i z e n zijn geschilderd, en nog twee andere portretten. In het koninglijk kabinet te 's Hage is van dezen meester het

Portret van Paulus Potter.

In het Museum te Parijs berust van hem:

Burgemeesters, *die den prijs van den handboog uitreiken*, en een *Mans en Vrouwenportret*.

Te Dresden:

Het portret eener Vrouw, *die een klein meisje aan hare hand leidt*, en een

Mansportret als buste, *met zwart tot op de schouders afhangend haar en die den slip zijns mantels opligt*.

Voorts zijn er stukken te Salzthagen; in de kunstverzameling van H.T. H o p e te Londen, op het stedelijk Museum te Utrecht; op het Museum te Brussel:

Zijn portret, door hem zelven geschilderd en het pendant *dat van zijne vrouw*, en in dat van jhr. J.P. S i x te Amsterdam een ander door hem geschilderd portret en dat *zijner vrouw zittende aan een vrolijken disch*.

Ook in de verzameling van 321 kunstenaarsportretten, in de Galerij van Florence, bevindt zich het portret van v a n d e r H e l s t. Onvermeld mogen wij ook niet laten

het door de heeren A. Weimar en P. van Schendel in 1845, op de publieke verkooping van wijlen mejufvr. Bichon Vis aangekochte familiestuk, zamengesteld uit vier levens groote figuren te voeten uit, dat later de galerij van koning Willem II versierde.

Deze alle en andere kunstjuweelen van den grooten meester worden in het voortreffelijk werk van Kramm beschreven. Allerlezenswaardig is het artikel, dat hij aan dezen meester heeft gewijd en waarin hij ook mededeelt dat van der Helst ook historiële onderwerpen heeft behandeld, waarvan er een, *Eene Venus met den Paris appel in de hand*, in zijn bezit is en een ander op het stedelijk Museum te Utrecht berust.

Minder gunstig wordt er over de kunst van van der Helst in de *Biographie Universelle* geoordeeld. 'Falconet,' lezen wij aldaar, 'ne craint point de le placer dans ce genre (le portrait) au-dessus de Rembrandt, de van Dijck et des autres grands maîtres de l'école Hollandaise; mais il est permis de croire que ces éloges sont fort exagérés;' doch dit oordeel wordt weêrsproken door Louis David, wiens getuigenis door onzen Kramm wordt aangehaald.

Zie behalve Houbraken, Jacob Campo Weijerman, van der Willigen, Immerzeel, Kramm en andere bekende werken over de schilders, de catalogi der in den tekst en bij Kramm vermelde kabinetten, ook dien van het Museum Boymans, waarop zich het portret van den gouverneur-generaal Rijklof van Goens met vrouw en kind bevindt; de *Biographic Universelle* (Paris 1841), T. III. p. 183; Duchesne *aîné*, *Musée de Peinture et de Sculpture par* Reveil, T. X; *Museo Florentino*, T. III. p. 55; Collot d'Escury, *Hollands roem*, D. II. bl. 73, 74; *Konst- en Letterb.*, 1856 No. 13; Wagenaar, *Amst.* D.; P.C. Wonder, *Alphabetische Lijst van de geboorte en sterfjaren der voornaamste oude Nederl. Kunstschilders en Beeldtenaars;* verder de Woordenboeken van Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis; *Nederd. en Lat. Keurd.*, Rotterd. 1710. D. I. bl. 400; Loots, *Lofzang aan de Schilderk*. in *Gedicht.* D. III. bl. 74; *Navorscher*, Jaarg. III. bl. 96; Muller, *Lijst van Portretten*.

[Lodewijk van der Helst]

HELST (LODEWIJK VAN DER), zoon van Bartholomeus, was, ofschoon ver beneden zijn vader, een goed portretschilder. Kramm vermeldt van hem een groot portret van *Augustus Stellingwerf, Admiraal van Friesland*, door Blooteling gegraveerd, en dat van den Amsterdamschen klokkenist Verbeek, verkeerdelijk voor dat van Jacob van Campen gehouden.

Zie Kramm, *Leven en Werken der Holl. en Vlaamsche Kunstschilders*, D. III. bl. 669.

[Hugo Heltelius]

HELTELIUS (HUGO) een Groninger van geboorte. Hij studeerde te Leuven, toen Maarten van Rossem

zich in 1542 bij het klooster Bethlehem, voor die stad, nedersloeg, en haar, in naam van den koning van Frankrijk, opeischte, daar hij wist, dat zij van alle bezetting ontbloot, en verlaten was door den burgemeester Jan van der Tommen, en door de weinige krijgslieden, welke de landvoogdes, onder George Rollin, graaf Coenraad Warneburg en Philip Dorlay derwaarts had gezonden. De raad antwoordde, dat hij slechts keizer Karel voor zijnen heer erkende en de overgaaf weigerde, doch door bange geruchten bevreesd gemaakt, besloot hij van Rossem met geld af te koopen, en kwam, na onderhandeling, eindelijk met hem voor 50,000 gouden leliën overeen, benevens zoo veel wijn en leeftogt, als van Rossem en Longueville met hunnen stoet noodig hadden. Reeds werd de wijn de poort uitgevoerd, toen de studenten achterdocht kregen, dat van Rossem de stad, onder de aflevering van het bedongene, zoude trachten te verrassen en het waren vooral Hugo Heltelius, Severinus à Feyla van Harlingen en Damianus à Goes, die hunne medestudenten overhaalden zulks te beletten. Zij sneden de strengen van den wagen, waarop de wijnvaten lagen, juist toen die in de poort was door, stopten hierdoor den doorgang, begaven zich naar de wallen, brandden de stukken geschut, die zich aldaar bevonden, op de Rossemschen los. Nu sloten zich ook anderen bij hen aan; zelfs vrouwen en jonge dochters van edelen huize bragten steenen, kogels en allerlei oorlogstuig bij, en allen stelden het zich ten pligt om den vijand te weerstaan, die niets dan bloedigen moord dreigde. Dezen loop van zaken had van Rossem niet verwacht, hij brak zijn leger op en Leuven was gered. De keizer beloonde de drie wakkere jongelingen met brieven van adeldom. Van Leuven begaf zich Heltelius naar Salamanca, waar hij zich vestigde en stierf. Hij was zeer ervaren in de Grieksche en Latijnsche talen en vertolkte Gregorii Nysseni *Homilia in* Christi *Natalem & in* B. Stephanum, Salamenticae 1553. 8°.

Planisphaerium, Ibid. 4°., en
Catena Graecorum Patrum in Esaiam *Prophetam* in het Spaansch.

Zie Sweertius, *Ath. Belg.*, p. 353; Foppens, *Bibl. Belg.*, p. 495; Mr. J.D.W. Pape, *de Levensgeschiedenis van* Maarten van Rossem, p. 70, 71.

[Broeder Jan van Helu ook Jan van Leeuwe]

HELU (*Broeder* JAN VAN) ook Jan van Leeuwe, waarschijnlijk wijl hij in dat Brabantsche stadje (Léau) mogelijk wel te Heelen, omstreeks een vierde uur er van

af, geboren is. Volgens van Spaen zou hij een afstammeling zijn van het geslacht der heeren van Hellu in Gelderland, doch zulks is zeer te betwijfelen. Volgens Butkens was hij ridder der Teutonische orde en kommandeur van Beckevort. Hij beschreef in twee boeken (9966 regels lang) in het jaar 1288 den slag bij Woerone of Woeringen, een klein steedje bij Keulen, die Reinout, grave van Gelderland, won. Hij zelf was als aanschouwer bij den slag tegenwoordig, en beschrijft wat hij gezien heeft. Als dichter heeft Helu eenige verdiensten, schoon hij niet met Willem van Brittanje (Guillaume le Breton) en Wolfram van Eschenbach kan vergeleken worden.

Er bestaan vele afschriften van dat werk, doch van latere dagteekening: alleen dat van van Wijn, op parkement, groot 282 bladzijden in kl. fol., is uit het begin der XVde eeuw. De commissie door den koning belast met de uitgave van onderscheidene handschriften betrekkelijk de vaderlandsche geschiedenis, droeg de uitgave van Jan van Helu aan den heer J.F. Willems te Antwerpen op, en in 1836 verscheen dezelve te Brussel met den titel van *Rijmkronyk van* Jan van Heelu, *betreffende den slag van Woeringhen van het jaar* 1288, *uitgegeven met ophelderingen en aanteekeningen van* J.F. Willems in 4°. Later verscheen:

Letter- en Geschiedkundige Aanteekeningen op de Rijm-Kronijk van J. van Heelu, *nagelaten door* H. van Wijn, *uitgegeven door* Jonckbloet *en* Kroon, 's Grav. 1840, in 4°.

Over Jan van Heelu *en zijn Gedicht: De slag bij Woeringen; eene voorlezing door* Mr. Carbasius C.Z. in *Nieuwe Werken van de Maatsch. der Ned. Letterk.*, D. III. St. II.

Toevoegsel tot het geschiedkundig gedeelte van de voorlezing door wijlen den heer N. Carbasius C.Z. *over* Jan van Heelu *en zijn Gedicht de slag van Woeringen*, *door* J. Smits Sn. te Dordrecht. In de bovengemelde werken.

Dit werk werd door een onbekende (Foppens houdt er Frans van Donghelberge voor) in het Latijn vertaald en door de zorg van Erycius Puteanus uitgegeven met dezen titel:

Proelium Woeringarum Joannes *I Lotharingiae*, *Brabantiae ducis et S. Imp. Marchionis*, *quo memorabili partâ victoriâ anno Dei* 1288, *die* V *Juny*, *ducatus Limburgi ad Brabantiam accessio aeternum mansit obfirmata*, Bruxellae apud Godefridum Schoevartium, anno 1641. in fol.

Kort daarop verscheen eene andere verkorte uitgaaf der

Chronyk van Heelu, in Vlaamsch proza, met dezen titel:

Den strijt ende slach van Woeringen, *ghelijck dien waerachtichlijck is gheschiet tot grooter eeren van den lande van Brabant*, *ende vast vercrijgh van den hertochdomme van Limborch*, *door hertoghe* Jan van Brabant, *den eersten van dien name*, *op den* 5 *Junij anno* 1288. *Tot vermaeck van alle oprechte liefhebbers van het Vader-landt. Eerst in druck uyt-ghegheven door* G(ovaerdt) S(choevaerdts). *Tot Brussel*, *bij* Govaerdt Schoevaerdts, *op de Kesemerkt in den Schryf-boek*, *anno* 1646. 72 bladz. in 4°.

In den Catalogus der bibliotheek van P. van Musschenbroek (1826. p. 38, 4°. No. 511) komt een exemplaar met deze aanteekening voor: 'Deze overbrenging is den HH. van Wijn, Huydecoper en Lelyveld geheel onbekend, en zoo veel men weet is er geen tweede exemplaar van aanwezig.' In het midden der vorige eeuw verscheen een nieuwe uitgaaf van het werk van Schoevaerdts bij J.P.G. Michel te Leuven, 159 bladz. in 8°., met den titel:

Proelium Woeringarum, *ofte strijdt ende slach van Woeringen*, *tusschen* Jan den I, *hertogh van Lothrijk en Brabant ende marckgraef des H. Rijcks en Walerand*, *hertogh van Limborch*, *ofte de victorie behaelt den* V *Junij* 1288, *door de welcke dit laesten hertogdom voor altijdt aen het eersten is gevoeght gebleven. Eerst in oud Nederduyts berijmt door Broeder* Jan van Heelu, *geseyt van Leeuwe*, *daer naer in 't Latijn gedicht* 1641 *door den seer edelen heere* Hendrick Carel van Dongelberge, *raedsheer in den souverijnen raede van Brabant*, *baron van Reves enz. ende ten laetsten in Nederduyts proza uijt-gegeven bij den voorschreven heer ten jaere* 1646, *ende nu oversien door* J.M.V.L.G.D., S.D.S.L. (Joannes Michael van Langendonck, Secretaris der Stad Loven.)

Zie de *Introduction* vóór de uitgave van Willems, Valerius Andreas, *Bibliotheca Belgica*, p. 513; Foppens, *Bibl. Belg.*, p. 655; Paquot, *Mém. pour servir à l'histoire littér. des Pays-Bas*, T. III. p. 198; Butkens, *Trophées du Brabant*, T. I. p. 321; *Supplément*, T. I. p. 146; van Wijn, *Avondstonden*, D. I. bl. 285; Lelyveld op Huydecoper's *Proeve van Ned. Taal- en Dichtk.*, D. I. 507; Mirabeau, *Aux Bataves*, *sur le Stadhoudérat*, édit. de 1788, *notes*, p. 7; Saxius, *Onom. litter.*, T. VII. p. 353; de Rustenberg, *Mémoires de* du Clerq, D. I. bl. 135; J. de Vries, *Geschied. der Nederl. Dichtk.*, D. I. bl. 10; Laserne Santander, *Mémoire historique sur la bibliothèque de Bourgogne*, p. 147; Ypey, *Geschied. der Nederl. tale*, bl. 342, J.F. Willems, *Verhand. over de Ned. Taal- en Dichtk.*, D. I. bl. 164; Witsen Geysbeek, *Biogr. en Anthol. Woordenb.*, D. III. bl. 156; Siegenbeek, *Geschied. der Nederl. Letterk.*, bl. 7; van Kampen, *Geschied. der Letter*, *in de Nederl.*, D. I. bl. 12; N. Carbasius,

t.a.p.; C.J. Kremer, *Akademische Beiträge zur Gülik- und Bergischen Geschichte*, Manheim, 1781, in 4°., p. 79; Hoffmann Fallerslebensis, *Horae Belgicae*, T. I. p. 77; de Wind, *Bibl. der Geschied.*, bl. 88; *Konst- en Letterbode*, 1829. No. 39; *Berigt voor de Biblioth. Willemsiana; Bibl. Willems*, T. II. p. 157.

[Adriaan Helvetius]

HELVETIUS (ADRIAAN), zoon van Jan Frederik Helvetius, werd omstreeks 1661 te 's Hage geboren, studeerde te Leiden, en werd door zijn vader naar Frankrijk gezonden, om de merkwaardigheden van dat land te zien en de poeders van zijn maaksel te verkoopen. Daar de aftrek van deze poeders gering was, keerde hij naar Holland terug; doch zijn vader zond hem met andere poeders terug, die evenwel niet verkocht werden. Te Parijs maakte hij kennis met een rijk drogist, die door den geneesheer Dafforty behandeld werd. Na zijne genezing bood hem de drogist uit dankbaarheid eenige ponden van den wortel van Brasilië (racine de Brasil) aan, doch daar deze er weinig waarde aan hechtte, gaf hij ze aan den jongen Helvetius. Daar deze, na menigvuldige proeven, ontdekte dat deze wortel een uitmuntend geneesmiddel tegen de roode loop was, maakte hij deze ontdekking overal bekend. Zijn naam werd welhaast beroemd en de minister Colbert vereerde hem met zijn vertrouwen en bescherming. Omstreeks dien tijd werd de dauphin, zoon van Lodewijk XIV, door de roode loop aangetast. Daquin, toen eerste geneesheer, zond om Helvetius, die aanbood, door nieuwe proeven in de hospitalen, de kracht van zijn geneesmiddel te bewijzen en bekende zelve aan Daquin, dat dit geneesmiddel niets anders dan de ipécacuanha, waarvan men het gebruik nog niet kende, was. Daar de roem van dit geneesmiddel zich meer en meer bevestigde, bewoog vader Lachaise, biechtvader van Lodewijk XIV, Helvetius het aan den missionaris Beize, onder belofte van geheimhouding, mede te deelen. Lachaise onderhield den koning over de verwonderlijke kracht van het geneesmiddel, waarop Helvetius bevel ontving het geheim openbaar te maken en een gratificatie van 1500 louis ontving. Van dien tijd af zweefde de naam van den Hollandschen geneesmeester op aller lippen, en hij werd met roem en eer overladen, werd schildknaap, koninklijke raad, inspecteur-generaal van alle hospitalen in Fransch Vlaanderen en geneesheer van den hertog van Orleans, regent van Frankrijk. Hij stierf den 20 Februarij 1727 in den ouderdom van 65 jaren.

Hij schreef:

Remèdes contre les cours de ventre, Paris, 1680, in 12°.

Lettres sur la nature et la guérison du Cancer, 1691. 4°. 1706. 12°.

Méthode pour guérir toutes sortes de fièvres sans rien prendre par la bouche, Paris, 1694 en 1746. in 12°., Amsterdam en Leipzig, 1694. in 8°. in het Latijn.

Traîté des pertes de sang, *avec leur remède spécifique*, *accompagné d'une lettre sur la nature et la guérison du Cancer*, Paris, 1697 en 1706. in 12°.

Dissertation sur les bons effets de l'alun, Paris, 1704. in 12°.

Mémoires instructifs de différents remèdes pour les armées du Roi, Paris, 1705. in 12°.

Traîté des maladies les plus fréquentes et des remèdes spécifiques pour les guérir, Paris, 1703, 1707, in 12°., 1724. 2 vol. in 8°. 1739.

Remèdes contre la peste, Paris, 1721 in 12°.

In het Nederduitsch zag het licht:

Ontleedkunde van 's Menschen Ligchaam, Amst. 1738. 8°.

Van de Kinderpokken, Rotterd., 1724. 8°.

Manier om de koortsen te genezen, 's Hage, 1711. 8°.

Verhandeling over de voornaamste ziektens en over de Pedro del Porco, Amst., 1749. 8°.

Zie P. Griffet, *Histoire des négociations qui précédèrent le traité d'Utrecht*, p. 125; Hirsching, *Dict. hist. littér. des personnages du dix-huitième siécle*, *art.* Helvetius; *Biogr. Univ.*, T. XX. p. 25; Abcoude en Arrenberg, *Naamreg.*, bl. 223.

[Joannes Fridericus Helvetius]

HELVETIUS (JOANNES FRIDERICUS), geboren tegen het einde van den jare 1630 te Cöthen in het vorstendom Anbalt, beroemd geneesheer van zijnen tijd, kwam in 1649 naar Holland, en zijne studiën, te Harderwijk, na verdediging eener *Dissertatio de Peste*, volbragt hebbende, zette hij zich eerst te Amsterdam, later te 's Gravenhage neder, alwaar hij geneesheer van den prins van Oranje en van de Staten Generaal (?) werd Hij veranderde zijn naam Sweitzer in dien van Helvetius en was aldaar zestig jaren lang een zeer geacht geneesheer, die tot zijnen dood, in hoogen ouderdom voorgevallen, de praktijk uitoefende en daarbij nog den tijd vond om veel te schrijven dat nog geruimen tijd na zijnen dood steek hield.

Hij overleed daar ter plaatse den 29 Augustus 1709, in zijn 80sten levensjaar, en was sinds jaren met den titel van '*s Lands Doctor* vereerd. Hij liet kinderen na, één waarvan, Adriaan geheeten, in 't zelfde vak groot gebragt, onder zijn vader gevormd, in Frankrijk zich nederzette, gelukkig de praktijk uitoefende, tot geneesheer van den hertog van Orleans, den regent, gekozen, in 1727,

65 jaren oud, stierf. Deze werd vader van J e a n C l a u d e A d r i e n H e l v e t i u s, die de geneeskundige praktijk mede gelukkig dreef, staatsraad des konings van Frankrijk en eerste lijfmedicus van koningin M a r i a L i e z i n s k y werd en aldaar in 1755, 70 jaren oud, stierf.

Op den grootvader, met wien wij hier eigenlijk alleen te doen hebben, werd na zijnen dood een gedenkpenning geslagen, waarop het standbeeld van A p o l l o, met chymische teekenen der metalen, en 't omschrift: *cito tute et jucunde*. Tweemalen werd hij ook in portret afgebeeld, eens door F l e i s c h m a n n in de verzameling van jhr. R o t h s c h o l z; eens voor zijn eigen geschrift: *miscroscopium medicum*, met het omschrift: *contra vim mortis nullum est medicamen in hortis*,

Hij schreef:

Diribitorium medicum de omnium merborum accidentiumque in et externorum definitionibus ac curationibus, Amstelod. 1670, 12°.

Xystus herbarum (in het Duitsch).

Beryllus medicus.

De morte morborum, Heidelberg, 1661, 8°.

Amphitheatrum physiognomiae medicum, 1664.

De drie laatste in 't Hoog- en in 't Neerduitsch (*Schouwburg der Medicinale Gezigtkunst*, 's Hage, 1664, 8°.) verschenen.

Microscopicum physiognomiae medicum, *id est tractatus de physiognomia*, Hagae Com. 1664, 12°. Amst. 1676, 12°. Duitsch, Heidelb. 1660, 8°.

Kleine Schouwplaats des triumpherenden Hercules.

Lustige Wandelweg der Cruyden.

Den ontwapenden Pest-doot in den theriakel-pot.

Van de Ziekten, Rotterdam, laatste druk 1729.

Korte ontleedkunde, laatstelijk, 1738 te Amsterdam; ook te Middelburg verschenen.

Van de Koortsen, Rotterdam.

Van de Kinderpokken, laatstelijk 1724 te Rotterdam; ook te Middelburg verschenen.

Voorlooper aan C. B o n t e k o e, *tegen zijn Nieuw Bewijs*, 's Hage, 1681. 8°.

Herbarius of Kruidboek, 8°.

Apocalypsis Hieroglyphyca of gezigten in, *uit en door den Apocalypsis geëxpliceerd*, 8°.

Adams oud graf met Cartesiaansche, *Coccejaansche en Spinosistische doodsbeenderen gevuld*, 's Hage, 1687.

Nieuwe Cartesiaansche Antichrist, 8°.

Triumpherende Hercules.

Schouwtooneel, 8°.

Davids Slingersteen, 1682. 8°.

Gouden Kalf, *waar in aangetoond wordt hoe door middel van den philosophischen steen het Lood in Goud is veranderd*, Amst. 1749.

De Alchymia opuscula complura vett. philosophorum, Francofort., 1650, in het Duitsch (London) 1652. 4°.

Vitulus aureus quem mundus adorat et orat, *in quo tractatur de rarissimo naturae miraculo transmutandi metalla &c.*, Amstelod. 1667. 12°., Francof. 1677. 4°., ook in het *Musaeum hermeticum reformatum et amplificatum*, en in de *Bibliotheca Chymica* van Manget.

Waaruit blijkt, dat bij zich ook, naar de gewoonte dier tijden, met alchemie schijnt te hebben bezig gehouden; doch vooral in zijnen vroegeren tijd.

Zie Jöcher, *Gelehrten-Lexicon*, in voce; Adelung, *Forts. zu G-L.*, in voce; J. van Abkoude, *Naamreg.*, *in voce;* J.C.W. Moehsen, *Verzeichn. einer Sammlung von bildn. berühmter Aertze*, in voce; N.F.J. Eloy, *Dictionnaire hist. de la médicine anc. et mod.*, T. II. 1778. p. 482 et suiv.; Langlet Dufresnoy, *Histoire de la philosophie hermètique*, T. II. p. 47; *Biogr. Univ.*, T. XX. p. 22; *Cat.* J. Schouten, p. 52; *Cat.* Heringa, p. 199; *Letterkundig Magazijn voor Wetenschap*, *Kunst en Smaak voor* 1823. Uit zijn achterkleindochter, Maria Elisabeth Helvetius, gehuwd in 1760 aan Mr. Pieter van den Bergh, advocaat te Nijmegen, is de bekende familie Helvetius van den Bergh gesproten.

[Johannes Helvetius]

HELVETIUS (JOHANNES), zoon van een Amsterdamsch koopman, en zoo men wil uit het geslacht der bovengemelden, had reeds vroeg smaak voor de letterkunde, en zou op veertienjarigen leeftijd gemeenzaam met Demosthenes zijn geweest. Na voleindigde studie reisde hij door Engeland en Frankrijk. Na den dood van zijn vader misbruikte men zijn vertrouwen en verloor hij bijna geheel zijn vaderlijk erfgoed en later zijne boekverzameling. Zijne vrienden bezorgden hem eene betrekking, die wel beneden zijne verdiensten was, maar hem voor de gevaren, die hij tot nu toe geloopen had, waarborgde. Gedurende geheel zijn leven beoefende hij met geestdrift de letteren en beminde hij hartstogtelijk de vrijheid, welke hij meermalen bezong. Men noemt hem onder de goede Latijnsche dichters van zijn tijd. In de elegie was Propertius meer dan anderen en Tibullus zijn voorbeeld, in de ode volgde hij Horatius na. Marin schreef: ‘Ces idées étaient grandes, ses expressions et ses images hardies; quelque fois chez lui l'élévation nuit à la clarté. Comme jadis les titres de prophète et de poète étaient synonymes, on ne fut pas très étonné de quelques prédictions remarquables sur le sort de la Hollande et sur la révolution Américaine, qu'offraient les vers d'Helvetius.’ Peerlkamp:

'Erat in Helvetio grandis spiritus, multus color, quem cupido libertatis et desiderium avitae virtutis in dies alebant et magis magisque inflammabant, adeo ut duplici ardore correptus, splendidus ex alto animo sententias cieret, easque gravi et concitata oratione efferret, in qua Romana elegantia non minus quam majestas elucent.' Tot zijne vrienden behoorden Burmannus Secundus, Janus Grotius, L. van Santen en Hinlopen, wiens dood hij in treffende verzen bezong en zich zoo aantrok dat hij niet lang daarna, 22 April 1772, overleed.

Hij schreef:

Britannia ad Gerardum Hooft, Juniorem, *illuc profecturum*, volgens Hoeufft: 'magni spiritus, sed satis extensum licet, nondum absolutum poêma.'

Dit komt ook voor onder zijne *Poëmata*, door L. van Santen te Leyden in 8°. uitgegeven. Later gaf van Santen *Anecdota Helvetiana* en nam in zijn *Deliciis Poëticis* 3 elegiën van hem op. Ook gaf hij een Fransch gedicht van hem ('s Hage 1773) in het licht, waarvoor hij zijn leven plaatste. Dit laatste gedicht is ook in het Nederd. overgezet: 'Helvetius, *Het geluk*, *in zes zangen*; en Leonard, *Het geluk*, *dichtstuk*, naar het Fransch, beide door L. Sloppendaal Pz., gr. 8°. Amst. 1806.

Zie *Bibliotheque des sciences* 1773, p. 240, suiv.; *Nouvelle Bibliothèque Belgique* 1782, p. 453, seqq., *Biographie Universelle*, T. XX. p. 37; Peerlkamp, *de Poätis Lat. Neêrl.*, p. 509, seqq.; Hoenfft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 227; Id. *Per. Poët.*, p. 85; *Cat. de la biblioth. de lit. de* M. van Voorst, p. 154; Collot d'Escury, *Hollands roem*, D. IV. (1) 46, A. IV. (1) 266, 267.

[J.A. Helvetius]

HELVETIUS (J.A.), middelmatig dichter uit het midden der 18de eeuw, vervaardigde een klinkdicht op mr. Jacob Drijhout en andere kleine stukjes.

Zie van der Aa, *Nieuw Biogr.*, *Anth. en Crit. Woordenb.*, D. II. bl. 214.

[P.M. Helvetius]

HELVETIUS (P.M.) schreef:

Teeltuin van het Menschelijk Geslacht. Leid. 1698. 4°.

Verhandeling over de Jigt. 4°.

[Carel van der Hem]

HEM (CAREL VAN DER), volgens Kramm een middelmatig plaatsnijder voor boekwerken, waarvan er eenige worden gevonden in het *Schilderboek* van G. de Lairesse. Ook is de opdragtsprent vóór de overzetting der werken van Flavius Josephus, Amsterd. bij J. Oosterwijk, 1722. in fol., van zijne hand.

Zie Kramm, *Levens en Werken der Hollandsche en Vlaamsche Kunstsch.*, D. III. bl. 669.

[Gerard van Hem]

HEM (GERARD VAN). Er bestaat een alphabetische naamlijst van officieren die bij eene kompagnie wenschten geplaatst te worden, kort voor of na het eindigen van het twaalfjarig bestand opgemaakt, waarop voorkomt G.v.d. H e m , 'lieutenant van wijlen capitein H o u t u y n , XXV jaren de landen gediend hebbende ende XV jaren de compagnie als lieutenant geleyd hebbende, ende tweemael gelegen binnen de belegerde stadt Oostende, oick de stadt Hulst helpen defenderen.'

Zie *Chronyk van het Hist. Genootsch.*, D. IX. bl. 164.

[Burchard van Hembyze]

HEMBYZE (BURCHARD VAN), afstammeling van het edele Vlaamsche geslacht van dien naam, (ook Y m b i e s e , I m b i e s e , H e m b i e s e , I m b i s e) was een Gentenaar en vriend van W i l l e m I. In 1579 was hij in plaats van den heer v a n A s s c h e overste van het paardevolk, en deed met eenige ruiters van R y h o v e , onder M o r t a g n e , schoonzoon van v a n A s s c h e , de boeren te Mariakerk en Wondelghem grooten last aan. In het volgende jaar werd hij met zijn schoonbroeder J o o s T r i e s t , van Aalst, op zijne hoeve te Gentbrugge door de Egmondsche ruiters gevangen genomen, doch in 1581 met zekeren predikant tegen de bisschoppen van Iperen en Brugge, die drie jaren hadden gevangen gezeten, uitgewisseld.

Zie L'E s p i n o y , *Récherche* etc., p. 817, 842, 864, 868, 900-906, 934; *Vlaemsche Kronyk of Dagregister van al het gene gedenkweerdig voorgevallen is*, *binnen de stad Gend*, bl. 229, 245, 284.

[Jonkh. Mr. Frans van Hembyze]

HEMBYZE (Jonkh. Mr. FRANS VAN), Ridder, een ijverig Kalvinist, die in 1559, 1564, 1566, 1567, 1569 schepen en in 1581 hoofdschepen te Gend was. Ook was hij kolonel en lid van den krijgsraad, waarvoor in 1580 de notabelen der stad, kapiteinen en hoofdmannen werden gedagvaard om hun eed te doen tot handhaving der nieuwe religie.

In 1583 reed hij met eenige predikanten en ruiters naar Dendermonde, om het geschil dat er tusschen den hoogbaljuw R i j h o v e en de stad Gend was gerezen bij te leggen. Hij behoorde tot de onderteekenaars der Unie van Brussel in 1577.

Zie *Dagregister* enz., bl. 23, 28, 70, 104, 252, 285, 320, 322; J.C. d e J o n g e , *de Unie van Brussel*, bl. 198.

[Jonker Jan van Hembyze]

HEMBYZE (Jonker JAN VAN), zoon van W i l l e m H e m b y z e en van W i l h e l m i n a T r i e s t , werd in 1513 te Gend geboren, ontving eene goede opvoeding, en vermeerderde zijne kennis door verschillende reizen door

Europa. Hij had een scherpzinnig oordeel, was buitengewoon welsprekend, ongemeen ervaren in de wetten en de staatsinrigtingen van Vlaanderen, had een zekere begaafdheid voor staatkundige handgrepen, was buitengewoon matig, doch onbestendig, woelziek, wreed, lafhartig, verraderlijk, driftig en vooral heerschzuchtig.

Hij meende niet beter de partij der Geuzen te kunnen ten onder brengen en zich alzoo tot de souvereiniteit over het volk te kunnen verheffen, dan door de Spanjaarden en de katholyken een onverzoenlijken haat te zweeren en tot de gereformeerde kerk over te gaan.

Hij beschikte naar zijn wil over een talrijke in den krijg geharde en aan plundering en roof gewone menigte. Op zijn wenk werd hij door 30,000 gewapende mannen gehoorzaamd. Zijne broeders Frans, Antonie en Roeland en zijn neef Bussaert van Hembyze, heer van Gils, waren de blinde werktuigen zijner heerschzuchtige plannen. Zij stonden hem, wanneer de omstandigheden zulks eischten, met raad en daad bij, en waren door hem leden van den Gendschen magistraat, waartoe hij zelf behoorde, geworden. Hij erkende geen meester, dan in zoo verre hij oordeelde dat deze hem kon dienen in zijne plannen. Even groot was zijn afkeer van den prins van Oranje als van den aartshertog Matthias en hen die dezen opvolgden; maar hij haatte vooral Frankrijk, zonder twijfel omdat de tusschenkomst dezer magtige monarchie zijne republikeinsche plannen in den weg stond. Het stichten, van een republiek, waarvan hij het hoofd zou zijn, was het groote doel dat hij zich voorstelde en waarvoor hij alles veil had. Hij wilde van Gend een tweede Geneve maken. Zijne eerste poging daartoe wendde hij aan door de gevangenneming van den hertog van Aerschot en anderen. De prins zond Arend van Dorp naar Gend om de hoofden des oproers over de geweldadigheid hunner maatregelen te onderhouden en het ontslag der gevangenen te eischen; een eisch die alleen ten opzigte van Aerschot werd ingewilligd. In 1578 tot voorschepen benoemd, was hij de aanstoker van een nieuw oproer, waartoe de door Matthias en de algemeene staten afgekondigde godsdienstvrede (7 Julij 1578) aanleiding gaf. Hier tegen verzette hij zich hevig en werd door Petrus Dathenus ondersteund. Het gepeupel kwam woedend tegen de katholyken op de been, brak al hunne beelden aan stuk, vernielde al hunne altaarstukken, ontroofde hun vele goederen van waarde en wierp eindelijk de papisten zelve de stad uit. Hierop kwam Oranje te Gend, bragt de gemoederen tot rust en kreeg het zoo ver, dat de godsdienstvrede ook den

27 Dec. 1578 te Gend afgekondigd werd, en de roomschen in het bezit hunner kerken hersteld werden.

De vreedzame schikkingen van den prins hielden voor een korte poos stand; doch in het begin van Maart 1579 zette de woelzieke H e m b y z e het gemeen andermaal tot oproer aan. Wederom werden de bezittingen der katholyken, geestelijken en leeken, geplunderd; wederom de katholyken zelven, van alle standen, mishandeld. De raad, met H e m b y z e aan het hoofd, moedigde de rustverstoorders veeleer aan, dan dat hij hen bestrafte; doch naauwelijks had O r a n j e van het gebeurde kennis gekregen, of hij haastte zich hen ten ernstigste te waarschuwen en te vermanen. Deze vermaningen deden voor een oogenblik heilzame uitwerking; doch al spoedig ging het met de zaken van kwaad tot erger. H e m b y z e voor 's prinsen invloed beducht, ontzag zich niet van luidkeels op hem te schimpen. Hij legde hem heimelijke zamenspanning met Frankrijk, uit baatzuchtige bedoelingen, ten last; kreet hem uit voor een vermomden papist, die den zoogenaamden godsdienstvrede wilde invoeren, louter met oogmerk om de roomsche afgoderij weder op de been te helpen. Bij al dit dolzinnig bestaan werd de volksleider allerkrachtigst door P e t r u s D a t h e n u s bijgestaan. Zijne zinnelooze maar hevige scheldtaal bragt de verbeelding van het zwakkere deel zijner hoorders op hol. Meer en meer kreeg de partij van H e m b y z e de overhand. Te vergeefs kantte zich R i j h o v e n tegen hem aan; een aanslag op zijn leven mislukte. Andermaal riep een aanzienlijk deel der Gendsche burgerij de tusschenkomst van den prins in. Deze zond (24 Julij 1579) een brief, die behoorde gelezen en herlezen te worden door allen die in het karakter van W i l l e m v a n O r a n j e belang stellen. Den volgenden dag bragt H e m b y z e een *coup d'état* ten uitvoer. Met omtrent twee duizend soldaten, die hij tot zijne beschikking had, nam bij den raad en andere aanzienlijke ingezetenen, die van hem in denkwijze verschilden, in hechtenis, en stelde daarop eenen nieuwen raad van achttien verantwoordelijke leden in, volgens een lijst, die hij op zijn eigen gezag had ontworpen, en liet dadelijk eene bekendmaking afkondigen in veertien artikelen, waarin hij deze eigendunkelijke handelwijze poogde te regtvaardigen, terwijl een vlugschrift, dat D a t h e n u s te dien einde reeds opzettelijk gereed had gemaakt, allerwege in omloop werd gebragt. Trots alle pogingen van H e m b y z e en diens aanhang om zijne komst te verhinderen, kwam de prins te Gend. Zijne tegenwoordigheid werkte als met tooverkracht. De volksleider en zijn geheele aanhang stoven uiteen. H e m b y z e

waagde het niet hem onder de oogen te komen. Heimelijk sloop hij in den nacht voor 's prinsen komst weg en werd in de kajuit van een schip, waar hij half dood van vrees verscholen zat, door een kroeghouder, die tot zijn warme aanhangers behoorde, ontdekt en voor den prins gebragt. Hij ontving een ernstige bestraffing, en nam met Dathenus de wijk naar Duitschland. In 1583 werd hij, bij gelegenheid dat er te Gend eene nieuwe beroerte was ontstaan, door zijne aanhangers uit Duitschland derwaarts ontboden. Zoodra hij daar was gekomen, werd hij op nieuw tot voorschepen benoemd, en dreef door dat de Gentenaars een verbond met Parma sloten; doch terwijl hij de stad aan Parma's zijde zocht over te brengen, werd zijn toeleg verraden en hij gevat, in hechtenis gezet en na vier maanden zittens opentlijk onthalsd.

Twee muntstukken, op zijn last geslagen, één in het zilver, één in het koper, zijn nog in bezit der nakomelingen van jonkhr. Jacob van Hembyze, de broeder van Jan. Zijn wapen was volgens den *Boomgaert der Wapenen:* ‘d'or bordé et endentelé de guelles à bande d'azur;’ zijn devies: *Sobre et vigilante*. Hij was gehuwd met Jeanne de Waerhem en na haar dood met de dochter van een edelman, raadsheer in den raad van Vlaanderen, wier afstammelingen nog in West-Vlaanderen leven. Op dit huwelijk en op den dood van Hembyze vervaardigde Maximiliaan de Vriendt een geestige satyre en een distichon in Latijnsche verzen.

Zie Bentivoglio, *Ned. Gebeurt.;* Michael ab Isselt, *Sui temporis historia*, op de jaren 1577, 1578, B. XII. bl. 60, B. XIII, bl. 9, 114, 126, B. XVIII. bl. 37, B. XIX. bl. 15; Bor, *Nederl. Hist.*, B. XI. bl. 305, 308, 317; Hooft, *Ned. Hist.*, B. XII. bl. 547, B. XX. bl. 893; Reyd, *Nederl. Oorl.*, B. II. bl. 18; van Meteren, *Nederl. Gebeurt.*, B. VIII. fol. 142, vers., B. IX. bl. 149, B. X. fol. 160. vers.; Te Water, *Historie der Hervormde Kerk te Gend*, bl. 54, 58, 65, 205; Te Water, *Verbond der Edelen*, D. I. bl. 267, D. III. bl. 441; Spiegel, *Onuitgegeven stukken behoorende tot de Historie der Unie*, D. II. bl. 3.; Arnold Raissius, *in Notis ad Vigl. vit.*, p. 172; Ypey en Dermout, *Gesch. der Ned. Herv. Kerk*, D. I. bl. 100, (*Aant.*) 242, 244; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. VII. bl. 176, 177, 217, 233, 288, 289, 290, 506, 508, D. VIII. bl. 17; van der Vynckt, *Noderl. beroerten*, D. II. bl. 282, D. III. bl. 38, 39, 199; *Gentsche Geschied.*, D. II. bl. 39, 167, 333; *Dagregister* enz., passim: Groen van Prinsterer, *Archives*, T. VI. p. 451, seqq., 465, 479, 481, 482, 486, T. VII. p. 31, 33, 34, 81; J.L. Motley, *de Opkomst van de Nederl. Republiek*, St. XI en XII. bl. 107, 183, 244; *Kronyk van het Hist. Genoots.*, D. V. bl. 50; C.A. Vervier, *Bijdrage tot de Levensgeschiedenis van jonker Jan van Hembyze*, in het *Belgisch Museum*, 1844. 2e *Aflev.;* L.F. de Beaufort, *Leven van Willem* I, D. IX. bl. 147, B. X. bl. 235, 326; voorts Beaucourt de Noortvelde, *Tableau fidéle des troubles et révolutions de Flandre et ses*

environs; J.P. van Male, *Geschiedenis van Vlaandereu van het jaar* 1566 *tot den vrede van Munster*; *Alphab. beredeneerde Naamlijst der Gentenaren*, *die eenen onsterfelijken naem verworven hebben;* achter Marcus van Vaernewyck, *Historie van Belgie*, Gend, 1830. 2 dln. 8°.; *Messager des Sçiences et des Arts*, T. VI. p. 431; A. Voisin, Jean van Hembyze, in *Messager*, *annéc* 1835. p. 41, (m. portr. en handteek.); *Additions et Corrections* op dit deel; van Loon, *Ned. Histp*. D. I. bl. 332.

[Jonkhr. Willem van Hembyze]

HEMBYZE (Jonkhr. WILLEM VAN), vermoedelijk een der verbondene edelen, werd in 't jaar 1569 door den prins aangesteld tot een der scheepsvoogden van zijn vloot en hield na dien tijd eigenhandige briefwisseling met hem. Zijne kloekmoedige pogingen voor de vrijheid namen een einde ten jare 1572, toen hij in gevaar gebragt om in 's vijands handen te vallen, in zee sprong en verdronk, kiezende de genade der golven boven de wreedheid der Spanjaarden.

Zie van Meteren, *Nederl. Gebeurt.*, B. III. bl. 66; Bor, *Ned. Oorl.*, B. V. bl. 208; Hooft, *Ned. Hist.*, B. VII. bl. 276; *Gentsche Geschied.*, D. I. bl. 286; Te Water, *Verb. der Edelen*, bl. 267; Te Water, *Hist. der Herv. Kerk te Gent*.

[Pieter Heme]

HEME (PIETER), te Katwijk geboren, bloeide in het midden der XVIe eeuw, als teekenaar en schilder. Hij was een leerling van Pieter Vlerick, en kwam, volgens van Mander, zijn meester al vrij nabij, bijzonder in het schilderen van gebouwen en perspectiven.

Zie Kramm, *Levens en Werken der Holl. en Vlaamsche Kunstschilders*, D. III. bl. 669.

[W. Hemel]

HEMEL (W.), een dichter uit de eerste helft der XVIIIe eeuw. Hij gaf in het licht:

Koning David's *val en wederoprijzing*. Amst. 1713. 4°.

Zie *Cat*. van Mr. C.P.E. Robidé van der Aa, bl. 79.

[Jan Hemelaers]

HEMELAERS (JAN) of Johannes Hemelarius, werd omstreeks 1580 te 's Hage geboren. Zijne ouders voedden hem in de Hervormde godsdienst op; doch de jezuit Gillis Schoondonck en de geleerde Justus Lipsius bragten hem tot de Roomsch Katholyke terug. Hij studeerde onder den laatste te Leuven, en de brieven die deze hem schreef, en de getuigenis, die hij in 1600 van hem aflegde, zijn zoo vele bewijzen van de hooge achting die hij voor zijn leerling koesterde. Na groote vorderingen in de oude letteren te hebben gemaakt, keerde hij naar 's Hage terug, en reisde kort daarop naar Italie, waar hij zes jaren te Rome bij den kardinaal Barthol. Cési, aartsbisschop van Conza, inwoonde. Deze kardinaal stelde hem in 1602 in de gelegenheid Clemens VIII

geluk te wenschen, toen deze tien jaren de pauselijke waardigheid had bekleed. De paus was zoo tevreden over de redevoering van Hemelaers, dat hij hem de keuze liet tusschen de betrekking van bibliothecaris van het Vatikaan en eene rijke prebende. Hij vergenoegde zich met een kanunnikaat in de hoofdkerk te Antwerpen, waar hij zich in 1607 vestigde en den 6 November 1655 stierf. Hij was bevriend met Huig de Groot, dien hij na zijn ontsnapping uit den kerker op Loevestein in verzen gelukwenschte. Zijne poëzij was echter zeer middelmatig, groot daarentegen zijne ervarenheid in de oudheid- en penningkunde. Hij was de oom van moederszijde van Jacobus Golius, hoogleeraar te Leyden, dien hij even als diens broeder Petrus, doch te vergeefsch, tot de R.C. kerk trachtte over te halen. Hij schreef:

Gratulatio in Inaugurationem R.D. Christiani Michaelii, *D. Michaelis apud Antverpienses Praemonstratensis coenobii Abbatis*, Antv. Joan Moretus, 1613.

Imperatorum Romanorum, *a Julio Caesare ad Heraclium usque*, *Numismata aurea*, *Excellentissimi* (2*e uitg. nuper dum viveret*) *Caroli Ducis Croyi et Arschotani etc.*, *magno et sumptuoso studio collecta: nec minorum fide*, *arte Jacobi de Bye*, *ex architypis in aes incisa*. (2e uitg. *operâ autem atque industriâ Joannis Hemelarii*, *canonici cathedralis Eccles*, *Antverp*) *brevi et historico commentario explicata*, Antverp., Hieron. Verdussius, 1614 of 1615. 4°. *Editio altera*, *priore auctior*, Ibid., Petrus *et* Joannes Belleri, 1627. 4°. pp. 247 (de beste uitg.). *It. Post priores editiones insigni Auctuario locupletata*. Ibid. Henr. Aertssius. Met lofverzen van Justus de Weerdt, Justus Rycquius, Willem de Bye, Albert Rubens, zoon van den schilder.

Paraeneticon Angeli custodis ad Hugonem Grotium super ejus carcere, Antv., Joan Moretus, 1621. 12°. Dit gedeelte is in jambische verzen. Paquot meldt dat er op de Leidsche bibliotheek nog twee brieven van Grotius berusten, waaruit het blijkt dat Hemelaers pogingen heeft aangewend om hem tot de R.C. over te halen.

Oratio in funere admodum illustris et Reverendiss. Domini D. Joannis Malderi, *S. Theologiae Doctoris*, *Antverpiensium Episcopi quinti*, *VIII Kal. Nov. MDCXXXIII. habita a Joanni Hemelario ejusdem Ecclesiae canonico* (Antv.) in 4°.

Ook gaf hij uit:

De sacra antiquitate B. Mariae de monte Carmelo, *Tractatus duo*, *quorum primus originem et laudes ejus recenset: alter ouorundam sequius sentientium objectiones refellit. Auc-*

tore R.P.J. Joanne de Carthagenâ, *Ord. Minorum de observantia*, Antv., Gulielm. à Tongris, 1620. kl. 12°. herdrukt in de verzameling, welke tot titel voert: *De ortu*, *progressu ac viris illustribus ordinis .... de Monte Carmelo* .... Coloniae, Agr. Jodocus Kalckhoven, 1643. in 12°. pp. 239-368.

Zijne aanteekeningen op de V boeken van Hegesippus over de Joodsche oorlogen zijn niet in het licht verschenen. Zijne gedichten zijn verspreid, één wordt door Paquot medegedeeld.

Zie Lipsius, *Ep.* 48 *primae*, *et* 85 *secundae Centuriae ad Belgas;* Phil. Labbé, *Biblioth. Nummeria*, p. 262, 263; Gronovii, *Oratio in funere* Jacobi Golii, p. 7, 8, 9; Colomies, *Mélanges historiq.*, p. 76; Valerius Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 514; Sweertius, *Athen. Belg.*, p. 456, 1201; Paquot, *Mém. pour servir à l'hist. lit. des Pays-Bas*, T. III. p. 488, seqq.; Bayle, *Diction.*, T. VII. p. 575, seqq.; Peerlkamp, *de Poët. Lat. Neêrl.*, p. 376, 377; Burmanni, *Syll. Epist.* (zie den *Index*). Voorts de Woordenboeken van Hoogstraten, Luiscius, Moreri, Kok; van Kampen, *Geschied. der Ned. Lett. en Wetensch.*, D. I. bl. 275.

[Antonius van Hemert]

HEMERT (ANTONIUS VAN) werd in het begin der 16de eeuw te Nederhemert geboren, en aanvaardde het kloosterleven in het gesticht *den Hage* onder Woensel en werd regulier kanunnik te Marienhage bij Eindhoven. Na dat hij tot priester gewijd was, meent men dat hij eenigen tijd het nonnenklooster *Zoeterbeek*, onder Nunen (dekanaat Helmond), bestuurd heeft. Het jaar van zijn overlijden is niet bekend.

Hij schreef de volgende zedekundige werkjes:

Speculum perfectionis, *olim quidem Germanicè editum*, *nunc vero recens Latinitate donatum per* Ant. Hemertium... *Accessere meditationes septem ad singulos Hebdomadae dies*, *per eundem*, Antv, 1547. 12°.

Vertroostinghe in alle liden ende teghenspoet. Een devoot ende seer troostelyck Boecxken voor alle bedructe herten, *bevesticht metter Godliker Schriftueren*, *ende metten heyligen Vaderen leeringen*.

Item noch seven Meditacien op elcken dach van der weken, Antw., 1549. 24°.

In het Latijn *Paraclesis afflictae mentis*, *sive de Patientiâ libri tres*, Antv., 1551. 24°.

Door den autheur herzien en op nieuw uitgegeven met den titel *Paracleseôn*, *sive consolationum afflictarum mentium libri tres iis*, *qui ob aerumnas et calamitates moerore anguntur*, *certissima ad patientiam retinendam promentes remedia*, Ibid. 1560. 24°. (3de uitg.)

Het is gedagteekend uit Zoeterbeek en aan zijnen leer-

meester Dirk Spierinck, abt van Bern, opgedragen.

Dat merck der Zielen, *oft van volcomenheyt alder Deuchden. Een seer innich ende devoot Boecxken; waer inne meer wort ghetreft den gront der Zielen*, *dan den wtwendighen schijn. Ghemaeckt door den seer verlichten Doctoor* Johannes Taulerus, *ende overgheset wt de Overlandsche tale in de Nederlantsche door heere* Anthonis van Hemert, *Regulier buyten Eyndhoven*, Antw., 1557. 12°., Brussel, 1607. 12°., Antw., 1634. 12°.

De Evangelische Lanterne, Antw., z.j. 12°., 1622. 12°.

De XV *Psalmen van den Eerw. Vader* Joannes, *Bisschop van Rochester in Engeland*, Antw. 12°. z.j., 1622. 12°. (De laatste uitgaaf is door Franc, Sweertius bezorgd). Dit werkje uit het Latijn overgebragt, is aan de echtgenooten van Lodewijk en Roger Claris opgedragen.

Ook zette hij over:

S. Augustijns vierighe Meditacien oft andachten. Ende die alleenspraken der sielen tot God. Ende dat handboecxken van d' aenscouwingen Christi. Noch S. Bernardus deuote aendachten. Ende een boecxken van S. Ancelmus, *ghenaemt Die strale der Godlijcker Liefden met sommighe van sinen ghebeden*, Thantw. 1548. met houtsn. kl. 8°.

Zie Sweertius, *Athen. Belg.*, p. 183; Valerius Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 67; Paquot, *Mémoires*, T. XI. p. 435-438; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 79; J.A. Coppens, *Nieuwe beschrijving van het bisdom van 's Hertogenbosch* D. III. bl. 34, 189; *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leyden*, D. I. bl. 202.

[B. van Hemert]

HEMERT (B. VAN), een Nederduitsch dichter uit de XVIIde eeuw, van wien wij bezitten:

Stryd of kamp tusschen kuysheid en geylheid, door J. van Vondel uitgegeven te Amsterdam bij J. Az. Colom, in langw. 12°.

Twee geestige liedekens (*een minne- en wiechliedeken*), van welke wij eene proeve vinden bij

Van der Aa, *Nieuw Biogr.*, *Anth. en Crit. Woordenb.*, D. II. bl. 215.

[Gerardus van of van den Hemert]

HEMERT (GERARDUS VAN of VAN DEN) bekleedde het predikambt achtereenvolgende te Hellevoetsluis (1720), Voorschoten (1721) en te Middelburg (1722), werd aan de hoogeschool aldaar tot hoogleeraar in de wijsbegeerte beroepen (1726), en stierf den 10 October 1759, oud 60 jaren. Hij sloeg in 1725 een beroep als predikant te Delft en in 1737 als hoogleeraar te Utrecht af. Hij schreef:

Gerhardus de Wit ontmaskerd, Middelb., 1738. 8°.

Brief aan Maatschoen over den oorsprong der Mennonieten, Middelb. 1744. 8°.

Zie *Boekz. der gel. wereld*. 1719. *b.* 242, 1720. *a.* 627. 1721. *a.* 738, *b.* 126, 1722. *a.* 117, 500, 621, 1725. *b.* 367, 510, 640, 1726. *a.* 244, 1737. *a.* 725, *b.* 88, 226, 1759. *a.* 578, 579; Brans, *Kerk. Reg.* bl. 63, 124; Arrenberg, *Naamlijst*, bl. 223.

[Godefridus van Hemert]

HEMERT (GODEFRIDUS VAN) leefde in 't begin der XVde eeuw, was overste van het Fraterhuis te Amersfoort, en heeft met eenige priesters en godvruchtige broeders te Hulsbergen bij Hattem, het Fraterhuis te Amersfoort wederom hersteld en bewoond.

Zie van Bemmel, *Beschrijv. van Amersfoort*, D. I. bl. 186.

[Johan Maurits van Hemert]

HEMERT (JOHAN MAURITS VAN), vrijheer van Etten en Meeuwen, raad en burgemeester der stad Gornichem, en wegens die stad in het Collegie van de Ed. Mog. Heeren Gecommitteerde Raden van Zuid-Holland en gedeputeerde in het Collegie van de Ed. Mog. Heeren Raden van Staten der Vereenigde Nederlanden, beoefende de geschiedenis des vaderlands, waarvan zijne

Levensbeschrijving der Hollandsche Graven, Gornichem, 1749. 8°. blijk draagt.

De uitgever van den verbeterden druk van het werk van Emanuel van Meteren, Gornichem, 1749. droeg dit werk aan hem op.

Zie *de Opdragt; Navorscher*, D. X. bl. 80; de Wind, *Naaml. der Nederl. Geschied.*, bl. 16.

[Johan van Hemert]

HEMERT (JOHAN VAN), burgemeester van Deventer en van wege deze stad afgevaardigde ter algemeene Statenvergadering, was een der 24 regters van Oldebarneveld, Hogerbeets en de Groot.

Zie Kok, *Vaderl. Woordenb.*, D. XX. bl. 531; Wagenaar, *Vaderl. Hist.*, D. X. bl. 341; Molhuizen, *Leerrede op den* 150*sten verjaardag van de stichting der Ned. Herv. Gemeente te Deventer*, bl. 72.

[Joost von Hemert]

HEMERT (JOOST VON), geboren den 22 Junij 1696, staatsraad, dreef te Kopenhagen een zeer uitgebreiden handel, waarin hij zich gedurende zijn geheele leven door ongekreukte eerlijkheid en goede trouw onderscheidde. Hij stierf aldaar den 15 Junij 1775, oud 80 jaren. Zijne erfgenamen in Denemarken, Frankrijk en de Nederlanden lieten uit eerbied en erkentelijkheid, na zijn dood, door Johannes Ephraim Bauert een gedenkpenning slaan, die afgebeeld is in *Bes Krivelse over Danske Mynter og Medailler i den Kongelige Samling*, *Kiöbenhavn*, 1791.

bl. 785. Hij was gehuwd met vrouwe Petronella Elisabeth Mesteker, en had 7 kinderen.

Pierre Théodore von Hemert, een der kinderen van zijn tweeden zoon, Joost Johan von Hemert, gehuwd met Susanna d'Egmont, vestigde zich te Amsterdam en associëerde zich in 1795 met den toen reeds onder de firma Alstorpius en Comp. handelenden heer Jan Alstorpius. De firma werd toen veranderd in die van Alstorpius & von Hemert.

Zie *Navorscher*, D. XI. bl. 150, 235.

[Julia van Hemert]

HEMERT (JULIA VAN), eene menschlievende vrouw, wier verdienste beschreven is in *Levensbijzonderheden van* J. van Hemert, *of godsvereering*, *deugd*, *huwelijksliefde*, *menschlievendheid en vriendschap*, Zalt-Bommel, 1830. 8°.

[Paulus van Hemert]

HEMERT (PAULUS VAN) ontving aan het Athenaeum te Amsterdam, waar hij in 1756 geboren werd, zijne eerste opleiding tot het predikambt onder de Hervormden, waarna hij te Leiden en te Utrecht zijne studiën voortzette en voltooide, en te Baarn nabij Utrecht als vaste adjunct in dienst trad den 1 April 1781, welke standplaats hij in November 1781 reeds met Wijk bij Duurstede verwisselde. Aldaar wegens afwijking van het kerkelijk leerstelsel der Hervormden aangeklaagd, legde hij zijn ambt vrijwillig neder, en verantwoordde zich opentlijk over den gedanen stap, en legde zijne gevoelens vrijmoedig open in een drietal brieven aan zijnen leermeester, den Utrechtschen hoogleeraar Gysbert Bonnet, *over de rede en haar gezag in den godsdienst*.

Op den eersten dezer *Brieven* in 1784 en op den tweede, in 1786 verschenen, antwoordde de hoogleeraar; doch de derde liet hij onbeantwoord. Intusschen had zich van Hemert te Rotterdam ter woon gevestigd, en aan de Remonstrantsch-Gereformeerde Gemeente gesloten. Hij leefde hier ambteloos en sleet zijn tijd met de beoefening van letteren en wetenschappen, terwijl hij van tijd tot tijd in de vergadering der Collegianten de broederen stichtte. In 1788 werd hem op zijn verzoek door de Remonstrantsche Broederschap het lidmaatschap harer groote vergadering benevens de *facultas docendi* verleend. Dien ten gevolge keerde hij naar Amsterdam terug, en gaf aldaar, op aanzoek eeniger studenten onderwijs in de Hebreeuwsche taal, doch werd kort daarop tot hoogleeraar in de letteren en wijsbegeerte aan de Remonstrantsche kweekschool benoemd, welken post hij den 24 November 1790 met eene *Oratio de prudenti Christi*, *Apostolorum atque Evangelistarum consilio*, *sermones suos ac scripta ad captum atque intellectum vulgi*

quantum illud fieri potuit accomodantium, welke in het volgende jaar ook in het Nederduitsch overgezet, het licht zag, aanvaardde. Bijna te gelijker tijd verschenen twee zijner bij Teijler's Genootschap met goud bekroonde prijsvragen en drie jaren later werd eene derde met het accessit en een zilveren medaille bekroond.

In zijne betrekking als hoogleeraar hield hij op den 19 Junij 1792 eene lijkrede op prof. A.A. van der Meersch, doch reeds vier jaren later (1796) deed hij afstand van zijne betrekking, tot welken stap hij noode en door gebiedende omstandigheden gedrongen kwam. en begaf hij zich naar zijn landgoed *Reckenburg* boven Emmerik, waar hij, die in een anonym geschrift, dat in 1792 verscheen, de leer van den Koningbergschen wijsgeer had bestreden, zijn werk over de *Beginselen der Kantiaansche wijsbegeerte* in het licht gaf. Omstreeks 1798 verloor hij zijne tweede gade, en keerde hij naar Amsterdam terug, waar hij zich geheel aan de beoefening en handhaving der kritische wijsbegeerte wijdde en tot meer algemeene verbreiding er van in ons vaderland met mond en pen, door redevoeringen op het spreekgestoelte der maatschappij *Felix Meritis* en andere letterkundige genootschappen, maar vooral door de uitgave van belangrijke schriften ijverig werkzaam was. Langen tijd liet men van Hemert en zijne schriften over de Kantiaansche wijsbegeerte, die hij voorstond en verdedigde, ongemoeid; doch in 1809 deed de beroemde Daniel Wijttenbach, in zijne *Bibliotheca critica*, een aanval op die wijsbegeerte. Van Hemert bleef hem geen antwoord schuldig, en deed ook in de taal der geleerden een brief verschijnen, die door den aanvaller in zijne *Philomathia* beantwoord zijnde, van Hemert tot de uitgave van een *Trias Epistolarum* noodzaakte. Hierop antwoordde de hoogleeraar niet; maar toen een zijner leerlingen, de hoogleeraar Mahne zulks in 1813 in diens plaats deed, liet van Hemert den deftigen toon varen, waarop hij zijne vorige brieven gestemd had, en eindigde dezen strijd met een satyriek of welligt sarcastisch geschrift dat in 1814 in het licht verscheen, en in den vorm van gesprekken eene zeggenskracht, bevalligheid en zuiverheid van latiniteit ontwikkelde, die zelden bij iemand gevonden worden, die, gelijk van Hemert in verscheidene jaren niet in die taal de pen gevoerd had. Dit was, zoo ver bekend is, de laatste arbeid van van Hemert.

Reeds tot de jaren der grijsheid genaderd, sloeg hij eenen geheel nieuwen loopbaan in, minder, naar men denken mogt, voor zijn wijsgeerig hoofd, als wel voor zijn edel en menschlievend hart geschikt. Naar 's Gravenhage ver-

trokken, wijdde hij zich geheel aan de bevordering der Maatschappij van Weldadigheid, waarbij hij den werkzamen post van secretaris der permanente commissie tot zijn dood met trouw en ijver bekleedde.

Hij stierf den 10 Februarij 1825 in bijna negenenzestigjarigen ouderdom en is gehuwd geweest met een dochter van Cornelius van Dam, predikant te Werkendam. Verschillende geleerde genootschappen huldigden zijne verdiensten door de opdragt van hun lidmaatschap. Koning Lodewijk benoemde hem tot lid der Tweede Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, welke hij zelf, volgens het daartoe gegeven verlof, met de Derde verwisselde; ook was hij sedert 1792 lid van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem en later lid der Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen. Hij is door J.E. Marcus naar H.W. Caspari in het koper gegraveerd.

'Het valt niet te ontkennen,' schreef professor Des Amorie van der Hoeven, 'dat van Hemert's ijverige pogingen ter verspreiding der Kantiaansche gevoelens een grooten en duurzamen invloed hebben gehad op velen onzer landgenooten, en dat hij eene school gesticht heeft, die wel geheel verdwenen is, doch van wier aanwezen en werkzaamheid diepe sporen zijn achtergelaten.' Zóó wegslepend was zijne welsprekendheid, dat zelfs een Jeronimo de Bosch, de boezemvriend van Wijttenbach, en even als deze hoogst afkeerig van wijsgeerige spitsvondigheden en kunsttermen, zich door hem liet verleiden om de duistere redekunde der kritische wijsbegeerte in Latijnsche verzen te bezingen, en eenmaal bij het verlaten der gehoorzaal, waar van Hemert was opgetreden, getuigde: 'Paulus van Hemert zou als een andere Petrus de Heremiet geheel Europa ten kruistogt hebben kunnen bewegen.' Zijne schriften zijn:

De rede en haar gezag in de godsdienst, *in brieven aan* G. Bonnet, 3 stukken, Dordr., 1787. gr. 8°.

Brief aan de classis van Rhenen en Wijk, Utrecht, 1784, 8°.

Onder den naam van Paulus Samosatenus, *over de gevoelens der eerste Christenen en Kerkvaders betrekkelijk den persoon van Christus*.

De verborgenheid, *die van alle eeuwen en geslachten verborgen was*, *openbaar gemaakt door het Evangelie. Uit het Engelsch*. Rott. 1786-1787. 8°.

Proeve eener geschiedenis van het Arianismus, *door* J.A. Starck. Rotterd. 1788. 8°.

Brieven van een Vriend, *over de dertien brieven van* Z.H. Alewijn. Rotterd. 1788. 8°.

De handvol aanteekeningen teruggekaatst, Rott., 1787. gr. 8°.

Over het regt en de verpligting, om in zaken van godsdienst voor zich zelven te oordeelen, in Verhandel. van Teylers genootsch., D. XI.

Oratio de prudenti etc., Leovardiae 1791. 8°.

Idem uit het Latijn vertaald, Leeuwarden 1791. 8°.

Verhandeling over de vraag: of Jezus en zijne leerlingen zich somtijds naar de volksbegrippen hebben geschikt, te Haarl. 1792. gr. 8°. (met die van W. de Vos) *en in Verh. van Teyl. G.* D. XII.

Oratio funeb. in obitum viri clar. A.A. van der Meersch, Amst. 1751. 4°.

Lijkrede op A.A. van der Meersch, *uit het Latijn vertaald door* P. Weiland, Leeuwarden 1792. gr. 8°.

Zijn er goede gronden om Gode hartstogten en aandoeningen toe te schrijven, in Verh. v.T.G.. D. XIV.

Proeve ter beantwoording der vrage, betreffende het bestaan van beginselen eener belanglooze goedwilligheid in het menschelijke hart, Leeuwarden 1798. gr. 8°.

Beginselen der Kantiaansche wijsbegeerte, Amsterdam, 1796-1798. 4 D. gr. 8°.

Magazijn voor de Kritische wijsbegeerte en de geschiedenis van dezelve, 6 d., 18 stukken, Amsterd, 1799, 1803.

Over 's menschen voortreffelijken aanleg, zigtbaar ook in zijne vatbaarheid voor het verhevene, den 1 *Febr.* 1804 *in Felix Meritis gehouden*, Leeuwarden 1804 8°.

Zelfverdediging tegen de beschuldiging van G. Bonnet, Amst. 1804. gr. 8°.

Aan van Hamelsveld, Amsterd. 1808, gr. 8°.

Lektuur bij de ontbijt- en theetafel, 10 stukken, 1804-1808.

Epistola ad Danielem Wyttenbachium, Amst. 1809. 8°. maj. Hiervan verscheen in hetzelfde jaar nog eene uitgaaf.

Trias Epistolarum, ad D. Wyttenbach., Amsterd. 1810. 8°. maj.

Strena ad Danielem Wyttenbachium, *missa ipsis Cal. Januariis* 1815, Hagae, 1814. 8°. maj.

Zie *Konst- en Letterbode*, 1825. D. I. bl. 96, 130; Des Amorie van der Hoeven, *Tweede Eeuwfeest van het Semenarie der Remonstranten*, bl. 194, volgg.; Nieuwenhuis, *Woordenb. van Kunsten en Wetenschappen*, D. III. *Aanhangsel*, o.h.w.; van Kampen, *Geschied. der Ned. Lett. en Wetensch.*, D. II. bl. 589, 590, 591; Glasius, *Godgel. Nederl.*, 5de Aflev., bl. 67; Bouman, *over* J. Heringa *als voorstander van het Vaderland*, bl. 146, verv.; Kist en Royaards, *Kerk. Archief*, D. V. bl. 242, 253, 259, 296, D. VI. bl. 210, 212; *Verslag van de Derde Kl. van het Kon. Ned. Inst.* 1821; Tideman, *de Remonstr. Broederschap*, bl. 25;

B o u m a n , *Geschied. der Geld. Hoogesch.*, D. II. bl. 296; *Biogr. Univers.*, T. III. p. 185; A r r e n b e r g , *Naamreg.*, o.h.w.; *Alphab. Naamreg. van Boeken van* 1790-1831, bl. 241, *Cat.* J. H e r i n g a ; M u l l e r , *Cat. van Portt.;* R o g g e , *Bibliotheek van Remonstr. Geschriften*, bl. 84-86; *Boekzaal der Gel. Wereld*, 1781. *a*. bl. 450, *b.* bl. 768.

[Petrus van Hemert]

HEMERT (PETRUS VAN), geboortig van Nederhemert, was abt van Bern, en volgens sommigen schrijver van *De Evangelische Lanterne*, door anderen aan A n t o n i u s v a n H e m e r t toegeschreven.

Zie P a q u o t , *Mémoir.*, T. XI. p. 436.

[W. Fl. van Hemert]

HEMERT (W. FL. VAN) schreef eene
Dissertalio juris publ. Belg. de Nobilitate, *tam veteri*, *quam recentiori. impr. Trans-Isalanica*, Lugd. Bat. 1775, 4°.

[Willem Hendrik van Hemert]

HEMERT (WILLEM HENDRIK VAN), een kunstschilder, bij H o e t , *Leven der Schilders* en K r a m m , *Levens en Werken der Holl. Schilders*, D. III. bl. 670, vermeld.

[Jonkheer Mr. Willem Joannes Junius van Hemert]

HEMERT (Jonkheer Mr. WILLEM JOANNES JUNIUS VAN) geboren in 1790, zoon van W. J u n i u s v a n H e m e r t , broeder van P a u l u s hiervoren vermeld, was laatstelijk lid van de 1e Kamer der Staten Generaal, procureur-generaal bij het prov. geregtshof van Zuid-Holland, ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, groot officier van de orde van den Eikenkroon. Hij stierf op den huize *Jagtlust* bij de Bildt 1 Augustus 1858. Hij was gehuwd met E.J.L. R e i t z .

[Gerhard von Hemessen]

HEMESSEN (GERHARD VON), beroemd godgeleerde uit het midden der XVIIIde eeuw, bezocht de hoogeschool te Leiden, werd de eerste predikant der Hervormden te Göttingen, nadat men hun in 1751 vrijheid van godsdienst verleend had; bekleedde van 1766 tot aan zijn sterfjaar, 1783, hetzelfde ambt aan de Stephani-kerk te Bremen. De hoogeschool te Harderwijk bood hem, die door zijne schriften bekend was, eershalve het doctoraat in de godgeleerdheid aan.

Zie B o u m a n , *Geschied. der Geld. Hoogesch.*, bl. 418, 419, en aangehaalde schrijvers.

[Hans Hemling]

HEMLING (HANS), ook H e m m e l i n c k , doch verkeerdelijk naar de lezing van den heer N i e u w e n h u i j s , M e m l i n g of M e m m e l i n c k genoemd, werd volgens

den een te Damme bij Brugge, volgens anderen te Brugge omstreeks 1440 geboren en zou een leerling van Rogier van Brugge zijn geweest. Hij bezocht Italië en Duitschland en eindelijk ook Spanje, waar hij omstreeks 1499 nog in leven was. Hemling was in het schilderen met olieverw een der eerste opvolgers van de van Eijcken.

De beide altaarstukken in het St. Janshuis te Brugge, beide door Immerzeel en Kramm beschreven, dragen het jaartal 1479. Een dezer was zoo kunstig bewerkt, dat er, volgens van Mander, meermalen een ‘rijve van fijn zilver’ voor werd geboden. Behalve deze gemelde stukken zijn er aldaar nog andere, door Descamps in zijn *voyage pittoresque de la Flandre et du Brabant* beschreven. Deze roemt bij uitnemendheid de *St. Chrisstoffel met het kind Jezus* in het gasthuis van St. Julien aldaar. In de bijzondere verzameling van Willem II waren 9 stukken van hem en andere die op zijn naam doorgaan. In 1857 werden er te Parijs drie meesterstukken van Hemling, zijnde een *Tripticon*, voorstellende *St. Stephanus met pijlen doorschoten*, *de Opstanding van Christus* en *de Hemelvaart* voor 20,000 francs verkocht. Men vindt ook stukken van hem in het Museum van Antwerpen; fraaije stukken van Hemling, door Ertborn aan die stad vereerd en in de St. Pieterskerk te Leuven (doch verg. *Konst en Letterbode*, 1858, Nr. 18). In de *Messager des sçiences et des arts de la Belgique*, p. 1, wordt een schilderij van Hemling, *l' Annonciation* en in de *Messager des sçiences historiques en Belgique*, p. 57 een *St. Barbe* beschreven en afgebeeld. De opsteller van dit stukje schrijft o.a.

‘Tous les tableaux de Memling ne sont pas connus comme ceux de Raphael, qui sont annotés, comptés et même dénomés jusqu'au dernier: quand le hasard en fait encore découvrir, échappés qu'ils sont comme par merveille aux dégoutantes et vindicatives saturnales de nos dissentions réligieuses du XVIme siècle, ils ne nous apparaissent presque toujours que ternis, endommagés et qui sûr est, souvent on les confie à des mains inhabiles, qui donnent à van Eyck, ce que revient à Memling, et les traverstissent d'une manière méconnaissable.’ - Immerzeel gewaagt van Hemling's kunst in Spanje en handelt uitvoerig over een zijner schoonste kunstwerken, het *Breviarium* van Grimani te Venetië ‘de echtste en bewonderingswaardigste verzameling van miniaturen,’ die door de kunstenaren der XVde eeuw geteekend zijn. Aan den scherpzinnigen Kramm danken wij eene uitvoerige opgave der bronnen over onzen schilder.

Zie beide bekende en meermaal aangebaalde werken van Immerzeel, Kramm enz.; voorts het *Schilderboeck* van C. van Mander, bl. 204, vs.

[Doeke Hemmema]

HEMMEMA (DOEKE) werd in 1450 geboren en was olderman van de Friesche stad thans dorp Berlikum, behoorde tot de Schieringers en moest veel lijden van de

Vetkoopers. Zijn kasteel Hemmema-slot werd in 1496 door de Groningers belegerd, doch dapper door zijne vrouw Bauck Popma verdedigd.

Voor meerdere magt moetende bezwijken, werd zij naar Groningen gevoerd en, hoewel hoog zwanger, in den kerker geworpen, waarin zij van tweelingen beviel. Zij stierf in 1501, hij in 1503. Hemmema werd op den 13 October 1503 door den hertog van Saksen beleend met een landgoed op het Bildt, onder St. Jacobi-Parochie, genaamd de Nijefenne, het eenigste leen dat in Friesland bekend was en bij den lande moest verheft worden. Het is, na het uitsterven van het geslacht Hemmema, gekomen in dat van du Tour.

Zie Gabbema, *Verhaal van Leeuwaarden*, bl. 196, 199; P. Nota, *Tweetal Leerred*. bl. 89; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, D. I. bl. 448, 449.

[Doeke van Hemmema]

HEMMEMA (DOEKE VAN), jongere broeder van Sicke (die volgt), is in 1603 geboren, nam dienst en was in 1632 luitenant, in 1645 kolonel van de garde, later lid van Gedeputeerde Staten van Friesland. In 1646 ontving hij te Berlikum een bezoek van den kardinaal Fabio Chigi, die toen als gezant van den H. Stoel naar de Westphaalsche vredehandeling reisde en naderhand met den naam van Alexander VI paus werd. Na den dood van zijn broeder werd hij zesde leenbezitter van de Nijefenne, stierf in 1698, en werd te Berlikum, nevens zijne echtgenoote Barbara Erentreuter von Hofzeit, met welke hij in 1632 gehuwd was, begraven.

[Sicke van Hemmema]

HEMMEMA (SICKE VAN), op wien, na den dood van zijn vader Syrik, het tot dat geslacht behoorende heerlijke leen de Nijefenne, als vijfde leenbezitter was vervallen. Hij was gehuwd met Wompk van Unia, weduwe van Douwe Roorda, en is in 1664 zonder kinderen overleden.

[Erasmus van Hemmema.]

HEMMEMA. (ERASMUS VAN) sneuvelde als kapitein in den veldslag tegen de Zweden bij Funen 1659.

Zie Aitzema, *Saken van Staat en oorlog*, D. IV. bl. 431, volgg.; Brandt, *Leven van de Ruijter*, D. I. bl. 438; Bosscha, *Nederl. Heldend. te Land*, D II. bl. 17; *Leven en daden der Doorl. Zeehelden*, D, II. bl. 185.

[Frans Hemmes of Hemmus]

HEMMES of HEMMUS (FRANS), advocaat te Leeuwarden, was een der verbonden edelen, ontweek het vaderland en werd op uitdrukkelijken last des konings den 9 Aug. 1568 ingedaagd en naderhand gebannen. Hij was

gehuwd met Hijlk Oetsma, die hertrouwde met Wijbe Groustins, grietman van Menaldumadeel.

Zie Winsemius, *Hist.*, Lib. II. p. 90; *Charterboek van Friesland*. D. III. bl. 744, 762; Te Water, *Verbond der Edelen*, D. II. bl. 453, D. III. bl. 540; *Charterb. van Friesl.*, D. III. bl. 744, 762; Kok, *Vaderl. Woordenb.*, D. XX. bl. 531.

[Jan van Hemmersen]

HEMMERSEN (JAN VAN). Zie HEMSEN.

[Hemming]

HEMMING, een broeder of zoon van den Deenschen Koning Heriold, kreeg nadat zijn broeder of zoon van den troon verjaagd was, van keizer Lodewijk, *den Godvruchtige*, eenig beheer op 't eiland Walcheren, en sneuvelde in een oorlog tegen de Deenen, den 17 van Zomermaand 837.

Zie *Annal. Fuld. ad ann.* 837; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. II. bl. 52, 54; Bilderdijk, *Gesch. des Vaderl.*, D. I. bl. 101.

[A. Hemminga]

HEMMINGA (A.), omstreeks 1820 onderwijzer te Offengawier hij Sneek, gaf in het licht:

Figuren voor de vormleer van Pestalozzi, Rotterdam, z.j.

Zie *Alphab. Naamlijst van Boeken van* 1790-1831, bl. 241.

[Sicke of Sixtus van Hemminga]

HEMMINGA (SICKE of SIXTUS VAN), zoon van Hette en van Barbara van Gratinga, werd den 6 Febr. 1533 te Berlikum in Friesland geboren. Hij studeerde aanvankelijk te Groningen en naderhand te Keulen, Leuven en Parijs. Hij is den 15 April 1586 overleden; had bij Ath van Bootsma 6 kinderen en heeft in het licht gegeven:

Astrologiae ratione et experientia refutatae Liber etc., Antwerpen, 1583. 4°. typis Plant.

In dat werk toonde hij de ijdelheid aan van de astrologie van Cyprianus Leovitus, Hieronymus Cardanus en anderen, als welke tegen rede en ondervinding aandruischten. Deze Sixtus had een broeder, Duco genaamd, die eveneens een bekwaam wiskundige was en veel werk maakte van de meet- en doorzigtkunde.

Zie *Nieuwe Friesche Volksalmanak* 1860, bl. 6; Poggendorff, *Handwörterbuch zur Geschichte dor exacten Wissenschaften*; Suffride Petri *Script. Fris. Dee.* XII. C. IX.; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 815; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 1105; Halbertsma, *de van Harens*, bl. 39.

[Frans en Pieter Hemoni]

HEMONI (FRANS en PIETER), gebroeders, volgens sommigen te Zutphen, volgens anderen te Levecourt in Lotharingen geboren, hadden als toonkunstenaars en klokkegieters

in het midden der XVII^{de} eeuw een Europeeschen roem. Zij goten in 1646 te Zutphen de 26 klokken voor den Wijnhuistoren en in 1647 de 25 voor den toren der Lebuinus-kerk te Deventer. Later verplaatsten zij zich naar Amsterdam, waar de regering hun toestond aan het uiteinde van de Keizersgracht eene goed ingerigte klokgieterij te bouwen. Hier goten zij in 1658 het klokkenspel voor den nieuw gebouwden toren der Oude kerk tot een omvang van 35 klokken, en vervaardigden welligt ook dat voor de Zuider- en Westerkerk, voor den Regulierstoren en het stadhuis. Ook voor andere steden vervaardigden zij speelwerken, zooals het uurwerk en klokkenspel van twee octaaf voor de stad Brielle, het klokkenspel van den Zuidertoren en van den Drommedaristoren te Enkhuizen, van een der torens te Hoorn, van de Groote kerk en Bakenestoren te Haarlem, van den grooten toren en den stadhuistoren te Rotterdam, van den Dom- en St. Nicolaastoren te Utrecht, te Amersfoort, Leiden, Arnhem, Kampen, Groningen, Middelstum, Purmerend, Medemblik, Barneveld, Diest in Braband, Ostende in Vlaanderen, te Antwerpen, Tongerloo en te Gend.

Te Utrecht woonden zij tijdens hun bedrijf op het Huis te Voorn aan den Leydschen Rijn. Terwijl zij aldaar woonden besteedden zij (volgens den steller van het artikel *over het Belfort en den Beyaerd* in den *Almanach-Wegwijzer der stad Gend* 1830,) met eenen edelman, genaamd mijnheer v a n H e c k e (volgens K r a m m , de edele jonkheer J a k o b v a n E i j c k , musicijn en directeur van de klokwercken te Utrecht, schrijver van een werkje: *Der Fluyten Lusthof*, Amst. 1654. in 4 oblong) die blind geboren was, ‘grooten arbeid, zorgvuldigheid en onkosten, om de ware kunst van het klokgieten te achterhalen, en om de kokken tot accoord te brengen, want te voren was de kunst om klokken tot volmaakt accoord te brengen, nog niet uitgevonden; het was meer een geluk als wetenschap; maar aan de twee broeders moet toegeschreven worden, dat zij die kunst eerst gevonden hebben met mijnheer v a n H e c k e , dewelke (gelijk gemeenlijk bij de blinden gebeurd) een zoo scherp gehoor had, dat hij den minsten valschen toon gewaar werd.

Zij muntten ook uit in het aanbrengen van sieraden, terwijl een der gebroeders de uitvinder eener harmonica was, uit vierkante staafjes bestaande, die even als de toetsen der piano-forte naast elkander gelegd, met houten hamertjes werden aangeslagen, gelijk men er in later dagen van glasstaven heeft vervaardigd, die met kurken hamertjes aan buigzaam balein gestoken, worden bespeeld. V o n d e l

zwaaide hen in zijn *Lierdicht op het klokkenspel te Amsterdam* (1660) welverdienden lof toe.

Zie Kramm, *Levens en Werkon der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders*, D. II. bl. 672, 673; *Tegenw. staat der Vereenigde Nederlanden*, D. V.; van Til, *Beschrijving van Zutphen;* Dumbar, *Kerkel. en wereldl. Deventer;* Commelin, *Beschrijv. van Amsterdam;* Abbing, *Beknopte Geschied. der stad Hoorn;* van Alkemade en van der Schellen, *Beschrijv. van de Briel; Utrechts. Volksalmanak*, 1846. bl. 141; Dr. Scheltema, *Aemstels Oudheid* enz., D. II., M. Fokkens, *Beschrijv. van Amsterd.*, bl. 198; J.P.A. Fischer, klokkenist te Utrecht, *Verhandeling over de klokken en het klokkespel*, Utrecht, 1738; Gerber, *Neuestes hist.-biogr. Lexicon der Tonkünstler; Navorscher*, D. VI. bl. 360, D. VII. bl. 124, 205, 299, D. VIII. bl. 366; Eekhoff, *Geschiedk. beschrijv. van Leeuw.*, D. II. bl. 147.

[Antonie ter Hempel]

HEMPEL (ANTONIE TER). Zie TER HEMPEL (ANTONIE).

[Gerrit Hempel]

HEMPEL (GERRIT), een bekwaam sterrekundige, werd in 1466 geboren. Hij was in 1512 en later, een van de wethouders der stad Gouda en had vroeger eene plaats in den raad bekleed. Hij vond eene hemelglobe van een nieuw maaksel uit, en eene gemakkelijke manier om de afstanden der sterren te meten. Hij heeft zijne handelwijze nedergelegd in een boek, getiteld: *Astrolabii Fabrica tam Universalis*, *quam particularis stellati*, dat in 1619 te Arnhem gedrukt is.

Zie van Kampen, *Geschied. der Wetenschappen*, D. III. bl. 54.

[Anna Hemrica]

HEMRICA (ANNA), dichteres in het midden der XVIIIde eeuw.

Zie *Dichtk. Lauwerbl.*, D. IV. bl. 90; Heringa, *Bijdrage tot de Lijst der Nederl. Dichters*, bl. 47, 48.

[Jacques de Hemricourt]

HEMRICOURT (JACQUES DE), een Luiksch edelman, ridder van St. Jan van Jeruzalem. Zijn familienaam was Tombort. Hij stamde van moeders zijde uit het Huis van Dammartin en werd in 1433 te Luik of in het dorp Hemricourt of Remicourt in Hasbaye bij Warem geboren; bekleedde er de betrekking van burgemeester en secretaris van schepenen en stierf den 18 Dec. 1404.

Op zijn graf leest men:

Chi gist Messires Jakes de Hemricourt, *Chevalie de l'ordene Sains Johan de Jerusalem*, *ki en ses veufvies et anciens jours entra en la dure Religion sur son propre patrimoine*, *sans prendre les binfai de celi*, & *trespassat lan de grace* MCCCCC & *trois le* XVIII *jour el mois de Decembre*.

Hij liet na:

Miroir des nobles de Hesbaye, *composé en forme de Chronique par* Jacques de Hemriecourt, *chevalier de*

St. Jean de Jerusalem, *l'an* 1353, *où il traite des généalogies de l'ancienne noblesse de Liège et des environs*, *depuis l'an* 1102 *jusques en l'an* 1398. *Avec l'histoire des guerres civiles du dict Pays*, *qui ont duré l'espace de* 45 *ans* (1290-1335) *et le traitté de Paive*, *qui fut conclue ensuite des dites guerres*.

Dit werk of liever beide werken zijn in 1673 te Brussel in fol. uitgegeven door de Salbray met eene vertaling in nieuw Fransch, die niet naauwkeurig en soms even duister als het oorspronkelijke is. Zijn werk is nog heden van groot belang voor de kennis der adelijke geslachten niet alleen van Luikerland, maar van het grootste gedeelte der Nederlanden. De kanunnik Jalteau gaf er eene nieuwe uitgaaf van (Liège chez Bassompierre, 1791. fol.) en nog voor weinige jaren A. Vasse te Brussel.

Ook schreef hij een

Traîté de la temporalité et autres curieux Récueils, die nimmer is uitgegeven.

Zie een artikel over hem van den abt de Villenfagne in *l'Esprit des Journaux* 1786 en in zijne *Memoires* (1788) p. 231-238; *Recherches sur l'Histoire de Liege* (1817), T. I. p. 451, T. II. p. 452, suiv.; *Biogr. Univ.*, T. XX. p. 42, 43; Foppens, *Bibl. Belge*, T. I. p. 516; Paquot, *Memoires*, T. I. p. 570; Reiffenberg, *Ph. Mouches*, T. I. p. CCCLI; Dewez, *H.G. de la Belgique*, T. VII. p. XXV.; de Wind, *Biblioth. van Geschiedschr.*, St. I. bl. 63.

[P. van Hemschot]

HEMSCHOT (P. VAN). De heer Kramm vond op den *Catalogue raisonné de Dessins et d'Estampes etc. de* Ch. van Hulthem, onder de teekeningen der oude Vlaamsche en Nederlandsche school, p. 33, n°. 245 van dezen meester vermeld, '*un martyr qu'on décapite*.'

Zie Kramm, *Levens en werken der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders*, D. III. bl. 673.

[Catharina van Hemsen]

HEMSEN (CATHARINA VAN), dochter van Jan van Hemsen, eene miniatuur schilderes, gehuwd met Kerstiaen, 'een excellent speelman op instrumenten.' De koningin van Hongarije nam beide mede naar Spanje, en verzekerde hun een aanzienlijk pensioen.

Zie Guicciardyn, *Beschrijv. der Nederlanden*, Arnhem, 1617. bl. 127; Kramm, *Levens en Werken der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders*, D. III. bl. 673.

[Jan Hemsen]

HEMSEN (JAN). Deze werd hoogstwaarschijnlijk omtrent 1512 te Haarlem geboren en heeft zich te Antwerpen opgehouden. In de Gildeboeken van *St. Lucas* staat hij in 1537 als meester en in 1547 als deken vermeld. De heer Kramm, wien wij een belangrijk artikel over dezen

beroemden schilder danken, geeft een lijst van zijne voornaamste stukken. In de kapel der H. D y m p h n a in de St. Jacobskerk te Antwerpen is een

Epitaphium der familie Rockox.

De schilderij, als middelstuk, het *Laatste Oordeel* voorstellende is door hem vervaardigd.

In het Museum te Parijs bevindt zich:

De jonge Tobias, *vergezeld van een Engel*, *geneest zijn vader van de blindheid;*

Te Munchen:

Christus aan het volk vertoond;

Isaäk zegent zijn zoon Jacob;

Johannes predikende in de woestijn;

In het Museum te Brussel:

De Afneming van het Kruis, deurstuk-Tripticon, welke twee deuren tot één stuk zijn zaamgevoegd, voorstellende:

Jezus tusschen Judas en de krijgsknechten;

In het paleis te Hamtoncourt in Engeland, een

St. Hieronymus;

In de Weener-Galerij, een

Knielenden St. Hieronymus voor een cruifix in een grot;

Christus roepende Matthaeus den Tollenaar tot zijn Discipel;

Twee schilderijen, beide voorstellende:

De Roeping door Christus van Matthaeus den Tollenaar tot de Discipelen;

Het portret van den voortreffelijken kunstschilder J a n d e M a b u s e ;

Maria, *het kindeke Jezus*, *de H. Johannes en de H Joseph;*

Karel de Stoute, *hertog van Bourgondië*, een stuk naar v a n H e m s e n ;

Abraham staat bereid zijn zoon Isaäk te offeren;

De Aanbidding der Wijzen;

Eene heilige familie enz.

V a n H e m s e n heeft, over het algemeen, groote stukken geschilderd. In zijn eersten tijd waren de vleeschtoonen roodachtig en alles scherp behandeld. Later is hij dit, door het meer bestuderen der natuur, geheel te boven gekomen, hetgeen vooral in zijne historische onderwerpen, welke hij van 1537 tot 1548 vervaardigd heeft en die bekend zijn, te zien is.

Zie I m m e r z e e l , *Levens en Werken van Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders*, D. II. bl. 90.: K r a m m , *Levens en Werken der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders*, D. II. bl. 676; v a n M a n d e r , *Levens der Schilders*, bl. 205*a.*; S. v a n A m p z i n g , *Beschr. van Haarlem*, bl. 345; S c h r i v e l i u s , *de eerste stichtinghe van*

Haarlem, bl. 360; Kist en Royaards, *Archief voor Kerkelijke Geschied.*, D. IV. bl. 166; Guicciardyn, *Beschrijv. der Nederl.*, bl. 126.

[Tiberius Hemsterhuis]

HEMSTERHUIS (TIBERIUS), vermoedelijk een geneesof heelkundige, te Sneek woonachtig, gehuwd met Judith, zuster van Tobias Tegnejus, predikant te Warns en Scharl, Sneek, Leeuwarden en 's Hage, waar hij in 1661 zijn dienst eindigde, had twee zonen, Siboldus en Franciscus, die volgen.

Zie Mr. J.W. de Crane, *Bijzonderheden de familie Hemsterhuis betreffende*, bl. 6, 7.

[Sibout of Siboldus Tiberius Hemsterhuis]

HEMSTERHUIS (SIBOUT of SIBOLDUS TIBERIUS) werd omstreeks 1629 te Sneek geboren, en na, hetzij door vaderlijk onderwijs of op de scholen zijner geboorteplaats, die in deze eeuw reeds eene uitmuntende inrigting hadden, in de oude talen bedreven te zijn geworden, liet hij zich den 23 Mei 1651 als student in de medicijnen te Leiden inschrijven en nam zijn intrek bij professor van der Linden. Te Leiden maakte hij in 1652 kennis met den jeugdigen Olaus Rudbeck, die aldaar zijne ontdekkingen van de *Vasa Lymphatica* aan den ijverigen ontleedkundige Johan van Horne toonde. In het geschil immers dat in het volgend jaar tusschen Rudbeck en Thomas Bartholinus om de eer dier uitvinding ontstond, bleek de vriendschappelijke ijver van Hemsterhuis voor den eersten. Rudbeck zond hem een elftal fraaije teekeningen daartoe betrekkelijk, en Hemsterhuis maakte daarvan gebruik in eene verzameling van kleine geschriften over dit onderwerp, door hem in 1654 in het licht gegeven, onder den titel: *Messis aurea triennalis exhibens Anatomica: novissima experimenta de Vasis Lymphaticis et Tabulae Rudbeckianae*, Lugd. Bat. 1654, 12°. Heidelb. 1659, 8°. Na tot doctor in de heel- en geneeskunde bevorderd te zijn, zette hij zich te Leeuwarden neder, waar hij de achting en het vertrouwen zijner medeburgers genoot, en aan het hof van prins Willem Frederik, stadhouder van Friesland, als archiater of lijfarts van het Huis van Nassau in groot aanzien stond. Hij was ook een der geneesheeren, die in 1664 berigt gaven van den toestand, waarin bovengenoemde vorst, na het bekomen der ongelukkige wond door eigen pistool, zich bevond. Hij huwde in 1654 te Leeuwarden met Margaretha Swilda, die hem twee zonen en twee dochters schonk. De oudste zoon Tiberius stierf jong. Johannes volgt. Zijne dochter Judith huwde aan Franciscus van Velsen, predikant te Wommels (1675), te Bergum (1679) en te Harlingen (1693), waar hij den 22

Maart 1724 overleed. Zijne tweede dochter Sara stierf mede in 1724. Blijkens een vers in het album van zijn' broeder beoefende hij de Latijnsche poëzy; ook gaf hij, behalve het gemelde werk, in het licht:

Historia et analysis Anthritidis vagae, Leovardiae, 1666. 12°.

Zie de Crane, *Bijzonderheden de familie Hemsterhuis betreffende*, bl. 8, volgg.; Dezelfde, *Letter- en Geschiedk. Verzameling van eenige biogr. bijdragen en berigten*, bl. 51, volgg.; Kurt Sprengel, *Versuch einer Pragm. Geschichte der Artzneikunde*, Th. IV. S. 167; Hallers *Bibl. Med. Pract.*, Vol. II. p. 194; van Swieten, *Boerhav. Aphor.*, Tom. V.; Thomas Bartholinus, *Anatome*, p. 621; Aitzema, *zaken van Staat* enz., D. XI. bl. 115; Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. 742; J.C. Adelung, *Fortsetsung von* Jöchers *Gelehrten Lexicon*, B. II. S. 1908, Art. *Hemsterhuis*; U. Huber, *Oratio de vita gloriosa et exitu tragico Cels*. Guil. Fred. in de *Auspicia Dom. Orat.* XI. p. 260 seq. *Op. Min.; Boekzaal der Cel. Wereld*, *April* 1724. bl. 497.

[Johannes Hemsterhuis]

HEMSTERHUIS (JOHANNES), zoonvan Sibout Hemsterhuis en van Margaretha Swilda, te Leeuwarden geboren, werd den 3 April 1674, op zijn achttiende jaar, als student ingeschreven en bezocht vervolgens de Leidsche hoogeschool, waar hij in 1678, na het verdedigen eener *Dissertatio Historiam laborantis chlorosi exhibens* tot doctor in de geneeskunde werd bevorderd. Na eenigen tijd met lof de geneeskunde in zijne geboortestad te hebben uitgeoefend, werd hij in 1704 tot hoogleeraar in de geneeskunst te Deventer beroepen, en aanvaardde zijn ambt den 11 Junij van dat jaar met eene *Oratio de Medicinae necessitate*, *dignitate*, *causisque infrequentioris successus*. Nog geen twee jaren na zijne aanstelling, den 6 Januarij 1706, overleed hij in den ouderdom van 49 jaren. Zijn lijk werd in de Westerkerk te Leeuwarden begraven en zijne stiefdochter Jetske Reinou van der Malen vereerde zijne nagedachtenis met een lijkdicht. Hij huwde Rixt de Horn, wed. van Mich. van der Malen, in leven j.u.d. oud-schepen der stad Leeuwarden en president van het Nassausche krijgsgerigt. Hij was volgens getuigenis van Camp. Vitringa een ijverig beoefenaar der wiskunde, doch liet geen werken na behalve zijn *Oratio*, Franeq. 1704, fol. Hem werd door zijn landgenoot R. Roukema, chirurgijn te Leeuwarden, in 't zelfde jaar nog opgedragen zijn *Naamboek der beroemde genees- en heelmeesters van alle eeuwen*.

Zie de Crane, *Bijzonderheden de familie Hemsterhuis betreffende*, bl. 9, volgg.; Dezelfde, *Letter- en Geschiedk. Verzameling van eenige biogr. bijdragen en berigten*, bl. 53, 54; Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. 742; Haller, *Bibl. Med. Pract.*, Vol. IV. p. 384; J.R. van der Malen, *Zede-*, *Mengel- en Lijkdichten*, Leeuw., 1728. bl. 128; Camp. Vitringa, *Programma funcbre*.

[Franciscus Hemsterhuis]

HEMSTERHUIS (FRANCISCUS), tweede zoon van Tiberius Hemsterhuis en van Judith Tegnejus, werd omstreeks 1631 te Sneek geboren. Na het voorbereidende onderwijs aldaar genoten te hebben, werd hij student in de geneeskunde te Leiden, en bezocht in September 1658 de hoogeschool te Groningen, waar hij den rang van *Phil. et Medicinae Candidatus* verwierf. Op dertigjarigen leeftijd deed hij een reis naar Italië, om te Padua de waardigheid van doctor in de wijsbegeerte en medicijnen te verkrijgen. Zijn album, waarin de voortreffelijkste mannen van zijn tijd tot zijnen lof schreven, en dat van zijn zoon Tiberius, gaven prof. de Crane aanleiding tot het schrijven van zijne *Bijzonderheden de Familie* Hemsterhuis *betreffende*.

Hij verliet in Herfstmaand 1561 Groningen, reisde door Vriesland, Holland en vervolgens langs den Rijn naar Zwitserland en vertoefde tot in het najaar van 1662 te Padua. Verder bezocht hij Florence, Rome, Napels en keerde over Frankrijk en Engeland naar zijn vaderland terug. Na zijne terugkomst schijnt hij nog in langen tijd de praktijk niet uitgeoefend te hebben en hield hij zich meestal te Leeuwarden op. Daar stond hij in bijzondere achting en gunst bij het stadhouderlijk gezin en was onder de geneesheeren, die prins Johan Maurits van Nassau, toen deze den 6 Jan. 1665, te Franeker den gevaarlijken val met zijn paard in het water gedaan had, alle dienst en hulp bewees. Later schijnt hij zich te Groningen gevestigd en aldaar de praktijk uitgeoefend te hebben. Hij was een man van uitstekende kunde en bekwaamheid, zoo in de Hebreeuwsche, Grieksche, Latijnsche als moderne talen, en die algemeene achting genoot, en wiens naam de Crane teregt aan de vergetelheid heeft ontrukt.

Hij huwde Maria Gronswols of Groenewout en verwekte bij haar twee zonen, Tiberius en Meinardus. Onzeker is zijn sterfjaar, doch de Crane meent dat hij een tachtigjarigen leeftijd bereikt heeft:

Zie de Crane, *Bijzonderheden de familie Hemsterhuis betreffende*, bl. 13, volgg.; Dezelfde, *Letter- en Geschiedk. Vorzameling* enz., bl. 55, 56; Dezelfde, *Oratio de* Johanne Mauritio in *Anal. Acad. Gron.* 1815-1816, p. 212; Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. 782, *Elogium* Tib. Hemsterh., p. 18.

[Tiberius Hemsterhuis]

HEMSTERHUIS (TIBERIUS), oudste zoon van Franciscus Hemsterhuis en van Maria Groenewout, werd tegen of in het begin van 1685 te Groningen geboren. Bij de zeldzame ontwikkeling zijner verstandelijke vermogens in nog kinderlijken leeftijd, droeg zijn wijze vader zorg

voor derzelver gelukkige leiding in het leeren van talen en wetenschappen, zoo door eigen onderwijs, als door dat van bekwame leermeesters, onder welke Jodocus Riemsnider, conrector, en Joannes Greven, rector to Groningen. Reeds in het najaar van 1698 begon hij zijne academische studiën aan de hoogeschool zijner geboorteplaats en was welhaast een der uitstekendste leerlingen van Joh. Bernoully, hoogleeraar in de wiskunde en wijsbegeerte, van Jacobus Gousset, in het Grieksch, de wijsbegeerte en godgeleerdheid, van Joannes Braunius, in de Hebreeuwsche taal, oudheden en in de theologie. Ook hoorde hij later de lessen van Adam Menso Isinck, die in 1699 Joannes Mensinga als hoogleeraar in de Grieksche taal welsprekendheid en geschiedenis opvolgde. Verbazend waren de vorderingen, die hij in drie jaren maakte, zoodat de ruim zestienjarige jongeling nu niet als een voortreffelijk leerling, maar als een jong geleerde overal verscheen, en bewonderd werd, toen hij in den nazomer des jaars 1701 met zijn vader een reis naar Holland deed, kennis maakte met de voornaamste geleerden in dat gewest, die hem, blijkens zijn album, met de uitgezochtste loftuitingen hulde bewezen. Het volgend jaar bragt hij tot aan den herfst te Groningen door en vertrok toen naar Leyden, waar hij de studie der godgeleerdheid en der oostersche talen liet varen en zich onder Jacobus Gronovius en Jacobus Perizonius op de westersche talen toelegde. Te Leyden bragt hij, op last van curatoren, de handschriften der boekerij in eene betere orde, en nam de bewerking en uitgave van het *Onomasticon* van Pollux, door J. Henricus Lederlin aangevangen, op zich en zoo groot was toen reeds de roem zijner geleerdheid, dat curatoren der doorluchtige school te Amsterdam hem, nog geen 20 jaren, den 20 December 1704, tot hoogleeraar in de wijsbegeerte en de wiskunde beriepen. Hier ging hij met J. Broek huysen, H. Berglerus, L. Kuster, Schalbruch, David van Hoogstraten,Hero Sibersma,Joh.BrandtenNicolaus Colvius, om. Het was ook hier dat hij Cornelia Maria de Wilde, dochter van den beroemden penningkundige Jacob de Wilde en van Henderina Veen, leerde kennen en huwde (18 Oct. 1716).

Slechts weinige maanden na het voltrokken huwelijk werd hij te Franeker, in plaats van den vermaarden L. Bos, tot hoogleeraar in de Grieksche letterkunde beroepen, doch eerst drie jaren later - iets niet ongewoons aan de Friesche universiteit - geinaugureerd. Het was hier dat hij de Grieksche school, die naar zijnen naam

is genoemd, stichtte en gedurende drie-en-twintig jaren uitbreidde, en den voortreffelijken George d'Arnaud, zijn beroemdsten leerling en grooten opvolger Lode wijk Caspar Valckenair, Jacobus George de Chaufepiè, naderhand beroemd door zijn *Dictionaire Historique et Critique*, de gebroeders Theodorus en Gerlacus Scheltinga, Joannes Stinstra, Pieter Fontein, Joannes Schrader en anderen vormde. Ook hield hij er lijkredenen op Campegius Vitringa, Jo. Cunr. Rungius en G.d. Arnauld, en onderwees prins Willem Karel Hendrik Friso in de vaderlandsche geschiedenis. Ook bekleedde hij driemaal de waardigheid van rector magnificus. Hij sprak bij het neêrleggen dezer waardigheid de *Paulo Apostolo* en de *Mathematum et Philosophiae studio cum literis humanioribus conjungendis*.

Reeds in 1720 wenschten vele kundige voorstanders van den roem der Leydsche academie Hemsterhuis aldaar geplaatst gezien, doch deze wensch, toen door de baatzucht van sommigen verijdeld, werd eerst in 1740 vervuld, toen hij op den 25 van Slagtmaand den hem opgedragen post van hoogleeraar der Grieksche taal en vaderlandsche geschiedenis, aanvaardde met eene redevoering *de Literarum humaniorum studiis ad morum emendationem et virtutis cultum conferendis*. Sedert mogt deze hoogeschool, nog ruim 25 jaren, zich op het bezit van eenen man verheffen, die door alle kundigen aan het hoofd van de beoefenaars der Grieksche letterkunde gesteld werd; aan wien de Grieksche taal en letterkunde geene mindere verpligtingen dan de Hebreeuwsche aan Schultens heeft. Op den 28 van Wijnmaand des jaars 1765 werd hem eene eervolle rust verleend, doch van dezelve mogt hij geen lang genot hebben, daar hij reeds den 7 van Grasmaand van het volgend jaar overleed.

Hij liet bij zijne huisvrouw, die hem slechts weinige dagen overleefde, drie kinderen na, allen zoons, van welke de middelste alleen zijne ouders overleefde.

Jacob Hemsterhuis, in 1717 te Amsterdam geboren die in zeedienst trad en vroeg overleed.

Franciscus (die volgt).

Tiberius Hemsterhuis, in 1724 te Franeker geboren en in 1749 aan de kinderziekte overleden.

Zijn gelaatstrekken zijn der nakomelingschap overgebragt geworden, door een zeer fraai portret in zijnen ouderdom, in zwarte kunst, naar eene schilderij van J. Palthe; terwijl op eenen afdruk in het bruin (en bistre) van dit portret bij den heer Bodel Nijenhuis te Leyden voorhanden, W. Pirther als graveur vermeld staat. De

thesaurier generaal van der Hoop, door erfenis bezitter geworden van vele nagelatene handschriften en beschrevene gedrukte boeken van den onsterfelijken man, leidde zijne genegenheid voor de Leydsche hoogeschool aan den dag, door hare boekerij met dien onwaardeerbaren schat te verrijken. Een ander gedeelte van dien schat werd later het eigendom der hoogeschool. Zij gaven aan prof. Geel de bouwstoffen voor zijne *Anecdola Hemsterhusiana*.

Men bezit van hem:

Julii Pollucis Onomastici Libri tres posteriores, (*prioribus* VII *curatis a* I. Henr. Lederlino) *cum var. Lect. & Notis*, *ac praefixa ampla Praefatione de Polluce aliisque Onomasticorum Scriptoribus*, Amst. 1706. fol. II. voll.

Luciani *Colloquia Selecta & Timon*, *aliaque. Cum Notis*, Amst. 1708. 12°.

Aristophanis *Plutus*, *cum schol. vet. Variis Lectionibus et Notis*, Harlingae 1744. 8°., curâ Schaeferi, Lips. 1811.

Luciani *Opera* ex editione, quae III Tomis an. 1743. *Prodiit*, *cum nova Versione et Notis ad Tomum* I *usque ad* pag. 521.

Hemsterhusii *Animadversionum in Lucianum appendix*, *ed.* J. Geel. L.B., 1824. 4°.

T.S.H.S. *Notae et emendationes ad Xenophontem Ephesium*, in *Miscellaneis criticis Amstelaedamensibus*. Vol. III. p. 402 et seq., Vol. IV. p. 282 et seq., Vol. V.T. I. p. 17 et seq., T. III. p. 49 et seq., Vol. VI. p. 292 et seq., p. 338 et seq.

Observationes nonnullae ad Chrysostomi Homel. in Ep. ad Philemona, *additae Raphelii Adnotationibus in N. Test.* ex edit. Leidensi T. II. p. 76, seq.

Latijnsche overzetting der *Aves* van Aristophanes in de uitgave van Kuster.

Voortreffelijke aanteekeningen op den *Thomas Magister* van St. Bernard (L.B., 1757. 8°.) den *Kallimachus* van Ernesti (Traj. ad Rhen., 1761. 2 vol. 8°.), den *Hesychius* van Alberti (L.B., 1766.), den *Propertius* van Burman (Traj., 1780. 4°.

D. Ruhnkenii *Epistolae ad* Valckenaer, Wyttenbach *et diversos* ed. a G.L. Mahne, Vliss. 1832-1834. 3 fasc. 8°.

Oratio de Graecae linguae praestantia ex ingenio Graecorum et moribus probata, Franeq., 1720. fol.

Oratio funebris in memoriam Camp. Vitringae, Franeq. 1723. fol.

Programma van Hemsterhuis dat het *Elogium* van Guil. Coetier bevat, gedrukt voor de *Oratio in obitum* Coetierii, Franeq., 1724. fol.

Programma tot de lijkstatie van Jo. Regius, *Phil. Professor*, d. 9 Sept. 1738 overleden en de lijkrede over hem door Gothofr. du Bois te houden.

Oratio de Mathematum et Philosophiae Studio cum literis humantoribus conjugendis, z.t. of pl.

Oratio in obitum Georgii Arnoldi.

Oratio de Literarum Humaniorum studiis ad mores emendandos virtutisque cultum conferendis.

Oratio ad celsissimum Principem Arausii et Nassaviae, *Gubernatorem Belgii foederati et Imperatorem Rei bellicae terra marique summum*, *decreto et nomine Senatu Academiae Batavae*, *quae Leydae est*, *habita a* Tiberio Hemsterhusio *Rectore ad* d. XXIX *Junii* 1747. fol. In het Nederduitsch overgezet in 4°. en in Latijnsche Epigramma door H. Snakenburg bezongen.

De meeste dezer *Orationes* vindt men in:

T. Hemsterhusii et L.C. Valckenaerii *Orationes et spec. Obss. crit. in N.T.*, L.B., 1784. 8°.

Lectio publica de Originibus Linguae Graecae, uitgegeven door Dr. Halbertsma in *Letterk. Naoogst*, 2de Stuk.

Bij gelegenheid der twisten over het karakter van den raadpensionaris de Witt toen Burman een Latijnsch gedicht *Ad manes violatos* Jani Wittii had uitgegeven, onder den naam van Philalethes Batavus, schreef Hemsterhuis, schoon nameloos, *Colloquium de scriptis et scriptoribus memoriam Jani Wittii*, *Magni Ordinum Hollandiae quondam consiliarii*, *et in ea acerba patriae vulnera hodie impestive refricantibus*, Lugd. Bat., 1757.

Dat Hemsterhuis vroeger zijne gevoeligheid en verachting tegen Burman heimelijk bot gevierd zou hebben door met Is. Verburg zamen te spannen tot het schrijven van de bittere satyre, of meer dan satyre, welke onder den titel van *Chrestomathia Petronio-Burmanniana te Florence*, zoo het heet, of wel te Amsterdam in 1734 gedrukt is, wordt door de Crane weêrsproken.

Behalve de door Mahne uitgegeven Brieven van Hemsterhuis is er een aan J.P. d'Orville, naar de eigenhandige, in de *Bibliotheca Bodleiana*, gedrukt in *Neues Archiv für Philologie und Paedagogik von* Gotfr. Seebode, *Erster Jahg.* 1 *Heft*, *S.* 148. Ook waren er in de bibliotheek van te Water.

Handschriften van Hemsterhuis vindt men op de Bibl. der Leidsche hoogeschool, der Maatschappij van Ned. Letterkunde, (T. Hemsterhusii *Dictata in Antiquitates Graecas*, 4°., *Excerpta ex ore V. Il.* Tib. Hemsterhusii *in Historiam patriam usque ad exstinctam Comit. Holland. Domum primam*, 4°.) Op Cat. van

Voorst (*Dictata varia de Hist. Graecis*, *in Cebetis Tabulam*, *in Homeri Odysseae*, *Lib*. I. etc.)

Zie D. Ruhnkenii, *Elogium Tib. Hemsterhusii*, *acc.* R. Bentleji *ad T. Hemst. Epp. duae*, L.B., 1789. 8°.; Dan. Wyttenbachii *Vita D. Ruhnkenii*, Ed. J.T. Bergman, L.B., 1823 8°.; J.W. de Crane, *Bijzonderheden de familie Hemsterhuis betreffende*, bl. 33, volgg.; Dezelfde, *Letter- en Geschiedk. Verzameling van eenige biogr. bijdragen en berigten*, bl. 57; Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. 782, seq.; Saxe, *Onom. Liter.*, P. VI. p. 100-102; te Water, *Narratio de rebus Acad. Lugd. Bat.*, p. 44, 499, 220; Wyttenbach, *Bibl. Crit.*, Vol. III. Pars 2, p. 118; Id. *Vita Ruhnkenii*, p. 141, 142; Kuhne in Aristoph. *Plutum*, p. 238, 350; van Swinden, *Oratio de Hypothes. Phys.*, p. 101; Verschuur, *Elogium H. Venema*, p. 4; J. Geel, *Anecdota Hemsterhusiana*, T. I. (*Praef.*); Burmanni, *Orat.*, p. 645; d'Orville, *Orat. Sec.*, p. 29; T.C. Harlesii, *Introduct. in Historiam Linguae Latinae*, (Bremae 1773) p. 23; Weytingh, *Historia Liter.*, p. 168; *Bibl. Bremensis*, T. VI. p. 332; Brouckhusii, *Poëm.:* D. Hoogstratani, *Poëm.*, p. 177; Joh. Brandt, *Gedicht.*, bl. 107; *Biogr. Univers.*, T. XIX. p. 43, suiv.; *Bibliothèque raisonnée*, T. XXXI. p. 4, suiv.; *Bibl. Choisie*, Tom. X. p. 276, suiv., Tom. XVI, p. 411; N.G. van Kampen, *Beknopte Geschied. der Letter. en Wetens.*, *in de Nederl.*, D. II. bl. 238-242, D. III. bl. 159-161; Siegenbeek, *Geschied. der Leidsche Hoogeschool*. (zie *Reg.*); Nieuwenhuis, *Woordenb. van Kunst. en Wetensch.*, o.h.w.; J. Halbertsma, *het geslacht der van Harens*, bl. 76; Wagenaar, *Tractaten*, D. II bl. 426; *Bibl. Meermannia*, T. II. p. 52; *Biblioth. de J. van Voorst*. T. III. p. 172, 173, T. IV. p. 8; R.M. van Goens, *Catal.*, Vol. I.p. 590; *Cat. der Maatsch. van Nederl. Letterk*, D. I. bl. 72, D. II. bl. 76; *Bijv.*, 1853-1857, bl. 7; *Alphab. Naamlijst van Boeken*, 1790-1830, bl. 242; von Uffenbach, *Reisen*, T. III. S. 594: D.J. van Lennep, *Annot. ad* d'Orvillii *Oratio in Athen. Amstelod. memorabilibus*, p. 125, 139; Muller, *Cat. van Portt*.

[Meinardus Hemsterhuis]

HEMSTERHUIS (MEINARDUS), tweede zoon van Franciscus Hemsterhuis en Maria Gronwols, éénige, ruim twee jaren jongere, broeder van Tiberius, werd in April 1687 te Groningen geboren, en na zijne studiën aan de Groninger hoogeschool voleindigd te hebben, in 1715 quartus-praeceptor, in 1742 sub-praeceptor en in het laatst van 1745 conrector. Langer dan twintig jaren nog bleef hij dat, zonder tot rector op te klimmen, terwijl hij in de laatste jaren te vergeefs naar het emeritaat trachtte, dat hij toch eindelijk in het jaar 1768, nu reeds 81 jaren oud, verkreeg. Hij beoefende in zijne jeugd de wiskunde en de Hollandsche en Latijnsche poezij, van welke beide laatste nog blijken voor handen zijn, dat hij er zich in zijn ouderdom nog mede bezig hield. In beide de talen vindt men van zijne dichtkunst een voorbeeld in zekere verzameling van lofverzen op twee gelijktijdige promotiën met de kap te Groningen, van Sam. Veltman en Sam. Cruijdner, tot doctoren in de regten, d. 19 Dec. 1714.

Voorts *In luctuosum* Sibonis Andreae Isingii

Classium Groninganarum Subconrectoris dignissimi obitum, te gelijk met een *Carmen* van den Rector A. Buning gedrukt, geteekend VI Kal. April 1747.

Oranje de Hersteller, (van 108 regels) 1747. 4°.

Klinkdicht aan den Wel Ed. Heere Mr. Pieter Muntinghe *en Mejufvrouw* Gezyne Geertruida Kiers, *door den echt verbonden te Beilen den* 22 *September* 1744.

Ter blijde verjaringe van mijn' jongste dochter Gerarda Theodora, *toen zij haar* 13*de jaar intrad*, *den* 24 *Julij* 1748, in handschrift.

Musa gratulans, *in Auspicatissimum exoptatiissimumque Maximi Principis* Wilhelmi *Quinti etc. etc. cum Augustissima Principe Conjuge* Frederica Sophia Wilhelmina *introitum in Urbem Groningam*, die verscheen in 1768 met een Nederduitsche overzetting of navolging in ms.

Hij was, volgens het getuigenis van hen, die hem gekend hebben, een uitmuntend literator, maar stug en norsch van aard, ruw en ongevoelig vooral in zijnen ouderdom. Hij stierf den 16 November 1774 in den ouderdom van 87 jaren en 7 maanden. Uit zijn huwelijk met Ida Geertruida, dochter van Gerard Wedda en Aldegonda Wiggeringa, sproten drie dochters, Maria Aldegonda, Sara Gerardina en Gerarda Theodora, alle in 1780 nog in leven, en een zoon, Franciscus Tiberius, die in 1749 student te Groningen werd en den 5 Julij 1758 tot juris utriusque doctor op eene dissertatie *de Legibus civilibus* promoveerde. In 1787 werd deze lid van het collegie van gezworenen te Groningen, doch bij latere omwenteling uit hoofde der partij, die hij op het voetspoor der zijnen was toegedaan, daarvan ontzet. Hij was geen liefhebber of beoefenaar van wetenschappen, maar een hartstogtelijk liefhebber van hasardspelen. Hij overleed te Groningen den 22 Julij 1813, in den ouderdom van omtrent 83 jaren, Het portret van zijnen oom Tiberius heeft hij aan de bibliotheek der akademie te Groningen ten geschenke gegeven. Hij liet weinige boeken na, zoodat zij slechts te gelijk met zijne meubelen openlijk verkocht zijn geworden, en daaronder, nevens andere stukken en papieren van de Hemsterhuizen, ook de beide Albums, welke later wederom bij openbaren verkoop het eigendom van den heer Potter van Loon te Appingadam zijn geworden.

Zie de Crane, *Bijzonderheden de familie Hemsterhuis betreffende*, bl. 94, volgg.; van der Aa, *Biogr. Anth. en Crit. Woordenb.*, D. II. bl. 216.

[Franciscus of François Hemsterhuis]

HEMSTERHUIS (FRANCISCUS of FRANÇOIS), zoon van

Tiberius Hemsterhuis en Cornelia Maria de Wilde, werd tegen of in het begin van 1722 te Franeker geboren. Van zijne eerste levensjaren is niets bekend. Wij weten alleen dat hij zich in vroeger jaren te Leiden ophield en vervolgens naar 's Hage vertrok, waar hij eenigen tijd den post van eersten kommies van staat bekleedde en vervolgens in zomermaand 1790 stierf. Hij beoefende inzonderheid de wijsbegeerte van Socrates en bediende zich in zijne werken voornamelijk van den levendigen vorm van gesprekken. Johann Forster zegt in zijne *Ansichten vom Niederrhein* van hem: 'Wanneer het nog eenig bewijs behoeft, dat fijnheid van gevoel, rijkdom en keur van denkbeelden, beschaafde smaak, vereenigd met vaardigheid en het fijne stekelachtige van echt vernuft, eene opgeklaarde, warme wijsbegeerte en het dichterlijk tooisel eener alles verjongende verbeeldingskracht, niet aan een oord der wereld verbonden zijn, dan zoude ten minste een man als deze, het bewijs opleveren, dat Holland onder het getal der landen behoort, waar de edelste krachten en de teederste vatbaarheden der menschelijke natuur zich ontwikkelen en de rijpste vruchten kunnen voortbrengen.'

Zijn eerste werk was *Lettre sur la sculpture*, in 1765 te 's Hage opgesteld en in 1769 in 4°. te Amsterdam gedrukt. 'Il y cherche,' schrijft De Gerando, à puisser dans les facultés de l'ame le principe des beaux arts; l'ame veut avoir la plus grande étendue d'idées dans le moins de temps possible; son essor est maitrisé par les organes du corps, qui la soumettent à la succession du temps et à la division des parties; les arts du dessin satisfont au besoin de l'ame en même temps, qu'aux conditions des organes.' Een jaar later verscheen *Lettre sur les désirs*, als vervolg van den voorgaanden. 'Il y a dans l'ame une sorte de force attractive, qui la porte hors d'elle vers l'idéal; une force étrangère et d'inertie combat ce noble élan: la première de ces deux forces tend à l'union, la seconde à l'isolement: la première est l'amour, principe de la vie morale et intellectuelle; la seconde est la personnalité.' Hierop volgde in 1772 *Lettre sur l'homme et ses rapports*, eene inleiding tot de beide zamenspraken *Sophyle ou la Philosophie* en *Aristée ou de la Divinité* in 1778 en 1779 uitgegeven, waarin voornamelijk zijne denkbeelden over de wijsbegeerte in het algemeen zijn vervat, en waarvan *Alexis ou de l'Age d'Or*, Riga 1787, en *Simon ou des Facultés de l'ame* in 1787 opgesteld, doch na zijn dood in het licht gegeven, het slot zijn.

'Dans ces quatre dialogues.' schrijft De Gerando,

‘H e m s t e r h u i s a employé la méthode Socratique, qu'il affectionnait particulièrement, et dont il a fait un heureux usage. L'esprit de la philosophie de S o c r a t e l'anime aussi: il en emprunte le but, celui de faire consister la sagesse à devenir meilleur, il soumet les systèmes métaphysiques au tribunal du sens commun; mais il se montre ensuite disciple et imitateur de P l a t o n ; avec lui, il porte et dirige vers l'idéal l'activité intellectuelle et morale de l'homme; avec lui, il se complaît quelquefois même dans les formes poétiques et quelquefois dans les allégories ou des hypothèses auxquelles on ne saurait dire s'il n'accorde pas une certaine réalité.’ Nog gaf H e m s t e r h u i s bij zijn leven *Lettre de Dioclès à Diotime sur l' Athéisme*. Na zijn dood verschenen: *Description philosophique du caractère de feu M. Fagel*, 1773; *Lettre sur une pierre antique du cabinet de Mr. F de Smeth*, in 1762 geschreven. Aan dezen laatsten droeg hij zijne brieven *sur la Sculpture* en *sur les Désirs* en aan F a g e l zijn brief *sur l'homme et ses rapports* op. Hij genoot ook de achting en het vertrouwen van de prinses G a l l i t z i n , aan welke hij eenige zijner schriften, onder den naam van *Diotime*, opdroeg, en van den graaf v a n F ü r s t e n b e r g , in welker beider gezelschap bij eene reis door Duitschland deed. Al de stukken zijn gezamenlijk onder den naam van *Oeuvres philosophiques de* F r . H e m s t e r h u i s in 1792, en vervolgens in 1809 te Parijs in 2 deelen, door J a n s e n uitgegeven, beide met vignetten door H e m s t e r h u i s zelve voor de oorspronkelijke uitgave geteekend, versierd, ook voegde hij er een brief bij van H e r d e r *de l'amour et de l'égoisme*, als vervolg op dien *sur les désirs*, en een ander van J a c o b i aan den Hollandschen wijsgeer, met wien hij door naauwe vriendschap verbonden was. In 1825 bezorgde de heer S i l v a i n v a n d e W e i j e r te Leuven eene derde en in 1846 dr. L.S.P. M e y b o o m eene vierde uitgaaf, met den titel van *Oeuvres philosophiques de* F r a n ç o i s H e m s t e r h u i s , *nouvelle édition*, *augmentée de plusieurs pièces inédites*, *de notes et d'une étude sur l'auteur et sa philosophie*, *avec planches*, *vignettes et portraits*, 3 vol. Leuwarde chez W. E e k h o f f , 1846-1850.

H a l b e r t s m a gaf in het eerste stuk van zijn *Letterkundige Naoogst*, *Ébauché d'un avis du conseil d'État par* F.H., en in het tweede *Réflexions sur la République des Provinces Unies à Madame la Princesse de Gallitzin et à Monsieur le Baron F. de Furstenberg*, en mr. M. d e s A m o r i e v a n d e r H o e v e n , *Ariste*, *ou le vrai ami* (1850), waarover zie een stukje van J. v a n V l o t e n in *Kunsten Letterbode* 1850, p 306, en van D o m e l a N i e u w e n h u i s , t.a.p. bl. 385.

Hemsterhuis had uitgestrekte kundigheden en beoefende vooral de sterre- en wiskunde, had vele historische kennis; ook teekende hij voortreffelijk en bezat eene kostbare verzameling van gegraveerde steenen en voorwerpen van beeldhouwkunst.

Zie Saxe, *Onom.*, T. VIII, p. 242; Nieuwenhuis, *Woordenboek van Kunst. en Wetensch.*, o.h.w.; *Biogr. Univers.*, T. XX. p. 46, 47; Chandon et Deladine, *Nouveau Diet. Hist.*, T. VI. p. 143; De Crane, *Bijzonderheden de familie Hemsterhuis betreffende*, bl. 92; *Konst- en Letterbode* 23 *Julij* 1790, 1850 p. 39; van Kampen, *Geschied. der Ned. Lett. en Wetensch.*, D. II. bl. 300-304, D. III. bl. 184; Immerzeel, *Levens der Holl. en Vlaamsche Kunstschilders*, o.h.w.; Collot d'Escury, *Hollands roem*, (*Register*); van Eynden in van der Willigen, *Geschied. der Vad. Schilderk.*, D. II. bl. 152-154; Dr. P.H. Tydeman, *Proeve eener Lofrede op* Fr. Hemsterhuis, Leid, 1834; Dezelfde, *Letter- en Geschiedk. Verzamel. van Biogr. Bijdragen*, bl. 491, en andere schrijvers achter Meijboom's uitg. der *Oeuvres philos*.

[Hendrik Hemsterhuis]

HEMSTERHUIS (HENDRIK), een zeer middelmatig dichter in het begin der 18de eeuw, blijkens zijn vers voor A.E. Crous, *droef- en blyeindespel niet min stichtelick als droef- en vermakelick om te lezen*, Groning., 1721. 8°.

Zie van der Aa, *Nieuw Biogr. Anth. en Crit. Woordenb.*, D. II. bl. 215.

[Anthony de Hen]

HEN (ANTHONY DE), vriend van Brahé en Berkhey, beoefende de dichtkunst blijkens een gedicht voor het *Verheerlijkt Leyden*, Leyden, 1774 van den laatsten.
Zie Heringa, *Bijdrage tot de lijst der Nederl. Dicht.*, bl. 48.

[J.P. van Hendregt]

HENDREGT (J.P. VAN) chirurgijn te dichtte in het midden der XVIIIde eeuw o.a. in het *Aanhangsel van de dichtkundige Cypressenbladen*, 1752.

Zie van der Aa, *Nieuw Biogr. Anth. en Crit. Woordenboek*, D. II. bl. 216.

[Anthony Hendrickx]

HENDRICKX (ANTHONY) leefde in het midden der XVIIde eeuw en gaf in 1654 een *Klucht van de Moffetrouw* in het licht.

Zie *Cat. der Tooneelst. van* W. Hemskes, bl. 12.; Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.*, D. III. bl. 158; *Cat.* J. Schouten, bl. 40.

[Govert Hendricks]

HENDRICKS (GOVERT) glasschilder, leerling van Crabeth te Gouda.

Zie Kramm, *Levens der Hollandsche en Vlaamsche Schilders*, D. III. bl. 671.

[Gillis Hendricx]

HENDRICX (GILLIS) kunstgraveur en uitgever, waarschijnlijk van Antwerpen. Hij gaf de *Kleine Landschappen* door Bolswart naar Rubens en vele portretten naar van Dijk in het licht, en graveerde *Eene Heilige Familie* naar Rubens.

Zie *Cat. der Kunstverz. van* J a n B i s s c h o p te Rotterdam, 1771 bl. 99. No. 5. en No. 20; K r a m m , *Levens der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders*, D. III. bl. 677.

[Justus of Joost Hendrickz]

HENDRICKZ (JUSTUS of JOOST), Doopsgezind predikant te Harlingen, waar hij, na er dertien jaren het Evangelie te hebben verkondigd, den 2 Maart 1644 stierf. Hij moet in zijn tijd door welsprekendheid hebben uitgemunt en voerde een hevigen pennestrijd met P. B o n t e m p s . Hiertoe behooren:

P. B o n t e m p s , *Verkeertheijt van de leere der Wederdoopers*, Haarlem, 1643.

J. H e n d r i k s z , *Wederlegginge van* P. B o n t e m p s , Amst., 1643.

P. B o n t e m p s , *Wederlegginge van* J. H e n d r i k s z , Dordr. 1643.

J. H e n d r i k s z , *Spongie tot afwasschinge van de vlecken*, *de Mennisten door* P. B o n t e m p s *aenghewreven*, Amst. 1643.

G. v a n V r i j b u r g h . *Hollandsche zeep tegen de vlecken*, *daermede* P. B o n t e m p s *de Mennoniten heeft soecken te bekladden*, Amst., 1643.

H e n d r i k s z heeft ook in het licht gegeven:

Tractaetjen van 't weder-aennemen der buijten-getrouwden, Amst., 1647.

XXXVIII *Predicatiën*, Amst., 1646. fol., 1647. 8°;

Mogelijk dezelfde met *Corte en stichtelijke Predicatiën*, Amst., 1646 en *Predicatie op den Kersdagh*, 4°.

Zie S c h i j n , *Hist. Mennon.*, T. II. p. 356; *Cat. der Bibl. van de Rem.-Geref. Kerk te Amsterdam*, bl. 78, 79; *Cat.* J. H e r i n g a , bl. 82; *Cat.* J. S c h o u t e n , bl. 12; *Cat.* d e G r o e , bl. 158; M u l l e r , *Cat. van Portr*.

[Hendrik II]

HENDRIK II, hertog van Beijeren, regeerde van 1002-1024 als keizer van het Duitsche rijk. Hij werd als de vroomste man van zijn tijd vereerd en in 't vervolg, gelijk ook zijne gemalin K u n i g o n d e , onder de heiligen geplaatst. Ten tijde dat de moedige Friezen hunne onafhankelijkheid tegen den minderjarigen D i r k III, graaf van Holland, trachtten te handhaven, rustte hij, op bede van 's graven moeder, eene zuster zijner gemalin, een vloot uit en dwong hen tot onderwerping (1005). Toen later de graaf door het handhaven van zijne jagt en visscherij den Utrechtschen bisschop en andere geestelijken, en door zijn tol te Dordrecht de kooplieden tot vijanden had gemaakt, bewogen beiden den keizer, die zich in de lente van 1018 te Nijmegen bevond, om aldaar het paaschfeest te vieren, den graaf den oorlog aan te doen, doch geraakte na het sluiten des vredes met bisschop A d e l b o l d wederom in gunst van zijnen leenheer.

Van zijn gezag over een gedeelte dezer gewesten gaf hij een blijk, in zijn gunstbewijs aan B o u d e w i j n IV, graaf van Vlaanderen, aan wien hij het eiland Walcheren, en, volgens sommigen, nog andere Zeeuwsche eilanden als een rijksleen opdroeg. Hij overleed den 13 Julij 1024. Te Bamberg, waar hij het bisdom stichtte en met rijke goederen beschonk, ligt hij begraven.

Zie B e c k e r , *Algem. Geschied.*, D. III. bl. 142; W e b e r , *Weltgeschichte*, Th. I. S. 323; D i t h m a r i *Chronicon*, Liber VI. p. 380; A l p e r t ., *De Diversit. Temp.*, Lib. H. Cap. XX. Col. 118; *Ann. Saxo ad annum* 1018; B a l d r i c i *Chron. Camerac.*, Lib. III. Cap. XXII.; *Vita* M e i n w e r c i , *Episc. Paderbr.*, Cap. XCIII., in *Coll.* L e i b n i t i i , Tom. I. pag. 559; K l u i t , *Hist. Crit. Comit. Holl. &. Zeel.*, T. II. P. I. p. 104, seqq; W a g e n a a r , *Vaderl. Hist.*, D. II. bl. 133, 141, 155; K o k , *Vaderl. Woordenb.*, o.h.w.

[Hendrik III]

HENDRIK III, zoon van keizer K o e n r a a d II, was 22 jaren oud toen hij in 1039 de regering aanvaardde. Hij was evenmin als zijn vader van wetenschappelijke kennis ontbloot, daar zijne verstandige moeder G i s e l a hem dikwijls voorgehouden had, dat men boeken moest lezen. Hij bevond zich te Utrecht toen zijn vader aldaar op het paaschfeest van 1039 overleed. 's Vorsten ingewanden werden ter aarde besteld in de St. Maartens kerk, waarom dezelve door H e n d r i k III begiftigd werd met verscheidene landerijen, gelegen in den omtrek van de tegenwoordige stad Groningen, welke in den keizerlijken giftbrief den naam van villa draagt. In 1046 bevond zich de keizer wederom te Utrecht om er het paaschfeest te vieren. Gedurende zijn verblijf aldaar deed hij aan de rivier de Maas een aanzienlijke vloot uitrusten, om te dienen tegen D i r k IV, graaf van Holland, met wien hij thans in oorlog was. De vloot, voor Dordrecht genaderd zijnde, maakte zich meester van de stad, welke, op keizerlijk bevel, van krijgsbezetting werd voorzien. Vervolgens zakte de vloot af naar Vlaardingen, alwaar de graaf zich thans bevond. Ook deze plaats moest voor 's keizers overmagt bukken. Hierop verliet de keizer deze landen en begaf zich naar Spiers. Hier ontving hij in 1047 berigt van nieuwe vijandelijkheden van graaf D i r k , weshalve hij andermaal eene vloot naar Vlaardingen deed afzakken, aan boord van welke zich de keizer in eigen persoon bevond. Deze togt viel ongelukkig uit. De troepen konden te lande van wegen het vergevorderde jaargetij weinig uitvoeren; de schepen waren slecht van noodwendigheden voorzien, en werden een gemakkelijke prooi van graaf D i r k . Om de schrik, hierdoor onder de gelande troepen ontstaan, was de keizer genoodzaakt in allerijl naar Utrecht de wijk te nemen, waar hij ter naauwernood en niet zonder een

groot verlies binnen kwam. Dordrecht en al het overige, dat de keizer den graaf had afhandig gemaakt, werd thans door dezen met geringe moeite overmeesterd. Hij stierf in zijn 39ste jaar (5 October 1056) te Botfeld in den Hartz, werwaarts hij zich begeven had om te jagen.

Zie B e c k e r , *Algem. Geschied.*, D. IV. bl. 153; W e b e r , *Weltgeschichte*, Th. I. S. 325; H e d a , *Hist. Epp. Ultraject.*, p. 120, 121; A n s e l m u s in *Wazone*. Cap. CVII; *Gesta Episc. Leod.*, Cap. LXIII apud M a r t . & D u r a n d , *Veter. Monum*, T. IV. p. 903; *Magn. chron. Belg.*, p. 114; L a m b . S c h a f n a b u r g ., *ad annum* 1047; *Chronic.* H e r v e l d *ad annum* 1047; S t r u v i u s . *Hist. Germ.* in H e n r i c o IV, § II. p. 358, *Ed.* S c h a r d i i , T. I.; H e r m a n n u s C o n t r a c t . *ad annum* 1047; J o h . d e B e k a , *Chron. Ultraj.*, p. 28; K l u i t , *Hist. Crit. Comit. Holl.* & *Zeel.*, T. I. P. I. p. 48, W a g e n a a r , *Vaderl. Hist.*, D.H. bl. 154, 157, 158, 167; K o k ; *Vad*. Woordenb., o.h.w.; v.d. C h i j s , *de Munten der Bisschoppen enz. van Utrecht*, bl. 21-24.

[Hendrik IV]

HENDRIK IV, zoon van H e n d r i k III, was bij den dood zijns vaders naauwelijks 8 jaren, en werd door zijne moeder, keizerin A g n e s , eene verstandige vrouw, opgevoed. Al vroeg kwam hij aan het bewind, ter gelegenheid dat zijne moeder, op vermoeden van eene onbetamelijke gemeenzaamheid met haren raadsman, bisschop H e n d r i k v a n A u g s b u r g , van de voogdijschap werd. ontzet.

Op het voorbeeld zijner vaderen, vierde hij van tijd tot tijd het paaschfeest te Utrecht, daar hem, door listige en schraapzuchtige hovelingen, misbruik makende van 's keizers jeugd en onervarenheid, vele gunstbewijzen werden afgetroond. Ook wist de bisschop van Utrecht zich deze zelfde gelegenheid ten nutte te maken, om aan zijne kerk door den jongen keizer verscheidene landerijen te doen afstaan, welke, zoo als hij voorgaf, door eenige Hollandsche graven der Utrechtsche kerk onregtvaardig ontweldigd waren. Daarenboven bevestigde de keizer B a u d e w i j n V in het regt op de Zeeuwsche eilanden, aan zijnen vader door H e n d r i k II opgedragen. Zijne mildheid in 't wegschenken van landerijen, deed hem eindelijk aan H e n d r i k *den dikke*, grave v a n S a x e n , het markgraafschap van Friesland, bij wijze van leengoed afstaan. Door zijn ontaarden zoon gedwongen om de kroon neder te leggen, overleed hij den 7 Augustus 1106 te Luik van verdriet.

Zie B e c k e r , *Algemeene Geschiedenis*, D. IV. bl. 227; W e b e r , *Weltgeschichte*, Th. I. S. 326; L a m b e r t . S c h a f n a b . *ad annum* 1063; H e d a , *Hist. Epp. Ultraj.*, p. 128, 129; S t r u v ., *Corp. Hist. Germ.* in H e n r i c . IV., § 49; *Annal. Saxo ad annum* 1082; M e l i s S t o k e , *Rijmkronyk*, B. II. bl. 359, (uitg. van B. H u y d e c o p e r); J. I p e r i i *chron. S. Bertin.*, Cap. XXXVII, P. II. apud M a r t i n & D u r a n d , *Thes.*, T. III., C. 577; K l u i t , *Hist. Crit. Comit. Holl. & Zol.*, T. I. P. I. p. 59, 65, *Batavia Sacra*, T. I. p. 174-176;

van Gils, *Katholyk Meyereysch Memorieboek*, bl. 23, 24; Wagenaar, *Vaderl. Hist.*, D. II. bl. 171, 175, 183, 199, 208; Kok, *Vaderl. Woordenb.*, o.h.w.

[Hendrik V]

HENDRIK V sloot kort na zijne verheffing op den keizerlijken troon (1108) een verbond met den Hollandschen graaf Floris II, rakende het graafschap Vlaanderen, het eiland Walcheren en de eilanden Bewester Schelde. Op Vlaanderen meende de keizer eenig regt te hebben, gelijk de Hollander op de gemelde eilanden. Dit verbond duurde niet lang. Na het overlijden van graaf Floris kwam het bewind, voor eenigen tijd, aan zijne weduwe Petronella. Deze, eene vrouw van mannelijken moed, was de zuster en bevorderde de belangen van Lotharius, hertog van Saxen, met welken de keizer in vete was. Dit had ten gevolge dat de keizer een leger op de been bragt, en daarmede in 1124 een inval in Holland deed en, hoewel niet zonder veel moeite, de moedige voogdesse des minderjarigen graafs noodzaakte hare afhankelijkheid van het keizerrijk te erkennen. De keizer stierf in het volgende jaar te Utrecht

> ‘Doe men screef XI hondert iaer (schreef Stoke)
> En XXV quam evel suaer
> Den keizer Heinrie an t Utrecht;
> Daer galt hi der naturen recht,
> Als ghelden moet een ieghelike.’

Zie Becker, *Algem. Geschied.*, D. IV. bl. 227; Melis Stoke, *Rijmkronyk*, B. II. bl. 359, (uitg. van B. Huydecoper); Meijerus, *Annal. Rerum Flandriae ad annum* 1108; Sigeb. Gemblac., *Chron. ad annum* 1108; Rodulphii *Chron. S. Trudonis*, Lib. X. p. 692, in *Collect.* L. d' Achery, T. H; Abb. Usperg, *ad annum* 1123, 1124; *Annal. Saxo ad annum* 1124; Alb. Crantz, *Saxonia*, Lib. V. C. 44; Kluit, *Hist. Crit. Comit. Holl. & Zel.*, T. I. p. 71; Matthaei, *Anal.*, T. V. p. 520; *Bat. Sacra*, T. I. p. 179, 185; Wagenaar, *Vaderl. Hist.*, D. II. bl. 208, 216, 217; Kok, *Vad. Woordenb.*, o.h.w.

[Hendrik VI]

HENDRIK VI volgde zijn vader Frederik I in 1190 als keizer van Duitschland op. Gedurende zijne regering poogde Dirk VII, graaf van Holland, zich te ontslaan van de leenroerigheid, die hij, volgens de overeenkomst in 1168 tusschen de graven Philips en Floris III getroffen, den Vlaamschen graaf schuldig was, en wenschte de Zeeuwsche eilanden Bewester Schelde voortaan alleen van het rijk in leen te mogen houden. Doch de keizer weigerde hiertoe zijne stem te geven. In 1195 bevestigde de keizer graaf Dirk in de Geervlietsche tollen. Deze werden sedert niet alleen ten scherpste ingevorderd, maar men perste de Vlaamsche kooplieden in plaats van vijf dikwijls tien ten honderd af, terwijl het heffen van eenigen tol met het Xde artikel van het verdrag van den jare 1168

streed. Deze schending had een inval der Vlamingers in Walcheren ten gevolge. Doch zij werden door de Hollanders wederom verdreven.

H e n d r i k VI stierf, ten gevolge van een koelen dronk, nadat hij zich bovenmatig verhit had, den 28 September 1197 te Messina in het tweeënderdigste jaar van zijnen ouderdom, en liet slechts éénen zoon na, die toen eerst drie jaren oud was.

Zie B e c k e r , *Algem. Geschied.*, D. IV. bl. 279; d u C h e s n e , *Rer. Normannic. Script.*, p. 1031; *Diplom. Henrici* VI, apud M a r t . & D u r a n d ; *Thes. Anecd.*, T. I. Col. 601; M e y e r u s , *Annales Rer. Flandr. ad annum* 1195; W a g e n a a r , *Vaderl. Hist.*, D. II. bl. 275, 277, 331.

[Hendrik I]

HENDRIK I, werd in 1075 bisschop van Luik. Hij was uit het Huis der hertogen van B o u i l l o n en aan den vermaarden G o d f r i e d v a n B o u i l l o n , den veroveraar van Jeruzalem, vermaagschapt. Hij werkte ijverig tot herstel der kloostertucht, die in sommige gestichten zeer verzwakt was. In 1079 vereenigde hij de kapittelkerk van Agincourt met de abdij van den H. L a u r e n t i u s bij de stad Luik en in 1092 bevestigde hij de oprigting der abdij van Flône, iu de nabijheid van Huy, die door reguliere kanunniken van den H. A u g u s t i n u s werd bewoond. Hij vestigde ook den vrede onder zijne onderhoorigen met een vredegeregt op te rigten en eene wet uit te geven, waarbij het dragen van wapenen, buiten zekere omstandigheden, verboden werd. Hierom is hij de vreedzame (*pacificus*) bijgenoemd. H e n d r i k I overleed in 1091 en werd in de hoofdkerk van Huy begraven.

Zie M i r a e i , *Dipl*. T. III. p. 17, 309; E r n s t , *Histoire du Limbourg*, T. II. p. 149-161; *Appendix*, *Litt. A*; v a n G i l s , *Katholyk Meyereysch Memorieboek*, bl. 23; J.A. C o p p e n s , *Nieuwe Beschrijving van het bisdom van 's Hertogenbosch*, D. I. bl. 39; R e n e s s e - B r e i d e b a c h , *Monnoyes de l'Évêché de Liége*.

[Hendrik II]

HENDRIK II, genaamd van *Leyen*, was proost der hoofdkerk van Luik toen hij in 1145 met eenparige stemmen tot bisschop werd verkozen. Onder hem werden de goederen des bisdoms aanzienlijk vermeerderd, en verscheidene kloosters gesticht, zoo als in 1145 te Scharnen, in de nabijheid van Maastricht, een vrouwenklooster der orde van den H. A u g u s t i n u s , dat zes jaren later naar Sinnich, in de nabijheid van Aken, werd verplaatst. In 1147 bevestigde hij de invoering van de reguliere kanunniken der orde van den H. A u g u s t i n u s in de abdij van Malone bij Namen, en in 1148 gaf hij aan de orde van Cistercien de abdij van Alne over, waarin door zijn voorzaat A l b e r o II eenige religieusen der orde van den H. A u g u s -

tinus waren geplaatst geworden. Hij deed zulks uit achting voor den H. Bernardus, den voornaamsten voortplanter der orde van Cistercien, die in 1147 andermaal in het bisdom van Luik was gekomen, en om de menigvuldige wonderen, die hij verrigtte, algemeenen eerbied en bewondering had verwekt. Henricus herstelde in 1162 de Norbertijner-abdij van den H. Joannes *den Dooper*, in 1136 in de nabijheid van Maazeik gesticht, doch vervolgens verwoest geworden. Hij bevestigde de giften van de kerk van Nispen (1157), aan de abdij van Tongerloo (1157) en Diest (1163).

Hij nam met keizer Frederik I (*Rosbaard*) ijverig deel in eene scheuring, die, na den dood van paus Adriaan IV, bij de verkiezing van Alexander III plaats had. Toen de ingedrongen paus, onder den naam van Victor III, in 1164 was overleden, werd Hendrik door de scheurmakende partij tot diens opvolger benoemd. Hij weigerde deze benoeming, doch wijdde met eigen handen Paschasius III, Victor's opvolger. Hij stierf hetzelfde jaar te Pavië in Italië.

Zie Miraei, *Diplom.*, T. III. p. 707, 710, 728; *Annot.* in Miraei *Diplom.*, T. II. p. 723, 824; Ernst, *Hist. du Limb.*, T. II. p. 276-278; Chapeauville, *Gesta Pontif. Tungr.*, T. II. p. 104; Smet, *Heyl. en roemw. Pers.*, D. II. bl. 178, 206-209; Hugo, *Annales Proem.*, T. II. p. 868; van Goor, *Beschrijv. van Breda*, bl. 516; van Gils, *Katholyk Meyereysch Momorieboek*, bl. 25; J.A. Coppens, *Nieuwe Beschrijv. van 's Hertogenb.*, D. I. bl. 44.

[Hendrik III]

HENDRIK III, uit het huis der graven van Gelderland, werd in jeugdigen leeftijd tot bisschop van Luik gekozen. Eerst toen hij als *gekozene bisschop* het bisdom twaalf jaren had bestuurd, ontving hij, op aandrang van het kapittel, de priesterlijke en vervolgens de bisschoppelijke wijding. Meer krijgsman dan bisschop, was hij steeds tegen zijne onderdanen en met uitlandsche vijanden in oorlog. Te vergeefs poogde paus Gregorius X, die hem reeds vroeger toen hij nog Theobaldus, aartsdiaken van Luik was, ernstig vermaand had tot inkeer te brengen, hetgeen ten gevolge had dat hij naar het 14e algemeene concilie, dat in 1274 te Lyon gehouden werd, geroepen, van zijn bisdom afstand deed.

Hij is in 1284 overleden. Onder de gedenkstukken der abdij van Postel is nog een oorspronkelijke brief van dezen bisschop, waarbij hij in 1251 het begevingsregt der kerk van Oerle met een gedeelte der tienden, ten behoeve der abdij van Floreffe bevestigt. Hij maakte ook in 1256 eenige verordeningen wegens het voormalige kapittel van St. Oedenrode, en bevestigde in 1270 de stichting van het Bagijnhof te Breda, dat nog heden in wezen is.

Zie S m e t , *Heyl. en roemw Personen*, D. II bl. 296; C h a p e a n v i l l e , *Gesta Pontif. Tungr.*, T. II. p. 315; M i r a e i , *Dipl.* T. III. p 127; *R.K. Jaarb voor het Koningrijk der Nederlanden* 1836, bl. 120-130; v a n G i l s , *Katholyk Meyereysch Memorieboek*, bl. 29; J.A. C o p p e n s , *Nieuwe Beschrijv. van het bisdom van 's Hertogenb.*, D. I. bl. 54

[Hendrik *de Berghes*]

HENDRIK *de Berghes*, volgde in 1480 J o a n n e s VIII als bisschop van Kamerijk op. Hij hield in 1481 eene bisschoppelijke synode in de kerk der H. G u d u l a , en ondernam drie groote bedevaarten, naar Jeruzalem, naar Rome en naar Compostella in Spanje. Van de laatste wedergekomen, overleed hij den 7Oct. 1502 te Cambrésis. Hij liet den roem van godvruchtigheid en milddadigheid jegens de armen na.

Zie S m e t , *de R.C. Relig.*, p. 158; v a n G i l s , *Katholyk Meyereysch Memorieboek*, bl. 57; J.A. C o p p e n s , *Nieuwe Beschrijving van het bisdom van 's Hertogenbosch*, D. I. bl. 109.

[Hendrik I]

HENDRIK I, of van Vianden, bisschop van Utrecht, zoon van den graaf van Vianden, aartsdiaken der Keulsche kerk en bloedverwant van den bisschop van Keulen, volgde in 1250 G o e s u i n u s als bisschop van Utrecht op. Op aansporing van den bisschop van Keulen, deed hij de Gelderschen den oorlog aan. Na hun leger geslagen te hebben, stroopte hij op de Veluwe en stichtte uit den buit het slot Vredeland, een prachtig en kostelijk werk, tegen de sluiperijen der Amstelaren. Ook legde hij den grond tot den nieuwen Utrechtschen Dom; begiftigde het nonnenklooster van de H. Maagd M a r i a te Horst boven Honepe, niet verre van Deventer; gaf op verzoek zijner nicht, de huisvrouw van J a n v a n A v e n n e s , in 1263 aan de kapel van het oude gasthuis, anders het H. Geest gasthuis, te Delft, de regten eener parochiekerk. Ook stichtte hij in 1257, of volgens anderen in 1262, een kapittel binnen Steenwijk.

Men is het oneens over den tijd van zijnen dood, doch algemeen meent men dat hij den 2 Junij 1267 is overleden.

Zie B e k a , *Chron. Ultraj.*, p. 78; B u c h e l i u s in H e d a m . *Hist. Episc. Ultraj*, p. 90; *Batav. Sacra*, T. I. p. 226; v a n G i l s , *Katholijk Meyereysch Momorieboek*, bl. 30; J.A. C o p p e n s , *Nieuwe boschrijving van het bisdom van 's Hertogenbosch*, D. I. bl. 75; v a n d e r C h i j s , *Munten der Bisschoppen van Utrecht*, bl. 80-85.

[Hendrik II]

HENDRIK II, of van Beijeren, bisschop van Utrecht, uit het geslacht der hertogen van Beijeren, zoon van P h i l i p s , keurvorst van de Paltz, was bisschop van Spiers, toen hij in 1524, met eenparige stemmen der kapittels verkozen en door paus C l e m e n s VII als bisschop van Utrecht bevestigd werd. Hij belegde in 1525 eene kerkvergadering in zijn bisdom, waarin eenige nieuwe feestdagen werden

ingesteld, die in het choor en in de Zondaagsche kerkdienst moeesten onderhouden worden. Toen de raad van Amsterdam een ordonnantie had gegeven tegen de heimelijke huwelijken, die door de gierigheid des dekens in zwang waren gekomen, keurde Hendrik die af en dagvaardde den raad te Utrecht; doch deze leverde zijne klagten in bij keizer Karel V, dat hij om een regtvaardig plakkaat buiten zijn gebied was gedaagd tegen de vergunning van paus Leo X, waarop de keizer den raad onder zijne bescherming nam; een brief aan den bisschop en diens raadslieden zond en hen voor zijnen raad te 's Hage daagde. Een inval van den hertog van Gelderland in het Sticht en de verjaging van den bisschop, had ten gevolge dat hij het tijdelijk bewind over zijn bisdom aan keizer Karel, als hertog van Brabant en graaf van Holland overgaf, terwijl hij voor zich en de bisschoppen, zijne nazaten, alleen de kerkelijke magt en het kerkelijk regtsgebied behield. Deze overgave geschiedde den 21 October 1528 en werd den 20 Augustus 1529 door paus Clemens VII bekrachtigd. Henricus heeft in laatstgenoemd jaar ook van het bisschoppelijk bewind van Utrecht afstand gedaan, en is daarna tot bisschop van Worms gekozen en tot bisschop van Frisingen aangesteld. Hij is den 11 Julij 1552 overleden.

Zie Suffridus Petrus, *Appendix Chron. Ultraj.*; Joh. de Beka, p. 162; Henricae ab Erp., *Annales Vernaculae* ap. Matthacum *Anal. vet. aevi*, T. I. p. 100, 103; Hoynck van Papendrecht, *Anal. Belgic.*, T. III. P. I. p. 5, 7; Miraeus, *Dipl.*, T. I. p. 600, 603; Slichtenhorst, *Geld. Geschied.*, (Register); *Batavia Sacru*, p. 230; H. van Heussen en H. van Rhijn, *Korkel. Oudh.*, D. I. bl. 325, volgg.; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. IV. bl. 447, 468, 473, 479, 495, D. V. bl. 131; van Gils, *Katholyk Meyereysch Memorieboek*, bl. 28; J.A. Coppens, *Nieuwe Beschr. van het bisdom van 's Hertogenbosch*, D. I. bl. 144; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, D. I. bl. 450; van der Chijs, *de Munten der Bisschoppen van Utrecht*, bl. 251-259.

[Hendrik I]

HENDRIK I, zoon van Geerard van Nassau, volgde zijn vader in 1131 als graaf van Gelre en Zutphen op. Hij was ‘een man van groote gaven, bespraakte zedigheid, overfraai en levendig van gestaltenis, daarenboven godvreezend, openhartig en zeer wel ter taal’. In 1161 nam hij deel aan de twisten tusschen Godefried, bisschop van Utrecht, en de erfgenamen van Ludolf, broeder van Sifferd, over de steevoogdij van Groningen. Graaf Hendrik koos de partij der laatsten, die de steevoogdij van hem ter leen wilden hebben, en bemagtigde Groningen. Graaf Floris III, die de zijde van den bisschop hield, trok, door hem vergezeld, voor Groningen en sloeg er het

beleg voor, doch deze stad werd door den graaf van Gelder en door Dirk, heer van Batenburg, zoo dapper verdedigd, dat de belegeraars, geen kans ziende ze te bemagtigen, naar een verdrag begonnen te luisteren, hetwelk eindelijk, door bemiddeling van Reinold, aartsbisschop van Keulen, dien keizer Frederik ten dezen einde herwaarts gezonden had, werd getroffen. Slichtenhorst geeft verslag van zijne vrome schenkingen en stelt zijn dood op 1162, doch anderen stellen die later. Hij liet bij Seinare, dochter van Godfried van Bouillon, Koning van Jeruzalem, verscheidene kinderen na.

Zie Slichtenhorst, *Geld. Gesch.*, bl. 76, volgg.; Anonym., *de Reb. Ultraj.*, Cap. III. p. 3; Joh. de Beka, *Chron. Ultraj.*, p. 39; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. II. bl. 241; van Wijn. *Verv. op* Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. II. bl. 72, 92, 93; van der Chijs, *de Munten der Graven en Hertogen van Gelderland*, bl. 8-18.

[Hendrik]

HENDRIK, hertog van Saksen, erfgouverneur van Friesland, tweede zoon van hertog Albert van Saksen, in 1473 geboren. Zijn vader liet hem bij zijn vertrek naar Duitschland in 1499 in Friesland achter en droeg hem het oppergezag over dit gewest op. Doch jong, on bedreven, heerschzuchtig en onvoorzigtig in het vorderen van nieuwe schattingen, bragt hij de Friesen tot opstand. Deze belegerden hem in Franeker (waar hij op Sjaardamahuis zijne woonplaats hield). Hertog Albert en Erik van Brunswijk snelden hem te hulpe en versloegen de Friesen, waarop het beleg werd opgebroken. Hertog Albert stierf kort daarop en liet zijn zoon George zijne Duitsche Staten en Hendrik Friesland na; doch deze ondervond in het bewind over dit gewest zooveel tegenkanting van de Friesen, die zich niet naar het Saksische juk konden schikken, dat hij zijn gebied aan zijn broeder George afstond, die in 1504 werd gehuldigd. Hendrik, die daarna in bedevaart naar Spanje trok, was echter later een der eerste vorsten, die de leer van Luther omhelsden en toen hij, na den dood van zijn broeder, erfgenaam van diens staten was geworden, voerde hij de Hervormde godsdienst opentlijk in. Kort voor zijn overlijden droeg hij de regering aan den beroemden Maurits van Saksen over, en stierf den 28 Augustus 1541. Behalve dezen zoon, liet hij bij zijne vrouw Catharina van Batenburg nog een zoon, den keurvorst Albert, en 3 dochters na.

Zie Albert Crantz, *Saxon*, L. 13; Hamconii, *Frisia*, p. 49; Ocko Scharlensis, *Chron. en waaragt. beschrijv. van Friesland*, bl. 349, volgg.; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, D. I. bl. 450; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. IV. bl. 317, 318, 319, 325; W. Eekhoff, *Geschied. van Friesland*, bl. 130, 492.

[Hendrik *van Nassau*]

HENDRIK *van Nassau*, Vianden, Dietz en Catzenelle-

bogen, heer van Breda, Grimbergen, Dietz enz., ridder van het guldenvlies, zoon van graaf Jan van Nassan en Dietz, en Elisabeth, dochter van Hendrik, landgraaf van Hessen, graaf van Catzenellebogen, werd geboren, volgde zijn oom Engelbrecht van Nassau, den 31 Mei 1504, zonder wettige nakomelingen te Brussel gestorven, volgens schikking met zijn broeder Willem, die de Duitsche Staten erfde, in alle zijne Nederlandsche heerlijkheden op. Hij maakte zich onder Philips *de Schoone*, Maximiliaan en Karel V, als staats- en krijgsman verdienstelijk, werd om zijne schranderheid, voorzigtigheid en beleid hoog geacht en stond steeds in blakende gunst bij zijne meesters. Hij bekleedde het stadhouderschap van Gelderland (1505) en Holland, en toonde veel heldenmoed in de Geldersche oorlogen. Meermalen werd hij als gezant naar vreemde mogendheden gezonden, zoo als in 1507 tot het sluiten van een huwelijksverbond tusschen den jongen Karel en Maria, oudste dochter van Hendrik VII van Engeland; in 1515 naar Frans I, Koning van Frankrijk, om hem over zijne komst tot den troon geluk te wenschen, het verbond van vrede te vernieuwen en een huwelijk te sluiten tusschen Karel en de jongste dochter van den overleden koning Lodewijk VII, dat naderhand evenmin als dat met de Engelsche prinses is voltrokken. Ook zond hem keizer Maximiliaan naar koning Frans, om in diens handen den leeneed wegens de graafschappen van Vlaanderen en Artois af te leggen. Op den derden van Junij 1515 teekende hij mede in de vergadering der staten te Dordrecht de acte van huldiging van Karel, als graaf van Holland.

In 1519 zond Karel hem, benevens vele andere heeren in gezantschap naar de keurvorsten van het rijk, toen te Frankfort vergaderd om een keizer te kiezen. Het was vooral aan zijn beleid en ijver toe te schrijven dat zijn meester de keizerlijke kroon bekwam. Willem I ontzag zich niet in zijne *Apologie* te zeggen, ‘dat hij (Hendrik van Nassau) geweest is degene, die den keyser heeft de keyserlyke kroon op 't hooft geset, hebbende in dier voege dese saek vervolgt (doe de keyzer synde in Spanjen, soowel door syn afwesen, als door zijn jonkheit van jaeren, de gelegentheit niet en hadde, om selve sulks te vervolgen) dat hij de ceurvorsten daer toe bragt, dat sy den voorschreven keyser praefereerden voor den conink van Vrankryk, die ook nae deselve troon was staande.’

Vervolgens gebood graaf Hendrik het leger van den keizer tegen Frankrijk. Hij toog over de Maas, belegerde

Mouzon en veroverde die stad bij verdrag. Daarna tastte hij de stad Mezieres met groot geweld aan, doch die werd door den ridder Bayart zoo dapper verdedigd, dat hij het beleg moest opbreken en aftrekken. Eindelijk gaf Karel aan den graaf van Nassau en den graaf van Reux het opperbevel over een leger van 20,000 voetknechten en van 6000 tegen Frankrijk. Zij rukten met het leger in Picardie en verwoestten het platte land, veroverden Braye op de Somme en Guise, doch werden voor Peronne met verlies afgewezen. Na het eindigen van den veldtogt is Hendrik van Nassau, den 7 October 1538 te Breda overleden, tot ‘groot leedwezen (meldt de geschiedenis) van den keizer, dewyle hem de voornaemste saeken van de regering der Nederlanden, onder het beheer van de coninginne Maria, waeren toevertrouwt geweest, en hy door syn wysheit en goet beleyd, die landen in rust en eendragt hadde helpen houden.’

Hij huwde 1. Françoise van Savoye, dochter van Jacob van Savoye, graaf van Vaulx en Romond en van Marie van Luxemburg, naderhand hertogin van Vendomois; 2. Claude, eenige dochter van Jan van Châlons, prins van Oranje en van vrouwe Philipote van Luxemburg; 3. Mencia de Mendoza, dochter des hertogs van Calabrië, die hem 't markgraafschap Zenette ten huwelijk aanbragt. De eerste en laatste stierven kinderloos, de tweede schonk hem een zoon, René van Châlons, prins van Oranje, welks erfgenaam vervolgens prins Willem I werd. De vader van dezen graaf, Willem van Nassau-Dillenburg, was de broeder van graaf Hendrik van Nassau.

Zie Orlers, *Afkomste en de Daden der Graven van Nassauw*, bl. 31; La Pise, *Hist. des Princes d'Orange*, *Apologie du Prince d'Orange*, p. 13; van Goor, *Beschrijv. van Breda*, bl. 34; Goudhoeven, *Chron.*, bl 130, 575, 711; Reigersbergh, *Chron. van Zeel.*, bl. 368; van Leeuwen, *Bat. Ill.*, p. 811 en 1378; Beaufort, *Leven van Willem* I, D. I. bl. 23; Heuterus, *Rer. Austr.*, Lib. II. p. 255, Lib. VIII. p. 184; Thuanus, *Hist.*, Lib. I; Pontanus, *Hist. Gelr.*, Lib. XI. p. 631, 632; Henric. van Erp., *Chron.*, p. 98; *Repert. der Plak. van Holl.*, bl. 4; *Groote Chron. Devis.*, XXXII. Cap. 46; *Groot Plakaatb.*, D. II. bl. 13; Mr. Aert van der Goes, *Register*. bl. 144, 146; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. IV. bl. 331, 358, 399, 400, 402, 405, 422, D. V. bl. 13, 191; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, D. I. bl. 452; Kok, *Vad. Woordenb.*, o.h.w.; van Meteren, *Ned. Hist.*, D. III. bl. 474, *Stamlijst van het Stadhouderlijk Geslacht van Oranje en Nassau van deszelfs oorsprong tot op onzen tegenwoordigen Koning*.

[Hendrik]

HENDRIK, graaf van *Nassau*, Vianden, Dietz, Dillenburg enz., zoon van Willem, graaf van Nassau en van Juliana, dochter van Boltho, graaf van Stolburch en Coningsteijn, weduwe van den graaf van Hanau, ‘eene

vrouwe vermaert in cloeckheyt, deucht ende vruchtbaerheyt', werd den 15 October 1541 op het slot te Dillenburg geboren; in zijne jeugd in de Latijnsche taal en in die kunsten en wetenschappen onderwezen, welke tot een vorstelijke opvoeding behooren. Van zijne jeugd af had hij lust in den wapenhandel, en in vroegen leeftijd begaf hij zich naar zijne broeders en deelde met hen in de gevaren des oorlogs zoo in Frankrijk als in de Nederlanden. Hij was in het leger van Willem I bij den roemrijken togt over de Maas, door Brabant en naar Frankrijk, en toen Willem I het te Straatsburg had afgedankt, vervoegde hij zich met zijne beide broeders bij den hertog van Tweebruggen en na den dood van dezen en de terugkeering van Willem naar Duitschland, bleef hij met zijn broeder Lodewijk in Frankrijk, en streed dapper aan diens zijde. Wij ontmoeten hem weder in 's prinsen leger bij de poging om Mons, door de Spanjaarden belegerd, te ontzetten. En onder de nadrukkelijke aanvallen op de Spaansche verschansingen gedaan onderscheidde hij zich wakker. Hij sneuvelde met zijn broeder Lodewijk in den slag op de Mokerheide (1574), in den ouderdom van omtrent 33 jaren. Hunne lijken zijn nooit gevonden. Volgens sommigen zijn zij in het heetste van het gevecht van hunne paarden gestooten, en hunne ligchamen door de overwinnaars, naar krijgsgebruik, beroofd en uitgekleed, onder de overige lijken vermengd geraakt. Anderen verhalen, dat zij in een boerenwoning, waar zij zich tot het uiterste verdedigden, door de vlammen zijn omgekomen.

Zie Orlers, *Afkomste en de Daden der Graven van Nassauw*, bl. 39; Beaufort, *Leven van Willem* I. D. II. bl. 128, 147, 466, 471; van Meteren, *Ned. Hist.*, D. II. bl. 109, 239; Bentivoglio, *Nederl. Oorl.*, bl. 145; Strada, *de bello Belgico*, p. 461; M. ab Isselt, *Historia sui temporis*, p. 156, 277, 367; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. VI. bl. 470; Bosscha, *Neêrl. Heldend. te Land*, D. I. bl. 147, 176, 189; 's Gravenzande, *Unie van Utr.*, bl. 125.

[Hendrik Casimir I]

HENDRIK CASIMIR I, graaf van *Nassau*, ook door sommige geschiedschrijvers Hendrik Ernst Casimir genoemd; zoon van graaf Ernst Casimir van Nassau, stadhouder van Friesland, Groningen en Drenthe, en van Hedwig Sophia, dochter van Hendrik Julius, hertog van Brunswijk, werd in 1611 geboren.

Nadat prins Frederik Hendrik had weten te bewerken, dat het regt van opvolging in de stadhouderlijke waardigheid aan zijn zoon, prins Willem, een kind van vijf jaren, werd opgedragen, nam de provincie Friesland, niet lang daarna, een dergelijk besluit ten behoeve van graaf Hendrik; doch de provincie van Stad en Lande,

hier omtrent niet gehoord zijnde door de Friesche Staten, nam dit zoo euvel, dat zij, voor alsnog, daartoe niet kon besluiten; doch toen graaf E r n s t in 't volgend jaar voor Roermonde, terwijl hij de loopgraven bezigtigde, door een musketkogel zoo werd getroffen, dat hij er aan stierf, en aan H e n d r i k niet alleen zijns vaders regiment maar ook het stadhouderschap over Friesland werd opgedragen, kwamen ook Stad en Lande tot andere gedachten, en erkenden hem voor hunnen stadhouder. Sedert stelden de beide gewesten één gemeen berigtschrift, op 't welk hij in den eed genomen en waarin onder anderen bedongen werd, dat hij voor niemand het regt van opvolging in zijne ambten en waardigheden zou mogen verzoeken: want er verliep nog eenigen tijd eer het stadhouderschap in zijn geslacht voor erfelijk werd verklaard. Hij betoonde zich een voorstander der Friesche vrijheid, want toen er in 1634 oproerige bewegingen in Friesland, wegens de zware lasten des krijgs en andere oorzaken ontstaan waren, en de algemeene staten krijgsvolk hadden gezonden, met bevel om regelregt naar Leeuwarden op te rukken, bragt hij, daar hij verstond, dat zulks buiten bewilliging der staten van Friesland niet mogt geschieden, zoo veel te weeg, dat het te Makkum aan land ging en in sommige steden verdeeld werd.

Hij sleet het grootste deel van zijn leven te velde in het leger van F r e d e r i k H e n d r i k, nam deel aan de meeste gevechten en woonde het beleg van vele steden bij. Den 6 Julij 1640 bezig zijnde met het bestormen van een fort ontving hij, nabij Hulst in Vlaanderen, een pistoolschot in het achterhoofd; eene wonde, waaraan hij acht dagen later overleed. Zijn broeder en opvolger W i l l e m F r e d e r i k voerde het lijk naar Leeuwarden, waar het statig werd begraven.

Zie A i t z e m a, *Saken van Staat en Oorlog*, D. I. bl. 1190-92, 1225, 1227, 1228, D. II. bl. 159, 704; J.v.d. S a n d e, *Hist. Epit.*, p. 258, 339; *Leven van Frederik Hendrik*, passim.; Y p e y en D e r m o u t, *Geschied. der Herv. Kerk*, D. II. bl. 458, B o s s c h a, *Neêrl. Heldend. te Land*, D. I. bl. 488; W a g e n a a r, *Vad. Hist.*, D. XI. bl. 141, 151, 152, 273, 290, 291; K o k, *Vad. Woordenb.* o.h.w.; E e k h o f f, *Geschiedk. beschrijv. van Leeuw.*, D. I. bl. 3; S c h e l t e m a, *Staatk. Nederl.*, D. I. bl. 453; J.L. S c h u e r, *Nederl. Merkw. Gebeurt.*, D. I. bl. 155, 198; *Nassouwer heldens pronoktoneel*, bl. 120, 242; *Leven van Willem* IV, bl. 8; J.v.d. S a n d e, *Ned. Hist.*, Vervolg op R e y d, fol. 215; Dezelfde, *Geschied. van Friesl.*, bl. 213, 296; M u l l e r, *Cat. van Porttr.*

[Hendrik Casimir II]

HENDRIK CASIMIR II, prins van *Nassau*, zoon van den dapperen W i l l e m F r e d e r i k, stadhouder van Friesland en Groningen en van A l b e r t i n a A g n e s, prin-

cesse van *Oranje-Nassau*, dochter van F r e d e r i k H e n d r i k , werd den 18 Januarij 1657 te 's Gravenhage geboren. Hij was 7 jaren oud toen zijn vader door het plotseling losgaan van een pistool, dat door hem beproefd wordende, hem in het hoofd trof, stierf. Reeds in 1659 had deze toezegging gekregen, dat, zoo hem iets menschelijks mogt wedervaren, zijn zoon hem in de stadhouderlijke waardigheid zou opvolgen. Die toezegging werd, na zijn dood, door de staten van Friesland bekrachtigd, door het verleenen van een lastbrief en berigtschrift aan den jongen vorst, op welke hij, zoodra hij meerderjarig zou geworden zijn, het stadhouderlijk bewind zou aanvaarden. Tot dien tijd zou hij staan onder de voogdij van zijne moeder. Graaf W i l l e m had nog bij zijn leven aan de staten van Holland de opvolging der krijgsambten, die hij in hun dienst bekleedde, verzocht. De Friesche staten herhaalden dit verzoek na zijn dood. Hier op kwam echter een weigerend antwoord, ten gevolge van een besluit bij die van Holland genomen, volgens hetwelk voortaan alle de zoodanigen, die ze niet in eigen persoon konden bedienen, van 't bezit van krijgsambten werden uitgesloten. Gedurende de minderjarigheid van H e n d r i k C a s i m i r hield zijne moeder eens een gesprek met den Franschen gezant, grave d'E s t r a d e s , om een ontwerp, door dezen uitgedacht, om de provincien Friesland en Groningen voor den koning van Frankrijk te verzekeren, in zoo verre, dat deze zich altoos naar de begeerte zijner majesteit zouden moeten schikken, en alzoo ter algemeene staatsvergadering hare belangen in de hand werken. Deze onderhandeling was echter niets anders dan eene listige staatkunde van de zijde der prinses-weduwe. Zij had namelijk van de Fransche kroon een uitstaande schuld van honderd duizend guldens te vorderen. Om aan deze penningen te geraken, geliet zij zich alsof de uitzigten van Frankrijk haar ter harte gingen. Doch zoo ras begreep zij niet, dat hiertoe voor haar geen kans was, of zij verklaarde zich tegen Frankrijk.

Toen H e n d r i k C a s i m i r den ouderdom van 15 jaren had bereikt, leidde hij als toekomend stadhouder, in handen der staten van Friesland, den eed af. Drie jaren later (1675) werd deze waardigheid door dezelfde staten, gelijk ook door die van Stad en Lande en van het landschap Drenthe in zijn huis voor erfelijk verklaard. Van wegen het hoog gezag dat zich zijne moeder had weten aan te matigen of uit eenige andere, ons onbekende, oorzaak, kreeg hij niet vroeger dan toen hij den ouderdom van 22 jaren had bereikt, het stadhouderlijk bewind vol-

komen in handen. Tot zoo lang had de prinsesse-weduwe daaraan eenig deel gehad. Thans ontdeed zij zich van alle bewind en begaf zich in 1679 met ter woon naar Duitschland, hoewel zij niet lang daarna terugkwam.

Gedurende den tijd, welke Graaf H e n d r i k , 't zij alleen of te gader met zijne moeder het bewind voerde, ontstonden er van tijd tot tijd oneenigheden tusschen hem en prins W i l l e m III. De eerste aanleiding daartoe gaf het bevel van den prins van Oranje, in den jare 1677, aan eenige troepen, die in de provincie Friesland en Groningen in bezetting lagen, om die gewesten te verlaten en zich bij het staatsche leger te voegen. Zulks geschiedde buiten kennis van de staten en van den stadhouder der beide landschappen, die, met reden, dat eigendunkelijk bevel zeer euvel namen, en daarom weigerden, het krijgsvolk te laten vertrekken. Een andere oorzaak van misverstand was het afdanken van het krijgsvolk door prins W i l l e m III on onder hetzelve van eenige troepen, welke ter betaling van Friesland en Stad en Lande stonden. De staten van Friesland namen dat zeer kwalijk, als van oordeel zijnde, dat zulks behoorde te geschieden door hunnen stadhouder, die nu ook den rang van kapitein-generaal bekleedde. Deze verwijdering duurde tot in den jare 1685, toen het uitzigt van prins W i l l e m op de kroon van Engeland, die hij niet zonder merkelijken bijstand zich op het hoofd kon zetten, en waartoe hij de hulp der beide gewesten behoefde, en waarop hij zonder met den stadhouder verzoend te zijn, weinig hoop had, tot toenadering uitzigt gaf. De eensgezindheid werd hersteld, door bemiddeling van J o h a n n e s v a n d e r W a a y e n , in 1677 door prins W i l l e m zelven uit Zeeland gezet, in Friesland tot hoogleeraar in de godgeleerdheid aangesteld, en door den stadhouder H e n d r i k C a s i m i r tot zijnen raad verkozen. Na de verzoening droegen hem de algemeene staten, op voorspraak van W i l l e m III, den post op van derden veldmaarschalk over de legers van den staat, nadat hij kort te voren een reis naar Londen had gedaan, om zich der koninklijke gunst aan te bevelen. In deze hoedanigheid woonde hij verscheidene veldtogten bij, streed bij Senef en nam deel aan den slag bij Fleurus. In 1689 werd hij tweede veldmaarschalk, doch de staten van Friesland namen het euvel, toen na den dood van den vorst van Waldek, de hertog van Holstein tot eersten veldmaarschalk werd aangesteld. Zijne zwakke ligchaamsgesteldheid maakte hem onbekwaam tot de vermoeijenissen van het veldleven. Een borstkwaal, veroorzaakt door een val van het paard, maakte den 25 Maart 1696 een einde aan zijn leven. Hij had den ouderdom van 39

jaren en bijkans 3 maanden bereikt. Hij was gehuwd met Amalia van Anhalt, die hij zwanger naliet, na alvorens moeder te zijn geweest van twee zonen en zes dochters. Een der zonen, Johan Willem Friso, volgde zijn vader in zijne ambten en waardigheden op.

Van zijn 7 tot zijn 12 jaar hield hij met zijne moeder eene kinderlijke briefwisseling welke uitgegeven is in *Archives de la maison d'Orange-Nassau* 11*e Série*, T. V. p. 237-246.

Zie Aitzema, *Saken van Staat en Oorlog*, D. V. bl. 58-63; d'Estrades, *Lettres et Négoç.*, T. III. p. 459, 481, 486-492, 505, 514, 515, 531; *Tweejaar-Geschied.*, bl. 478; *Holl. Mere.*, 1670, bl. 98-157, 1679, bl. 121, 1682, bl. 153, 1684, bl. 263, 1689, bl. 277, 278, 1690, bl. 93-97; *Négoçiations du comte* d'Avaux, T. IV. p. 120, 128, 130, 294, 334, 350, T. V. p. 137, 189, 205; *Europ. Merc.*, Jan.-Maart 1696, bl. 328, April-Junij 1696, bl. 324; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. XI. bl. 395, D. XIII. bl. 98, 180, 181, D. XIV. bl. 367, 453, D. XV. bl. 35, 195, 423, D. XVI. bl. 50, 99, 315; van Wijn, *Verv. op* Wagenaar, D. XV. bl. 30, 70, D. XVI. bl. 79, 80, 81, 91, 92; *Leven en bedrijf van* Willem Henrik, bl. 45; *Leven van* Willem II, bl. 819; Eekhoff, *Geschiedk. Beschrijv. van Leeuwarden*, D. II. bl. 78, 137, 299, 310; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, D. I. bl. 454; Bosscha, *Neêrl. Heldend. te Land*, D. II. bl. 168, 239, 240, 258; Kok, *Vad. Woordenb.*, o.h.w.; *Archives de la maison d'Orange-Nassau*, 11e Série, T. V. op verschillende plaatsen; Muller, *Cat. van Porttr*.

[Hendrik van *Nassau*]

HENDRIK van *Nassau*, heer van Ouwerkerk, een kleinzoon van prins Maurits en van de jonkvrouw van Mechelen, zoon van Lodewijk van Nassau, heer van der Lecke, Beverweerd en Odijk, broeder van den als staatsman bekenden heer van Odijk en van den heer van der Lecke, welke drie broeders keizer Leopold in 1679 met den grafelijken titel begiftigde. Reeds in zijn jeugd trad Ouwerkerk in dienst en werd in den slag van Senef gekwetst. Eenigen tijd later redde hij in den slag van St. Denis het leven van Willem III (1678). De prins, die zelf overal in het felste van den strijd was, was eenmaal zoo digt onder den vijand, dat de ridder d'Esclainvilliers hem reeds het pistool op het lijf zette, toen Ouwerkerk den Franschman uit den zadel schoot; eene dienst aan het vaderland, ja aan Europa bewezen, welke door de staten-generaal met het geschenk van een' eeredegen, prachtige pistolen en gouden toomsieraden dankbaar erkend is.

De prins maakte hem terstond hopman, en sedert vergezelde hij hem op meest alle zijne veldtogten. Te Neerwinden (1693) joeg hij, aan het hoofd der kompagnie Hollandsche gardes, twee Fransche eskadrons overhoop, trok door een derde heen en bekwam eenige standaarden

en gevangenen, en in 1695 was hij bij den meesterlijken terugtogt van den prins de Vaudemont.

In Engeland leerde hij, als Engelsch generaal, den hertog van Marlborough kennen, onder wien en mogelijk op wiens aanbevelen, hij tot veldmaarschalk benoemd werd. De Britsche held wist hem op prijs te stellen. Ouwerkerk's dapperheid was niet onberaden, doch vast en onwrikbaar. Onder Marlborough nam hij deel aan meest alle veldtogten en veldslagen in den Spaanschen Successieoorlog en bleef zijn bestendige vriend.

In 1702 bragt hij hem van zijn geliefkoosd plan om de Fransche liniën door te breken, waartoe hij thans schoonder kans dan ooit meende te hebben, af, en in den veldtogt van 1703 weerhield hij met de Nederlanders het Fransche hoofdleger om iets tegen Luik of Maastricht te ondernemen. In den veldtogt van 1704 bleef Ouwerkerk in de Nederlanden, waar zijn bombardement van Brugge, zonder eenige vrucht dan de afpersing van eenig geld, en dat van Namen hem bezwaarlijk tot eere kan worden gerekend. In 1705 hielp hij de Fransche linie veroveren, en stemde alléén met Marlborough tot aanval des Franschen legers, hetwelk door de afgevaardigden te velde, en vooral door Slangenburg's tegenwerking, mislukte en Marlborough bitter griefde. Veel deel had Ouwerkerk aan de overwinning bij Ramillies, waar hij in eigen persoon aan het hoofd zijner Nederlanders die meer verloren dan de Britten, streed. Hier had hem zijn edelmoedigheid bijkans het leven gekost. Een Beijersch ritmeester gaf zich over. Ouwerkerk liet hem zijn sabel behouden. De ellendeling wilde den veldmaarschalk, die zich omgekeerd had, daarmede van achteren doorboren, toen een rijknecht het zag en hem doorschoot. Hij stierf in 1708, zevenenzestig jaren oud, na zich nog met roem in den slag bij Oudenaarden te hebben bedekt. Een half uur voor zijn dood onderteekende hij de afschaffing der piek bij het leger, die door de bajonet vervangen werd. Van hem bestaat een zeer schoon portret in zwarte kunst.

Zie *Herzogs* Johann von Marlborough *Leben und Denkwürdigkeiten*, *nebst dessen Original-Briefwechsel*, *aus den Familien Archiven zu Blenheim und andern achten Quellen gezogen; aus dem Englischen übersetzt von* F.A.v.H., 6 Th. in 8°. Wien; 1820-22; *Histoire de* Jean Churchill, *duc de Marlborough*, 3 vol. 8°., *avoc plans*, 1808; A. de Vrijer, *Historie van* Joan Churchill, *hertog van Marlborough*, Amsterd. 1738. 4°. 4 dln.; de Massiac, *Mémoires de ce qui s'est pussé de plus considérable pendant la guerre depuis l'an* 1688 *jusqu'en* 1698, Paris 1698; *Haerlemsche* en *Leydse Couranten van* 27-29 Mei 1706, behelzende verslagen van den slag bij Ramillies 23 Mei 1706; Quincy, *Hist. milit. de Louis le Grand*, T. I. p. 584; *Rélation du Ressort secret qui a donné lieu à la bataille*

de Ramillies, in L a m b e r t y s *Mémoires*, T. IV. p. 51; *Eur. Mere.*, 1700-1708, passim; *Holl. Merc.* 1678, p. 166-184; B u r n e t, *Life of William* III, Vol. I. p. 423; S y l v i u s, *Vervolg op* A i t z e m a, 16 B. bl. 150; W a g e n a a r, *Vad. Hist.*, D. XIV, XVI, (Register); v a n K a m p e n, *Vaderl. Karakterk.*, D. II. St. II. bl. 522; B o s s c h a, *Neêrl. Heldend. te Land*, D. II. bl. 172, 207, 255, 286, 324, 340, 344, 348, 351, 359, 361, 382-391, 392, 396, 416.

[Hendrik Adamsz.]

HENDRIK ADAMSZ., een doopsgezinde, die den 22 October 1558 te Aken om het geloof met een strik aan een paal geworgd, voorts met een keten daaraan gebonden en met vuur verteerd werd. ‘Als men nu’ schrijft v a n B r a g h t ‘den broeder H e n d r i k A d a m s z. met de andere ter doodwaert voerde, soo bond de scherpregter syn handen soo styf dat syn vingeren daer swart af wierden, maer hy hief syn handen op tot God en loofde Hem, dat hy sulks te lyden weerdig was; ondertusschen werden de banden aan syn handen los, sy werden weder gebonden, immers soo hart als voor henen, maer 't en holp niet, want wanneer hy syn handen weder ophief, soo vielen sy wederom af, dat geschiede eenige mael, daer over de rechter toornig werde, en sprak tot den scherprechter dat hy het doch wel vast binden zoude, maer de scherprechter sprak: ‘Gij siet wel dat er geen binden aen helpt’. ‘De laetste mael wierp H e n d r i k den band henen wech onder 't volk, dat hy ook niet meer gebonden en worde, en seyde: ‘God wil niet hebben dat ik gebonden zijn zal.’ ‘Hy seyde ook dat sulk geweld Godt tegen was, en sprak voort vrymoedig tot den eynde toe.’

Zie T.J. v a n B r a g h t, *Het bloedigh tooneel der Martelaren*, bl. 211.

[Hendrik Aerts]

HENDRIK AERTS, hoedenmaker, doopsgezinde, werd in 1563 om den geloove op het kasteel te Rijssel in den kerker geworpen en tien dagen later op een schavot op de Markt geworgd.

Zie T.J. v a n B r a g h t, *Het bloedigh tooneel der Martelaren*, bl. 299.

[Hendrik Alewijnsz.]

HENDRIK ALEWIJNSZ., doopsgezinde, van zijn ambacht, een tasmaker, ‘een ijverig navolger van J e z u s C h r i s t u s, die door de gemeente tot dienaar des goddelijken woords was gekozen’, werd den 9 Februarij 1569 te Middelburg om het geloof levendig verbrand. Hij liet eene vrouw en drie kinderen na. Hij schreef in zijne gevangenis ‘schoone leeswaerdige brieven, tafereelen en liedekens’ aan zijne gemeente en kinderen die gedrukt zijn, o.a.

Een sendbrief van H e n d r i k A l e w i j n s z. *gesonden*

aen de lieve kinderen Gods in Zeeland, *geschreven in syn gevangenis tot Middelburg*, *alwaer hy de waerheyd Gods met zyn dood standvastig betuygt heeft*, *den* 9 *Februarius Anno* 1569, gedrukt in 1581 in 12°. als ook een geschrift dat hij 'aan de heeren overgaf by de pynbank', beiden opgenomen door v a n B r a g h t in zijn *Bloedigh Tooneel*, bl. 389, volgg.

Zie 's G r a v e z a n d e , *Tweede Eeuwgedachtenis der Middelburgsche vrijheid*, bl. 485; *Cat. der Doopsgezinden te Amsterdam*. 2de volgreeks, bl. 7.

[Hendrik Albertsz.]

HENDRIK ALBERTSZ., werd in Augustus 1567 levend om den geloove verbrand, wijl hij hardnekkig in zijne dwalingen bleef.

Zie *Verbalen van* G r i j s p e r e en L e n t , *Commissarissen van den Raet der Troublen in den jaere* 1567, 1568; B r a n d t , *Historie der Ref.* D. I. (Bijl.), bl. 56.

[Hendrik Albertsz.]

HENDRIK ALBERTSZ., brouwer te Nijmegen, had in 1622 zijn huis verleend tot de bijeenkomst der remonstranten. Hierom voor den magistraat ontboden, verzocht hij zijne beschuldigers te mogen weten. Men antwoordde: 'De heeren zijn daar genoeg van verzekerd, gij hebt van hen niet anders te verwachten en schik de boeten te betalen eer u iets ergers geschiede.' Men verwees hem in de boete van *f* 200. - en schorste zijne neering tot dat hij het gewijsde zou hebben voldaan, verbiedende dat op het accijshuis bieren op zijnen naam zouden worden gegeven. 'Geen aentuiging' schrijft B r a n d t 'daertegen, noch ootmoedige verzoeken, geen beroepen op burgemeesteren, noch op den inhoud der plakaten konden hem helpen, hij moest het geld, naer een tegenstreving van vijftien daegen, ten vollen betaelen.'

Zie B r a n d t , *Hist. der Ref.*, D. IV. bl. 730; *Historie der Procedures tegens de Remonstr. te Nieumegen*, p. 8, 9; *Nulliteiten der Dortsche Synode*, D. II. p. 164.

[Hendrik Antonisz.]

HENDRIK ANTONISZ., doopsgezinde, werd den 6 Augustus 1552 te Amsterdam levendig verbrand.

Zie v a n B r a g h t , *bloedigh tooneel enz.*, bl. 142.

[Hendkik Arentsz.]

HENDKIK ARENTSZ., scheepstimmerman in den Briel. Toen er in 1568 een schip voor die stad kwam, dat lek was, verzocht de kapitein hem het digt te maken. Terwijl hij daarmede bezig was, vernam de magistraat van Rotterdam dat het een vrijbuiter was, en zond soldaten naar den Briel, die het schip bemagtigden en het met het scheepsvolk, en onder dit ook H e n d r i k A r e n t s z ., naar Delft

voerden. Doch daar die van Delft het niet begeerden in te nemen, werd het naar Rotterdam opgezonden. De vrijbuiters werden veroordeeld om gehangen te worden. Hendrik Arentsz. vroeg hierop: ‘of hij in een stad van regt of geweld gekomen was, waarom zij den onschuldigen met den schuldigen wilden verdoemen?’ en vervolgde: ‘dat hij niet gevangen was van wegen eenige misdaad, zoo zij naar hem en zijn geloof vroegen, zij zouden het alzoo bevinden.’ De gouverneur, dat hoorende, vroeg: ‘Wat zegt hij, wat is dit voor een ketter? Is hij een van de wederdoopers, zoo zal hij niet hangen, maar men zal hem doen branden.’ Hierop werd hij wegens zijn geloof onderzocht en een doopsgezinde bevonden zijnde, levendig verbrand.

Zie van Braght, *Bloedigh tooneel*, bl. 383.

[Hendrik Arnoldus]

HENDRIK ARNOLDUS, ook Hendrik Arnoldz. van der Linden, predikant te IJsselmonde (1605), en later te Delft, een ijverig contraremonstrant, president der Delftsche synode en lid der Nationale synode te Dordrecht, voer op die synode hevig tegen Grevinkhuizen uit, wegens zeker boek, waarin deze hem van leugens had overtuigd; ook was hij als president der Delftsche synode de aanklager van den beroemden Franciscus Junius. Hij behoorde tot de deputatie door de synode benoemd om de verkorte acten te examineren en te approberen. Hij ‘sustineerde dat de overheydt alle hare onderdanen, die na voorgaende waerschuwingen, haer niet binnen ses maenden tot de ghereformeerde kercken niet en begaeven, behoorde met een briefken te lande uyt te senden.’

Bernardus Dwinglo beschuldigt hem in zijne *Nulliteyten der Nation. Synode* van ‘openbare leugenen, muyteryen, meer dan Lombaertsche woekeryen en andere ongoddelycke legenden.’ Hij stierf in December 1637.

Zie Dwinglo, *Nulliteyten der Nat. Synode*, D. I. bl. 67, 78; Brandt, *Hist. der Ref.*, D. III. bl. 82, 83, 319, 344, 348; *Der Remonstranten Kerkgangh*, p. 74; *Beschrijving van Delft*, 1792, fol. bl. 440.

[Hendrik Dirksz.]

HENDRIK DIRKSZ., doopsgezinde, werd te Leiden om den geloove verbrand.

[Mr. Hendrik Dirksz.]

HENDRIK DIRKSZ. (Mr.), een man van groot aanzien te Amsterdam, in en om het midden der XVIde eeuw. In het jaar 1525 werd hij verkozen tot lid van den raad, zat vervolgens in 1526, 1528, 1531, 1533, 1535 en 1537 in schepens bank en bekleedde tusschen 1539 en 1564 veertienmaal de burgemeesterlijke waardigheid. Ondanks dit aanzien staan van hem eenige bijzonderheden aangeteekend,

welke zijnen naam een onuitwischbaren vlek hebben aangewreven. In het jaar 1545 heerschte hier te lande eene groote duurte van het koorn. In 't vermoeden dat de kleine voorraad hiervan de oorzaak was en met het voornemen om den uitvoer te verbieden, zond de landvoogdes iemand van harentwege naar Amsterdam, om op te nemen hoeveel er nog voorhanden was. Toen wist burgemeester Hendrik Dirksz. te bewerken dat de koornhandelaars twee lasten voor één opgaven, waardoor de uitvoer open bleef, tot voordeel van eenige kooplieden, doch tot drukkenden last voor de schamele gemeente. Eenigen tijd daarna (1533) werd hem ten laste gelegd, dat hij, bij het vorderen van den tienden penning van Holland, van de waarde der huizen en vaste goederen, van de *f* 13,000, welke Amsterdam daartoe moest opbrengen, meer dan *f* 4000 had achtergehouden. Doch 't geen zijn naam vooral een kladde heeft aangewreven, was zijn gedrag omtrent den schout Willem Dirkzoon Bardes, 't welk zich in dezer voege heeft toegedragen:

Het schoutambt der stad in 1542 opengevallen zijnde, was het, op aanbeveling van burgemeester Hendrik Dirkszoon, aan den gemelden Bardes, een man van goede zeden, doch onder verdenking van tot het Lutherdom over te hellen, opgedragen. Maar hieraan bekreunde zich de burgemeester niet, zeggende ‘dat men hem altoos kon afzetten, indien hij niet naar de hand wilde gaan,’ dat is, naar de pijpen der burgemeesters dansen.

Nogtans hadden deze, gedurende de acht eerste jaren zijner bediening geen reden tot klagen. Alleenlijk wil men, dat, hoewel hij in 't algemeen de hand hield aan de uitvoering der plakaten, nogtans, wanneer er een scherpe huiszoeking naar onroomschen op handen was, ze plagt te waarschuwen, door de volgende woorden, die hij zorg droeg van oor tot oor te doen vloeijen door de stad: ‘Jozef nam de moeder en het kind, en is daar mede in Egypte gevlugt,’ alsmede dat hij, na het overdrijven der wolk, dit tot een leuze stelde: ‘zij zijn dood, die 't kind naar 't leven stonden.’ Onder dit alles behield hij de gunst van burgemeesteren.

Evenwel de zaken namen een andere keer, sints Bardes ten hove wist te bewerken dat hij schout van 's keizers wege, en dus minder afhankelijk van de regering der stad werd. Burgemeester Hendrik Dirkszoon, die inderdaad Bardes meest bevorderd had, nam dit zeer euvel, en stelde van dien tijd af alles te werk om zijn verderf te berokkenen. Geen korter weg was er dan om hem verdacht te maken van ketterij, vooral van heimelijke

genegenheid voor de Herdoopers; eene gezindte, die, vooral sints het voorgevallene met de naaktloopers, in den jare 1535, hier ter stede voornamelijk in den haat was. Om dit oogmerk te bereiken spande de burgemeester zamen met F l o r i s E g b e r t s z o o n , onder-inquisiteur en pastoor der Oude-kerk. Een arme vrouw, verspiedster der Onroomschen, in de wandeling G e e l e F y genaamd, voorts nog een ander wijf, V o l k j e W i l l e m s , nevens de notaris K o r n e l i s M a a r t s z o o n en een A d r i a a n J a n s z o o n werden door hem aangezocht tot het doen van de verklaring: dat B a r d e s en zijne huisvrouw herdoopt waren en soms de vergaderingen der Wederdoopers bij woonden, en die beschuldiging aan den opper-inquisiteur te Leuven overgebriefd.

Schout B a r d e s ontdekte welke pogingen tot zijn verderf werden aangewend, vervoegde zich bij de landvoogdesse te Brussel en bragt te weeg, dat er gemagtigden naar Amsterdam werden gezonden tot nader onderzoek. Deze ontdekten spoedig dat er iets anders dan ijver voor de leer hier onder school, waarvan de verklaring, die F y en V o l k j e in den Haag, werwaarts zij gevoerd waren, aflegden: ‘dat zij, staande op een bankje, door de glazen van zeker speel- of tuinhuis aan 't Reguliershof, even buiten de poort, door den schout, sedert eenige jaren in huur gebruikt, met hare eigene oogen gezien hadden, dat de schout en zijne huisvrouw herdoopt werden,’ een duidelijk bewijs was; want een der gemagtigden, naar het speelhuis gezonden om de zaak te onderzoeken, klom op het bankje, en vond de glazen te hoog om die zelfs met zijn arm te bereiken, waarop hij den schout, die daarbij tegenwoordig was, met blijdschap toevoegde: ‘Heb goeden moed, heer schout, uwe zaken zijn behouden.’ Toen werden burgemeester D i r k s z o o n en de pastoor gevat en gevankelijk naar 's Hage gevoerd, alwaar het eerlang bleek, dat de beschuldigers door aandrijven genoopt waren tot het geven van valsche getuigenissen. De pastoor werd gebannen, de notaris afgezet en A d r i a a n J a n s z o o n gegeeseld. G e e l e F y werd de tong uit de keel gehaald, geworgd, geblakerd en naar het galgeveld gesleept. Zoolang zij spreken kon hield zij staande, dat burgemeester H e n d r i k D i r k s z o o n haar had omgekocht. Vele weken zat deze op de gevangenpoort, en kreeg naderhand den Haag tot een gevangenis op een borgtogt van *f* 20,000, indien hij de plaats verliet en zich niet op het eerste ontbod voor den Hove stelde.

Een jaar verliep eer het hem werd toegestaan naar Amsterdam terug te keeren, en toen nog niet dan onder ver-

dubbeling van den borgtogt, en sedert nog vier jaren, voor dat de zaak volkomen was afgedaan. Hij wist echter zijn aanzien op nieuw in zoo verre te herstellen, dat hij in 1563 en 1564 op nieuw de burgemeesterlijke waardigheid bekleedde. Naderhand schijnt hij echter in minachting te zijn vervallen en wij ontmoeten hem niet dan in den jare 1578. onder de dienende en oud-regenten. die bij de merkwaardige verandering der Regering, ter stad werden uitgevoerd. Een zonderling gedrag hield hij bij die gelegenheid. Nevens anderen in een vaartuig ingescheept, om daarmede IJwaarts gevoerd te worden, zond hem zijne huisvrouw twee hembden na. Doch hij, geen andere gedachte hebbende, of men zoude hem buiten den Boom in den grond boren, gaf ze aan de brengster terug, zeggende, dat hij ze niet meer zou noodig hebben. Tegen verwachting werd hij met anderen, even buiten de stad, aan den St. Antonys dijk aan land gezet, vanwaar hij zich naar Haarlem begaf. Hier scheen hem de hoop op een gelukkige omwenteling niet begeven te hebben. Althans gevraagd zijnde naar zijne gedachten over de verandering in de regering, plagt hij met een lage uitdrukking te antwoorden: ‘Huimetuit, hoedt u voor de weêrstuit,’ beteekenende dat zij, die nu op 't kussen zaten, op hunne beurt wel eens het onderspit konden delven. Doch hij beleefde die omwenteling niet. Hij overleed te Haarlem, door een ieder veracht, vooral door den gemeenen man, die zulk een haat tegen hem had opgevat, dat bij zijne begrafenis verspreid werd, dat zijn lijk op eene wonderdadige wijze was weggevoerd en een spooksel de ledige plaats in de kist had ingenomen.

Zie H o o f t , *Ned. Hist.*, B. II. bl. 57, 61; W a g e n a a r , *Amsterdam*, D. III. bl. 63, 82, 97, 100, 226, 474; D e z e l f d e , *Vad. Hist.* D. V. bl. 293, 387, 412, D. VII. bl. 207, 208; K o k , *Vad. Woordenb.*, o.h.w.; V i g l i i , *Epist. Select.*, N. I. XLVIII, p. 372.

[Hendrik Gillesz]

HENDRIK GILLESZ. en zijn broeder J a n , zonen van G i l l i s S p a e n s , messemaker te Utrecht, hadden de beeldbreking te Utrecht begonnen en werden met den zwaarde gedood.

Zie B r a n d t , *Hist. der Ref.*, D. I. (Bijl.) bl. 55.

[Hendrik van Gorkum]

HENDRIK VAN GORKUM, tijdgenoot en vriend van G e e r t G r o o t e . In ms. bestaat van hem *Responsio* H e i n r i c i *de Gorinchem*.

Zie K i s t en R o o y a a r d s , *Archief voor Kerkel. Geschied.*, D. III. bl. 59.

[Hendrik Gysbrechtsz.]

HENDRIK GYSBRECHTSZ., geboortig van Kampen,

Doopsgezinde, werd om zijn geloof in Junij 1535 te Hoorn onthoofd.

Zie v a n B r a g h t , *Bloedigh tooneel*, D. II. bl. 36.

[Hendrik Hendriksz]

HENDRIK HENDRIKSZ. Toen de Remonstranten te Amsterdam en eenige der Waalsche gemeente in 1617 afzonderlijke vergaderingen hadden beginnen te houden, en zulks niet door de wethouderschap verhinderd werd, schreven eenige Remonstranten aan sommige predikanten van hun gevoelen te Leiden om eenen leeraar, die hen in de Nederduitsche taal mogt komen stichten. Een der 17 personen, die dezen brief onderteekenden, was H e n d r i k H e n d r i k s z . Hierop kwam C h r i s t i a a n S o p i n g i u s , predikant te Warmond, te Amsterdam prediken.

Zie W a g e n a a r , *Beschrijv. van Amsterdam*, D. IV. bl. 275, volgg.

[Hendrik]

HENDRIK van 's *Hertogenbosch* of *Sylvaeducensis* en P a u l u s v a n N i m w e g e n , pastoors te Köldingen, met welke de Gereformeerden in een ‘christelijck gespreck’ wenschten te treden, waarop zij antwoordden: ‘dat zulks niet noodig was, dewijl noch de koning, noch zij zelve aan de leere, die in Denemarken geleerd werd, in 't minst niet twijfelden.’

Zie U t e n h o v i i , *Narratio*, p. 48, 49, 87; B r a n d t , *Hist. der Ref.*, D. II. bl. 318.

[Hendrik Janszoon]

HENDRIK JANSZOON of *lange Hendrik*, hopman, van Amsterdam, sneuvelde in den scheepsstrijd voor Gibraltar (1607).

Zie W a g e n a a r , *Vad. Hïst.*, D. IX. bl. 255.

[Hendrik *de Kleermaker*]

HENDRIK *de Kleermaker*, ouderling bij de Hervormde gemeente te Antwerpen, een zeer vredelievend man, die zorgde, dat er in de gemeente geen twist ontstond, vooral omtrent de leer, en zeer ijverig was in het onderwijzen van het kuddeke, dat aan zijne zorg was toevertrouwd, in de fondamenten of catechismus, en toen er sommige ‘verwerrede en twistighe gheesten’ opstonden, ‘heeft hij ze dapperlick met de schriftueren tegen gestaen.’ Eindelijk is hij gevangen genomen en gepijnigd, en hoewel de markgraaf hem ‘seer wreedelick hanteerde,’ zoo heeft hij die pijniging geduldig verdragen en niemand ‘in verdriet’ gebragt. Hij werd met anderen den 19 Januarij 1559 ter dood gebragt en verbrand.

A d r i a a n v a n H a a m s t e d e geeft hiervan een uit-

voerig berigt, als ook van het oproer dat bij die gelegenheid ontstond en deelt *Hendrik's Vermaninghe tot de stad van Antwerpen* mede.

Zie *Historie oft geschiedenissen der vromen Martelaren*, *die om het gethuyghenïsse des Evangelijs haar bloed vergoten hebben*, *van den tijde Christi af tot den jare* M.D. LXVI *toe op het eerste bij eenvergadert*. Anno 1566, bl. 537-539. (Over deze en andere uitgaven van het Martelaarsboek van A. van Haamstede zie G.D.J. Schotel, in *Konst- en Letterb*. 1838, N. VI. bl. 182, 183); J. Ab Utrecht Dresselhuis in Kist en Royaards, *Archief voor Kerkel. Geschied.*, *inzonderheid van Nederland*, D. VI. bl. 17, 60, 83, 105.

[Hendrik *de leerverkooper*]

HENDRIK *de leerverkooper*, is in 1558 te Antwerpen om der waarheid wille gevangen en ter dood gebragt.

Zie van Braght, *Bloedig tooneel*, D. II. bl. 202.

[Hendrik Nikolaas]

HENDRIK NIKOLAAS, een ijlhoofdig en dolzinnig dweeper in de XVIde eeuw te Munster, in Westphalen, geboren, doch die een aanmerkelijk gedeelte zijns levens te Amsterdam heeft doorgebragt. Ook vertoefde hij geruimen tijd te Embden, daar hij vader was van *'t Huis der Liefde*, 't welk, meldt Brandt, ‘wegens liefde, die te ligchamelijk, en geestdrijverij die te vleeschelijk was,’ verdacht werd gehouden. Hij kwam het eerst omtrent 1540 met zijne dweeperij ter baan, verhief zich boven het menschelijke en noemde zich den vergoden mensch. Hij was, meende hij, meer dan Mozes en Christus, omdat, zoo als hij voorwendde, Mozes den menschen de *Hoop* had geleerd, Christus het *Geloof*, maar hij zelve de *Liefde* leerde, die meer was dan die beide, en hij zelve diensvolgens grooter leeraar dan de even genoemden. Mozes zeide hij, was in het voorhof des heiligdoms geweest, Christus had de bedieninge des Geloofs in 't heilige gehad, hij daarentegen, schreef hij in zijnen *Spiegel der Geregtigheid*, had zijne bediening der Liefde in 't allerheiligste. Daarenboven sprak hij van zijne menschheid en 't wezen zijner godheid, ook van 't koningrijk Israëls, dat, onder zijne dienst, opgerigt of bevestigd zou worden. Een opstanding der dooden zoude er nimmer zijn. De oordeelsdag was reeds gekomen en Hendrik was regter. Sommigen zijner kinderen (zoo noemde hij zijne leerlingen) waardeerden zijne schriften boven die der Heilige Schrift; doch lieden van kunde en oordeel, o.a. de vermaarde Dirk Volkertz. Coornhert, getuigden nimmer iets te hebben gelezen, waarin men minder blijken van gezond verstand, duchtige bewijzen en wettige besluiten vond. De zoo even genoemde Coornhert raakte met hem in ken-

nis bij gelegenheid als deze op een reis van Embden naar Brabant zijnen weg over Amsterdam nemende, eenigen tijd bij hem huisvestte. In dien tusschentijd gaf hij zijnen vriend te lezen zijnen *Spiegel der Geregtigheid*, toen nog niet gedrukt. Meer dan eens bragt C o o r n h e r t hem tot zwijgen, door kracht van redenen. Om in zulk een geval zich uit verlegenheid te redden, gaf hij voor, dat de Geest hem het zwijgen opleidde. Ook plagt hij te zeggen, 'dat de wijsheid van hare kinderen moest geoordeeld worden.'

Zijne leerlingen, die zijne stelsels nog overdreven, beweerden dat zij alleen uitverkoorenen en alle anderen verworpelingen waren. Eenigen onder hen sloegen voort tot de uitzinnigheid van te beweren dat zij God waren.

Zoo van hem als van zijne leerlingen zijn verscheidene schriften uitgegeven, zoo als:

Revelatio Dei, *of God in zijne groote voorzegging; eene blijde boodschap van het rijk van God en Christus; Eene afbeelding van den waaren en geestlyken Tabernakel; Eerste vermaaning aan zijne kinderen en de familie der Liefde;* en eene *Geloofsbelijdenis van de Waare en Christelijke Religie*, opgedragen aan den Engelschen koning J a c o b u s en gevonden wordt in een werk getiteld:

Kort verhael van het geloof der goedwilligen in Engelland, *genoemd de Familie der Liefde*, uitgegeven 1604.

Comoedia. Ein gedicht des spels van Sinnen, *dorch* H. N(i c l a e s) *am dach gegeuen*, *unde van em uppet nye öuerseen unde vorbetert*, z. pl. van druk (Embden?) 1575, m. houtsn., langw. kl. 8°.

De Lieder edder Gesangen H. N(c l a e s); *For goede Leve unde stichtinge*, *dem Hüsgesinne der Lieften*, *unde en allen dia sick daer-thoe wenden*.

Refereinen unde Rondelen edder rymische Spröken. Dorch H.N. *am dach gegeuen unde van em uppet nye överseen unde vorbetert*.

Dre gründige Refereinen, *die* H.N. *wedder syne Vyanden am dach gegeuen heft*.

Alle drie z. pl. van druk, doch ter zelfder plaatse als het voorgaande, 1575, Duitsche letter met houtsn., langw. 12°.

De drie laatsten bevinden zich in de bibliotheek der Maatschappij van Ned. Letterkunde te Leyden, benevens de volgende handschriften:

Chronika des Hüsgesinnes der Lieften: daer inne betuget wert de Wunderwercken Godes tot lester tydt: unde idt iene dat H.N. *under dem Hüsgesinne der Lieften wederfaren is. Dorch* D a n i e l , *ein Mede-Older mit* H.N. *in dem Hüsgesinne der Lieften*, *am-dach gegeuen*. 160 bladz.

Ordo Sacerdotis, *de Ordeningen des Priesterlicken States*, *in dem Hüsgesinne der Lieften*, *also* H.N. *desulve*, *uth dem Munde unde Worde des Heren*, *nae idt waeraftige Wesen*, *sulvert geschreven*, *under den Olderen ende Ministeren in dem Hüsgesinne der Lieften over antwortet heft*. 78 bladz.

Acta H.N. *De Gescheften* H.N. *unde etlicke hemmelsche Werckinge des Heren und Godes*, *die* H.N. *van syner Jöget ann*, *wedderfaren synt*. *Dorch* Z a c h a r i a s , *ein Mede-Older in dem Hüsgesinne der Lieften*, *am dach gegeuen*. 70 bladen.

Te zamen 308 kl. octavo bladen in 2 dln. h.b.

Institutio puerorum. De gantze Boeckstauen der A.B.C. De Thien vornömpste Geboden Godes. De twelf Höuet artyckelen des Christen Geloues Mit noch etlike goede Leringen unde gebeden. Dorch H.N. *op Rym verordenet unde am dach gegeuen: und uppet Nye ouerseen und vorbetert* ..... 1573, kl. 8°.

- -? *Bibelsche Figuren* Verzameling van 83 Bijbelplaten, gegraveerd door P.E. v a n B o r c h t , 1582, met tekst onder iedere plaat.

- - *a. Zeugnusse ausz der Heyl. Schrifft; Vom rechten Weinstock; Zeugnusse von Sion; Abbildung der zweierley Wege etc.*; *Von der waren Frucht der Gerechten; Heulest oder Weinet*.

6 Zinnebeeldige prenten met tekst rondom in plat Duitsch, alle onderteekend *Charitas extorsit*. Gedruckt in Colln, dorch N i c l a s B o h m b a r g e n .

- - *b. Nu geit idt Gerichte over de Werlt etc.* Apocalyptische prent als de voorgaande met tekst in zoogenaamd Neder-Saksisch. Onder aan:

Vtt Lieften an dach gegeuen dorch H.N.

Zie M o s h e i m , *Kerk. Geschied.*, D. VII. bl. 291-293; W a l c h , *Bibl. Theol. Select*. T. II. p. 47, 48; S t o c k m a n n , *Elucid. Haeresium*, p. 145, 148; J o . H o r n b e c k i i , *Summa Controversiar*, Lib. VI. p. 393; G o d f r . A r n o l d , *Historie der kerken en ketters*, D. I. B. XVI. H. XX. § 36; A n t o n . W i l h . B ö h m , *Englische Ref. Historie*, IV. B. V. St. bl. 541; H e n d . M o r u s , *Grand explication of the Mystery of Godliness*, B. VI. C. XII-XVIII; W i l l i a m S e w e l , *Historie der Quakers*, B. III; B r a n d t , *Historie der Ref.*, D. I. bl. 187, 188; *Leven en wercken van* D. V. C o o r n h e r t , passim; Y p e y , *Geschied. der System. Godgeleerdheid*, D. III. bl. 17; K i s t en R o y a a r d s . *Kerk. Archief*, *inzonderheid voor Nederland*, D. V. bl. 358, 388, *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.*, D. I. bl. 39, 216; (eerste) *Catal*. (van J a c . K o n i n g) Amst. Sept. 1828. bl. 48, N. 54, bl. 55, N. 171, 2; K o k , *Vad. Woordenb.*, o.h.w.; G.D.J. S c h o t e l , *Kerk. Dordrecht*, D. I. bl. 165; *Catal. eener uitmuntende verzameling van Uitheemsche Bijbels enz.*, *verzameld door en verkrijgbaar bij* F. M u l l e r , 1857, bl. 97; Dr. F. N i p p o l d van Emmerik heeft laatstelijk (1861) over hem geschreven in een Duitsch letterkund. Tijdschrift.

[Hendriks]

HENDRIKS. Dat hij, die zich in een nijpend gevaar kloekmoedig betoont en zijne tegenwoordigheid van geest niet verliest, meer kans heeft om er zich uit te redden, dan hij die zich lafhartig gedraagt en dadelijk verlegen staat, is eene ontegenzeggelijke waarheid, welke in het volgende voorval bevestigd wordt.

Gedurende den Padri-oorlog op Sumatra's Westkust (1821-1837), was de luitenant H e n d r i k s in 1833 civile en militaire kommandant van Boewa, in de Padangsche Bovenlanden gelegen.

Op zekeren namiddag geheel alleen zijnen gewonen wandelrid doende, kwamen, bij zijne terugkomst door een bosch, toen hij nog tien minuten van het fort verwijderd was, onverwachts een twaalf- of veertiental Padries ter zijde van den weg uitgeschoten, waarvan eenigen het paard bij den toom grepen, en de anderen hem met hunnen klewang (een scherpsnijdend zwaard met eenen zeer dikken en zwaren rug), onderscheidene wonden toebragten en van het paard aftrokken. Terwijl zij nu zeker wilden overgaan, om hem van het leven te berooven, ontwaakte H e n d r i k s uit zijne verbazing, en zich tot de aanvallers wendende, begon hij hen op eene grove wijze uit te schelden. ‘Wat heb ik u gedaan honden,’ zegt hij, ‘om mij zoo te behandelen? Ben ik immer ongevoelig geweest voor billijke verzoeken? Is dit nu voor mijn goed doen schurken? enz. enz.’ De vijand zoo onverwacht bij eene dusdanige gelegenheid toegesproken is verwonderd, en staart hem aan, voor een oogenblik het moorddadige wapen langs de zijde latende nederhangen. H e n d r i k s maakt van dit oogenblik gebruik om te paard te stijgen, zonder dat de vijand hem zulks belet, met zijne lange zweep regts en links slaande, opent hij zich den weg, en rent voort om het fort te bereiken. Eer de vijand van zijne verwondering terug komt, is H e n d r i k s reeds ver weg; bij het voorbij rijden van een paar huizen, digt bij het fort, worden hem eenige steenen achterna geworpen en voor de brug gekomen valt hij bijna levenloos neder; men brengt hem dadelijk naar binnen; de brug wordt tevens opgehaald en de brave H e n d r i k s is gered. Twaalf diepe houwen over de knieën, de beenen en den rug had hij bij deze gelegenheid bekomen, en aan zijn corpulent gestel, hetwelk van dien aard was dat hij zelden zijn wederga ontmoette, had hij stellig het leven te danken, daar de houwen, vooral in de knie, zoo diep waren, dat zij bij een ander zeker het been zouden verbrijzeld hebben, waardoor dan de ontvlugting onmogelijk zou zijn geworden.

Zie B o e l h o u w e r , *Herinnering van mijn verblijf op Sumatra's Westkust*, *gedurende de jaren* 1831-34, bl. 129.

[Boudewijn Hendriks]

HENDRIKS (BOUDEWIJN) of B a l d u i n u s H e n r i c i , van Zierikzee, was doktor en professor in het kanoniekregt te Leuven. Hij bloeide in het jaar 1460 en heeft geschreven:

Lectura ad Libros V *Decretalium tomis* V, welk boek bij de St. Martens heeren te Leuven gevonden wordt.

In Librum IV *Decretalium Lectura*.

Zie V a l e r i u s A n d r e a s , *Bibl. Belgica*, p. 99; F o p p e n s , *Bibl. Belg.*, p. 117; D e l a R u e , *Gelett. Zeeland*, p. 177.

[Gozewijn Hendriks]

HENDRIKS (GOZEWIJN) of G o z e w i n u s H e n r i c i . In de XVI eeuw te Venlo geboren, nam te Keulen het kleed der Dominikanen aan en stierf in een klooster van zijn orde in Duitschland den 19 Januarij 1640.

Hij schreef:

Aurea Corona anni M.S.S. Rosarii per singula Euangelia Dominicalia, *variis figuris*, *allegoriis*, *hieroglyphicis*, *& exemplis coelata; id est Manuale Praedicatorum*, *tum caeterorum*, *tum praecipue S.S. Rosarii*, *in quo vita* C h r i s t i *et* M a r i a e *varie illustrata*, *ac moribus christianis accommodata*, *Colon. Agripp.*, C o n s t a n t i n u s M u n i c h , 1634. 12°. pp. 413. *Pars altera*. I b i d . Idem, 1634. 12°. pp. 234.

Hortulus conclusus, *cunctis Deiparae Virginis cultoribus* in *S.S. Rosarii reseratus. Colon.* B e r n . G u a l t e r u s , 1635. 12°. pp. 416.

Zie V a l e r i u s A n d r e a s , *Bibl. Belg.*, p. 297; F o p p e n s , *Bibl. Belg.*, p. 278; P a q u o t , *Mémoir.*, T. II. p. 165.

[G. Hendriks]

HENDRIKS (G.) ot H e n r i c i , predikant te Purmerend en 's Hage, schreef:

Afscheydspredikatie van Purmerende. 4°.

Intreêpredikatie in 's Gravenhage 4°.

Inwijdîng van een kerk te Purmerende. 4°.

Zie M a u r i k en N o o r d b e e k , *Naamrol der Godgel. Schrijvers*.

[Hieronymus Hendriks]

HENDRIKS (HIERONYMUS) was muntmeester te Arnhem in de laatste helft der XVIde eeuw. Hem werd het munten van heele en halve stuivers opgedragen onder *voorbehoud van de kerk* (de St. Eusebius-kerk te Arnhem) *haar geregtigheid*. Later ontving hij verlof tot het slaan van duiten onder hetzelfde voorbehoud.

[J. Hendriks]

HENDRIKS (J.) Friesch wiskundige, leefde in de XVIe en begin der XVIIe eeuw. Zijne wiskundige bekwaamheden werden tot een spreekwoord. Hij ontving in het begin der XVIIe eeuw een jaarwedde van *f* 1200, van de Staten Generaal, uithoofde zijner bekwaamheden in dat vak.

Zie van Kampen, *Geschied. der Ned. Lett. en Wetensch.*, D. III. bl. 115, 116.

[Pieter Hendriks]

HENDRIKS (PIETER) of Hendricks, Doopsgezind predikant, schreef:

De redelijke en bevindelijke Godsdienst der weerlooze christenen, *eenvoudig en duidelijk voorgesteld in* LXX *korte predikatiën*. Groningen. 1747. 8°.

Schriftuurlijke Catechismus, *waar in de grondleer der Doopsgezinden in 't gemeen*, *doch der zoogenaamde oude Vlamingen in 't bijzonder*, *werd aangetoond*, *nevens een aanhangsel*, *behelzende de schets der leer van* Menno Simons Groningen 1747. 8°.

Korte schets van verscheiden waarheden des Christendoms, *voorgesteld in* XVI *overwegingen over* 1 *Petrus* II:9. Groningen 1747. 8°.

Zie Maurik en Noordbeek, *Naamrol van Godgel. Schrijvers;* Arrenberg, *Naamregister*, bl. 224.

[Thomas Hendriks]

HENDRIKS (THOMAS) of Henrici, uit Luxemburg, doctor in de godgeleerdheid en hoogleeraar aan de hoogeschool te Freiburg.

Schreef:

Doctrinae Moralis libri IV *potissimum ex Senecae et Plutarchi verbis*, *vere Christianis*, *concinnati Friburgi*. 1628. 12°.

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 836; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 1135.

[Wijbrand Hendriks]

HENDRIKS (WIJBRAND), werd den 21 Junij 1744 te Amsterdam geboren en ontving zijne eerste opleiding in de teeken- en schilderkunst aan de teeken-academie aldaar. Hij vestigde zich te Haarlem, waar hij in eene behangselfabriek werkzaam was, daarna deed hij eene reis naar Engeland, koos, na zijne terugkomst, zijne woonplaats te Eden, in Gelderland, vervolgens in 1786 wederom te Haarlem, waar hij kastelein in Teijler's Stichting en opzigter van het kunstkabinet werd, welke post hij 33 jaren bekleed heeft. Hij gaf schier in alle kunstvakken proeven van zijn talent en schilderde land en stadsgezigten, portretten, bloem-, regenten- en familiestukken. Ook vervaardigde hij keurige teekeningen, zoo eigen ordonnantie als naar schilderijen van Frans Hals, Cornelis van Haarlem en andere oude meesters. Ook beoefende hij de etskunst. Hij overleed te Haarlem, den 28 Januarij 1831. Zijne kunstnalatenschap werd in Februarij 1832 verkocht, bestond uit 126 schilderijen, van welke hij zelf er 96 had vervaardigd, 92 stuks teekeningen en prenten in lijsten met glas; een menigte kunstboeken en omslagen

met teekeningen en prenten. Hendriks was een geruimen tijd medebestuurder van de Haarlemsche Stads-Teeken-Academie en correspondent van de 4de klasse van het Kon. Ned. Inst. Hij huwde 1. de weduwe van den kunstschilder Anthonie Palthe, 2. met de weduwe van J. Radeker, die ook voor hem is overleden.

Zie Immerzeel, *Levens der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders*, D. II. bl. 677; Muller, *Cat. van Portr.;* Gerrit Lamberts, *Lijst van Autographen enz.*, bl. 4.

[Evert Hendricksen]

HENDRICKSEN (EVERT), geboortig van Zoutelande in Walcheren, stamvader der Evertsen of Evertszoons, die het vaderland groote diensten hebben bewezen ter zee. Hij was een der bevelhebbers van de staatsche smak- en ligte razeilen, die den 30 Mei 1574, onder den admiraal Louis Boisot, de vloot des konings bij Antwerpen besprongen.

Met eenige der ligtste en bestbezeilde schepen ontmoette hij op de wacht twee van 's konings smakzeilen, die hij terstond nam en met hun volk bij den admiraal Boisot bragt. Kort daarop was hij bij het gevecht te Calloo, waar door de Staatschen eenige schepen veroverd en vernield werden en de vijandelijke admiraal Adolf van Haemstede gevangen raakte.

Zijne nakomelingen bewaarden twee gebeeldwerkte zilveren kelken of schalen, hem door de admiraliteit van Zeeland geschonken, op welker bodem men een sprietzeilschip met grof kanon en vlaggen, met het wapen van Vlissingen zag. Rondom deze schalen las men:

Deur⋆ Godts⋆ Ghenade⋆ als⋆ expaerde⋆
Heeft⋆ Evert⋆ Heindricksen⋆ 't lant⋆ voor⋆
ghestan⋆ met⋆ den⋆ swaerde⋆ 1590⋆

Ter belooning van zijne diensten kreeg hij ook van 's lands overheid eene jaarlijksche rente voor één zijner zonen, die blind was.

Zie E. van Meteren, *Nederl. Hist.*, fol. 10, vso.; Bor, *Ned. Hist.*, VII. B., bl. 16; Smallegang, *Chronyk van Zeeland*, bl. 772; La Rue, *Heldh. Zeel.*, bl. 180; de Jonge, *Nederl. Zeewezen*, D. I. bl. 182; de Jonge, *Levensbeschrijving van J. en C. Evertsen*, bl. 8 en 9.

[Mr. Jan Both Hendriksen]

HENDRIKSEN (Mr. JAN BOTH) in 1763 student geworden te Utrecht, was van 1788-1796 raadsheer in den hove provinciaal van Utrecht; en weder 1802-1811 in dezelfde betrekking werkzaam. Hij werd in 1817 curator der hoogeschool te Utrecht en stierf den 25 Augustus van dat jaar, in den ouderdom van 73 jaren.

Zie Mr. J.I.D. N e p v e n , *Het Leven van Mr. Hieron. van Alphen*, voor het derde deel der *Dichtwerken van* Mr. H. v a n A l p h e n , bl. XXXVII, 1ste druk; *Konst- en Letterbode* 1817, D. II. bl. 274.

[Mr. Willem Jan Both Hendriksen]

HENDRIKSEN (Mr. WILLEM JAN BOTH), zoon van den voorgaanden, lid van den stedelijken raad en der provinciale staten van Utrecht, ridder van den Nederl. Leeuw, gaf het voorbeeld van onafhankelijkheid en naauwgezetheid in de behartiging der belangen van stad en gewest; ondersteunde alle pogingen tot bevordering van godsdienstig leven en van christendom en ware beschaving. In het bijzonder wijdde hij zich met ingenomenheid aan de zaak van bijbel- en zendelinggenootschap en besteedde ijverige zorg aan het welzijn van Utrechts gymnasium. Een hoofdtrek van zijn karakter was een opregt, eenvoudig, godsdienstig gemoedsbestaan, geoefend in de beproevingen des levens, waarin ook hij zijn deel had, vast geloof aan Gods vaderlijke zorg, steunende op levendige overtuiging omtrent de hoofdwaarheden des christendoms. Hij overleed te Utrecht den 30 December 1853 in den ouderdom van 73 jaren.

Zie *Utrechtsche Volksalmanak* 1855, bl. 73-75.

[Willem Hendriksen]

HENDRIKSEN (WILLEM), stond aan het hoofd van een fraterhuis, in 1403 te Amersfoort gebouwd. Hij was een boezemvriend van F l o r i s R a d e w i j n s , uit wiens brieven wij hem als een ijverig en godvruchtig menschenvriend leeren kennen. Hij was zeer bedreven in het wereldlijk en kerkelijk regt, en won als leeraar der jeugd de algemeene liefde en achting zijner stadgenooten. Hij stierf in 1414.

Zie D u m b a r , *Analecta*, T. I. p. 110; M a t t h a e i , *Scriptor. Amersford.*, p. 47; v a n B e m m e l , *Beschrijving van Amersfoort*, D. I. bl. 182; B u r m a n , *Traj. erudit*, p.; D e l p r a t , *Verhandel. over de Broederschap van* G. G r o o t e , bl. 85.

[Boudewijn Hendriksz.]

HENDRIKSZ. (BOUDEWIJN), was admiraal van een der vloten, in 1625 door de West-Indische maatschappij naar Brasilië gezonden. Hij poogde te vergeefs de stad St. Salvador in de Bahia de todos los Sanctos of Allerheilige baai, van de Spanjaarden te herwinnen, waarop hij naar de haven van Porto Rico vertrok, welke stad hij overweldigde en verbrandde, doch hij stiet zijn hoofd voor 't kasteel. Aan Sierra Leona in Guinea gekomen, vereenigde H e n d r i k s z . zich met de vloot onder J a n D i r k s z o o n L a m , die na hem uit het vaderland gezeild was. Men ondernam, in Wijnmaand, een aanslag op het kasteel Del Mina, die ongelukkig afliep, wordende de onzen, vermoeid van den togt te lande naar dat kasteel, onverhoeds

overvallen van den vijand, en ten getale van meer dan 400 afgemaakt. De overigen, die geland waren, bergden zich met de vlugt. De vloot stak in het volgende voorjaar wederom over naar Brasilië, daar zij eenigen buit behaalde en eenige vijandelijke schepen veroverde en vernielde. Van daar tot aan de Havana voortgezeild, overleed de admiraal H e n d r i k s z o o n op den tweeden van hooimaand 1626. 't Gezag was toen uit op de vloot, het scheepsvolk sloeg aan het muiten en men zag zich genoodzaakt, naar 't vaderland terug te keeren, alwaar de meeste schepen schier ledig en beschadigd terug kwamen.

Zie J. d e L a a t , *Verh. van West-Indië*, bl. 10-54, 59, 70, 72-83; A i t z e m a , *Saken van Staat en Oorlog*, D. I. bl. 336-343, 419, 553, 582; v a n d e n S a n d e , *Nederl. Hist.*, bl. 120; W a g e n a a r , *Vaderl. Hist.*, D. XI. bl. 13, verv.

[Daniel Henricus Hendriksz.]

HENDRIKSZ. (DANIEL HENRICUS) te Schiedam geboren, predikant te Zunderdorp (1789), Krimpen (1791), Groningen (1801), was vele jaren praeses van het Classicaal en Provinciaal Kerkbestuur en stierf den 7 Maart 1841, oud bijna 75 jaren. Hij schreef:

Onderwijs in de leer van de Godsdienst. Rotterd. 1800. gr. 8°.

Zie *Naamlijst van Ned. Boeken van* 1790-1832.

[Dirk Hendriksz.]

HENDRIKSZ. (DIRK), een weerloos burger te Arnhem, die in het oproer aldaar in 1786 door de soldaten van het regiment van Douglas, terwijl hij met een roomkannetje in de hand over de Markt naar de beek ging, gewond werd, zoodat hij zwemmende in zijn bloed en zieltogende op straat bleef liggen en na verloop van weinige dagen overleed.

Zie *Het Beroerd Nederland*, D. IV. bl. 233.

[Hendrik Hendriksz.]

HENDRIKSZ. (HENDRIK), een dapper zeeheld, die zich in 1667, toen hij den rang van kommandeur bekleedde, op de rivier van Chattam onderscheidde. ‘De kommandeur’ schrijft B r a n d t , ‘H e n d r i k H e n d r i k s z o o n , met het brandschip *de Catharina*, die toen stoutelijk volgde, meende toen het schip *Karolus Quintus*, insgelijks door de Engelschen van de Nederlanders weleer genoomen, en toen gemonteert met 't sestig stukken, aan boort te koomen, maar werd in de grond geschooten, en zonk voor de boeg ten deele aan de zijde van den *Karolus Quintus*.’

Zie B r a n d t , *Leven van de Ruiter*, bl. 575; *Leven en Daden der Doorluchtigste Zechelden*, D. II. bl. 252; *Hollandsche Mercurius* 1667, bl. 87.

[Jan Hendriksz]

HENDRIKSZ, (JAN) leefde in de tweede helft der XVIIe eeuw. Hij vervaardigde een vierregelig gedicht op de *Lof-*

basuyn van A. J o n g h e l e i j n , *over de Ryswyksche vrede*. Leyden 1697.

Zie H e r i n g a , *Bijdrage tot de Lijst der Ned. Dichters*, bl. 48.

[Henricus Hendriksz.]

HENDRIKSZ. (HENRICUS) werd in Zeeland geboren en predikant te Wilnis en Vinkeveen in Julij 1737, vertrok van daar in 1742 naar West-Indiën, waar hij overleed in het laatst van 1743. Hij wijdde de nieuwe kerk te Wilnis in 4 Febr. 1742 met Hagg. II:10. Hij schreef:

Acht en dertig stigtelijke predikatiën. 8°.

Inwijdingspredikatie van een Nieuwe kerk te Wilnisse. 4°.

Zie N o o r d b e e k en M o u r i k , *Naamrol der Godgel. schrijvers; Boekzaal* over die jaren.

[Pieter Hendriksz.]

HENDRIKSZ. (PIETER), werd 20 Augustus 1779 te Enkhuizen geboren; een zoon van A n t h o n i u s P e t r u s en van A d r i a n a d e L a n g e , broeder van den reeds genoemden D a n i e l H e n r i c u s . Aanvankelijk voor de burgerlijke heelkundige praktijksoefening bestemd, en als heelmeester voor eene stad bij de provinciale geneeskundige commissie van Groningen, in den jare 1804, bevorderd, ging later over tot de militaire geneeskundige dienst, waarin hij tot den graad van chirurgijn-majoor opklom. Vervolgens verliet hij de militaire dienst, ten gevolge van een beroep als lector in de ontleed- en heelkunde aan de Groninger hoogeschool. Deze betrekking werd vervangen door die van buitengewoon hoogleeraar aan dezelfde academie, waarbij hem tevens den graad van medicinae en chirurgiae doctor verleend werd. Eindelijk in 1829 werd hij benoemd tot gewoon hoogleeraar aan dezelfde hoogeschool. In den jare 1826, toen voornamelijk de provincie Groningen door een allernoodlottigste volksziekte geteisterd werd, maakte prof. H e n d r i k s z . zich verdienstelijk, door het tot stand brengen van een hospitaal te Groningen, ter verpleging van menigvuldige hulpelooze zieken. Toen in 1831 de Aziatische cholera al dieper in Europa doordrong en ook onze gewesten bedreigde, werd hij met de Med. doctoren B e c k e r s en A r n t z e n i u s , gesteld aan het hoofd eener commissie tot het onderzoek der ziekte op de plaats zelve, alwaar zij destijds in groote hevigheid woedde, en bezocht en verbleef diensvolgens vele maanden te Hamburg en te Berlijn. Na den afloop dier zending en het ontwerpen van een doorwrocht rapport, werd hij met zijne mede-gecommitteerden door den Koning met een kostbaren ring met brillanten vereerd. In 1832 verzocht en verkreeg hij zijn eervol ontslag als gewoon hoogleeraar aan de Groningsche hoogeschool. Een beroep

op hem uitgebragt, als hoogleeraar aan de clinische school te Amsterdam, waartoe hij aanvankelijk niet ongenegen scheen, heeft hij echter bij nader beraad begrepen niet te moeten aannemen, maar verkoos zich in de nabijheid van 's Gravenhage, op het aangenaam buitenverblijf *Zuijderburgh*, neder te zetten, om zich aldaar aan de verpleging, voornamelijk van heelkundige belangrijke ziektegevallen, toe te wijden. Hij was ridder van den Nederlandschen Leeuw, en lid van bijna alle inlandsche geleerde en van zeer vele buitenlandsche genootschappen. Laatstelijk nog in het jaar 1841, werd hij door den Koning benoemd als lid eener commissie tot herziening der geneeskundige wetten en verordeningen in Nederland. Een gouden medaille door Z.M. aan de leden der commissie voor dien arbeid toegewezen, heeft hij echter door de vertraagde vervaardiging van het eerbewijs, voor zijnen dood niet kunnen ontvangen. Hij overleed, na een langdurig lijden, den 30 October 1843, op zijn buitenverblijf *Zuijderburgh*. Hij zond in het licht, behalve in tijdschriften en in vereeniging met anderen:

Oordeelkundige beschrijving van de voornaamste heelkundige operatiën in het Nosocomium Academicum te Groningen van 1810-1815 *met platen*. Gron. 1816. gr. 8°.

Heelkundige operatiën en waarnemingen in het Nosocomium Academicum te Groningen, *gedurende* 1815-1817 *met platen*. Amsterd. 1823. gr. 8°.

In de *Annales Gron.* 1828-1829, *Oratio de Medicina et Chirurgia non sine utriusque damno separandis*.

Zie *Konst- en Letterbode* 1843, N. 46; M u l l e r , *Cat. van Portrett; Naamlijst van Nederd. Boeken* 1790-1832; *Handelsblad* 5 Sept. 1857 en het *Acad. Programma*.

[Augustinus Hendrikx]

HENDRIKX, (AUGUSTINUS) werd te Rethy geboren, studeerde te Leuven, werd aldaar in 1688 primus, vervolgens hoogleeraar in de philosophie in het collegie of pedagogie de Lelie en licentiaat in de godgeleerdheid, in 1697 president van het Bossche Collegie. In 1704 werd hij kanunnik der Hoofdkerk te Leuven, president in het collegie Malderi, door den Antwerpschen bisschop van dien naam gesticht. In dit collegie liet hij beurzen na, inzonderheid voor zijne landgenooten, inboorlingen van Rethy. ‘Hij had een doordringend verstand, diepe wetenschappelijke kennis en een volmaakt priesterlijk leven.’

Zie v a n G i l s , *Katholyk Meijereysch Memorieboek*, bl. 152; v a n G i l s en C o p p e n s , *Nieuwe beschrijving van het bisdom van 's Hertogenbosch*, D. I. bl. 354.

[Johannes Baptista Hendrikx]

HENDRIKX, (JOHANNES BAPTISTA) schoolmeester te Zelle bij Dendermonde, gaf in 1722 te Gend in het licht een

treurspel, getiteld: '*De verdruckte Godvrugtighert*, *afgebeeld in het Houwelyck*, *Lyden en Doodt van de H. Maget en Martelaeresse Godelieve*, *in 7 bedrijven*.

Zie Willems, *Verhand. over de Nederl. Taal- en Letterkunde*, D. II. bl. 168; Witsen Geysheek, *Biogr. Anth. en Crit. Woordenb.*, D. III. bl. 158; *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.*, D. I. bl. 110.

[H.F. van Hengel]

HENGEL (H.F. VAN), kunstschilder, die door Herman van der Mijn te Londen in de kunst werd onderwezen, en zich vervolgens te Utrecht vestigde, waar hij in 1785 overleed. Hij schilderde portretten, binnenhuisjes en landschappen.

Zie Immerzeel, *Levens der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders*, D. III. bl. 30.

[Maria van Hengel]

HENGEL (MARIA VAN), in 1613 geboren en in 1697 gestorven, huisvrouw van Johannes Baccherus. Jan Roman, een Amsterdamsch boekverkooper, die in 1737 hare *Nagelaten Gedichten en Gezangen* uitgaf, berigt den lezer als iets zeer aanmerkelijks, 'dat haar Edl. in de bedroefde tijden van de Spaansche, Engelsche en Fransche oorlogen, zonder haar aan den uitslag van dien te kreunen, haar zeer ongemeen heeft geoefent in de goddelijke en zedekundige wetenschappen, en inzonderheid de dichtkunde.'

Zie Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. en Crit. Woordenb.*, D. III. bl. 160; *Cat.* R. van der Aa, bl. 114.

[Daniel van Hengel]

HENGEL (DANIEL VAN), den 26 October 1618 te Amsterdam geboren, predikant (1646) te Amerongen, en te Utrecht (1648), waar hij overleed 22 Augustus 1689. Hij schreef:

Beknopte Weegschaal.

waartegen pater Cornelis Havart schreef:

Bedenckingen voor Mynheer Daniel van Hengel, *predikant der genoemde Ghereformeerden tot Uytrecht*, *hem toeghesonden van Pater* Cornelis Havart, *enz.*, *over een seker schrift onlancx int licht ghegheven door den voorsegden Heere* van Hengel, *met dezen tytel: Beknopte Weegschaal*, *etc.* Antw. 1676.

Daniel van Hengel, *predikant enz.*, *Opgheweghen in zijn eijghen Weegschale ende bevonden te licht te sijn*. Antw. 1677, 8°.

Het Afkeer ende de Bitterheyt over 't verschil der Religie gematicht ende recht bestiert enz. Utrecht 1673.

Onpartijdig Recuel ofte versam, *van de wederzyts argumenten*

redenen en replicen over de questie van den Sabbath enz. Utrecht 1668.

Nehemia, *ofte voor-beelt van een godvruchtich vorst ende wel-gestelde Regeeringe*. Utrecht 1674.

Zedigh en grondigh Bericht over het gebruyck der genaemde geestelycke goederen, *bijs. in den Gestichte van Utrecht enz*. Utrecht 1661.

Staet des geschils over 't stuck van de Bancken van Leeningen, *sommierlick geopent door* Christianus Philalethes. Utrecht 1665.

Soliloquium ofte eensprake en H. bedenking van een gelovige ziele over den inhoud en praktyke des Heyl. Doops. 1657.

Zie Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. I. bl. 411; *Cat.* J. Schouten, bl. 14; *Cat.* Heringa, bl. 93; *Cat. van een uiterst zeldz. verzamel. van Bijbels enz*. verzameld door F. Muller, bl. 84; H. van Rhenen, enz., bl. 45; *Boekzaal*, 1733, *b.* bl. 469.

[Daniel van Hengel]

HENGEL (DANIEL VAN) zoon van David, en kleinzoon van Daniel, beide predikanten te Utrecht, werd 3 Maart 1689 aan de Bildt, de eerste standplaats zijns vaders, geboren; na aan de Utrechtsche hoogeschool zijne studien volbragt te hebben en tot doctor in de wijsbegeerte bevorderd te zijn, in 1711, predikant bij de hervormde gemeente te Purmerende, vier jaren later te Koog aan de Zaan, bedankte in 1716 voor Vlaardingen, en nam in December van datzelfde jaar het beroep aan te Rotterdam, waar hij den 25 Augustus 1733 overleed. Hij schreef:

Over den dood van Ds. P. van Eijndhoven. 4°.

Over het negentiende capittel van de Handel. der Apostelen. 8°.

Voorbeeld van een godvruchtig vorst. 4°.

Over het afsterven van Ds. Eversdijck. 4°.

Zie *Boekzaal der gel. wer.*, 1716, *b.* bl. 554, 661, 691, 1733, *b.* bl. 238, 496; Noordbeek en Mourik, *Naamrol van Godgel. Schrijv.*; Glasius, *Godgel. Nederl.*, 5de Aflev., bl. 69; K.J.R. van Harderwijk, *Naamlijst der Rotterdamsche Predik. N.* 67.

[Hermanus van Henghel]

HENGHEL (HERMANUS VAN) gaf in 1799 eene verzameling van *Stichtelijke Gezangen* in het licht, die zeer middelmatig zijn.

Zie van der Aa, *Nieuw Biogr. Anth. en Crit. Woordenb.*, D. II. bl. 217.

[M. Hengelenberg]

HENGELENBERG (M.) een dichter wiens spreuk was *Vreede best*.

Zie Harderwijk. *Zinspreuken van Nederl. voorname Mannen en Vrouwen*.

[Hengist en Horsa]

HENGIST en H o r s a , volgens de Friesche sage, zonen van den Frieschen hertog U d o l f H a r o n . Toen Friesland te overbevolkt werd, werd de hertog dagelijks aangespoord, om, naar oud gebruik, de beste en stoutste jongelingen te vergaderen, om bij loting als volkplanters uit te trekken. De hertog gaf eindelijk aan den wensch zijner onderdanen gehoor; de vergadering werd belegd en het lot viel op zijne zonen H e n g i s t en H o r s a , die kort daarop, omstreeks het jaar 385, aan het hoofd eener vloot naar Brittanje zeilden, waar H e n g i s t den koning dus aansprak: ‘Wij zijn de zonen van U d o l f , hertog der Friesen en met onze manschap bij het lot uitgezonden om elders landwinning te zoeken, en wij beiden zijn daarover tot hoofden aangesteld. Aldus uit gehoorzaamheid aan onze landswetten en overheid scheep gegaan, zijn wij onder het geleide van W o d a n , dien wij bijzonder vereeren, en de godinne F r i d i , hier aangeland, om u, of eenig ander vorst, dien onze hulp welkom is, te dienst te staan.’

Toen de koning den naam W o d a n hoorde, vroeg hij daarop naar hunne godsdienst, en toen hij vernam dat zij heidenen waren, sprak hij: ‘Van uw geloof, dat niet dan ongeloof is, heb ik spijt, maar uwe komst verheugt mij, wijl ik u tegen mijne vijanden noodig heb, en zoo gij mij trouw dient en mijn land helpt beschermen, zult gij rijkelijk beloond worden.’

De Friesen zwoeren hem trouw en verdreven de Schotten uit Engeland.

Kort daarop liet H e n g i s t nog meer zijner landgenooten overkomen en bouwde eene stad, waartoe hij, gelijk D i d o , zoo veel land, als hij met een ossenhuid kon bedekken, verkregen en ook even zoo als zij te werk gegaan had. Aan deze stad gaf hij den naam van Cancastre, welke naderhand in die van Lancaster is veranderd. Niet lang daarna kwamen er nog meer Friesen, onder welke zijne schoone nicht R o n i x a , over. Deze bragt, bij gelegenheid dat H e n g i s t den koning in zijne stad had genoodigd en hem een feest gaf, dezen, eerbiedig buigende, uit een gouden beker met kostelijken wijn, een dronk toe en kuste hem met deze woorden: ‘Du leaver King wacht heil.’ De koning, door hare schoonheid betooverd, verkreeg hare hand, onder voorwaarde dat aan H e n g i s t en H o r s a zekere landstreek. Cantuarie genoemd, zou worden afgestaan. Verbitterd over dezen afstand onttroonden de rijksgrooten hunnen vorst. De broeders namen terstond de wapenen voor hem op, doch H o r s a sneuvelde in een veldslag en H e n g i s t werd gedwongen met de zijnen Engeland te verlaten. Het duurde echter niet lang

of de koning werd hersteld, de nieuw benoemde gedood en Hengist, doch eerst in 't geheim met een klein gevolg, later, ten spijt der landzaten, met eene vloot teruggeroepen. Hengist wist den koning over te halen om een nieuw verbond met hem te sluiten, valt heimelijk bij de leus: ‘nimath ure saxas’ zijne edelen aan en doodde er meer dan 450. Hiermede niet tevreden, koelt Hengist zijne wraak aan alle Britten zonder onderscheid met zulk een woede, dat de koning het rijk verlaat; doch door de Britten wederom ingehaald, verbranden zij hem, als de oorzaak van alle hunne rampen in een toren. Een nieuwe vorst wordt gekozen en Hengist, door zekeren prins van Gloster gevangen, opentlijk in het leger onthoofd. Zijne landgenooten werden verslagen, verstrooid en als slaven verkocht.

Zie *Die Chronycke van Hollandt*, *Zeelundt ende Vrieslant*, (1517) fol. XLIIII, volgg.; O. Scharlensis, *Chronyk van Friesland*, (Leeuw. 1742) bl. 28; Marcellini, *Vita Suidberti* apud Ubb. Emsnium, *Rer. Fris.*, L. III. p. 41; Bedae, *Hist. Eccles.*, Lib. V. Cap. 9; Gildas, *Epist.*, Cap. XXIII.; Nennins, *Hist. Brit.*, Cap. XLVIII.; *Chronyk van* Claas Goete bij van Loon, *Aloude Holl. Hist.*, D. I. bl. 236; M. Hamconii *Frisia*, p. 20; *Oude Goudtsche Kronycxken*, bl. 7; *Toetsteen*, bl. 205; F. Sjoerds, *Friesche Jaarboeken*, D. I. bl. 270; Westendorp, *Jaarb. van Cron.;* St. I. bl. 26; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. I. bl. 290. Kok, *Vaderl. Woordenb.*, o.h.w.; v.d. Bergh, *Ned. Volks overlev.* bl. 43, 136.

[Hengist en Horsa]

HENGIST en Horsa. De Friesche overlevering stelt twee Hengisten en Horsaas, de eerste zonen van Udolf Haron, de tweede van den Frieschen koning Odilbald en van Haddinga, dochter van den koning van Denemarken.

De Engelsche geschiedschrijvers noemen echter slechts éénen Hengist en Horsa, zonen van den Saksischen veldheer Witigisil; ook van den Bergh houdt deze voor Saxische opperhoofden. De togt door den laatsten omstreeks 470 of 527 naar Engeland ondernomen, is zeer onnaauwkeurig en verward geboekt, terwijl de eerste geheel fabelachtig is. Volgens de sage zou de tweede togt ondernomen zijn om wraak te nemen over den dood van Hengist en der Friesen. Op aanhouden zijner onderdanen, zond Richard II, zoon en opvolger van Odilbald, eene vloot, onder bevel zijner broeders Hengist en Horsa, naar Engeland, ter ondersteuning van koning Vortigern tegen de Picten en Schotten, die zij het land uitdreven. Vortigern beloont hen rijkelijk, en eene plaats in het zuiden des lands wordt hun ter woonstede aangewezen. Hier beramen zij het plan zich van Engeland meester te maken en laten tot dat doel vele landgenooten overkomen. De Britten, het

gevaar ziende, sloten eene overeenkomst met hen, onder voorwaarden van hen eenige landerijen aftestaan en den gemeenen vijand steeds te zullen weren. Zij verbreken echter de belofte, nemen onverhoeds Vortigern gevangen, verzoenen zich met de Picten, trekken over den Humber en verwoesten alom het land. De Britten roepen hierop Ambrosius Aurelius, wiens vader en broeders vroeger door Vortigern waren ter dood gebragt, en die toen uit het rijk was gevlugt, terug. Deze stelt zich aan hun hoofd, vereenigt zich met de Schotten en zegepraalt in drie veldslagen over Friesen en Saksen. Nog eenmaal wagen dezen, door nieuwe hulpbenden versterkt, een inval in Cumberland; doch ook hier werden zij verslagen, Hengist zelf gevangen en de meesten der Friesen gedood. Die zich door de vlugt konden redden, namen onder het beleid van Hengist's zoon Occo, en zijn neef Horsa de wijk naar de grenzen van Schotland, waar zij zich nestelden en sedert zijn gebleven.

Zie Rapin Thoyras, *Abrégé de l'Histoire d'Angletorre*, Vol. I. p. 8; *A History of England in a series of lettres from a Nobleman to his son*, Vol. I. p. 25; Suffr. Petri, *Orig. Fris.* L. II. C. 5; F. Sjoerds, *Friesche Jaarboeken*, D. I. bl. 270; Beda, *Hist. Eccl.*, L. I. C. 14; van Loon, *Aloude Holl. Hist.*, D. I. bl. 236; v.d. Bergh, *Nederl. Volks overlev.*, bl. 43, 136.

[Mr. C.M. van Hengst]

HENGST (Mr. C.M. VAN), in 1849 te Utrecht overleden, liet eene aanzienlijke verzameling van handschriften en oude papieren na, van welke men berigt vindt in *Chron. van het Hist. Genootsch.*, 1849, bl. 168.

[Willem Hengst]

HENGST (WILLEM), te Nijmegen geboren, oefende zich in het portretschilderen onder voorname meesters. Ook legde hij zich toe op het schilderen van kunstige basrelieven.

Hij stierf in 1784 of 1785 te Kuik.

Zie Immerzeel, *Levens van Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders*, D. III. bl. 31.

[Herman Hengstenburgh]

HENGSTENBURGH (HERMAN), den 9 October 1667 te Hoorn geboren, leerde de eerste beginselen der teekenkunst zonder meester, en oefende zich vooral in het waterverwen, naar teekeningen van allerlei vogelen en landschappen van Pieter Holstein. Zijne ouders bestelden hem in 1683 bij Johannes Bronkhorst, ‘een overvlieger in het schilderen van allerlei vogels in waterverw,’ bij wien hij tevens het portretteren leerde. Weldra overtrof hij zijn meester en in 1695 begon hij zich ook op het schilderen van bloemen en fruitgewassen toeteleggen, waarin hij gelukkig slaagde. Hij schilderde zijne waterverwen veel op perkament en zwaar kardoespapier, en teekende de

bloem- en fruitstukjes tegen bruine gronden. Het bijwerk is meest vogeltjes, kapelletjes, torren, hagedissen en slangetjes, die hij zoo natuurlijk wist te plaatsen en te schilderen, dat zijne kunsttafereelen door hunne kunstrijke natuurlijkheid den geest der aanschouwers in eene verrukkelijke bedriegelijkheid als wegsleepten. Toen de beroemde historieschilder Mattheus Ter Westen hem, bij gelegenheid dat hij voor den heer van Oosthuizen te Hoorn schilderijen moest vervaardigen, aldaar bezocht, zeide hij onder het beschouwen van zijn werk meermalen: ‘Maar man is 't mogelijk! ik heb uwen naam nooit hooren noemen; zoo onbekend is uw edel kunstvermogen, schoon het de achting der geheele kunstlievende wereld verdient.’ Hij stierf den 30 October 1726. Zijne kunst bevond zich zoo in Engelsche als Nederlandsche kabinetten, o.a. bij den heer Pieter van den Brande te Middelburg en te Hoorn bij den heer van Beverwijk. In het stamboek van jufvrouw Koerten Blok berustten eene teekening en het portret van onzen kunstenaar met dit opschrift van Feitama:

Een' Zeuxis, die 't papier hervormende in taf'reelen,
Een Kanaän vertoont in Ooft en eêl Gebloemt,
Beschouwt ge in Hengstenburgh, wiens werk, in alle deelen,
Door kunstig Pluimgediert op 't hoogst zijn meester roemt.
Die Fenix doet, door 't puik der schoonste kunstgeschenken,
Ons 't zijner eeuwige eer, aan Koerten's kunst gedenken.

Zie behalve Immerzeel en Kramm t.a.p., Koerten Blok's *Stamboek;* van Gool, *Schouburg van Nederl. Konstschilders*, D. III. bl. 242 Abbing, *Vervolg op* Velius, *Beschrijv. van Hoorn*, D. II. bl. 71.

[Antony Hengstenburgh]

HENGSTENBURGH, (ANTONY) zoon van den voorgaanden, legde zich ook op de schilderkunst toe. Tot zijne leerlingen behoorde Jan Kray of Kraay.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der Vad. Schilderk.*, D. II. bl. 210; Abbing, *Vervolg op* Velius, *Beschrijv. van Hoorn*, D. II. bl. 73, 201; Immerzeel en Kramm, t.a.p.

[Hs. Henke]

HENKE, (Hs.) een middelmatig graveur, die in het laatst der 18e eeuw te Amsterdam leefde.

Men heeft van hem:

Verzameling van verscheide Tuin-gezigten naar Chinees gevolgt, zoogenaamde grotwerken, koepels, kabinetten, boogen en zitbanken enz. van nieuwe en vreemde vinding, zoo hier als elders, op Buitenplaatsen gebouwd en geschilderd van Pr. Barbiers, *en in 't koper gebragt door* Hs. Henke. 4°.

Zie Kramm, *Levens der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders* D. III. bl. 677.

[Joh. Henkels]

HENKELS, (JOH.), een der 7 personen, op bevel van den keurvorst van de Paltz te Solingen gearresteerd, doch op voorspraak der Staten van Holland, den 20 November 1720, na een gevangenis van 3 jaren en 11 maanden weder ontslagen.

Zie *Doopsgez. Bijdragen*, uitgegeven onder Redactie van Dr. Harting en P. Cool 1861, *Eerste Jaargang*.

[Charles Henne]

HENNE (CHARLES), werd te Nivelles uit fatsoenlijke ouders, in het midden der 17de eeuw, geboren, studeerde te Leuven, werd aldaar baccalaureus in de godgeleerdheid en vervolgens pastoor van St. Jacob te Nivelles, welke betrekking hij gedurende 36 jaren met trouw en ijver vervulde. Hij stierf den 22 Maart 1723, in den ouderdom van 70 jaren, op zijn graf leest men:

Icy repose le corps de Mr. Charles Henne bachelier en la St. Théologie, en son temps pasteur de cette église l'espace de 39 ans, décédé le 22 Mars 1723.

Hij gaf uit:

Abrégé de l'Histoire et des Miracles de Nôtre-Dame du Pilier, *recueilli par les soins de Mr.* Charles Henne, *Curé de la Paroisse de St. Jacques à Nivelles*, Mons, 1720. 12°.

Opgedragen aan Claude François Tserclaes, graaf van Tilly. Dit werk is getrokken uit een uitvoeriger werk, dat een officier van het garnizoen te Mons in 1707 had laten drukken. Dit laatste was wederom getrokken uit een Spaansch werk, geschreven door D. Joseph Felix de Amada, kanunnik bij de hoofdkerk te Saragossa en intendant der kapel van *Nuestra Senora del Pilar*.

Zie Paquot, *Mémoires pour servir à l'Hist. litt. des Pays-Bas*, T. II. p. 149.

[Jan Libert Hennebel]

HENNEBEL (JAN LIBERT), zoon van N. Hennebel en van Jeanne Oos, werd den 20 Januarij 1652 te Byland, in de parochie van Wavre, eene kleine stad niet verre van Namen geboren, studeerde te Leuven, werd aldaar den 13 October 1673 doctor in de godgeleerdheid, vervolgens lector en later vice-president van het collegie van Bay. Den 16 Julij 1684 verwisselde hij die betrekking met die van president van het collegie van Viglius. In de godgeleerde twisten tusschen de Formularisten en de Rigoristen stond hij aan het hoofd der laatsten, en vertrok als zoodanig naar Rome om die geschillen door den H. Stoel te laten vereffenen. Na een verblijf van ruim acht jaren keerde hij in 1701 naar Leuven terug en werd ka-

nunnik der hoofdkerk van Gent, doch deed bijna terstond afstand van die betrekking ten gunste van zijn bloedverwant C o r n e l i s J a n s s e n s. In November 1708 teekende hij de bul *Vineam Domini*, doch scheen zijne eerste gevoelens nog niet verloochend te hebben. Eene declaratie, die hij in zijne betrekking als deken, in naam der faculteit opstelde, en den laatsten April 1709 teekende, kon hem niet van alle verdenking ontheffen. Eindelijk verzoende hij zich met de godgeleerden, die opregtelijk aan den H. Stoel en de kerk onderworpen waren en nam de bul *Unigenitus* aan.

Hij stierf in zijn collegie van V i g l i u s den 3 Augustus 1720, in den ouderdom van 69 jaren. Zijn asch rust in het koor van St. Quentin onder een blaauwen steen aan de zijde van het Evangelie.

Hij schreef:

Notae breves ac modestae in propositiones XXXI, *S. Inquisitionis decreto nuper proscriptas*, Coloniae, 1691, 4°.

Hij had deel aan *Responsio ad Articulos* XLII, *quos Eximii D.D. ad M.M. nostri* M a r t i n u s H a r n e y & M a r t i n u s S t e y a e r t ..... *attestantur*, *authoribus* G u m m a r o H u y g e n s, *aliisque*, *ut loquuntur*, *ei adhaerentibus ..... tradi et inculcari ..... Refutatio Synopseos opponendorum Responsioni ad Articulos* XLII, Lovanii, 1691, 4°.

Apologia pro R. adm. atque Eximio viro J. L i b e r t o H e n n e b e l, *S.Th.D.*, *ab Academiâ Lovaniensi ad S. Sedem Deputato*, *adversus rumorem publicum*, *qui spargitur in Belgio*, *quasi propositionem aliquam Romae sustineat*, *aut haereticam*, *aut de haeresi suspectam*, 1693, 4°. z.n. van pl. en dr.

Memorial al Rey N. Senor Carlos II, *en defensa de sus Reales Decretos en el Païs-Baxo Catholico*, *nomine ac jussu R^mi Patris Thyssi Gonzales*, *Soc. Jesu Praepositi generalis*, *per* R.P. J o a n n e m d e P a l a z o l, *ejusdem Societatis Sacerdotem professum*, *Majestati suae Catholicae primum oblati*, *ac deinde ab Inquisitione Hispaniae*, *die* 28 *Septembris* 1698, *proscripti Confutatio per Belgas Theologos*, 1699, in 8°. z.n. van pl., dr. en schr.

Sommigen hebben dit opstel aan O p s t r a e t toegeschreven. Er is echter groote waarschijnlijkheid dat velen er de hand aan hebben gehad, en dat het te Brussel bij E u g è n e H e n r i F r i c x is gedrukt. Doorgaans wordt er het werk bijgevoegd, dat er in wordt aangevallen (*Mémorial Espagnol*, *présenté à sa Majesté Catholique contre les Prétendus Jansenistes des Pays-Bas*, *au nom et par l'ordre du Très Révérend P. Général de la Société*, *condamné*

par un décret de l'Inquisition générale d'Espagne. Le tout traduit en François. 1699, in 8°.)

Propositiones Quadraginta, *excerptae ex libro*, *cui titulus: Nodus Praedestionis; adjunctis quibusdam Notis*.

te vinden in:

Augustiniana Ecclesiae Romanae doctrina, *à Cardinalis* S f o n d r a t i *Nodo extricata per varios S. Augustini discipulos*, 1700, in 12°.

H e n n e b e l ontwierp in 1696 dit opstel. Het werd te Rome door d u V a u c e l en eenige anderen berzien.

Declaratio circa Articulos Doctrinae in Belgio controversae, *per Ex.* D.J.L. H e n n e b e l, *S.T.D. die* 10 *Septemb.* 1700, *coram sede Apostolicâ in urbe exhibita. Accedunt ... Articuli anno* 1677 *per Deputatos Lovanienses sedi Apostolicae oblati. Item Articuli a Discipulis S. Augustini anno* 1683 *oblati Episcopo Convenarum*, Lovanii 1701, in 12°.

Memoriale Pacis, *Romam missum die* 4 *Martii* 1701, *& ibidem sacrae Congregationi S. Officii exhibitum*, in 12°.

H e n n e b e l gaf nog andere Memorien, aan dezelfde congregatie gerigt, in het licht, die men vindt in het 2de deel van het *Commonitorium ad Orthodoxos* van P. D é s i r a n t en in 1701 te Leuven gedrukt. Men vindt hier ook een brief van H e n n e b e l, die den aartsbisschop H u m b e r t d e P r é c i p i e n mishaagde. De meeste dezer stukken vindt men ook in het *Commonitorium* van O p s t r a e t van het jaar 1702. Ook ontmoet men er eenige in een werk getiteld: *La paix de Clément* IX, etc. Chamberri, J e a n-B a p t i s t e G i r a u x (Brux.) 1700, in 12°.

Zie ook:

Responsio pro Eruditissimo viro ***, *Epistolae Leodiensis Confutatore*, pp. 12-21.

Via Pacis, *seu status Controversiae inter Theologos Lovanienses*, *ex collatâ hinc unius partis Declaratione*, *inde alterius Declaratione pleniore elicitus*, Leodii, 1701, 4°. Ofschoon H e n n e b e l nimmer erkend heeft de schrijver van dit werk te zijn, wordt het hem echter toegeschreven.

Opuscula Eximii viri D.J.L. H e n n e b e l, *S.T.D. in Universitate Lovaniensi. Accedunt R^mi D.* M a r t i n i S t e y a e r t *Theses de Sacerdote lapso & Assertio Censurae Lovaniensis & Duacensis adversus quorumdam hodie objectiones*, Lovanii, 1703, in 12°.

Declaratio Facultatis Theologicae Lovaniensis contra Quinque J a n s e n i i *propositiones*, *ab Apostolicâ sede damnatas*.

Epistola ad illustrissimum D. F e n e l o n u m, *Archiepiscopum Cameracensem*.

De beide laatste in *Molinismus profligatus* van P. H e n r i d e S. I g n a c e, in 1717 gedrukt.

Fragmenten van Brieven van Hennebel aan Quesnel en aan diens Secretaris *Brigode* in *Caussa Quesnelliana*.

Dissertationes Ariovisti & Venantii de Scripto quodam sub nomine Doctoris Hennebel, *ab aliquot Belgis Theologis edito; collectae per* Nicephorum Borradum, Leodii, in 12°.

Zie *Caussa Quesnelliana* passim; Désirant in *Commonitor. ad Orthodoxos* passim, & *Concordant. litterar.*, p. 139; Opstratii *de Commonitorio ad Orthodox.; Commonitor Orthodox.*, passim; J.G. Walch, *Biblioth. Theol. Select.*, T. II. p. 962-965; *Anecdotes, ou mémoires secrets de la Constitution Unigenitus*, Utrecht, 1732, 3 t.; *Journal de Mr. l'Abbé* d'Orsanne, Rome, 1735, 6 t. 8°.; P.F.J. Afiteau, *Hist. de la Constit. Unig.*, Paris, 1737, 3 t. 8°; Paquot, *Mém. pour servir à l'hist. litt. des Pays-Bas*, T. II. p. 630, seq.

[Jaques Hennebert]

HENNEBERT (JAQUES), werd te Sluis in Vlaanderen geboren, en begaf zich van daar onder de Watergeuzen; nam deel aan de inneming van den Briel en was onder de verdedigers van Alkmaar tegen Don Frederik. Hij werd met Dirk Duivel beschuldigd den bevelhebber Cabeljauw meer dan eens te hebben willen dwingen tot het verlaten der stad, gevangen gezet, doch vrijgesproken, schoon Cabeljauw niet zoo geheel van hunne onschuld overtuigd was. Welligt heeft Hennebert toen de dienst verlaten, ten minste, kort daarop wordt de dappere Michiel Samplon als kapitein van zijn vendel vermeld. Hennebertsnageslacht was in de dagen van O.Z. van Haren nog in wezen. Een, die in regte linie van Jaques, den Watergeus, afstamde, werd hem, in een zijner Vlaamsche commissiën, aanbevolen.

Zie Bor, *Nederl. Oorl.*, D. VI. fol. 265; Hooft, *Nederl. Hist.* B. VI. bl. 228; Alkemade, *Beschrijv. van den Briel*, bl. 123 en *Bijvoegs*, bl. 374; van Meteren, *Nederl. Hist.*, B. III. fol. 63, vers.; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. VI. bl. 345. 364; Velius, *Chron. van Hoorn*, bl. 331; D.P. Pers, *Verwarde Adelaar; Mnemosyne*, door H.H. en P.T. Tydeman, D. III. bl. 184; van Groningen, *Geschied. der Watergeuzen*, bl. 247, 457; *Navorscher*, D. VI. bl. 266.

[Robert Hennebo]

HENNEBO (ROBERT), een Fries van geboorte, begaf zich vroegtijdig in de krijgsdienst, verliet haar omstreeks 1716, en zette zich toen als herbergier te Amsterdam, in de nabijheid van het stadhuis, toen nog het prinsenhof genoemd, neder. Zijn herberg heette het Gulden Vlies en hij was ‘befaamd in het prepareren van rosbief, taelingen en koteletten.’ Vervolgens werd hij kastelein van het koffijhuis de Karsenboom, in de Kalverstraat en eindelijk acteur op den schouwburg.

In 1720 door den beruchten actiehandel rijk geworden, kocht hij een fraaije buitenplaats aan den Moordrechtschen dijk, nabij Gouda, die weleer aan het Goudsche geslacht Trist toebehoorde en in de wandeling Tristenhuis werd genoemd. Hij noemde haar Actiehoven. Zijn fortuin op dezelfde wijze als hij er aan gekomen was, verloren hebbende, begon hij werken uit de Fransche en Engelsche talen te vertolken en werd hij makelaar in effecten. Hij stierf in 1737, zijne weduwe zooveel middelen nalatende dat zij onbezorgd leven kon. Hennebo was een luimig dichter. Hij had zich Focquenbroch tot voorbeeld gesteld, doch overtrof hem verre.

Afzonderlijk zien van hem het licht:

Een plaat van *het trekken der Hollandsche Loterij op de zaal van 't Hof in 's Gravenhage*, met een bijgevoegd vers van Rob. Hennebo, uitgegeven Amsterdam bij Hendrik Blank op den Dam in de Visscher, omstreeks 1731.

Rouwklachten van den Heere Jac. Veenhuyzen, *over het afsterven van zijn goudvink*, *kanary*, *hond en paerd;* benevens het 1*ste en* 2*de deel van de Lof der Jenever*, met pl. en portr. van den dichter, door Houbraken, naar Wandelaar, Amst. 1736, gr. 8°.

De uytvaerd van Meester Andries, *blijsp. u.d. Fr. taal overgezet*, Amst. 1720, kl. 8°.

Leven en Memorien van Sally Salisbury, Amst. 1723, 8°.

Schim en Pourtret, Amst. 1767, 8°.

Bruiloftsgedicht op het Huwelijk van IJsbrand Vincent *en* Johanna Pauw.

Verzamelde Gedichten van Robert Hennebo, m. pl.

Zie Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. en Crit. Woordenb.*, D. III. bl. 162; De Vries, *over de verdiensten der Dichters in de* XVIII*de eeuw*, D. II. bl. 79; Siegenbeek, *Geschied. der Ned. Letterk.*, bl. 256, 257; *Zuid- en Noordholl. Volksalman*. 1845, p. 134, (R. Hennebo, eene *Voorlezing* door A.J. van der Aa); *Kunsten Letterbode* 1861, No. 21; *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.*, D. I. bl. 254, *b.* bl. 111; Arrenberg, *Naamreg.*, bl. 224; *Cat.* Witsen Geysbeek, bl. 62.

[Margaretha of Machteld van Hennenberg]

HENNENBERG (MARGARETHA of MACHTELD VAN), dochter van graaf Floris IV en van Machteld, gehuwd aan Herman, grave van Hennenberg, baarde, volgens de legende, 365 kinderen in eenen dragt, die door Guido, wijbisschop van Utrecht, in twee bekkens, de jongentjes met den naam van Jan, de meisjes met dien van Elizabeth gedoopt werden. Niet lang na de geboorte zouden allen gestorven en in de kerk van Loos-

duinen begraven zijn. Men vindt dit verhaal niet bij S t o k e , B e k a en andere gelijktijdige schrijvers. Eerst in de XVIde eeuw werd het geboekt, terwijl sommigen de gebeurtenis in 1214, anderen in 1266 en wederom anderen in 1276 stellen.

De oudste chronykschrijvers, ja zelfs W e s t e r b a e n en S m i t s , in de XVIIde eeuw, hebben er geloof aan gehecht; doch reeds E r a s m u s spotte er mede, gelijk ook S c r i v e r i u s , v a n R h y n , v a n H e u s s e n , O u d a a n en anderen. Intusschen verzekert men dat het verhaal van dit wonderbaar kinderbaren vóór de beeldstormerij, aan de noordzijde der kerk te Loosduinen, op een bord te lezen stond, en dat daar naast de bekkens hingen in welke de kinderkens gedoopt waren. Na het sloopen dier gedenkstukken heeft men de bekkens hernieuwd, en daar naast een opschrift in de Latijnsche taal opgehangen, behelzende een verhaal van het zonderlinge voorval, waarvan de zin, volgens een oude overzetting, hierop neêrkomt:

'M a r g a r e t h a de huisvrouw van H e r m a n , graave van Hennenberg, dogter van F l o r i s den IV, graave van Holland & Zeeland, zuster van W i l l e m , Roomschkoning, & daarnaa keyzer en van A l e y d , graavinne van Henegouwen, wiens oom van vaders wege was bischop van Utrecht; de zoon van haren oom, aan moeders zijde, was hertog van Brabandt & graaf van Thuringen. Deeze hooggeborene graavin omtrent 52 jaren oud zijnde, heeft op Goeden Vrijdag omtrent 9 uure in de jaare 1276, 365 kinderen gebaard, die alle te zamen in 2 kopere bekkens door G u d o wijbischop van Utrecht gedoopt zijn; wordende de knegtjes zooveele als er waren, allen J a n , en alle de meisjes E l i s a b e t h genaamd, welke allen te zamen tenzelfden dage met de moeder gestorven zijn, & hier te Loosduinen in de kerk begraven. Deze zaak is gebeurd om zekere arme vrouw, welke 2 kinderen van eenen dragt op haren arm droeg; waarover de gravin verwonderd zijnde, zeide dat zulks bij éénen man niet konde geschieden, & haar smaadelijk afwees. Weshalven de vrouw in haar gemoed ontroerdt & ontsteld zijnde, haar zooveele kinderen t eener dragt toewenschte, als er dagen in een jaar zijn, hetwelk ook tegen den loop der natuur tot algemeene verbazing geschiedt is, gelijk zulks alhier tot eene eeuwige gedachtenisse der zaake, uit de oude, zoo met de hand geschrevene als gedrukte, kronijke, kortelijk ter neder gesteld & vermeld is. De allerhoogste God moet om deze zaake gevreesd, geëerd en geprezen worden tot in alle eeuwigheid Amen.'

Volgens B o x h o r n zou men te Loosduinen eertijds de volgende kreupele rijmregels gelezen hebben:

D'onspreeckelieke Godes kracht,
Mach men meninksins wel mercken,
Want eens een frouken voortbracht,
Twee kynde te zamen in der wercken;
Dat verwonderde heur vrouw M a r g r i e t Hertogin,
Dat een wyf bij eens mans beleydt noch dragen kynder niet meer dan ien.
Daar na leet God geschyen,
Wonder groot; want zij wan,
Vierde half hondert kynderen & de 15 tot eenre dracht bij eenre man.
De kynder kerstede Bisschop Gij in een Becken klaer,
Daer waren hoge gebooren Pecten, als Princen, Vorsten vrouwen, dats, waer.
Der fruchten starfsi, en de was Germana van Allemannien,
W i l l e m s Coninck, van Holland Grave, al zonder wane.
Dit was een wonderlich dinck. Doe zij bleef
Men jaeren duysen CC en de LXXVI schreef
Op ten goeden Frydach, ten negen uuren,
Haer siel moet in eeuwigheyt dueren.

De 365 kinderen zouden, volgens den *Ouden Sergeant*, D. II, bl. 174 (vergel. met *Vaderl. Letteroeff.*, 1838, No. 3, bl. 342), te Amsterdam op het stadhuis in eene flesch bewaard worden.

Volgens eene overlevering zou het slot Pouderoijen, ook wel Puideroijen, Puderoijen en bij verkorting Puirroijen en Puroijen genoemd, ook Arx puerorum geheeten hebben, omdat er ter gedachtenisse van de gravinne v a n H e n n e n b e r g zoo vele vensters aan gemaakt waren, als zij, te Loosduinen, ter eener dragt, kinderen had voortgebragt.

De belachelijke benaming van Arx puerorum vindt men vermeld bij M a t t h a e u s , *Anal.*, T. I. p. 333, en daar uit in *Staat van alle Volkeren* overgenomen, doch niet hetgeen M a t t h a e u s er bijvoegt: ‘sunt qui ajunt vocatam a poederen quod fit in littore Mosae Fluminis,’ hetgeen waarschijnlijker voorkomt. Z. W e i l a n d 's *Woordenb.* op het woord peuren. Te 's Hertogenbosch en elders heet het nog poeieren.

Dr. R ö m e r schrijft: in eene M.S. *beschrijving van de abdie van Loosduinen bekrachtigt met deszelfs egte bewijsstukke*, *afbeeldingen enz. daartoe behoorende* door K. v a n A l k e m a d e en P. v a n d e r S c h e l l i n g , lees ik het navolgende: ‘nog is er een algemeen erfgerugt & overlevering bij de goede & eenvoudige luyden te Losduynen woonende, dat op zeker stuk weylands, de Bergweij genaamd, gelegen in 't oosten, digt aan het dorp nevens de Heerweg, in welkers midden zig een grooten ronden heuvel opdoet & vertoont, ter dezer plaats weleer gestaan heeft het hof & de woonplaats van de gravin (graven?) v a n H e n n e b e r g , alwaar de weelde & dartelheid in spijs, drank & allerley wellust & overdaad tot walgens toe overvloeyde, tot dat et eindelijk de Goddelyke Almagt verdrietende dit geheele hof tot een straf van hun overdaad & ten spiegel voor andere als een tweede Sodoma

is omgekeert & verzonken & dat alzoo op dees plaats dezen sandheuvel is voortgekomen, & ter naader bevestiging van dit praatje maakt het gemeene volk malkander wijs, dat des middernagts op dezen heuvel het gerammel van het keukengereedschap & der loopende speeten nog gehoord kan worden, om hetwelke te verneemen veele hun slaap & tijd vruchteloos verspillen. Het is den heer v a n B r a n d w i j k die dit erfgerucht aardiglyk berymt & beschreeven heeft, 't geen wij niet konde nalaaten alhier in te voegen.

Zie aan de slinkerhand een berg van groene sooden,
Die op haar lekkernij de koe te gast durft nooden,
En weet, indien bij u geen oudheid is verdagt
Nog d' overleevering ten deele uitgelagt,
Dat hier het graaveslot van Henneberg gestaan heeft,
En door des Hemels toorn zig d' aardrijk opgedaan heeft,
En in zijn ingewand swolg hof & hofgezin
En gaf aan desen herg zijn weesen en begin;
Weet dat die 's middernachts, juist als de klok in 't slaan is,
Leyt met zijn oor, dat ver van 't slinker niet van daan is,
Op dees begraasde bult, die duyst nog veeren heeft
En dikwijls is het bed van die hij voedsel geeft,
Bescheydelyken hoort, hoe dat de speeten loopen
Wat pot & keetelen & leepels om te droopen,
En braadpan voor geraas daarin de keuken maakt;
Weet dat, zoo ymand komt die na de waarheid haakt,
En 't delven daar bestaat & gaeren was aan 't vatten
Na zilvere schotelen & de versonke schatten,
Hij haast gebrooken ziet zijn schoppen & zijn spaan,
En eeven wijs & rijk wel mag naar huis toe gaan.'

Een onzer dichters uit de XVIIe eeuw vervaardigde een *Blij-*, *treur-*, *eyndespel van de Gravinne van Hennenberg*, waarvan een gedeelte, door de hand van A l k e m a d e geschreven, nog aanwezig is.

Zie A m a n d u s v a n Z i e r i k z e e , *Chron. ab init. mundi ad Ann.* 1514; P a r i v a l , *Vermakel. van Holland*, bl. 129; *Batavia Sacra*, T. I. p. 224; R. S n o y , *Archiatri*, *de Rebus Batavicis Libri* XIII, in de *Rerum Belgicar. Annales* van F r . S w e e r t i u s , Francof. 1620, fol.; *Die Chronycke van Hollandt*, *Zeelandt ende Vrieslandt*, Leyden 1517 en de overige uitgaven der *Divisie Chronyk* in het *Leven van* F l o r i s IV; M. v a n V a e r n e w y c k , *Die Historie van Belgis*, Gent, 1565; M. C r o m m e r , *Hist. Polon.*, L. I.; G u i c c i a r d y n , *Beschrijv. der Nederl.*, bl. 447; B o x h o r n , *Tooneel van Hollandt*, p. 364; J u n i u s , *Batavia*, p. 570; S c h o t a n u s , *Fris. Geschied.*, bl. 144; B u c h e l i u s *in Bekam*, p. 71; S c h r i v e r i u s , *Beschrijv. van Oud Batavia*, bl. 190 volgg.; Dezelfde, *Toetsteen op het Goudsch Kronyckske*, bl. 254; M. V o s s i u s , *Annal. Holl. Zeel.*, p. 148; S m i d s , *Schatkamer*, bl. 212; *Chronica de Hollandia et ejus Comitatu* in M a t t h a e i *Vet. Aevi Analect.* T. V. p. 536, T. VI, p. 19-42; *Beschrijv. der Nederl.*, (Amst. 1660) D. II. bl. 73. (Deze beschrijving vindt men bijna woordelijk overgenomen in de *Vyerighe Colom*); B l e y s w y k , *Beschrijv. van Delft*, bl. 20-26; *Batavia Illustrata*, p. 1314-1317; K o k , *Vaderl. Woordenb.*; S c h o t e l , *Letter- en Geschiedk*, *Uitspann.*, bl. 130; *Nederl. en Kleefsche Oud-*

heden, D. III. bl. 240, volgg.; Phil. Timaretes, *Collect. Monument. Foed. Belgii*, p. 226; *Navorscher*, D. III. (*Bijblad*) bl. XLVIII, D. VII. bl. 160; *Cat. Mss.* J. van Voorst, p. 124; *Cat.* C. van Alkemade en P. van der Schelling, bladz. 40; Westerbaen, *Ockenborgh*, bl. 25; J. Oudaen, *Gedichten*, D. III. bl. 70; J.C. Hennings, *Over de Leer aangaande Geesten en Geestenzienders*, 2 dln. bl. 38.

[Louis Hennepin]

HENNEPIN (LOUIS) werd omstreeks 1640 te Ath in Henegouwen geboren. Na voleindigde studiën nam hij, met verscheidene zijner medestudenten het Franciscaner kleed aan, begaf zich in een klooster te Parijs en werd aldaar tot priester gewijd. Onder het lezen van geschiedkundige werken en vooral der berigten van de zendelingen naar Amerika en andere werelddeelen, ontstak zijne reislust en wenschte ook hij op hun voetspoor het christendom onder de barbaarsche volken voort te planten. Tot bereiking van dit doel, vertrok hij naar Gent om het Vlaamsch te leeren. Eene zijner zusters, die aldaar gehuwd was, poogde hem van dit plan aftebrengen, doch zijn lust tot reizen en de raad van eenige Amsterdamsche vrienden deden hem besluiten het, zoo mogelijk, te volvoeren. Hij begaf zich dien ten gevolge naar Italië, waar hij van den generaal zijner orde den last ontving, zoo in dat land als in Duitschland de voornaamste kerken en kloosters te bezoeken. In Vlaanderen wedergekeerd, zond hem Willem Herincx, later bisschop van Iperen, naar het klooster Hall in Henegouwen om er gedurende een jaar te prediken; vervolgens beval men hem naar het klooster Biez in Artois en daarna naar Calais te reizen, vanwaar hij over Duinkerken naar Biez wederkeerde. Op deze togten kon hij, zonder aan voedsel te denken, dagen en nachten in de herbergen, waarin hij zijn intrek had genomen, achter de deuren staan luisteren naar de verhalen der zeelieden. Met vreugde nam hij dan ook een zending aan naar de Hollandsche steden. Te Maastricht aanvaardde hij de betrekking van aalmoezenier bij een regiment, en was als zoodanig bij den veldslag bij Senef. Na meermalen in de gevaren des oorlogs gedeeld te hebben, werd hij naar Rochelle gezonden, om zich aldaar als missionaris naar Canada in te schepen. In 1667 vertrok hij met den vromen François de Laval, bisschop van Petraea in *partibus infidelium* en later bisschop van Quebec. Te Quebec aangekomen, bleef hij niet ledig, en het was gedurende zijn verblijf in het fort Frontenac of Cataroconi dat hij onder het lezen van reisbeschrijvingen, het voornemen opvatte door den Ohio de zee te bereiken. Weldra was hij in de gelegenheid er aan te voldoen, daar hij eene uitnoodiging van den provinciaal van Artois

ontving L a s a l l e op zijne ontdekkingstogten, die hij, op bevel van den koning, ondernam, te vergezellen. Zij vertrokken den 18 Augustus 1678 en bragten den winter bij de Niagara door, van waar H e n n e p i n naar het fort Frontenac terugkeerde om twee andere monniken aftehalen om hem te vergezellen. Zij reisden vervolgens door de groote meeren van Canada tot Michillimakinac, waar zij den 26 Augustus 1679 aankwamen. Die plaats was toen nog zeldzaam bezocht geworden. Zij kwamen in het meer Michigan en bereikten de rivier der Ilinoisen, aan welker boorden zij een sterkte bouwden. Verschillende tegenspoeden noodzaakten L a s a l l e naar Frontenac terug te keeren. Voor zijn vertrek gelastte hij echter H e n n e p i n en nog een persoon om de groote rivier Meschasipi, van welke de Wilden hem gesproken hadden, te ontdekken. H e n n e p i n vertrok den 28 Februarij 1680. Hij verhaalt dat hij uit de rivier der Ilinoisen in de Meschasipi kwam en den loop van deze tot aan de zee volgde; dat hij haar vervolgens weder opvoer; dat hij door de Wilden gevangen genomen en vervoerd werd, en dat hij na een verblijf van 8 maanden onder die volken, welke hij, door zijne kennis in de heelkunst, aan zich verbonden had, doorgebragt te hebben, door de Franschen die te Canada waren gekomen verlost werd. Hij bragt den winter door te Michillimakinac en keerde vervolgens naar Europa terug, waar hij den 5 April 1682 aankwam. Hij gaf er het verhaal zijner reizen in het licht; werd vervolgens gardiaan van het klooster Renly in Artois, weigerde naar Amerika terug te keeren, en ten gevolge van vele onaangenaamheden, begaf hij zich in 1697, met verlof zijner oversten naar Holland; vestigde zich eerst te 's Hage, vervolgens te Amsterdam, eindelijk te Utrecht waar hij stierf.

Hij gaf in het licht:

I. *Description de la Lousiane nouvellement découverte au sud-ouest de la nouvelle France*, *avec la carte du pays*, *les moeurs et la manière de vivre des Sauvages*. Paris 1683, 1688, in 12°.; in het Italiaansch vertaald door C a s i m i r F r i s c h o t t i, Bologne, 1686 in 12°. en in het Hoogd. Neurenberg 1689, in 12°. Dit verhaal is opgedragen aan L o d e w i j k XIV. In deze opdragt, waarin hij den koning zeer vleit, noemt hij zich onderdaan van den koning van Frankrijk. Zij bevat de verschillende togten van den schrijver en verdient eer den naam van reis dan van beschrijving. Men vindt er niets bij nopens de ontdekking van de Meschasipi. In Holland verscheen:

II. *Nouvelle découverte d'un très grand pays situé dans l'Amrique*, *entre le nouveau Mexique et la mer Glaciale etc*.

Utrecht, 1697, in 12°., m. pl. Amsterdam 1698, ald. 1704, 1711 en 1720, met de reizen van L a b o r d e naar de Caraïbische eilanden.

In dit werk geeft de schrijver een volledig verhaal van zijne reizen en de redenen op, die hem belet hebben er zoo uitvoerig in het eerste van te gewagen.

Hij wilde L a s a l l e bij zijn leven de eer der ontdekking van de Meschasipi niet betwisten.

III. *Nouvelle voyage dans un pays plus grand que l'Europe*, *entre la mer Glaciale et le nouveau Mexique*, *depuis* 1679 *jusqu'en* 1682, *avec réflections sur les entreprises du sieur* L a s a l l e , Utrecht, 1698, in 12°., m. pl., in het Hoogd., Bremen, 1697, in 12°., m. pl. Dit werk en het vorige zijn van een even vleijende opdragt als het eerste aan L o d e w i j k XIV, aan W i l l e m III voorzien.

Men vindt het 2de werk in het IXde en het 3de in het Vde deel van *Recueil de voyages du Nord*. Beide bevatten weinig belangrijks met betrekking tot de aardrijkskunde, ofschoon deze monnik de eerste is geweest die de Missisippi zoo hoog is opgevaren. In zijn 2de werk gewaagt hij van eene rivier, komende van het Westen, die hem bijna even groot toescheen als de Meschasipi, waarin zij valt.

De schilderij, die hij geeft van haren oorsprong, naar de verhalen der Wilden, komt volkomen overeen met hetgeen men later over de bronnen van de Missouri is te weten gekomen. H e n n e p i n is soms ligtgeloovig, doch hij verdient de verwijtingen niet die hem C h a r l e v o i x gedaan heeft.

Volgens F o p p e n s is H e n n e p i n ook de schrijver van *La Morale Pratique du Jansenisme*, *avec un Appel comme d'Abus au Pape Innocent* XII; doch P a q u o t betwijfelt zulks.

In het Nederduitsch bestaan van hem:

Reizen door nieuw ontdekte Landen. Utrecht 1698. 4°.

Reizen naar Noord-Amerika of ontdekking van Louisiana, Amst. 1703. 4.

Beschrijving van Europa, Utrecht 1698. 4°.

Zie *Biogr. Univers.*, T. XX. p. 62; F o p p e n s , *Bibl. Belg.*, p. 832; 833; P a q u o t , *Mémoires pour servir à l'Histoire Littér. des Pays-Bas*, T. III. p. 623; B r u n e t , *Manuel du Libraire*, T. II. p. 162; A r r e n b e r g , *Naamregister*, bl. 224.

[Jehan Hennequart of Hennekert]

HENNEQUART of HENNEKERT (JEHAN), een wapenschilder in het laatst der XVde eeuw. In de archieven der oude grafelijke rekenkamer der hertogen van Bourgondië vindt men de volgende posten op rekeningen van 1467-1468:

‘A J e h a n H e n n e q u a r t , paintre et valet de chambre de Mds. pour six vins grands blasons, armoiez des armes

dudit feu Ms. miz et employés en ladite église de saint Donas LXXIJ p.'

'A Jehan Hennequart, valet de chambre et paintre de Mds. pour la facon du grand estandart de Mds. de tafftetas blanc, ou a esté paint et figuré à deux endroits, l'ymage de Ms. saint George à cheval, combattant le dragon et y a esté escript de grand lettre d'or mot et devese de Mds. XXXVI p.'

Zie Le Comte de Laborde, *Les Ducs de Bourgogne*, T. I. P. II. p. 500, 503; Kramm, *Levens der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders*, D. III. bl. 678.

[Jerôme Hennequier]

HENNEQUIER (JERÔME), in 1633 te St. Omer geboren, legde in 1650 aldaar zijne gelofte als Dominikaan af. Zijne oversten zonden hem naar het collegie van St. Thomas van Aquino, te Douay, om in de godgeleerdheid te studeren. Na voleindigde studien onderwees hij haar zelf en was tusschen 1669 en 1672 eerste regent van het genoemde collegie. Zijn ijver voor de leerstellingen der Thomisten berokkende hem onaangenaamheden, die echter vergoed werden door de bedieningen, welke zijne orde hem opdroeg. In 1673 werd hij prior van het klooster te Doornik en twee jaren later zond men hem naar Kamerijk, om de godgeleerdheid te onderwijzen. Zijn generaal benoemde hem in 1678 tot meester of doctor in deze wetenschap.

Sedert werd hij definitor der provincie van St Roza, nieuwelings in de Fransche Nederlanden opgerigt, te Luik, en in deze betrekking begaf hij zich in 1686 naar Rome, om een nieuwen generaal te kiezen. Te St. Omer teruggekeerd, was hij er drie jaren prior, en zijne broeders waren zoo over hem tevreden, dat zij hem herkozen. Zijn laatste levensjaren wijdde hij aan de studie en het vervullen der pligten, die zijne orde hem oplegde. Hij stierf den 13 Maart 1712, in den ouderdom van 79 jaren.

Hij schreef:

Vanitas triumphorum quos ab auctoritate adversus Praedeterminationes physicas pro scientiâ mediâ erigere nititur Germanus Philalethes Eupistinus, *Auctore amico Philalethi consentaneo*, Duaci, 1670. 12°.

Cultus Beatae Virginis Mariae vindicatus adversus Monitorem Anonymum. Audomari, 1670, 12°.

Waarvan eene Fransche overzetting bestaat, in hetzelfde jaar in 12°. uitgekomen.

Expunctio notarum, *quas in favorem Monitoris anonymi alter anonymus inurere nititur cultus B. Mariae Virginis vindicato*. Cameraci, 1675, 12°.

Dissertatio Theologica de absolutione sacramentali percipiendâ et impertiendâ, *ad Sacrosancti Concilii Tridentini*, *nec non Scholarum Angeli sensum expressa*, *atque in duas partes distributa*. Audomari, 1682, 8°.

Approbation à l'Eclaircissement touchant l'usage de l'absolution des Consuétudinairs & recidives etc. du P. Charles de l'Ansomption. Liège, 1682, 8°.

Epistola ad illustrissimum D.D. de Choiseul, *Episcopum Tornacensem super Recidivorum absolutione*, Antv. 1702, 12°.

Ook had hij waarschijnlijk deel aan *l'Oppression de la vérité dans tout son jour*, *contre les Signatures de Douay*, *par la Préface d'une lettre du R.P. Henneguieres*, *de l'ordre des E.E. Prêcheurs*, *& Docteur en Théologie*, *à son disciple du temps passé*, & *par trois vers du R.P. Placide Skinner*, *Anglois-Bénédictin*, *Licencié* & *Professeur de Théologie*, *aux petits esprits*, *mais dociles: traduits du Latin en François*, in 4°.

Tractatus Theologicus, *quo demonstratur*, *uti Eximius ac Reverendus admodum Dominus*, *D. de la Verdure*, *S. Theologiae Doctor* & *Ordinarius Duaci Professor*, *contra se ipstum dimicet in Controversia de recidivorum Absolatione*, Audomari, 1685, 12°.

Oratio in laudem Angelici & *Cammunis Ecclesiae Doctoris S. Thomae Aquinatis*, *habita Audomari, an*. MDCCII, Antv., 1702, 12°.

Ad Liberium Gratianum super Dissertatione primâ ipsius de mente Concilii Tridentini circa Gratiam physicè praedeterminantem Epistolae IV, in 12°.

In handschrift:

Expensio obligationis, *quae ordinis nostri Fratribus incumbit*, *Missam Conventualem quotidie decantandi*.

Tractatus de Deo Trino & *Uno*, *de Jure et Justitia*, *de Sacramentis in genere et specie*.

Tractatus Apologeticus quo ostenditur R.P. Josephum a Vitâ Dominicanum, *non esse alienum à sententiâ Thomistarum in Praediterminatione Physica*.

Tractatus de motione Dei ad id quod entitatis est in actione peccati, *contra Patrem Platel Soc. Jesu*.

Oratio altera in laudem Divi Thomae Aquinatis.

Zie *Scriptores Ord. Praed.*, T. II. p. 281; P a q u o t *Mémoires pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-Bas*, T. I. p. 269.

[Hennequin]

HENNEQUIN, uit Luik, een voornaam beeldhouwer, die in de tweede helft der XIVde eeuw in Frankrijk bloeide en belangrijke werken vervaardigde.

Zie L e C o m t e d e L a b o r d e , *Les Dues de Bourgogne etc.*, *In-*

troduction, p. XXII; K r a m m , *Levens der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders*. D. III. bl. 678; Zie over het geslacht der H e n n e q u i n s gekomen uit Vlaanderen, dat zich te Troyes in Champagne nederzette, van waar deszelfs takken (B l a n c h a r d vermeldt 17 stamtakken) zich in verschillende plaatsen van Frankrijk en inzonderheid binnen Parijs verspreidden; behalve M o r e r i en H o o g s t r a t e n , B l a n c h a r d , *Les Présidents a mortier du Parlement de Paris depuis* 1331, Paris, 1647, in fol.; L e L o n g , *Bibliothéque de France*, T. III. N. 32928; S c h o t e l , *Geschied- en Letterk Uitspann.*, bl. 108, 109; L e C a r p e n t i e r , *Histoire de Cambrai; Navorscher*, D. II bl. 154, D. III. bl. 175, D. VIII. bl. 263, *Bijblad*, 1853, bl. CXXXIII; 1854, bl. LXXXI.

[Françoise Hennequin]

HENNEQUIN (FRANÇOISE), echtgenoot van F r a n ç o i s H e n n e q u i n , zoon van P i e r r e H e n n e q u i n , J a c q u e s H e n n e q u i n n e en J e h a n H e n n e q u i n n e , beschuldigd van deel genomen te hebben aan de gebeurtenissen, tijdens de inneming van Bergen, door graaf L o d e w i j k v a n N a s s a u , in 1572, werden, na de herovering dier stad door A l v a 's troepen, veroordeeld om levend verbrand te worden. Zij hadden echter de vlugt genomen, en alleen hunne goederen werden aangeslagen.

Zie A l t m e i j e r , *Une succursale du Tribunal de Sang; Navorscher*, *Bijblad* voor 1854, bl. XXXIV.

[Francois Hennequin]

HENNEQUIN (FRANCOIS), broeder van E t i e n n e H e n n e q u i n , den 1 Aug. 1610 gehuwd met A n n a C o u l o n , bij welke hij kinderen verwekte. In zijn ms. *Livre de tous ses enfants*, leest men: ‘Memoire que nous sommes party d'Anvers avec ma femme et mon petit fils (né le 15 Juin 1612 - baptisé le 25 du dit moy a mon très grand regret d'autant que je ne voulais pas qu'il fust este baptisé à l'Eglise Romaine) pour venir demeurer en Hollande le 17 de Novembre l'an 1612 et sommes arrivé à Amsterdam le 21 du dit moy après avoir séjourné à Rotterdam après de mon frère A u g u s t i n d e l'O r m e .’

[Jacob Hennequin]

HENNEQUIN (JACOB), zoon van P i e t e r H e n n e q u i n en van M a r i a l e L e u , vlugtte met zijn vader, moeder en drie broeders den 31 Augustus 1698 uit het gebied van den koning van Frankrijk naar deze landen. ‘Zij hadden besloten om den 14 Augustus 1698 te komen, doch alzoo zij van hunne verkochte vaste goederen geen geld konden ontvangen, zoo hebben zij nog moeten tarderen tot den gemelden 31 Augustus, en als wanneer zij met groote benaauwdheid des nachts van daar zijn vertrokken. Het goud dat zij hadden, had zijn moeder eenige uren te voren in een brood gebakken.’

Het is echter blijkbaar, dat reeds vroeger, ja reeds in

1686, afstammelingen van het geslacht zich in het land van Katzand bevonden hebben.

Zie *Aanteekeningen* van P i e t e r H e n n e q u i n , *filius* J a c o b , ten jare 1733, in *Navorscher*, D. II. bl. 155.

[Gualtherus Hennequin]

HENNEQUIN (GUALTHERUS) burgemeester van Rotterdam, hield briefwisseling met d e C h a m e l l a r d , die in 1706 door hem een voorslag van vrede liet doen. Toen echter de zaken in het einde van dat jaar wat voordeeliger voor Frankrijk begonnen te staan, sloeg het Fransche hof terstond een anderen toon aan. C h a m e l l a r d schreef aan H e n n e q u i n dat hij God dankte, dat zijn ontwerp niet was aangenomen, dat hij zich voortaan buiten de handeling dacht te houden en dat H e n n e q u i n zich niet meer tot hem maar tot den markgraaf d e T o r c y moest vervoegen. Hierop schreef H e n n e q u i n aan d e T o r c y , met kennis van H e i n s i u s en B u y s , die het in de vergadering van Holland gebragt hadden, dat men hier niet ongenegen zou zijn tot een mondgesprek, mits de koning van Frankrijk bij den voorgaanden voorslag bleef.

D e T o r c y antwoordde beleefd, waarop besloten werd, dat H e n n e q u i n eene reis naar Parijs zou doen, van waar hij in April 1707 terugkwam met een ontwerp van een verdrag, hem, door d e T o r c y , in 't bijzijn van d'A v a u x , voorgezegd. Doch alzoo dit ontwerp, in verschillende opzigten nadeeliger was dan het vorige, bleef men hier dringen op de herhaling en zelfs verbetering van het ontwerp. Doch de uitslag van den veldtogt en een bedekte handel met het Engelsche hof, waren oorzaak dat de onderhandelingen eerst in het volgende jaar (1708) heimelijk werden voortgezet.

Toen er in 1725 tusschen Frankrijk, Groot-Brittanje en Pruissen te Herrenhausen een verbond werd gesloten tot onderlinge bescherming in Polen, Duitschland en elders, het verdrag van Hanover genoemd, werd ook Nederland aangezocht er deel in te nemen. Onder degenen die zich tegen dat verdrag verzetten was ook de oud-burgemeester H e n n e q u i n , die aangezocht werd om in Zeeland tegen de aanneming er van te werken, waarover, en vooral over zekere briefwisseling met B o u c i q u a u l t , een afhangeling van Spanje en met F r a n ç o i s M i c h i e l J a n i ç o n in den Haag, en over het doen van zekere voorslagen tot verdrag aan het Spaansche hof, zonder daartoe van hooger hand gemagtigd te zijn, hij in moeijelijkheden geraakte; ja zulks werd zoo euvel geduid, dat H e n n e q u i n , op verzoek der staten van Holland, te Parijs in civiel arrest werd genomen, doch, kort daarop, onder belofte van zich

ten allen tijde ten verhoor te zullen stellen, ontslagen werd en herwaarts kwam, waar hij op last der staten door eenige leden der gecommitteerde raden een verhoor onderging. De uitslag was dat hij niet zoo schuldig werd bevonden; ten minste hij bleef in de regering van Rotterdam en zitting houden in de admiraliteit van Zeeland. In 1730 was hij nog in dezelfde ambtsbetrekkingen.

Zie *Projet de Paix de Mr. de Torcy*, *Ms.;* W a g e n a a r , *Vad. Hist.*, D. XVII. bl. 292. 314, 326, D. XVIII. bl. 336; v a n W i j n , *Nalez.*, D. I bl. 424-428.

[J. Hennequin]

HENNEQUIN (J.) gaf in het licht:

Predikatien, 4 D. Amsterdam, T. C r a i j e n s c h o t , in 8°.

Zie A r r e n b e r g , *Naamreg.*, bl. 224.

[Philippe Auguste Hennequin]

HENNEQUIN (PHILIPPE AUGUSTE) werd in 1762 te Lyon geboren, verloor naauwelijks 7 jaren oud zijne moeder en bijna door een hevige oogziekte het gezigt. Na zijne herstelling, legde hij zich toe op het teekenen van bloemen, en ontving eenig onderrigt aan de akademie zijner geboorteplaats. Daar zijn vader hem niet toestond zich aan zijne neiging voor de kunst geheel over te geven, verliet hij, op veertienjarigen leeftijd, heimelijk het ouderlijk huis en begaf zich naar Parijs, waar hij een plaats op het atelier van den schilder D a v i d verkreeg. Na zich twee jaren onder dezen en vervolgens in de rijke galerij van den hertog van Orleans geoefend te hebben, terwijl hij inmiddels de lessen aan de akademie volgde, begaf hij zich naar Florence en van daar naar Rome, waar hij tot de staatkundige gebeurtenissen in het laatst der 18de eeuw vertoefde. In zijn vaderland teruggekeerd, vestigde hij zich in de nabijheid zijner geboortestad. Bij gelegenheid van het beleg dier stad, zag hij zijne woning vernielen en al zijne teekeningen, studiën en schetsen, die hij uit Rome had medegebragt aan de vlammen prijsgeven. Te Parijs, werwaarts hij vervolgens vertrok, werd hij in de zaak van G r e n e l l e betrokken en in de staatsgevangenis geworpen. Na zijn ontslag, werd eene door hem geschilderde *allegorische voorstelling* door hem ten toon gesteld, door het Instituut bekroond, en zijn naam in het veld van Mars, te gelijk met dien van den dichter P a r n y luide uitgeroepen. In het daarop volgende, het achtste der Fransche republiek, leverde hij een zijner beroemdste voorstellingen *Orestes door de Furiën vervolgd wordende*, op de tentoonstelling aldaar, welke den eersten prijs van het instituut mogt verwerven. Sedert ontving hij aanzienlijke bestellingen, zoo van wege N a p o l e o n als van andere aanzienlijke personen, doch een zamenloop van ongelukkige omstandigheden, zooals het afzeggen van schilderijen, b.v. van eene voorstelling der

krooning van de keizerin J o s e p h i n e , hem door keizer N a p o l e o n en den *dood van Nero*, door L u c i e n B o n a p a r t e besteld, bewogen hem zich naar Milaan te begeven, waar hij schilderijen in fresko vervaardigde. Van hier reisde hij naar Holland, van plan om zich naar Zweden te begeven. Te 's Hage gekomen, bewoog koning L o d e w i j k hem echter om aldaar te blijven en het inwendige van het paviljoen van Haarlem, met voorstellingen aan de geschiedenis van zijn koningrijk ontleend, in fresko te schilderen. 's Konings kort daarop gevolgde afstand, stelde zijne verwachtingen op nieuw te leur, en nu vestigde hij zich in België, en woonde achtereenvolgens te Brussel, Antwerpen en Luik, in welke laatste stad hij aan het hoofd van een athenaeum van schilder- en teekenkunst werd geplaatst. Eenige jaren later werd hij professor aan de Akademie te Doornik, en bleef in deze betrekking werkzaam tot aan zijn dood, die den 12 Mei 1833 voorviel. Tot het getal zijner leerlingen behoorde de beroemde historieschilder L o u i s G a l l a i t .

Zijne beroemdste schilderijen bevonden zich in de galerij der Louvre, zooals *Orestes door de furiën vervolgd*, en de *slag der Piramiden* en in het hôtel der Invaliden, het *portret ten voeten uit van den maarschalk Perignose*, ook schilderde hij voor N a p o l e o n den slag bij *Nazareth* en bij *Quiberon*. Voor de zaal der antieken op de Louvre vervaardigde hij een plafond, Frankrijk voorstellende, en op last van den heer D e l a c e p è d e , groot-kanselier van het legioen van eer, de *uitreiking der ridderkruisen van het legioen van eer aan het leger der kusten van den Oceaan te Boulogne*.

Te Luik bevindt zich de *zelfopoffering der* 300 *Franchimontezen*, een nationaal onderwerp; in de kerk van St. Jan aldaar, *St. Jan*, *de Apocalypsis schryvende;* in het kostschool te Ekerme, bij Rijssel, eene *Heilige Maagd* en vier schilderijen betrekking hebbende tot de geschiedenis van den H. B e n e d i c t u s ; boven het hoofdaltaar der kerk te Malmedy, eene voorstelling van het *Vagevuur*. Voorts vervaardigde hij een *Christus in het graf;* 5 tafereelen uit de geschiedenis van S t . H u b e r t in de aan dien heilige gewijde kapel in de kerk van St. Piat te Doornik; *Socrates zijnen leerlingen lessen van wijsheid gevende*, te Rijssel; het *portret ten voeten uit van den maarschalk Dumonceau*, te Amsterdam geschilderd; de *geboorte des Konings van Rome;* voorts een aantal portretten, landschappen en genrestukken.

Zie I m m e r z e e l , *Levens der Hollandsche en Vlaamsche Schilders*, D. III. bl. 33; N a y l e r , *Küntsler Lexicon*, T. VI. p. 101.

[Pieter Hennequin]

HENNEQUIN (PIETER), zoon van P i e t e r en van C o r n e l i a d e J o n g e , den 1 Februarij 1765 te Sluis

geboren, diende als 1ste luitenant ingenieur te Sluis, toen deze vesting, na eene dappere verdediging in Augustus 1794 aan den Franschen generaal M o r e a u werd overgegeven. Hij doorliep verder alle rangen bij het corps der genie; werd in Augustus 1825 bevorderd tot generaalmajoor, en was directeur in de 3e directie van fortificatiën, toen hij den 10 Mei 1826 te Utrecht overleed. Hij was vereerd met het ridderkruis der militaire Willemsorde 3e klasse. Bij zijne vrouw, F r a n ç o i s e A d r i e n n e d e C l i v e r, liet hij twee zonen na, J o h a n n e s J a c o b u s en D a e n C o r n e l i s, die beide als kapitein bij het corps ingenieurs en mineurs en sappeurs zijn gepensioneerd geworden.

Zie B o s s c h a, *Nederl. Heldend. te Land*, D. III. bl. 111. en particuliere berigten.

[Johan Frederik Hennert]

HENNERT (JOHAN FREDERIK) werd in 1733 te Berlijn geboren en ontving zijne eerste wetenschappelijke opleiding in het Joachimtalische collegie onder den rector H e i n s i u s, en sedert 1747 van den beroemden S u l z e r, die als leeraar der wiskunde aan dat collegie was aangesteld. Onder dezen legde hij den grondslag zijner algemeene en wiskundige kennis, welke laatste hij, onder leiding van den onsterfelijken L e o n a r d E u l e r, mogt voltooijen. Reeds in zijne eerste verhandelingen over wijsgeerige en dramatische onderwerpen, straalde buitengewone kennis van de stelsels der oude en latere wijsgeeren, welwikkend oordeel en kiesche smaak in het vak der schoone kunsten door. Omstreeks 1755 vertrok H e n n e r t naar Parijs om aldaar zijne kennis uit te breiden, woonde bijna twee jaren in het huis van den beroemden N i c o l a s J o s e p h D e l i s l e, toen astronome de la marine en hoogleeraar in de sterrekunde aan het Collège de France, wiens lessen over de sterrekunde en sterrekundige werktuigen hij gelijk ook die van L a m o n n i e r, hoogleeraar in de wiskundige natuurkunde bijwoonde.

Uit Parijs reisde hij naar ons vaderland, welks welvaart en burgerlijke vrijheid hem voor zich innam, zoodat hij besloot zich aldaar neder te zetten. Met toestemming der hoogleeraren opende hij te Leiden eene wiskundige school, en telde onder zijne leerlingen den later zoo beroemden v a n S w i n d e n.

In 1764 werd H e n n e r t in plaats van den beroemden J. d e C a s t i l l o n, die naar Berlijn was beroepen, eerst tot buitengewoon en in 1764 tot gewoon hoogleeraar in de wijsbegeerte, wis- en sterrekunde te Utrecht aangesteld, en begon aldaar, zoo ten behoeve der studenten als ten algemeenen nutte, een leerboek der wiskunde, dat toen

nog niet bestond, te bewerken. Tien jaren arbeidde hij aan dit uitgebreide werk, dat uit 9 deelen bestaat, waarvan de 3 eerste de *Elementa Matheseos purae;* de 6 overige de *Elementa Matheseos duplicatae* bevatten. Voor meer gevorderden voegde hij er bij, *Institutiones Astronomiae Scientia rumque conjunctarum*, *Gnomonices*, *Chronologiae*, *Geographiae*, *Artisque Nauticae*.

Naderhand was hij, bij de vorderingen, welke de sterrekunde in zijnen tijd maakte, over dit gedeelte niet tevreden, terwijl ook andere gedeelten er van door lateren arbeid van wiskundigen wordt overtroffen. Daar het getal beoefenaren der hoogere wiskunde gering was, gaf hij ook collegie in de wijsbegeerte, naar aanleiding van zijne *Aphorismi Philosophiae*, in 1781 te Utrecht gedrukt. Vele christen leeraars hebben met erkentelijkheid van het nut uit zijne lessen getrokken gesproken, doch H e n n e r t zelve meende, dat jongelingen, die volgens den gewonen akademischen leertrant, zonder mathematische of andere kundigheden verworven te hebben, met de *Logica* begonnen en het daarbij lieten blijven, geene of zeer geringe vorderingen in de ware wijsbegeerte konden maken. Liever had hij de wijsbegeerte, volgens de wijze van B e a t t i e , wiens *Principles of moral science* hij aanprees, en van welke hij eene Nederduitsche overzetting met bijvoegselen en voorrede bezorgde, onderwezen. Ook bezorgde hij de Nederduitsche overzetting van *uitgelezene verhandelingen over de wijsbegeerte en fraaije letteren*, *getrokken uit de werken van de koninklijke maatschappij der wetenschappen te Berlijn*. Bij gemis van astronomische werktuigen tot het doen van naauwkeurige berekeningen hield H e n n e r t zich onledig met schrijven van belangrijke zoo wijsgeerige als wiskunstige verhandelingen, die zoo door de koninklijke maatschappij te Berlijn als door directeuren van het Stolpiaansch legaat bekroond werden, en zoo in de werken dier maatschappijen als in die van het Bataafsch genootschap van proefondervindelijke wijsbegeerte, van het Zeeuwsch genootschap en in mengelwerken van in- en buitenlandsche verzamelaars zijn uitgegeven.

Na door eene ontsteking zijn regteroog verloren te hebben, en zijn linker langzamerhand verzwakte, verkreeg hij in 1802, op zijn verzoek, zijn eervol ontslag als hoogleeraar. Hij stierf den 30 Mei 1813 aan de gevolgen eener beroerte, in het 80ste jaar zijns levens.

Hij was naauwgezet, regtvaardig, goedwillig, dienstvaardig en edelmoedig, liever weldaden bewijzende dan te ontvangen. Vol ijver voor wetenschappen en kunsten, werkte hij zelf onvermoeid aan hare bevordering, en achtte

allen hoog, in welke hij den wil en het vermogen daartoe ontdekte. In den kring zijner vrienden gaf hij, door vernuftige scherts, leven en vrolijkheid aan het gezelschap. Bij anderen baarde zijne haastigheid, vurige tegenspraak en spottende luim wel eens ongenoegen. Een min kiesche manier van uitdrukking in den dagelijkschen omgang, bragt hem nu en dan in verdenking van oneerbiedigheid en ongodsdienstigheid; doch die argwaan konde niet vatten op hen, die den man uit zijne schriften, lessen en ernstige gesprekken over onderwerpen van algemeenen en christelijken godsdienst kenden.

Een onbekend dichter vervaardigde op hem het volgende bijschrift:

De grijze H e n n e r t zat aan zijn gewone taak,
De ontwikkeling van een vraag door wiskunst voorgeschreven,
Toen hem de dood verraste en stoorde in zijn vermaak,
'Wat' zegt hij, 'doet gij daar op 't eind nog van uw leven,
Daar gij toch geen figuur of letterschrift meer ziet.'
Maar H e n n e r t graauwt hem toe: ascherminkel, 't raakt 'u niet!
Ik zie veel meer dan gij; mijn ziel kan lezen, schrijven,
En wat zij leest of schrijft, zal eeuwig waarheid blijven.'

Hij schreef:

Genaue Harmonie des Sinnlichen mit dem Vernünftigen in der Natur des Menschen (1753).

Nachricht von der Schuchischen Schauspieler Gesellschaft zu Berlin, behelzende een oordeelkundig verslag van eenige vertooningen aldaar gegeven.

Gedanken über den Werth und Nutzen der Lustspiele zeer wijsgeerig geschreven, wijst den middelweg aan in het beoordeelen der tooneel- en blijspelen.

Deze drie verhandelingen zijn geplaatst in het maandwerk getiteld:

Neue Erweiterungen der Erkenntniss und des Vergnügens. Traité du Thermomètres, *où il est parlè d'une nouvelle loix de chaleur*. La Haye 1759.

Redevoering over de welsprekendheid. Rotterdam 1767. 4°.

Grondbeginsels der wiskunde. Utrecht 1769. 8°.

Dissertations Physicques et Mathématiques. 1778.

Uitgelezene verhandelingen over de wijsgeerte en fraaije letteren, *getrokken uit de werken der koninklijke akademie der wetenschappen te Berlijn*, *en uit het Fransch vertaald. Met bijvoegselen vermeerdert door* J.F. H e n n e r t . Utrecht 1780-1795, 6 d. 8°.

Redevoering over de gelaatkunde. Utrecht 1783. 8°.

Aphorismi philosophici. Ultraj. 1781. 8°.

Oratio de Physiognomia, *publice habita die* XI*mo Aprilis* 1782. *Cum Academiae Rheno-Trajectinae Magisterio iterum se abdicavit*. Trajecti ad Rhenum, 1782, 4°.

Commentatio de Barometria. Ultraj. 1787. 8°. maj.

Elementa matheseos purae et applicatae. 9 vol. Ultraj. 1760-1775. 9 vol. fig. 8°.

Institutiones astronomiae. Ultraj. 8.

Lessen over de eerste beginselen der wijsbegeerte, uit het Latijn vertaald door G.O. Spaan. Leyden 1822. gr. 8°.

Beattie, *Grondbeginselen der zedel. wetenschappen met Bijvoegs. en voorrede van* J.F. Hennert, uit het Engelsch vertaald door Y. van Hamelsveld. Utrecht 1795 3 d. 4 stukken. 8°.

In de werken van de koninklijke academie van Berlijn, verhandelingen:

Sur la vie d'Archimède. (1766).

Sur les moyens de donner la plus grande perfection aux lunettes dont les objectifs sont composés de deux verres.

In de werken van het Bataafsch Genootschap van proefonderv. wijsbegeerte:

Over Astromatische of Dollandsche verrekijkers, *bevattende de algemeene eigenschappen der werktuigen*. (1772).

In de werken uitgegeven door het Stolpiaansch legaat:

De Sensu morali. (1774).

In de werken van het koninkl. Ned.-Instituut:

Verhandeling over de ophaalbruggen. (1812)

In de werken van het Zeeuwsch genootschap:

Onderzoek omtrent de ware gedaante der aarde (1772).

Onderzoek of de onzekerheid omtrent de ware gedaante der aarde eenen aanmerkelijken invloed hebbe op sterrekunde en navigatie.

Voorts vinden wij verhandelingen van hem in de *Acta eruditorum Lipsiensia*, in de *Bibliothèque des sciences et des beaux arts*, in de werken der Hollandsche maatschappij te Haarlem en vele anderen.

Zie Prof. Nieuwenhuis, *Redevooring over het leven en de wijsgeerige verdiensten van den Hoogleeraar* J.F. Hennert, voor het 1ste deel van diens *Lessen over de eerste beginselen der Wijsbegeerte*, *uit het Latijn vertaald door* G.C. Spaan, Leijden 1822; Hennert, *Uitgel. Verh.*, Voorr; Heringa in *Kunst- en Letterb.* 1813, D. I. bl. 274, 291, 1814, D. I. bl. 198, 217, 277, 324; Nieuwenhuis, *Woordenboek van Kunsten en Wetenschappen*, o.h.w.; Clarisse, *Eneyclop. Theologica*, p. 85, 99, 105, 106, 155, 190, 346, 511; van Kampen, *Geschied. der Ned. Lett. en Wetensch.*, D. II. bl. 307; Collot d'Escury, *Hollands roem*, D. IV. St. II. bl. 664; Bouman, *Geschied. der Geld. Hoogesch.*, D. IV. bl. 300; *Navorscher*, D. V. bl. 168; Arrenberg, *Naamreg. van Boeken*, bl. 224; *Alphab. Naaml. van Boeken* 1790-1831, bl. 242; *Boekz. der gel. wer.* 1764, *a.* bl. 95; Muller, *Cat. van Porttr.*

[Frederik August Hennige]

HENNIGE (FREDERIK AUGUST), nam als chirurgijnmajoor deel aan den veldtogt naar Rusland.

Zie Bosscha, *Nederl. Heldend. te Land*, D. III. bl. 397.

[Jacob de Hennin]

HENNIN (JACOB DE), schreef:

Zinrijke Gedachten, *toegepast op de vijf zinnen*, Amst. 1681.

'In dit werkje' schrijft Heringa, 'worden de zinnen of zintuigen zelve minder behandeld, dan wel eene enkele werkzaamheid van hen, bij voorbeeld in dat gedeelte, dat over het gezigt handelt, wordt de lezer aangetoond, wat in een gedeelte van Zuid-Holland en 's Hage te zien is. Bij het einde van elk hoofdstuk geeft hij een dichtstuk.'

Zie Heringa, *Bijdrage tot de Lijst der Nederl. Dichters*, bl. 48.

[Antonius de Hennin]

HENNIN (ANTONIUS DE), graaf van Bossu of Boussu, zoon van Jan de Hennin Lietard, heer van Bossu, broeder van Jacob en Maximiliaan de Bossu, volgde in 1572 Cornelius van Mijerop, heer van Ketel en Spalant, Raad van den hove van Holland, als domproost van Utrecht op. Hij was de laatste domproost die de R.C. godsdienst beleed.

Zie van Leeuwen, *Batavia Illustr.*, p. 1019; Viglii ab Aytta *Epistolae ad* Joach. Hopperum in *Analect*. C.P. Hoynck van Papendrecht, T. I. P. II. p. 698, 708.

[Balduinus Hennin]

HENNIN (BALDUINUS) abt van Hennin De abdij van Hennin ook Hennin-Lietard genoemd, werd in 1040 gesticht en lag in de nabijheid van een groot vlek of stadje, ook Hennin geheeten, niet verre van Douay. De abt teekende de Unie van Brussel, in 1577 als vertegenwoordiger der stad Aire.

Zie Miraei *Opp. Diplom*, T. I. p. 172, 179; J.C. de Jonge, *de Unie van Brussel*, bl. 202.

[Jacob de Hennin]

HENNIN (JACOB DE), heer van Bossu of Boussu, zijn naam was eigenlijk Jacques de Hennin-Lietard, marquis van Vere, heer van Auxi, zoon van Jan de Hennin-Lietard, heer van Bossu, broeder van Antonius en Maximiliaan.

Deze edelman was bevelhebber der stad Aalst en grootmeester der bosschen van Henegouwen.

Bij den aanvang der Spaansche beroerten hield hij, even als zijne broeders, de partij van Philips, doch toen Requesens was gestorven en de Spaansche soldaten geweldenarijen begonnen te plegen, helde hij tot de zaak der vrijheid over. In 1576 naar den prins van Oranje gezonden, sprak hij ijverig voor de zaak van zijn broeder, en verzocht en verwierf onderstand tot de belegering van het kasteel van Gent.

In 1577 teekende hij de Unie van Brussel, en dikwerf nam hij deel aan de raadplegingen der algemeene staten,

in wier naam hij het bevelhebberschap over de stad Kamerijk voerde. Doch het leed niet lang of hij verzoende zich, gelijk de overige Henegouwsche edelen, met den koning van Spanje.

Zie *Nobiliaire des Pays-Bas*, T. I. p. 52; *Apologie van Willem* I, bl. 87; Wagenaar, *Vaderl. Hist.*, D. VII. bl. 107; Beaufort, *Leven van Willem* I, bl. 454; de Jonge, *de Unie van Brussel*, bl. 101, 102.

[Jacob de Hennin]

HENNIN (JACOB DE), heer van Gislengien, volgens de not, der algemeene staten, 3 Aug. 1577, een der afgevaardigden naar Rijssel en bailluw van Comines. Hij teekende de Unie van Brussel, in 1577 en in 1579 het verdrag der verzoening met Parma.

Zie Bor, *Nederl. Oorl.*, D. II. bl. 101; J.C. de Jonge, *de Unie van Brussel*, bl. 125.

[Jan de Hennin]

HENNIN (JAN DE), of Hennin-Lietard, heer van Bossu, vader van Antonius, Jacob en Maximiliaan, werd in 1562 door Margaretha van Parma naar Valenciennes gezonden, om aldaar het oproer te dempen.

Zie Strada, *de bello Belgico*, p. 132.

[Maximiliaan de Hennin]

HENNIN (MAXIMILIAAN DE), zoon van Jan van Hennin-Lietard, heer van Bossu, werd in 1542 geboren. Hij was de zoon van Maximiliaan van Bourgondië, die hem tot zijn erfgenaam maakte, doch daar diens boedel met schulden bezwaard was, had hij geen voordeel van deze erflating.

Reeds vroeg geraakte hij in eere. Philips benoemde hem, toen hij naauwelijks 14 jaren bereikt had (1556), tot lid van den raad van state, en 3 jaren later (1559), tot bevelhebber van een zijner 14 benden van ordonnantie. Hij was geen deelgenoot van de vergaderingen en ontwerpen der verbonden edelen en bleef de vriend van Granvelle, die hem wijzer en rijper dan men van zijnen leeftijd kon wachten, achtte. Na het vertrek van Willem I werd hij voorloopig in diens plaats tot stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht benoemd (1567), en behartigde in deze betrekking de belangen van zijnen vorst. In 1568 nam hij den advocaat van den Ende gevangen, verstrooide het volk dat in Waterland en West-Friesland voor den prins van Oranje werd geworven, en in 1572 ijverde hij voor den 10den penning, die op bevel van Alva moest opgebragt worden.

Toen de Watergeuzen in 1572 den Briel hadden ingenomen, trok hij derwaarts, doch, in plaats van de stad te heroveren, begaf hij zich, de onmogelijkheid ziende om

zich van haar meester te maken, en na de helft van zijn volk, deels gedood en gevangen, deels in het water omgekomen, verloren te hebben, door het water en slijk der Bornisse naar Putten, van daar naar Nieuw-Beijerland en kwam des avonds voor Paschen (6 April 1572) voor Dordrecht, met plan om in deze stad zijne vermoeide, natte en beslijkte soldaten te verfrisschen en onderstand van Alva af te wachten. De burgerij, in den waan dat men met geweld den tienden penning kwam vorderen, raakte in rep en roer; nam de wapenen op, sloot de poorten en riep: ‘dat zij den Spanjaard niet in wilde hebben.’ De regering, voor erger beducht, en zelf niet gezind om het volk in te laten, zond burgemeester van der Mijle en den raadsheer Cornelis van Beveren naar den stadhouder, die met zijne manschappen reeds voor de Rietdijksche poort lag, af, om hem hare vrees voor oproer, indien hij de stad binnen trok, mede te deelen, en dringend te verzoeken van zijn opzet af te zien en buiten te blijven, met aanbod om al het noodige tot verkwikking van hem en zijn volk te bezorgen. Bossu, in zijn voornemen te leur gesteld, barstte in gramschap los, en beet, op den grijzen baard van den burgemeester wijzende, de zijnen toe: Deze oude is mede den Koningh ontrouw,’ waarop van der Mijle bedaard en ernstig antwoordde: ‘Dat hij de stadt nu oock wel, gelijck hij dickwils en langh gedaen hadde, sonder soldaten, in gehoorsaamheijt van den Koningh soude bewaaren.’ In weerwil dat hij het den graaf en zijn volk aan niets liet ontbreken, verlieten zij de stad, onder het uitbraken van verwenschingen en bedreigingen; verbrandden moedwillig het naburige slot Develstein, en kwamen, gedeeltelijk over land, gedeeltelijk over water, te Rotterdam aan, waar zij, ‘listig binnen geraekt, haren toornigen moet met het bloet van de ingezetenen wreedelick koelden. Hetwelck de burgers van Dordrecht niet en dede berouwen, dat se de Spaengjaers uijt gehouden hadden.’ Te vergeefs beschreef hij de staten van Holland te 's Hage. De meeste steden toch hadden reeds het Spaansche juk afgeschud. Sommigen, zoo als Gouda, Haarlem en Medemblik, trachtte hij door verraad te bemagtigen, in andere, gelijk Amersfoort, legde hij bezetting. Naarden ging, om de West-Friezen ten onder te brengen, bij verdrag over. Eindelijk rustte bij te Amsterdam eene vloot uit en raakte met de onzen slaags op de Zuiderzee, werd overwonnen en gevangen genomen.

Drie jaren bleef hij in de gevangenis, tot dat hij, op voorspraak van zijnen broeder, tijdens den Gentschen vrede, tegen Marnix van St. Aldegonde werd uitgewisseld

Nu omhelsde hij de zaak des vaderlands en betoonde zich ijverig voor hare bevordering. Zijn aanzien steeg door zijne bekwaamheden en door zijne dapperheid.

Terstond gaven de algemeene staten hem zitting in den raad van state en in den raad van oorlog, en vaardigden hem af naar Utrecht, om de onrust in dat gewest te doen ophouden en de Spanjaarden van daar te verdrijven; zelfs vond hij te dien tijde voorspraak in de vergadering der algemeene staten, toen hij naar het stadhouderschap van Vriesland dong. Na eerst als kolonel in het leger der staten gediend te hebben, werd hij, op aanbeveling van den prins van Oranje, tot veldoverste verheven, en diende in beide betrekkingen het land met trouw en dapperheid. Op deze wijze het vaderland dienende, werd hij in het midden zijner loopbaan plotseling door den dood, in het jaar 1579, weggerukt, ‘wordende hij,’ gelijk Hooft schreef, ‘lankzaam vergeeten, om d' achtbaarheid van zijne deugden, en men betreurde hem niet minder om zijne zedigheit en aanminnigheit, dan den prins van Oranje en andere voortreffelijke regeerders, over het gemis van zijne dapperheit en ervarenheit.’

Zijn plotselinge dood gaf den Spaanschgezinden aanleiding, om den prins van Oranje te verdenken, alsof deze Bossu zou vergeven hebben, doch tegen die verdenking is de eer van den grooten en edelen redder van ons vaderland waardiglijk verdedigd. Bor verhaalt zelfs, ‘dat de prins de vriendschap van den graaf hoogachtte, en zelfs bij de staten van Holland voor hem sprak, ten einde hem een jaargeld van *f* 5000 mogt toegelegd worden, en dat hem de heerlijkheden van Putten en Geervliet tot belooning van zijne goede diensten mogten gegeven worden.’

Hij gaat op verschillende wijzen in plaat uit.

Zie behalve de bekende geschiedschrijvers Hooft, Meursius, Goudhoeven, Boxhorn, van Meteren, Bor, Bentivoglio, Strada, Wagenaar, van Wijn, Bilderdijk, Arend, Beeloo, Motley; *Geuse-Liedt-boeck* (1687), bl. 58, 84; A. Thysius, *de bello navali*, p. 40; N. Burgundius, *de bello Belgico*, passim; M. ab Isselt, *Historia sui temporis*, passim; Hugo Grotius, *Annales et Historiae*, passim; M. Vossius, *Annales Hollandiae Zelandiaeque*, passim; J. Duym, *Corte Historische Beschryvinghe der Nederl. Oorlogen*, bl. 15; Hoynck van Papendrecht, *Analecta*, T. III. P. I & II, passim; *Epp* Viglii *ad* Hopperum in *Analecta* cet., T. I. P. II. passim; *Repertorium van Placaten in Holland*, bl. 131; van Alkemade en van der Schelling, *Beschrijving van den Briel*, D. I. bl. 123; Balen, *Beschrijving van Dordrecht*, bl. 841, 842; Beverwyck, *Beschrijving van Dordrecht*, bl. 348; van Oudenhoven, *Beschrijving van Dordrecht*, bl. 526; J.W. te Water, *Tweede Eeuwfeest van de vrijheid binnen de stad Vlissingen*, bl. 41 *der Bijlagen*; J.J. Brahé, *Kerkel. Redevoering*, Vlissingen, 1772, bl. 10, 11; Bareuth, *Holl. en Zeel. Jubeljaar*, bl. 66; van der Wall, *Privil. van Dordrecht*, bl. 1371; Beau-

fort, *Leven van Willem* I, D. I. bl. 604, D. II. bl. 266, 328, 329, 367, 409, 410, 411, 418, 651, D. III. bl. 48, 49, 213, 244; Jan Gerritsz., *Chren. van* Rotterdam, Ms., p. 343; Boxhorn, *Theatrum Urbium Holland.*; J.B. de Tassis, *de Tumultibus Belgicis*, Lib. I. in Hoynck van Papendrecht, *Anal Belg.*, T. II. P. II. van Kampen, *Vaderl. Karakterkunde*, D. I. bl. 381, 382; Velius, *Beschrijv. van Hoorn*, bl. 373; van Wijn, *Bijvoegs.* en *Nal.* op Wagenaar, D. VI., bl. 68, 76, 103, D. VII bl. 47, 66; Dez., *Nalez.*, D. I. bl. 283, 291, 293; Schrevelii, *Harlemens.*, p. 59; Bleyswyk, *Beschrijving van Delft*, bl. 436; Cleyn, *Eeuwgetijde in den Briel*, bl. 40; Bosscha, *Neêrl. Heldend. te Land*, D. I. bl. 215, 256; Gachard, *Correspond. de Philippe* II, T. II. p. 16, 18, 124, 137, 148, 179, 184, 215, 254, 276, 336, suiv., 352 suiv., 364, 365, 372-382, 412, 413, 418-422, 423; *Correspond. de Guillaume le Taciturne*, T. IV. p. 97, 108; Schotel, *Kerkel. Dordr.*, D. I. bl. 44; Dezelfde, *Geschied-, Letter- en Oudheidkund. Uitspann.*, bl. 59; Dezelfde, *Dordrecht* (1858) bl. 9; J.C. de Jonge, *Nederl. Heldend. ter Zee*, D., bl.; Dezelfde, *de Unie van Utrecht.*, bl. 123, 124; P.J. Schotel, *Nederl. Heldend. ter Zee* (Voorstelling van den zeeslag op de Zuiderzee); Scheltema, *Staatk. Nederl.*, D. I. bl. 455; van Groningen, *Geschied. der Watergeuzen*, bl. 103, 403; Voorts de Woordenboeken van Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis; *de Navorscher*, D. X. bl. 250, (Brief van Bossu 1570).

[Christiaan Henning]

HENNING (CHRISTIAAN), werd den 20 Augustus 1741 te Erfurt geboren en reeds vroeg tot de teeken- en schilderkunst opgeleid. In Holland gekomen, stond hij met zijn broeder Godfried aan het hoofd der behangselfabriek van de zoogenaamde Hoornsche maatschappij, wier prentteekeningen bekend zijn. Later bestuurde hij mede de stads teeken-akademie te Haarlem. Zijn vak was voornamelijk het teekenen en schilderen van vogels en landschappen, ook schilderde hij tooneelwerken voor den schouwburg te Amsterdam. Van zijne etskunst bestaan een zestal door hem geëtste *Gezigten op de buitenplaats Biljoen*. Hij dreef kunsthandel en overleed te Zeist, den 2 Augustus 1822.

Zie Immerzeel, *Levens en Werken der Holl. en Vlaamsche Kunstschilders*, D. II. bl. 32; *Konst- en Letterb.* 1822, D. II. bl. 115.

[Henricus Christianus Henninius]

HENNINIUS (HENRICUS CHRISTIANUS), of de Hennin, ofschoon geen Nederlander, verdient melding om zijn vierjarig verblijf in Nederland, en zijne uitgebreide letterkundige betrekking met de geleerde Nederlanders van zijn tijd, en vooral met Jacobus Tollius, wiens leven hij beschreef (*Vita* Jacobi Tollii *conscripta per* Henr. Christ. Henninium, waarvan het oorspronkelijke ms. berust bij den heer van Dam van Noordeloos te Rotterdam), en wiens brieven hij uitgaf met den titel:

Jacobi Tollii *Epistolae itinerariae*, *ex auctoris schedis posthumis*, *recensitae*, *suppletae*, *digestae; annotationibus*, *observationibus & figuris adornatae cura et studio* Henr. Christ. Henninii. Amstelod. 1704.

Hij was geboren te Hanau, geneesheer eerst te Tiel, daarna te Duisburg, waar hij omstreeks 1704 overleed.

Hij beoefende, gelijk Almelovenius, de genees- en letterkunde en was hoogleeraar in de geneeskunde, geschiedenis, welsprekendheid en Grieksche taal, aan de akademie te Duisburg.

Na den dood van Nuberus dachtten curatoren der Harderwijksche hoogeschool er aan, hem den literarischen stoel aldaar te geven. Hij schreef:

Dissertatio de Graeca langua secundum accentus non pronuntianda, Traj. ad Rhen. 1684, 4°.

Ook gaf hij *Juvenalis* met aanteek. uit, Ultraj. 1685, 4°.

Hij vertaalde in het Latijn en gaf uit:

Nic. Bergier, 5 *livres sur les chemins publics et militaires des Romains*, en De la Mothe Le Vayer, *Dissertations sur Q. Curce*.

Onuitgegeven:

Dissertatio de Origine urbis Tilanae.

Zie *Epistolae ad* Ant. Magliabechium, T. II. p. 337, (over de Aanteekeningen van Henninius op de *Epp.* Tollii); *Miscell. Daventr.*, T. I. p. 540, 541; Bouman, *Geschied. der Geld. Hoogeschool*, D. II. bl. 38, 650; Saxe, *Onomast.*, T. V. p. 329 seq.; *Cat.* C.A. van Wachendorff, Utrecht 1811, bl. 199, 200; Rink, *Beschrijving van Tiel*, bl. 321.

[Ange Hennotelle]

HENNOTELLE (ANGE), te Rijssel geboren, trad in 1637 in de orde der Dominikanen te Doornik, studeerde te Douay in de godgeleerdheid, en onderwees haar zelve in het collegie van Thomas van Aquino, waarvan hij tweemaal regent was, in dezelfde stad. In 1642 werd hij doctor aan dezelfde universiteit, was tweemaal prior te Doornik, eens te Douay, en stierf den 10 Mei 1678, in den ouderdom van 58 jaren, in zijn klooster. Hij werd eenmaal met den jezuit Antoine de Boulogne naar Rome gezonden, om de zaak der monniken, tegen de Choiseul du Plessis-Praslin, bisschop van Doornik, te bepleiten. Hierop hebben de beide volgende geschriften, van zijne pen, betrekking:

Response à un Ecrit intitulé: Mémoire sur le différend, *qui est entre Mgr. l'Evesque de Tournay*, *& les Réguliers de son diocèse*. Paris, 1672, 4°. Lille, 1672, 12°.

Response à la Replique du Rme. Evesque de Tournay. Ms. te Rijssel.

Zie Jacques Eckard, *Scriptores Ordinis Praedicat.*, T. II. p. 675; Paquot, *Mémoires pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-Bas*, T. I. p. 646.

[Henri Joseph Henrard]

HENRARD (HENRI JOSEPH), kunstschilder, te Luik geboren. Hij schilderde te Parijs, waar hij in de kunst onderwijs gaf, voornamelijk landschappen en portretten.

Op de tentoonstelling in de Galerij Le Brun aldaar, in 1827, vond men van hem:
Een *gezigt in de omstreken van Luik;* een dito *in Italië bij ondergaande zon;* een *Watermolen*, enz.

Zie Ch. Gabet, *Diction. des Artistes*, Paris, 1831, in 8°.; Kramm, *Levens en Werken van Holl. en Vlaamsche Schilders*, D. III. bl. 618.

[Robert Henrard]

HENRARD (ROBERT), een Karthuizer en uitmuntend Nederlandsch beeldhouwer. Hij vervaardigde o a. een schoon *Beeld van de H. Jonkvrouw*, voor de hoofdkerk te Luik.

Zie Kramm, *Levens en Werken van Holl. en Vlaamsche Schilders*, D. II. bl. 618.

[Chetif Henri]

HENRI, *Chetif*, zoon des Keizers van Marokko, werd te Leiden in de christelijke kerk gedoopt en diende, gelijk Descartes, Gustaaf Adolf, Turenne, Rabenhaupt, enz., onder Maurits, op zijn verzoek in de kompagnie van Frederik Hendrik, die geregtigd was hem *f* 50 per maand te geven en hem te doen wapenen en monteren met twee paarden en een bidèt.

Zie Valckenier, *Verwerd Europa*, D. I. bl. 20; van Wijn, *Nalez. en Bijv. op* Wagenaar, D. XI. bl. 160; Bosscha, *Neêrl. Heldend. te Land*, D. I. bl. 495.

[Rijck Henricksz]

HENRICKSZ. (RIJCK), een beeldsnijder te Utrecht, in het midden der XVIe eeuw, die o.a. in de Buurtkerk aldaar, ‘de foey onder de orgelen sneed.’
Zie *Rekeningen van de Buurtkerk te Utrecht* bij Dodt van Flensburg, *Archief*, D. VI. bl. 313; Kramm, *Levens en Werken der Holl. en Vlaamsche Schilders*, D. III. bl. 678.

[Dirk Henricsz]

HENRICSZ. (DIRK), geboortig te Oudheusden, oefende de schilderkunst uit te Utrecht in den aanvang der XVIe eeuw.

Zie *Kameraars rekeningen der stad Utrecht* 1511-1512 bij Dodt van Flensburg, *Archief*, D. III. bl. 204; Kramm, *Levens der Holl. en Vlaamsche Schilders*, D. III. bl 678.

[Henricus Friso]

HENRICUS FRISO, of *de Fries*. Zie FRISO.

[Henricus a Gandavo]

HENRICUS A GANDAVO, aldus genoemd naar zijn geboorteplaats Gent, maakte zijn naam roemruchtig in de XIIIe eeuw. De naam van zijn geslacht was G o e t h a l s , of gelijk M a r c a n t i u s beweert, M u d a n u s (of v a n d e r M u d e). Hij was leeraar te Parijs en doctor der Sorbonne. Men gaf hem den bijnaam van doctor s o l e m n i s , d.i. plegtige doctor. Men verzekert dat hij aartsdiaken te Doornik is geweest. Hij stierf den 8 September 1293, in den ouderdom van 76 jaren. Daar is eene familie G o e t h a l s te Doornik, om welke reden V a l e r i u s A n d r e a s van gevoelen is, dat hij misschien afkomstig van deze stad kan zijn. Vader A r c h a n g e l u s G i o v a n i , schrijver van de jaarboeken

der Serviten, wil, dat hij monnik van deze orde is geweest; doch anderen zijn niet van dat gevoelen.

Hij schreef:

Theologia Quodlibeta in IV *libros Sententiarum*, ap. B a d i u m Paris 1518. fol. en met de *Commentaria Vitalis* Z u c c e l i i, Venet. ap. M a j e t t u m.

Commentariorum & Quaestionum in Physica, *Aristotelis Libri* VIII.

Commentariorum & Quaestionum in Metaphysica, *Aristotelis Libri* XIV.

Summa Theologiae seu Quaestionum ordinariorum, Parisiis ap. B a d i u m. 1520 fol.

De viris seu scriptoribus illustribus usque ad annum 1280, *cum appendice* XI *Capitum*, *auctore* S i l l e b e r t o *cognomento Universali ad* S i g e b e r t u m, Coloniae, 1580, 8°. door S u f f r i d u s P e t r i uitgegeven *cum vulgatis jam ante* H i e r o n y m o, G e n n a d i o, I s i d o r o, H o n o r i o. Dit werk is ook uitgegeven door A u b e r t u s M i r a e u s in Antv. 1639, fol. door F a b r i c i u s (*cum Bibl. Eccles.*, T r i t h e m i o *aliisque auctariis*) Hamb. 1718, fol.

Vita S. Eleutherii, *Tornacensis Episcopi*.

Elevatio Corporis ejusdem S. Eleutherii in hands.

Mogelijk dezelfde als die welke B o l l a n d u s, zonder naam van schrijver, heeft uitgegeven in *Actis Sanctor*, Tom. III. Febr. 20, p. 180.

Summa de Poenitentia in hands.

Quodlibetum de Mercimoniis et Negotiationibus, in hands.

Quodlibeta de variis materiis, in hands.

Tractatus de caslitate Virginum et Viduarum, in hands.

Sermo de Purificatione Virginis Deiparae, in hands.

Sermones, in hands.

Zie F a b r i c i u s, *Bibl. mediae et infim. Latin.*, T. VI. p. 640; L a b b e u s, *de S.E.*, T. I. p. 422, seq.; B u l a e u s, *Hist. Acad. Paris.*, T. III. p. 410; T r i t h e m i u s, *de S.E.*, Cap. 497; de *Scriptoribus Germ.*, C. 90; V a l. A n d r e a s, *Bibl. Belg.*, p. 345; V o s s i u s, *de Hist. Lat.*, p. 480, 490; L u i s c i u s, *Algem. Hist. Geogr. Woordenb.*, D. V. bl. 153; Over hem schreef afzonderlijk F r a n ç o i s H u e t, hoogleeraar te Gent, in zijn werk: *Récherches historiques et critiques sur la vie*, *les ouvrages et la doctrine de Henri de Gand*, Gand et Paris, 1838, 8°. 209 bl.

[Henricus de Gauda]

HENRICUS DE GAUDA. Zie GOUDA.

[Henricus Gorcomius]

HENRICUS GORCOMIUS. Zie GORKUM.

[Henricus Gravius]

HENRICUS GRAVIUS, naar zijne geboorteplaats Grave. Hij had tot bijnaam V e r m o l a n u s, was prior en lector bij de Dominikanen te Nijmegen en overleed 22 October 1552. Hij schreef:

Scholia et Annotationes in H i e r o n y m i *Epistolas*, van welke de eerste Decade verscheen te Antwerpen 1568. 8°.

De overige gaf And. Schottus te Parijs in 1609 in fol. en verbeterd te Keulen in 1618 in het licht.

Annotatiunculae in D. Paulini *Opera*, Colon. B. Cyprianum. Colon. 1544, 1560. 8°.

S. Joannis Damasceni Opera. Coloniae 1560. fol.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 354; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 449; Eckard, *Soript. Ord. Praedic.*, T. II. p. 140; Luiscius, *Algem. Hist. Geogr. Woordenb.*, D. V. bl. 153.

[Henricus Hessicus]

HENRICUS HESSICUS. Zie ERP.

[Henricus Hollandus]

HENRICUS HOLLANDUS. Zie HOLLANDUS.

[Henricus Joannis]

HENRICUS JOANNIS, een Hollander, lector te Keulen, schreef:

Commentaria in tres morales Praefationes Plinii. Colon. 1514.

Zie Valer. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 356.

[Henricus]

HENRICUS, kanunnik te Doornik, tijdgenoot van Bernard van Clairvaux en bekend bij Herimannus, abt van St. Maarten te Doornik.

Hij schreef in het Latijn het leven van den H. Eleutherius, dat de heilige zelve hem in de pen zou gegeven hebben. Het Hs. er van berustte weleer in de bibliotheek der abtdij van St. Maarten te Doornik.

Vooraan was met een oude hand geschreven:

> Erat Tornaci Clericus, puer, Civis, Canonicus,
> Henricus dictus nomine, alumnus magnae Dominae,
> Cui revelantur omnia huius libri sequentia,
> Quae fuerant igni data a gente nimis alata.

Ook schreef hij een boekje *De Antiquitate urbis Tornacencis* in hands.

Zie *Auctarium ad Chronicon* Anselmi *Abbatis Gemblacensis* ad annum 1140; Fabricius, *Bibl. Med. & Infim. Latinit.*, T. V. p. 272; Valer. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 370.

[Henricus Wormerianus]

HENRICUS WORMERIANUS. Zie WORMER.

[Henricus de Soemeren]

HENRICUS DE SOEMEREN. Zie SOMEREN.

[Henric van Zutphen]

HENRIC VAN ZUTPHEN. Zie ZUTPHEN.

[Christiaan Henricxs]

HENRICXS (CHRISTIAAN) gaf in 1625 te Arnhem in het licht een treurspel, getiteld:
David en Absalon.

Zie W i t s e n G e y s b e e k , *Biogr.*, *Anth. en Crit. Woordenb.*, D. III. bl. 160.

[Henrion]

HENRION Belgisch beeldhouwer, geboren te Nivelles en aldaar in 1775 gestorven. De marmeren *standbeelden van Petrus* en *van de Godsdienst* in de St. Jacobskerk te Brussel en het beeldhouwwerk aan den voorgevel dier kerk, zijn van zijne hand. Ook in de gewezen abdij van Afflighem vond men voortbrengselen van zijnen beitel.

Zie I m m e r z e e l , *Levens der Holl. en Vlaamsche Schilders*, D. III. bl. 33.

[Denis Henrion]

HENRION (DENIS), een Franschman van geboorte, verdient hier eenige vermelding, omdat hij, luidens de berigten, zich een geruimen tijd in de Nederlanden heeft opgehouden. Hij werd in de tweede helft der 16e eeuw geboren en diende alhier bij het Staatsche leger als ingenieur, onder de bevelen van den prins van Oranje, tot op de jaren 1606 of 1607, toen hij, de dienst verlatende, weder naar zijn geboorteland terugkeerde. Van zijne verrigtingen hier te lande vinden wij geene bijzonderheden opgeteekend, doch wel van die, toen hij in Frankrijk was teruggekeerd.

Hij gaf vele blijken van zijne uitgebreide wiskundige kennis, want in het jaar 1607 belastte hij zich te Parijs met het geven van lessen aan jongelieden uit den adelstand, ten behoeve waarvan hij een werk schreef onder den titel:

Mémoires mathèmatiques recueillis et dressés en faveur de la noblesse Françoise Paris, 1612, in 4°., herdrukt en vermeerderd in 1623, in 8°.

Het tweede deel van dit werk zag in 1627 het licht. Naar men zegt was hij in Frankrijk een der eersten die eene goed berekende Sinus-tafel bezorgde, welke later van eene groote menigte wiskundige werken gevolgd werd. Wij laten de titels dier boeken hier volgen. Zij zijn:

Les quinze livres des Elémens d'Euclide, *traduits de latin en françois;* Paris 1615, in 8°.; 2e édit., revue et corrigée; Paris 1621, in 8°.

Les Elémens et les données d'Euclide, *traduits en français avec des commentaires*; Paris 1632, in 4°.

Elémens géométriques d'Euclide, *traduits et commentés* par D. H e n r i o n , Rouen, 1649, 1676, 2 vol. in 8°.; Paris, 1683, 1685, 2 vol. in 8°.

Réponse apologétique pour les traducteurs et interprètes des Elémens d'Euclide, *à un nommé P. le Mardelé*, *avec un Sommaire de l'Algèbre;* Paris 1623, in 8°.

Les Elémens Sphériques de Théodose Tripolitain, traduits en françois; Paris 1615, in 8°. (zeer zeldzaam.)

Traité des Triangles sphériques, ibid. 1617, herdrukt in Tom, II. van de *Mémoires Mathématiques*.

Traité des globes et de leur usage, *par Robert Hues*, *traduit du latin*, *avec des Notes*; ibid. 1618. in 8°.

La Géométrie pratique de J. Errard, *revue et augmentée*; ibid. 1619. Anonyme.

Canon manuel des sinus, *tangentes et coupantes;* ibid. 1619; herdrukt in 1623.

Cosmographie, *ou traité général des choses tant célestes qu'élémentaires*; ibid. 1620, 1626 in 8°.

Collection ou recueil de divers Traités de Mathématiques; ibid. 1621, 4°.

Traité des Logarithmes; ibid. 1626 in 8°.; herdrukt in Tom. II des *Mémoires Mathématiques*.

Tables des directions et projections de Jean de Mont-Royal (*Regiomontanus*) *corrigées et augmentées*, *et leur usage; traduites du latin en françois*, *avec des annotations et des figures;* ibid. 1626, in 4°.

Dit werk bevat de logarithmen der natuurlijke getallen van 1 tot 20000 met 10 decimalen en van die der sinussen en tangenten van minuut tot minuut met 7 decimalen.

Notes sur les Récréations mathématiques et la fin de divers problèmes, *servant à l'intelligence des choses difficiles et obscures;* ibid. 1627.

L'usage de Mecomètre, *qui est un instrument géométrique pour mésurer les longueurs et distances visibles etc.;* ibid. 1630, 1677, in 8°.

L'usage du Compas de proportion; ibid. 1631, in 8°., nouvelle édition, revue et augmentée par D e s h a y e s , ibid. 1681.

Dit laatste werk heeft een twintigtal uitgaven beleefd.

De tijd van H e n r i o n s overlijden schijnt niet naauwkeurig bekend te zijn, doch het moet omstreeks het jaar 1640 zijn voorgevallen.

Zie *Nouvelle Biographie Générale par* Dr. H o e f e r , T. 24, p, 170; P o g g e n d o r f f , *Handwörterbuch zur Geschichte der oxacten Wissenschaften*.

[Jan Chrysostomus Henriquez]

HENRIQUEZ (JAN CHRYSOSTOMUS), een monnik van de orde van Citeaux, werd in 1595 uit een aanzienlijk geslacht te Madrid geboren. Hij maakte in de eerste jaren van zijn kloosterleven groote vorderingen in de wetenschappen. Zijne ouders en broeders, die aan het aartshertogelijk hof te Brussel leefden, en de aartshertog A l b e r t u s zelve, verzochten zijne oversten hem naar de Nederlanden te zenden; hier werd hij in 1622 tot geschiedschrijver zijner orde benoemd en verkreeg hij in het volgende jaar den titel van padre of vader, dien men tot hier toe slechts aan de abten, definitoren en visitatoren had gegeven. V a l e r i a a n d e E s p i n o s a , generaal zijner orde in Spanje, bevestigde deze titels en de abt v a n M o r i m o n t voegde er dien van groot-prior van de orde van Calatrava bij. Hij beoefende gedurende zijn leven met grooten ijver de geschiedenis en vooral die zijner orde. Hij stierf te Leuven den 23 December 1632, in den ouderdom van 38 jaren. Hij ligt begraven te la Vignette, eene kleine abdij der Bernardijnen aldaar, waar men zijn grafschrift, denkelijk door E r y c i u s P u t e a n u s vervaardigd, leest. Hij schreef:

Thesaurus Euangelicus; seu de Viris sanctitate egregiis Congregationis Hispanicae. Item Relatio illustrium Virorum, *quos Ordo Cisterciensis habuit in Hiberniâ nostro aevo*, Matriti, 1619, 4°.

Kalendarium Ordinis Cisterciensis, Brux. 1620.

Abrégé des Principaux Statuts de l'Ordre Militaire de Calatrava sous la règle de Côtaux; avec la manière dont les Chevaliers doivent réciter leurs Heures. In het Spaansch, Bruxelles, 1622, 12°. Opgedragen aan Diego Sarmiento de Acugna, Graaf van Gondomar, Ridder van Calatrava.

Sol Cisterciensis in Belgio; sive de Viris sanctitate illustribus sacrae Villariensium Eremi, Brux. 1622, in den vorm eener kaart.

Arbor Martyrum Ordinis Cisterciensis, Brux. 1622, als voren.

Vita Joannis Rusbroquii, *Prioris Viridis Vallis*, *Ordinis Canonicorum Regularium S. Augustini*, apud Bruxellam, Bruxell 1622, 12°.

B. Ida de Lovanio, *Ordin. Cisterc. in Valli Rosarum prope Mecliniam* (in den vorm eener kaart, die de voornaamste daden dezer Heilige voorstelt), 1623.

Apologeticus Tractatus; sive de Benedicto V *Carmelitâ*, & *Benedicto* XII *Cisterciensi*, *Pontificibus summis Judicium*, Brux., 1623, 4°.

Fasciculus Sanctorum Ordinis Cisterciensis, *complectens Cisterciensium Ascetarum praeclarissima gesta*, *hujus Ordinis exordium*, *incrementum*, *progressum*, *praecipuarum Abbatiarum per universum orbem fundationes*, *ordinum Militarium origines*, Brux., 1623, 2 vol. fol.

Constantia Catholica, *seu de persequutionibus Hibernorum Libri* II, Brux., 1623.

Las Imagines de algunas Reynas, 1624. Ook in het Fransch en Vlaamsch, in den vorm eener kaart.

Relatio ad serenissimos Principes Austriatae Domûs, *de servitiis quae in Angliâ fecit*, Brux. 1624, 12°.

Orationes, *y Litanias de San Joseph*, Brux. 1624, 12°.

Bernardus Immaculatus duobus libris; hoc est, *de ejusdem certâ sententiâ circa Deiparae conceptionem*, *sancli Joannis sanctificationem in utero materno*, & *animarum Beatitudine ante universalem corporum resurrectionem*, Brux. 1624, 12°.

Corona sacra de la Religion Cisterciense en que se refieren las heroycas virtudes de algunas Reynas, *Infantas*, *y Princesas sanctas de la Orden de N.P.S Bernardo; compuesta por el P. Fray Chrystomo Henriquez*, Bruxellas 1624, 4°., m. pl.

Triunfo de l'Amor de Dios, Brusselas 1624, 12°.

Guilielmi Aquitani Cisterciensis liber apologeticus, *quo ostenditur S. Guilielmum*, *Benedictinum Cisterciensem*, *non Augustinianum fuisse*, Brux. 1626, 12°.

Phoenix reviviscens, *hoc est*, *de antiquis*, *Angliae et modernis Hispaniae scriptoribus ordinis Cisterciensis*, Bruxel. 1624, 4°.

Vida de los P.P. del Desierto de Dunas, Amberes 1629.

Compendio de la Vida del Senor Don Juan de Vendevilla, *Obispo de Tournay etc. Por el P.F.* C h r y s o s t . E n r i q u e z , Brusselas 1630, 4°. Getrokken uit het leven van dezen bisschop door N i c o l a a s Z o ë s i u s .

Quinque prudentes Virgines, *Beatricis de Nazareth*, *Aleidis de Scharenbekâ*, *Idae Nivellâ*, *Idae de Lovanio* & *Idae de Leuwis*, *Ordinis Cisterciensis*, *praeclara gesta ex antiquis Mss. erata Accessit catalogus sanctorum et sanctarum maxime illustrium ejusdem Instituti*, Antv. 1630, 12°.

Menologium Cisterciense, *Notationibus illustratum*, Antv. 1630, fol.

Regula, *Constitutiones* & *Privilegia Ordinis Cistere. item Congregationum Monasticarum* & *Militarium*, *quae Cisterciense Institutum observant; collecta* & *in ordinem redacta operâ et studio R.P.F.* C h r y s . H e n r i q u e z , *Hortensis*, *S. Theol. Magistriet Ordin. Cister. Historiogr*, Antv. 1630, fol.

Vida, *Virtudes*, *y Milagros de la venerable madre Ana de S. Bartolome*, *companera de la santa Madre Teresa de Jesu*, *Carmelitas Descalças*, *y Priora del Monasterio de Amberes*. Brusellas 1632, fol.

In Handschrift.

Lilia Cistercii, *in quibus vitae Sanctorum Ordin. Cisterc*. Libri VI. ms. in 3 dln.

Historia Collegii Meirensis in Gallaecia veda de Candido Furlongio, *Irlandes*, *Mingo Cisterciense*, *hyo del monasterio de Nugales*, 4°.

Paradisus Ordinis Cisterciensis, *sive arbor virorum omnium ac Foeminarum ejusdem Ordinis illustrium. Una cum Relatione Privilegiorum omnium eidem concessorum Silva sanctorum: Arboretum Beatorum: Theatrum Heroum: Paradisus Honoris: hoc est catalogus gloriae Hispaniae Coronae* & *Austriacae Domus*.

Enchiridium heroïcum septem serenissimorum Principum Austriacae domûs nunc viventium, *Caesaris Ferdinandi II*, *Regis Catholici*, *Philippi IV*, *Ferdinandi Ernesti*, *Regis Ungariae Caesaris filii*, *Caroli et Ferdinandi Hispaniarum Infantum*, *Leopoldi Caesarum*

Nepotis et fratris, *ac Leopoldi Guilielmi Archiducum Austriae*.

Speculum Crystallinum & *Christianum Octo Serenissimarum Dominarum Austriacae Domus*.

Paradisus Hispaniae, *sive selectiorum*, *et antiquiorum circiter CL Hispaniae sanctorum Elogia*

Apologia en defensa de la Epistola, *que escrivio S. Bernardo a los Canonigos de Leon*, in 4°.

Miracula nostri temporis, *libris II* in 4°.

Rosae Cistercii; sive de Cisterciensibus viris sanctitate claris lib. VI in fol.

Joseph Cisterciensis; sive de Ordinis sanctitate claris lib VI hujus apud Hispanos prima Reformatione.

Albion-Ibere, *hoc est*, *summa historico-politica* & *genealogica motivorum amicitiae et affinitatis inter Britannos et Hispanos*, *ex occasione tractationis habitae de conjugio inter Walliae principem Carolum* & *Mariam Hispaniarum Infantem*.

Ook had hij uit het Latijn in het Spaansch overgezet de werken van Jacques Manuel de Kirconel, Schotsch Ridder, *De antiquitatibus et Genealogiis Regiis*.

Zie de Visch, *Soriptores S. Ord. Cisterc.*, p. 65-69; Nic Antonii, *Bibliotheca Hispana Nova*, T. I. p. 194-196; Paquot, *Mémoires pour servir à l'Histoire Littér. des Pays-Bas*, T. II. p. 499.

[Henry]

HENRY *de Bruxelles*, beeldhouwer in de tweede helft der XIVde eeuw, te Brussel geboren, reisde, naar gebruik van die tijden, door verschillende landen, tot uitoefening zijner kunst. In 1381 was hij o.a. te Troyes, in Champagne, waar hij zich boven zijne mededingers verhief.

Zie Le Comte de la Borde, *les Ducs de Bourgogne*, *Introd.*, p. LXXXI; Kramm, *Levens en Werken van Holl en Vlaamsche Kunstschild.*, D. III. bl. 678.

[Guslain Joseph Henry]

HENRY (GUSLAIN JOSEPH), werd den 20 Mei 1754 te Dinant geboren, vertrok, na voorbereidende studiën in zijn vaderland, naar Rome, om zich op de beeldhouwkunde toe te leggen. Zijne vorderingen waren zoo uitstekend, dat hij in Mei 1779 den grooten prijs in zijn vak behaalde, en hem den titel van honorair professor aan de akademie van St. Lucas werd geschonken. Van Rome begaf hij zich naar Frankrijk, waar Lodewijk XVI hem tot honorair architect benoemde en verschillende werken, zoo als met den architekt Crucy, den schouwburg en het vondelingshuis opdroeg. In zijn vaderland wedergekeerd, vestigde hij zich te Brussel, waar hij, op last van prins Karel, plannen maakte voor een paleis en een schouwburg aldaar, die echter door de omwenteling niet ten uitvoer gebragt werden. De keizer van Oostenrijk, keizer Napoleon en koning

W i l l e m I benoemden hem achtereenvolgende tot hunnen architekt.

Onder zijn opzigt werd in 1802 het toen zeer vervallen kasteel van Lacken hersteld. Ook bouwde hij het kasteel van Duras, bij St. Truijen, dat van Zangri, bij Maastricht, een lusthuis en den fanbourg de Namur te Brussel, waar hij zich ook bezig hield met het verfraaijen en vergrooten van het koninklijk paleis. Hij overleed den 3 Februarij 1820.

Zie I m m e r z e e l , *Levens en Werken der Holl en Vlaamsche Kunstschild.*, D. II. bl 33; *Konst- en Letterbode*.

[Renatus Hensaeus]

HENSAEUS (RENATUS), te Scherpenzeel in Gulikerland geboren, was eerst monnik in het benediktijner klooster van St. Pantaleon te Keulen, waarin hij eenige malen de waardigheid van prior bekleedde. Vervolgens werd hij karthuizer en stierf te Bruina, in Moravië.

Hij schreef:

Tirocinium militiae sacrae ac religiosae in Partes III *distributum*, eerst in 1607 in Moravië en in 1609 te Keulen gedrukt.

Zie F o p p e n s , *Bibl. Belg.*, T. II. p. 1066.

[Vincent Hensberch]

HENSBERCH (VINCENT), dominikaan te Antwerpen, werd te Jodoigne, een kleine stad in Waalsch-Brabant, geboren; bekleedde twee of driemaal de betrekking van onder-prior van zijn klooster, was vicaris te Lire en directeur der dominicaner nonnen van Val-Duchesse, te Auderghem, bij Brussel. Hij stierf in geen gevorderden ouderdom, te Antwerpen, den 4 Julij 1634.

Hij schreef:

Den gheestelycken Rooselaer der alderweerdichste Moeder Godts, *verciert met schoone Roosen der meditatien*, *ghebeden ende mirakelen van 't H. Roosenkransken*, Antw. 1614, 16°., 1617, 16°. (verbeterd) 1619, 12°.

Viridarium Marianum, *variis Rosariorum*, *Exercitiorum*, *Exemplorumque plantationibus peramoenam*, *in gratiam et usum cultorum Deiparae Virginis Mariae concinnatum*, Antv. 1615, 16°., 1626, 12°.

Rosarium gloriosissimae Deiparae Virginis Mariae, *per choros distinctum*, *ac* 150 *articulos vitae Christi*, *variisque hymnis*, *antiphonis* & *orationibus perpulchrè exornatum*, Antv. 1619, 12°.

Des Coninck Wynkelder. De Croone Ons Heeren, *inhoudende XXXIII van de besonderste poincien of Mysterien des Levens en der Passie Christi. Watter van noode is den gheenen die wel ende profytelyck begheert te bidden*, *oft te mediteeren*, Antw. 1621, 16°., Leuv., 1649, 16°.

Des Bruydegoms bloemigch beddeken, *leerende hoe een Bruydt Christi sal een beddeken bereydt maecken voor*

haeren Bruydegom, *door* P. v a n H e n s b e r c h . - *ende noch bygevoecht is een kleyn Tractaetken van het Kribbeken voor het kindeken Jesus ghemaekt door heer* M. P e t e r C a l e n t y n , *op deese woorden: Puernoster est nobis*, E s a i a 9, Leuven, 1649, 12°.

Apotheke der gheestelycke remedien, *inhoudende het wonder cracht*, *ende vruchten van 't H. Roosenkransken*, Antw. 1632, 12°.

Zie S w e e r t i u s , *Ath. Belg.*, p. 665; d e J o n g h e , *Belg. Dominican.*, p. 227; E c k a r d , *Script. Ordin. Praedic.*, T. II. p. 480, 481; P a q u o t . *Mémoires pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-Bas*, T. I. p. 138.

[S. Henrix]

HENRIX (S.), een vriend van den geschiedschrijver B o r , voor wiens *Nederlantsche Oorloghen* hij een gedicht plaatste.

Zie v a n d e r A a , *Nieuw Biogr.*, *Anthol. en Crit. Woordenb.*, D. III. bl. 216.

[Johan Hensbergen]

HENSBERGEN (JOHAN) was in de eerste helft der XVIIIe eeuw muntmeester te Harderwijk.

Zie S c h r a s s e r t , *Beschrijvinghe der stadt Harderwijk*, D. I. bl. 69.

[J. van Hensbergen]

HENSBERGEN (J. VAN), in het midden der XVIIIe eeuw heelmeester te Amersfoort, leverde in 1752 bijdragen in het *Aanhangsel van de Dichtkundige Cypressenbladen*.

Zie v a n d e r A a , *Nieuw Biogr.*, *Anthol. en Cril. Woordenb.*, D. III. bl. 217.

[Adriaan van Hensbroek]

HENSBROEK (ADRIAAN VAN), dichter, in het begin der XVIIIe eeuw, o.a. van een kluchtspel *Het levendige Gebraat vertoond op de Haarlemsche schouwplaats*. Haarl. 1718.

Zie W i t s e n G e y s b e e k , *Biogr.*, *Anthol. en Crit. Woordenb.*, D. III. bl. 173; *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.*, D. I. *b*. bl. III.

[Godefridus Henschenius]

HENSCHENIUS (GODEFRIDUS), werd te Venrad, een stadje in Gelderland, geboren, legde zich op de Latijnsche school te 's Bosch, onder J o h a n n e s B o l l a n d u s , op de oude talen toe en bezocht vervolgens de gymnasiën te Kortrijk en andere Vlaamsche steden, waar hij zulk een ervarenheid in het latijn en grieksch verkreeg, dat hij in beide talen gedichten kon vervaardigen. In 1635 vereenigde hij zich met zijnen voormaligen leermeester B o l l a n d u s tot de bewerking van de *Acta S.S.*, en gaf met hem in 1643 de *Acta Januarii* in II vol. en in 1658 de *Acta Februarii* in III

vol. in het licht. Op uitnoodiging van paus A l e x a n d e r VII en van G o s w i j n N i c k e l, generaal der Jezuiten (hij zelf behoorde tot die orde) begaf hij zich naar Rome om daar stoffe voor zijne *Acta S.S.*

te verzamelen. Na aldaar 29 maanden bezig te zijn geweest, keerde hij in 1661 naar Antwerpen terug. In 1665 verscheen het eerste deel der *Acta Mensis Martii*, toen Bollandus stierf. Hij koos zich Daniel Papenbroeckius, die hem naar Rome vergezeld had, tot medearbeider en bewerkte met hem de *Acta Mensis Aprilis*, die in 1675 verschenen. Een tweede medearbeider, Daniel Cardonius, werd door de pest, die in 1678 te Antwerpen woedde, aangetast en stierf, waarop Conrardus Janningus, onderwijzer in de Grieksche taal aan het gymnasium te Mechelen, in diens plaats gekozen werd, waarna in 1680 de drie eerste deelen van de *Acta Mensis Moji* verschenen. Behalve Papenbroeck en Janningus, arbeidde ook Franciscus Baertius aan de voortzetting van dat werk, toen Henschenius, den 12 September 1681, in het 81ste jaar zijns ouderdoms, overleed.

Hij schreef, behalve de bovengemelde *Acta S.S.:*

Exegesis Historica, *seu Diatriba de Episcopatu Tungrensi & Trajectensi*, *cum Episcoporum Regumque Franciae iis coaevorum Chronologia & populis Dioecesi illi subjectis*. Antv. 1653. 4°. Ook aan het hoofd van *Tomi* III *Actorum S.S. Maji*.

Chronographia S. Theophanis illustrata, in Tomo III. *Actor. SS. Martii*.

Vita R.P. Joannis Bollandi, *è Societ. Jesu*, *primi Hagiographi* in Tom. I. *Actor. Martii*.

De Genealogico Stemmate Regum Franciae primae stirpis, *per tres Dagobertos*, in Tom. III. *Actor. Martii*.

De tribus Dagobertis Francorum Regibus Diatriba, An'v. 1655, 4°. vóór Tom. III. *Actor. Aprilis*.

Diatriba in Catalogos veterum Romanorum Pontificum, vóór Tom. I. *Actor. Aprilis*.

Exercitatio singularis de anno & die mortis S. Ambrosii in Tom. I. *Actor. April*. p. XXXVIII.

Notitiae breves Italiae, *Hispaniae*, *Galliae*, *Belgii*, *Germaniae*, *ex Actis SS. Januarii & Februarii*, Antv. 1658. 8°.

Notitiae breves triplicis Statûs, *Ecclesiastici*, *Monastici et Saecularis*, *ex Actis SS. Januarii*, *Februarii et Martis*, Antv. 1668, 8°.

Zie zijn *Leven* door Daniel Papenbrochius geschreven en geplaatst voor Tom VII. *Actarum SS. Monsis Maji;* Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 372; *Diogr. Univ.*, T. XX. p. 208.

[Willem Henskens]

HENSKENS (WILLEM) een dichter uit de eerste helft der XVIIIde eeuw, wiens poëzy in de *Dichtkundige Lauwerbladen voor Z.D.H. Willem Karel Hendrik Friso* (D. 2, bl. 117), *Eeuwgetijde der Nederl. Vrijheid* (bl. 262) en

vóór de werken zijner tijdgenooten, zoo als voor M a u r i k 's *Naamrol van regtsgeleerde schrijvers*, verspreid zijn. Hij bezat eene prachtige verzameling van tooneelspelen, den 20 December 1754 in het openbaar te Amsterdam verkocht.

Zie W i t s e n G e y s b e e k , *Biogr.*, *Anthol. en Crit. Woordenb.*, D. III. bl. 173.

[K.F. Hensler]

HENSLER (K.F.) schreef:

Leer om Leer, *kluchtig blijspel*, Amst. 1800, kl. 8°.

De Gelukkige Morgen, *tooneelspel* door R. B a h r , ald. 1802, kl. 8°.

Zie *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.*, D. I. *b.* bl. 111.

[A. van der Henst Gz.]

HENST Gz. (A. VAN DER). Van dezen bezitten wij:

Het verloren en wedergevonden, *tooneelspel*, Leyden 1818, kl. 8°.

Zie *Bijv.* van *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.*, 1848-1852, bl. 36.

[Joannes Hentenius]

HENTENIUS (JOANNES), in Luikerland geboren, vertrok in zijne jeugd naar Portugal, trad daar in de orde van den H. Hieronymus, vervolgens te Leuven in die van den H. Dominicus en werd den 12 Mei 1551 aldaar doctor in de godgeleerdheid. Hij was onvermoeid in den arbeid, scherpzinnig van oordeel en ervaren in drie talen. Hiervan heeft hij ook vele blijken gegeven, o.a. arbeidde hij mede aan de uitgave der Heilige Schrift, op bevel van K a r e l V in het licht gegeven (Lovanii 1547 cum fig., Antverpiae 1570, Lovanii 1580.)

Hij zette uit het Grieksch over:

E u t h y m u s Z i g a b e n u s *in* IV *Euangelia*, waarbij hij voegde *Refutatio libelli de legali Christi sacerdotio*, Lovanii 1543, ook te Parijs en elders herdrukt.

Oecumenium in Acta Apostol. D. Paulum & Canonicas Epistolas, Lovanii & Antv. 1545, ook te Parijs, 2t. in 8°.

A r e t h a *in Apocalypsin*, Antv. 1545, waarbij hij voegde:

R e m i g i u s *Altisiodorensis Episcopus in* XI *posteriores Prophetas minores*.

A l p h o n s u s *Madriliensis libellus de vera Dei inserviendi methodo*, uit het Spaansch in het Latijn, Lovanii 1577, 12°., Coloniae 1606, 12°.

Commentarii in Genesin, *Ecclesiasten*, *Acta Apostolorum & Evangelistas*, weleer in hands. te Leuven bij de Dominikanen.

Hij stierf in 1566 in den ouderdom van meer dan 67 jaren.

Petrus Baccherius vervaardigde het volgende grafschrift ter zijner eere:

‘Praetulit Hentenius privatis publica rebus
Commoda, Caenobio dives, inopsque sibi,
Jactet Aristidem praeclarum Graecia Roma
Publicolam Henteniо dum sit uterque minor.’

Zie P. de Jonghe, *Belgium Dominic.*, p. 152; P. le Long, *Bibliotheca Sacra*, T. I. p. 263; Foppens, *Biblioth. Belg.*, p. 157.

[H. Hentzepeter]

HENTZEPETER (H.), schreef:
De aanstaande wederkomst van onzen Heer, *onder de vijfde monarchij*, *volgens de Openbaringen van Johannes en de Gezigten van Daniel*. Amst., 1819, gr. 8°.
Eerste en laatste tooneelen der Wereld. 's Hage, 1822, gr. 8°.
De nabijzijnde ondergang der Wereld. 's Hage, 1823, gr. 8°.

Zie *Naamlijst van Boeken* 1790-1832, bl. 235.

[J.W. Heppe]

HEPPE (J.W.), schreef:
Waarnemingen over verscheidene soorten van etterziekten, enz. Utrecht, 1802, gr. 8°.

Zie *Naamlijst van Boeken* 1790-1832, bl. 243.

[H. Heppener]

HEPPENER (H.), was predikant te Dragten in Friesland, werd tweemaal bekroond door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen wegens verhandelingen *over de kracht en invloed der gewoonte* en *Pligten jegens het Huwelijk*. Ook schreef hij:
Redevoering over den weldadigen invloed van een wel ingerigte opvoeding en onderwijs op het geluk van den mensch en de maatschappij. Amst., 8°.

Zie *Naamlijst van Boeken* 1790-1832, bl. 243.

[Charles de Herauguières]

HERAUGUIÈRES (CHARLES DE), een Kamerijksch edelman, en een moedig krijgsman, ten tijde van prins Maurits, vermaard om 't gelukkig volvoeren van den schranderen list, uitgedacht ter verovering van het kasteel te Breda, door middel van een turfschip. Hij onderleide en volbragt het stuk op de volgende wijze. In het einde van Februarij des jaars 1590, nam hij tot zich ongeveer zeventig uitgelezene soldaten, gekozen uit onderscheidene kompagnien, om alle argwaan te vermijden, en trad daarmede, zonder van iemand gezien te worden, bij nacht, te zevenbergen, aan boord van het schip van eenen Adriaan Janszoon van Bergen, turfschipper, gewoon om in het kasteel turf te leveren. In het ruim lag het volk, en op eene zoldering van planken een bovenlast van turven. Na een langen en

moeijelijken togt, op welken het volk veel ongemaks leed, zoo door de belemmeringen van tegenwind en ijs, als door honger en koude, kwam men

eindelijk binnen het kasteel. Hier werd het turfschip bezigtigd door eenen korporaal, doch zoo onnaauwkeurig, dat hij geen onraad vernam, iets, 't welk ligtelijk zou hebben kunnen gebeuren, wijl het verscholen krijgsvolk met den hoest merkelijk gekweld was. Onderling hadden de soldaten zich verbonden, dat, indien iemand een hoest overviel, welke den toeleg zou kunnen doen uitlekken, deze van zijne medgezellen straks zoude gedood worden.

Het gebrek, welk de bezetting van het kasteel aan brand leed, was oorzaak dat het turfschip, met ijver en blijmoedigheid, door het ijs naar binnen werd gehaald. Straks ging men aan 't lossen, en haalde spoedig een goed gedeelte van den bovenlast aan land. Gaarne wilden de soldaten den arbeid verder voortzetten, doch de schipper en zijne knechts, wetende wat er achter schuilde, hielden zich alsof zij vermoeid waren, en stelden 't overige uit tot den volgenden dag. Intusschen was het verstopte krijgsvolk vol angst voor verder lossen, wijl het door de reten der zoldering reeds het daglicht konde ontwaar worden. Ook werd het onverduldig over de langdurige opsluiting in het ruim, in 't welk, door de snijding van het ijs, een lek ontstaan was, en gestadig water binnen liep. Te middernacht hier aan volgende, bij eene heldere maneschijn, deed H e r a u g u i è r e s de opgeslotene knechten uit hunnen kerker te voorschijn treden, terwijl v a n B e r g e n en zijne knechts gedurig pompten, onder schijn van het lek in het schip, doch inderdaad om het onvermijdelijk gedruis der soldaten te verdoven. De buitenwacht werd straks overrompeld en afgemaakt, gelijk ook eene bende, welke kort daarop een uitval deed. Thans drong H e r a u g u i è r e s door tot in het kasteel, zonder dat de burgers, die uit de stad hem dreigden aan te vallen, iets daartegen vermogten. Tot loon zijner welgeslaagde onderneming werdt hij sedert door prins M a u r i t s tot bevelhebber der stad aangesteld. De soldaten, gelijk ook de turfschipper en zijne knechts, ontvingen belooningen.

De gelukkige uitslag van dezen veelgewaagden togt, bewoog prins M a u r i t s, in den jare 1595, hem de volvoering van eenen anderen verrassenden aanslag toe te betrouwen. Deze betrof de stad Huy, in Luikerland, zeer gevoegelijk gelegen om eenen weg over de Maas naar Luxemburg te openen. In 't begin van Februarij des gemelden jaars begaf H e r a u g u i è r e s zich naar Diepenbeek, met twaalfhonderd soldaten en zeshonderd ruiters. Hier vatte hij post met het gros der bende, doch zond dertig kloeke mannen af naar het huis, daar H e r a u g u i è r e s hei-

melijk verstand hield, staande in het hangen van eenen heuvel, op welken het kasteel van Huy lag. In 't holste van den nacht bestonden dezen waaghalzen 't kasteel te beklimmen, 't welk hun gedeeltelijk gelukte, en hen van de bezetting en voorts van de sterkte deed meester worden. Herauguières, daar op toe gekomen, trok spoedig derwaarts, en nam vervolgens ook de stad in bezit. Doch vermits de Spanjaards den weerloozen staat van Huy zich ten nutte maakten, door het spoedig zenden van eene talrijke bende, moest hij, na verloop van eene maand, de stad wederom verlaten, doch niet dan op zeer eerlijke voorwaarden. De verovering van Lier is het laatste bedrijf, dat wij van dezen onverzaagden krijgsman vinden aangeteekend. De baldadigheid en plunderzucht zijner soldaten was oorzaak, dat ook deze verovering door de Spaansche overmagt, hem spoedig wederom ontweldigd werdt.

Hij huwde Maria van Groeneveld, waarbij hij één zoon verwekte. Maurits, die ook als krijgsman naam verwierf, met Johanna van Sypestein huwde en in 1610, in den ouderdom van 45 jaren, overleed.

Zijn portret gaat in prent uit, door Velyn gegraveerd en in steendruk.

Zie Bor, *Ned. Hist*, B. XXXII. (*Register*); van Meteren, *Ned. Hist.*, D. V. bl. 333 en 340, D. VI. bl. 177, 185; Hooft, *Ned. Hist.*, *Bevelhebbers van Nieuwpoort*, bl. 22; *Ned. Vorsten*, *Helden en Staatsmannen*, D. I. bl. 89; *Batavische Romein.*, bl. 66; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. VIII. bl. 341, 408, 425; van Leeuwen, *Pat. Illustr.*, bl. 1153; Hoogstraten, *Woordenb.*, D. V. bl. 333, 340; *Vaderl. Letteroeff.* 1838, N. 13 (*Mengelwerk*); *Chronyk van het Hist. Genootsch.*, D. IX. bl. 168; Kok, *Vad. Woordenb.*, D. XX. bl. 558, 559; van Goor, *Beschrijv. van Breda*. bl. 158; van der Aa, *Beschrijv van Breda*, bl. 79; Arend *Vad. Geschied.*, D. VII, bl. 409; Bosscha, *Ned. Heldend. te Land*, D. I. bl. 327; Jean de Carpentier, *Histoire de Cambray et de Cambrésis*, 1664, p. 72, 227, 459, 460 (over het geslacht); Palier *Lijst eener Prentverzameling der Vaderl. Geschiedenis*, bl. 22; Muller, *Cat*, *van Porttr.*

[Thomas Herbaius]

HERBAIUS (THOMAS), werd omstreeks 1570 te Herbaayum bij Franeker geboren, was advocaat fiscaal of procureur generaal van het Hof van Friesland en stierf den 20 Mei 1613 te Leeuwarden.

Hij was van een zeer zachtzinnig karakter, en onderscheidde zich niet minder als letterkundige dan als regtsgeleerde. Tot zijne vrienden behoorden Nikolaas Mullerius, Pierius Winsemius, D. Leontius, J. Lenzius, 'Godfried Sopingius, Sibrand Siccama, H. Bouricius, G. Hardomans, die alle treurzangen bij zijn overlijden hebben vervaardigd; voorts

Marcus Lycklama en Joan Saeckma, uitgever van:
Thomae Herbaii, *Rerum quotidianarum liber singularis*, *Arnhemii*, Joan. Janssonius, 1614, 12°. It. Ed. 2*a*, *cui ex adversariis autoris accessit*, *caput* XX.; *Quotâ ex parte quisque institutus aut substitutus videatur*. Leov. Jo. Janssonius de Fries, 1642, 18°. It. 1697, 16°.

Herbaius maakte ook aanteekeningen op de ordonnantiën van Friesland, waarvan eene proeve voorkomt in de 2e uitg. der *Rer. Quotid*.

Zie de Voorr. der *Rer. Quot.;* Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 696, Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II., p. 1135; Paquot, *Mémoires pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-Bas*, T. I.p. 295; de Wal, *Oratio de claris Frisiae jureconsultis*, Leov. 1825, p. 38, 127, 435.

[Joh. Fr. Maurits Herbell]

HERBELL (JOH. FR. MAURITS), geboren in 1752 te Rees in Kleefsland. Hij studeerde te Duisburg en Franeker en werd gouverneur des zoons van den baron G.F. thoe Schwartzenberg, na wiens overlijden hem in 1788 de voortzetting werd opgedragen van het *Groot Placaat en Charterboek van Vriesland*, waarvan hij in 1793 het 5de deel uitgaf en voor het 6de deel 105 vellen druks bezorgde, toen de omwenteling van 1795 die uitgaaf staakte.

Intusschen werd hij eerst secretaris van Franeker (1790-1795), daarna van Sneek (1802-1811), eindelijk aldaar voorzitter der regtbank (1811-1819) en stierf den 25 Januarij 1819.

Zie *Konst- en Letterbode* 1819, D. II., bl. 116, 130; *Vrije Fries*, D. VII, bl. 324-361; *Woordenboek der Zamenleving; Cat der Bibl. van Nederl. Letterk.*, D. II. bl. 155; *Levensschets* door W. Eekhoff in de Ceschiedenis van dat Charterboek in de *Vrije Fries*, D. VII., bl. 351.

[J. André Herbele]

HERBELE (J. ANDRÉ), waarschijnlijk in het begin der XVIIIe eeuw te Utrecht geboren, was kunstgraveur en vervaardigde afbeeldingen van adellijke kasteelen in het Sticht van Utrecht, met anderen, bij Specht aldaar uitgegeven, om voor de groote kaart dier provincie als lijst of rand te dienen. Volgens Kramm was hij een zeer middelmatig graveur.

Zie Kramm, *Levens en Werken der Holl. en Vlaamsche Kunstschilders*, D. III. bl. 679.

[Matthaeus Herbenus]

HERBENUS (MATTHAEUS), geboortig van Maastricht, rector der St. Servaes school aldaar bloeide in 1495, toen hij den abt Johannes Trithemius te Spanheim bezocht en met hem over letterkundige onderwerpen sprak. Hij was een uitstekend godgeleerde en dichter. Hij schreef:
De origine rebusque gestis Trajectensium ad Mosam.
De miraculis S. Servatii (een gedicht).

De Natura voeis.
Praecepta Musicae.
De Conceptione Virginis Deiparae.
De instauratione natalis soli Trajectensis Opidi.
Alle in handss.

Zie Sweertii *Ath. Belg.*, p. 555; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 867.

[Herberst]

HERBERST. Kolonel. hoveling van Frederik Hendrik In de aanteekeningen van Bontemantel, komt deze Herberst voor. Hij wordt aldaar vergeleken bij den 'hooftman Cornelius, die dagelijks in de Synagoge was', wijl hij 'zelden een predicatie versuymde.'
Zie *Kronyk van het Hist. Genootsch.*, D. II. bl. 188.

[Herbert]

HERBERT, een monnik, in de abdij van St. Hubert te Luik, omstreeks 1027, beoefende de schilderkunst in zijne abdij, verwierf daardoor veel roem, en werd, toen hij in jeugdigen leeftijd overleed, zeer betreurd.
Zie le Comte de Becdelièvre, *Biographie Liegeoise* etc. Anno 1027; Kramm, *Levens der Holl. en Vlaamsche Kunstschild.*, D. III. bl. 679.

[Herbert]

HERBERT, ook wel Herebertus en Hardbertus genoemd, bisschop van Utrecht, in Vriesland geboren, was een dier moedige kerkvoogden, welke zoowel het zwaard des tijdlijken arms als dat des geestes wisten te voeren. Sints zijne verheffing op den bisschoppelijken stoel, had hij, op 't voorbeeld zijner voorzaten, zich merkelijk gezag aangematigd in Groningen en Drenthe. Zeer euvel namen dit de landzaten en tevens het besluit, het onnatuurlijk tijdelijk juk eens geestlijken herders bij de eerste gelegenheid af te schudden. De gelegenheid daartoe meenden zij gevonden te hebben gedurende eene reis, welke de bisschop, in den jare 1138, kort na zijne verheffing, naar Rome deed. Zij versterkten de St. Walburgskerk, met oogmerk om zich daaruit tegen de bisschoppelijke magt te verdedigen. Herbert, hiervan de weet ontvangen hebbende, trok met een leger op Groningen en zoo hevig tegen de versterkte kerk aan, dat de Groningers genoodzaakt waren zich over te geven. Tot zoo verre bragt hen toen de bisschop ten onder, dat zij hem als hunnen heer moesten hulde doen, en plechtig zweeren, de stad, zonder zijne uitdrukkelijke bewilliging, nooit met muren, poorten of torens te zullen versterken. Hoewel de arm, de moed der Groningers was daarom nog niet ontwapend. Van die gezindheid meende Dirk de VI, graaf van Holland, zich te bedienen, om den bisschop afbreuk te doen. Eene bende krijgsvolk verzameld hebbende, was hij van plan om hem, onverhoeds, daarmede op het lijf te vallen. Doch Herbert, bijkans

zoo vaardig in 't uitvoeren als in 't beramen van hulpmiddelen, verzamelde insgelijks zooveel volks, als hij in der haast konde bijeen brengen. Spoedig raakten de beide legers aan elkander, tot merkelijk nadeel van graaf D i r k , wiens benden deels sneuvelden, deels verstrooid werden, wordende, daar en boven, zijn zwager O t t o , die er het bevel over voerde, gevangen genomen en naar Utrecht gevoerd. Zoo euvel nam dit graaf D i r k , dat hij den bisschop H e r b e r t in zijne stad Utrecht belegerde en zeer naauw opsloot. Hij ging nog verder. Stout op zijne overmagt, en aan de verdediging bespeurende, dat de stad, indien hij ernstig doortastte, de zijne zou zijn, deed hij alles tot een storm gereed maken. Nog ontzonk den bisschop de moed niet. Zoo vruchtbaar in het uitvinden van hulpmiddelen, wanneer de nood drong, als kloekmoedig en onverzaagd, werd hij nu te rade, terwijl de tijdelijke arm te kort schoot, den geestelijken te baat te nemen. Uitgedoscht in zijn kerkelijk plegtgewaad, omringd en gevolgd van een stoet van geestelijken, trok hij de poort uit, houdende in de eene hand zijnen bisschoppelijke herdersstaf, in de andere een boek, waaruit hij den graaf het banvonnis wilde voorlezen, ingeval deze het beleg niet op staande voet opbrak. In meer verlichtte tijden zou deze toestel niets anders geweest dan een schim om kinderen te vervaren. Toen dacht men geheel anders. Krijgshelden, die eene hagelbui van pijlen manmoedig durfden te gemoet streven, waren bang voor den kerkelijken banbliksem. Graaf D i r k kreeg den krijgshaftigen kerkvoogd niet in 't oog, of straks ontviel hem de moed. Met ongedekte hoofde en blootvoets nadert hij den bisschop, valt voor hem op de knieën en smeekt om vergiffenis van zijn heiligschendend ontwerp in 't bestormen der bisschoppelijke stad. H e r b e r t , reeds bijkans overwonnen, gedraagt zich nu als overwinnaar; hij verwaardigt den vernederden graaf met eenen kus des vredes, en sluit met hem een verbond van vriendschap, het welk niet dan met het leven eindigde. Bisschop H e r b e r t overleed in den jare 1150.

Zie *Chronicon* J o h . d e B e k a , *continens res gestas Episc. sedis*, Ultraj., p. 36, seqq.; J o h a L e y d i s , *de origine ac rebus gestis*, Lib. XVII. Cap. 14; W i l h e l m i M o n a c h i et D.D. d e B r e d e r o d e in M a t t h a e i *Anal. vet. aevi*, T. I. p. 694; *Procur. Egmond. Chronic.* apud M a t t h a e u m *Anal. Med Aevi*, T. II. p. 453; E g g e r i t B e n i n g a , *Historie van Oostfrieslant* bij M a t t h a e u s *Anal. Med. aevi* T. IV. p. 102, 104; J o a n n e s d e L e m m e g e , *Chronicon Groninganum* apud M a t t b a e u m *Anal. Med aevi*, T. I. p. 71, 84: H e d a , *Hist. Ultraj.*, p. 121; *Chronicon Anonymi*, *de Rebus Ultraject.*, ed. A. M a t t h a e o , Cap. 2, p. 2; U b b o E m m i u s , *Rer. Fris.*, Lib. XI. p. 270, 271; *Batavia Sacra*, T. I. p. 196, seqq; *Hist. Ep. Ultraj.*, p. 14; *Histoire des Révolutions de l'Eglise d'U-*

trecht par Mozzi. p. 7-12; *Katholyk Meyereysch Memorieboek*, bl. 68; A. van Gils en J.A. Coppens, *Nieuwe Beschrijving van het bisdom van 's Hertogenbosch*. D. I. bl. 133. Voorts Goudhoeven; Barlandus in *Cat. Epise. Ultraj.*; Seriverius, Boxhorn, Wagenaar, Kok, Hoogstraten. Bilderdijk. Arend. Bosscha. *Neêrl. Heldend. te Land*, D. I. bl. 46; Kisten Royaards, *Nederl. Archief voor Kerk. Geschied*, D. I. bl. 413, D. II. bl. 392.

[Herberts]

HERBERTS van wien niets meer bekend is dan dat hij in het midden der XVIIde eeuw leefde en portretschilder was.

Zie Kramm, *Levens en Werken der Holl. en Vlaamsche Kunstschilders*, D. III. bl. 679.

[Herman Herberts]

HERBERTS (HERMAN) of Herbers, zag in Junij 1540 te Grol het levenslicht. Bij de Roomsche kerk opgevoed, werd hij tusschen 1560 en 1564 als conventuaal in het Burlosche klooster opgenomen. Daar leerde hij behalve de Heilige Schrift ook de boeken der Hervormers kennen. In 1566 verliet hij dat klooster om als pastoor van Winterswijk in hervormden geest werkzaam te zijn. De groote verandering in dat jaar door Alva 's komst deed hem naar elders vlugten. Eerlang werd hij predikant bij de Hervormde gemeente te Neder-Wezel, van waar hij in 1577 naar Dordrecht werd beroepen. Door zijne groote welsprekendheid maakte hij spoedig zich zulk een naam, dat verschillende gemeenten hem tot predikant begeerden. Inzonderheid deed Gouda hiertoe alle moeite, doch aanvankelijk zonder vrucht.

Herberts stond in zijne denkwijze met Coornhert, Coolhaes en anderen op ééne lijn, zijne begrippen aangaande vrijheid van onderzoek en de magt der overheden in kerkelijke zaken stemden geheel overeen met die van deze mannen. Dit had ten gevolge, dat hij weldra met zijne Calvinistische ambtgenooten te Dordrecht, die bovendien de onderscheiding welke hij genoot met leede oogen aanzagen, in oneenigheid geraakte. Die oneenigheid kreeg een ernstig aanzien toen Herberts in 1582 op eigen gezag de prediking van den Catechismus naliet. Op verzoek van den kerkeraad hield hij met zijne ambtgenooten en een medelid der classis een mondgesprek, dat evenwel den gewenschten uitslag niet had. Nu moeide zich ook de regering met de twist, en ontsloeg Herberts, die inmiddels reeds naar Gouda was vertrokken, tot groot misnoegen der gemeente. De Goudsche kerkeraad was van gansch andere gedachte dan die van Dordrecht. Weldra beriepen zij Herberts en hij nam gaarne die beroeping aan.

Inmiddels was er door de schranderheid van den raads-

heer Adriaan van der Myle eene verzoening beproefd en werkelijk tot stand gekomen, maar even spoedig was deze vruchteloos gemaakt door de ontoegevendheid van Herberts tegenpartij. De zaak, waarmede ook de prins was gemoeid, kwam nu voor de Synode, maar de regering van Gouda, die geheel op Herberts band was, wilde hem voor kerkelijke vergaderingen niet laten verschijnen. Wij zullen alle onderhandelingen met den Goudschen predikant, die zijne zaak intusschen niet verbeterd had door de uitgave van geschriften, welke men nu onregtzinnig hield, niet nagaan. Genoeg zij gezegd, dat op eene provinciale vergadering, in 1591 te 's Gravenhage gehouden, tot zijne excommunicatie werd besloten. Gelukkig kwam het zoo ver niet. De Staten van Holland traden tusschenbeide. Johannes Uytenbogaart en Franciscus van Lansbergen traden als bemiddelaars op, en de eerste besloot den strijd, die ruim elf jaren had geduurd, met eene vrede predicatie in de groote kerk te Gouda, den 22 Augustus 1593. Sedert mogt Herberts rustig zijn ambt vervullen. Na een werkzaam leven ontsliep hij den 23 Februarij 1607, nalatende een zoon Dirk, die volgt.

Herberts was een der voornaamste godgeleerden van zijnen tijd, en mag met alle regt als een voorlooper der Remonstranten worden beschouwd. ‘Hij wilde vrijheid van overtuiging’ - dus is in den laatsten tijd van ben getuigd - ‘vrijheid van onderzoek, geen bindend gezag van Geloofsbelijdenis en Catechismus. Waar de Heilige Schrift hem, door zelfstandig onderzoek, tot een gevoelen had gebragt, dat verschilde van hetgeen door vele zijner tijdgenooten voor waarheid werd gehouden, dan wilde hij door niemand gebonden worden aan vaste geloofsregelen. Was hij misschien wat al te stout tegenover zijne verbitterde tegenpartij, zijn verzet is gemakkelijker te begrijpen, wanneer wij bedenken, dat de meerderheid der toenmalige Calvanistische predikanten zulk een bindend gezag aan de uitspraken van Catechismus en Geloofsbelijdenis wilde toegekend hebben, dat daarbij van een vrij onderzoek der Schrift, van een voortdurend zoeken en streven naar de waarheid, geen sprake meer zijn kon.

Vele en belangrijke geschriften heeft Herberts uitgegeven, welke wij hier laten volgen.

Corte verclaringe over de woorden Pauli geschreven totten Romeynen, *Cap.* 2, *vers* 28: Want dat en is geen Jode, die wtwendich een Jode is, enz. *Ghedruckt bij* Dierick Mullem, 1584 12°.

Hiertoe behoort:

Kort ende waerachtigch verhael, *waeromme de particuliere Synodus van Zuyt-Hollant het boeck* H e r m a n n i H e r b e r t s *predicants ter Goude*, *genaemt* Korte verklaringe over de woorden Pauli, Rom 2 etc. *als onsuyver end schaderick gheoordeelt*, *ende hem van het predick-ampt ghesuspendeert oft opgeschorst heeft. In 's Gravenhage by Aelbrecht Heyndricxz* 1592, kl. 8°.

Teghen-bericht H e r m a n n i H e r b e r t s , *Dienaer des Woorts binnen ter Goude*, *gestelt tegens een seecker boecxken*, *geintituleert Cort ende waerachtig verhael etc.*, *welcke wt den name van den Zuyt-Hollantschen Synodo onlangs teghen hem wtghegheven is: alles tot een vry oordeel van alle Godmeynede. Rom*. 2, *vers* 23: 'Ghy die U beroemet in die wet onteerdy Godt deur die overtredinge der wet: want om uwent-wille wort die Name des Heeren ghelastert onder den Heydenen.' *Ghedruckt in 't jaar* 1592, kl. 8°.

Eene corte ende grondige verclaringhe van den Antichrist. Waerinne angewesen wordt, *dat die Paus niet alleene een Antichrist sy*, *maer oock een yeghelyc Mensche by hemselven (vervreemdet zijnde van den Gheest Christi). Ghedruckt tot Vianen bij Dierick Mullem*, kl. 8°.

Bekentenisse des gheloofs van verscheyden art. der Christ. leere. Ter Goude 1591, 8°.

Waerachtighe beschryvinghe aller articulen ende poincten, *waermede* H e n r i c v a n d e n C o r p u t *en* S e r v a e s J a n s s o o n , *dienaers des Woordts binnen Dordrecht*, H e r m a n n u s H e r b e r s *haeren ghewesenen mede Dienaer*, *van valsche Leere beschuldicht hebben: Waer benevens ghevoecht is* H e r m a n n i *antwoorde. Ter Goude in 't jaer* 1592. Zonder pagin. in kl. 8°.

Naerder Verklaringhe over XXXII *articul. door* H e r m a n n u m H e r b e r t s , *Dienaer des Woorts binnen der Goude ghedaan: welcke* C a s p a r Z w e r i n c k h u y s e n , *Dienaer des Woorts*, *wt die ghedruckte schriften desselvighen* H e r m a n n i *getrocken*, *ende in een missive aen ettelicke Vlaemsche mannen (woonachtich binnen der Goude) overgheschreven heeft: welcke hy seyt*, *die te syn*, *die de ghecommitteerde der Synode met* H e r m a n n o *te handelen hadden*, *etc. Ende hy dieselvighe met den voorghenoemden oock (sonder breeder verclaringhe te sien) niet can toestaan*, 2 *Cor.* II *vers* 3. z.n.v.d. of jaartal, 152 bladz. kl. 8°.

Bekentenisse van de rechtveerdich-makende ghenade Jesu Christi. 1592, 8°.

Een Corte verclaringhe over die woorden des Apostels Pauli beschreuen 2 *Thess*. 11 *vers* 3: En laet U van niemant verleyden in gheenderley wyse enz. *Ghedruckt by Dierick Mullem*, kl. 8°. zonder pagin.

Van de eeuwige predestinatie. Antwoorde H. Herberts 8°.

Antwoort H. Herberts, *op verscheyden objecten*, *Rott.* by D. Mullem, 8°.

Korte onderwijsinghe in de Christ. religie. Ter Goude, 1607, 8°.

ZiebehalveUytenbogaart,Baudartius,Regenboog,Kok,Wagenaar, *Acta des kerkeraads van Dordrecht en der. Clussis van Z.H.* en *Dordsche Tres. reken* 1577-1582; Bor, *Ned. Oorl.*, B. XXI. bl. 81, 107; Trigland, *Kerk. Geschied*, D. III. bl. 213 enz.; Brandt, *Hist. der Reformatie*, D. I. bl. 692, 693, 715, 716; D. II. bl. 69; Soermans, *Kerk. Reg.*, bl. 3; *Brieren ter verdediging van de leer en eer der Gereformeerde Kerk tegen den laster denzelven aangewreven in 't Eerste Deel van de Historie der Remonstranten door* J. Regenboog. bl. 59-63; Te Water, *Tweede Eeuwgetijde van de Belijdenis der Geref. Kerk*. D. II. *Aanteeken.*, bl. 73, 75; Ypey en Dermout, *Geschied. der Ned. Herv. Kerk*, D. II. *Aanteek.*, bl. 73, 75; Bareuth. *Hist. Voorrede vóór den Catechismus van* Alb. Schultens, bl. XXIV; Cattenburgh, *Bibl. Script. Remonstr.*, p. 94; Koecher, *Hist. van den Heidelb. Catech* bl. 398; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. I. bl 127; Kist en Royaards, *Archief voor Kerk. Geschied.* D. IX. bl. 312, 313, 317, 362; Glasius, *Godgel. Nederl.*, Aflev. V. bl. 69, volgg.; Rogge, *over* Coolhaes. D. II. bl. 236, *Navorscher*, D. IX. bl. 329; *Cat* te Water, 1823, bl. 25. No. 118; *Cat.* van Voorst, T. I. p. 168, No. 2970; *Cat.* Schouten, bl. 60; *Kort end waerachtich verhael*, *waeromme de particuliere synode van Z. Holl. het boeck H. Herberts .... schadelick gheoordeelt*, *ende hem .... ghesuspendeert heeft*, 's Grav., 1592; Rogge, in de monografie over Herberts in de *Kalender voor de Protest. in Nederland* Jaarg. 1858. bl. 140-171; Jansen en van Dale, *Bijdragen tot de oudh. en gesch.*, D. III. bl. 23-25; Rogge, *Libl. van Remonstr. Geschr.*, bl. 17, 18; *Gesch. der Remonstr.*, bl 6.

[Theodorus Herberts]

HERBERTS (THEODORUS) of Dirk Hermansz. Herberts was de zoon van den vorigen. Na te Leiden gestudeerd te hebben, werd hij in 1597, waarschijnlijk op aandrang zijns vaders, als proponent te Gouda beroepen. Hij trad aldaar voor het eerst als derde predikaut op. Hem bezielde den geest zijns vaders, zoodat hij geheel diens voetspoor volgde. Hiervan gaf hij sprekende bewijzen door zich met zijne ambtgenooten aan de zijde der Remonstranten te scharen, alsmede door zijne geschriften. Zoo deelde hij ook in 1619 in het lot der Remonstranten. Het was te vergeefs dat de overheden te Gouda pogingen in het werk stelden om hem te behouden. Ofschoon door deze in den aanvang teruggehouden zoo verscheen hij toch ditzelfde jaar voor de Zuid-Hollandsche Synode. Hij weigerde zoowel de handelingen der Dordsche Synode, alsmede de acte van stilstand te onderteekenen. Later liet hij door een ander als borg die acte teekenen, terwijl hij heimelijk nog zijne partij begunstigde. Hiermede stelde zich echter de Zuid-Hollandsche Synode niet te vreden. Doch vóór dat deze Synode in 1621 te Rotterdam werd

gehouden had hij de acte onderteekend. Sedert schijnt hij zich teruggetrokken te hebben. Althans men verneemt niets meer van hem. De derde uitgave van zijn eerste geschrift doet ons vermoeden, dat hij in 1647 nog leefde.

Van hem zijn ons de volgende geschriften bekend:

Cort ende claer bewijs uyt de heylige schriftuyr van 't ghevoelen der ghereformeerde leeraren die ten huydighen daghe van sommighe Remonstranten ghenoemt worden, aengaende de godlycke praedestinatie, ende andere aenclevende poincten. Met corte opening ende verclaring van de principale schriftuyrplaetsen, die hier souden moghen schijnen teghen te strijden. In vier capittelen afghedeelt, ende ghestelt tot dienst van deghene, die in 't corte eenvoudigh onderricht hiervan soecken; door Th. Herbers. *Ter Goude bij Andries Burien*. 1616. 8°.

In hetzelfde jaar zag nog een 2de editie te Gouda het licht, '*van nieuws oversien ende alleen in de voorrede tot vrede vermeerdert*.' In 1647 verscheen een 3de editie te Rotterdam bij J. Naeranus.

Van dit geschrift verscheen ook eene Fransche uitgave:

Vérification briefve et claire par la parole de Dieu de l'opinion des ministres reformés etc. A der Gouw, chez André Bourier 1616, 8°.

Jacobus Revius, toen predikant te Deventer, later regent van het staten-collegie, gaf hier tegen in 1617 een *Teghenbericht* uit. Volgens Trigland zou Herberts daar nooit op hebben durven antwoorden. Dit is echter onwaar, want in 1617 verscheen nog van hem:

Christelijcke verdedigingh ende breeder bewijs uyt de H. Schriftuyr van de Leere der gereformeerde kerckendienaren, die men Remonstranten noemt, aengaende de godtlycke Praedestinatie, gestelt op 't Tegenbericht J. Revii *onlancx van hem uytgegeven tegen mijn Cort ende claer bewijs etc.; verdeelt in vijf deelen. In welcke drie eerste de leere van d' absoluyte verkiesing ende verwerping der menschen ondersocht ende met Gods Woordt wederleyt wordt, ende in de twee laetste de verkiesing der geloovigen ende verwerping alleen der ongheloovigen hartneckigen, bewaeret ende veelvuldelyck versterckt wordt. Tot dienst van dieghene die naerder onderricht hier van soecken. Door* d.H. Herbers. *Ter Goude by A. Burier*, 1617, 8°.

Zie Baudart., *Memorien*, B. IX. bl. 27, vv.; Trigland, *Kerck. Gesch.*, bl. 770; Brandt, *Hist. der Ref.*, D. III. bl. 309, 813, v., 880, v.; Regenboog, *Hist. der Remonstr.*, passim.; Kist, *Synod. hand. betreff. de zaak der Remonstr.*, bl. 49, 127, v., 142; Glasius, *Godgel. Nederl.*, in voce; Kist en Royaards, *Archief voor Kerk. Geschied.*, D. VII. bl. 49, vv., Rogge, *Bibl. van Remonstr. Geschr.*

[Johan George Herbig]

HERBIG (JOHAN GEORGE). Deze uitstekende krijgsheld werd in 1754 geboren, was in 1786 kornet in het kavallerie regiment van v a n S t o c k e n , daarna luitenant der infanterie bij het regiment van Hessen-Darmstad, in 1795 luitenant kolonel, chef van een bataillon der 5de halve brigade infanterie. Hij sneuvelde 27 Augustus 1799 bij Petten.

Toen hij nog vaandrig was in het regiment van den kolonel, prins van Hessen-Darmstad ten dienste dezer lande, werd hem, H e r m a n u s O n e ï d e s , erfgezeten te Exmorra en J a c o b v a n M a n e n , A d z ., secretaris van het genootschap van wapenhandel Pro Patria et Libertate te Utrecht, voor het beantwoorden eener prijsvraag door een genootschap der vrije Friezen, nopens de beste instellingen voor de vrij corps en schutterijen, 3 gouden eereprijzen, te zamen van 80 ducaten, een gouden en 2 zilveren medailles van het exercitie-genootschap te Utrecht toegewezen.

Hij schreef:

Verhandeling over de gewapende Schutterijen, 1784, 8°.

Ontwerp van eene beweegbare bedekking tegen grof geschut, Amst. 1787, gr. 8°.

Iets over het redekundige omtrent de kleine krijgsbewegingen of militaire evolutien, Zwolle 1803, gr. 8°.

Zie B o s s c h a , *Neêrl. Heldend. te Land.* D. III. bl. 171; K r a i j e n h o f f , *Landing der Engelschen in* 1799; *Beroerd Nederl.*, D. X. bl. 304; *Cat.* S c h o u t e n , bl. 60; *Naamlijst van Boeken*, 1790-1832, bl. 245.

[Froukje Herbig]

HERBIG (Froukje), dochter van den voorgaanden, schreef verscheiden romans en een tooneelstuk getiteld:

De Graven van Horst, Leeuw. 1830, 2 dln.

Hillegonda van Teylingen, Leeuw. 1832, 2 dln.

De arme Luitenant en zijn huisgezin, Leeuw. 1833.

De Verloren Zoon of Breda verrast, Gron. 1830, 12°.

De Gelofte of de zegepraal der Deugd; Familie tafereel, Leeuw. 1837.

Later leefde deze bekwame en brave vrouw rustig te Harlingen, waar zij onderrigt gaf aan meisjes en omstreeks 1855 overleed.

Zie H e r m a n s . *Bijdragen tot de Geschiedenis enz. der provincie Noord-Braband*, D. I. bl. 213, 265. en *Boekenlijst van* van C l e e f f *en* B r i n k m a n .

[Andreas Herby]

HERBY (ANDREAS) van Brugge, kanunnik der hoofdkerk te Arras, schreef:

Vitae SS. Luglii et Lugliani.

Zie V a l e r i u s A n d r e a s , *Bibl. Belg.*, i.v.; F o p p e n s , *Bibl. Belg.*, T. I. p. 53.

[Tymen Herboirt]

HERBOIRT (TYMEN) maarschalk van het Oversticht, raad van den bisschop van Utrecht bloeide, in 1476.

Zie *Chron. van het Hist Genoots.* D. II. bl. 83.

[Willem Herckenroye]

HERCKENROYE (WILLEM) werd in 1560 te St. Trond in het land van Luik geboren. Hij was regulier kanunnik der orde van St. Augustinus, prior der abdij te Tongerloo, visitator, commissaris en prior generaal van Windesheim. Hij was een man van buitengewone godsvrucht en strenge zeden, doch zeer nederig en liefderijk omtrent de armen.

Hij schreef:

Collationum seu Exhortationum capitularium volumen.

Remedia contra pusillamimitatem & *serupulos exSS. Patrum dictis*.

Modus juvandi morituros.

Meditatiionum liber, *cum modo meditandi*.

Modus Visitandi Monasteria.

Exercitia Pictatis, *per serias distributa*.

Hij overleed den 23 Maart 1632. in den ouderdom van 72 jaren.

Zie F o p p e n s , *Bibl. Belg*, T. I. p. 406, V a l e r i u s A n d r e a s , *Bibl. Belg.*, p. 319; S a n d e r i , *Bibl. Belg.*, Ms. T. II. p. 191; P a q u o t , *Mémoir.*, T. II. p. 372.

[Elias Herckmans]

HERCKMANS (ELIAS) een beroemd zeeman, raad in Brazil, gouverneur van Paraïba (1634) In Maart 1635 was hij weder in Nederland. In 1643 volgde hij H e n d r i c k B r o u w e r op den togt op Chili op. Hij was dichter van:

Zeevaerts Lofs in VI *boecken* in fol., Amsterdam bij J.P. W a c h t e r , 1634, met platen,

onder welke een (het scheepje van fortuin) tegen over bl. 97 door R e m b r a n d t geëtst.

Ofschoon dit werk door R e v i u s , S c r i v e r i u s , B i d l o o , B a r l a e u s , B o x h o r n , S u f f r i d u s S i x t i n u s , C. L o v en S. v a n S w o l , met wien hij, gelijk ook met C. H u y g h e n s , bevriend was, als dichtstuk zeer geprezen wordt, is het evenwel meer van historische dan van dichterlijke waarde. Het werd in 't volgend jaar gevolgd door een ander gedicht, getiteld:

Encomium calvitii, *ofte Lof der Kaalkoppen*. Amst. 1635, fol.

Hij had voor de pers gereed:

Een Historisch verhael van de voornaemste beroerten des Keyserrycks van Russia, *ontstaen door den Demetrium Ivanowyts*, *die den valschen Demetrius t' onrecht genoemt wert*. Eigen Hs. Ao. 1625, Amsterdam, 190 bl. 4°. velin, weleer in bezit van den generaal majoor L.J. d e P e t i t .

Zie C B a r l a e u s , *de rebus Mauritii comitis in Brasil. variis locus;* G o e r é e , *Kerk- en Wereldgeschiedenis*, bl. 264-267; v a n d e n B o s c h , *Leven en doden der Doorluchtige Zeeheld.*, D. I. bl. 288; *Nederl Reizen*, D. XIV. bl. 83; B i d l o o , *Punpoëticon Batavum*, p. 105-138; v a n H a r e n , *Geuzen*. (Uitgave van B i l d e r d i j k). D. II. bl. 327; S i e g e n b e e k , *Geschied. der Ned. Letterk.*, bl. 140; v a n K a m p e n , *Geschied der Ned. buiten Europa*, D. I. bl. 440-445; Dezelfde, *Levens van beroemde Nederl.*, D. II bl. 212, 291 304-308; W i t s e n G e y s b e e k , *Biogr.*, *Anth. en Crit. Woordenb*, D. III., bl. 173; *Cat. van Ms.* v a n V o o r s t , p. 172, No. 1318, A r r e n b e r g , *Naamreg.*, bl. 225; *Cat. der Maatschappij van Ned. Letterk.*, D. I. bl. 239, *Cat.* L.J. d e P e t i t , (La Haye 1853) p. 10, No. 139; T. III. 2e Partie, p. 63, No 4952.

[Gualtherus Herkmans]

HERKMANS (GUALTHERUS) in 1652 als proponent beroepen te Oosterbeek en aldaar in 1666 overleden, een vriend van den dichter W. S l u i t e r , wiens *Psalmen*, *Gezangen en Geestelijke Liedekens*, Amst. 1687, bij in een gedicht prees.

Zie d e J o n g h , *Naamregister der Predikanten van Gelderland*, bl. 326; H e r i n g a , *Bijdrage tot de Lijst van Dichters*, bl. 48.

[Hercon]

HERCON, bastaardbroeder van den Frieschen koning A d g i l l u s , dien hij tot den jare 1505 had laten onderwijzen, doch merkende dat hij weinig lust tot de studie had, liet hij hem in het schermen, steken en breken onderrigten. Toen hij den ouderdom van 15 jaren bereikt had, zond hij hem, op begeerte van K a r l o m a n , hertog van Brabant, naar Londen; later ging hij met diens zoon naar C l o t a r i u s , koning van Frankrijk, die hem met eere ontving en aan wiens hof hij, en zijn vriend, den zoon des hertogs, zich in alle ridderlijke oefeningen bekwaamde. Na vier jaren (606-610) aan 's konings hof vertoefd en aldaar in groot aanzien gestaan te hebben, werd hem door sommigen, die hem vijandig waren, gezegd, dat C l o t a r i u s hem, gelijk hij zijn vader had gedaan, wilde dooden. Hierop vlugtte hij uit Frankrijk naar Schotland, waar hij door koning E n g e r i c heimlijk werd ontvangen.

Toen hij twee jaren aan het hof van E n g e r i c vertoefd had, en deze hem aan de jongste dochter van zijn neef, die zeer schoon was, wilde uithuwelijken, kwam er, juist toen alles tot het huwelijk gereed was, een gerucht, dat er een groote troep vijanden uit Frankrijk aan de Schotsche grenzen was gekomen, om H e r c o n wederom met geweld naar Frankrijk te voeren.

E n g e r i c bragt terstond een leger op de been en gaf het opperbevel er van aan H e r c o n , die terstond den vijand te gemoet trok, en in zijne nabijheid gekomen, naar de reden zijner komst vroeg. Toen hij die had ver-

nomen zeide hij: ‘Het zoude met zijnen wille, zoo lang het leven en de adem in hem was, niet geschieden; zij zouden daarom wel doen weder terug te trekken, want zij noch reden noch oorzaak op hem hadden.’ Daar zulks echter niet mogt geschieden en zij bevel hadden hem levendig of dood te moeten brengen, had er een veldslag plaats, waarin de Schotten werden verslagen en Hercon, daar hij zich niet levend wilde gevangen geven, werd gedood.

Zie Ocko Scharlensis, *Chronyk en waarachtige beschrijving van Friesland*, bl. 37.

[Lodewijk d' of de Herde]

HERDE (LODEWIJK D' of DE) in 1591 predikant te Grijpskerke, en van daar, op verzoek van Marnix van Aldegonde, in 1595 te West-Souburg beroepen. Ten minste in de notulen der heeren staten van Zeeland van den 14 Januarij 1593 staat aangeteekend, dat hij bijstand verzocht tot opbouw der kerk van de Hervormden van West-Souburg, en onderstand voor den predikant en schoolmeester, 't welk echter zijn vol beslag omtrent het jaar 1595 eerst schijnt gekregen te hebben.

Zie Vrolykhert, *Vlissingsche Kerkhemel*, bl. 165 in de *Aanteek.;* Te Water, *Kort Verhael der Reform. in Zeel.*, bl. 202, 209, 210.

[Limnus de Herde]

HERDE (LIMNUS DE) ouderling te Vlissingen, door prins Willem I naar Engeland gezonden in het jaar 1575, om onderstand voor dien vorst te verzoeken aan de Hervormde kerken in Engeland.

Zie Gerdesii, *Scrin. Antiq.*, T. I. p. II. p. 294; Te Water, *Kort Verhaal der Reform. in Zeel;* bl. 282; Vrolykhert, *Vlissingsche Kerkhemel*, bl. 8, 9.

[Gerard van Herdegom]

HERDEGOM (GERARD VAN) den 28 April 1617 te Mechelen geboren, legde den 24 December 1637 zijne gelofte af in de abdij van Tongerloo; werd in 1644 vicaris te Alphen in Noord-Brabant en rector van het altaar aan den H Geest, den H. Willebrord en aan het H. Kruis gewijd te dier plaats. In 1649 werd hij pastoor te Baerle bij Venlo, en stichtte er eene kapel, gelijk aan die van O.L. Vrouw van Loretto, waarvan hij in 1643 op zijne terugreis van Rome een afbeelding had medegebragt. Hij stierf den 6 October 1675.

Hij schreef:

Diva Virgo candida, *candidi ordinis Praemonstratensis Mater tutelaris et Domina*, *tribus libris destincta*, Brux. 1650, 4°. Hij maakte gebruik van de bronnen, welke de abt

Wichmans had bijeengebragt voor zijne *Corona stellarum duodecim*.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 351; Paquot, *Mémoires pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-Bas*, T. II. p. 351.

[Gijsbert Eertze van Herdenbrouc]

HERDENBROUC (GIJSBERT EERTZE VAN), ook wel Jonge Gijsbert van Herdenbroec, een burger van Utrecht, koos in de geschillen tusschen David van Bourgondië en Gijsbert van Brederode, de zijde des eerstgenoemden en werd diensvolgens in 1456 voor zijn leven lang ter stad uit gebannen, terwijl daarbij tevens bepaald werd, dat hem nooit zou worden toegestaan met eenen nieuwen bisschop weder in te komen; doch toen bisschop David in Augustus van dat jaar de overhand kreeg, werd hem weder vrijheid gegeven om in de stad te komen, mits behoorlijk oirvede doende.

Zie Burman, *Utrechts Jaarb.*, D. II. bl. 313, 331.

[C. Herder]

HERDER (C.) geboren te Groningen, historieschilder uit de XVIde eeuw. Hij bevond zich te gelijk met Karel van Mander te Rome, en legde zich daar op de kunst toe. Deze historieschilder overleed in zijne geboortestad in 1609.

Zie van Mander, *Levens der Schilders*, bl.; Immerzeel, *Levens der Holl. en Vlaamsche Kunstschild.*, D. III. bl. 34.

[H. Herder]

HERDER (H.) schreef:

Verhandeling over twee van Jezus broederen, Utr. 1778, 8°.

Zie Arrenberg, *Naamreg.*, bl. 225.

[Adrianus de Herder]

HERDER (ADRIANUS DE) of Harder, predikant te Bleiswijk omstreeks den jare 1671, verliet zijne gemeente na negenjarige dienst, om te Rotterdam eene zuivere kerk te stichten. In den aanvang maakte hij eenen grooten opgang, die echter weldra verminderde, zoodat zijn plan geheel te niet liep. Hij had te Rotterdam eene afzonderlijke gemeente gesticht, die uit 28 lidmaten bestond, maar allengskens in getal van verminderde. In zijne bijeenkomsten veroorloofde hij zich zelfs kinderen te doopen, die zich met hem van de openbare Hervormde kerk geheel hadden afgescheiden.

Zie *Handelingen der Z.H. Sijnode in* 1672, Art. 20 en 1674, Artt. 23, 30; Brakel, *Redelijke Godsdienst*, D. I. bl. 595, (19e uitg.); Koelman, *Verhaal van de Labadisten*, bl. 116; Ypey en Dermout, *Geschied. der Ned. Herv. Kerk*, D. I. bl. 20 en *Aanteek.*, bl. 10; Soermans, *Reg. der Pred. van Z. Holland*, bl. 84.

[Herdinck]

HERDINCK was secretaris van P h i l i p s van Bourgondië, bisschop van Utrecht.

Zie *Chronyk van het Hist. Genootschap*, D. IV. bl. 264-268.

[Adolf Herdinck]

HERDINCK (ADOLF) of Harding, van 1517-1535 rentmeester van Zeeland, bewester Schelde, in welk ambt hij Philips van Bourgondië, later bisschop van Utrecht, opvolgde. In 1535 werd hij in Brabant ten hove ontboden en in zijn arm dood gelaten. Zijn opvolger was heer Adriaen van Heetvelde, die in Julij 1537, door een misdadiger, die hij buiten de poort poogde te vangen, in den buik werd doodgestoken.

Zie *Chronyk van het Hist. Genootschap*, D. X. bl. 484; Smallegange, *Chronyk van Zeeland*, bl. 320.

[Otto Herema]

HEREMA (OTTO) of Herama, afstammeling uit een oud adelijk Friesch geslacht, was een der eedgenooten in 1566. In 1578 was hij grietman van Rauwerderhem, hield zijn verblijf op Haxta state te Deersum, en was gehuwd met Mary Gratinga, bij welke hij vijf kinderen had. Zijn ijver tot het voortzetten der Utrechtsche Unie toont genoeg, dat hij volhardde in dezelfde gezindheid, welke hij in 't jaar 1572 te Sneek aan den dag legde.

Zie Winsemius, *Hist.* Lib. I. p. 72, Lib. II. p. 114; *Chronyck*, B. XVIII. bl. 630; J. Carolus, Lib. I. p. 70; te Water, *Verbond der Edelen*, D. II. bl. 453-454 en D. III. bl. 540; Kok, *Vad. Woordenb.*, D. XX. bl. 563; Over het Geslacht: Winsemius, *Hist.*, Lib. I. p. 4, 35, Lib. II. p. 162; Dez.; *Chronyck*, B. XVIII. bl. 629, 630; *Frisia Nobilis*, p. 62, 63, 131-138; te Water, t.a.p.; van Sminia, *Grietmannen*, bl. 62.

[Valerius Herema]

HEREMA (VALERIUS), zoo noemde zich Watthie, of, gelijk men het uitsprak, Watze, uit hetzelfde adelijke geslacht dat vele moedige ijveraars voor burgerlijke en kerkelijke vrijheid, maar ook vele handhavers van de Spaansche en Roomsche heerschzucht opleverde. Tot den laatsten tak behoorde Valerius Herema, sedert 1550 pastoor en deken in de bij Bolsward gelegene parochie Nieuwland en in 1560 te Bolsward.

Hij was een groot regtsgeleerde, die te Brussel van godsdienstgevoelens veranderde en ergens in Holland Hervormd predikant zou geweest zijn. Zijn naam wordt echter op de lijsten der predikanten niet gevonden. Hij was de biechtvader van den vermaarden Frieschen edelman Sjoerd Beyem of Beyma van Leeuwarden, die met Hartman Galama van Weirdum den 2den van Zomermaand van 1568 te Brussel onthoofd is. Volgens Acronius had men Beyma, te Brussel in den kerker zittende,

Herema tot biechtvader toegevoegd. Beyma kon het met hem wel vinden en overtuigde hem door zijne redenen zoo, dat deze naderhand verklaarde: ‘ik meende hem te bekeeren, maar hij bekeerde mij.’

Zie *Kerkel. Historie en Oudheden der 7 Vereenigde Provintiën* door H. van R(hijn) en H. van H(eussen), D. V. bl. 137, 144; Dez., *Oudheden en Gestichten van Vriesland*, D. II. bl. 1, 31, 32; Ypey en Dermout, *Geschied. der Ned. Herv. Kerk*, D. I. bl. 78, (*Aanteek.*); Winsemii, *Rer. Fris. Historia*, Lib. II. p. 92; E. Wesselus Acronius, *Leerred. over Jes.* II:3, Harlingen 1652; Te Water, *Verbond der Edelen*, D. II. bl. 187, 188.

[Heeregraafius]

HEEREGRAAFIUS. Van dezen bestaat eene

Oratio habita in ill. urbis Traject. Gymnasium Ao. 1634. Ultraj. 1634, 4°.

Zie *Cat.* L.G. Visscher, bl. 48, No. 1806.

[Jan van Heerenbeeck]

HEERENBEECK (JAN VAN) te Antwerpen geboren en klooster geestelijke aldaar, schreef:

Het leven van den salighen Henricus Suso, Antw. 1627, 12°.

Zie Paquot, *Mémoires pour servir à l'Hist. Littèr. des PaysBas*, T. II. pag. 291.

[Hidde Heremiet]

HEREMIET (HIDDE). Zie HEEREMIET.

[A. 's Herenberg]

HERENBERG (A. 's) een niet onverdienstelijk dichter uit den aanvang der XVIIIde eeuw. Zijne poëzij is verspreid, b.v. voor de *Kruisheldt of het leven van den grooten Apostel Paulus*, door J. van Hoogstraten, 2de druk, Gouda 1712.

[Pieter van Herentals]

HERENTALS (PIETER VAN), aldus genoemd naar zijne geboorteplaats, waar hij omtrent het jaar 1320 geboren werd. Reeds vroegtijdig legde hij in de beroemde abdij van Floreffe, van de orde der Premonstratensen, de gelofte af, waarin hij prior werd, en na omtrent dertig jaren die betrekking bekleed te hebben, niet, gelijk sommigen willen in 1436, maar den 12den Januarij 1390 stierf.

Hij schreef:

Expositio super librum psalmorum regii prophete per reverendum et religiosum petrum de harenthals priorem fioreffiensem premonstratensis ordinis, fol.

Men leest aan het slot: ‘*Explicit collectorius super librum psalmorum collectus et finitus per patrem petrum de harentals canonicum priorem floreffiensem premonstratensis ordinis ad preces reverendi patris johannis de arkel quondam trajectensis postea leodiensis episcopi approbatus et admissus ab alma facultate*

coloniensi impressus autem et consummatus per me johannem guldenschaff an. dom. incarnationis M. CCCC. LXXXIII, *sabbato ante dominicum oculi ad laudem in honorem omnipo-*

tentis dei et ad utilitatem ecclesie sue sancte qui est benedictus in seculum seculorum amen.' It. ibid. in fol. Aan het einde: '*Explicit collectorius .... ad opus reverendi patris ioannis de arkel .... impressus autem et consummatus per me conradum de homborch ipso die s. laurentii martyris... rursum recusus colonie* M. CCCC. LXXXVII, H. Rutlangae, 1494.

Ook met dezen titel: *Psalterii expositio* Petri de Herentals, *viri religione clarissimi*, *Prioris Floreffiensis Premonstratensis ordinis*, *ex multis variisque Doctorum sententiis*, *ut puta* Augustini, Hieronymi, Gregorii, Cassiodori, Hugonis de Sancto Victore, Nicolai de Lyra *et ceterorum Psalmorum hujus libri interpretum*, *ad Ecclesiasticorum virorum*, *eos carentium*, *legentiumve instructionem solertissimè reddita. Paris. Verumdantur a* Johanne Parvo .... *et* Roberto Mace.'

Aan het einde: *Exaratum ad preces Reverendi Patris* Johannis de Arkel.... *approbatum .... ab alma universitate Coloniensi.... Rothomagi denuo impressum in officina* Laurentii Hostinque *et* Jameti Loys, *Anno* 1504, *ex die* 11 *Januarii*. It. Colon. Agrip. 1554.

Het oorspronkelijke Hands., dat te Floreffe berustte, heeft tot titel: *Collectarius super librum Psalmorum*, *finibus anno* M. CCC. LXXIV *in mense Januario die* IV.

In Septem Psalmos Poenitentiales of *Poenitentiarii Commentarius*.

In XV *Cantica graduum liber unus*.

Collectarius Euangeliorum, *finitus anno à nativitate Domini* M. CCC. LXIV, *in crastino Processi & Martiniani martyrum*, 2 t. in fol.

Catalogus ad rer. gestas Abbatum Floreffiensium.

Chronica ab orbis initio (tot 1385).

De onbekende schrijver van het *Magnum Chronicon Belgicum* haalt dikwerf dit werk aan. Stephanus Baluzius heeft er in zijn *Vitae Pap. Avenion.* T.I. Parisiis 1693, 4°., verschillende stukken, zoo als *Vita quinta Papae Johannis* XXII. *Vita Clementis* VI; *Quinta Gregorii* XI en *Vita secunda Clementis Papae* VII uit overgenomen.

Biblia pauperum.

Epistolae et diversa Opera.

Zie Sweertius, *Athen. Belg.*, p. 621; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 744; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 983; Paquot, *Mémoires pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-Bas*, T. II p. 393, 394; Waghenare, *Praemonstr. scriptis illustres*, p. 345, 346; Oudin, *Supplem.*, p. 657; Hartzheim, *Biblioth.*, Colon., p. 36; Hugo, *Annales Praemonstr.*, T. I. Col. 102; Simler *Epitome* Gesneri, edit. 1555, fol. 147 *recto*.

[Thomas van Herenthals]

HERENTHALS (THOMAS VAN) een Franciscaner monnik, waarschijnlijk te Herenthals in het laatst der XVde eeuw geboren. Gramaye meent dat hij in het Franciscaner klooster zijner geboorteplaats leefde, dat in 1252 gesticht werd. Sweertius noemt hem een regtsgeleerde. Volgens *Den Spieghel enz.* was hij gardiaan van het klooster te Yperen en predikheer van de Collegiale kerk van St. Martijn. Omtrent 1529 was hij lector, waarschijnlijk in de godgeleerdheid in zijn klooster.

Hij schreef:

Den Speghel des Kersten leuens. Besluitende tverclaers van den thien gheboden Gods en vanden VII *Sacramenten der heliger Kercke... Wtgegeven bij broeder* Thomas Herentals, *minderbroeder*, *van der obseruantie in Vlaenderen*. (Op 't einde) *Gheprint Thantwerpen op die Lombaerde Veste teghen die gulden hant over. Bi my Symon Cock. In 't jaer ons Heeren* M. CCCCC ende XXXII (1532) *den* XXIII *dagh van Meerte*. In 12°. Goth. letters.

Den Speghel des Kersten leuens. Besluytende tverclaers vanden X *geboden gods enz.... Gheprint anderwerf met ... correctie ende metten quotatie der scriftueren*, *Bi mi Symon Cock in 't jaer ons Heeren* M. CCCCC ende XXXIII (1533). In 12°. Goth. letters.

Vermeerderde herdruk van dit werkje. Er zijn bijgevoegd eenige bl. beginnende: *Hier beghinnen thien Artikelen*, *gemaect bi broed*. Thomas Herentals (5 ff.); voorts de *declaratie van sommige woorden in dit boecxken gestelt*, en een *Tafel* (4 ff.)

Den Spieghel des Kersten leuens .... gheprent anderwerf .... bi mi Symon Cock in 't jaer ons Heeren M. CCCCC ende XXXVII (1537.)

Den Spieghele des Kersten leuens .... Thantwerpen ... By mi Symon Cock. Anno M. CCCCC en XLV (1545) 12°.

Tacitus Nicolaas Zegers heeft dit werkje met dezen titel in het Latijn vertaald:

Christianae vitae speculum .... Nicol. Zegero *Minorita interprete*, Antv. Joan Steelsius, 1549, 16°.

Zie Gramaye, *Antverpiae Antiq. ed. ult.*, p. 30; Sweertii, *Athen. Belg.*, p. 694, 695; Valer. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 836; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 1135; Paquot, *Mémoires pour servir à l' Hist. Litt. des Paijs-Bas*, T. I. p. 335; *Catal. eener uiterst zeldzame ver zameling van Holl. Bijbels enz.*, verz. bij Fred. Muller, bl. 78, 79, No. 731-733.

[Michiel Herfst]

HERFST (MICHIEL), zoon van Matthijs Herfst en Margaretha Plaat, geboren te Amsterdam den 24sten Januarij 1749, werd van October 1770 tot April 1773

belast met eene ambassade naar de Russische armee in Wallachije. Zijne zuster, Margaretha Elisabeth, geboren den 12 Mei 1735, huwde den 27 Maart 1759 met Johannes Hilkes, wier afstammelingen nog leven.

Zie *Navorscher*, D. VIII. bl. 120.

[Wilhelmus Herincx]

HERINCX (WILHELMUS), 12de bisschop van Iperen, zag in 1618 te Helmond het licht, verkreeg in 1636 te Leuven, waar hij zich op de wijsbegeerte toelegde, de zesde plaats en trad kort daarna in dezelfde stad in de orde der Minnebroeders. Hij was een zeer welsprekend man, ervaren in de godgeleerdheid en in andere kerkelijke wetenschappen. In zijne orde bekleedde hij de hoogste bedieningen. Onder anderen was hij bestuurder der zendingen van Holland, Engeland en andere Noordsche landen, in welke de openbare oefening der Katholyke godsdienst verboden was. Zijne bekwaamheid en deugden werden door geheel Europa, welke hij dikwijls moest doorreizen, zeer geëerbiedigd. Den 24sten October 1677 werd hij bisschop te Iperen gewijd: doch hij bekleedde deze waardigheid nog geen jaar, dewijl hij den 17 Augustus 1678, in den ouderdom van 59 jaren overleed. Hij is in het koor zijner kathedrale kerk, aan de regterzijde van zijnen voorzaat Jansenius, met een uitgebreid Latijnsch grafschrift begraven.

Hij schreef:

Summa Theologiae scholasticae et moralis ad mentem S. Bonaventurae Doctoris Seraphici, Antverpiae apud Petr. Bellerum, IV vol. fol.

Nog andere werken had hij voor de pers in gereedheid gebragt, welker uitgave, om zijnen dood, niet gevolgd is.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 1165; van de Velde, *Syn.*, T. III. p. 813; van Gils en Coppens, *Nieuwe beschrijving van het bisdom van 's Hertogenbosch*, D. III. bl. 367, 368; van Kampen, *Geschied. der Ned. Lett. en Wetensch.*, D. II. bl. 23; Muller, *Cat. van Portrett*.

[J.H. Hering]

HERING (J.H.) geschiedschrijver, geboren te Rotterdam 11 December 1731, schreef:

Bespiegeling over Neêrlands Watersnood tusschen den 14 *en* 15 *Nov.* 1775 *en* 22 *Nov.* 1776, Amst. 1776, 2 dln. met pl. 8°.

Tegenwoordige Staat en Beschrijving van Curaçao, Amst. 1779, 8°.

Aanhangsel tot de Vaderlandsche Historie van Jan Wagenaar, *inhoudende de levensschetsen der Vaderlandsche Staatsmannen*, *Land- en Zeehelden*, Amst. 1780, (Eerste Stuk).

Tafereel van harde winters, Amst. (1784) m. pl. 8°.

Tooreel der Staatsgeschiedenissen des Vaderlands, *beginnende met* 1555, Amst. 1789, 4 dln.

Het juichend Amsterdam, *of Verhaal der bijzonderheden*, *bij gelegenheid van het bezoek der Erfstadhouderlijke familie in October* 1790. Amst. 1790, gr. 8°.

Hij stierf in of na het laatstgemelde jaar.

Zie de Wind, *Bibl. der Ned. Geschied.* D., II. bl. 26; van Kampen, *Geschied. der Ned. Lett. en Wetensch.*, D. II. bl. 535; *Cat.* L.G. Visscher, bl. 8, 21; *Naamlijst van Boeken van* 1790-1832, bl. 244: *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.*, D. II. bl. 581; *Cat.* Meerman, T. II. p. 68; *Cat.* J. te Water, p. 301; Arrenberg, *Naamreg.*, bl. 219; *Navorscher*, D. IV. bl. 351; Muller, *Cat. van Portrett.*

[Douwe Heringa]

HERINGA (DOUWE), afstammeling van een edel Friesch geslacht, dat vroeger den naam van Camstra voerde, een edelmoedig verdediger der vrijheid, die het verbond der Edelen teekende, werd den 10 van Herfstmaand 1568 door Alva gebannen.

Zie Te Water, *Verbond der Edelen*, D. II. bl. 455; Kok, *Vaderl. Woordenb.*, D. XX. bl. 563; Marcus, *Sententiën van Alva*, bl. 127; Over het geslacht; Ferwerda, *Wapenboek*, D. I. St. I. bl. 37-40; *Charterboek van Vriesland*, D. I. bl. 602, 614, 672, 703; Emmius, *de Agro Frisiae*, p. 101; Te Water, t.a.p.; Kok, t.a.p.

[Edo Heringa]

HERINGA (EDO), Hoveling in Rauwerd, was mede lid van het Verbond der Edelen, verliet in 1568 zijn vaderland en werd omtrent een jaar later verbannen. Hij vertrok met zijne vrouw, Anna Roorda, naar Embden, waar hij den 13 van Oogstmaand 1575, zij in 1586 overleed. Zij werden aldaar begraven, doch hunne beenderen in 1611 opgegraven, naar Rauwerd vervoerd, en in het voorouderlijk graf bijgezet. Hij had een zoon, Eelke, die in 's vaders omzwerven deelde, en twee dochters, Fekel, die met Pieter, en Wompk, die met Tjalling van Eysinga huwde.

Zie Winsemius, *Chron.*, Lib. II. p. 90, 114, 115; Te Water, *Verbond der Edelen*, D. II. bl. 388, 456; Kok, *Vad. Woordenb.*, D. XX. bl. 563.

[Juw Heringa]

HERINGA (JUW), zoon van Haring Heringa en His Aebinga, bondgenoot der Edelen, door Alva gebannen, welk banvonnis ook te Leeuwarden werd afgekondigd. Hij huwde Tiets Harinxma, welke, gedu-

rende haar leven in 't volle gebruik harer goederen is gebleven.

Zie *Sententiën van Alva*, bl. 127; Winsemius, Lib. II. p. 115; Te Water, *Verbond der Edelen*, D. II. bl. 455; Kok, *Vad. Woordenb.*, D. XX. bl. 563.

[Laas Heringa]

HERINGA (LAAS), zoon van Hobbe Heringa en van Doed Eelsma. Ook hij werd als deelgenoot aan het Verbond der Edelen, door Alva gedagvaard, om zich te Antwerpen te komen verantwoorden. Hij overleed in April 1571.

Zie Winsemius, Lib. p 114; Te Water, *Verbond der Edelen*, D. II. bl. 456; Kok, *Vad. Woordenb.*, D. XX. bl. 564.

[Oene Heringa]

HERINGA (OENE), zoon van Haring Heringa en van His Aebinga, behoorde mede tot het Verbond der Edelen, zocht zijne veiligheid in de vlugt, werd door Alva gedagvaard, en niet verschijnende, gebannen. Hij huwde Fokel van Aylva en stierf in 1575.

Zie Winsemius, Lib. II. p. 90, 114, 115; Te Water, *Verbond der Edelen*, D. II. bl. 457; Kok, *Vad. Woordenb.*, D. XX. bl. 564.

[Binnert Heringa]

HERINGA (BINNERT), volgens te Water, de laatste van dit geslacht. Hij werd in 1619 kapitein, overleed den 10 Januarij 1638 en werd begraven te Hijum. Zijne zuster, Rixt Heringa, laatst getrouwd met Andries Waltinga, stierf in 1654 en had tot erfgenaam Binnert Roorda te Dronrijp en den kapitein Johan Roorda.

Zie Te Water, *Verbond der Edelen*, D. II. bl. 455; Kok, *Vad. Woordenb.*, bl. 563.

[Dirk Heringa]

HERINGA (DIRK), rector te Schoonhoven, in 1699 praeceptor aan de illustre school te Dordrecht, in 1705 naar 's Hage vertrokken. Bij gelegenheid van het jubeljaar 1700 schonk Munckerus, rector aan de Latijnsche school te Dordrecht, aan burgemeesteren, wethouders en curatoren aldaar eene mythologische, allegorische plaat, waarop de Dordsche maagd met het Pallas beeldje op de hand, eene vrij duistere verklaring er van en een *Carmen seculare coronis* met den titel van *Festivitas* XVII *a salute parta etc. Cal. Jan. repraesentata a* Samuele Munkero, *Gymnasiarcha*. Hierbij behoorde *Onderhoud tusschen Philomusus en Philopragmon over Prent en Gedicht van den geleerden en beroemden heer* Samuel Munkerus *op 't jubeljaar* 1700 *Na de Geboorte onses Heilands*, *als ook omtrent*

de stigtinge van d' Aloude Bataviersche Moeder-stad Dordrecht. Opgestelt door Dirk Heringa.

Zie Schotel, *Illustre School te Dordrecht*, bl. 97, 107.

[Jodocus Heringa]

HERINGA (JODOCUS), of Jouke, zoon van Watze Joukes, den 3 Februarij 1704 te Minnertsga geboren, afstammeling van een der edelen, hiervoren op bladz. 648 en 649 genoemd, toonde reeds vroeg lust tot het Evangelie ambt. In de doode talen werd hij onderwezen door den Deinumschen predikant Braunius en genoot aan de academie te Groningen de opleiding van de hoogleeraren Verbrugge, Tilburg, Engelhard, Driessen, Voget, Gerdes en van Velzen. Hij werd door de classis van Bolsward geëxamineerd, in 1737 beroepen te Simonswold en in 1741 te Drogecham en Harkema-Opeinde. Op laatstgemelde plaats stierf hij zeer zacht en in den slaap tusschen 21 en 22 Junij 1782. Hij huwde eerst met Catharina Camphuis en daarna met Elisabeth Wiersma, weduwe Wittinga, die hij beide overleefde. Bij de eerste verwekte hij drie zonen: Petrus, regerend schepen te Leeuwarden, Johannes, predikant te 's Hage en Eliza, procureur-fiscaal te Leeuwarden (vader van den beroemden Utrechtschen hoogleeraar), en twee dochters, Margaretha en Catharina.

Van Heringa's hand zijn slechts kleine geschriften en eenige gedichten bekend geworden, doch zooveel te meer zijne grondige geleerdheid en practische gaven. Hij was de vraagbaak en hulp van het grootste gedeelte zijner ambtgenooten in Friesland, en getrouw aan de spreuk van zijn geslacht: *fortiter in re*, *suavis in modo*, werd hij bemind door een ieder.

[Adrianus Heringa]

HERINGA (ADRIANUS) geboren te Leeuwarden was med. doctor aldaar. Leerling van Tiberius Hemsterhuis beoefende hij in zijne vrije uren de Grieksche en Latijnsche letterkunde en deelde kritische opmerkingen en verbeteringen mede op onderscheidene meest Grieksche schrijvers. Hij overleed in 1779.

Hij schreef:

Observationum Criticarum liber singularis in quo passim veteres auctores Graeci maxime emendantur, Leovardiae 1749, 8°.

Zie van Kampen, *Geschied. der Ned. Lett. en Wetensch.*, D. II. bl. 261; Saxe, *Onom.*, T. VII. p. 140; de Crane, *over de familie Hemsterhuis* bl. 137.

[Johannes Heringa]

HERINGA (JOHANNES), predikant der Hervormde gemeente te 's Gravenhage, werd den 11 Januarij 1733 te Drogeham in Friesland, waar zijn vader, J. Heringa predikant was, geboren. Zijne moeder heette Catha-

rina Camphuis, geboren te Makkum. Hij was het, die de ouders van zijnen neef, den later zoo beroemden Jodocus Heringa, raadde, om hem, die op het land opgevoed, en door zijne ouders bestemd was om heelmeester te worden, en in wiens kinderlijke ziel hij neiging en lust voor de godgeleerdheid ontdekte, voor den predikdienst op te leiden. Hij was het, die het jongske vermaande en raadde; die hem in zijne jongelingsjaren beroemde leermeesters, die zijne vrienden waren, aanbeval, hem in 1786 tot predikant te Nijkerk aan de Veluwe plegtig inwijdde, die hem tot het schrijven van verhandelingen aanzette, en, in naam des Haagschen Genootschaps, de antwoorden der hoogleeraren Piper en Uhle ter vertaling uit het Latijn in het Nederduitsch op eene vereerende wijze heeft toevertrouwd. In lief en leed, in bedenkelijke en moeijelijke gevallen, was hij hem een bij uitstek wijs raadsman en getrouw vertrooster. Nadat hij den eenigen zijner zonen, den uitstekenden Sybrand Heringa, predikant te Leyden, door den dood had verloren, droeg hij, bij uitersten wil, hem op den catalogus zijner boekerij te vervaardigen en voor derzelver verkoop te zorgen, en schonk hij hem zijne zeer belangrijke Latijnsche aanteekeningen. Hij was hem tot voorbeeld van eene liberale geleerdheid en eener ongeveinsde godsvrucht. Trouwens in zijne jeugd had hij de Grieksche en Latijnsche letterkunde bij Valckenaer en Schrader geleerd, en vervaardigde hij Latijnsche verzen, een werk, waarin hij in mannelijken leeftijd, ja zelfs nog in hoogen ouderdom vermaak schepte. Op de Friesche hoogeschool was hij in de Oostersche letterkunde door Vriemoet onderwezen en daarna te Groningen door den uitstekenden schriftverklaarder Schroeder. Hier verkreeg hij dan ook door de lessen van Gerdes, Chevallier en Hollebeek dien smaak in eene naauwkeurige en liberale godgeleerdheid, welke hem gedurende geheel zijn volgend leven versierde.

De eerste jaren van zijn openbaar dienstwerk heeft hij besteed aan de gemeenten van Beesterzwaag en van Marsum in Friesland, vervolgens heeft hij het leeraarsambt bekleed te Winschoten en te Scheemda in Groningerland, daarna diende hij een jaar de gemeente te Nijmegen. De laatste veertig jaren zijns levens heeft hij sinds 1772 onvermoeid gearbeid binnen 's Gravenhage, in weerwil der moeijelijkheden, die hem aldaar hebben gekweld en getroffen.

Ofschoon een vriend van vrede en eendragt, werd hij nogtans in kerkelijke twisten gewikkeld, door hen, die David Kleman, toen leeraar te Voorburg, van on-

regtzinnigheid beschuldigden en eene zware bestraffing waardig oordeelden, van wege een geschrift, door dezen uitgegeven, onder den titel van *De orde des heils, volgens welke God aan bijzondere menschen Zijne zaligmakende genade schenkt; of het verband tusschen Genade en Plicht*, te 's Hage 1777.

H e r i n g a , een der zoogenaamde visitatores librorum in de Haagsche classis, keurde wel het gevoelen van K l e m a n niet goed, maar pleitte het echter vrij van dien blaam, als ware het eene verderfelijke en voortaan veroordeelde dwaling. Te dien einde schreef hij een boekje, ter bevrediging strekkende, en kort daarna, buiten zijn weten, in druk uitgegeven door een zich noemenden J u s t u s A l e t o p h i l u s P a c i f i c u s , onder den titel van: *Rapport aangaande de verdediging der rechtzinnigheid van D. Kleman*, *op de classis van 's Gravenhage*, *den* 6 *November* 1778 *uitgebracht door Visitatores librorum*. Hij is des naar waarheid beoordeeld door W i l h e l m u s B r o e s , in het met veel schranderheid geschreven en regt tijdig uitgegeven *Geschiedkundig onderzoek over de vereeniging der Protestanten in de Nederlanden*, 's Hage 1822, bl. 221. Wat hij al meer te dien tijde, met andere gematigde godgeleerden, ten voordeele van K l e m a n , met goeden uitslag, heeft beproefd, wordt door den hooggel. Y p e i j berigt in zijne *Geschiedenis van de Christelijke Kerk in de achttiende eeuw*, Deel VII, bl. 420-427, waarmede men vergelijke de beoordeelingen der geschriften, in de zaak van K l e m a n uitgegeven, voorkomende in de *Hedendaagsche Vaderl. Letteroefeningen*, Deel III, Stuk I, bl. 535-540, Deel IV, Stuk I, bl. 110, 293-297, 357, 440-443, Deel V, Stuk I, bl. 36-41, 205-209, 484, 485.

Door de staatsgeschillen, die kort daarna uitbraken, is H e r i n g a , niet minder dan door die kerkelijke twisten verongelijkt. Hij hield wel nooit op, het huis van Oranje hoog te schatten, of den stadhouder W i l l e m V een genegen hart toe te dragen, maar hij keurde al de raadslagen en ontwerpen niet goed van hen, die 's prinsen zaak waren toegedaan, of die er den schijn en den naam van wenschten te hebben. Hij hield zich overtuigd, dat men van de eene of andere zijde ongelijk had, en de ronde en opregte man was niet gewoon dit te ontveinzen. Maar hierom werd hij gehaat en beleedigd door partijzuchtigen, vooral door onruststokers en wel uit het gepeupel. Hoe schandelijk de blinde en onbeteugelde woede van deze lieden den man, die een braaf burger was, heeft mishandeld, en hoeveel moeite het, bij de omwenteling van het jaar 1787, gekost hebbe dezelve te bedwingen, kan men

opmaken uit de verhalen in de *Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken*, Deel XXII, bl. 4574-4579, 5161-5162, 5193, 5194, 5196-5199, 5211-5213, 5913-5916 en 5920, alsmede uit de *Vaderlandsche Historie ten vervolge op* W a g e n a a r , Deel XLIV, bl. 348-352.

Intusschen ging hij met allen ijver en volharding voort, gelijk in de vervulling van zijn dienstwerk, zoo ook in het bestuur van het Haagsche Genootschap, *tot verdediging van den Christelijken godsdienst*, 't welk, op zijnen raad, in het jaar 1785 was opgerigt. Eerst had de wakkere man, in vereeniging met vier medeafgevaardigden tot de Zuid-Hollandsche Synode van dat jaar, de predikanten A d r i a n u s v a n A s s e n d e l f t , van Leiden, M a r t i n u s R u m m e r i n k , van Dordrecht, J o h a n n e s K n e p p e l h o u t , van Gorinchem, en D a n i e l A l b e r t u s R e g u l e t h , van Haarlem, later naar 's Gravenhage vertrokken, de uitgave bezorgd der bekroonde verhandelingen, door A b d i a s V e l i n g i u s , C a r o l u s S e g a a r en C o r n e l i u s G a v e l geschreven, ter wederlegging van de dwalingen van J o z e f P r i e s t l e y , in zijn werk, *over de verbastering van het Christendom*. Ook waren deze verhandelingen, in het jaar 1787 uitgegeven, door hem vermeerderd met eene voorrede, waarin hij verslag deed van den oorsprong des Genootschaps, en tevens de zuivere geloofsleer der Waldenzen, tegen het gevoelen van P r i e s t l e y verdedigde. Vervolgens heeft hij, geholpen door onderscheidene, van tijd tot tijd verkoren medebestuurders, onder welke R o y a a r d s een der eersten was, het werk van bestuurder en tevens van voorzitter waargenomen, tot het jaar 1815, toen hij het aardsche leven vaarwel zeide. In Januarij 1814 werd hij emeritus. Lezenswaardig is het verslag, hetwelk van dit genootschap is gedaan, door den hooggeleerden Y p e i j , in het aangehaalde werk, deel VI bl. 683-694.

Meermalen ook heeft de waardige man, in de openbare vergaderingen des genootschaps, het woord gevoerd, blijkens de gedenkstukken, daarvan uitgegeven in deszelfs werken voor de jaren 1787 en 1804. Na zijn overlijden heeft H e r m a n u s R o y a a r d s in eene redevoering, den 5 September 1816 in de openbare vergadering des genootschaps gehouden, het volgende van hem gezegd:

‘Terwijl ik dit zegge, wordt mijn hart getroffen en 't uwe gewisselijk met mij, daar wij een onzer waardige medebestuurders missen, in 't afgeloopen jaar ons door den dood ontnomen, den verdienstelijken H e r i n g a . Een man, die een der eerste oprigters dezer maatschappij geweest is, die begaafd met eene grondige kennis van en met een hartelijke zucht voor de waarheden van onzen christelijken

godsdienst, onafgebroken werkzaam is geweest, ter opbouwing van 't rijk van waarheid en deugd. Die, ver gevorderd in jaren, veel met het ligchaam te strijden had, maar nu in zaliger gewesten leeft bij zijnen God, bij zijnen Zaligmaker en de vrucht zijner werkdadige pogingen, 't genot van 't geen hij anderen heeft aangeprezen en voor zichzelven beoefende, in de ruimste mate geniet.'

Heringa was een niet ongelukkig beoefenaar der Latijnsche poëzij en leverde daarvan enkele proeven in de *Boekzaal der geleerde Wereld*. Hij was lid van het genootschap *Kunstliefde spaart geen vlijt*.

Behalve de in den tekst gemelde geschriften heeft men van hem:

Auson. Greidanus en J. H(eringa), *Naamlijst der Predikanten*, *die sedert de Hervorming gedient hebben in de Classis van Franeker. Met eene voorrede*, *meldende de Ed. Mog. H. Commiss. die tot de Prov. Synode zijn afgevaardigd*. Leeuw. 1761. 8°.

Zie Jod. Heringa, *Oratio de Auditorio Academiae Rheno-Trajectinae*, *variam olim fortunam experto*, *nunc praesenti ejus conditioni adaptato*, *dicta publice d.* 25 *Martii a*. 1825; *Boekzaal der Geleerde Wereld*, *a*. bl. 203, *b*. bl. 118; Kist en Royaards, *Kerkelijk Archief*, D. V. bl 302; *Cat. der Bibl. van Ned. Letterk.*, *Bijv.* 1853-1857, bl. 97.

[Petrus Heringa]

HERINGA (PETRUS) vertaalde uit het Latijn in het Nederd. J. de Labadie, *Verzameling van eenichtige grontregels der Christelyke leere*, Amst. Joan van Someren, 1666. 2e dr.

[Sybrand Heringa]

HERINGA (SYBRAND), zoon van Johannes Heringa en van Maria Peiffers, werd in 1764 te Winschoten geboren; in 1788 predikant te Hendrik-Ido-Ambacht, in 1792 te Bloemendaal, in 1794 te Vlissingen en twee jaren later te Leyden. Reeds in 1801, dus in krachtigen leeftijd, bezweek ter laatstgemelde plaatse de man, die om zijne vele gaven en deugden algemeen geëerd en bemind was; nalatende bij zijne vrouw, Maria Jacoba Scheidius, slechts ééne dochter, Johanna Houckjen, die gehuwd is geweest, eerst met den Groningschen hoogleeraar T.A. Clarisse, later met den heer Blussé van Oud-Alblas te Dordrecht.

Hij was een der voornaamste oprigters van het Nederlandsch Zendelinggenootschap en beoefende ook de Nederlandsche dichtkunst, waarvan eene proeve voorkomt bij:

Heringa, *Bijdrage tot de lijst van Nederl. Dichters*, bl. 49.

[Jodocus Eliza'szoon Heringa]

HERINGA (JODOCUS ELIZA'SZOON), den 14 October 1765 te Gordijk in Friesland geboren, was de zoon van Eliza Heringa, genees- en Heelkundige aldaar, later procureur-

fiscaal te Leeuwarden, en van Janke Halbertsma.

Met zijn tiende jaar werd hij naar de Latijnsche school te Groningen gezonden, en na hare onderscheidene klassen in vier jaren te hebben doorloopen, nog slechts 15 jaren oud zijnde, als student der Groninger hoogeschool ingeschreven. Hier legde hij zich nu met den meesten ijver niet alleen op de verdere kennis der Latijnsche en Grieksche talen toe, waarin hij zich onder Ruardi oefende, maar ook op die der Hebreeuwsche en Arabische talen onder N.W. Schroeder, en na in deze genoegzame vorderingen gemaakt te hebben, gaf hij zich aan de beoefening der godgeleerdheid over, onder de leiding van Paulus Chevallier, Gerardus Kuijpers, Theodorus Lubbers en Petrus Abresch. Alle deze mannen, zooals ook de toenmalige Groninger predikant Johannes Frantzen, droegen een ieder het zijne bij tot zijne vorming. Maar Schroeder, Abresch en Lubbers schijnen echter het meeste invloed op hem gehad te hebben. Zes jaren vertoefde hij aan genoemde hoogeschool, en hoe hij zijn akademie tijd heeft besteed, kon men reeds opmerken uit zijne *Dissertatio Philologico-Theologica de formula Baptismi*, welke hij in 1785 onder Abresch verdedigde, en in dat jaar te Utrecht het licht deed zien. Reeds in 1786 werd hij door den hoogleeraar Kuijpers aan ... Nagel, predikant te Nijkerk op de Veluwe aanbevolen, toen deze, van wegen zijne zwakheid, een hulpprediker behoefde. Heringa aanvaardde deze betrekking en hield den 21 Mei 1786 zijne eerste leerrede. Hier voldeed hij zóó, dat, toen Nagel kort daarna zijne bediening nederlegde, zijn hulpprediker eenstemmig in diens plaats werd gekozen. In 1791 naar Vlissingen beroepen, meende hij die roepstem te moeten volgen, en toen hij aldaar anderhalf jaar met ijver en hooge goedkeuring der gemeente was werkzaam geweest, ontving hij eene beroeping naar Gorinchem, voor welke hij echter vrijheid vond te bedanken. Nog geen jaar was sedert dit beroep verloopen, of hij ontving de eervolle aanstelling tot hoogleeraar in de godgeleerdheid aan de hoogeschool te Utrecht, eene roeping die hij niet dan met moeite aannam, daar zij hem niet alleen tot de werkzaamheden aan het hoogleeraarambt verbonden, maar ook tot de waarneming van eene volle predikdienst verpligtte.

Nadat hij den 2 April 1792 tot doctor in de godgeleerdheid bevorderd was, aanvaardde hij zijnen post den 5 Junij deszelfden jaars met eene *Oratio de Theol. in Scholis institutione ad praesentem Reipublicae Christianae conditionem prudenter accommodanda*, welke de gunstige verwachting,

die men van hem koesterde, niet slechts bevestigde, maar nog verre overtrof. Tien dagen later begon hij zijne predikdienst met eene leerrede over Joh. XVI:8-11. In beide betrekkingen maakte hij al spoedig grooten opgang. Zijne lessen en zijn omgang waren aan de studenten, en zijne leerredenen aan het meest verlichte en minst bevooroordeelde gedeelte der gemeente bijzonder aangenaam. Daarenboven werd zijn roem nog vermeerderd door de bekrooning zijner schriften bij het Haagsch Genootschap. Geen wonder dan ook dat andere gemeenten naijverig waren op zijn bezit en dat de hoofdstad des rijks hem tot leeraar en tevens tot hoogleeraar der natuurlijke godgeleerdheid aan het Athenaeum Illustre verlangde, waaraan hij evenwel geen gehoor gaf, evenmin als aan eene beroeping naar Leyden's hoogeschool in 1799. Op den 10 December 1797 verbond hij zich op nieuw aan zijne gemeente met eene leerrede over Joh. 3:4 en den volgenden dag werd hem door den raad der stad den titel van hoogleeraar zoowel in de natuurlijke als christelijke godgeleerdheid opgedragen, aan welken titel hij ook, door beiden te onderwijzen, heeft beantwoord. Na zijn bedanken voor het beroep naar Leiden, verbond hij zich op nieuw aan de hoogeschool, bij het nederleggen van zijn eerste rectoraat, den 17 April 1799, met eene *Oratio de christianae societatis perpetuitate fidenter expectanda*, welke echter niet uitgegeven is, en aan de gemeente met eene leerrede over 2 Cor. I:13*b*, 14. Als blijk van goedkeuring ontving hij nu den 22 April 1799 den titel van hoogleeraar in de uitlegkunde van het Nieuwe Testament.

Van toen af wijdde hij zich onafgebroken aan de Utrechtsche hoogeschool en kerk, en toen eerstgenoemde instelling door het Fransche bewind overtollig gerekend werd en tot eene school van den tweeden rang verlaagd en kort daarop met eene algeheele ondergang bedreigd werd, was het voornamelijk H e r i n g a , wiens wijsheid en kloekmoedigheid dit gevaar wist af te wenden. Gedurende de jaren der Fransche overheersching, hield hij dan ook met vaste hand het roer geklemd; en om te beoordeelen wat hij in vereeniging met zijne ambtgenooten in dat moeijelijke tijdsgewricht gedaan heeft, leze men zijne *Oratio de rebus*, *quae Academiae Rheno-Trajectinae*, *ipso Rectore*, *acciderunt*, *prosperis et adversis*, welke bij het nederleggen van zijn rectoraat den 26 Maart 1816 door hem gehouden is. Toen herleefde de hoogeschool; zij werd zelfs uitgebreid en opgeluisterd, en H e r i n g a had het genoegen, haar met eene redevoering plegtig in te wijden en haar nog jaren ten dienst te staan; totdat hij in 1835

zijn emeritaat verkreeg. Zelfs na het verkrijgen daarvan, en nadat door zijnen invloed zijn vriend en leerling H.E. V i n k e in zijne plaats was benoemd, ging hij voort met het houden van collegiën. Aan den avond van den 17 Januarij 1840 gaf hij nog onderwijs aan bejaarde catechisanten en in den daarop volgenden nacht ontsliep hij, zonder eenigen doodstrijd en ongemerkt, even als zijn grootvader J o d o c u s , de hiervoren gemelden predikant te Drogeham.

H e r i n g a was een der uitmuntendste godgeleerden die ons vaderland heeft opgeleverd. Geen gedeelte der theologische wetenschappen was hem vreemd. Als uitlegkundige en uitlegger der Heilige Schrift had hij uitnemende verdiensten. Op de school van A b r e s c h was hij in de hermeneutische beginselen van E r n e s t i opgeleid, maar waar anderen het stelsel van dien geleerden misbruikten en tot eene laxe of empyrische uitlegging vervielen, was hij, die ernstig daartegen waarschuwde en aan het goede van dat stelsel onafgebroken vasthield. Hij zocht niet slechts de uitlegkundige studiën door zijn mondeling onderwijs, maar ook door schriftelijken arbeid te bevorderen. Zijne leerstellige godgeleerdheid was geheel bijbelsch. Hij trachtte haar van alle menschelijke spitsvondigheid en het schoolsche, dat haar in vroeger tijd had gekenmerkt, te zuiveren. Het godgeleerd stelsel dat hij zijn leerlingen gaf was beknopt en volledig, geleidelijk, helder en duidelijk, eenvoudig maar net gerangschikt. Met angstvallige omzigtigheid, 't geen hem wel eens ten kwade werd geduid, verklaarde hij de verborgenheden des geloofs. De christelijke zedekunde bragt hij zelf in praktijk, en niet alleen drong hij daarop bij anderen aan, maar hij was hen tevens een liefdevolle en wijze raadsman. Buitengewoon was hij ervaren in de kerkelijke geschiedenis, vooral in die des vaderlands, waarvoor hij in zijne rijke bibliotheek een schat van bronnen bezat. Groot was de verpligting, die vooral de pastorale wetenschap aan H e r i n g a had. ‘Reeds vroeg door de ervaring daarin onderwezen, bleef hij met gemoedelijke trouw en voorbeeldigen ijver met het herderlijke werk in de Utrechtsche gemeente voortgaan, en putte uit dien rijken en kostbaren schat van eigen ondervinding en van ernstig nadenken in de lessen voor zijne leerlingen.’ Wat hij hieromtrent in zijne collegiën deed, trachtte hij op ruimer veld voor zijne discipelen duurzaam te bevorderen door zijnen *Kerkelijken Raadvrager* en *Raadgever*. Groot was ook zijn roem als prediker en onderwijzer in de homiletiek. Reeds vroeg werd hem als kans Iredenaar, door een der bevoegdste beoordeelaars, hooge lof toegezwaaid. Zijne predikwijze was populair, eenvoudig en

hartelijk. Hij wist het verstand met bijbelsche waarheden te verlichten en het hart christelijk te vormen. Hij volgde steeds zijne eigene overtuiging en inzigten, doch deze gegrond op het onderwijs van Christus en zijne Apostelen. Zulks bragt hem in den aanvang van zijn professoraat in de verdenking van onregtzinnigheid en in zijne laatste levensjaren in die van bekrompene verkleefdheid aan de leer der kerk. Hevige twisten ontstonden tusschen hem en zijne ambtgenooten, de hoogleeraren B o n n e t en H.J. R o y a a r d s . Hij was voor zijne leerlingen een onvergelijkelijk leermeester ‘die aan zijn onderwijs minzamen raad en vaderlijke leiding verbond.’ Onvermoeid was hij werkzaam en in welke betrekkingen hij ook werd geroepen, steeds vervulde hij zijn post met de strengste getrouwheid, en zelfs bij huisselijke rampen beklom hij met kalm gelaat en helderen geest het preekgestoelte.

Groot is de verpligting die de Utrechtsche hoogeschool aan hem heeft gehad. Meermalen bekleedde hij er de rectorale waardigheid, maar gedurende de Fransche overheersching en bij menige dreigende gebeurtenis, zooals in het najaar van 1825, was hij haar steun en krachtige beschermer; voor de gemeente was hij een trouw herder en leeraar; van Bijbel- en Zendeling-Genootschap een hartelijk voorstander; een warm bevorderaar van het Matigheids Genootschap. Ook was het schoolwezen een voorwerp zijner bijzondere belangstelling. Elfmaal was hij praeadviserend lid der Synode. Begaafd met een helder verstand, zeldzame scherpzinnigheid, naauwkeurige en grondige geleerdheid, was zijn geheele leven een voorbeeld van orde, naauwgezetheid, arbeidzaamheid, wijze spaarzaamheid in het gebruik van den tijd, vooral van gemoedelijken en christelijken zin en evangelisch geloof. De meeste geleerde genootschappen van ons vaderland namen hem onder hunne medeleden op. Zoo werd hij in Junij 1794 benoemd tot lid van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, in 1797 van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem, in 1797 van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, in 1826 corresponderend lid van het Bataviaansch Genootschap van Wetenschappen, in 1827 lid der derde klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, in 1828 van de Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leyden, terwijl Z.M. de Koning zijne borst met de ridderorde van den Nederlandschen Leeuw versierde. Viermaal gaat 's mans beeldtenis in plaat uit, behalve een portret in olieverw in de senaatkamer te Utrecht, en een bij de familie berustende; in schaduwbeeld door G. K o c k e r s in

1794; in steendruk bij J o b a r d , geteekend door M a d o u ; in schaduwbeeld vóór de Hollandsche vertaling van de redevoering van Dr. H.E. V i n k e , *over de krachtvolle werking van de Christelijke Godsdienst;* en gesteendrukt door B a k k e r vóór H. B o u m a n , J o d o c u s H e r i n g a *als voorstander van het Vaderland geschetst*.

Tweemaal is hij gehuwd geweest. Eerst met G e e r t r u i d W o l v e g a , den 25 December 1796 overleden, die hem twee zonen, K o e n r a a d , het laatst predikant te Delfzijl, thans emeritus, en E l i z a , laatst predikant te Blaauw-Kapel, in 1861 overleden, en eene dochter met A n t h o n i e v a n W e t e r i n g , predikant te Purmerend, gehuwd, naliet. Zijne tweede vrouw C l a r a J u d i t h N a g e l , den 16 December 1825 gestorven, schonk hem geene kinderen.

Hij schreef:

Redevoering bij het overlijden van S t e v e n J a n v a n G e u n s . Utrecht, 1795, 8°., met portr. 8°.

Leerrede over het betamend gebruik der vrijheid. Utrecht, 1795, 8°.

Praktikale aanmerkingen en bijvoegsels op H.C. B e r g e n , *Gedenkwaardigheden uit het leven van* J e z u s . 2 D. Leyden, 1800, gr. 8°.

Afgeperste verdediging. Utrecht, 1803, 3 stukjes, 8°.

Ter gedachtenis van wijlen J a n F r e d e r i k v a n B e e c k C a l k o e n , *Hoogl. in de Wijsbeg., Wis- en Sterrek. aan de Hoogeschool te Utrecht*. Utrecht, 1813, 8°.

Redevoering over het Gode gevallige der onderneming van het Zendeling Genootschap. Utrecht, 1813, 8°.

Redevoering ter inwijding van de Academie van Utrecht. Utrecht, 1815.

Tiental Bijbeloefeningen in Leerredenen. Amst., 1818, gr 8°.

Tiental Leerredenen ter aanprijzing van Christelijke deugden. Amst., 1826, gr. 8°.

Kerkelijke Raadvrager en Raadgever. Utrecht, 1826-1843, 4 deelen, 8°.

Raad en aanmoediging tot biddend werken en strijden, *voor het bedreigde Vaderland*, *in twee Leerredenen.* Utrecht, 1831, kl. 12°.

Leerrede over Psalm 77:12*a in de Academische Leerredenen*, in 1830 voor het vaderland uitgegeven door den hoogleeraar B o u m a n .

Beoordeeling van de nieuwe uitgave der Prolegomena in N.T. van J.J. W e t s t e i n , Amst. 1832. Deze beoordeeling is overgedrukt uit *Godgel. Bijdr*. 1832, bl. 781-869, S e p p noemt haar teregt eene meesterlijke beoordeeling, die nu nog den lezer de jammerklagt afperst dat H e r i n g a zelf zoo weinig over critische vraagstukken geschreven heeft.

Berigt aangaande de zeven stellingen betreffende de formulieren van eenigheid des geloofs in de Nederl. Herv. kerk, *onder voorzitting van den Utrechtschen hoogleeraar der Herv. kerk*, J. H e r i n g a , *verdedigd*, *nu nader door hem verklaard*. Utrecht, 1835, gr. 8°.

Nagelatene Leerredenen. Utrecht, 1840-1842, 2 d., gr. 8°.

Behalve de in den tekst vermelde Orationes:

Oratio, *de Auditorio Academiae Rheno-Trajectinae*, *variam olim fortunam experto*, *nunc praesenti ejus conditioni adaptato*, *dicta publice*, *d.* 25 *Martii*, *Ao.* 1825.

Dissertatio de codice Boreeliano nunc Rheno-Traject. Traj. 1843, 4°.

Opera exegetica et hermeneutica. Edidit adjectis annotationibus; Operis conspectu; Indicibus et praemissa Praefatione, H.E. V i n k e . Traj. ad Rhen., 1845, 8°.

In de werken van het *Genootschap ter verdediging van den Christelijken Godsdienst tegen deszelfs bestrijders*.

1789, 1ste stuk. *Betoog dat* J e z u s *en zijne Apostelen zich doorgaans niet geschikt hebben naar de verkeerde denkbeelden van hunne tijdgenooten*.

1790, 3de stuk. *Vertoog over het vereischt gebruik en hedendaagsch misbruik der kritiek*, *in de behandeling der Heilige Schriften*, *met een Bijvoegsel*.

1797, 2de stuk. *Verhandeling over het ware denkbeeld*, *hetwelk de Bijbelschrijvers hechten aan de Koninklijke waardigheid van* J e z u s C h r i s t u s .

1804, 1ste stuk. *Redevoering over het belang der regte kennis van* J e z u s .

1811, 1ste stuk. *Verhandeling over het bestaan der Engelen*.

In het *Archief voor Kerkelijke Geschiedenis*, *inzonderheid van Nederland*, *door de Hoogleeraren* K i s t *en* R o y a a r d s ,

D. III. *De twistzaak van* M a c c o v i u s .

Levensberigt van J.H. P a r e a u .

D. V. *Bijzonderheden betreffende de Nederl. Bijbelvertalingen*.

In de werken der 3e *kl. van het Koninklijk Nederl. Instituut*:

Twee voorlezingen over een Grieksch handschrift der vier Evangeliën, *op parkement*, *met cunciaalschrift*, *denkelijk in de achtste of negende eeuw onzer jaartelling geschreven*.

Dissertatio de L.C. V a l c k e n a e r i i *sententia*, *qua Interpretes N.T. Belgae doctorum virorum conjecturas*, *nullo etiam codice confirmatas*, *in versionem recepisse dicuntur*.

In de werken uitgegeven door de *Maatschappij tot Nut van 't Algemeen*:

D. XIV. *Verklaring der Bergrede van* J e z u s . 1814, 8°.

In het tijdschrift voor *Munt- en Penningkunde* van Prof. P.O. van der Chijs.

Voorlezing over de Godsdienstigheid der Nederlanders bij de grondvesting van hun Gemeenebest, blijkbaar uit hunne Gedenkpenningen.

Hij vertaalde uit het Latijn T.C. Piper, *over de overeenkomst en het verschil tusschen de vroegere en latere bestrijders van den Christelijken Godsdienst;* T.J.L. Lavater, *Brieven aan Jongelingen met Gebeden en Gezangen van* Lavater *en* Gellert, Amst. 1834, gr. 8°. Ook bezorgde hij eene met zijne aanmerkingen voorziene uitgave van G.F. Seiler, *Bijbelsche uitlegkunde of grondstellingen en regelen ter verklaring der schriften des Nieuwen Testaments*, Leyden, 1805, 8°.; en het vierde stuk van de *Paraphrasis et Annotationes in Epistolam ad Hebraeos van* Abresch.

Voorts leverde hij bijdragen in de *Nieuwe Nederlandsche Bibliotheek* (b.v. in D. VIII *Proeve eener verklaring van Luc.* XIII:24); in de *Godgel. Bijdragen;* in *Dagboek ten gebruike bij den Bijbelschen Almanak* (1834); in *Konst- en Letterbode*, over den hoogl. Hennert (1814), M. van Geuns (1819), J.H. Pareau (1833), breeder bewerkt in het aangeh. *Archief voor Kerk. Gesch.;* G. van Oordt (1837). Ook komen in *Kerk. Raadvr. en Raadgev.*, D. I, St. I, bl. 135 verv., een biografie van Jac. Hinlopen, en in zijne *Oratio de Auditorio*, biografien van H. Royaards, Hamelsveld en Joh. Heringa, door hem bewerkt, voor. In de *Aanteekeningen op de Lijkrede van* N. Swart *over* Westerbaen, vindt men de mededeeling van prof. Heringa over de verdiensten van Westerbaen, tot de *inrichting van het verbeterd onderwijs*, waaraan de wet van den jare 1806 haar oorsprong is verschuldigd. In het Hoogd. is overgezet *Ueber die Lehrart. Jesu u. seine Apost.* Offenb. 1792.

De hoogleeraar Vinke bezorgde eenen catalogus van Heringa's rijke bibliotheek, die te Utrecht openlijk verkocht, circa *f* 14000. - opbragt.

Zie Ypey en Dermout, *Geschied. der Ned. Herv. Kerk*, D. IV. bl. 279 en *Aanteek.*, b. 39 (211); Ypey, *Geschied. der Christelijke Kerk in de* XVIIIde *eeuw*, D. VII. bl. 420; Saxe, *Onomastic. Litt.*, T. VIII. p. 434; Clarisse, *Voorlez. over de uiterl. Kanselwelsprekendh. volgens* Ewald, bl. 170, 276, 2de Uitg.; Dez., *Encyclopaed. Theol.*, p. 154, 187, 198, 221, 226, 227, 325, 356, 368, 522, 529, 536, 591; Kist en Royaards, *Archief voor Kerkel. Gesch. in Nederl.*, D. IV. bl. 256, D. V. bl. 238, 241, 259, 265, 266, D. VI. bl. 79, D. IX. bl. 301; Dez., *Ned. Archief voor Kerkel. Gesch.*, D. II. bl. 187; *Tafereelen uit de Geschied, der Christel. Kerk*,

Annales Acad. Groning.; Chr. Sepp, *Pragmatischo Gesch. der Thoologie hier te lande*, bl. 110, 127, volgg.; Glasius, *Godgeleerd Nederland*, o.h.w.; Collot d'Escury, *Hollands roem in Kunsten en Wetenschappen*, D. V. bl. 15, 16; van Kampen, *Geschied. der Nod. Lett. en Wetensch.*, D. II. bl. 580, D. III. bl. 251; *Chronyk van het Hist. Genootsch.*, D. II. bl. 79, 95, volgg.; Steven, *History of the English Church at Rotterdam*, p.; Nijhoff, *Redev. over den Munst. vrede*, bl. 16; *Utrechtsche Courant*, 20 Jan. en 7 Febr. 1840; H.E. Vinke en A. Francken, *Hulde aan* Heringa *bij het graf toegebragt;* H.E. Vinke, *Leerrede na het afsterven van* J. Heringa Eliza's zoon, Utrecht 1840; Dez., *Oratio de relig. Christ. in confirmandis hominum animis usque consolandis ri alyne essierectate*, Traject. ad Rhen., p. 11, seq; Dez., *over de praceische werking van de Christelijke godsdienst in de vorming en vertroosting van 's menschen gemoed*, *gehouden den* 26 *Maart* 1840; H. Bouman, Heringa *als voorganger der Christ. Gomeente geschetst*, Utrecht 1840; Dez., J. Heringa Eliza's zoon *als voorstander van het Vaderland en deszelfs heilzame instellingen;* C.W. Stronck, *Lijkrede op* J. Heringa, Dordrecht. 1840; *Herinnering aan* J.H. Ez. *door een zijner leerlingen;* R.A. Soetbrood Picardt, *Herinnering aan* J. Heringa, Utrecht, 1840; *Godgeleerde Bijdragen voor* 1840 *Boekbeschouwing*, bl. 319, verv.; Jod. Heringa Eliza's z. *een biographische schets*, (19 Jan. 1840) Utrecht, 1840, overgedr. uit het Tijdschrift voor *Gesch.*, *Oudh.* en *Statist. van Utrecht*; Wesselii Scholten, *Epistola de* Jodoco Heringa El. fil., Traj. ad Rhen., 1841; J. Heringa Eliza's z. *in zijnen dagelijkschen omgang geschetst voor zijne vrienden*, Utrecht 1846; *Algem. Konst- en Letterbode* 1840, D. I. bl. 50, 57; *Utrechtsche Studenten-Almanak* 1841, bl. 265-326; *Evangelische Kerkbode*, 1841, No. 9; *Het gevoelen van professor* Heringa *over het brengen van meer Ouderlingen in de Besturen der Hervormde Kerk verdedigd*, Utrecht, 1842; *Handel. der Synode* voor 1820, bl. 36, voor 1822, bl. 39, voor 1832, bl. 128; *Programma van het Prov. Utr. Genootschap* 1840; *Friesche Volksalmanak* 1840; *Navorscher*, D. X. bl. 94; *Naamlijst van Boeken* van 1790-1832 en het *Vervolg* o.h.w.; *Cat. der Bibl. van Ned. Letterk.*, D. I. bl. 156, D. II. bl. 89, 227, 232, 236, *Bijv.* 1848-1852, bl. 25; *Cat.* J. te Water, T. II. p. 17; *Cat.* J. van Voorst, T. I. p. 46; Muller, *Cat. van Portt.;* G. Lamberts, *Lijst van Autographen*, bl. 4.

[Philips van Heringh]

HERINGH (PHILIPS VAN), raad van hare hoogheid, de prinses Douairière van Nassau, als moeder van zijne vorstelijke doorluchtigheid van Nassau, erfstadhouder, kapitein-generaal van de stad Groningen en Ommelanden, was als zoodanig bij het openen van het testament van Willem III.

Zie het *Verbaal wegens het openen van het Testament* enz., medegedeeld door A.D. Schinkel, in *Kronyk van het Hist. Genootschap*, D. VII. bl. 406.

[Heriold]

HERIOLD, zoon van Arulo, Koning van Denemarken, regeerde, nadat zijn vader gesneuveld was, met zijn broeder Reginfrid. Door de Deenen verjaagd, zocht hij hulp bij keizer Lodewijk, zoon en opvolger van Karel de Groote. Deze zond hem naar Saksen, en stelde hem

in staat zijne tegenpartij door gedurige invallen en strooperijen te kwellen, zoodat zij herhaaldelijk om vrede verzocht, doch H e r i o l d wist steeds te bewerken dat men hare aanbiedingen voor geveinsd hield en voortging hem hulp te verleenen. Eindelijk werd hem (809) deel aan de regering gegeven. Welhaast ontstond er echter verdeeldheid tusschen hem en zijne mederegenten, en er verschenen gezanten van beide partijen op den rijksdag te Frankfort (822) Het verschil werd door L o d e w i j k bijgelegd en zij vertrokken onder vredelievende betuigingen. Doch in het volgende jaar verscheen H e r i o l d zelf op den rijksdag te Compiegne en drong op ondersteuning tegen zijne vijanden aan. L o d e w i j k zond de graven T h e o t a r en H r u o d m o n d voor hem uit om zijne zaak en tevens den ganschen toestand der noordelijke gewesten te onderzoeken. Zij gaven bij hunne terugkomst den keizer van alles verslag, doch de zaken bleven slepende schoon men tot vrede scheen te neigen, die echter niet volgde. In 826 ging H e r i o l d tot het christendom over en verzekerde zich alzoo van de krachtdadige ondersteuning van L o d e w i j k , die ten sterkste op de uitbreiding van het christendom gesteld was. Hij kwam met verscheidene schepen en talrijk gevolg door Friesland, d.i. langs den Rhijn, te Sugelenheim, en werd met zijne vrouw en kinderen, benevens ruim vier honderd zijner volgelingen van beide geslachten, plegtig gedoopt. L o d e w i j k stond ook als gevader over H e r i o l d , de keizerin J u d i t h over zijne vrouw, en 's keizers oudste zoon L o t h a r i u s over zijn zoon of zonen. Er werden bij deze gelegenheid schitterende feesten en prachtige jagtpartijen gegeven. Men spaarde moeite noch kosten om den Noorman van 's keizers magt en aanzien een hoog denkbeeld te geven. Deze werd dan ook hierdoor zoo zeer getroffen, dat hij den keizer voor zijn rijk in Denemarken op nieuw leenhulde deed, eene plegtigheid, waarvan de slimme Deen het nietsbeduidende wel zal hebben ingezien, maar waarvan L o d e w i j k 's hovelingen breed opgaven. Hij en de zijnen werden met groote eerbewijzingen en rijke geschenken begiftigd; en de keizer, meenende dat H e r i o l d nu nog minder in zijn vaderland zou worden opgenomen, gaf hem een vrij groot graafschap in Oost-Friesland, Rhiustri (Rustringen) geheeten, in leen, opdat hij derwaarts met de zijnen eene veilige toevlugt mogt hebben. Dit graafschap lag bij H e r i o l d 's bezittingen en dus in het oostelijke gedeelte van Friesland, zoodat hij door deze gift in ons land nog geen gezag kreeg. Doch de keizer moet hem, of toen, of kort daarop, ook met bezittingen in ons land hebben beleend. In geloof

waardige schriften leest men, dat Rorik (Roruk) de Noorman met zijn broeder Heriold, ten tijde van keizer Lodewijk Duurstede (vicum Dorestadum) ter leen heeft gehouden. Op eene andere plaats vindt men melding van de graafschappen en leenen in Kinnin (Kennemerland) die dezelfde Rorik van de Frankische koningen ter leen heeft gehad. Eindelijk maakt men uit dezelfde jaarboeken op, dat aan Hemming eenig gebied op Walcheren is verleend.

Toen Heriold langs denzelfden weg, welke hij gekomen was, terugkeerde, bleven zijn zoon en kleinzoon of neef aan het Frankische hof, waar zij, onder de hovelingen opgenomen, in de zeden en gewoonten der Franken en bovenal in de christelijke godsdienst werden onderwezen. Men gaf Heriold bij zijn vertrek ook den toestel mede tot de heilige dienst en twee monniken, Ausganin en Autbertus, om hem verder in het christendom te onderwijzen en te versterken. Later werd Heriold uit zijn rijk gedreven en zocht de bescherming des keizers. Deze trok zich zijne belangen aan en werd door hem in zijn rijk hersteld, doch op nieuw werd hij (827) van de regering ontzet en genoodzaakt het land te verlaten. De keizer beproefde nogmaals hem door onderhandelingen te helpen en een verbond met zijn mededinger te sluiten, doch te vergeefs. Sedert zal Heriold niet stil hebben gezeten, doch daar zijne ondernemingen telkens mislukten leefde hij voortaan onder de Franken, en dus wel meestal hier te lande, waar hij vele jaren in groote eere en achting stond.

Zie Einhardi *Annales* bij Pertz *Monumenta Germani Historica*, T. I p. 201 seqq.; Thegani *Vita Ludovic. Pii*, hij Pertz, T. II. p. 619 seqq.; Ermoldus Nigellus, *de Rebus Ludov. Pii*, Lib. IV. vs. 147-180 bij Pertz, T. II. p. 501 seqq.; *Annales Fuldenses* ad annum 812, 850, 851, 852; *Annales Bertin*ad annum 814, 815, 817, 819, 821, 822, 823, 826 seqq.; Astronomi *Vita Ludovici Pii* ad annum 814; Eginhardi *Annales* ad annum 815, 817, 819; *Acta S.S. Mens. Febr.*, T. I. p. 392; Siegebertus Gemblacensis bij Pistorius *Rerum Germ.* S.S. ed. Struvio, p. 788 seqq.; Marianus Scotus bij Pistorius, T. I. p. 658; Bolhuis, *de Noormannen in Nederland*, bl. 49 volgg.; Wagenaar, *Vaderl. Hist.*, D. II. bl. 42 volgg.; Bilderdijk, *Geschied. des Vaderl.* D. I. bl. 100 verv., 162 verv., 148.

[Kornelis van Herk]

HERK (KORNELIS VAN). Deze vertaalde de *Kronyk van Egmond of Jaarboeken der vorstelijke abten van Egmond*, *in 't Latijn beschreven door broeder* Jan van Leyden, *vervolgt en met de vertaalinge der grafschriften verrijkt*, *door* Gerardus Kempher, *uytgegeven en vermeerdert met een lijst van de donatien*, *en de naamen dergeenen die in*

de abdije begraaven zijn, *door* Simon Eikelenberg, Alkmaar, 1739, in 4°., met platen.

Zie *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.*, *Bijv.* 1853-1857, bl. 107; *Cat.* Willems, T. I. p. 159.

[Albertus Herlemannus]

HERLEMANNUS (ALBERTUS), geboren te Diest, schreef: *Institutiones Grammaticae Tabulis contractae. Typis Plantinianis in* 8°.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 41.

[Jacobus Herlomius]

HERLOMIUS (JACOBUS), in 1604 geboren, doch waar is onbekend. Men kent hem als Latijnsch dichter uit Gruterus, *Del.* Tom. II, p. 1138-1139, waar een gedicht: *Dialogus Pacis Sepultae*, van hem voorkomt.

Zie Peerlkamp, *de Poëtis Lat. Neêrl.*, p. 200.

[Anne Marie Herlin]

HERLIN (ANNE MARIE), geboren te Arras, was non in het Dominikaner klooster van St. Catharina van Siennes te Douay, waar zij nog in het einde der XVIIe eeuw leefde. Zij schreef:

Les vies et actions religieuses des vénérables soeurs Joanne de St. Cathérine & Dominique de la Croix, *professes du Monastère de St. Cathérine de Sienne de Douay*, *extractes du R.P. Jean de St. Marie*, *avec l'Eloge de soeur Cathérine de l'Annonciation tiré des Actes du chapitre général de* M. DC. 4, Douay, Jean Sennurier.

Zie Eckard, *Script. ord. Praedic.*, T. II. p. 847; Paquot, *Mémoires pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-Bas*, T. I. p. 148.

[Gautier Herlin]

HERLIN (GAUTIER), geboren te Valenciennes, zoon van Michael Herlin den Oude, een ijverig Hervormde en kapitein der burgerij gedurende het beleg zijner vaderstad. Toen Valenciennes in 1567 door Noircarmes werd ingenomen moest de oude Herlin zijnen ijver met den dood boeten. Acht dagen later werd zijn oudste zoon om het geloof in Jezus Christus onthoofd. De drie broeders die nog overig waren, en van welken Gautier een was, begaven zich in radeloosheid onder de wilde Geuzen. Twee werden in het volgende jaar door den provoost Pelle gegrepen en aan een boom opgehangen. Gautier werden neus en ooren afgesneden en de brandstapel wachtte hem. Hij wist echter te ontkomen en was sedert gewoon alle priesters en Spanjaarden, die hij grijpen kon, op dezelfde wijze te behandelen en die te verbranden. Hij was onder de opperhoofden der Watergeuzen bij den Briel. Het is onzeker wanneer hij overleden is. Volgens van Groningen heeft van Haren Herlin te sterk gekleurd, toen hij zong:

‘En hy, die bitter staat te zuchten
Bij 't swarte vaandel, stijf van bloed,
Is voor den Briel het meest te duchten
En meer dan tijger als hij woedt.’

omdat de geschiedenis van dergelijke wraakoefeningen niet spreekt. De moord aan de Gorcumsche geestelijken gepleegd was zeer wreed, doch van verbranden lezen wij niets en Herlin wordt er niet bij genoemd.

Zie Bor, *Ned. Oorl.; Martelaarsboek*. Dordrecht bij Savany, 1657, fol. 436; O.Z. van Haren, *de Geuzen*, (Uitg. van Bilderdijk) 8e Zang, D. I. bl 18 en D. II bl. 50; van Groningen, *Geschied. der Watergeuzen.* bl. 247, 457: *Chron. van het Hist. Genootsch*, D. VIII. bl. 29, 30; Brandt, *Hist. der Reform.*, D. I. bl. 447.

[Michiel Herlin]

HERLIN (MICHIEL), zoon van Michael, broeder van Gautier Herlin, die zich onder de edelen, te St. Truijen, vergaderd bevond, werd acht dagen, nadat zijn vader gedood was, onthoofd. Zijn laatste gebed bewoog allen tot innig medelijden, zelfs de beul zonk naast hem op de knieën en hoorde zijn gebed aan.

Zie *Martelaarsboek*, Dordrecht bij Savary, 1657, fol. 436; van Groningen, *Geschied. der Watergeuzen*, bl. 457; *Chronyk van het Hist. Genootsch.*, D. VII bl. 29, 30.

[Cornelis Herls]

HERLS (CORNELIS), stads-chirurgijn te Middelburg, gaf in het licht:

Examen tractatus Medici de Moscho, *a Davide Ultra laco in lucem editi* Middelb. ad S. Moulert, 1613, 8°.

Examen der Chyrurgie byeenvergadert door mr. Cornelis Herls, *nu doorgaans verbetert en vermeerdert nae de hedendaagsche speculatien en practyck*, *gelyck de voorreden aanwyst*, *beneffens een Aanhangsel van de omloop des bloeds en kort Examen van de Doses der purgatien*, *vomitiven en operaten*. 1666, 8°.

Chirurgyns scheepskist. 1723. 8°.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 260; G.M. König, *Biblioth. Vet. et Nova*, p. 394; J.A. van der Linden, *de Script. Med.*, p. 127; de la Rue, *Gelett. Zeel.*, bl. 39, 244; Arrenberg, *Naamreg.*; *Cat. Mensuel de la Librairie ancienno de* F. Muller, *Juin* 1860.

[Herman]

HERMAN, graaf van Kuinre, in het laatst der XIVe en begin der XVe eeuw. In 1407 stond hij en zijne beide zonen het huis en het graafschap van Kuinre aan bisschop Frederik van Blankenheim voor zes duizend twee honderd Frankrijksche schilden af.

Zie D u m b a r , *Kerkel. en Wereldl. Deventer*, bl. 641 B, en 642 A. Een dubbele groot of botdrager van hem is afgebeeld en beschreven bij v.d. C h i j s , *de Munten van Overijssel*, bl. 176.

[Herman]

HERMAN, graaf van der Lippe, een broeder en stad-

houder van den Utrechtschen bisschop Otto van der Lippe, tijdens deze met graaf Willem I van Holland aan een kruistogt deel nam. Hij kwam ook zijn broeder te hulp tegen graaf Gerard van Gelre en de heeren van Bukhorst en Voerst; sloeg de vijanden; belegerde en verbrandde de sterke huizen Bukhorst en Voerst en bragt de wederspannigen wederom tot hun pligt, waarna het in 't volgende jaar, 1224, tot een openbare oorlog kwam.

Zie Dumbar, *Kerkel. en Wereldl. Deventer*, bl. 490; van der Chijs, *de Munten der Heeren en Steden van Overijssel*, bl. 44; Dez., *de Munten der bisschoppen van Utrecht*, bl. 64.

[*Kapitein* Herman]

HERMAN, (*kapitein*) van Leyden, de Leyenaer genoemd, was gezagvoerder op een der schepen van de vloot, die onder bevel van Jacob van Heemskerk, in 1607 de togt naar Gibraltar ondernam.

Zie L.v.d. Bosch, *Doorluchte Zeehelden*, D. II. bl. 5.

[*Doopsgezinde* Herman]

HERMAN. (Doopsgezinde). In 1563 werden verscheidene personen te Halewijn door den pastoor N. van den Kasteele verraderlijk overgeleverd aan den deken van Ronse, inquisiteur in Vlaanderen, die in stilte aldaar uit Rijssel kwam, ze gevangen nam en op het kasteel te Rijssel plaatste. Eens dat verscheidene broeders en zusters tegenover het kasteel de gevangenen troostrijke woorden toeriepen, werd Herman die zich onder hen bevond, door een der stadsdienaren gegrepen, en later levendig verbrand.

Zie van Braght, *Bloedigh tooneel der Doopsgezinden*, bl. 300.

[Albert Herman]

HERMAN (ALBERT), geboren te Gouda en pastoor te Baardwijk, leefde in den aanvang der Nederlandsche beroerte, beoefende de Latijnsche poëzy, blijkens:

Sanctae Mariae Ecclesiae Querela, *carmine elegiaco*, *inscripta Jacobo de Jonghe*, *Curiae Hollandiae a Secretis*.

Poëmata Miscellanea, *inscripta N.V. Cornelio de Jonghe*, *Baerdtvuici Domino*.

Manuale D. Augustini S. Libellus de Contemplatione Christi, *carmine lyrico*.

Deze alle berustten weleer in mss. bij M. Zuerius Boxhorn.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 37; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 4; *Batavia Sacra*, T. II. p. 489; Heringa, *Bijdrage tot de lijst der Ned. Dichters*, bl. 50.

[Albertsz. Herman]

HERMAN (ALBERTSZ.), koster te Amsterdam, een heftig contra-remonstrant, blijkens zijn boekske *Spiegel der Jeucht*, door hem in het licht gegeven, bij gelegenheid der afzetting van Herman Barendsz, krankbezoeker, in 1620 te Amsterdam.

Zie B r a n d t , *Hist. der Reform.*. D. IV. bl. 149.

[Barendsz. Herman]

HERMAN (BARENDSZ.) krankbezoeker te Amsterdam, werd door den kerkeraad, buiten weten van burgemeesteren afgezet, wijl hij, gewoon met zijne medebroeders eenig gesprek te houden, hun gevoelen aangaande de predestinatie niet deelde. Hierdoor geraakte hij, met vrouw en kinderen beladen in groote ongelegenheid. Hij klaagde het aan burgemeesteren, die medelijden met hem hadden, en de zaak bij den kerkeraad poogden te bemiddelen, doch te vergeefs. P e t r u s P l a n c i u s zeide rondelijk tot den burgemeester: ‘Hij moght by zyn vrienden t' Uitrecht gaen, die mogten hem helpen.’ Eindelijk moest hij, in 1613, wilde hij in de behoefte van 't gezin voorzien, naar O.-Indië vertrekken.

Zie U i t e n b o g a a r t 's *Leven*, bl. 141; T a u r i n u s , *van d'onderl. verdraegsaemheit*, D. I. C. XII. vers 19; B r a n d t , *Hist. der Ref.*, D. I. bl. 149.

[Catharina Herman]

HERMAN (CATHARINA), eene Noordhollandsche vrouw, hoewel van klein aanzien in de wereld, nogtans om hare kloekmoedigheid, huwelijkstrouw en andere deugden, waardig aan de vergetelijkheid ontrukt te worden. Gedurende het beleg van Ostende, in de Nederlandsche beroerten, gelukte het de Spanjaarden, een goed aantal Hollandsche matrozen en eenige loodsen krijgsgevangen te nemen, welke zij voorts in ketenen kluisterden. C a t h a r i n a was de huisvrouw van een dier ongelukkigen. De ramp, haren man overgekomen had zij niet vernomen, of haar besluit was straks gereed, om, ware het mogelijk, hem uit zijnen kerker te verlossen. Ten dien einde snijdt zij haar lang hoofdhaar af, verkleedt zich in mansgewaad, en begeeft zich naar de vijandelijke legerplaats voor Ostende. Doch hier strekte hare uitmuntende ligchaamsschoonheid haar tot een hinderpaal. Door deze trok zij elks oogen tot zich; doch tevens hare spraak, welke haar, eerlang, voor eenen verspieder van prins M a u r i t s deed houden. Op vermoeden gevat, werd zij insgelijks in den kerker geworpen, aan handen en voeten geboeid en zeer streng behandeld. Gelukkig nog zou zij zich gerekend hebben, indien zij met haren man dezelfde gevangenis ter bewaarplaats gekregen had. Doch deze troost mogt zij niet smaken. Tot vermeerdering van hare droefheid vernam zij, op zekeren dag, dat van de gevangene Hollanders, zeven met den dood gestraft en de overige voor altijd in ketenen zouden gesloten blijven, 't zij om hier te lande een zwaren arbeid te verrigten of om naar Spanje vervoerd te worden.

Onkundig met het lot dat haren echtgenoot beschoren was, en vandaar in droefheid gedompeld, zag de ver-

momde getrouwe C a t h a r i n a een vader jesuit binnen treden, om, naar gewoonte de gevangenen te bezoeken. Aan dezen, welke ook haar de biecht afnam, besloot zij haar geheim te openbaren. Met verbaasdheid en getroffen over de kloekmoedigheid dezer vrouw, beloofde hij haar allen mogelijken bijstand. En inderdaad hij hield zijn woord. Aan den graaf v a n B u c q u o y gaf hij kennis van zijne zonderlinge ontmoeting en verwierf dat de doorbedroefde vrouw werd overgebragt naar den kerker in welke haren man zat opgesloten. Naauwlijks had zij dezen in 't oog gekregen of zij viel in onmagt neder. Met vele moeite tot zichzelve gebragt zijnde, vernam zij, aan den toestand in welken zij zich thans bevond, dat het tijd was zichzelve en haar doelwit te openbaren. Nevens de reden harer vermomming verhaalde zij, al wat zij van eenige waarde bezat verkocht te hebben, om voor den prijs daarvan haar mans vrijheid te koopen of indien dat haar mislukte, dan nog moeds genoeg te bezitten, om hem in den hardsten arbeid, zelfs in den wreedsten dood te vergezellen. Te vreemd was dit voorval, om het voor den graaf v a n B u c q u o y verborgen te houden. Hij liet het liefhebbend paar in zijne tegenwoordigheid verschijnen, prees C a t h a r i n a om hare kloekmoedige huwleijksliefde, en schonk aan beiden hunne vrijheid.

Zie H o o g s t r a t e n , N i e u w e n h u i s , K o k , o.h.w.

[Janssens Herman]

HERMAN (JANSSENS) van Amsterdam, bussenmaker van beroep, werd in 1559 door J a n v a n I m m e r s e e l e , markgraaf van Antwerpen, om den geloove gevat, gepijnigd en verbrand. Uit zijne banden te Antwerpen schreef hij aan zijne vrienden te Amsterdam een brief behelzende eene ‘ghetuyghenisse zijns geloofs.’

Zie *Historien oft Gheschiedenissen der vromen Martelaren*, Anno 1566, bl. 541 volgg.

[Jansz. Herman]

HERMAN (JANSZ.), Waterlandsch doopsgezinde te Embden, medeonderteekenaar van een brief aan de vereenigde Friezen en Hoogduitschen, waarin aan deze het voorstel gedaan werd om zich met de Waterlandsche broederen te vereenigen. Deze brief is door B l a u p o t t e n C a t e in zijne *Geschied. der Doopsgez. in Overijssel*, *Groningen en Oost-Friesl.* D. I. bl. 115, medegedeeld uit de *Vriendelycke Aenspraeck*, 1613, door J.T.

[Jansz. Herman]

HERMAN (JANSZ.) *van Sollem*, aldus naar zijne geboorteplaats genoemd, werd ‘na veel aenstoots en quellingh om hem van het geloove af te trecken’, te Amsterdam veroordeeld om ‘als een ketter metten vyere geëxecuteert te worden’, hetwelk den 16 Januarij 1553 opentlijk geschiedde.

Zie v a n B r a g h t, *Bloedigh tooneel der Doopsgezinden*, bl. 148; W a g e n a a r, *Beschrijv. van Amsterdam*.

[Herman Klaaszoon]

HERMAN KLAASZOON, brouwer te Utrecht, werd beschuldigd geld van de predikatiën der Gereformeerden verzameld, den predikant op stoel gebragt, een ton biers gezonden te hebben aan de werklieden van den nieuwen tempel, de Sandtkerk genaamd, en zich te hebben laten vinden bij die van het kapittel van St. Jan, ‘vrij met hen te verdraegen over seker plaets hun eigen, bequaem tot hunne predikatiën’, en dien ten gevolge gebannen.

Zie B r a n d t, *Hist. der Reform.*, D. I. bl. 566.

[Paulus Herman]

HERMAN (PAULUS) werd den 30 Junij 1646 te Halle in Saksen geboren, en had van zijne jeugd af aan een bijzondere lust voor de beoefening der kruidkunde. Om zijne kennis daarvoor uit te breiden en te volmaken, bezocht hij de voornaamste hoogescholen, onder welke de Leidsche en werd in 1670 te Padua tot doctor in de geneeskunde bevorderd.

Na Italië doorreisd te hebben, begaf hij zich naar Holland, waar zijne groote vermaardheid als natuur- en bijzonder als plantenkenner aanleiding gaf, dat de hooge regering hem in 1672 den last gaf om, op hare kosten, eene reis naar Indië, Africa en Ceylon te ondernemen, ten einde aldaar merkwaardige kruiden en planten te verzamelen.

Nog voor zijne terugkomst werd hem in 1678 den opengevallen leerstoel der genees- en kruidkunde te Leyden opgedragen. In 1680 van Ceylon, waar hij het laatst vertoefd had, in Holland teruggekeerd, aanvaardde hij dien post met eene redevoering *de usu hortorum et nata inde oblectatione*. Hij beantwoordde volkomen aan de hooge verwachting, die men van hem koesterde. Dag en nacht hield hij zich bezig met het vermeerderen, uitleggen, beschrijven, afteekenen en uitgeven der planten, die hij in den hof zelve gevonden, zelve derwaarts gebragt had, of nog dagelijks van alle oorden aan haren voorraad toevoegde, zoodat, onder zijn bestuur de akademische kruidhof een grooteren aanwas verkreeg, dan onder dat van alle zijne voorgangers te zamen. Hij overleed den 25 Januarij 1695 met den naam van een der grootste kruidkundigen zijner eeuw geweest te zijn.

Hij schreef:

Horti Academici Lugduno-Batavi catalogus exhibens Plantarum omnium nomina, *quibus ab Anno* MDCLXXXI *ad annum* MDCLXXXVI *Hortus fuit instructus*, *ut et plurimarum in eodem cultarum*, *et a nomine huc usque*

editarum Descriptiones et Icones, Lugd. Bat. 1687, 8°.

Florae Lugduno-Batavae flores, *sive Enumeratio Stirpium Ao*. 1689 *in Lectionibus tum publicis quam privatis expositarum a* P. H e r m a n n o , *Med. et Botan. P.P Nunc in gratiam Botanophilorum primum in lucem editarum opera* L o t h a r i i Z u m b a c h , *condicti* C o e s v e l d , *Med. Cand.*, Lugd. Bat. 1690, 8°.

Zie B o e r h a a v e , *horti brevis historia*, p. 29-32; S i e g e n b e e k , *Geschied. der Leidsche Hoogeschool*. D. II. bl. 74, 76-78. 152, 153; P a r s , *Naamrol*, bl. 387; *Acta Lipsiens*. 1696; *Mémoires du temps; Res curiosae et exoticae in ambulacro Horti Academici Lugd. Bat. visendae*, 1696, 8°.

[Herman]

HERMAN *de Schoenmaker*, een wederdooper, gaf zich in 1535 in een nacht in het dorp het Zandt genaamd, prov. Groningen, voor den Messias, ja voor God den vader uit, roepende met een vervaarlijke stemme: ‘Slaet doodt, slaet doodt alle paepen en monnicken; slaet doodt alle overheit, de gansche werelt en vooral, die hier regeren. Betert u, betert u; siet uw verlossing is voorhanden.’ Op dat gerucht liep het volk, meenende dat het jongste oordeel nabij was, van alle kanten derwaarts, en liet zich dienzelfden nacht, ten getale van omtrent 300 personen herdoopen, zich diets makende, dat allen, die zich niet lieten herdoopen verdoemd zouden worden. Doch H e r m a n werd, na het plegen van meer andere dolligheden, gevangen, en naar Groningen gevoerd, waar hij, na gepijnigd te zijn, zijne dagen in den kerker eindigde.

Zie U b b o E m m i u s , *Hist. Fris.*, CLVII. p. 884, 885; B r a n d t , *Hist. der Reform.*, D. I. bl. 119; B r u c h e r u s , *Gedenkb. van Stad en Lande*, 111.

[Herman van Rijswijk]

HERMAN VAN RIJSWIJK. Zie RIJSWIJK.

[Herman]

HERMAN, timmerman, werd in 1569 te Antwerpen met nog tien broeders en eene zuster ‘om 't beleden van Gods woord en het getuigenis der waarheid’ gevangen, onderzocht, gepijnigd en ter dood veroordeeld.

Hij schreef eene

Korte doch grondige en Christelyke bekentenis des Geloofs: van den eenwesigen God Vaâer, *Soon en Heylige Geest: en van de eeuwige Godheyd Christi des Soons Gods: Alsoo ook van de Menschwerdinge*, *sienlijkheid*, *lijden en sterven*, *van den eeuwig en eenig geboren Soon des levendigen Gods onses Heeren en Saligmakers Jesu Christi*.

Negen jaren te voren had hij een werkje laten drukken tegen M e n n o en D i r k P h i l i p s aangaande den ban.

Zie v a n B r a g h t , *Bloedigh tooneel der Doopsgezinden*, bl. 415; B r a n d t , *Hist. der Reform*, D. I. bl. 501.

[Herman]

HERMAN *de Verwer*, doopsgezinde, werd in Maart 1571 met anderen te Deventer door de Spanjaarden gevangen, gepijnigd en den 25 Mei van dat jaar op den Brink, om den geloove verbrand.

Zie van Braght, *Bloedigh tooneel der Doopsgezinden*, bl. 551, volgg.

[Herman van Woerden]

HERMAN VAN WOERDEN. Zie WOERDEN.

[J. Hermani]

HERMANI (J.) een Fries, die in de eerste helft der XVIde eeuw zich op de graveerkunst toelegde. Hij vervaardigde o.a. naar de teekeningen van J. Reijners een prachtwerk in breed groot quarto, voorstellende

De Begrafenis van Ernst Casimir, Leeuwarden 1633.

Er zijn ook enkele portretten van zijne hand gesneden.

Zie Kramm, *Levens en Werken der Holl. en Vlaamsche Kunstschild.* D. II. bl. 679.

[Petrus Hermanni]

HERMANNI (PETRUS), te Harlingen geboren, was predikant in de classis van Leeuwarden, toen hij in 1613 te Dokkum werd beroepen, waar hij met zijn ambtgenoot Haio Lamberti in 1620 werd afgezet, wijl hij wel zwarigheid maakte de Dordsche canons te onderteekenen, doch daartoe eindelijk overging. Gedeputeerde staten gelastten hem 7 Julij 1621 uit Dokkum te vertrekken. In 1621 en 1624 wendde hij zich met Lamberti tot de Synoden in Friesland, om herstel en tolerantie, doch werd afgewezen. In 1624 werden de twee predikanten H. Kolde en P. Eilfhemius gecommitteerd, om beide met de leer der Hervormde Kerk te vereenigen, welke poging vruchteloos schijnt geweest te zijn. Van hem is nog een brief aan D. Snecanus, predikant en rector te Sneek voor handen, in 1616 geschreven.

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Blg.*, p. 381; Diest Lorgion, *de Ned. Herv. Kerk in Friesland.* bl. 67, 69, 73; Ypey en Dermout, *Geschied. der Herv. Kerk*. D. II. bl. 178, (295); Columba, *Naamreg. der Predd. van Dokkum*, 1766, bl. 71; *Cat.* C. van Alkemade en P. van der Schelling, p. 59.

[Philippus Hermanni]

HERMANNI (PHILIPPUS). Men vindt van hem:

Een constich Distillier-boeck, *inhoudende die rechte ende waerachtige Conste*, *om alderhande Wateren*, *Cruyden*, *Bloemen*, *Wortelen*, *ende alle andere dingen te leeren distilieren*, *op 't alder constichste beschreven door M.* Philippum Hermanni enz. *Nu op het nieu weder oversien*, *gecorrigeert ende verbetert. Gedruckt tot Amst. bij Broer Jansz*. 1622, kl. 8°.

Zie *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.*, D. II. bl. 475.

[Wesselus of Basilius Hermanni]

HERMANNI (WESSELUS of BASILIUS). Zie GANSFORT.

[Rutgerus Hermannides]

HERMANNIDES (RUTGERUS) werd te Wilda, in het koningrijk Polen, geboren. Na volbragte studien door-

reisde hij Frankrijk, Engeland en het Noorden van Europa en werd, na zoo de wereld te hebben gezien, in 1647 rector aan het gymnasium te Harderwijk en hield den 30 van Wintermaand eene oratie *de Scholis et Literis*. Kort daarna werd hij doctor der regten, in welk vak hij bijzonder ervaren schijnt geweest te zijn, wijl hij, bij ontstentenis van eenen juridischen hoogleeraar, meermaal als promotor diens plaats vervulde. Niet minder was hij ervaren in de wijsbegeerte. Zelfs benoemden hem curatoren, tijdens de verheffing hunner school, tot buitengewoon hoogleeraar der redeneerkunde en de senaat verklaarde hem eenige jaren later tot doctor in de wijsbegeerte ‘wegens de uitnemende geleerdheid, daarin door zijn openbaar en bijzonder leven aan den dag gelegd.’

Reeds vroeger, den 15 Junij 1654, was hij Corn. Tollius als gewoon hoogleeraar der historie- en staatsleer opgevolgd. Op verschillende wijze zag hij zijne verdiensten erkend. Groot was de dienst die hij aan wetenschap en letteren bewees; grooter nog, toen hij, na den intogt der Franschen in 1672, ten jare 1673-1675, het rectoraat bekleedende, het zieltogende leven der akademie hielp verlengen. Hij overleed den 29 Maart 1687, bij Basilia van Beeck drie zonen nalatende, Johannes, voornaam koopman te Rotterdam, wiens dochter, Johanna, huwde met 1. Daniel de Ram, koopman te Amsterdam en 2. met Theod. van den Houte, als predikant te Maasland in 1743 overleden. Theodorus en Rutgerus, die volgen.

Hij schreef:

Britannia Magna, Amst. 1661, 12°.

Peninsularum regnum Sueciae, *Daniae*, *Norwegiae*, Hard. 1666, 12°.

Slesonii et Holsatiae descriptio nova.

Orthotonia s. doctrina de accentibus Graecis, *tertium em. et aucta*, Amst., 1664, 8°.

De Graeciâ.

Ook gaf hij uit:

Sallustius, Amst., 1661, 8°.

Florus, *c.n.* Salmasii *ed.* R.H., Neomag., 1662, 8°.

Petronii Satyricon, Amst., 1663, 16°.

Corn. Nepos, 1685, 12°.

Zie Saxe, *Onom. Liter.*, T. V. p. 89; Jöcher, *Gelehrt. Lex.*, i.v.; Schrassert, *Beschrijv. van Harderwijk*, D. I. bl. 74, *Bat.* J.G. de Crane, p. 122-123; Bouman, *Geschied der Geld. Hoogesch*, D. I. bl. 180 volgg., 322 323, 333, 338, D. II. bl. 651; *Boekzaal der geleerde Wereld*, D. I. bl. 569

[Theodorus Hermannides]

HERMANNIDES (THEODORUS) te Harderwijk geboren,

werd aldaar in 1664 student en den 10 November 1671? Op verzoek van den senaat gaven curatoren hem het regt ‘extra ordinem publice docendi et collegia habendi.’

Zie B o u m a n , *Geschied. der Geld. Hoogesch.*, D. I. bl. 183, 184, 361.

[Rutgerus Hermannides]

HERMANNIDES (RUTGERUS), broeder van T h e o d o r u s , werd ten jare 1696, na het geven van een lofdicht vóór den *Pomponius Mela* van J a c o b u s G r o n o v i u s , in den hevigen lettertwist gewikkeld tusschen P e t r u s F r a n c i u s en C. V a l e r i u s A c c i n c t u s , d.i. J a c . P e r i z o n i u s . Aan hem werd toen een scherpen brief gerigt. getiteld G e r a r d i H a v e r c a m p i i *ep. ad* R. H e r m . *J.U.D.* Hij behoorde onder die leerlingen van F r a n c i u s , welke door de tegenpartij Petrullii genoemd werden.

Zie B o u m a n , *Geschied. der Geld. Hoogesch.*, D. I. bl. 182.

[Henr. Hermannius]

HERMANNIUS (HENR.) te Bremen geboren, was candidaat, toen hij bij de classis van Groningen, den 9 Junij 1645, bevestigd werd tot predikant te Phernambuk (in Braziliën, werwaarts hij dat jaar vertrok; na 9 jaren dienst aldaar was hij genoodzaakt, door de verovering van dat land, naar Nederland terug te keeren. Hij verzocht aan de synode van Stad en Lande in 1655, om zijn achterstallig traktement en recommandatie tot eenige plaats. Hij werd als 1ste predikant te Veendam bevestigd den 16 December 1655 en overleed er 1 Mei 1687.

Hij schreef:

Tweetal Leerredenen met eene Voorrede en drie Leerred. uitgegeven van H. J a n s s o n i u s , Gron. 1772, 8°.

Zie A r r e n b e r g , *Naamreg. van Boeken*, bl. 225; B r u c h e r u s , *Gedenkb. van Stad en Lande*, bl. 232.

[Louis Hermans]

HERMANS (LOUIS), een bloem- en fruitschilder, den 16 October 1750 te Maastricht geboren, en aldaar den 16 Julij 1833 gestorven.

Zie *Annales de l'Académie d'Archéologie de Belgique* 1857; K r a m m , *Levens en Werken der Holl. en Vlaamsche Kunstschild.*, D. II. bl. 680.

[François Hermans]

HERMANS (FRANÇOIS), broeder van den bovengemelde, een historieschilder, vervaardigde met dezen verscheidene zinnebeeldige schilderstukken, die, met bloemen en vruchten versierd, nog heden in de O.L.V. kerk te Maastricht aanwezig zijn.

Zie K r a m m , *Levens en Werken der Holl. en Vlaamsche Kunstschild.*, D. II. bl. 679.

[M. Hermans]

HERMANS (M.), een beeldhouwer, van wien op *Catal.* van J a c o b O t t e n H u s l y , Amsterd. 1798, No. 6, voorkomt, een beeldwerk voorstellende *de Liefde*, *afgebeeld*

door eene zittende vrouw met drie kindertjes, volgens K r a m m meesterlijk fraai. Deze meent dat het niet onmogelijk is, dat hij een der beide broeders was, die in de voorgaande artikels vermeld zijn en welligt de vader van den volgende.

Zie K r a m m , *Levens en Werken der Holl. en Vlaamsche Kunstschild.*, D. III. bl. 680

[Matthieu Hermans]

HERMANS (MATTHIEU), neef van L o u i s en F r a n ç o i s , den 8 September 1789 te Maastricht geboren, schilder en bouwmeester, bestuurder der teekenscholen zijner geboortestad. Van hem zijn de teekeningen der in de Romeinsche badstoven gevonden oudheden in het werk van dr. L e e m a n s over de *Thermes de Maestricht*. Zijn voornaamste werk is de groote steenen boog der brug over de Maas te Maastricht, door hem ontworpen en in 1828 voltooid. Hij overleed in 1842.

Zie *Annales de l'Académie d'Archéologie de Belgique* 1857; K r a m m , *Levens en Werken der Holl. en Vlaamsche Kunstschild.*, D. III. bl. 680.

[Michael Hermans]

HERMANS (MICHAEL) een Antwerpsch kunstschilder, van wien alleen bekend is, dat hij in 1550 medelid der broederschap van St. Lucas te Antwerpen was.

Zie K r a m m , *Levens en Werken der Holl. en Vlaamsche Kunstschild.*, D. III. bl. 680.

[G. Hermans]

HERMANS (G.), R.C. pastoor te Grave en vicegeneraal van Noord-Brabant. Hij stierf in 1840 in den ouderdom van 79 jaren. Hij was ridder der orde van den Nederl. Leeuw.

Zie M u l l e r , *Cat. van Portrett*.

[Godf. Hermans]

HERMANS (GODF.) in 1725 geboren, 44ste abt van Tongerloo, wiens portret voorkomt bij M u l l e r , *Cat. van Portrett*.

[Jan Hermans]

HERMANS (JAN) schijnt een aanzienlijk regeringslid te Dordrecht geweest te zijn ten tijde van graaf W i l l e m V van Beijeren. Hij komt als zoodanig voor in een stuk van April 1416 betrekkelijk zaken in het muntgebouw dier stad behandeld wordende.

Zie v a n d e r C h i j s , *de Munten van Holl en Zeeland enz*, bl. 294 *noot*.

[Evert Hermansz]

HERMANSZ. (EVERT) werd te Amsterdam geboren. Toen de regenten van het gasthuis te Amsterdam besloten hadden een predikant te beroepen, verzochten zij burgemeesteren dat hun E v e r t of E v e r h a r d H e r m a n s z o o n, sedert 1576 predikant te Maasland, mogt worden toegestaan. In dit verzoek werd bewilligd en verwezen regenten aan den kerkeraad, opdat het be-

roep ook met diens toestemming mogt geschieden. De kerkeraad hoorde den voorgeslagen predikant op drie punten: 1. of hy ook een trek hadde ende hem inwendig voelde geroert om zijne vaderstad, indien hy beroepen werd, te dienen? 2. of hy ook stigtelijk van zijne gemeente zou kunnen ontslaagen worden? 3. of hy zich in leere en kerkelijke vergaderingen ook met de andere dienaars dezer stede zou kunnen voegen? Na hierop voldoend geantwoord te hebben, werd hij in 1582 tot predikant in het gasthuis bevestigd, en overleed er in 1589.

Zie W a g e n a a r , *Beschrijving van Amsterdam*, D. VII. bl. 431, volgg.; C r o e s e , *Kerkel. reg. der Pred. te Amst.*, bl. 27.

[Herman Hermansz]

HERMANSZ. (HERMAN) In 1567 werd door de regering van Amsterdam aan de Hervormden aldaar drie predikplaatsen aangewezen, en onder deze de spijker, schuur of het pakhuis van H e r m a n H e r m a n s z ., die zij het Nieuw Jeruzalem noemden, op de Oude-Zijds Kolk. Den 30 Maart 1567, vier weken vóór het vertrek van B r e d e r o d e uit Amsterdam, verbonden zich aldaar de voornaamste Gereformeerden, ‘bij eere, trouw en mannenwaarheid, om den 100sten penning hunner goederen op te brengen tot vervalling van omtrent elfduizend guldens aan wapenen, pakhuishuur, reis- en andere kosten, ten dienste der gemeene zaak, uitgegeven; alzoo men voorzag dat de gemeente niet langer stand zou kunnen houden, en het tijd werd elk zijn verschot te voldoen.’

Zie W a g e n a a r , *Beschr. van Amsterdam*, D. VII. bl. 214, 252.

[Herman Hermansz]

HERMANSZ. (HERMAN) van Emden, varensgezel, wonende te Rotterdam, werd in 1623 door C o r n e l i s G e r r i t s z o o n , zwager van S l a t i u s , aangezocht tot het doen van den aanslag op het leven van prins M a u r i t s . P e t r u s S c r i v e r i u s meende echter dat noch H e r m a n s z . noch zijne beide makkers, J a n K l a e s z . en D i r k L e e n d e r t z ., immer het regte fondament der zaak geweten hebben. Drie dagen voor de aanslag zou geschieden, begon hij echter te twijfelen, waarop C o r n e l i s G e r r i t s z o o n hem moed insprak, zeggende: ‘Hoe sit gy dus? Het quaetdst sal alleen sijn om den Prins te vervoeren.’ Hij werd kort daarna gevangen genomen en onthoofd.

Zie J. v a n d e r S a n d e , *Hist.*, B. VII. bl. 269; A i t z e m a , *Saken van Staet en Oorlogh*, B. III. bl. 395; B a u d a r t i u s , *Memoriën*, B. XV. bl. 44; S c r i v e r i u s , *Aanhangsel op 't Oud Batavia*, p. 193; B r a n d t , *Hist. der Reform.*, D. IV. bl. 911, 919, 930. 932, 989.

[Willem Hermansz]

HERMANSZ. (WILLEM) van Gouda of H e r m a n n u s

Goudanus, broeders zoon van Cornelius Aurelius, contubernaal van Erasmus in het Augustijner klooster van Steyn bij Gouda, waarin ook Hermansz. monnik was. Erasmus, met wien hij zeer bevriend was, noemde hem den geleerdsten onder de geleerden en den deugdzaamsten onder de deugdzamen. Hij overleed in den jare 1510. Alardus van Amsterdam vervaardigde dit grafschrift op hem:

> Guilielmus a Gouda aurcâ venâ fluens,
> Bonus arte dicendi, sed ex tempore
> Melior Poëta et optimus historicus
> Gouda, hac quiescit abditus urnâ.

Hij beschreef den oorlog tusschen de Hollanders en Gelderschen van 1507-1509, waarin men een breedvoerig verhaal van het innemen van Muiden en Weesp, het gevaar van Amsterdam, met nog andere zaken daartoe betrekkelijk vindt. Antonius Matthaeus heeft dit werkje vroeger (*de bello Geldro Germaniae*, te Amsterdam 1517 uitgegeven) eene plaats gegeven in het eerste deel zijner *Analecta vet. et medii aevi*, p. 321 seqq. (Guilielmi Hermanni *Goudani Hollandiae Gelriaeque bellum quod gestum circa Ann.* 1507 *et deinceps*).

Aan het hoofd er van noemt hij zich: Wilhelmus Hermannus, Olandus Goudanus & Divi Augustini in Stein prope Goudam Pontanus beklaagt zich, in een brief aan Arnold van Buchel (waar hij verkeerdelijk Cornelius Goudanus wordt genoemd) en aan Lappius à Waveren, dat hij, bij het schrijven zijner Geldersche Geschiedenissen, dit stuk niet had kunnen magtig worden, en beschuldigt zijn neef M. Zuerius van Boxhorn, die door Scriverius (een boezemvriend van Pontanus te vergeefs daartoe was aangezet) van onheuschheid. Inderdaad vindt men hier veel geboekt, 't welk Pontanus elders niet vinden kon, waarvan Matthaeus in zijne voorrede een voorbeeld geeft.

Erasmus roemt op meer dan eene plaats zijne gedichten (*Odarum Sylva* 1494, Parisiis 1497 in 4°. edente Erasmo) welk oordeel later door Peerlkamp is bevestigd. Hij gaf ook in het licht:

Exportulatio Christi morituri, Antv., 1559. Typis Joann. Belleri, 16°., *cum aliis similis argumentis libellis*, Antv. 1562, achter de *Quatuor Virtutis* Dominici Mancini.

Ook vertaalde hij eenige fabelen van Aesopus, te vinden in de *Fabulae Aesopi ed. a* Martini Dorpio, Antv. 1539, p. 33, en schreef een heldendicht, getiteld:

D. Hieronis Vita et Passio, dat vroeger in handschr. te Leuven werd bewaard.

Zie Beatus Rhenanus in zijnen opdragtsbrief aan keizer Karel V, voor de werken van Erasmus; Fabricius, *Bibl. med. et insim. aet.*, T. III. p. 435; Valerius Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 320; Vossius, *de Hist. Lat.*, Lib. III. C. 10; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 407; *Dedicatio* van A. Matthaeus *Anal. Vet. et Med. aevi*, T. I. p. XX; Ant. Matthaeus, *Sylloge Epistolarum*, p. 138, 221; M. Vonck, *Voorrede* op Huijgen's *Doesburg*, bl. 29-34; J. Walvis, *Beschrijving van der Goude*, D. I. bl. 239-244; Jac. Scheltema, *Mengelwerk*, D. I. bl. 89; Delprat, *over de broederschap van Geert Groote*, bl. 173, 174; Hoefft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 6; Scriverius, *Op. poët.*, p. 128; Adr. Junii, *Batavia*, C. 16; Peerlkamp, *Vitae Belgarum qui Lat. Harmina scripserunt*, p. 20; Dodt van Flensburg, in *Konst- en Letterb.* 1831, No. 21, bl. 328-330; de Wind, *Bibl. van Ned. Geschied.*, bl. 109, 527.

[Jacob Hermanszoon]

HERMANSZOON (JACOB). Zie JACOBUS ARMINIUS.

[Wolfert Hermanszoon]

HERMANSZOON (WOLFERT). Philips III onzen handel in de Indiën trachtende te beletten, gaf in 1601 Don Andreas Hurtado de Mendoza, bevelhebber eener Indische vloot, last naar Bantam, waar de onzen, met verlof der regering, hunnen meesten handel dreven, te vertrekken. Doch hier trof hij vijf Hollandsche schepen aan, onder den admiraal Wolfert Hermanszoon, die hem op den 27 December 1601 zoo veel werks gaven, met gedurige schietgevechten, dat hij, twee schepen verloren hebbende, de wijk nam. Hij zeilde toen naar Amboina, daar hij alle plaatsen, die met de onzen gehandeld hadden, deerlijk verwoestte, de specerijboomen alomme verdelgde en uitroeide. Wolfert Hermanszoon, met groote blijdschap te Bantam ingehaald, begaf zich eerlang naar Banda, waar de beste noten-muscaat-boomen wassen, en sloot aldaar een verbond met de eilanders, bij hetwelk hij het eiland beloofde te beschermen tegen de Portugezen, mits zij hunne specerijen alleen aan de onzen verhandelden. Voorts verbond men zich elkander, in zake van godsdienst, niet lastig te zullen vallen en elkanders overloopers niet te zullen aanhouden. Hij keerde in 1603 weder in 't vaderland terug.

Zie van Meteren. *Ned. Hist.*, B. XXV. fol. 474. vers.; Grotii, *Histor.*, Lib. XI. p. 426; *Begin en voortgang der O.I. Comp.*, D. I; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. IX. bl. 143, 144; *Ned. Heldend. ter Zee*, D. I. bl. 206; de Jonge, *Ned. Zeew.*, D. I. bl. 311.

[Hermannus van Hoorn]

HERMANNUS VAN HOORN, bisschop van Utrecht, werd niet zonder hevige oneenigheden, na den dood van Heribertus, in 1150 tot bisschop van Utrecht gekozen. Hij bestuurde de Kerk met al te groote zwakheid en slap-

heid en overleed, na eene regering van bijna 6 jaren, den 27 Maart 1156.

Zie *Chronicon* Joh de Beka, *continens res gestas Episcop. Ultraj.* p. 38; Buchelius in Bekam, p. 40; *Chronicon auctius* Joh. de Beka, in A. Matthaei *Anal. Vet. Aevi*, T. III. p. 98; Barlandus in *Cat. Epise. Ultraj;* Otto Frinsingensis, *de rebus gestis Freder.* I. *Imp.* C. 62; *Batavia Sacra*, T. I. p. 202; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. II. bl. 235; Bilderdijk, *Geschied. des Vaderl.*, D. II. bl. 49; van Gils, *Katholyk Meyerysch Memorieboek*, bl. 69; van Gils en Coppers, *Nieuwe beschr. van het bisdom van 's Hertogenb.* D. I. bl. 133; Dumbar, *Kerkel. en Wereldl. Deventer*, bl. 447; van der Chijs, *de Munten van Utrecht*, bl. 48; *de Munten van Holland en Zeeland*, bl. 12.

[Hermannus]

HERMANNUS, bisschop van Leona, wij-bisschop van Willebrandus bisschop van Utrecht, leefde in de eerste helft der XIIIde eeuw. Hij wijdde de kapel op den Hoef of Rijnegom met het kerkhof. Hij overleed te Utrecht en werd in de St. Servaas-kerk aldaar begraven met Balduinus, ook wij-bisschop van denzelfden Willibrandus.

Zie *Chronyk van Egmond*, bl. 40; *Batavia Sacra*, D. I. bl. 221.

[Hermannus]

HERMANNUS, monnik van St. Vincent van Laon, naderhand abt van St. Martinus te Doornik, van de orde der Benedictijnen, van 1127-1137.

Hij schreef:

Narratio restaurationis Abbatiae S. Martini Tornacensis, het eerst door Lucas Dacherius in Tom. XII *Specilegii*, p. 358 seqq. (ed. novae Tom. II. p. 888) uitgegeven. *Cum additionibus aliorum auctorum*, pag. 922 & 926, ab anno 1127 usque ad annum 1160.

Men heeft nog drie boeken van hem, behelzende de wonderen van de maagd Maria van Laon, gedrukt met de werken van Guibert van Nojent, en eene verhandeling over de Menschwording Christi, opgedragen aan Stephanus, aartsbisschop van Weenen.

Men vindt ook iets van hem in *Veterum aliquot Galliae et Belgii scriptorum opuscula sacra*, *numquam edita*, *jam vero e Mss. Codicibus Bibliothecarum Galliae in lucem prodeuntia*, Leiden, P.v.d. Meersche, 1692, 1 vol. 12°., met de portretten der schrijvers, Hinemarus, S. Fulbertus, Hermannus *abbas Tornac.*, Ernaldus *abbus Bonaevallis*, Guillielmus *abbas Rhem.*, *et* Gualterus de Castellione, *Torn. Canon. Praep.*

Zie Fabricii, *Bibl. Med. et Infim. Lat.*, T. VI. p. 718; Vossius, *de Hist. Lat.*, p. 433; *Bat.* Willems, T. I. p. 7; Valerius Andrens, *Bibl. Belg.*, p. 378; Du Pui, *Bibl. des auteurs ecclésiast.*

[Hermannus]

HERMANNUS, de XXVste abt van Adewert, werd, op den dag van St. Pieters' Stoel 1500, tot die waardigheid verheven. Hij was een man van een eerlijk leven, van zeer goede zeden en een groot ijveraar voor de belangen der orde. Hij regeerde echter slechts 4 jaren en 3 weken, deed toen, in tegenwoordigheid aller Bernardijner abten van Friesland, afstand, en behield slechts een jaargeld voor zich. Sedert leefde hij nog 12 jaren en 2 maanden, en stierf als een arme monnik in 1516, 's daags voor het feest van paus Sylvester.

Zie *Batavia Sacra*, D. IV. bl. 340.

[Hermannus]

HERMANNUS, kapellaan, abt van het klooster van St. Laurentius, van de orde van St. Benedictus buiten Utrecht. Hij sprak, als pauselijk regter, regt in een twist tusschen Rudolf van Yzendoren, proost van St. Pieter, te Utrecht, zoon van wijlen den ridder Arnold van der Lawijc, betreffende de curtis van Zeelbeek en andere goederen, behoorende aan den proost en de kerk van St. Pieter te Utrecht, 3 October 1403.

Zie *Kronyk van het Hist. Genoots.*, D. VII. bl. 73.

[Onno Hermannus]

HERMANNUS, (ONNO), ook van Gelder genaamd, predikant te Jemgum, raadpleegde bij gelegenheid der ziekte zijner vrouw een duivelbanner (1579). Toen zulks bij het coetus van O. Friesland was bekend geworden, werd hij der bedieninge van de kerk onwaardig gekeurd. Hermannus wendde nu alles aan opdat het coetus dit vonnis mogt herroepen. Zulks weigerde het, wijl het meende, 'dat hij meer om de predikantsplaats als van wegen der zonde bekommerd was' en zette hem af. Den 15 Augustus 1580 verscheen Ligarius, hofprediker van graaf Edzard, voor het coetus en betuigde, dat het de wil was van den graaf, dat Hermannus, schoon onboetvaardig blijvende, zou hersteld worden. Aan dit bevel werd door het coetus gehoorzaamd.

Hij moet er omstreeks 1584 overleden zijn.

Zie E. Meiners, *Oostvrieslandsche Kerkel. Gesch.*, D. I. bl. 151-158; Reershemius, *Ostfr. Pred. - Denkm.* (1765) bl. 96.

[Hermannus]

HERMANNUS *Aquilomontanus*, omstreeks 1544 predikant in het Ouden-Mannenhuis te Embden, vriend van Henricus Bullingerus, die hem in een brief aan Johannes à Lasco liet groeten.

Zie Eggerie Beninga, *Historie van Oostvriesland*, bij Matthaeus, *Anal. Vet. Aevi*, T. IV. p. 784; Gabbema, *Cent.* I. *Epist.* 18, 19.

[Hermannus Gerardus]

HERMANNUS GERARDUS, predikant te Enkhuizen, was gedeputeerde der Noordhollandsche Synode in 1619, bij welke gelegenheid J. Geesteranus, predikant te Alkmaar, over de beroerte, die aldaar plaats had gegrepen, werd ondervraagd.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.* D. III. bl. 357, 359, 362, 465; Paauw, *Kerkel. Alphab.*, bl. 96.

[Haio Hermannus]

HERMANNUS (HAIO), omtrent het jaar 1500 geboren, een Friesch, doctor in de beide regten en raadsheer van Karel V. Hij gaf het boekje van Lucanus πετὶ τοῦ μὴ ταδίως πιστέυιν τῇ διαβολὴ *de non facile credendis delationibus* door R. Agricola in het Latijn vertaald. *Additâ praefatione ad Erardum à Marca*, *Card. & Episc. Leodicensem*. Lovanii apud Rutgerum Rescium, 1530, 8°., in het licht

Er zijn ook brieven van hem aan Erasmus, die onder die van den laatste voorkomen. Erasmus prees die brieven zeer en maakt ook melding van hem in eene voorrede voor Seneca. Hij huwde in 1528 Anna; zuster van Sibrant Occo.

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 559; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 430; *Chron. van het Hist. Genoots.*, D. II. bl. 44.

[Hermannus Henrici]

HERMANNUS HENRICI, eerst een der 12 priesters aan de Groote kerk te Embden, later (1524) aldaar de tweede predikant en ambtgenoot van Georgius Aportanus. Zijn afkomst en het jaar van zijn overlijden zijn onbekend, doch stellen sommigen in 1536.

Zie E Meiners, *Oostvrieslandsche Kerk. Geschied.*, D. II. bl. 201, 202.

[Hermannus Johannes]

HERMANNUS JOHANNES, eertijds monnik, was een der eerste leeraars onder het kruis.

Zie H. Ant. van der Linden, in *Epistola Syntag. Theol. praefixa*; Brandt, *Hist. der Reform.*, D. I. bl. 149.

[Ludolfus Hermannus]

HERMANNUS (LUDOLFUS) een geleerde te Doventer, die in 1525 door Gerard Geldenhauer aldaar bezocht werd, blijkens diens *Itinerarium* door dr. L.J.F. Janssen, uitgegeven in Kist en Royaards, *Archief voor Kerkel. Geschied.*, D. IX. bl. 509.

[d' Hermanville]

HERMANVILLE (D') schreef:

L'histoire de la vie et du ministère du B. Abbé Idesbalde (van der Gracht) sous Thierry d'Alsace, comte de Flandre; qui contient les événemens du XII*me siècle; avec une Diss. sur l'orthodoxie du culte des Saints etc., le tout enrichi de notes par* Mr. * * *, *doct. en Théol.*, Brux. J. L é o n a d 1715, kl. 8°.

Zie *Cat. der Bibl. van de Maatsch. van Ned. Letterk.* D. II. bl. 180.

[Hermegiskel]

HERMEGISKEL, koning der Warniërs, trad in een tweede huwelijk met eene dochter van T h e o d o r i k , koning van Oost-Frankrijk, wijl hij 't voor het belang zijner onderzaten dienstig keurde, dat hij op 't naauwst met de Franken, wier rijk slechts door den Rijn van 't zijne afgescheiden werd, verbonden was. 't Is ten hoogste waarschijnlijk dat deze dochter T h e o d e c h i l d e zal geweest zijn, gelijk uit het vervolg is af te leiden.

H e r m e g i s k e l , dus met de Franken vermaagschapt, had voor zijnen zoon R a d i g i s , toen deze nog een kind was, de zuster van zekeren koning der overzeesche Anglen of Engelschen tot eene vrouw verkozen, aan welke haar broeder eene aanzienlijke bruidschat toegelegd had. De voltrekking van het huwelijk werd echter, of om de jonge jaren van het paar, of om eenige andere reden, een geruimen tijd uitgesteld. R a d i g i s bleef bij de Warners en zijne bruid in Engeland.

H e r m e g i s k e l ondertusschen zijnen dood voelende naderen, en zich in het gezelschap van de voornaamste der Warners bevindende, verklaart hun ‘dat de zucht om 's lands wetstand te bevorderen hem alleen had doen besluiten om voor zich eene vrouw uit het naburig Oost-Frankrijk te zoeken, en zijn zoon eene bruid uit het overzeesch eiland Britannie toe te schikken; doch dat hij geene kinderen bij zijne Frankische vrouw verwekt hebbende, voorzag dat de vriendschap tusschen de Warners en Franken te zeer verkoelen zou, wanneer het huwelijk v a n R a d i g i s met de Britsche prinses voortgang had. 't Was ondertusschen zijns oordeels, het belang der Warners, met de Franken liever dan met de Britten vermaagschapt te zijn. Met de laatsten zouden ze, uithoofde van de verdere afgelegenheid, zich niet dan met veel moeite en na verloop van eenen geruimen tijd, kunnen vermaagschappen. De Franken werden alleen door den Rijnstroom van hen afgescheiden. Ook waren de Franken veel magtiger dan de Britten, en konden den Warners daarom veel voordeels of nadeels toebrengen, naar dat hun 't staatsbelang drijven zou. Onderlinge huwelijken waren bekwaam, om de vriendschap der Franken te verkrijgen. Werd deze band niet tusschen de twee volken gelegd, de Franken, als de magtigsten, zouden welhaast gelegenheid vinden, om hunne grenzen tot in het land hunner magtelooze naburen uit te breiden, of hun, onder een of ander voorwendsel, den oorlog aan te doen.’ H e r m e g i s k e l , den edelen onder de Warners deze zwarigheden op het nadrukkelijkst hebbende voorgesteld, maakte hen begeerig om te weten, wat hij, tot wegneming er van, wist aan de hand te geven.

Hij raadt hen dan, dat zij, na zijn afsterven, zijnen zoon zouden trachten te bewegen, om de trouwbeloften, aan de Britsche prinses gedaan te breken, en zijne stiefmoeder, volgens lands gebruik, ten huwelijk te nemen. Kort daarna stierf H e r m e g i s k e l .

Zie verder artikel R a d i g i s ; P r o c o p i u s , *de bello Gotthico*, Lib. IV. C. 20; W a g e n a a r , *Vad. Hist.*, D. I. bl. 314.

[Joannes Sybing van Hermkhuizen]

HERMKHUIZEN (JOANNES SYBING VAN) zoo schreef hij zich zelf, theol. doctor, kwam als proponent in 1716 te Rolde, in 1724 te Utrecht, waar hij overleed den 28 Jan. 1740, in den ouderdom van 50 jaren. Hij was twaalf jaren oud, toen hij een gedicht op den dood van den Leidschen predikant K n i b b e , in 1701 overleden, vervaardigde. Bij gelegenheid van het eeuwfeest der Utrechtsche akademie vervaardigde hij een Latijnsch gedicht, getiteld:

Felicitas saecularis Acad. Traj., 1736.

Zie *Naamlijst der Predikanten* achter het zoogenaamde *Utrechtsche Passieboekje* 1763; L a R u e , *Gelett. Zeeland*, bl 81; H e r i n g a , *Bijdrage tot de Lijst der Nederl. Dichters*, bl. 50; *Navorscher*, D. IX. bl. 57, 195, 252; *Cat.* d e C r a n e , bl. 91; *Cat.* d e G r o e . bl. 68.

[Bernardus van Hermkhuysen]

HERMKHUYSEN (BERNARDUS VAN), was candidaat toen hij in Sept. 1679 beroepen werd te Meliskerken. Later was hij predikant te Oost-Zaandam en in 1696 te Leiden, waar hij in 1701 stierf. Hij schreef:

De wet der schaduwen aangaande den Tabernakel der getuygenisse, *deszelfs gewijde Dienaars en pligtelijke vyerdagen*, *uit de Woorden Gods en de Instellingen der Jooden opgehelderd*, *tot de afgebeelde genade overgebragt*, *en tot oeffeninge van Geloof en Heyligmakinge toegepast*. Amst., 1700, 1720, (derde druk) 1738, 4°.

In dezen bundel komt de oudste, aan prof. K i s t bekende, leerrede op *Leiden's Ontzet* voor.

Zie N.C. K i s t , *Letterk. en beoordeel. overzigt der geschied. van het beleg en ontzet der stad Leiden*, bl. 25; *Orde volgens welke de Feest- en Lijdensteksten in de N.H. Gemeente te Leiden gepredikt worden*, bl. 120; A r r e n b e r g , *Naamlijst*, bl. 225; *Cat.* d e G r o e , bl. 68; N e o c o r i , *Bibl. Libri Nov.*, T. V. pag. 754 seqq.; P a a u w , a.v. bl. 96, die zegt dat hij in Julij 1700 overleed.

[Herman Hermsen]

HERMSEN (HERMAN), godsdienstoefenaar te Rotterdam, schreef: *De uitnemende kracht van Christus liefde*, Rott., 1757, 1764, 8°., Amst., 1770, 6e druk, 8°. Hetwelk hij in 1757 introk.

Zie A r r e n b e r g , *Naamreg.*, bl. 225; *Cat.* d e G r o e , bl. 171; M u l l e r , *Cat. van Portr.*; *Boekzaal* 1757 *b.*, bl. 240.

[Albertus Hero]

HERO (ALBERTUS), een Fries van geboorte, een der eerste kweekelingen aan het collegie van V i g l i u s te Leu-

ven. Aldaar zijne godgeleerde studiën geëindigd hebbende, begaf hij zich naar Keulen en onderwees aldaar de wijsbegeerte in het gymnasium Laurentianum. Hij stierf als pastoor te Gerritstein bij Dusseldorp in 1589, omstreeks 40 jaren oud.

Men heeft van hem:

Epigrammata diversa Latinè, *Graecé et Hebraicè*.

De Providentia Dei Libri V, Coloniae, 1532, 8°.

Censura de tribus Lutheranorum agendis, in *Bibliotheca Ecclesiastica Cornelii Schultingii*, p. 77.

Zie Suffridus Petri, *de Script. Frisiae Decade*, XIV; Valer. Andreas, *Bibl. Lelg.*, T. I. p. 41.

[Pieter Johannes Heron]

HERON (PIETER JOHANNES) werd in 1778 te Middelburg geboren. Na de lagere scholen bezocht te hebben, werd hij door den predikant A. van Deinse, die tevens praeceptor aan de Latijnsche school aldaar was, in de Latijnsche taal onderwezen, zoodat hij twee jaren later reeds de collegiën van K.K. Reitz over de regtsgeleerdheid met vrucht bij kon wonen. Nog voor hij het doel zijner ijverige pogingen bereikte, stierf hij den 18 Sept. 1803. Reeds vroeg beoefende hij de dichtkunst, en er heerscht in zijne gedichten een weemoedig zacht gevoel, eene aandoenlijke somberheid en tevens eene kracht, die ze al dadelijk van het laffe sentimenteele onderscheidt, dat toen uit Duitschland tot ons was overgewaaid. Zijne eerste stukjes, waarvan de lezing niet genoeg kan worden aanbevolen, zijn in de *Kleine Dichterlijke Handschriften* geplaatst. Op het in de van zijn leven had hij een bundeltje met dichtstukjes ter uitgave gerangschikt, dat kort na zijn overlijden te Middelburg in 1803, onder den titel van *Letterkransje* in het licht verscheen.

Zie *Kleine Dicht. Hands.* XIII *Sch.;* Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woord.*, D. III. bl. 173; Willems, *Cat.*, D. I. bl. 108.

[J.H. of J.M. Herfold]

HERFOLD (J.H. of J.M.) Van dezen kunstenaar komen teekeningen van bloemen en vruchten voor op *Cat.* van J. de Vos, Amst. 1833, bl. 43, No. 20, 21, en op *Cat.* van Goll van Frankenstein, ibid. 1833, bladz. 8.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunsts.*, D. III. bl. 680.

[Herp]

HERP ( ), deze wordt door sommigen voor een leerling van Rubens gehouden, schilderde binnenhuizen, waarvan er een op de verkooping van Wiersma te Amsterdam voor *f* 2040.00 werd verkocht. Volgens Immerzeel is zijn werk in de manier van den prins der Vlaamsche school, zoowel wat de kracht en het koloriet als het transparante en de schaduwpartijen betreft. Zijne ordonnanties zijn rijk en zijne beelden kunstig geteekend.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaamsche Kunsts.*, D. II. bl. 34; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts*, D. III. bl. 680.

[Gerard van Herp]

HERP (GERARD VAN), een schilder van historische onderwerpen. In het Museum te Brussel vindt men van hem

St. Nicolaas van Tolentin, en in dat van Berlijn (*Cat.* No. 414) de zoogenaamde *Heet- en Koudblazers* en *eene Boerenwoning*.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunsts.*, D. III bl. 680.

[Heinric Herp]

HERP (HEINRIC), gardiaan van het Minnebroeders klooster te Mechelen, schreef:

Dits die grote ende nieuwe Spiegel der volcomenheyt. Ende heeft gemaect een seer deuoet minderbroeder gheheyten broeds. Heynric herp, gardiaen tot mechelen. Ende is een seer deuoet ende profitelike materte beide voor geestelye ende weerlike personen, om te comen tot rechte kennisse Gods ende ons selfs. Gheprent Tantwerpen. Binnen die Camer poorte Int huys van Delf. By mij Henrick eckert van Homberch. Int jaer ons h. M. CCCCC. II (1502) *den* XXVI *dach van Maerte*, 8°.

Zie *Cat. van Holl. Godgel. werken*, verz. door F. Muller, bl. 34; *Cat.* van Voorst, T. I. p. 196.

[Hieronymus van Herpe]

HERPE (HIERONYMUS VAN) in 1432 te Gend geboren, en aldaar in 1486 gestorven, teekende met de pen en schilderde met waterverw in goud en zilver op papier of andere voorwerpen (*enlumineur*). Hij werd in 1463 lid van het schuttersgild te Gend, waarvan ook zijne zwagers en kunstgenooten, Jacob van Buren en Jacob van Guchte leden waren.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. II. bl. 34.

[Peter de Herpener]

HERPENER (PETER DE), lid der Rederijkkamer de *Violieren* te Antwerpen, schrijver eener

Factie oft spel, voor den Coninck Philippus onsen genadichsten Lantsheere, met vele andere edele Heeren openbaerlyck van de Violieren binnen Antwerpen gespeelt den 23 *Febr.* 1556 *tot verheughinghe der ghemeynten, duer de blyde tydinghe des bestands. Gheordineert ende in dichte ghestelt duer* Peter de Herpener, *ende ter begheerten van vele Heeren, goede Vrienden, ende liefhebbers der const gedruct. By Gillis van Diest, Thantwerpen den* 20 *Meert* 1556. 4°.

Zie J.F. Willems, *Verhand. van de Ned. Taal- en Letterk.*, D. I. bl. 254; Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.*, D. III. bl. 179; van der Aa, *N. Biogr. Anth. Crit. Woordenb.*, D. II. bl. 211; *Cat. der Maats. van Ned. Letterk.*, D. I. bl. 221; *Cat.* Willems, D. II. bl. 121.

[Dominique de Herre]

HERRE (DOMINIQUE DE), omstreeks 1607 te Brussel geboren, begaf zich op zeventienjarigen ouderdom in de orde der Dominikanen te Antwerpen, werd tweemaal onder

prior en eens prior van zijn klooster. Later werd hij directeur der Dominikanen te Antwerpen en van het nonnenklooster van de orde van St. Franciscus van Luythaegen; biechtvader der Vlaamsche natie te Ryssel, missionaris te Alkmaar. Hij stierf den 11 Mei 1687 in den ouderdom van 87 jaren.

Hij schreef:

L'Année Dominicaine, *où l'on donne pour chaque jour de l'année une vie abrégée d'un Saint ou bienheureux de l'ordre de S. Dominique*, *décédé à pareil jour*, *avec une réflexion sur ses principales vertus & quelque Maxime qui s'y rapporte*, *tirée des Ecrits de Ste Cathérine de Siennes ou du B. Henri Suso*, *traduit du François en Flamand*. Anvers, 1675, 4°., Gand, 1697, 8°.

Zie de Jonghe, *Belgium Dom.*, p. 253 254; Echard, *Script. Ord. Praed.*, D. II. p. 711; Paquot, *Mémoires pour servir à l'hist. littér. des Pays Bas*, T. I. p. 80.

[David Herregouts]

HERREGOUTS (DAVID), historieschilder, omtrent het jaar 1600 te Mechelen geboren. In 1646 schilderde hij te Ravemonde zijn meesterstuk. In de St. Catharina-kerk te Mechelen vindt men van hem eene schilderij, den *H. Joseph*, *die door een Engel opgewekt wordt*, voorstellende; ook zijn waarschijnlijk de landschappen van Jan Asselyn en Lucas Francois door hem gestoffeerd.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunstsch.*, D. II. bl. 34; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. III. bl. 681.

[Hendrick Herregouts]

HERREGOUTS (HENDRICK), niet, gelijk Pilkington, Descamps, Weyermann en Immerzeel willen, in 1666, maar, gelijk Kramm wil, veel vroeger te Brugge geboren. Omstreeks 1660 hield hij zich te Keulen op, en vervaardigde er voortreffelijke schilderijen. Een zijner kapitaalste stukken, voorstellende het *Laatste Oordeel*, bevindt zich in de St. Anna-kerk te Brugge. Ook wordt in de St. Ursula-kerk te Keulen eene *Pietà*, of de voorstelling van *Maria met den dooden Heiland op haren schoot*, aan hem toegeschreven, ofschoon de *Verlossing der lijdenden in het Vagevuur*, in de hoogte van het middenschip der kerk, eerder voor zijn werk is te houden. In de *Kerkelijke Geschiedenis van de geheele wereld* van P. Hazart, S.J., Antwerpen, 1668, 4 dln. in fol., komt eene gravure van hem voor, voorstellende *Franciscus*, *Koning van Bungo*, *verlaat zijn rijk enz.*, die eene fraaije compositie is. Ook is de fraaije titelplaat van *Coelum empyreum in festa et gesta sanctorum*, *per* Henricum Engelgrave, Tom. I., door hem geteekend.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. II. bl. 35; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. III. bl. 681.

[Jan Baptist Herregouts]

HERREGOUTS (JAN BAPTIST), zoon, of liever gelijk Kramm wil, kleinzoon van den bovengemelden, in 1700 te Brugge geboren. Zijne beste stukken bevinden zich in de St. Anna- en de Carmelieten-kerk aldaar. Men heeft ook enkele etsen van hem, o.a. eene *St. Cecilia omringd door Engelen*.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. II. bl. 35; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. III. bl. 681.

[Maximiliaan Herregouts]

HERREGOUTS (MAXIMILIAAN), mogelijk de vader van Jan Baptist. Men heeft van hem o.a. een *Keuken*, *waarin eene vrouw bezig is koeken te bakken* (1674).

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. II. bl. 35.

[Guillaume Jacques Herreyns]

HERREYNS (GUILLAUME JACQUES), zoon van Jacques Herreyns (die volgt), werd den 10 Junij 1743 te Antwerpen geboren. Zijn vader was zijn eerste leermeester en tevens oefende hij zich aan de teeken-akademie, en behaalde in 1765 den eersten prijs met eene teekening naar het naakt model. In 1765 volgde hij d'Heur als hoogleeraar in de meet- bouw- en doorzigtkunde op, en werd nog in hetzelfde jaar door de Antwerpsche regering tot hoogleeraar in de teekenkunst aangesteld. In 1767 ontbood hem de groote raad van Mechelen, om, op last van 's lands bestuur, de voorname gebeurtenissen uit 's lands historie in teekeningen voor te stellen. Deze teekeningen werden naderhand, onder Maria Theresia, in de keizerlijke kunstschool ten toon gesteld. In 1771 stichtte hij te Mechelen eene stads akademie van schilder-, beeld- houw- en bouwkunde, die hertog Karel van Lotharingen tot beschermheer had. In 1775 had hij het bestuur over het eeuwfeest van St. Romboud. De zegewagens, waarvan hij voor die gelegenheid de teekeningen ontwierp, munten door stoutheid van behandeling en rijkdom van verbeelding uit. Meermalen werd hij, zoowel binnen- als buiten 's lands, tot voordeelige en vereerende betrekkingen geroepen, doch hij hield zich tevreden met den titel van historieschilder van den koning van Zweden en van eersten schilder der staten van Brabant.

In 1798 vertrok Herreyns uit Brussel, waar keizer Josephus in 1781 hem in zijn atelier bezocht had,

naar Antwerpen, waar hij bestuurder en hoogleeraar der koninklijke akademie van schoone kunsten was. In onderscheidene openbare gebouwen van Brabant, vindt men van H e r r e y n s groote historische ordonnantien, onder welke verschillende onderwerpen uit het leven van den H. R u m a l d u s te Mechelen, het *Nachtmaal* in de St. Nikolaas kerk te Brussel, de *Hemelvaart van Maria* in eene abdij bij Leuven, de *Emmausgangers* in de Hoofdkerk te Antwerpen. De Brusselsche graveur A. C a r d o n bragt het door hem geschilderde portret van keizer J o s e p h u s II, ten voeten uit, in plaat. Hij was lid der 4de klasse van het Kon. Ned. Instit. en stierf den 18 Augustus 1827.

Zie I m m e r z e e l , *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. II. bl. 35; *Konst- en Letterbede voor* 1827, D. II. bl. 113; M u l l e r , *Cat. van Portr.*

[Jacques Herreyns]

HERREYNS (JACQUES), de Oude, zoon van D a n i e l H e r r e y n s en M a r i a v a n D o r p , werd in December 1643 te Antwerpen geboren. Hij teekende patronen voor tapijten met historische voorstellingen ter versiering van kerken. Ook stoffeerde hij de landschappen van K a r e l v a n d e C r u y s en anderen. In het museum te Antwerpen is een *God de Vader op een wolkentroon gezeten* van zijn penseel.

Zie K r a m m , *Lev. en Werk der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. II. bl. 681; *Catalogue du Musée d'Anvers*, 1857.

[De Ridder Herry]

HERRY (De *Ridder*) historieschilder, bloeide in de tweede helft der 18de eeuw te Antwerpen. Zijn *Eed van Hannibal* is beroemd.

Zie K r a m m , *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. III. bl. 682.

[Herseecke]

HERSEECKE, landschapschilder. Hij stoffeerde in 1684 den achtergrond eener schilderij, voorstellende de *Verzoeking van St. Antonius*, weleer op het stadhuis te Gend aanwezig.

Zie K r a m m , *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. III. bl. 682.

[Jehan de Herselles]

HERSELLES (JEHAN DE) leefde in het midden der XVde eeuw, en komt als ‘graveur des seaulx’ voor in de rekeningen der hertogen van Bourgondie 1431-1432.

Zie Le Comte d e l a B o r d e , *Les Ducs de Bourgogne*, T. I. p. 262; K r a m m , *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. III. bl. 682.

[H. Herst]

HERST (H.) dichter uit het laatst der XVIIIde eeuw, blijkens zijn gedicht op P. H o f s t e d e , te vinden in den bundel van *Lijkgezangen ter nagedachtenis van den Hooggeleerden* P. H o f s t e d e , uitgegeven door J. S c h a r p te Rotterdam bij J.P. v a n G i n k e l , 1804.

Zie v.d. A a , *N. Biogr. Anth. Crit. Woordenb.*, D. II. bl. 218.

[Anthony van der Hert]

HERT (ANTHONY VAN DER) tresorier en schepen van Brussel, was een der onderteekenaars van de Unie van Brussel in 1577.

Zie J.C. d e J o n g e , *de Unie van Brussel*, bl. 50.

[Hermannus Hertanius]

HERTANIUS (HERMANNUS), Benedictijn te St. Amand in Henegouwen, zeer ervaren in het Grieksch en Latijn, gaf in het licht:

Oratio de mirabilibus Eucharisticis, *Homilia historica de Translatione Amandi*, 1604.

Oratio in laudem Linguae Graecae, Duaci 1609, 4°.

Zie F o p p e n s , *Bibl. Belg.*, T. I. p. 475.

[Christiaan Frederik Hertell]

HERTELL (CHRISTIAAN FREDERIK). Deze, welke gedurende vele jaren als directeur-generaal aan het hoofd heeft gestaan van het bestuur der fortificatiën, komt in het jaar 1698 reeds voor als ingenieur. In 1704 werd hij directeur der approches, fortificatiën en loopgraven, in plaats van den brigadier R h e i n h a r d ; in 1707 luitenant kolonel, in 1710 kolonel, in 1713 sergeant majoor of wachtmeester der stad Namen; in 1725 directeur der fortificatiën. Den 15 Augustus 1730 stelden hem de staten generaal tot luitenant-generaal en directeur-generaal der fortificatiën aan.

Zie B o s s c h a , *Neêrl. Heldend. te Land*, D. II. bl. 640 en particuliere berigten.

[Willem van Hertevelt]

HERTEVELT (WILLEM VAN) of H a r d e v e l d , burgemeester van Amersfoort, was afgevaardigde op de Synode van Dordrecht in 1618-1619. Zijne zinspreuk was: *Haec vita via est*, *non patria*.

Zie v a n B e m m e l , *Beschrijv. van Amersfoort*, D. II. bl. 626; H a r d e r w i j k , *Zinspreuk. van Ned. verm. Mannen en Vrouwen*.

[Jean François Herthals]

HERTHALS (JEAN FRANÇOIS), zoon van G u i l l a u m e , licentiaat in de regten en van C a t h e r i n a v a n d e r H a g h e n , ontving eerst onderwijs in het collegie der H. Drieëenheid en vervolgens in dat van den Valk te Leuven. Hij verwierf den achtsten rang bij de algemeene promotie in 1690. Daarna studeerde hij in de god- en regtsgeleerd-

heid aan dezelfde universiteit, werd den 16 Junij 1696 tot priester gewijd en verkreeg den 13 der volgende maand den graad van licentiaat in de regten. Den 15 Januarij 1705 volgde hij dr. Jean Liser als gewoon hoogleeraar in het kanonieke regt op, en den 14 October van hetzelfde jaar werd hij doctor in de beide regten. Na den dood van Nicolaas Lamme, werd hij president van het koninklijk collegie. Den 26 Maart 1712 volgde hij dr. Ignace François de la Hamayde als eerste hoogleeraar in het burgerlijk regt op. Hij overleed den 6 December 1720 in den ouderdom van 50 jaren. Zijn overschot rust in de parochiale kerk van St. Quentin, waar men zijn grafschrift op een blaauwen steen ziet uitgehouwen.

Men heeft van hem:

Gregorii IX *Decretalium liber* I, II, III, *per principia et exempla explicati*, *per rationes et authoritates confirmati*, Lovan. 1708, 12°.

- - - - IV et V ...

Quibus annectitur explicatio titulorum libri III *de contractibus & Testamentis*, Ibid. 1708, 12°.

Er verscheen in 1729 te Leuven in 2 dln. in 12°. eene tweede uitgaaf van dit werk.

Zie Paquot, *Mémoires pour servir à l'hist. littér. des Pays-Bas*, T. II. p. 77.

[Dirck Herthemel]

HERTHEMEL (DIRCK) uit Vlaanderen geboren, luitenant van de compagnie van den luitenant kolonel Weths, majoor over het krijgsvolk binnen Rotterdam, behoorde kort voor of na het eindigen van het twaalfjarig bestand onder de officieren, die bij eene compagnie wenschten geplaatst te zijn.

Zie *Kronyk van het Hist. Genoots.*, D. IX. bl. 161.

[Benedictus Hertochs]

HERTOCHS (BENEDICTUS) of Benoît Ducis, beroemd componist uit de XVIde eeuw. Sommigen houden hem voor een Duitscher, doch het is waarschijnlijker dat hij een Vlaming en een leerling van Josquin is geweest. Zeker is het, dat hij een navolger en bewonderaar van dezen grooten meester was en zijn lijkzang heeft vervaardigd. Al de voortbrengsels van dezen componist hebben groote verdiensten. De bibliotheek van Kamerijk bezit van hem eene mis en liederen in handschr. Zijne *Harmonies* voor 3 of 4 stemmen, op de Oden van Horatius, zijn in 1539, maar met een Duitschen tekst gedrukt. Het is niet bekend dat er meer van zijn werk dan eenige muzykstukken in sommige chrestomatiën van hem zijn uitgegeven.

Hij vervaardigde ook Anagrammen en Epigrammen.

Zie De Ring, *Esquisse historique de l'Ecole de musique Flamande*, *au moyen-âge*, in *Messager des Sciences Historiques et Archives des arts de Belgique* 1848, 2*e Livr.*, p. 149.

[Cornelis van Hertogenbosch]

HERTOGENBOSCH (CORNELIS VAN), geboortig van Antwerpen, was aldaar glasschilder, doch reeds in 1581 overleden.

Zie Guicciardijn, *Beschrijving der Nederl.* op het Artikel *Antwerpen;* Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaamsche Kunstschild.*, D. III. bl. 682.

[Polycarpus de Hertoghe]

HERTOGHE (POLYCARPUS DE) te Antwerpen geboren, begaf zich in de orde der Norbertijnen, legde zich te Leuven op de wijsbegeerte en godgeleerdheid toe en onderwees beide in het klooster zijner orde te Antwerpen.

Hij schreef:

Panegyrici varii in Natales SS. sui ordinis.

Comoedia de conversione S. Norberti.

Tragoedia de Vita & Martyrio S. Cornelii.

Compendium totius Theologiae.

Vita S. Norberti a Jo. Chrysost. van der Sterre, *Abbate S. Michaelis edita*, *novis Notationibus illustravit*, Antv. 1656, 4°.

Religio Canonicorum ord. Praem. sive Tractatus candidi et canonici ord. Praem. Instituta exponens, Antv. 1663, 8°.

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 781; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 1047.

[Gillis de Hertoghe]

HERTOGHE (GILLIS DE) een schrijver uit de XVde eeuw, waarschijnlijk in Brabant geboren, en zoon van Gilles en Agnes, natuurlijke dochter van Jan Steynemeulen. Zijne zuster huwde met Luc. de la Croix. Hij oefende zich in de geneeskunde en werd mogelijk geneesheer van Matthias Corvinus, die den 24 Jan. 1458 den Hongaarschen troon beklom en den 6 April 1490 stierf, ten minste, het was aan dezen vorst dat hij schreef:

Epistola de gestatione foetus mortui per tredecim annos.

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 26; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 30; Paquot, *Mémoires pour servir à l'Histoire Littéraire des Pays-Bas*, T. II. p. 627.

[Jean Philippe de Hertoghe]

HERTOGHE (JEAN PHILIPPE DE) werd in den aanvang der XVIIde eeuw te Dendermonde geboren, en nam het monniksgewaad aan in het klooster der

preêkheeren te Mons. Terstond werd hem het onderwijs opgedragen in het collegie der Dominikanen te Antwerpen. Hij stierf,

na van een reis naar Italië te zijn wedergekeerd, in 1668 te Bergen aan de pest. Hij had uitgegeven:

La vie de St. Christienne, *vierge et martire très-fameuse*, *mise & composée envers*. Anvers Michel Paris 1695 4°.

Zie Echard, T. II. p. 624; De Jonghe, *Belg. Dominic.*, p. 208, 361, 364; Paquot, *Mémoires pour servir à l'Histoire Littéraire des Pays-Bas*, T. II. p. 216.

[Johan de Hertog]

HERTOG (JOHAN DE) of Hertoghe, heer van Valkenburg, zoon van Willem de Hertoghe, gesproten uit een bekend en niet onaanzienlijk Nederlandsch geslacht, werd aan het hof van prins Maurits opgevoed, en door dezen met een compagnie voetknechten begiftigd.

In 1629 deed hij met prins Frederik Hendrik en Emanuel van Portugal eene reis naar Oranje. Cronset, die toen aldaar het bewind voerde, werd, wijl hij met Spanje in heimelijke verstandhouding stond, afgezet en zijne betrekking aanden Portugeeschen prins opgedragen. Deze voerde nogtans alleen den titel, of omdat hij R.C., of omdat hij voor zulk een ambt nog te jong en onervaren was. Zeker is het, dat de Hertoghe alles uitvoerde, en dat hij niet slechts voor de vestingwerken zorgde maar hier en daar nog verscheidene andere heilzame schikkingen maakte.

Omtrent dezen tijd was het kommandement van Nijmegen en eene plaats in den krijgsraad open gevallen. Hertoghe stond naar beide, doch zoowel het een als het ander werd hem geweigerd. Hierover misnoegd, leende hij het oor aan eenige Fransche staatsdienaren, die hem aanzochten, om met hunnen meester tot het onderdrukken der Hervormden zamen te spannen. Wijders werd aan de Hertoghe ten laste gelegd, dat hij de kwistzucht van den prins van Portugal voedde, door hem telkens van penningen te voorzien. Hij bereikte hiermede zijn oogmerk dat, namelijk, de prins opontboden en de landvoogdij alleen aan hem opgedragen werd. Eenigen tijd daarna deed hij eene reis naar Holland, om zich door prins Maurits in zijne betrekking te laten bevestigen. Jakob de la Pise, een der oudste staatsbedienden van het prinsdom Oranje, volgde hem en gaf den prins opening van alle geheimen. De Hertoghe werd echter in zijne betrekking voor den tijd van drie jaren, en sedert, na den dood van zijnen broeder, door Frederik Hendrik, bevestigd. Velen, zoo hier te lande als elders, verwonderden zich hierover, vermits door het parlement van Oranje, zware klagten werden ingebragt over de willekeurige handelingen van zekeren aanhang, aan welks hoofd

de Hertoghe zich bevond. Men zond wel van 's Prinsen wege eenige afgevaardigden naar Oranje, tot het doen van onderzoek, doch hij weigerde hun den toegang tot het slot. Wijders maakte hij zich zoo gehaat in zijne landvoogdij door overdadige pracht en wellust, en door het voeden en stijven van buitenlandsche onlusten, dat de landzaten, hun misnoegen niet kunnende verbergen; aan Frederik Hendrik schreven, dat de Hertoghe bij de kroonen van Engeland en Spanje, ja zelfs bij den Pauselijken nuntius en elders bescherming had gezocht, en, 't geen nog verder ging, dat hij met Frankrijk in onderhandeling was over de overgifte van het kasteel van Oranje voor een som van honderdduizend rijksdaalders, met behoud der slotvoogdij voor hem en zijne nakomelingen. In weerwil hiervan onttrok Frederik Hendrik hem zijne gunst niet, maar vermaande hem alleen in zijne brieven tot getrouwheid.

Het zij echter uit achterdocht of uit andere beweegredenen, eindelijk ontbood zijne Hoogheid den landvoogd en bood hem het stadhouderschap over Noordholland aan. Dat trof echter geen doel. De Hertoghe weigerde ronduit dit stadhouderschap, hem van 's prinsen wege gezonden, te ontvangen, begon zeer kwalijk van zijne Hoogheid te spreken en gaf aan eenige inwoners van Oranje, die opentlijk vreugde over de verovering van 's Hertogenbosch bedreven, bevel de stad te ruimen. Toen besloot de prins ernstiger maatregelen te nemen, 't geen echter wegens den listigen aard en het gezag van de Hertoghe met list moest geschieden. Jan de Knuyt, heimelijk in de stad gekomen, onder voorwendsel van volk voor den Italiaanschen oorlog te werven, vervoegde zich bij den gouverneur, en beloofde hem honderdduizend gulden en de slotvoogdijschap voor zijn geheele leven. Doch vermits de Hertoghe aandrong op het erfelijk bezit daarvan in zijn geslacht, en dat, in geval het aan een ander overging, de vestingen moesten geslecht worden, vertrok de Knuyt, onder voorwendsel van nieuwen last te gaan halen, en na tien dagen te zullen wederkeeren. In dien tusschentijd had de Knuyt heimelijk eenige soldaten in de stad weten te brengen. Sommigen, die het met de Hertoghe hielden, gaven hem hiervan wel berigt, doch hij weigerde er geloof aan te geven. Op zekeren tijd, als hij zich ten huize van de la Pise bevond, werd hij door het volk van de Knuyt aangevallen, gewond en in verzekering genomen; maar kon ook toen niet bewogen worden om het kasteel over te geven. Ten laatste, ten gevolge der bekomen wonden, zijn einde voelende naderen, liet hij er zich toe bewegen,

en het bevel daartoe door zijne huisvrouw onderteekenen. Doch nog voor dit bevel werd uitgevoerd stierf hij.

Zijne zelfverdediging had hij in een brief aan Frederik Hendrik vervat, die te lezen staat bij Groen van Prinsterer, *Archives de la maison d'Orange*, Série II. Tom. III. pag. 22 et s.

Zie La Pise, *Tableau de l'histoire d'Orange;* Aubery, *Mémoir.*, p. 351; *Gedenkschriften van Holland*, bl. 296; *Fragmens de Convers.* in *Lettres du Comte d'Estrades*, T. I. p. 52, (édit. 1745); Aitzema, *Zaken van Staat en Oorlog*, D. I. bl. 1030-1055; Wagenaar, *Vad. Histor.*, D. XI. bl. 131; Bilderdijk, *Geschied. des Vaderl.*, D. VIII. bl. 126; Kok, *Vad. Woordenb.*, D. XX. bl. 572.

[George de Hertogh]

HERTOGH (GEORGE DE) heer van Valkenburg, bloedverwant van den bovenstaande, onderscheidde zich door zijne dapperheid in den oorlog met Frankrijk (1672 tot 1673). Hij was het o.a., die aan het hoofd der staatsche dragonders in 1673 Rijnbach stormerderhand innam. Hij werd in den slag bij Senef gekwetst en gevangen genomen.

Zie Bosscha, *Neêrl. Heldend. te Land*, D. II. bl. 152, *Bijl.*, 4, 11.

[Michael de Hertogh]

HERTOGH (MICHAEL DE) was in 1666 predikant bij den Hollandschen ambassadeur te Parijs, in 1675 veldprediker bij het Hollandsche leger, in 1678 predikant te Loenen aan de Vecht, en is aldaar gestorven in September 1701.

Zie Veeris, *Kerk. Alph.*, bl. 68.

[Abraham Hertoghius]

HERTOGHIUS (ABRAHAM), in 1619 predikant te Zwammerdam, in 1621 om zwakheid ontslagen, in 1626 wederom in dienst te Sluijpwijk, waar hij in 1655 overleed. Hij gaf in het licht:

Predikatie in de Oude Kerk over de victorie in 't jaar 1631, 4°.

Zie Dodt van Flensburg, *Arch.*, D. III. bl. 284; Mourik en Noordbeek, *Naaml. van Godgel. schrijvers*.

[Franciscus Herts]

HERTS (FRANCISCUS), jezuit, in 1712 gestorven, werd, na eenigen tijd de lagere klassen onderwezen te hebben, repetitor der jongelieden, die voor het onderwijs waren bestemd. Hij was een goed Latijnsch dichter en muntte vooral in het lierdicht uit.

Men heeft van hem:

Serenissimo Delphino, ab defensos ab hostili populatione et tributo Insulensis agros Ode, in 12°., in Sapphische verzen

Ad Ludovicum magnum Ode, in 12°., gelijk de volgende gedichten in Alcaïsche verzen.

Serenissimo Principi Ludovico Josepho, *Duci Vindocinensi*, *ob expugnatam Barcinonem*, *Epinicium*, in 12°.

Ludovico magno, *Orbis Pacatori*, *Ode*, in 12°.

Serenissimo Principi Maximiliano Emmanueli, *utriusque Bavariae*, *nec non Palatinatus Duci*, *Comiti Palatini Rheni*, *S. Imperii Romani Dapifero*, *Electori*, *Landt-Gravio Liechtemburgensi*, *supremo Belgii Gubernatori etc. Montes Hannoniae metropolin invisenti*, *Ode. Inducitur ipsa Metropolis suam Duci libertatem acceptam referens. - Collegium Montense societatis Jesu. Montibus*, *Laurent. Preudhomme*, 1698 12°.

Ad Marianos adolescentes Ode. Aan het einde: *Rhetores Insulenses Collegii Societatis Jesu*, 1699, in 12°.

Men schrijft hem ook toe:

Societatis Jesu Praeposito Generali, *ab secundo commissum R.P. Bernardo le Waitte Collegii Montensis regimen*, *Ode*, in 12°.

De Pace, *Elegia*, in 12°. Aan het einde: *Poëtae Duacenses Collegii Aquicinetini*, 1697.

Zie Paquot, *Mémoires pour servir à l'Histoire Littéraire des Pays-Ras*, T. II. p. 587; Hoeufft, *Parn. Latino-Belgicus*, p. 200; Peerlkamp, *de Poëtis Latinis Neerl.*, p. 464.

[Steven van Hertvelt]

HERTVELT (STEVEN VAN) of Herteveld, oorspronkelijk von Hertefeld, afstammeling van een aanzienlijk Kleefsch geslacht, dat aanvangt met Steven van Herteveld, die in 1300 leefde en gehuwd was met Machteld van den Boetzelaer. Tot welk hoog aanzien dat geslacht geklommen is, blijkt o.a. uit Samuel, vrijheer van en tot Hertefeld, ridder van den Zwarten Adelaar, rijkelijk met ambten en heerlijkheden bedeeld, overleden te Berlijn den 16 Januarij 1730. Het was aan de geslachten van Wachtendonck, Utenhoven, Randwijk, Zuylen van Nijevelt, Treslong, Pallandt, Malapert, Efferen enz. verbonden. Steven van Hertvelt was een der bondgenooten in 1566, ambtman te Stevenswaard en heer van Kaldenhaven, welke plaats hem aankwam door zijn huwelijk met Hilleken van Friedhoff. Hij was hopman van een vaandel voetknechten, tot voordeel en bijstand van de oproerigen, naar 't getuigenis van Alva, die hem gebannen heeft. Hij overleed in 1571.

Zie Te Water, *Verbond der Edelen*, D. II. bl. 457, D. III. bl. 540, 541; *Sententiën van Alva*, bl. 128-130.

[Hendrik van Hertvelt]

HERTVELT (HENDRIK VAN) of Herteveld, zoon

van Steven van Herteveld en van Hilleken van Friedhoff. sneuvelde in den beroemden veldslag op de Mookerheide in 1574.

Zie Te Water, *Verbond der Edelen*, D. III. bl. 541.

[Cajus Hertwicksen]

HERTWICKSEN (CAJUS), een Deen van geboorte, was als kapitein in den slag bij Nieuwpoort (1600), en sneuvelde twee jaren later bij het beleg van Grave.

Zie *Verzamelde berigten omtrent de Krijgsbevelhebbers bij Nieuwpoort*, 2 *Julij* 1600, (Utrecht 1836) bl. 36.

[Arnold Hertsworms]

HERTSWORMS (ARNOLD), regulier kanunnik van de orde van het H. Kruis, pastoor te Schwartzenbroich, twee mijlen van Duren, werd te Weisweiler in het Guliksche geboren. Zijne verdiensten deden hem tot prior van dit huis verkiezen; in 1648 was hij het van dat van Maaseik en in 1661 van dat van Venlo, waar hij, in gevorderden leeftijd, in 1693 stierf, nadat hij tot definitor in het generale kapittel zijner orde, in 1684 gehouden, was gekozen.

Men heeft van hem:

Vacantia sacra, *sive Hebdomas sacrarum feriarum*, *ad usum bene riventium & orantium exarata per R.P. Arnold Hertsworms*, *S. Crucis priorem*, Mosaci, Leod. 1648, 12°.

Religio S. Crucis, *seu brevis Historia de ortu*, *progressu ac statu praesenti hujus ordinis*, *nec non de Sanctis ac praeclaris viris ..... per Arn. Hertsworms*, *ejusdem ordinis*, *Priorem conventus Venlonensis*, Ruremundae, 1661, 12°., *cum auctario*, Ibid. 1686, 12°.

Alter, *sive novus Joseph accrescens*, *per imagines et theoreses patheticas S. Josephi primo patientis*, *dein gaudentis*, *accretionem membranam considerans*, Coloniae, 1680, 12°.

Zie Paquot, *Mémoires pour servir à l'Histoire Littéraire des Pays-Bas*, T. I. P. 523.

[H.J. Hertzveld]

HERTZVELD (H.J.) den 19 November 1781 te Groot Glogau in Silezië geboren, was jaren lang rabbijn te Zwolle en ridder van den Nederl. Leeuw. Hij stierf aldaar den 30 Januarij 1846.

Zie *de Tijd* 1846, bl. 5.

[M. Hertzveld]

HERTZVELD (M), zoon van den voorgaande, werd in 1819 te Zwolle geboren. Reeds in zijne jeugd toonde hij veel weetlust en ieder was bereid er aan te voldoen. Van daar, dat, toen hij nog op de Latijnsche school ging, hij tevens onderwijs genoot

van zijn vader in de Hebreeuwsche, van v a n S e n d e n in de Arabische taal, en van

Ter Pelkwijk in de mathesis. Ter zijner opleiding tot geneesheer begaf hij zich vervolgens naar Amsterdam, alwaar hij studeerde onder de leiding van de professoren Swart, W. Vrolik, Tilanus en Suringar. Hij promoveerde te Leiden in 1842, na de verdediging eener *Dissertatio de Haemorrhagiacerebri*. Later heeft hij, onder medewerking van dr. van Deen eene Nederduitsche vertaling van Remak's *Diagnotische en Phatologische onderzoekingen* met aanteekeningen uitgegeven, en kort voor zijn dood bewerkte hij het eerste deel van Hornung's *Inwendige ziekte-processen en derzelver geneeswijze*. Buitendien was hij medearbeider van den *Moniteur des Indes*, in welk laatste tijdschrift oorspronkelijke stukken en boekbeoordeelingen van hem geplaatst zijn, die van zijn helderen geest en de grondigheid zijner wetenschap getuigen.

Hertzveld was sedert zijn verblijf te Zwolle, waar hij zich als med. dr. gevestigd had, bijna uitsluitend belast met de geregtelijk geneeskundige onderzoekingen, die daar van tijd tot tijd voorkwamen. In het laatste jaar zijns levens nam hij ook een gedeelte der armen praktijk waar. Zoo werkte hij voort, toen hij in Mei 1848 door een allerhevigsten typhus aangetast werd. Daarvan pas hersteld kreeg hij eene haemoptoe, waarna eene phthisis volgde, die hem langzaam ten grave sleepte.

Kalm en bedaard zag hij den dood naderen zonder een leven terug te wenschen, hetwelk voor velen met groote wederwaardigheden gepaard gaat, en waarvan hij ook reeds de treurige zijde had leeren kennen.

Hij overleed in den ouderdom van slechts 29 jaren.

Zie J. van Dam in *N. Archief* 1849.

[Mr. Gentiaen Hervet]

HERVET (Mr. GENTIAEN), in 1499 te Olivet bij Orleans geboren, werd van zijne jeugd af in de Grieksche en Latijnsche talen onderwezen, en leermeester van Claude de l'Aubespine, sedert secretaris van staat. Hij vestigde zich vervolgens te Parijs, waar hij met Eduard Lupset, een Engelschman, aan eene uitgaaf van Galenus arbeidde. Hij volgde Lupset naar Engeland, waar hem de opvoeding van Artus Polus werd toevertrouwd. Van daar werd hij door den kardinaal Polus naar Rome geroepen, om de Grieksche schrijvers in het Latijn over te zetten. Hij verwierf zich de achting en vriendschap van dezen prelaat en van de uitstekendste mannen in Italië, verscheen met glans op het concilie van Trente, was grootvikaris van Noyon en Orleans en eindelijk kanunnik van Rheims. Zijne laatste dagen bragt hij aldaar door en stierf er den 12 September 1584, in den

ouderdom van 85 jaren. Hij was een man, die meer geleerdheid dan sierlijkheid van geest bezat, en schreef vele werken in het Latijn en Fransch, die elders geroemd worden. In ons vaderland heeft hij zich bekend gemaakt als bestrijder van den *Bijenkorf* van St. Aldegonde, in zijn uit het Fransch overgezet geschrift:

Missive aen de verdoolde van de Christen gheloove deur Gentiaen Hervet van Orleans, Antw. 1567, 8°.

Zelfs was de *Bijenkorf* zelve reeds hoofdzakelijk gerigt tegen het werk van Hervet: *Sentbrief aen de afgedwaelde van de H. Roomsche Catholycksche Kercke*.

Zie Du Verdier, *Bibl. Franç.;* Possevinus, *Appar. Sacr.;* La Croix du Maine, *Biblioth. Franç;* Charles du Sausset et Simph. Guion, *Hist. d'Orléuns;* Quenstedt, *de Patr. illustr.*, p 46; La Boulaye, *Hist. Acad. Parisiens.;* Miraeus, *de script. Lec.* XVI; P. Freheri, *Theatr. viror. erudit. eruditione clavorum*, T. I. p. 257; Hoogstraten, *Woordenb.* o.h.w.; Baillet, *Jugemens des Scuvans*, T. II; Niceron, *Mémoires;* Morhofii, *Polyhist; Byenkorf der II. R.* K. van Marnix. Utrecht 1844; L'Advocat, *Diction. histor. et bibliogr.* o.h.w.; *Cat.* J. Koning. D. II. N. 993; *Navorscher*, D. VI. bl. 76, 222, 381, D. VII. bl. 71, 221, 274.

[Jehan Hervy]

HERVY (JEHAN) een schilder te Brugge, die in het laatst der XVde en begin der XVIde eeuw leefde. Hij maakte het ontwerp voor het vorstelijke graven hek- en kroonwerk rond en boven het mausoleum van Maria van Bourgondië, in de Lieve-Vrouwe-kerk te Brugge. De teekening er van bood hij zelve Philips *de Schoone* te Gend aan, waarvoor hij, alsmede voor andere werkzaamheden, hem bij de uitvoering opgedragen, 60 ponden Vlaamsch ontving.

Zie *Bulletin de l'Acad. Royale des Sciences*, Tom. XVIII, p. 229; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunstschilders*, D. II. bl. 682.

[Henricus van Herwerden]

HERWERDEN (HENRICUS VAN), zoon van Hendrik van Herwerden, ouderling te Amsterdam, en van Hendrina, dochter van Cornelis van Beveren, predikant te Gouda, werd den 23 December 1731 aldaar geboren; bezocht, na de Latijnsche scholen zijner geboorteplaats te hebben doorloopen, de Leidsche hoogeschool en verdedigde er, onder den beroemden J.J. Schultens, eene *Dissertatio philologica*, *exhibens specimen observationum ad quaedam veteris Testamenti loca* (*Amos* VI:4, 7, 8; *Micha* VII:3, 11, 12; *Habac.* III:11; *Zephanja* III:18; *Zach.*: IV:10, 11). Na vervolgens zijne studiën te Utrecht voortgezet en voltooid te hebben, werd hij den 23

November 1755 als predikant bij de Hervormde gemeente te Thamen aan den Uithoorn bevestigd. In 1764 vertrok hij naar Zalt-Bommel, in 1766 naar Zutphen, bedankte in 1770 voor een beroep te Groningen en vertrok in 1773 naar Amsterdam, waar hij, gelijk in zijne vorige gemeenten, grooten opgang maakte, en steeds door eene aanzienlijke schare werd gehoord. Niet alleen was hij om zijne regtschapenheid, maar ook om zijne geleerdheid, voortreffelijke predikwijze en gemoedelijkheid bijzonder hoog geacht. Hij wijdde zijne krachten vooral aan het verklaren van moeijelijke bijbelplaatsen, en maakte ze dienstbaar aan de verdediging der godsdienstige waarheid. Van Augustus 1785 tot 1788 was hij directeur en later oud directeur en corresponderend lid van het Haagsch Genootschap. In 1796 weigerde hij met andere predikanten den door het bestuur gevorderden eed, en werd dien ten gevolge van zijn ambt ontzet; later hersteld.

Hij overleed te Haarlem na een langdurig en smartelijk ligchaamslijden den 19 December 1805. Zijn portret is naar B r i j e r door R. V i n k e l e s in plaat gebragt. Bij zijne weduwe, H e n d r i n a G e e r t r u i d a d e B r u i n, dochter van F l o r e n t i u s A d r i a n u s, predikant te Nieuwland, liet hij ééne dochter na. Hij gaf proeven zijner godgeleerde en exegetische studiën in zijne verhandelingen *over 's Heilands verzoekingen in de woestijne* en *over de geschiedenis van den staat der regtheid en val onzer eerste ouderen*, Amst. 1787, 8°., welke beide onderwerpen hij eerst in leerredenen van den predikstoel voordroeg en in een eenigzins anderen vorm voor de pers veranderde. Meer waarde bezit zijn werk *Over het Evangelie van Joannes*, Amst. 1799. 5 deelen in 8°., hetwelk, ofschoon het niet van te groote uitvoerigheid is vrij te pleiten, den man doet kennen, die in de exegetische studie ver boven zijn tijd stond, en een diepen blik in de Evangeliewaarheid, met name in de waardering der menschelijke verschijning van den Heer geworpen had.

Ook gaf hij in het licht:

Godtgeleerd en redenkundig vertoog over Openb. XIII *en over de laatste tijden uit Zach.* XIV, *Dan.* VII *en* XII. Amst. 1751, 4°.

Betoog over het verschilstuk der toekomstige tijden, *tusschen de Heeren Jansen en Jungius*, Amst. 4°.

Verklaring over Zach. IV, 1-6 *en* 11-14. Amst. 1770 4°.

Korte en hoofdzaakelijke schets der Hervormde Geloofsbelijdenis, *volgens den leiddraad der* 12 *Artykelen*. Amst. 1770, 4°.

Proefnemend onderzoek naar de plaats, *waarin de vijanden der Kerke voor den aanvang van het Rijk der Heiligen*

zullen verzameld en overgebragt worden, *waarbij gevoegd is Aärons inwijing of Leerredenen over Exod.* XL: *ter bevestiging van den Weleerw. Heer* Henricus van Herwerden, *tot predikant te Thamen aan den Uithoorn*, Amst. 1761.

Zie Ypey en Dermout, *Geschied. der Nederl. Herv. Kerk*, D. IV. bl. 279; *Boekzaal voor de gel. wereld* 1761 *a.* bl. 84, 1773 *a.* bl. 116, 117, voor *Januarij* 1806. bl. 91, verv.; Croese, *Kerk. Regist. der Amst. Predik.*, bl. 358 25, No. 204; II. J. Royaards, *Het Haagsch Genootschap geschiedk. geschetst;* Glasius, *Godgel. Nederl.* o.h.w.; *Cat.* Heringa, bl. 49, 225. Arrenberg, *Naaml. van Boeken*, bl. 227; van Cleeff, *Naaml. van Boeken*, bl. 247; Mourik en Noordbeek, *Naaml. van Godgel. schrijvers*.

[Claudius Henricus van Herwerden]

HERWERDEN (CLAUDIUS HENRICUS VAN), zoon van Claudius Henricus en van Geertruida Agneta Crommelin, werd den 11 Maart 1767 te Amsterdam geboren, in 1790 predikant te Jutphaas, in 1792 te Zalt-Bommel, in 1797 te Zutphen, waar hij zich niet alleen verdienstelijk maakte als leeraar, maar sedert 1816 als onderwijzer in de Grieksche en Latijnsche fabelleer en Oostersche talen aan 't gymnasium aldaar. Ook hield hij verscheidene wijsgeerige en geschiedkundige verhandelingen in het Natuur- en Letterkundig-Genootschap: *Nut is ons doel*. Hij onderscheidde zich door eene even degelijke als gemoedelijke predikwijze. Hij overleed den 25 Januarij 1820, en liet bij zijne vrouw Sara Maria Wolterbeek, drie zonen en eene dochter na.

Zie Kobus en Rivecourt, *Handwoordenb.*, D. I. bl. 749.

[Johannes van Herwerden]

HERWERDEN (JOHANNES VAN) art. lib. mag. en phil. doct., werd te Amsterdam geboren, in 1739 predikant te Limmen, in 1741 te Jisp, waar hij in October 1768 emeritus werd. Hij overleed te Leiden den 31 December 1772, oud 59 jaren, en liet bij zijne weduwe 5 kinderen na. Hij schreef:

Twee verhandelingen over Lucas II:9 en *Zacharias* IV:1-6, Amst. 1770, 4°.

Deurhofs godgeleerdheid uit zijne gedrukte en ongedrukte schriften in het net gebragt, Amst. 8°.

Onderzoek naar de plaats, *waarin de Koningen der aarde voor den aanvang van het rijk der heiligen zullen verzameld en omgebragt worden*, *volgens Openb.* XVI:16.

[Gysbertuszoon Herwych]

HERWYCH (GYSBERTUSZOON), ook Hervicius of Herwyck van Amsterdam, had te Heidelberg eene kerkelijke beneficie, toen burgemeesters van Amsterdam hem tot pater of overste der Bagijnen benoemden, of, gelijk er in den uitnoodigingsbrief van 20 Mei 1477 staat, uitnoodig-

den, ‘om het regiment van de Bagijnen, die hoer pater onlanx gesturven was, an te nemen,’ onder belofte van hem jaarlijks een zekere som tot zijn onderhoud te zullen toeleggen. Hij behoorde tot de voornaamste Heidelbergsche godgeleerden, die in 1479 gemagtigd werden, om doctor Jan van Wezel, die te Mentz wegens ketterij te regt werd gesteld, over het stuk der leer te onderzoeken.

Zie J. Bertelii, *Hist. Luxemburg.* ap. *Pontanum Lib.* II. CXXVIII, p. 236; Wagenaar, *Amsterd.*, D. VIII. bl. 582, D. XI. bl. 189.

[Brusteyn van Herwynen]

HERWYNEN (BRUSTEYN VAN), afstammeling van het adelijk Geldersch geslacht van dien naam, volgens sommigen een tak van het aanzienlijk huis van Harcourt in Frankrijk, die den naam van deze heerlijkheid heeft aangenomen. Tot zijn voorvaderen behoorden in het begin der XIVde eeuw, Johan van Herwijnen, wiens zoon in 1327 regter van de Veluwe was, en die de tienden, 't gemaal en den wind van Herwijnen ter leen van den graaf bezat en in 1342 stierf.

Zijn vader was Johan van Herwijnen, ridder, die de verdragen van 1376 en 1377 mede sloot. Hij huwde met Wilhelmina, bastaard dochter van hertog Albrecht van Beijeren, graaf van Holland, bij Aleyd van Poelgeest verwekt; welk huwelijk hem de heerlijkheid Stavenisse in Zeeland deed bekomen. Hertog Albrecht vergunde hem in of na den jare 1391 Stavenisse te bedijken; ook was hij (1389) rentmeester van Beooster Schelde. Zich te diep in 's lands zaken gestoken hebbende, werd hij in 1396, ‘en dat om meniger hande breuken wille’ balling van zijne landen gemaakt. Hij werd in 1402 met Herwijnen beleend en had eene tweede vrouw, Liesbeth genaamd, die in 1415 weduwe was. Zijne dochter Adelise erfde Herwijnen, en werd nevens haar man, heer Otto van Haeften, ridder, daarmede in 1415 beleend, gelijk ook met de tienden en het gemaal aldaar in 1435 en 1440.

Zie Boxhorn, op Reigersbergh, *Chron. van Zeeland*, D. I. bl. 446; Smallegange, *Chron. van Zeeland*, bl. 749; Te Water, *Adel. Zeeland*, bl. 178: van Spaan, *Inleid. tot de Hist. van Gelderl.*, D. III. bl. 308, 309.

[Diderik van Herxen]

HERXEN (DIDERIK VAN) of Hercxen, ook Derck van Harpen, omtrent 1381 geboren en in 1457 gestorven, was een zeer vermogend man, die het Zwolsche fraterhuis 47 jaren met zulk een onbeperkten ijver en zoo veel wijsheid bestierde, dat men, schreef Thomas à Kempis, ten zijnen tijd de inwoners van dit huis als

eene vergadering van heiligen kon aanmerken. Hij was ook de stichter der te Doesburg, Harderwijk en Groningen gevestigde fraterhuizen en schijnt tot de oprigting van andere veel te hebben bijgedragen.

Hij schreef:

Septimana Christiana, door P a u l u s M o n t i u s in het Fransch overgezet en uitgegeven te Douay 1592.

De passione Domini.

De moriendi desiderio.

Super Oratione Dominica etc.

Zie S w e e r t i u s , *Ath. Belg.;* V a l . A n d r e a s , *Ath. Belg.;* F o p p e n s , *Ath. Belg*., T. II. p. 1117; T r i t h e m i u s , *de Script. Eccles.;* T h o m a s à K e m p i s , *Chronicon Montagnet*, p. 116; v a n H e u s s e n , *Hist. Ep. Daventr.*, p. 123; D u m b a r , *Analecta*, T. I. p. 76; *Oudheden en gestichten van Groningen*, *verh door* H.v.R. bl. 62; J. S c h r a s s e r t , *Beschrijv. der stad Harderwijk*, D. I. bl. 37; *Oudheden van Deventer*, D. II. bl. 367; D e l p r a t , *over de Broederschap van* G. G r o o t e , bl. 69, 112, 119, 184; B o u m a n , *Gesch. der Geld. Hoogesch.*, D. I. bl. 8.

[Mr. T. van Herzeele]

HERZEELE (Mr. T. VAN) schreef:

Aanmerkingen over het verstand van het decreet van 24 *Januarij* 1812, *betrekkelijk de substitutiën*, 's Hage en Amsterdam, 1817, gr. 8°.

Zie v a n C l e e f f , *Naaml. van Boek*., bl. 247; *Cat.* L.G. V i s s c h e r , bl. 23.

[Philips van Herzelles]

HERZELLES (PHILIPS VAN) heer van Monsbroeck en Boeselles, afstammeling van een edel geslacht van Vlaanderen, van hetwelk een der leden in 1689 tot markies werd verheven. Waarschijnlijk is het P h i l i p s , die in 1579 de Unie van Brussel heeft geteekend. Hij overleed in het jaar 1638 in hoogen ouderdom.

Zie *Nob. des Paijs-Bas*, T. II. p. 560; J.C. d e J o n g e , *de Unie van Brussel*, bl. 194.

[Hanso Hes]

HES (HANSO), de eerste predikant te Boornbergum c.a.. (1667) na de scheiding van Dragten, vervolgens te Aengwirden (1684), in 1689 en 1690, en op verzoek van Z.D.H., ook in 1691 en 1692 in dienst bij 't leger, werd emeritus in Augustus 1718 en overleed in 1719.

Hij schreef:

Intreepredikatie te Aengwirden, 8°.

Afscheijdspredikatie te Boornbergum en Hemmen, 8°.

Leerrede over Joh. X:7, *Christus de Deure*.

Zie M o u r i k en N o o r d b e e k , *Naamrol van Godgel. Schrijvers*.

[Hes]

HES of Valenhen aanvoerder van *'t Kasteel Medemblik*, een der schepenen van West-Vriesland, was in den zeeslag onder Wassenaar, heer van Obdam, op de Sont tegen de Zweden in 1658.

Zie van den Bosch, *Lev. der doorl. Zeeheld*, D. II. bl. 131; Aitzema, *Saken van Staet en Oorlog*, D. IV. bl. 241.

[J.H. de Hes]

HES (J.H. DE), geneesheer en dichter. Men heeft van hem:

Genees-regtskundige verhandeling over den kindermoord, Arnhem 1824, gr. 8°.

J.H. de Hes en W. Egeling, *Waarnemingen over het gebruik der Faba Peschurim in den Fluor Albus*, Leyden, 1816, gr. 8°. en

De Slag van Algiers, *dichtstuk*, Zutphen, 1817, gr. 8°.

Zie van Cleeff, *Naaml. van Boek*., bl. 246.

[Jean de Jesdin]

HESDIN (JEAN DE). Joan de Isdinio, Hudinio of Hesdinio, aldus genoemd naar Aesdin in Artois, waar hij, waarschijnlijk omtrent 1320, werd geboren. Men wil dat hij als aalmoezenier in de orde der Hospitalieten van St. Jan te Jeruzalem is geweest, en een groot gedeelte van zijn leven te Parijs heeft doorgebragt. Hij heeft er ten minste gestudeerd en er in het openbaar de godgeleerdheid onderwezen. Later verbond hij zich aan den kardinaal Gui de Bologne, zoon van Robert, graaf van Bologne en Auvergne, en van Maria van Vlaanderen, en volgde hem op zijne verschillende legatiën, zoo in Frankrijk als in Hongarijen en Spanje. Nadat deze prelaat den 25 November 1373 te Lenda, in Katalonien, was gestorven, werd hij huiskapelaan van Philip van Alençon, kleinzoon van koning Philippus, *de Stoutmoedige*, aartsbisschop van Rouen, bisschop van Ostia, later patriarch van Jeruzalem, dien hij overleefde. Hij stierf na 1400 en liet na de volgende handschriften:

Explanationis in Job liber unus.
In Euangelium Marci liber unus.
In Euangelium Johannis liber unus.
Commentarius in Epistolas XIV *S. Apostoli Pauli*.
De Annuntiatione Dominicâ.
Sermones varii.

Zie Trithemii, *Scriptores Eccl.*, Cap. 678, ult. ed. p. 158, 159; Sixti Senensis, *Biblioth. Sancta*, edit. Neap. 1742, T. I. p. 421; Baluzii, *Vita papar. Avenion*, T. I. p. 245, 286, 837-840, 1240 etc.; Oudin, T. III. p. 1225, 1226; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 658; Paquot, *Mémoires pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-Bas*, T. II. p. 345.

[Simon de Hesdin]

HESDIN (SIMON DE), doctor in de godgeleerdheid, waarschijnlijk te Hesdin in Artois geboren, was geestelijke van de orde der Hospitalieten van St. Jan van Jeruzalem, en leefde omstreeks 1364 onder koning Karel V in Frankrijk.

Hij schreef:

Les sept premiers livres des exemples mémorables de Valère le Grand (Valerius Maximus) *annotez et augmentez de plusieurs choses de l'invention* (du Traducteur), Lyon, Matthieu Husz 1485, fol.

Hierbij is gevoegd de overzetting der beide laatste boeken, in 1401, op bevel van den hertog van Berry en Auvergne, graaf van Poitou, door Nicolas de Gonnesse, mr. in de kunsten en godgeleerdheid.

Zie Du Verdier, *Bibl.*, p. 915, 1137; Foppens, *Bibl. Belg.*, T., p.; Paquot, *Mémoires pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-Bas*, T. I. p. 417.

[Hesdin]

HESDIN, Jean d'Ostin *dit* Hesdin, een der vertrouwelingen van Margaretha van Oostenrijk, landvoogdes der Nederlanden. In 1507 ontmoeten wij hem als ‘maarschalk der logiesen’ bij den prins van Anhalt. Hij werd dikwerf met gewigtige boodschappen naar den keizer gezonden; zijne poging om in 1511 met Karel van Gelder de in het Utrechtsche gedane beleedigingen te herstellen, liep vruchteloos af; die zaak werd eerst later door Adriaan Florisz. en Maximiliaan van Hoorn afgedaan. In 1516, 1519 en 1524 ging hij naar Engeland, om Hendrik VIII tot een handelstractaat te bewegen en voor zijne onzijdigheid te zorgen bij de keuze van een keizer, en toen Karel was gekozen, gaf Hesdin schitterende feesten en liet groote vreugdevuren ontsteken.

Zie W.N. du Rieu, *De Intrede en Huldiging van Karel V binnen Dordrecht*, bl 125.

[Hesdin]

HESDIN ( ) wapenheraut van Namen, schreef over koning Zwentibold van Lotharingen, zoon van keizer Arnulf, in het begin der Xde eeuw, en over Herman van Saksen, echtgenoot van Rijkholda van Henegouwen.

Zie van Kampen, *Geschied. der Ned. Letteren en Wetens*, D. III. bl. 134.

[Wilhelmus Heshusius]

HESHUSIUS (WILHELMUS), zoon van Samuel Heshusius, predikant te Terwolde (1717) en Epe (1740), proponent geworden den 23 Julij 1743, in 1744 predikant te Oen, Renkum en Heelsum en laatst te Hinlopen,

was niet alleen een godgeleerde maar ook Latijnsch dichter.

Hij schreef:

De wetenschap der levendigen dat zij sterven zullen, *vertoont uit Pred.* IX:5*a - zijnde dit eene uitvoerige Kerkelijke Redevoering bij gelegenheid van den onverwagten dood van H.D.H. Maria Louisa van Hessen-Kassel*, Amsterd. 1765, 4°.

Leerreden uit Jes. XLIX:23 *bij gelegenheid van het huwelijk van Prins Willem den* V. Amst., 4°.

Viertal Kerkelijke Redevoeringen, Leeuw. 1768, 4°.

Drietal Leerredenen, *uitgesproken bij merkwaardige gebeurtnissen*, Dokkum 1777, 4°.

Van zijne poëzij vindt men de volgende proeven:

Carmen congratulatorium dedic. il. et doct. viro H.J. Arntzenio, *J.U.D.*, *in gymnasio Zutphaniensi Prof. Scholarum Rectori & Bibliothecario*.

Naenia funebris in tristem obitum viri Revend. Guilielmi Themmenii.

Epitaphium in acerbissimum mortem viri Reverend Wynandi Winterswyk.

Zie *Boekzaal der geleerde wereld* 1763 *b.* p. 485, 486, 1765 *b.* p. 255, 266, 366, 367, 1766, *b.* p. 626; B r a n s , *Kerk. Reg.;* B. K e p p e l , *Alphab. Naamrol van Predik.*, bl. 72; A r r e n b e r g , *Naamreg. van Boeken*, bl. 227.

[Everardus Hesius]

HESIUS (EVERARDUS) (v a n H e e s) geboren te Amersfoort, licentiaat in de godgeleerdheid, en bestuurder van het collegie van S t . W i l l e b r o r d te Leuven, waar hij in 1635 stierf. Hij wordt onder de geleerde Amersfoorders gerangschikt, schoon hij waarschijnlijk niets heeft in het licht gegeven.

Zie V a l . A n d r ., *Fast. Acad. Lovan.*, p. 332; V e r h o e v e n , bij M a t t h a e u s , *Rer. Amersf. Script.*, p. 50; H e u s s e n , *Hist. Eccl.*, p. 199; B u r m a n , *Traj. erud.*, p. 132; v a n B e m m e l , *Beschryving van Amersfoort*, D. I, bl. 433.

[Guilielmus van Hees Hesius]

HESIUS (GUILIELMUS) (v a n H e e s) een Antwerpenaar, behoorde tot de orde der Jezuiten, onderwees de wiskunde en wijsbegeerte, en was een welsprekend redenaar, die gedurende vele jaren in de Bourgondische kapel te Brussel, voor den aartshertog L e o p o l d , in de Latijnsche taal predikte. Hij heeft vele collegiën bestuurd en was regent van zijn klooster te Antwerpen. Hij stierf in 1673. Hij beoefende de Latijnsche dichtkunst en gaf in het licht:

Emblemata sacra de Fide, *Spe*, *Charitate*, *Typis Plantini*, 1636, 12°.

Emblema Elegiarum duplex: *quo applaudit libris Matthiae Casimiri Sarbievii ex eadem Societate*, Ibid. 1634, 12°.

Legatus fidelis ad Oratores Christianos, Antv. 1657, 12°.

In de bibliotheek der hoogeschool te Leiden berust een handschrift getiteld: Guilielmus Hesius, *de systemate Saturnino*.

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.* i.v.; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. 1. p. 407; Morhof, *Polyh. Litt.*, L. VII. C. 3, § 9; Hoefft, *Parn. Latino-Belg.*, p. 164.

[Johannes Hesius of Hees]

HESIUS (JOHANNES) of Hees, een Utrechtsch priester, die bekend is door zijne reizen in 1398 door Arabie, Indië, Aethiopie en andere verwijderde landschappen ondernomen, en door hem beschreven in zijn *Itinerarium*, *sive Peregrinatio Hierosolymitana*, kort na de uitvinding der boekdrukkunst uitgegeven met *Literae Soldani ad Pium Papam*, en diens antwoord en met *Epistola Johannis Presbyteri Imperatoris Aethiopici*, vervolgens *Daventriae typis. Rich. Pafraet* 1490; Paris, in 4°. (op de bibliotheek der Leidsche hoogeschool). Antv. 1565 in 8° gedrukt.

Zie Oudinus, *de Script. Eccl.* T. III. p. 1240; Pez, *Dissert. Isagog. ad Tom.* I, *part.* III *Thes. Anecd. Noviss.*, p. 87; Fabricius, *Bibl. Med. et Inf. Latinit.*, Lib. VIII. p. 581; Franc. Ferdinand de Cordova, *Multipl. Didascal.*, c. IX. p. 113, die o.a. schrijft: totum hoc itinerarium innumeris et portentiosis scatere mendaciis fabulisque'; Vossius, *de Hist. Lat.*, p. 539; Burman, *Traj. erud.*, p. 133; Valerius Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 514; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 658; Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 438, *Bibl. publ. L.B.*, p. 18, 212.

[Richardus Hesius]

HESIUS (RICHARDUS), een Utrechtenaar, trad in 1588, in den ouderdom van 41 jaren, in de orde der Jezuiten. Drie en veertig jaren heeft hij in Venetië geleefd en zich bezig gehouden met de beoefening der fraaije letteren. Hij was zeer ervaren in de Grieksche taal en stierf den 19 November 1631, in den ouderdom van 83 jaren te Plaisance in Italië.

Hij schreef:

Institutiones Linguae Latinae.

Institutiones Linguae Graecae.

Compendium Linguae Graecae uit Nicolaas Clenardus.

Compendium Linguae Latinae uit Emanuel Alvarus.

Compendium Prosodiae als boven.

De quantitate Syllabarum.

Ook zette hij *Simmiae Rhrodii Pipenne*, die achter Theocritus gevoegd wordt, uit het Grieksch in het Latijn over.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.*, p. 1069.

[Gerrit Hesman]

HESMAN (GERRIT), med. dr., leefde in den aanvang der XVIIIde eeuw, ongehuwd als ambteloos burger te Dokkum en liet, bij zijn overlijden in hands. na: *Cupidoos Mengelwerken* of *Minnespiegel der deugden*, waarin hij in drie afdeelingen, eerst de pligten der gehuwden, of die naar het huwelijk staan, door gelijkenissen aanwijst, en vervolgens dit zedelijk toepast op het christelijk leven, bij iedere spreuk of zinnebeeld een bijbeltekst aan het hoofd plaatsende. C l a a s B r u i n gaf dit hands. in 1728 bij J o h a n n e s v a n S e p t e r e n en J a n K o u w e, *nagezien* en *verbetert*, met gravuren in het licht. Beide, gravuren en verzen, zijn even slecht.

Ook verscheen in 1707 te Amsterdam, zijn *Klokgeslag der Heylige Schriftuur*, en in 1728 te Deventer, in 4°., zijne *Christelijke aandachten of vlammend zielzuchten*, *gerijmt*, *met eene voorrede van* G. O u t h o f, (waarin eene literatuur van Emblemata-schrijvers) en *gegraveerde zinnebeelden*.

Mr. F o c k e m a hield eene voorlezing over een hands van H e s m a n, behelzende aanteekeningen van hetgeen sedert de jaren 10 na de geboorte onzes Heeren en Zaligmakers te Dokkum is voorgevallen.

Zie v a n d e r A a, *Nieuw Biogr. Anth. en Crit. Woordenb.*, D. II. bl. 218; *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.*, D. I. bl. 253; *Cat.* R. v a n d e r A a, bl. 81; *Vrije Fris.*, D. VI. bl. 128.

[Lucas Hespe]

HESPE (LUCAS), predikant te Schagen, Nieuwveen en Leiden (1579). Hij was toen reeds hoog bejaard, wijl hij den 15 Maart 1580 zijn ontslag vroeg. wegens zijn krank memorie, en wijl het prediken hem, van wege zijn vergevorderden leeftijd, moeijelijk viel. Hij bekwam zijn ontslag, met de toezegging van zijn tractement tot Mei. Spoedig hierna werd hij te Haarlem beroepen. Hij is bekend om zijne twisten met C o o l h a e s, die zoo hoog liepen dat de Staten aan beiden het prediken verboden. Opmerkelijk is het dat C o o l h a e s hem ‘een degelijk man’ noemt en getuigt: ‘Hij heeft goede gaven in 't prediken, hij leert duidelijk en wel’.

Zie R o g g e, *C.J. Coolhaes*, D. I, bl. 116, 121, 171; *Naamlijst van Predikanten te Leyden*, achter de *Orde der Feest- en Lijdensteksten*, *bl.* 94.

[Jan Christiaan Hespe]

HESPE (JAN CHRISTIAAN), advocaat te Amsterdam, redacteur van de *Politieke Kruijer*. Hij werd met den boekverkooper en uitgever van dit blad, J. V e r l e m, gevangen gezet, wegens het 224ste Nommer, waarin een brief was geplaatst, geteekend *Justus Plebejus*, waarin

men oordeelde dat beschuldigingen werden ingebragt tegen een voornaam regent van Amsterdam. Te vergeefs verzochten de huisvrouwen dier beide mannen, in een verzoekschrift aan schepenen, dat zij mogten ontslagen worden: de advocaat H e s p e werd verwezen tot eene gevangenis van 14 dagen te water en te brood, en daarenboven in eene boete van *f* 3000 of, bij nalatigheid daarvan, op het schavot gegeeseld en voor altijd gebannen te worden uit de provintie Holland en West-Friesland, onder bedreiging van nog zwaardere straffen, en eindelijk met vergoeding van de kosten en misen der justitie. De veroordeelden vervoegden zich terstond bij het hof van Holland om mandament van appèl met de clausulen van vernietiging van vonnis. Het hof verwees hem, bij resolutie van den 14 van Louwmaand 1774, naar de staten van den lande. Hij leverde nu een behoorlijk verzoekschrift aan dezen in, met bede, dat zijn vonnis niet mogt vallen in de termen der resolutie van den tienden van Herfstmaand 1591, nader verklaard door het besluit van den 25 van Bloeimaand 1735, maar dat het zou gehouden worden als voor nadere beroeping vatbaar. Dit verzoekschrift werd in handen gesteld van den hove, om te dienen van consideratie en advies, alsmede in die van schout en schepenen van Amsterdam om te dienen van berigt, wordende inmiddels uit zijn hechtenis ontslagen, mits dat opgelegde geldboete onder behoorlijke consignatie gesteld werd.

Beiden verlieten, onder een grooten toeloop van volk, den kerker. Van alle zijden, zelfs buiten de provintie van Holland, ontvingen zij blijken van deelneming en werden inschrijvingen gedaan van aanmerkelijke sommen tot een geschenk. Verscheidene genootschappen van wapenhandel, door het gansche gewest, boden hun het lidmaatschap aan, zelfs eerepenningen op den stempel van hun genootschap geslagen. Beiden, H e s p e en V e r l e m , betuigden, bij openbare aankondiging in de nieuwsbladen, hunnen dank voor deze blijken van genegenheid. Bij de meeste burgers, die hen in hunnen kerker bezocht hadden, legden zij tegenbezoeken af. Bij het rondrijden leverde de advocaat H e s p e aan de huizen af een gedrukt zinnebeeldig kaartje, waarop verbrokene ketenen en andere teekenen van herstelde vrijheid gegraveerd waren.

Toen in 1783 de nummers van den *Politieken Kruijer* zoo vele waren, dat zij een bekwaam boekdeel konden uitmaken, vond men goed voor dit eerste deel een afzonderlijken titel met een prentje te plaatsen, dat sedert veel geruchts maakte. Het prentje verbeeldde een burgt, waarop de vrijheid zit, houdende in haar regterhand een speer,

en in de linkerhand een schild, met hetwelk zij zoekt af te weren een gewapend krijgsman, die met geweld den burgt opklimt en de vrijheid schijnt te willen bestrijden. Hij houdt in zijn regterhand een uitgetogen zwaard en in de linkerhand een speer met een vaandel er aan vastgehecht, in hetwelk een appel staat afgebeeld. Achter hem aan den voet van den burgt, vertoont zich een slang, die den krijgsman aanblaast Aan den anderen kant van den burgt ligt een bundel met een zegel er aan vastgehecht. Onder het prentje leest men het volgende:

Ziet, hoe 't heerschzugtig Hoofd de Vrijheid wil verdelgen,
En stout ten zetel steigt; - dies wapend U, ô Belgen!
Red haar, uw eigendom, en 't wankelend Vaderland:
En veld het wangedrocht, eer het zijn standaard plant.

J.C. HESPE.

Volgens het onderschrift was het prentje geteekend door P. W a g e n a a r Jr. en in 't koper gebragt door T h . K o n i n g . De boekverkooper J. V e r l e m stond bekend voor uitgever van het weekblad. Naauwelijks was deze titelplaat bekend geworden, of burgemeesters deden door den gildeknecht den boekverkooper aanzeggen, voortaan het gemelde titelblad niet te mogen verkoopen, noch eenige naamlooze paskwillen en geschriften te drukken, verkoopen of verspreiden, door welke de rust kon verstoord worden, of in welke zijne hoogheid of eenig lid der regering werd gelasterd of ten toon gesteld. Ook moesten de boekverkoopers, op last van den hoofdofficier, de afdrukken, welke zij in handen hadden, aan den gildeknecht afgeven.

In de onderstelling, dat de titelplaat en de dichtregelen op den prins erfstadhouder doelden, besloot men om mr. J a n C h r i s t i a a n H e s p e , als dichter, P. W a g e n a a r , als uitvinder en teekenaar, en T h . K o n i n g , als plaatsnijder van het prentje, als zijnde ‘ten uitersten ergerlijk, oproerig en scandaleus’ te doen dagvaarden. Zij verklaarden, dat zij geenszins den prins hadden bedoeld en gaven een andere uitlegging er aan, zoodat er geen regtsvervolging deswege plaats had. In 1787 ontmoeten wij dezen patriot als secretaris der burgersocieteit bij de afzetting der negen raden te Amsterdam.

Sedert verliezen wij hem uit het oog. Behalve het gemelde gedicht, vindt men ook verzen van hem in de *Eerekrans op de hoofden der doorluchtige Staatsmannen*, Dordr. 1782.

Zie *Vervolg op* W a g e n a a r , D. VI. bl. 379, 381, D. X. bl. 175-179; *Beroerd Nederland*. D. IV. bl. 155-160, D. XI. bl. 5,

6, D. XII. bl. 23; G. P a a p e , *Geschied. der Burger-wapening*, bl. 67; H e r i n g a , *Bijdrage tot de lijst der Nederl. Dichters*, bl. 50.

[Hespaigne]

HESPAIGNE. Zoo deze naam goed is opgegeven door B o r , behoorde hij tot de Verbonden Edelen in 1566.

Zie t e W a t e r , *Verbond der Edelen*, D. II. bl. 457.

[Hendrik van den Hespel]

HESPEL (HENDRIK VAN DEN) geboren te Dort, 26 October 1742, studeerde te Groningen; werd in 1770 proponent, hulpprediker te Amsterdam, predikant te Heerjansdam (1775), Overzande en Driewegen (1780), West-Zonburg (1785), emeritus in 1807 en overleed te Middelburg 15 October 1828. Hij huwde 1785 A n n a M a r i a v a n N e d e r v e e n . Hij was lid van het Zeeuwsch genootschap, en een hartelijk voorstander en bevorderaar van de Bijbel-, Zendeling- en Tractaat-genootschappen.

Hij schreef:

Gods liefderijk bestier in de omwenteling van Nederland aangewezen, Middelburg en Amsterdam 1796, 8°.

Nieuwe leerwijze om kinderen het lezen en schrijven gelijktijdig te leeren, 2de uitg. Middelb. 1799, 8°.

Leven en sterven van Joh. Karel Ellemer, 22 *Maart geguillotineerd te Middelburg*, *in twee brieven*, Middelb. 1814.

Bedenkingen over Matth. XXI:19, in *Bibl. van Theol. Letterk.* voor 1809, St. I. bl. 296.

Vriendenraad omtrent het misbruik van den heiligen naam des Heeren.

Opwekking omtrent het Christelijk geven en ontvangen van aalmoessen.

Zie v a n C l e e f , *Naaml. van Boeken*, bl. 247; *Cat. der Bibl van de Maatsch. van Ned. Letterk.*, D. II. bl. 80; *Boekz*. 1829, *a.* bl. 116.

[Jan van den Hespel]

HESPEL (JAN VAN DEN) heelmeester te Dordrecht, zoon van H e n d r i k v a n d e n H e s p e l , predikant te Overzande en Driewegen, in Zuid-Beveland, schreef verhandelingen *over de Zijdewonde*, *welke onze Zaligmaker aan 't Kruis ontving ontleed- en zielkundig beschouwd en ontleedkundige aanmerkingen over de genezing van het afgehouwen oor van Malchus* in het *Genees-*, *Natuur- en Huishoudkundig Kabinet*, uitgegeven door J. V o e g e n v a n E n g e l e n .

Zie S c h o t e l , *Kerk. Dordrecht*, D. II. bl. 195.

[Guilielmus Hespelius]

HESPELIUS (GUILIELMUS), een Vlaamsch geleerde uit het laatst der XVIde eeuw, die met N a n s i u s , R e k e m a r i u s , P i l i u s en B. V a l c a n i u s bevriend was en gedichten vóór hunne Latijnsche en Grieksche werken schreef,

b.v. vóór N o n n i *Panopolitani Graeca Paraphrasis Sancti Euangelii secundum Joannem operâ* F r a n c . N a n s i i , Lugd. Bat. 1589 en M a r t i n i i P i l i u s , *Septimontii*, *de ambitione liber et alia Poëmata*, Lugd. Bat. 1633 (door zijn neef J a c o b u s P i l i u s uitgegeven.)

Zie S c h o t e l , *Illustre School te Dordrecht*, bl. 38.

[Joachim Hess]

HESS (JOACHIM) organist en orgelmaker te Gouda. Hij vervaardigde o.a. dat der Augustijnen kerk te Dordrecht. Hij schreef:

Handeling tot het leeren van Clavecimbel of Orgel, Gouda 1769. 4°.

Luister van het orgel of naauwkeurige aanwijzing hoe men door eene gepaste registreering en geschikte bespeling de voortreffelijke hoedanigheden van een Kerk- of Huis-orgel kan vertoonen, Gouda 1772, 8°.

Dispositien der merkwaardigste Kerkorgelen welke in de 7 Vereenigde Provincien alsmede in Duijtsland en elders aangetroffen worden. Benevens eene Beschrijving van het nieuw en uitmuntend Orgel in de St. Janskerk te Gouda. Dienende tot vervolg op den Luister van het Orgel, Gouda 1774, 8°.

Dispositien der merkwaardigste Kerk-Orgelen in Duitschland en de Nederlanden, Gouda 1774, 4°.

Dispositien der merkwaardigste Kerk-Orgelen, *welke in de Provincie Friesland*, *Groningen en elders aangetroffen worden. Kunnende verstrekken tot een vervolg van het werk door den Heer* J. H e s s , *door* N.A. K n o c k , *J.U.D. Grietman over Stellingwerf* enz., Groningen 1788.

Ofschoon het beiden schrijvers voornamelijk om de dispositien te doen was, hebben zij echter de geschiedenis niet geheel voorbijgezien, maar, meestal althans, ook den tijd der vervaardiging of verbetering der door hen beschrevene orgelen aangestipt, zoodat deze geschriften goede bronnen waren voor de verhandeling van den hoogleeraar N.C. K i s t , getiteld:

Kerkelijk Orgelgebruik in *Archief* voor *Kerkelijke Geschiedenis inzonderheid van Nederland*, D.X.

Zie *Boekzaal* 1776 *a.*, bl. 205; G.D.J. S c h o t e l , *Het Klooster*, *Het Hof en De Kerk der Augustijnen te Dordrecht*, bl. 44; A r r e n b e r g , *Naaml. van Boeken*, bl. 226, 227.

[Hess]

HESS, adjudant onder-officier (Sept. 1810), onderscheidde zich in den slag bij Ocana in Spanje, en niet minder bij Civdad Real. ‘De troepen aldaar’ schrijft Bosscha, ‘werden dagelijks door de opstandelingen verontrust, en toen dezen een meer ernstigen aanval deden, werd er, om hen terug te drijven, een uitval gedaan. H e s s met

zes soldaten zich te ver hebbende gewaagd, zag zich plotseling omsingeld door 200 ruiters, aangevoerd door een berucht Guerilla-hoofd, L e o n geheeten. “Overgaaf of dood” was de kreet. “Verweert u” was het antwoord, en H e s s trof met eigen hand den aanvoerder en diens onderbevelhebber, zoodat de laatste op de plaats dood bleef, en L e o n den volgenden dag overleed. Maar nu was ook het lot van het dappere zevental beslist. Allen lieten het leven, maar geen hunner ongewroken.’

Zie B o s s c h a , *Neêrl. Heldend. te Land*, D. III. bl. 369, 374.

[Guilliam Hessel]

HESSEL (GUILLIAM), woonde waarschijnlijk in het sticht van Utrecht, en bloeide in het begin der XVIIe eeuw. Hij maakte o.a. de gravuren naar teekeningen van D a v i d V i n c k e b o o n . Zoo als afbeeldingen van *adelijke kasteelen in het sticht van Utrecht*, onder den naam der *vier jaargetijden*, bij C l a e s J a n s z . V i s s c h e r , en later bij F. d e W i l d t , in folio oblong, uitgegeven, als: 1. *Het slot Loendersloot in de Lente;* 2. *Neijenroden in den Zomer;* 3. *Maarsen in den Herfst;* en 4. *Zuijlen in den Winter*. Zijn naam is noch G u i l l a u m e H a s s e l , noch H e s s e l G e r r i t z ., W i l l e m H a s s e l of J. H e s s e l s , gelijk B r u l l i o t , H e l l e r en I m m e r z e e l beweren.

Zie K r a m m , *Lev. en Werk. van Holl. en Vlaams. Kunstsch.*, D. III. bl. 685.

[F.C. Hesselbuch]

HESSELBUCH (F.C.) schreef:

Over den oorsprong der liesbreuken, *m. pl.* Amst. gr. 8°. z.j.

[Pieter Andriesz. Hesseling]

HESSELING (PIETER ANDRIESZ.) was in 1615 leeraar bij de Vereenigde Hoogduitsche, Friesche en Waterlandsche Mennoniten te Amsterdam. Hij stierf in den ouderdom van 57 jaren, na een ruim dertigjarigen dienst.

Zie over hem S c h i j n , *Gesch. d. Mennon.*, D. III. (Reg.) waarin ook zijn portret voorkomt.

[Gerrit Hesselink]

HESSELINK (GERRIT) werd den 26 October 1755 te Groningen geboren, vroeg had hij lust tot de zoogenaamde exacte studiën en het natuurregt. Om het onderwijs van professor v a n d e r M a r c k - die ten gevolge der beschuldiging van onregtzinnigheid de Groninger hoogeschool had moeten verlaten - te kunnen genieten, volgde hij hem naar Lingen. Te Groningen teruggekeerd, werd hij op eene *Dissertatio de montibus ignivomis ac terrae motibus eorumque cognatione*, in 1778 tot meester in de vrije kunsten en doctor in de wijsbegeerte bevorderd en vertrok vervolgens, na alvorens de lessen van den hoogleeraar C h e -

v a l l i e r te hebben bijgewoond, naar Amsterdam, om aldaar aan de Doopsgezinde kweekschool zich voor het leeraarambt voor te bereiden. Hij genoot hier het onderwijs van O o s t e r b a a n en van den Remonstrantschen hoogleeraar v a n d e r M e e r s c h , en behaalde als student de zilveren medaille bij Teylers godgeleerde stichting op zijne *verhandeling over het onderscheidend kenmerk der christelijke openbaring en derzelver verband met den natuurlijken en Joodschen godsdienst*. Te Bolsward, waar hij in 1781 tot predikant bij de doopsgezinde gemeente beroepen was, behaalde hij andermaal een medaille op zijne verhandeling *over de dwaasheid der twijfelarij, de ongerijmdheid van het meesterachtig beslissen en den middelweg tusschen beiden*, bij hetzelfde genootschap. Vijf jaren later viel de keus van curatoren van het kweekschool, na den dood van O o s t e r b a a n , op H e s s e l i n k , die het hoogleeraarambt den 9 October 1786 aanvaardde, met eene *Oratio de causis*, *cur doctrina Evangelica*, *praestantia longe eminens luculentissimisque miraculis munita*, *a plurimis licet protinus recepta*, *a multis tamen tam ex Judaeis*, *quam ex gentibus*, *rejecta fuerit*. Niet alleen nam hij de hem opgedragene collegiën getrouw en met ijver waar, maar hij voorzag ook, in 1797 en 1798, tijdens de afwezigheid van den hoogleeraar K o n i j n e n b u r g , in het onderwijs der Remonstrantsche studenten, en werd, toen de hoogleeraar v a n S w i n d e n , in 1800, tot andere werkzaamheden was geroepen, met diens lessen in de mathesis, logica metaphysica en physica belast. Hij kweet zich met naauwkeurigheid en grondigheid van deze taak en toonde dat hij geen vreemdeling was gebleven in de vorderingen welke de philosophie sedert zijne jeugd had gemaakt. De philosophie van W o l f en L e i b n i t z , waarin hij opgevoed was, had hij echter verlaten; ook bestreed hij de Kantiaansche. Als natuurkundige maakte hij vooral naam door zijne waterweegkundige ontdekking en zijne bestrijding van Franklins theorie over de electriciteit, als godgeleerde, door zijne bekroonde prijsverhandelingen en door zijn *Uitlegkundig Woordenboek ter opheldering van de schriften des N. Testaments*, Amst. 1790, 1804 2 d., dat door den een hoog genoemd, door den anderen neologisch genoemd werd, wijl hij zich in hetzelve als vrij, zelfstandig en onafhankelijk uitlegger deed kennen. Dit woordenboek werd in 1793 in een geschrift getiteld: *de nieuwe Hervorming onder de Doopsgezinden*, *volgens het Uitlegkundig Woordenboek van H.* hevig bestreden. H e s s e l i n k verdedigde het in een brief *aan de lezeren van het Uitlegk. Woordenb.* en in de tweede, hier en daar veranderde, uitgave er van.

Hij toonde zich niet slechts in dit werk, maar ook in zijne dogmatiek, een historisch-grammatikaal exegeet. Ook buiten zijn eigenlijke werkkring was Hesselink nuttig ter aankweeking van kunsten en wetenschappen. Ook beoefende bij de Nederlandsche letterkunde, blijkens zijne *Hollandsche dichtmaat en prosodie toegepast op het rythmus en metrum der ouden*, in *Felix Meritis* voorgedragen en te Amsterdam 1808 gedrukt. Als christen was hij verdraagzaam en verlicht, als mensch nederig en hulpvaardig. Hij beijverde zich de verbroedering der gemeenten en de oprigting der algemeene doopsgezinde societeit, die in 1811 tot stand kwam, te bevorderen, en zijn overlijden (7 November 1811) was een ramp voor de wetenschap in het algemeen en zijn genootschap in het bijzonder. Zijn portret vindt men voor zijn *Uitlegk. Woordenb*.

Behalve de in den tekst genoemde werken schreef hij:

Hydrostatische verhandeling over de stelling: Vloeistoffen wegen in gelijksoortige vloeistoffen. Amst. 1807, gr. 8°.

Verhandel. over den invloed van het burgerlijk bestuur op zaken van godsdienst, door Teyler's Genootschap bekroond, in *Werken van Teyler's Godgel. Genoots.*, D. XVII.

Verhandel. over de begrippen die de schrijver van den brief aan de Hebreën had aangaande het hoogepriesterschap van Jezus Christus, als boven, in *Werken van Teyler's Genoots*. voor 1798, 2de stuk.

Zie R. Koopman, *Hulde aan* G. Hesselink, Amst. 1812; Ypey, *Geschied. der Christ. Kerk in de* 18de *eeuw*, D. IX. bl. 174; S. Muller, *Geschied. van het onderwijs in de Theologie bij de Ned. Doopsgez.*, bl. 56; Blaupotten Cate, *Geschied. der Doopsgez. in Holland*, D. II. bl. 18, 21, 104, 127, 129, 162, 181; *Biogr. Univ.*, T. XX. p. 328; *Jaarb. der Doopsgez. voor* 1837; *Werken van Teylers Genootsch*. D. I. en VII.; Tideman, *de Remonstr. Broederschap*, bl. 20; Clarisse, *Encyclop. Theol.*, p. 356, 459; Glasius, *Godgel. Nederl.* o.h.w.; *Kunst- en Letterbode* 1812; van Cleef, *Naaml. van Boeken*, bl. 248; *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.*, D. I. bl. 204; *Cat.* Visscher, p. 69.

[Franciscus Hesselius]

HESSELIUS (FRANCISCUS), Latijnsch dichter en letterkundige, in 1680 te Rotterdam geboren, werd in 1702 hoogleeraar in de welsprekendheid en geschiedenis aan de Erasmiaansche school aldaar. In 1708 werd hij kanunnik bij het kapittel van St. Marie te Utrecht, waar hij in 1746 stierf.

Hesselius was een vrij goed dichter, waarvan echter slechts weinige proeven voorhanden zijn vóór de werken zijner beroemde tijdgenooten en in handschriften, weleer in bezit van P. van der Schelling, Petrus Barmannus Secundus en J.H. Hoeufft.

De eenige bundel, die van hem het licht ziet, voert ten titel *Otia Hagana* (Lugd. Bat. 1702 8°.) of 20 Elegiën aan Francius en Brouckhusius, waarvan Hoefft een door hem nagezien en verbeterd hands. bezat. Later gaf Laurens van Santen nog drie gedichten van hem in zijne *Deliciae Poëtic*. Ook beoefende hij, doch minder gelukkig, de Nederlandsche poëzij. Als letterkundige heeft hij zich bekend gemaakt door eene nieuwe uitgaaf der *Fragmenta Q. Ennii* (Amst. 1707 4°.) waarvan Hoefft een exemplaar bezat met mss. aanteekeningen van Petrus Burman; eene uitgaaf van Vibius Arbiter *de Fluminibus* etc. Rotterd. 1711 8° en der *Inscriptiones* door Gudius verzameld (Leeuw. 1731 fol.), welk laatste met weinig zorg en naauwkeurigheid is geschied.

Hesselius had een uitgebreide vriendenkring, met welke hij in briefwisseling was en gedachten wisselde. Tot deze behoorden Alkemade, Almeloveen Arntzenius, P. Bayle, P. Burmannus, Hier. Brinckmannus, J. Brouckhusius, G. Bidloo, Cornelius ab Eike, Arnoldus Drakenborch, Joh. Albert. Fabricius, Petrus Francius, D. van Hoogstraten, J. Jensius, Gerard Noodt, A. Pars, J. Scherpezelius, Joh. Herman. Schmincke, Antonius Schultingius, Jan Suderman, Arnoldus de Sterken, Antonius Slichers, Petrus Texelius, Joh. Hildebrand Westhovius, F.G. Westhovius, J. de Witt en anderen, wier brieven in verschillende verzamelingen en in de bibliotheek der Remonstranten te Amsterdam berusten.

Zie Saxe, *Onom.*, p. VII. p. 114; Burmanni, *sec. praef. ad Lotichium*, p. 7, *Orat.*, p. 160, 161; *Biogr. Univ.*, T. XX. p. 350; Hoefft, *Parnassus Lat. Belg.*, p. 208; Peerlkamp, *de Poëtis Lat. Neêrl.*, p. 492; Brouckhusii, *Poëm*, p. 288; Francii, *Poëm.*, p. 70; Hoogstraten, *Carm.*, p. 323; Pars, *Naamrol van Bat. en Holl. Schrijvers*, bl. 50, 480; *Cat.* C. van Alkemade en P.v.d. Schellings, bl. 62 volgg. (Amst. 1848): *Cat.* Hoefft, p. 170; *Cat der Bibl. van de Rem. te Amsterdam*, bl. 15; Heringa, *Bijdr. tot de Lijst van Ned. Dichters*, bl. 50.

[Johannes Hesselius]

HESSELIUS (JOHANNES), doctor en hoogleeraar in de godgeleerdheid, ambtgenoot en boezemvriend van Michiel Bajus, werd in 1522 te Leuven geboren. Nadat hij den loop zijner studiën in de philosophie en theologie aldaar had geeindigd, gaf hij lessen in de godgeleerdheid, gedurende acht achtereenvolgende jaren in de abdij van Park van de orde der Premonstratenzen, en volgde Martinus Riethovius, die tot bisschop gewijd was, op in den koninklijken hoogleeraarstoel in de godgeleerdheid te Leuven.

Hij vertrok, in 1563, met Michiel Bajus en Cornelius Jansenius, naar de kerkvergadering te Trente, en stierf aan eene beroerte den 7 November 1566, in den ouderdom van 44 jaren.

Hij schreef:

Catechismus Latinus, Lovanii 1571 in 8°., vervolgens in 4°. De drie eerste boeken waren reeds vroeger en meermalen gedrukt, de vier laatste eerst in 1660. In 1674 verscheen te Leuven de 7de uitgaaf.

Commentarius in Passionem Dominicam, Ibid. 1558, 8°.

Commentarius in priorem B. Pauli Epistolam ad Timotheum: item in priorum B. Petri canonicam, Ibid. 1568.

Commentarius in Epistolas canonicas S. Joannis, Antv. 1601, 8°.

In Evangelium secundum Matthaeum, Lovanii 1572, 8°.

De Schismaticis Templis Judaeorum & vero Dei Templo ex historia Josephi, Ibid., 8°.

De Cathedrae Petri perpetua firmitate.

Confutatio Fideinovitiae, *quam specialem vocant*, *adversus Joan. Monhemium*, Ibid. 1568.

De invocatione Sanctorum contra eundem Ibid. 8°.

De communione sub unica specie, *adversus Georgium Cassandrum*, 1573.

De corporali praesentia Corporis et Sanguinis Domini in Eucharistia, Ibid. 1564, 1568, Paris 1583, 8°.

De Celebratione divinorum officiorum.

De officio pii viri vigente haeresi adversus Cassandrum, Antv. ap. Plantin, 1566, 8°.

Censura de quibusdam Sanctorum Historiis, Lovanii, 1568, 8°.

Epistola de conceptione Virginis Dei-parae, in Tom. II, *Bibl. Eccles. Corn. Schultingii*.

Binae Epistolae ad Cassandrum, in *Epistol. Select. Illustr. viror. a* Petro Bertio, edit. Leidae 1617.

Zie verder behalve Hoogstraten, Luiscius, Valerius Andreas, Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 658.

[Geert Hessels]

HESSELS (GEERT), was muntmeester te Groningen en komt als zoodanig voor ten jare 1492, toen hem werd opgedragen de vervaardiging van jagers. Hij schijnt tot in 1498 gewerkt te hebben.

Zie v.d. Chijs, *de Munten van Friesland*, *Groningen en Drenthe*, bl. 488, 525.

[Arnoldus Hessels]

HESSELS (ARNOLDUS), procurator en later prior van Tongerloo, een ervaren letterkundige en zeer welsprekend leeraar. Hij schreef:

Tractatus de peccatis mortalibus.
De Differentia inter Mortale et Veniale, *Ms.*
Hij stierf den 1 April 1486 te Tongerloo.

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 70; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 97.

[Andreas Hessels]

HESSELS (ANDREAS), werd in 1598 mede naar Engeland gezonden, om der koningin tien millioen guldens voor hare achterstallen toe te staan.

Zie Bor, *Ned. Oorl.*, B. XXXV. bl. 45, (478).

[Mr. Jacob Hessels]

HESSELS (Mr. JACOB), raadsheer te Gend, lid van den Bloedraad in 1566, was een man van aanzien, gehuwd met Jetze Hoytema, weduwe van Frank van den Berg van Delft, koninklijk raadsheer in den raad van Holland en daarna raad te Mechelen. Deze Jetze was eene nicht van Viglius, dochter van zijne zuster Mintze Hessels, die, even als haar oom, tot gematigdheid geneigd, ongaarne zag, dat hij zitting in den raad van beroerte nam, en reeds voor het aangaan van het huwelijk bedongen had dat hij het ambt van procureur-generaal, 't welk hij toen bekleedde, afleggen en zich mede van hatelijke bedieningen onthouden zou. Hij had hier echter, schreef Wagenaar, geen ooren naar. Men wil, dat hij, gewoon in den raad te slapen, wanneer zijne stem gevraagd werd, half ontwaakt, alleen plagt te zeggen: *ad patibulum*, *ad patibulum*. Doch Viglius, die dikwijls in zijne brieven van hem gewaagt, beschrijft hem nergens als zoo dom en vadsig. Alva bediende zich van hem in de zaak van den tienden penning, en Viglius achtte hem bekwaam om in den heimelijken raad te zitten. Later werd hij procureur-generaal van den raad van Vlaanderen te Gend. Hessels is in 1577 door de Gentenaars opgehangen. In een geschrift, getiteld: *Elogium ac martyrium amplissimi nobilissimique* Jacobi Hesselii, *Equitis Aurati*, wordt verhaald, dat zijn lijk, 9 jaren na zijn dood, 3 Oct. 1785, opgegraven, nog in zijn geheel en ongeschonden gevonden is, dat door het volk voor een groot wonder werd gehouden.

Zie van Meteren, *Ned. Hist.*, B. VIII. f. 143; Bor, *Ned. Hist.*, B. XI. bl. 308 (903); Hooft, *Ned. Hist.*, B. XIV. bl. 606; Viglius *ad Hopper. Epist.* 38, p. 436, 77 p. 495, 234 p. 815, in *Anal. Belg* van Hoynck van Papendrecht in het *Vita Viglii* aldaar. T. I. p. 170-172; Beaufort, *Leven van Willem* I, D. III. bl. 148, 233, 245; Wagenaar, *Vad. Geschied.* D. VI. bl. 251, 252, D. VII. bl. 178, 179, 233; Kok, *Vad. Woordenb.*, D. XX. bl. 580.

[Andries Hesselsz]

HESSELSZ (ANDRIES), pensionaris van 's Hertogenbosch, teekende in 1589 de Unie van Brussel.

Zie J.C. de Jonge, *de Unie van Brussel*, bl. 53.

[Hessen]

HESSEN wordt geroemd als schrijver *over 't lijden van Jesu Christi*, 1733, 4°.

[W. Hessen]

HESSEN (W.), schreef:
Verhandeling over de Legitime en Trebellianique Portien, *alsmede over het Hollandsche versterfregt*, Utrecht, 1775.
Judiciele Formulieren, *concernerende de Zeezaken en Avarijen*, 's Hage, 1776. 8°.
Judicieel Formulierboek van allerhande Schrifturen, *dienende tot een supplement van de Papegai of Formulierboek van* W. van Alphen, Utrecht 1776, 4 d. 8°.

Zie Arrenberg, *Naaml. v. Boeken*, bl. 227.

[W Hessen]

HESSEN (W), tooneeldichter uit de eerste helft der XVIIde eeuw, schreef:
Orestes en Hermione, *treursp.*, Haarlem, 1725.
Beleegering van Haerlem, *versiert met vertooningen*, *treursp. door 't Kunstgen. In Liefde boven al*, aldaar, 1739, kl. 8°. m. pl.
Ook verschenen er van hem *Zinspelende Liefdensgezangen* 'Theologische klinkklank en mystieke wartaal', volgens Witsen Geysbeek.

Zie Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.*, D. III. bl. 180, 181. *Cat. d. Maatsch. v. Ned. Letterk.*, D. I. bl. 117.

[Frederik, erfprins van Hessen-Cassel]

HESSEN-CASSEL (FREDERIK, erfprins van), zoon van Karel en van Maria Amelia, hertogin van Koerland, geboren 28 April 1676, werd generaal in Nederlandsche dienst, later in plaats van Karel XII, koning van Zweden (2 April 1720). Hij overleed 5 April 1751. Hij huwde: 1. Louisa Dorothea, prinses van Pruissen; 2. Helena Eleonora, zuster van Karel XII, koning van Zweden.

[Frederik, prins van Hessen-Cassel]

HESSEN-CASSEL (FREDERIK, prins van), geboren 11 Febr. 1747, zoon van Frederik en van Maria, dochter van George II van Engeland, werd in April 1768 generaal-majoor der kavallerie, den 24 Augustus 1772 generaal-luitenant, den 17 Maart 1793 gouverneur van Maastricht. Hij verdedigde die stad, wier bezetting

door eenige duizenden uitgeweken Franschen versterkt was, in Februarij 1793, met voorbeeldige dapperheid tegen een leger van 15000 man, onder den generaal M i r a n d a ; onderscheidde zich later in het gevecht bij

de Sambre tegen den Franschen generaal J o u r d a n , doch toen in September van het genoemde jaar Maastricht op nieuw door de Franschen werd belegerd, was hij verpligt deze vesting, den 4 November, bij verdrag over te geven. Prins F r e d e r i k huwde C a r o l i n a P o l i x e n a , prinses van Nassau-Usingen. Hij overleed 20 Mei 1837.

Zie B o s s c h a , *Neêrl. Heldend. te land*, D. III. bl. 34, 94, 122, 126. *Bijv. en Verb.*, bl. 36.

[Wilhelm, erfprins van Hessen-Cassel]

HESSEN-CASSEL (WILHELM, erfprins van), broeder van prins F r e d e r i k J a k o b , hierboven gemeld, kolonel van de Hollandsche gardedragonders, in dienst van dezen lande, nam in 1702 deel aan de belegering van Bonn, was in Augustus 1704 in den veldslag bij Hochstädt en Blenheim, in 1709 in dien bij Malplaquet, en onderscheidde zich steeds door zijne dapperheid en kloekmoedigheid. Later werd hij gouverneur van Maastricht, en in 1715 door hunne hoogmogenden als tweede generaal bij de ruiterij aangesteld. Hij zou echter van die commissie en van zijn gouvernement van Maastricht vervallen, zoodra hij een hoogen krijgsrang bij eenige uitlandsche mogendheid verkreeg, of de regering der Hessen-Casselsche landen, onder wat naam of titel ook, aanvaardde. Hij werd landgraaf in 1751 en overleed 31 Januarij 1760. Hij huwde 1714 W i l h e l m i n a C h a r l o t t a , prinses van Anholt-Bernburg.

Zie B o s s c h a , *Neêrl. Heldend. te Land*, D. II. bl. 321, 350, 459, 466, 473 volgg.; v a n W i j n vervolg op W a g e n a a r , *Vad. Hist.*, D. XVIII. bl. 105; J.L. S c h u e r , *Nederl. Gebeurt.*, D. II. passim.

[Maria Louisa Hessen-Cassel]

HESSEN-CASSEL (MARIA LOUISA), geboren 7 Februarij 1688, dochter van K a r e l , landgraaf van Hessen-Cassel. Zij huwde, 28 April 1709, J a n W i l l e m F r i s o . Zij had twee kinderen, A n n a C h a r l o t t a , geboren 2 October 1710, naderhand gehuwd aan den erfprins van Baden Durlach, en W i l l e m K a r e l H e n d r i k F r i s o , den 1 van Herfstmaand van dat jaar, zes weken na den dood van zijn vader, die aan den Moerdijk verdronk, geboren. M a r i a L o u i s a bleef voogdes tot de meerderjarigheid van haren zoon, en werd door de staten van Friesland, voor hare zorg, met een geschenk en jaarrente van *f* 5000 vereerd. Na het overlijden van dezen zoon, werd aan haar en aan de weduwe op nieuw, door de staten van Friesland, de waarneming van eenige deelen van het stadhouderlijk hewind opgedragen. Zij beleefde de meerderjarigheid van haren kleinzoon niet, maar stierf den

9 April 1765 en werd, op 's lands kosten, te Leeuwarden begraven. Zij muntte bijzonder uit in nederigheid, milddadigheid en andere christelijke deugden. Zij was in Friesland zoo geliefd, dat zij er overal den bijnaam van *Maryke-moei* verkregen had. Haar portret gaat op onderscheidene wijs uit.

Zie *Afkomst*, *godvruchtig leven en zalige dood van H.D.H. Maria Louise*, *prinsesse Douairière van Oranje en Nassau*, *geb. landgravin van Hessen-Cassel*, *uit echte stukken zamengestelt*, Leeuw. 1765. 8°.; *Levon van Willem* IV, bl. 12, 13; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, D. II. bl 62; Muller, *Cat. v. Portrett*.

[Christiaan Lodewijk, prins van Hessen-Darmstadt]

HESSEN-DARMSTADT (CHRISTIAAN LODEWIJK, prins van), zoon van Lodewijk IX. landgraaf, en van Henriette Caroline Christina, gravin van Tweebrugge, werd geboren 25 November 1763, in Februarij 1787 generaal majoor der infanterie, in dienst der staten, kommandant van Grave, sloeg 12 September 1793 den vijand bij Werwick terug en werd daarbij gekwetst; werd later luitenant-veldmaarschalk, en overleed in 1830.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te Land*, D. III. bl. 49, 60, 75.

[George, prins van Hessen-Darmstadt]

HESSEN-DARMSTADT (GEORGE, prins van), geboren 25 April 1669, was bevelhebber der Engelsch-Nederlandsche vloot in de Middellandsche Zee; volbragt gelukkig eene landing te Gibraltar (1 Aug. 1704), welke vesting zich terstond overgaf, en verdedigde zich dapper tegen den markies de Villadarias. In de belegering van Barcelona werd hij dood geschoten, 14 September 1705.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te Land*, D. II. bl. 353, 354 tot 356.

[Hendrik, prins van Hessen-Darmstadt]

HESSEN-DARMSTADT (HENDRIK, prins van), broeder van den voorgemelden, geboren 29 September 1674, werd in het beleg van Gibraltar (1704) gekwetst. Hij overleed later in Duitschland.

Zie *Eur. Mercurius* 1705 *Maart*, bl. 169; Bosscha, *Neerl. Heldend. te Land*, D. II. bl. 356.

[Frederik Jakob, landgraaf van Hessen-Homburg]

HESSEN-HOMBURG (FREDERIK JAKOB, landgraaf van), zoon van Frederik en van Louisa Elisabeth, hertogin van Koerland, werd den 19 Mei 1673 geboren en volgde, den 24 Januarij 1708, zijn vader in de regering op, onderscheidde zich als brigadier in het gevecht bij Ekeren (1702). Den 1 Januarij 1709 was hij luitenantgeneraal der kavallerie, den 1 Januarij 1742 generaal gouverneur van Doornik, later van 's Hertogenbosch en

Breda. Hij huwde: 1. (1700) Elisabeth Dorothea, dochter van L o d e w i j k VI van Hessen-Darmstadt, die 29 September 1721 overleed; 2. (1728) C h r i s t i n a , gravin van Nassau, weduwe van graaf C a r e l L o d e w i j k van Nassau-Saerbrugge. Hij stierf te 's Hertogenbosch den 7 Junij 1746. In de archiven-kamer te Groningen berust een groote en fraaije glazen beker. Op het deksel loopt tusschen loofwerk een band heen, waarop staat: *Vivant de Heeren Taalmannen en Geswoorens Gemeente tot Groningen*. Op de kelk staan drie medaillons. In het eerste ziet men een fraaije grafelijke of hermelijnen kroon en daaronder deze woorden:

FREDERICK JACOB
LANTGRAFFE TOT HESSEN
HEEFFT D' EER
AS
SUPERNUMERARIES TALMAN
VAN DE
GESWOORENS GEMEENTE
TOT
GRONINGEN
ERKIEST TE SIEN
1693.

Zie B o s s c h a , *Neêrl. Heldend. te Land*, D. II. bl. 335; *Groninger Volksalmanak*, 1839, bl. 179.

[Ernst prins van Hessen-Philipsthal]

HESSEN-PHILIPSTHAL (ERNST prins van), zoon van W i l l e m , landgraaf van Hessen-Philipsthal, dezelfde die beroemd is geworden door zijne heldhaftige verdediging van Gaëta, waar hij den 10 Julij 1806 gesneuveld is, was geboren 8 Augustus 1771. Hij was luitenant-kolonel, en een der bevelhebbers te 's Hertogenbosch, waarvan zijn vader gouverneur was, toen deze vesting door P i c h e g r u , in 1794, belegerd werd. Toen hij met P i c h e g r u over eene capitulatie onderhandelde en hem verzocht om hem behulpzaam te zijn in het redden der emigranten, antwoordde deze: ‘Je ne connais personne’.

Zie B o s s c h a , *Neêrl. Heldend. te Land*, D. III. bl. 119, 120.

[Frederik prins van Hessen-Philipsthal]

HESSEN-PHILIPSTHAL (FREDERIK prins van), geboren 4 September 1764, streed, na uit de Russische dienst in de Nederlandsche te zijn overgegaan, in 1794, aan het hoofd der dragonders van B y l a n d t op het later zoo beroemd geworden slagveld van Waterloo, en werd, midden onder de vijanden geraakt zijnde, met een pistool doodgeschoten. Desniettemin sloegen de dragon-

ders den vijand terug en bleven meester van het lijk huns dapperen aanvoerders.

Zie *Leven van Prins Frederik*, bl. 230; C r o s s a r d , *Mém. Milit.* p. 107; B o s s c h a , *Neerl. Heldend. te Land*, D. III. bl. 105.

[Willem, landgraaf van Hessen-Philipsthal]

HESSEN-PHILIPSTHAL (WILLEM, landgraaf van), zoon van K a r e l en van C a r o l i n a C h r i s t i n a van Saxen-Eisenach, werd den 19 Aug. 1726 geboren, den 15 Julij 1770 luitenant-generaal, in Maart 1774 generaal, den 10 Januarij 1784 gouverneur van Deventer en later van 's Hertogenbosch, tijdens de belegering dier vesting door P i c h e g r u in 1794. Hij huwde U l r i q u e E l e o n o r a van Hessen.

Zie B o s s c h a , *Neêrl. Heldend. te Land*, D. III. bl. 118-122.

[Willem Lodewijk, prins van Hessen-Philipsthal]

HESSEN-PHILIPSTHAL (WILLEM LODEWIJK, prins van), in 1721 generaal geworden van de kavallerie. Hij voerde het bevel over een regement ter repartitie van Holland. In 1743 wordt hij genoemd onder de ‘generaals te emploijeren bij het korps te geven aan de koningin van Hongarije en Bohemen,’ welke hulp uit 4140 man kavallerie en 15910 man infanterie bestond; verdedigde in 1744 Yperen tegen de Franschen, dat in hunne handen viel. Twee jaren later werd hij gouverneur van Mons, dat bij capitulatie aan den vijand overging, en in 1747 van Bergen-op-Zoom, dat hij ook voor hun moest ruimen. Hij was echter een wakker man en gaf bij die laatste gelegenheid vooral blijken van moed en tegenwoordigheid van geest onder den uittogt der bezetting, die onder zijn bevel in goede orde geschiedde, en ontving hij een wond aan het been. Waarschijnlijk was hij het, die, omstreeks 1730 of later, het buitengoed Hessenhof, naast het tolhek aan den Scheveningschen weg bewoonde. Het werd later het eigendom van den raadpensionaris v a n B l e i j s w i j k ; sedert herdoopt Buitenrust, was het onder anderen een korten tijd eene orthopaedische inrigting van Dr. H e i j n e . Thans is Buitenrust ineengesmolten met Zorgvliet. Mogelijk was het zijne gemalin die, den 21 November 1761, het leven verloor bij het springen van het kruidmagazijn te Maastricht.

Zie *Europ. Mercurius. Junij* 1744, *Julij*, *Aug.* 1746, *Aug.* 1747; J e a n F a u r e , *Histoire Abrégée de la ville de Bergen-op Zoom*, La Haye 1760; *Kort en beknopt verhaal van 't gepasseerde ten tijde van de overrompeling der stad Bergen op Zoom op den* 16 *September* 1747, *alsmede de Detailje van 't Guarnizoen*, *en de Dispositie des daags te voren gemaakt door* J o h . J a n s s e n , Rotterdam 1747. 4°.; *Kort en beknopt verhaal van 't gepasseerde bij de overrompeling der stad*

Bergen op Zoom; J.A. F o l k e r s , *Jehovaas aanbiddelijke wonderwegen in de verlossinge der stad Bergen op Zoom;* v a n W i j n , *Vervolg op* W a g e n a a r ' s *Vad. Hist.*, D. XX. bl. 64, 67, 68; B o s s c h a , *Neêrl. Heldend. te Land*, D. II. bl. 563, 595, 618, 638, 649; *Navorscher*, D. VIII. bl. 277, D. IX. bl. 44.

[Willem Hessius]

HESSIUS (WILLEM), Jesuit, bouwmeester der kerk van den H. Michaël te Leuven, 1653.

Zie K r a m m , *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunstschild.*, D. III. bl. 683.

[J.C. Hessler]

HESSLER (J.C.), landschapschilder. Op *Cat.* van de N e u f v i l l e B r e n t s , Amst. 23 Maart 1829, komt van hem voor:

Twee stuks landschappen met schapen, uitvoerig geschilderd.

Zie K r a m m , *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. III. bl. 683.

[D.C. Hessom]

HESSOM (D.C.), schreef:

Noodige doch korte aanmerkingen over de Natuurkunde van J. M u s s c h e n b r o e k , Gron. 1738. 4°.

Zie A r r e n b e r g , *Naamreg. van Boek.*, bl. 228.

[H. Heszlen]

HESZLEN (H.), bloeide waarschijnlijk te Leyden. Hij etste in 1828 *een schaapje en een landschap*, dat in kl. 8°. is uitgegeven en veel verdiensten heeft.

Zie K r a m m , *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. III. bl. 683.

[Leonard van Heteren]

HETEREN (LEONARD VAN), te 's Hage geboren, werd in 1701, na de verdediging eener *Dissertatio de arbitr. comprommiss.* aan de hoogeschool te Harderwijk tot doctor in de beide regten bevorderd en volgde, den 6 van Hooimaand 1703, A n d r e a s F e i t h als secretaris van dezelve op. Vervolgens burgemeester van Harderwijk geworden, zag hij zich, den 12 van Grasmaand 1717, almede tot secretaris van curatoren benoemd. Hij bekleedde deze betrekking tot zijn dood in 1721, na reeds in 1716 afstand te hebben gedaan van zijne eerstgenoemde academische bediening. B o u m a n prijst zijne naauwkeurigheid en talenten.

Zie B o u m a n , *Geschied. der Geld. Hoogesch.*, D. II. bl. 179.

[Hendrik van Heteren]

HETEREN (HENDRIK VAN), in het begin der XVIIIde eeuw vroedschap te 's Hage, was een beroemd penningkundige, wiens penningkas, als zeldzame munten en penningen bevattende, meermalen door van Loon wordt vermeld.

Zie Collot d'Escury, *Hollands Roem*, D. I. bl. 81, 197.

[Epo van Hettinga]

HETTINGA (EPO VAN), uit een adellijk Friesch geslacht, zoon van Tiete, gehuwd met Jel Hommema van Dronrijp. Hij maakte zijn uitersten wil in 1483, als heerschap te Hommerts.

Volgens de ms. *genealogie* van Upko Burmania, zou hij in het jaar 1494 gesneuveld zijn, nadat hij, vier jaren vroeger, het kasteel van Pier Foppes Sjaerda in Offenhuizum met list verwoest had; doch van elders blijkt, dat hij, in het jaar 1486, in een huis te Bakhuizen, dat door eigen vuur in brand geraakt was, verbrandde. Epo liet kinderen na, onder welke Douwe, die het kasteel van Foppe Sjaerda in Abbega, in het jaar 1490 verwoestte; Homme, die, te gelijk met zijn broeder Douwe, grietman van Wymbritseradeel was, de een buiten-, de ander binnendijks, en wiens kinderen gescheiden zijn in den jare 1538: Benedictus, heerschap in Teroele, wiens zoon, Walte Benedictus, voorkomt in een belangrijk vonnis, den 3 Junij 1606 door het hof van Friesland uitgesproken.

Zie Ferwerda, D. I. St. I. bl. 83-86; te Water, *Verb. der Edelen*, D. II. bl. 458.

[Homme van Hettinga]

HETTINGA (HOMME VAN), zoon van een lateren Epo in de Hommerts en van Auck Herema in Tjum, was van 1558-67 grietman van Baarderadeel en generaalontvanger van den omslag, gemaakt over de Floreenrente, tot opgraving van de Zwette.

Hij was van het begin der woelingen af, een ijverig voorstander van vaderland en hervorming, nam deel aan het verbond der edelen, verliet zijn vaderland en werd door Alva ingedaagd en gebannen. Ondanks het banvonnis, keerde hij naar Friesland terug en voegde zich aan de zijde van Lodewijk van Nassau. Ofschoon het werven van volk, onder Hijlke Martens of wilde Hijlke, op last van Hettinga, weinig voorspoed had, had hij echter bij Lodewijks intogt in Groningen een vendel onder zijne bevelen. Zelfs had hij op eigen kosten te Dokkum en in Dongeradeel volk geworven, waarmede hij niet alleen Lodewijk ter hulpe wilde komen, maar welligt Friesland tot hulp des graven doen opstaan: want reeds voor Lodewijks inval werd Quirijn Lacey van Buren aan het hoofd van 200 man tegen hem gezonden, waarop hij moest wijken, en zich bij den graaf vervoegde. Na het mislukken van dezen togt, nam hij de toevlugt op zee, vergezeld door zijne beide zonen, ten minste door Duco. Hij nam deel aan de verovering van den Briel. Onwaarschijnlijk is het dat hij te Zwol gewoond heeft, toen Friesland voor de bannelingen ontoegankelijk was, daar hij uit den Briel naar Zeeland ging, en het bevel voerde over een vendel knechten te Veere, welke door die stad werd bezoldigd. Hij heette toen commissaris, misschien hetzelfde als krijgscommissaris in Holland.

Hij moet reeds vóór het jaar 1574 overleden zijn, daar in dat jaar zijne huisvrouw Trijn Ringe of Rinia als weduwe voorkomt. Zijne vrijheidsliefde ging zoo ver, dat hij al zijne bezittingen opofferde, en aan zijne kinderen niets dan hunne moederlijke goederen naliet.

Zie Ferwerda, D. I. St. I. bl. 83-86; Winsemius, *Hist.*, Lib. II. p. 90, 102, 114, 115; *Chron.*, B. XVI. bl. 541; *Frisia Nobilis*, p. 62, 66; J. Carolus, *de Reb.*, Lib. I. p. 11; Schotanus, B. XXI. bl. 749; *Sententiën van Alva*, bl. 128-130; Gabbema, *Verh. van Leeuw.*, bl 500, 509; Le Petit, *Gr. Chr.*, T. II. p. 665, 761; *Hareniana* in *Mnemosyne* van H.W. en B.J. Tydeman, D. III. bl. 184; te Water, *Verb. der Edelen*, D. II. bl. 457; van Groningen, *Geschied. der Watergeuzen*, bl. 250; Kok, *Vad. Woordenb.* o.h.w.; Scheltema, *Staatk Nederl.*, D. I. bl. 457; van Wijn, *Bijv. op* Wagenaar, D. VI. bl. 64; *Tegenw. Staat van Friesl.*, D. III. bl. 498.

[Duco of Doecke van Hettinga]

HETTINGA (DUCO of DOECKE VAN), zoon van Homme, vatte met dezen en zijn broeder Taco of Taecke, onder graaf Lodewijk, de wapenen op tot bevrijding des vaderlands, werd met zijn broeder den 21 Mei 1569 door Alva gebannen en was met zijn vader op de vloot der Watergeuzen en bij den Briel waar hij diende als vaandrig in het vendel van Rollé, gewezen baljuw van Veere. Mogelijk sneuvelde hij in een der menigvuldige gevechten in Zeeland.

Zie Winsemius, B. XVII. bl. 553-555; te Water, *Verb. der Edelen*, D. II. bl. 460; van Groningen, *Geschied. der Waterg.*, bl. 248; Kok, *Vad. Woordenb.* o.h.w.

[Taco of Taecke van Hettinga]

HETTINGA (TACO of TAECKE VAN), zoon van Homme, broeder van Duco; vatte, mede onder graaf Lodewijk de wapenen op tot bevrijding van het vaderland. Het is onzeker of hij behoort heeft tot de Watergeuzen, die den Briel innamen. In 1580 rigtte hij, tot Hohenlo's dienst, in Dantumadeel een vendel op, en werd met hetzelve naar het leger van dien graaf opontboden. Later lag zijn volk in de schans de Opslag, terwijl hij met hopman Selsma naar Leeuwarden ging om ontzet te vragen. Terwijl hij afwezig was, gaven de twee overgebleven hoplieden, Stamler en Idtsen, lafhartig de schans aan Rennenberg over. In 1589 werd hij overste luitenant van graaf Willem Lodewijk, en in 1593 lag hij met eene bende van 800 man op de Drentsche grenzen om Friesland tegen Verdugo te bewaren; veroverde de kerk te Midwolda, die door de Spanjaarden was bezet, en was gedurende het beleg van Hulst luitenant van den graaf van Solms. Hij was bij den slag van Nieuwpoort

tegenwoordig, en had daar het bevel over het derde bataillon der tweede divisie, den middentogt van het leger van Prins Maurits.

Zie van Reijd, *Ned. Hist.*, bl. 246, 304, 330; Schotanus, bl. 859, 860, 862; Le Petit, *Gr. Chr.*, T. II. bl. 665, 761; Winsemius, *Chr.*, B. XVIII. hl. 752, 781; *Sent. van Alva*, bl. 192; te Water, *Verb. der Edelen*, D. II. bl. 460; van Groningen, *Geschied. der Watergeuzen*, bl. 248; Kok, *Vaderl. Woordenb.* o.h.w.; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, D. I. bl. 457.

[Tiete van Hettinga]

HETTINGA (TIETE VAN), zoon van Epo, doch uit zijn tweede huwelijk met Wijpk van Hoitema, heeft geen minderen roem dan zijn broeder Homme. Reeds in den aanvang der beroerten koos hij de zijde van Oranje, en viel in den haat van Alva, die hem te vergeefs naar Antwerpen ontbood. Sedert dien tijd oordeelde hij het veiligst zich stil te houden tot het jaar 1572. Toen was hij onder de voornaamste hoofden der vrijbuiters, kwam der Enkhuizenaren te hulp, en wendde alle pogingen aan, om Leeuwarden en andere Friesche steden aan 's prinsen zijde te brengen. Sneek, waar hij tot bevelhebber aangesteld werd, was getuige van zijne heldhaftigheid, schoon hij genoodzaakt werd de stad te verlaten. Uit Friesland moetende wijken, begaf hij zich met zijne aangeworven knechten naar Holland en versloeg bij Wormer dertien of veertien honderd Spanjaarden en Duitschers, hoewel zijn volk niet meer dan twee honderd sterk was. Niet begrepen in de algemeene vergiffenis van 1574, had hij niet veel goeds te wachten, doch hij stierf omtrent dienzelfden tijd, nalatende eene weduwe Hijlk Galama, dochter van Tonis en Knier Jousma, en vier kinderen, over welke Rienk Doijem de voogdij aannam.

Zie Ferwerda, *Wapenb.*, bl. 84; J. Carolus, *de rebus Billaei in Frisia gestis*, p. 69-71, 103, 155, 239; Winsemius, *Hist.*, Lib. I. p. 68, Lib. II. p. 114, 139; Bor, *Ned. Oorl.*, B. VI. bl. 279, B. VII. bl. 29; Hooft, *Ned. Hist.*, B. VI. bl. 247; J.B. de Tassis, *Comment. de Tumult. Belg. sui temporis*, Lib. V. p. 396 in C.P. Hoynck van Papendrecht, *Anal.*, T. II. p. 11., te Water, *Verb. der Edelen*, D. II. bl. 461; van Groningen, *Watergeuzen*, bl. 290, 308, 316, 319, 458.

[Ype of Epe van Hettinga]

HETTINGA (YPE of EPE VAN), een Friesch kunstschilder, den 15 Mei 1691 geboren en in hoogen ouderdom te Bolsward overleden.

Zie *Stamboek van den Frieschen Adel*, *door* de Haan Hettema en van Halmael, D. I. bl. 207, D. II. bl. 141, waar al de overrige leden van dit beroemde geslacht voorkomen, en Kramm, *Lev. en Werk*, *der Holl. en Vlaams. Kunstsch.*, D. II. bl. 683.

[Antonij Filip Hetzelaer]

HETZELAER (ANTONIJ FILIP), kolonel titulair bij een regiment Hollandsche infanterie, sneuvelde in den slag bij Malplaquet.

Zie *Leben und Denkwürdigk. Reichsgraf. van der Schulenburg*, Th. I. S. 424; B o s s c h a , *Neerl. Heldend. te Land*, D. II. *Bijl.*, bl. 22.

[Boutzon le Heu]

HEU (BOUTZON LE), 'tappitzier' en 'afsetter van tappitzerie, een goet werck gheselle van zijn hantwerck,' vluchtte uit Doornik, om des evangeliums wille, naar Antwerpen, om aldaar Gods woord in de Waalsche gemeente vrijelijk te hooren. Met A n t h o n i o V e r d i c k t van Antwerpen naar Brussel reizende, werden beide gevangen genomen, naar Antwerpen teruggevoerd en in Januarij 1559 onthoofd. Hij was een opregt, goed, godvruchtig en geduldig man, die dikwerf plagt te zeggen: 'o hoe gheluckigh soude ick zijn, dat mij de Heere tot een ghetuyghe zijnder waerheijt riepe, wat grooter eere soude mij dan van God geschieden.'

Zie H a e m s t e d e , *Hist. der Martelaren*, (Anno 1566) bl. 540; K i s t en R o y a a r d s , *Kerk. Archief*, D. VI. bl. 85.

[Hendrik Heuck]

HEUCK (HENDRIK) Zijne spreuk was: 'selden onberispt'. Zijn portret, in zwarte kunst in het midden der XVIIde eeuw door G. W i n g e n d o r p , is omgeven door een krans van speeren, harnassen, strijdaksen, pijlkokers, pijlen en andere oorlogswapenen, pokalen, schenkkannen met schotels enz.

Zie *Navorscher*, D. VIII. bl. 226.

[W. van Heugelenburgh]

HEUGELENBURGH (W. VAN), tooneeldichter uit de tweede helft der 17e eeuw, schreef:

Fleremont en Arbacis, *ofte de spiegel der verdraegzaemheyt; treur-*, *blij-eyndend-spel*, *op zijn spreuck: Verdraecht het schelden; voor de* 3de *maal vertoont bij 't Broederschap der Patiency-blommen*, *in Leyderdorp*, *den* 11 *van Herfstmaand* 1679, 2de *druk verm. en verb.*, Leyden 1679.

Adriaan en Alida, *ofte de herstelde Min*, *op den regel: Liefd' van hooger hand gevest; 't ga soo 't wil*, *het vougd ten lest; blij-eynd'spel*, Ald. 1689, kl. 8°.

Zie W i t s e n G e y s b e e k , *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.*, D. III. bl. 181; *Cat. der Bibl. van de Maatsch. van Ned. Letterk.*, D. I. b. bl. 111.

[Bertha van Heukelom]

HEUKELOM (BERTHA VAN), echtgenoot van G i j s b e r t v a n A m s t e l , eene vrouw van uitnemenden heldenmoed, die het kasteel IJsselstein een jaar lang mannelijk

tegen de Hollanders in 1297 verdedigde, leefde in de XIIIde eeuw en ligt met haar man en haar zoon A r n o l d v a n

IJsselstein en diens echtgenoot Maria van Henegouwen, in een der praalgraven te IJsselstein, door het Prov. Utrechtsch Genoots. in 1858 hersteld.

Zie Melis Stoke, *Rijmkron.* (uitg. van Huydecoper), D. II. bl. 464; *Chron. van Holl.*, bl. 180; *Het Oude Gouds. Chron.*, bl. 80; en P. Scriverii, *Toetssteen*, bl. 266; *Chron.* Joh. de Beka, p. 89; Wagenaar, *Amst.*, D. II. bl. 48; van Spaen, *Hist. der Heeren van Amstel*, *van Ysselstein* enz., bl. 110; *Konst- en Letterb.* 1860, bl. 12.

[Johannes van Heukelom of Heukelum]

HEUKELOM of Heukelum (JOHANNES VAN) eerste predikant te Maastricht in Limburg in 1570, kwam, nadat Maastricht met Spaansch krijgsvolk was bezet, te Aken in 1574, ofschoon hij daar reeds in 1571 met Johannes Christiani gevestigd was. Hoe lang hij daar gebleven is, is onzeker, doch hij was predikant te Nieuwland onder Sneek den 6 Mei 1589 en vertrok naar Middelharnis in 1604, waar hij in 1606 overleed.

Zie H. de Jong, *Naaml. der Pred. van Gelderl.*, bl. 327; W.A. Bachiene, *Kerk. Geogr.*, bl. 99; *Acta der Synode te Emden* 1571, art. 50; Gerdes, *Hist. Ecc. Ren.*, T. III. p. 272; Reinalda, *Naamr. der Pred. van Sneek*, bl. 25; M. Soermans, *Kerk. Reg. van Zuid-Holl.*, bl. 123; 's Gravesande, *Syn. te Wesel*, bl. 196; A. Greijdanus, *Naaml. der Predik. van Francker*, bl. 160.

[Martin van Heukelom]

HEUKELOM (MARTIN VAN) kolonel, werd in een allerhardnekkigst gevecht van zeven uren, den 5 Mei 1747, bij een aanval der Franschen op het fort de Sandberg bij Hulst, gewond.

Zie Bosscha, *Neêrl. Heldend. te Land*, D. II. bl. 608.

[Willem van Heukelum]

HEUKELUM (WILLEM VAN) werd bij de belegering van Namen, in 1692, door Willem III, van brigadier tot generaal majoor bevorderd, en hielp die stad veroveren. Hij nam deel aan de veldtogten van 1704 en 1705; gaf blijk van buitengewone dapperheid bij het overtrekken van den Dyle bij Neêr-Yssche, hielp Ath hernemen en was met zijn regiment bij het gevecht te Wijnendaal.

Zie *Europ. Merc.* 1692, 1704, 1705; Bosscha, *Neêrl. Heldend. te Land*, D. II. bl. 274, 275, 364-367, 396, 441

[Heule]

HEULE een afstammeling uit het oud-adellijk geslacht van dien naam in Vlaanderen, was lid van het Verbond der Edelen.

Zie te Water, *Verb. der Edel.*, D. II. bl. 462, en over het geslacht; l'Espinoy, *Recherch. de Noblesse de Flandres*, Livr. I. p. 84, 91, 214, 287, 288, 291, 292, Livr.

II. p. 359; Sanderus, *Verh. Vlaand.*, D. II. bl. 34; Le Carpentier, *Hist. de Cambray*

et de Cambresis, P. III. p. 689, 690 en *Nobil. des P.B.*, T. I. p. 224; *Les Quartiers Généal.*, T. I. p. 152, 175, 204; *Le Jardin d' Armoiries*.

[Christiaan van Heule]

HEULE (CHRISTIAAN VAN) een Leidsch wiskunstenaar, gaf in 1612 te Haarlem een werkje in het licht *De Nederduytsche Spelling*, en liet daarop volgen in 1626 te Leiden zijne *Nederduytsche Grammatica*, *ofte Spraec-konst*, *waar in de gemeyne deelen der Nederduytsche-Spraeke* (*na de manier der Grieken en Latynen*) *beschreven zijn*, opgedragen aan een der voornaamste arbeiders aan het herstel van onze Nederlandsche taal, Anthony de Hubert. Dit werkje (meermalen, o.a. Leyden 1633 in 8°., herdrukt) is het eerste stelsel eener Nederlandsche spraakkunst, dat op de niet onvoegelijke leest der Latijnsche grammatica geschoeid is; zóó evenwel, dat alle, daaruit ontleende, kunsttermen in het Nederlandsch vertaald zijn. Achter het werkje vindt men de oudste geslachtlijst van zelfstandige naamwoorden. Deze was wel zeer onvolledig, maar is toch de grondslag geweest, waarop de volgende taalkundigen met vrucht gebouwd hebben. Het is geheel naar de schoolsche methode van de geleerden van dien tijd ingerigt, doch heeft des onaangezien voorheen den taallievenden tot geen gering licht verstrekt. Van Heule was voor de volgende beoefenaars van dit studievak de ijsbreker langs een allermoeijelijkst pad. Het werk is door Ampsing, Huydecoper, Ypey, Siegenbeek en andere taalvorschers zeer geprezen. Hij gaf ook eene, in taalkundigopzigt, zeer belangrijke proeve van verbetering der berijming van Datheen in

De CL *Psalmen des Proph. Davids*, *van P. Dathenus gedicht*, *en nu verbetert door - Mitsg. de Chr. Catechismus enz.* Leyden, Jac. Roels 1649, kl. 12°.

Zie S. Ampsing, *Beschrijv. van Haarlem*, bl. 153 (*Nederlands Taalberigt*); Pars, *Naamr. van Bat. Schrijv.*, bl. 392; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 60; Andriessen, *Aanmerk.*, bl. 184; van Iperen, *Kerkel. Hist. van het Psalmgez.*, D. I. bl. 178; *Cat. van Ned. Letterk.*, D. I. bl. 125, 170; *Cat.* Willems, D. II. bl. 63; *Cat.* van Voorst, D. I. bl. 182; Ypey, *Geschied. der Ned. Kerk*, D. I. bl. 532; Siegenbeek, *Beknopte Geschied. der Ned. Letterk.*, bl. 225; van Kampen, *Geschied. der Ned. Lett.*

[Jacque van Heule]

HEULE (JACQUE VAN) gehuwd met Johanna van Bailleul, mogelijk een der Verbonden Edelen.

Zie te Water, *Verb. der Edel.*, D. II. bl. 453, 542; *Addit. et supplém. des trophèes du Brabant*, T. II. p. 2.

[Matthijs van Heulen]

HEULEN (MATTHIJS VAN). Tooneeldichter uit het laatst

der XVIIde en begin der XVIIIde eeuw. Men heeft van hem, onder de spreuk: *Crescit Occulte:*

De onbedreeve Minnaar, *kluchtsp*. (Amst.) 1699, 1752, kl. 8°.

De gekroonde na haar dood, *treursp.*, ald. 1701, kl. 8°.

Zie Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth Crit. Woordenb.*, D. III, bl. 181; *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.*, D. I. *b.* bl. III.

[Johan van Heumen]

HEUMEN (JOHAN VAN) in het begin van de XVIIde eeuw te Utrecht geboren, werd licenciaat in de godgeleerdheid, R.C. pastoor te Schoonhoven, en tevens apostolisch-protonotarius. In 1642 werd hij pastoor te Rotterdam, vervolgens aartspriester van Delft en een der assessoren en later president van het vicariaat van Utrecht, in 1633 door Philippus Rovenius, aartsbisschop van Philippi en apostolisch vicaris in Holland, gesticht.

Hij nam den titel van deken van het aartsbisschoppelijk kapittel van Utrecht aan en stierf den 26 Augustus 1673 te Rotterdam. Hij was getrouw en ijverig in het vervullen zijner ambtspligten en geen vriend der Jesuiten. Van zijne geleerdheid gaf hij de volgende blijken.

Den onsterfelijcken Adam, Antw. 1651, 4°, 1750 (5e druk) 4°.

De Mediterende duyf over de Sondaghen en HH. daghen, Antw. 1658, 12°.

Het clooster van Sion in VI *deelen*, Antw. 1658, 32°.

Joseph Somnians, *complectens falsas variorum imaginationes*, Antv. 1660, kl. 12°, opgedragen aan Zacharias de Metz, aartsbisschop van Tralles, apostolisch vicaris in Holland.

Joseph accrescens, *docens conversionem Peccatoris ad Justitiam*, *et modos ac media justi ad perfectionem. Nunc primum in lucem prodit*, Antv. 1663, opgedragen aan Jan van Neercassel, opvolger van Zacharias de Metz.

Job patiens, *docens conditionem tribulationum humanarum et modum patiendi eas. Nunc primum in lucem prodit*, Antv. 1668, 4°.

Van Heussen bezat nog een hands. van hem getiteld:

Tractatus de matrimonio Catholici cum Acatholicâ.

Zie *Bat. Sacra*, T. II. p. 199; *Kork. Oudhed. van Zuidholl.*, bl. 441; Burman, *Traj. erud.*, p. 133; Paquot, *Mémoires pour servir à l'Hist. Littèr. des Pays-Bas*, T. I. p. 272; Glasius, *Godgel. Nederl.*, Aflev. 5, bl. 91; Arrenberg, *Naamreg. van Boek.*, bl. 161.

[Ludolphus van Heumen]

HEUMEN (LUDOLPHUS VAN), broeder van den voorgaande, licentiaat in de theologie, protontoarius, aartsdiaken van Castorie en pastoor te Dordrecht. In 1639 volgde hij Hermanoem als zoodanig op.

Zie *Bat. Sacra*, T. II. p. 555; P a q u o t , *Mémoires pour servir á l'Hist. Littér. des Pays Bas*, T. I. p. 273; G l a s i u s , *Godgel. Ned*, Aflev. 5, bl. 92.

[Joseph Cornelis de Heur]

HEUR (JOSEPH CORNELIS DE), in 1707 te Antwerpen geboren, leerling van P. S n i j e r s en P. H o o r e m a n s , professor in de bouw- en doorzigtkunde aldaar. Hij schilderde historiën en huiselijke onderwerpen. Op *Cat.* van B a r c h m a n W u y t i e r s , Utrecht 1792, komt o.a. een teekening van hem voor *een familiestuk*, *voorstellende Balth. Gerbier met zijne vrouw en negen kinderen in een prachtig gebouw*, meesterlijk met potlood geteekend naar eene schilderij van A. v a n D i j c k .

Zie K r a m m , *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunstsch.*, D. II. bl. 684.

[van Heuraet]

HEURAET (VAN), Wiskundige, geboren te Haarlem, die de eerste schijnt geweest te zijn, welke in het meten of berekenen eener kromme lijn onderwijs heeft gegeven. Tusschen 1650 en 1666 hield hij zich op te Saumu en leefde daar, de wetenschap beoefenende, afgezonderd.

Zie M o n t u o l a , *Hist. des Mathématiques*, T. I.; C h . B o s s u t , *Hist. gènèr. des Mathèmat.; Geschiedk. Overzigt der vorderingen van den menschelijken geest in de wetenschappen*, 1822, bl. 129; C o l l o t d ' E s c u r y , *Holl. Roem*, D. VI. St. I. bl. 111; *Navorscher*, D. III. bl. 320, D. IV. bl. 328.

[Jacobus Heurdt]

HEURDT (JACOBUS), doctor in de wijsbegeerte, predikant te Veenendaal in 1705, te Harderwijk in 1719, te Haarlem in 1729, aldaar den 2 Mei 1737 overleden, oud 56 jaren, kwam als hoogleeraar in het vak der Godgeleerdheid en Oostersche talen in aanmerking te Harderwijk, na den dood van den hoogleeraar M e i e r . Hij bedankte in 1722 voor Kampen.

Zie d e J o n g h , *Naaml. van Pred. van Gelderl.*, bl. 328; B o u m a n , *Gesch. der Geld. Hoogesch.*, D. II. bl. 113.

[H. van Heuren]

HEUREN (H. VAN) schreef:
Onderwijzinge in de christelijke Religie.

Zie A b c o u d e , *Naamw*.

[Johan Hendrik van Heurn]

HEURN (JOHAN HENDRIK VAN), werd den 13 Aug. 1716 te 's Hertogenbosch, uit het huwelijk van J a n v a n H e u r n en A n t o n i a E m e l i a W o l f s e n , geboren, was schepen en raad dier stad en griffier der leenen tolkamer aldaar. Hij overleed

in 1779. Hij legde zich van zijne jeugd af op de geschiedkunde toe en schreef de geschiedenis van zijn geboorteplaats met den titel:

Historie der Stad en Meijerij van 's Hertogenbosch, *alsmede van de voornaamste daden der hertogen van Brabant*, Utrecht 1776, 8°, 4 d. met pl.

De plaatsbeschrijving zelve, die op deze historie had moeten volgen, was door v a n H e u r n , ten minste wat de stad betreft, reeds grootendeels vervaardigd. Zijn vergevorderde leeftijd en opgevolgd overlijden hebben de uitgaaf belet. Zijne handschriften in 2 deelen in folio berustten bij de Erven L o u i s G a s t , overleden 1840 als lid van den gemeenteraad van 's Hertogenbosch.

Hij schreef nog:

Vertoog over het nuttige om heide- tot bouw- en weiland te maken in de Meijerij, 's Bosch 1776, 8°.

Bij A n n a R o e m e r , dochter van den predikant en professor van dien naam, was hij vader van twee zoons, waarvan de oudste volgt.

Zie K.J.R. v a n H a r d e r w i j k , *Mededeelingen omtrent vroegere schrijvers der voornaamste Land-*, *Stad en Dorpbeschrijvingen van Braband in het algemeen en van de Provincie Noord-Braband in het Bijzonder*, bl. 12; D e W i n d , *Bibl. van Neerl. geschiedschr.*, D. I. St. 5, bl. 21; *Naaml. van Nederl. geschiedschr*.

[Johan van Heurn]

HEURN (JOHAN VAN), zoon van den bovengenoemde, geboren den 6 Maart 1751, ontving het onderwijs van den bekwamen rector O l i p h a n t te 's Hertogenbosch, en wijdde zich, op het voetspoor van zijn vader, aan de beoefening der geschiedenis en oudheden van zijne geboortegrond. In 1772 werd hij, na voleindigde studiën, te Utrecht tot doctor in de beide regten bevorderd, waarna hij zich te 's Bosch als advocaat vestigde en griffier werd ter Leen- en Tolkamer. Den 3 Augustus 1776 werd hij door de stads regering aangesteld als hoogleeraar in het burgerlijk en hedendaagsch regt, in erkentenis van het kostbaar gebonden boekgeschenk, namelijk *de Historie der stad en Meijerij van 's Hertogenbosch*, 4 D. 8°., door zijn vader der stad aangeboden. Hij aanvaardde deze betrekking met eene redevoering: *De Jure Romano neque Laris instar colendo neque ad bestias damnando*. Hij hield collegie over de instituten, tot dat hij zoo voor als na de omwenteling van die dagen in verschillende ambtsbetrekkingen werd geplaatst. Hij was in 1803 assessor van den landdrost van het dep. Brabant, staatsraad in buitengewone dienst en ridder der koninklijke orde der Unie. Hij was gehuwd met G e e r t r u i d v a n G e n d e r e n en overleed den 29 Maart 1815, in den ouderdom van 64 jaren, als lid der provinciale staten, nalatende eene dochter in 1804 gehuwd met den heer v a n G a l e n . Hij schreef:

Dissertatio de regalibus in Belgio praecipue in agro Sylva-Ducensi usitatis. Traj. ad Rhen. 1772. 4°.

Om de stijl, het onderwerp en de oordeelkundige ont-

wikkeling zal deze dissertatie steeds waarde behouden, voor allen, die belang stellen in de domaniale regten, zoo van Nederland in het algemeen, als van de Meijerij in het bijzonder. In het archief van het Zeeuwsch Genootschap vindt men van hem eene missive van zijne hand aan N.C. Lambrechtsen (8 Dec. 1806), over *de Zaak der Gilden*.

Zie Hermans, *Geschied der Ill. en Lat. scholen te 's Hertogenbosch*, bl. 35; Gratama, *Regtsgeleerd Magazijn*, Gron. 1809, St. I.; *Konst- en Letterb.* 1815, bl. 196; *Inventaris der Handschriften van het Zeeuwsch Genootsch. door* J.P. van Visvliet, bl. 6.

[Johan van Heurne of Heurnius]

HEURNE of HEURNIUS (JOHAN VAN), zoon van Otto de Hornes en van Geertruy van Velsen, afstammeling van hetzelfde aanzienlijke geslacht als de beide voorgaanden; voornoemden Otto de Hornes, eenige zoon van Jean de Hornes, in 1479 geboren en in 1524 in den oorlog tegen de Turken gedood, was wijnhandelaar te Utrecht; Geertruida van Velsen, was de dochter van Lambert van Velsen en van Elisabeth de Rijck, en werd den 25 Januarij 1543 te Utrecht geboren. In zijne jeugd had men weinig verwachting van hem, op zijn tiende jaar toch kon hij naauwelijks lezen, op zijn veertiende kende hij de regelen der spraakkunst nog niet. Spoedig echter herstelde hij dit verzuim, toen hij onder Georgius Macropedius en Arnold Eijckens op de Hieronymiaansche school zijne letteroefeningen voortzette en voleindigde. Toen hij negentien jaren oud was, zond zijn vader hem naar Leuven, waar hij zich op de wijsbegeerte, en onder Jeremias Triverius, Pieter Breughel, Andreas Balenus en Cornelius Gemma (bij wien hij inwoonde) op de genees- en heelkunst toelegde. Een jaar later bezocht hij Parijs, om de lessen van Louis Duret, geneesheer van Karel IX en Hendrik III, over de geneeskunst, die van Rabus en Charpentier over de wijsbegeerte en van Turnebius en Dorat over de fraaije letteren bij te wonen. Na zulks drie jaren te hebben gedaan, wilde hij Spanje bezoeken. Zijne vrienden raadden hem zulks af en hij reisde met Petrus Forestus, Joh. Duvius, Busenius en Teilingius, naar Italië. Langen tijd hield hij zich te Padua op en bezocht daar de scholen van Jeronimus, Capivaccio, Mariano Stephanelli, Jeronimo Mercurialis, Bernardino Paterno, Jeronimo Fabricio d'Aguapendente en van Melchior Guillandini. Van daar begaf hij zich in 1571 naar

Pavia, waar hij de lessen van Gabriel Cunerius over de anatomie bijwoonde en de doctorale waardigheid verkreeg.

In 1573 te Utrecht wedergekeerd, oefende hij aldaar de geneeskunst uit, en werd geneesheer der graven van Egmond en van den heer van Noircarmes, gouverneur der provincie. Nadat de stad aan de staatsche zijde was overgegaan, stelde hem de prins van Oranje tot schepen aan. Hij nam die betrekking met weerzin aan, wegens de onlusten die toen heerschten, en ontdeed er zich zoo spoedig mogelijk van. In 1581 werd hij tot gewoon hoogleeraar aan de academie te Leiden beroepen, welker bloei en luister hij, door de voortreffelijkheid van zijn onderwijs en de uitgave van geleerde geschriften, omstreeks twintig jaren achtereen krachtig bevorderde. Zijne groote vermaardheid was oorzaak, dat ook Willem I en naderhand Maurits zich van zijne hulp als geneesheer bedienden. Hij was medeopsteller van het merkwaardig advys (1583) der geneeskundige faculteit, hetwelk de waterproef ter ontdekking van tooverij in de heksenprocessen afkeurde. Hij overleed den 11 van Oogstmaand des jaars 1601, in den ouderdom van 58 jaren en werd te Leiden in de St. Pieterskerk begraven. Bij Melchior Adam wordt zijn grafschrift gevonden. Dido Richea, Sweertius, Meursius, Freherus en anderen vermelden een ander met eenige Latijnsche dichtregels van dr. Verdoes er onder. Ook vervaardigde D. Heinsius zijn epitaphium. Vroegere en latere schrijvers spreken met lof van hem en van zijne schriften. Stratenus noemde hem ‘Urbis Trajecti decus & Academiae Lugduno-Batavae lumen;’ Lipsius ‘medicus fidus, peritus & quae ei laus propria cautus.’ Bor schrijft: ‘dat hij, behalve zijne geleertheijd, een zeer sachtmoedig, beleeft en vriendelijk man was.’ Beverwijck noemde hem ‘een wereldberoemd man, een doorgeleerd man, doorkneed in de kennis der oudheid, ook om zijne diepe menschenkennis en buitengewone minzaamheid algemeen geacht en bemind.’ Siegenbeek schrijft, ‘dat hij een der eerste eigenlijk gezegde hoogleeraren der geneeskunst was; een man ook in de oude letterkunde meer dan middelmatig bedreven, die niet alleen door zijn onderwijs veel nut stichtte en daardoor voor zich zelven en de hoogeschool grooten roem verwierf; zich onsterfelijk maakte door zijne schriften, die naar het oordeel van deskundigen ook nog, zoo wegens hunnen inhoud, als inzonderheid wegens de zuiverheid en bevalligheid van stijl, daar in heerschende, lof verdient.’ Hij prees er ook, met veel oordeel en ten toon spreiding van groote gemeenzaam-

heid met dezelve de beoefening der ouden, in aan. In 't bijzonder worden zijne commentariën over Hippocrates tot de beste in hunne soort gebragt.

Hij huwde Christine Beyer, dochter van Willem Beyer van Boppard, en van Margaretha Leijster, die hem elf kinderen schonk, van welke hem negen overleefden. Zijne beeldtenis vindt men in de *Alma Acad. L.* en bij Meursius, en is ook door W. Swanenburch bewaard gebleven. Men vindt zijn geschilderd portret op de bibliotheek der hoogeschool te Leiden. J. Anraet en Ezech. Valens vervaardigden er bijschriften voor, die, even als zijn *Elogium* door J. Posthuis, van Oreers en zijn epitaphium door Heinsius in de *Alma Acad. L.B.* zijn te vinden.

Hij schreef:

De naturâ et praesagio horrendi Cometae, *qui anno* M.D. LXXVII *orbem terrarum terruit*, z. pl. of dr. door M. Adam hem toegeschreven.

D. Thomae Aquinatis Secreta Alchimiae magnalia de corporibus supercaelestibus, *& quod in rebus inferioribus inveniantur*, *quoque modo extrahantur: de lapide minerali*, *animali et plantali: item thesaurus Alchemiae secretissimus*, *quem dedit fratri suo Reinaldo. Johannis de Rupe-scissâ liber Lucis. Et Raymundi Lullii opus*, *quod inscribitur Clavicula*, *et Apertorium*, *sine quo alii sui libri intelligi nequeunt. Omnia operâ Danielis Brouckhuisii in lucem edita*. Colon. Agripp. 1579, 4°. De voorrede van Heurnius is eene lofrede op de alchimie.

Praxis medicinae nova ratio; quâ libris tribus Methodi ad praxim Medicam aditus facillimus aperitur, *ad omnes morbos curandos*. Lugd. Bat. Franc Raphelengius, 1567, 1590, 1599, 4°. It. Ibid. 1609, 4°.

It. *ex accuratâ recensione Zach. Sylvii Medici Amstelodamensis*, Roterod. Arnold. Leers, 1650, 8°.

Institutiones Medicinae. Accessit modus ratioque studendi eorum qui Medicinae operam dicârunt, Lugd. Bat., Franc. Raphel., 1592, 12°., Hannoncae 1593, 12°., Lugd. Bat., 1596, 1609, 12°.; *editio altera*, *priori emendatior et auctior operâ authoris filii Othonis Heurnii;* Ibid. Joan. Maire, 1638, 16°., Ibid. 1666, 16°. De schrijver droeg dit werk op aan Hendrik Ranzow, gouverneur der hertogdommen van Sleeswijk en Holstein en van het graafschap Dithmarsen. Aan het hoofd bevindt zich J. Heurnii *Ultrajectini Oratio de Medicinae origine*, *Aesculapidum ac Hippocratis stirpe et scriptis*. Het laatste stuk is afzonderlijk uitgegeven Hannoviae, Genl. Antonius, 1595, 12°.; It. *Editio prioribus longe emendatior et*

auctior, Lugd. Bat., Salomon Wagner, 1666, 12°. Ook met den titel:

De studio medicinae bene instituendo, met Hugo Grotii *et aliorum Dissertationes de studiis instituendis*, Amst. Lud. Elzevir, 1645, 12°., Ultraj 1651, 12°.

De morbis qui in singulis partibus humani capitis insidere consueverunt. Hic artificiosâ methodo, *& incredibili facilitate*, *Morborum ideae*, *causae*, *et cujusque causae morbificae*, *partesque aegrae signa*, *prognoses*, *& curatio rationalis & empyrica graphicè discribuntur*, Lugd. Bat., Franc. Raphel., 1594, 4°. Ibid. *Post mortem authoris* Otho Heurnius, *edidit.* Ibid. 1609, 4°.

Hippocratis Coi Prolegomena et Prognosticorum libri tres; cum paraphrasticâ versione et brevibus commentariis, Lugd. Bat., Franc. Raphel., 1597, 1603, 4°.

De verhandelingen van Hippocrates, die men hier onder den naam van *Prolegomena* aantreft zijn *Jusjurandum; de Medico; Lex; de Arte; de veteri Medicina; de Elegantia; Praeceptiones; de Carnibus*, *sive principiis; de Purgatoriis remediis*.

Deze laatste treft men ook aan in de uitgaaf der werken van Hippocratis door Anutius Foës, Genevae, 1657. Ook met het volgende onder den titel van:

Hippocratis *Aphorismi*, *Prognostica*, *Prorrhetica*, *Coacae praenotiones*, *aliaque decem opuscula*, *Graecè et Latinè*, *pleraque ex interpretatione* J. Heurnii, Lugd. Bat., Joan Maire, 1627, 12°.

Hippocratis Coi Aphorismi, *Graecè et Latinè; brevi enarratione*, *fidâque interpretatione ita illustrati*, *ut ab omnibus facile intelligi possint*, *cum historits*, *observationibus*, *cautionibus et remediis selectis*, Lugd. Bat., Franc. Raphel., 1601, 1609, 4°. et 12°., Ibid. Joan Maire, 1623, 1638, 16°., Hagae, com. Adr. Vlacius, 1664, 16°., Jenae et Lipsiae, 1677, 4°.

De Febribus liber, Lugd. Bat., Fr. Raphel., 1598, 4°.

De peste liber, Lugd. Bat., Fr. Raphel., 1600, 4°.

De morbis oculorum, *aurium*, *nasi*, *dentium et oris*, *liber editus post mortem autoris ab ejus filio Othone Heurnio*, Lugd. Bat., Fr. Raphel., 1602, 4°.

Scaliger schreef, bij gelegenheid der uitgaaf van dit boek:

> ‘Quo libro tanto libros supereminet omnes,
> Quanto cuncta super cetera membra caput.’

De morbis pectoris liber, met het vorige.

De gravissimis morbis mulierum, *liber: de humanâ fe-*

licitate, *liber: & de morbis novis et mirandis*, *Epistola. Edidit Otho Heurnius*, Lugd. Bat., Franc. Raphel., 1607, 4°.

De morbis ventriculi, *liber: Responsum ad nobilem Praesidem Johannem Banchemium & Consiliarios supremae curiae Hollandiae*, *Zelandiae et Westfrisiae*, *nullum esse aquae innatationem lamiarum ... Edidît Otho Heurnius*, Lugd. Bat., Fr. Raphel., 1608, 4°.

In Hippocratis Coi de Hominis naturâ libros duos Commentarius. Edidit Otho Heurnius, Lugd. Bat., Franc. Raphel., 1609, 4°.

In Hippocrates Coi de victus ratione in morbis acutis libros IV. *Commentarius. Edidit Otho Heurnius*, Lugd. Bat., Franc. Raphel.

De meeste dezer stukken vindt men in Johannes Heurnii *Opera omnia*, *tam ad theoriam*, *quam ad praxin medicam spectantia*, *ab Othone Heurmo in duos tomos distributa ac edita*. Lugd. Bat., Fr. Raphel., 1609, 4°., It. Lugd. Bat. (Joan) Anton. Huguetan & Marc. Ant. Ravaud, 1658, fol.

Notae, *observationes et remedia secreta* (zie het volgend artikel).

Volgens Melchior Adam heeft Heurnius ook de vier boeken van Aristoteles over de Meteoren en diens drie boeken over de Ziel gecommentarieerd.

Zie, behalve de *Biogr. Univ.*, Hoogstraten, Luiscius, Kok, Nieuwenhuizen, Jöcher, Melch. Adami, *Vitae Med. Germ.* p. 164-168; Sweertius, *Ath. Belg.*, p. 438, 439; Meursii *Ath. Belg.*, p. 135-138; *Alma Acad. Lugd. Bat.;* Valerius Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 517, 518; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 660, 661; Pope Blount, *Cens. Celebr. Auct.*, p. 799, Freher, *Theatrum vir. ill.*, P. III. p. 807; Witte, *Diar. Biogr. ad ann.* MDCI; Quensted, *de Patr. Ill. Viror*, p. 124; Merklini, *Linden. renov.*, p. 605; Philel. Timareti *Collect. Monument.*, p. 82; Niceron, *Mém.*, T. 37, p. 36-45; Burman, *Traj. erud.*, p. 134; Paquot, *Mémoires pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-Bas*, T. II. p. 259; Beverwijck, *Schat der gezond. en ongezond.* passim.; Dr. Ali Cohen, *Oude en Middelgeschied. der geneesk* (Reg.); H. Sprengel, *Versuch einer pragmatis. Geschichte der Arzneikunde*, Th. III. S. 227-229; P L.E. Sandifort, *Dis de Judic. Dei*, p. 35; G.D.J. Schotel, *Johan van Beverwijck*, bl. 4, Saxe, *Onom. Liter*, P. IV. p. 127, 128, 577; Siegenbeek, *Geschied. der Leidsche Hoogesch.*, D. I. bl. 37, 38, 69, 215, 216, D. II. bl. 65, 66; Delprat, *over de Broederschap van G. Gurte*, bl. 134; Bor, *Ned. Hist.*, B XXXIX, p. 23; Dode Richea of Ottho Aicher, *Theatr. Funebr.*, P. III. Sc. V. p. 336; G. Stratenus, *Orat. inaug.* 1836. Lipsius, *Epist. Select Cont.* 1. *Miscell.*, 90; Voetius, *Disput. Theol.*, p. 573; *Delie Poët. Beig.*, p. 512; 531; Heinsii, *Poëm.*, p. 578; Joh. Meursii, *Poëm.*, p. 221, J. Dousne, *Poëm.*, p. 55, 69; J. Posthii, *Archiatri Wurzeburgici*, *Lib.* 2 *Sylvar.;* Draud, *Bibl. Class*, T. I. p. 427; Lipenii, *Bibl. Med.*, p. 317 enz.; Thomsius, *de Plagiar.*, § 461;

p. 204; Kist en Royaards, *Archief voor Kerkel. Geschied. inzonderh. in Nederl.*, D. VIII. bl. 32; *Chron. van het Hist. Genootsch.*; *Vrye Fries*, 1859 p. 116; Muller, *Cat. van Portrett.*

[Otto van Heurne of Heurnius]

HEURNE of HEURNIUS (OTTO VAN), zoon van Joh-Heurnius en van Christina Beyer, werd den 8 September 1577 te Utrecht geboren, ontving het onderwijs van Nicolaas Stochius, en liet zich, vijftien jaren oud, als student te Leiden inschrijven, studeerde onder Petrus Molinaeus in de wijsbegeerte, vervolgens, onder zijn vader in de medicijnen. Na den 24 Augustus 1599 tot meester in de kunsten te zijn bevorderd, werd hij den 8 Mei 1600 hoogleeraar in de redeneerkunde, den 7 Julij 1601 tot doctor in de geneeskunst bevorderd en tegen het einde van dat jaar, kort na het overlijden van zijn vader, tot buitengewoon hoogleeraar in de geneeskunde aangesteld. In 1611 werd bij gewoon hoogleeraar in de geneeskunst en hem zeven jaren later tevens het onderwijs der ontleedkunde opgedragen. Caspar Barlaeus meldt in een zijner brieven, dat Otto Heurnius vele vijanden had, en beklaagt zich dat deze geleerde geneesheer, na dertig jaren het hoogleeraarambt vervuld te hebben, niet eenmaal de waardigheid van rector had bekleed. Hij werd echter in 1648, toen hij emeritus-professor was, tot rector gekozen. Hij stierf den 14 Julij 1652 in den ouderdom van bijna 75 jaren. Hij huwde in 1602 Johanna van Swaenswijck, die hem een zoon schonk, Jan van Heurne, (die volgt) en eene dochter Johanna, gehuwd met haren vollen neef Laurens Storm van 's Gravesande, schepen, raad en controleur van uit- en ingaande regten te 's Hertogenbosch. Otto Heurnius had tot devies *cito*, *tuto*, *sjucunde morbi curandi*. Zijn afbeelding vindt men bij Meursius in de *Alma Acad. Lugd. Bat.* Ook is hij geschilderd door C. de Pas. Daniel Heinsius en Stephanus Helsdingius vervaardigden bijschriften onder zijne beeldtenis. Hij gaf verschillende werken van zijn vader uit, en zelf in het licht een gedicht getiteld:

Propempticon in discessum Jacobi Dyckii, *Legati Sueciae apud foederatos ordines*, *quum Sueciam peteret*, 1697, fol.

Babylonica, *Indica*, *Aegyptia etc. Philosophiae promodia*, Lugd. Bat., Franc. Raphelengius, 1600, 12°. H. Joann. Maire, 1619, 16°., bestaande:

1. *Opdragt aan de Staten van Holland*, geteekend 1600.
2. *Voorrede* van 7 bladzijden.
3. *Christiani Bruningi Ultrajectini*, *JCti. Breviarium Barbaricae Philosophiae Antiquitatum Otthonis Heurni Joannes filii*, *versib. elegiac.*

4. *Barbaricae Philosophiae Antiquitatum Liber* I., *qui et Chaldaicus inscribitur*.
5. *Marci Antonii Sabbellici*, *de rerum et artium Inventoribus Poëma*.
6. *Barbaricae Philosophiae Antiquitatum Liber* II., *qui et Indicus inscribitur*.

Joannis Fernelii universa Medicina, *sive Opera Medicinalia; primum quidam studio et diligentiâ Guilielmi Plantii elimata: Novâ hac editione*, *quae obscura erant*, *illustrata et quae deficiebant*, *suppleta sunt. Omnia notis*, *observationibus et remediis secretis Johannis et Otthonis Heurnii*, *aliorumque praestantissimorum Medicorum scholiis illustrati. Cum indice locupletissimo*, Ultraj., Gis. à Zijll & Theod. ab Ackersdijck, 1656, 4°. It. met nieuwe vermeerderd, Genevae, Samuel de Tournes, 1679, fol.

Epistolae ad Johannem Meursium mss.

Zie Jöcher, *Gel. Lex.; Alma Acad. L.B.*, p. 159; Sweertius, *Ath Belg.*, p. 589; Valerius Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 709; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 936; Merklini, *Lindenii renov.*, p. 862; Morhoff, *Polyhist.*, L. I. C. 25, § 9; Moreri, Hoogstraten, Luiscius, *Biogr. Univ.;* Meursii *Ath. Bat.*, p. 277, 278; Burmanni, *Traj. erud.*, p. 141-144; Crenii, *Animad.*, P. XII, p. 210; Johan. Imperialis, *Mus. Hist.*, p. 210; Struvius, *Bibl. phil.*, T. III. § 2; Boeclerus, *Bibliogr. Crit.*, C. XL. § VIII.; Fabricii *Bibl. Graec.*, Lib. I. C. XXXVI. § 8; Stollius, *Introd. in Hist. Liter.*, P. II. C. 1, p. 435; Freteri *Theatr. Ur. Illustr.*, P. III. p. 1341; J. Jonsii, *de script. Hist. Philos.*, p. 144; Paquot, *Mćm. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-Bas*, T. II. p. 261; Saxe, *Onom. Liter.*, P. IV. p. 127; G. Sandifort, *Museum Anat.* (*Introd.*), P. VI. VII; Siegenbeek, *Gesch. der Leydsche Hooges.*, D. I. bl. 70, 92, 148, 150, 216, D. II. bl. 86, 109, 110, 168, 266; te Water, *Placaatb.*, D. II. bl. 1054; E. Burlaei, *Epp.*, p. 168; D. Heinsii, *Poëm.*, *Delic. Poët. Belg.*, p. 1568; *Cat. Bibl. Ultraj.*, P. I. p. 91; *Cat. Univ. c pretiis*, p. 87; Muller, *Cat. van Portr*.

[Johannes van Heurne of Heurnius]

HEURNE of HEURNIUS (JOHANNES VAN), zoon van Otto en Johanna van Swaenswijek, doctor in de regten, werd 1 Oct. 1635 raad in de vroedschap te Utrecht, 22 Oct 1639 raadsheer bij het prov. hof aldaar; hij was een ijverig beoefenaar der wiskunde en overleed ongehuwd in 1669.

Zie Barlaei, *Poêm.*, P. II. p. 131.

[Justus van Heurne of Heurnius]

HEURNE of HEURNIUS (JUSTUS VAN), broeder van Otto, kwam in 1624 als predikant in Indië en werd te Batavia beroepen, waar hij tot in 1632 werkzaam was. In dat jaar deed hij eene reis naar de kusten van Coromandel, doch vertrok hetzelfde jaar naar de Molukken, waar hij op het eiland Hominoa als predikant geplaatst werd. In 1638 keerde hij naar Batavia en vervolgens naar het vaderland terug. Hij schreef:

Admonitio de legatione evangelica ad Indos capessenda, *s.*

de vocatione Ethnicorum et Judaeorum ad fidem Christianam, L.B. 1678.

Schriftelijk rapport aengaende de gelegenheyt van 't eyland Ende, *tot het voortplanten van de Christelyke religie en van wegens de gelegentheyt van Bali* 1638; medegedeeld door P.A. Leupe in de *Bijdragen van de Taal- Land- en Volkenkunde van Neêrl. Indie*, D. III. bl. 253.

Vocabularium ofte Woordenboeck in 't Duitsch en Maleisch, *eertyds gecomponeerd en uitgegeven door Casparum Wiltens ende Sebastiaen Danckaerts*, *ende nu met meer dan* 3000 *soo woorden als manieren van spreken*, *vermeerdert uyt de Schriften van Jan van Hosel ende Albert Ruyl door J.H.* Amst 1650, 4°.

Later vermeerderd door de predikanten Fred. Gueynier en Melch. Leydecker. Batavia, 1707, 1708.

Over de IV *Evangelisten en Handelingen der Apostelen in 't Nederduytsch en Maleitsch*, Amst. 1651, 4°.

Zie Jöcher's *Gelehrt. Lex.*, S. 1580; *Het Gezantschap naar Bali onder den Gouverneur Hendrik Brouwer in* 1633, medegedeeld door P.A. Leupe in de genoemde *Bijdragen*, D. V. bl. 1; Bodel Nyenhuis, in *Tijdschrift voor Ned. Indië*, IIIde Jaarg., bl 157; *Cat. van Boek. van het Hist. Genoots. te Utrecht*, bl. 12; Valentyn, *O. en N. Oost-Indië*, D. III. St. I. fol. 47-51, D. IV. St II fol. 8-16, 19, 115; J.J. de Hollander, *Letterk Leercursus etc.*, bl. 173; L. Poppe, *de Zuid-Afrikaan*, Nr. 59 1833; *Cat. Univ. c. pretiis*, p. 87.

[Abraham de Heusch of Heus]

HEUSCH of HEUS (ABRAHAM DE), in het midden der 17e eeuw te Utrecht geboren, oefende zich onder Christiaan Striep in de schilderkunst, en schilderde met de stiptste naauwkeurigheid slangen, hagedissen, kapellen en kleine insecten naar het leven. Na zijne vrouw verloren te hebben, voer hij als kapitein van een brander ter zee. Hij huwde andermaal, wijdde zich wederom aan de kunst, vestigde zich te Leerdam en bekleedde aldaar de waardigheid van burgemeester.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. II. bl. 37.

[Jacob de Heusch of Heus]

HEUSCH of HEUS (JACOB DE), landschapschilder, in 1657 te Utrecht geboren, oefende zich eerst onder zijn oom Willem de Heusch (die volgt) en vertrok vervolgens naar Italië, waar hij de kunst en natuur bestudeerde, en zijn stijl, inzonderheid zijne figuren, eenigermate naar die van Salvator Rosa wijzigde. Hij was een goed teekenaar, die door veel op de academie naar het leven te teekenen een vaste hand verkreeg. Na een geruimen tijd, zoo te Rome als te Venetië, de kunst beoefend te hebben, keerde hij, volgens den een naar Utrecht terug, waar hij den 9 Mei 1701 overleed, doch volgens den ander was Amsterdam de plaats waar hij zich

vestigde en overleed. Zijne kunst vindt men meestal in Italië. Waarschijnlijk is het landschap met laag geboomte, ruïnen en struikgewas op den middengrond en een herder, visscher en eenige geiten en schapen, op den catalogus der hertogelijke galerij te Saltzthalen voorkomende en aan P. Heusch toegeschreven, van zijn penseel.

Zie, behalve Hoogstraten, Houbraken, Kok, Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. II. bl. 374; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. II. bl. 684.

[Willem of Guilleam de Heusch of Heus]

HEUSCH of HEUS (WILLEM of GUILLEAM DE) oom van den bovengemelde, werd te Utrecht in 1638 geboren en was een leerling van den beroemden Jan Both, wiens schildertrant hij, zoo in ordonnanties van Italiaansche landschappen als warm koloriet en dartele penseelsbehandeling navolgde. Hij hield zich een geruimen tijd in Italië, en vooral te Rome op. Te Utrecht wedergekeerd, bleef hij tot in hoogen ouderdom zijn kunstvak voortzetten. Zijn sterfjaar is onbekend, doch in 1699 was hij nog in leven. Zijn kunstwerk werd naar verdienste gezocht en gewaardeerd. Hij verrijkte zijne landschappen, die beurtelings gezigten van den Rijn en den Tiber, van Frascati en Tivoli voorstelden, met fraaije figuren en dieren, die goed geteekend en fiks getoetst zijn. Hij koos doorgaans jagten, herfsttooneelen of herders en landlieden, zich met veldarbeid bezig houdende of zich vermakende, tot zijn onderwerpen. Men vindt van hem op het Haagsch museum twee kleine landschapjes. Op de verkooping van van der Linden van Slingeland gold zijn *landschapje* op koper, zeer delicaat en uitvoerig geschilderd *f* 600.00; een grooter *bergachtig landschap*, meesterlijk en zonachtig, *f* 710.00. De hoogleeraar Bleuland bezat van hem 5 schilderijen, van welke een *Italiaansch landschap*, voor *f* 320 00 en een *bergachtig landschap* met jagende nymphen, door Poelenburg gestoffeerd, voor *f* 465.00 verkocht zijn.

Een *landschap met Zoneffekt* is in de Louvre te Parijs te zien.

Bartsch en Kramm maken melding van 10 door hem in den trant van Both geëtste landschappen. De goede afdrukken zijn voortreffelijk schoon. Een stel, waarvan No. 1 ontbrak, werd op de verkooping van von Fries voor *f* 270.00; 2 andere zeer zeldzame, bij Bartsch onbekende landschappen voor *f* 250.00 verkocht.

Zie, behalve Hoogstraten, Houbraken, Kok en anderen, Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. II. bl. 37; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. II. bl. 684.

[G.S. Heusdanus]

HEUSDANUS (G.S.) schreef:

In L. A p u l e j i *Opera omnia*, *Quaestiones et Conjecturae*, Antv. P l a n t . 1586, 12°.

[Philippus Wilhelmus van Heusde]

HEUSDE (PHILIPPUS WILHELMUS VAN), zoon van C o r n e l i s v a n H e u s d e en van C a t h a r i n a J o s i n a W i j b o , werd den 17 Junij 1778 te Rotterdam geboren. Na aldaar en te Delft het voorbereidend onderwijs van bekwame leermeesters te hebben genoten, bezocht hij de Erasmiaansche school te Rotterdam, die toen den geleerden en smaakvollen J.A. N o d e l l aan het hoofd had. Deze maakte hem met de schriften van P l a t o en H e m s t e r h u i s bekend, en gaf hem, nadat hij reeds de school had verlaten, nog drie jaren privaat onderwijs. Eerst in 1797 vertrok hij naar Amsterdam om zijne letterkundige studiën onder den beroemden W i j t t e n b a c h en v a n S w i n d e n te vervolgen en zich onder C r a s op de regten toe te leggen. Niet alleen was hij de leerling maar de vriend dezer mannen, vooral van W i j t t e n b a c h , die hem zijne letterkundige schatten mededeelde en hem de ouden, inzonderheid P l a t o , leerde verstaan. Zóó gehecht was hij aan W i j t t e n b a c h , dat hij hem naar Leyden, waar hij tot opvolger van R u h n k e n i u s was benoemd, volgde. Ook daar bleef hij de leerling bij uitnemendheid van W i j t t e n b a c h , schoon hij ook de scholen van v a n d e n H e e s s e l , K l u i t en S i e g e n b e e k bezocht. De eerste vrucht zijner letterkundige studie was het door W i j t t e n b a c h , B o n n e t , H e y n e en B u t t m a n n zoo geprezen *Specimen criticum de Platone*, dat hij aan curatoren opdroeg, die hem daarvoor een kostbaar boekgeschenk met een eervol inschrift vereerden. Een uitstapje naar Parijs bragt hem met verschillende Fransche geleerden in kennis, en naauwelijks was hij tot doctor in de beide regten bevorderd of hij hield reeds te Utrecht (1804) zijne intree-rede *de Antiqua Eloquentia cum recentiore comparata* (Traj. ad Rhen. 1805) als hoogleeraar in de geschiedenis, oudheidkunde, welsprekendheid en Grieksche taal. Zes en dertig jaren bleef hij de steun en het sieraad dier hoogeschool, niet alleen door zijne uitgebreide geleerdheid, kiesche smaak en innemende leerwijze, maar ook door de goedheid van zijn hart, de reinheid zijner godsdienstige beginselen en het voorbeeld van zijnen vromen wandel, ingerigt naar het evangelie van J e z u s C h r i s t u s , wien hij als zijnen Zaligmaker en Heer beleed. Als geleerde had hij ongemeene verdiensten, maar als onderwijzer, als vormer en opleider der jongelingschap, had hij naauwelijks wederga. Hierin vond hij den hoogsten lust van zijn leven; hieraan wijdde hij de heerlijke begaafdheden van zijnen geest met rusteloozen ijver toe. De door hem gestichte school, zoo groot, als door

weinige hoogleeraren in ons vaderland gevormd werd, droeg daarvan de sprekendste bewijzen en brengt gewis de weldadige vruchten tot de verste nakomelingschap over. Driemaal begeerde men hem te Leyden tot hoogleeraar. Tweemaal bekleedde hij de waardigheid van rector-magnificus, die hij (1807) met eene *Oratio de vi et efficacia quam ad exeolendas recentiores gentes antiquae habuerient literae* en (1818) met eene *Oratio de pulchri amore* nederlegde. In 1816 werd hij tot bibliothecaris der Academische bibliotheek aangesteld, welker Catalogus hij met eene voorrede in 1835 het licht deed zien. Hij was curator van het Gymnasium, ridder van den Nederlandschen Leeuw, lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut en van vele binnen- en buitenlandsche geschied- en letterkundige genootschappen. Meermalen werd hij tot gewigtige betrekkingen geroepen en toen hij, den 28 Julij 1839, op eene reis door Zwitserland te Genéve stierf, was de rouw in ons vaderland algemeen. In alle geleerde genootschappen, waarvan hij lid was, werd met de hoogste lof van hem gesproken en vele zijner leerlingen bragten hunnen onvergetelijken meester in proza en poëzij hunne hulde.

Zijne schriften zijn:

Diatribe in civitates antiquas, in *Comment. Lat. Tert. Cl. Inst. Regii Neêrl*. 1817, 4°.

Initia Philosophiae Platonicae, Traj. ad Rhen. 1827 tot 1836, 3 vol. 4 part. 8°.

Brieven over den aard en strekking van Hooger Onderwijs, Utrecht 1829. Hiervan verschenen 3 uitgaven en 2 Hoogduitsche overzettingen, namelijk van L e o n W e y d m a n n , *Prediger zu Monsheim*, Crefeld 1839, en van J. K l e i n , *mit einer Vorrede begleitet von* F.H.C. S c h w a r z , Heidelb. u. Leipz. 1830.

De Socratische School of Wijsgeerte voor de negentiende eeuw, Utrecht 1834-1839, 4 dln., gr. 8°. Hierop hebben betrekking:

F.C. d e G r e u v e , *in antwoord op de Brieven van den Hoogleeraar Ph.W. van Heusde*, *benevens de wederlegging van het derde deel der Socratische School*, en

Ph.W. van Heusde, *de Socratische School*, *vierde deel*, *de Metaphysica*, *nader toegelicht en beoordeeld door* J. N i e u w e n h u i s , Leiden 1840, 8°.

Het derde deel is ook afzonderlijk verschenen in drie stukken met den titel van *Proeven van wijsgeerige navorschingen in de talen*, Utr. 1837.

Dr. S. L e u t b e c k e r gaf van het eerste deel eene Hoog-

duitsche overzetting, Erlangen 1838, 2 stukken.

Characterismi Principum Philosophorum veterum, *Socratee*, *Platonis*, *Aristotelis ad criticam philosophandi rationem commendandam*, Amst. 1839, 8°.

De School van Polybius, *of Geschiedkunde voor de negentiende eeuw*, Utrecht 1841, gr. 8°.

Oratio de naturali artium et doctrinarum conjunctione, *alteris celebrandis Acad. Rheno-Trajectinae Saecularibus*, *habita d.* 13 *m. Junii a.* 1836: *accedit Protrepticus ad filium promotionis more majorum opportunitate*, Ultraj. 1836.

Esquisses philosophiques, *dèdiées à l'Acad. des Sciences morales et politiques*, *sect. Philosophie*, *par* Ph.W. van Heusde, *Membre Correspondant de l'Institut de France*, ook in het Nederd. vóór den 2den druk der *Socrat. School*.

Cornelis Willem de Rhoer gekenschetst, *bijzonder als Geschiedkundige*, Utr. 1821.

Herinneringen aan Willem Hendrik de Beaufort, Utr. 1823.

Beiden met den titel: *Ter nagedachtenis van C.W. de Rhoer* en *W.H. de Beaufort*, Utr. 1830, 8°.

De *Praefatio* vóór den Catal. der Acad. Bibl. Ook afzonderlijk *accedentibus tum aliis Bibliothecam spectantibus tum Senatus Urbani Trajectensis decretis*, Ultraj. 1835.

Aanspraken aan de Vrijwillige Jagers, *Studenten der Utrechtsche Hoogeschool*, *te Hilvarenbeek* 2 *Aug. en te Oorschot* 22 *Aug.* 1831.

Zie *Memoriam Heusdii commend.* J.A.C. Rovers, Traj. ad Rhen. 1841; *Memoriam Heusdii c. discip. recol.* N.C. Kist, *Lectiones auspicans etc.* Ao. 1839-1840 *habend.*, L.B. 1839, 8°. maj.; A. Ekker, *Epist. in Heusdii memor.* in *Symbol. Litter.*, T. IV.; P.C. Pruijs van der Hoeven, *de Instit. Acad.*, L.B. 1840; Mr. C. Star Numan, *ter Nagedachtenis van Ph.W.v.H.*, Gron. 1839, 8°.; Goudoever, *Sermo ad discip. hab. die* XVIII *m. Septembr. a.* 1839, Ultraj. 1839; *Hulde aan v.H. bij zijn graf hem toegebragt door* A. van Goudoever en H.J. Royaards; *Levensb. van wijlen den Hoogl. Ph.W.v.H. door zijn ambtgen.* Mr. A. van Goudoever, met *Hulde bij het graf* in *Utr. Stud. Alm. voor* 1840; *Het overlijden van v.H. herdacht in de openbare zitting van de* 3*e Klasse van het Kon. Ned. Inst. op* 27 *Aug.* 1839 *door* Mr. C.A. den Tex; *Konst- on Letterbode* 1839, D. II. bl. 82, 112, 291; *Verslag van de jaarl. Alg. Verg. van het Prov. Utr. Genoots.* 1840; M. Siegenbeek in *Handel. der jaarl. Vergad. der Maats. van Ned. Letterk. te Loyden* 1840, (met een gedicht); R.H. Graedt Jonkers, *Hulde aan de Naged. van den Hoogl. Ph.W.v.H.;* R.P. Verbeek, *Ontboez. bij den dood van mijnen hooggeachten leerm. Ph.W.v.H.;* J. Roulez, *Notice Biogr. sur Ph.W.v.H.*, Brux. 1841; Gerh. Stöckfeld, *Andenken an den grossen hochberühmten Herrn Prof. Ph.W.v.H.;* H.E. Vinke, *Levensberigt van den Hoogl. J. Heringa* in *Utr. Stud. Alm. voor het jaar* 1841; Dez. in *Or. de relig. Christ. in conform. homin. animis iisq. consol. vi atq. effic.* en in *Godgel. Tijds. Waarheid in Liefde* 1840, bl. 597; S. Karsten, in *Or. de antiq. litt. doctr. o. philos. conjung.* passim; J.W. Scholten, *Or. de vitando in J.C. hist. interpretanda docetismo*, *nobiti*,

ad rem Christian promovendum hodiernae Theologiae munere, p. 29; W. M u u r l i n g , *Philalethes*, *over de Waarheidstiefde*, bl. 32; L.G. P a r e a u , *Vorming van toekomstige Godgeleerden* in *Waarheid in Liefde* 1839, D. IV. bl. 913; H.R. R o y a a r d s , *v.H. en zijn onderwijs als paedagogisch tot de godgel. wetens.* en *v.H. als geschiedkundige en leeraar der geschied.*, Utr. 1839; P. H o f s t e d e d e G r o o t , *Beschouw. van v.H 's denkbeeld omtrent het lager onderwijs*, *eene voorlez den* 3 *Julij* 1840 *in de Algem. Vergad. van het Schoolonderwijzers Gezelschap der Prov. Gron. gehouden* in *Tijdschr. voor Onderwijzers*, Gron. 1840, IV.; Dez., *Over de verhouding van de Godsdienst en de Wetenschap tot het Onderwijs: denkbeelden van Graser*, *v Heusde*, *Cousin* en *van Bemmel*, Gron. 1841; H o l t i u s , *Or. de liberal. major nostror. quae academus instituendis augendisque cognita est*, p. 62, 63; W y t t e n b a c h , *Bibl. Crit.*, T. III. P. 3, p. 66; Dez., *Epist. ad Heusd*; S. K a r s t e n in *Ded. Xenophanis Coloph. Carm Rel;* F r i e d m a n n i , *Bibl. scripta ac Poct. Latin. aetatis recens. selecta* A *script*. I. 2 163; J. B a k e , in *Bibl. Crit. nova*. T. IV. p. 39; *Annal. Acad. Traj.* 1820-1821, p. 64, 1834 tot 1835, p. 47; J.A.C. v a n H e u s d e , *Epist. ad Patrem Disquisitione de Cicerone Philoplat praem*. en in *Praef. ed. sec. Schol. Socrat.*, p. 13; J.A.C. v a n H e u s d e *Epist. ad Patrem*, *Diatribae praem*. in *locum. de Consolatione* en in *Praef. Disquisit historico juridicae de lege Poetelia Papiria*, Traj. 1842; H e y n e , in *Götting Get. Anz.* 1804; B u t t m a n n i *Auctora animadv. in Plat. Gorgiam et Theaetetum*, Vol. II. ed. H e i n d o r f ; *Allgem Liter. Zeit. Erg. Bl* 1809, Nr. 27; *Int. Bl.* 1839, Nr. 52, S. 420; *Heidelb. Jahrb* 1840, S. 785; *Cött. Gel Anz* 1840, S. 608; *Die Unruhen in der Niederl Reform. Kirche während der Jahre* 1833 *bis* 1839 *von X. Herausgegeb. von* J.C.L. G i e s e l e r , Hamb. 1840. S. 199; *Krit. Zeitschr. für Rechtwissens und Gesetzg. d Auslandes*, *herausgegeben von* M i t t e r m a i e r u. Z a c h a r i a e 1839. Th. I. S. 37; L.J.F. J a n s s e n , in *Theol. Stud u Krit*. 1837, S 379-412; *Konst- en Letterb*. 1806, D. I. bl. 402, 1810, D. I. bl. 233, 1827, D. I. bl. 19, D. II. bl. 33, 1834, D. II. bl. 362, 1836, D. II. bl. 355; *Schouwb*, *van In- en Uitl. Letter- en Oudheidk* 1806, Nr 2, bl. 101, Nr. 4, bl. 216; *Godgel. Tijdschr. Waarheid in Liefde*, 1837, D. IV. bl. 792, 1840, D. III. bl. 598, 600, 1841. D. II. bl. 365; K i s t en R o y a a r d s , *Arch. voor Kerk. Gesch inzond in Ned.*, D. X. bl. 8.; *De laatste Evangelieraad van* P. B o n n e t , Utrecht 1804 bl. 70; S i e g e n b e e k , *Geschied. der Leidsche Hoogesch.*, D. I. bl. 377, 380; S e p p , *Proeve eener dogmat geschied der Theol. in Nederl*, bl. 56, 96, 162, 259; *Bijdr tot Regtsgel. en Wetgev door* C.A. d e n T e x en P.v. H a l l , 1838. No. 1. bl. 134; *Geschied. der Christ. Kerk in Tafer.*; K o b u s en R i v e c o u r t , *Handwoordenb.* en o. h w.; *Cat. der Bibl. van de Maatsch. van Ned. Letterk.* D. I. bl. 100; M u l l e r , *Cat. van Portrett*.

[Boudewijn van Heusden]

HEUSDEN (BOUDEWIJN VAN), afstammeling van een zeer oud en aanzienlijk geslacht, dat in de mannelijke lijn reeds voor eeuwen is uitgestorven en zijn oorsprong ontleende aan de graven van T e i s t e r b a n t en K l e e f , door R o b b e r t , tweede zoon van R o b b e r t v a n K l e e f , graaf v a n T e i s t e r b a n t en van K u n e g o n d a , dochter van den graaf v a n H u y . B o u d e w i j n s vader, R o b b e r t , was de eerste heer v a n H e u s d e n , terwijl diens broeder L o d e w i j k zijn vader als graaf van T e i s t e r b a n t opvolgde en een andere, D i d e r i k , de

heerlijkheid van Alt e n a tot zijn erfdeel bekwam. Gedurende het leven van Boudewijns vader (839) verwoestten de Noormannen en Deenen de stad en het slot van Heusden. Hij overleed in 857. De moeder van Boudewijn was Ada, dochter van den graaf van Cuik. Boudewijn was 'een vroom en wijs jongeling.' Tot meerdere jaren gekomen, reisde hij met Heinaldo, graaf van Angiens, naar Frankrijk en vervolgens naar Engeland, waar hij koning Admond, Eadmond, Edmond ook Edericus genoemd, diende. Sophia, de dochter van dezen vorst, ontvonkte in liefde tot hem en beiden vertrokken, gevolgd door een dienaar en dienares, van het hof en kwamen te Vlissingen, vervolgens te Zutphen en, toen Robbert gestorven was, te Heusden. Lang bleef zij hier verborgen eer de koning eenig narigt van haar verblijf bekwam. Eindelijk werd zij door een Engelsch koopman ontdekt. De koning, van haar verblijf verwittigd, zond een edelman derwaarts, die haar op het huis vond, bezig met spinnen van purperen zijde op een rood wiel. Na onderzoek te hebben gedaan naar haren toestand, kinderen enz., ontbood de koning zijn zoon en dochter met hunne kinderen naar Engeland, ontving ze met blijdschap en begiftigde ze rijkelijk. Volgens een ander verhaal vertrokken slechts Boudewijns beide zonen, Edmond en Robbert, bij het leven hunner moeder, naar Engeland, hield de koning den oudsten bij zich en zond den jongsten naar zijne moeder terug en 'gaf hem een wapene grootelijken begaeft, te voeren uyt coninckIyken authoriteyt, een schilt van goude met een root raderken, en daer op eenen helm van goude en daer boven een kroon van lasuer, en tusschen de kroon twee lange ezelsooren en daer tusschen een root rat.'

Boudewijn stierf in het jaar 870 en zijne vrouw Sophia in 890 en werden in de kerk van Oud-Heusden begraven.

Zie Wilhelm Malmesburiens., Lib. II, *de gestis Reg.; Angl; Chron. Saxon. ad annum* 1370; Joh. à Leydis, *Orig. et reb gest.;* D D. Brederode bij *Matthaei Anal. Vet. et Med. aevi*, T. I, p. 614; Oudenhoven, *Beschr. v. Heusden*, bl. 34, 35, 42, 46; Devisie, *Kronijk*; Pontanus, *Hist. Gelr.*; P. Heuterus, *Geneal. Praecip. Alequot. e Gallia Francica ac Belgica Famil.*, p. 54; van Leeuwen, *Bat. Ill.*, p. 983; Kok, *Vad. Woordenb.*, D. XX, bl. 588; Bolhuis, *De Noormannen in Nederland*, bl. 113.

[Willem I heer van Heusden]

HEUSDEN (WILLEM I heer van), zoon van Jan den III en van Christina, dochter van den graaf van Arensbergen, trok met keizer Coenraad en koning Lodewijk van Frankrijk, naar het heilige land en stierf in het

jaar 1153. Hij liet bij zijne vrouw, eene dochter des graven van Lijningen, geen kinderen na. Zijn broeder Arnold huwde met eene dochter van den graaf van Salm en stierf in het jaar 1168.

Zie van Oudenhoven, *Beschrijv. v. Heusden*, bl. 39, 47.

[Johan IV heer van Heusden]

HEUSDEN (JOHAN IV heer van), zoon van Arent of Arnold en N.N. van Salm, trok met hertog Hendrik van Brabant naar het heilige land en werd daar ridder geslagen. Hij stierf in 1192, bij zijne vrouw, dochter van den heer van Hoorne, nalatende Robbrecht, die hem opvolgde.

Zie van Oudenhoven, *Beschrijv. v. Heusden*, bl. 39, 47.

[Johan VI heer van Heusden]

HEUSDEN (JOHAN VI heer van), kleinzoon van Robbrecht, zoon van Jan V en van de dochter des graven van Vernenburg. Hij werd ridder geslagen in 't heilige land en stierf in 1279. Hij liet na bij zijn vrouw, eene dochter des graven van Loon, Johan, die volgt, en Jan van Heerbeen en Arent van der Sluys, ridders.

Zie van Oudenhoven, *Beschrijv v. Heusden*, bl. 40, 48.

[Arnout van Heusden]

HEUSDEN (ARNOUT VAN), broeder van Johan, die volgt, was in 1288 in den slag van Woeringen met zijn broeder. In de kronijk leest men nopens hem:

> 'Dees heeren broeder van Hoesdinne
> Arnaut hiet hi, ende was clerc;
> Maer ridderlijke was sijn were.'

Zie *Rijmkronijk* van Jan van Heelu, bl. 191.

[Jan VII heer van Heusden]

HEUSDEN (JAN VII heer van), zoon van Jan VI en van N.N. van Loon, nam met de misnoegde edelen deel aan de zamenzweering tegen graaf Floris V, die bij zijn dochter Isabella een bastaard teelde, met name Witte, de eerste heer van Haamstede in Zeeland. Hij trok met vele ridders aan den Rijn naar 't heilige land en streed aan de zijde van Jan I, hertog van Brabant, in den slag van Woeringen. Hij verzoende zich door bemiddeling van den hertog met graaf Jan II en stierf in 1303.

Zie Goudhoeven, *Chron. v. Holl.*, bl. 145, 340; Balen, *Beschr. v. Dordr.*, bl. 720, 725, 726; Oudenhoven, *Beschr. v. Heusden*, bl. 37; van Wijn op Wagenaar, *Vad Hist.*, D III, bl. 42; *Rijmkronijk* van Jan van Heelu (uitg. Willems), bl. 341.

[Jan VIII heer van Heusden]

HEUSDEN (JAN VIII heer van), zoon van Jan de VIIde en van de dochter des graven van Wichingen, diende den hertog van Brabant tegen den Koning van

Frankrijk, waarvoor hem de hertog ‘4000 ponden tornoys in eens en nog eeuweliken ende erffelijken, 100 pond Brabants’ gaf.

Hij huwde 1. Margaretha, dochter van den graaf van Cuyk en 2. Sophia, dochter van den heer van Cranendonk. Bij de eerste liet hij na, Johan IX, die met Cunigonde, dochter van Jan van Arkel, huwde, tot ridder in het heilige land werd geslagen, en tegen den zin van zijn oom, ridder Jan van Drongelen en zijne zuster Sophia van Saffenberch, de heerlijkheid Heusden met al haar toebehooren aan Jan, bertog van Brabant verkocht.

Zie van Oudenhoven, *Beschr. v. Heusden*, bl. 49.

[Jan van Heusden van Elshout]

HEUSDEN VAN ELSHOUT (JAN VAN), derde zoon van Jan VII, achttiende heer van Heusden, en Alida van Wijbestein, leefde omtrent 1320 en was de stamvader van dat geslacht. Hij buwde met eene erfdochter uit den huize Elshout, die het slot en de heerlijkheid van dien naam in het geslacht van Heusden bragt. Gerhard, een der afstammelingen van heer Jan, werd in 1414 door de Gelderschen omgebragt. Diens kleinzoon, mede Gerhard genaamd, overleed in 1588 en liet vier zonen na, die volgen.

Zie Bucel, *Stemmat.*, p. 11, 113; Kok, *Vad. Woordenb*, D. XX, bl. 593.

[Kornelis van Heusden van Elshout]

HEUSDEN VAN ELSHOUT (KORNELIS VAN), zoon van Gerhard, gouverneur van Heusden en onderhavige landen.

[Egidius van Heusden van Elshout]

HEUSDEN VAN ELSHOUT (EGIDIUS VAN), zoon van Gerhard, president van de rekenkamer in Gelderland, in 1635 geboren. Hij liet verscheidene zonen na.

[Ivo van Heusden van Elshout]

HEUSDEN VAN ELSHOUT (IVO VAN), zoon van Gerhard, ontvanger-generaal van wege den koning van Spanje in Gelderland en Zutphen, gestorven in 1620.

[Jan van Heusden van Elshout]

HEUSDEN VAN ELSHOUT (JAN VAN), ontvangergeneraal van wege den koning van Spanje in Zeeland. Hij overleed in 1661.

[Diderik van Heusden van Elshout]

HEUSDEN VAN ELSHOUT (DIDERIK VAN). zoon van Kornelis, bovengenoemd, sneuvelde, in 1642, als luitenant-kolonel in den slag bij Leipzig.

[Diderik Heusden van Elshout]

HEUSDEN VAN ELSHOUT. (DIDERIK), zoon van Jan, voornoemd, ridder, baronnet, heer van Middelswaele en Zeijssele, hoofdopziener van wege den Spaanschen

koning over de kanalen, te Brussel, eerste schepen in 1688 en 1689, burgemeester dier stad in 1690, werd door koning K a r e l II, 2 Maart 1688, tot baron van Heusden verheven.

Zie B u c e l , *Stemmat*, p. 11, 113; *Nebiliaire des Pays-Bas et du Comté de Bourgogne*, T. II, p. 513, 550; K o k , *Vad. Woordenb.*, D. XX, bl. 593.

[Henricus van Heusden]

HEUSDEN (HENRICUS VAN), behoorde tot die mannen, welke het werk der hervorming, door G e e r t G r o e t e aangevangen, vervolgden en voleindigden.

Zie K i s t en R o y a a r d s , *Archief voor Kerkel. Geschied. inzonderheid in Nederland*, D. VIII, bl. 261.

[Kornelis van Heusden]

HEUSDEN (KORNELIS VAN), krankbezoeker te Amsterdam, schreef een werkje tegen D e u r h o f f , Amst. 1719, 8°., waarop volgde:

Afgeperste verantwoording wegens het gedicht voorheen uitgegeven ter uitvaert van Willem Deurhoff, Amst. 1719, 8°.

In 1734 gaf hij te Amsterdam *Brieven tegen de Hattemisten* uit, in 4°.

Zie A b c o u d e , *Naamr. van Ned. boeken*, bl. 152.

[Petrus van Heusden]

HEUSDEN (PETRUS VAN), te Geervliet, leefde in het midden der 18de eeuw en wijdde:

Een nederige zegezang aan Samuel Hushusius, *bij diens bevestiging tot predikant te Abbenbroek*. 1759.

Zie *Boekzaal der Gel. Wereld*, 1759, bl. 521, 522.

[Jacob van Heusden]

HEUSDEN (JACOB VAN), zoon van den notaris en procureur C o r n e l i s v a n H e u s d e n en van J o h a n n a v a n d e r P l a s , werd den 30 Januarij 1757 te Hilvarenbeek geboren, studeerde, na voorbereidend onderwijs genoten te hebben te Leyden, werd adjunct- en vervolgens predikant te St. Oedenrode (1784), en acht jaren later (1792) te Hilvarenbeek. Aan deze gemeente was hij zóó gehecht dat hij er zijn gansche leven bleef, voor een beroep naar Arnemuide bedankte en dat naar Vlissingen voorkwam. In 1839 verkreeg hij, na eene zevenenveertig-jarige evangelieverkondiging, zijn emeritaat en overleed den 20 Februarij van dat jaar.

Hij was een waardig evangeliedienaar en trouw herder en verwierf zoo bij haar als elders den eerbiedwaardigen naam van *vader*. Hij beleefde in hun midden echter treurige dagen. Aan de Protestanten werd door de Roomsch-Katholijken de kerk ontnomen, hen de verpligting opgelegd voor de pastory huur te betalen, eindelijk ook het gebruik van deze ontzegd. V a n H e u s d e n wist echter, door zijne toevlugt te nemen tot L o d e w i j k N a p o l e o n , het inzamelen van giften, het uitgeven eener leerrede over Ps. CXXXIII, fondsen bijeen te brengen tot het aankoopen eener predikantswoning en het opbouwen eener nieuwe kerk. Doch zijn werkkring

was niet tot zijne gemeente beperkt: veelzijdig zijn zijne verdiensten jegens de Nederlandsche Hervormde kerk. De godgeleerde wetenschappen vonden in hem, die bij uitnemendheid in de oude talen bedreven was, een gelukkig beoefenaar, getuige zijne bekroonde prijsverhandeling bij het Genootschap ter verdediging van de Christelijke godsdienst, en andere geschriften. Als theologant was hij mild, verdraagzaam en een voorstander des vredes, trachtte de hitte der gemoederen, bij de separatistische twisten te bedaren, verzoende den Goudschen predikant B u s s i n g h met zijn ambtgenoot. De regten der Hervormden werden in hem door woord en pen mannelijk verdedigd, toen zij door de omwentelingen bedreigd werden, ook bestreed hij de meening dat de staat niet verpligt zou zijn in het tractement der Hervormde predikanten te voorzien. Hij stelde warm belang in allerlei inrigtingen tot bevordering van het Protestantisme, zooals in de Maatschappij van Weldadigheid, en was de ontwerper en stichter van de Maatschappij van Welstand (18 Julij 1822). Nog kort voor zijn dood werd hij door Z.M. den koning tot Ridder van den Nederlandschen Leeuw benoemd. Hij was bevriend met den hoogleeraar v a n d e r P a l m en den predik. E. K i s t .

V a n H e u s d e n huwde den 9 April 1790 mejufvrouw W.C. d e B r u i j n , die hem een aantal kinderen schonk. Zijn portret is in steendruk. Hij schreef:

Eene aanprijzing van het onderzoek der H. Schrift der Christenen, *zoo voor zich zelven*, *als met hunne huisgenooten*, *waarin tevens wordt aangetoond*, *hoe hetzelve op de meest gevoegelijke wijze*, *tot regt verstand en troostvolle bevestiging der waarheid kan worden in het werk gesteld* in *Werk. van het Haagsch Genootschap* 1789.

Leerred. over het beminnelijke van de plegtige Samenkomsten der Christenen, *naar aanleiding van Psalm* CXXXIII, 1809.

Kort onderwijs in de Christelijke Godsdienst, *naar de belijdenis der Hervormden*, 's Hertogenbosch 1836 (3de druk).

De dag des Heeren, *eene zamenspraak tusschen den heer B. en mevrouw V.*z.n. 's Bosch 1824.

Aanmerkingen op een geschrift, *getiteld: de Godsdienst afgezonderd van den Staat. Opgedragen aan de aanstaande nationale vergadering der Nederlandsche Republiek;* waarin hij de stelling dat de Staat met de bezoldiging der Hervormde geestelijkheid niets te maken had met bescheidenheid, maar met de meeste bondigheid bestrijdt. Dordr. bij P.v. B r a a m . z.n.

Een Praeadvys, *hoe de leeraars der Hervormde Kerk*, *ingevolge het decreet der nationale vergadering ter afschaffing*

van alle heerschende Godsdienst, *zich voortaan te gedragen hebben*. Vlugschrift z.n.v.s. of d.

Voorlezing over het gebruik van Geloofsbelydenissen of Symbolische boeken. 's Bosch 1825.

Over het behoorlijk eerbiedigen van de Geloofs-Formulieren der Hervormde Kerk in Nederland, *beschouwd als het geschiktste middel ter bereiking van derzelver doel*, *de eenigheid des geloofs*, *ook bij de tegenwoordige onrust*, *in dezelve verwekt*.

Over de voortreffelijkheid van het Gereformeerde boven het Roomsche Geloof, *in gemeenzame gesprekken*. z.n. Breda 1830.

Het groot belang der Gereformeerden om zich van de Roomsche Kerk gescheiden te houden. z.n. Amsterdam bij J. v a n K e s t e r e n en Rotterdam bij J. v a n B a a l e n .

Ook gaf hij eene kleine verhandeling onder de spreuk C r i s p u s S a l l u s t i u s : *Pulchrum est bene facere Reipublicae*, *etiam bene dicere haud absurdum est*, waarin hij zijn wensch uitdrukte, dat de grondbeginselen der Maatschappij van Weldadigheid op de provincie Noord-Brabant werden toegepast. 's Bosch 1818, 1837.

Peter en Anna of de gelukkige Landbouw. Breda 1837.

Zie *Jacob van Heusden in zijn verdienstelijk leven geschetst door* S.S. S p r e n g e r v a n E i j k , Rotterd. 1841; *N. Vaderl. Bibl.*, D. VI, No. 10; J.W. B u s s i n g h , *Leerredenen*, Rotterd. 1802; *Boekzaal voor* 1841, *Maart*, bl. 405, *April*, bl. 530; *Versl. d. Maatsch. v. Welstand van* 1824, 1826; G l a s i u s , *Godgel Nederl.*, 5de St., bl. 93; M u l l e r , *Cat. van Portrett*.

[Mr. A. van Heusden]

HEUSDEN (Mr. A. VAN) lid der vroedschap van Leiden, werd in Februarij 1795, op den eisch der Leidsche revolutionairen, door Fransche huzaren gevankelijk van 's Hage naar Leiden vervoerd.

Zie v a n d e r A a , *Geschied. van den Oorlog* 1793-1802.

[Frans Esausz. den Heussen]

HEUSSEN (FRANS ESAUSZ. DEN), werd in 1624 als predikant te Oost-Vlieland beroepen, en overleed aldaar in 1679, na sedert 1662 J o h a n n e s R o o s (in 1684 gestorven) tot adjunct gehad te hebben. Hij was in zijn tijd als godgeleerde en dichter bekend door:

Thien schriftuurlijke Redenen, *tot bewijs dat de jonge kinderen der Geloovigen moeten gedoopt worden. Kort en klaer*, *tot onderrichtinghe van de eenvoudige t' samen gestelt*. T' Amstelredam *gedaen voor* M a r t e n J a n s z . B r a n t 1637. 24°. Hier achter een *Nieuwe-jaers-vereeringh* in poëzy op muziek.

Den Christelijcken Visscher, *voor ghestelt bij forme van t' samen-spreeckinghe tusschen een Visscher en de Predikant: Tot stichtelijcke onderwijsinghe*, *aen alle Visschers en Zee-*

varende luyden. De derde druck, *van nieuws oversien ende verbetert*, *na de nieuwe oversettinge des Bijbels*, *in alle plaetsen der H. Schrifture*. T' Amstelredam bij Marten Jansz. Brandt. 1640. Kl. 8°.

In dit boeksken, aan de regering van Enkhuizen en West- en Oost-Vlielandt opgedragen, vindt men plaatjes, proza en poëzy. Volgens de toespraak *Tot den Christelijcken teser* werd de eerste en de tweede druk binnen vier jaren geheel uitverkocht. Het was een hand- en schatboek onzer visschers te West- en Oost-Vlielandt.

Gouden Breydel voor de quade en ongebonden Tonge ofte verklar. van het Derde Gebodt. - *Met Aenhangsel vervat: eenige politycke en Kerchel. wetten en ordonn. tegen het vloecken*, *sweeren enz*. Amst. wed. A. van den Burgh, 1676. kl. 8°.

Noachs Arcke en Zions Burght, *een sommarisch verhael van 't gepasseerde desen vergangen somer*. 1672.

Catechisatie over de Christelijke Catechismus, *der Gereformeerde Kerken in de Vereenigde Nederlanden*. Enkhuijzen 1668, 8°., 1688.

Zie Koecher, *Hist d Heidelb Catech*, bl. 312; van der Aa, *Nieuw Biogr Anth Crit. Woordenb.*, D. II. bl. 219; F. Muller, *Catal eener uiterst zeldz verz van Boeken*, bl. 79.

[N. Doemer den Heussen]

HEUSSEN (N. DOEMER DEN), zoon van den voorgaande, beoefenaar der dichtkunst, schrijver van een stichtelijk werkje, blijkens de *Inleiding* tot hetzelve van zijn vader in *Noach's Arcke*, enz.

Zie van der Aa, *Nieuw Biogr. Anth. Crit. Woordenb.*, D. II. bl. 220.

[Dirk van Heussen]

HEUSSEN (DIRK VAN), jur. utr. dr., na verdediging eener dissertatie over het huwelijksregt, Leyden, 4 Mei 1648. Bij deze gelegenheid vervaardigden R van Wesel en Willem van Heemskerk gedichten, die bl. 266 van den *Bloemkrans van verscheidene gedichten* voorkomen.

[Hugo Franciscus van Heussen]

HEUSSEN (HUGO FRANCISCUS VAN) werd den 26 Januarij 1654 te 's Gravenhage uit een rijk en aanzienlijk geslacht geboren, studeerde te Mechelen en te Leuven, waar hij licentiaat in de godgeleerdheid werd. Na eenigen tijd rector in het nonnenklooster te Huissen te zijn geweest begiftigde hem de pauselijke vicaris, Johannes van Neerkassel, met een kanunniksplaats in het aartsbisschoppelijk kapittel te Utrecht. Ook vestigde hij, met toestemming van dezen prelaat, eene statie op de Hooigracht te Leiden. Van Heussen was geheel een Nederlander, van vurige liefde voor de katholieke kerk, maar ook voor zijn vaderland doordrongen. Toen eene partij het Nederlandsche

bisschoppelijke bestaan wilde doen vallen en daartoe geen middel onbeproefd liet, schreef hij zijne geschiedkundige werken, waaruit ten duidelijkste blijkt, dat, hetgeen de Jesuiten als Jansenisme en Gallicaansche ketterij scholden, inderdaad niet anders was dan de oude katholieke leer, die hier door de beste godgeleerden en bisschoppen steeds was voorgestaan, en het was een bewijs hoezeer zijn geest die van de geestelijkheid zijner dagen was, toen het aartsbisschoppelijk kapittel hem, na den dood van N e e r k a s s e l , wiens warme vriend en T i m o t h e u s hij geweest was, het aartsbisschoppelijk bestuur wilde opdragen. Van 's mans geleerdheid en kracht en Nederlandsche degelijkheid wachtten de Ultramontanen te veel tegenstand dan dat men zijne benoeming niet zou hebben tegengewerkt. Reeds hadden zij weten te bewerken dat eene verhandeling van de aflaten en het jubilé, vroeger te Leuven uitgegeven, te Rome werd verboden, omdat de kracht der aflaten, volgens het Jesuitisch gevoelen, hier in werd verkleind. V a n H e u s s e n gaf het hierop veranderd voor de tweedemaal in het Hollandsch en ook in het Latijn uit met opdragt aan den kardinaal C o l u m n a , die hem nu zelf verlof gaf om het dus veranderd weer uit te geven. In weerwil van de veranderingen en goedkeuringen van dezen kardinaal, bleef de Jesuiten-partij de naar Rome's wensch herzienen druk nog steeds vervolgen en verketterde zij wat zelfs te Rome was goedgekeurd. De later afgevallen T h e o d o r u s d e C o c k , drong te Rome op v a n H e u s s e n s benoeming aan. Aartsbisschop werd hij evenwel niet, tot zijne groote vreugde werd C o d d e benoemd, die in v a n H e u s s e n een warmen vriend bezat, en toen de eerste in 1700 ter verantwoording naar Rome werd ontboden, behoorde v a n H e u s s e n tot zijne provicarissen. Na de afzetting van C o d d e , werd aan v a n H e u s s e n het uitoefenen van het provicariaat wel verboden, doch hij ging er desniettegenstaande mede voort. De in 1705 nieuw benoemde pauselijke vicaris, G e r a r d u s P o t k a m p , benoemde v a n H e u s s e n insgelijks tot vicaris, in welke betrekking hem, na diens kort hierop gevolgden dood, de kapittelen van Haarlem en Utrecht niet alleen bevestigden, maar hem, gedurende het openstaan van den aartsbisschoppelijken zetel, met J a c o b u s C a t z , het algemeen vicariaat opdroegen. Na den dood van den laatsten volgde v a n H e u s s e n op als deken van het Utrechtsch kapittel (1712). Sterk door de kennis der beginselen van de oude katholieke kerk in het algemeen en van de Nederlandsche in het bijzonder, bleef hij in een hoogst moeijelijken tijd de beginselen en regten van de vader-

landsche kerk verdedigen, zonder zich aan scheldnamen en banbliksems uit Rome te storen. Hij stierf in de pastorie op de Hooigracht te Leyden, 14 Februarij 1719.

V a n H e u s s e n was een grondig beoefenaar der vaderlandsche geschiedenis en oudheden in het algemeen, maar vooral van de kerkelijke in het bijzonder en zijne werken zijn, ofschoon er veel in voorkomt dat sporen draagt van te haastige bewerking en gebrek aan critiek, toch nog schatboeken voor de beoefenaars dier vakken. Hij had tot zijn gebruik een menigte handschriften en zeldzame geschriften en was met de voornaamste oudheidkundigen in briefwisseling.

V a n H e u s s e n heeft eene vertaling gegeven van de

Verhandeling van de eere en dienst der HH. en allermeest van de Allerh. M. Maria, *door J. Bisschop van Castorie*, (Neêrkassel), Antw. 1675,

en onder den pseudonym A d . v a n L o o , uitgegeven:

De Gyges van Michel Loeffius overwogen, *te ligt en met veele misslagen*, *valsheden en vervalsingen opgehoopt gevonden*.

Van veel meer belang is echter zijnen arbeid op het gebied der kerkelijke oudheden en geschiedenis van ons vaderland en nog altijd zijn zijne

Batavia Sacra, *sive res gestae apostolicorum virorum*, *qui fidem Bataviae primi intulerunt*, *in duas partes cum typis aeneis. Omnia industria ac studio T.S.F.H.L.H.S.T.L.P.V.T.* (*Trajectini Suffraganei F.H.L. Heussenii sac. theol. Licentiati*, *Provicarii Ultrajectensis*), Brux. 1714 fol., met afb., en zijne:

Historia Episcopatuum Belgii, *ulpote metropolitani Ultrajectini*, *nec non suffraganeorum Harlemensis*, *Daventriensis*, *Leovardiensis*, *Groningensis et Middelburgensis etc. per H.F.V.H. Sac.* T.L. *Vic.* T. Lugd. Brux. 1719 2 vol. fol. *Nova editio*, Ibid. 1755 et *altera pars* Antv. 1755, schatboeken voor den beoefenaar dier vakken, fol. m.k. pl.

Het is bekend dat H u g o v a n R i j n deze beide werken in het Nederduitsch overgebragt en met aanteekeningen vermeerderd heeft, van welke vertaling twee uitgaven, een in folio, een in octavo, bestaan. Men moet echter deze werken met behoedzaamheid gebruiken, daar er veel onnaauwkeurigheden ingeslopen zijn, en de geleerde schrijvers, in den geest van hunnen tijd, meer verzameld dan critisch onderzocht en getoetst hebben. Zijne afbeelding in olieverw berust in de pastorie der clerezy te Leyden en staat voor de folio uitgave der Hollandsche vertaling 1726.

Zie M.G. D u p a c d e B e l l e g a r d e , *Histoire abrégée de l'Eglise Métropolitaine d'Utrecht*, Utrecht, 1852 (3e édit.); *Esquisse historique sur l'ancienne Eglise Catholique dans les Pays-Bas*, *en partie*

traduite du Holland. par C.H.V. V(loten), Paris 1861; Saxe, *Onom.* T. VI.; *Anal.*, p. 673; Hoynck van Papendrecht, *Hist. der Utr. Kerke*, bl. 87; *Analecta* (Indices) J. le Clere, *Bibl. anç. et mod.*, T. XI. p. 256; *Navorscher*, D. II. bl. 75, 141; Goethals, *Lectures relatives à l'Histoire des sciences en Belgique etc.*, T. III. p. 219 suiv.; *Roomsch Katholyk Jaarboekje voor het Koningrijk der Nederlanden* 1843, bl. 108; van der Chijs, *De Munten van Utrecht*, bl. 7, *Overijssel*, bl. 228; Glasius, *Godgel. Nederl.* o.h.w.; *Chron. van het Hist. Genootsch.*, D. VII. bl. 131; Muller, *Cat. van Portr.*

[Nikolaas Heussenius]

HEUSSENIUS (NIKOLAAS) schreef:

Catechismus der Gereformeerde Nederlandsche kerken, *in haare waarheid bevestigd*, *met de getuigenissen der oudvaderen*, Rotterd. 1657 8°.

Gebeden over den Catechismus, Leiden 1655 8°.

Zie Kircher, *Hist. van den Heidelb. Catech.*, bl. 312.

[Johannes Heuter]

HEUTER (JOHANNES), Huyter of de Huyter, zoon van Jan Huyter en van Agatha Sonck, beiden van edele geslachten, in regte lijn afstammende van Nicolaas Huyter, in 1378 gestorven. Hij werd omstreeks 1475 te Delft geboren en was in 1500 baljuw en dijkgraaf van die stad. Van 1536-1538 bekleedde hij er de betrekking van schout. Ook komt hij in 1540 en den 1 October 1541 als zoodanig voor. Hij stierf in dat jaar, verscheidene kinderen bij zijne huisvrouw Petronella van Diepenhorst nalatende. In 1521 bezocht hij het heilige land met Jan Schorel, kanunnik te Utrecht, en Lambertus Varick, licentiaat in de godgeleerdheid en pastoor bij de St. Hypolituskerk te Utrecht, en sedert dien tijd nam bij den titel van ridder van Jeruzalem of het heilige graf aan, die hem ook door Lambert Snoij wordt gegeven. Zijne beschrijving van Jeruzalem en de heilige plaatsen, werd door zijn kleinzoon, ook Johannes Heuter geheeten, aan Christ. Adrichemius medegedeeld om hem voor zijne beschrijving van Jeruzalem te dienen.

Zie Adrichemii *Urbis Hieros. descr.*, ed. 1588, p. 132; Lamb. Snoy, *Généal. Holland.*, ms fol. 192; *Beschr. der stad Delft* (1720) bl. 123, 124; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-Bas*, T. I p. 557.

[Pontus Heuter]

HEUTER (PONTUS), Huiterus of Huyter, natuurlijke zoon van den bovengemelden, werd den 23 Augustus 1535 te Delft geboren, aldaar en vervolgens te Leyden onderwezen, en was in de laatste stad den 29 September 1549, bij de inhuldiging van Philippus II als graaf van Holland en Zeeland. Ook hij hief de handen hemelwaarts en legde den eed van getrouwheid af, dien hij, volgens

zijn eigene getuigenis, nimmer heeft geschonden. In het volgende jaar werd hij naar Mechelen gezonden, om er, onder Frans Pauli, een geleerd en vroom priester, zijne studiën te vervolgen. Den 26 Augustus 1555 bevond hij zich te Brussel, en hoorde de toespraak van Karel V, toen deze de Nederlanden aan zijn zoon Philips afstond. In 1560 reisde hij door Frankrijk, vertoefde eenigen tijd te Parijs, omhelsde, na zijne terugkomst in Holland, den kerkelijken staat en werd kanunnik te Gorkum. Toen zich in 1572 de Geuzen van deze stad hadden meester gemaakt, werd ook hij gevangen genomen, naar den Briel gevoerd en in den kerker geworpen. Hij werd ter dood veroordeeld, doch kreeg, na tot de Protestantsche kerk te zijn overgegaan, lijfsgenade. Welhaast keerde hij tot de Roomsche kerk terug en wijdde zich sedert dien tijd aan de beoefening der geschiedenis van Bourgondie en de Nederlanden. Met dit oogmerk begaf hij zich naar Fransche Comté, en bleef eenigen tijd te Dole, waar hij tegen het einde van 1582 kennis maakte met den raadsheer Claude Masii de Morteau en diens bloedverwant Pierre Saulget, een uitstekend beoefenaar der geschiedenis. Vele aanzienlijke en geleerde mannen ondersteunden hem bij zijne geleerde onderzoekingen, door hunne mededeelingen en voorlichtingen, zoo als Willem de Pamele, Cristophel d' Assonleville, Willem Criep, kanselier van Gelderland, Regner van der Duijn, raadsheer te Spiers, Nicolaas Oudart, Otto Harts, Hendrik Uwens, Lucas van Opmeer, Jan Boot, Flaminius Garnier, Philippus Numan, Jan Gevaerts, Adriaan de Latser en Antonie Roose van Kortrijk, geleerd oudheid- en geslachtkundige, in 1681 gestorven. Heuterus werd in 1585 kanunnik bij de cathedrale kerk te Deventer, welke stad toen in de magt der Staten was en den 31 Januarij 1587 onder het gezag van den koning van Spanje wederkeerde. Nadat prins Maurits, den 11 Junij, 1592 Deventer had hernomen, vertrok Heuterus naar Brussel, waar hij pastoor van het St. Jans gasthuis werd; vervolgens werd bij pastoor en kannunnik onzer L.V. kerk te St. Truijen in het land van Luik. Eenigen tijd daarna of later werd hij proost van Arnhem, voor hem slechts een titel. Na 28 jaren in ballingschap geleefd te hebben, stierf hij den 6 Augustus 1602 te St. Truijen, in den ouderdom van 67 jaren.

Nicolaas Ondart, officiaal van Mechelen, vervaardigde zijn grafschrift, dat men bij Paquot vindt. Zijn portret vindt men vóór eenige zijner werken, in 4°.

Heuterus was zeker een der uitstekendste geschiedschrijvers van zijn tijd, die als oog- en oorgetuige veel merkwaardigs kon mededeelen en die tevens door zijne geleerde en maatschappelijke betrekkingen den toegang tot belangrijke verzamelingen had.

Zij, die echter in later tijd de geschiedenis behandelden, hebben hem van vele en groote onnaauwkeurigheden overtuigd. Hij is ook niet van eenzijdigheid vrij te pleiten en veroorlooft zich niet zelden harde uitdrukkingen tegen andersdenkenden. In zijne genealogische berigten zijn menigvuldige misslagen, zelfs verdenkt men hem te dien opzigte van kwade trouw.

Hij schreef:

Nederduytsche Orthographie, Antw. Christ. Plantijn, 1581 8°.

Rerum Burgundicarum libri sex, *in quibus describuntur res gestae Regum*, *Ducum*, *Comitumque utriusque Burgundiae; ac inprimis Philippi andacis*, *Joannis intrepidi*, *Philippi boni*, *imperii Belgici conditoris*, *Caroli pugnacis*, *qui e Valesiâ Regum familiâ apud Burgundos imperarunt*, *Quorum postremus liber*, *qui est sextus*, *continet Genealogias familiarum*, *eorum maxime principum de quibus in universo opere fit mentio; docens quoque rationem stemmatum per avita insignia disponendorum*, Antv. Christ. Plantinus, 1563 fol., Hagae-Comit. Theod. Maire, 1639 8°., aan Philippus II opgedragen, die er echter den schrijver weinig dank voor weet. Bij het te zamen stellen van dit werk had hij het voorregt uit een aantal handschriften, die kort daarna verloren gingen, te mogen putten. Men houdt het voor een der beste zijner schriften en schat het, zoo om de getrouwheid als om den goeden en gemakkelijken stijl, zeer hoog. Paquot. te Water en Meerman laken echter in dit werk, dat het alleen de eigenlijk gezegde gebeurtenissen, als oorlogen en oproeren, bevat, en niets omtrent den staat der beschaving, zeden, regeringswijze of den bloei der kunsten mededeelt. Het verspreidt echter, in weerwil zijner misslagen, veel licht over de genealogie van het Bourgondische huis.

Rerum Belgicarum libri quindecim, *quibus describuntur pace belloque gesta a Principibus Austriacis in Belgio*, *nempe Maximliano primo Caesare*, *Philippo secundo*, *Hispaniarum Rege. Continentur hoc opere ea potissimum quae hactenus ab aliis sunt omissa*, *ut obiter tantum narrata. Praemissus est operi libellus singularis de vetustate et nobilitate familiae Habsburgicae ac Austriacae*, Antv. Mart. Nutius, 1598. 4°.

Deze geschiedenis, welke van 1477-1565 loopt, is opgedragen aan den aartshertog Albertus, die er den

schrijver voor beloonde. Ook dit werk is uit zeer goede, meest onuitgegevene bronnen opgesteld. Onder anderen heeft hij er, doch zonder den naam des schrijvers te vermelden, er een groot gedeelte der *Kronyk van* Sicco Beningha in overgenomen, waarover hij, en te regt, strengelijk door Ubbo Emmius is berispt.

Deze meldt dat Heuterus een slecht afschrift dezer kronyk moet gehad hebben, daar hij de namen van personen en plaatsen zoo gebrekkig opgeeft, dat geboren Friesen en Groningers soms niet weten welke hij bedoelt, terwijl hij hem hier en daar niet goed verstaan heeft en, zoodra hij hem verlaat, omtrent de Friesche en Groningsche zaken als in het duister ronddoolt.

Ook Paquot en van Mieris oordeelen er niet gunstig over. ‘J'y ai remarqué (schrijft de eerste) des anachronismes, des fautes de géographie et d'autres inexactitudes.’

Met dat al moet men erkennen, dat de schrijver mededeelt, wat door anderen voorbijgegaan of los behandeld is. In waarde staat het echter verre beneden de overigen.

In dit werk (L. IV. C. VIII p. 114) beweerde de schrijver dat de Hollanders en Zeeuwen in 1492 in de zeevaart verre achter Brugge en Sluis stonden, geen denkbeeld van de haringvisscherij hadden, en buiten Engeland en Schotland, alleen de Friesche en Saksische kusten bevoeren.

Dit gevoelen is door Pontanus in een brief aan Boxhorn, in diens *Theatrum Hollandiae*, kortelijk weêrsproken. Later gaf Boxhorn er eene meer volledige wederlegging van, onder den titel:

Aplogia pro navigationibus Hollandorum, *adversus Pontum Heuterum*, *qua praecedentium seculorum Navigationes earumque jura et constituta*, *ex tabulis praesertim publicis*, *asseruntur*. L.B. 1633. 24°. (Achter het *Mare liberum* van Grotius).

De Veterum ac sui saeculi Belgio, *libri duo*, Antv. Joan Keerbergius, 1600. 4°.

Nopens dit werk schrijft Paquot:

‘Ce n'est pas une description de la Belgique ancienne et moderne, comme le titre l'insinue: c'est un Traité fort sec, ou l'Auteur tâche de fixer la situation, et les limites des colonies établies dans ces contrées sous les Romains et de les comparer avec les divisions modernes. Il y a bien du hasard dans ce qu'il avance.’

Declaratio valoris Monetae aereae, *argenteae*, *et aureae quae olim apud Hebraeos*, *Graeeos*, *et Latinos*, *praecipue usi sunt; ejusdemque*, *quantum fieri potuit*, *cum nostri saeculi*, *anni a nato Christi M. DC monetâ Analogica comparatio. Item Tractatus de mensuris Longitudinum*, *quibus*

olim Graeci, *Romani*, *Hebraei*, *ac Peregrini in faciendis itineribus praecipue usi sunt*, *Historiarum lectoribus scitu perquam necessarium*.

Deze verhandeling, hoofdzakelijk uit de werken van Budaeus en George Agricola, getrokken, vindt men achter het bovengemelde p. 177-214.

Veterum aliquot Germanorum utriusque sexûs hominum, *propriorum nominum restitutiones*, *ac significationes ex Etymis eorum desumptae*, Ibid. p. 215-235.

De liberâ hominis nativitate, *seu de Liberis naturalibus*, Ibid. p. 243-299; ook achter Gabrielis Palaeoti *tractatus de Nothis spuriisque filiis*, Hagae-Comit. 1655. 12°.

Alle deze werken, uitgenomen het eerste, zijn gezamenlijk verschenen in 1643 onder den titel van:

Ponti Heuteri *Opera historica omnia: Burgundica*, *Austriaca*, *Belgica*, *Insertus est ejusdem de vetustate et nobilitate familiae Habsburg. et Austr. lib. sing. Accessereque de Veterum ac sui Saeculi Belgio Libri II aliaque. Nunc primum simul edita Lovanii ex officina Justi Coppenii* 1643, fol. Ibid 1649, fol. Ibid 1651, fol.

In de tweede en derde uitgaaf vindt men ook een vervolg op de *Res Belgicae*, getiteld: *Historia secessionis Belgicae*, welligt vroeger afzonderlijk uitgegeven. Het loopt van 1560-1569. Heuterus maakte nog voor de de pers gereed: *Libellus de officio Legati castrensis* en eene bijzondere beschrijving der Nederlanden, van het hertogdom Bourgondie en Fransche-comté, waarvoor Pierre Saulget hem bronnen had gegeven.

Zie Estii, *Hist. Martyr. Gorcom.*, L. I. C. 21, L. III. C. 24, L. IV. C. 17; Petr. Opmeerus, *de Martyrib. Holl. Dec.*, T. I. lib. 3; Sweertii *Ath. Bat.*, p. 649, 650; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 781, 782; Sweertii *Neerol.*, p. 649, 650; Foppens, *Bibl. Belg.*, P. II. p. 1047, 1049; *Beschrijv. der stad Delft* (1729) p. 706, 707; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-Bas*, T. I. p. 558; Saxii *Onom.*, P. III. p. 542; Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, *Biogr. Univ.*; Ubbo Emmius in *Epist. de Ponto Heutero et Hermanno Hamelmanno. praefix Edit. Op. Emmii* Elzev., 1616, fol.; Bor, *Ned. Hist.*, B. VII. bl. 506 (24); Pars. *Ind. Bat.*, p. 55; Hoynck van Papendrecht, *Analect.*, T III. P. I. p. 112, P. II. p. 278; te Water, *Verb. der Edel.*, D. IV, bl. 369; Meerman, *Orig. Typogr.*, T. I. p, 43; de Nelis, *Prodrom.*, p. 14 seqq., *Zographos* (Fr. van Mieris) *over het schrijven der historien*, bl. 225 volgg.; Scheltema, *Mengelw.*, D. II. St. II. bl. 28; Dodt van Flensburg in *Konst- en Letterb.* 1833, Nr. 46, de Wind, *Bibl. van Gesch.*, bl. 192, 437, 447, 549; Siegenbeek, *Gesch. der Nederl. Lett.*; van Kampen, *Gesch. der Ned. Lett. en Wetensch.*, D. I. bl. 223; Dewez, *Hist. Gén. de la Belgique*, T. I. Préf. p. XVI., T. VII. p. XXVI.; *Cat.* van Voorst, T. II. p. 31; *Cat.* Visser, p. 11; *Cat.* v. Hullthem, (Index); Muller, *Cat. van Portr.*

[Jonkheer Jan de Heuter]

HEUTER (Jonkheer JAN DE) en jonkheer Jacob de Huijter, komen voor op de *Lijst der personen*, *welke in den jare* 1567 *voor Commissarissen van den Hoven zijn gedagvaerd tot aflegging van den gerequireerden Eed van Trouwe aen den Koning*, *met aenwijsing van hen welke al of niet zijn gecompareerd*.

Zie Bar. M. d'Yvoy van Mydrecht, *Verb. en Smeekschr. der Ned. Edel.*, bl. 51.

[Antonie van den Heuvel]

HEUVEL (ANTONIE VAN DEN), ook in de wandeling don Antonio genoemd, werd in den aanvang der XVIIde eeuw te Gend geboren, leerde de schilderkunst bij Gaspard de Craijer, hield zich lang in Italië op, doch overleed den 5 Augustus 1677 in zijne geboorteplaats, waar hij in de H. Bavo's kerk begraven ligt. Zijne kunst vindt men vooral in kerken en kabinetten in België en is zeer verdienstelijk. Inzonderheid worden geprezen zijn *Marteldood van H. Aurelia (?)* in het Museum te Brussel en de *Overspelige Vrouw* in de H. Bavo's kerk te Gend. Hij vervaardigde ook bedriegelijke copyen naar beroemde meesters. Kramm zag een zeer fraai door G. du Vivier geëtst prentje in 4°. oblong, naar A.v.d.H., voorstellende: *Een keuken*, *waar een meid bij eene tafel zit* en geplukte hanen verder gereed maakt, terwijl eene andere meid in eene kan drinken schijnt te brengen; alles in den geest van Metsu of Brekelerkamp.

Zie J.C. Weijerman, *Lev. der Schild.*, D. IV. bl. 56; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. II. bl. 36; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. III. bl. 686.

[G. van den Heuvel]

HEUVEL (G. VAN DEN) werd te Amsterdam geboren, verkreeg in 1768 op de Confrèriekamer te 's Hage den rang van meester. Nog in 1776 was hij aldaar werkzaam met het schilderen van vogels en landschappen.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. III. bl. 686.

[Hendrik van den Heuvel]

HEUVEL (HENDRIK VAN DEN), portretschilder in de tweede helft der XVIIIde eeuw. Op *Cat.* van der Marck, te Leijden, 1773, bl. 225, Nr. 1837, komt zijn door hem zelven met O.I. inkt en roet gewasschen portret voor.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunstsch.*, D. III. bl. 687.

[Joachim van den Heuvel]

HEUVEL (JOACHIM VAN DEN) werd te Utrecht geboren, schilderde voor het St. Jobs Gasthuis aldaar een *Genees-*

heer met onderscheidene behoeftige zieken, *die hem komen raadplegen*. Ook teekende hij fraaije portretten met zwart krijt en potlood.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunstsch.*, D. II. bl. 37.

[Elisabeth van den Heuvel]

HEUVEL (ELISABETH VAN DEN), huisvrouw van Johannes Carpentier, predikant te Barendrecht, in het laatst van 1660 of 1661 gestorven. Zij gaf na den dood verschillende werkjes van haar man in het licht, en maakte zich als dichteres bekend door gedichten, die zij voor boekwerken en in bundels met mengeldichten, tusschen 1660-1670 uitgegeven, plaatste, zooals in de *Herstelde Zeeg-Triumf van Karel den tweede*, Dordrecht 1660. Waarschijnlijk is de *Vorstelijke Eeretrap*, in 1689 4°. uitgegeven, van haar.

Zie Schotel, *Aanteek. betreffende drie vaderl. dichteressen uit de* XVII*de eeuw* in *Konst- en Letterbode* 1843, D. I. bl. 290; van der Aa, *Nieuw Biogr.*, *Anth.*, *Crit. Woordenb.*, D. II. bl. 220.

[M. van den Heuvel]

HEUVEL (M. VAN DEN), dichteres in het midden der XVIIde eeuw, wier gedicht getiteld: *De loop des Werelds*, voorkomt in *Apollo's Harp*, bl. 400.

Zie van der Aa, *Nieuw Biogr.*, *Anth.*, *Crit. Woordenb.* D. II. bl. 226.

[Adriaan van den Heuvel Dirksz.]

HEUVEL (ADRIAAN VAN DEN) DIRKSZ., Burgemeester te Gorinchem, behoorde tot de vrienden van Willem I en bevorderde de invoering der hervorming en der preek aldaar in 1566. In 1568 was hij voortvluchtig en werd door Alva uit de omstreken zijner goederen gebannen.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. VI. bl. 68; Marcus, *Sententien van Alva*, bl. 86, 89, 326, 330.

[Izaak van den Heuvel]

HEUVEL (IZAAK VAN DEN), was oud-schepen en raad van Amsterdam, toen hij in 1685 naar Engeland werd gezonden om aldaar de geschillen met de Engelsche Oost-Indische Maatschappij te vereffenen. Hij keerde onverrigter zake terug.

Zie *Holl. Merc.* 1684, bl. 266, 1685, bl. 153; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. XV, bl. 312.

[Hendrik Herman van den Heuvel]

HEUVEL (HENDRIK HERMAN VAN DEN), zoon van Adr. Gust. Fred. W. van den Heuvel en Hermina Lijnslager, werd in 1732 te Utrecht geboren. Na

voleindigde studiën werd hij in 1754 substituut griffier bij het Hof te Utrecht, vervolgens griffier, in 1781

secretaris bij het Hof van Financie en adjunct secretaris der Staten van Utrecht. Hij maakte zich, zoo door de getrouwe vervulling van zijn ambt als door zijnen ijver om den geest van vaderlandsliefde ter bevordering van algemeene welvaart op te wekken, verdienstelijk. In 1771 behaalde hij den gouden eereprijs bij de Maatschappij te Haarlem, voor de beste verhandeling omtrent de meest geschikte middelen ter verbetering van handel- en fabriekwezen. Deze verhandeling had de oprigting der Oekonomischen taks ten gevolge. Hij was directeur der Hollandsche maatschappij van wetenschappen te Haarlem.

Hij schreef:

Verhandeling over de Industrie, Utrecht, 1780, 2 *d.* 8°.

Verhandeling over het ondersteunen van de gemeene Industrie in Spanje, *uit het Spaansch van den P.R. Campomanes*, *met eene Verhandeling van* H.H. van den Heuvel, Utrecht, 1780.

Ook schreef hij eene voorrede, voor:

Prijzen door de Maatsch ter bevordering van Kunsten, *Handwerken en Koophandel te Londen aangeboden*, *uit het Eng. vertaald*. Utrecht, 1777, 8°.

Het is ons onbekend of zijne nagelatene schriften het licht zien. Van den Heuvel overleed den 25 October 1785.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl*, D. I. bl. 458. *Bibl. Hultherus*, No. 4945, 9018, 19, 18345, 46, 300068.

[Mr. Jacob Adriaan van den Heuvel]

HEUVEL (Mr. JACOB ADRIAAN VAN DEN), broeder van den bovengemelde, steeg langs verschillende ambten tot dat van geëligeerden raad of van het eerste lid van staten, verwierf veel roem door zijne kunst in zake van politie en financie. Hij stierf den 24 April 1800.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.*, D. II. bl. 459.

[Izaak van den Heuvel]

HEUVEL (IZAAK VAN DEN), diende den lande in het laatst van den successie-oorlog, werd den 15 October 1708 ordinaris ingenieur en bij het beleg van Aire in 1710 doodgeschoten.

Zie Bosscha, *Neêrl. Heldend. te Land*, D. II. bl. 508.

[C.A. van den Heuvel]

HEUVEL (C.A. VAN DEN), onderscheidde zich in den Posten-oorlog in Vlaanderen en gedroeg zich vooral uitnemend in het moorddadig posten-gevecht bij Tourcoing. Hij was later ritmeester en baande zich, vergezeld van 38 ruiters, met de sabel in de vuist, een weg over de lijken

der vijanden, tegen eene vijandelijke batterij tot behoud der zijnen en meer dan 60 grenadiers.

Zie Bosscha, *Neêrl. Heldend. te Land*, D. III. bl. 157.

[Antonie van den Heuvel]

HEUVEL (ANTONIE VAN DEN), zoon van Jan Hubert van den Heuvel, kapitein der genie, en van Petronella Geertruida de Tumal, werd den 5 Augustus 1744 te Zutphen geboren. Den 12 Februarij 1769 werd hij extra-ordinair ingenieur, in 1776 luitenant, in 1782 kapitein, in 1795 luitenant-kolonel, in 1799 geplaatst bij de brigade ingenieurs bij het leger in Noord-Holland, en wel belast met de bezorging van de pontons, en als directeur in het departement van de Waal en IJssel tot de Zuiderzee, in 1805 gepensioneerd.

Hij huwde 1. Christine Adriana Stuten; 2. Theodora Hermina Vos, en overleed te Wageningen.

Partic. Berigt.

[A. van Linden van den Heuvel]

HEUVEL (A. VAN LINDEN VAN DEN) schreef:

Proefondervindelijke verhandeling over de stelling water weegt in water, gr. 8°. 's Hage, B. Scheurleer.

[Heuvelman]

HEUVELMAN, een schoonschrijver, die o.a. een gedicht in het stamboek van J. Koerten schreef.

Zie J. Koerten, *Stamboek*, bl. 190; Schotel, *Geschied. Letter- en Oudheidk. Avondstonden*, bl. 79.

[J. Heuveman]

HEUVEMAN (J.), dichter uit het midden der XVIIIde eeuw, blijkens zijn *Rouwklacht op het overlijden van en Grafschrift op Willem* IV.

Zie van der Aa, *Nieuw Biogr.*, *Anth.*, *Crit. Woordenb.*, D. II. bl. 221.

[R. van Heuven]

HEUVEN (R. VAN), schreef:

Verhael van de kerkelijke proceduren tegen de beroepinge te Gouda. Gouda 1743.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 125; *Cat.* van de Groe, bl. 89.

[Casper Heuvick]

HEUVICK (CASPER), zoon van J o s s e H e u v i c k , een Vlaamsch schilder, die in 1550 te Oudenaarde, waar zijn vader fabrikant in tapijten was (tapitsier), geboren werd, zich in jeugdigen leeftijd naar Italië begaf en aldaar het onderwijs van L o r e n z o C o s t a , schilder van den hertog v a n M a n t u a , genoot. Onder zijn leiding werd hij een verdienstelijk historieschilder. In 1587 keerde hij

naar zijne geboortestad terug. Men vermoedt dat hij in 1611 in Italië is overleden.

Zie v a n M a n d e , *Schilderb.*, fol. 295 verso; I m m e r z e e l , *Lev. en Werk. der Holl en Vlaams. Kunsts.*, D. II. bl. 37; *Messager des sciences historiq.* 1845, p. 1 suiv.

[W. Heven]

HEVEN (W.), schreef;

Judicieel Formulierboek van allerhande Formulieren, *daaglijks in de praktijk gebruikelijk voor hooge en lagere Rechtbanken*, Utrecht, 1781, 4°.

[Gosuinus Hex]

HEX (GOSUINUS), H e c x , H e c x i u s , H a e k x , volgens B o x h o r n te Vlissingen, doch volgens V a l . A n d r e a s te Loenhout in Brabant geboren, theol. doctor te Parijs, carmeliet in zijne geboortestad, vervolgens bisschop van Hieropolis en wijbisschop te Utrecht. Hij was een geleerd man, blijkens de volgende schriften die in handschriften bestonden:

Commentarius in lib. I et II sententiarum.
Directorium perturbatae conscientiae.
Quaestiones de virtutibus Theologcis et cardinalibus.
De decem Praeceptis lib. I.
De modo praedicandi lib. I.
De exemplorum copia.
Quadragesimale.
Sermones de Tempore et Sanctis.

Hij stierf te Utrecht den 1 April 1475 en ligt in het koor van de kerk der Carmeliten begraven. Zijn grafschrift vindt men bij V a l . A n d r e a s .

Zie V a l . A n d r e a s , *Bibl. Belg.*, p. 297, 298; F o p p e n s , *Bibl. Belg.*, T I. p. 67; M.Z. v a n B o x h o r n , *Chr. van Zeel.*, D. I. bl. 466; *Bat. Sacra*, p. 312, 313; *Oudhed. en Gestigt. van Zeel.*, bl. 57; L e R o c , *Gelett. Zeel.*, bl. 123; S w e e r t i u s , *Ath. Belg.*, p. 294.

[Henry Hexham]

HEXHAM (HENRY), een der Engelsche officieren die de roemvolle belegeringen van F r e d e r i k H e n d r i k hebben bijgewoond, kwartiermeester van 't regiment van den kolonel G o r i n g , was ooggetuige van het beleg en de verovering van Breda en andere vestingen.

Hij schreef:

A true and briefe Relation of the famous seige of Breda beseiged and taken in under the able and victorious conduct of his Highnesse the prince of Orange, *captaine Generall of the states Armie*, *and Admiral of the seas*, *etc. composed bij Henry Hexham; quarter master to the Regiment of the honorable coronell Goring*.

Printed at Delft by James Moxon, *and to be sould at Hendricus Hondius neere the gevangen Port in the Hagh*, *Anno* 1637. 4°. 46 bladz., voorwerk 8 bladz., nawerk 20 bladz., met een uitslaande plattegrond der belegeringswerken.

Ook in het Nederduitsch:

Journaal ofte een ware en korts verhael van 't vermaerde Beleg van de stad Breda, *door het kloekmoedig Ende victorieus beleydt van syn Hoogheydt de Prins van Orangien etc. Cappiteyn Generael*, *ende Admirael der Vereenighde Nederlanden*, *geschreven ende gecomposeert door Henry Hexham*, *Quartiermeester van 't regiment van den Heer Coronel Goring*, *ende uyt Englesch in de Nederduytch tale getranslateert ende geaugmenteert*, *gedrukt te Delft voor Henricus Hondius*, *wonende by de gevanghen poort in den Haeghe*, *alwaar sy te koop zyn*, *Anno* 1638 4°. 55 bladz., voorwerk 8 bladz.

The Principles of the Arts Militaire.

Relating of the Siege of the Bush, 1630, 8°.

Ook in het Nederduitsch vertaald:

Cort Historisch Relaes, *ofte Eenvoudigh verhael van de belegeringhe ende veroveringhe der vermaerde stadt 's Hertogenbosch*, *mitsgaders de verrasschinge ende inneminghe van de goede Wesel enz*, 4°.

Journal of the taking in of Venlo, *Roermond*, *Stralen etc.*, waarvan L a n g e n h o v e n eene Hollandsche overzetting bezorgde.

(*Korte beschrijvinghe ofte Journael van de optreckinge des doorluchtigen Prince van Orangien*, *den* 29 *Mei* 1629-1632, *van Nieumegen naer de Mase. De inneminge der steden Venlo*, *Rourmonde*, *Stralen en Maestricht enz.*, *mitsgaders eene lijst van de geblevene Graven*, *Colonellen*, *Capiteijnen enz.*, 's Gravenh. 1633, fol.)

Englisch Dutch Dictionairy etc., Rotterd. 1648, 4°. *Enriched*, de by D a n . M a n l y , Rotterd. 1675, 4°., verryckt etc. door D. M a n l y , Ib. 1678, 4°.

Voorts vertaalde hij nog:

De Koninclicke wech tot den hemel ofte de leere van Gods eeuwighe verkiesinghe door Th Tuke, 1611, en

Seker vraghen ende antwoorden, *belanghende de leere van de predest.*, *waerinne yeder mach claerlick sien*, *dat de kercken van Groot Brittanje in de leere met onse kercken van Nederland overeencomen;* uit den Enghelschen bybel 1611.

Zie *Chr. van het Hist. Genootsch.*, D. III. bl. 41, D. VII. bl. 151; H e r m a n n , *Bijdr.* D. I. bl. 275; B o s s c h a , *Neêrl. Heldendaden te land*, D. II. bl. 475; *Navorscher*, D. IV. bl. 162, D. VII. bl. 258, D. VIII. bl. 57; A r r e n b e r g , *Naamreg.*, bl. 182.

[Jan Hey]

HEY (JAN), een Spaanschgezind Hollander, die zich met andere uitgewekenen te Utrecht bevond, toen Gouda in de magt van den prins en der staten was. Hij was, in 1574, ‘een der principaalste beleyders om deze stad weder in handen der Spanjaarden te brengen’, doch zijn aanslag mislukte.

Zie B o r , *Ned. Oorl.*, B. VII. fol. 8 vao.

[Jan Hey]

HEY (JAN), leefde in het laatst der 18de eeuw en gaf in 1787 een erbarmelijk rijm in het licht, getiteld:

De edelmoedigheid, *de hoofddeugd van eenen Vorst*, in vier zangen, te Rotterd. bij N i c o l . C o r n e l 1787.

Zie v a n d e r A a , *Nieuw Biogr.*, *Anth. en Crit. Woordenb.*, D. III. bl. 221.

[Cornelis de Hey]

HEY (CORNELIS DE), leefde in de 2e helft der 18de eeuw en maakte zich als liefhebber der poëzij bekend door een bundel met *Dichtlievende Mengelstoffen*, in 1779 uitgegeven; twee uit het Fransch vertaalde tooneelstukken, *de Aderlating* en *het Slaveneiland*, beide in hetzelfde jaar en het oorspronkelijke *Lydia of de zegepralende deugd*, in 1783 uitgegeven.

Zie W i t s e n G e y s b e e k , *Biogr.*, *Anth.*, *Crit. Woordenb.*, D. IV. bl. 181; *Cat.* v a n d e r A a , bl. 110.

[Catharina van der Hey]

HEY (CATHARINA VAN DER), dochter van J a n H e n d r i k v a n L e e u w e n en A l i d a G u y k e n s , werd den 6 April 1769 te Amsterdam geboren, huwde J o h a n n e s v a n d e r H e y en stierf den 24 Augustus 1838 te 's Graveland, 4 zonen en 2 dochters nalatende. Hare dichtstukjes zijn verspreid, en komen ook in de *Dichterlijke Handschriften* voor. V a n d e r A a deelt haar opschrift onder het portret van den Amsterdamschen predikant T.J.G. v a n E s s e n mede in zijn *Nieuw Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. I. bl. 222.

Partic. berigt.

[Johannes van der Hey Jacobsz]

HEY JACOBSZ. (JOHANNES VAN DER), behuwdbroeder van den voorgaanden en boekverkooper te Amsterdam, waar hij in 1840 overleed, meer als uitgever van dichtwerken dan als dichter bekend. Men vindt een paar proeven van zijn talent in de *Kleine Dichterlijke Handschriften* en v a n d e r A a deelt zijne *Dankzegging aan de dichters der Lijkzangen op J.H. van Dongen* mede in zijn *Nieuw Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. II. bl. 422.

Afzonderlijk gaf hij in het licht:

Eerzuil voor Neêrlands Hooge Magten wegens de ge-

houden onzijdigheit in den jongst geëindigden oorlog, Amst. 1766. 8°.

Bescheiden wederleggingen der aanmerkingen van F.C. van der Beets, *over de onbestaanbaerheit der Weduwen Beurzen*, *Prebenden*, Amst. 1768 fol.

Zie Arrenberg, *Naamreg.*, bl. 182; *Bibl. Hulthens*, No. 27016.

[van der Hey]

HEY (VAN DER), een 'Fenixschrijver', genoemd in een gedicht van A. Allart in het *Stamboek van Johanna Koerten*, bl. 192.

Zie Schotel, *Gesch. Letter- en Oudheidk. Avondst.*, bl. 79.

[Jacobus Heiblocq Bernardusz]

HEIBLOCQ BERNARDUSZ. (JACOBUS), een Amsterdammer van geboorte, bloeide in de tweede helft der 17de eeuw en was als Latijnsch en Hollandsch dichter onder zijne tijdgenooten en vrienden bekend.

Hij was bevriend met Rob. Keuchenius, Christenius, Henricus Bruno, Spranger, Guil. d'Amour, Joannes Fabricius, J.L. Blasius, wier lofverzen men vindt voor zijn:

Farrago Latino-Belgica of *Mengelmoes van Latijnsche en Duitsche gedichten*, *gepast op allerhande gelegentheden en voorvallen*, Amsterd. bij P. van den Berge, 1662. kl. 8°.

Hij was toen kandidaat in de godgeleerdheid en waarschijnlijk praeceptor aan de Latijnsche school. Omstreeks dat jaar 1685 was hij te Amsterdam rector van de nieuwe zijde der stad (in nova urbis parte). Toen verscheen zijn fraai portret in zwarte kunst door W. Vaillant.

Zie H. Verheyk, *Orat. sec. de antiquit. schol. Amstelaed. publ.*, p. 50, 114; Hoefft, *Parn. Lat. Belg.*, Peerlkamp, *de Poët. Lat. Neêrl.*, Witsen Geysbeek, *Biogr. Crit. Anth. Woord.* D. III. bl. 113.

[A. Heyblom]

HEYBLOM (A.), huisonderwijzer te Leyden, leefde in het laatst der 18de eeuw en vervaardigde erbarmelijke gelegenheidsverzen.

Afzonderlijk gaf hij in 1780 met J. 'T Hooft een bundel *Huwelijkszangen* en in 1781 *Spore tot Rouwzangen aan Nederlands dichteren op G.J. Nahuis* in het licht.

Zie van der Aa, *Nieuw Biogr. Anth. en Crit. Woordenb.*. D. II. p. 225.

[P.J. Heyblom]

HEYBLOM (P.J.), werd in 1782 te Utrecht jur. utr. docter na het verdedigen van een specimen inaug. *sistens Miscellanea quaedam Juris capita illustrata*, Traj. ad Rhen. 1782. 4°.

[P. Heydanus]

HEYDANUS (P.), advocaat voor den hove van Holland en West-Friesland, vertaalde de

Bedenkingen over den oorsprong van het vergenoegen; volgens het gevoelen van C a r t e s i u s door K a e s t n e r .

Verhandeling over het geweeten, door F o r m e y .

Bedenkingen over de ruimte en den tijd, door E u l e r .

Ontwikkeling van het denkbeeld des smaaks, door F o r m e y ;

Over de begeerte, *en schets der Prijsverhandeling van den heer Herder over den oorspronk der spraak*, door M e r i a n .

Zij komen voor in de

Uitgelezene verhandelingen over de wijsgeerte en fraaije letteren van J o h . F r e d . H e n n e r t , Utrecht 1780. 6 d.

[Hartman Baron de Heyde]

HEYDE (HARTMAN Baron DE), generaal in het Nederlandsche leger, gedroeg zich dapper toen de Franschen zich in 1693 bij verrassing van Woerden wilden meester maken, werd bij Fleurus gekwetst en berende den 1 Julij 1695 met A t h l o n e de stad Namen.

Zie B o s s c h a , *Neêrl. Heldend. te Land*, D. II. bl. 109; *Bijl.*, bl. 272.

[Johan Frederik, Baron de Heyde]

HEYDE (JOHAN FREDERIK, Baron DE) maakte zich als krijgsman beroemd. Hij was kapitein toen hij den 11 Augustus 1674 in den slag bij Senef sneuvelde.

Zie B o s s c h a , *Neêrl Heldend. te Land*, D. II. *Bijl.* 9.

[Kolonel de Heyde]

HEYDE (Kolonel DE) wordt onder de bevelhebbers gevonden, die in 1695 Namen veroverden.

Zie B o s s c h a , *Neêrl. Heldend. te Land*, D. II. bl. 276.

[Baron de Heyde tot Ootmarsum]

HEYDE t o t O o t m a r s u m (Baron DE) onderscheidde zich in den Spaanschen successie-oorlog, was als luitenant generaal bij den slag van Malplaquet waar hij gekwetst werd, en hielp in 1710 Douai innemen.

Zie B o s s c h a , *Neêrl. Heldend. te Land*, D. II. bl. 473, *Bijl.* 20, bl. 500.

[Wachtmeester van der Heyde]

HEYDE (Wachtmeester VAN DER), verdient wegens zijne dapperheid, in 1809 te Straalsond betoond, aan de vergetelheid ontrukt te worden.

Zie B o s s c h a , *Neêrl. Heldend. te Land*, D. III. bl. 274.

[Gerrit van de Heyde]

HEYDE (GERRIT VAN DE) schreef, onder de zinspreuk: '*Tragt na beter':*
Flora in 't Lazarushuis of dolle blijdschap, *kaamerspel*, Amst., A l b . K l u m p e r , 1737.

Apologie van Gerrit van der Heyde, *onder den naam van Belizarius*, *tegen de drie deelen van Flora's Bloemwarande*, *Haarl.*, *gedrukt voor den Auth.*, 1736 kl. 8°.
Vooraan de kleine plaat, getiteld:
Floraes Geckskap.

Zie *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.*, D. I. bl. 110.

[J.G.L. Heydehausen]

HEYDEHAUSEN (J.G.L.) was als sous-luitenant bij het beleg en de verdediging van de Willemstad in Maart 1793 en onderscheidde zich door zijne dapperheid.

Zie Bosscha, *Neêrl. Heldend te Land*, D. III. bl. 32, *Bijv. en Verb* 35; P. van Oldenborgh, *De belegering en de verdediging van de Willemstad*.

[Gery Heydelbergh]

HEYDELBERGH (GERY) een beeldhouwer van Gent. Hij vervaardigde aldaar in de St. Bavo-kerk het Praalgraf van den bisschop van den Busschе en in de kerk van St. Michiel den Preêkstoel. Volgens Kramm is zijn werk verre beneden dat van de Duquesnoys.

Zie J.B. Descamps, *Voyage pittoresque de la Flandre*, Paris 1768, p. 224, 229; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. IV. bl. 687.

[S. van der Heyden]

HEYDEN (S. VAN DER), schreef:
D' Adellykke Juffer, *of de Bedroge Trotsheyd; Kluchtsp. op de zinspreuk: Nobilitas non est virtus*, *sed virtus est sola atque unica Nobilitas*, 2e druk; *Oversien en verb.*, Utr. J. Klerk, 1668 8°.

Zie *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk*, D. I. bl. 110.

[Lucas van der Heyden]

HEYDEN (LUCAS VAN DER) schreef:
Hier beghint een Boecxken lerende hoe dat een mensche zijn gebet ordineren sal om oflaten te verdienen, Leiden, Jan Seversen, 1518, 8°.

Zie *Cat.* van Oosten de Bruijn, bl. 5.

[Jan van der Heyden]

HEYDEN (JAN VAN DER), beroemd schilder en werktuigkundige, werd in 1637 te Gorinchem geboren. In zijne jeugd oefende hij zich eerst onder een glasschilder of glasschrijver en vervolgens te Amsterdam in de teeken- en schilderkunst. Het ontging hem aldaar niet, dat de middelen tot behoorlijke verlichting der straten en tot blussching van den brand zeer gebrekkig waren, en zijn vindingrijk brein spitste zich op beide deze voor het algemeen welzijn zoo belangrijke onderwerpen, met het

gelukkig gevolg, dat hij slaagde om in een en ander verbeteringen aan de hand te geven, die door het stadsbestuur onder-

zocht, goedgekeurd en aangewend werden. Reeds in 1669 werden de straten, onder zijn opzigt, voldoende verlicht met lantaarnen, naar zijne uitvinding ingerigt en aangebragt. Drie jaren later vond hij de slangbrandspuiten uit, die sedert, zoo in Amsterdam als elders, algemeen in gebruik kwamen en nog als het beste middel tot stuiting en blussching van den brand beschouwd en aangewend worden.

In 1672 werd hij door de regering tot algemeen brandmeester aangesteld, en met octrooi tot het vervaardigen van slangbrandspuiten begiftigd. In 1690 gaf hij met zijn zoon, J a n v a n d e r H e y d e n , *de Jonge*, eene

Beschrijving der Slangbrandspuiten en hare wijze van brandblussching, in folio, in het licht.

Intusschen vergat hij de schilderkunst niet, integendeel hield hij zich onvermoeid met teekenen en schilderen van stadsgezigten bezig en bereikte in dat vak eene hoogte, die vroeger niet gekend en later niet bereikt is. Hij teekende niet slechts de gebouwen met de grootste naauwkeurigheid naar het leven af, maar hij schilderde ook het metselwerk der gebouwen met de grootste uitvoerigheid, alsmede de straten, schier steen voor steen, zonder dat zulks de minste stijfheid gaf of naar werktuigelijk treuzelwerk geleek, waarin vóór en na hem zoo velen vervallen zijn, die zich aan dit moeijelijk kunstvak wijdden. Hij bezat, meldt I m m e r z e e l , het zeldzame talent, om de verscheidenheden van kleuren en tinten, die zekere massa's van gevels en muurwerken aanboden, op het natuurlijkst na te bootsen en in de bekoorlijkste harmonie te houden met zijne ordonnanties; daarbij eene bijzondere bedrevenheid toonende in de afnemende grootte der metsel- en straatsteenen en het temperen der wijkende toonen. Verwonderlijk zijn ook in alle zijne tafereelen de gewone dag- en zonlichten, naar eisch van zaken, onderscheidenlijk en naar waarheid op de schilderachtigste wijze en met een meesterlijk penseel in acht genomen.’

Zijne stukken, meest allen door A d r i a a n en W i l l e m v a n d e V e l d e gestoffeerd, zijn in de voornaamste kabinetten van Europa en worden op de verkoopingen goed betaald. In de vorstelijke galerij te Parijs vindt men van hem *een gezigt op het stadhuis te Amsterdam met een gedeelte van den Dam en verdere gebouwen*, door A. v a n d e V e l d e , *een dorpsgezigt aan een rivier*, door W. v a n d e V e l d e gestoffeerd, en *een plein met eene kerk in eene Hollandsche stad*. In de galerij van S a l t z h a g e n berust *een oud kasteel met nevengebouwen*. Koning G e o r g e IV bezat *een Hollandsch stadsgezigt aan een gracht* en *een marktplein in eene kleine stad*, door A. v a n d e V e l d e

gestoffeerd; die stoffeerde ook de schilderij, voorstellende *eene Hollandsche stad met grachten doorsneden*, waarin eene brug de hoofdordonnantie uitmaakt, in het kabinet van Bridgewater. In het kabinet van H.T. Hope zijn drie door A. van de Velde gestoffeerde schilderijen, namelijk *een gezigt in eene stadsstraat met prachtige gebouwen en eene kerk*, *een Dorpsgezigt met eene op eene hoogte gelegene kerk* en *een pendant;* in dat van lord Grosvenor, *een gezigt aan de Vecht bij Maarsen;* in dat van lord Peel, *een straat in Keulen*, gestoffeerd door A. van de Velde, waarvoor hij circa *f* 5000 heeft betaald; in dat van lord Ashburton, *een gezigt in het dorp Heemskerk bij Haarlem*, voor *f* 7200 gekocht. In het Museum te Amsterdam en 's Hage zijn zijne stadsgezichten en drie landschappen, allen door A. van de Velde gestoffeerd; op de verkooping van A. de Haas werd van hem een *gezigt op den Dam*, *een gedeelte van het voormalig stadhuis en de Nieuwe Kerk te Amsterdam*, met stoffaadje van van de Velde, voor *f* 3,410.00; op die van G. Muller, *een gezigt op een ruim plein met hoog geboomte beplant*, mede door A. van de Velde gestoffeerd, voor *f* 4,510.00 verkocht.

Na den dood van A. van de Velde, in 1672, hebben Eglon van der Neer en anderen van der Heyden's kunstwerken gestoffeerd. Toen hij 74 jaren oud was, had hij nog zulk een vaste hand en scherp gezigt, dat hij een klein stukje schilderde, verbeeldende eene bibliotheekkamer, waarin op eene tafel een opengeslagen boek lag, in hetwelk hij den letterdruk met de grootste naauwkeurigheid nabootste. Het grootste gedeelte zijner kunstwerken zijn tusschen 1660 en 1667 vervaardigd.

Niet onbelangrijk zijn de sommen, die voor teekeningen van dezen meester besteed worden. Op de verkooping van de Vos, golden de *Ruïne van eene verbrande stokerij te Amsterdam f* 215.00; *een verbrand huis in de Bloedstraat aldaar f* 300.00, beide met zwart krijt en O.I. inkt; *een hertenkamp f* 180.00.

Op de verkooping van Verstolk van Soelen waren vier teekeningen met zwart krijt en O.I. inkt opgewasschen: *De ruine van een verbrande Distilleerfabriek; de ruïne van het verbrande stadhuis te Amsterdam* 1652, met de pen er op gewasschen; *een stadsgezigt*, *waarin het bovenste gedeelte van een huis verbrand is;* en *een gezigt van de oude Beurs te Amsterdam*, *met toestel van een brandspuit in den doorgang*, die gezamenlijk *f* 586 opbragten. Op de *Tentoonstelling van voorwerpen van Kunst en Nijverheid uit vroegere tijden*, te Amsterdam in 1854, was van hem: *De*

teekening van den predikstoel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam, waarvan een prent bestaat, door Pieter Holsteijn geestig geëtst.

Zijn portret is door J. Houbraken naar de originele schilderij gegraveerd. Anderen vermelden Kramm en Muller; ook vindt men het bij Kok en Immerzeel.

Zie, behalve Houbraken, v.d. Eynden en van der Willigen, Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, *Biogr Univ.;* Wagenaar, *Beschrijv. van Amsterd*, D. VII. bl. 451, D X bl. 142, D. XI. bl. 422; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl en Vlaams. Kunsts.*, D. III. bl. 37; Kramm, *Lev en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. IV. bl. 687; *Konst- en Letterb.* 1854; Muller, *Cat. van Portr*.

[Jan van der Heyden]

HEYDEN (JAN VAN DER). Deze weinig bekende historieen portretschilder, bloeide in België en overleed te Londen in 1686, 1687 of 1691. Te Brussel in de kerk der Religieusen van Berlagmont vindt men zijne *Aanbidding der Koningen;* in de H. Gudule-kerk aldaar, eenige stukken, voorstellende *de Geschiedenis van het H. Sacrament*, door J. Harrewijn in plaat gebragt; in de kapel van St. Marcoul aldaar, *St. Marcoul*, *den armen aalmoezen uitreikende*.

Zie *Histoire du St. Sacrament*, Brux. 1720, p. 2; *Le Peintre amateur et curieux* etc. par G.P. Mensaert, *Peintre* etc., Brux. 1763, 1 part. p. 83; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. IV. bl. 688.

[Cornelis van der Heyden]

HEYDEN (CORNELIS VAN DER), leefde in de XVde eeuw te Gend en was waarschijnlijk een wereldlijk geestelijke. Men heeft van hem:

Korte Instructie, *en de Onderwijs*, *hoe yghelyc mensche met God*, *ende synen even naesten mensche schuldich is ende behoort te leven; ghemaeckt by Meester Cornelis van der Heyden*, *m. pl.*, Gend, 1545, 12°.

Dit werk is verboden en staat op de *Index* van Philippus II van 1569 en op den *Catalogue des livres réprouvez*, Leuven, 1550, p. 20.

Zie Paquot, *Mémoires pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-Bas*, T. II. p. 652.

[Herman van der Heyden]

HEYDEN (HERMAN VAN DER), zoon van Mr. Hendrik van der Heyden en van Leonora N..., werd den 18 December 1572 te Leuven geboren. Waarschijnlijk studeerde hij aldaar en verwierf hij er den graad van licenciaat in de geneeskunde. Hij vestigde zich vervolgens te Gend, waar hij nog in 1649 de praktijk uitoefende. Van der Heyden was niet slechts een bekwaam ge-

neesheer, maar hij beoefende ook de oude letterkunde en inzonderheid de poëzy. Het jaar van zijn overlijden wordt niet vermeld. Hij was gehuwd en liet 2 of 3 zonen na, die gestudeerd hebben.

Hij schreef:

Elegiae duae in adventum perillustris virt Caroli à Burgundiâ, Gend 1619. (K a r e l v a n B o u r g o n d i ë , baron van Wackene, ridder van de orde van St. Jacob, werd in 1618 groot-bailluw van Gend en stierf in 1632.)

Discours et avis sur les flux de ventre douloureux, *soit qu'il y ait du sang*, *ou point: sur le trousse-galant*, *dit cholera-morbus; la peste: les effects signalez de l'eau: la vraye génération; cause*, *préservation et curation de la goutte: les fièvres tierces*, *et quartes*, *et leurs accidens survenans*, *causes de l'infection des Poldres*, *et terres avoisinées de la mer*, Gend, 1643, 4°.

Ook in het Latijn:

Discursus quinque in quibus claré et compendiosé deducuntur Seri lactis in fluxu torminali, *et maxime dysenterico: aquae frigidae*, *inter inauditos et incredibiles alios effectus*, *podagrae dolores vel sistentis*, *vel mirabiliter demulcentis et ischiadicos novitios penitus exterminantis*, *et securè absque omni suppuratione et defiguratione primo apparatu persanantis vulnera: et aceti in preservatione a pesti et ejusdem curatione*, *aliisque morbis venenatis*, *ut in praecautione ab hydrophobia praestantissimae facultates explicantur et commendantur; multis additis observationibus novis et lectu necessariis*, Gand, 1669 12°., Londini, 1653 12°., Lugd. Bat. 1752 12°., Lov. (omstreeks) 1760 12°.

Zie S w e e r t i u s , *Ath. Belg.*, p. 344; V a l e r . A n d r e a s , *Bibl. Belg.*, p 381; F o p p e n s , *Bibl. Belg.*, T. I p. 244; P a q u o t , *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-Bas*, T. II. p. 243.

[Petrus van der Heyden]

HEYDEN (PETRUS VAN DER) of P e t r u s à T h y m o , werd in 1393 te Ghierle bij Turnhout geboren. Levensbijzonderheden zijn niet van hem bekend. Men weet alleen dat hij in de regten en theologie studeerde, in de eerste den rang van licenciaat of doctor verwierf en priester werd. Hij zette zich te Brussel neder, waar hij kanunnik der St. Gudule en tresaurier dezer cathedrale was, en gedurende 58 jaren de betrekking van advocaat, niet tot zijn eigen voordeel, maar tot ondersteuning der armen uitoefende. Hij stierf te Brussel den 28 April 1473 in den ouderdom van 80 jaren en werd in de St. Gudule begraven, waar men zijn grafschrift leest.

Hij schreef:

Chronicon Brabantiae, die hij tot zijn tijd vervolgde en

van welke het handschrift in 3 d. in fol. op het stadhuis te Brussel werd bewaard tot het bombardement van 1695. Sedert dien tijd is het verloren. Oudinus gist, dat het hetzelfde is dat G.J. Vossius op de bibliotheek te Amsterdam met den titel *De laude Brabanciae* zag en door Paquot is beschreven. Van der Heyden liet deze kronyk in Nederduitsche verzen overbrengen, volgens de schrijver van de Vlaamsche kronyk van Brabant in 1512 te Antwerpen gedrukt. De heer Verdussen, schepen te Antwerpen, bezat een handschrift in folio van deze vertaling, getiteld:

Petrus Timonis, *Chronicon ab anno* 1351 *ad annum* 1432 *in rythmos vernaculos translatum*.

Men houdt deze chronyk voor het vervolg van die van Nicolas de Clercq.

In de *Nouvelles Archives* de Reiffenberg, vol. V, p. 450 (1830 Nr. 6) komt onder de aangekondigde werken voor:

Petri à Thymo, vulgo van der Heyden, *Historia Brabantiae Diplomatica*, *Edidit F.A. Baro de Reyffenberg*, Bruxelles, 1830 8°., LXVIII en 330 pp.

De gebeurtenissen van dat jaar schijnen echter de werkelijke uitgave verhinderd te hebben; de Nelis oordeelde de chronyk van à Thymo belangrijk.

Volgens Valerius Andreas, zou hij nog een *Martyrologinus* hebben uitgegeven en beroept zich op eene plaats bij Molanus; doch Paquot schreef: ‘Tout ce qu'on peut lire de Molanus, c'est que de Thimo avoit écrit quelque chose de rélatif aux Martyrologes ou aux vies des saints.’

Zie Valer. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 764; *Fast.*, p. 39, 60, 173; Sweertius, *Ath. Belg.*, p. 637; Vossius, *de Hist. Lat.*, ed. 1651, p. 554, 555; Oudinus, T. III. Col. 2634, 2635; Paquot, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Paijs-Bas*, T. II. p. 289; *Messager des sciences et des arts* 1833, p. 312; De Nelis, *Prodr.*, p. 32-50; De Wind, *Bibl. van Neêrl. Geschiedschr.*, bl. 90, 518.

[Jodocus van der Heyden]

HEYDEN (JODOCUS VAN DER) geboren te Calmpthoudt, tusschen Antwerpen en Bergen op Zoom, studeerde te Leuven, werd aldaar meester in de vrije kunsten en onderwijzer der jeugd, zoo aldaar als te Hasselt. Hij vertaalde uit het Grieksch en schreef: *Notae politicae* op *Lysiae Atheniensis orationes* XXXIV *quae de* CCC *reliquae sunt*, *Francof. Typis. Wechelianis*.

Zie Valer. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 598; Foppens, *Bibl. Belg*.

[Willebrord van der Heyden]

HEYDEN (WILLEBRORD VAN DER), in 1595 te Middelbeers in Brabantsch Kempenland geboren, studeerde tusschen 1622 en 1626 te Leuven in de godgeleerdheid, trad in de orde der Jezuiten en kwam in April 1627 als missionaris dier orde in Friesland. Hij overleed in December 1638 en liet een Latijnsch handschrift na, door doctor H. Amersfoordt en mr. W.A. Evertsz overgezet, met aanteekeningen voorzien en in 1842 te Leeuwarden uitgegeven met den titel:

Verhaal van de verrigtingen der Jezuieten in Friesland, *door Pater Willebr. van der Heijden*, *Lid van de orde der Jezuiten*.

Zie het *Voorber*. van dat werk in het *Tijdschr. voor Gesch.*, *Oudh. en Statist. van Utrecht*, D. IX. bl. 236.

[Hendrik van der Heyden]

HEYDEN (HENDRIK VAN DER) te Leuven geboren, leefde in de XVde en den aanvang der XVIde eeuw. Hij huwde de dochter van Jan Gossart, meer bekend onder den naam van Jean de Maubeuge zijne geboorteplaats, en volgde waarschijnlijk zijn schoonvader naar Middelburg. Hij was er omstreeks 1528. Hij schilderde o.a. de achterdeuren der kapel van St. Anna en St. Pieter.

Zie *De Dictsche Warande*, D. IV. bl. 27, 35, 41.

[Jan van der Heyden]

HEYDEN (JAN VAN DER), een boekverlichter of *illuminator librorum*, die in de rekening der stad Middelburg van 1500 voorkomt.

Zie *De Dietsche Warande*, D. IV. bl. 28.

[R. Hey]

HEY (R.) schreef:

Schadelijke gevolgen van het spel, Amst. 1785.

Zie *Cat.* de Crane, bl. 61.

[Hendrik Heydendal]

HEYDENDAL (HENDRIK), dichter uit de eerste helft der XVIIde eeuw, door Jan van der Veen een *Rijmliever* genoemd. Hij plaatste voor diens *Adams-Appel* een rijmpje: *Aen den IJssel*, over de gedichten van J. Revius.

Zie J. van der Veen, *Overzeesche Zege- en Bruiloftszangen*, Amsterd. bij F. Pels, langw. form. voorw.; van der Aa, *Nieuw Biogr. Anth. Crit. Woordenb.*, D. II. bl. 223.

[George Otto Heydenreich]

HEYDENREICH (GEORGE OTTO) werd den 12 Maart 1818 te Antwerpen geboren. Hij vergezelde, bij het uitbarsten van den Belgischen opstand, zijne ouders, W i l l e m F r e d e r i k H e y d e n r e i c h , destijds onderdirecteur bij de stapel- en constructie-magazijnen in die vesting, later kolonel, kommanderende het tweede regiment vesting-

artillerie, en vrouwe Henrietta Jacoba van der Plaat, naar de noordelijke provinciën. Na bij den heer van Woelderen, rijksontvanger te Velp, bij Arnhem, zijne voorloopige wetenschappelijke opleiding te hebben genoten, werd hij den 1 September 1832, aan het daartoe gevorderd examen voldaan hebbende, aangesteld als vrijwilliger, dingende naar den rang van officier bij het eerste battaillon veldartillerie, destijds in garnizoen te Nijmegen. In April 1833 als zoodanig overgeplaatst bij het vierde battaillon artillerie-nationale-militie, voltooide hij aldaar zijne militaire opleiding onder den eersten luitenant, later kapitein-instructeur, Johan Valentin Bomberg. Opgeroepen om, den 19 April 1837, voor de commissie te 's Gravenhage, het voor de luitenants der artillerie vereischt examen af te leggen, voldeed hij daaraan, even als zijn te vroeg ontslapen vriend en studiekameraad Pieter Anthonij de Boer, op eene uitstekende wijze, zoodat de Boer, als de oudste in dienstjaren, de eerste, en Heydenreich de tweede van de vijf en twintig geëxamineerde aspiranten gerangschikt werd. Diensvolgens, den 16 December 1837, aangesteld als tweede luitenant bij het eerste battaillon veldartillerie, werd hij kort daarna ingedeeld bij de twaalfponder-batterij Nr. 11, en bleef daarbij tot die ingerukt en opgelegd werd.

Met de reorganisatie der artillerie, op den 1 April 1841, werd hij geplaatst bij eene vesting-kompagnie van het eerste regiment veld- en vesting-artillerie, en later daarvan overgeplaatst bij de elfde kompagnie van het tweede regiment van dat wapen, toen te Bergen-op-Zoom in bezetting, van waar hij, ten gevolge van garnizoens-verandering, later vertrok naar 's Hertogenbosch, en, eindelijk, naar Breda, waar zich allengs eene teringachtige ongesteldheid bij hem openbaarde, die, in het begin van 1852, met zooveel hevigheid toenam, dat men het raadzaam oordeelde hem met verlof naar de ouderlijke woning te Vlissingen te doen vertrekken, waar hij den 25 Junij dezes jaars voor het geweld der ziekte en bijkomend verval van krachten bezweek, in de armen zijner diep bedroefde ouders, wier eenige zoon hij was.

Heydenreich was reeds van zijne jeugd af zeer leergierig en werkzaam, en dat bleef hem tot zijne laatste levensdagen bij. Liever dan zich aan de gewone uitspanningen der jeugd over te geven, verkoos hij zich op eene leerzame en nuttige wijze van zijne dienstverpligtingen, die bij hem steeds op den voorgrond stonden, te verpoozen; zich met de aardrijkskunde, vooral die van ons vaderland, en met de statistiek der Nederlanden bezig te

houden, was zijne geliefkoosde uitspanning, en dat hij daar buitengewoon in ervaren was, mogt v a n d e r A a ontelbare malen ondervinden: onderscheiden artikels toch van het *Aardrijkskundig Woordenboek*, vooral die betrekking hebben op de verdediging van ons land of op den loop der wateren, werden door hem opgesteld, of, nadat v a n d e r A a ze had opgesteld, geheel omgewerkt; en alleen eene vergelijking van zijn door hem met kantteekeningen voorzien exemplaar van dat *Woordenboek* met het *Aanhangsel* op dat werk, zou genoeg zijn, om te doen zien, welk een aandeel hij vooral in de bewerking van dat *Aanhangsel* gehad heeft. Ook was geen moeite hem te groot, om zijne kennis te dien opzigte uit te breiden. Zoo had eene aanvraag om verlof alleen ten doel, om zich meer bijzonder met deze of gene provincie van ons vaderland bekend te maken, en bevond hij zich dan ter plaatse zijner bestemming, dan ontzag hij zich niet, om wandelingen van acht of tien uren daags te doen, ten einde alles met eigen oogen te zien en te onderzoeken. Misschien is hij alzoo wel het slagtoffer van zijne onbegrensde zucht voor de wetenschap geworden, door op zulke wandelingen verhit zijnde, en zich niet genoegzaam tegen spoedige verkoeling gewaarborgd hebbende, de kiem zijner ziekte op te doen. Ook de geschiedenis, vooral die van ons vaderland, beoefende hij met geestdrift. De wapenkunde van Nederland was mede voor hem eene geliefkoosde verpoozing: getuige daarvan eene aanzienlijke verzameling van door hem geteekende wapens, zoo van steden als van familiën, en eene door hem, zoo als opgegeven wordt, voltooide wapenleer (blason), welke, te oordeelen naar zijne bekwaamheid, die zoo vaak ook in dit vak gebleken is, zonder twijfel van groot nut voor de beoefenaren der wetenschap kan zijn. De keurige uitvoerigheid, waarmede hij sommige der bedoelde wapens in het net gebragt heeft, doen hem tevens als een zeer bekwaam teekenaar kennen. Wel verre van met deze kundigheden te pronken, zocht hij die vaak zelfs voor zijne naaste betrekkingen te verbergen; ongaarne toch zag hij, dat men inzage nam van hetgeen hij opgesteld of vervaardigd had. Het was dan ook niet dan met veel moeite, dat hij er toe kon worden overgehaald, om v a n d e r A a de aanteekeningen, welke hij op het *Aardrijkskundig Woordenboek* gemaakt had, over te zenden.

Bij gezonde en heldere geestvermogens paarde H e y d e n r e i c h een vast en regtschapen karakter, dat geen geveinsdheid kende, en niemand, van welken rang ook, wanneer hij hem als onopregt kende, of er iets op hem

te zeggen viel, blijken van achting kon geven, welke hij hem in zijn hart niet toedroeg. Vandaar dat zij, die hem niet goed kenden, vaak zijn omgang niet aangenaam, maar zelfs terugstootend vonden; doch zijne bekenden en kameraden, zoomede zijne meerderen, die zijne goede hoedanigheden op prijs wisten te stellen, achtten en beminden hem als een getrouw vriend en goed kameraad.

Zie *Astrea* Julij 1852.

[Jurriaan Heye]

HEYE (JURRIAAN). Men heeft van hem:
Nootwendigh berigt en verantwoording van Samuel Heye enz., 1696, waarin belangrijke berigten voorkomen omtrent de twisten in de Luthersche kerk van 1679 tot 1696.

Zie Prof. N i e u w e n h u i s , *Gesch. der Amst. Luth. Gem.*, Afd. 2, bl. 129.

[Cornelis Heye]

HEYE (CORNELIS) te Dordrecht geboren, trad in 1794 als kadet in dienst bij de voormalige O.I. Compagnie, ging in 1795, als adelborst, over in dienst van het land en werd in dezen rang aan boord van het linieschip *Hercules*, onder bevel van den kapitein ter zee, G.J. v a n R i j s o o r t , geplaatst.

Hij was op dezen bodem als luitenant titulair tegenwoordig bij, en deelgenoot van den bloedigen zeeslag, den 11 October 1797 door den vice-admiraal J.W. d e W i n t e r , op de hoogte van Kamperduin tegen de Engelschen geleverd. In 1798 werd hij tot luitenant der 2e klasse bevorderd en deed als zoodanig in 1802 met het linieschip *Admiraal Kortenaar*, onder kommando van den kapitein ter zee, S.B. Z e e g e r s , een reis naar Oost-Indië en van daar naar St. Mauritius en de Kaap de Goede Hoop, waarna hij verschillende togten in de Indiën volbragt. Inmiddels in 1804 tot luitenant ter zee le klasse en in 1808 tot opper-luitenant (een rang onder de regering van L o d e w i j k B o n a p a r t e bekend) benoemd, keerde hij in 1810 aan boord van een koopvaardijschip naar het vaderland terug. Op de terugreis had men het ongeluk in de bogt van Frankrijk het Engelsch blokkade-eskader in den mond te loopen. H e y e werd, na van alles beroofd te zijn, gevangen genomen en eerst in het volgende jaar ontslagen. In 1814 deed hij, als luitenant ter zee 1e klasse en eerste officier aan boord van Z.M. brik *Spion*, onder bevel van den kapitein-luitenant M.L. v a n d e r L o e f f , andermaal een reis naar de O. Indië. In het volgende jaar keerde hij met dien bodem in het vaderland terug, en verrigtte binnenlandsche diensten tot dat hem in 1819 het bevel werd opgedragen over Z.M. brik *Kozak*, bestemd naar West-Indië. Met dezen bodem in het laatst

van December van hetzelfde jaar, op de Engelsche kust gestrand, mogt hij op een wonderbare wijze zijn leven behouden. Hij verantwoordde den hem toevertrouwden, doch gestranden bodem voor het hoog-militair geregtshof, dat hem den 15 Mei 1820 eervol vrijsprak.

Vergezeld van zijn huisgezin, ondernam hij in 1821 andermaal eene reis naar Oost-Indië, ging daarop over in dienst der koloniale marine, waarbij hij den rang van kapitein-luitenant ter zee bekwam. Als zoodanig voerde hij achtereenvolgende het bevel over het wachtschip vóór Batavia, de korvet *Zwaluw* en de brik *Orestes*. Met laatstgemelden bodem nam hij een luisterrijk en roemvol deel aan de Celebessche expeditie, waarvoor hij de vereerende goedkeuring van den kommandant van Z.M. zeemagt en der hooge regering van Oost-Indië wegdroeg en tot Ridder der Militaire Willemsorde benoemd werd. In 1825 werd hij aangesteld tot divisie-kommandant, haven- en equipagemeester te Soerabaya, in welke betrekking hij drie jaren later naar Batavia werd overgeplaatst. Eenigen tijd daarna werd hij tot lid van het hoog militaire geregtshof van Neêrlandsch Indië benoemd. In 1850 keerde hij naar Nederland terug en stierf.

Zie J. K o n i n g , *Leven van Jan Carel Josephus van Speijk*, *Aanm* bl. 8.

[Jan van der Heye]

HEYE (JAN VAN DER) bloeide in het laatst der XVIIde eeuw te 's Hage, waar hij een voornaam beeldhouwer en een der hoofdmannen van de *Beeldhouwers Gebroederschap*. was.

Zie K r a m m , *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. IV. bl. 689.

[S. Heyen]

HEYEN (S.) schreef:

De voortreffelijkheid der Hervormde Kerk, Amst. 1816, 8°.

Zie *Bibl.* H u l t h e m . Nr. 2224.

[J.H. Heyer]

HEYER (J.H.) dichter, leefde in het midden der vorige eeuw, en leverde bijdragen in de *Dichtkundige Cypressenbladen*.

Zie v a n d e r A a , *Nieuw Biogr.*, *Anth. en Crit. Woordenb.*, D. II. bl. 225.

[Albert Heyes]

HEYES (ALBERT) een der voornaamste burgers van Amsterdam, die in 1566 de openbare preek begunstigden.

Zie W a g e n a a r , *Beschrijv. van Amsterd.*, D. III. bl. 154, *Vad. Hist.*, D. VI. bl. 165.

[Casper van Heygen]

HEYGEN (CASPER VAN), werd door den bisschop van Paderborn in 1593 aan de staten generaal, raad van staten en prins M a u r i t s gezonden om zich te beklagen over de moedwilligheid der staatsche ruiterij.

Zie B o r , *Ned. Oorl.* B. XXX. bl. 36.

[Franciscus Heylan]

HEYLAN (FRANCISCUS), een kunstgraveur te Antwerpen, die zich in 1608 te Sevila in Spanje bevond. K r a m m bezit van hem een zeer groote plaat, voorstellende: *De Christelijke Stamboom*, *waarop de Groote Heiligen der beide kunne in glorie zijn geplaatst*, *bestraald door den H. Geest:* aan den voet van dien boom staat de *H. Franciscus die Christus omhelst*.

Zie K r a m m , *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. III. bl. 689.

[Michel Heylbroeck of Heylbrouck]

HEYLBROECK of HEYLBROUCK (MICHEL), schilder en graveur, te Gent geboren, vestigde zich te Verona, waar hij grooten roem verwierf en tot den ridderstand werd verheven. Hij bereikte bijna den ouderdom van 100 jaren en werkte eenige weken voor zijn dood nog zonder bril. Op den *Prent-Catalogus* van v a n H u l t h e m komen van hem voor: *Les quatre parties du jour*, *d'après le Brun;* M. H e y l b r o e c k , *Sculp.; Quatorze sujets*, *parmi lesquels vue de l'ancien Château de Tervuren*, *La Flagellation*, *La Vierge et l'Enfant*, *d'après van Dijck*, etc.

Zie I m m e r z e e l , *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. III. bl. 39; K r a m m , *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams Kunsts.*, D. IV. bl. 689.

[Norbertus Heylbroeck]

HEYLBROECK (NORBERTUS), de oude, graveur van de munt te Brugge, in welke stad hij zich in 1749 met zijne familie vestigde, om aldaar bij het openen der munt zijne kunst uit te oefenen. De platen van de *Chronyk van Vlaenderen van af* 621-1725 enz., Brugge, IV D. in fol., werden door hem zeer goed gegraveerd.

Zie I m m e r z e e l , *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. III. bl. 39; K r a m m , *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. IV. bl. 689.

[Norbertus Heylbroeck]

HEYLBROECK (NORBERTUS), zoon van den vorigen, werd door zijn vader in de teekenkunst onderwezen, vervolgens bezocht hij de academie, won er in 1757 den eersten prijs en begaf zich naar Parijs om zich verder te bekwamen. Bij zijne terugkomst zette hij zich eerst te Brussel, vervolgens te Gent neder, werd aldaar in 1775 adjunct professor en stierf den 8 Dec. 1785 aan een kwijnende ziekte. Zijne prenten komen zeldzaam voor.

Zie I m m e r z e e l , *Lev. en Werk. der Holl en Vlaams. Kunst.* D. II. bl. 39; K r a m m , *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. IV. bl. 690.

[Gonzales van Heylen]

HEYLEN (GONZALES VAN), geboren te Antwerpen, leefde omtrent 1794. Hij sneed in een losse en geestige manier in hout, en graveerde titelplaten en trekprenten.

Zie I m m e r z e e l , *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. III. bl. 39.

[Adrianus Heylen]

HEYLEN (ADRIANUS), kanunnik en archivist der abdij van Tongerloo, werd ten jare 1787 bekroond bij de toen keizerlijk-koninklijke academie van Brussel, voor zijne in datzelfde jaar in 4°. uitgegevene prijsverhandeling getiteld:

Antwoord op het vraegstuk: Aen te toonen de steden of andere plaetsen der Nederlanden in de welke de respectieve Souvereynen Geld-specien hebben doen slagen geduerende de XIVde *en* XVde *Eeuw*, *en vooral volgens de ordinantien geëmaneerd binnen deeze twee Eeuwen*, *of bij gebrek van deeze volgens andere geloof-weerdige bewys-stukken*, *&c; aen te toonen den Titel van het Goud of van het Zilver*, *het Gewigt en de Evaluatie van die Geld-specien* (*binnen de Nederlanden gemunt geduerende de* XIVde *en* XVde *Eeuw*) *in de Nederlandsche of Fransche Munte onzer dagen; eyndclijk te doen kennen de plaetsen der Historie-schrijvers en van de zelfs-tijdsche bewijs-stukken*, *dewelke gewag maeken van deeze oude Nederlandsche Geld-specien*.

Schreef:

Verhandeling over de Kempen, *deszelfs gesteltenis in vroegere eeuwen en ten tijde haerer kloosters*, *het voordeel door deeze gestichten aen den staet toegebragt*, enz., enz., Lier, 1790, 8°. *Nieuwen druk*, *merkelijk vermeerderd en verbeterd*, Turnhout, 1837, 8°.

Zie P.O. v a n d e r C h i j s , *de Munten der Hertogdommen Braband en Limburg; de Munten der Graven en Hertogen van Gelderland; de Munten der Heeren en Steden van Gelderland; de Munten der Heeren en Steden van Overijssel; de Munten van Friesland*, *Groningen en Drenthe; de Munten der Graafschappen Holland en Zeeland; de Munten der Bisschoppen van de Heerlijkheid en de Stad Utrecht; de Munten der groote en kleine Leenen in Braband en Limburg* enz., alle op de *Registers;* H e r m a n s , *Bijdr.*, D. I. bl. 234.

[P.J. Heylen]

HEYLEN (P.J.), van deze vindt men in de *Mémoires Couronnés par l'Acad. de Bruxelles:*

De Mutationibus Belgicae hodiernae fluviis, Brux. 1754.

Commentarius de praecipuis Belgicae hodiernae fluviis, Brux, 1771.

De jure scripta et justitiae ratione apud Belgas in seculo VII ad XIII. Ibid 1774.

De tempore quo Ecclesiastici coeperunt esse membrum ordinum Brabantiae, Brux. 1783.
En eene verhandeling over de kennis van het Romeinsch regt in de Oostenrijksche Nederlanden ook in het latijn.

Zie *Bibl.* H u l t h e m ., Nrs. 23096, 23099.

[Franciscus Philippus Heyligers]

HEYLIGERS (FRANCISCUS PHILIPPUS), werd te Breda geboren, bezocht in 1793 de hoogeschool te Harderwijk en later andere, ook buitenlandsche hoogescholen; werd in 1803, na het verdedigen eener *Dissertatio de fabrica articulationum interna* tot doctor in de geneeskunde bevorderd. Na te vergeefs tot het hoogleeraarsambt te Franeker en Harderwijk te zijn uitgenoodigd, werd hij te Utrecht chirurgiae et artis obstetricae lector, vervolgens in 1820 professor medicinae extraordinarius, welk ambt hij met eene *Oratio de vero chirurgo* aanvaarde. Hij stierf, na herhaalde aanvallen van beroerte, die hem reeds twee jaren buiten staat gesteld hadden zijn ambt waar te nemen, den 28 Februarij 1830, in den ouderdom van 55 jaren.

Zie *Konst- en Letterb.* 1830, D. I. H e r i n g a , *de Auditorio*, p. 160, seqq.; B o u m a n , *Or. rect.* in *Ann. Acad. Rh. traj.* a. 1829-1830, p. 36, 165; Dez., *Geschied. der Geld. Hooges.*, D. II. bl. 568; *Utr. Stud. Alm. voor* 1831, bl. 103-108; H e r m a n s , *Not. rei. liter.*, p. 28.

[Gijsbertus Martinus Cort Heyligers]

HEYLIGERS (GIJSBERTUS MARTINUS CORT), zoon van R u d o l f en van A n n a E u p h e m i a C o r t , geboren te Heusden, 26 Julij 1770.

Hij trad in dienst als vaandrig bij het regiment mariniers van den rijngraaf v a n S a l m in Hollandsche dienst 1786, en ging, als 2e luitenant na de ontbinding van dat korps, in 1788, over in Fransche dienst en werd reeds in het volgende jaar le luitenant in het regiment koninklijke Luikerwalen. Na de omwenteling van 1795 kwam hij in Bataafsche dienst als kapitein bij het 4e battaillon jagers, werd in 1805 tot majoor van de garde van den raadpensionaris S c h i m m e l p e n n i n c k , daarop tot luitenant-kolonel, en in 1808 tot kolonel van het regiment jagers van de garde van koning L o d e w i j k bevorderd. Den 7 Augustus 1809 werd hij generaal-majoor. Hij had in 1799 bijgewoond den veldtogt in Noordholland, 1800 en 1801 in Duitschland en in 1809 tegen de Engelschen in Zeeland.

In 1787 bekwam hij bij de verdediging van Amstelveen eene wonde. In 1809 doorwaadde hij aan het hoofd der karabiniers de Schelde.

In Fransche dienst overgegaan, werd hij in 1810, bij de vereeniging van Holland met Frankrijk, benoemd tot

brigade-generaal en verliet als luitenant-generaal in 1814 de Fransche dienst. Hij had den veldtogt van Rusland in 1812 medegemaakt en was gewond bij Krasuri en bij die gelegenheid gevangen genomen.

Na de omwenteling in Nederland teruggekeerd, werd hij in 1815 als generaal-majoor en kort daarna tot luitenant-generaal benoemd, nam verschillende hooge betrekkingen waar, als kommandant van het 2e groot militair kommando en later van de 1e divisie infanterie.

In 1830, na dat de opstand in België was uitgebroken, werd hij belast met het oppertoezigt over de algemeene volkswapening en later opperbevelhebber der troepen bij Nijmegen en Grave. Als bevelhebber der reserve brigade, nam hij deel aan den tiendaagschen veldtogt.

Met den rang van generaal der infanterie werd hij in 1838 gepensioneerd en overleed op den huize Brinkgreve bij Deventer den 16 November 1849.

Hij was ridder van het legioen van eer, ridder der Militaire Willemsorde, (1816), kommandeur van die orde, (1831), en van den Nederlandschen Leeuw.

Partic. Berigt.

[Cornelis Heyligers]

HEYLIGERS (CORNELIS), dichter uit de 18de eeuw, blijkens zijn bijschrift bij het door P o t h o v e n geteekende en door H o u b r a k e n gegraveerde portret van J. l e F r a n c q v a n B e r k h e y.

Zie H e r i n g a, *Bijdr. tot de Lijst der Nederl dicht.*, bl. 50.

[Piat Heylinck]

HEYLINCK (PIAT), omstreeks 1623 te Rijssel geboren, trad in 1639 te Doornik in de orde der Dominikanen, werd tot driemaal toe prior van zijn klooster aldaar. Ook was hij zulks in dat van Namen en van St. Thomas te Douai. Hij stierf waarschijnlijk in 1669 en gaf in het licht.

Panǵyrique des illustres éloges de la Mère de Dieu, *Douay*.

Le voeu du saint Rosaire, *et trés dévote façon de communier; avec le voeu de S. Dominique pour les quinze mardis*, Tournay, 1669 16°.

Zie E c h a r d, *Ord. Praem.*, T. II. p. 629; P a q u o t, *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-Bas*, T. II. p. 130.

[Adam van der Heym]

HEYM (ADAM VAN DER), burgemeester te Schiedam in 't midden der 17de eeuw. H o r n i u s vervaardigde een *Prosopopocia urbis Schiedamensis ad clar. amplissimumque virum Dr. Adamum van der Heym etc*.

Zie G. H o r n i i *Poëm*. p. 332.

[Heyman]

HEYMAN, een schilder uit het midden der 15de

eeuw. Men vindt in de *Thesauriers-rekening*, Ao. 1454, der stad Haarlem aangeteekend: ‘H e y m a n de schilder vervaardigde een model of ontwerp voor eene nieuwe stedekamer, welke vervolgens op het raadhuis werd gemaakt’.

Zie J. K o n i n g , *Verhand. over de Boekdrukk.*, bl. 360; K r a m m , *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. III. bl. 690.

[Johannes Heyman]

HEYMAN (JOHANNES), werd in 1667 te Wezel geboren, was van 8 Junij 1700 tot 1706 predikant te Smyrna, vervolgens te Urmond in het hertogdom Limburg. In 1707 gaven curatoren der Leydsche hoogeschool hem hoop tot het hoogleeraarambt in de Oostersche talen en ondersteunden hem, voor den tijd van twee jaren, met eene som van vijf honderd guldens, ter volbrenging van zijn voornemen, om tot zijne verdere oefening in de Perzische en Arabische talen, waarin hij reeds merkelijk bedreven was, eene reis naar het Oosten te doen. In 1709 keerde hij terug en werd toen met het beloofde hoogleeraarambt begiftigd. Hij aanvaardde den 26 Maart 1710 zijn post met eene *Oratio de commendando Orientalium Literarum studio*. Hij stierf den 7 April 1737. Twintig jaren later gaf zijn neef J.W. H e y m a n het verhaal zijner reize in 2 deelen in 4°. in het licht. Ongelukkig is de uitgever op den zonderlingen inval gekomen om de reizen van H e y m a n met die van E g m o n d v a n d e r N y e n b u r g van 1720-1723 in dezelfde streken gedaan, tot een geheel te versmelten, zoodat men niet weet wat aan dezen, wat aan genen toebehoort. De titel is:

Reizen door een gedeelte van Europa, *Klein-Aziën*, *enz.*, *enz.*, *in den beginne dezer eeuw gedaan door J.A. van Egmond van der Nyenburg en Joh. Heyman*, *opgemaakt uit beider schriften door J.W. Heyman*, Leyden, 1758, 2 deelen, 4°.

In de Effigies bij v a n d e r A a is zijne beeldtenis te vinden.

Zie S a x e , *Onom. Liter*, P. V. p. 535; t e W a t e r , *Narratio*, p. 203; S i e g e n b e e k , *Geschied. der Leydsche Hoogesch*, D. I. bl. 256, 257, D. II. bl. 171; K i s t en R o y a a r d s , *Nederl. Archief*, D. II. bl. 250, D. VII. bl. 168, 171; *Kerk. Archief inzonderheid voor Nederl.*, D. V. bl. 17, 18, 19, D. IX. bl. 413, 447; *Cat. der Bibl. van Nederl. Letterk.*, D. I. bl. 15, M u l l e r , *Cat. van Portrett*.

[Johan Willem Heyman]

HEYMAN (JOHAN WILLEM), neef van den bovengemelde, geneesheer, schreef, behalve het uitgeven van het evengemelde werk van zijnen oom,

De verstandige Natuuronderzoeker, *op eene aangename wijze verscheiden Natuur-*, *Genees- en Zedekundige stoffen*

en beknopte vertogen en verhandelingen onderzoekende en ophelderende, Leyden, 1753 3 d.

Kunst om lang, vrolijk en vergenoegd te leven, Leyden, 2 deelen, 8°.

Gedenkwaardige Deensche brieven, Leyden, 1759, 7 d., 8°. 2de druk, 1763, 3de druk.

Leven en gedrag der hedendaagsche Christenen, Leyden 8°.

De Nederlandsche Patriot, 4 stukjes, Leyden 8°.

Commentaria in Herm. Boerhavii Institutiones Medic., 7 T. 8°.

Zie A r r e n b e r g , *Naaml. van Ned. Boek.*, bl. 182; *Cat.* d e C r a n e , bl. 67.

[J. Heymans]

HEYMANS (J.), waarschijnlijk, volgens K r a m m , een Friesch schilder. Hij schilderde in 1677 het portret van H e r m a n u s W i t s i u s , hoogleeraar te Franeker, waarnaar A. Z y l v e l t een gravure vervaardigde, in fol. uitgegeven.

Zie K r a m m , *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. III. bl. 690.

[Johannes Heymans]

HEYMANS (JOHANNES), werd in 1757 te 's Hage geboren, leerde aldaar de beginselen der kunst bij den behangselschilder D a v r a n c e , bezocht vervolgens de akademie en behaalde er drie prijzen, dat in 1792 nog aan niemand was te beurt gevallen. Hij werd in 1805 tot hoofdman der confrerie-kamer, *Pictura*, aangesteld, schilderde historische tafereelen, gezelschappen en andere voorwerpen, en won bij zijne kunstbroeders in pracht.

Zie K r a m m , *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. III. bl. 690.

[Jan Heymansz]

HEYMANSZ (JAN), ambachtsheer van 's Gravenambacht, woonde te 's Hage en behoorde tot hen die in 1567 voor de commissarissen van den Hove zijn gedagvaard tot aflegging van den gerequireerden eed van trouw aan den koning.

Zie M. d'Y v o y v a n M i j d r e c h t , *Verbond en Smeekschrift der Edelen*, bl. 55.

[Jan Heymansz]

HEYMANSZ (JAN), een der Haarlemsche burgers, die bij den overgang der stad Haarlem aan de Spanjaarden in 1573, niet in het pardon waren begrepen.

Zie B o r , *Ned. Hist.*, B. 6, bl. 325.

[Bernard von Heymbach]

HEYMBACH (BERNARD VON) of H e i m b a c h i u s , werd omstreeks 1620 te Zulpach, in het voormalige keur-

vorstendom Keulen geboren, studeerde aldaar en verwierf er den rang van bacetolier in de godgeleerdheid. Eenigen tijd daarna begaf hij zich naar Maastricht en werd in 1647 onderwijzer in de rethorica aan de school van St. Servatius. Hij gaf in die betrekking zoo vele blijken van ijver dat de regering hem met het burgerregt wilde vereeren, doch hij verliet reeds 2 jaren later deze stad en begaf zich naar Leuven, waar hij in 1669 Nicolaus Vernulaeus als hoogleeraar in de Latijnsche taal, in het collegie der Drie-talen opvolgde. Hij vergenoegde zich niet met het uitleggen der spraakkunst, maar gaf ook collegie over staatkunde en geschiedenis, en hield openbare disputen, die vele jeugdige Duitsche edellieden naar Leuven lokten. Ook legde hij zich op de regtsgeleerdheid toe, en verkreeg uiterlijk in 1654 den rang van licentiaat in de beide regten. Kort daarna volgde hij Johannes Normeuton of de Brun, een Engelschman, als hoogleeraar in de Grieksche taal op, en vervulde deze twee betrekkingen aan het collegie der drie talen. De aartshertog Leopold benoemde hem tot zijnen geschiedschrijver en zijnen bijzonderen raad. Hij stierf te Leuven den 8 Julij 1664 en werd in de St. Pieterskerk, in de kapel van Carolus Borromaeus, begraven. Hij had een uitgebreide kennis van de Grieksche en Latijnsche letterkunde en de oude geschiedenis, doch men vindt in zijne schriften veel valsch vernuft. Hij schreef:

Seiversi Octavianus, *sive Tungrensis. Drama Sacrum*. Traj. ad Mosum, 1644, 4°.

Sylvae Servatianae, *seu diverse Lufus Poëtici de vitâ S. Servatius primi Trajectensium ad Mosam Episcopi praemissâ synopsi vitae ejusdem Divi*. Lovan. 1650, 4°.

Historia, *et verus ex illâ fructus ostensus ex Historiâ Romanâ*. Lovan 1650, 4°.

Nobilissimo Domino D. Ferdinando à Spoelbergh, *Teparchae de Lovenjoul*, *etc. Lauream filiorum suorum Caroli Ferdinandi et Christophori à Spoelbergh*, *gratulatur Born. Heymbachius*, *J.C. Historiarum et Politices Profess. publicus et ordinar*. Lovan. 1654. 4°.

Pio et docto, *ex primâ in fonte salutifero* παλιγγενεσια (*regeneratione*) *Huberto Heymbachio*, *ex alterâ*, *sub FF*, *Minorum capucinorum instituto fratri suo dulcissimo*, *S.D. Bernardus Heymbachius*, Lovan. 1654, 4°.

De Historiae cum Jurisprudentia conjunctione Dissertatio Epistolica, Lovan. 1655, 12°. Opgedragen aan Valerius Andreas.

Vervolg van het *Epitome Historiarum* van Vernulaeus in 1150 tot de XVIIde eeuw.

Q. Septimii Tertulliani Apologeticon intricatum pro Pallio ex recensione Bern. Heymbachii. Prodroma ad plenos commentarios, *secuturos explanationem in publicis scholis habendam*, Lovan. 1655, 12°.

Otium Itenerarium, *in quo Tragoediae natura examinata. Ad praestabilem ortu*, *honore et multiplici eruditione virum*, *Antoninus Vaes*, *J.C. Civitatis Trajectensis ad Mosam Grammateum. Syndicum etc*. Achter de *Tragoediae* van *Vernulaeus*, 2de uitg. Lovan. Pet. Sassenus etc., 1656, 12°.

Justa Valeriana, *seu laudatio funebris Valerii Andreae Desselii. Accessere Epistolae aliquot selectae Clarorum virrorum ad eum scriptae. Dictum in Basilica D. Petri coram Academiae totius confessu*, Lovan. 1656, 4°.

Vindiciae Poëticae adversus Misomusos quosdam, *Poësin a sacris*, *seu Theologiae studiis proscribentes*, *ad Rdum et Eruditissimum D.D. Petrum a S. Trudone*, *S.T. Licentiatum*, *coenobii ad S. Martinum Lovanii Priorem*, achter de geschiedenis van het *O.T.* in Latijnsche verzen door J o h . I m p e n s , monnik in hetzelfde klooster, Lov., 1656, 4°.

Poëta Christianus, *Exercitatione epistolicâ adumbratus*, achter de geschiedenis van het *N.T.* door denzelfden. H e y m b a c h rigt deze *Exercitatio* aan A u g u s t u s W i c h m a n s , abt van Tongerloo.

Diatriba historico-epistolica de nuperâ Vegerrae apud Sunicos, *seu urbis Aquensis deflagratione. Item ejusdem urbis Prosopopoeia* (in verzen) *Aliaque*, Lov. 1657 12°.

Diva Lovaniensis, *seu mira beneficia a Dei parente*, *Lovanii ad aram sibi sacram in aede D. Petri*, *mortalibus impetrata; libri tres*, Lov. 1665 4°.

Men vindt ook verzen van H e y m b a c h voor de werken zijner tijdgenooten, b.v. voor den *Apparatus posthumus Epistolarum* van E r y c i u s P u t e a n u s , de *Historia N.T.* van J o h . I m p e n s , etc.

Zie V e r n u l a e i , *Acad. Lovan.*, 2e edit. p. 74, 75; P a q u o t , *Mem. pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-Bas*, T. I. p. 513.

[Heymenberg]

HEYMENBERG. Zie HEINENBERG.

[Johannes ô Heyn]

HEYN (JOHANNES ô), een Iersch monnik, in het klooster van Atheury, in het graafschap Galloway, waar hij den 4 Augustus 1666 zijne gelofte deed. Zijne oversten zonden hem naar Burgos in Castilie, vanwaar hij naar Salamanca vertrok, waar hij in de wijsbegeerte en godgeleerdheid studeerde. Na het eerste vak te Caen onderwezen te hebben, ging hij naar Leuven, en werd eerste regent in het Iersche klooster, In zijn vaderland terug-

gekeerd, stichtte hij er een Thomistische school. De vervolgingen, welke te dien tijde tegen de Katholieken werden in het werk gesteld, dwongen hem zich bij den bisschop van Elfine te verbergen. Hij keerde naar Leuven, en toen de storm in Ierland was uitgewoed, naar Ierland terug, bekleedde er de betrekking van missionaris en prior van het huis van Urlary. Toen de vervolgingen wederom aanvingen, verliet hij op nieuw het eiland en keerde naar Leuven terug, waar hij hoofdvicaris en chronologist zijner provintie werd. Hij stierf den 11 December 1715 in den ouderdom van 67 of 68 jaren. Hij verstond het Iersch, Engelsch, Spaansch, Vlaamsch en Fransch en kon in al die talen prediken.

Hij schreef:

Epilogus chronologicus, *exponens succincte conventus et fundationes sacri Ordinis Praedicatorum*, *in regno Hyberniae*, *et nomina pariter illustrium filiorum ejusdem provinciae tam mortuorum quam in exilio irrentium*.

Zie P a q u o t , *Mem. pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-Bas*, T. II. p. 375.

[Nicolaas Heyn]

HEYN (NICOLAAS), N i c o l a a s z ., man en voogd van W e n d e l m o e t , dochter van H e y m a n v a n H i l p of S t i l p , D i r k J a c o b s e n B o e l den ouden en D i r k J a c o b s e n B o e l den jongen, gebroeders en wettige kinderen van K a t r i j n H e y m a n s , zuster van W e n d e l m o e t voornoemd, stichtte op het Verwersaltaar in de nieuwe kerk te Amsterdam in 1500 een vicary.

Zie W a g e n a a r , *Amst.* D. VII. bl. 373.

[J. Heynck]

HEYNCK (J.), burgemeester te Deventer, die toen de verrader W i l l i a m S t a n l e y 1200 man in die stad had gezonden, haar verliet. Hij werd met een predikant, J o h . G e r o b u l u s , naar koningin Elisabeth gezonden, om haar den nood van hen, die met hen de stad hadden verlaten en in ellende omdoolden, te kennen te geven, doch E l i s a b e t h gaf geen hulp en liet ze troosteloos zonder zelfs hunne brieven gelezen te hebben, vertrekken. Toen de stad den 30 Mei 1591, na eene hevige belegering van 10 dagen, aan M a u r i t s was overgegaan, keerde hij terug en werd lid van den eersten kerkenraad.

Zie M o l h u i z e n , *Leerred. op den* 250*sten verjaardag van de sticht. der Devent. Herv. Gem.*, bl. 62-67.

[Dirk Heynck]

HEYNCK (DIRK), een tooneeldichter uit de eerste helft der 17de eeuw, vertaalde drie tooneelstukken uit het Spaansch:

De gestrafte kroonzucht, *treursp.*, Amst. 1650 kl. 8°.

Don Louis de Vargas of Edelmoedige Wraek, *treursp.*, Ald. 1668, 1762, 1783, 8°.

Wonderlijk geval of standvastige liefde, *blijsp.* (*met de spreuk*) *l'Amour peut tout*, Ald. 1663 4°., 1669 kl. 8°., 3e druk Amst. 1733 kl. 8°.

De beide laatsten hebben zich niet lang op het Amsterdamsche tooneel staande gehouden.

Op *Cat.* J. Schouten, bl. 40, komt voor D. Heynck en Neuijes, *Tooneelpoëzy*, Amst. 1668, 2e d. 4°.

Zie Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.*, D. IV. bl. 184.

[Bartout Heyndrickszen]

HEYNDRICKSZEN (BARTOUT) kunstschilder te Haarlem, behoorde tot de 57 burgers dier stad, die niet in het pardon van Alva op den 27 Julij 1573 begrepen waren.

Zie Ampsing, *Beschrijv. van Haarl.*, bl. 242; Kramm, *Lev en Werk. der Holl. en Vlaamsche schild.*, D. III. bl. 690.

[Ysbrand Heynen Meinertszoon]

HEYNEN MEINERTSZOON (YSBRAND), burgemeester van Amsterdam, werd in 1417 door vrouw Jacoba den wissel, dien hij reeds te voren had waargenomen, geschonken. Behalve den grafelijken wisselaar, mogt niemand zich het wisselen onderwinden.

Zie Mieris, *Charterb.*, D. IV. bl. 429; Wagenaar, *Beschrijv. van Amst.*, D. II. bl. 176, 216, 219.

[J. Heynen]

HEYNEN (J.) beroemd oculist, overleed te 's Hage den 11 April 1860, in den ouderdom van 70 jaren.

Hij schreef:

Raadgevingen aan minkundigen, *tot conservatie van het gezigt*, *en over het gebruik en misbruik van Brillen en oogglazen*, m. pl. Utrecht 1839.

Zie *Handelsblad* 15 *April* 1860.

[C. Heynenberg]

HEYNENBERG (C.), schreef:

Boetbazuin in twee leerredenen over Ps. XXIX *en* 2 *Kon.* XXII:15-20, Westzaandam 1776.

Zie *Boekzaal der Gel. Wereld*, 1779, a bl. 54.

[Egidius Stephanus Heynincx]

HEYNINCX (EGIDIUS STEPHANUS), werd den 27 Februarij 1813 te Breda geboren, ontving het bouwkundig onderwijs van den ridder Felix Duban, architekt van

den minister van publieke werken en der school van schoone kunsten te Parijs. Van 1835-1839 doorreisde hij België, Frankrijk, Italië en een gedeelte van Duitschland en Zwitserland tot bevordering zijner studiën.

In 1840 bevond zich van hem op de expositie te 's Hage

eene *bouwkundige compositie*. Hij behaalde den prijs van het ontwerp tot een *monument voor den industrieel Auswordt*. Hij behoorde tot de redactie van het *Tijdschrift tot bevordering der Bouwkunst*, waarin ook eenige stukken en beschouwingen van hem voorkomen. Ook gaf hij een prospectus uit getiteld:

Verzameling der hoofdbestanddeelen van Grieksche en Romeinsche Monumenten, *de leer van de Germaansche of zoogenaamde Gothische bouwkunst*, *benevens de leerstellingen der voornaamste bouwmeesters* enz.

H e i n i n e x was sedert 1840 lid der koninklijke academie der beeldende kunsten te Amsterdam, waar hij, slechts 35 jaren oud, in 1848 stierf.

Zie I m m e r z e e l , *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. II. bl. 40; K r a m m , *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. III. bl. 690.

[Hendrik van Heyningen]

HEYNINGEN (HENDRIK VAN), werd den 22 October 1787 te Oostzaan geboren en in de oude talen te Amsterdam onderwezen, woonde de lessen aan het athenaeum bij, en voltooide in 1811 zijne studiën te Leiden. Te 's Gravenhage proponent geworden, werd hij terstond te Langerak bezuiden de Lek beroepen. Ofschoon de koninklijke goedkeuring op het uitgebragte beroep niet volgde, nam hij er echter de dienst waar. Eerst na den 18 Januarij 1814 kon, nadat de souvereine vorst de approbatie had gegeven, de bevestiging plaats hebben. Nog in het zelfde en in 't volgende jaar, werd hij legerpredikant en was als zoodanig in België, vooral te Namen, werkzaam. In 1815 aanvaardde hij het beroep te Rijswijk, in 1831 te Meppel, waar hij den 1 Januarij 1851 voor het laatst optrad, predikende over Ephes. I:17, 18, en er overleed 4 Februarij 1851. Het vertrouwen van zijne ambtgenooten en van Z.M. den Koning riep hem tot het kerkbestuur van Drenthe, dat hij dikwijls op de synode vertegenwoordigde, alwaar men hem, gelijk overal elders, als een man van uitgebreide kundigheden, van gematigde beginselen en van voorzigtigen ijver leerde waarderen. Naauwgezet in zijn dagelijksch werk, wist hij zich toch door gepaste tijdverdeeling, ook voor ruimer kring dan zijne Meppelsche gemeente nuttig te maken, door zijne talrijke geschriften, vooral in het vak der populaire uitlegkunde des Bijbels. Zijne pogingen tot verdediging van den christelijken godsdienst werden met eermetaal bekroond. Z.M. de Koning benoemde hem in 1842 tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw en de maatschappij van Nederlandsche letterkunde

erkende zijne verdiensten door hem in 1842 tot medelid te benoemen.

Zijn zoon G.P. K i t s v a n H e y n i n g e n is predikant te Deventer en P.A.C. v a n H e y n i n g e n te Lydenburg in Zuid-Afrika.

Hij schreef:

Bijbeloefeningen over het Evangelie van Mattheus, Delft, 1820, 2 d. 8°.

Idem over het Evangelie van Lucas, Delft, 1824, 2 d. 8°.

Idem over het Evangelie van Joannes, Schoonh., 1842, 3d. 8°.

Idem over de Handelingen der Apostelen, Rott. 1829, 3 d.

Idem over de Brieven van Paulus aan de Romeinen, Delft, 1821, 8°.

Idem over den eersten Brief aan de Corinthers, Delft, 1826.

Idem over den tweeden Brief aan de Corinthers, Rott., 1827.

Idem over den Brief aan de Galatiërs, Rott., 1830.

Idem over den Brief aan de Ephesiërs, Rott., 1830.

Idem over de Brieven aan de Philippensen, Rott. 1831.

Idem over de Brief aan de Colossensen, Rott. 1831.

Idem over de Brief aan de Thessalonicensen, Rott. 1831.

Idem over de Brieven aan Timotheus, *Titus en Philemon*, Amst., 1834, 2 st.

Idem over de Algemeene Zendbrieven van den Apostel Johannes.

Bijbelsch handboek voor alle Christenen om den Bijbel met nut te gebruiken, Delft, 1822.

Handboek der Bijbelsche geschiedenis, met pl., Rott. en 's Hage, 1832. 4°.

De leer des Bijbels aangaande de werking des H. Geestes.

De onfeilbaarheid der Apostelen in de verkondiging van het Evangelie betoogd, Utrecht, 1845.

Aanmerkingen op de beoordeeling mijner Verhandeling over de onfeilbaarheid der Apostelen in de verkondiging van het Evangelie, Utrecht 1845. 8°.

Opgave van de Geloofs- en Zedeleer van Paulus uit zijne redevoeringen in de Handelingen der Apostelen en uit zijne Brieven aan de Romeinen en Galatiers, *in Werken van het Haagsch Genootsch.*, voor 1817, 2e stuk.

Tafereelen uit de Geschiedenis der Christelijke kerk, m. pl., 4°.

De gemoedsgesteldheid van David onder zijne verschillende lotgevallen uit zijne Psalmen opgemaakt en den Christenen tot stichting voorgesteld, *in Leerredenen*, 's Grav. 1826, 3 d.

Beknopt zamenstel der Christelijke Zedeleer voor de Jeugd, Delft, 1825. 8°.

Vragen over de Christelijke Zedeleer uit het beknopt zamenstel te beantwoorden, Delft, 1825. 8°.

Leerredenen, Rott., 1827. 8°.

Abraham, *de Christenen ter stichting voorgesteld*, Utr. en Meppel, 1850. 8°.

De vereeniging der Christenen, Rott., 1827, z.n.

Lessen der wijsheid uit de Romeinsche geschiedenis, 3 twaalftallen, m. pl., 's Hage, Amst. en Breda, 1820. 8°.

Zestal voorlezingen gehouden in de Maatschappij Diligentia te 's Hage, Amst., 1833.

Zie G l a s i u s , *Godgel. Nederl.*; *Handel. der Jaarl. algem. vergad. der Maats. van Ned. Letterk.* 1851.

[Mattheus van Heyningen Bosch]

HEYNINGEN BOSCH (MATTHEUS VAN), werd den 13 November 1773 te Groningen geboren, kwam in 1791, na het Latijn zoo door bijzonder onderwijs als op de Latijnsche scholen te hebben geleerd, als student op de Groninger hoogeschool, van plan in de regten te studeren, doch de woelige tijden die invielen, verijdelden dat voornemen en bragten hem tot andere betrekkingen. In 1796 was hij lid van het collegie der heeren Gedeputeerde Staten van Stad en Lande, en werd nog terzelfde jare tot secretaris der stad Groningen benoemd. Uit een lofwaardig en edelmoedig beginsel bedankte hij voor deze bediening en leefde sedert tot 1806 afgezonderd op het land, zich bezig houdende met dicht- en letterkunde. In dat jaar werd hij schrijver, drukker en uitgever van de *Ommelander*, naderhand *Departementale* en vervolgens *Provinciale Groninger Courant*.

V a n H e y n i n g e n B o s c h was een zoetvloeijend dichter, doch maakte zich vooral beroemd als schrijver voor de jeugd. Hij schreef:

Lierzang op den vrede van Amiëns in 1803.

Overzetting der *Leonore van Burger*.

De gestolen Kersen, *tooneelspel voor jonge lieden*, Gron., 1804. 8°.

De kleine kindervriend, *een schoolboekje voor jonge kinderen*, Gron. 1804. Dit werkje, in het Hoogduitsch overgezet, is 46maal herdrukt.

Vader Jakob en zijne kindertjes, *of vervolg op den kleinen kindervriend;* een *schoolboekje*, Gron. 1806. Hiervan verscheen in 1862 de 44ste druk.

Jan en zijn zusje of eerste leeslesjes, met een prentje bij ieder lesje, Gron. 1816, 1821; 12malen herdrukt.

Moeder Anna en hare kindertjes, *een schoolboekje*, Gron. 1806, 2 stukjes, waarvan het eerste 24maal en het tweede 18maal herdrukt is.

Roosje Vlijtig of twee leeslesjes, met een prentje bij ieder lesje, Gron. 1818, 1821; 10malen herdrukt.

Grootmoeder en haar kindje of derde leeslesjes, met een prentje bij ieder lesje, Gron. 1819, 1821; 8 malen herdrukt.

Figuurlijk onderwijs: 1. *A.B.*, *Prentjes voor Moeder en Kind in zeventien losse kaartjes;* 2. *A.B. een eerste Woordenboekje voor de Nederlandsche schooljeugd;* 3. *A.B.*, *Prenten voor schoolhouders die klassikaal onderwijzen*, Gron. 1820.

Berigt houdende eenige wenken over het eerste onderwijs aan Doofstommen, *benevens het Hand-Alphabeth*, in het koper gegraveerd, Gron. 1821. Hiervan zagen 2 drukken het licht.

Adolf, *een leerzame geschiedenis met gekleurde platen*, Gron. 2de, benevens een schooluitgave 3de druk.

Voorts zijn van hem uitgegeven:

Nagelaten Gedichten, Gron. 1824, m. portr.

Hij nam ook werkzaam deel aan het blad *voor den gemeenen man*.

Hij huwde: 1. Margaretha Lucretia Elizabeth Willinge, waarbij hij eene dochter verwekte; 2. Johanna Riedel, waarbij een zoon en eene dochter, die hem overleefden. Hij overleed den 28 December 1821. Zijne afbeelding ziet het licht.

Zie Mr. H.O. Feith, *Redev. bij gelegenheid van het Vijfentwintigjarig Feest van het Depart. Gron. der Maatsch. tot Nut van 't Algemeen*; *Konst- en Letterb.* 1821. Muller, *Cat. van Portrett. op* Bosch (van Heyningen).

[Heyndrick Heynricksz]

HEYNRICKSZ (HEYNDRICK), een beeldsnijder te Utrecht, die in 1523 voorkomt.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. III. bl. 691.

[Roeloff Heynricsz]

HEYNRICSZ (ROELOFF), kunstschilder te Utrecht, die in 1523 voorkomt.

Zie Dodt van Flensburg, *Archief*, D. III; Kramm, *Lev. en Werk. van Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. III. bl. 691.

[Pieter Heynriczoon]

HEYNRICZOON (PIETER), goudsmid en snijder van muntstempels, zegels enz., te Haarlem in 1420 werkzaam.

Zie J. Koning, *Verhand. over de Boekdrukk.*, bl. 358; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. III. bl. 691.

[J. Heyns]

HEYNS (J.), behoorde tot de burgers van de Kaap, die tusschen 16 Julij 1761 en 27 April 1762, onder kapitein Hop, op eigen kosten, de noordwaarts van de

grenzen der kolonie gelegene landen onderzochten om die zooveel mogelijk dienstbaar te maken ten behoeve der Oost-Indische compagnie.

Zie *Chron. van het Hist. Genoots.*, D. VIII. bl. 372.

[J. Heyns]

HEYNS (J.) vertaalde:
De Historiën van Paulus Jovius, *bisschop van Nocera*, Amst. 1604, fol.

Zie *Cat.* J. S c h o u t e n , bl. 7.

[Michiel Ernest Heyns]

HEYNS (MICHIEL ERNEST), bloeide in de eerste helft der XVIIde eeuw. Hij was een voornaam meester op het orgel en andere musicale instrumenten te Arnhem. Hij werd in 1737 op een inkomen van *f* 150 te Nijmegen tot zangmeester aangesteld, ‘sullende in dese qualiteit gehouden wesen, tweemaal des weeks, 's Woensdags en Saturdags 's morgens de jongelingen op de Latijnsche scholen, in de sangkunst en singen te instueeren.’

Zie *Chron. van het Hist. Genoots.* D. II. bl 135.

[Pieter Heyns]

HEYNS (PIETER) of P e t r u s H e y n s i u s , omstreeks 1537 te Antwerpen geboren, werd aldaar schoolmeester en legde zich op de aardrijkskunde en de Fransche en Vlaamsche letterkunde toe. Hij stierf in 1597 in den ouderdom van omstreeks 60 jaren. Hij was zeer bevriend met den beroemden A b r a h a m O r t e l i u s . Zijn portret gaat uit met het volgende omschrift: *Bien heureux qui en Dieu se fie: Wel hem die God betrout P.H. Antv. aetat.* 58, 1595, en deze regels er onder:

> Voiez de H e y n s le front, son esprit et scavoir
> Pourras en ses Miroirs au vif cognoistre et voir.

Hij schreef:
Spieghel der Wereldt, *ghestelt in Ryme*, *waerin letterlyck ende figuerlyck de gheleghentheydt*, *natuure ende aerdt aller landen*, *claerlyck afghebeeldt ende beschreven wordt*. Antv. 1576, 1596, 4°., langw. form. Bij ieder der 75 kaarten welke in dezen *Spieghel* voorkomen, en die waarschijnlijk door P h . G a l l e gegraveerd zijn, is eene korte beschrijving in verzen gewijd.
Hetzelfde werk in proza.
Le Miroir du Monde, *ou Epitome du Théatre d'Ortelius*, *auquel se représente*, *tant par figures*, *que par charactères*, *la vraye situation*, *nature et propriété de la terre universelle. Aggrandi et enrichi entre autres de plusieurs belles cartes des Pays-Bas*. Amst., pour Z a c h a r i e H e y n s , 1598, petit en 4°. oblong.

Ook vervaardigde hij in Fransche verzen: *La Vie et la Passion de Jesus Christ.*, Anvers 1795.

Le Miroir des Vefves, *tragédie sacrée d' Holoferne et Judith*, (*representée à Anvers l'an* 1582) *Impr. à Harlem par Gilles Romain*, *pour* Z. Heyns, à Amst., 1596 8°., opgedragen aan Mejufvr. van Nispen wed. Hooftman, te Haarlem.

Zijne Vlaamsche verzen verheffen zich niet boven het middelmatige.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p.; Sweertius, *Ath. Belg.*, p. 621; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II. p. 983; Paquot, *Mémoir. pour servir à l'Histoire Litt. des Pays-Bas*, T. II. p. 658; De Vries, *Geschied. der Ned. dichtk.*, D. I. bl. 54; Willems, *Verhand. over de Ned. Taal- en Letterk.*, D. I. bl. 285; Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. en Crit. Woordenb.*, D. III. bl. 182; M. Siegenbeek, *Beknopte Geschied. der Ned. Letterk.*, bl. 64; *Cat.* van Voorst, T. III. p. 44.

[Zacharias Heyns]

HEYNS (ZACHARIAS), zoon van den vorigen, in 1570 te Antwerpen geboren, vestigde zich, na zijns vaders dood, eerst te Amsterdam, later te Zwolle, waar hij ook het vak van boekdrukker uitoefende. Hij overtrof zijn vader verre als dichter en was tevens een goed plaatsnijder. Hij huwde de dochter van Wouter del Prato, koopman te Keulen en stierf omtrent 1640. Zijne afbeelding ziet het licht.

Hij schreef:

Den Nederlandschen handtspiegel in rymen gestelt, *waarin dat letterlijck ende figuerlijck de ghelegentheijt*, *aert ende nature van de Nederlanden met de omligghende grensen claerlijck afghebeelt ende beschreven wordt*, Amst., Z. Heyns, 1599 4°. oblong. Met houtsneekaart.

Uxoris Mempsigamos, *Twee-spraeck van een goede Huijsvrouwe*, *ende een quaet Huijswijf. - Dialogue d'une bonne Matrone et mauvaise Mesnagere. Ghedruckt 't Haarlem*, *bij Gilles Rooman*, *voor Zacharias Heyns*, *Boekverkooper in de drie Deuchden*, 1592.

Het dracht-toneel van de gansche wereld met hout. pl., Amst., 1610.

Vriendts-spieghel, *waer in de Historie Joannis Bocatij de vriendtschap prijsende*, *speelsche wijse voor ooghen ghestelt wordt; ghespeelt by de Camer uyt levender jonste*, 25 *Februarij* 1602, Amst. Z. Heyns, 1602, kl. 8°.

Pest-spieghel, *waarin speelsche wijse*, *tot beteringhe des levens*, *deerlijck bewezen ende voor ooghen ghesteldt wordt dat de peste niet bij gheval*, *maer door Godes ghehengenisse den menschen tot een straffe overcomt*, Amstelr., Sach. Heynes, 1602, kl. 8°.

Emblemata, *volsinnighe uytbeeldsels bij Gabrielein Rollenhagium uyt andere versamelt*, *en vermeerdert met sijn eijgene sinrijcke vindingen*, Arnhem, 1615, 1616, 4°., in oude Duitsche schrijfletters.

Emblemata, *Emblemes Chretiennes et Morales; Sinne spel van de dry hoofddeuchden; Emblemata moralia*, *les emblemes morales*, *de Sinnebeelden; Deuchden schole*, *ofte spieghel der jonghe dochteren*, Allen te Rott., P. van Waesberghe, 1625, m. pl. 4°.

W. Salluste, *Heere van Bartas*, *werken*, (vert.) Zwol. 1616, en Zwol en Amst. 1621, 2 d.m. pl., 4°., geheel met schrijfletters gedrukt; herdrukt met een

Vervolgh van de werken van Bartas, Rott. 1628, 2 d., m. pl., 4°.

Sinne-spel van de dry hoofddeuchden, Rott., 1625, m. pl.

Emblemata, *of sinnebeelden tot christelicke bedenckingen ende leere der zedicheijt*, m. pl., Rott. 1625.

Weg-wijzer ter salicheijt, Zwolle, 1629.

Voorbeeldsels der oude wyse: ut de Indische sprake overghezet, Amst. 1634, 8°.

Voor de werken van dezen dichter schreven Anna Roemers, Vondel, Starter en Anthony Smijters van Antwerpen Sonnetten.

Zie Paquot, *Mémoir. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays Bas*, T XII. p. 367; Bauer, *Handwörterb.*, Th. IV. S. 176; Siegenbeek, *Bekn. Geschied. der Ned. Letterk.*, bl. 75; Willems. *Verhand. over de Nederd. Taal- en Letterk.*, D. II. bl 65, 260; de Vries, *Geschied. der Ned Dichtk.*, D. I. bl. 55; Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. en Crit. Woordenb.*, D. III. bl. 183; van Kampen, *Geschied. der Ned. Letter. en Wetens*, D. I. bl. 211; *Cat der Maats. van Ned. Lett.*, D. I. bl. 220, 233; *Verv.* 1848-52, bl. 33; *Cat.* J. Koning, D. II. bl. 334; *Cat.* v. d. Aa, bl. 66; *Cat.* Schouten, bl. 39, 99; *Cat.* van Voorst. T III., p. 55; *Navorscher*, D. III. bl. 35; *Cat.* Röver, T. I. p. 290, 291. Muller, *Catal. van Portr.* in voce.

[Maria Heyns]

HEYNS (MARIA), volgens sommigen de dochter van Zacharias, omstreeks 1620 geboren; want zij was nog geen 30 jaren oud, toen zij in 1647 bij J.J. Schipper te Amsterdam, in het licht gaf:

Bloemhof der doorluchtige voorbeelden daerin, *door ware*, *vreemde en deftige geschiedenissen*, *leeringen en eigenschappen*, *alles dat de mensch tot nut en vermaeck verstrekken kan*, *te bemerken is*, *uit de schriften van Philippus Camerarius*, *Michel de Montaigne en andere schrijvers getrokken en vertaalt*.

Deze vrij lijvige kwartijn is grootendeels proza, maar met verzen en prenten uit de *Emblemata* van Z. Heyns nu en dan afgewisseld, terwijl er hier en daar ook korte

rijmpjes van Maria voorkomen, meest uit het Latijn, dat zij even als het Grieksch schijnt te hebben verstaan. Zij hield haar verblijf te Schoonhoven, gelijk uit de geestige opdragt aan Sybilla van Griethuysen, die mede nu en dan de lier handteerde, blijkt. Zij had de vorming van haren stijl geheel aan het lezen van Vondel te danken, zonder dat zij daarin eenig onderrigt bekwam, hetgeen doet vermoeden, dat zij verre maagschap van Zacharias en Peter was.

Zie van der Aa, *Nieuw Biogr. Anth. en Crit. Woordenb.*, D. IV. bl. 224; M. Siegenbeek, *Beknopte Geschied. der Ned. Letterk.*, bl. 209; Collot d'Escury, *Holl. roem in Kunst. en Wetens.*, D. IV. St. I.A. bl. 320-323; *Navorscher*, D. IV. bl. 140, 141; *Bibl.* Visscher, bl. 59.

[Bouwen Heyns]

HEYNS (BOUWEN) of Heynsse, bevelhebber eener vloot der West-Indische Compagnie, vermeesterde in 1626 Porto-Rico, doch bij gebrek aan volk het kasteel niet durvende aantasten, plunderde hij de stad en stak ze in brand, wijl de gouverneur zulks niet wilde afkoopen, zeggende: ‘dat er in 't bosch en op 't eiland hout en materialen genoeg waren, en zij geld genoeg hadden.’ Hierop stevende hij naar Hispagnola en de haven van St. Domingo, waar hij een geladen galjoen meende te vinden. Daar deze expeditie niet gunstig afliep, kreeg de Compagnie een grooten knak.

Zie van der Capellen, *Gedenkschr.*, D. I. bl. 393; *Chron. op het Hist. Genoots.*, D. IV. bl. 281.

[Mr. Jan Andries Heynshelmans]

HEYNSHELMANS (Mr. JAN ANDRIES.) Hendrik de Coster of Costerius gaf te Antwerpen bij Henr. Wouters, in 1591, 8°., in het licht.

Historie van d' oudtheyt en voortgank der H. Roomsch Catholyk geloove in de Belgische Nederlanden, gepredikt tegen alle nieuwicheyt der vremde secten, door Meester Jan And. Heynshelmans begonnen en nu volmaekt bij Meester Hendrik Costerius, pastoor der Cathedrale kercke van O.L.V. binnen Antwerpen.

Zie De Wind, *Bibl. der Ned. Geschied.*, D. I. bl. 234.

[Jan Heys]

HEYS (JAN) werd te Geertruidenberg geboren, trad in 1649 in de congregatie van het oratorium en onderwees sedert te Mechelen de letteren. Hij was liefhebber en beoefenaar der Latijnsche poëzij, doch kon nimmer besluiten zijne dichtstukken te laten drukken. Hij stierf den 16 Jan. 1665 op het eiland Noordstrandt bij het hertogdom Holstein. Hij liet in handschrift na:

Een Latijnsch gedicht ter eere der H. Maagd.

Een treurspel getiteld: *Septemdecim provinciae*, betreffende den Munsterschen vrede, dat H e y s liet spelen voor de raadsheeren van het parlement van Mechelen en die van de Chambre Mi-partie. Het beviel zóó, dat de raadsheeren hem een ton wijn schonken en de geheele schouwplaats op hunne kosten lieten herstellen.

Zie S w e e r t i u s , *Chronic. Orator.*, p 73; P a q u o t , *Mémoir. pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-Bas*, T. I. p. 116.

[W. van Heyst]

HEYST (W. VAN) schreef:

Chronyk van 't beginsel der wereldt tot 1560; *uytgegeven door J. le Long*, Amst. 1753, 8°.

Zie *Bibl. Hulthemii*, Nr. 15250.

[Joannes van Heyst]

HEYST (JOANNES VAN) werd in het laatst der XVIde eeuw te Zierikzee geboren, studeerde in de godgeleerdheid en geneeskunde, en verwierf in de laatste den rang van doctor. Hij was predikant te Bruinisse en te Brouwershaven (1630), nam in 1640 eenigen tijd de legerdienst waar, en stierf in 1662.

Hij schreef:

Opweckende of Hemelsche basuyne den den slaepsuchtigen Nederlander over de 5 *eerste veersen van het* 2 *capittel Judicum*, *ghepast op den teghenwoordighen tyd en staet des lands*, Zier. 1636.

Voorloper der uytstortinghe van de zevende phiole der toornicheden Gods over Matth. XXIV:4-8, *op occasie van de aerdbeweginghe*, *geschied den* 4 *April* 1640, *des nachts omtrent dry uren*, Middelb. 1640.

Heerschende hemel of spiegel der voorzienigheit Gods, *bij occasie van alle ongevallen en droeve elenden dezes tyts*, *zynde eene verhandeling over Jes.* XLV:7, Amst. 1657.

Zie P. d e l a R u e , *Gelett. Zeeland*, bl. 573; G l a s i u s , *Godgel. Nederl.* o.h.w.; M o u r i k en N o o r d b e e k , *Naaml. van Godgel. Schrijvers*.

[Maria van Heyst]

HEYST (MARIA VAN), weduwe A. V i n k e n r a , leverde vele zangstukjes in de *Volksliedjes*, uitgegeven door de Maatschappij *Tot Nut van 't Algemeen*. Zij wist den juisten volkstoon te treffen, alle hare liedjes vliegen zangerig daarhenen. Zij stierf in Maart 1821, in den ouderdom van 80 jaren.

Zie v a n d e r A a , *Biogr. Anth. en Crit. Woordenb.*, D. II. bl. 225; *Konst- en Letterbode* 1821.

[David van Heyst]

HEYST (DAVID VAN) werd te Amsterdam geboren,

studeerde te Leiden en verkreeg aldaar, 24 Junij 1828, den graad van theol. doctor, na het verdedigen eener Dissertatio *de Judaeo Christianismo qusque vi et efficacitate*, *quam exseruit in rem Christianiam seculo primo*.

Den 4 Mei 1828 werd hij predikant te Muidenberg, in 1830 te Hazerswoude, in 1831 te Gouda en vertrok in 1836 naar Leiden. Hij werd door ongesteldheid verhinderd te Gouda afscheid te nemen en overleed te Leiden, voor zijne bevestiging, den 21 Augustus 1836. Hij behaalde bij het Haagsch Genootschap de gouden medaille op eene voortreffelijke monographie over den *Canon van Eusebius* (1835).

Behalve zijn prijsverhandeling schreef hij:

Redevoering over den invloed der vrouwen ter bewaring van het volkskarakter in het algemeen en van dat van onze Natie in het bijzonder, *in het Dep. Gouda tot Nut van 't Algemeen* 1832 *in Mengelw. van den Rec. ook der Rec.* 1833 8°.

Zie S e p p , *Proeve eener Pragm. Geschied. der Theol.*, bl. 35, 249; *Cat. der Maats. van Ned. Letterk.*, D. I. bl. 319.

[David van Heyst]

HEYST (DAVID VAN) schreef:

Verzameling van eenige uitgelezene Predikaatsiën, Amst. 1769, 8°.

Onderwijs nopens de voornaamste leerstukken van den Christelijken godsdienst, Amst. 1753 8.

Onzijdig onderzoek uit de H. Schriften van de wijduitgestrekte verlossing door Christus rantsoendood, Haarl. 8°.

Zie A r r e n b e r g , *Naamlijst van Boeken*, bl. 182; M a u r i k en N o o r d b e e k , *Naamrol van Godgel. Boeken*.

[W. van Heyst]

HEYST (W. VAN) schreef:

Kronyk der Nederlanden, Amst. 8°.

Zie A r r e n b e r g , *Naamrol van Boeken*, bl. 182.

[J. Heyveld]

HEYVELD (J.) een teekenaar van landschappen, van wien een *Geldersch landschap in O.I. inkt* voorkomt: op *Cat.* van J. V o l l e n h o v e n , Amst. 1822, bl. 10, Nr. 25.

Zie K r a m m , *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaams. Kunstschild.*, D. III. bl. 691.

[F.B.H.]

H. (F.B.) Een graveur, die in de tweede helft der XVIde eeuw de etskunst in Holland beoefende. Er gaat een karikatuurprent van hem uit met den volgenden titel:

Die blau Huicke is dit meest ghenaemt, *maer des weerelts abuisen hem beter betaempt*.

Zie K r a m m , *Levens en Werken der Holl. en Vlaams. Kunsts.*, D. III. bl. 691.

[Heze]

HEZE. Zie GUILL. DE HORNES.

[Raimond de Hezecques]

HEZECQUES (RAIMOND DE) werd omstreeks 1584 te Valenciennes geboren, en trad in 1600 in de orde der Dominikanen. Hij studeerde vervolgens in de wijsbegeerte in Spanje en de godgeleerdheid in het klooster van St. Jakob te Parijs. Hij ging vervolgens naar Leuven, vanwaar hij wederom naar Parijs werd gezonden, waar hij achtereenvolgende meester in de vrije kunsten, leetor van den bijbel en bacchelier werd. In 1624 verkreeg hij den rang van doctor. Sedert wijdde hij zich aan het predikambt en predikte, zoo in Frankrijk als in de Nederlanden, waarheen hij de koningin M a r i a d e M e d i c i s volgde. Sedert werd hij vicaris-generaal *in spiritualibus* van C h a r l e s d e N o a i l l e s , bisschop van Saint-Flour in Auvergne. Hij eindigde zijn leven in zijn klooster te Valenciennes, waar hij den 9 Januarij 1670 in hoogen ouderdom overleed. H e n z e c q u e s was een zeer geleerd man, die de Hebreeuwsche, Grieksche, Latijnsche, Vlaamsche, Spaansche en Fransche talen verstond. Hij schreef:

Doctes et rares sermons pour tous les jours de caresme, *composez en Portugais par le R.P.F. Antoine de Feo*, *de l'ordre de S. Dominiques etc.* (gestorven in 1622) *nouvellement traduits en Francais*, Paris 1618, 2 vol, 8°.

Jsaias, *inter majores Prophetas primus*, *a R.P. Hieronymo Oleastro Lusitano*, *quondam Inquistore etc. Commentariis illustratus*, *Nunc primum prodit curâ et diligentiâ R.P.M.F. Calvi*, *concionatoris. Regii Lusitani*, *ordinis Praedicatorum*, *Lutetiae*, 1622 fol., met een opdragt aan den kardinaal M a z a r i n , op nieuw uitgegeven door H e n z e q u e s , Ibid. 1656 fol.

L'Homme de douleurs, *son art de pleurer et son salaire*, Paris, 1646 fol., volgens E c h a r d een zeer geleerd werk.

Instances theologiques et affectives pour la beauté corporelle du plus beau de tous les hommes Jesus-Christ., *contre un escrit de ce temps*, *qui le défigure*, Ms. in fol.

Discussio secretorum animae.

Margaritae gratiam ferentes Justi Conversi.

Triplex Foedus aeternum 1 *Naturae divinae et humanae;* 2. *Virginitatis et maternitatis;* 3. *Maria et Joseph*, *superillud Euangelium: cum esset desponsata Mater Jesu*, *Maria*, *Joseph*.

Zie E c h a r d , *Hist. Ord. Praedic.*, T. II. p. 637., 638; P a q u o t , *Mèmoires pour servir à l'Hist. Litt. des Pays-Bas*, T. III. p. 33; F o p p e n s , *Bibl. Belg*.